Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
32 G
10
V
27
Digitized by Google

PLATONIS CVM ARISTOTELE IN VNIVERSA PHILOSOPHIA, COMPARATIO.

Quæ hoc Commentario, in Alcinoi Inſtitutionem ad eiuſdem Platonis doctrinam, explicatur.

AVTHORE IAC. CARPENTArio, Claromontano Bellouaco.

AD ILLVSTRISSIMVM GALLIÆ CARdinalem & Principem, Carolum Lotharingum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Ex officina Iacobi du Puys, è regione Collegij Cameracenſis, ſub ſigno Samaritanæ.

1573.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Capuccinorum Romæ.

12. 32. G. 16

Extraict du Priuilege.

PAR lettres de Priuilege donnees à Amboyſe le deuxieme iour de Ianuier 1572. eſt permis à Iaques du Puys, Marchant, Libraire Iuré de noſtre Vniuerſité de Paris, imprimer, ou faire imprimer en tel lieu que bon luy ſemblera, tous les liures de Maiſtre Iaques Charpẽtier noſtre Profeſſeur, & Docteur en Medecine en noſtre ſuſdicte ville, & defenſes à tous Libraires & Imprimeurs de noſtre Royaume, de n'imprimer, ny faire imprimer, vendre, ny diſtribuer autres que ceux que ledict du Puys aura imprimé, ou faict imprimer, durãt le temps & eſpace de ſix ans, à conter du date que leſdicts liures ſeront acheuez d'imprimer, ſur peine de confiſcation, & d'amende arbitraire, dommages & intereſtz de l'expoſant, comme plus à plain apert & eſt declaré par leſdictes lettres. Signé.

DE VABRES.

ILLVSTRISS. GALLIAE CARDINALI ET PRINCIPI, CAROLO LOTARINGO, Mecœnati ſuo.

Iac. Carpentarius. S.

MEMINISTI, Cardinalis & Princeps illuſtriſs. cùm ante annos ſex tibi in vrbem redeunti, pauci collegæ (vix verò plures in vetere diſciplina apertè permanſerant) de Regiorum Profeſſorum gymnaſio, cuius clauum tenes, ad Sandioniſium tuum gratulandi cauſa conueniſſemus, & de vniuerſæ rei literariæ calamitate, de aliorum collegarum quos nihil neceſſe eſt nominari, ſtudio nouandi pauca tecum eſſemus loquuti, atque in illis penè iam in extremam deſperationem adducti, tantum habere videremur quod lugeremus, tum te non tam fortaſſe ſpem vultui ſimulantem, quàm altum dolorem corde prementem, nos vt rerum meliorum aliqua expectatione confirmares, in hanc ſententiam eſſe affatum? In tenella Regis noſtri ætate omnem fortunam ferendo ſuperandam eſſe: ſperandúmque ſi hic, Dei gratia, adoleſceret, futurum aliquando vt cœlum quod tum in vniuerſa Gallia denſiſſimis nubibus tegebatur, iiſdem diſcuſſis, clariſſimo ſuo Sole nos ſuauiſſimè recrearet. O fœlix fauſtúmque & vno verbo ſumma omnia complectar, te dignum augurium. Iam verò Regis noſtri Chriſtianiſſimi ætate ſolùm ineunte, atque in hac pietate incredibili iuſtitiam excitante, Luceti ana aurora nubes illæ diſcuſſæ ſunt, Cardinalis & Princeps illuſtriſs. clariſſimus Sol, idémque ſuauiſſimus Galliæ illuxit, & quanquam ſuperiore menſe Auguſto, talis tamen,

Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthíque fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inuiſit Apollo.

In quo vt erit poſthac Carolo noſtro Regi apud omnes bonos, Chriſtianæ ſacræque maieſtatis auguſtum perpetuúmque monumentum: ſic tuorum ſumma gloria. Quos vt Regi in déſiſſimis illis nubibus maxima fide ſemper adfuiſſe certum eſt, ſic profectò æquiſſimum eoſdem, renato clariſſimo iſto Sole, inter cæteros imprimis recreari. Imò verò Dei Opt. Regíſque beneficio iam ita recreati ſunt, vt vix quicquam ſit quod ad ampliſſimæ tuæ familiæ fœlicitatem accedere poſſe videatur. Quid ergo reſtat quod tibi ex Italia ad nos redeunti, ſummis quidem laudibus ornato, ſed in hac noua luce, de reſtituta religione multò magis geſtienti, hodierno die pręcemur? Olim, Diagoræ qui vno die tres filios victores Olympiæ viderat, quendam qui eiuſdem fortunę ſpectator extiterat, dixiſſe ferunt, Morere Diagora: iam enim in cœlum aſcendes. Ego verò in quantauis nominis tui celebritate, tuæque familiæ amplitudine, qua vix vlla maior humanitus contingere poſſe videtur, non dicam te ſatis regno nobíſque vixiſſe, niſi prius in hac vniuerſi ſchola, vniuerſam rem literariam compoſueris. Quam ſi in ſuam integritaté reſtitueris, regni religioníſque ſeminarium eadem opera valde excolueris. Quo vt neglecto, hactenus in nauigando maximè laborauimus: ſic ſedulò & gnauiter repurgato, poſthac in omnibus regni partibus & ordinibus ſecúdiore nauigatione fruemur. Hãc curam, mihi crede, Mecœnas optime, bonorũ omniũ iudicio debes literis quæ te exornant, ipſíque Academiæ quæ te aluit & inſtituit. Cuius ruina iam in promptu eſt, niſi breui tua manu ſuſtineatur. Ad eam verò iampridem expetitam, vt commodiore occaſione te inuitare poſſemus, Philoſophicum opus hoc pro vniuerſo Philoſophorum ordine, qui eádem imprimis expetit, tibi vouimus & conſecrauimus. Quod ſi qua ſoles omnia, humanitate exceperis, huiúſque voti nos cõpotes reddideris, ſimul quoque vniuerſam Academiam fœliciſſimo optatiſſimóque tuo reditu beaueris. Quæ hoc beneficio ad alia penè infinita accedente, de tuis tuorúmque laudibus nunquam conticeſcet. Bene vale. Datum ex vrbe, Idib. Ianuar. Anno 1573.

FRANCISCI BRIGARDI ORBACENSIS, DOCTORIS ET REGII MEDICI,
In operis commendationem, Carmen.

Si quodcúmque ferax tam vaſto terra theatro
Protulit, atque caui cingitur arce poli:
Aeria ſi quod volitat regione, beatas
Si qua tenent ſedes numina, noſſe cupis:
Hæc Carpentari patulo tria ſuggerit ore
Pagina, ne quæras qua ſatiere magis.
Hinc rerum cauſas cælíque ſolíque receſſus,
Hinc ſuperum diſces myſtica ſacra deûm:
Dum veneranda duo ſophiæ quæ lumina monſtrant
Aeſtiua hinc referes lucidiora die.
Peruiáque agnoſces fuerant quæ deuia, noctem
Dum rutilo pellet lumine clara dies.
Purpureos igitur flores, hæc lilia lector
Collige & his nodos ſoluere diſce, Vale.

AD CARPENTARIVM MEDICVM doctorem & Regium profeſſorem, In Alcinoi Epitomen, & eiuſdem explicationem.

Maximus ille Plato libris comprenderat amplis
Naturam, mores, oppida, ſacra, Deum.
Hæc tamen anguſtis conſtrinxerat omnia chartis
Alcinous, magni parua figura viri.
Sed tu quódque Plato, ſimul interpréſque Platonis,
O Carpentari perficis Alcinous.
Qui quod ab Alcinoo ſtrictum eſt arctante Platonem,
Strictius & cohibes, fundis & explicitum.
Scilicet eiuſdem eſt vel multis dicere multa
Vt Plato: vel paucis plurima, vt Alcinous.

Io. Auratus Poëta Regius.

LEODEGARIVS A QVERCV SVO COLLEGAE Iacobo Carpentario Lectori Regio. S.

Scipio reſcindi, vetuit Carthaginis arces,
Ne ſine coticula Roma maneret hebes.
Sic ego nolueram vt nuper raperetur in vndas
Theſſalus (etſi illo dignus erat tumulo)
Ne tibi dum ſophiæ ſtadium percurris anhelus,
Deficeret calcar quo ſtimulere magis.
Huius & interitu terris, vndíſque cupito
Plus ſolito ad ſophiam mens tua acuta redit:
O igitur citius Neptuni regna ſubiſſet
Theſſalus, vt citius nando tuliſſet opem.

Vale.

ΕΙΣ Ι. ΚΑΡΠΕΝΤΑΡΙΟΝ ΤΟΝ
Αλκινόου φιλοσόφου Πλατωνικοῦ ἐξηγητήν.

Ατθίδος εὐγλώσσου θεῖον στόμα, κεῖνος ὁ κύκνος
    Εκ κόλπου κατ' ὄναρ Σωκράτεος πτάμενος,
Ες νοερὰς φύσιας καὶ ἐς οὐρανὸν ὄμμα τιταίνων,
    Εισέβλεψε θεοῦ φέγγος ἐπουράνιον.
Μωσαϊκὸν Σαμίῳ κεράσας κρητῆρι τὸ νᾶμα,
    Σωκρατικὴν σοφίην τεύξατο θειοτέρην.
Ει δὲ μακρὸς δοκέει καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
    Καὶ τρηχὺς κρημνὸς δυσκολίην παρέχει·
Ευθὺς ὁδηγήσει σ' ἱερὸν μῦθος Αλκινόοιο,
    Κύρια τοῦδ' ἀνδρὸς δόγματα συνθέμενος.
Αυτὰρ ὁ Καρπεντάριος (οὗ κλέος οὐρανὸν ἵκει)
    Τ' οὐλλιπὲς Αλκινόου εἰς ὅλον ἠράνισε.
Μῆτιν Αριστοτέλους καὶ θεῖα νοητὰ Πλάτωνος,
    Δήνεα θ' Ιπποκράτους συμπαραβαλλόμενος.
Τρηχέα λειήνας, λαμπρύνας πάντα σκοτεινά,
    Αρμονίην σοφίης ἐξετέλεσσεν ὅλης.

Ν. Γουλ. Αυρ. Γαμβ.

IDEM EX GRÆCO LATINE expreſſum.

Atticus ille lepos, altiſsimus ille ſophorum
E gremio volitans Socratis albus olor
In cælum ſuperóſque deos ſua lumina figens,
Intuitus lumen quod ſuper aſtra micat.
Moſaicum ſamio miſcens cratere liquorem
Auguſtam ſophiam Socratis ipſe dedit.
Quod ſi longa via eſt atque ardua quæ petit illam,
Si præceps ſummo vertice terret iter.
Alcinous facilis, recto te tramite ducet,
Qui bene compegit dogmata lecta viri.
Carpentarius hinc, fama ſuper æthera notus,
Defectum Alcinoi ſupplet & auget opus
Lumen Ariſtotelis, diuináque ſenſa Platonis,
Et mentem Hippocratis comparat atque docet.
Aſpera complanans, obſcuris dans quoque lucem,
Expleuit ſophiæ totius harmoniam.

Index totius operis locupletiſsimus, in qvo litera A. P. sine vllo numero, indicat totius operis præfationem.

In reliquis, prior numerus, paginam, poſterior operis partem priorem vel poſteriorem indicat.

A

ABſtractionibus mathematicis continetur pædia philoſophi 7.1
Abſtractio quid 173.1
academiæ actio contra Ramum & huius in illa impudentia 93.1
academicorum veterum dialectica qualis 28.1
academia non vult Ramum admittere ad dicendam ſententiam de reformatione 113.1
actiones quædam Platoni mediæ ſunt inter voluntarias & inuoluntarias 138.2
actus & potentia diſtinctio eáque formæ & materiæ accommodata 243.1
actionem & perpeſſione aliquando ſuperari, maximus error Logodædali 209.2
actus quo modo conueniat Deo & cæleſtibus intelligentiis 244.1
actus & poteſtatis diſtinctio 273.1
actus non omnis motus eſt 12.1
ἀκούσιον quid 276 2
Aegyptus quantum Plato tribuat in philoſophando .p.
Aegyptiis Plato credi vult ſine ratione. p.
ægyptij in philoſophando omnium excellentiſſimi .p.
aëri cur figura octahedra 303.1
aër in aqua nullus Ariſt. 432.1
aër quo modo in reſpiratione refrigeret cum ſit natura calidus 435.1
Aeternitas à tempore quo differat 320.1
affectuum animi diuiſio in efferatos & mites 144.2
affectus animi vel perturbatio, an morbus dici poſſit 146.2
affectus ſiue perturbatio animi 143.2
affectus animi quibus nominibus exprimitur 146.2
affectus animi non ſunt voluntarij 143.2
affectus animi an toto genere vitioſi ſunt, an non ibidem.
agens primarium quid 275.1

A

Agrippæ teſtimonium de magorum impoſtura in inſcriptionibus ſuorum librorum. 357.1

Alcinous videtur Didymus magiſter D. Hieronymi. p.

alcinous in artificio differendi magis ſequitur Ariſtotelem quam Platonem. 166 1

alcinous quid agat hoc libro. p.

alcinous in arte differendi ſequitur magis Ariſt. quam Platonem 44.1

alcinoi huius cum Timæo Platonis comparatio 379.1

alcinous antea vix fuit de nomine cognitus 292.2

alcinoi inſcriptio quo modo latinè reddenda 200.2

alcinoi interpretatio cur recognita poſt Marſilium Ficinum 189.2

alcinous quis eſſe videatur & quib. temporibus vixiſſe p.

alcinous obſcuriſſimus 199.2

Alimentum quo naturæ ſcopo ab vnaquaque parte coquatur 386.1

alimentum quam variè dicatur 386.1

ἀξίωσις *quid, & quo modo latinè reddi poſſit* 229.2

ἀλλοῖον *quid* 207.2

Amatorij affectus tres ſpeciei differentes 152.2

amatoriæ leges 153.2

amatores, dimidium ſui quo modo dicantur in amato requirere 158.

amatorius affectus ad amicitiam quo modo ſe habeat 158.2

ἀμετάβλητος *male redditur latinè à Logodædalo, immortalis* 266.2

amicitia per morum ſimilitudinem aſſequitur, vt ſint amicorum communia omnia 154.2

amicitia quo modo triplex Ariſt. 155.2

amicitia quid 152.2

amicitiæ ſpecies adulterina 152.2

amor incorporatus, dæmon potius quam Deus 153.2

amoris quanta vis ſit in afficienda imaginatione vel cognitione 154.2

amor & philoſophia animo parant reditum in cælum 368.1

Analytica & Topica apud Ariſt. non ſunt vnius artis 149.1

analyſis & geneſis non poſſunt includi eadem ſpecie methodi 125.1

analyſis Theſſalo à partibus ad totum 128.1

analyſi quo modo artes inueniantur & explicentur 69.1

analyſis quæ apud Theſſalum contineat 128.1

analyſis quam variè ſecundum Proclum dicatur 118.1

analyſeωs vocabulum Ariſtotelicum magis quam Platonicum 50.1

analyſis an vocabulum Platonicũ 115.1

analitica methodus nõ progreditur à prioribus natura, contra Theſſalum 117.1

analyticæ methodi ratio in tribus extremis ſcientiarum 117.1

analyſis quot ſpecies habeat 39.1

analytica poſteriora apud Ariſtotelem quid complectantur 140.1

analyſis Ariſto. quid complectatur 116.1

analytica ars cur ea dicatur quæ eſt de demonſtrando 51.1

analyſis à demonſtratione quo differat 51.1

analitica priora & poſteriora apud Ariſt. faciunt vnum opus 150.1

analyſis Theſſalo à confuſis, & ad confuſa 146.1

analyticus deſcenſus à generalibus, an à natura prioribus 159.1
analyſis ad geneſin quo modo ſe habeat 70.1
analyſis an ad cõfuſa progrediatur 145.1
analyſis quo modo artes peperit 68.1. 142.1
analytica ars apud Ariſtotelem vnde nomen habet 160.1
analyſis geometrarum qualis 51.1
analyſeωs multiplex ſignificatio 50.1
Anaxagoræ peregrinatio p.
Anaxagoræ phyſica cur à Platone repreh̃enſa 174.1
animus humanus in corpore eſt dupliciter 221.2
animus humanus quo modo ſuo corpori præeſſe & imperare dicatur 9.2
animi in corpus imperium Ariſt. quale 11.2
animus quo modo per ſe dicatur vitã dare 8.2
animus ſentiens an Platonicis ſit immortalis 65.2
animus vinculum mentis cum corpore 240.2
animi humani functiones quædam corpori addictæ, aliæ ab eodem ſeparatæ 33.2
animus ratione corporis multis mutationibus obnoxius 63.2
animi & corporis ſympathia 67.2
animi immortalitas in Ariſt. doctrina dubia 385.1
animi maximè principes facultates quæ faciunt diſtincta genera rerum animatarum 471.1
animus humanus quo modo dicatur quinta eſſentia conſtare 368.1
animi humani è diuina mente decerpti 368.1
animus quouſque ab ipſis aſtris pa:ſatur 369.1
animus Platoni ſuo corpore eſt antiquior 373.1
animi diſtinctio ſecundum ſedes, confirmatur 450.1
animus dicitur à Platone ſuum corpus amare & odio habere 374.1
animum in nobis ſubſtantia eſſe vnicum
animus deſcendens in corpus duplici lumine exornatur 375.1
animi conditionem poſt vitam hanc, nuſquam Ariſt. aperte explicat 385.1
animi humani ſtellis numero reſpondent 367.1
animus propinquus rei indiſſolubili 5.2
animus, numerus ſeipſum mouens 19.2
animi motus ex Platone quales 18.2
animorum triplex cõditio poſt vitam hanc 376.1
animi facultates in conformatione hominis comparantur inter ſe 25.2
animi immortalitas cur Ariſtoteli non ſatis definita 14.1
animi partes quo modo diſtinctæ 464.1
animi partes cum partibus rerum p. cõparantur ex Plat. 160.2
animi in corpore & extra corpus, cognoſcendi modus quo differat 35.1
animus quo modo poſito fato retineat ſuã libertatem 71.2
animus vniuerſi cum noſtro eiuſdem conditionis in immortalitate 3.2
animi partes quæ traducantur cum ſemine, & quæ extrinſecus adueniant 453.1
animi & corporis in nobis idem initium ex Gregorio Nyſſeno 460.1
animorum immortalitas à quibus philoſophis poſita 5.2
animus cur in corpus deſcenderit 368.1

animi duplicis, ad corpus duplex quoque habitudo 68.2
animus quibus gradibus ſibi paret aſcenſum in cælum 36.1
animus quibus gradibus ad ideas aſcendat 201.1
animi alæ 35.1
animi motio etiam Ariſtoteli, quænam ſit 273.1
animi cognitio quo modo comparetur, agendóne an patiendo 34.1
anima mundi à Platonicis poſita, videtur eſſe pro diuino ſpiritu 235.1
animi impetus in homine, & in belluis quo differant 88.2
animus non poteſt dici corporis temperatio 5.2
animus mente inferior 35.1
animus Deum cognoſcens efficitur quodã modo Deus 233.1
animos ſingulis hominibus proprios à prima mente diſtinctos, immortales eſſe 32.1
animi alæ duæ 375.1
animi à corpore ſeparatio philoſophica duplex 4.1
animi à corpore auerſio qualis 4.1
animus humanus tranſit aliquando in vitam belluam 384.1
animi partes ſedibus diſtinctæ 449.1
animus Ariſtoteli tabula nuda 35.1
animi cum corpore comparatio duplex 374.1
animus Platoni tabula raſa 35.1
animus ſubſtantia vnus & ſimplex an moueri poßit contrariis motibus, in impotentibus & intemperantibus 466.1
animi noſtri nulla pars fuit ante corpus Ariſtoteli 29.2
animi partes quo modo diſtinctis corporis partibus attributæ 454.1
animi aſcendunt per Capricornum, deſcendunt per cancrum 368.1
animi operationes triplices 33.2
animi doctrina phyſica debet etiam habere rationem corporis 68.2
animi immortalitatem quibus rationibus Platonici confirment 1.2
annus magnus iubileus quis 322.1
animi noſtri pars ſuperior non eſt ſubiecta fato 76.2
animi conditio ſecundum tria tempora theologis noſtris non eſt omnino definita 371.1
animi immortalitas quo modo contrariis argumentis veniat in dubitationem apud Ariſt. 26.2
animorum immortalitas octo rationibus Platonicis confirmatur 7.2
animos mortales qui aſſeruerint 6.2
animorum immortalitas difficile perſuaderi poteſt 6.2
animi definitio qualis apud Ariſtotelem 25.2
animi purgatio philoſophica, antecedit contemplationem 4.1
anima mundi quo ordine explicanda 310.1
animus ceræ ſimilis 33.1
animus ſupra fatum, in fato & ſub fato 76.2
animi partes ſedibus diſtinctæ 579.1
animi ſoluti corporibus quibus rebus ſoleant delectari 109.2
animos immortales migrare in varia corpora, etiam belluarum 3.2
animi partes Plato non videtur re & ſubſtantia diſtinxiſſe 453.1

animi ratiocinantis origo qualis, veteribus philoſophis & Theologis 458.1
animi facultates inferiores non ſunt propriè in eius eſſentia 456.1
animus eſſentia vnus, an poſſit in ſe habere aliquid mortale, aliud immortale 456.1
animi partes variæ vnde habent ſuam originem 449.1
animi partes omnes cur non eodem tempore videantur ineſſe fœtui 469.1
animus an totus in toto corpore, & totus in qualibet eius parte 472.1
animus qualis poſt vitam hanc 375
anima mala quæ ſeruit corpori 269.1
anima plantarum nonnullis etiam immortalis 66.2
anima Platoni harmonia quadam conſtat, non tamen ea quæ corporis 314.1
anima mundi quomodo ſit in toto mundo 263.1
anima Platoni orta, & ortus expers, ſine vlla inconſtantia 315.1
anima potius propter ſimilitudinem quàm diſſimilitudinem, res cognoſcit 315.1
animæ partes & facultates accommodantur eiuſdem compoſitioni 312.1
animæ quomodo præparandæ ad cœleſtes influxus 364.1
animæ mundi ſitus & diſtinctio 308.1
anima in ſuis partibus vel facultatibus, quid habeat idem, quid alterum 319.1
anima compoſitio ex numeris 313.1
animæ origo apud Platonem, rationis tantùm non rei 315.1
animæ quomodo inſita vis cognoſcendi omnia 311.1
animarum omnium an ſit vnica idea 290.1
anima quid habeat in ſe dextrum, quid ſiniſtrum 319.1
anima Platoni orta ſecundum relationem ad corpus 315.1
anima, vita ipſa aliquando dicitur 8.2
anima mundi quomodo in huius medio eſſe dicatur 317.1
animæ concentus qualis 320.1
animæ compoſitio Platonica ex eodem & altero 311.1
anima in mundo cur prius explicetur, quàm corpus 310.1
anima mundi à prima mente quo differat 316.1
animalia mortalia à diis minoribus procreata 328.1
animalia ratione vtentia quædam in omnibus 326.1
animal commune quomodo ſingularibus poſterius 27.1
animalia quædam quomodo dicantur temperamento frigida 441.1
animal vniuerſale quomodo ſit poſt ſingularia 55.1
animal vniuerſale quomodo poſt ſingula animalia 210.1
Annus magnus Platonis qualis 309.1
Angulus Pythagorèis qualis & quæ eius vis in rebus ipſis 306.1
angulus rectus conſecratus diis puris 306.1
Ἀποβάλλειν, an ſignificet repudiare 258.1
Αἰσθητὸν aptè dici latinè, ſenſile, contra Logodædalum 193.4
Apollonij Tyanei peregrinatio p.
Apollonij Tyanei admiranda opera qualia 339.1
Ἀντακολουθεῖν quid 273.2
Aqua calorem fuſum continet, ſine aëre tamen 433.
aquarum in cœlo, & ſub cœlo diſtinctio 295.1
aquæ figura cur icoſaedra 303.1
Argumentationum fallacium diuiſio ex Ariſtotele 21.1

argumenti & methodi poteſt eſſe commune nomen 124.1
argumentandi modi in hypotheticis 16?.1
Ariſtotelis doctrina conſentiens cum Chriſtianorum libero arbitrio 94.2
Ariſtotelis loci quibus declarat quid de mēte ſentiat 22.2
Ariſtotelis propria ratio vnica ad immortalitatem expenditur 23.2
Ariſtoteles nonnullis videtur mortalitatis animorum aſſertor 20.2
Ariſtoteles in quæſtione de immortalitate obſcurus & varius 20.2
Ariſtotelicæ rationis ad immortalitatem difficultas eſt in aſſumptione, non in propoſitione 25.2
Ariſtotelis contra Platonem diſputatio de peccatis & vitiis, an ſint inuoluntaria 158.2
ariſtotelis ſententia de ratione parandæ virtutis & fœlicitatis 122.2
ariſtoteles videtur ipſam naturam appellare fatum 83.2
ariſtoteles libertatem voluntatis noſtræ tueri voluit 8?.2
ariſt. opera acroamatica & exoterica 67.1
ariſtotelis obiectiones cōtra octauam rationem Platonis ad immortalitatem 19.2
ariſtotelis opera vnde diſtincta in acroamatica & exoterica 106.2
ariſtotelis cum Platone cōparatio difficilis p.
ariſtotelis & Platonis in philoſophando cōſuetudo p.
ariſtotelis cum Platone comparatio in Ethicis p.
ariſtoteles certat cū Platone de philoſophiæ principatu p.
ariſtotelis cum Platone comparatio philoſophis neceſſaria p.
ariſtoteles in Logicis quomodo à Platone diſſentiat, vel cum eodem conſentiat p.
ariſtoteli animus tabula nuda 35.1
ariſtotelis diſputatio contra ſummum bonū Platonicum 106.2
ariſtotelis opinio de intellectu agente cur vſque adeo obſcura 5?.2
ariſtoteles cognouit animi quandam functionem non communicantē cū corpore 56.2
ariſtotelis ſententia de immortalitate eſt dubia 25.2
ariſtotelis rationes contra eos qui animū ponunt in harmonia corporis 10.2
ariſtoteles non eſt auſus dæmones apertè improbare 338.1
ariſtotelis locus de mente extrinſecus aduenienté, malè expoſitus à Simone Portio 52.2
ariſtotelis rationes cōtra Platonem de vnione ciuitatis 163.2
ariſtoteles videtur dæmones irriſiſſe 336.1
ariſtotelis ſententia de reſpiratione 431.1
ariſtoteles repudiat ideas 181.1
ariſtoteles & Plato circa materiam in quo conſentiant & differant 181.1
ariſtoteli Deus vnicus 240.1
ariſtoteles cur non egerit de ſyllogiſmis hypotheticis 164.1
ariſtoteles quo animo Platonem exagitet in philoſophando p.
ariſtoteles cur nō ſatis definitè de animi immortalitate loquatur 14.1
ariſtotelis ſententia de mundi æternitate 283.1
ariſtoteles contra Galenum defenditur de modo videndi 403.1
ariſtot. ingenium in philoſophando 337.1
ariſtotelis cum Platone conciliatio de modo videndi 405.1
ariſtoteles de ſomni cauſis contra Galenum defenditur 41?.1
ariſtoteles contra Cardanum defenditur de modo videndi 407.1

ariſtotelis cum Platone comparatio de natura oculorum 398.1
ariſtotelis cum Plat. comparatio in diſtinctione principũ facultatũ animi 470.1
ariſtoteles vſus eſt fati nomine, ſed fatum non declarauit 82.2
ariſtotelis cũ Platone comparatio in quæſtione de numero principiorum 181.1
ariſtoteli pleraque à veteribus Theologis attributa, quæ ab eius doctrina aliena 84.2
ariſtotelis rationes contra Platonem de modo videndi 402.1
ariſtoteles non vult ſomnia immitti à diis 364.1
ariſtoteles multa vſurpat ex Hippocrate, quem tamen nuſquam nominat 477.1
ariſtoteles reſpirationem diſtinxit ab occulta perſpiratione: in quo à Galeno falsò reprehenditur 430.1
ariſtotelis comparatio cum Pythagora & Platone in doctrina de principiis elementorum 305.1
ariſtotelis cum Galeno comparatio in quæſtione de medulla 384.1
ariſtoteles non videtur animum humanũ ponere priorem corpore 384.1
ariſtotelis ſententia melior quàm Platonis de natura oculorum 401.1
ariſtotelis ſententia de mentis humanæ origine 458.1
ariſtotelis & Galeni comparatio in branchiarum vſu 432.1
ariſtoteli videre nos partim recipiendo partim emittendo 405.1
ariſtoteles ſenſus ſedem non ponit in cerebro, contra Seb. Foxium 392.1
ariſtot. ſententia de metempſychoſi 386.1
ariſtotelis ſententia contra Pythagoreorũ figuras 302.1
ariſtotelis & Platonis ſententia de Venere maſcula 359.2
ariſtotelis rationes contra recordationẽ vitæ ſuperioris à Platone poſitam 14.2
ariſtotelis cum Platone comparatio in phyſicis p.
ariſtotelis methodus in philoſophia p.
ariſtoteles damnatur à Tertulliano, laudatus à D. Hieronymo. p.
ariſtoteles ſingularis methodi artifex 66.1
Ariſtotelis Ethica quomodo ſint diſtincta 3.1
ariſtoteles nullo loco videtur apertè expoſuiſſe ſuã ſententiã de demonibus 335.1
ariſtoteles animum ponit in corde 472.1
ariſtotelis materia prima ab Ariſtot. quo differat 182.1
ariſtotelis & Platonis rationes de mundo cur vnus, examinantur 287.1
ariſtoteli vtrum ſedes primi ſenſus ſit in corde 390.1
ariſtoteles à Plinio reprehenſus de piſcium reſpiratione 433.1
ariſtotelis rationes contra Platonem de natura oculorum 400.1
ariſtoteli qui motus ſimplices 297.1
ariſtotelis locus de animæ compoſitione Platonica 311.1
ariſtotelis, Platonis & Galeni comparatio in diſtinctione ſaporum 420.1
ariſtoteli cœlum animatum 325.1
ariſtoteles excuſandus in quæſtione de reſpiratione piſcium 434.1
ariſtotelis ſententia de Dei nominibus variis 266.1
ariſtotelis varia teſtimonia de Deo 240.1
ariſtoteli & Platoni quorum ſit ſcientia 29.1
ariſtoteles Dei eſſentiam, & actionem ponit in contemplatione 241
ariſtoteles de opinione Platonem reprehendit 31.1

Ariſtoteles an ideas approbauerit 222.1
Ariſtoteles de Deo piè loquitur 239.1
Ariſtotelis vnica ratio ad immortalitatem in lumine naturæ omnium optima 65.2
Ariſtotelis in moralibus explicandis ingenium quale 104.2
Ariſtoteli Deus mouet quidem, non tamen mouetur 272.1
Ariſtoteles ideas ſeparatas in Platone, quomodo exagitet 203.1
Ariſtoteli quid imaginatio, contra Platonem 32.1
Ariſtoteles Platone ſuperior philoſophandi methodo p.
Ariſtoteles in phyſicis Platone ſuperior p.
Ariſtotelis acumen in diſtinguendis elemẽtorum primis qualitatibus 293.1
Ariſtoteli Deus vnus 175.1
Ariſtotelis & Platonis comparatio in quæſtione de ideis & vniuerſalibus 204.1
Ariſtoteles quomodo poſſit in Scholis tractari commodius 214.1
Ariſtotelicæ rationis ad immortalitatem, fundamentum 24.2
Ariſtotelis ſententia de diuina prouidentia 175.1
Ariſtoteles in ideis quid potiſſimum ſoleat reprehendere 203.1
Ariſtoteles Deum cognouit, ſed in principiis phyſicis non poſuit, & quare 181.1
Ariſtoteles Platonem reprehendit, quòd virtutes omnes dixerit particulas prudentiæ 125.2
Ariſtotelis ſententia de Deo 237.1
Ariſtoteli quantum tribuendum 196.1
Ariſtotelis qualis diſtributio artis differendi 45.1
Ariſtotelis ſententia de fato 82.2
Ariſtotelis cum Platone comparatio, in rationibus quibus probatur diſtinctio partium animi 473.1
Ariſtotelis explicatio 1. cap. libr. 1. phyſic. 146.1.
Ariſtoteles duplicem methodum explicat in Analyticis & Topicis 140.1
Ariſtoteles cur à Platone diſſentiat in quæſtione de mundi origine 282.1
Ariſtoteli & Galeno piſces quidam maniféſtè reſpirant 432.1
Ariſtotelis explicatio in conciliatione locorum de ſede primi ſenſus 392.1
Ariſtoteli cœli natura qualis 322.1
Ariſtoteles quomodo naturam δαιμονίαν *dicat* 336.1
Arbitrij libertas an poſſit cum fato conſiſtere 95.2
Arithmetica & Geometria cur magis propriè numerentur in Mathematicis, quàm Muſica & Aſtrologia 176.1
Arteria venarum nomine continentur apud veteres 387.1
Artium compendia an debeant ſemper à definitione incipere 155.1
Artium duo prima genera Platoni 116.2
Artis differendi apud Ariſtotelem diſtributio 45.1
Artes quomodo per analyſin inuentæ 142.1
Artium compendia qua methodo ſoleant explicari 73.1
Aſcenſus ad Deum quomodo parandus 6.1
Aſcenſus ad ſummum bonum quomodo ſit parandus 105.2
Aſpectus radius quomodo reflecti dicatur cùm non ſit corporeus 416.1
Aſpectus medium debeat ne eſſe plenum aliquo corpore, an inane 411.1
Aſpectus reliquis ſenſibus diuinior 401.1
Aſpectus natura igneáne ſit an aquea 398.1
Aſpectus & tactus duo primi ſenſus, ſed ratione diuerſa 291.1
Aſpectus & tactus quales ſunt inter ipſos ſenſus

ſenſus 291.1
aſpectus radius quàm variè corporibus obiectis excipiatur 416.1
aſpectus natura aquea potius quàm ignea 399.1
Aſtra ſunt in Deorum numero 297.1
aſtra habent ſenſum quendam, & intelligentiam 297.1
aſtra Platoni animata 325.1
aſtris etiam ſenſum ineſſe 325.1
aſtronomiæ vſus 170.1
aſtronomia cum muſica comparatio 177.1
Athanaſius rationem Platonicam ad immortalitatem magna ex parte probauit 17.2
Athanaſii ratio, Deum eſſe vnicum, quia mundus vnicus 290.1
Attica terra quare videtur Platoni prima hominem procreaſſe 367.1
auditus in nobis qualis 395.1
Auerrois contra Galenum opinio de reſpiratione 436.1
auerroes Galeno obiicit ignorationem logicarum artium 436.1
auerrois opinio de Deo quo modo cognoſcat 258.1
auerrroes non tribuit cælo materiã 195.1
auerrois opinio de intellectu agente 44.2
augures Romæ quales 366.1
Auguſtinus malè Platonem arguit incõſtantiæ 315.1
auguſtinus fatetur deceptum ſe Platonis lectione in quæſtione de mundo 283.1
auguſtinus Platonem reprehendit in quæſtione de animo 34.1
auguſtinus recordationem vitæ ſuperioris probauit aliquando cum Platone 12.2
auguſtini opinio de metempſycoſi 371.1
auguſtini quæſtiones de animi humani origine 459.1
auguſtinus de animaliũ procreatione Platonem reprehendit 360.1
auguſtino dæmones ſunt aërei 343.1
auguſtinus aſſertor liberi arbitrij 92.2
auguſtinus de aſtris dubitauit an eſſent animata 326.1
auguſtinus probat ideas 193.1
auguſtini teſtimonio homines quidam magicis artibus in iumenta conuerſi 377.1
auguſtini rationes contra recordationem vitæ ſuperioris à Platone poſitam 13.2
auguſtini ſententia de animi ſede 472.1
Auguſtus Cæſar aram extruxit primogenito Deo 340.1
Auicenna opinio ad metempſychoſin pertinens 376.1
Auratus fœliciſſimus in reſtituendis libris veterum 189.2

B

Beatus-ne quis in vita hac 107.2
Belluarum & hominis iudicium quo differat 27.1
belluarum an ſermo quidam ſit 66.2
Bernardi ratio ad immortalitatem, cum platonica conſentiens 7.2
Beſſarij Cardinalis opinio improbatur 14.2
Beſſarionis ſententia de idearum ſeparatione 104.1
Beſſario de comparatione Platonis cum Ariſtotele in materia 183.1
Bonum ſummum in quo à Platone poſitũ 100.2
bonum ipſum cur pulchro ſuperius 274.1
bonum ſummum non facilè poteſt inueniri, nec tutò cum omnibus communicari 100.2
bonum & pulchrum quomodo ſe habeant ad inuicem 274.1
bonum ſummum Platoni in idea eſt po-

ſita 105.2
Bonorum gradus & genera quàm variè à Platonicis diſtinguantur 108.2
boni filius Sol quomodo dicatur 105.2
bonum abſolutè quid 100.2
bonum quomodo omnia appetant 139.2
bonum quodammodo appetere etiam eos qui ſua ſponte laqueo vitam finiunt 139.2
bonum ſummum cur non eſt communicandum cum omnibus 106.2
boni ſummi explicatio quomodo tentanda 105.2
bonum ſummum non aſſequimur viribus noſtri ingenij 105.2
boni ipſius cum lumine comparatio 264.1
Branchiarum vſus in piſcibus 432.1

C

Κακοδαιμονία quid, & vnde dicta 103.2
Caloris & frigoris natura & cauſa Platoni 396.1
Calor homini natiuus, igneúſne ſit an cæleſtis 380.1
calor non eſt anima, ſed tantum primum animi inſtrumentum 382.1
calor natiuus reſiſtit putredini, externus eandem inducit 442.1
calor natiuus quomodo diuinus ab Ariſtotele dicatur 21.1
Cauſa efficiens duplex 280.1
cauſa exemplaris qualis 280.1
cauſa idealis non eſt ab ipſa forma ſeparanda 280.1
cauſæ metaphyſicæ quales 174.1
cauſa organica an nouam ſpeciem faciat ab aliis diſtinctam 280.1
cauſæ quales in partibus animalium cō-
ſiderandæ 380.1
Cardanus parum piè videtur explicare Chriſti geneſin 75.2
Cardano morbi demones quidam ſunt 349.1
Cardani rationes contra Ariſtotelem de modo videndi 407.1
cardani opinio de intellectu agente, pernicioſa 54.1
cardano animus noſter ſecundum Platonē ſubſtantia vnicus 465.1
cardani maxima licentia in quæſtione de demonibus 340.1
cardanus de metempſycho reprehenditur 386.1
cardani rationes contra Ariſtotelem de modo videndi 402.1
cardanï parum pius animus in religionem Chriſtianam 341.1
cardanus demoniacorum cauſam retulit ad humorem 349.1
Carnis nomen quomodo ſit accipiendum in Timæo Platonis 246.2
Cari à veterno diſtinctio 240.2
κάρος quid 239.2
Cælum Platoni ſit ne natura ſimplex an mixtum 294.1
cælum Auerroi non componitur ex materia & forma 185.1
cælum quomodo dicatur quatuor elementa continere 295.1
cæli nomen pro mundo, Platoni & Ariſt. frequens 292.1
cælum præter animam informantem indiget intelligentia aßiſtente 325.1
cælum Ariſtoteli animatum 325.1
cælum Origeni animal 326.1
cæli motus à qua animæ facultate 325.1
cæli in mundo & partium eius motus 308.1

cælum in ſuis partibus quid habeat idem, quid alterum 319.1
cælum an conſtet portione quadam terrena 294.1
cælo primo conſtantia,, ſeptem inferioribus diuerſitas & mutatio quomodo tribuatur 319.1
cælum in ſuo motu non admittit raptum 322.1
cæli natura Ariſtoteli qualis 322.1
cæli concentus 319.1
cæli corpus quomodo particeps eiuſdem & alterius 312.1
cæli motus circularis à quo & quomodo excitetur 298.1
cælum Platoni Deus quidam 326.1
cæli pars dextra & ſiniſtra quæ 318.1
Cæleſtia corpora an materiam habeant, & qualem 184.1
cæleſtibus corporibus ineſt materia vt & ſubiectum 185.1
cæleſtium orbium formæ motrices duæ 283.1
cæleſtis regionis cum elementari comparatio 323.1
cæleſtis motus cur in orbem 297.1
cæleſtium orbium quis numerus 323.1
cæleſtes ſphæræ octo quomodo ſe habeant in toto corpore cæleſti 322.1
cæleſtium & horum inferiorum materia quomodo eadem & diuerſa 185.1
Cerebri vſus ex Ariſtotele ad temperandum cor 475.1
cerebrum Ariſtoteli expers ſenſus 393.1
cerebrum quem vſum in corpore habeat ſecundum Ariſtotelem 382.1
cerebrum an neruorum origo apud Platonem 389.1
cerebri præparatio ad excipiendam partem animi principem 382.1
Chriſtiani contra dæmones armandi crucis imagine 342.1
Chriſtianis nefas dubitare de dæmonibus an ſint 339.1
Chriſti & dæmonum admiranda opera quo differant 339.1
Chriſtus an Platonem legerit p.
Chriſto nato dæmones conſulti, non reſpondent 340.1
Chriſto ceſſerunt dæmones 340.1
Chryſippus à Galeno reprehenditur de natura perturbationum 146.2
Cibi ad coctionem præparatio qualis 387.1
Cicero malè Platonem reprehendit 13.1
Ciceronis locus prima Tuſculana de animi quinta eſſentia, explicatur 368.1
cicero malè Peripateticos de ira reprehendit 124.2
cicero in Planetarū ordine ſequitur Chaldæos, potius quàm Platonem 324.1
ciceronis ratio contra Peripateticos de perturbationibus 133.2
ciceronis locus alius defenſus contra Logodædalum 233.2
ciceronis locus contra Logodædali temeritatem defenſus 232.2
cicero reprehenditur in comparatione vitæ actiuæ cum contemplatiua 13.1
ciceronis ſententia de connexione virtutū omnium 125.2
circulus interior & exterior in cælo, quomodo debent intelligi 318.1
ciuitas natura prior domo, quomodo dicatur ab Ariſtotele 228.2
ciuitas optima Platoni ea quæ maximè eſt vna 163.2
coctionis differentiæ & gradus 386.8

Cogitatio humana ala eſt animi, & recordatio vitæ ſuperioris 25.1
cogitatio ad ſermonem quomodo ſe habeat 32.1
cogitatio quid 24.1
Cognitionis noſtræ obiecta quomodo à Platone diuidantur 29.1
cognitionis noſtræ diſtinctio in gradus tres ex Platone 177.1
cognitionis noſtræ gradus & ordo 29.1
cognitionis noſtræ duo obiecta 205.1
cognitionis modus in dæmone bono & malo quo differat 358.1
Colores natura ſua lucidi 399.1
colores quomodo à lumine ſuum actum recipiant 410.1
coloris natura arguit radium aſpectus eſſe igneum 399.1
colorum ratio & varietas ex Platone 406.1
Plato vult aliquid de corporibus coloratis efferri ad oculum 407.1
Comparatio Platonis cum Ariſtotele difficilis p.
comparatio Platonis cum Ariſtotele omnes philoſophos exercuit p.
comparatio Platonis cum Ariſtotele philoſophis neceſſaria p.
comparatio Platonis cum Ariſtot. à quibus authoribus tractata p.
comparationis in Platone & Ariſtotele neceſſitas p.
comparatio Platonis cum Ariſtotele in elementorum proportione 293.1
Compendia artium ſeruant aliquando coniunctim duplicem methodum 155.1
compendia artium qua methodo ſoleant explicari 73.1
Confatalia quæ dicantur 270.2
Concretio quibus ex cauſis efficiatur 385.1
Conſiſtere philoſophis quid ſit 212.1
Contarenus Cardinalis malè Platonem reprehendit 292.1
Contemplatio philoſophorum omnium beatiſſima 12.1
contemplationem antecedit animi purgatio 4.1
contemplationem in natura omnia quodammodo appetunt 10.1
contemplationis obiectum Deus 10.1
Continens cauſa Stoicis & Peripateticis qualis 381.1
Contingentis & poſſibilis natura qualis ſit 71.2
contingentia quomodo conſentire poſſint cum diuina prouidentia 77.2
Contraria oriuntur ex ſe inuicem, tantum aduentitia quadam vi 2.2
contraria prima Ariſtoteli qualia 182.1
Cordis varia temperatio an pariat memoriæ differentias 33.1
cordis diaſtole & ſiſtole, qualis ſit actio 435.1
Cornelij Celſi medicina non ſatis cognita aut illuſtrata 300.2
Corpus animi ſepulchrum 374.1
corporis & animi ſympathia 67.2
corpus nullum eſt omnis mutationis expers 297.1
corpus animi carcer, & amicum domicilium à Platonicis appellatur 68.1
corpora multa ſolida, ſunt etiam pellucida 250.2
Crucis imagine armandi contra dæmones 342.1
crucis aduentu repreſſa ſunt dæmonis præſtigia 342.1
crucis ſignum quantam vim habeat contra dæmones 341.1
κριτήριον quid 27.1
Cubica figura, cur terræ 303.1

δαιμόνια natura quomodo ab Ariſt. eſſe dicatur 336.1
Dæmon inuadit aliquando corpora virorũ non omnino improborum 356.1
Demonis boni & mali cognitionis modus quo differat 358.1
demonibus ſubiecta quæ infra Lunam & terrena omnia 327.1
demones ſunt Aerei. D. Auguſtino 343.1
demones qui Facio Cardano apparuerunt, quales 354.1
demones mali an aliquid poßint in cæleſtia corpora 353.1
demon offenditur Diui Michaëlis imagine 347.1
demones puriores Deorum apud nos interpretes 331.1
demones authore Pſello non ſine corpore 346.1
demones Dij quidam ſunt intelligentiæ participes 327.1
demonis allicientia verba qualia eſſe ſoleant 355.1
demones ſubterranei quidam, quorum hiſtoria explicatur ex Georgio Agricola 345 1
demon malus diuinitatis eſt æmulus 355.1
demones quo modo aſpectabiles ſint & inaſpectabiles 344.1
demones mali multũ poſſunt in hominis imaginationem 354.1
demonibus non videtur opus Ariſtoteli ad explicationem naturæ 338.1
demones eſſe, omnes cõſentiunt 335.1
demonum cum hominibus communicatio 338.1
demones quam variè cum hominibus verſentur 352.1
demon malus Dei naturæque eſt inimicus 35.1
demones quidam ex hominibus facti 331.1
demonum ſex genera 330.1
demonum natura veteribus non ſatis cognita 333.1
demonum malorum poteſtas in hoc mundo inferiore 353.1
demones miniſtri Deorũ qui præſunt ſingulis prouinciis 361.
demones quo modo ſpiritus dicantur 343.1
demones poſt Chriſtum natum, conſulti nõ reſpondent 340.1
demon malus quodam modo eſt ipſa falſitas, & malitia 355.1
demon Plotini qualis 339.1
demonis nomen multiplex 330.1
demonum malorum diuiſio 331.1
demonum vitæ periodus qualis ſit Plutarcho 344.1
demon malus ſubit humana corpora dupliciter 356.1
demones aliquando ſemen emittere 346.1
demones quo modo äërem agitent 344.1
demones variarum artium profeſſores 334.1
demonum diuiſio ex Arippa 334.1
demones an mortales 344.1
demonum cum Platonicis familiaris communicatio 339.1
demones ementiũtur Dei naturæque opera 351.1
demonum & Chriſti admirãda opera quo differant 339.1
demon humore melancholico delectatur cum eodémque plerúnque expellitur 349.1
demones an incorporei 343.1
demonum præſentia nulla pars mundi deſtituta 334.1

Demonibus terrori ſunt martyrum ſepulchra 341.1
demon qualibus in rebus homines ſuperſtitione impleat 352.1
demones quantum poteſtatis habeant in hominem 352.1
demones mali Chriſto ceſſerunt 340. & 341.1
demon bonus in ſua cognitione non errat malus autem plerúnque: idque quamobrem 358.1
demones Deorum & hominum ſunt interpretes 334.1
demones Chriſto ceßiſſe etiam Porphirius teſtatur 341.1
demon bonus ſemper eſt Dei miniſter 351.1
demones infinitorum morborum cauſa 347.1
demon intelligit ſine diſcurſu 358.1
demones boni non poſſunt lędere 352.1
demonum duo prima genera 332.1
demones conſtent ne corpore aſſumpto tantum an informato 343.1
demonis inconſtantia non eſt miranda 349.1
demones an poßint cognoſcere noſtras cogitationes 359.1
demon quomodo incorporatus dicatur 279.2
demones an cognoſcant futura 359.1
demon quid ſit & qualis 342.1
demones qualem rerum cognitionem habeant 357.1
demon malus magna ex parte inuocatur per ea quæ de noſtra religione deſumpta 356.1
demonum cum celeſtibus intelligentiis cõparatio 359.1
demones boni circa ea quæ ignorant nõ dicuntur propriè falli 358.
demone correpta loquitur harmenicè, quæ nunquam viderat harmenios 347.1
demonibus terrori crucis ſignum 341.1
demõ vitæ noſtræ comes & director 114.2
demoniaca mulieris in agro Laudunenſi hiſtoria 348.1
demoniacorum cauſam qui philoſophi & medici ad humores referre conati 349.1
demoniaci loquuntur plerúnque lingua immota 350.1
Deus an res ſingulas cognoſcat, & quo modo 256.1
Deus quo modo in cælo eſſe dicatur 316.1
Dij minores quo modo intelligant ſecundũ Plotinum 256.1
Deus ſolus eſt omnino indiſſolubilis 5.2
Deus & natura quo modo nihil fruſtra facere dicantur 361.1
Dei actus intelligendi idem cum obiecto 220.2
Deus quo modo rés ſingulas cognoſcat 217.1
Dei cõmunicatio non eſt cum omnibus eodem modo facienda 230.1
Deus an iraſcatur 69.2
deificatio hominis quid 274.1
Deus immemorabilis an piè dici poßit 221.2
Deus & homo in quibus cõmunicent, & differant 4.2
Deo primogenito ara extructa ab Augusto Cæſare 340.1
Dei & hominis quæ ſimilitudo & diſſimilitudo ex Gregorio Nyſſeno 7.2
Dei cum homine cognatio in ſumma lege 8.2
Deus & Dei filius quo modo à Mercurio explicetur 291.1
Deus quo modo intelligat & intelligatur 223.2

Deus quia ipſum bonum, malorum cauſa eſſe non poteſt 269.1
Deus quo impulſus ad procreationẽ mundi 283.1
Deus vnicus, quia mundus vnicus, Athanaſij ratio 290.1
Deus mundum procreando an in ſe receperit perfectionem nouam 284.1
Deus eſt paucorum cauſa, quæ bona ſunt 81.2
Deus an nihil potuerit procreare niſi ex ſubiecta materia 285.1
Deus obiectum contemplationis 10.1
Dei nomina quædam cõcreta, alia abſtracta 267.1
Dei cum centro comparatio 267.1
Deus cognoſcitur ex operibus 232.1
Deus cognoſcitur à nobis partim per affirmationes, partim per negationes 266.1
Dei cognitionẽ qualem, & quo modo aſſequimur 107.2
Deum extra ſe nihil intelligere Ariſtoteli cõmune cum aliis philoſophis 254.1
Deus primum intelligens, & primũ intelligibile 261.1
Deus cur omnis cõpoſitionis expers 271.1
Deus quare moueri aut mutari nõ poſsit 252.1
Dei nomen Platonicis quid ſignificet, & quibus accommodetur 360.1
Deus quid intelligat & quo modo, difficile eſt explicare 254.1
Deus quo modo eſſe dicatur actus purus omnis potentiæ expers 243.1
deuſne melius an priuatio dicatur materiam mouere ad formam 214.1
Deus quæcunque immediatè procreat his dat immortalitatem ſecundum Platonem 361.1
Deo verius negationes quam affirmationes conueniunt 270.1
Deus quare phyſico motu moueri nõ poſſit 273.1
Deus quo modo probetur à Platonicis corporis omnino expers 226.1
Dei & ſolis diſsimilitudo 265.1
Dei cognitio difficillima 230.1
Deus & materia duo quaſi extrema in vniuerſo 245.1
Deus melius explicatur negationibus quã affirmationibus 266.1
Deus quo modo pater cognominetur 268.1
Dij an quidam dici poſsint nõ participes intelligentiæ 243.2
Deus nõ eſt obiectum noſtro intellectui accommodatum 262.1
Deus cognoſcit omnia antequã fiant eaq; in ſe 257.1
Deus quare ineffabilis 225.1
Deo quicquid ineſt deus eſt 258.1
Deus quare dicatur ipſum bonum & pulchrum 224.1
Deus cur ſe ipſum tantum dicatur intelligere 251.1
Deus in cælo vel potius ſupra calũ ſecundum Ariſt. 241.1
Deus ſuperior omni neceſsitate 78.2
Dei præſcientia etiam ſingularium 85.2
Deus quo modo ſpiritus dicatur 276.1
Dei actus in ſempiterna cõtemplatione 247.1
Deus quouſque Ariſtoteli cognitus 237.1
Deus quo naturam ſuperet in rerum procreatione 285.1
Deus à quibus poſitus corporeus 276.1
Deo nõ fuit materia neceſſaria ad procreationem 286.1
Deum maximè latere & eundem maximè patere 231.1

Deus quomodo mala cognoſcat 260.1
Dei actus agit ſine organis 50.1
Deus Platoni neque mouet neque mouetur Ariſtoteli autem mouet quidem, ſed non mouetur 272.1
Deus quam variè à nobis intelligatur 225.1
Deo quænam attribuantur 224.1
Deus quo argumento intelligatur ſimpliciſsimus, & maximè incorporeus 275.1
Deum neque intelligi, neque intelligere quo modo dictũ ſit à Platonicis 107.2
Deus quo modo ſe cõtempletur ſemper nihil extra ſe 251.1
Deus vt intelligit, ſic intelligitur 261.1
Deus nullo entium genere poteſt propriè contineri 271.1
Dei cum priuatione Ariſtotelica comparatio 213.1
Deus Platoni & Ariſt. mundum regit per intermedias cauſas ſecundas 361.1
Deus qualis Mercurio Triſmegiſto 246.1
Dei comparatio cum materia 244.1
Deo qui effectus tribuantur à naturalibus diſtincti 362.1
Deus non eſt malorum cauſa 215.1
Deus cur difficile cognoſcatur 270.1
Deus Theologorum ſententia qualis actus ſit 247.1
Deus in intelligendo ipſe ſibi eſt pro obiecto 224.1
Dei cognitio quatenus cadere poſsit in humanum intellectum, vel non poſsit 233.1
Deus quo modo omnipotens, & tamen expers potentia omnis ad materiam pertinentis 248.1
Deus ſic ſupra cælum vt etiam ſit in cælo, & in omnibus quæ huius ambitu continentur 258.1
Deus ſummus in intelligendi modo quo differat à diis minoribus 262.1
Dei actus, rerum procreatio & formatio 247.1
Deus cognoſcit omnia in ſe, quia ipſe eſt in omnibus 260.1
Dei actio & eſſentia Ariſtoteli eſt in contemplatione 241.1
deorũ multitudinem quo modo Plato aliquando ponat 235.1
Deus quomodo res intelligat & procreet 268.1
Deo tribuere aliquid potentia ad materiã pertinentis, impium 245.1
Dei cum Sole ſimilitudo 225.1
Deus ſummus Plotino, neque intelligit neque intelligitur 254.1
Deus Ariſtoteli animal idq́ quo modo excuſari poſsit 242.1
Dei nomina varia quo modo ſint intelligenda 265.1
Dei à natura diſtinctio ex Ariſt. 242.1
Dei iuſtitia in rebus procreandis & diſponendis 268.1
Deus pater Platoni non eſt propriè intelligentiæ particeps 243.2
Democritus ſapores diſtinguit per figuras 421.1
definitio rei cur primo loco ponenda 46.1
definitio quo modo per proximum genus, & per remotius aſsignanda 47.1
definitio quando initiis artium ponenda, & quando non 74.1
definiendi rationem Socrates primus excitauit 166.1
demonſtrandi ars cur Analytica 51.1
dextrum & ſiniſtrũ quo modo in cælo dicantur 318.1
demonſtratio ab Analyſi quo differat 51.1

demõſtrati

demõſtratio à probabili ratiocinatione quo differat ex Plat. 21.1
definiendi ratio tẽporibus Platonis obſcura 166.1
definitio an in cõpendiis artium initio ſit ponenda 155.1
Dialectica ſeminarium naturale quo modo ſe habeat ad Deum, hominem & belluas 26.1
dialecticæ partes Platoni 38.1
dialectica Platonis quatuor potiſſima capita continet 46.1
dialectica Platoni eſt metaphyſica, eáque qualis 177.1
dialecticæ explicatio quare repetita ex quæſtione de naturali iudicio 28.1
dialectica Academicorum veterum qualis 28.1
dialecticæ ſubiectæ ratio 45.1
dialecticum iudicium ex natura repetitũ & quid contineat 23.1
dialectici cuius nomina rebus ipſis imponere 168.1
dialectica methodus Platoni ſuperior mathematices 171.1
dialectica nomine quo modo Ariſtoteles vtatur 18.1
dialectica Platonica qualis 17.1
dialectica Platoni omnibus ſcientiis antepon enda 178.1
διάνοια quid 216.2
dialecticæ nomen quo modo ab authore vſurpatum in compendio artis diſſerendi 157.1
dialectica apud Ariſt. an ſemper probabilitati addicta 18.1
dialectica partes apud Platonicos 20.1
dialectica Ciceroni quid 205.2
dialectica Ciceroni quid 166.1
dialecticæ nomine an etiam ars Analytica comprehendatur 18.1
dialogorum apud Plato. tria genera 165.1
διαίζειν, quid ſignificet 204.2
didymus nimium delectatus Platonicis p.
didymus quis, & quæ ſcripſerit p.
dies magnus iudicij, quis 322.1
dies magnus, mille annorum 321.1
Dionyſij ſententia de Deo, quo modo cognoſcat 256.1
difficultas redeundi à vitio ad virtutem in quo poſita 131.2
diſcurſus, vocabulum philoſophicum: etſi non placeat Logodædalo 211.2
diſciplina noſtra vitæ ſuperioris recordatio 34.1
diſputatio de methodo contra Theſſalum quæ capita contineat 158.1
diuinæ perſonæ tres videntur à Platonicis adumbratæ 235.1
diuinationi per ſortem quando locus 363.1
diuinatio à dæmonibus 327.1
diuinationis modi arte conſtantes, quam varij 366.1
diuinandi duo genera 366.1
diuinationis diuiſio 363.1
diuina non docentur, ſed mentis intuitu comprehenduntur 211.2
diuinum quid appellari ſoleat 119.2
diuiſione generis ad quid vtendum 39.1
diuiſio ad partitionem quo modo ſe habeat 46.1
docendi via familiaris, alia à directa 216.2
diuiſio quo modo ad definitionem vtilis 47.1
diuiſionis modi 39.1
dodecaedri figura cur accommodata vniuerſo 300.1
dubitationis occaſio in Ariſt. doctrina de mentis immortalitate 28.2

dubitatio de cõciliatione prouidentiæ cum arbitrij libertate 26.2
dubitationes cõtra. D. Thomam de animi humani origine 463.1
dubitationes contra immortalitatem, in Ariſtotelis doctrina 62.1
dubitatio contra Ariſt. de differentiis ſitus in vniuerſo 425.1
dubitationes cõtra ſecundam rationẽ Plat. ad immortalitatem 5.2
dubitatio contra primam rationem Platonis ad immortalitatem 8.1
dulce apud Ariſt. pro extremo eſt, non pro medio 420.1
dulcis ſaporis cum pingui comparatio 421.1
dulcis ſapor quo modo reliquis ſit contrarius 420.1
durum & molle quid, horúmque cauſæ 422.1

E

Elementorũ quatuor primæ qualitates ſunt pro eorundem formis 301.1
ἐνέργεια quid 216.
elementorum ſecundum molem corpoream comparatio 294.1
elementorum quæ proportio 293.1
elementa vnde emanarint ſecũdum Mercurium 291.1
elementorum qualitates Ariſtoteles non eſt conatus ad priores cauſas reuocare 423.
elementorum diſtinctio penes primas qualitates, cõmodior apud Ariſt. quam apud Galenum 293.2
elementorum mediorum cum extremis cõparatio ex Platone 292.1
elementaris regionis cum cæleſti comparatio 323.1
elementorum qualitates non ſubſtantiæ ſunt in cælo 295.1
elementa ante mundi originem quo modo ſe haberent in materia confuſa 277.1
elementorum explicatio Hippocratica, & Platonica quo differat 423.1
elementa nonnullis animata 325.1
elementorum proportio penes figuras regulares quæ illis inſunt 303.1
elementorum in animatis corporibus proportio 440.1
Empedocles cur igni reliqua tria elementa opponat 381.1
enthymema quid 21.1
entium apud Plat. duo genera 4.1
ens quot modis dicitur, totidem non ens 283.2
ἔννοια quid 220.2
epilepſia cur morbus ſacer 445.1
Epicherema quid 21.1
ἐπίνοια quid 220.2
Epicuri obiectio contra tertiam rationem ad immortalitatem 7.2
epilepſia & melancholia familiariter inter ſe permutantur 446.1
error vnde cadat in iudicium rationis 202.2
Eraſmus aſſertor liberi arbitrij 91.2
Eſſei, antiquiſsimi aſſertores immortalitatis animorum 5.2
Ethica Ariſt. quo modo diſtincta 3.1
εὐδαιμονία quid & vnde dicta 103.1
Euſebij obiectio contra Platonicam animæ cõpoſitionem, & eiuſdem ſolutio 313.1
Euſebius de Aegyptiorum & Hebræorum philoſophia p.
exemplaris cauſa Platoni qualis 280.1

F

Faber Stapulenſis Ariſtotelis illuſtrator, & defenſor 87.1

fabula Platonica de voluptatis, & doloris connexione 1'.1
facultatis diſtinctio 98.2
fati nomen quam varia à veteribus vſurpatum 73.2
fato quæ ſubſint, & vtrum hæc vitari poſſint 75.2
fatum ponere quo modo Chriſtianis liceat 73.2
fatum quid, Marſilio Ficino 80.2
fato, vt ſignificant diuinam prouidentiã, quæ ſint ſubiecta 76.2
fatum ad prouidentiam, & præſcientiam quo modo ſe habeat 85.2
fatum ad naturæ ordinem quo modo ſe habeat 80.2
fatum quale à Platonicis poſitum 71.2
fatum poſitum à nonnullis in virtute ab aſtris influente 74.2
fatum & natura an omnino inter ſe conſentiant 80.2
fati neceſſitas quàm facile poſſit oppugnari 75.2
fatum poëtarum quale 78.2
fatum quod in aſtrorum virtute poſitum, oppugnatur 75.2
Fauni & Satyri quales. D. Hyeronimo cogniti 345.1
fatales leges humanæ quæ 328.1
fatale idem ne Ariſtoteli quod naturale 83.2
febrium putridarum intermiſſiones vnde 447.1
febrium putridarum ſecundum quatuor elementa, diſtinctio Platonica 427.1
fœlicitas bonum diuinum non humanum 101.2
Fernelij medici nobilis hiſtoria de quodam demoniaco 347.1
fœlicitas humana opinione Auerrois, in quo poſita 46.2
Fernelij, & Fleſſelij iudicium de Theſſalo 87.
Fœlicitas quo modo comparetur 122.2
fœlicitas humana in perfectione contemplationis 11.1
fœlicitas in ſapientia à Platone eſt poſita 112.2
finis maximi momenti in vita, & moribus 104.2
figurarum quinque regularium cum primis corporibus comparatio 302.1
finis cur prior medio, Theſſali ratio ridicula 62.1
figura non poteſt eſſe cauſa qualitatum actiuarum in elementis 423.1
figura cubica, cur terræ 303.1
formæ naturales quare impuræ 174.1
formæ cum materia in ordine duplex cõparatio 310.1
forma duplex 280.1
formæ naturales quo ordine dicãtur emanare à diuinis 263.1
formæ naturales omnes ex ſe diuinæ, impatibiles & cœleſtes 21.2
formarum differentiæ 243.1
forma omnis præeſt ſuæ materiæ 9.2
formarum phyſicarum, & metaphyſicarũ diſtinctio 24.2
formæ quæ poſſint intelligere, & intelligi 251.1
formarum diſtinctio 457.1
forma humana inter omnes media 457.1 *& 463.*
formæ naturales quales actus ſint 64.2
formæ cum materia communicantes, ſunt intelligibiles tantum, non etiam intelligentes 59.2
forma in natura rationem habet cauſæ finalis 382.
formæ naturales vt non poſſunt agere ſine

materia, ita neque ſine ea eſſe 65.2
formæ phyſicæ à metaphyſicis quo differant 243.1
fortitudo quid 118.2
fortitudo quo modo poſita in obſeruatione præcepti legitimi 124.2
Franciſci Catonis opinio de mundo cur Platoni vnicus 289.1
furor poëtarum qualis 365.1

G

Galeni error in reprehenſione Ariſt. de modo videndi 403.1
Galenus cenſor eorum quæ à Platone ſcripta de venarum diſtributione 387.1
Galenus erraſſe videtur in Platonica animi diſtinctione 457.1
Galeni dubitatio de reſpiratione 437.1
Galenus Platonem reprehendit in quæſtione de reſpiratione 429.1
Galenus de neruorum ſubſtantia nõ ſatis definitam ſententiam habet 409.1
Galeno concedendum vt partes animæ diſtinguat ſubſtantia 464.1
Galenus nõ ſatis tribuit prouidẽtiæ 386.1
Galenus nihil potuit rectè dicere de animi humani origine 458.1
Galenus Platoni magis quam Ariſtoteli fauere ſolet 400.1
Galeno piſces manifeſtè in aquis nõ reſpirant 431.1
Galeni cum Ariſt. cõparatio in quæſtione de medulla 384.1
Galenus arguit Ariſt. incõſtantiæ in quæſtione de modo videndi 402.1
Galeni leues rationes contra Ariſt. de teſtium principatu 474.1
Geneſis quid 52.1
Geneſis & analyſis nõ poſſunt includi eadem ſpeciemethodi 125.1
Geometriæ vſus 170.1
Germanorum & Italorum ſententia de Ramo 101
grauium & leuium natura inter Platonem & Ariſtotelem controuerſa 424.1
Græcorum philoſophorum peregrinandi ſtudium p.
Græci ex Ægyptiis philoſophiam didicerunt p.
Græciæ ſeptem ſapientes 6.1
Gregorij Nyſſeni ſententia de diſtinctione partium animi 456.1
Gregorij Nyſſeni opinio de Pythagorica metempſychoſi 373.1
Gregorij Nyſſeni ſententia de animi humani origine 459.1
Gregorij Nyſſeni ſententia de mente corpore ſoluta 65.2
Gruchius philoſophus magni nominis 258.2
Guſtatus in nobis qualis 395.1

H

Hebræi, antiquiſſimi aſſertores immortalitatis animorum 6.2
Hebraica lingua an prima in natura 167.1
Hecticarum febrium calor quomodo agat in noſtra corpora 444.1
Homerus reprehenditur quòd Deum malorum cauſam fecerit 269.1
Homeri catena aurea qualis 368.1
Homo à mundo accipit animam & corpus 279.1
hominis deificatio quid 274.1
homo quomodo dicatur factus ad imaginẽ Dei 7.2
homo quomodo Deo debeat liberum arbitrium & gratiam 92.2

homo non intelligit ſine cogitationis diſcurſu 357.1

homo quomodo ſe habeat ad prima intelligibilia 27.1

homines conuerſi in iumenta D. Auguſtini teſtimonio 377.1

hominis cum mundo comparatio 379.1

homo liber à fato, vel huic obnoxius quomodo dici poſſit 79.2

hominis alimenta ab animo mundi, & ab ipſa terra 245.2

homo qui liberos non procreat, eſt infœlix 268.1

homo quodammodo medius eſt inter Deũ & malum demonem 93.2

hominis fœlicitas in perfectione contemplationis 11.1

hominis procreatio ex Timeo 378.1

homo quomodo ſeruus peccati 90.2

homini duo data ad cognitionem rerum 26.1

hominis corpus, in noſtra religione, cur prius ortum dicatur quàm anima 310.1

hominis fœlicitas in ſimilitudine cum Deo 102.2

homini peccanti obeſt animi immortalitas 5.2

homo minor mundus 279.1

homo duplicis naturæ 5.2

hominis primi procreatio an à Deo ſolo 360.1

hominis & Dei quæ ſimilitudo & diſsimilitudo ex Gregorio Nyſſeno 7.2

hominis per mortem diſſolutio qualis 381.1

hominis & belluarum iudicium quo differat 27.1

homo in ſuo animo & corpore quid ab vnoquoque extrinſecus accipiat 375.1

Hieremiæ an auditor Plato p.

Hieronimus aſſertor liberi arbitrij 93.2

Hieronymus in quæſtione de perturbationibus aſſentitur potius Peripateticis quã Stoicis 133.2

Hieronymi variæ opiniones de animi humani origine 458.1

Hippocrates ſedem mentis ponit in corde 391.1

Hippocrates motus animalis cauſam tribuit venis 392.1

Hippocrates & Plato in explicandis elementis quo differant 423.1

Hippocratiſne ſit liber de morbo ſacro 445.1

Hypoſtaſis quid 64.2

hypotheſis in Rerumpu. formis quid 280.2

hypotheticæ enunciationes quæ & quam variæ 163.1

honeſtum ſolum eſſe bonum 101.2

humani corporis temperamentum quàm variè ſpectari poſſit 380.1

humanæ leges fatales quæ 328.1

humani corporis cõpoſitio qualis 380.1

humana ratio quo modo ſe habeat ad actionem & contemplationem 38.1

humorum quatuor in maſſa ſanguinis explicatio ex Galeno 442.1

I

I*Acobi Schegkij ſententia de Ramo* 102.1

Iamblici opinio de deorum multitudine 267.1

idea ſit ne in Deo actus intelligendi an obiectum 222.1

idea quo modo ſe habeat ad formas phyſicas, materiæ communicatas 222.1

ideæ & vniuerſalia quo differant in modo cõſiſtendi vel exiſtendi 212.1

ideæ menſura materiæ & modus 222.1

ideæ quare non ſunt à Platonicis poſitæ rerum arte conſtantium 214.1
ideæ ne ſint numerorum 221.1
ideas aſſequi in vita hac difficile 201.1
ideæ boni & pulchri quomodo ſe habeant ad inuicem 274.1
idearum quis vſus 194.1
idearum officinam ponere ridiculum 196.1
ideæ quare non ſint relatorum 223.1
idearum cum vniuerſalibus Ariſt. comparatio 210.1
ideæ an ſint ſingularium 217.1
ideæ in ſecundo ordine entium cur à Platonicis poſitæ 263.1
idearum cognitio quibus concedatur in vita hac 201.1
idea non eſt inuentum Platonis, ſed eo antiquior 190.1
idea quomodo eſſe dicatur eorum tantum quæ ſecundum naturam 223.1
ideæ ſintne rerum vilium 219.1
idea an à Deo ſeparata 196.1
ideæ quomodo in Deo ſint, & in eodem vniantur 199.1
ideæ quarum rerum non ſint à Platone poſitæ 186.1
ideæ vbi à Platone poſitæ 196.1
idea in Deo, Deus eſt 202.1
ideæ cur imago tantum, non perfectio, in rebus materiatis 184.1
idea quid 186.1
ideę quare non ſint rerum quæ præter naturam 215.1
ideę quomodo ſe habeant ad Ariſtotelis vniuerſalia 204.1
ideæ nomen aliquando à natura ad artem transfertur 200.1
ideæ probatæ à D. Auguſtino 193.1
ideas eſſe quomodo probent Platonici 186.1. & 192
ideæ poſita, rerum eſſentiæ videntur à rebus ſeparari 203.1
ideæ qua potiſſimum ratione ab Ariſtotele impugnetur 203.1
ideæ probatæ à Chriſtianis 193.1
ideæ corporeæne ſint an incorporeæ 212.1
ideę quare non ſint partium 221.1
ideæne ſint relatorum 220.1
ideæ ſeparatæ poſſunt dupliciter intelligi 204.1
ideę quomodo dici poſſint ſeparatæ ſecundum Platonem 198.1
idea Mineruæ nomine à Poëtis eſt ſignificata 198.1
Idem & alterum quomodo ſe habeant in anima 312.1
Iecoris vſus 449.1
iecori quorſum amaritudo & dulcedo à Platone tribuitur 476.1
iecur non eſt ſedes animæ ſentientis apud Platonem 417.1
Ignis ad videndum erumpens ex oculis 394.1
igni cur Empedocles reliqua tria elementa opponat 381.1
ignis lucens, non adurens Platoni qualis 292.1
ignis Platoni duplex 295.1
ignis Platoni quid 294.1
ignis Platoni ipſum cælum 290.1
ignis oculorum Platoni qualis 397.1
Ignorantia duplex quomodo ſe habeat ad excuſationem peccati 141.2
Imaginatio non eſt ſenſus, neque opinio 32.1
Imaginatio quid Ariſtoteli contra Platonem 32.1
imaginationis magna vis in noſtris corporibus afficiendis 35.1
imaginatio Ariſtoteli eſt aliquid corporis, ſed internus 57.2

Imaginũn animo duę differentia 210.1
Immemorabile quid ſignificet 221.2
Immortalitatis animorum aſſertores antiquiſſimi 5.2
immortalitatis ſpe ſublata homo miſerrimus 27.2
immortalitas animi non probatur ex eo quod hunc Ariſtoteles dicat diuinum & impatibilem 21.2
immortalitatis oſores negant animum eſſe ſimplicem 5.2
Imperia philoſophorum crudelia 8.1
Improbi actiones ſunt inuoluntaria 135.2
Incorporeum aliquid quàm variè dicatur 275.1
Inductio quid 40.1
Inductiones Socratica & Ariſtotelica quo differant 163.1
Infinitum actu ſequatúrne apud Ariſtotelem poſita animorum noſtrorum immortalitate 62.2
Iniuria ferenda, potius quàm inferenda 136.2
iniuriam facere an grauius malum ſit, quàm pati 141.2
Intellectio quid 24.1
Intellectus agens ad patientem ſe habet vt ars ad materiam 36.2
intellectus ſitne propria quadam functio in qua ille nihil omnino cum corpore cõmunicet 26.2
Intelligibilia prima & ſecunda quomodo cognoſcamus in vita hac & in altera 36.1
intellectus an ab intelligẽdo neceſſariò indigeat imaginatione 26.2
intellectus agentis cum lumine comparatio ex Themiſtio 36.2
intellectus non habet in ſe ſubſtantias vniuerſas, ſed harum imagines tantum 210.1
intellectus agens an vnicus 41.2
intellectum vnicũ agentẽ ſolum immortalem eſſe, quàm pernicioſa ſit opinio 35.2
intellectui agenti indiuidua ea qua intellectui potentia ſubeunt diuiſionẽ 37.2
intellectum ſeparatũ non recordari, quomodo accipiendum ſit 61.2
intellectus primus illuſtrat noſtrum intellectum in intelligendo 264.1
intellectus materialis quis Auerroi 46.2
intellectus agentis quis ſit in intelligendo modus 37.2
intellectus potentię propriè dicitur eſſe in nobis 38.2
intellectum non communicare neceſſariò cum imaginatione variis rationibus declaratur 28.2
intellectus vnus agens communis, ſiue prima mens, à quibus philoſophis ponatur 29.2
intellectus agentis ordo ad eum qui potentię 37.2
intellectu primo ſemper agente, cur nos nõ ſemper intelligamus 34.2
intellectus agens Auerroi eſt Spiritus ſanctus 47.2
intellectus quomodo ſe habeat ad phantaſiam, & quatenus ea indigeat 27.2
intellectus agentis eſſentia extra nos qualis 43.2
intellectus potentia non habet à ſe intelligendi actum 38.2
intellectus niſi ſeparatus ſecundum Ariſtotelem maneret, fruſtra hic quęreret an poſt vitam amet, vel recordetur 58.2
intellectus agens quomodo ſe habeat ad eũ qui potentia dicitur 36.2
intellectu agẽte vno communi poſito, quid in eo boni notari poßit 29.2
intellectus agens ſemper intelligit 37.2

intelligentiæ vocabulum Logodadalus vſurpat nimium iuconſtanter 203.2
intelligentiæ caleſtes cur aſsiſtentes formæ 296.1
intellectus triplex Auerroi 44.2
intellectus agens an vnus communis omnium hominum 29.2
intellectio animi ſeparati & corpore concluſi quo differat 209.2
intelligentia & opinio apud Platonem, quorum ſint, & quo differant 178.1
intelligentiam cæleſtium cum demonibus comparatio 359.1
intelligendi vis in rebus quas informat, tribus gradibus diſtincta 342.1
intellectio duplex, animi ſeparati & in corpore habitantis 25.1
intelligibile primum, quale 261.1
intelligibile primum ad noſtrum intellectū quomodo ſe habeat 36.1
intelligibile primum, mundus idealis 26.1
intelligibile primum à quo cognoſcatur 29.1
intelligibilia Platoni vtrum ſint in intellectu, an extra 212.1
intelligibilia prima & ſecunda 25.1
intelligimus quotieſcunque volumus non item ſentimus, & quare 205.1
intelligibilia prima & ſecunda quomodo cognoſcantur 26.1
intelligendi vis quomodo in nobis marceſcat extrema ſenectute 16.2
intelligentiæ cæleſtes ſunt à materia ſeparata 33.2
intelligendi modo quo differant Deus ſummus, & Dij minores 262.1
intelligentiæ cæleſtes Platonicis ſunt dij minores, & dij Deorum 359.1
Iniuſta actio deterior iniuſtitia habita 139.2
iniuſtè agere cur magis inuoluntarium quàm iniuſtitia habitus 139.2
Inſcriptio libri huius qualis p.
Inſpiratio priórne ſit expiratione 431.1
Inuoluntarij cauſa in quo poſita 135.2
inuoluntariæ actionis cauſa in quo ſunt poſita 140.2
Io. Grammatici rationes contra materiæ æternitatem 285.1
Io. Grammatici error in quæſtione de materia prima 182.1
Ira an cadat in Deum 69.2
ira Peripateticis qualis 68.2
ira quomodo definienda, & de eius definitione quæ inter veteres controuerſia 148.2
Iracundia non rectè ponitur à Logodadalo in felle 264.2
Iſoplenrus cur à Pythagoreis non vſurpetur in primis principiis 304.1
Italorum & Germanorum Philoſophorū ſententia de Ramo 101.1
Iubileus annus magnus, quis 322.1
iudicium Dialecticum repetitum ex ipſa natura 23.1
iudicandi vis qualis in homine & belluis 27.1
Iulianus apoſtata ſectatus eſt Pythagoricam metempſychoſin 373.1
Iulij Scaligeri ſententia de comparatione Platonis cum Ariſtotele p.
Iuſtinus martyr Platonem arguit inconſtantiæ 279.1
Iuſtini Martyris ſententia de diſtinctione partium animi 470.1
Iuſtitia generalis in quo poſita 370.1
iuſtitia duplex quomodo intelligenda 124.2
iuſtitia originalis in quo poſita 90.2
iuſtitia ſpecialis quę 378.1

Lactantio

L

Lactantio mundus factus eſt propter hominem 284.1
Lactantius quomodo Platonem excuſet in octaua ratione ad immortalitatem 18.2
Legitimum præceptum quale ſit 124.2
Leodegarij à Quercu ſententia de Ramo 97.1
Letargus & Carus quo differant 240.2
Lene & aſperum quid, horúmque cauſa 422.1
Leuini Lemnij error in quæſtione de demonibus 348.1
Lex naturalis quid, & in quo poſita 124.2
Libero arbitrio poſito nō imminuitur Dei beneficium erga nos 89.2
Libertas in homine qualis ante ipſum peccatum 90.2
libertatis diſtinctio 89.2
libertatis modi varij 87.2
Liberos non procreare, infœlicitatis 268.1
Libri huius inſcriptio qualis p.
libri huius diſtributio & ordo p.
libri Magici quibus authoribus falsò aſcripti 357.1
Lienis vſus 449.1.477
Litigioſi qui propriè 165.1
Logicum organum Ariſtotelis non eſt vnū opus continuatum 149.1
logici organi diſtinctio accommodata ad leges methodi 71.1
logica an verſetur in conſideratione ſermonis & orationis 204.2
logicæ partes quæ 16.1
logicæ artes rationis ſunt & orationis p.
logica apud Platonem quid ſignificet 16.1
logici organi diſtinctio an facienda ſecundum inuentionem & iudicium 148
Logodædalus quis & qualis 293.2
Logodædalus errat in comparatione Platonis cum Ariſtotele de cōnexione virtutum 274.2
Logodædalus errat in medio definiendo 257.2
Logodædalus errat in eo quod ait contraria immediata non eſſe contraria, niſi aduentitia quadam vi 267.2
Logodædalus Alcinoi ſententiam de fato, peruertit 269.2
Logodædalus monſtroſam aſſignat bonorū diuiſionem 271.2
Logodædalus ineptè comparat Platonē cū Epicuro in quæſtione de eo quod ſurſum aut deorſum 256.2
Logodædali temeritas in ſtatuendo de reſpiratione piſcium 267.2
Logodædalus errorem ſuum reiicit in Typographum 233.2
logodædalus peccat in primam diuidendi legem 210.2
logodædalus deprauauit locum Ciceronis Academica prima 232.2
logodædalus peccat ignoratione artis diuidendi 208.2
logodædali inſcitia in definiendo rigore 255.2
logodædali temeritas in addendo contextui 281.2
logodædali ſolœciſmi 224.2 271.2
logodædalus ineptit in comparatione partium cum toto 227.2
logodædali ſingularis impudentia in fœdandis bonis authoribus 233.2
logodædalus omnino peruertit Alcinoi ſententiam de vitiis inuoluntariis 275.2
logodædalus cur ſuo nomine in hoc opere, non eſt expreſſus 292.2
logodædalo optanda eſt maior rerum Philoſophicarum cognitio 292.2

Logodædalus neſcit in Philoſophia quid ſit agere & pati 208.2
Logodædalus errat in explicanda carnis origine 246.2
logodædalus notatur etiam in artificio orationis 270.2
logodædalus impudenter Platonem vult corrigere, in quæſtione de ſomniis 265.2
logodædalus impudenter in quæſtione de ſpeculis Platonem reprehendit 249.2
logodædalus errat in differentiis diuinationis exponendis 265.2
logodædalus ineptit in definiendo Scaleno 236 2
logodædali error in ponenda triplici materia ex Platone 233.2
logodædalus non rectè ait facultatem ratiocinandi ſolis hominibus ineſſe 266.2
logodædalo plagium in Aemilio Probo obiicit Giſanius 233.2
logodædali error multiplex in Cari explicatione 240.2
logodædalus in pleriſque ſutor vltra crepidam 192.2
logodædalus errat in citando loco Platonis 272
logodædalus falsò ait, non hominem, nihil eſſe 282.2
logodædali peccatum in artificio orationis 274.2
logodædalus errat in comparatione affirmationis attributi infiniti cum negatione attributi finiti 284.2
logodædalus de verbis nugatur relicta ſententia 269.2
logodædalus non potuit bene iudicare de Alcinoi obſcuritate 199.2
logodædalus ignarus rationis diuidendi 280.2
logodædalus ignarus artis ratiocinandi 250.2
Logodædali error in diſtinctione febrium 260.2
logodædali error in diſtinguendis ſedibus facultatum animi 261.2
logodædali inſcitia in compoſitione quadranguli 237.2
logodædali inconſtantia in diſtinguendis ſaporum differentiis 253.2
Lucretio multa in orationis genere familiaria, quæ Philoſophis & oratoribus nõ concederentur 194.2
Lumen quid 226.2 410.1
lumen Platoni quid 292.1
lumen imago boni 264.1
luminis præſtantia, eiúſque argumenta 412.1
luminis motus qualis 411.1
lumen quomodo ſe habeat in aſpectu 410.1
luminis & caloris differentia in agendi modo 411.1
lumen quomodo dicatur dare coloribus ſuũ actum 410.1
luminum ſitne permixtio, an concurſus 412.1
Luna, terra altera huic noſtræ oppoſita 367.1
Lunæ vis in hæc inferiora 323.1
Luna an medium mundi, in quo eiuſdem anima 317.1
Lunæ motus qualis 309.1
Lux & lumen quo differant 410.1

M

Magicæ artes videntur adumbrare & imitari Pythagoricam metẽpſychoſin 377.1
Magorum ſententia de animi imperio in corpus 11.2
Magici libri quibus authoribus falsò aſcri

pti 357
Mala quæ, & vnde 216.1
malum paſſio ſequens materiam 216.1
malus ſua ſponte nemo 370.1
malorum diſtinctio 215.1
malorum diſtinctio, & quæ horum ſit cauſa 270.1
mala vnde, ſi à Deo non ſunt 269.1
malum quomodo cognoſcatur 217.1
Malitia cum ſapientia valde pernicioſa 81
malorum an Deus cauſa ſit 215.1
Mantice, ſiue præſagiendi ratio quas ſpecies complectatur 363.1
Marſilij Ficini ſententia de comparatione platonis cum Ariſtotele p.
Marſilio Ficino animus noſter apud platonem ſubſtantia vnicus 465.1
Marſilij Ficini ſententia ideæ ſunt in Deo 197
Marſilij Ficini error in lenienda platonis ſententia de recordatione vitæ ſuperioris 34.1
Martyrum ſepulchra vim habuerunt contra demones 341.1
Materia prima an intelligenda ſub ratione corporeitatis 182.1
materia quid Mercurio 247.1
materia à quo moueatur ad formam quã appetit 214.1
materia formam appetens, videtur ideam appetere 222.1
materia malorum cauſa 269.1
materia ſitne in corporibus cæleſtibus, & qualis 184.1
materia neque corpus neque quid reipſa corporeum 180.1
materia prima cur adulterino modo à nobis cognoſcatur 183.1
materia platonis qualis, & quomodo cognoſcatur 180.1
materia Ariſtoteli qualis 181.1
materia & Deus duo extrema in vniuerſitate 245.1
materia prima quomodo affecta ad poteſtatem 183.1
materiæ potentia cur cum quadam imperfectione 248.1
materia à ſubiecto diſtinctio 184.1
materia qualem formam appetat 215.1
materia duplex 183.1
materia cur æterna à platone & Ariſtotele poſita 285.1
materia cæleſtium & horum inferiorum quomodo eadem & diuerſa 185.1
materia prima platonica quo differat ab Ariſtotelica 182.1
materiam ante mundum confuſam, quomodo plato poſuerit 285.1
materia non fuit Deo neceſſaria ad rerum procreationem 286.1
materia prima cur neque ſentiri poßit neque intelligi 183.1
materia dici non poteſt Deo coæterna 286.1
materia in ortu rerum quomodo ad formã præparetur 382.1
materia prima cur difficilè à nobis cognoſcatur 182.1
materia cum forma in ordine comparatio duplex 310.1
materia omnium formarum expers 180.1
materiæ cum Deo comparatio 244.1
Mathematica nullum habent externum finem 172.1
mathematici ſtudij ſumma platonica, & eiuſdem ſubdiuiſio 169.1
mathematica quo animo diſcenda 170.1
mathematica media inter ſcientiam & opinionem 171.1
mathematica quem ordinem habeant ad phyſica 173.1

Mathematicarum artium ex Pythagoreis diſtinctio 176.1
mathematicarum artium finis an ſit, & qualis 171.1
mathematica omnium maximè accommodata ad diſcendum 173.1
mathematicæ abſtractiones continent pædiam futuri Philoſophi 7.1
mathemata non verſantur circa entia, ſed uno gradu inferiora ſunt 202.1
mathematica viam parant ad ſummam contemplationem 172
mathematicarum artium numerus & ordo ex Platone 176.1
Medicorum quorundam error in tribuendo humoribus ea quæ ſunt demonum 346.1
Medicus à Philoſopho quo differat in morborum cauſis explicandis 439.1
Medicamentorum ſimplicium vires occultæ, unde 362.1
Medium in aſpectu debeátne eſſe corporeũ 411.1
Medulla Platoni qualis 382.1
medulla aliarum partium elementum 383.1
medulla eſt ante ſemen, contra Sebaſtianũ Foxium 385.1
medulla cur genitalis dicatur à Platone 385.1
medulla triplex 384.1
Melancthon aſſertor liberi arbitrij 92.2
Melancholici an ad ridendum cæteris ſint propenſiores 264.2
Memoriæ cum cerea tabula comparatio 24.1
memoria qui valeant qui non 33.1
memoria quare non maneat in animo noſtro poſt mortem 39.2
memoria videri poteſt à Platone poſita in corde 390.1
memoriæ differentia ex cordis varia temperatione 33.1
memoria differentia à Platone repetita ex temperamento cordis 390.1
Mens prima ab anima mundi quo diſtinguatur 316.1
Mens cur non recordetur à corpore ſeparata 22.2
mens Ariſtoteli animi inſtrumentum, ut manus corporis 27.2
mens ſola quomodo dicatur ab Ariſtotele extrinſecus aduenire 21.2
mens ſoluta corpore redit ad Deum 65.2
mens humana ea quæ contraria ſunt quodammodo in ſe unit 467.1
mens animo ſuperior 35.1
mens qualis ſit, non ſatis apertè ab Ariſtotele definitum 28.2
mentis ſedem videtur Hippocrates in corde poſuiſſe 391.1
mentis raptus à corpore qualis 353.1
mentis primæ radij qui 30.2
mentis primæ à Deo diſtinctionem Ariſtoteles non agnouit 31.2
mentis raptus magnam habet ſignificationem immortalitatis 64.2
mentis qui participes ſint, & quomodo 30.2
mentem immortalem eſſe, Ariſtoteles voluit, ſed qualem hanc mentem putauerit, controuerſum 21.2
mentis non omnes homines participes ſunt idque quamobrem 29.2
mentis nomen ſubſtantiam ſignificare, contra Simonem Portium 53.2
mens quam Ariſtoteles dixit immortalẽ & ſeparabilem, an reuera ſit in nobis 28.2
mentis inſtrumentum ſcientia 27.2
mens prima ſola ſeipſam comprehendit, eáque Deus eſt in ipſis hominibus 30.2

Mens prima quid Platoni 30.2
Mercurij Triſmegiſti ſententia de origine animi humani 458.1
Mercurij Triſmegiſti opinio de metempſychoſi 367.
Mercurij locus de mundi origine, & natura 291.1
Mercurij Triſmegiſti ſententia de elementorum origine 291.1
Mercurius Triſmegiſtus antè Platonem poſuit ideas 190.1
Mercurius Triſmegiſtus antè Pherecidem dixit animos immortales 5.2
Mercurio Triſmegiſto Deus qualis 246.1
Mercurius Triſmegiſtus cognouit ipſum Verbum Dei filium 236.1
Methodus quid 53.1
Methodus doctrinæ non eſt vnica 60.1
Methodus vnica eſſe non poteſt, etiam ſecundum definitionem Theſſali 54.1
Methodi duæ primæ differentiæ 120.1
Methodus inueſtigandi non poteſt referri ad priorem partem artis diſſerendi 58.1
Methodus doctrinæ inſtituendæ quo modo intelligenda 120.1
Methodus in inueſtigando debuit explicari in arte diſſerendi 56.1
Methodicus deſcenſus à generalibus, authori non incognitus 158.1
Methodus poëtarum, & philoſophorum in quo differat 138.1
Methodus quo modo varianda 67.1
Methodus Analytica qualis in tribus extremis ſcientiarum 117.1
Methodi explicatio partim facilis partim difficilis 139.1
Methodus duplex 66.1
Methodus exacta nō eſt quærenda in poëtis, & oratoribus 65.1
Methodus non debet deducere ad confuſa, ſed ad enodata, contra Theſſalū 65.1
Methodus in inueniendo, analytica contraria ſecundum Theſſalum 54.1
Methodus Theſſalo indicij pars 138.1
Methodus inueſtigandi quo modo eadem videri poſſit cum altera 59.1
Methodus Theſſalo præſtat omnia 80.1
Methodus quædam in inueſtigando, ſicut in explicandis inuentis 54.1
Methodus inueſtigandi an, vt vult Theſſalus, ad inductionem poſſit referri 123.1
Methodus analytica nō progreditur à prioribus natura, vt putat Theſſalus 117.1
Methodus accurata quærenda eſt in philoſophis, non in poëtis aut oratoribus 139.1
Methodo eadem cōtineri non poſſunt analyſis, & geneſis ibidem.
Methodus aliqua rerū inueſtigandarum ponenda, & hæc in arte diſſerendi explicanda 123.1
Methodus à indicio an rectè ſeparetur 66.1
Methodus traditur ab Ariſt. in Analyticis, & Topicis eáque duplex 140.1
Methodus aſcendendi ad generalia nō poteſt referri ad inuentionem 124.1
Methodus aſcendendi ad generalia ineptè à Theſſalo refertur ad diſtributionis locum 124.1
Methodus artium inueniendarū an Theſſalo prætermittenda 121.1
Methodi & argumenti poteſt eſſe cōmune nomen 124.1
Methodus in inueſtigando non debuit à Theſſalo prætermitti 58.1
Methodus quædā à principiis alia ad principia ſecundum Platonem 55.1

Metaphyſica cum phyſicis coniuncta apud Platonicos 180.1
metaphyſica Platoni eſt dialectica 177.1
metaphyſica qualem principatũ obtineat in omnes ſcientias 177.1
metaphyſica quales cauſas contempletur 174.1
μετάστασις humorum in Platone quid ſignificet 441.1
metempſychoſis habet aliquid conſentiens cum ſententia de reſurrectione 374.1
Metempſychoſis videtur habere adiunctam diuinæ prouidentiæ iuſtitiam 368.1
Metempſychoſis quid cõmoditatis habere poßit in noſtra religione 373.1
metempſychoſis allegoricè explicata variè à Platonicis 368.1
metempſychoſis Pythagoreorum fabula ab Ariſt. appellatur 386.1
Minerua poëtis quid ſignificet 194.1
mixtionem naturalem nulla ars poteſt aſſequi 381.1
Modi tres quibus idem vel diuerſum dicitur, quo modo apud Ariſtotelem accipiendi 132.1
morborum diuiſio ex Galeno, comparata cum Platonica 440.1
morborum cauſæ ſecundum Plato. 427.1
morbi ſimilarium partium an quidam rectè dicantur pertinere ad formam 440.1
morborum tria genera Platoni 439.1
morborum animi origo, & diſtinctio 369.1
moralis philoſophiæ ſubdiuiſio 22.1
mortis meditatio qualis in philoſophia 3.1
morales virtutes Dei maieſtate ſunt indignæ 13.1
Moralium ad Nichomachum diſtributio, & ordo 104.2
Mores animi qui & quo modo dicãtur ſequi corporis temperationem 370.1
Moſis cum Mercurio coniunctio de mundi origine 291.1
Moſes Atticus Plato p.
Moſis ſcripta Platoni perſpecta 29.1
Motus ſubſtantificus à Platone tribuitur animo 20.2
Motus animi qui toto genere, & omnino ſint vitioſi 132.2
motuum animi diſtinctio 132.2
motus quidã non phyſici, quibus anima Platoni mouetur 273.1
motus ſimplices qui Ariſtoteli 297.1
motus animi an cadant in hunc à corpore ſeparatum 69.2
motus ſimplicis duæ tantum ſpecies Platoni p.
motus animalis cauſam Hippocrates tribuit venis 392.1
moueri à ſe quid propriè dicatur 18.2
moueri à ſe quam variè apud Ariſt. dicatur 19.2
mundus duplex 37.1
mundi cur plures eſſe non poßint, rationes Platonis & Ariſt. examinantur 287.1
mundi originis ratio ab Ariſt. reprehenditur in Platone 280.1
mundus intelligibilis Platoni Dei filius 37.1
mundi exemplar æternum 222.1
mundi æternitas ex Ariſt. 283.1
mundi medium cur duplex 293.1
mundi principia cur per figuras à Plat. expoſita 301.1
mundi principia tum inſita tum aßiſtentia, quo modo Platonicis ſoleant diſtinguere 262.1

Mundus magnum animal conſtans animo & corpore 278.1
mundus hic quare ſenii expers 278.1
mundus an pati poßit à cauſis internis 296.1
mundus intelligibilis Platoni quid 283.1
mundũ generatum quomodo Plato dicere ſoleas 307.1
mundum alium ante hunc fuiſſe, & poſt hunc futurũ, Origenis error 285.1
mundi æternitas naturæ lumine quo modo probabilis 250.1
mundus non potuit habere mentẽ niſi per intermediam animam 308.1
mundos duos dixiſſe ſe. D. Auguſtinus dolet 283.1
mundus corpore finitus, an poßit ſuis viribus æternus eſſe 296.1
mundi, vt animalis, qualis motus, & ſenſus 279.1
mundi origo, & natura ex Mercurio Triſmegiſto 291.1
mundi anima an duplex? vna quæ boni cauſa, altera quæ mali 280.1
mundus quare vnicus 278.1
mundorum multitudo quibus rationibus probetur à Plutarcho 289.1
mundi figura qualis 278.1
mundus quare expers morbi, & ſenectuſis 295.1
mundus propter hominem factus Lactã tio 284.1
mundus præditus eſt ſenſu interno nõ externo 297.1
mundi corpori cur nulla inſint ſenſuum inſtrumenta 296.1
mundi anima ſpiritui diuino reſpondet 255.1
mundus animal intelligens 308.1
Mundi animum Deus non procreat etiã ſi quodammodo hunc procreare dicatur 307.1
mundus Platoni Deus eſt 279.1
mundus duplex 276.1
mundo hoc totam materiã abſumptam an rectè Ariſt. ponat 288.1
mundus quanquã Ariſtoteli æternus agnoſcit tamen ſuæ æternitatis cauſam ſuperiorem 283.1
multitudo rerum ſub eadem ſpecie, vnde proficiſcatur 289.1
mundi cauſæ tres 278.1
mundus Theologis an aliquando ſit interiturus 282.
mundi conſummatio poſt ſex millia annorum 321.1
mundi mediũ quale, & quo modo ſit accipiendum 317.1
mundo cur Platonici non audeant attribuere veram originem, ſed rationis tantum 316.1
mundus idealis, intelligibile primum 26.1
mundus Deus quidam, idémque animal 242.1
mundi æternitas Platoni non continetur legibus naturæ 282.1
mundi anima non eſt Deus ſummus ſed eo longè inferior 280.1
mundi origo qualis Platoni 280.1
mundũ eſſe vnicum quia eius vnica idea an rectè Ariſt. probet 288.1
mundi anima vbi ſit, & quo modo diſtinguatur ibidem.
mundi corpus quibus figuris ſit informatum 299.1
Muſicæ cum Aſtronomia comparatio 177.1
Muſica & Aſtrologia 176.1
Muſicæ vſus 170.1

N

NAturalia mouentur à principio partim inſito, partim aßiſtente 325.1
Natura quo modo δαιμονία ab Ariſt. eſſe dicatur 336.1
naturæ cuiúſque proprietas cedit ſemper commoditati naturæ vniuerſæ 438.1
natura in quo poſita, & quæ ſecundum naturam eſſe dicantur 223.1
natura quaſi deliberans an dici poßit, & quo modo 145.1
naturales formæ cur impuræ 184.1
naturæ duplicis in ordine diſtinctio Ariſt. familiaris 143.1
naturalium cõtemplationem Socrates, & Plato parum probauerunt p.
natura à Deo diſtinctio ex Ariſt. 242.1
natura quanta vis ad virtutem, & ſapientiam conſequendam 116.2
natura priora etiam ſi ſemper primo loco ponenda ſint, nõ poteſt hoc ad vnicam methodum pertinere 159.1
natura nihil fruſtra facit, neque vnum ad duos vſus 296.1
naturæ ordo duplex 143.1
naturæ ordo duplex 68.1
neceßitas veteribus phyſicis qualis 83.2
neceßitas quo modo ſpectanda in natura 382.1
neruorum nomine à veteribus ſignificari ligamenta 386.1
neruorum vſus 385.1
νοῦς quid 207. & 220.2
νόος quam variè latinè dici poßit 221.1
nomina ſignificent ne natura 167.1
nomina ſacra non temere in quæuis linguam vertenda 167.1
nomina in veneficiis, & carminibus habent aliquid naturale 167.1
nominum pronunciandorum ratio habet aliquid ſingulis nationibus familiare 167.1
nominis cum radio textoris comparatio ex Platone 168.1
non ens quo modo intelligatur ex ratione ad ens 284.2
notio & notitia quid ſignificent 220.2
numerorum vtrum idea 221.1
numeri certi quibus animus cum ſuo corpore coniungitur 67.2
numerum explere quid ſit 67.2

O

OBiecta cognitionis noſtræ quo modo à Plat. diuidantur 29.1
Occaſio diſputationis de methodo 114.1
Oculorum ignis qualis 397.1
Oculum videndo aliquid recipere etiam Galeno 405.1
Odor quid 395.1
Odoratus cõparatio in homine, & in aliys animantibus 420.1
Odoratus imbecillitas quanta ſit in nobis 419.1
Odoratus in nobis qualis 395.1
Odores cur non percipimus niſi ſpiritum ducendo 435.1
Opinio Platoni videtur imaginatio 31.1
Opinio Ariſtoteli quid 30.1
Opinio quid & quo modo ſe habeat ad ſenſum, & memoriam 24.1
Opinio & intelligentia apud Plat. quorũ ſint & quo differant 178.1
Opticorum neruorum ſubſtantia qualis 409.1
Oſſatus pro Theſſalo quis 81.1
Oſſa quibus ex cauſis concreta 385.1

ὀυσιότης

Ωνομα de Deo quo modo dicitur 225.2
Ouidij metamorphoſis ex Pythagorica metempſychoſi 377.1
Oraculorum varietas 365.1
Oracula in diuinationis genere, quo differant à furore 365.1
Oracula Chriſto nato defecerunt 341.1
Orationis partes duæ 163.1
Orationis duæ ſpecies tantum Platoni 163.1
Oratio conſentiens cum cogitatione, diſſentiens à re, vtrum vera vel falſa 32.1
Oratores & poëtæ non obſeruant exactam methodum 65.1
Oratori quæ ex philoſophia petenda 163.1
Ordo naturæ duplex 143.1
ὀρεκτικὸν quid 224.2
Origenis opinio de duplici animi purgatione 372.1
Origenis error de cõditione animi poſt vitam hanc 371.1
Origenis error de metempſychoſi 375.1
Origeni cælum animal 326.1
Origenis error in quæſtione de mundo duplici 283.1
Originem rationis in mundo Ariſtot. exagitat 280.1
Origenis error de reſtitutione demonum 373.1
Origenes nimium multa tribuit Platonicis 322.1
Origenis error in quæſtione de mundi origine 284.
Organica cauſa an prima cauſarum diuiſione comprehendenda, contra Scaligerum 280.1
Origo quo modo attribuatur æternis, & caducis, ex Io. Grammatico 316.1

P

Pan magnus quando mortuus 344.1
partes natura priores toto, & totum partibus 310.1
partes & ſpecies quo modo ad inuicem ſe habeant 46.1
pars quo modo toto natura prior, & poſterior 272.1
participationis modus alius in ideis, & vniuerſalibus 211.
partitio ad diuiſionem quo modo ſe habeat 46.1
partium quare non ſint ideæ 221.1
paradoxa Stoicorum vnde profecta 111.2
Paulus Foxius noſtræ philoſophiæ fautor 241.2
Paulus Foxius literatiſsimus, & literatorum amantiſsimus 292.2
Paulus Foxius philoſophiæ Platonicæ, & Peripateticæ amantiſsimus 190.2
Paulus Foxius philoſophiæ cognitione clariſsimus 265.2
Paulus Scalichius Io. Mirandulæ Simius præf.
Paulus Scalichius pollicetur ſe ſcripturum de cõparatione Plat. cum Ariſt. hoſque in omnibus minimo negotio conciliari poſſe p.
patiendi ratio duplex 296.1
peccatis quanquam inuoluntariis, pœna tamen debetur 135.2
peccata cur Platoni cum inuolũtaria ſint, legibus tamen punienda 140.2
peccatum nõ eſt in voluntate niſi defectus ſit in ratione 137.2
peccata omnia ab inſcitia, vel imprudentia proficiſcuntur 119.2

peccatum non poteſt ad Deum tanquam ad cauſam referri 77.2
peccata an aliqua ex parte cum diuina prouidentia conſentiant 76.2
peccata non ſunt paria 128.2
pellucidum quid ſignificet 252.2
pœna prodeſt ei qui iniuriā intulit 136.2
περιαγωγὴ quid ſignificet 201.2
Peripateticorum cum Stoicis comparatio in quæſtione de perturbationibus 148.2
Peripateticorum, & Stoicorum diſſenſio de virtutibus an ſint ingenitæ, pertinet ad verba magis quam ad ſententiam 129.2
Peripateticorum cum Platonicis comparatio in diuiſione bonorum 112.2
Peripateticorum, & Stoicorum cōparatio in quæſtione de perturbationibus 133.2
perſpiratio occulta à manifeſta reſpiratione quo differat 430.1
perturbationum generalis diuiſio & origo 146.2
perturbationes non ſunt iudicia animi 143.2
perturbatio animi quid 143.2
perturbationum moderatio optima 129.2
perturbationes omnes quo modo oriātur ex opinione boni vel mali 143.2
perturbationes animi non ſunt voluntariæ 143.2
perturbatio an animi morbus 146.2
perturbationes an ſint noſtra opera 277.2
perturbatiōes animi oriri à corpore 369.1
perturbationes quæ ſimplices ſint, & quæ mixtæ 144.2
perturbationis nomine quo modo Stoici, & Peripatetici vtantur 133.2
perturbatorum & violentorum peccata an eodem loco habenda 141.2
Petri Montaurei de Ramo ſententia 96.1
Petrus de Apono demoniacorū cauſam referre conatus eſt ad humorem melancholicum 349.1
P. Gallandij ſententia de Ramo 97.1
philoſophia quid 1.1
philoſophiæ definitiones variæ, vnde ductæ 3.1
philoſophiæ definitio quos in errorem impulerit 4.1
philoſophia paucorum approbatione contenta 287.2
philoſophia diuiſio 15.1
philoſophiæ diuiſio ridicula ratiōe à Theſſalo exagitatur 16.1
philoſophia ad ſophiam quo modo ſe habeat 6.1
philoſophiæ contemplantis ſubdiuiſio 169.1. & 16
philoſophorum vita Platoni qualis 107.2
philoſophi cum ad Remp. regendam cogūtur, an in ea patiantur iniuriā 12.1
philoſophus orationis ornatum non debet affectare ſicut neque puritatem reſpuere 288.2
philoſophia moralis ſubdiuiſio 22.1
philoſophia quo modo ſit mortis meditatio 3.1
philoſophiæ contemplantis particulæ tres 22.1
philoſophos quid perturbet in quæſtione de demonibus 351.1
philoſophica animi ſeparatio à corpore duplex 4.1
Pherecides Syrus Ciceroni videtur primus dixiſſe animos immortales 5.2
philoſophi excellentia in quo 3.1
philoſophus quo modo Deo ſimilis efficiatur 114.2
philoſophi viuunt extra corpus potius quā in corpore 107.2
philoſophi potius metuūt ne nimiū multos quā ne paucos habeāt auditores 288.2

philoſophorum veterum cõſuetudo in ſuis myſteriis continendis 106.2
philoſophus à medico quo differat in morborum cauſis explicandis 439.
philoſophi pædia in mathematicis abſtractionibus 7.1
philoſophi debent eſſe Rerump. principes 160.2
philoſophus à ſophiſta quo differat 170.2
philoſophorum felicitas 101.2
philoſophia & amor animo parant reditum in cælum 368.1
philoſophus à contemplatione ad actionem quando deſcendat 10.1
philoſophi perfectio in quo poſita 2.1
philoſophus quis 1.1
philoſophus in rep. quid ſibi retineat 14.1
philoſophi in imperando crudeles 8.1
philoſophi reprehenduntur qui nunquam volunt ad Remp. accedere 13.1
Philo Iudeus vult Platoni mundum reuera ortum 280.1
φρόνησις pro ſapientia ab Alcinoo vſurpata 203.2
philoſophi res abſtractas populariter explicant per concretas 206.2
philoſophorum contemplatio omnium beatiſſima 12.1
philoſophi nomen quo modo modeſtum, & arrogans 6.1
philoſophi ad ſummam fœlicitatem præparatio in quo poſita 103.2
Philoſophi quid naturæ lumine de Deo viderint 234.1
philoſophica animi purgatio antecedit contemplationem 4.1
philoſophi vita quo modo gradibus ætatis diſtinguenda ex Platone 179.1
philoſophus à mendacio debet abhorrere: mendacium tamen in eodem aliquando vtile 7.1
philoſophorum græcorum peregrinãdi ſtudium p.
philoſophi quo modo deſcendant ad actionem 12.1
philoſophi omnes in comparatione Platonis cũ Ariſt. laborauerunt p.
philoſophi non ſuſtulerunt voluntatis, & arbitrij libertatem 87.2
philoſophari rectè, Platoni quid 376.1
phyſicorum contemplatio qualis à Platone laudetur 174.1
phyſica ad mathematica quem ordinem habeant 173.1
phyſica contemplatio quæ in ſe complectatur 169.1
phyſici an ſit de omni animi parte diſputare 56.2
Platonis rationes cõtra eos qui volunt animum eſſe harmoniam corporis 9.2
Plato in philoſophando cum omnibus non eodem modo loquitur 206.2
Platonis cum Ariſt. comparatio in eo circa quod ſophiſta verſari dicitur 172.
Platonis rationes octo ad confirmandam immortalitatem 7.2
Plato an menti à corpore ſeparatæ tribuat recordationem 23.2
Platoni etiam videre nos aliquid recipiẽdo 406.1
Platonis, Galeni & Ariſt. cõparatio in ſaporum diſtinctione 420.1
Plato in phyſicis quos ſequatur 175.1
Platonis dialectica qualis 17.1
Platonis peregrinatio p.
Platonis cum Theophraſto comparatio in quæſtione de ſaporibus 421.1
Platonis cum Ariſt. comparatio in rationibus quibus probatur diſtinctio partium animi 473.1
Platonis reprehenſio in explicãda generatione phlegmatis 444.1

Plato in principiis animæ conciliat veterum ſententias 314.1
Plato videtur ſenſus ſedem ponere in cerebro 389.1
Plato cur mundi principia per figuras explicet 301.1
Plato à .D. Auguſtino reprehenditur de animalium procreatione 360.1
Plato à Galeno reprehenſus in diſtinctione febrium putridarum 446.1
Plato quo impulſus ad ponendas ideas 191.1
Platoni aſtra animata 325.1
Platonis cum Ariſt. cōciliatio in quæſtione de natura oculorum 400.1
Plato qualē phyſiologiam in ſuo philoſopho probet 174.1
Platonis loci ad probādum illum ideas in Deo poſuiſſe 198.1
Platonis variæ formæ agendi in variis Dialogis 164.1
Plato non poſuit ideas ab ipſo Deo ſeparatas 196.1
Platoni videri cognitum Dei filium, & ſpiritum ſanctum 235.1
Plato & Ariſt. quo differant in philoſophandi modo p.
Platonis cum Ariſt. comparatio in ethicis p.
Plato cum Socrate rerum naturalium cōtemplationem parum probauit p.
Plato reprehenditur à Galeno in explicatione humorum 443.1
Platonis ſententia de Deo 234.1
Plato circa Deum ſomniat magis quam illum intelligat 236.1
Platonis temporibus definiendi ratio adhuc obſcura 166.1
Platonis & Ariſt. comparatio in quæſtione de ideis, & vniuerſalibus 204.1
Platoni metaphyſica, dialectica eſt 177.1
Plato vilium rerum generationem nō bene explicat 219.1
Platonis cum Ariſt. comparatio difficilis p.
Platoni, quæ dialecticæ partes 38.1
Platoni Deus neque mouet propriè, neque mouetur 272.1
Plato quo modo ponat mundum æternum 282.1
Plato qualem originem mundo tribuat 280.1
Platonis inconſtantia notata à Theodoreto in quæſtione de mundo 282.1
Platoni perſpecta Moſis ſcripta 290.1
Platonis & Ariſt. diſſenſio in viis per quas fertur potus 387.1
Plato & Hippocrates in explicandis elementis quo differant 423.1
Platonis inconſtantia nota à Iuſtino martyre 279.1
Platonis diuinitas plerúnque abit in ſuperſtitionem p.
Platoni logica qualis 16.1
Platonis & Ariſt. in philoſophando conſuetudo p.
Plato quid diuinitus de Deo cognouerit & ſcripſerit 233.1
Plato ab Auguſtino reprehēſus in quæſtione de animo 34.1
Platoni animus tabula raſa 35.1
Plato in iis quæ ad anatomen pertinent, non ſatis exercitatus 245.2
Plato in moralibus Ariſt. diuinior 104.2
Plato vnde hauſerit quæ de Deo ſcripſit 236.1
Plato contra. D. Auguſtinum defenſus 34.1
Plato in diuinis Ariſtotele ſuperior p.
Platonis cum Ariſt. comparatio in quæſtionibus phyſicis p.

Plato vult Aegyptiis credi ſine ratione p.
Platonis & Ariſtotelis rationes de mundo, cur vnus, examinantur 287
Platonis mentem de natura oculorum, ab Ariſtotele non oppugnari 400.1
Platonis cum Ariſtotele comparatio in quæſtione de numero principiorum 181.1
Plato & Ariſtoteles circa materiam quo differant & conſentiant 181.1
Platonis Dialectica quatuor potiſſima capita continet 46.1
Plato quomodo ponat aliquando Deorum multitudinem 235.1
Platonis cum Ariſtotele comparatio Philoſophis neceſſaria p.
Platonis cum Ariſtotele comparatio de natura oculorum 398.1
Platonis philoſophia quomodo imperfecta videri poſſit p.
Platoni dua tantum motus ſimplicis ſpecies p.
Plato an Hieremiæ fuerit auditor p.
Plato Atticus Moſes p.
Platonem an Chriſtus legerit p.
Platonis materia prima ab Ariſtotele quo differat 182.1
Plato quantum Aegyptiis tribuat in philoſophando p.
Plato non videtur animi partes re & ſubſtantia diſtinxiſſe 453.1
Platoni prima ſentiendi inſtrumenta non videntur eſſe in neruis 389.1
Plato ignorauit quæ ad corporum anatomen pertinent 388.1
Plato de opinione ab Ariſtotele reprehenditur 31.1
Platonis & Ariſtotelis ſententia de Venere maſcula 159.2
Plato contra Contarenum Cardinalem defenditur 292.1
Platonis cum Ariſtotele comparatio in quæſtione de vitiis, voluntariáne ſint an inuolantaria 137.2
Platonis ſententia de fato aliqua ex parte conſentit cum noſtra religione 78.2
Platoni opinio videtur imaginatio 31.1
Plato ab Ariſtotele reprehenſus in quæſtione de reſpiratione 431.1
Plato à Galeno reprehenditur, de tremore & rigore 423.1
Platonis cum Ariſtotele comparatio in diſtinctione principum facultatum animi 470.1
Plato à D. Auguſtino malè arguitur inconſtantia 315.1
Platonis cum Ariſtotele conciliatio de modo videndi 405.1
Platonis & Ariſtotelis diſſenſio de eo quod ſurſum & deorſum 424.1
Platonis de fato ſententia 81.2
Platonis cum Ariſtotele comparatio in diſtinctione formarum Reip. 167.2
Plato ab Ariſtotele reprehenditur de reuocatione virtutum omnium ad prudentiam 125.2
Platoni τὰ ὄντα dupliciter dicuntur 206.2
Platonis inconſtantia notata à Theodoreto 376
Platoni & Ariſtoteli quorum ſit ſcientia 29.1
Plato non idem habuit pro ſcopo libris de Legibus, & de Rep. 163.2
Platonis doctrina conſentit cum Chriſtianorum libero arbitrio 94.2
Platonicorum dialogorum diuiſio p.
Platonicorum ſententia reprehenditur de mali origine ex materia 270.1
Platonicis phyſica cum metaphyſicis ſunt coniuncta 180.1

25

Platonica ratio ſcribendi per dialogos p.
Platonici Timæi ſumma, & eiuſdem diſtinctio 175.1
Platonica Solis cum Deo comparatio 263.1
Platonica ratio octaua ad immortalitatem omnium præſtantiſſima 17.2
Platonici an rectè Phyſici cognominentur 264.2
Platonicorum variæ opiniones de Pythagorica metempſychoſi 367.1
Platonica ratio ſeptima ad immortalitatem 15.2
Platonica vxorum communitas qualis p.
Platonici cur non audeant attribuere mũdo veram originem, ſed rationis tantum 316.1
Platonicis familiaris communicatio cum demonibus 339.1
Platonicorum cum Peripateticis comparatio in diuiſione bonorum 112.2
Platonica ratio tertia ad confirmandam immortalitatem 5.2
Planetarum ordo in cælo quis 323.1
Plinius ponit animos mortales 6.2
Plinius contra Ariſtotelem de reſpiratione 433.1
Plotini demon 339.1
Plotini ſententia de ideis 193.1
Plotini argumentum contra Ariſtotelem de modo videndi 411.1
Plotini ſententia de metempſychoſi 367.1
Plotinus non vult animi partes à Platone ſubſtantia diſtinctas 453.1
Plutarchus conciliator Platonis in quæſtione de animæ immortalitate 315.1
Plutarchus contra Ariſtotelem de mundo cur vnicus 287.1
Plutarchi opinio de vnione virtutum omnium 125.2
Plutarchi locus de animi compoſitione 312.1
Plutarchus quomodo probet mundorum multitudinem 289.1
Picardorum nobilia exempla inter literatos 85.1
Piſces non reſpirant Ariſtoteli 431.1
Pituita Platoni quid 427.1
Pituita putreſcens, in nobis quos affectus pariat 446.1
Pythagorica diſtinctio Mathematicarum artium 176.1
Pythagoreorum reprehenſio in diſtinguẽdis differentiis ſitus in cælo 319.1
Pythagoræ peregrinatio & communicatio cum Iudæis p.
Pythagoreis cur par in ordine infinitorũ impar in ordine finitorum 314.1
Pythagoreorum cum Democrito & Leucippo comparatio 302.1
Pyramidis figura, cur ignis 302.1
Poetæ & Oratores non ſunt artifices exactæ methodi 65.1
Poetarum methodus habet nonnihil artis 139.1
Poetarum carminibus quid debeat celebrari in optima Rep. 111.2
Poetarum furor qualis 365.1
Poetæ de Deo quid cognouerint 233.1
Pomponatij impia licentia in quæſtione de demonibus 340.1
Pomponatij cur multi in quæſtione de immortalitate ſint infectati 49.2
Pomponatij opinio de immortalitate animorum perniciosa 48.2
Pomponatius demoniacorum cauſam retulit ad humorem 349.1
Porphyrij teſtimonium de demonibus Chriſto cedentibus 341.1
Porphyrij locus illuſtratus de accidentis ſe-

paratione 258.2
Porphyrij quæſtiones tres explicatæ in ideis & vniuerſalibus 211.1
Porphyrij quæſtiones tres Platonicæ p.
poßibilis & contingentis natura qualis ſit 71.2
potentia actiua, quæ forma, eſt duplex 249.1
potentia duplex Ariſtoteli 245.1
potentia paßiua ſemper cum aliqua imperfectione coniuncta 245.1
poteſtatis & actus diſtinctio 273.1
potentia materiæ cur cum quadam imperfectione 248.1
principia rationis duplicis 24.1
priora ſublatis poſterioribus manent adhuc ſinonimūs 229.2
prima intelligibilia non cognoſcuntur perfectè per diſcurſum 37.1
priuationis Ariſtotelicæ cum Deo comparatio 213.1
προηγούμενα quæ 205.2
probabilis ratiocinatio à demonſtratione quo differat ex Plat. 21.1
Procli obſeruationes de iis in quibus Ariſtoteles Platoni contradicit p.
Proclus à Io. Grammatico reprehenſus in quæſtione de tempore 316.1
Procli ſententia de intellectu agente 47.2
proportionis tres differentiæ 293.1
proportionem geometricam cur Plato aſſumpſerit ad mundi originem 293.1
propoſitionum diuiſio & ſubdiuiſio 41.1
prouidentia Dei quomodo ſe habeat ad res futuras 77.2
prouidentiæ diuinæ gradus 175.1
prouidentia triplex 79.2
prouidentia diuina qualis ab Ariſtotele poſita 175.1
Prouidentiæ quæ officia 85.2
prouidentia quomodo poßit aliqua ex parte mutari, aut non poßit 79.2
prudentia quid 118.2
pulchrorum ordo, & per hunc aſcenſus ad Deum 162.1
pulchritudinis gradus quomodo nos euehant ad Deum 274.1
pulchritudo quomodo gradibus diſtinguatur in his quibus ineſt 273.1
pulchrum & bonum quomodo ſe habeant ad inuicem 274.1
pulmonis conformatio & vſus 449.1
pulmonum vſus ex Platone 429.1

Q

Qualitates quomodo intendi poßint aut non poßint 129.2
Qualitates etiam corporum, ſunt incorporea 227.1
Qualitas media eſt inter formam & materiam 275.1
Qualitatum intentio & remißio ex qua cauſa propriè pendeat 130.2
Qualitatum tactilium gradus 422.1
Qualitas incorporea quàm variè dicatur 274.1
Quæſtio de methodo magna 66.1
Qualitas tantum actionis inſtrumentum 275.1

R

Rami ſchola philoſophiam quærit in Poetis & Oratoribus eòque damnata ab Academia 92.1

Ramus cur Theſſalus methodicus ab authore ſoleat apppellari 53.1
Ramus omnibus ordinibus Academiæ odioſus 110 1
Ramus Iunoni infernæ ſacer 85.1
Rami doctrina damnata à Rege Franciſco 90.1
Ramus in Græcis parum exercitatus 111.1
Ramus inconſtans in patria aſſerenda 86.1
Ramus damnatus à Senatu 92.1
Rami doctrina damnata à iudicibus à Rege delectu, horúmque ſententia 96.1
Rami impudentia in Senatu contra Academiam Pariſienſem 93.1
Ramus cur Theſſalus nominetur 82.1
Rami in Ariſtotelem conuitia 106.1
Rami doctrina damnata ab vniuerſa Academia Pariſienſi 89.1
Ramus viam aperit ad inſcitiam 85.1
Radij aſpectus qui fracti vel inflexi eſſe dicantur 248.2
Radiorum aſpectus differentiæ 248.2
Rationis duplicis principia 24.1
Ratio in homine duplex 207.2
Ratio humana quo modo ſe habeat in actione & contemplatione 38.1
Rationis motus cur ſimilis motui in orbem 298.1
Rationis quintæ ad immortalitatẽ examen 11.2
Ratio quo differat in deo & in homine. 27.1
ratio in iudicando quàm variè ſe habeat 207.2
ratio in hominibus & demonibus qualis & quomodo diſtincta 357.1
ratio in Deo & in homine quo differat 207.2
rationis quartę ad immortalitatem cum tertia comparatio 9.2
Recordatio vitę ſuperioris in animo quid 371.1
recordatio vitæ ſuperioris qualis à Platone poſita 12.2
recordationem vitæ ſuperioris in nobis eſſe ponendam, quibus argumentis Platonici probent 2.2
Reginaldi Odonis pernicioſa ſententia de intellectus ſeparatione 45.2
Rhetoricæ artes, ſunt etiam logicæ 295.2
rhetorica Dialectica & Philoſophia moralis propago 166.1
Relatorum ſintne ideæ 220.1
Res præter naturam quę à Platonicis eſſe dicantur 215.1
Reipublicæ adminiſtratio quibus partibus conſtet 14.1
Reipublicæ partes cum partibus animi cõparantur ex Platone 160.2
Reipublicæ duæ formæ primæ apud ipſum Platonem 160.2
Reipublicæ adminiſtrandę formę quinque ex Platone 160.2
Reipublicæ primæ & ſecundæ differentiæ apud Platonem 169.2
Repudiandi verbum non eſſe barbarum, vt putat Logodadalus 258.2
Reſpirationis vſus qualis 428.1
reſpirationem Ariſtoteles non vult animalem eſſe actionem, ſed naturalem 437.1
reſpiratio manifeſta cuius facultatis ſit actio 436.1
reſpiratio à perſpiratione occulta quo differat 430.1
reſpiratio ſecundum Platonem quomodo fiat in nobis 427.1
Rigoris vocabulum inter Philoſophos tolerabile 255.2
Rigor quid Platoni & vnde 396.1
Riſus à Logodadalo non rectè ponitur in ſplene

ſplene 264.2
Rondeletij ſententia de reſpiratione piſciũ reprehenditur 434.1

S

Sanctitas in quo poſita 114.2
Sanguinis temperamentũ quale 381.1
Sapientiam cur Dij dicantur ab Ariſt. inuidere 6.1
ſapientia quid 1.1
ſapientia cum malitia valde pernicioſa 8.1
ſapientia quàm variè à Platone definita 5.1
ſapienti qualis honor 113.1
ſapientiæ amor qualis in Philoſopho 6.1
ſapientes ſeptem Græciæ 6.1
ſapiens ſua ſponte, non propter præmia virtutem ſequitur 113.2
Sapor quid, & quæ eius differentiæ 395.1
ſaporum primæ differentiæ, ſeptémne an octo ponendæ 421.1
ſaporum differentiæ à Platone quomodo diſtinguantur 420.1
ſapor dulcis quomodo ſe habeat ad pinguẽ 421.1
ſaporum differentiis quæ naturæ rerum reſpondeant 421.1
Satyri & Fauni quales D. Hieronymo cogniti 345.1
Saturnus quomodo concitatiſſimus & tardiſſimus 324.1
Sebaſtiani Foxij error in explicanda origine ſeminis 384.1
Sebaſtiani Foxij error de ſede animæ ſentientis 417.1
Sebaſtiani Foxij error in quæſtione de neruis 385.1
Sebaſtiani Foxij error 292.1
Sebaſtiani Foxij error in conciliatione Platonis cum Ariſt. 425.1
Sebaſtiani Foxij error in comparatione Platonis cum Ariſt. de ſede primi ſenſus. 391.1
Sebaſtiani Foxij error circa nomen carnis 441.1
Sebaſtiani Foxij error in comparatione Platonis cum Ariſt. 183.1
ſeculum magnum Platonis quale & quot millibus annorum conſtet 320.1
ſeminis origo ex medulla qualis 384.1
Senatus decretum contra Ramum 94.1
Seneca ponit animos mortales 6.2
Senſus quid, & quomodo fiat 24.1
ſenſus explicatio à Platone 30.1
ſenſus an efformatio imaginum in animo 33.1
ſenſus primi ſedes vtrum Ariſtoteli ſit in corde 390.1
ſenſus ſedem Ariſtoteles non ponit in cerebro contra Seb. Foxium 392.1
Scaligeri ſententia, quod aer nullus in aqua 432.1
Scaliger parum philoſophicè ſentire videtur de animi noſtri origine 463.1
Scaligeri error in reprehendendis Plat. ideis 200.1
Scaligeri ratio contra ideas à Plat. poſitas 199.1
Scaligeri error in Plat. reprehendendo 292
Scaleni inepta definitio à Logodædalo aſſignata 236.2
ſcientia vix datur homini in vita hac 202.1
ſcientiæ quorum ſit apud Plat. & Ariſt. 29.1
ſenſus vtrum diuidendus in agentem & patientem 31 1
ſenſus perfectio debeatúrne animæ an ob-

iecto 31.1
Senſus quinque externi quomodo doriphori rationis, & intelligentiæ appellentur 247.2
ſenſuum inſtrumenta cum quatuor elemẽtis comparantur 311.1
ſenſus inſtrumentum ad obiectum quomodo ſe habeat 312.1
ſenſus vtrum actio an paſſio 30.1
ſenſus quomodo ſe habeat ad ipſius animi facultatem 208.2
ſenſus quomodo ſe habeat ad corp⁹ 208.2
ſenſus quomodo fiat in nobis 406.1
Senſile, ſignificétne quod ſentire poteſt, an potius quod ſentiri 193.2
ſenſilia prima & ſecunda 25.1
ſentiendi actus an extrinſecus adueniat, contra Simonem Portium 53.2
Sepulchra Martyrum terrori ſunt demonibus 341.1
Sepulueda reprehenditur de metempſycoſi 386.1
Sermo quid 24.1
ſermo homini incognitus non poteſt excitari vi humoris melancholici 348.1
ſermo an inſit belluis 66.1
ſermo ad cogitationem quomodo ſe habeat 32.1
ſermo nullus homini ingenitus 348.1
Seruus quis eſſe dicatur 87.2
Sigilla inſculpta ad cæli aſpectum qualia ſint 352.1
Simonis Magi erronea opinio ex metempſychoſi quodammodo deriuata 373.1
Simonis Portij de humana mente perniciosa opinio 49.2
Simon Portius dicit non ſatis conſentanea 50.2
Simoni Portio intellectus agens quis 50.2
Simonis Simonij ſententia de Ramo 103.1
Similares partes ex ſanguine 383.1
Syluij iudicium de Theſſalo 87.1
Similia ſimilibus, & diſsimilibus diſsimilia cognoſci 311.1
Singularum rerum an ideæ 217.1
ſingula quomodo ſint in fato 84.2
Socrates ſolem contemplans, Deum contẽplabatur 265.1
Socrates definiendi rationem primus excitauit 166.1
Socrates cum Platone rerum naturalium contemplationem parum probauit p.
Socratis demon qualis 339.1
Socratis votum 7.1
Sol quomodo à Platone dicatur Dei filius 265.1
sol & homo quomodo dicantur hominem gignere 317.1
sol & Luna magni dij 323.1
ſolis & Dei diſsimilitudo 265.1
ſolis cum Deo comparatio 263.1.225.1
ſol boni filius 264.1
ſol an medium mundi, in quo eiuſdem anima 317.1
Somniorum Hippocratica obſeruatio ad ſanitatem accommodata 477.1
ſomniorum diuiſio ex Poſsidonio 364.1
ſomnia quomodo contingant in ſomnu ex Platone 413.1
ſomnia quomodo cadant in viros bonos & pios 355.1
ſomnia diuinitus immiſſa, qualia 414.1
ſomnia qualia à Deo vel demone 336.1
ζῶμα quaſi ὄνμα dicitur 374.1
ſomnia quæ dicantur in ſe habere aliquid diuini 477.1
ſomnia quid à demonibus accipiant, & quomodo 364.1
ſomniorum diuinitatem Ariſtoteles non probat 364.1
ſomnia cur non cadant in pueros 414.1
ſomnia quid requirant, vt poſsint habere

aliquid diuinitatis 365.1
ſomniorum interpretatio 415.1
ſomnia vnde & quàm varia 394.1
ſomnia non omnia quæ ex hepate naſcuntur, habẽt al quid diuinationis 248.2
ſomnia quàm variè in nobis excitentur et quid in eiſdem diuinum 363.1
ſomniorum differentiæ ex humoribus in corporibus animalium 476.1
ſomniorum diuiſio non intellecta à Logodædalo 247.2
ſomniorum differentiæ declarant differẽtias humorum in noſtris corporibus dominantium 414.1
ſomnia quomodo quædam ſedata, alia turbulenta 414.1
ſomnia diuina à quo dicantur immitti 477.1
ſomnia ſolent reſpondere vigiliarum cogitationibus 414.1
ſomni conciliatio vnde 394.1
ſomno cur tentamur potius noctu quàm interdiu, & in tenebris quàm media luce 412
ſonorum quanta vis in afficiendis animis noſtris 417.1
ſoni cur per auditum deferri dicantur vſque ad iecur 417.1
ſophia ad philoſophiã quomodo ſe habeat 6.1
ſophiſta à philoſopho quo differat 170.2
ſophiſta quomodo dicatur verſari circa nõ ens 172.1
ſophiſta quis & vnde nomen habeat 171.2
ſophiſtarum mos in laudandis ſuis mercibus 288.2
ſophiſmata non faciunt vllam partem logici artificij, ſed eius vitia tantum ſunt 205.2
σωτηρία quid 273.2
ſpadones cur calui non efficiantur 384.1
ſpecies & partes quomodo ad inuicem ſe habeant 46.1
ſpecies ſuo genere notior & obſcurior diuerſo modo 57.1
ſpeculorum ratio qualis, & quæ eorum varietas 394.1
ſpeculorum imagines quàm variæ appareant 416.1
ſpeculorum duæ differentiæ 249.2
ſpecula non omnia oportere eſſe denſa 249.2
ſpecula an nulla pellucida, contra Logodædalum diſputatio 249.2
ſpeculorum explicatio duplex 416.1
ſpeculorum ratio ex Plat. 415.1
ſpiritus viſiuus Galeno non ſatis perſpectus 408.1
ſpiritus in aſpectu qualis 408.1
ſpiritus animo pro vehiculo 261.2
ſpiritum animalem Plato vult ferri etiam per arterias 419.1
ſpiritus quàm varij, & quam naturam habeant 337.1
ſpiritus animalis quomodo per neruos feratur, dubitatio contra Galenum 419.1
ſpiritus animalis natura qualis 401.1
ſtellis ſingulis animi humani numero reſpondent 367.1
ſtellæ quomodo agant in hæc inferiora, & maximè in hominem 369.1
ſtella Ariſtoteli quid 295.1
ſtella ex ignea ſubſtantia 309.1
ſtellæ an animalia ratione prædita 324.1
ſtellæ non ſolum habent intelligentiam aſſiſtentem, ſed & informantem 324.1
Stellarum & aſtrorum in mundo qualis vſus 308.1
ſtellarum errantium in cælo qualis ordo 309.1

Stoicorum & peripateticorum comparatio in quæſtione de perturbationibus 133.2
Stoicorum & peripateticorum diſſenſio de virtute an ingenita ſit, magis ad nomē pertinet quàm ad rem 129.2
Stoici quomodo dixerint peccata eſſe paria 130.2
στοιχειώδισαι quid 211.2
Strebei error circa ideas 200.1
Subſtantiæ vniuerſales ſunt, non tamen ſeparatæ 206.1
ſubſtantiæ non ſunt per ſe contrariæ 276.1
ſubiecti à materia diſtinctio 184.1
ſuppoſitio in principiis Reipub. quæ à platone dicatur 162.2
ſuppoſita Reip. forma quæ dicatur à platone 161.2
Sudor Galeno quid 445.1
ſudor & lachryma plat. quid 427.1
ſurdi facti non neceſſariò muti 168.1
ſurdi omnes nati, cur muti 167.1
ſurſum & deorſum an natura diſtinguãtur in vniuerſo 414.1
ſurſum & deorſum nihil in vniuerſo 396.1

T

TAKῆ apud platonem in Timæo quid ſignificet 443.1
Tactus an ſenſus vnus 422.1
tactus & affectus quales ſint inter ipſos ſenſus 291.1
Tactus in nobis qualis 396.1
tactiles qualitates quomodo gradibus diſtinguantur 422.1
Tempus quid 308.1
Temperamentum ſanguinis Hipp. & Ariſtoteli quale 381.1
Temperamentum in humano corpore quã variè poßit exquiri 380.1
Temperantia, quæ Ciceroni duplex, quomodo ſit intelligenda 124.2
Temperantia quid 118.2
tempus ad æternitatem quomodo ſe habeat 320.1
Terræ figura cur cubica 303.1
Terra totius maior quantitas, quàm aqua 294.1
terra altrix omnium & magna mater 366.1
terra an mundi medium in quo eiuſdem anima dicatur reſidere 314.1
terræ portio aliqua an ſit in corpore cæleſti 294.1
terra deorum antiquißima 327.1
terra diei & noctis effectrix 366.1
terra in reliqua elementa permutatio ex platone 305.1
Tertullianus de metempſycoſi 370.1
Tertulliani argumenta contra plat. 15.2
Tertulliani opinio de cõditione animi poſt vitam hanc 371
Tertulliani rationes contra recordationem vitæ ſuperioris à plat. poſitam 13.2
Tertullianus aſſentitur Ariſtoteli de animi ſede in corde 473.1
Thales ab ancilla reprehenſus 13.1
Themiſtij error notatur in examinanda ratione Ariſt. ad immortalitatē 24.2
Themiſtius obſcurus in quæſtione de noſtro intellectu 43.2
Themiſtij doctrina de intellectu agente & potentia, non omni ex parte conſentiens 42.2
Theodoretus platonem arguit inconſtantiæ in quæſtione de mundo 282.1
Theodoretus platonem arguit inconſtantia in comparatione animi cum corpore 374.1

Theodor ti Cyrenſis de animi humani origine, dubitatio 459.1
Theologorum ſentẽtia de Deo, qualis actus ſit 247.1
Theologiæ finis 169.1
theologorum variæ ſententiæ de futuro mundi interitu 282.1
theologi Chriſtiani de perturbationibus aſſentiuntur Peripateticis potius quam Stoicis 134.2
Theophraſti ſententia de prima mente ſecundum Ariſt. 34.2
theologorum ſentẽtia quo modo Deus res ſingulas cognoſcat 219.1
theſſali maieſtas quib. titulis ornata 78.1
theſſali error circa nomẽ dialecticæ 17.1
theſſali in Ariſt. furor 253.1
theſſalus Ariſtoteli imponit 251.1
theſſali in philoſophia nihil propriũ præter fucum 248.1
theſſali vniuerſa ſapientia in quæſtione de methodo 78.1
theſſalus methodi ignarus 118.1
theſſalo, finis prior mediis ratione ridicula 62.1
theſſali error in intelligendo loco Ariſt. de methodo 122.1
theſſalus ſuo iure dicere potuit omnium ratiocinationum figuram vnicã 72.1
theſſali error in ponenda analytica methodo ad confuſa deducente 145.1
theſſalus in excuſanda ſuorum ſcriptorum inconſtantia 136.1
theſſali ſcripta in quorum manibus verſentur 136.1
theſſali error in explicanda potentia paſſiua 249.1
theſſali errores varij ex ignorata diſtinctione logici organi 150.1
theſſalus vult analyſin deducere à confuſis, & ad confuſa 146.1
theſſali inconſtantia in methodo modo ad inuentionem modo ad iudicium referenda 138.1
theſſalus inepte docere vult Ariſtotelẽ quo modo ſit vtendum analyſi 125.1
theſſalus mathematica fœdat ea referendo ad mechanica 172.1
theſſali error circa tempora Zenonis Citiæi 150.1
theſſalus rerum phyſicarum, & mathematicarum ignarus 129.1
theſſalo vnica methodus inueniendi artes, & explicandi 126.1
theſſali error in ponenda cõtrarietate ſubſtantiarum 276.1
theſſalus multa à Laurentio Valla eſt mutuatus 72.1
theſſalus ſibi cõtrarius in diſtinctione duplicis ordinis naturæ 144.
theſſali error in quæſtione de ordine naturæ 310.1
theſſali error in tribus quæſtionibus Porphirij 212.1
theſſalus à Galeno deſcriptus quàm apte cum Ramo conſentiat 83.1
theſſalus magis laborat in fœdando Ariſt. quam in intelligendo 243.1
theſſali error, & incõſtantia circa formas argumentandi in Hippotheticis 164.1
theſſali error in cõparatione generalium cum ſpecialibus 62.1
theſſalus an debuerit prætermittere methodum artiũ inueniendarum 121.1
theſſali opinio puerilis de ideis 210.1
theſſalus ad diſputationem prouocatur 160.1
theſſalus odit omnem diſtinctionem 116.1
theſſali de dialecticæ dignitate fallax ratiocinatio 17.1
theſſali in phyſica methodo inconſtantia 130.1

Theſſalus male interpretatur Galeni ſynthesin 129.1
theſſali error in referendo aſcenſu ad generalia, ad diſtributionis locum 124.1
theſſali error in explicando primo capite lib. 1. phyſic. 146.1
theſſali excuſatio quod multa vnica methodo complectatur 131.1
theſſalus falſo Ariſtotelem inſimulat atheiſmi 238.1
Theophraſti ſententia de ſaporibus 421.1
theſſali inconſtantia in quæſtione de inductione, & exemplo 123.1
theſſalus ſibi repugnat in quæſtione de methodo 56.1
theſſalus dicendo potentiſſimus, ſed impudentia lõge omnibus ſuperior 289.2
theſſalo materia, & forma corporis naturalis partes 130.1
theſſalus in quæſtione de methodo, adhuc hæret 139.1
theſſali error in quæſtione de fine mathematicorum 171.1
theſſali in ſcriptis inconſtantia 133.1
theſſali eloquentia qualis 79.1
theſſali error in confundenda metaphyſica cum dialectica 179.1
theſſalus ridiculus in exagitanda philoſophiæ diuiſione 16.1
theſſali impudentia, in ridenda mathematicorum abſtractione 172.1
theſſali tautologia 120.1
theſſalus methodicus cur Ramus ab authore ſoleat appellari 53.1
theſſali in ſuis ſcriptis incõſtantia 127.1
theſſali contra Ariſt. calumnia & impoſtura, in quæſtione de Deo 246.1
Thomæ ſententia de cõciliatione liberi arbitrij cum diuina prouidentia 95.2
Thomæ ſententia de Deo, quo modo cognoſcat 257.1
Thomæ ſententia de animi humani origine 462.1
Thomæ ſententia improbatur de origine, & diſtinctione partium animi 468.1
timæi Platonici ſumma, & eiuſdem diſtinctio 175.1
timæi Platonici diſtributio 379.1
timæi opinio de metempſychoſi 370.1
Topica & Analytica Ariſt. non ſunt ad vnam artem reuocanda 149.1
Topica cum Elenchis apud Ariſt. faciunt vnum opus 150.1
Topica ad Analytica quo ordine ſe habeant 154.1
totum dupliciter dicitur 52.1
totum quo modo partibus natura prius & poſterius 272.1
totum prius natura partibus, & partes toto 310.1
tractabile nihil ſine terra 292.1
tremoris & Rigoris quæ cauſæ ſint Platoni 423.1
Trianguli angulus diis quatuor eſt conſecratus 302.1
Trianguli præſtantia in rerum omnium generatione 302.1
Triangulus Pythagoreis principium omnis ortus 302.1
Triangulorum rectilineorũ diuiſio 304.1
Turnebi ſententia de Ramo 98.1

V

Vaticiniorum qualis ratio 363.1
videre ſit ne agere an pati 227.2
venæ nomine arteria continetur 388.1
verborum & orationis examen non debet repeti ex poëtis 194.2
Venus maſcula qualis viſa Platoni, & Ariſtoteli 159.2
verborum ſapientia inanis, quãdo de rebus ipſis quæritur 299.2

Verbum Dei, pro eiuſdem filio, cognitum Mercurio Triſmegiſto 236.1
verba demones allicientia qualia eſſe ſoleant 355.1
verborum affectatum ſtudium, in philoſophando vana ſuperſtitio 194.2
veſtigia elementorũ quæ dicantur 237.2
Vicomercati ſententia de Ramo 97.1
vincula occulta formæ cum materia quænam ſint 382.1
videmus partim emittendo partim recipiendo 405.1
videamus ne recipiendo an emittendo 401.1
vilium rerum generatio non bene explicatur à Platone 219.1
vilium rerum an ſint ideæ 219.1
vinolentos cur duplex pœna ſequatur 138.2
vinolentorum & perturbatorum peccata an eodem loco habenda 141.2
virorum proborum filij cur vt plurimum ſint improbi 121.2
virtus quid 118.2
virtutis nomen quid ſignificet 123.2
virtutis nomen quo modo accõmodatum ſeminariis naturæ 127.2
virtutis diuiſio 9.1
virtus ſit ne aliqua in regendis cupiditatibus naturalibus 123.2
virtutis laus in actione 122.2
virtutum diuiſio platonica 110.2
virtus morum quid accipiat à parte animi ſuperiore, quid ab inferiore 123.2
virtutum parandarum varia ratio, prout ipſæ ſunt variæ 122.2
virtutes an omnes ſint poſitæ in medij obſeruatione 132.2
virtutes perfectæ neque intenduntur neque remittuntur 127.2
virtus morũ cur potius dicatur eſſe in parte animi inferiore quã ſuperiore 123.2
virtutes morum doceri nõ poſſunt 127.2
virtutes rerum occulta, vnde 362.1
virtutes morales Dei maieſtate ſunt indignæ 13.1
virtus quia voluntaria, vitium platoni eſt inuoluntarium 135.2
virtutis diuiſio 118.2
virtutis igniculi, & ſeminaria in quo cõſiſtant 136.2
virtus quo modo circa animi affectũ verſari dicatur 134.2
virtus in nobis ſita eſt, nec alterius imperio tenetur 135.2
virtutes peripateticis ſunt etiam quodammodo ingenitæ 129.2
virtutum diuiſio ſecundum partes animi in quibus ſpectantur 127.2
virtus quo modo res diuina dicatur 119.2
virtutes ſunt quædam extremitates, & mediocritates 128.2
virtutes omnes an poſſint ad vnam reuocari 124.2
virtus moralis quid homini præſtet 123.2
virtutis & vitij medium quoddam 127.2
virtutes omnes ſunt inter ſe connexæ 119.2
virtus an doceri poßit 120.2
virtus ex platone, nõ comparatur humanis viribus ſed à Deo datur 119.2
virtutes in cuius medij obſeruatione ſunt poſitæ 132.2
virtus quo modo in nobis eſſe dicatur 136.2
virtutis à vitio, an vitij à vitio cõtrario, vtra maior diſtantia 132.2
virtus quo modo ſit extremitas, & mediocritas 132.2
virtus diuina ſorte quo modo dicatur cõtingere 136.2

vitiliginis ſpecies quæ 445.1
vitia omnia nõ poſſunt ſimul in eodem homine reperiri 127.2
vitia non ſe conſequuntur, ſicut virtutes 127.2
vitia Ariſtoteli melius voluntaria quam Platoni inuoluntaria 137.2
vitia cur intendantur, & remittantur virtutes non item 130.2
vitium nemo ſequitur ſua ſpõte 135.2
vitia qua arte in nobis emendata 131.2
vitium in virtutem non facile poteſt commutari 127.2
vitium cur homini in vita facile, virtus difficilis 130.2
vitioſo non licet, etiam ſi velit, ad virtutem redire 131.2
vitæ duplicis comparatio 9.1
vnitas Pythagoreis cur par impar 314.1
vniuerſalia Ariſt. quo modo ſe habeant ad Platonicas ideas 204.1
vniuerſalia vbi ſint 205.1
vniuerſalia reuera ſunt in ipſis rebus ſingulis 205.1
vniuerſalia quo modo ſe habeant ad noſtrum intellectum, & ad res ſingulas 205.1
vniuerſum habere in ſe diſtinctas omnes differentias ſitus 424.1
vniuerſalia aliquid eſſe, quibus ex locis Ariſt. probari poſſit 207.1
vniuerſalia Ariſtotelis ad ideas Platonis quo modo ſe habeant 210.1
vniuerſalia Ariſtotelis quem vſum habeant 104.1
vniuerſales ſubſtantiæ ſunt quidem, non tamen ſeparatæ 206.1
vniuerſalia & ideæ corpora ne ſint an corporis expertia 212.1
vniuerſalia non ſunt tantum quando intelliguntur 209.1
vniuerſalia & ideæ quo differant in modo cõſiſtendi vel exiſtendi 212.1
vniuerſalia quo modo ſint in intellectu, & in communione rerum ſingularum 208.1
vniuerſales notiones in intellectu, reuera non ſunt ſubſtantiæ 205.1
vniuerſalia in intellectu non ſunt ſubſtantiæ 206.1
vniuerſalia ſunt aliquid, nõ nomina tantum communia 206.1
voluntas quid 147.2
voluntatis humanæ in agendo libertatem veteres philoſophi agnouerunt 369.1
voluntas noſtra non eſſet voluntas niſi eſſet libera, ex. D. Auguſtino 95.2
voluntas quid Ariſt. & Platoni 137.2
voluntatis humanæ cõparatio cum ea quæ dæmonum & angelorum 88.2
voluntas humana qualis 88.2
voluptas pura quæ 150.2
voluptates quæ puræ vel impuræ 147.2
voluptatis & doloris fabuloſa connexio ex Platone 11.1
voluptatum & cupiditatum genera 8.1
voluptatis & doloris cauſa 149.2
voluptas & dolor an admittãt medium, & quale 150.2
voluptatis & doloris vis in vita humana 149.2
voluptatum natura & diuiſio 145.2
votum Socratis 7.1
Vxorum communitas Platonica qualis p.

Z

Zeno quo modo perturbationem definiat 146.2
Zenonis opinio de perturbationibus 133.2
Zenoni Cittieo quo modo virtutes omnes ſint connexæ 125.2

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

PRAEFATIO IN COMPARATIONEM ARISTOTELIS CVM PLATONE.

QVÆ IN TRIBVS PHILOSOPHIÆ partibus, explicatur commentario in Alcinoi inſtitutionem ad doctrinam Platonis,

PER IACOBVM CARPENTARIVM, CLAROMONTANVM BELLOVACVM.

MAGNVM opus & arduum, Candide lector, conamur hoc tempore, cum in eam comparationem incumbimus in qua non Æſerninus cum Paciđiano, verum Ariſtoteles, non ſpurcus homo (ſicut de Æſernino ait Lucilius) ſed doctus & acer, cum Platone componitur, philoſopho optimo longe poſt homines natos. Nec enim in vniuerſa philoſophia horum ſcriptis vlla ætas quicquam vidit perfectius. Vt in ea quanquam mihi nihil difficile eſſe poſſit tua ſtudia amanti, longe tamen promptior ſit experiundi voluntas, quam ſpes perficiundi. Preſertim cum vetera memoria repetens animaduertã neminem in philoſophis nomen ſuũ olim eſſe profeſſum, qui non idem in huius comparationis explicatione, ſuam induſtriam poſteritati probari voluerit & quod ea eſſet aſſequutus, quaſi Mineruam Phidiæ in arce ponere. Atque de noſtris nonnullos audiam qui ſe in hoc ſtudij genere digito cœlum putant contingere, in eodem argumento multarum vigiliarum opus iampridem meditari: cum quo ſi quando hoc noſtrum conferatur.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Quare cum de eo mecum cogitarem & ante annos ſeptẽ in Alcinoi publica interpretatione, ductis huius conatus rudibus lineis, quod animo conceperam meis confidentér ſatis indicaſſem, amicè

nonnulli & hi fortaſſe qui in rebus meis plus ſapiunt quam egomet mihi, ſic obiurgabant, nunquam ne cogitabis, in quem ordinem veneris?aut quam Spartam, vt aiunt,in hac vniuerſi ſchola ſis nactus? Siccine ad has tuas philoſophorum delicias (ſic enim ego ipſe aliorum ſpinas ſoleo appellare) adhereſces, vt de reliquo vitæ curſu in ſtudiis, ciuium tuorum opinione grauioribus, conſtituendo, nunquam cogites? Addebant etiam alij hique nonnihil meo genio indulgentes, ſi in philoſophia non modo conſeneſcere, ſed mori certum ſit, in hac alia eſſe permulta quæ & argumenti nouitate placere poſſent magis & minore cum labore nobis gloriam parare. Hæc enim, vt illi aiebant, non modo abunde tractata ſunt à veteribus philoſophis, ſed à recentioribus quibuſdam magnificis pollicitationibus occupata. Cum illis autem paria facere nemo noſtrum fortaſſe poſſit: & vt in iis fœlicius nobis omnia ſuccedant quam ſperare audeamus, at certe Theſſalicæ turbæ & neſcio cui Logodædalo, qui ſe huic addixit, iſtud erit inuidioſum. Qui quia vt in philoſophia aliqui eſſe videantur, idem genus argumenti ſe delegiſſe dictitant, nihil putabunt in eo nobis eſſe relictum. Sed mihi crede, Candide lector, iſtiuſmodi rationibus ſic afficiebar vt idē in me ſentirem quod his accidere ſolet qui de eo deliberare ſe fingunt, quod iam cupidiſſimè ſunt amplexi. Vt enim ſe ab iis inuitari putant quæ aliis maxime aduerſa videntur: ita quibus hi me à preclariſſimo opere reuocare conabantur, iiſdem commouebar magis, atque adeo inflammabar vt hoc mihi iam curis aliis omnibus anteuertendum eſſe putarem:& illis conſultoribus fructuoſam fortaſſe magis, ſed hoc tempore minus gratam ſtudij formam præſcribentibus,iam illud reſpondere auderem,

Mihi ſic vſus eſt:tibi vt opus facto,face.

Qui enim his parere poſſemus qui omnino ab ea doctrina nos auocant cuius fœliciter inchoatum ſtudium coerceri reprimſue nullo modo poteſt? Siue enim veteris philoſophiæ cognitio in promptu eſt:non paranda nobis ea ſolum, ſed etiam fruenda. Siue hæc potius tantas difficultates habet,vt fruſtra ſperari videatur:eius inueſtigandæ modus nullus eſſe debet: & querendi defatigatio turpis eſt, cum id in ea queratur quod eſt pulcherrimum, & noſtra profeſſione digniſſimum. Nam ſi delectamur, cum iſta philoſophica meditamur, aut ſcribimus, quis eſt tam inuidus qui ab iis nos abducat? Sin laboramus, & aliorum ſtudia fortaſſe magis quam noſtra promouemus, quis eſt qui alienæ eique tam liberali modum ſtatuat induſtriæ? Quanquam enim Terentianus Chremes non inhumanus eſt qui nouum vicinum non vult,

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.

(Non enim eum ab induſtria, ſed ab illiberali labore deterret) iſti tamen valde curioſi fore videntur, quos offendet hic noſter labor qui nobis minimè eſt iniucundus. Aliis autem ſatisfacere erit vt opinor, facilius: qui iſtum laborē inutilem fore cēſent, quod de hac con paratione permultorum ſcriptis abundemus, & ea à nonnullis adhuc expectemus, quibus, ſi præiudicatæ authoritati credendum eſt, nihil debeat in hoc genere eſſe perfectius. Ego quidem memineram ſcriptas à Proclo obſeruationes eorum in quibus Ariſtoteles Platoni contradicit in Timæo, quarum apud Io. Grammaticum in diſputatione de mundi æternitate frequentiſſima eſt mentio: Legeram quod Boëtius Commentario 2. in lib. Ariſt. de interpretatione, ſcripturum ſe de hac comparatione in omnibus philoſophiæ partibus pollicetur. In eadem videbam extare contrarias & grauibus odiis, ſicut prima fronte apparet, inflammatas Georgij Trapezuntij & Beſſarionis Cardinalis contentiones, in eiſque illum Ariſtoteli, hunc Platoni nimium tribuere. Itaque iuſto arbitrio inter eos locum eſſe exiſtimabam: quo in tanta ſententiarum diſſidentium varietate, neque ſecundum Ariſtotelem, neque ſecundum Platonem omnino iudicaretur. Mirabar à Io. Pico Mirandula in concluſionibus ita poſitum, nullum eſſe queſitum naturale, aut diuinum, in quo Ariſtoteles & Plato ſenſu & re non conueniant, quamuis verbis diſſentire videantur. Idemque audiebam aliquando eſſe conatum Franciſcum Cataneum Marſilij Ficini auditorem, cuius ſcripta de ea re ad nos non peruenerunt. Legeram etiam Symphoriani Camperij Medici Symphoniam Platonis cum Ariſtotele, Galeni cum Hippocrate. Incideram ante annos duodecim in ſermonem cum Paulo Scalichio, quem Io. Mirandulæ ſimium, meo iudicio, poſſis appellare: qui profitebatur nihil eſſe facilius quam in omnibus illos conciliare, ídque ſe minimo labore poſſe perficere. Audax negotium, dicerem impudens, niſi illius manibus parcendum eſſe putarem: aut niſi idem ab aliis permultis tentatum eſſe viderem. Sed cum ille tum certis rationibus inter nos nomen ſuum occultaret, nec eius conſuetudine diutius frui potuiſſem: quid in eo viua voce effecturus eſſet, facile poſtea intellexi ex ea, quam paulo quidem ante ediderat, ſed tamen adhuc in noſtras manus non venerat, Encyclopedia. In qua inter illos diſſidij cauſam potius explicare conatur, quam quod tum pollicebatur, perficere. Cum vero etiam penè eodem tempore extare cœpiſſet Sebaſtiani Foxij liber de conſenſione Platonis & Ariſto. in ea philoſophiæ parte quæ de natura eſt, in eo facile coniicere potui quam eſſet grata philoſophiæ ſtudioſis huius comparationis explicatio. Quòd omnes

librum illum arriperent quaſi diuturnam ſitim explere cupientes, eúmque laudibus in cœlum efferrent: minimè quidem repugnante me,ſed hoc potius admirante, quod in pleriſque neque Platonis, neque Ariſtotelis ſententiam eſſet aſſequutus. Omitto Georgij Acanthij libros tres de Platonis doctrina: aut Bernardini Donati libellū de Platonicæ & Ariſtotelicæ philoſophiæ differentia. Quo quanquam in pauciſſimis capitibus illorum cōparationem explicet, tantā tamen apud noſtros iactationem habet, vt iam multorum hominū commendatione ornatus, cum maximis ſcriptoribus certare poſſe videatur. Cur igitur mihi non liceat in eo ingenij vires periclitari quod ſentio omnibus ſemper fuiſſe gratiſſimum, & eſſe cognitione digniſſimum? In quo vt nihil amplius conſequar quam vt prodam vel in aggrediendo meā confidentiam, vel in abditis quæſtionibus explicandis craſſam ignorantiam: at hoc certe rei literariæ maximum adiumentum afferet, quod qui hac in parte philoſophiam à nobis contaminatam dolebunt, meliora conabuntur: & ea cum philoſophiæ ſtudioſis communicabunt, quibus eadem opera noſtris fortaſſe tenebras offundent, Ariſtoteli & Platoni clariſſimam lucem afferent. Sic enim mihi vel perire certū eſt dum modo rei literariæ proſim: imo nulla poterit in eo videri mei nominis offenſio, quod erit cum ſolida aliorum laude & publica vtilitate coniunctum. Ergo quoniam id iam facere certum eſt, dicam primum de huius comparationis neceſſitate: deinde de Platonis & Ariſtotelis in Philoſophando conſuetudine: vt intelligatur quo modo hic in magiſtrum fuerit animatus: poſtremo de iis quæ Alcinoo, quem nunc habemus in manibus, ſunt propria. Comparationis vero neceſſitas facile ab eo intelligetur qui animaduertet in ſingulis philoſophiæ partibus explicandis Ariſtotelem ſic in Platonem eſſe affectū, vt cum eo tanquam cum hoſte, de doctrinæ philoſophicæ imperio certare videatur. In quo dici non poteſt quam frequenter eius rei ignoratione, in illo interpretando aberremus, aut in earum diſputationum, quas contra alios ſolet inſtituere, conſiliis exquirendis cæcutiamus. Cum alij nimium intelligendo nihil intelligant & in pleriſque Platonem exagitari arbitrentur, in quibus de illo Ariſtoteles nihil cogitat: aut etiam eius doctrinam omnino amplexatur: vel certe perpaucis mutatis pro ſua venditat. Vis, vt hoc amplius intelligatur, potiſſima philoſophiæ capita breuiter percurramus & in illis Ariſtotelis diſtributionem ſeruemus? Omitto quod à Porphirio de vniuerſis queſtiones tres initio poſitæ, quæ Theſſalo de hac comparatione multarum vigiliarum opus iam multos annos meditanti, & in Platone multū exercitato, ſcilicet pueriles eſſe videntur, nobiliſſimæ inter

illos controuerſiæ de ideis ſummam continent, quæ à nobis poſtea pluribus explicabitur. Nunc de Ariſtotele tantum dicam. In cuius Categoriis cum ſubſtantia in primam & ſecundam diſtribuitur, eáque quæ in aſpectum cadit, prima dicitur & eſſe maxime propriè ac pręcipuè, hoc loquendi genere, quemadmodum & capite. lib. 12. Metaph. Platonis ſententia de comparatione idearum cum rebus ſingulis, meo quidem iudicio, reprehenditur. In qua ille ideas non modo maxime, ſed ſolas eſſe dicere ſolet: ſingula vero ne eſſe quidem, quia in perpetua mutatione verſantur. Idem ſequutus in poſtrema ſubſtantiæ proprietate, dixiſſe videtur contra Heraclitum, ſubſtantiam eandem numero permanere quando viciſſim contraria recipit: in eoque corporeæ potius quam eius quæ intelligentia percipitur, rationem habuiſſe. Quum Plato contra, in philoſophando intelligẽtiæ omnia, ſenſui nihil tribuat & Heracliti opinionem approbans, ad ponendas ideas impellatur, vt Ariſtoteles docet cap. 6. lib. 1. Metaph. Atque cum ille in Parmenide duas tantum ſimplicis motus ſpecies eſſe velit, vnam qua res loco mouentur, alteram qua ſuis affectionibus commutantur, reliquas vero ortum ſcilicet, interitum, accretionem & decretionem, mixtas eſſe & ſemper habere aliquam commutationem adiunctam (in quo etiam eius ſententiam laudat Galenus capite. 1. lib. 1. de naturalibus facultatibus) Ariſtoteles contra, in iis quæ Categorias ſequuntur, quadratum circumpoſita regula creſcere ait, neque tamen commutari. Hoc autem quam recte Platoni opponat, iſto loco non diſputo, ſed aliquando fortaſſe in eo opere exquiretur in quo pręcipuorum capitum quæ ad communem diſſerendi artem pertinent, explicationem meditamur. Pretermitto quod in relatorum priore deſcriptione interpretes arbitrantur Platonem exagitari. Quoniam nec illi Platonis locum indicant: nec ipſe ſatis video quid in ea quęſtione inter Platonem & Ariſtotelem poſſit intereſſe. Iam vt ad librum de interpretatione veniamus, quis de iis quorum ſcripta aliqua in illum extant, non obſeruat in nominis & verbi definitionibus hunc Platoni eſſe contrarium, quod hæc ille ex hominis placito & arbitrio, Plato vero natura ſignificare velit? Atqui ſi rectè iudicamus, de eo potius inter illos ſumma eſt conſenſio: quæ ſuo loco hoc noſtro commentario poſtea explicabitur. Sed illud iidem interpretes non obſeruant, Ariſtoteli orationis genera multa eſſe quæ neque verum neque falſum ſignificant: Platonẽ vero lib. 2. de Rep. & 3. itemque in Sophiſta, duas tantum eius ſpecies facere, vnam veram, alteram falſam. Alia quoque permulta ſunt quæ ſi tum in poſterioribus Parmenidis ſuppoſitionibus, tum in Sophiſta conſiderentur paulo attentius, ad Ariſt. illuſtrandum magnum

afferent adiumentum. Topicæ artis pauca fortaſſe præcepta ſunt quæ aut Platoni contraria, aut ex eo deriuata videri poſſint. At locorum exempla penè infinita, in quibus Platonem rariſſimè ſequitur, frequentiſſimè vero exagitat. Quæ quia quibus ex fontibus deducta ſint, ignoramus, ea interpretãdo contaminamus: atque eo abuti cogimur quod iam in Peripateticorum ſchola tritum eſt, exemplorum veritatem in ipſis præceptis non eſſe exquirendam. In Analytica arte, demonſtrationis philoſophicę, à populari argumentatione diſtinctio apud Platonẽ extat in Menone: vbi agitur de ſtatuis Dędali volitãribus. Omninóq; diſtinctio duplicis Methodi, exactę ſcilicet & popularis, ab eodem expreſſa cũ aliis locis multis tum maximè in Timæo: cum eam pro natura rerum quæ in ſermonem incidunt, docet eſſe variandam. Et cum vterque ea quæ opinione comprehenduntur, diſtinguat ab iis quæ in ſcientiam cadunt: hoc tamen differunt quod Plato illa ſuaptæ natura & reipſa ita diſtincta eſſe vult, vt ſcientia idearum ſit, opinio eorum quæ pertinent ad res ſingulas in ſenſum cadentes. Ariſtoteles autem eorundem vniuerſalium ſcientiam & opinionem eſſe docet cap. 26. lib. 1. Analyt. poſt. Sed ita tamen vt pro varietate mediorum per quæ eiuſmodi cognitio duplex comparatur, hanc ab illa velit eſſe diſtinctam. In eadem etiam arte cum pars ea quæ de demonſtrando eſt, ducit initium ex eo in quo agitur de doctrina & diſciplina noſtra ex aliqua antecedente cognitione parta, hoc ad ambiguitatem Menonis pertinet, & ad euertendam recordationem ſuperioris vitæ, quam Socrates apud Platonem inducit, vt illam explicet. Quanquam haud ſcio an ei ambiguitati Ariſtoteles illo loco omnino ſatisfaciat. In ipſa vero Phyſiologia non erit facile exitum reperire, ſi vel indicare tantum volumus omnia in quibus Ariſtoteles ſine hac comparatione non poteſt intelligi, vel ea in quibus ille Platonem interpretari, aut illuſtrare videtur: longe verò plura in quibus eidem ſtudioſè aduerſatur. Nam in numero primorum principiorum inter ſe conſentiunt (ſi quidem vterque tria ponit) ſed in illo, iis maximè differunt: quod Plato priuationem à materia non diſtinguit, in qua Ariſtoteles inuentum ſuum multis verbis cõmendat lib. 1. Phyſic. De forma omnino contrariæ illorum ſententiæ eſſe videntur. Exemplarem enim, quam Plato ideam appellat & vnius principij rationem habere vult, Ariſtoteles quibus poteſt rationibus labefactare conatur: eámque ſolam quæ in rebus ſingulis eſt & cum materia communicat, in principiis numerat: quam Plato quidẽ agnoſcit, ſed principij vim habere negat. Atque cum Ariſtoteli illa interior ſit & prima ſummáque rei cuiuſque naturalis perfectio: eadem Platoni ſecunda tantum eſt & inchoata. Quia ipſius ideæ eſt i-

mago, in materia fluente adumbrata. Plato diuinus, opificem rerum omnium deum, primam efficientem cauſam externã, in primis principiis ſtatuit. Ariſtoteles naturæ genius, ea tantùm pro efficientibus, in principiis phyſicis retinet, quæ in ipſis rebus ſunt & in iis alterius naturæ, id eſt formæ, rationem obtinent. In materia magis conſentire videntur. Sed hoc in Platone Ariſtoteles improbat, quod in illa formarum omnium abſentiam & ad has excipiendas poteſtatem non ſatis explicet: quódque eum locum & receptaculum formarum appellet. Hoc vero quanquam Ariſtoteles parum candidè exagitet, quaſi ſine ſimilitudine dictum, illud tamen acutè, quod eam non tam formas continere ait, quam ipſis formis contineri. Denique circa quęſtionem de principiis eo etiam differunt, quod in materia prima nullas formas Ariſto. ineſſe vult, ſed abſolutam quandam ad eas excipiendas poteſtatem: in eóque alios multis locis reprehendit, qui in illa ponunt rerum omnium confuſas formas, quas in ortu volunt eſſe diſtinctas & in eum ordinem adductas quem nunc in vniuerſitate obtinent. Quæ Platonis eſt in Timæo non obſcura ſententia. Adde etiam in primorum principiorum contrarietate hunc ab illo notari, quod ſolus inter veteres philoſophos eam materiæ tribuat, magnóque & paruo exprimat: Quorum tamen vtrunque cum maxima probabilitate ab illo videtur eſſe poſitum. Quis vero in Ariſt. aut Platone interpretando, horum omnium obſeruationem iucundiſſimam non ſentiat? Neque de corporibus quæ ex illis principiis oriuntur & conſtant, minor eſt inter illos diſſenſio. Nam Ariſtoteles prẹter nota elementa quatuor, vult quintum eſſe corpus ſimplex cœleſte cap.2.lib.1. de Cœlo, hócque ſimplici motu in orbem ferri, quod aſtreum elementum nominat cap.3. lib.2. de animalium ortu. Platoni autem idem ex quatuor ſimplicium corporum purioribus portionibus mixtum eſſe videtur: ſed in quo plus ignis ſit (lucentis tamen non adurentis) quam reliquorum elementorum: ex quo etiam igneum ab eodem Platone appellatur. De duabus rationibus quibus Plato mundum vnicum eſſe confirmat, Ariſtoteles lib. 1. de Cœlo, eam quæ à forma ducitur, acutiſſimè videtur inuertere. Cum in altera, quæ ad materiam pertinet, eundem ſequutus, ſtatuat fieri non poſſe vt plures mundi ſint. Quia in vniuerſo hoc omnia, ſicut ipſum nomen indicat, in ſe complexo, tota materia abſumpta eſt, nec eius vlla pars relicta ex qua mundus alter potuerit exoriri. In quęſtionibus aliis de mundi æternitate, aut de huius origine atque interitu: de eiuſdem figura & elementorum quorũ coagmentatione conſtat, vel de horum principiis quę in figurarum proprietate à Platone ponuntur: de natura grauium & leuium, itémque de diſtinctione diffe-

rentiarum ſitus, tam in vniuerſo, quam in varietate locorum ad quæ ipſa elementa ſuapte natura mouentur, permulta ſunt in quibus Ariſtotelis doctrinam nemo vnquam aſſequetur, niſi qui iſtam comparationem tam habet in promptu, quam quod familiare eſt vel maxime. In Meteoris pauciora ſunt in quibus Ariſtoteles à Platone adiutus videri poſſit: plura verò quę ſuo ingenio contrà veteres magna probabilitate diſputat. Nam in comparatione meteororum quæ aqueæ naturæ in media regione oriuntur, cum iis quæ in ima exiſtunt, quod pluuiæ rorem, niui pruinam reſpondere ait, in eo aſſentitur magiſtro Platoni in Timæo. Quod autem circum terram negat quicquam grandini eſſe ſimile, eidem aduerſatur. Quoniam hic glaciem in ima regione vult eſſe quaſi quandam grandinem. In explicanda origine fluminum illius ſententiam in Phedone, nominatim exagitat ca. 2. lib. 2. Meteor. Sicut & in diſputatione de cauſis ſalſi ſaporis in mari cap. 3. At cap. 14. lib. 1. in ea viciſſitudine quam per multorum annorum circuitus in res naturales cadere ait huiuſque obſeruationem vnius hominis ætatem ſuperare, Platonem ad verbum ſequitur initio Timæi: vt & magna ex parte in metallorum natura explicanda, extrema pagina lib. 3. In poſteriore autem phyſiologiæ parte quæ ſpecialior eſt, quæque res animatas magis attingit, in quæſtionibus de Animo & rerum animatarum partibus ac affectionibus, cum permulta ſint obſeruatione digniſſima, ex huius comparationis perpetuitate penè ſunt omnia repetenda. Nam in quæſtione de animo Platonis ſententiam de numero ſe ipſum mouente, déque variis animi motibus lib. 4. de Rep. ille multis rationibus exagitat lib. 1. de animo. Sicut & illud quod ex principiis rerum omnium idem animũ fabricatus eſt, vt docere poſſet quo modo per naturæ ſimilitudinem omnia cognoſceret. Atque cap. 3. Pythagoreorum fabulam appellare audet eam opinionem quam in multis dialogis Plato laudauit de animis humanis noua corpora ingredientibus etiam ea quæ belluarum ſunt abiectiſſimarum. At in eo magiſtrum omnino ſequitur quod cum Socrate in Phedone in eos multis rationibus diſputat qui animam non aliam eſſe putant à corporis harmonia & eorum quibus hoc conſtat, aptá temperatione. Amplius etiam de partibus animi earúmque ſedibus & de ſemine vtrum animatum ſit aut quomodo, nobiliſſima eſt inter eoſdem controuerſia, nec ea ſatis adhuc interpretum ſententiis definita. Sicut nec in his quæ de ſanguinis officina, de arteriarum, venarum & neruorum origine à medicis diſputari ſolent. In quibus Galenus cum aliis locis multis tum maximè libris de decretis Hipp. & Platonis, damnato Ariſtotele, confirmare conatur Platonem cum Hippocrate idem omnino ſentire. In quo

neſcio

neſcio an huic debeam omnino aſſentiri. Neque verò illud pluribus explicabo quod tamen fortaſſe omniũ eſt maximum, ex eadem comparatione poſſe intelligi in quæſtione de animi immortalitate Ariſtotelis rationem vnicam ſuo pondere cum iis certare poſſe quæ apud Platonem ſunt variæ. Sed hoc vno verbo dicam quod ſentio, ſicut in philoſophando omnino cæcutiunt qui hanc comparationem non obſeruant: ſic alios qui in ea cæteris acutiores ſunt, facile videre quod eſt cognitione digniſſimum & à nobis poſtea pluribus locis obſeruatum, Ariſtotelem naturæ genium in Phyſicis diuino Platone tanto ſuperiorem eſſe, quanto in Metaphyſicis, eodem, meo quidem iudicio, inferior eſt. Neque verò in aliis quæ ad vitam & mores pertinent, minor eſt huius comparationis neceſſitas. Nam in conſtituendo fine bonorum, ideam quam Plato amplexatur, alter quibus poteſt rationibus reprehendit cap. 6. lib. 1. Ethic. Sed ſi liberè iudicandum eſt, in illis pleræque tam leues ſunt, vt potius ideas confirmare quàm euertere videantur. Quis autem hoc intelliget niſi qui in eiuſmodi comparatione maximè erit exercitatus! Rationem virtutis parandæ omnino eſſe in noſtra poteſtate Ariſto. velle videtur initio lib. 2. Quod apud Platonẽ Socrates improbauerat in Theage. Nos noſtra voluntate peccare, ſicut & recte agere, idem pluribus locis repetit. At peccatum eſſe voluntarium paſſim apud Platonem Socrates pernegat. Et tamen hæc quæ contradictionis quandam ſpeciem præ ſe ferunt, ſunt eiuſmodi vt facile poſſint ab iis conciliari qui in vtriuſque doctrina ſunt verſati. Socrates morum virtutes prudentiæ particulas eſſe arbitratur. Hoc Ariſt. improbat cap. vlt. lib. 6. Ethic. Toto vero lib. 10. illum in eo ſequitur quod contemplationi & voluptati quam ille habet adiunctam, multum tribuit. Quod autem voluptatem motum eſſe idem arbitratur, illum in eo reprehendit. Neque in Oeconomicis & Politicis ſententiarum inter illos minor eſt diſſenſio. Nam Platonem duobus locis reprehendit quod in Politico œconomicam diſciplinam à politica differre dicat, non imperij ſpecie, ſed eorum tantum qui parent multitudine & paucitate. In quo tamen non modo tolerari potuit illius ſententia, ſed etiam ab eo laudabitur qui animaduertit in diálogo de Philoſophia, omnium imperiorum communem rationem in duabus virtutibus poni: in prudentia, ſcilicet per quam cognoſcitur quod rectum eſt, & iuſtitia, in qua ineſt conſtans & perpetua voluntas obſeruandi, quod per prudentiam rectum eſſe cognoueris. Quiſque hæc comparabit cum eo quod Ariſtoteles ipſe ſcribit lib. 5. Ethic. de regula Leſbia, quæ re vna, diuerſis operibus accommodata, ab iis magnam figuræ varietatem capit. Hæc enim non malè poni videtur in duabus

illis Platonicis virtutibus quibus inſtructus eſſe debet quicunque humanæ ſocietati recte præeſſe vult: ſed earundem officia variare pro varietate eorum quibus præeſt. Simile eſt quod cum non ſine ratione Socrates in Mænone Gorgiam reprehendat, quòd virtutem diuidat pro varietate ſexus, ætatis & conditionis: aliámque eſſe velit viri, aliam fœminæ, aliam pueri, aliam eius qui iam grauis ætate, aliam denique hominis liberi, aliam ſerui: & lib. 5. de Rep. idem conſtituat nullum inter eos qui ciuitatem cuſtodiunt eſſe debere officium mulieris proprium, qua mulier eſt, aut viri, qua vir, ſed æquè diſperſas in animantibus vtriſque naturas, & omniumquidem operum natura compotem eſſe fœminam, omnium & virum, in omnibus tamen eſſe imbecilliorem fœminam: in priore repudiata Socratis ſententia, Gorgiæ commentum Ariſtoteli placet cap. 8. lib. 1. Politic. Palam eſt, inquit, omnium quos diximus moralē eſſe virtutem, neque eandem eſſe mulieris & viri temperantiam, neque fortitudinem, neque iuſtitiam, vt Socrates exiſtimabat. Alia fortitudo ad imperandum, alia ad ſubminiſtrandum. Similis eſt in aliis differentia. Aperte videtur iſtud ab his qui particulatim diligentius virtutes inſpiciunt. Qui verò in vniuerſo genere loquuntur & inquiunt virtutem eſſe animum bene habere, aut agere rectè, aut tale quippiam, ſe ipſi decipiunt]. Qui autem virtutes numerant, vt Gorgias, longè melius dicunt quam qui ſic definiunt in vniuerſum. In poſteriore vero, cap. 3. lib. 2. Platonis ſimilitudinem reprehendit, qua ex belluarum obſeruatione vult efficere, in ciuitate eadem ſtudia viros & mulieres decere. Longè vero plura ſunt quæ in vtraque Reipub. forma à Platone deſcripta (eam dico quę in libris de legibus & alteram quæ Dialogis de Repub. inſtituitur) idem exagitat. In quibus vt Ariſtoteli cædant Platonici in iis quæ ad communionem bonorum, maximè vero vxorum & liberorum, pertinent (quanquam etiam in illis quædam habent quibus magiſtri ſententiam tueri conantur) quis in horum Philoſophorum comparatione exercitatus, in reliquis non videt eſſe permulta in quibus Ariſtoteles à Platone verbis magis diſſideat quam ſententia? aut etiam parum candidè magiſtri verba in rem alienam detorqueat? Quæ omnia cum ab annis quatuor & viginti in Ariſtotele interpretando obſeruare cœpiſſem, & tentata ſæpius pro ingenij facultate, illorum inter ſe comparatione, ad philoſophiæ cognitionem explicationémque magnum adiumentum percepiſſe me ipſe ſentirem: in eáque cum antea Alcinoum haberem in manibus, noſtram opellam non ſolum rudibus, ſed aliquantum doctis, iucundiſſimam fuiſſe recordarer: faciendum putaui vt illa quaſi acroamatica quæ tum inter docendum viua voce noſtris

explicabantur, in lucem prodirent & externorũ iudicium ſubirent. Nimium confidenter, fortaſſe: ſed non fit ſine periculo facinus magnum & memorabile: atque par eſt omnes omnia experiri qui res magnas & magnopere expetendas concupiſcunt. Sed de huius comparationis neceſſitate ſatis: nunc, vt erat propoſitum, de Platonis & Ariſtotelis in philoſophando conſuetudine tantum dicamus, quantum ad inſtitutam comparationem intelligendam videtur eſſe neceſſarium. Exiſtimauiſſe veteres, in philoſophiæ ſtudio Aegyptios omnium excellentiſſimos, græcos vero rudes, teſtis eſt Porphirius in libro de electisphiloſophis, quem frequenter citat Theodoretus libris de curatione græcarum affectionũ. Via quæ ad deos perducit, inquit ille, ære mu nita eſt, arduáque eadẽ & aſperrima, Cuius quidem calles quamplurimi barbari inuenerunt. At verò græci longius ab ea aberrarunt: & qui eam tenebant, tandẽ corruperunt demolitiq; ſunt. Cuius inuentores Deus fuiſſe teſtatur Aegyptios, Phœnices, Chaldeos, Lydios & Hebræos. Idémque in epiſtola ad Anebonem Aegyptium, Auſpicabor, inquit, meam erga te amicitiam ab ipſis diis, boníſque dæmonibus & à philoſophicis rebus, quæ ſunt diis dæmonibúſque cognatæ. De quibus ſanè quamplurima dicta ſunt, ſed potius ex coniectura dicta, quæque habeant fidei ſolius principia. Atque paucis interiectis hæc idem ſubiicit. Apud nos magna quædã verborum eſt diſceptatio, vt pote qui in boni coniecturam ex humanis rationibus ducamur. Quibus vero machinis quod melius eſt aſſequamur, ſemper nobis indagandum relinquitur. Quam de Aegyptiis & gręcis ſententiam Plato confirmare videtur, primum his quæ ab Aegyptio ſacerdote Soloni dicta comm emorat initio Timęi. O Solo, Solo, dicebat ille ſacerdos, vos bręci pueri ſemper eſtis, nec quiſquam in græcia ſenex. Cur iſtud diceret percontante Solone, reſpondiſſe ſacerdotem Plato ait, quia iuuenis vobis eſt animus: in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio: nulla cana ſcientia. Deinde etiam quod eodem dialogo, Aegyptiis vt antiquiſſimis ſine ratione credendum eſſe ait: pręſertim cum de diis quæritur. Quia vt ipſi dicebant, diis geniti, parentes ſuos optime nouerant. Fieri autem non poteſt vt deorum filiis fides non habeatur: licet nec neceſſariis, nec veriſimilibus rationibus eorum opinio confirmetur. Itaque illis credendum eſt, quaſi lege addicti ſimus ea credere quæ ipſi tanquam ſibi propria & domeſtica renunciare ſe teſtãtur. Quæ apud græcos de externis opinio, in philoſophis peperiſſe videtur incredibile peregrinandi ſtudium ad veritatis cognitionem, & in ipſo Platone effeciſſe quod ait Theodoretus Cyrenſis lib. 1. de curatione gręcarum affectionum, vt ſcilicet perluſtrarit Aegyptum,

deinde Italiam & Siciliam: & vt in Aegypto non ab ipſis ſolum Aegyptiis, ſed & ab Hebræis quoq; præceptoribus, veram Dei doctrinam magna ex parte perceperit. Quo nomine. D. Auguſtinus cap. 4. lib. 8. de Dei Ciuitate, in magna varietate philoſophorum inter ſe & à Chriſtianis diſſidentium, arbitratur ſolos veteres Academicos, qui à Platone initium acceperunt, dignos eſſe cum quibus de veritate religionis diſputet. Quod illi ſoli in ea aliquid videantur aſſequuti. Illam verò peregrinationem Plato fortaſſe inſtituit Anaxagoræ & Pythagoræ imitatione: quos idem Theodoretus lib. 2. ait, in Aegyptum eſſe profectos & cum Aegyptiorum Hebræorúmque ſapientibus diu familiariter verſatos. Eadémque opinione Pythagoram cum Iudæis ſua ſtudia cõmunicaſſe ex Erippo commemorat Origenes lib. 1. contra Celſum. Ferunt etiam, inquit, & pro indubitato affirmant Erippum in primo de legumlatoribus libro, memoriæ prodidiſſe Pythagoram ſuam philoſophiam à Iudæis acceptam, ad græcos tranſtuliſſe & Hecatei cuiuſdam hiſtorici de Iudæis librum extare, in quo & illud adiecit, ſapientia tantopere Iudæorum gentem præſtare, vt vel Herennius Philo in eo opere quod de Iudæis conſcripſit, primo ambigat vtrum Hecatei hiſtorici illud ſit opus nec ne: deinde ſi Hecatei ſit, dicat non iniquum eſſe exiſtimare hunc captum ea perſuaſione quæ apud Iudæos valet plurimum, in hæc deſcendiſſe. Idem de Apollonio Tyaneo, cuius vita à Philoſtrato deſcripta eſt, refert D. Hieronymus in epiſtola ad Paulinum. Intrauit Perſas, inquit, pertranſiuit Caucaſum, Albanos, Schitas, Maſſagetas, opulentiſſima Indiæ regna penetrauit: & ad extremum latiſſimo Phyſon amne tranſmiſſo, peruenit ad Brachmanas: vt Hiarcham in throno ſedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos diſcipulos de natura, de motibus ſyderum ac dierum curſu docentem audiret. Inde per Elamitas, Babilonios Chaldeos Medos, Aſſirios, Parthos, Syros, Phænices, Arabes, Paleſtinos reuerſus Alexandriam, perrexit Æthiopiã: vt Gymnoſophiſtas & famoſiſſimã ſolis mẽſam videret in ſabulo. Hoc etiã de noſtro Platone teſtatur Xenophõ Grylli filius, in iis quæ ad Socraticum ſcripſit Æſchinem eidémque vitio vertit. Adamarunt, inquit, hi duo philoſophi (Platonem autem & Ariſtippum intelligit) Ægyptum, monſtroſam Pythagoræ ſapientiã. Quos luxurioſos fuiſſe, nec ſatis ſtabiles ſub Socratis diſciplina amor ille Tyrannidis indicauit: próque frugali ac tenui victu, petitæ Syculæ dapes, ventri voraciſſimo congruentes. Ex quibus effectum eſt vt ille in Cratylo in quæſtione de diis, Ægyptios, quos barbaros appellat, potius ſequatur quam græcos. Mihi quidem, inquit, videntur primi illi homines in græcia ſolos eos eſſe Deos putaſſe, quos

nunc barbari plurimi opinantur Solem videlicet, Lunam, Terram, Stellas Cœlúmque ipſum. Videntes itaque hæc velut euntia motu quodam atque currentia de natura curſus illius quem videbanr ab eoque quod eſt θεῖν id eſt currere, θεοὺς id eſt Deos, quaſi θέοντας, nominauerunt. Quod de eodem Platone ſcribit quoque Euſebius cap. 3. lib. 9. de præparatione Euangelica: vbi ex Porphirio de antiquitate philoſophiæ apud Ægyptios & Hebræos, hoc Apollinis oraculum commemorat.

Dura via illa nimis, æratis clauſáque portis,
Quæ vitam nobis apperit, donátque beatam,
Nec vero verbis facile enarrarier vllis,
Exponíque queat, illo quo ſemita ducit
Quam primi ante omnes cœperunt tradere, pulchras
Qui Nili epotant lymphas: Phœnicibus inde,
Proximáque Aſſyriis ea cura. Sed inclyta longè
Gens Hebræa illam nouit notámque recepit.

Quare Numenius Pythagoreus, in philoſophando Platonem non alium videri dixit quam Atticum quendam Moſem. Et Ariſtobulus Iudæus lib. 1. ad Philometorã, Legem noſtram, inquit, in multis Plato ſequutus eſt. Aperte namque in multis diligenter examinaſſe ſingula videtur. Moſaica enim volumina ante Alexandrum & ante Perſarum imperium, traducta fuerant. Vnde plurima, ſicut & Pythagoras, ille accepit. In quam ſententiam extat quoque epiſtola Marſilij Ficini. lib. 8. Epiſtolarum de concordia Moſis & Platonis. Adiecerunt etiam nonnulli Platonem cum in Aegyptum profectus eſt, Hieremiæ auditorem fuiſſe: magno temporum errore, & in quo opinionem ſuam D. Hieronymus aliquando retractauit, vt intelligi poteſt ex cap. 11. lib. 8. de Dei ciuitate, & cap. 4. lib. 2. retractationũ. Alij eandem in multis doctrinæ conſenſionem cum religione noſtra, in illo obſeruãtes, dicere auſi ſunt in hoc legendo Chriſtum diligenter verſatum & ex eodem permulta ad nos tranſtuliſſe. Quam ſententiam in Celſo Origenes reprehendit lib. 6. diſputationis contra eundem inſtitutæ. Ex quibus minimè mirũ videri debere, ſi de iis quæ ad nos pertinent, pleráq;, quę ſunt vel maximè abdita, ille pro ſuis vſurpet: ſed multis inuolucris tecta: aut ſi cum in illis neſciat fortaſſè quid aliena fide magis quam ſua loquatur, diuinus tamen philoſophus appelletur & paucis mutatis verbis atque ſententiis Chriſtianus fieri poſſe dicatur à D. Auguſtino libro de vera religione. Quamquam neque ei proprium eſt vt neſciens multa fundat perſuaſionis Chriſtianæ quaſi oracula, ſed, vt Tertullianus ſcribit in Apologetico contra gentes, omnibus veteribus philoſophis, poetis atque ſophiſtis commune. At hæc certè philoſophandi ratio fuit illi

imprimis familiaris & ab ea quam Ariſtoteles tenuit longè diuerſa. quod, vt eodem loco D. Auguſtinus ait, ſuauius ad legendum, quam potentius ad perſuadendum ſcribit, & quod noſtris frequens eſt, quaſi in Pythagoreorum ſchola verſetur, pleráque pro ſua authoritate, ſine ratione rata eſſe vult. Ariſtoteles autem contra, in diſſerendo plus habet virium quam ſuauitatis: nec in philoſophando quicquam recipit, quod non ſit probatum & naturæ legibus confirmatū eiuſdémque lumine illuſtratum. Ex quo, ſicut antea diximus, naturæ genius à veteribus eſt appellatus. Quem quanquam Tertullianus in libro aduerſus hæreticos, damnet, miſerrimúmque appellet, quòd, vt ait, dialecticam inſtituerit attem ſtruendi & deſtruēdi verſipellem, in ſententiis coactam, in coniecturis duram, in argumentis operariā contentionum, moleſtam etiam ſibiipſi, omnia retractantem, ne quid omnino tractauerit: D. tamen Hieronimus Commentario in Ezechielem, eiuſdem artis contra hæreſes hanc vtilitatem commemorat: quod quicquid in ſæculo eſt dogmatum peruerſorum, quicquid ad terrenam ſcientiam pertinet & putatur eſſe robuſtum, hoc eiuſmodi arte ſubuertatur, & inſtar incēdij in cineres fauillásque diſſoluatur. Vt probetur nihili quod putatur eſſe fortiſſimum. Quibus rationibus hoc in philoſophorum ſchola Ariſtoteles iampridem videtur conſequutus, vt ab iis qui ad ſuperiores diſciplinas aſpirant ad eáſque ſibi viam parāt, Platoni anteponatur. Præſertim ab iis quibus placere cepit: id eſt qui ad eius doctrinā tempus & diligentiam adhibentes, omnium partium œconomiam conſiderare & in ſentētiis ſubtilitatem, in argumentis aculeos poſſunt perſpicere: ea ſuauitate neglecta qua in aliorum ſcriptis delicatiora ingenia primo aſpectu facile capiuntur. Nam vt incipiam à prima philoſophię parte & rem perducam ad extremam, quis non fateatur diſſerendi pręcepta ſi quæ apud Platonem extant, ea per varios dialogos ſine ordine eſſe ſparſa: non ad vnius artis formam ab illo reuocata? At hæc ab Ariſt. in vnum collecta ſunt & tam acutè expoſita, vt nihil in illis deſiderare poſſis: niſi fortè, vt de Protogene Apelles dixit, quod non tollit manum de tabula: & tam ſubtiliter, etiam in minimis philoſophatur, vt dum cauere vult ne quicquam prætermittat, pleráque dicat quæ ad communem diſſerendi vſum minimè videntur neceſſaria. In ipſo verò præceptorū vſu, permulta ſunt quæ Plato pro ſua authoritate ponit, quæque nulla ratione confirmat. Neque verò pauciora in quibus vbi rationem afferre conatur, plumbeus eſt, ſi cum Ariſtotelis acumine conferatur. Sic enim cum in Gorgia de iis qui apud inferos ſuorum ſcelerum pœnas dare dicuntur, multa diſſeruiſſet, pro omni ratione ſubiicit, Hæc ſunt, inquit, illa Callicles quæ mihi auditu ſolo

accepta, credo equidem eſſe veriſſima. Idémque ad confirmandam animorum immortalitatem pro firmiſſimo argumento vſurpat illorum in noua corpora tranſitum. In quo, ſicut dictum eſt, Pythagoreorũ fabulam merito ridet Ariſtoteles cap.3.lib.1. de animo. Atque lib.10.de Repub.vt propoſitis præmiis & pœnis in vita altera,nos in huius officiis ad id quod rectum eſt,inuitet, confugit ad fabulam. Equidem,inquit,tibi non Alcini apologum, ſed præſtantiſſimi viri Eri Armenij genere Pamphilij,reſerabo. Qui cum occubuiſſet in prælio, ſublatis decimo die cadaueribus, cæteris iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore repertus fuit:domúmque vt ſepeliretur delatus,duodecima iam ab obitu die,cum pyræ impoſitus eſſet, reuixit & quæ interim viderat retulit.Quæ conficta & magna ex parte repetita ex poëtis,eodem loco longa oratione commemorãtur. Imo etiã amplius in iis omnibus quæ ad diſſerendi rationem pertinent, accuratum hominis ſtudium idem Plato damnat & indignum eſſe arbitratur philoſophi excellentia.Nam in Politico,Si caueris,inquit,ſtudioſus eſſe verborum tua ſubinde in ſenectute locupletior prudentiæ apparebis. Et 5. de Rep. Hóſne igitur omnes, inquit, qui eiuſmodi quædam didicerunt,articuláſque eas perceperunt,in philoſophorum numero reponemus? Minimè,inquam, ſed philoſophaſtros appellabimus.Tum,inquit ille,Quos ais eſſe veros philoſophos? Eos, inquã ego,qui deſpiciendæ veritatis ſtudio teneantur.Neque enim in Geometrię quæſtionibus, neque in argumentoſa philoſophia, neque in coniecturali medicina,neque in Aſtronomia quæ phyſicis fluxiſque rationibus clauditur: ſed in ipſius boni veríque ſcientia philoſophus verſari debet. In ea verò philoſophiæ parte quæ de natura eſt, quid ab eo poſſis expectare,qui vniuerſæ naturæ explicationem vno libro concludit:in eóque non tam ex ſua ſententia loquitur,quam Timęi, ex quo Pythagorea didicerat? Præſertim cum in cæteris dialogis eius ore,vt Cicero ait,Socrates loquatur:qui huius partis cõtemptor potius,quàm obſeruator vult videri. Hic enim in Phedone,de ſuo in illa ſtudio ita loquens inducitur. Equidem ô Cebes, cum eſſem iuuenis mira quadam eius ſapientiæ cupiditate flagrabam, quam naturæ vocant hiſtoriam. Præclariſſimum enim eſſe cenſebam cauſas intelligere per quas ſingula fiant atque intereant & qua ſint ratione. Sæpiúſque me ſurſum,deorſum,iactaui talia quędam primo conſiderãs. Nunquid poſtquam calidum & frigidum putrefactionem aliquam acceperunt, quemadmodum nonnulli dixerunt, tunc animalia conualeſcant? Præterea vtrum ſanguis ſit quo ſapimus, vel aër,vel ignis, aut nihil horum ſit,ſed cerebrum quod præbeat ſenſus audiendi, videndi,olfaciendi?Ex his autem memoria & opinio fiat.Ex memoria

verò & opinione quietē accipiente, per hæc ſcientia oriatur. Proinde horum corruptiones conſiderans atque eas quæ circum cœlum terrámque paſſiones contingunt, tandem adeo ad hæc conſideranda viſus ſum hebes vt nihil magis. Coniecturam verò ad hęc afferam tibi ſufficientem: nempe ob eiuſmodi conſiderationem vſque adeo ſum occæcatus vt ea etiam quę prius manifeſtè ſciebam, vt mihi aliíſque videbatur, dediſcerem, & alia videlicet multa quæ antea me ſcire putabam. Idem de illo nobis confirmat Xenophon Commentario de dictis & factis Socratis. Prorſus, inquit, dehortabatur Socrates de cæleſtibus rebus quas Deus ipſe molitur, quenquam eſſe ſolicitum. Neque enim putabat eas poſſe ab hominibus inueniri: neque gratam diis rem facturum exiſtimabat qui ea rimaretur quæ ipſi cuiquam prodere noluerint. Periculum verò inſaniæ impendere ei qui eiuſmodi res curaret atque inquireret: neque minus quam Anaxagoram inſaniturum, qui explicandis deorum conſiliis & incertis plurimum gloriæ ſibi vendicabat. Et idem alio loco. Nullus vnquam, inquit, impij celeſtíve quicquam vel facientem vidit Socratem, vel loquentem audiuit. Sed neque is, quod plerí que homines faciunt, de natura procul à nobis recedentium rerum aut cæterarum eiuſmodi diſſerebat: neque contemplabatur quam bene ſe habeat hic quem viri ſapientes mundum appellant: quibúſque neceſſitatibus ſingulæ rerum cęleſtiũ fiant. Verum eos qui talia curarent, inſanire oſtendebat. Ac primum omnium expetendum putabat vtrum cum eiuſmodi homines ſatis recte humanas res ſe ſcire arbitrentur, tunc denique ad earum quas dixi, rerum curam atque inſpectionem accedant: an dimiſſis humanis rebus diuinas contuendo opinentur congruentia ſibi facere. Mirabatur autem quod nondum planè homines pręſentirent eiuſmodi res ab hominibus inueniri nō poſſe. Quandoquidem videret eos qui plurimum ſibi ſapere de iis rebus loquentes viderentur, eadem inuicem minus ſentire: nec ſecus atque amentes ſolent, mutuis inter ſe diſſidiis atque varietatibus male affectos eſſe. Nam vecordium alios quidē videre eſt nequaquã expaueſcere ad ea quę iure timenda ſunt: alios autem quæ timenda non ſunt, horrere. Aliis ipſorum minus turpe exiſtimari ſi vel in medio cœtu hominum ſúſque déque res omnes faciant & loquántur. Rurſus alios neque templa neque aras, neque aliud venerari quod ſacrum ſit. Alios verò paſſim lapides omnes ac ligna omnia feráſque ac brutas colere animantes. Pari quoque modo eorum hominis qui naturam rerum ſollicitè indagant, alios quidem opinari videmus vnum tantum modo eſſe ens, alios vero infinitam entium multitudinem. Viderí que rurſus eorum aliis omnia ſemper moueri, aliis immota ſemper fuiſſe. Videri aliis fieri

omnia & perire: aliis nec genitum vnquã quicquam, nec periturum. Atque hæc quidem Plato & Xenophon de Socrate rerum naturaliũ contemplationem exagitante. Quid ergo in hac philoſophiæ parte à Platone expectare poſſis dignũ Ariſtotelis acumine cum apud illum in omnibus fere ſermonibus primæ partes tribuantur Socrati, qui eã philoſophiã contempſit & humano ſtudio indignam exiſtimauit? Vt ex his facile ſit intelligere, eorũ quorum inſtituta eſt comparatio, in philoſophando de rebus naturalibus diuerſam conſilij rationem extitiſſe & in hac minimè mirum cuiquam eſſe debere, ſi quemadmodũ Platonem in diuinis, veteribus philoſophis, quorum quidem ſcripta ad nos peruenerunt, longe ſuperiorem fuiſſe fatemur: ſic in naturalibus eundem Ariſtotelẽ naturæ genio multo inferiorẽ eſſe contendamus. Nam huius Metaphyſica primæ quidem ſapientiæ ſummam rudibus lineis deſcriptã continent atque indicãt quouſq; humana mens, naturæ lumine in Dei diuinorúmque inueſtigatione poſſit progredi. Ac dum illa in vniuerſum entis genus hoc ipſo quod eſt, iucumbunt, omnium eorum quæ ſunt originẽ ex Deo tãquam ex fonte repetunt & eandem ad Deum tanquam ad finem referũt. Sed in illis omnibus de diuinis tantum ab Ariſtotele aſſumitur, quantum humana ratione probari poſſe videtur: nec ſine hac ab illo quicquã pro rato ponitur. Quòd Platoni in hoc genere philoſophandi maximè fuit familiare. Quid vero amplius in his quæ ſupra naturam ſunt poſſis ab eo expectare qui in philoſophando naturæ legibus ſemper eſt addictus? In quo potiſſima eſt & maxima inter hos in ea philoſophiæ parte diſſẽſio. Niſi forte pro Ariſtotelis Metaphyſicis potius habendi ſunt libri quatuordecim de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios. Qui cum in huius operibus græcis nuſquam, quod ſciam, extẽt ſub huius nomine ex Arabum lingua ante annos quinquaginta latinè deſcripti & Romæ editi, non vulgarem Theologiam continent, nec à Platonica valdè alienam. Sed quia ſermonis impuritate rerum earum quę in illis tractantur confuſione ita erant contaminati, vt animus in bonis literis inſtitutus ab illis abhorreret, nuper dedimus operam vt hi magna ex parte, vel potius de integro recogniti, & noſtris ſcholiis illuſtrati in lucem prodirent. Platonis diuinitas quanquam frequẽter in vanam ſuperſtitionem labatur, pleráque tamẽ continet ex religionis noſtræ fontibus hauſta. In quibus facile ea potuit approbare quorum cauſas noſtri non reddebant: & pro ſuis vſurpare quæ aliena fide niti potius quam ſua ratione confirmari videbantur. Quoniam ex Timeo, vt Cicero ait, Pythagorea didicerat. In iis autem de magiſtri authoritate præiudicata opinio tãtum poterat vt ſi quid eius ſcholæ ſectatores diſputando affirmarent, cum ex eis quæreretur quare ita eſ-

ſet,reſpōdere ſolerent,Ipſe dixit:Ipſe autem erat Pythagoras. Scitum mihi videtur de hac comparatione, illud Iulij Scaligeri Commentario in lib.1.de plantis, diuinum eſſe Platonem & Ariſtotelem : illum tamen quod inueniſſet,authoritate ſola tāquam virum bonum, hunc nihil ſine ratione quaſi acerrimum iudicem ſtatuiſſe. Itaque , inquit, cum vtriúſque libros lego , ab vtróque ſcriptos arbitrari libet. Vnus enim ſpiritus & ſapiētiæ & veritatis. Alter pictior,alter compoſitior, ille ad apparatum , hic ad pugnam.Incitat ille animū,hic explet. Nec vero minus placet quod de eadem comparatione ſcriptum eſt à Marſilio Ficino in quadam epiſtola.Errāt omnino,inquit,qui Peripateticam diſciplinam Platonicę contrariam arbitrantur.Via ſiquidem termino contraria eſſe non poteſt.Peripateticam vero doctrinam ad ſapientiam Platonicam eſſe viam competiet, quiſquis recte conſiderauerit naturalia nos ad diuina perducere. Hinc igitur effectum eſt vt nullus vnquam ad ſecretiora Platonis myſteria ſit admiſſus,niſi Peripateticis diſciplinis prius initiatus.Et idem alio loco,Peripatetici,inquit,quanta vbique ratione naturalia diſpoſita ſunt, diligētiſſime diſputant.Platonici vero præterea quantum inſuper illi qui hæc numero,pondere & menſura diſpoſuit,debeamus oſtendunt.Quamobrem illi facile doctos efficiunt:hi præterea ſapientes atque beatos. Reliqua eſt tertia philoſophiæ pars quæ de vita & moribus. In qua cum ab auditore Socratis qui hanc inueniſſe ſolámque excoluiſſe dicitur, præclara omnia expectanda viderentur, quàm multa ſunt in iis quæ ad Remp.pertinent,omnino nefanda? Nam mulieres nudas ſpectantibus iudicibus ſaltare vult lib. 5. de Rep. vt hi ſtatuant quæ de illis ſint nubiles. Quanto verò melius Candaulis Regis vxor, viro imperanti vt nudum corpus oſtenderet, reſpondiſſe dicitur, mulierem ſimul cum tunica pudicitiam exuere?Atque ille eaſdem in iis quæ pertinent ad militarem diſciplinam exercendas arbitratur:vt ciuitas quaſi amphidextera, viris & mulieribus ad omnia munera expeditè vti poſſit. Prudentius verò Ariſt. in Oeconomicis, vxori imperat vt domeſtica tueatur & curet : viro vt externis laboribus rem quærat & comparet.In eóque Homerum ſequitur,apud quem Hector Andromachen vxorem ſic alloquitur.

Ipſa domum perge & quæ ſunt tua munera cura:
Telas atque colus ancillis penſa iubeto
Bella viri curent:merito queis bella gerenda.

Quid dicam de communitate rerum omnium quam ille vult inducere? Quæ vt fortaſſe in cæteris tolerabilis videri poſſit : in vxoribus tamen ſi reuera communes concubitus intelligas , communémque ex illis ſuſceptam prolem, ea eſt eiuſmodi vt non modo humanæ na-

turæ aduerſetur, ſed ei quoque quæ nobis cum vniuerſo animalium genere intercedit. Quare merito Platonici vt hac in parte magiſtri doctrinam cum aliqua probilitate ſaluam retinerent, eum locum interpretati ſunt non de concubitu, ſed de communi vxorum omnium & liberorum cura. Et certè Plato ipſe ſic interpretatus videtur initio Timæi. Communes nuptias liberóſque ſtatuimus, inquit, vt nemo natos ſuos diſcernat: ſed omnes ab omnibus conſanguinei exiſtimentur: dum æquales fermæ natu, fratres ſororéſque viciſſim ſe iudicant: maioribus verò patrum vel auorum reuerentiam exhibent: erga minores autem tanquam filios ac nepotes afficiuntur. Vt verò in reliquis quæ ad mores pertinent, permulta in Platone laudanda ſunt: at certè docendi methodo & eorum quæ ad hanc partem referuntur, diſtinctione, videtur ab Ariſt. ſuperari. Quoniam hic vitam ſingulorum in Ethicis primum inſtituit: Deinde familiæ regendæ rationem, in Oeconomicis. Poſtremo de ciuili ſocietate diſputat in Politicis. Quæ omnia ſine vlla diſtinctione à Platone in legibus & libris de Rep. erant expoſita. Quæ cum ita ſint, quanquam non modo in iis quæ ad res diuinas, pertinent (in quibus Platonem admirari ſolent) ſed etiam in reliquis, pleráque ab illis fœlicius inuenta ſint, quam ab Ariſt. hoc tamen vere prædicari poteſt, quod neſcio quo iure Euſebius cap. 1. lib. 11. de Euangelica præparatione ex Attico Platonico, Platoni attribuit, Ariſtotelem primum omnium philoſophiæ partes vſque ad ætatem ſuam, ſicut membra Penthei, diſiectas atque confuſas, ad vnum corpus reuocaſſe: atque ex illis quaſi integrum animal compoſuiſſe. In quo ſi quis ſingula accuratius obſeruauerit, nonnulla fortaſſe deſiderari poſſint, ſed in docendi perpetuitate diſputationiſque variæ & multiplicis ſubtilitate, non modo magiſtrum ſuperauit, verum etiam cæteris, quibus idem ſcribendi genus poſtea placuit, attingendi quod erat aſſequutus, ſpem omnem ademit. Sed iſtud prefecto dolendum eſt, hunc in Platone exagitando dum verba magis quam ſententiam inſectatur, ſic plerúmque affici vt quáquam in eo veritatis inueſtigandæ ſtudio vinci ſe dicat cap. 6. lib. 1. Ethic. ex eius tamen reprehenſione eáque frequenter non ſatis iuſta, priuatam gloriam potius quam cum publica vtilitate, veritatis cognitionem quærere videatur. Quid igitur? An in magiſtri ſententia intelligenda eum labi, aut illius odio vanóue contradicendi ſtudio hanc contentionem inſtituere exiſtimabimus? Difficile eſt hoc in eo credere qui Platonem annos viginti, & plus eo audiuit, quique huic mortuo vt philoſophorum Deo, aram extruxit. Sed hoc fortaſſe potius hominem laudis cupidum vrebat, quod mortuo Platone & Speuſippo nepote eius ex ſorore, aliquot annis docendi munere in Academia per-

functo, Xenocratem condiſcipulum videret ſumma laude florẽtem, quam ex eo conſequebatur quod in eadem ſchola quæ à magiſtro acceperat, omnia retineret illíſque docendis audientiũ animos in ſe conuerteret. Quare vt Iſocratis Rhetoris gloria cõmotus, ludum aperuit, atque ut Fabius ait, Pomeridianis ſcholis hanc profiteri cœpit, quòd turpe eſſe diceret illo loquẽte tacere: ſic nõ tam magiſtri odio, quam cõdiſcipuli æmulatione, veteris Academiæ doctrinã exagitaſſe videtur. Vt ſcilicet hac ſpecioſa rerũ nouitate, iuuentutẽ ab illo abduceret eandémq; in ſuam ſcholã alliceret. Nam inter condiſcipulos frequentes eiuſmodi æmulationes grauibus contentionibus, etiã cum acerbitate, inflammatas, ſolere excitari in multis aliis reipſa eſt cognitũ, atque in ipſo Patone à nonnullis obſeruatũ. Siquidẽ hic cum alios coęquales in multis Dialogis honorificè ſoleat nominare, nullo loco Xenophontis cõdiſcipuli mentionẽ feciſſe dicitur. Idque, ſicut credi par eſt, ne eundẽ ſuis ſcriptis nobilitaret, aut immortalitati conſecraret. Sicut & contrà, vix vſquã Xenophon Platonẽ nominat. Imo in inſtitutione Cyri contra huius Remp. omnibus aliis imperiorum formis regiã poteſtatem anteponit. De quo tamen apud illũ lib.3. de legibus, hæc Athenienſis hoſpes. De Cyro, inquit, ita vaticinor. In cęteris quidem ipſum & ducem bonũ & ciuilis vitæ amicũ fuiſſe: rectã verò diſciplinam nullo pacto attigiſſe: nec ad rei familiaris adminiſtrationẽ animũ vnquam applicuiſſe. CL. Cur ita? ATHE. A iuuenta per totam vitã militia occupatus, mulieribus filios tradidit educãdos. Quę ipſos vt fœlices ſtatim pueros atq; beatos, nullius indigentes rei, ſic educabant vt prohiberent ne quis eis, vt pote beatis, aliqua in re aduerſaretur: cogẽtes omnes quicquid ipſi dicerent aut facerẽt laudare. Quę ſi vera ſunt quis non animaduertit in explicãda inſtitutione Cyri à Xenophonte philoſopho, dum Platoni condiſcipulo vult contradicere, veritatis teſtimoniũ merito deſiderari? Vt ſcilicet iure dictum videatur à Cicerone lib.1. epiſtolarũ ad Q. fratrẽ, illam nõ ad hiſtoriæ veritatẽ, ſed ad effigiẽ iuſti imperij eſſe deſcriptam. Sicut & idem Xenophõ fortaſſe Platonẽ arguit cum in cõmemorandis dictis & factis Socratis atque in huius apologia tota via eos errare docet valdéque ineptire, qui Socratẽ de cœli naturæque rationibus occultis diſputantẽ inducunt. Quare ſi quid in hoc ab Ariſt. peccatũ eſt, in quo, ſicut ex ſequentibus intelligetur, difficile eſt illum omni culpa liberare, cum maximis viris cõmune peccatũ eſt: & in quo vel philoſophorũ principes facile capit veritatis obliuio. Niſi fortè id exiſtimare mallumus quod ſcribit D. Thomas Cõmentario in libros de animo, perſpectam quidẽ Ariſt. fuiſſe Platonis ſententiã: ſed illum in omnbus cauere voluiſſe ne auditores in illa abdita, popularibus verbis tritóq; loquendi

genere fallerētur. Quòd etiā ſcribit Beſſario Cardinalis ca.7.lib.2.cōtra Trapezuntiū. Sed de vtriuſque philoſophi cōſuetudine ſatis. Nūc ad ea veniamus quæ propria ſunt noſtro authori & ei libro quē nūc habemus in manibus. Compendiaria hæc eſt vniuerſæ doctrinæ Platonicæ ſecundum tres philoſophiæ partes diſtributa deſcriptio. Quæ duobus hominū generib' vtilitatē eſt allatura. Rudes enim in ea quaſi in tabula, magni operis quod ab ipſo Platone multis dialogis abſolutū eſt, primas lineas cū aliqua voluptate intuebuntur: eaq; ad eius doctrinæ, quæ nunc tantum adūbratur, perfectiorem cognitionem excitabuntur. Qui autem in ipſo Platone diu multúmque erunt verſati, ſic ſuorum ſtudiorum quaſi ſummam facient: & in prẹteriti laboris maximo fructu, iucundiſſima recordatione perfruentur. Sed hoc ad Alcinoi modeſtiam pertinet, quod vt rudibus potius liber hic ſcriptus videretur, εἰσαγωγὴν appellauit: quaſi rudimentū, vel rudem inſtitutionem, quæ ad Platonis doctrinam viam tantummodo paret. Sic enim de hoc libro loquitur extrema pagina. Hæc vero, inquit, vt ad Platonis doctrinam via paretur, ſatis abundè dicta ſint. De quibus quędam fortaſſe ſuo ordine, alia extra ordinem ſparſa: ſic tamen ſunt omnia expoſita vt ſuperiorum ſpeculatione ad ea quæ ex illis conſequuntur & ad reliqua eiuſdem decreta paratiores efficiamur. Quo etiam modo quidam (quod apud Ciceronem eſt lib.1.de finibus) dicebat ſe Tarentinis, Conſentinis & Siculis ſcribere: quòd doctorum iudicium reformidaret. De Alcinoo perpauca ab aliis accepimus. Vt liber hic ſuo lumine ſplendeſcere potius, quam authoris nomine celebritatem vllam accipere videatur. Illum Conradus Geſnerus in ſua Bibliotheca, ex hoc ſolo libro agnoſcit. In cuius græco exemplari tria capita deeſſe ait, quę in interprętatione Marſilij Ficini ſunt 26.27.& 28. Hęc autem, pace eius dixerim, à Ficino, neſcio qua ratione, tranſpoſita tantum erant & à nobis in ſequentibus ſuo loco repoſita. Volaterranus lib.13. ex Suida commemorant Alcinoum philoſophum Platonicum epitomē ſcripſiſſe decretorum Platonis à præſule Tropienſi poſtea in latinum conuerſam. Sed quis hic fuerit, quo loco natus, aut quo tempore vixerit (quoniam hæc ad authoritatem ſcriptorum & intelligentiam pertinent) quæſiui quidem ſedulo: nihil tamen adhuc potui conſequi præter leuem coniecturam, quam lectori indicabo: vt de ea pro ſuo arbitrio iudicet. Cum ad comparationem doctrinæ Platonis cum iis quæ ad noſtram religionem pertinent, libros varios curſim euoluerem, incidi forte in Euſebij cap.11.lib.11. de Euangelica prępáratione. In quo magnam partem cap.10. libri huius citat ad verbū, aut certe perpaucis mutatis, atque his eiuſmodi vt in eis, ſicut in aliis permultis, exemplar Alcinoi quod ſequuti ſumus, deprauatum poſſis

ſuſpicati. Sed authorem nominat, Didymum, non Alcinoum. De quo ſic loquitur. Hæc Plato in Timæo. Quorũ ſenſum ab eo libro Didymi ſumam quem inſcripſit, de placentibus Platoni. Determinata, inquit, ſenſilium exemplaria, ideas appellat, ex quibus ſcientiam & definitiones fieri cenſet. Præter enim ſingulos homines, hominẽ quendam intelligi & præter equos ſingulos, equũ, ac communiter præter hęc animalia, animal nec generabile, nec corruptibile. Vt quemadmodum ab vno ſigillo multa ſignantur & vnius viri multæ imagines: ſic ex vnaquaque idea, ſenſilium corporum naturę quamplurimæ efformentur. Eſt autem idea perpetua ſubſtantia cauſa & principium vt ſingula talia ſint, qualis ipſa eſt. Et quemadmodum primitiua ſenſiliũ exemplaria ad hęc corpora præcedunt: ſic quæ omnia in ſe ipſa continet pulcherrima atque perfectiſſima, huius mundi exemplar eſt, ad quam creatore deo, ab vniuerſa ſubſtantia mundus ſimillimè eſt formatus. Quod cũ animaduertiſſem cœpi inquirere quis fuiſſet ille Didymus: atque depręhendi hunc in Alexandria vixiſſe temporibus Euſebij: vt mihi minus iam ſit probabile hũc, cum recens eſſet adhuc memoria, in illius nomine aut ſcriptis commemorandis eſſe deceptũ. De illo verò hæc refert D. Hieronimus in Catalogo ſcriptorũ eccleſiaſticorum. Didymus Alexandrinus, captus à parua ætate oculis & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum ſui omnibus præbuit vt dialecticã quoque & Geometriam, quæ vel maximè viſu indiget, vſque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conſcripſit, Commentarios in pſalmos omnes, Commentarios in Euangelium Mathæi & Ioannis, & de dogmatibus & contra Arrianos libros duos & de ſpiritu librum vnum quem ego in Latinum verti, in Eſaiam tomos decem & octo, in Oſeam ad me ſcribens, commentariorum libros tres, in Zachariam, meo rogatu, libros quinque & infinita alia quæ digerere proprij indicis eſt. Viuit vſque hodie & octogeſimũ tertium ætatis exceſſit annum. Idem pręfatione in epiſtolam ad Epheſios, fatetur ſe Alexandtiam adiiſſe vt hunc videret: ab eóque in ſcripturis omnibus quę habebat dubia ſciſcitaretur. Ttitemius abbas cum D. Hieronimo inter eiuſdem libros commemorat vnum de dogmatibus. Neſcio an non hic ſit, in cuius interprætationem nunc incumbimus. Fuiſſe autem Didymum cæcum, qui lucifer appellatus, doctrinæ Platonicæ (cuius hæc vniuerſa deſcriptio eſt) maxime ſtudioſum, hoc indicare poteſt: quod cum eſſet interrogatus à Ruffino quare moriantur infantes, cum propter peccata corpus acceperint, vno libro illi reſpondit, quòd ex Platone didicerat, eos non multa in altera vita peccauiſſe, atque idcirco carceres tantùm attigiſſe, vt ſcribit Hieronymus in epiſtola ad Ruffinum. Quare etiam hic in apolo-

gia ad eundem Ruffinum, ſe excuſat quòd Didymum præceptorem agnoſceret, qui cum Origene, Platonicis minimum oblectari videbatur. In Didymo, inquit, & memoriam prædicamus & ſuper Trinitate, fidei puritatem. Sed in cæteris, in quibus Origeni malè credidit, nos ab eo retrahimus. Et Socrates cap. 25. lib. 4. de hiſtoria Eccleſiaſtica, ſcribit hūc Arrianis fortiter & acutè reſtitiſſe & inter alia multa ſcripſiſſe commentarios in libro Origenis de principiis, magna ex parte Platonicos: quibus illa bene eſſe ſcripta & præter rationem cōtendere eos probat qui Origenem in illis reprehēdunt, nec eos huius viri prudentiam intelligere. Commendat præterea in illo doctrinæ peripateticæ cognitionem Theodoretus cap. 29. lib. 4. hiſtoriæ, Didymus, à puero, inquit, ſenſu oculorum priuatus, diſciplinis poëticis ac rhetoricis inſtructus fuerat, perceperàtque auribus Arithmetices, Geometriæ, Aſtronomiæ præcepta: nec non Syllogiſmos Ariſtotelis & Platonis facundiam: non quaſi illis veritas doceretur, ſed quòd hæc arma eſſent quædam veritatis contra mendacium. Qua ratione factum ſoleo ſuſpicari vt libro hoc Peripatetica pleráque pro Platonicis vſurpentur. Qualia ſunt in prima philoſophiæ parte ea quæ de tribus formis ratiocinationum & de Analyticæ methodi variis partibus commemorantur. Atque neſcio quo modo genus ipſum ſcribēdi authoris cęcitatem indicat. Si quidem hæc dictata videntur ab homine in Platone exercitatiſſimo: qui eius libros ob oculos non haberet, ſed ex ipſa memoria omnia repeteret. Eóque effectum eſt vt in nonnullis locum ex quo deprompta ſunt exprimat, in pluribus, inueſtigandum relinquat. Quòd in huius interpretatione maximam difficultatem parit. Qua coniectura ſi hoc conſequimur vt ex officina illius magni Didymi Luciferi, Alexādrini, qui D. Hieronymi & Ruffini præceptor fuit, & vt ait Nicephorus Calliſtus lib. 9. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, pro decretis Nicenis pugnans, Arrianis doctè & fortiter reſtitit, liber hic prodiiſſe videatur, quid maius ad eius commendationem afferri poteſt? aut qua ratione amplior illi authoritas, in iis pręſertim exquirendis quæ ad Platonis diuinitatem pertinent, conciliari? Sed de authore abunde ſatis: nunc ad huius libri diſtributionem veniamus. Poſtquam de philoſophia déque his quæ futuro philoſopho ſunt neceſſaria, pauca præfatus eſt, & contemplationem actioni ſuapte natura anteponendam docuit, nonnunquam tamen illa intermiſſa, ſed ſemper animo retenta, philoſopho ad actionem eſſe veniendū: eius ſtudium in tres partes diſtribuit ex ipſius philoſophiæ diuiſione natas. Quarum prima artes logicas complectitur: ſecunda, ea omnia in quibus eſt poſita veritatis contemplatio: tertia, quæ pertinent ad vitam & mores. Quas cum eodem ordine ita explicet vt in ſingulis

Platonem maximum videri velit, artium logicarũ appellatione rhetoricam & dialecticam, vt opinor, complectitur. Quod hæc partim rationis ſint, partim orationis, etſi non eodem modo. In quo quid inter eas interſit, poſtea explicabitur. Dialecticæ modo diſſerendi artificium tantum ſubiicit: modo ex Platonis conſuetudine, rerum omnium cognitionem. Atque ipſum diſſerendi artificium ita diſtribuit vt in eo Ariſtotelem potius quam Platonem ſecutus videatur. Eorum tamen quæ ad vnius artis formam ab Ariſtotele reuocata ſunt, & in præceptis poſita, vſum in Platone doceat & variis huius exemplis illuſtret. Credo quòd animaduerteret nihil amplius hac in parte illi poſſe attribui. In ſecunda autem quæ ad veritatis contemplationem pertinet, complectitur artes Mathematicas, Phyſiologiam & diuinam ſapientiam. In quibus cum varia ordinis ratio teneri potuerit, hic primum de artium Mathematicarũ vtilitate diſſerit, ex libris de Repub. & Epinomide. Secundo loco de diuina ſapientia, in qua ex diuerſis eiuſdem dialogis, ſed maximè ex Timæo & Parmenide, abundè explicat tria rerum omnium principia, materiam, Idæam & opificẽ Deum. Tertia de naturalibus. In quibus eandem diſtributionem ſeruans quã Plato in Timæo, agit de mundi idea, de huius in ſenſum cadentis magno corpore & animo: poſtremo de homine vt minore quodam mũdo. Atque de mathematicis quidem primo loco, ſiue quia in illis breuior eſſe volebat, ſiue vt Platonicorum opinionem ſequeretur: qui arbitrati ſunt in formis mathematicis abſtrahendis, futuri philoſophi animum primum eſſe exercendum eaque exercitatione ad omnem veritatis contemplationem erigendum. Quæ ratio ordinis pluribus à nobis eſt expoſita cõtra Theſſalũ, noſtris prælectionibus in Spheram. De diuinis autem prius agit Alcinous quàm de naturalibus (ſicut poteſt intelligi ex fine cap. 11.) vt ex illis tanquam ex primis fontibus, naturalia repeteret. Quãquam alij noſtræ imbecillitatis rationẽ habentes, hæc ad illa tanquam ad finem referunt. Quoniam, vt etiam docet apud Platonem Socrates in Phedone, ea ſola naturæ contemplatio laudabilis eſt, in qua omnia ad deum referuntur: vt ex variis rebus effectis tanquam ex vmbris, huius vera cognitio quæratur. Hac enim ratione Ariſtoteles ea in quibus iſta diuina conatur explicare, Metaphyſica videtur appellaſſe. Tandem verò noſter Alcinous deſinit in eam partem quæ de vita eſt & moribus: non apto quidem ordine ſi id ſpectes quòd Platonici dicere ſolent animum prius quam in contemplationẽ erigatur, repurgandum eſſe & à corpore, id eſt ab iis perturbationibus quas affert corporis contagio, ſecernendum: atque ita in eius mortis, de qua in Phedone idẽ Socrates loquitur, meditatione exercendum. Sed hac ratione non ineptè, quod cum & in

contem

contemplatione & in actione omnia ad deum referre debeamus:in contemplatione quidē vt ad veritatis fontem, in actione verò vt ad ipſum bonum:longè potentior ſit ipſius boni vis quàm veri. Adeo vt ne verum quidem expectamus niſi vt rationem quandam boni obtinet: quemadmodum in ſequentibus ſuo loco diſſeretur.In iis autem quæ ad mores pertinent colligendis ita verſatur vt quædam ad ſingulorum vitam conformandam, nonnulla ad domeſticam ſocietatē, alia ad ciuilem pertineant. Quoniam & inter hæc ordo quidam eſt, nec quiſquam poteſt ciuitati cum laude præeſſe,niſi qui familiæ bene præeſt:neque verò familię præeſſe, niſi qui ſibi imperat & perturbationes eas quæ de parte animi inferiore exoriuntur, longa conſuetudine redegit in rationis obſequium , per eas virtutes quæ vt Ariſtoteles ait cap.1.lib.1.Ethic.inde morales ſunt appellatæ. Cum verò ea quæ hoc libro ad vniuerſam philoſophiam pertinent ex Platone deſumpta ſint,magnaque ſit ſcriptorum eius varietas,nec in hac omnia apud nos eandem authoritatem habere debeant: de illis etiam pauca hoc loco ſunt dicenda:vt cum in ſequentibus indicauero ex quibus dialogis ſingula collecta ſint,ſimul etiam intelligatur quam verè hæc Platonis dogmata ſiue decreta , vel ſelectæ ſententiæ eſſe dicantur. Antiquiſſima eſt ſcribēdi ratio per dialogos: cuius inuentorem nonnulli fuiſſe tradunt Zenonem Eleatem.Eaque vel ob hanc commoditatem imprimis commendabilis, quod alternis interrogationibus & reſponſionibus,quibus illa conſtat,non modo melius quam in ipſius orationis perpetuitate , quę cuiúſque ſententia ſit cognoſcatur : ſed etiam breuius atque diſtinctius quòd contra hanc afferri poteſt, explicetur. Hanc Plato & Xenophon ſic excoluerunt, vt ad ſummum perduxiſſe videantur . Sed apud Platonem vt dialogorum varia ſunt genera , ſic in omnibus non idem pondus ſententiarum eſſe debet. Nō enim ſolum ex his quidam ad Phyſiologiam petinēt, vt Timæus: alij ad Logicem,vt Politicus,Cratylus,Parmenides & Sophiſta:nonnulli ad vitam & mores vt Criton , Phedon , Phedrus , Sympoſium, Menexenus , Clitiphon , Philebus Hipparchus (Sic enim hos Diogenes Laertius diſtinxit lib.3.de vitis philoſophorum) ſed, vt docent Fabius cap.16.lib.2.& Marſilius Ficinus in Lyſidē Platonis,pro huius vario inſtituto & earum perſonarū quas loquētes facit,diſtinctione, quidam dogmatici eſſe dicuntur,quibus ſcilicet Socrates cum amicis diſputans,id agit vt ſuā ſententiam de his quę ſunt in quæſtione,ſeriò explicet.Alij poſiti in exagitanda opinione Sophiſtarū:In quos arrogantiſſimos & ad quęſtum & gloriā , omnium rerum cognitionē per vniuerſam Græciam profitentes, Socratis ætas inciderat. Tertij verò generis ſunt qui ex illis duobus mixti,& in quibus fere accidit vt ille

cum diſcipulis Sophiſtarum diſputans, primum confutando, falſam ſcientię perſuaſionem quam ex magiſtrorum ſchola hauſerant, conetur de eorum animis euellere: deinde recta docendo, errantes in rectam viam reducere. Hoc enim modo in Menone cum Gorgiæ diſcipulo diſputare videtur. Ergo quoniam hoc libro id agimus vt ex vniuerſa Platonis doctrina nobiliſſimas ſententias ſeligamus, aut potius vt ad eas exactius intelligendas viam paremus, permagni intereſt ex quibus dialogis hæc deprompta videantur: aut in quarum perſonarum ſermonibus obſeruata. Vt enim in dialogis Oratoriis ad Q. fratrem non ex Ciceronis mente ea profecta putantur quæ M. Anthonio artem diſſimulanti, aut etiam exagitanti tribuuntur: ſed quæ ab eo dicuntur qui in illo ſermone primas partes obtinet: ſic quanquam Platonis ore Socrates loqui dicatur, non omnia tamen Platoni probantur quæ à Socrate diſputantur, ſed ea tantum quæ tum ille affirmat cum nullam adhibet in differendo diſſimulationem. Qualia verò iſta aut ex quibus dialogis ab Alcinoo collecta, dabimus operam vt in ſingulis poſtea intelligatur. Nunc illud monuiſſe ſatis fuit ſine quo in ſequentibus error vitari non potuit. Atque quoniam de Ariſt. & Platone déque hoc opere quãtum quidem videbatur, ſumus loquuti: reliquum eſt vt cum lectore de huius commentationis noſtrę ratione atque inſtituto, aliquanto familiarius agamus. Ego quidem cum de interpretando Alcinoo primum cogitare cæpi, memineram me ante annos aliquot in priore noſtra deſcriptione phyſica neſcio quid pollicitũ de cõparatione Platonis cũ Ariſt. præſertim in ea parte quę de animi natura, diſtributione, & ſingularũ partiũ ſedib⁹ varias quæſtiones cõtinet. Et ad eã rẽ explicandã ex variis Platonicis atq; Peripateticis, maxime verò ex Gal. lib. de decretis Hippocratis & Platonis iã ſatis multa collegerã, quorũ cõmunicatio certè rudib⁹ nõ ingrata fore videbatur. Quare cũ in hoc authore nactũ me occaſionẽ gauderẽ, in qua nõ modo illa effunderem, quæ tũ mihi erãt abdita, ſed eodẽ labore ingeniũ exercẽdo nõnihil fortaſſe fructus afferrẽ, atq; induſtrię gratiã pararẽ: nõnullis hac in parte meũ ſtudiũ indicare cæpi: nõ tã, vt quòd verũ eſt fatear, conſiliũ ab illis expectãs, quã vt cũ id me facturũ apud illos recepiſſem, inde pedẽ referre nõ liceret. Sũ enim eiuſmodi vt cũ multa inſtituã, ea variis cogitationib⁹ facile patiar interrũpi niſi me in inſtituto retineat meorũ quotidiana efflagitatio. Sed fuit illa profectò iuuenilis cogitatio & in qua lõgè aliter experiũdo res ceſſit, quam ipſe mecũ eram in deliberando ratiocinatus. Nã præterquam quod hoc libro ad quæſtionẽ de animo, in qua me exercueram, alia permulta accedunt quæ Pythagoreorum & Platonicorũ in vniuerſa philoſophia, ſumma myſteria eſſe putantur: alia etiam diffi-

cultas ex eo naſcebatur, quod hic ab homine in Platonica doctrina patrum noſtrorum memoria exercitatiſſimo, non ſatis fideliter de Græcis Latinus factus videbatur. Neque verò, vt ingenuè fatear, in me ea linguæ Græcæ facultas, vt etiam ſi in ſententia peccatum ab illo facere animaduerterem, poſſem ipſe perficere quòd in eo deſiderabam. Quibus rationibus ſic ab opere quod confidenter inſtitueram, reuocabar, vt quanquam cum eius primas lineas nōnullis ſpectandas propoſuiſſem, illi quotidie neſcio qua vtilitatis ſpecie allecti, ad perficiendum hortarentur, in eo tamen mihi non ſatisfacerem, quod nec omnia per me præſtare poſſem quæ ad confectionem operis erant neceſſaria, & vt illa in me ſita eſſent, non tamen ignorarē quanto cum periculo nominis & famæ coniuncta eſſet alieni operis commentatio. In qua quaſi in alieno ſolo ædificatur & in eas anguſtias animus contrahitur, vt de his plerúmque dicere cogatur in quibus minimè eſt exercitatus: nec in ea ſine vitio poteſt excurrere quæ habet maxime familiaria. Quid verò ſi adieceris immenſi laboris fuiſſe iudicare ex quibus Platonis dialogis ſingula ab Alcinoo ſunt deprōpta? Quod cū primum eſſem aggreſſus & multa ſæpius quærenti atque euoluenti in eo diuinandum eſſet quod aſſequi caſus potius quam eruditionis eſſe videbatur (ſic enim indoctiſſimus quiſque in eum locum frequenter incidit, quem doctus diu quæſitum inuenire non potuit) ad extremum in eo quod totius laboris minimam partem continebat, ita defeſſus viſus ſum, vel potius fractus vt Pythagoreorum Platonicorúmque doctrinam animus auerſaretur non aliter quam crudus ſtomachus ac redundans, cibos ſuapte natura ſuauiſſimos. Sed vide candide Lector, quanti re tuáque ſtudia fecerim. Quod antea ludens obſeruaueram interpretandis de Italorum vernaculis, duobus libris, vno de animi immortalitate altero de elementis, vt ſcilicet aliorum opera adiutus rudem primum illorum ſententiā colligerem, deinde eam pro mea facultate perpolirem, idem in huius libri explicatione exiſtimaui faciendum. Nam quæ ad intelligendam authoris mentem pertinebant, ea certum fuit vel mendicare potius hoſtiatim, quā quicquam tibi hac in parte deeſſet. Deinde quæ ab aliis acceperam conatus ſum omnia facere meliora. Atque hoc prima editione fortaſſe erā conſequutus, vt ſi non omnino adhuc expreſſa eſſet Alcinoi ſentētia: in multis tamē partibus fidelius quam à Marſilio Ficino reddita poſſet videri. De ſuauitate orationis in hoc præſertim commentario in quo multorum philoſophorum magis in rerum cognitione eruditorum, quam in verbis ornatorum, ſententias placuit ad verbum recitare, nihil dico. Quoniam res eſt eiuſmodi vt ſit contenta doceri, & vt Cicero ait, eloquentia à Philoſopho ſi affertur, aſpernando nō eſt:

ſi eam non habet, non admodum flagitanda. Imo ea perſuaſione in pleriſque vti volui tritis in philoſophorum ſchola vocabulis:etiam ſi ea delicatæ noſtrorum Logodædalorum aures reſpuerent. Ne in illis immutandis affectata diligentia,rebus atque ſententiis ſuum pondus adimeret:Quod vtinam quidam mihi condonare potuiſſet.Equidem is qui nunquam antea à nobis læſus fuerat, niſi fortè in eo quod alacriter Theſſalo reſtitimus ad cuius cauſam animum adiecerat,laborē noſtrum in hoc authore interpretando & illuſtrando æqui boníque conſuluiſſet,ac mihi tempus dediſſet ad ea recognoſcenda in quibus pleri que ſciebāt me mihi non ſatisfacere.Et certè id facere is debuiſſet qui ſuos fœtus ipſe non ſolet,niſi lambendo perficere, quique in his ſibi licere vult in dies mutare quidlibet. Aut ſi potius in hoc authore iuuare his voluiſſet,quæ putabat habere ſe noſtris meliora,debitam gratiam egiſſem & hoc beneficium ab illo acceptum, ſemper præ me tuliſſem: prædicaſſem etiam apud omnes, ad quos eius pars maxima erat reditura. Sed hoc profecto fuit permoleſtum & tamen vſque adhuc à nobis diſſimulatū, quod cum in hoc interpretandi cōmētandíque ſtudio verborum ſapientiam ſemper aliis conceſſiſſem, in rerum cognitionem ab ineunte ætate incubuiſſem, de híſque aliorum Philoſophorum iudicia non modo nunquam reformidaſſem, ſed hæc ipſa vt eſſent libera, expetiuiſſem, quo multorum opinionibus examinādis noſtra facultas in dies creſceret, poſterioréſque cogitationes prioribus eſſent meliores:contra nos hic exortus eſt qui cum in rebus quæ ab hoc authore tractātur valde rudis ne hiſcere quidem audeat in quorundam verborum interpretatione à nobis diſſentiens id agit vt omnium philoſophorum noſtræ ætatis,princeps habeatur. Atque in hoc vt teneris ingeniis facilius imponat, editis ſcholiis in librum hunc, Platonis dialogos ex quibus iſta Alcinous deprompſit, ſingulos iudicat & hac arte in illius doctrina exercitatiſſimus vult videri.Quod tamen ſciunt permulti qui nos ante annos octo iſta explicantes audiuerunt,prius à nobis fuiſſe confectum,quam hic Alcinoum attigiſſet,& ex noſtris prælectionibus per neſcio quos emiſſarios,ad eundem eſſe delatum. Vt merito cum Poëta dicere poſſim,

Hos ego compoſui verſus,tulit alter honores
Sic vos,non vobis,& cætera.Notum enim carmen eſt.

Addit verò etiam, ſe ſi quando ſuis occupationibus relaxatus fuerit difficiliores huius authoris locos ex Platone & Ariſt. illuſtraturum & quid inter hos conueniat, quid non,dilucidè expoſiturum. Quod quidem tempus ſi aliquando futurum exiſtimaſſem,lubens profecto expectauiſſem: vt experirer quid verborum artificio, ad rerum ſentētiarúmque examen afferre poſſet.Sed ego huic, qui tam ſæpe prouo-

cando, reſpondendi neceſſitatem nobis impoſuit, ſeorſum poſtea ad finem operis huius reſpondebo. Quoniam in hoc, in quo non dubito profiteri, me multorum annorum quos in philoſophiæ ſtudio poſui fructum collegiſſe, iſtiuſmodi hominis nugis examinãdis nullus omnino locus eſſe poteſt: ne pluris factum ſe arbitretur quã decuit. Nũc verò omnes philoſophię profeſſores etiam atque etiam rogabo ne ea contentione offendantur: néue ex leuiore aliqua particula, de toto opere pronuntient. Quis enim corpus in reliquis bene conformatum, vnquam ex eo reprehendit quod in eo neuus aliquis appareret? Sed ſi quis eorum, à me in rebus variis de quibus hoc Commẽtario pronũtiandum fuit, diſſenſerit, de eoque contra nos ſuam ſententiam ſcriptis teſtari voluerit, modeſtiam adhibeat, omnẽ acerbitatem fugiat. Et quanquã fortaſſe grauẽ obiurgationẽ craſſa in multis noſtra ignorantia promereri videatur: hoc tamẽ potius cogitet quid muſis, quid philoſophorũ ordini, quàm quid mihi debeatur. Atq; ita vna eadémque opera perficiet vt ego cum aliis fructum eruditionis in illo percipiã, nec modo tacitus agnoſcam, ſed apud omnes prę me feram & pro eo gratiã immortalẽ habeam. Quod non eo dico vt culpã ante peccatum deprecer: ſed quod in iſtis rebus de quibus vſque adeo diſſidẽtes ſunt grauiſſimorum virorũ ſententiæ, valdè placeat modeſta & verecunda libertas nouorũ Academicorũ, ab incertis aſſenſionẽ cohibentium, indies viuentiũ, & probabilia cõiectura ita ſequẽtium, vt nihil tam indignũ eſſe putent ſapiẽtis grauitate atq; conſtantia quã aut falſa ſentire, aut quod nõ ſatis explorate perceptũ ſit & cognitũ, ſine vlla dubitatione defendere. Reliquũ vnum eſt quod nos etiã præfari oportuit, multa eſſe in hoc libro ad diuinã ſapientiã pertinẽtia: in quibus Platonis doctrina cum religione noſtra cõparari potuit accuratius: vt de Deo, de Dæmonibus, de animi immortalitate, de fato, de arbitrij libertate. Sed nos in illis modũ ſeruare, aut etiã infrà modum cõſiſtere certis rationibus volumus. Primum quidẽ quod ea vel à noſtra profeſſione aliena, vel certè ſupra hãc eſſe videãtur. Deinde quod hominẽ in talibus quæſtionibus hoc tempore nimiũ controuerſis, nõ valdè exercitatũ, parum deceat de ſanctiſſimis rebus definire: in quibus ſi publicæ perſuaſioni ſumma antiquitatis cõſenſione firmatæ tãtum ſemper eſſet tributũ quantũ viri boni tribuendũ exiſtimant, trãquilliora omnia in Rep. Chriſtiana antea extitiſſent & minus adhuc hodie in ſedandis ciuilibus diſcordiis laboraremus. Quanquã in pleriſq; cum Platonicis D D. Hieronymi, Auguſtini, Tertulliani, Origenis, Theodoreti, Euſebij, Thomæ ſcripta ſedulo cõpoſuimus. Non in alienã meſſem manũ immittẽtes (neq; enim quicquam in illis noſtro iudicio ſtatuimus) ſed in nõnullis declarare volẽtes quod antea ex D.

Auguſtino commemorauimus, Platonis doctrinam paucis mutatis, Chriſtianam videri poſſe. In aliis verò intelligi quoque à noſtris oportuit creſcente adhuc noſtra religione, vel etiam quaſi in ſuis incunabulis vagiente, pleróſq; in rebus ſacris alioqui maximos Platonis nimio ſtudio eſſe deceptos. Ne fortè cum illa iã, vt arbitror, ad ſummum perducta ſit, eodem vitio noſtra ætate incipiat ſeneſcendo repueraſcere. Quæ omnia quantam vtilitatem tibi, Candide lector, allatura ſint pronuntiare non eſt meum: ne magni videar meas nugas venditare. Huius rei euentum fortuna tuáque beneuolentia præſtabit. Viuent hæc & legẽtur, ſi genium habuerint. Placebunt & proderunt, ſi tibi ita videatur. Neque enim quiſquam eſt tam malus ſcriptor ex quo non poſſit aliquam vtilitatem referre qui eum legit animo beneuolo. Sed ſi quid optando conſequimur, illud modo precabor, vt tantã in legendo vtilitatem ſentias quantam ego in ſcribendo difficultatem atque moleſtiam. Sin minus, vt hoc ſaltem cogites ei deberi aliquam gratiam qui prodeſſe voluit omnibus.

SEQVVNTVR ARGVMENTA DIGRESSIONVM QVAE HOC commentario continentur.

1 De methodo, quæ continet diſputationes duas contra Theſſalum Academiæ Pariſiẽſis methodicum. in cap.5.
2 De ideis & vniuerſalibus, in cap.8.
3 De Deo, in qua contra eiuſdem Theſſali methodici calumnias Ariſtotelis doctrina defenditur, in cap.9.
4 De dæmonibus, An corporei & quomodo ad nos ſe habeant réſque humanas cognoſcant, in cap.13.
5 De metempſycoſi Pythagorica, eodem capite.
6 De ſede partis vel facultatis animi principis, Vtrum in cerebro an in corde, in cap.14.
7 De modo videndi & de natura oculorum, in cap.15.
8 De reſpiratione, an inſit piſcibus & cuius facultatis actio, in cap.16.
9 De origine animi, de diſtinctione partium vel facultatum principum déque harum ſedibus, in cap.17.
10 De animorum immortalitate. In qua Platonis rationes omnes cum Peripateticis conferuntur, in cap.18.
11 De Fato, an ſit & in quo ſit, in cap.19.
12 De arbitrij libertate, & vtrum hæc cum Fato poßit cõſiſtere, eodem capite.

ALCINOI PHILOſophi, ad Platonis doctrinam inſtitutio.

A PRÆSVLE TROPIENSI PR MVM deinde à Marſilio Ficino, de Græcis conuerſa: nunc verò de integro recognita & latina facta.

PER IACOBVM CARPENTArium Claromontanum Bellouacum.

Quid philoſophia ſit, quid philoſophus & quibus hunc à natura inſtructum eſſe oporteat: quæque ſuo labore ad naturæ dotes adiicere.

Cap. I.

SEntentiarum ex Platone maximè ſelectarum, doctrina quædam eiuſmodi cõſtituatur. Philoſophia eſt vehemens ſapientiæ appetitio:[2] *vel ſolutio atque auulſio animi à corpore,*[3] *cum ad intelligibilia & ad ea quæ verè ſunt, conuertimur.* [4] *Sapientia verò diuinarum humanarúmque rerum ſcientia.*[5] *Philoſophus autem eſt qui ab illa nomen accepit, quemadmodum à muſica muſicus.* [6] *Natum verò eum primum quidẽ ad mathemata eſſe oportet*

tet, vt ad eam cognitionem facilis & promptus ſit, quæ eſſentiæ non incertæ aut fluentis, ſed in ſolam intelligentiam cadètis:[7] *deinde ad veritatem ita ſe habere, vt huius amore ardeat, à mendatio abhorreat. Natura etiam quodammodo temperantem eſſe, & parte animi inferiore quæ ſuis motibus contrà rationem efferri ſolet, contracta atque huic obſequente. Quoniam mathematum auidus, circa ea, quæ ſunt, & ad hæc, appetitionem ſuam cõuertens*[8]*, voluptates corporis non admirabitur. Futurum quoque philoſophum animo liberali eſſe decet. Quia in humilibus & ſordidis affectata diligentia, maximè contraria eſt animo qui diuina & humana eſt contemplaturus. Illúmque ad iuſtitiam natum eſſe oportet:*[9] *ſi quidem & ad veritatem, liberalitatem atque temperantiam. Adeſſe quoque ei ingenij docilitatem & memoriam. Quia hæc philoſophum etiam informant. Ad quas naturæ dotes, cum recta educatio & inſtitutio acceſſerunt, perfectum ad virtutem declarant.* [10] *Illæ verò neglectæ, ingentium malorum ſunt cauſæ.* [11] *Quas ſola vocis communione cum ipſis virtutibus, temperantiæ, fortitudinis & iuſtitiæ nominibus Plato ſolet exprimere.*

IACOBI CARPENTARII COMMENTARIUS in caput primum Inſtitutionis Alcinoi, ad doctrinam Platonis.

1 Vniuerſæ philoſophiæ ſummam ex Platonis doctrina, quæ varia eſt & multiplex, deſcripturus libro hoc Alcinous, ab ipſius Philoſophiæ definitionibus ducit initium: vt ex iis intelligatur quale ſit, quod in illius libris quęritur. Deinde ex 6. de Rep. Platonis ea enumerat quæ ad philoſophi perfectionem partim ab ipſa natura expetenda ſunt, partim doctrina rectáque vitæ inſtitutione & conſuetudine paranda. Nam vt agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: vtque (quod Cicero ait 2. Tuſculana) falſum eſt illud ac improbe dictum,

Etſi in ſegetem deteriorem data
Fruges, tamen ipſa ſuapte natura enitent.

Sic nec omnes animi cultus fructum ferunt. Et quemadmodum ager quamuis fertilis, ſine cultura fructuoſus eſſe non poteſt: ſic nec animus ſine doctrina. Eſt enim vtraque res, natura inquam & doctrina, ſine altera debilis, nec ad perfectionem eius philoſophi quē in Platonis ſcriptis quærimus, ſatis habet virium. Cum autem philoſophiæ, ſicut & rerum cæterarum quantumuis ſuapte natura ſimplicium, prout à nobis variè conſiderantur, diuerſæ definitiones tradātur, duas hoc loco ex Platone colligit. Quarum prior ex ipſo nomine ducitur (philoſophia enim vt Cicero ait lib. 2. de Officiis, ſi nomē interpretari velis, nihil eſt aliud quā ſtudium ſapientiæ) poſterior (quæ duas partes continet) partim ex eo quod philoſophica contemplatio, vt liberrima ſit, imprimis experit, animū ſcilicet corporis cōtagione, quoad poteſt, ſolutum: partim verò ab eo quod pro ſummo beneficio eadem homini præſtat: nempe vt rerū perpetuo fluentium imagines contemnat, & pro nihilo ducat: ab illiſque ad ea quæ verè ſunt ita ſe conuertat, vt in eiſdem Deum opificem contempletur: húncque nō ſolum in communibus officiis imitetur vitæ modo atq; conſtantia, ſed ſuperata omni actione (eam intelligo ad quā philoſophiæ moralis præceptis inſtruitur) tandē animo perpurgato & corporis vinculis ſoluto vel ab eodem auulſo, illius iucundiſſimo cōſortio perfruatur. Imo in caduco corpore quaſi quidam Deus (vt Euripides dicere audet) efficiatur. Quo modo etiam Pythagoras ait,

Corpore depoſito, cum liber ad æthera perges,
Euades hominem, factus Deus ætheris almi.

In his enim ſummam philoſophi excellentiam eſſe ſitam Platonici arbitrātur. Vt primum animū ſuum ſuorūmque ciuium cōponat: quod per philoſophiam moralem conſequitur. Deinde expeditam adeptus trāquillitatem (parte ſcilicet animi inferiore vel omnino ſopita, vel certè nulla in re contra ſuperiorem exultante) diuinorum operum rationes & cauſas perſcrutetur, in iiſque authorem Deum ſpeculetur & colat. Nam in eiuſmodi ſpeculatione, ſapientia: in cultu religio: in ambobus humana felicitas conſiſtit. Et certè Ariſtoteles, quanquā hac in parte non tam diuinus quā Plato, tamen in Ethicis ad Nichomacum gradationem eiuſmodi ſeruaſſe videtur. Nam poſtquam lib. 1. humanā fœlicitatē deſcripſit, ab initio lib. 2. vſq; ad finem lib. 5. totus eſt in explicādis virtutibus moralibus: per quas pars animi inferior repurgatur & ſuperiori obſequens redditur: lib. 6, aſcendit ad virtutes partis animi ſuperioris: quibus vix locus eſt niſi illis moralibus antecedentibus. Septimo, progreditur ad virtutes heroicas, quæ hominē ſupra hominē erigunt. Immanitati ac feritati, inquit, licet eā virtutem poni cōtrariam maximè, quæ ſuprà nos eſt, quæ eadem heroica & diuina dicenda eſt, vt Homerus Priamum de Hectore loquentem facit, cum virtute præſtanti eſſe:

Non hic mortali eſt, ſed diuûm ſemine natus.

Ita ſi, vt aiunt, ex hominibus propter excellentem præſtantémq; virtutem, efficiuntur Dij, profectò ea erit potiſſima animi affectio quæ feritati repugnat, &c. Tandem verò lib. 10. definit in contemplationē & in quæſtionē de voluptate, quam illa habet adiunctam. In quibus celebrandis maximè videtur cōſentire cum hoc ſummo philoſophiæ fructu, quem ex Platone Alcinous commemorat.

2 Poſterior philoſophiæ definitio, collecta eſt ex Platonis Phedone. Eo enim Dialogo quia his qui in ſapientiæ ſtudium incumbunt, corpus impedimēto eſſe ſolet, concludit philoſopho ad huius contagionē minimè eſſe declinandum: ſed ab illa diſcedendū, animūmq; ad ſe ipſum conuertēdum. Quem locū ſic interpretatur Cicero prima Tuſculana. Tota philoſophorum vita, inquit, cōmentatio mortis eſt. Nam quid aliud agimus cum à voluptate, id eſt à corpore: cum à re familiari, quæ eſt miniſtra & famula corporis: cum à Repub. cum à negotio omni

animum ſeuocamus? quid, inquam, tum agimus niſi animum ad ſe ipſum aducamus, ſecum eſſe cogimus, maximéq; à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animũ nequicquã aliud eſt quam emori diſcere. In qua Platonis ſententia intelligenda veteres variè ſunt decepti. Nam Cleombrotus Ambraciota cum nihil aduerſi accidiſſet, vt animum corporis carcere liberaret, è muro ſe in mare deieciſſe dicitur, lecto illo Platonis libro. Cum tamẽ eo ipſo Socrates vetet ne quis iniuſſu Imperatoris Dei de ſtatione vitæ decedat. Vnde in illum extat eiuſmodi epigramma.

Vita vale: muro præceps delapſus ab alto
Dixiſti moriens Ambraciota puer.
Nullum in morte malum credens. ſed ſcripta Platonis
Non ita erant animo percipienda tuo.

Alij, etiam ſi Cleombroti factum improbent, in graui tamen calamitate, eáq; potiſſimum quæ publica eſt, ſpontaneæ huius ſolutionis à corpore, cauſam legitimam a Deo dari arbitrantur. In qua Lucretiæ & Catonis Vticenſis mortẽ laudant. De Catone enim ſic eodem libro Cicero ſcribit. Cato ſic abiit è vita vt cauſam moriẽdi nactum ſe eſſe gauderet. Vetat enim dominãs ille in nobis Deus, iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. Cum verò cauſam iuſtam Deus ipſe dederit, vt tunc Socrati, nunc Catoni, ſæpe multis: ne ille medius fidius vir ſapiẽs lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit: nec tamẽ illa vincula carceris ruperit (leges enim vetant) ſed tanquã à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic à Deo euocatus atque emiſſus exierit. Quæ ſententia à D. Auguſtino reprehenditur cap. 23. lib. 1. de Dei Ciuitate. Porro illa animi à corpore philoſophica ſeparatio, duplex eſt: vna à perturbationibus, per eam purgationẽ quam virtutes morũ afferunt. Altera à ſenſibus ipſáq; viſione vel imaginatione ex ſenſibus hauſta, per eam contemplationẽ quæ propria eius mentis cuius participes Deos quidem omnes Plato eſſe ait in Timæo, homines autẽ paucos. De quo ſcitũ eſt quod ſcribit Marſilius Ficinus, vt ſapientes medici duplici vtuntur purgatione: vna quidẽ leniendo, altera morbum ſoluẽdo, ſcientes neq; ſatis eſſe lenire, neque tutũ ſoluere velle antequã lenias: ſic apud philoſophos moralẽ antecedere purgationẽ, quaſi lenientem: ſequi alteram quæ hoc præſtat ſummũ quod à falſis rerum imaginibus ad incorporea, quæ ſola verè ſunt, mentem erigit & in eorum cõtemplatione ſic exercet, vt iam fruatur quadam ſpecie eius voluptatis quæ erit maximè ſolida, cũ è corpore exceſſerit. Ex quibus intelligi poteſt quod altera definitionis parte dicitur, philoſophiam auulſionẽ eſſe quãdam animi à corpore, cum ad ea quæ verè ſunt & in intelligentiam cadunt, cõuertimur. Nam cum apud illum in Timæo, rerum omnium duo genera ſint, vnum fluentium, alterũ earum quarum ſemper omnino eadem eſſentia, ſolæ poſteriores verè eſſe dicũtur, quæ cæterarum æterna exemplaria cõtinent. In quarum cognitionem animus philoſophia duce erigitur, cũ in mathematicis abſtractionibus prius exercitatus, poteſt res ſingulas ad ſuam ideam reuocare. Vt ex vmbris clariſſimi ſolis cognitionem captans, tandem in Deum deſinat, tanquã in ideam idearum & primum eorum omniũ quæ poſſunt intelligi. Atque hoc modo per varios rerum intelligibilium gradus ſuo quaſi vehiculo aut ala (de qua poſtea diſſeretur) in cælum effertur. Id verò eſt quod ſcribit Plato in epiſtola ad Dionyſium, humanũ animum affectare qualia diuina ſint, intelligere: aſpicientem in ea quæ cognata habet: aut quod idem ait in Sympoſio, diuinorum amorem animos in cælum reducere.

3 De hac animi à corpore auerſione & ad intelligibilia conuerſione nobilis locus eſt apud Porphirium lib. 1. de abſtinentia ab eſu carnium. Quem integrũ deſcribam vt facilius ea quæ in eandem ſententiam à ſacris ſcriptoribus dici ſolent,

cum Platonicis conferantur. Similes ſumus, inquit hominibus, qui in exteras nationes, profecti non ſolum domeſticis omnibus exuti fuerunt, verum etiā è regione externa perturbationibus & conſuetudinibus & inſtitutis peregrinis ita fuerunt imbuti, vt ad ea propenſi admodum ſint. Quemadmodum igitur ſi quis inde redire domū vellet, non modo iter facere ſtuderet, ſed quo à ſuis admitteretur, daret operam quoque, vt deponeret quicquid ab externis accepiſſet, eáque ſibi in memoriā reuocaret quæ cum antea haberet, fuerat oblitus, ſine quibus admitti à domeſticis nullo modo poſſet: ſimili modo etiā nos debemus, ſi hinc ad ea quæ verè nobis domeſtica ac propria ſunt, reuerſuri ſumus, ea omnia deponere quæ ex mortali natura contraximus, vna cum affectu quo ea proſequimur, ex quo etiam effecta diſſenſio fuerat, beatæque & æternæ ſubſtantiæ recordari, ac ſumma ope niti, vt ad ea quę colore & omni qualitate carent, redeamus: duabus vſi meditationibus, vna qua materiale omne ac mortale abiiciamus, altera qua reditum faciamus & ad illa contrario modo aſcendamus, quàm ad hæc deſcenderamus. Intellectuales enim ſubſtantiæ eramus & adhuc ſumus, puræ ab omni ſenſu & irrationali natura. Coniuncti verò cum ſenſu fuimus ex impotētia æternæ noſtræ conſuetudinis cum intelligibili: & ex ea potentia quam ad ea quæ hic ſunt habebamus. Omnes enim quæ cum ſenſu & corpore operātur facultates, anima noſtra in intelligibili non manente, progerminarunt. Non ſecus atque ex prauitate terræ accidit, quæ ſæpe cum tritici ſemen admiſerit, auenas producit. Vnde ſi ad priſtinum ſtatū redire velimus, primū pro viribus ſtudēdū nobis eſt, vt à ſenſu & imaginatione & ab ea quæ ex his conſequitur irrationabili qualitate & ipſius affectibus, quatenus generationis neceſſitas patitur, recedamus. Deinde corrigenda ea ſunt quæ ad intellectum ſpectant, pace & quiete ipſi cōciliata ex bello quod cum irrationali natura habet. Vt non ſolum de intellectu & intelligibili audiamus: ſed etiam quantū in nobis eſt, eius contemplatione fruētes & in incorpoream naturam redacti, verè cum illo & non falſò cum his quæ corporibus cognata ſunt, vitam traducamus. In eandem ferè ſententiam multa ſunt apud D. Dionyſium lib. de Trinitate. Quo loco docet aſcenſum ad Deū in purgatione animi eſſe poſitum: nec quenquā Deo frui niſi per ea quæ intellectu ſunt præſtantiora. De quo mentis ad Deū aſcenſu pleni ſunt Platonicorum libri. De eodémq; perpauca apud Ariſt. exiāt. Quoniam animum humanū magis vt naturalem formam ſpectaſſe videtur, cuius functiones organico corpore indigent. In quo eſt animi in corpus deſcēſus, ei de quo nunc agimus omnino cōtrarius. Niſi fortè huius eſſe concedimus opus de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecūdum Aegyptios: cuius antea in præfatione mentionem fecimus. Nam in hoc, cap. 2. 3, & 4. lib. 2. & cap. 4. lib. 4. cap. 6. & 8. lib. 7. permulta ſunt cum Platonicorum doctrina magna ex parte conſentientia.

4 Sapientiam Plato definit in Theæteto, perfectam coniunctionem iuſtitiæ & ſanctitatis cum prudentia: per quam Deo ſimillimi homines efficiantur. Marſilius verò in Euthydemū, obſeruat in illo cum in loquendo exactior eſſe vult, diuinorum cognitionem ſapientiam nominari, naturalium ſciētiam, humanorum prudētiam. Idémque in Theagem, diuinorū nomine cōtineri ait, ſumma principia & æternas rerum omnium cauſas. Addere Cicero ſolet, ſapientiam eſſe rerum diuinarū & humanarum cauſarúmq; quibus hæ res cōtinentur cognitionē. Sed hæc cauſarum cognitio, ſcientiæ nomine cōtinetur. Quoniā ſcire nihil eſt, quàm rei cauſam tenere. Vt ſcilicet ſapientia tam eorum quæ ex cauſis pendent, quam aliorum quę inter cauſas prima omnino ſunt, perfectam cognitionem cōplectatur. In qua illa prior propriè eſt ſciētię, hæc poſterior, intelligentiæ. Ex eóque Ariſt. cap. 7. lib. 6. Ethic. ſapientiā vocat ſcientiā ac intelligentiā eorum om

niũ quæ ſunt pręſtantiſſima. Quã, vt idem ait cap. 2. lib. 1. Metaph. Dij hominibus inuident, ſi quid inuident. Quoniam in pares inuidia cadit: hæc autem hominẽ Deo parem quodammodo videtur efficere. Quod apud Poëtas locũ dedit fabulæ de Prometheo qui dicitur alligatus Caucaſo, quòd Vulcani Mineruęque artificioſam pariter cũ igne clepſiſſet ſapientiã. Quanquã, vt eodẽ capite Ariſt. ſcribit, in Deum inuidentia non cadit, ſed quemadmodũ dici ſolet, falluntur multa poëtæ: nequę hac alia præſtantior eſt exiſtimanda. Quæ enim diuina eſt maximè eadem etiam præſtantiſſima. Talis autem duobus modis ſolùm eſſe poteſt: Nam & ea ſcientia qua Deus præditus eſt potiſſimum, diuina eſt maximè: & ſi quę in rebus diuinis verſatur. Quorum vtrumque in hac vna reperitur. Quippe cum Deus & rerum omnium cauſa ac principium quoddam eſſe videatur, & ea ornatus vel ſalus ſit, vel vnus ex omnibus maximè. In hac verò definitione humanorum appellatione intelligenda ſunt omnia quæ in vniuerſitate propter hominem ſunt. In quibus non modo ea quæ mundo hoc inferiore continentur, ſed etiam cæleſtia corpora. Vt ſub humanis complectatur naturalia omnia corpora quorum homo quodammodo finis eſt: non ſolùm ea quæ ad inſtitutionem vitæ humanæ pertinent, quæ propria eſt philoſophiæ moralis.

5 Sophiæ nomen eſt quàm philoſophiæ antiquius: ſicut amata res, amore natura prior. Philoſophia enim amorem ſapientiæ continet, eóque ab hac vt auaritia ab auro, à Seneca differre dicitur. Et tamen nonnunquam pro ipſa amata re vſurpatur: vt cum ea definitur, rerum diuinarum humanarúmque cognitio. Sophi appellati ſunt veteres Græciæ ſeptem: qui à Cicerone. 5. Tuſculana, multis ſeculis fuiſſe dicuntur ante Lycurgum: cuius temporibus vixit Homerus, antè Romam conditam. Illi verò numerantur à Platone in Protagora, Thales Mileſius, Pittacus Mityleneus, Bias Prieneus, Solo, Athenienſis, Cleobulus Lyndius, Myſo Cheneus, Chilo Lacedæmonius. A quibus nomen hoc manauit, vſque ad ætatẽ Pythagoræ Hic verò cũ circa tempora Tarquinij Superbi (vt idem ſcribit Tuſculana. 1. & 5.) Phliuntem veniſſet, à Leonte Phliaſiorum rege interrogatus quam artem profiteretur, reſpondit artem ſe ſcire nullam, ſed eſſe philoſophum Vt modeſtiſſimo nomine poſſeſſionem ſapientiæ, quæ vt modo dictum ex Ariſt. diuina eſt potius quam humana, aliis relinqueret: eius verò amatorem ſe tantum diceret. Viſum eſt poſtea, ſicut Fabius ſcribit in præfatione lib. 1. nomen idem inſolentiſſimum hoc tanquam proprium, pauci ſibi arrogare cæperunt, vt ſoli ſapientiæ amatores, id eſt philoſophi dicerentur. Cum nemo ſit bene natus, qui non eius vel maximo deſiderio teneatur. Porrò in eam ſententiam quæ priore definitione continetur, Plato in dialogo de philoſophia, ſcribit philoſophari nihil eſſe, quàm quod ſcribit Solo, diſcenti aſſiduè, multa, ſenecta venit. In Euthydemo verò Philoſophiam eſſe dicit ſapientiæ acquiſitionem. Atque quam late pateat huius ſapientiæ amor idẽ ſic explicat lib. 5. de Rep. Num eum, inquit, quẽ amare quippiam dicimus, omnem illam ardere dicemus? an partim exoptare rem eam, partim nequaquam fatebimur? Omnem. Nonne ergo philoſophum ſapientiæ ſtudioſum eſſe dicemus, non huius quidem auidum, illius non: ſed omnis potius ſapientiæ? Vera loqueris. Eum igitur qui aliquam ſpernit doctrinam, præſertim dũ eſt iuuenis, neq; dũ ratione delectũ habet quid cõferat quidue nõ, cõferat diſcernentẽ, nequaquã diſcendi cupidũ vel ſapientiæ amatorẽ eſſe aſſeuerabimus. Quemadmodum illum qui faſtidit epulas, neque eſurire dicimus neque epulas concupiſcere, neque amatorem cibi, ſed contemptorem, vocamus. Et meritò quidem. Hominem verò ad quamlibet doctrinam guſtandam propẽſiorem, ad diſcendúmque promptiſſimum & inexplebiliter inhiantem meritò philoſophum nuncupabimus, nonne? Nuncupabimus. In quibus idem Plato cõ-

firmare videtur, quod hoc loco ὄρεξις, à nobis Latinè redditur vehemens appetitio potius quàm ſicut à nonnullis, appetitio tantum.

6 Præparatio futuri philoſophi quæ ex natura petenda eſt, ponitur hoc loco ab Alcinoo in duobus, quæ reſpondent duobus muneribus vitæ philoſophicæ, quorum vnum in contemplatione veritatis, alterum in actione verſatur. Nam ad contemplationem eorum quæ verè ſunt (cuiuſmodi Platoni ſunt ideæ primáque intelligibilia) oportet eum natura aptum eſſe ad mathematicas abſtrationes: in quibus pædiam futuri philoſophi eſſe poſitã, contra Theſſalũ methodicã earum exagitatorẽ, abũdè docuimus noſtris prælectionibus in Sphærã. Id verò ſignificat eum ſolum aptum eſſe ad Philoſophicam contẽplationem qui etiam ea quæ reuera cũ ſenſilibus cõiuncta ſunt (quales affectiones Mathematicæ) cogitationem ſuam poteſt ſuprà ſenſum excitare & ab hoc ſeparare. Ad actionem autem & perfectionem virtutum moralium, eundem futurum philoſophum habere oportet ad has inſita eiuſdem naturæ ſeminaria, quos igniculos Stoici nominant. De quibus cum Alcinous dixit hunc natura quodam modo temperantem eſſe debere, hoc intelligendum eſt de temperantia generali: quæ à Cicerone lib. 1. Officiorum, ponitur in obſeruatione decori generalis: quòd virtutum omnium moralium officia complectitur: ſicut & apud Ariſt lib. 5. Ethic. iuſtitia quæ generalis dicitur. Ex hac verò opinione Platonicorum (quę poſtea fuit Stoicorum) de naturæ ſeminariis ad virtutes, profecta ſunt ea quæ Ciceroni in Philoſophia ſunt familiaria, Naturã in viuẽdo ducem tanquã deum eſſe ſequendã: & eum qui illam ſequitur, nunquam poſſe aberrare. Quanquam eiuſdem Platonis ſententia virtutes neque doctrina parãtur: ſed vt ait extrema pagina Menonis, & in Theage diuina ſorte in animos noſtros influũt: de quo poſtea amplius diſſeretur cap. 21. lib. huius. Quare cũ eædem virtutes animũ pulchrũ efficiãt, ſanctiſſimum eſt Socratis votum eiuſmodi in Alcibiade Da mihi Deus, inquit, vt meus animus pulcher efficiatur & quæ ad corpus attinent animi pulchritudinem non impediant. Nobiſcum verò naſcitur ad illas præparatio: quæ varias quoque & indiuiduas ſingulorum hominum proprietates occultas conſequitur. Cum quibus cõferenda ſunt quæ de partu aureo dici ſolent libris de Repub. & quæ ab Ariſt. de idoneo auditore philoſophiæ moralis lib. 1. Ethic. atque de hominibus natis ad imperandum, aliis autem ad ſeruiendum lib. 1. Polit. Locus verò hic deſcriptus eſt ex initio lib 6. de Repub. vbi hæc omnia de Philoſopho fuſiſſimè explicantur.

7 Rationem huius rei ſic Plato explicat initio lib. 6. de Rep. Philoſophis, inquit, hoc ineſſe neceſſe eſt vt mendacij omnis natura expertes ſint, neque ſponte mentiantur vnquam, ſed omnem oderint falſitatem, diligant veritatem. Probabilè eſt. Non ſolum probabile eſt ô amice, ſed penitus neceſſarium eum qui ex natura ad aliquid amore afficitur, quicquid cognatum & familiare eſt amato, diligere. Scitè: Num familiarius aliquid ſapientiæ quàm veritas reperitur? Nihil. An ergo poſſibile eſt naturam eandem eſſe philoſophicam & mendacem? Nullo modo. Ergo diſcendi cupidum neceſſe eſt ſtatim à pueritia veritatem omnem ſummopere affectare? Prorſus. Idem Plato lib 2. de Rep. mendacium diis dæmonibus hominibúſque odioſum eſſe ſcribit. Et lib. 3. Concludit mendacium ciuitatis eſſe calamitatem quando ſcilicet priuati conſuetudine quadam inter ſe cum voluptate veritatem occultant: maximè verò ſi id apud ipſos magiſtratus faciãt. Perinde enim id eſſe ac ſi ægri medico, & nautæ ſuo gubernatori mentiantur. Hominibus tamen nonnunquam prò medicamento mendacium eſſe vtile, non omnibus: ſed iis qui remp. adminiſtrant, ſi id faciũt vel hoſtium vel ciuium cauſa, ad communem ciuitatis vtilitatem. Reliquis à mendacio eſſe abſtinendum.

8 Plato lib. 7. de Repub. pro triplici partium animi ſiue facultatum diſtinctio-

ne, ſtatuit totidem genera cupiditatum atque [illegible] [illegible] cõcludit philoſophũ cæteras voluptates flocci pendere [illegible] ad ingens dicẽdi gaudium quo ipſe fruitur in inueſtigãda veritate, compa[r]at. Et lib. 6. Quicunque, inquit, ad diſciplinas & cætera talia omnia deſiderio flagrant, puram ipſius animæ expetunt voluptatem: corporis autem oblectamenta deſpiciunt: niſi quis fictus, non verus philoſophus ſit. Qui locus maximè conſentit cum Ariſt. doctrina lib. 10. Ethic.

9 Obſeruanda hæc rationis redditio, quam valde illuſtrat Platonis locus initio. 6. de Rep. Timidæ illiberalique naturæ, inquit, philoſophia vera non conuenit. Non, vt videtur. Vir autem modeſtus, non quęſtui deditus, non puſillaminis, non ſuperbus, non timidus, non in commercens difficilis erit, aut iniuſtus? Nullo modo. Quinetiam cum diſcernere cupies quis animus philoſophis ſit, quis non, ſtatim à teneris annis id obſeruabis, nũquid iuſtus & mitis, an iniquus & agreſtis. Maxime. Neque hoc vt arbitror, prætermittes. Quidnam? Vtrum ad percipiendum velox an tardus, Num cenſes quempiam illud vnquam diligere quod cum aggreditur ſumma cum difficultate agit & vix tandem parum quid proficit? Nunquam profecto. Quid ſi nihil ſeruet eorum quæ diſcit, obliuiſcaturque omnium, nónne erit ſcientia vacuus? Vacuus. Cum vero irritus illi labor omnis ſuſcipiatur, an non cogetur tandem ſe ipſum & actionem talem odiſſe? Nihil prohibet. Obliuioſum igitur animum legitimorum philoſophorum ingenijs conuenire nequaquam exiſtimemus, ſed admodum memorem. Ita prorſus. Abſona præterea & inconcinna natura ad intemperiem ſemper trahit? Semper. Veritatem verò an cum intempetie & immoderatione congruere putas an cum temperie potius? Cum temperie. Ergo compoſitam & gratam preter cætera cogitationem huic ingenio tribuamus quod ſuapte natura propenſum eſſe volumus, ad ideam cuiuſque quod verè eſt, inſpiciendam. Nempe? An non tibi videmur ſingula percurriſſe quæ neceſſe eſt continuata ſerie ſibi inuicem ſuccedentia ei animo cõpetere qui veritatẽ rerum perfectè ſit conſequuturus? Ita prorſus Non potes igitur quoquo modo ſtudium id damnare, quod nullus ſufficienter exæquo poteſt niſi natura ſit perſpicax, memor, magnificus, gratioſus, amicus familiariſque veritatis, iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ. Similis locus eſt apud eundem ad finem lib. 7. de Rep. vbi agit de dialectico.

10 Non ſolum neglectæ hæc naturæ dotes multorum malorum cauſæ ſunt; ſed multo magis quãdo qui his ſunt prædíti, eiſdem abutuntur & ad deteriorẽ partem animum applicant. Nam, vt Plato ait 7. de Rep. qui malus eſt ſapiens habetur, eò plura peragit mala, quo acutius videt. Contra vero exile ingenium, vt idẽ ait lib. 6. nunquam quicquam magnum & memorabile potuit efficere. Et ſi memoria repetimus magnas clades quæ nobilibus Rebuſp. acciderunt ab iis certè ſunt profectæ qui magno ingenio & iis naturæ dotibus inſtructo, erant præditi: præſertim qui ad hæc magna naturæ ornamenta literarum etiam cognitionem adiecerant. Quare Athenis crudelius dicuntur imperaſſe qui ſapientes nominabantur quam qui literarum omnino ignari. Nam vt homo finem ſuæ perfectionis aſſecutus (inquit Ariſt. cap. 1. lib. 1. Polit.) animal eſt omnium optimum, ita quoque à lege ſeductus & à iudicio, cæterorum omnium eſt peſſimum. Nihil enim immitius atque ſeuius quàm quæ tenet arma iniuſtitia. Homo autem innata prudentia atque virtute armatus eſt, quæ nullo negotio in vſus cõtrarios vertuntur. Quapropter homine qui virtute careat, nihil eſt nefarium magis & immane.

11 Animi, inquit Cicero lib. 5. de Finibus, & eius partis quæ princeps eſt, quęque mens nominatur, plures ſunt virtutes, ſed duo prima genera: vnum earum quæ

ingenerãtur ſuapte natura, appellantúrque nõ volũtariæ: alterũ earũ quæ in voluntate poſitæ, magis proprio nomine appellari ſolent, quarum eſt excellens in animorum laude præſtantia. Prioris generis eſt, docilitas, memoria: quę fere omnia appellantur vno ingenij nomine, eáſque virtutes qui habent, ingenioſi vocantur. Alterum autem genus eſt magnatum veratumque virtutum quas appellamus voluntarias, vt prudentiam, temperantiam, fortitudinem & reliquas eiuſdem generis. Ex hac verò vocabuli virtutis multiplici ſignificatione, quam iterũ repetit Alcinous cap. 22. lib. huius profecta ſunt varia Stoicorũ paradoxa. Et ſecundum eandem ab ipſo Ariſt. dictum ad finem lib. 2. Top. homines quadam ex parte natura bonos eſſe, vt liberales & temperatos: omnino autem & abſolutè, minimè. Quanquam hic cap. 1. lib. 2. Ethic. ſpectato ſolo poſteriore virtutis genere, quod aut doctrina, aut agendi conſuetudine comparatur, contra Platonem concludit, illam neque natura neque præter naturam nobis ineſſe: ſed comparari à nobis natura tantummodo aptis ad eaſdem ſuſcipiendas.

Duas eſſe vitæ humanę partes & in vtriſque quomodo Philoſophum verſari oporteat: quídque eundem contemplationi, quid actioni tribuere.

Cap. 2.

1 *Cum verò duplex vita ſit, vna in contemplando, altera in agendo: contemplantis quòd potiſſimum eſt, id in veritatis cognitione conſiſtit: alterius autẽ, in actione eorũ quæ recta ratio præſcribit. Honore digna prior vita eſt, eius aſſecla & neceſſaria, altera. Id verò ita eſſe ex iis intelligetur.*
2 *Contemplatio eſt functio intellectus ea quæ intelligibilia ſunt, intelligẽtis. Actio autem, animi ratiocinantis functio, corporis miniſterio indigens. Animus namque ipſum diuinum huiúſque notiones contemplans, bene affici dicitur. Atque hæc eius affectio, ſapientia eſt nuncupata. Quam quidẽ nihil aliud quàm cum ipſo diuino ſimilitudinem rectè dixeris. Quamóbrem illa eſt primaria ac veneranda & maximè omnium expetenda hominíque propria, non impedita, atque eadem finis nobis propoſiti cauſa. At actio & ad agẽdum vis, quoniam corporis ſeruitio vtuntur, eiuſdem incõ-*

modis

modis præpediri tardaríque poſſunt. Philoſophus tamen poſtulantibus temporibus aget & quæ contemplando quietè meditatus eſt, ea ad hominum mores vſúmque transferet. 4 Ad rempublicam enim veniet cum illam ab aliis malè regi ſenſerit: adiuncta hæc exiſtimans, exercitum ducere, iudicia exercere, legationes obire. Præcipua verò & inter ea quæ ad actionem pertinẽt, maxima, leges ferre ciuitati: aliis vitæ ordinem præſcribere, in ſeditione atque iuuenili diſciplina. Ex quibus intelligitur non decere philoſophum à contemplatione deficere, ſed eam ſemper fouere atque augere. Ad actionẽ tamen, vt pote quæ illi ſubſeruit, nonnunquam accedere.

Carpentarij Commentarius in Cap. 2.

1 Quæ dicuntur hoc capite de comparatione vitæ in cõtemplando poſitæ cum actiua, maximè his poſſunt illuſtrari quæ à Plotino traduntur libro, de natura & contemplatione & vno. Vbi conatur primum efficere omnia in ipſa natura contemplationem quodammodo appetere. Quoniam ipſi naturæ in procreando, rerum ſeminariæ rationes propoſitæ ſunt, in quas eadem quaſi defixa, ſemper agẽdo aſpirat. Deinde oſtendit etiam actionem omnem ad contemplationem quodammodo referri. Hanc verò ab ipſa natura ſe attollere ad animum, ab hoc in mentẽ: ſempérq; gradibus aſcẽdere donec contẽplans cũ primo intelligibili ipſa contẽplatione quodãmodo vniatur, non ſolum, vt idem ait cap. 7. per acquiſitam familiaritatem, ſed potius per eſſentiam. Quo quid maius ad vitæ contemplatiuę commendationem afferri poteſt? Id verò eſt quod hoc capite Alcinous voluit ſignificare cum dixit Animum τὸ θεῖον id eſt, vt interpretor, ipſum diuinum (quod eidem Plotino eſt ipſum vnum) huiúſque notiones (quæ ſingulorum ideę ſunt & rationes ſeminariæ) contẽplantẽ, bene affici, atq; hãc eius affectionem, ſapiẽtiá nominari. Quoniá animi ad veritatis cognitionẽ nobis dati, propriũ ſummũq; contẽplationis obiectũ, deus eſt: in cuius fruitione ſumma cõſiſtit ſapiẽtia: ad quam via paratur per ideas quæ in eodem deo tanquá in fonte, vel potius vt in immenſo mari ſunt vnitæ. Quare quemadmodum oculus noſter ad Solem, vt ad primum aſpectabile propriumque obiectum, bene afficitur, & tamen circa eundem nimio ſplendore impeditur, nec hunc huiúſque radios apertè poteſt intueri. eiuſmodi imbecillitate ex oculo non ex ipſo ſole enata: ſic noſter intellectus ſe habet ad ipſum diuinum, natura quidem clariſſimum, ſed cuius ſplendorem capere non poteſt propter eam imbecillitatem quæ in hunc ex corporis contagione redundat. Idq́ue eſt quod Ariſt. ſignificare voluit cum dixit lib. 1. Metaph. minore, intellectum noſtrum ad ea quæ ſunt in natura clariſſima ſe habere, ſicut

oculum noctuæ ad ipſum ſolem. Atque vt in eadem ſimilitudine permaneam, quemadmodum oculus ad intuendum primum aſpectabile ſibi vmbram quærit, ſic noſter intellectus ad cognitionem dei & idearum quę ſunt in eodem confugere ſolet ad res effectas, quę dei idearúmq; vmbræ ſunt & imagines, in quibus ille clariſſimè relucet. Sic enim dictũ eſt à Mercurio Triſmegiſto deo in ſua eſſentia nihil eſſe nobis obſcurius, eodem in rebus effectis nihil clarius. De quo poſtea pluribus capite de deo.

2 Lumen animi mens eſt, eius autem propria actio, veritatis contemplatio. Cui humana ratio ſubſeruit diſcurſu quodam veritatem inquirens & huic imaginatio, cum rerum ſingularum quæ ſenſibus ſunt obiectæ, imagines percipit. Mentis contemplationem ſapientia perficit, ſicut rationis diſcurſum ſcientia atque prudentia, illa quidem in iis quæ natura continẽtur: hæc in aliis quæ ad mores pertinent. Quare quanto ſapientia perfectior eſt ſcientia atque prudentia, tanto recta contemplatio actione præſtantior. Quanto oculus præſtat manibus inquit Ficinus in 1. de Rep. caput pedibus, ratio ſenſibus, anima corpori, finis omnibus quæ diriguntur ad finem, ſtatus motui, æternitas tempori: tanto contemplatiua vita actiuæ præſtare videtur. Contemplatio enim actionis eſt principium & finis ducítque illam pro arbitrio & ſiſtit, iubens denique inferiores motus externámque deſinere actionem, vt intrinſeca ſtabiliſque actio liberior tandem poſſideatur. Sic vtique ab ipſa contemplatione dei, cæleſtes naturaléſque motus & actiones omnes tanquam à principio ducuntur & reducuntur ad finem. Et certè in fruitione huius diuinæ ſapientiæ per poſtremum Philoſophicę contemplationis gradũ, humanę fœlicitatis ſumma cõſiſtit quę in actione quantũuis perfecta, non poteſt reperiri. Itaq; philoſophia non agẽdo, ſed contẽplando, ſapientiã gignit: ſapientia verò fœlicitatem. Quoniã per illam id cõſequimur vt etiã ea quæ vulgo putantur mala nobis bono ſint. Fœlix porrò eſt, cui bene omnia ſuccedunt Soli autem ei bene omnia ſuccedunt, qui omnibus bene vtitur. Solus verò omnibus bene vtitur qui & ſe ipſum & alia omnia ex ſapientia perfectè cognouit, quique omnium vſum ex ſapientiæ regula optimè poteſt temperare. Idque eſt quod à poëta dictum, cætera omnia ab his quę in animo poſita ſunt talia eſſe qualis animus eius qui illa poſſidet. Hinc Stoicorũ paradoxa quæ Cicero pluribus explicat lib. 3. de finibus, Solum ſapientem liberum eſſe, diuitem, Regem, Dictatorem. Quęq; ſequutus Horatius Epiſtola prima.

——————Sapiens, inquit, vno minor eſt Ioue, diues
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum
Præcipuè ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

In quo veterum philoſophorum exemplis abundamus, qui hac contemplatione delectati regum omnium potentiam contempſerunt: & in eadem maximè ſolida voluptate perfruentes cęteras omnes quę ad corpus pertinent, conſtantiſſimè contempſerunt. Quoniam hæ in turbulentis motionibus conſiſtunt ideóque contrariis doloribus facilè inter turbantur. Hinc Platonica fabula initio Phædonis, deum ſcilicet cum voluptatem & dolorem inter ſe pugnantia vellet conciliare neque id facere poſſet, in vnum ſaltem eorum apices coniunxiſſe: propterea que cui adeſt horum vnum eidem mox quoque alterum adeſſe. At ea quæ animi eſt quæque contemplatione alitur in ſumma animi quiete vel potius in huius immobilitate quadam cõſiſtit. Scitum enim eſt quòd ſcribit Gregorius Nyſſenus cap. 11. lib. 4. de homine, non omnem actum motum eſſe, ſed quendam per immobilitatem exiſtere: ſecundum quem deus primus agit. Quod enim, inquit,

primum mouet immobile eſt. Talis autem exiſtit in hominibus contemplandi actus. Per immobilitatem enim ſemper innaſcitur: quippe contemplans vnum & idem iugiter perſeuerat, & mens contemplantis ſtat circa vnum & idem ſemper conſiſtens. Ideóque contemplationis voluptas quæ maxima eſt,& primaria & vera,per immobilitatem fit. De contemplatione & voluptate ſimilis eſt Ariſtotelis ſententia lib.10.Ethic. Vbi oſtendit ſummam hominis fœlicitatem ſtatuendam in excellentiſſimo munere partis eius animi quæ in eodem præſtantiſſima eſt maximæq́ue diuina.Mente autem in animo humano nihil eſſe præſtantius,nihil diuinius: huiúſque maximè propriam functionem in contemplatione conſiſtere atque omnium functionum quæ virtuti congruunt,eam,vno omnium conſenſu iucundiſſimam eſſe quæ manat ex ſapientia. Addit etiã functiones virtutum earum quæ morales quæq́ue politicæ nominantur,quodammodo eſſe negotioſas, perturbationibus inuolutas & in eo poſitas quod ex animo & corpore eſt concretum. Contemplationem autem mentis eſſe deum in vita hac imitantis & ſumma tranquillitate fruentis. Quare philoſophorum vitam quę in contemplando tranſigitur omnium maximè eſſe diuinam Plato ſcribit in Philebo. Et quanquam lib.5.de repub.beatas reſpub.prędicet, quas regunt philoſophi aut quarum rectores philoſophantur: illos tamen in melioribus rebus occupatos, non vult ad eas accedere lib. 7. niſi temporum neceſſitate coactos. In quo quia illis iniuriã facere videbatur quod eos cogeret deteriorẽ vitam ſubire, cum frui poſſent meliore,de ea re quęſtionem quàm Glauco affert ita explicat. Oblitus es,ô amicè,hoc legi curæ non eſſe,vt vnum quoddam genus in ciuitate imprimis ſit beatum,ſed vt tota ciuitas.Profectò ad hoc ciues ipſos perſuaſione & impulſione conciliat facítque vt mutuo ſeſe adiuuent communémque pro viribus vtilitatem colant.Nempe lex ciuili cœtu homines congregat, non vt permittat vnumquemque quo lubet ferri, ſed vt ipſis ad copulam ciuitatis vtatur. Vera loqueris. Id me fugerat. Conſidera itaque Glauco, quemadmodum Philoſophos qui apud nos reperiuntur,nulla iniuria afficiemus. Sed cum cogemus eos aliorum curam gerere, iure in hunc modum dicemus: quod videlicet quicunque in aliis ciuitatibus philoſophi reperiuntur, ob hanc cauſam merito adminiſtrandæ Repub.labores refugiunt:quia in qualibet ciuitate ipſi per ſe naſcũtur, repub. nõ curante. Par autẽ eſt vt quod per ſe naſcitur,cum nulli pro alimentis acceptis ſit obnoxium,nulli exhibeat nutrimẽti mercedẽ.Nos autẽ vos tam vobiſmet quam reliquis ciuibus tanquam in apum examine duces,ac reges creamus,melius perfectiúſque quàm cæteri,eruditos aptioréſque ad vtrámque curam ſuſcipiendam. Deſcendere ergo viciſſim debetis ſinguli in aliorum hominum cœtum & ad obſcura inſpicienda aſſueſieri.Nam cum aſſuefacti fueritis, multo acutius illa cernetis quã qui in eis quotidie obuerſantur: & quęlibet ſimulachra quę & quorum ſint cognoſcetis:vt qui reuera noueritis quę honeſta, iuſta,bonáue ſint. Atque ita ciuitas nobis vnà ac vobis quaſi vigilãtibus rectæq; ſentientibus,coletur:non tãquam ſomniantibus,quemadmodum nunc plurimæ habitantur, ab his videlicet qui de vmbris decertant déque principatu tanquam maximo bono contendunt. Nec verò Ariſtotelis de hac duplicis vitæ comparatione, diſſimilis eſt ſententia. Si quidem cap.2.lib.1.Polit.ſcribit hominem natum eſſe ad iucundam ſocietatem eúmque qui hanc fugiat,ſi id facit hominum odio, deteriorem eſſe quouis homine;ſi verò ad contemplationem ſe referat,eodem longè preſtantiorem. Et vt paulò ante ſignificatum eſt cap.8.lib.10.Ethic.concludit completam vndique & abſolutam hominis beatitudinem verſari in actione cognitionis & contemplationis, per quàm ille quoad poteſt,deo ſimilis efficitur: non autem per eas

virtutes quæ morum appellantur. Quoniam hæ dei maieſtate, vt ait, ſunt indignæ. Vtramque Platonis ſententiam improbauit Cicero Officiorum. 1. Nam de comparatione contemplationis cum actione ita ſcribit. Multi ſunt & fuerunt qui eam quàm dico tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis ſe remouerunt, ad otiúmque profugerunt. In iis & nobiliſſimi philoſophi longéque principes & quidam homines ſeueri & graues, qui nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et paulò poſt. Facilior quidem & tutior, inquit, & minus aliis grauis aut moleſta eſt otioſorum vita. Fructuoſior autem hominum generi & ad claritatem amplitudinemque aptior, eorum qui ſe ad Rempub. & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & iis forſitan concedendum ſit remp. non capeſſentibus, qui excellenti doctrinæ ſe dediderunt: & iis qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore cauſa impediti, à Republ. receſſerunt: cum eius adminiſtrandæ poteſtatem aliis laudémque concederent. Quibus autem talis nulla ſit cauſa, ſi deſpicere ſe dicant, quæ pleríque admirantur, imperia & magiſtratus: his non modo non laudi, ſed etiam vitio dandum puto. In poſteriore autem quòd Plato vult à Philoſophis neceſſitatem expectari, id eodem loco ita exagitat. Philoſophos, inquit, ad Rempub. acceſſuros Plato non putat niſi coactos. Aequius autem erat id voluntate fieri. Nam hoc ipſum ita iuſtum eſt quòd rectè fit, ſi eſt voluntarium. Sed in priore, Ciceroni viro politico liceat ciuiles vndas admirari & tranquillę philoſophorum contemplationi anteponere. Quāquam illis iactatus & in exilium actus, meliorem alteram vitæ partem ſenſiſſe videtur: cum, vt Plutarchus ſcribit, Græcos rogabat vt philoſophus, nō orator vocaretur. In poſteriore autem eam neceſſitatem quàm philoſophis expectandam Plato ait, non ſatis candidè interpretatur. Quoniam hæc Platoni temporum & calamitatum publicarum vrgentium neceſſitas eſt: in qua philoſophus de imperando certare debebit: qui autem in rebus ſecundis & tranquillis, certabat de non imperando, vt liberius in contēplatione poſſet verſari. Quare Socrates in Theæteto, philoſophos qui nunquam ad Remp. venire volunt, vt ſapientiæ ſtudio abutentes, ita exagitat. Illi, inquit, ab ineunte ætate primum quidē viam in forum ignorant: neque iudicium, aut conſilium, aut concilium ciuitatis aliud vbi ſit, norunt. Leges autem decretáque, vel promulgata, vel ſcripta nec vident, nec audiunt. Factiones ſodalitatum quæ ad magiſtratus creādos ſpectant, & congreſſus & cœnas, & laſciuiora conuiuia, ne ſomniant quidem. Iam bene ne an malè vobis olim habuerit, aut quod, cui malum turpiſue notæ à maioribus ſuis ſeu viris ſeu fœminis ſit, magis eos latet, quàm maris, vt dici ſolet, arenæ. Atque hæc omnia neſcire ſe philoſophus neſcit. Neque enim vulgaris gloriæ gratia ab iis abſtinet: ſed reuera duntaxat corpus illius in vrbe habitat atque verſatur: mens autem hęc omnia parui, imo nullius æſtimans, paſſim volat, vt ait Pindarus, & quæ ſub terra ſunt & quæ ſupra dimetiens & arte tranſcendens, omnem perſcrutata naturam rerum omnium quæ ad vniuerſum pertinent: iis autem quæ propè ſunt, nullo modo ſe applicans. THEOD. Quo pacto id ais ô Socrates? SOC. Quemadmodum Thaletem dum cœlū ſuſpiceret intentus ſyderibus, in foueam cadentem Thracenſis quædam eius ancilla facete nimium carpſit: quòd quæ in cælo ſunt peruidere contenderet, quæ autem proxima & ante pedes erant, non videret. Quòd verò longè aliter quàm Cicero arbitratus, philoſophos ad Rempubl. cogi velit, intelligi poteſt ex epiſtola ad Architam Tarentinum. Illud quoque te conſiderare oportet, inquit, nullum noſtrûm ſibi ſoli natum eſſe: ſed ortus noſtri partem ſibi patriam vendicare: partem parentes: partem amicos.

Multa inſuper pro temporum diuerſitate nobis accidere, quibus noſtra vita occupata eſt. Vocante igitur te patria ipſa ad Remp. gubernandam, abſurdum forſan eſſet non parere: præſertim cum ſimul accidat vt aditus prauis hominibus relinquatur, qui nulla eius quod optimum eſt ratione, proficiſcuntur ad publica. Scitum eſt quod de hac cõparatione ſcribit Theophraſtus, quemadmodum ſerui fideles omni ſtudio rem domeſticam curant, vt heri dent operam liberioribus miniſteriis: ſic prudentiæ quæ in agendo conſiſtit, curæ eſſe debere vt ſapientia ſine impedimento circa ipſum intelligibile veritatémque verſetur.

3 Animus qui iam antea purgatus eſt (neque enim niſi antegreſſa purgatione perfectæ cõtemplationi locus eſt) per hanc cum in Deum erigitur, bene affici dicitur: quia ſuo principio ſimillimus efficitur: & quanquam adhuc eſt in corpore, ſolutus tamen videtur eius vinculis: cum per illam ſe quoad poteſt, à corpore auocat, nec amplius huius miniſterio vtitur: etiam ſi initio notiones primas efformaret ex viſis, quæ rerum ſenſibus perceptarum ſunt quædam ſimulachra. In quo circa quæſtionẽ de animi immortalitate Peripatetici hærere videntur. Nam ſi in illo quaſi in tabula nuda (ſic enim Ariſtoteles appellat ca. 4. lib. 3. de animo) primam notionum efformationem ſpectes, quid eſt quod nõ videatur cum corpore eſſe coniunctum, atque eiuſmodi vt ab eo ſeparari non poſſit? At quia hoc principio, quod à corpore profectum eſt, animus excitatus, mentis lumine, maiora concupiſcit, & indefeſſo ſtudio contemplãs, ad ea nititur quorum nullas imagines ſenſu percipere vnquam potuit: hoc non incertam ſpem affert immortalitatis. Præſertim cum eiuſmodi ſtudium in natura prouida vanum eſſe non poſſit (niſi fateri volumus hominem perpetuo iſto conatu eodémque vano, omniũ animalium eſſe miſerrimum:) neque vero in vita hac expleri. Quare reliquum eſt vt eius quaſi rudimẽto nunc fruamur: quod eo erit perfectius quo animũ melius afficiet, id eſt quo magis hunc à corpore continget auocari, & ad proprium obiectum, primum ſcilicet intelligibile, reuocari. De quo quid Ariſtoteles ſentiat poſtea exactius inquiretur, cum horum ſententiæ in quæſtione de animi immortalitate inter ſe conferentur.

4 Locus hic deprauatus eſſe videtur in contextu græco: ſed quantum cõiectura poſſumus aſſequi, eorum quæ pertinẽt ad reipub. adminiſtrationem duas partes facit, vnam potiorem in legibus ferendis, & conſtituendo ciuitatis ſtatu: alteram adiunctam vel auxiliariam, in iis tenendis quæ legibus præſcripta ſunt: & in aliis ad eorum obſeruationem domi militiæque per iudiciorum ſeueritatem cogendis. In priore potiſſimum vult excellere philoſophos ad Rempub. accedẽtes: vt ſcilicet ad illos pertineat cura eorum quos Cicero lib. 3. de Leg. ſcribit à græcis Nomophylacas appellari, vel quos ex ſequentibus Nomothetas poſſumus dicere. Nonnunquam tamen eoſdem, cum neceſſitas poſtulat, etiam ad illa adiũcta vel auxiliaria ſe demittere. Sic enim ipſe Plato in philoſophico otio ciuitatis ſtatum conſtituebat, quando libris de Repub. iuſti ideam pro regula omnibus proponebat: aut cum libris de legibus ad humana ſe demittens, ex variarũ formarum comparatione, deligebat, quod hi ſequi deberent qui perfectiſſimam illam ſpeciem non poſſent aſſequi. Idem dici poteſt de ſcopo Ariſtotelis in Politicis.

Philoſophia in partes tres diſtribuitur, quarum communis eſt apud omnes diſtinctio; deinde hæ ſingulæ in alias ſubdiuiduntur. Vt his omnibus ex Platonis doctrina deſcribendis, hæc inſtitutio accommodetur.

Cap. 3.

1 *Philoſophi autem ſtudium, vt Plato voluit, in tribus verſari videtur. In eorum quæ ſunt contemplatione & cognitione: in actione honeſtorum: in rationis & orationis cõſideratione. Dicitúrque eorum quæ ſunt cognitio, contemplatiua: aliorum quæ ad actionem pertinẽt, actiua: quæ circa rationem cum oratione coniunctam verſatur,*[2] *Dialectica. Atque hæc diſtribuitur in diuidẽdi vim, & definiẽdi, inducendi & ratiocinandi.*[3] *Rurſúmque poſtrema,*[4] *in Apodicticam (quæ circa neceſſariam ratiocinationem verſatur) Epicherematicam (quæ Enthimemate continetur: hoc autẽ ratiocinatio eſt imperfecta)* [5]*ac deniq; in Sophiſmata. Quæ quanquam philoſopho non ſint eligenda, ſunt tamen neceſſaria.* [6]*Porrò altera pars quæ ad actionem refertur, partim ad mores pertinet, partim ad præfecturam familiæ, partim ad ciuitatem & huius ſalutem. In quibus ea quæ prima eſt, moralis dicitur: ſecunda, domeſtica: tertia ciuilis.*[7] *In contẽplatiua autem quod cauſas immobiles primáſque & quæcunq; diuina ſunt, inueſtigat, id Theologiæ tribuitur. Quod verò aſtrorum motus conuerſiones rerúmque omnium reſtitutionem in integrum, atque ipſius vniuerſi coagmentationem inquirit, hoc naturalis eſt ſcientiæ. Mathematicarũ autem artiũ, ea omnia quæ ad Geometriam reliquáſque diſciplinas pertinent. Atque cum philoſophiæ diſtributio ſit eiuſmodi, in ea de Dialectica primo loco dicendum, quid de*

illa Plato ſentiat imprimíſque de eo quod Criteriũ, ſiue iudicatorium.

Iacobi Carpentarij Commentarius in idem cap. 3.

1 Antiquiſſima eſt philoſophiæ diſtributio in partes tres, quæ eadem apud Ciceronem Academica 1. & lib. 1. de Oratore: ſed ſuis partibus paulo contractior, in naturæ obſcuritatem, in diſſerendi ſubtilitatem, in vitam atque mores. Hic verò quanquam eodem partium numero abſoluta, in his tamen longè eſt generalior. Nam ad cognitionem veritatis, quæ primæ parti propoſita, non modo ea hoc loco referuntur quæ in explicãda naturæ obſcuritate ſunt poſita (qualia ſunt quæ ad phyſiologiam pertinent) ſed metaphiſica & omnes artes quæ mathematicæ appellantur. Vt cum formarũ tria genera ſint, ſicut Ariſt. tradit cap. 2. lib. 2. phyſic. vnum earum quæ cum materia neceſſario ſunt cõiunctæ, alterum earum quæ omnino ab illa ſeparatæ, tertium mediarum quæ re ipſa cum materia coniunctæ, ab illa ratione & cogitatione abſtrahuntur, in harum omnium contemplatione philoſophus verſetur, & à phyſicis ad metaphyſicas aſpiret per medias mathematicas: in quarũ abſtractionibus idcirco Plato ſuos volebat exerceri. In tertia verò parte quæ logicas artes continet, non eſt nuda ſermonis conſideratio, quã in huius loci interpretatione Marſilius Ficinus & Logodædalus noſter ſunt ſequuti: ſed eius cum interiore ratione certa cõiunctio. Vt ea complectamur nõ modo Dialecticam diſciplinam, id eſt vt Cicero ait Academica 1. artem orationis ratione concluſæ: ſed & huic ex altera parte reſpondentem Oratoriam, quæ explicatio eſt orationis perpetuæ, ad perſuadendum accommodatæ. Sic enim poſtea Alcinous cap. 5. Dialecticis quædam adiungit quæ ad oratoris informationẽ pertinent. Zeno Citieus à quo diſciplina Stoicorum eſt profecta, cum vniuerſam philoſophiam cuidam animali ſimilem faceret, dicere ſolebat in ea logicem oſſibus & neruis, carni ethicen, animo phyſicen reſpondere. In illa verò diuiſione quæ à fine ducta, omnium conſenſu probata eſt, quod exagitat Theſſalus lib. 6. Scholarum Metaphyſic. non ſatis dignum eſt in quo refellendo laboretur. Differentia artium cõtemplatiuarum & actiuarum, vel effectiuarum, inquit, leuicula eſt & inanis. Omnis ars præceptis conſtat, quorum eſt contemplatio & ſcientia: ſed pręterea eſt πράξις & vſus: vt etiã in theologia, nõ hac ſophiſtica, ſed veriſſima. Quin Ariſtoteli partitionem hanc deridenti, contemplatio ipſa, Dei maxima videtur actio. Atqui diſtinctionẽ eandem Ariſtoteles ſequutus eſt in diuiſione quæſtionum Dialecticarum lib. 1. Top. & ridiculum eſt in hac effectionẽ cum actione confundere: neſcire verò quo modo contemplatio nonnunquam actio quædam eſſe dicatur, & ipſi actioni aliquando ex altera parte opponatur: quod in primis philoſophiæ elementis noſtri diſcere ſolent.

2 Marſilius Ficinus argumento in Euthydemum, obſeruat Logicẽ apud Platonem ſignificare ſolere, artem regulas nominum, orationum, argumentationúmque diſponentem: Dialecticam verò ſagacitatem philoſophi regulis his vtentis, ad rationes rerum inueſtigandas, diuinarum præſertim, à quibus rerum quoque ſequentium ſummæ rationes accipiuntur. Ideóque Dialecticam apud illum plerúmque pro Theologia vſurpari. Idem lib. 4. Epiſtolarũ, Dialecticam,

inquit, non tantum logicã illam Plato eſſe vult quæ primas & minutiſſimas ratiocinationum regulas docet: ſed profundum expeditæ mentis artificium, ad ipſam veram meramque rei cuiúſque ſubſtantiam, phyſicis primo, deinde metaphyſicis comprehendendam. Vt & ratio de quolibet reddi poſſit & denique ſupra ſenſum corporúmque naturarum, entis lumen percipiatur, atque incorporeæ rerum ſpecies, quas ideas vocamus, intelligantur. Ex quibus ipſum vnum ſpecierum omnium fons, mentium & animorum origo ac lumen, principium & finis omnium (quod ipſum bonum Plato vocat) inſpiciatur. Huic ſimilis eſt Plotini ſententia cap. 4. lib. de triplici aſcenſu ad mundum intelligibilem. Quænam eſt, inquir, Dialectica quam oporteat etiam prioribus adhibere? Eſt vtique habitus qui ratione de vnoquóque poteſt dicere, quid ſit vnumquodque & quo ab aliis differat, quóve conueniat. Præterea quomodo, vel vbi ſit quodlibet, & ſi eſt, quid eſt: atque entia quot ſint, & non entia rurſus, ſed ab entibus alia. Eadem hæc & de ipſo bono diſputat, & de non bono, & de iis quæcunque ſub bono & quæ ſub boni contrario. Itemque quid ſempiternum, quidve non ſemper. De omnibus, inquam, non opinione, ſed ſcientia tractans, ab errore qui circa ſenſibile accidit, vacans, intelligibili prorſus adheret, circáque ipſum diligenter agit, falſo poſthabito, animam nutriens in ipſo veritatis campo. Qua ſignificatione & loquendi conſuetudine Platonica, dialecticæ nomine poſtea vtetur Alcinous cap. 6. vbi hanc diſciplinis omnibus ſuperiorem facit & circa diuina conſtantiaque verſari ait. Hic vero eam ſignificari intelligamus quæ de differendo præcepta tradit: quibus ad cæteras artes viam parat: quæque a Metaphyſica, vel à prima ſapientia tanto diſtat, quanto communis artium miniſtra, ab ea quæ domina eſt & architectonica. Quæ duo in hoc nomine confundens Theſſalus methodicus lib. 9. ſuarum Animaduerſionum, ridicula apodixi, dialecticæ miniſtræ & inſtrumenta tantum ſuppeditantis ab omnium rerum tractationem, id tribuit quod proprium eſt primæ ſapientiæ: quæ certè non illa differendi inſtrumenta debet explicare, ſed his accuratè vti ad omnium quæ ſunt, hoc ipſo quod ſunt, perfectam cognitionem. Illius verò apodixin, ſcilicet, audiamus. Doctrina, inquit, quæ ſuis decretis cauſas, accidentia, oppoſitiones, comparationes, diuiſiones, definitiones, ſyllogiſtica principia ad ens, quatenus ens eſt, communiter & vniuerſaliter tractandum & explicandum, tractat & explicat, eſt omnium doctrinarum domina. At logica communem illam & vniuerſalem doctrinam documentis & inuentionis Topicæ, & diſpoſitionis Analyticæ inſtruit. Logica eſt igitur omnium artium domina. Hic, vt arbitror, quia in eiuſmodi logico artificio omnibus veteribus & recentioribus philoſophis maior vult videri, iſta fallaci concluſione perſuadere conatur, ſe in artibus omnibus ſummum principatum eſſe adeptum. Theſſalico faſtu dignum profecto aucupium. Quamquam etiam apud Platonicos, ſi quis præceptis ad dialecticam ceterarum artium miniſtram pertinentibus, in omni rerum genere promptè vtatur, illorúmque obſeruationibus deducere poſſit animũ per vmbras non ſimulachrorum, vt air Plato 7. de Repub. ſed eorum potius quæ vere ſunt, atque hunc tandem erigat in contemplationem eius quod in ordine rerum eſt optimum, is iam euadet in alterum, quem primum philoſophum diximus appellari. Plato in Cratylo, cum nomina rebus recte imponere eius eſſe dixit, qui apte poteſt interrogare & reſpondere, hanc curam ait ad dialecticum pertinere. Et in Phedro, poſtquam expoſuit duas artes, vnam componendi, alteram diuidendi, Huiuſmodi ego diuiſiones collectionéſque, inquit Socrates, amo: quo intelligendi & lo-

& loquẽdi ſim compos. Ac ſi quem alium, vnum & multa pro rerum natura perſpicere poſſe arbitror, eius ego veſtigia velut cuiuſdam numinis ſequor. Atque eos qui id facere poſſunt, rectè ne an contrà cognominem, Deus ipſe nouit, voco autem hactenus Dialecticos. Et in Sophiſta, Per genera diuidere, inquit, & neque eandem ſpeciem alteram putare, neque alteram rurſus eandem eſſe, nonne Dialecticæ officium eſſe dicemus? T H E. Dicemus profectò. Quo verò modo Dialectici appellatione Ariſtoteles vti ſoleat, & hunc vt popularẽ artificẽ, à philoſopho, huiúſque artem Topicam, quæ eſt locorum communium, ad probabiliter diſſerendum, ab Analytica diſtinguat, à nobis dictum eſt in Animaduerſionibus Dialecticis contra Theſſalum, & in præfatione Logici Organi. Sed quia nonnulli in quæſtione hac à nobis diſſentiunt, & locis aliquot ex eodem Ariſt. inſtructi, efficere, conantur nonnunquam apud hunc Dialecticę nomen, vniuerſum diſſerendi artificium ſub ſe complecti, eáque pręcepta quę philoſophorum propria, de definiendo & demonſtrando, ad Analyticam artem referre ſolemus, nõ ad Dialecticam, de hoc paulo pluribus nunc nobis eſt agendum. Iam verò locis aliis videmur effeciſſe, & contra Theſſalum noſtris perſuaſiſſe (quod paulò poſt repetetur) ex naturali rationis vſu, in vniuerſo ratiocinandi ſiue diſſerendi artificio duas partes, vt nouas duas artes, ab Ariſt. rectè eſſe poſitas atque diſtinctas, vnam Topicam, alteram Analyticam: quarum hęc philoſophum inſtruit, vt accuratum veritatis æſtimatorem & iudicem, per proprias rerum cauſas: illa, popularem artificem, ad inueſtigandam veritatem diſputando in partes contrarias ex communibus, id eſt ex iis quę ſunt in quaque re maximè probabilia. Atque quod popularem hunc artificem Dialecticum ab Ariſt. nominari diximus, & dialecticam facultatem eam quæ ex probabilibus, hoc quidem illi valdè frequens eſſe & familiare, concedunt: At hoc ſolum repræhendunt, quod quodam loco à nobis ſcriptum eſt, ſemper apud hunc nõmen hoc probabilitati eſſe addictum, nunquã verò vniuerſum diſſerendi artificium ſignificare: aut eam partem in ſe continere, quæ de definiendo & demonſtrando præcepta continet. Contra enim proferunt locos duos: vnum ex primo Rhetoricorum, alterum ex cap. 4. lib. 13. Metaph. in quibus illi Theſſali plumas, aut neſcio cuius Simonis Simonij, in diſputatione contra Schegkium, pro ſuis venditant. Commoneret verò multo magis eo quod idem ſcribit cap. 1. lib. 1. de animo, aliter Phyſicum, aliter Dialecticum (quem libro de Interpretatione, & lib. 8. Top. negat quærere quid res ſit) iram & vnumquodque cæterorũ ſimilium, definiturũ. Dialecticus enim, inquit, hanc definiet libidinem vltionis, aut aliquid ſimile: phyſicus verò feruorem ſanguinis in corde: quorum hic materiam, ille formam atque rationem explicat. Quanquam & hoc ipſo loco, populares definitiones & minus accuratas, (qualis illa eſt iræ quæ à fine, formæ rationem habente, ducitur) Dialecticas nominauit. Sed ad illos duos locos veniamus. Prior eſt apud Ariſt. cap. 1. lib. 1. Rhetoricorum ad Theodecten, vbi ſcribit Dialecticæ eſſe vel vniuerſæ, vel certè cuiuſdam partis, de quolibet ſyllogiſmo agere. In quo nihil aliud ſignificat quam partem artis Analyticæ priorem, ad perfectionem futuri Dialectici ex probabilibus diſputauris, eſſe neceſſariam. Quia illa huic ſuppeditat inſtrumenta ad diſputandum neceſſaria: ratiocinationem ſcilicet & inductionem, quorum forma ex ea haurienda eſt, materia verò & quaſi ſylua argumentorum probabilium, ex arte Topica. Ideóque à nobis in præfatione Logici Organi quæſitum eſt, cur hæc artis Analyticæ pars prior, quæ communia præcepta continet de ratiocinationis & argumentationis formis, arti demonſtrandi potius quam Topicæ ab Ariſt. eſſet annexa, & vno opere comprehenſa. Et Ariſt. ipſe lib. 1. Top. cap. 1. & cap. 10.

poſtquam ratiocinationem definiuit, eámque in ſuas ſpecies diduxit, & ab inductione ſeparauit, ad horum omnium pleniorem cognitionem nos reuocat ad Analytica. Ergo hoc loco non ſignificatur ab Ariſt. vniuerſum diſſerendi artificium (quod etiam demonſtrandi rationem complectitur) Dialecticæ appellatione contineri: ſed ipſam Dialecticam, quã eodem loco vſurpat ſemper pro facultate diſſerendi ex probabilibus, indigere antecedente cognitione formarum omnium argumentandi, quæ in hac ipſa Dialectica, vel in arte Topica Dialecticam facultatem inſtruente, tradenda eſſet niſi commodè poſſet repeti: ex arte demonſtrandi, cui certis de cauſis potius eſt annexa: id eſt ex priore parte artis Analyticæ: quæ idcirco pars quædam Dialecticæ facultatis ab eodem Ariſt. eſſe dicitur. At fortaſſe illis, in loco altero, qui citatur ex cap. 4. lib. 13. Metaph. plus erit vitium, ad id quod defendimus, euertendum. Imo verò nullus locus eo eſt aptior ad efficiendum quod volumus, Dialecticæ nomen ſemper ab Ariſt. vſurpari pro facultate populariter diſſerendi de omni quæſtione propoſita ex probabilibus, quæ arte Topica inſtruitur. Quod vt ab omnibus intelligatur, locum illum accurate expendamus. Rectè Socrates (inquit Ariſt.) ipſum quid eſt, quærebat: Ratiocinari enim volebat. Ratiocinationum verò principium, ipſum quid eſt. Nondum enim tunc erat facultas Dialectica, vt poſſent abſque ipſo quid eſt contraria exquirere, & vtrum contrariorum eadem eſſet ſcientia. Vbi Ariſt. ſignificat primum Socratem de iis, quæ ad vitam & mores pertinebant, ratiocinari conantem, in iis vniuerſa quædam notauiſſe quæ definitionibus explicarentur: quarum aſſignandarum ratio ante huius tempora erat incognita: ſicut notari poteſt in variis Platonis Dialogis, in quibus hic cum Sophiſtis loquens inducitur. Ratio verò propter quam Socrates in iis definitionibus primus elaborauit, hæc redditur. Quia volebat ratiocinari. Et cum nunc duo modi ſint ratiocinandi, vnus apodicticus, per proprias rerum cauſas, quæ definitione continentur, alter Dialecticus, per communia & probabilia in partes contrarias, tum nondum erat Dialectica: id eſt tempore Socratis, nulla adhuc ars erat probabiliter diſputandi de quacunque quæſtione in partes contrarias. Quare ei reliquum erat vt ratiocinando apodictitè philoſophice, id eſt accuratè agere conaretur. At philoſophicarum & apodicticarũ ratiocinationum principium definitio. Itaque merito hic philoſophando in eam curam potiſſimum incumbebat, vt ſermonem omnem ad notiones vniuerſas reuocaret, quas definitione explicare conaretur: & per hanc tanquam per cauſam, accuratè de rebus omnibus iudicare. Et certè verum eſt temporibus Socratis, nullam adhuc extitiſſe artem probabiter diſputandi de quacunque quæſtione, quæ, apud Ariſt. ſicut volumus, ſemper eſt Dialecticæ. Quoniam hanc ſe inueſtigare ait initio Top. & eiuſdem primum ſe obſeruatorem prædicat, extrema pagina libri de redargutionibus Sophiſtarum. Si verò, vt iſti volunt, eo loco Dialecticæ nomine quodcunque diſſerendi artificium ſignificaretur, falſò profectò diceretur temporibus Socratis nullam adhuc Dialecticam extitiſſe. Quoniam eius artificij inuentor Zeno Eleates à Platone variis Dialogis celebratur. Nec exquirere contraria in artificio diſſerendi alterius facultatis eſt, quàm eius, quæ ad diſputandum ex probabilibus eſt comparata. Sic enim ab Ariſt. ſcriptum eſt cap. 1. lib. 1. Rhetoricorum, aliarum, artium nullam de contrariis ratiocinari, ſed Dialecticam & Rhetoricam, id ſolas facere. Quoniam vtraque, inquit, de contrariis eſt: quamuis non ſimiliter res ſubiectæ ſe habeãt, ſed ſemper vera præſtantioráque, ſecundum naturam melius ſyllogiſmo concludantur, aut, vt ſimpliciter dicam, credibiliora ſint. Aliæ quidem ſcientiæ contrariorum ſunt, vnius ad electionem, ſiue pro ſcopo: alterius ad

fugam & de'linationem, vt philoſophia moralis boni eſt, & mali, itémque medicina ſanitatis & morbi, vel vnius per ſe: alterius, aduentitia quadam vi. At nulla ſcientia vtrunque contrarium, pro ſcopo habet propoſitum, aut tanquam finem exquirit: facultas verò diſſerēdi ex probabilibus, ad vtrúmque horum comparata eſt, & plerúmque præteritis definitionibus rerum earum, quæ in quæſtionem cadunt, ex communibus, contrarias partes ita diſputat vt vtrámque contrarietatis partem pro ſcopo pariter habere videatur. Sic enim interpretamur illud, cōtraria exquirere, vel vt Ariſtoteles loquitur τἀναντία ἐξετάζειν. Quare cum Socrates de iis quæ ad vitam & mores pertinent ratiocinari vellet: nec poſſet ratiocinari ex communibus, quod apud Ariſt. eſt Dialecticè, Dialectica enim tum nondum erat: id eſt nulla adhuc ars ex communibus diſſerendi. Ei reliquum, vt confugeret ad propria. Quæ quia definitione continentur, quemadmodum ex arte demonſtrandi didicimus, idcirco idem in iis, quę ad mores pertinebant primus dicitur eſſe conatus rerum definitiones, ipſis vniuerſis accommodare. Quę germana eſſe videtur eius loci ſententia. A qua prorſus alienum eſt quod iſti comminiſcuntur, eodem ſignificari rationem definiendi & ratiocinandi ex definitionibus, quæ artis eſt Analyticæ poſterioris, ad Dialecticam pertinere. Quæ cum ita ſint permaneo adhuc in priore opinione, de nomine Dialecticæ ſemper apud Ariſt. probabilitati addicto: in eáque iis ipſis confirmor quę Theſſalus, cum ſuis nugiuendulis, in partem contrariam afferre ſolet: etiam ſi intelligam Platonicos & Stoicos eodem nomine aliter eſſe vſos.

3 Dialecticæ pro partibus ſubiicit varias rationes tractādi ea inſtrumenta, quæ ad diſſerendum adhibentur. De quibus duo ad ſimplices quæſtiones pertinent, Definitio & Diuiſio, reliqua ad coniunctas. Atque vt in ſimplicibus diuiſio vnum in multa diſtribuit, definitio multa in vnum colligit: ſic in coniunctis inductio à multis ſingulis, ad vniuerſa cōponendo aſſurgit, ratiocinatio verò contra. Quomodo inſtrumenta hæc quatuor non ſolum in ſingulis tractandis valebunt, ſed in perpetuitate argumenti, quæ eſt methodi: reſpondebúntque duabus huius formis, quas ſic commendat Socrates in Phædro. Si quis, inquit, duarum ſpecierum in quas modo fortunâ incidimus, vim arte compræhenderit, opus non ingratum fuerit conſequutus, P H E. Quas ſpecies dicis? S O C. Vt in vnam ideam conſpiciens, paſſim diſperſa conducat: quo ſingula definiens manifeſtum reddat ſemper id de quo agitur. Quemadmodum nos in præſentia quid ſit amor definimus, ſiue bene, ſiue male id factum ſit. Certè hinc diſputatio noſtra claritatem in ſe habuit, conſtantémque ſibi ipſi concordiam. P H E. Alteram verò ſpeciem quam dicis ô Socrates. S O C. Vt rurſus ſecundum ſpecies articulatim pro rerum natura incidat: neque imperiti coqui ritu, vlla membra confringat. Quibus hæc idem Socrates poſtea ſubiicit, Huiuſmodi ego diuiſiones collectionéſque, inquit, ô Phedrę, amo, quo & intelligendi & loquendi ſim compos. Ac ſi quem alium, vnum & multa pro rerum natura perſpicere poſſe arbitror, ego eius veſtigia velut numinis cuiuſdam ſequor. Atque eos qui hoc facere poſſunt, rectène an contrà cognominem, Deus ipſe nouit. Voco autem hactenus Dialecticos. Quod verò hoc loco Alcinous ratiocinationis quatuor ſpecies facit Apodicticam, Epicheremáticam, Enthimematicam & Sophiſticam, id Platonicum dici non poteſt, quaſi vllo loco à Platone in præceptis iſta diuiſio ſit poſita. Sed quia apud illum frequentia argumentationum exempla notari poſſunt quæ ad harum quatuor formarum varietatem, ſunt referenda. De quibus multa colligit Beſſario Cardinalis cap. 5. lib. 1. contra Trapezuntium. Porrò cum ab Ariſt. cap. 1. lib. 1. Top. & cap. 1. lib. 1. Analytic. priorum, diuiditur ratiocinatio in

Apodicticam, Dialecticam & Sophiſticam, intelligendum eſt ab illo Dialecticam vocari, quam hoc loco Alcinous Epicherematicam nominat. Et certè Ariſt. eodem modo cap. 4. lib. 8. Top. φιλοσόφημα definit ratiocinationem demõſtrantem: Epicherema verò ratiocinationem dialecticam, quæ eidem eſt ex probabilibus. Quanquam veteres varia ſignificatione Epicherema inter argumentationis ſpecies retulerunt: ſicut docet Fabius cap. 10. lib. 5. Quod autem Enthimema hic imperfecta ratiocinatio dicitur, eadémque Rhetorica appellatur, Ariſtotelicum etiam eſt. Si quidem hic lib. 2. Analytic. priorum, Enthimema definit ratiocinationem imperfectam ex veriſimilibus, vel ex ſignis. Et cap. 1. lib. 1. Analyt. poſt. ſcribit apud Rhetores exempla pro inductionibus eſſe: ſicut enthimemata pro plenis ratiocinationibus: & 1. Rhetoricorum ad Theodectem, quemadmodum in Dialectica fides fit ratiocinatione & inductione: ſic in Rhetorica enthimemate & exemplo fieri ſolere. De quibus omnibus quanquam ſciam pleráque à Theſſalo methodico, in Ariſtotele eſſe exagitata: ea tamen prætermittam hoc tempore. Quod ad eiuſmodi nugarum examen, locus alius mihi ſit deſtinatus, in Commentario noſtræ deſcriptionis logicæ.

4 Apodixi ſiue demonſtratione à cauſa ducta, animus confirmatur: Probabili verò ratiocinatione, per opinionem in contrarias partes iactatur. Quæ etiam ſi recta ſit, adhuc tamen eſt infirma, & ſimilis volitantibus ſtatuis Dædali. Quod apud Platonem eleganter explicatur ſub finem Menonis. Num igitur, inquit, Socrates, nihilominus recta opinio, quam ſcientia confert? ME. Hoc vtique minus confert, ô Socrates, quod quicunque ſcientiam habet, ſemper aſſequitur: qui verò rectam opinionem, interdum quidem conſequitur, nonnunquam verò fallitur. SOC. Quid ais? Qui recta opinione incedit, nónne quandiu rectè opinatur, ſemper voti compos efficitur? ME. Neceſſarium apparet. Quamobrem miror quare cum ita ſit, ſcientia tamen longè præſtantior habeatur, quàm recta opinio, & cur vtraq; illarum aliud quidam ſit, dubito. SOC. Noſtin quam ob cauſam id mireris? An ipſe vis tibi dicã? ME. Dic prorſus. SOC. Quia ſtatuas Dædali nunquã conſideraſti: forte verò neque apud nos extant. ME. Quorſum hęc? SOC. Quoniam hæ niſi ligentur, diſcedunt atque aufugiunt: ligatæ permanẽt. ME. Quid tum? SOC. Ex eius operibus quod ſolutum eſt, haud magni fit, inſtar fugitiui hominis. Neq; enim permanet. Ligatum verò, admiratione dignũ, pulcherrima enim opera ſunt. Cuius hæc gratia dico? Verarum opinionum gratia. Hæ quippe quouſque ſtabiles perſeuerant, pulchra quædam opera ſunt, omniáque bona perficiunt. Attamen diu conſiſtere nolunt, ſed ex hominis animo confeſtim aufugiunt. Quapropter non multi præcij ſunt, donec quis illas ratiocinatione à cauſis ducta liget. Qui Platonis locus, in diſtinctione artis demonſtrãdi, & probabiliter diſputandi, apud Ariſt. diligenter eſt obſeruandus.

5 Argumentationum fallacium apud Ariſt. cap. 1. lib. 1. Top. duo genera ſunt: vnum earum quæ à communibus ducuntur, ſed ab eo qui illis vtitur, detortis in ſentẽtiam, à mente eius cũ quo diſputatio inſtituta eſt, alienam. Alterum in quo propria quidem alicuius ſcientiæ principia vſurpantur: ſed falſam habent interpretationem, & ab ipſa ſciẽtia alienam. Vt cum illud, Omnes lineæ ductæ à centro ad ambitum circuli, ſunt æquales, tam rectis quàm obliquis lineis accommodatur: aut cum ex eo quod omnium circulorum ſemicirculi pares inter ſe eſſe debent, concluditur duorum circulorum inæqualium ſemicirculos inter ſe pares eſſe oportere. Eas quæ prioris generis ſunt Ariſt. in arte Topica, abſolutè Sophiſticas & vocat, & dialecticis, quę probabilibus cõſtant, ex altera parte opponit: poſteriores falſa deſcriptione niti ait, quòd maximè cõtrariæ eſſe videan-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

tur Geometrarum demonſtrationibus, quas idem diagrammata, ſiue deſcriptiones ſolet appellare. Hic ſophiſmatis nomine vtrumque genus eſt complexus. Sic enim apud Platonem in Euthydemo, Sophiſmatum varia exempla ad illa duo genera pertinentia enumerãtur. Quod autem ea philoſopho neceſſaria eſſe ait, non ita accipiendum eſt, quaſi hunc eis ex profeſſo vti velit: ſed vt iſta in ſermonibus aliorum qui veritatis cognitionem impediunt, poſſit deprehendere. Nempe vt à Sophiſta differat nõ decipiendi facultate, ſed voluntate & electione: quòd idem Ariſt. ſcribit lib. 1. Rhetoricorum ad Theodecten.

6 Philoſophiæ moralis prima pars, ſingulorũ mores cõponit atque exornat iis virtutibus quas Platonici purgantes appellãt. Quoniam per eas corporis cõtagione homo repurgatur: cum perturbationes quæ ex illa naſcũtur, ad partis animi ſuperioris regulam reuocantur. Per eandémque viri boni hoc conſequuntur vt ſibi imperent: cum Plato contra lib. 8. de legibus, prauos ſui dominos eſſe neget. Qui verò ſibi imperare poteſt, iam dignus eſt qui familiæ præſit in eáque vxoris, liberorum & ſeruorum curam ſuſcipiat. Quibus ex eiuſdem Platonis mẽte rectè imperabit, qui prudentia atque iuſtitia erit inſtructus. Prudentia quidem qua ſe ipſum & alios poſſit dignoſcere, rationẽmq; officij ſingulis præſcribere: Iuſtitia, vt per hanc idipſum velit, quod rectũ eſſe prudentia cognouerit: & in eo negligẽtes, aut cõtra officiũ peccantes, pœna reprimere: ne quid illi tale poſthac, & cæteri ad peccandũ ſint tardiores. Quæ cùm ciuilis imperij rationẽ eandem, quaſi regulã Lesbiã, contineant: hæcque (vt de æquo & bono Ariſt. ſcribit cap. 10. lib. 5. Ethic.) pro rebus nouis quotidie interueniẽtibus mutetur, & his ſe accomodet, à Platone concluditur dialogo de philoſophia, & in Ciuili, eundem eſſe Regem, Tyrannum, Ciuilem, œconomũ, & dominum: multitudine verò & paucitate eorum qui parent, horum imperia diſtingui. Quòd Ariſtoteles, ſicut in præfatione ſignificatum eſt, reprehendit in œconomicis & cap. 1. lib. 1. Politic.

7 Philoſophiæ in contemplando verſantis, tres particulas ponit, in Metaphyſicis, Phyſicis & Mathematicis. De quarum diſtinctione & ordine nonnihil capite ſuperiore dictum eſt: plura verò cõtra Theſſalum à nobis collecta ſunt cap. 3. prælectionum in Sphęram. In Phyſicis autem aſtrorum cõuerſiones intellige, cum ſub obliquitate Zodiaci, intra duos Tropicos illa ita feruntur, vt nonnunquam propius accedere, alias à nobis declinare videantur. Quod Soli manifeſtè accidit in iis quæ Solſtitia nominantur. Si quidem poſt Solſtitium hyemale, hic ad nos redire incipit, verno tempore: poſt æſtiuũ verò à nobis declinat, autumno. Ex quo rerum harum inferiorum, quæ Lunæ ſunt ſubiectæ, primum ordinatę mutationes contingunt, in cauſis ortus & interitus. Quia virtute cæleſti hæ ita reguntur, vt Sol ex eo gignat quòd propè accedit, idémque hoc ipſo quòd recedit rebus interitum afferat. Quoniam contrariorum effectuum cauſæ ſunt contrariæ, ſicut Ariſt. ſcribit ad finem lib. 2. de ortu & interitu. Deinde aliæ maiores mutationes accidũt, quarum obſeruatio ſuperat vnius hominis ætatem: ideóque hæ minus quã ſuperiores nobis notæ. De quibus Ariſt. initio lib. 1. Meteor. & Plato prima parte Timæi. Platonicis autem altera generalis eſt rerum renouatio, cũ omnia in integrum reſtituuntur, aſtris omnibus redeuntibus ad idem punctum à quo ceperunt moueri. Quàm Alcinous hoc loco videtur intellexiſſe. De hac verò poſtea pluribus diſſeretur cap. 12. in explicando magno ſæculo Platonis, cuius Cicero mentionem facit in Somnio Scipionis.

Quia ad primam philoſophiæ partem quæ eſt de diſſerendo, pertinet vis iudicandi, hæc in animo qualis ſit ſiue in vita hac, ſiue in altera, quæritur, quoque modo ſe habeat ad ſenſum & intellectum, itémque ad ſcientiam & opinionem.

Cap. 4.

1 *Quoniam eſt quiddam quod iudicat, & eſt id quod iudicatur, erit etiam aliquid, quod ex iis perficiatur, quòd propriè iudicium vocare poßis: Hoc idem propriè dictum iudicium, poßit quis appellare* [2] *iudicatorium. Sed his communius eſt, ipſum iudicans. Hoc autem duplex, vnum à quo, alterum per quòd iudicatur: quorum illud, intellectus eſt, hoc, inſtrumentum naturale ad iudicãdum accommodatum. Quòd primo verorum eſt, deinde etiam falſorum: neque aliud quicquã eſt quàm ratio naturalis. Apertius autem hoc in iis quæ ſunt.* [3] *Iudex quidem dicatur philoſophus, à quo res ipſæ diiudicantur: itémque & ratio, per quam Verum iudicatur, quod modo inſtrumentum diximus appellari.* [4] *Duplex autem ratio eſt: vna quidem quæ omnino incomprehenſibilis & certa, altera ſecundum eorum quæ ſunt cognitionem, nunquam fallens. Prior in dei poteſtate eſt, hominis verò minimè. Poſteriorem etiã homo poteſt aſſequi. Sed hæc quoque duplex, vna quidem circa intelligibilia: altera circa ſenſilia.* [5] *Quarum quæ circa intelligibilia occupatur, ea ſciẽtia eſt & ratio ſcieutiam gignens. Quæ verò ad ſenſilia refertur, ratio opinionis effectrix & opinio. Quare ratio quæ ſcientiam parit, firmiorum eſt & conſtantium: vt pote quæ de firmis & conſtantibus principiis. Ratio autẽ veriſimilis opinioníſque effectrix, maximè probabilium eſt. Quoniam circa conſtantia nõ verſatur. Scientiæ autem*

circa intelligibilia, & opinionis circa ſenſilia, principia ſunt intellectio & ſenſus. 6 Senſus eſt affectio animi per corpus, internuntia primò facultatis perpeſſæ. Quando verò in animo per ſentiendi inſtrumenta rei ſpecies ſentiendo fuerit impreſſa (nam in eo ſenſus eſt) ſi eiuſmodi ſpecies propter temporis diuturnitatē non euaneſcat, ſed conſtans & diuturna ſeruetur, eius conſeruatio memoria nuncupatur. 7 Opinio autem memoriæ ſenſúſque complexio. Cum enim in id incidimus, quod primò ſenſum mouere poteſt, ab eóque in nobis ſenſus efficitur, & à ſenſu memoria: ſi poſtea idem nobis occurrat, ſuperiorem memoriam, cum iterato ſenſu componimus, & in nobis ipſis iam dicimus, exempli cauſa, Socrates, Equus, cæteráque eiuſmodi. Hæcque opinio nuncupatur: quando ſuperiorem memoriam, cum recente ſenſu, componimus. Atque vbi hæc inter ſe conſentiunt, opinio vera exiſtit: ſi verò illa diſſident, eadem dicitur eſſe falſa. Nam ſi ſeruans Socratis ſpeciem natam ex eo, quod aliquādo cum illo ſit congreſſus, Platoni occurrens, putet ſe ob quandam ſimilitudinem, Socrati rurſus occurrere, ac poſtea Platonis ſenſum velut à Socrate hauſtum, cum Socratis memoria componat, opinio falſa exiſtet. 8 Id autem in quo ſenſus atque memoria fiunt, cùm cærea tabula Plato comparat. Cum verò quæ per memoriam & ſenſum opinione concepta ſunt, animus cogitatione ſibi iterum effingens, ea reſpicit vt & illa à quibus iſta manarunt: functionem eiuſmodi picturam quandam, ac interdum imaginationem idem nominat. Cogitationis verò diſcurſum, animi quaſi ſecum habitātis colloquium. Sermonem, id quod ab ipſa cogitatione, cum voce per os effluit. 9 Intellectio autem eſt actio intellectus prima

intelligibilia contemplantis. Atque hæc quoque duplex eſſe videtur. [10] *Vna animi intelligibilia intuẽtis prius quã cum corpore coniungatur: altera eiuſdem cum in hoc ſuum corpus deſcenderit. Illa quidem priùs quàm animus ſuum corpus eſſet ingreſſus, intellectio vocabatur. At poſtquàm ipſo corpore concluſus eſt, quæ tum dicebatur intellectio, nunc naturalis cogitatio nominatur: quæ intellectio quædam eſt, in animo iam corpore concluſo. Quoties ergo intellectionẽ, rationis ſcientiam gignentis principium eſſe dicemus, non eam quàm nunc dicimus, accipi volumus, ſed illam potius quæ animo à corpore ſoluto, conuenit. Quæ quidem, vt diximus, tunc intellectio, nunc naturalis cogitatio nuncupatur.* [11] *Atque hanc ipſam naturalem cogitationem idem cum ſimplicem ſcientiam, tum animi alam, ac recordationem nominat. Ex iis autem ſimplicibus ſcientiis conſtat naturalis ſcientiæque effectrix ratio, quæ ſecundum naturam ineſt. Cum ſit igitur ratio duplex, vna ad ſcientiam accommodata, altera ad opinionem, itémque intellectio & ſenſus: neceſſe eſt & his obiecta quædam exiſtere, qualia ſunt intelligibilia atque ſenſilia.* [12] *Et quoniã in intelligibilibus quædam prima ſunt, vt Ideæ, alia ſecunda, vt ſpecies quæ in materia ſunt, & ab hac ſeparari non poſſunt: intellectio quoque duplex erit, primorum vna, altera ſecundorum. Et quia ex ſenſilibus quædam prima ſunt, vt qualitates, ſeu color, albedo: alia per aliud aduentitiáque quadam vi, vt album, coloratum, poſt hæc verò quod concretum eſt, vt ignis, mel: eadem ratione ſenſus primus primorum erit, ſecundus verò ſecũdorum. Atque prima intelligibilia intellectio diiudicat, non ſine ratione ſcientiam gignente, per comprehenſionem*

quandam

quandam, ſine diſcurſu. Secunda verò, ratio ſcientiæ effe-ctrix, non ſine intellectione. In ſenſilibus autem ea quæ prima & quæ ſecunda ſunt, ſenſus diſcernit, non ſine ea ratione quæ cũ opinione eſt coniũcta. Id verò quòd cõcretũ eſt, eadẽ ratio, ſed nõ ſine ſenſu. [13] *Cùm igitur mũdus intelligibilis, primum ſit intelligibile, hic verò in ſenſum cadens, concretũ quiddã & coagmentatũ: illũ intellectio cũ ratione diiudicat hoc eſt non ſine ratione: hunc ratio cum opinione coniuncta, non ſine ſenſu.* [14] *Et cum contemplatio ſit, nec nõ & actio: recta ratio haud eodem modo diſcernit ea, quæ in contemplationem & quæ in actionem cadunt. Sed in contemplatione quid verum, quid aliter ſe habeat, exquirit. In iis autem quæ ad actionem pertinent, quid proprium, quid alienum, & quid id quòd agitur. Ex eo enim quod natura inſitam honeſti boníque notionem habemus, ratione vtentes nóſque referentes ad illas naturales notiones, velut ad definitos quoſdam modos, hoc ne an illo modo ſe habeant ea quæ in deliberationem cadunt, diiudicamus.*

Iac. Carpentarij commentarius in idem Cap. 4.

1 In artificio diſſerendi duo ſpectanda ſunt: huius ſeminariũ, quod ad naturã pertinet, & eiuſdẽ cultura in præceptis huius artis poſita. Capite hoc agitur de naturæ ſeminario: proximo, de huius cultura. Quodquidẽ ſeminariũ in eo poſitum, quod ad rerum omnium diiudicationem pertinet, partim nobis eſt cum belluis commune; partim cum ipſo deo: ſed in nobis longè perfectius quam in belluis: imperfectius autem quam in ipſo deo. Quoniam & homo in cognitione rerum, mediam quandam facultatem obtinet inter deũ & belluas. Nam ad rerum omnium cognitionem & diiudicationem cum duo homini data ſint, ſenſus & ratio, in ſenſu cum bellius communicat, in ratione & intelligentia, diuinæ naturæ imaginem habet expreſſam. Sed in ſenſu hoc belluas ſuperat, quod illæ ſingularia tantum apprehendunt, nullas ex iis notiones vniuerſas excitent (quamquam ſcio aliud viſum eſſe Galeno & Cardano, contra quos de eo non diſputo hoc tempore) homo autem ad ſenſum accedente lumine mentis & intelligentiæ, per diſcurſum rationis, ſingularibus inter ſe comparatis in eiſ-

démque notata ſimilitudine, de ijs excitat notionem vniuerſam: de qua dictum interpretor ab Ariſtotele cap. 1. lib. 1. de animo, animal commune aut nihil eſſe, aut eſſe poſterius: itémque ſi quid aliud commune dicatur. At idem in ratione & intelligentia eo ſuperatur à deo cæleſtibúſque intelligentiis, quod in vita hac nihil intelligit niſi per cogitationis diſcurſum, cuius initia hauſta ſunt ex imaginatione, quæ quamquam interius quiddam ſit, cum corpore tamē neceſſario eſt coniuncta. Dij autem & cæleſtes intelligentiæ fruuntur primorum intelligibilium aſpectu: imo deus ipſe ſibi primum eſt intelligibile. Itaque Alcinous in ſequentibus poſtquam in ratione poſuit primum diiudicandi naturale inſtrumentum, illam ſpectat & in homine & in deo: itémque vt ad ſenſum demiſſam & ſupra ſenſum excitatam: quam in deo incomprehenſibilem eſſe ait, & omni ex parte certam: in homine autem penes conſtantiam eorum quæ ſunt, conſtantem & certam, at propter ea quæ ex corporis contagione naſcuntur, infinitis erroribus obnoxiam. Nam certè ſi circa contemplationem primorum intelligibilium error in hominem cadit, non ex primorum intelligibilium inconſtantia, aut mutatione naſcitur, ſed ex ipſo homine, cuius intellectus in vita hac ſe habet ad prima intelligibilia, ſicut oculus noctuæ ad ipſum ſolem. Si quando verò hic ſummo philoſophiæ munere rapitur à corpore, aut eodem ſoluitur, tum deo cæleſtibúſque intelligentiis ſimilis effectus, fruitur aſpectu primorum intelligibilium, nec horum cognitionem percipit vllo cogitationis diſcurſu, etiam ſi ad illam excitatus ſit antecedente exercitatione cogitationis, primum in phyſicis, deinde in mathematicis. Magnum verò hoc ad commendationem artis differendi, quod in eius ſeminario poſita oſtenditur propria hominis excellentia: quà hic longo interuallo belluas vincit, & quantam poteſt cum deo ſimilitudinē aſſequitur. Etenim nō poteſt non iudicari excellentiſſimū ea re inter homines præſtare, qua ipſi belluas vincunt & ad deū proximè accedunt. Hoc autem beneficio artificij differendi conſequuntur.

2 Κριτήριον, ad verbum iudicatorium interpretamur: propter eius vocis ſignificationem multiplicem, quæ latiniore alio nomine vno vix potuit exprimi. Significat autem primum inſtrumentum iudicandi & locum iudicij: aliquandóque, vt Alcinous ait ad finem capitis huius, adhibetur ad actionem, cum per id diſcernimus quid agendum vel fugiendum, aliquando ad ſolam cognitionem. Deinde hoc quod in homine ad cognitionem refertur, vel in ſolo ſenſu conſiſtit, aut in imaginatione quæ ſenſum ſequitur: hócque aut nobis cū aliis animalibus eſt commune, aut per ipſam rationem proprium efficitur. De vtroque quædam ſunt digna obſeruatione apud Galenum initio lib. 9 de decretis Hippo. & Platonis. De priore verò ſic loquitur Ariſtot. cap. 9. lib. 3. de Animo. Quoniam animus is, inquit, ex quo animantes conſtant, ex duplici vi ac facultate definitus eſt: quorum altera eſt vis iudicandi, quæ rationis eſt & ſenſus, altera qua mouentur loco, de ſenſu quidem ac mente dictum ſit hactenus. De eo autem quod motum affert, quid tandem ſit animi videndum eſt, & cætera. At circa iudicium eiuſmodi inter hominem & belluas hoc intereſt: quod in homine illud liberum ſit, & in iis quę ad actionem pertinēt, boni vel mali imaginibus, quæ ex ſenſu naſcuntur, plerúmque ſibi ipſi contrarium: in belluis verò definitū & à naturæ motu ſic profectum, vt illæ hoc immutare nullo modo poſſint. Ouis enim ſic natura iudicat lupum pernicioſum, vt aliter apprehendere non poſſit: & cum eiuſmodi eſſe iudicauit, illum neceſſario fugit eadem impellēte natura: nō tamen, vt paulò ante dictū eſt, per vllam lupi notionem ingenitam, etiamſi hoc nonnulli exiſtiment. Homo autem ſic corporis voluptatem malam iudicat, vt

poſſit nonnunquam aliter iudicare:& cum ita iudicauit, eãdem tamen in vita hac amplecti, ſicur in iis experimur,quos impotentes appellamus. Idque pro varietate partium vel facultatum in eiuſdem hominis animo diſſidentium: de quibus poſtea ſuo loco diſſeretur. Quorſum verò artis diſſerendi explicationem in doctrina Platonica tradenda,ab hac quæſtione de iudicio & iudicatorio Alcinous repetat,intelligi poteſt ex Cicerone Academica.1. vbi de dialectica hæc Platonicorum decreta commemorat. Tertia philoſophiæ pars,inquit, quæ erat in ratione & diſſerendo,ſic tractabatur ab Academicis & Peripateticis. Quanquam oriretur à ſenſibus,tamen non eſſe iudicium veritatis in ſenſibus. Mẽtem volebant rerum eſſe iudicem:ſolam cenſebant idoneam cum crederetur; quia ſola cerneret id, quod ſemper eſſet ſimplex & vnius modi, & tale quale eſſet. Hanc illi ideam appellabant iam à Platone ita appellatam:nos rectè ſpeciem poſſumus dicere. Senſus omnes hebetes & tardos eſſe arbitrabantur:nec percipere vllo modo res eas quæ ſubiectæ ſenſibus viderentur:quæ eſſent,aut ita paruę vt ſub ſenſum cadere non poſſent,aut ita mobiles & concitatę, vt nihil vnquam vnum eſſet & conſtans,ac ne idem quidem, quia continenter laberentur ac fluerent omnia. Itaque hanc omnem partem rerum opinabilem appellabant. Scientiam autẽ nuſquam eſſe cenſebant niſi in animi motionibus atque rationibus. Hoc idem fundamentum ſequutos Stoicos, dialectico iudicio (quod ſolum in hac arte retinuerunt, inuentione ipſi naturæ relicta) penè eadem ſubieciſſe,colligi poteſt ex Diogene Laertio in vita Zenonis Citiæi. Sextus Philoſophus lib. 2. Pyrrhoniarum hypotipoſeon cap.3.in Criterio, quòd ad rerum cognitionẽ adhibetur, quoddam facit commune,aliud proprium,tertium maximè proprium. Rurſuſq; illud Criterium quòd rationale appellat,vult trifariã dici poſſe,à quo,per quòd & ſecundũ quòd: illudque à quo,hominẽ eſſe:per quòd, aut ſenſum, aut intellectum: ſecundum quòd autem, applicationem phantaſiæ,ſecundum quàm homo aggreditur diiudicare, adiutus vnò ex antedictis, per cogitationis diſcurſum, qui naturæ humanæ maximè proprius.

3 Iudicium antea appellauit actum iudicantis, vel eius quòd iudicare poteſt, circa id quòd iudicatur, vel poteſt iudicari. Atque ideirco illud ex duobus perfectum eſſe dixit,ex eo ſcilicet quod iudicat, & altero quòd iudicatur. Quoniam omnis muneris functio,conſiſtit in quadam accommodatione agentis ad ipſum obiectum,circa quòd functio exercetur. Nũc id quod iudicat iudicareue poteſt, in duo vel etiam in tria diſtribuit,nempe in hominem: exempli cauſa, philoſophum,in animum & in ipſam rationem tanquam inſtrumentum. Homo quidem eſt abſolutè qui iudicat:ſicut & eum,non item eius animum, Ariſtoteles cap. 4. lib.1.de animo,propriè diſcere ait & cogitare. Id verò quo ille iudicat,partim eſt animi, partim rationis: ſed animi vt cauſæ principis, rationis vt inſtrumenti. Quemadmodum & cap.2.lib.2.idem Ariſt.id quod ſcimus partim animi eſſe dixit,partim ſcientiæ qua animus eſt inſtructus. Neque verò ipſum inſtrumentum per quod iudicatur,eſt vnius modi. Sed animus ratione quam à natura accepit, vt primario inſtrumento iudicat:hęc,iuuatur aliis quæ ipſa ars ſuppeditat. Sic enim dicimus à philoſopho iudicari animo de quæſtionis alicuius veritate, per rationem naturalem inſtructam iis argumentationum formis quę communis artis diſſerendi præceptis perficiuntur. In quibus omnibus obſeruatione dignum eſt,quo modo apud Platonicos artis diſſerendi fundamenta repetantur ex ipſa natura.

4 Ad hunc locum intelligendum ſpectanda eſt ex Platonicorum ſentẽtia varietas eorum quæ in cognitionem cadunt, & facultatum animi,quæ ad eiuſmodi

H ij

cognitionem adhibentur. Sunt autem eorum omniũ quæ cognoſci poſſunt, duo prima genera, vnum intellectui obiectum, alterum ſenſui: & in vtriſque quiddam primum, aliud ſecundum. Intelligibile quidem omnino primum, ſicut Sol primum aſpectabile, illud idem eſt quod omnia primo intelligit, & in quo, vt omnium exemplari, quęruntur cæterorum quæ ſunt, ſpecies & ideæ: ad quas pertinet perfecta noſtra intellectio (primum enim intelligibile, idem eſſe cum primo intellectu, Plotinus confirmat cap. 6. lib. de tribus principiis) ſecũdum autem complectitur numeros & figuras, in quibus Mathematicæ abſtractiones conſiſtunt: deinde rerum formas cum materia coniunctas, non vt in rebus ſingulis ſunt circumſcriptæ & numerabiles; ſed vt in communi ratione ſpectantur. In iis verò quæ ſenſum mouere poſſunt, vel vt noſter Alcinous paulò poſt ſcribit, prima erit affectio ſua ratione quoad poteſt, à ſubſtantia ſeparata, vt color: ſecunda, ipſa ſubſtantia qualitate affecta, vt corpus coloratum: vel, ſicut nonnulli Platonici tradunt, etiam primo ſenſum mouere dicetur omnis ſubſtantia corporea ſuis qualitatibus affecta: ſecundo, vmbræ & imagines corporum, ſiue in aqua, ſiue in ſpeculis apparentes, de quibus poſtea diſſeretur cap. 15. libri huius. Hæc autem eodem modo ſe habent ad corpora, quo Mathematicæ formæ ad veras rerum omnium rationes, quæ ideis continentur. Iam verò primi intelligibilis, in ſolo deo omnino abſoluta eſt intellectio: per quàm ſe ipſe perfectè intelligit & in ſe cætera omnia, nobis hæc omnino incomprehenſibilis ſecundum ſuam perfectionem. Inchoata verò tantum: prout in vita hac philoſophiæ ſcopum aſſecuti, deo ſimillimi efficimur. Quoniam ad illud natura clariſſimum (quod Ariſtot. ſcribit lib. 2. Metaph.) ſe habet noſter intellectus, ſicut oculus noctuæ, ad Solé: vel omnino vt aſpectus ad primũ aſpectabile. Quod Plato etiam teſtatur lib. 7, de rep. Secundi autem intellectio eſt cum cogitatione coniuncta, aut cogitationis quidam diſcurſus eſt, ad illam prioré intellectioné aſpirans. In reliquis quæ ſenſum mouere poſſunt, prima eſt ipſius ſenſus perceptio: quàm ſequitur viſio, vel imaginatio. Deinde rerum perceptas imagines memoria conſeruat: ſicut has aliqua ex parte obliteratas, vel cõfuſas, ipſa recordatio renouat, vel diſtinguit. Per quas rationis quidam diſcurſus, cogitationis eſt: ſicut eo peracto de bono vel malo, vero vel falſo, quædam interior affirmatio vel negatio, opinionis eſſe dicitur. Porrò in prima & ſecunda functione ſenſus, diuiſioni ſenſilium, quæ hoc capite proponitur, reſpondet quod Ariſt. ſcribit cap. 6. lib. 2. de Animo, quædam ſentiri primo & per ſe, vt qualitates ſingulis ſenſibus proprias: alia per aliud & aduentitia quadam vi, vt ſubſtantias illis qualitatibus affectas.

Plato in Theæteto ſcientiam propriè eſſe vult interioris eſſentiæ, quæ in multis ſimilitudinem cõmunionémque naturę continet: ſenſum auté, affectionũ quæ illius eſſentię comites ſunt, in illáq; diſſimilitudiné pariunt. Vt ex eo intelligamus ſcientiá idearũ eſſe, quæ continent rei cuiuſq; eſſentiam: ſenſum, ſingularũ imaginũ ideis participantiũ, & affectionum quæ in illas cadunt & potiſſimũ ipſius materię conditioné ſequuntur. Sicut apud Ariſt. illa vniuerſaliũ eſt, per priores cauſas eſſentiæ: hic rerũ ſingularum, per affectiones natura poſteriores. Idem vero Plato in Philebo, ſenſum vocat motum in cõmuni corporis & animi paſſione factũ: atque eodem loco opinionis originem ſic explicat. S O C. An nũ ex ſenſu ac memoria in nobis opinio naſcitur & ipſum opinari poſſe? P R O T. Pręcipuè. S O C. Nõ ne ſic circa hęc nos habere putãdũ? P R O T. Quo modo? S O C. Vt fateare hominé nonnunquam procul aliqua confuſè cernenté, cupere clarius quę cernit diſcernere? P R O T. Fateor equidé. S O C. Id igitur ſic à ſeipſo quodã modo ſciſcitabatur. P R O T. Quo pacto inquis? S O C. Quidnã illud eſt quod

iuxta ſaxum ſub arbore procul apparet? An hæc ille proferre ſecum videtur, dum eiuſmodi quędã aſpicit, cuiuſmodi ſibi quandóq; apparuerunt? PROT. Quidni? S O C. Deinde velut ſibi ipſi reſpódés, homo eſt, inquit, tanquã rem iã aſſecutus. P R O. Nimirum. S O C. Rurſus fortè mutata ſententia, opus quoddam à paſtoribus fabricatum eſſe aſſerit. P R O T. Maximè. S O C. Hic ſi quis adſit eadẽ quæ animo ſecum ipſe volutabat, in vocem effundens, rurſus præſenti diceret, ac ſermo tunc fieret, quod ante opinionẽ vocabamus. P R O. Manifeſtum. S O C. At ſi ſolus hic ſit, hoc idem ſecum ipſe repetens & diu quandoque in ſe ipſo ſeruans procedit. P R O. Prorſus. S O C. Quid ergo? Idémne tu hic quod ego, ſentis. P R O. Quid iſtuc? S O C. Videtur mihi tunc hominis anima libro cuidam perſimilis. P R O. Qua ratione? S O C. Memoria in idem cum ſenſibus incidẽs & illæ, quæ circa iſta paſſiones ſunt, verba quædam in anima inſcribere mihi videntur: cúmque vera conſcribunt, paſſionem eiuſmodi veram opinionem dicimus, & orationes in nobis veræ ab hoc ipſo proficiſcuntur. At cum ſcriba hic noſter, falſa ſcribit, contraria veris eueniunt. P R O. Omnino ita mihi videtur, & ea quæ dicta ſunt libenter accipio. Ariſtoteles cap. 26. lib. 1. Analyt. Poſt. Opinionem definit propoſitionis nullo certo argumento confirmatæ, compræhenſionem non neceſſariam. Docétque eandem rem in opinionem & in ſciẽtiam poſſe cadere: ſed non eodem medio ſiue argumento, nec eadem ratione rei eiuſdem factam compræhenſionem, opinioni & ſcientię poſſe attribui. Proclus cap. 1. Cõment. 1. in Euclidem, hæc ex Platonicorum doctrina ita diſtinguit, vt velit Platonem, eorum quæ ſunt, cognitiones primis, mediis & poſtremis ſubſtantiis diuiſiſſe: primarumque quæ ſine materia ſunt & ſumma puritate præditæ, intellectionem vocauiſſe: poſtremarum, quæ cum ſenſu coniunctæ, opinionem, quæ obſcuram veritatem eſt nacta: mediarum, quales ſunt mathematicæ, cogitationem. In quibus idem Proclus naturalis Criterij tres gradus ex eadem Platonicorum doctrina acutè diſtinguit. De his verò vide quæ à nobis collecta ſunt cõtra Theſſalum Methodicum cap. 6. prælectionum in Sphæram.

6 Plato in Theæteto, ſcribit belluis & hominibus ingenitam eſſe facultatem qua paſſiones per corpus in animam manantes ſentiunt. In quo corpori nullum ſenſum tribuit: ſed ſenſus functiones in eo tantum vult declarari: ideóque quos alij quinque ſenſus externos appellant, hic tantum eſſe vult ſentiendi inſtrumẽta, per quæ rerum obiectæ imagines, ad interiorem ſenſum, quem communem nominant, deferantur. Sic verò & Ariſt. cap. 2. lib. de ſenſu, negat animum eum qui videt, in extremo oculo ſitum, ſed intra nos eſſe. & cap. 2. lib. 3. de Animo, neceſſaria, vt opinor, ratione confirmat, interiorem ſenſum vnum communem eſſe ponendum, qui omnes rerum obiectarum imagines per diuerſas corporis partes organicas recipiat, per eáſque de rerum obiectarum differentiis ſolus iudicet. Ex quibus facile de eo conſtitui poteſt quod etiam ad hunc locum pertinet, vtrũ ſenſus actio quædã ſit, an vero paſſio? Primum enim partẽ corporis organicã dum animo ſubſeruit, rerúmq; obiectarum differẽtias excipit, propriè pati certũ eſt, vel ex eo quod tẽpore defatigatur & langueſcit, animi ſubſtantia eodẽ modo ſe habẽte. Ideóq; ſi ſenex oculum iuuenis reciperet, nõ minus acutè videret quam iuuenis. Quod idẽ de reliquis animi facultatibus eſt intelligendũ. Siquidẽ illę, vt ait Ariſt. ca. 4. li. 1. de Animo, ſeneſcere vidẽtur, nõ quod animus aliter quã prius affectus ſit; ſed quia corpus in quo habitat: quẽadmodũ in ebrietatibus & morbis cõtingit. Iã de animo vtrũ patiatur, & quo modo, quæſtio eſt. Qui ſi pro imagine, verè eã qualitatem, quæ ſenſum mouere dicitur, exciperet, reuera pateretur: vt ſi ſentiendo candorem, verè ipſo candore inficeretur. At quia pro

eiuſmodi qualitate corporea, imaginem tãtum incorpoream de illa, admirabili quadam ratione excitatam, recipit, non abſolutè pati, ſed quodammodo, dicitur. An igitur cum omne quod patitur, ab alio agente patiatur, animus ab obiecto agente patietur, ſenſúſque animi paſſio, obiecti actio ita eſſe dicetur, vt ab hoc, non ab animo, ſit ipſius ſenſus perfectio? Sic enim Ariſt. docet in phyſicis, motum perfectionem eſſe ab agente profectam, in patiente receptam. Minimè verò. Sed cum in ipſo ſenſu interiore duo inſint, receptio imaginis & iudicium de obiecta re per imaginem, in priore animus quodammodo patitur, in poſteſteriore agit. Hoc verò eſt quod ipſius ſenſus ſummam perfectionem continet: cuius inchoatio tantum eſt in antecedente externi obiecti actione. Sic ex Plotino & D. Auguſtino ſcribit Marſilius Ficinus cap. 6. lib. 7. Theologiæ Platonicæ, animum cum ſentit in corpore, non ab illo aliquid pati, ſed in eius paſſionibus attentius agere. Vt ſenſus animaduerſio ſit operationis illius attentioris, aut iudicium de corporea paſſione & qualitate, excitatum ab attentiore illa animi actione. Quæ duo in ſenſu nonnulli obſeruantes quæſiuerunt, vtrum hunc, ſicut & intellectum, in agentem & patientem diſtinguere oporteret. De quo diſputatur ab Auguſtino Nipho, vno libro de ſenſu agente & patiente.

7 Opinionem hic ex Platonis ſententia appellat appræhenſionem ſenſilis obiecti, ſub imagine rei iam antea ſenſu perceptæ, & in memoria reconditæ: quæ imaginatio quædam eſt. Ideóque opinionem pro imaginatione videtur vſurpaſſe, vel ipſam imaginationẽ, opinionem appellaſſe. In quo Plato ab Ariſtotele reprehenſus eſt cap. 3. & 11. lib. 3. de animo. Rationes autem Ariſt. ad efficiendum imaginationem nec eſſe opinionem abſolutè, nec opinionem cum ſenſu, nec per ſenſum hauſtam, nec opinionis & ſenſus cõiunctionem, colligentur à nobis vbi de eadem quæſtione Platonis ſententia erit perſpecta. Quoniam ea non ſine obſcuritate eſſe videtur. Hic in Sophiſta, veritatem & falſitatem primo ſpectat in oratione, ex relatione quadam ad rem quæ per hanc ſignificatur (ſic enim & ab Ariſt. dictum eſt in Categoriis, & libro de interpretatione, ab eo quod res eſt, vel non eſt, orationem dici veram vel falſam) deinde hæc eadem transfert ad cogitationem, opinionem & imaginationem, de quorum comparatione ita differit. HOSP. Quid de cogitatione, inquit, opinione & imaginatione dicimus? nónne iam cõſtat quod hæc omnia genera, tum vera, tum falſa, in animis noſtris efficiuntur? THE. Qua ratione? HOS. Sic intelliges facilè, ſi prius quid vnumquodque iſtorum ſit, quóue inter ſe ſingula differant, acceperis. THE. Exhibe modo. HOSP. Nónne cogitatio & oratio idem? niſi quod cogitatio dicitur illa ipſa ſine ſtrepitu vocis interior collocutio, qua ſe animus noſter alloquitur? THE. Penitus. HOS. Sed per os effluxus prolationis ab illa, oratio nuncupatur. THE. Verum. HOS. Quinetiam in oratione hoc animaduertimus. THE. Quid? HOS. Affirmationem inquam & negationem. THE. Nempe. HOS. Quando igitur hoc in anima per cogitationem, ſilentio fit, potéſtne alio quam opinionis nomine nuncupari? THE. Nequaquam. HOS. Quid verò? cum non per ipſam, ſed per ſenſum rurſus talis paſſio accidit, potéſtne aliter quam imaginatio nominari? THE. Non aliter. HOS. Poſtquam oratio partim vera, partim falſa eſſe apparuit: cogitatio verò interior, ipſius animæ collocutio: opinio verò cogitationis concluſio, in qua memoriæ ſenſúſque commixtio reperitur, neceſſarium eſſe videtur vt cogitationes opinionéſque partim veræ, partim falſæ ſint: quippe cum ſint orationi cognatæ. Similis locus eſt apud eundem Platonem, in Theæteto. Hoc, inquit, Socrates, mihi videtur, cogitantem ſcilicet animam nihil aliud agere quam ſecum ipſam differere, interrogando, reſponden-

do, affirmando atque negando. Poſtquam verò definit, idémque ſiue tardius, ſiue velocius animaduertens, aſſerit, neque vagatur, hâc ipſam opinionem ponimus. Deinde paucis interiectis, de veritate & falſitate in opinione, ita diſſerit. Reſtat, inquit Socrates, vt falſa in hoc opinemur, quando te Theodorúmque cognoſcés ſeruánſque in cærea effigie vtriuſque figuras, longo ex tempore, tanquam annulorum veſtrorum ſignacula, neque acutè cernens vtróſque, tento proprium vtriuſque ſignum propriç viſioni attribuendo, eius accōmodare veſtigio, vt agnitio fiat: ſed aberro & inſtar eorum qui commutatis calceis errant, commuto, & vtriúſque viſionē ad alienum ſimulachrum transfero, & ſimilia quædam patior his, quę in ſpeculis trāſuerſo reſultant, cum aſpectus dextera in ſiniſtra commutat. Atque ita decipior, naſcitúrque aliena opinio, & id eſt, quod falſa opinari vocatur. Quibus duobus locis Plato videtur ſignificare voluiſſe, non tam fortaſſe opinionem imaginationem eſſe, aut contra: quam opinionem ad interiorem cogitationis diſcurſum, eodem modo ſe habere quo imaginationem ad ſenſum. Vt enim cogitationis diſcurſus in opinionem definit, quæ illius quædam eſt concluſio: ſic ſenſus in imaginationem. Atque vt in opinione, conſenſio cum re, veritatem continet, diſſenſio falſitatem: ſic imaginatio vera eſt, quæ rem appræhendit ſub ſua imagine, falſa, quæ ſub aliena. Nunc quid contra Ariſtoteles diſputet, audiamus. Hic cap. 3. lib. 3. de animo, habitus ſiue facultates quatuor in nobis ſtatuit quibus ineſt veritas & falſitas, Senſum, Opinionem, Intelligentiam & ſcientiam: à quibus omnibus imaginationem vult eſſe ſeparatam. Atque illud quidem vt manifeſtum ponamus hoc tempore, illam neque ſcientiam, neque intelligentiam eſſe. De reliquis duobus idem diſſerit hoc modo. Imaginationem non eſſe ſenſum, hinc intelligi, quod eum ſenſus, vel vt habitus & facultas, vel vt functio dicatur, imaginatio quæ nobis dormientibus viget in ſomniis, neque ad habitum ſenſus, neque ad functionem referri poſſit. Deinde quod ſenſus omnibus animalibus inſit: imaginatio non item. Quódque ſenſus aut ſemper, aut magna ex parte verus ſit: imaginatio verò contra, magna ex parte falſa. Eandem verò opinionem dici non poſſe, hoc potiſſimum argumento colligit, quod omnis opinio cum quadam perſuaſione ſit cōiuncta, quam parit rationis diſcurſus: at hic in belluas nullo modo cadit, cum quibus ſi non omnibus, at certè quam plurimis, ipſa imaginatio nobis eſt communis. Adde quod Solem intuentes, imaginamur pedalem: de quo tamen contraria opinio eſt, & aſſenſio vera, quod tota terra longè maior ſit. Et omnis opinio neceſſario cum aſſenſione coniuncta eſt: imaginatio verò plerúmque ſine hac. Ad id verò quod paulò poſt ſequitur in Alcinoi contextu, de comparatione cogitationis cū ſermone, pertinet quod Democritus & Epicurus, ſermonem in voce, rationis flumen appellauerunt. Quoniam, vt aiunt, quando ratio ſtillat in linguam, frangitur aër & fit verbum. Sic fons eſt ratio, riuus verò verbum, quod in fonte cum Deo conuenit: in riuo autem ac flumine, eum homine. Vtque nihil eſt in riuo, quod non prius fuerit in fonte: ſic nihil eſſe debet in ſermone, quod non prius fuerit in eo animi conceptu, qui rationis eſt. In ſuperiore comparatione veritatis & falſitatis cum re, cogitatione, opinione & oratione, illud quæri poteſt, an oratio cū cogitatione & conceptu conſentiens, à re autem diſſentiens (id enim poteſt contingere) vera, an falſa ſit. Vt ſi cum re vera dormias, cogitatione concipiam te vigilare, atque ita oratione enuntiem, vera ne erit oratio, quia conceptui reſpondebit, an falſa, quia à re diſſidet, per medium conceptum cui eſt conſentanea? Iulius Scaliger exercitatione ſecunda contra Cardanum, orationem falſam eſſe negat, niſi quis volens mentiatur. Non enim,

inquit, falſa dicit (id eſt; vt interpræetor, conceptus animi non falſo enuntiat: ſi quidem iis in ſua oratione reſpondet) qui ſe verum putat dicere: ſed falſas appræhenſas, verè enuntiat eiuſmodi appræhenſiones. Vt tum falſitas ſit in notionibus cum rebus ipſis conferendis: non item in oratione relata ad notiones, quas vt ſic dicam, immediatè repræſentat & explicat. Ad hanc quæſtionem vide quid apud noſtros interſit inter mendacium dicere, & mendacem eſſe.

8 Animum qui rerum obiectarum imagines recipit, ceræ ſimilem eſſe Plato vult in Theæteto: ex eoque cauſam ita explicat cur de hominibus nonnulli memoria plurimum valeant, alij non item: aut in percipiendis imaginibus quidam facilius decipiantur, alij difficilius. Cum in alicuius animo, inquit Socrates, cærea effigies profunda & multa leuiſque & probe ſubacta eſt, quæ per ſenſus influunt, in hoc inſculpta quod Homerus animi cor vocauit, ceræ hanc ſimilitudinem intelligens, vt pote pura ſignacula & funditus inſidentia, diuturna fiunt. Ac primo homines ſic inſtituti, dociles ſunt & acuti, deinde etiam memores: poſtremo ſimulachra ſenſuum non commutant, vnde vera nimirum operantur. Nam cum ſint ea perlucida & ampla in regione, velociter diſtribuunt, diuiduntque in propriam effigiem ſingula; quæ quidem exiſtentia veráque vocâtur, viríque tales ſapientes eſſe dicuntur. An non idem tibi videtur? THES. Mirum in modum. SOC. Quando igitur denſum alicuius eſt cor, quod ſapientiſſimus Poëta laudauit, vel cum lutulentum, nec ex defecata cæra, vel molle nimis, vel durum, non rectò omnino ſe habet. Nam mollis nimium cæra, celeres quidem ad percipiendum efficit, ſed eoſdem obliuioſos. Dura verò contra, diu memores, ſed ineptos tardóſque ad percipiendum. Et qui denſam & aſperam, lapideámque vel terream, vel fœculentam habent, obſcura ſimulachra continent: obſcura quoque qui duram; profunditas quippe non adeſt. Obſcura præterea qui molliorem: nam ex confuſione facilè euaneſcunt. Quod ſi præter hæc, inuicem quoque congeſta ſint, ob ſedis ipſius anguſtiam, ſi quidem exigua ſit animula, obſcuriora quoque illis ſimulachra fient. Homines ergo huiuſmodi omnes quales deſcripſimus, ad opinionem falſam proni redduntur. Nam cum quid vident, aut audiunt, aut cogitant, quia ſingula ſingulis reddere mox nequeunt, tardi ſunt præuaricantúrque. Nam peruerſè vident plurima, audiúntque & aliud ſæpe pro alio, cogitando decepti concipiunt, atque hi falſi, mentiétes, ignari vocantur. Eandem ferè ſimilitudinem ſecutus Ariſtoteles cap. 1. lib. de memoria & recordatione, ita ſcribit. Perſpicuum eſt, inquit, intelligédum eſſe eam affectionem quæ per ſenſum & in animo & in ea parte in qua ipſe inſit, gignitur, & cuius habitum memoriam eſſe dicimus, picturæ cuiuſdam ſpeciem gerere. Motio enim ea quæ oritur, conſignat quaſi notam quandam ſenſum: quemadmodum hi qui aliquid obſignant, annulis faciũt. Quocirca hi, qui in magno motu vel propter animi perturbationes, vel propter ætatem verſantur, non valent memoria. In iis enim perinde fit vt ſi in aquã profluẽtem motus annulíſque imprimantur. In aliis propter frigoris incommoda, ſicuti antiqua ædificia, vt propter duritiem eius partis quæ motum accipit, veſtigium & quaſi ſimulachrum non imprimitur. Itaque qui admodum pueri & ſenes, obliuioſi ſunt & immemores. Motu enim agitantur, illi propter incrementum, hi propter deceſſionem. Platonici & Peripaterici in hac ſimilitudine cauere volunt, quod paulo antè diſputauimus, ne ſcilicet propter hæc exiſtimemus animum in ſentiẽdo aut recordando, recipere vel pati potius quàm agere. Quare Plotinus cap. 1. lib. de ſenſu & memoria, negat in ſenſuum functionibus vllas contingere in animo formationes, vel impreſſiones; aut memoriam eſſe diſciplinarum ſenſuúmque conſeruationem

tionem quaſi figura quædam ſeruetur in animo. Quoniam, inquit, neque ea extrinſecus accepta eſt. Deinde quomodo ea cognoſcat vel recordetur, idem cap. 3. ita docet ex Platonicorum ſententia. Ante omnia, inquit, non eſt mirandum, imo verò mirandum quidem, non tamen incredibile, quod tali poteſtati animæ attribuimus. Eam ſcilicet nihil in ſe accipientem, ea tamen quę non accipit, animaduertere. Animæ námque natura eſt omnium ratio. Ratio, inquam, intelligibilium, & eorum quæ illic ſunt vltima: eorum verò quæ ſunt in vniuerſo ſenſibili prima. Quapropter ad vtraque vergit: & à ſuperioribus quidem bene afficitur atque reuiuiſcit: ab inferioribus autem quadam ſimilitudine fallitur, & tanquam delinita prolabitur. Cũ igitur ſit in medio cõſtituta, nimirum percipit vtraque: & ſuperiora quidem dicitur intelligere, in memoriam ſcilicet reuocata: ſi quidẽ illis incubat. Cognoſcit autẽ propterea quod quodammodo eſt hæc ipſa. Nempe non cognoſcit ea, collocando eadem in ſe velut in ſedẽ: ſed quodammodo hæc habendo, atque intuendo: atque ex eo quod anima hæc ipſa eſt obſcurius: & ex habitu quodam obſcuriore velut experrecta euadit: lucidius eadem & ex potentia prodit in actum. Senſibilia quoque ſimiliter quaſi coaptans hæc ipſa ſecũ, efficit vt effulgeant, & ante oculos ponit: Quippe cum vis animæ etiam prius ad id præparata ſit, eadémque parturiat. Similis eſt ſententia Priſciani Lydi cap. 5. Cõmentarij in librum Theophraſti de Anima. In ſuperiore autem Platonis loco obſeruandum eſt, animę ſentientis atque memoriæ ſedem in corde potius quàm in cerebro videri poſitam. Sed hoc fortaſſe magis ex Homerica loquendi conſuetudine, cuius teſtimonio eo loco vtitur, quàm ex Platonis ſententia. De qua poſtea accuratius diſputabitur cap. 14. & 17. lib. huius.

9 Plato in Phedone, ſcribit animum noſtrum fuiſſe prius quam in corpus laberetur, tùmque eum per ingenitas ideas, rerum omnium cognitionem habuiſſe: deinde acceptam antè ortum ſcientiam, corporis contagione amiſiſſe: quam ſenſibus adiuti in vita hac, recordatione renouemus: eo ſcilicet labore quem in diſcendo ponimus. Diſciplinam verò noſtram vitæ tantum ſuperioris eſſe recordationem, hac ratione confirmat. Quod homines ſi de rebus quas in vita hac nunquam didicerunt, apto ordine interrogentur (vt in Menone puſio de dimenſione quadrati) ſtatim vt docti reſpondeant. Quod facere non poſſent, niſi per ſcientiàm rerúmque omnium rationem ingenitam. Quare ad animi immortalitatem confirmandam, hoc potiſſimum argumẽtum idem eſſe arbitratur, quod ſi animus fuit ante corpus hoc, neceſſe quoque ſit vt cum è corpore exceſſerit, eandem recipiat conditionem, qua fruebatur prius quam cum illo coniungeretur. Quæ cum in Menone, Phedro, Phedone & 10. de Rep. apertiſſimè dicta ſint de tempore corporis ortum antecedente, Marſilius tamẽ, vt Plato videatur cum noſtra religione magis conſentire, cap. 4. lib. 17. Theologiæ Platonicæ, ſcribit fortaſſe apud Platonem animos corporibus priores fuiſſe, nõ tempore, ſed naturæ dignitate.. Sed quid hoc ad animi immortalitatem, ad quam confirmandam ille hoc argumento vtitur? Melius hac in parte D. Auguſtinus cap. 31. lib. 10. de Dei Ciuitate, obſeruat, Platonicos animum ponere Deo coæternum: quod credere nollent quicquam ſempiternum eſſe poſſe, quod antea ſemper non fuiſſet. Apud Ariſt. verò quanquam certum ſit ex cap. 3. lib. 2. de animalium ortu, & cap. 5. lib. 3. de Animo, mentem extrinſecus aduenire, à corpore ſeparabilẽ eſſe, & immortalem, nec huius actionem cum corpore communicare, eius tamen qui ſingulis hominibus eſt proprius, non videtur vllam conditionem, aut ingenitam cognitionem agnouiſſe prius quam cum corpore coniungatur. De quo poſtea accuratius diſputabitur. Ex hac verò ſententiarum diuerſitate accidit, vt animus

noſter quando vitam hanc ingreditur & primũ cũ humano corpore cõiungitur, Platoni in Philebo ſimilis ſit tabulæ raſæ, in qua rerum formæ obliteratæ ſunt, per eam obliuionem quam corpus attulit. At apud Ariſt. ſicut antea obſeruatum eſt, tabulæ nudæ, in qua nihil vnquam fuit efformatum, reſpondere dicitur lib. 3. de Animo. Quæ duo in Peripateticorum doctrina quidam non ſatis accuratè diſtinguunt. Quorum error in Theſſalo methodico, à nobis detectus eſt cap. 2. prælectionum in Sphæram

10 Animus apud Platonem, eſt qui cum ſuo corpore coniunctus animal vnũ facit, ex proprio corpore vitáque per hoc diffuſa. Intellectus autem ſiue mens, animo ſuperior, cum hoc tamen vnitur: vt in mundo, tanquam animali omnium maximo, ex eiuſdem ſententia poſtea pluribus explicabitur. Ergo intellectus à corpore ſeparati operatio, ea eſt intellectio quam Alcinous priorẽ facit: quæ ſcilicet eſt primorũ intelligibilium intuitus, ſine cogitationis diſcurſu. Altera verò eiuſdem in corpore, iam naturalis eſt cogitatio, ſiue vt ait, intellectio quędam in animo corpore concluſo. Quanquam enim intellectus noſter etiam cum in ipſo corpore eſt, functionem habeat ſuam, in qua cum illo non communicat, ad intelligendum tamen diſcurſu vtitur à pręcognito ad incognitum, qui proprius eſt cogitationis, quæ *διάνοια* nominatur. Primúmque excitatur ducto initio à corporeis ſenſibus. Quorum cognitio prima & ſine medio eſſe dicitur ab Ariſt. cap. 1. lib. 1. Analyt. Poſt. Hac verò ſecundum Platonẽ rerũ ſpecies obliuione obſcuratæ, & magna ex parte obliteratæ, per illum cogitationis diſcurſum quodámodo renouantur. Atque idcirco appellatur quædam intellectio in animo corpore concluſo, & ſic intelligendo, cum corpore neceſſario communicante. De quo poſtea accuratius in quæſtione de animi immortalitate.

11 De animi alis quibus per multos circulos ille tandem in cœlum euolat, ſic Plato in Phedro. Regula Adraſtiæ Deæ, id eſt ineuitabilis numinis, hæc eſt, inquit, vt quæcunque anima Deum comitata aliquid verorum inſpexerit: ea vſque ad alium circuitum ſit indemnis, & ſi ſemper hoc facere queat, ſit ſemper illæſa. Si verò impotens aſſequendi, non inſpexerit, & caſu aliquo vſa repletáque opinione & prauitate, grauetur, grauata autem pennas cõfregerit, in terramque reciderit, tunc prohibet lex hanc in prima generatione in aliquam brutalem ire naturam: ſed iubet eam quæ plurima viderit, in genituram viri philoſophi, aut pulchritudinis cupidi, atque amatorij: eam verò quæ ſecundo loco, in regem legitimum, aut bellicoſum virum, aut imperatorium deſcendere. Tertio in gubernatorem Reipub. aut rei familiaris diſpenſatorem, vel quæſtuarium. Quarto in laborioſum gymnaſticum, aut circa medelam curámque corporis verſaturum. Quinto in eos qui vates futuri ſunt & circa myſteria quædam. Sexto in poëtam, vel alium quemuis eorum qui aptè in imitatione verſantur. Septimo in artificem, vel agricolam. Octauo in Sophiſtam & popularem. Nono in Tyrannicum. In iis omnibus quicunque iuſtè vitam egerit, ſortem poſtea nanciſcitur meliorem: qui verò iniuſtè, deteriorem. In idem enim vnde profecta eſt cuiuſque anima, annorum decem millibus non reuertitur. Nam alas ante hoc ſpatium non recuperat: præter illius animam qui philoſophatus eſt ſine dolo, vel vna cum ſapientiæ ſtudio pulchritudinem adamauit. Hæ quidem tertio ambitu millę annorum, ſi ter hanc ipſam elegerint vitam, ſic recuperatis alis, poſt tria millia annorum euolant abeuntes. Ex quibus intelligi poteſt alam ab eo appellari, animo inſitum igniculum per quem ad celeſtia erigitur. Qui cum in ea animi noſtri parte qua contemplamur, ipſius veri cupiditate excitetur: in altera autem quæ ad actiones pertinet, ipſius boni amo-

re, ſit vt cum re vnum ſit ipſum bonum & ipſum verum, duabus alis coniunctis pro duplici animi noſtri functione in vita hac, ad illud à quo ſumus profecti, contendamus. Marſilius Ficinus cap. 4. commentarij in Sympoſium, hoc interpretatur de duplici animæ lumine. Habet anima, inquit, lumen geminum: naturale vnum, ſiue ingenitum, alterum diuinum & infuſum. Quibus vnà coniunctis, ſeu duabus alis, per ſublimem peruolare valet regionem. Et cap. 5. commentarij eiuſdem. Mens, inquit, propriæ lucis indagine ad diuinam lucem recuperandam vehementiſſimè inſtigatur. Inſtigatio verò appetitioque huiuſmodi, verus eſt amor: quo duce dimidium hominis alterum, alterum eiuſdem dimidium concupiſcit. Quia naturale lumen, quod animi dimidium eſt, lumen illud diuinum, quod alterum eiuſdem dimidium dicitur, olim neglectum accendere rurſus in animo nititur. Ad eandem ſententiam pertinent quæ dicuntur à Plotino libro de triplici aſcenſu ad mundum intelligibilem.

11 Hic certum eſt Alcinoum agere de primorum intelligibilium in nobis cognitione: ad quam vita hac aſpiramus, ratione diſcurrentes, beneficio cogitationis per varias formas cum materia coniunctas: in quibus ipſius primi intelligibilis vis quædam eſt adumbrata. Secunda vero intelligibilia, id eſt naturales formas cum materia coniunctas, negat nos cognoſcere ſine ea ratione, quæ cum opinione cohæret. Quia in illis quæ ſcientia à nobis quæritur, ea ab affectionibus eſſentiæ ducit initium. Opinio autem, ſicut antea dictum, eſt memoriæ cum ſenſu quædam coniunctio. Quorum vtrúmque, ſicut apud eundem Platonem eſt in Theæteto, pertinet ad affectiones rerum & eſſentiæ imagines, non ad ipſam eſſentiam. Sicut ipſius concreti (quod quia mutabile eſt in ſcientiam cadere non poteſt) cognitio opinione comprehenſa, à ſenſu ducit initium. Ergo his gradibus philoſophia duce, animus noſter in cœlum reditum parans, per ſenſum & memoriam, opiniones primum ſibi conformabit. Ex iis quæ in opinionem cadunt, ad ſecunda intelligibilia aſpirabit: tandémque in purioribus mathematicorum abſtractionibus exercitatus, à naturalibus formis ad intelligibiles, id eſt ad ideas ſe referet: & per ipſas ideas ad diuinam mentem qua illæ comprehenduntur: ab hac denique ad ipſum bonum idearum omnium principium, quod idem eſt primum omnino intelligibile. Atque quemadmodum primum aſpectabile, id eſt ipſe ſol, oculo non modo videndi vim largitur, ſed etiam actum: ſic primum hoc intelligibile dat noſtro intellectui primam vim intelligendi. Vtque circa oculum nihil amplius humana ars conatur, quàm vt eum purget & ad aſpectabilia conuertat: ita in noſtro intellectu philoſophia, quæ huius cultura eſt, duo præſtare poteſt: nempe vt eum purget à perturbationibus & falſis opinionibus, & à ſenſilibus formis ad ideas conuertat. Atque ſicut ſol aſpectabilium lumen, oculo quando iam conuerſus eſt, monſtrat ea quæ ſunt aſpectabilia: ſic ipſum bonum, quod idem eſt primum intelligibile & reliquorum intelligibilium lumen, ea quæ ad intelligendum propoſita ſunt, noſtro intellectui deregit. In quam ſententiam, vide etiam librum Procli de anima & dæmone: in quo docet quo modo per multos gradus contemplando à multitudine ad vnum aſcendamus. Eſt verò etiam loco hoc, alioqui difficili & obſcuro, aliud obſeruandum. Nempe quod in primis intelligibilibus diiudicandis dominari vult mentis intellectionem: quæ vt dictum, poſita eſt in fruitione illorum per intuitum: accedere verò quaſi comitem, vel potius prænuntiam, rationem eam quæ coniuncta cum cogitationis diſcurſu. In ſecundis contra, hanc rationem cum cogitationis diſcurſu, primum locum

obtinere: ad eam accedere mentis intellectionem. Atque in ſenſilibus prima & ſecunda, ab homine cognoſci (de huius enim ſenſu locus hic intelligendus) per ſenſum quidem, ſed accedente ad hunc ratione, quæ cum opinione coniuncta. Concretas verò ſubſtantias quæ primis ſenſilibus affectæ ſunt, percipi potiſſimum ratione, ſenſu huic ſubminiſtrante & ſubſeruiente. Quod in ſingulis quale ſit attentius eſt conſiderandum. Atque primum quidem ea intelligibilia quæ prima nominantur, cum formæ ſint omnino materiæ expertes, in vita hac & in altera cognoſcuntur ſolo intuitu: cum ipſa mens ad mundum intelligibilem aſcenderit, vel omnino corpore ſoluta, poſt vitam hanc, vel etiam in vita hac, rapta à corpore per ecſtaſin, & per eam mortem quam philoſophicam cap. 1. appellauimus. At in vita hac, mens ad aſcenſum ad mundum intelligibilem præparatur antecedente rationis & cogitationis diſcurſu, quo exercetur in contemplatione naturalium & in abſtractionibus Mathematicis. In ſecundis autem, quæ formæ ſunt cum materia coniunctæ, & cum eadem in agendo neceſſariò communicantes, principem locum obtinet ratio cum cogitationis diſcurſu. Sed illa in hoc errorem vitare non poteſt, niſi illuſtretur & dirigatur primæ mentis lumine extrinſecus adueniente & influente. Quoniam vanus eſt labor humanæ cogitationis circa formas rerum naturalium, niſi ab illa prima mente adiuuetur. Iam in ſenſilibus ſimilis diſtinctio. Nam in primis & ſecundis dominatur ſenſus: in homine verò ad hunc accedit rationis diſcurſus. Quoniã ſenſus noſter primo ex ſe, & per ſe obſeruat ea quæ prima & ſecunda obiecta ſunt, quorum perceptio eſt illi cum belluis communis: deinde accedente ad ſenſum rationis & cogitationis diſcurſu, ex eorumdem primorum & ſecundorum ſenſilium comparatione, excitat notionem vniuerſam, cuius comprehenſio homini eſt propria. In concretis autem ſubſtantiis, quæ qualitatibus illis affectæ ſunt, contra quodammodo accidit. Nam in illis ratio dominatur, ſed non ſine ſenſu. Quoniam rerum ſubſtantias ſenſus proprie non percipit: ſed hic ad eas excitat, per ſenſiles qualitates quibus ſunt affectæ. Sic enim Ariſt. cap. 6. lib. 2. de animo, ſubſtantias numerat in iis quæ non ſentiuntur per ſe, ſed per qualitates quibus ſunt ſubiectæ. Quæ omnia in authore noſtro, ſunt hoc loco diligentiſſimè obſeruanda.

13 Mundum duplicem Plato ponit, vt apertius intelligetur ex cap. 10. lib. huius: vnum exemplarem, alterum hunc in ſenſum cadentem, in quo illius exemplaris quædam imago à deo rerum omnium opifice eſt expreſſa. De quo ſic ille in Timæo, Volens deus, inquit, omnium quæ intelligi poſſunt pulcherrimo & vndique abſoluto, mundum ſimillimum reddere, animal vnum ipſum effecit, aſpectui ſubiectum, animalia cuncta naturæ ſuæ conuenientia, intra ſuum limitem continens. Exemplarem autem illum Platonici interpretantur, intellectum diuinum, non ipſum bonum, ſed boni filium, idearum omnium fontem: cum ipſo bono ſubſtantia vnum (ſicut inter illos nonnulli affirmant) ratione autem eo differentem, quod per eum Deus per ſe ſufficiens, ſeipſum explicarit in lucem. Ergo quia exemplaris mundus idea idearum eſt, intelligibile quoque primum erit, & cætera intelligibilia in ſe complectetur. Quemadmodum mundus hic, omnia quæ ſenſum mouere poſſunt, ſuo ambitu continet. De quo vide Philonem Iudæum libro de mundi opificio. In his verò meritò miraremur Platonicos naturæ lumine tam multa, quæ etiam in noſtra religione valde ſunt abdita, videre potuiſſe: niſi antea de cauſis diuinitatis in horum doctrina abundè dictum eſſet in præfatione: & eadem, aut etiam quædam his

diuiniora, animaduerti poſſent in antiquiore ſcriptore Mercurio Triſmegiſto, tam in Pimandro, quàm in Aſclepio.

14 Ratio in hominis intellectu veri cognitionem appetit:in eiuſdem voluntate,ad bonũ tanquã ad finem refertur. Vtque in veri contemplatione, intellectus non prius expletur,quã ad cauſam omnino primam aſcẽderit:ſic in bonis,voluntas rectæ rationi conſentanea,alia ex aliis ita ſemper expetit, vt ad deum cuncta referat. Idque eſt quòd Plato docet lib.6.de Repub. vt res omnes ſine ipſius boni poſſeſſione inutiliter poſſidentur:ſic artium omnium cognitionem vanam eſſe, niſi ad ipſius dei intelligentiam referatur. Itaque humana mens ex naturæ ſuæ primordiis,in vtroque munere deum expetit: ſed contemplando in illo ipſum pulchrum, id eſt omnium quæ in naturæ vniuerſitate pulchra ſunt, fontem & ideam admirabitur:agendo vero,in eodem ipſius boni amore rapietur. Hæcque maxima vtilitas eſt ideæ boni: in qua exagitanda Ariſtoteles naturæ genius, repudiata diuiniore Platonis philoſophia,ludere videtur cap.6.lib.1.Ethic. Alio modo bonum ab eiſdem Platonicis ſpectatur in perfectione cuiuſcũque rei, hoc ipſo quod eſt. Quoniam omne ens ſicut eſt particeps entis,ita quoque particeps perfectionis cuiuſdam:& huius quidem gradibus diſtinctæ, ſicut diſtincti ſunt entium gradus. Sicque ab eiſdem bonum enti æquale dicitur, ac vtrumque horum numeratur in his quæ ſequuntur ad omnia. Quanquam boni & entis ratio diſtincta eſt,vniúſque magis abſoluta,alterius vero quodam modo relata.

Explicatum eſt Dialecticæ fundamentum, quod in ipſa natura eſt poſitum. Nunc in eadem breuiter colliguntur ea quæ artis propria, ad Definitionem, Diuiſionem Analyſin, Inductionem & Raciocinationem pertinent. Horúmq; vſus variis exemplis ex Platone illuſtratur.

Cap. 5.

1 *In dialecticæ elementis hoc potiſſimum* 2 *Plato eſſe putat,vt primum rei cuiúſque natura conſideretur, deinde ea quæ illi accidunt. Quid autem vnumquódque ſit,exquirit, vel à ſuperioribus,diuidendo atque definiendo:vel ab inferioribus,retexendo. Ea verò quæ accidunt & eſſentiis inſunt,vel ex iis quæ continentur,per inductionem: vel ex iis quæ continent, per ratiocinationem. Vt meritò, Dialecticæ*

ſint rationes diuidendi, definiendi atque retexẽdi: & præter has, diiudicandi & ratiocinandi.[3] *Diuiſio quidem alia generis in ſpecies ſectio: alia totius in partes, vt cum diſtribuimus animum in eam partem cuius eſt ratio, & in alteram cui perturbationes inſunt: hancque rurſum in eam in qua iræ ardor exiſtit, & in alterã quæ cupiditates continet. Alia diſtributio eſt vocis in ea quæ ſignificantur, quando vnum & idem nomen rebus pluribus accommodatur. Rurſúmque alia accidentium in ſubiecta, vt cum dicimus de bonis quædam ad animum pertinere, quædam ad corpus, quædam externa eſſe. Alia ſubiectorum in accidentia, vt cum dicimus hominum quoſdam eſſe bonos, nonnullos malos, alios his interiectos.*[4] *Diuiſione igitur generis in ſpecies vtẽdum eſt ad cognoſcendam rei cuiuſque propoſitæ, naturam, quàm abſque definitione nemo poteſt conſequi. Definitio verò ex diuiſione hoc modo naſcitur. Rei definiendæ genus ſumẽdum eſt, vt hominis animal: deinde hoc per proximas differentias diuidendum, vſque ad ſpecies deſcendendo, vt rationis particeps & rationis expers, mortale & immortale. Sic enim ſi proximæ differentiæ generi adiiciantur, ex iis hominis definitio conſtituetur.*[5] *Analyſis tres ſpecies habet, vnam qua à ſenſilibus ad prima intelligibilia aſcendimus: alteram qua progredimur ex demonſtratis & ſubdemõſtratis ad primas medióque carentes propoſitiones: tertiam ex ſuppoſitione ad ea principia, quæ ſine ſuppoſitione ſumũtur. Prima quidem eſt eiuſmodi:*[6] *Vt ſi à pulchro quòd in corporibus cernitur, ad id quòd animorũ eſt, progrediamur: ab hoc ad aliud quòd in vitæ officiis, inde ad id quòd legibus continetur: tandem ad eius immenſum pelagus: vt iis gradibus quòd reliquum*

eſt,hoc ipſum pulchrum,aſſequamur.Secũda ſpecies eſt eiuſmodi. Supponendum eſt quod quæritur, & quæ illo priora ſunt conſideranda,eáque demonſtranda, à poſterioribus ad priora progrediendo: donec ad primum & id quòd in confeſſo eſt,perueniamus:à quo rurſus ducto initio, ad id quod quærebatur compoſitionis modo regrediamur.Vt quæro, An immortalis ſit animus? Atque hoc ipſo ſuppoſito,inquiro an idem ſemper moueri poßit: eóque demonſtrato, rurſus an quod ſemper moueri poteſt, idem quoque per ſe moueatur? Idque etiam cum demonſtrauero,amplius cõſidero,an quod per ſe moueri poteſt,principium ſit motus. Atque hoc quoque deinceps, an principij nulla ſit origo? Quod quidem vt ratum ponunt. Quoniam quod ingenitum eſt,idem quoque interitus eſt expers. A quo vt clariſſimo cum ductum fuerit initium, demonſtrationem eiuſmodi componam. Si principium, ingenitum & interitus expers. Principium motus quod per ſe mouetur. Quòd per ſe mouetur,animus. Interitus ergo expers,ingenitus & immortalis animus. Ex ſuppoſitione verò Analyſis talis eſt. Quiſquis aliquid inueſtigat, illud ipſum ſupponit:deinde quid ad ſuppoſitum ſequatur,conſiderat.Poſthæc ſi eius quòd ſuppoſitum eſt,ratio reddenda ſit,aliam ſuppoſitionem aſſumẽs, quærit vtrum quod prius ſuppoſitum fuerat, rurſus ad alteram ſuppoſitionem conſequatur:idémque obſeruat donec ad principium peruenerit quod non amplius ex ſuppotione ſumitur.[7] Inductio autem eſt omnis ſecundum rationem via, vel à ſimili ad ſimile progrediens,vel à ſingulis ad vniuerſa. Vtiliſſima verò eſt ad excitãdas notiones ab ipſa natura inſitas.[8] Orationis eius quàm propoſitionem vocamus,ſpecies duæ ſunt:vna

quidem affirmatio, altera negatio. Affirmatio hæc eſt, Socrates ambulat: Negatio hæc, Socrates non ambulat. In affirmationibus autem & negationibus quædam eſt de genere vniuerſo, altera de eius parte. De parte affirmatio talis, quædam voluptas bonum: negatio, quædam voluptas non bonũ. De genere vniuerſo affirmatio eiuſmodi, Omne turpe malum: negatio, nullum turpe bonum. Ex propoſitionibus quædam Categoricæ ſunt, aliæ Hypotheticæ. Categoricæ, quæ ſimplices, vt omne iuſtum bonũ.[9] Hypotheticæ, quæ vel conſecutionem, vel repugnantiam quandam declarant.
[10] *Ratiocinandi verò artem Plato adhibet arguens & demonſtrans. Arguens quidem, ea quæ falſa ſunt interrogando: demonſtrans autem, vera docendo. Ratiocinatio eſt oratio in qua quibuſdam poſitis, aliud ab iis, vi tamen eorum quæ poſita ſunt, neceſſario efficitur. Ratiocinationũ quædam Categoricæ ſunt, aliæ Hypotheticæ: nonnullæ ex illis mixtæ. Categoricæ, quarum tam ſumptiones quam conclusiones, Categoricæ ſunt propoſitiones. Hypotheticæ, quæ Hypotheticis propoſitionibus cõſtãt: Mixtæ quæ vtriuſque generis complexionem habent. Vtitur autem ille ratiocinationibus demonſtrantibus, in dialogis in quibus id agit vt ſuam ſententiam explicet: probabilibus contra ſophiſtas & iuuenes: contenſioſis autẽ in eos qui propriè contenſioſi dicũtur, vt in Euthydemum & Hippiam. Cum verò categoricarum ratiocinationũ figuræ tres ſint, prima dicitur in qua extremum commune de hoc quidem enũciatur, illi verò ſubeſt. Secunda, in qua idem extremum de vtriſque enunciatur. Tertia in qua illud idem vtriſque ſubeſt. Extrema dico propoſitionũ partes, vt in hac, homo eſt animal, hominẽ &*

animal,extrema appellamus. Atque in prima figura Plato interrogat,itémque in ſecunda & tertia. Et in prima quidem,ſic in Alcibiade. Iuſta,pulchra ſunt:pulchra bona:iuſta ergo bona ſunt. In ſecunda,vt in Parmenide, Quod partes nullas habet,nec rectum, nec rotundum eſt. At quicquid figuræ eſt particeps,aut rectum eſt,aut rotundum. Quòd ergo partes nõ habet,figuræ nullius eſt particeps. In tertia ſic eodem libro, Quod figuræ eſt particeps, quale eſt, quod figuræ particeps, finitum. Quod ergo quale eſt finitum eſt. Ratiocinationes autem Hypotheticas interrogatas ab eodem libris multis deprehendemus, & maximè in Parmenide. Si nõ habet partes ipſum vnum, nec principium,nec finem,nec medium habet. Si neque principium, neque medium, neque finem habet, nec extremum habet. Si extremum non habet, neque figuræ vllius eſt particeps. Ergo ſi non habet partes ipſum vnum,nullius figuræ eſt particeps. At in ſecunda figura Hypothetica, quam plurimi tertiam nominant, in,qua ſcilicet medium commune, extrema vtraque ſequitur, in hunc modum interrogat. Si non habet partes ipſum vnum, neque rectũ eſt neq; rotundũ. Si figuræ eſt particeps,aut certũ eſt, aut rotundũ. Quare ſi partes nõ habet,nec figuræ vllius eſt particeps. Quinetiam ad tertiã figuram (quæ nõnullis ſecunda eſt,in qua communẽ extremum reliqua duo antecedit) huius interrogationes in Phædone ſic reuocari poſſunt. Si ſciẽtiam ipſius æqualis adepti, nunquã obliuioni tradidimus,profecto ſcimus. Si autem obliti ſumus, recordamur. Mixtarum quoque ratiocinationum meminit,earum quidẽ quæ ex conſecutione aliquid efficiunt, hoc modo. Si vnum totum eſt & finitum, hoc principium & media finémque

habens, figuræ etiam erit particeps. Verum autem antecedẽs. Verum igitur conſequens. Aliarum autem quæ ex conſecutione euertunt, differentiæ ſunt ex eo ipſo conſiderandæ. [11] *Quando quis igitur perſpectas habet animi facultates, hominúmque differentias & orationis formas, quas variis variè accommodet, acutéque ſentit, quis, quibus rationibus & cuiuſmodi perſuaderi poßit: hic ſi nactus fuerit occaſionem ad vſum accommodatam, perfectus erit orator: eiúſque Rhetorica, ſcientia bene dicendi merito nuncupabitur.* [12] *Sophiſmatum quoque & captionum rationem, modò propius intueamur, in Euthydemo à Platone ſignificatam deprehẽdemus. Si quidem eo & quæ ſecundum voces, & quæ ſecũdum res ipſas ſophiſmata committuntur, horúmque explicationes indicantur. Atque etiam decem Categorias tum in ipſo Parmenide, tum in aliis Dialogis quaſi adumbrauit. Notationis verò formam vniuerſam in Cratylo eſt complexus:* [13] *Et planè hic vir admirabiliter perfectus in definiendo & diuidendo: quæ in illo vim Dialecticæ maximam declarant. In iis quæ in Cratylo traduntur illius mens eſt eiuſmodi.* [14] *Quærit naturáne nomina conſtent, an inſtitutione. Atque ſtatuit, quod in ipſis nominibus rectum eſt, id inſtitutione conſtare: non tamen omnino, neque vt ſors tulit, ſed ita vt eiuſmodi inſtitutio, naturæ rei ſit conſentanea. Non enim eſſe aliud nominum rectitudinem, quam inſtitutionem, cum rei ipſius natura conuenientem: neque quamlibet inſtitutionem ad rectitudinem nominis ſatis eſſe: neque verò naturam, aut in hac primum vocis ſonum, ſed quod ex vtriſque compoſitum eſt: vt quoduis nomen ponatur rei familiare & proprium. Non enim ſi quodlibet nomen ad rem*

quamuis temerè adhibeatur, rectè ſignificat, vt ſi homini nomen equi imponamus. Si quidem loqui actio quædam eſt. Quare non quouis modo quis loquatur, rectè loquitur: ſed ſi loquatur vt rerum ipſarũ natura poſtulat. Quoniam verò eius muneris quod in loquendo verſatur, pars quædam eſt rei cuiúſque ſuo nomine expreſſio, vt orationis pars ipſum nomen, rectè vel non rectè nomen imponere, haud ſanè cuiuſlibet inſtitutionis erit, ſed eius in qua nomen cum ipſa re naturali quandam cognationem habebit: iſque rectè nomina inſtituet, qui eiſdem nominũ naturas exprimet. Nam rei inſtrumentum nomen eſt, non quodcunque ſortè datum, ſed naturæ conſentaneum: eodémque res inter nos communicamus & diſcernimus.[15] *Quo fit vt inſtrumentum ſit, & docendæ & diſcernendæ cuiúſque rei naturæ accommodatum: quemadmodum textoris radius, telæ. Ad dialecticum hoc etiã pertinebit, nominibus rectè vti. Vt enim radio textor vtitur propriam eius functionẽ agnoſcens, cũ illũ faber efformauerit: haud ſecus dialecticus nomine vtetur, quod nominũ author vt decet effinxit. Etenim clauum conficere fabri eſt: eo autem rectè vti, gubernatoris officium. Sic quoque nominum inſtitutor rectè nomina ſtatuet, ſi id fecerit quaſi præſente dialectico, vt eo qui perſpectas habet rerum ſubiectarum naturas. Atque id quidem quòd dialecticum, ad hũc modum ſit deſcriptum.*

Ia. Carpentarij Commentarius in Cap. 5.

1 In prima philoſophiæ parte quæ eſt de diſſerendo, ſiue de methodo inueſtigandæ veritatis & diiudicandæ, videtur noſter Alcinous magna ex parte Ariſt. potius ſectari quam Platonica: & cum vtriſque Stoica frequẽter permiſcere. Idq; quoniam, vt in præfatione dictum eſt, partis huius ad vnius artis formam reuo-

catio, præceptorúmque quaſi in vnum corpus collectio, & horum ex relatione ad certum finem, apta diſtributio, Ariſtoteli penè propria eſt. In qua vix Plato quicquam ſibi poteſt vendicare præter diſperſa præcepta, quæ in huius Dialogis multa ſunt, & pręceptorum vſum, frequentibus exemplis in eiſdem illuſtratum: qualia ex illo Alcinous pleráque hoc capite commemorat. Primum verò conſtituendum, eſt quod ex capite ſuperiore debuit intelligi, huic arti ſubiectam eſſe in natura rationem, quæ eiuſdem præceptis excolitur tam latè fuſis in omnem partem, quam latè diffuſus eſt illius vſus: in quo alius alium, vel ſolius naturæ præſtantia, poteſt vincere. Nam cum eidem Platoni, ars omnis bene agendi, vel efficiendi conſilium quoddam ſit: quicquid eſt in quo nonnulli inter alios excellunt, id aut iam arte aliqua comprænhenſum eſt, aut certè eiuſmodi vt ad eam poſſit reuocari. Si quidem in illa præſtantia & ingeniorum excellentia, aut artis iam inuentæ & cognitæ vſuque excultæ, effectus quidam eſt, aut id ipſum quod arti nondum natæ poteſt eſſe pro exemplari, ſi acceſſerit diligens eorum hominum obſeruatio, quorum ingenia illam naturæ excellentiam ſunt adepta. Sic enim natura artis exemplar & ipſa ars naturæ perfectio eſſe dicitur: quanquam non vna & eadem ratione. Porrò omnibus conſtare arbitror, alium eſſe rationis vſum in populari ſermone, alium in accuratiore philoſophorum doctrina quæ ad rudium captum non ſolet ſe omnino demittere. Quoniam, vt Plato ait in Timæo, cum de re firma, ſtabili & mente comprænhendenda diſſeritur (apud eruditos pręſertim) ſtabiles quoque & immutabiles, & quam maximè fieri poteſt, inexpugnabiles rationes eſſe oportet. Cum autem de ipſius rei firmæ ſtabiliſque ſimulachro diſputatur, has veriſimiles eſſe ſatis eſt: quæ ad ſuperiores eo modo ſe habent, quo imago ad ſuum exemplar. Atque vt Ariſt. ſcribit lib. 1. Ethic. Ipſum accuratum docendi genus non eſt in omni re, nec apud omnes ſimili modo poſtulandum. Támque turpe eſt mathematicum popularibus rationibus vtentē, probare, quam ab oratore neceſſariam rationē requirere. In quo non ſolius inuentionis, aut delectus argumentorum ſingulorum, diſcrimen eſt, quod Theſſalus paſſim videtur arbitrari, ſed etiam collocationis, huiuſque rurſum duplicis. Cuius ſcilicet pars prior ſingulis quæſtionibus tractandis accommodata eſt: poſterior verò doctrinæ perpetuitati, in diſtributione multorum ad eandem quæſtionem, vel certè (ſi quæſtionum varietas eſt in re vnius generis, vel in affectionibus ad idem genus ſubiectum pertinentibus) illorum omniū ad eundem finē pertinentium. Ex quo apud Ariſtotelem profecta eſt vniuerſę artis diſſerendi diſtributio in duas partes, vel potius in duas integras artes, vnam Topicam, alteram Analyticam. Quæ apud eundem non modo ſuis finibus tam manifeſtè differunt quàm opinio & ſcientia: ſed etiam argumentorum inuentione atque delectu, horúmque collocatione: non ſolum ea quæ ſingulorum argumētorum eſt, ſed & altera longè præſtantiore, per quam intelligitur, in diſſerendi perpetuitate, quid de multis ad eandem rem pertinētibus, debeat eſſe primum, quid poſtremum, quid inter hæc interiectum. Sicut in huius doctrina facilè animaduertent qui præcepta de hac collocatione & methodo quæ in Topicis lib. 8. traduntur, cum iis ſedulo conferent quæ permulta, illiſque longè exactiora, artis Analyticæ parte poſteriore ab eodem explicantur. Nam ſicut à nobis in Animaduerſionibus Dialecticis dictum eſt, & in præfatione Logici Organi pluribus expoſitū, ea quæ priore parte eiuſdem artis Analyticæ de argumenti delectu & collocatione traduntur, vtriúſque artis, Topicæ, inquam, & Analyticæ, communia ſunt, ſed certis de cauſis (quæ illic à nobis ſunt redditæ) ab Ariſt. cum parte poſteriore coniuncta. Iam verò præter illam collocationis perpetuitatem, quæ propria eſt

methodi, quis neſcit ad quæſtiones ſingulas rationis vſum adhiberi, vel ſimplices rerum notiones definitione & diuiſione explicando: vel in coniunctis verum à falſo inductione nonnunquam, aliàs verò ratiocinatione, diſcernẽdo? De quibus vt definitio in ſimplicibus multa in vnum colligit, diuiſio vnũ in multa diſtribuit: ſic in coniunctis inductio ex multis quæ continentur, progreſſionem habet ad vnum quiddam quod continet, ratiocinatio verò ex iis quæ continent, ad ea quæ continentur. Quæ cum quatuor ſint, iis ab Alcinoo quinta adiicitur Analyſis, quæ à nonnullis ſtatuitur in perpetua collocatione, vel multarum quæſtionum ad eandem rem, vel multorum argumẽtorum ad eandem quæſtionem pertinentium. Quanquam hîc etiam ſimplicibus notionibus & quæſtionibus ſingulis accommodatur. De qua poſtea hoc ipſo capite pluribus diſſeretur. Nunc verò obſeruandum eſt ab Ammonio, Commentario in præfationem Porphirij de quinque vocibus, Dialecticæ Platonicæ, quatuor tantum potiſſima capita conſtitui, primum de definiendo, ſecundum de diuidendo, tertium de Demonſtrando, quartum de Analyſi: prætcrita inductione, quæ quinto loco ab Alcinoo ponitur, etſi in principibus diſſerendi inſtrumentis non admodum neceſſaria. Ergo diſſerendi ars, illa ſiue quatuor, ſiue etiam quinque, ſuis præceptis inſtruet, & quo modo componenda ſint, docebit. Quibus ſingulæ ſcientiæ in ſuo genere ſubiecto tractando, vtentur. Quæ quoniam hæc illis ſubminiſtrat, idcirco eadem reliquarum ſcientiarum miniſtra appellatur. Vnde nata quæſtio, quæ ab Ariſtotelis interpretibus variæ diſputatur, vtrum hoc artificium diſſerendi philoſophiæ pars, an huius inſtrumentum tãtum debeat nominari. De qua vide quæ à nobis dicta ſunt in præfatione Logici Organi.

2 Locus Platonis eſt in Phædro, quem ex illo Cicero vſurpat lib. 1 de Officiis, libris de finibus, & in Oratore. Ariſtoteles lib. 2. Analyt. poſt. de re ſimplici duo quæri ait, an ſit, & quid ſit: ſed primum an ſit, deinde verò quid ſit. Quoniam fruſtra quæritur de re aliqua quam naturam habeat: niſi prius eam in natura eſſe conſtet. Ergo vel locus Platonis intelligendus eſt in diſputationibus quæ frequentiſſimè inſtitui ſolent de rebus quas cauſa eſſe conſtat: vel in ſcientiis & artibus de genere ſubiecto, de quo, vt idem Ariſt. ait cap. 1. lib. 1. Analy. poſt. initio ponẽdum, quia eſt. Vel ſi hoc quoque transferre volumus ad ea de quibus adhuc dubitatur, ſint néne (vt de inani & infinito in phyſicis) in iis etiam à definitione erit incipiendum, non ea quæ naturam rei doceat, ſed quæ vim nominis interpretetur: ſine qua nõ poteſt de re ſubiecta, vtrum in natura ſit, ſine errore iudicari. Sic enim Ariſt. ait cap. 7. lib. 2. Analyt. poſt. neminem de eo quod non eſt, ſcire poſſe quid ſit, ſed tantum, quid aut oratio, aut verbum ſignificet.

3 Hic diuiſionis nomine complectitur non eam modo quæ in genere propriè dicitur, ſed & partitionem totius integri, quam cum illa in argumentandi legibus confundi Cicero vetat in Topicis. Id autem fortaſſe facit Alcinous ex eo quod Plato ſcribit in Politico, quicquid alicuius ſpecies eſt, eiuſdem quoque partem eſſe. Galenus verò obſeruat lib. 6. de decretis Hipp. & Plat. quanquam non omnis pars ſpecies dici poſſit, à Platone tamen rationem, iram & cupiditatem, modo partes, modo ſpecies animi appellari: vt hoc loco partitionis exemplum propoſitum, diuiſioni quoque poſſit accommodari. Niſi mallis diuiſionis eius quæ propriè in genere dicitur, nulla hic exempla proferri, ſed ea reiici in ſequẽtem locum, in quo de cõparatione diuiſionis cum definitione diſſeritur. Quod verò diſtinctionem vocis multiplicis, diuiſionem etiam appellat, id facit repugnante Georgio Agricola & in eo ipſo Boetium leuiter exagitante lib. 1. de Dialectica inuentione. Reliqui duo modi, accidentium in ſubiecta & ſubiectorum

in accidentia, ita ſunt intelligendi, vt non propriè accidens in ſubiecta, vel ſubiectum in accidentia diſtribuatur (nec enim hoc abſolutè Categoriarum diſtinctio permittit) ſed accidens in accidentia, & ſubiectum in ſubiecta: accidentium tamen ſub alio accidente communiore contentorum differentiæ petantur à ſubiectis, ſicut & ſubiectorum, contra ab accidentibus. De iis plura ſcripta ſunt à Boetio lib. de diuiſione. In exemplo autem de diuiſione bonorũ, quod hoc loco proponitur, multa quidem ſunt ad comparationem Platonis cum Ariſtotele pertinentia: ſed ea commodius explicabuntur in tertia philoſophiæ parte, de vita & moribus, commentario in cap. 20. libri huius.

4 De vtilitate, quam diuiſio ad colligendam rei cuiuſque naturam affert, multa ſcribit Plato in Politico. Idémque in Sophiſta negat quemquam poſſe latentem rei vllius naturam diſcernere, niſi in ea ab aliis diuidenda, ſit exercitatus. De differentia verò quæ adiecta generi definitionem perficit, ſic loquitur extrema pagina Theæteti, Si differẽtiam cuiuſque accipias qua ab aliis eſt diſtinctum, definitionem, vt quidam tradunt, acceperis. Quandiu vero commune aliquid attigeris, illorum definitionem quorum communitas eſt, habebis. Ariſtoteles lib. 2. Analyt. poſt. definiendi rationem diuiſione plurimum adiuuari fatetur: quòd per eam omnes differentiæ rei propoſitæ conuenientes colligi poſſint, definitionem tamen ratiocinatione per diuiſionem facta, omnino concludi poſſe negat. Quod hac aut nihil prorſus efficiatur, aut id poſtuletur quod in quæſtione eſt poſitum. Idémque exactius hanc comparationem explicat cap. 14. lib. eiuſdem, vbi oſtendit etiam ſi breuiſſima definitio ea ſit futura, in qua primo loco ponitur proximum genus rei definiendæ (ſic enim minus erit laborandum in colligendis intermediis differentiis) aliquando tamen eſſe neceſſarium à ſuperiore remotioréque initium repetere: nec tum vllam ex intermediarum diuiſionum differentiis ad rem pertinentibus, prætermittendam. Quod cum faciemus, plurimum intereſſe vult quo ordine ſingulæ diſponantur, & quæ primo, quæ ſecundo loco conſtituantur. Atque cum in definiendo cauendum ſit ne quid prætermittatur: eodem loco ſcribit id propemodum ſola diuiſione præſtari. Quoniam, inquit, poſtquam primo loco genus acceptum eſt, ſi quis non proximam diuiſionem accipiat, ſed ad inferiorem aliquam tranſiliat: in partes diuiſionis non cadent omnia quæ ſub genere continentur. Vt ſi quis animal diuidat in ea, quæ alas habent perpetuas continuáſque, & ea quæ diuiſas: non comprehendet omne animal, ſed volucres tantum, quarum hæ ſunt propriæ differentiæ, in quas non omne animal cadit. Quod idem in aliis generibus eſt dicendum. Id vero eſt quod hoc loco Alcinous precipit, de genere per proximas differentias diuidendo.

O. V. HENRICO Memmio, in ſecretiore Regis Senatu, P. C.

Iacobus Carpentarius. S.

SEquens diſputatio de methodo, Ornatiſſimè & Humaniſsimè Memmi, antè annos octo neſcio qua occaſione, ex noſtris in authorem hunc Commentariis ſelecta, ſeorſum in tuo nomine eſt edita: mihi fortaſſe antè tempus, quæ in regia profeſsione paulò poſt ineũda, eos motus peperit, quos non dubito quin adhuc memineris. Quare æquum viſum eſt eandem nunc ſuo loco, melioribúſque fortaſſe temporibus reſtitutam, te ſuum patronum, vel potius tutelarem Deum agnoſcere: cuius auſpiciis in illis fluctibus, ſaluis rebus, ad portum potuit peruenire. Sciebam equidem tibi multis honoribus aucto, grauiora deberi: ſed piaculum erat ſemel conſecrata, alio conuertere: & hoc opere confecto, cum iam cogitare inciperem de noſtris in Lucretium diſquiſitionibus, quæ, vt ex ſequentibus intelliges, te authore ſunt inſtitutæ, ſperare auſus ſum, fore vt in his quas tibi iampridẽ vouimus, cumulatius aliquando ſatisfaceremus. Modo nos non ſolùm fauore tuo, ſed tuis

in illum authorem vigiliis adiuueris. Quòd vt facere velis, te per philoſophiam obſecramus: cui ſicut multum tribuis, ſic certè debes quam plurima. Quia te in Reip. adminiſtratione imprimis exornauit, & in eum dignitatis locum extulit, vbi perpaucos habes pares. In quo diu viue & Vale.

I A C.

IAC. CARPENTARII
de Analytica methodo,
prima digreſſio.

IN QVA DISPVTATIONES duæ, contra Theſſalum Academiæ Pariſienſis methodicum,

AN EA SIT VNICA, IN QVA ſemper à gen̄alibus ad ſpecialia deſcendamus.

ANalyſeω̃s vocabulum, cùm de methodo agitur, doctrina Ariſtotelica magis quàm Platonica nobilitatum eſt. Siquidem ab eo Ariſtoteles Analyticā inſcripſit vniuerſæ artis differendi partem præſtantiſſimam: quam in priorem & poſteriorem diſtinxit, atque libris quatuor eſt cō-plexus: quibus, meo quidem iudicio, apud intelligentes nihil eſt in Logico organo admirabilius. Platoni verò familiaris magis eſt, Diæreſis: cui ex altera parte Sintheſin opponit: ſicut nonnulli apud Ariſt. Analyſi, Geneſin. In quibus primùm nobis obſeruandum vocabula hæc, Analyſin, inquam, Geneſin, Diæreſin & Sintheſin, nō vno modo apud veteres vſurpari. Ideóque eorum multiplicitas hoc loco diſtinguenda, vt hac perſpecta ſine errore iudicare poſſimus de quæſtione maxima: quam quidam contra Ariſtotelem, imò verò contra omnem antiquitatem, explicarunt, vtrum in omnibus artibus vnica methodus conſtituenda? De qua nunc paucis liceat cum illis agere: differetur autē de eadem aliàs in Logicæ artis deſcriptione, pluribus: vt intelligant, non quod aiunt, idcirco nouam hanc, quam moliūtur, operis effigiem à nobis damnari, quòd opus nullum vnquam Methodica Ariſtotelis regula confecerimus, nunquam ab

aliis factum conſiderauerimus: ſed quia in rebus omnibus nobis æterna & ſancta eſt antiquitatis authoritas: nec vt ab ea facile deficiamus permittit, pudor fortaſſe ſubruſticus, ſed vt arbitror minus reprehendendus quàm horum contra bonos ſcriptores omnes, confidens audacia.

Analyſis quid. ANALYSIS, vt intelligi poteſt ex Ariſt. cap. 3. lib. 3. Ethic. pertinet ad Geometrarum deſcriptiones: in eiſque ſignificat reuocationẽ eius de quo quæritur, ad principia in ſuo genere omnino prima, per ea quæ intermedia ſunt. In quibus nullus gradus ſine vitio prætermitti poteſt. Hinc ab eodem tranſlata ad artem demonſtrãdi: quam inde Analyticam appellauit. Vt in explicatione eius, quæ artium omnium exactè tractandarum regulam continet, vel ſola inſcriptione indicaret ſe maximè Geometras imitari: vt exactiſſimos artifices & valde Methodicos: tales enim hos cum antiquitate exiſtimabimus, tantiſper dum ex eadem impudentiæ ſchola, plauſtrum animaduerſionum in illos expectabimus. Quanquam verò Ariſtoteles eandem nonnunquam appellet artem demonſtrandi: non eſt tamen fortaſſe omnino idem quæſtionis propoſitæ Analyſin facere, & eam per ſuã cauſam demonſtrare. Analyſin enim facit, qui ab illa deſcendit ad proximam cauſam, ab hac ad ſecundam, indéque ad tertiam: donec ad prima omnino peruenerit: in quibus animus conquieſcit, nec amplius priorem cauſam inquirit. Demonſtrat verò, qui à cauſa natura prima, reſurgit ad proximam, indéque per intermedias, ad quæſtionem propoſitam: ſicut in explicatione ſecundi exempli notari hoc loco in Alcinoo poteſt. Qui etiam ſi cum priore ſuam Analyſin perſequente, commune habeat ſpatium in quo verſetur, nempe id omne quod inter quæſtionem & cauſam in eo genere primam, eſt interiectum: ratione tamen ab illo non minus diſtinguitur, quàm is qui per aliquod interuallum aſcendit, ab altero qui per idem deſcendit. Síque Ariſt. cap. 3. lib. 3. Ethic. deliberationem in iis quæ ad mores pertinent, cum actione quæ illam ſequitur, comparans, ait eam Geometrarum Analyſin in deſcriptionibus imitari. Quoniam pro rato poſito fine (neque enim de hoc vult deliberari) inquirit quomodo ad eum perueniri poſſit. Quod ſi compluribus rationibus eum parari poſſe conſtet, tum qua facillimè & optimè poſſit, inueſtiget. Sin vna via, quo modo per hanc: idque eouſque faciat, donec ad primam cauſam ventum ſit, quæ in inueniendo eſt poſtrema. A qua actio contra, primum excitetur, & per eoſdem gradus in finem deſinat, qui in deliberando primus ponebatur. Hæc mihi analyſeῶs prima vis, in diſſerendi arte apud Ariſt. eſſe videtur. Quod nomen poſteà nonnulli in ea etiam methodo vſurparunt, quam in colligen-

da definitione idem præſcribit cap. 14. lib. 2. Analyt. poſt: indéque deſcenſum omnem à generalibus ad ſpecialia, Analyticum appellauerunt, non valde repugnante me. Vt hoc nomine, de duobus ordinibus à Platone laudatis in Phædro, alterum complectamur: quem animaduerto Ariſtoteli in docendo valde familiarem. Quanquam hîc eo loco diæreſin potius quàm analyſin nominet, ex eóque concludat definitionis colligendæ rationem diæreſi valdè adiuuari. Ex quo fortaſſe eſt effectum, vt nonnulli diæreſin ad Analyſin reuocarint, illámque huius partem quandam fecerint. Eſt etiam Analyſis quædam totius integri in particulas vltimas, per partes principes, aut alias quaſuis intermedias: vt cum ciuitas in ſuos ordines, hique in ſingulas familias diſtribuuntur: vel ratiocinatio in pronunciata, rurſúmque hæc in attributum & ſubiectum, quæ inde Analyſeos extrema ab eodem appellantur cap. 1. lib. 1. Analytic. priorum: quòd in ea ratiocinationis, per media pronunciata, analyſis definat. De tribus autem Analyſeos modis qui nunc ab Alcinoo notantur, duo poſteriores facilè ad eum referri poſſunt, quem de Mathematicis ad diſſerendi artem tranſlatum eſſe voluimus. In primo, hæreo. In quo etiam ſi facilè ſit diſtinguere gradus quoſdam per quos animus aſcendit à ſenſilibus, ad ea quæ omnino corporis expertia ſunt, & à ſenſilibus ſeparata, per multa intermedia: vix tamen in Ariſtotelica aut Platonica loquendi conſuetudine, Analyticum hoc videri poteſt: niſi eadem ratione à rebus ſingulis ad notionem ſpecialem, & ab hac ad maximè generalem, in abſtrahendo facta progreſſio, analytica quoque eſſe dicatur. Quod ſi admittimus, quis non videt non modò Platonis diæreſin, ſed etiam huic contrariam ſinthesin, ad analyſin reuocari? Sed de huius nominis varietate fortaſſe plus ſatis: reliqua breuius perſequamur. Geneſis, originem ſignificat rei alicuius ex eorum quibus conſtat collectione atque vnione: ſi modò illa eſt eiuſmodi vt partes habeat. Et quia totum dupliciter dicitur, nempe quòd integrum eſt, & quòd vniuerſum: idcirco illa cum de ordine quæritur, ſignificare poteſt progreſſionem à partibus ad totum integrum (ſic enim partes toto integro geneſi priores ſunt) & ex formis ad genus vniuerſum. De qua, ſicut ex ſequentibus intelligetur, non eſt eodem modo iudicandum. Vſurpari quoque poteſt in motibus, pro deſcenſu à fine ad media, in deliberando: & pro aſcenſu à mediis ad finem, in agendo. Sic enim dicimus deliberantibus finem ex ſe media gignere, & agentibus media de ſe finem ipſum excitare. Haud diſſimilis eſt varietas in diæreſi & ſintheſi. Nam vt totum dupliciter dicitur: ſic eius quoque duplex diſtributio eſt, duplexque cõpoſitio. Atque vt ex fundamento, pariete & tecto domus componi

dicitur: ita quodammodo ex rebus ſingulis ſpeciales notiones, & ex ſpecialibus generales. Itémque contrà, vt domus in fundamentum, parietem & tectum diſtribuitur: ſic genera in ſpecies, & hæ in res ſingulas: ſed diſtributionis & compoſitionis modo valde diſſimili.

Quibus ita poſitis, iam ad noſtrum methodicum Theſſalum veniamus: ſic enim eum qui nobis iſtam quæſtionem attulit, honoris cauſa placet appellare: quòd apté cadere in illum videantur omnia quæ de Theſſalo ſcribit Galenus lib. 1. Methodi.

Hic Methodum vnicam eſſe vult, eámque Analyticam: repugnante Platone, Ariſtotele, Galeno, omni denique antiquitate: ſed hoc fortaſſe ſuo iure facit, pro ea ſcilicet libertate, per quam illi noua academia concedit, vt nullius nomini addictus, meritò omnibus veritatem anteponat. Itaque nullius authoritate nobis premendus eſt, ſed momenta rationum modo conſiderãda: vt ex horum comparatione veritas eluceſcat. Qua perſpecta facilè, vt opinor, illos hac in parte omni ſuſpicione erroris, vel inconſtantiæ liberabimus: eadémque opera efficiemus vt intelligatur hunc noſtræ academiæ Theſſalum in iſta quæſtione ſemper ſui ſimilem, id eſt in antiquitatem contumemelioſum eſſe, & neſcio quibus nugis, in quibus iampridem conſenuit, modóque repueraſcit, ſic inſoleſcere, vt ſuis humeris Philoſophiæ regnum geſtare videatur. In qua diſputatione, ne in verbo magis quàm in re laboremus, conſtituamus quid Methodi nomine ſignificetur: vt ad id tanquam ad regulam, nos in hac diſputatione referamus. Sit verò hæc, in multis ad eandem rem ſiue arté pertinentibus, nec tamen eundem gradum in hac obtinentibus, viæ ſiue ordinis inſtitutio: in qua primum quiddam quaſi pro capite, vel reliquorum fonte ponatur. Deinde conſideretur quid ex illo principio ſit ſecundum, quid tertium, ac deinceps quo modo vnumquodque conſequatur. In hac Methodi ratione, quæ ex Galeno lib. 9. de placitis Hippo. & Plat. eſt deſcripta, video cum Methodico Theſſalo mihi » bene conuenire. Idque vt omnes intelligant, commemorabo quæ » ille ſuperioribus Galeni verbis ſubiicit: Hîc, inquit, Methodicæ col» locationis, de qua loquimur, & quam vnicam probamus & ſequi» mur, ſpecies videtur à Galeno definiri. Quam definitionem ſi ſe» quare, eámque rem velis Methodum appellare, & Methodi no» mine contra me dicas hanc primi, ſecundi, tertij, quarti loci diſpo» ſitionem à Galeno locis de quibus diſſeremus, intelligi, & plures artis collocandæ vias & Methodos tales à Galeno conſtitui, re ipſa iam non verbo diſſidemus. Atqui ego ſic, intelligo Theſſale, & ſecundum hanc propoſiti nominis notionem contendo, Methodum

vnicam eſſe non poſſe. Cedo enim num vt in docendis artibus, poſtquam iam ſunt inuentæ, earúmque rudis materia eſt collecta, iſtiuſmodi gradus à peritis artificibus ſunt diſtincti: ſic erunt apud ſolertes artium inueſtigatores? nec omnia ſimul ab illis inquirentur, ſed in iis quædam erunt prima, alia ſecunda, itémque tertia & quæ deinceps conſequantur? An in docendis rebus iam inuentis, ignoratione Methodi confuſio quædam eſſe poterit: in earundem inueſtigatione nulla vnquam erit? Aut in rerum inueſtigationem aliquando confuſionem cadere concedes: in illa Methodum eſſe vllam omnino negabis? Non dicam id tibi propter contrariam ſummorũ Philoſophorum authoritatem non licere, ſed propter eum vſum, qui te tam multa docuit. Nec enim qui primi in notandis diſſerendi præceptis ex vſus obſeruatione laborarunt, ſine ordine id fecerunt. & ſi verum fateri vis, in iis erroribus quos in illorum ſcriptis tibi fingis, non ſolum explicandis, ſed etiam inueſtigandis, ſine aliqua Methodo minimè es verſatus. Et certè Galenus, cuius definitionem probauiſti, id ipſum quòd diſputo apertè fatetur cap. 4. lib. 1. Methodi. Methodo quippiã inquirere & inuenire, inquit, ex aduerſo opponitur ei quòd eſt fortuitò temeréque reperire. Eſt autem id cum via quadam & ordine, ita vt in diſquiſitione aliquid primum ſit, aliquid ſecundum & tertiũ & quartum, atque ita de reliquis omnibus deinceps, quoad demum ad ipſum quod ab initio eſt propoſitum, ſit peruentum. Verùm animaduerto quid mihi ſis dicturus, te ſcilicet ordinem aliquem in inueſtigandis rebus agnoſcere: ſed de eo hoc loco non agere, nec complecti appellatione eius Methodi, quam vnicam eſſe contendis. Sic enim ſcribis eodem loco: Non differimus hîc quomodo res ἐπιστημονικαὶ ſint inquirendæ: ſed quo modo cum inuentæ fuerint, collocandæ & quo ordine diſponendæ. Et vt apertius ſententia tua intelligatur, idem poſteà repetis. Dico (ais) cum totius artis materia ſit inuenta, definitiones, regulæ, partitiones, cęteráque omnia decreta conſtiterint: cùm ſit etiam illa materia iudicata, totius huius ſcientificæ & artificioſæ materiæ diſpoſitionem vnicam eſſe. Imò vt gratificeris nobis amplius, non modo in inueniendo ordinem agnoſcis, ſed eum contrarium eſſe vis Analytico: quem rerum inuentarum explicationi præſcribis. Ita enim ineptam Galeni reprehenſionem, de qua poſteà tecum diſſeretur, eodem loco concludis. Omnium artium inuentio & obſeruatio, licet ſummum artis finem propoſitum ſemper habeat, à ſenſibus oritur, & inductione ſingularium aſcendit ad ſpecialia, à ſpecialium inductione ad generalia. Quam comparationem duorum ordinum ſi ad cauſas & res effectas, vel ad principia & ea quæ ex principiis oriũtur, referamus: in illa agnoſcemus Platonis dubitationẽ: qui, vt Ariſt.

Methodus quædã in artibus inueſtigandis.

ait.1.Ethic. quæſtionem hanc attulit vtra via eſſet tenenda, an quæ à principiis, an quæ ad principia: quemadmodum in ſtadio ab iis qui præmia curſoribus proponunt, ad metam, an contrà. Si quidem omnibus eſt manifeſtum eos qui veritatem, cauſæ cognitione comprehenſam, in rebus abditis inueſtigant, ex effectis ad principia & cauſas de quibus illa orta ſunt, proficiſci: ſicut & in ſimplicibus notionibus efformandis, ſpeciales primùm ex rerum ſingularum imaginibus, deinde generales ex ſpecialibus effingere. Ex quo ab Ariſt. hunc ordinem cum contrario deſcenſu à generalibus, comparante, dictum eſt cap.1.lib.1.de Animo, animal vniuerſale, aut nihil eſſe, aut eſſe poſt ſingula. Et tamen hic noſter Methodicus, illum Platonis locum, veræ Methodi turbatorem appellat: quòd eum ſuis ſomniis parum accommodum arbitretur: quem minimo negotio, ſalua etiam hac falſa ſua opinione, poterat retinere. Sed hoc poſteà videbimus cùm huic diſputationi noſtram, id eſt Platonis & Ariſtot. de Methodi varietate, ſententiam ſubiiciemus. Nunc ex huius ore hoc vt confeſſum & manifeſtum arripiamus, analytico ordini contrarium eſſe alterum rebus & artibus inueſtigandis accommodatum: ſed eum hoc loco certis de cauſis prætermitti, ex eóque cõcludi, reliquum ordinem eſſe vnicum. Sed dic mihi, Theſſale, cur illum prætermittis: aut certè ſi pro tua regia authoritate, ſine ratione prætermittere potuiſti cur eos reprehendis qui non ſolum docendum putauerunt quo ordine res explicãdæ, poſtquam iam ſunt inuentæ, ſed etiam qua Methodo eſſent inueſtigandæ? Atqui neceſſariis rationibus videor efficere poſſe, illam Methodi partem non eſſe à te prætermiſſam, ſine magno vitio eius artis, de qua in integrum reſtituenda tam ſuperbè cogitas, & in quam ab annis quatuor & viginti totus incumbis, ſudans, nitendo, neque proficis hilum. Etenim Logicam artem, quæ rationem inſtruit, perficere vis. Atque pro fundamentis tuarum Animaduerſionum & Inſtitutionum à te alio loco eſt poſitum, eius explicationem tam latè patere oportere, quam rationis vſum in natura: vt imago, quoad fieri poteſt, ſuo exemplari reſpondeat. At rationis naturalis vſus in ordine apparet, non ſolùm cùm de explicandis rebus iam inuentis quæritur: ſed etiam cùm in eiſdem inueſtigandis eſt laborandum. Cur igitur illam naturalis rationis partem tuis præceptis de Methodo, vt tu quidem arbitraris, excoluiſti, vt verò docti iudicant omnino, peruertiſti: alteram non modo non attigiſti, ſed eos repræhendiſti qui eam ſuis ſcriptis illuſtrare ſunt conati? An quia de explicatione artium iam inuentarum cum Ariſto. imò verò cum omni antiquitate contendebas: in earum autem inuentione minimè laborabas? Sed finge ea tempora quibus res naturales vel medicæ nondum erãt obſeruatæ. Cùm earũ multi gradus ſint, an de omnibus notandis homini natura ſolerti &

Lib.1.Animaduer. & lib.1. Diale. Inſtit.

ſagaci ſimul cogitandum exiſtimabis? Atque hoc ſine magna confuſione facere non poterit: nec certè is faciet in quo ſingularis naturæ bonitas apparebit. Quid igitur hic, nulla adhuc harum artium cognitione inſtructus (talem enim fingimus) facturus eſt? Si de rerum naturalium, aut medicarum ſimplicibus notionibus efformandis agatur: à ſingulis quæ in ſenſum cadunt, ducet initium. Ex communione naturæ in illis perſpecta, ſpeciales notiones effinget: ex iis rurſum inter ſe comparatis, aliam generalem colliget: donec ad ſummam peruenerit, in qua vniantur omnia quæ arti inueſtigandæ ſunt ſubiecta. Si verò ad ea progrediatur quæ in affirmatione & negatione, veritatis aut falſitatis ſignificationem continent: rerum effectus notabit & in iis quidem primum eos qui ſunt in natura poſtremi. Ab iis progredietur ad proximos: deinde à rebus effectis ad cauſas: quas gradatim perſequetur, nec prius inueſtigare deſinet quã ad primam peruenerit. Hanc progrediẽdi rationem in illo naturę tuę ſplendore, quo veteres omnes ſuperas, ſæpe, credo, ſenſiſti. Si verò in eo ne conuictus tenearis, verbo magis quàm ſententia, mihi reſiſtis: teſtes appello omnes eos qui in hac rerum inueſtigatione, quid natura ſolers poſſit efficere, in ſe ipſi ſunt experti. Quoniam iam in eas anguſtias ſum redactus, vt contra Theſſalum, omnium veterum iuratum hoſtem, Platonis, Ariſtotelis, Galeni authoritate vti nõ liceat. Porrò eiuſmodi ſolertiam arte aliqua regi, vel perfici poſſe, ex eo intelligitur, quod id omne in quo vnum ab alio naturæ impetu, vel ſola exercitatione, quam nulla ars adhuc anteceſſit, ſuperari contingit: cùm in pluribus fuerit obſeruatum, artis præceptum parit. quod poſt artem natam, cæteris bene agendi conſilium præſtat. Ergo ſi non ſolum in explicandis inuentis, ſed etiam in inueſtigandi ſolertia, ordinis obſeruatione alius alium natura plerúmque ſuperat: ſicut certè ſuperat, quænam ars hanc naturæ perfectionem obſeruare debet, obſeruatámque ſuis præceptis explicare, & aliis imitandam proponere? Ea opinor, quam Logicam appellas. Quoniã hæc, ſicut vis, rationem inſtruit: ad quam pertinet hæc ordine facta rerum inueſtigatio: támque latè patere in ſuis præceptis debet, quàm latè fuſus eſt rationis ipſius, in vſu naturalis perfectio. Cur igitur in hac rerum inueſtigandarum Methodum prætermittis: cùm de Methodo explicandarum rerum quæ iam ſunt inuentæ, tam multa ſcribendo éaque tam frequenter reperendo nos eneces? Sed quid tam multis rationibus contra te opus eſt, cùm id ipſum quod contendimus, tua authoritate conficere poſſe videamur? Lib. 3. tuarum Inſtitutionum, exercitationis Dialecticæ duas partes facis, eáſque inter ſe cõtrarias: vnam in exploratione diſputationis iam factæ, alteram in nouæ effectione & compoſitione, hanc Geneſin, illam Analyſin vis nominari. Verùm ſi vtra-

que Dialecticæ artis eſt, eáque non ad ſingulorum inuentionem vel iudicium pertinet,ſed ad perpetuitatem operis,quod vel per Geneſin conficiendum eſt,vel de quo iam confecto, per Analyſin iudicãdum: annum in vtraque Methodum aliquam ſequi erit neceſſe? Non eandem opinor.ſiquidem illa duo ſunt inter ſe contraria. Fatearis igitur neceſſe eſt Methodum eſſe vnam conſtruendis artibus accommodatam,alteram eiſdem retexendis,atque vtramque Dialecticæ exercitationis propriam.Quibus omnibus ſi te eò expediri arbitraris quòd in Dialecticis Inſtitutionibus, vbi de exercitationis partibus agebatur, vtraque Methodus diſtinguenda fuerit & explicanda,hîc verò minimè:idque,quoniam de collocandis artibus iam inuentis,non de earũ prima origine quæratur:nõ ſatis animaduertis ex quo Ariſtotelis loco nata ſit hæc tua de Methodo digreſſio.Recordare verò ex eo profectam quod Ariſtot.cap.2.lib.1.Analyt.Poſt.Cùm priora & notiora dupliciter dici propoſuiſſet,ad eorum diſtinctionem explicandam talia ſubiecit.Dico nobis quidem priora & notiora,inquit,quæ ad ſenſum propius accedunt: abſolutè autem priora, quæ longius à ſenſu ſunt remota.Remotiſſima verò ſunt quæ maximè vniuerſalia:proxima,quæ ſingularia.Atque hæc inter ſe opponuntur. In quibus quanquam vulgaris notiorum priorúmque diſtinctio (quæ mihi quidem certè in Philoſophia neceſſaria eſſe videtur)variis rationibus à te exagitetur:de ea tamen nunc non diſputabo, quòd ad eam quæſtionem alius locus mihi ſit inſtitutus. Sed id ſolùm contendam,Ariſtotelẽ in illa non minus,aut etiam fortaſſe magis,ordinis rationem habuiſſe in rebus inueſtigandis, primáque veritatis inuentione, quàm in eadem explicanda,poſtquam inuenta eſt & cognita. Ideóque de ſpecie ima rebus ſingulis proxima, hic aliter ſentit quàm cap.1. lib.1. Phyſic.Si quidem ex iis quæ nunc dicuntur,effici,vt opinor, vides ſpeciem ſuo genere eſſe nobis notiorem:quia rebus ſingulis propinquior eſt. At in Phyſicis contrà,genus ſua ſpecie nobis eſt notius & ad noſtræ imbecillitatis captum accommodarius.Quæ duo,ſentẽtiæ in Ariſt.nullam contrarietatem habent, etiam ſi falſa eius imagine nõnulli interpretes in illorum comparatione valdè laborent. Sed exiſtimandum eſt illum in Analyticis obſeruare primam notionum in animis efformationem,in qua eſt inueſtigandæ veritatis principium (Sicut idem confirmat cap.24.lib.eiuſdem & cap.vlt.lib.2.) in Phyſicis verò non iam id agere,vt doceat quo ordine notiones communes rerum naturalium in animo omnino rudi, vel in intellectu tanquã in tabula nuda, primum colligendæ ſint:verùm quomodo aſſiduis auditoribus (quales illa acroamatica deſiderant) qui iam in illis aliquid ſunt adepti,

pti, explicandæ & enodandæ. Atqui certum eſt vel te ipſo iudice, ſpecialem notionem facilius efformari quàm generalem: quoniam ad illam pauciorum obſeruatione opus eſt. At poſtquam vtraque iam efformata, prius & facilius noſtra imbecillitas rē quamque obiectam apprahendit ſub genere confuſo, quam ſub eiuſdem ſpecie enodata. Adde quòd Analytica ars, quæ tibi tuam in Animaduerſionibus digreſſionem peperit, apud Ariſtotelem non minus eſt inueſtigandæ veritatis & in animis noſtris diiudicandæ, quàm cum aliis communicandæ & explicandæ. Quoniam in ea potiſſimum oſtenditur quomodo à propoſita quæſtione ad primā cauſam, per intermedias, proficiſci debeamus. Hoc verò inueſtigādæ veritati imprimis eſt accommodatum. Quæ poſteà à cauſa prima incipiendo, & per intermedias, ad eandem quæſtionem redeundo, doceatur & explicetur. Cur igitur eo loco in quo de prima notionum efformatione veritatíſque inueſtigatione potiſſimum agitur, cùm eam digreſſionem adornas quæ vniuerſum tuum lepidum artificium continet, vel eum ignem quem de cælo clepſiſti, Methodum rerū inueſtigandarum omnino reſpuis, de altera tanto ſtudio contra antiquitatem diſputas? Equidem cùm attentè mecum conſidero quomodo poſſis hunc nodum ſoluere, & de eo nonnunquam cùm illis communico quos exiſtimo in tua doctrina inter alios magis exercitatos (etenim vt id tecū faciam neſcio quid non permittit: & etiā ſi id maximè velim, intelligo tamen quàm inutiliter ſim facturus cùm eo homine qui nihil noui habet in promptu, ſapítque tantùm ex commentariis in aliquot locis communibus, quaſi in ſuo Marathone & Leuctris) cùm, inquam, hoc conſidero, ſoleo mihi fingere, vel exiſtimaſſe te hanc Methodum ad priorem partem huius artis, quæ de inueniendo eſt, pertinere: vel eandem iudicaſſe cùm tua Analytica: vel denique eiuſmodi vt ex Analytica facilè potuerit cognoſci. Quid enim quartum poſſis comminiſci? Atqui ſi ad inuentionem pertinere vis, mancas hac in parte Dialecticas tuas Inſtitutiones fatearis eſt neceſſe. In quibus cùm inuentionem tradis, ne verbum quidem eſt vnum de hac inueſtigandi Methodo in prima notionum efformatione, vel artium inuentione per certos gradus diſtincta. Quæ tamen ſi illius eſt, in ea principem locum debuit obtinere. Nec verò poteſt ad inuentionem quàm tu eo loco definis, referri: nec in illius explicatione, quàm ipſe affers, comprahendi. Poſita quæſtione, ais, de qua diſſerendum eſt, argumenta quæruntur. Deinde iis via & ratione diſpoſitis, quæſtio ipſa explicatur. Tertia mentis actio in diſſerendo nulla. Non vides totam inuentionem tuam, eſſe ſitam in excogitandis ſingulis argumentis, per quæ ſingulæ quæſtiones, in quibus de veritate vel falſitate agitur, poſſint tractari? At hic de ve-

ritate quæſtionis nondũ agimus, nec de ſingulis argumentis ad quæſtionẽ pertinentibus: ſed quo ordine rerũ multarũ variæ notiones in animo nudo efformãdæ, aut in ea obſeruatione, quæ artes parit, quid debeat eſſe primum, quid poſtremũ, quid medium. In quo retexendo, poſt artem inuentam, ipſe artifex ſecũdum alteram Methodi ſpeciem elaboret. An igitur ex locorum ordine, quem præſcribis, exiſtimaſti hanc Methodi partem potuiſſe intelligi? Erras, ſi id credis. Primùm enim locum tribuis cauſis, ſecundum effectis, tertium ſubiectis, quarum adiunctis: quæ quanquam in exacta rerum iam inuentarum tractatione iſto ordine ſoleant collocari: prima tamen inueſtigatio ferè contrario modo ex adiunctis ad ſubiecta proficiſcitur, deinde ex effectis in cauſas deſinit. Quæ verò artis tuæ pars illius ordinis inuertendi rationem explicauit? Aut in illa inuerſione cùm duplicẽ Methodum nobiſcum agnoſcas, cur in Ariſt. Analyticis poſt. vnicã in ea arte quæ rationem inſtruit, retinuiſti: de altera, cuius eſſet, ne verbo quidem indicaſti? Maiore fortaſſe probabilitate exiſtimare potuiſti hanc Methodi partem quàm in tuis ſcriptis deſideramus, cum illa quàm amplecteris eandem eſſe. Et certè, vt tibi nonnihil concedam, in eodem interuallo vtraque verſatur: atque eadem habet extrema, ſicut & media, vnáque eſt eo modo quo viam eandem dicere ſolemus quæ fert Thebis Athenas, & Athenis Thebas. Quod Ariſt. ait lib. 3. Phyſic. Verùm, vt in loco ſi interuallum reipſa vnum eſt & idem, non continuò efficitur motus omnes in illo, vnius & eiuſdem ſpeciei exiſtere: ſed plerúmque eos contingit eſſe contrarios (ſic enim aſcenſum deſcenſui contrarium eſſe dicimus, etiam ſi motus vtérque in eodem ſpatio verſetur) haud aliter de duabus his Methodi partibus videtur eſſe conſtituendum. Nam quanquam vtraque verſetur in percurrendo ſpatio quod inter res ſingulas & ſummum genus, vel primam cauſam & ſummos rerum effectus exiſtit: alia tamen eſt ratio, atque adeò contraria, progrediendi à rebus ſingulis ad ſummum genus & regrediendi à ſummo genere ad res ſingulas, per ea quæ ſunt interiecta. Nec verò diſtinctio Methodi tam ex ipſo ſpatio ſpectari debet, quàm ex modo progrediendi. Itaque de tribus illis quæ ad erroris, vel negligentiæ tuæ excuſationem propoſita ſunt, vnum vides eſſe relictum: vt dicere poſſe videaris hanc Methodi partem rebus inueſtigandis accommodatam, ex altera, tam multis verbis à te celebrata, tam facilè potuiſſe intelligi, vt nouo præcepto vel conſilio non egeat. Quid enim, inquies, facilius quàm cum docueris per quos gradus à ſummo ad imum deſcendendum ſit, per eoſdem intelligere ab imò ad ſummũ prius fuiſſe aſcendendum? Atqui non quæro, Theſſale, quàm multis debuerit explicari: ſed hoc ſolùm contendo, cùm de

Methodi diſtinctione in Ariſtotelis doctrina ageretur, hanc partem in illa non potuiſſe ſine vitio prætermitti: etiam ſi cùm in ipſa diuiſione eſſet numerata, breuius potuerit explicari, propter multa quæ habet cùm altera Methodi parte communia. Neque verò hîc plus tibi debes arrogare, quàm Ariſtoteleis voluiſti licere: quos ſeuerè repræhendis ſi quando ea prætermiſerint, quæ facilè intelligi poſſe concedis. Recognoſce enim tuã in illos animaduerſionẽ de neglecta Dialecticæ definitione & diſtributione. Ariſtoteles, ais, non definit Dialecticam in vniuerſum, non diſtribuit: non definit denique artem. *Lib.1. Animal.* Ariſtotelei fatentur. At inquient, hæc facilè intelligi poſſe. Video inquam poſſe, neque deſpero quin aliquando intelligantur. Sed obſecro te, Ariſtotelee, qui iſta defendis, ſi pictorem aliquem ad te pingendum certo pretio conduxiſſes, iſque tui corporis imaginem truncam & ſine capite, ſine principibus membris tibi pinxiſſet: cum portentoſam illam picturam proponeret, quamuis meminiſſes te caput & humeros habere, num tibi ſtomachum faceret? cachinnum excitaret? id credo non negabis. Cur hanc igitur animi tui (quæ tantò tibi tot ſtudiorum, laborúmque pretio paratur) imaginem, prima ſummáque ſui parte carentem probabis? Non ſunt, non ſunt, inquam, ô Ariſtotelee, artes idcirco inuentæ ac laudatæ, quia prætermitterent quod intelligi poſſit: nihil eſt enim in artibus comprehenſum, quod ſine artibus intelligi non poſſit: ſingulæ enim res antè cognitæ ſunt, quàm vniuerſæ præceptis concluderentur. ſed laudantur artes, quòd tam facilè explicent res omnes ſibi ſubiectas, vt facillimè & certiſſimè ex earum præceptis intelligi poſſint. Sed nimis vrgeo & hac in parte ſic hæreo, quaſi hoc ſolùm in Methodici arte, de Methodo peccatum ſit, quod eam prætermiſerit quæ rebus inueſtigandis eſt accommodata: cùm in illa alia tam multa ſint, vt mihi verẽdum ſit ne in ſingulis perſequendis, non poſſit hæc diſputatio exitum reperire. Itaque iam bona fide tecum paciſcar, Theſſale, nos de ea tantùm agere ſecundum quam, vt ais, cùm artis materia ſit inuenta, definitiones, regulæ, partitiones, cæteráque omnia decreta conſtiterint: cùm etiam materia illa fuerit iudicata, iam diſponenda eſt, & cum hominibus aliis communicanda. Quàm tu Methodum doctrinæ appellas, vt eam ſignifices rebus docendis magis quàm inueniendis eſſe accommodatam. Hanc, inquam, doctrinæ Methodum vnicam eſſe vis: ego verò multiplicem: eiúſque partes inter ſe differentes eſſe contendo. De quo ſi mihi cum Ariſtoteleo eſſet differendum, quoniam vnum ſicut & multa, dicitur partim genere, partim ſpecie, partim numero (ſic enim Ariſtoteles, ipſe diſtinxit. lib. 1. Top.) quærerem quo horum modorũ Methodũ, quàm Analyticam appellas, vnicam eſſe velis? Et quoniam quòd ab-

ſolutè vnicum eſſe verè dicitur, id aut numero, aut certè ima ſpecie (quàm Ariſtoteles nonnunquam indiuiduam appellat) vnum eſſe oportet: facilè, opinor, efficerem, vel re iudice, Methodum doctrinæ ſpecie ima vnicam, id eſt in alias ſpecies indiuiduam dici nullo modo poſſe: multo verò minus numero. Nam ſi Analyſis, ſicut vis, complectitur deſcenſum à generalibus ad ſingula, per intermedia ſpecialia: à fine ad media: primum quidem ea quæ illi ſunt proxima, deinde ad alia quæ ab eodem ſunt remotiora: à partibus totius integri eiuſdémque primis elementis ad totum: à cauſis ad res effectas quæ ex illis manant (hos enim quatuor doctrinæ modos animaduerto te Analyſeos nomine eſſe complexum) quis Ariſtoteleus in tanta partiũ varietate, dicere auderet Analyſin, quæ hæc omnia ſic inter ſe differentia complectitur, omnino vnicam eſſe? Quid enim vnúſne & idem deſcenſus videri poteſt à genere ad ſpecies, à membris & partibus ad totum integrum, à fine ad media, à cauſis ad res effectas? Atqui vnum & eundem eſſe oportet, ſi omnino vnicus eſt: aut ſi vnicus non eſt, neque omnino vnica eſt Methodus, etiam ſi Analytica eſſe dicatur, quæ tam multiplicem deſcenſum in ſe complectitur. Sed ea tantùm genere fortaſſe vna, quæ in ſpecies multas à ſe inuicem proprietate quadam differentes, eaſdémque communione naturæ inter ſe connexas, diſtribuatur. Hoc ſi dicere voluiſti, nihil habet, hac in parte, iſta doctrina quod tuum dicere poſſis, præter affectatum ſtudium contradicendi. Quis enim negauerit eius Methodi quæ ad docendas res accommodata, generalem rationem eſſe vnam, poſitam in progreſſione à primis ad vltima, per intermedia: hanc verò non omnino vnicam, ſed diuiduam in ſpecies ſiue modos tam differentes, quàm diuerſa illorum graduum habitudo in genere & formis, in fine & mediis, in partib' & toto integro, in cauſis & effectis. At verò quia mihi res eſt cum Theſſalo, qui illud Ariſtotelis, de tribus rerum differentiis, non probat, ſed pro eo ſuum commentum nobis opponit, res eaſdem diuerſas eſſe cauſis, effectis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, collatis, nomine, tributione, definitione, teſtimonio (eius enim verbis vtendum eſt, ne in ſuo regno offendatur) aliter diſputatio inſtituẽda, atque quærendum: num quatuor illos Analyſeos modos vno eorũ quæ enumerata ſunt, vel etiam pluribus differre arbitretur. Quibus ſi plurimum differunt, vt certè differunt, cur Analyſin in illos modos diſtinctam, vnicam eſſe contendit? Quanquam dum eius ſcripta attentius conſidero & quod pudet me fateri, in iſtis nugis inter ſe conferendis oleum & operam perdo: animaduerto huic aliter placuiſſe Analyticam Methodum vnicam eſſe. Nempe quòd in ea ſemper à generalibus ad ſpecialia deſcendamus. Sic enim ille concludit.

Lib. 9. Animad.

Ariſtotelis igitur veram doctrinam à ſcholaſtica fallacium & mendacium interpretum inertia, vindicemus: vnicam denique ab vniuerſalibus & generalibus ad ſingularia ſpecialiáque Methodum Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis, Galeni etiam Methodum teneamus. Ergo in Analyſi quadruplicem illum deſcenſum retines, à genere ad ſpecies, à fine ad media, à cauſis ad res effectas, à partibus ad totum integrum: & tamen Analyſin vnicam eſſe vis, quia ſemper à generalibus ad ſpecialia progrediamur. Cur igitur cum primo loco deſcenſum à genere ad ſpecies in illa notaſti, huic reliquos tres modos tanquam differenres ſubiecisti: quandoquidem etiam in iis fateris nos à generalibus ad ſpecialia deſcendere? Deinde ſi in iis à generalibus ad ſpecialia deſcendimus, finis igitur generalior tibi erit mediis, cauſa rebus effectis, & partes toto integro. Hoc enim vides, opinor, ſi tibi, conſtare vis, neceſſariò eſſe conſequens. Quanquam quid ago, aut ſatiſne ſanus ſum, qui in eo laboro, vt ratione extorqueam, quod ipſe profiteris: imò verò nouæ tuæ doctrinæ palmarium ducis? Dicunt interpretes, ais, primo loco finem, ſecundo proxima fini, tertio tertia ac deinceps reliquis locis reliqua, vt erunt fini viciniora, aut ab eodē remotiora, ſic prius poſteriúſve ſubducenda. Hęc rerum per tales gradus ſubductio, Methodus eſt Ariſtotelica: quam ſequor & laudo. In quam interpretes, licet id minimè reputantes, quocunque conſilio faciant, incidunt: quia via hæc progreditur à natura prioribus & notioribus, à generalioribus denique prænotionibus. Rationem verò audiamus propter quam finis, ſicut arbitraris, mediis eſt generalior. Nam ſi finis eſt, ais, ſunt etiam ad finem relata, non contrà. An hoc eſt probare finem mediis generaliorem eſſe? Atqui nobis, Theſſale, animal generalius eſt homine, nec tamen ſi animal eſt, hominem eſſe oportet, ſed ſi homo eſt, animal eſſe, neceſſe. Sic enim ex Ariſt. Topicis, & iis quæ Categorias ſequūtur, didiſcimus. Sed reprimā me: ne in hac tua concluſione aliquid lateat noui artificij, quod mihi nōdum ſatis ſit perſpectum. Nobis, Theſſale, generaliora ſunt quæ pluribus communicātur, de eiſque interrogantibus quid ſint aptè enunciantur. Nec verò tu in tuis inſtitutionibus, in quibus ſeriò philoſopharis, generis rationem aliam attigiſti. Ad quam ſi te hoc loco reuocamus, non vides quàm difficilè futurum ſit, finem mediis, partes toto integro, cauſam rebus effectis, generaliorem dicere? Quanquam in toto integro cum ſuis partibus comparato, vel in tota re naturali cum principiis, quem ordinem ſeruari velis, quiſque, ſi tibi conſtare vis, in eo Analyticum dicere poſſis, profectò non video. Nam in animaduerſionibus, de Phyſicis Ariſtotelis ita ſcribis. Vera hæc Methodus in Phyſicis ſeruatur, & quod verbis initio confunditur, id verbis

» melioribus eodem initio corrigitur:& opere toto præclariſſimè vin-
» dicatur,& à cauſis ad cauſata, à generalibus ad ſpecialia,ab vniuerſa-
» libus ad ſingularia , à ſimplicibus ad confuſa compoſitáque procedi-
» tur,non contrà. Et eodem loco ſcribis ex illa Methodi Analyticæ re-
» gula, in Grammaticis primo loco ſtatui literam, ex qua dictio,ex di-
» ctione oratio:In Arithmeticis vnitatem,vnde numerus. In Geome-
» tricis punctum,vnde linea, ex qua ſuperficies, & tandem ex ſuperfi-
» cie corpus oritur (hæc enim tua ſunt,quæ pro meis vſurpare non au-
» deo,ne videar ex punctis lineam,ex linea ſuperficiem,contra Ariſto-
» telis doctrinam componere) atque in illis omnibus quòd primo lo-
» co conſtituitur, γενικώτατον videri ex eo confirmas : quod poſſit eius doctrina facilè ſine conſequentibus accipi : conſequentium ſine illo antecedente non poſſit. In quo duo ſunt, Theſſale, quæ efficiunt vt meritò in te maiorem prudentiam deſideremus. Vnum quidem quod contra Peripateticos diſputans,vnicam eſſe Methodum Analyticam, vt hac compoſitionem complectaris,quam illi ex altera parte Analyſi oppoſuerunt, poſtulas tibi concedi id omne ſine quo alterum intelligi non poteſt,eſſe illo generalius. At illud tibi hi non concedét: niſi idipſum de eo quo generalius eſſe dicitur,ſicut dictum eſt, enunciețur : ac in eo tibi reſiſtent, quòd priuatio ſine antecedente habitu cognoſci non poſſit:nec in prima notionum efformatione,ſpecies ſine antegreſſa rerum ſingularum obſeruatione: cum tamen nec habitus priuatione,cui contrarius eſt,generalior videri poſſit, nec res ſingulæ,ſua ſpecie. Dicéntque te pro arbitrio nouum Dialecticarum vocum vſum confingere : non æquabili iure ex antiqua loquendi conſuetudine contra Ariſt.doctrinam diſputare. Quis enim ante te partium in totum Analyſin eſſe dixit? Quod ſi, Theſſale,de ordine inueſtigandis rebus accommodato dicendum tibi eſſet, nónne fatereris in illo eſſe progrediendum ab antecedentibus ad conſequentia,antecedentiáque ea eſſe, ſine quibus conſequentia intelligi non poſſent? Ergo ſi generalium rationem à te poſitam retinemus , etiam in rebus inueſtigandis,non ſolum in docendis inuentis,à generalibus ad ſpecialia fiet progreſſio. Quod,ſicut vis,ordinis eſt Analytici. Et tamen hunc in docendis rebus,quæ iam inuentæ ſunt,retines:in inueſtigandis repudias. Non ſentis quibus difficultatibus hæc noua opinio ſit impedita?Alterum, quod cum hoc loco punctum linea generalius eſſe vis, non meminiſti te paulò ante finem mediis generaliorem hac ratione collegiſſe, quòd ſi finis ſit,ſint etiam media relata ad finem, non contrà. Quam ſi in puncto & linea ſequi nobis liceat, efficietur profecto contra quam ſtatuis, lineam puncto eſſe generaliorem. Quandoquidem manifeſtum eſt,opinor,ſi linea eſt, punctum eſſe o-

portere, non contrà. Sed hæc non perſequimur ſubtilius: ne inſtitutam de comparatione totius integri cum partibus, quæſtionem prætermittamus. Vis in Animaduerſionibus nos in Analyſi progredi à ſimplicibus partibus ad totum integrum, quod ex illis eſt compoſitum, in eóque, ſicut anteà dictum eſt, partis nomine in puncto cum linea comparato, abuteris. At lib. 2. tuarum Inſtitutionum, cùm in Gammaticæ explicatione, Methodi Analyticæ exemplum proponis, arbitraris in ea totius artis naturam primùm definitione comprahēdendam, ſecundo loco ſtatui debere quatuor illius partes, Orthographiam, Etymologiam, Syntaxim, Proſodiam: tum partium harū definitiones tertio gradu ſuperioribus connecti. Atque ita deinceps ad extremas particulas, ab integris rebus diſpoſitionem debere progredi, eámque viam vnicam in tradendis artibus eſſe ſeruandam. Opinionum varietatem, ne dicam contrarietatem, vides. In hac quid ſequar, Theſſale? Ego qnidem certè quanquam non dubitem, quin in docendis artibus progredi poſſimus à fine ad media & ab elementis ſimpliciſſimíſque partibus ad compoſita: vix tamen aſſentiri poſſum vtrumque ad Methodum vnicam & ſpecie indiuiduam pertinere. Quoniam in illis duobus video ea quæ pro extremis conſtituuntur, ex ſua natura conſiderata & cum noſtra cognitione comparata, rationem quodammodo contrariam obtinere. Nam finis, à quo in priore ducitur initium, cùm deſtinatis mediis cōparatus, totius rationem habet, ſummam deſtinatorum perfectionē in ſe continet, illíſque fortaſſe vtroque modo eſt notior, & certè naſcēdi ordine poſtremus. At ſimpliciſſimæ totius integri particulæ, cōtrà, perfectionem ſuam à toto capiūt, illóque nobis longè obſcuriores ſunt, & naſcendi ordine primæ. Quomodo igitur ab iis facta progreſſio, vna Methodo eadémque ſecundum ſpeciem indiuidua, includetur? Eos qui à primis elementis totius integri, ad totum compoſitum progrediuntur, vis Analyticè ex ſimplicibus ad confuſa proficiſci (hæc enim tua verba ſunt.) Atqui tu, tu inquam, qui doctrinæ incōſtantiam tam ſuperbè aliis ſoles obiicere, deſcenſum à genere ad ſpecies, ad Methodum Analyticam cùm ſuperiore vnam & eandem, vis pertinere. Cùm tamen certum ſit generum notiones in hac primo loco poſitas, confuſas eſſe, enodationíſque indigere: quàm à formis, in quas diuiduntur, accipiunt. In quibus vides quid ex tua ſententia efficiatur: Methodum ſcilicet Analyticam omnino eſſe vnicam, in qua à generalibus ad ſpecialia ſemper deſcendamus: in illa tamē nonnunquam nos progredi à ſimplicibus ad confuſa: alias verò contra, à confuſis ad enodata, quæ eadem in naturæ ambitu ſunt ſimpliciora. Id autem quid eſt aliud quàm hoc nomine abutēdo, vno genere velle

complecti ea quæ veteres in duas ſpecies diſtributa,ſuis etiam nominibus diſtinxerunt,vnúmque compoſitionis,alterum Analyſeῶs eſſe dixerunt. Neque verò magis id mihi probatur, quod à partibus ad totum integrum tanquam à ſimplicibus ad confuſa,vis analyticè nos progredi. Quoniam non valde commendabilis in docendo tua Analyſis eſt futura, ſi ad confuſa nos deducit. Præſertim cum proprium doctrinæ ſit, non confundere, ſed diſtinguere & enodare. Et certè quanquam à toto integro ad partes deſcendere,ſit à confuſis progredi:non tamen contrà, à partibus ad totum tanquam ad confuſum dicimur aſcendere. Quandoquidem partes eiuſmodi prius quàm ad totum ventum ſit,à ſe inuicem ſunt diſtinctæ: nec amplius in illo confunduntur: etiam ſi in eodem coniungantur & vniantur. In quo vereor ne non ſatis attentè conſideraueris, in quam ſententiam partes modo confusè, modò diſtinctè in toto cognoſci dicantur. Sed hoc tibi condonandum,quoniam fieri non poteſt quin ignoratione labatur in pleriſque,qui in omnibus ad contradicendum magis quàm ad intelligēdum ſe comparat. Sed mihi crede,Theſſale,ſolidiorem gloriam hac in re,ſicut in aliis permultis,eſſes conſecutus, ſi vetera retinere,quàm noua omnia facere maluiſſes. Síque in eis quæ, vt ingenuè fatear quod ſentio,ab Ariſt.interpretibus non ſine magna obſcuritate tractabantur,illuſtrandis, tantum ſtudij poſuiſſes, quantum in contaminandis. De quibus attende, ſi placet, quid in illorum præceptis à nobis primum ſit obſeruatum,deinde ex vſu notatum in grauiſſimorum Philoſophorū ſcriptis. Nec enim in hac quæſtione tuos Poëtas vel Oratores iudices eſſe volumus: lepidos quidem ſcriptores & venuſtos, quis negat?ſed ferè ſemper contentos in collocando ea Methodi parte quam ipſe communis prudētiæ eſſe vis: de qua hoc loco non diſſerimus: víxque vnquam tentantes alteram exactam & philoſophicam,rebus ipſis partim inueſtigandis, partim docendis accommodatam, ac ne vix quidem eam in dicendi ſcribendíve perpetuitate ſine vitio ſeruantes. In quibus conſiderandis ſi poſſis ad aliquod tempus componere te, & indecorum ardorem iſtum ſenilem (ne verbo vllo grauiore te offendā) reprimere: ſenties fortaſſe illum tuum olim imberbem iuuenem, non eſſe fabrum huius nouæ architecturæ,quam adornas,omnino ignarum: nec ſolum præclari operis veram imaginem optare, ſed eius in tuis ſcriptis falſam ſpeciem meritò damnare. Quippe qui Ariſtotelis Methodo,operis alicuius confectionem non infeliciter tentauit, & de ipſa fabricandi regula diu multúmque cogitauit. Sed certè diligentius quàm vnquam antea,ex illo tempore quo eſt à te ad legendas tuas, de iſta quæſtione, nugas ante annos quinque inuitatus.

Maxima

Maxima quæſtio eſt de Methodo, & in diſſerendi arte digna philoſophi præſtantia: vt in ea explicanda laborantes, minimè vereri debeamus, ne à noſtræ profeſſionis munere receſſiſſe videamur. Nec verò in vſu ſolùm obſeruationem longam deſiderat (quod te nō latet) ſed in artis præceptis explicationem habet (quod minimè vis) difficillimam: quæ veterùm & recentiorum philoſophorum ingenia variè exercuit. In qua tecum non dicam Ariſtotelem poſſe ſuperari, ſi vlla re ſuperari poteſt: ſed eum potius tantum conſecutum, vt huius beneficio longiſſimo interuallo antiquis præſtiterit, & doctrinæ ſplendore poſteritati præluxerit, ſpémque aſſequendæ ſingularis induſtriæ omnino ademerit. Hæc autem in diſſerendi perpetuitate ex collocatione multorū ad eandē rem pertinentiū, ſed in illa non eūdem gradum obtinentiū, partem vnā inſtruit rationis eius, quā nobis natura dedit: eo ferè modo quo præcepta quæ de ſingulis argumētationū formis traduntur, dirigunt alterā, ſingulis quæſtionibus per ſingula argumēta probādis accōmodatam. Itaque perficit vt ea re homo homini præſtet, in qua poſita eſt ſumma eiuſdē excellētia & propria naturæ dignitas: vtq; hæc ipſa philoſophiæ pars, ſiue miniſtra, quæ de diſſerēdo eſt, ſuo iure eſſe dicatur ars artiū reliquarū, nō modò explicandarū, cum earum materia iam inuenta, ſed inueſtigādarum atque conſtituendarum. In qua cum eius iudicij quod à ratione manat, eadémque dirigitur, ſumma vis appareat, ſoleo mirari, Theſſale, cur in partibus huius artis Methodum à iudicio ſeparaueris, & in diuiſione diſpoſitionis tanquam generis vnius, illi ex altera parte oppoſueris: eóque magis quòd hoc ipſo loco primæ tuæ cogitationes, quibus olim Methodum iudicio, vt ſpeciem ſuo generi ſubieciſti, poſtremis lōgè meliores mihi eſſe videntur. Hoc verò in ſcriptis tuis valde laudo, & cupidiſſimè amplector, quòd iſtam Methodum duplicem eſſe vis: vnam doctrinæ exactioris, alteram communis prudentiæ per omnia fuſæ & in diligenti circunſtantiarum omnium obſeruatione ſitæ. Quam tamen fateris artis nonnihil habere, in qua à priore, longo interuallo ſuperetur. Sed cum iſtam poſteriorem Poëtarum & Oratorum, vt popularium artificum, eſſe velis, illam Philoſophorum potius: video quidem cur hoc loco in quo de Methodo explicandarum artium agitur, eam prætermittendam putes: verùm neſcio quàm conſtanter in artis diſſerendi vſu, ad Poëtarum & Oratorum amœniores muſas, potius quàm ad ſummorum philoſophorum grauiſſima ſcripta, nos reuoces: cùm in illis eam Methodi partem deeſſe fatearis, quæ potiſſima eſt, & quam penè ſolam huius artis propriam eſſe vis. Quanquam nobis opera danda eſt, vt ex iis tuis nugis colligamus ſi quid ineſt boni. Equidem veritatis vis te coëgiſſe videtur ad pro-

Quæſtio de Methodo qualis.

Dialecticarum Inſtit. editione 1.

bandam hanc diſtinctionem, quam à circunſtantiis materiæ petitam, alio loco ſuperbè damnaſti: & idcirco à communi arte omnino alienam eſſe putaſti. Quam cùm primùm in inſtitutionibus tuis olim animaduerti tibi placere cepiſſe, ſperaui quoque futurum, vt aliquando cum veteribus in gratiam redires. Si modo, vt Roſcius in ſenectute numeros in cantu remiſerat, ipſaſque fecerat tardiores tibias: ſic tu feruorem iſtum, ne dicam furorem, qui te tranſuerſum agebat, ſi non prudentia tua, at certè longæ ætatis beneficio componeres. Nam & Platonem alio loco oſtendimus, primam quoque Methodi diſtributionem, in duas partes feciſſe in Timæo, cùm rebus quę tractantur quandam cognationem habentes: & Ariſtotelem in Logico Organo, quod Methodi præcepta potiſſimùm complecti debet, eandem partitionem ſecutum: quam ſi verum fateri vis, adhuc in eo perſpicere non potuiſti. Quoniam hic artis diſſerendi duas partes vt nouas artes conſtituit (ſic enim Cicero initio Bruti quinque partes eloquentiæ, quinque artes appellat) vnam Topicam, alteram Analyticam. Ac in artis Topicæ, libro 8. oſtendit quando popularis diſputatio inſtituta eſt, qualis debeat eſſe collocatio, non modò ſingulorum argumentorum, ſed multorum ad eandem rem pertinentium, in quibus quæritur quid debeat eſſe primum, quid ſecundum, quid tertium. Quod anteà conſtitutum eſt ad Methodum pertinere. Libris verò duobus Analytic. Poſt. ſiue in coniunctis quæſtionibus, in quibus de veritate agitur, demonſtrare velis, ſiue in ſimplicibus definire: docet quo ordine vtrunque ſit faciendum. Nec tantùm quis in ſingulis artibus partium ordo ſit: ſed etiam in ipſa artium omnium encyclopedia, quid debeat eſſe primum, quid poſtremum, quid interiectum, quæque de ipſis artibus aliis inferiores ſint, quæ ſuperiores. Idem quoque in duabus illis Methodi partibus moderandis & in maxima varietate circunſtantiarum, (quarum obſeruationem Methodo prudentiæ ſubiectam eſſe vis) tum rei, tum auditoris rationem habendam arbitratur. Rei quidem, quoniam vt ſcribit cap.3.lib.1. Ethic. hominis eſt eruditi atque periti ſubtilitatem requirere in omni genere, eatenus quoad rei natura patitur. Nihilque intereſt vtrum Mathematicum popularibus rationibus vtentem probes, an ab oratore neceſſariam rationem requiras. Auditoris verò, quia vt idem ait, lib.1. minore Metaph. ad audiendum, morem conſuetudinémque afferre ſolemus: vtque audire conſueuimus, ita alios volumus dicere. Nec quæ ab iis abhorrent, ſimilia nobis videntur, ſed ignotiora & magis peregrina, propter inſolentiam. Ex quo eſt profecta operũ eius diſtinctio in Acroamatica & Exoterica, quam Cicero notat lib.5. de finibus. Sed illam popularem quæ om-

Ariſt. Acroamatica & exoterica.

nino præceptis definiri non poteſt, relinquamus: de eáque tantum agamus quæ Philoſophum, vt exactum veritatis inueſtigatorem ac iudicem inſtruit. Hic, vt opinor, non modo veritatis iam cognitæ explicator eſſe debet, ſed eiuſdem inueſtigator ac diligens obſeruator. Et quanquam maximam laudem in inuentis aptè, & diſtinctè tractandis conſequatur: non minus tamen admirandus eſt in rectè inueſtigandis & obſeruandis. Circa verò inuentionem duo notanda ſunt: vnum quidem, quo modo ad rerum inquiſitionem ille excitetur, alterum cum iam excitatus eſt, quánam inſiſtat via. In priore, ab initio poſito fine, ad laborem erigitur, deinde gradatim deſcendit per media fini proxima, ad ea quæ ab illo ſunt remotiſſima: ſicut colligi poteſt ex Ariſto. lib.1. Metaphyſic. Cùm autem vel neceſſitate, vel vitæ vſu, vel ingenua voluptate (talia enim ferè ſunt quæ propoſitis finibus adiunguntur) ad ferendum laborem in rebus obſeruandis, excitatus eſt: tum contrario ordine in harum obſeruationem incumbit, ab vltimis progrediendo (quæ eadem alia ordinis ratione prima ſunt) atque ab iis per medios gradus ad finem aſcendendo, in quem deſinit. In priore manifeſta eſt ea Analyſis, cuius rationem anteà expoſuimus ex lib.3. Ethic. in poſteriore, Geneſis. Nam propoſito fine, media quærere per quæ is parari poſſit, eáque gradatim perſequi, ad eam Analyſin pertinet, quàm in deliberationibus humanis Ariſtoteles eo loco notat, aitque Geometrarum Analyſin in deſcriptionibus imitari. Aſcendere autem à mediis ad finem, contrarij ordinis eſt: in quo Geneſin ponimus. Et quanquam vtraque progreſſio naturalis dici poſſit, id tamen diuerſa ratione accidit. Siquidem prior naturæ eſt res inſtituentis, aut de rerum procreatione quaſi deliberantis: poſterior eiuſdem iam gignentis. Quæ duo ſi verum fateri vis, Theſſale, non agnouiſti, nec certè in Galeno exagitando ſatis acutè diſtinxiſti. Ille ait per iſtiuſmodi Analyſin artes eſſe inuentas. Tu, quia hoc aduerſari videtur doctrinæ tuæ de vnica Methodo Analytica, tractandis artibus iam inuentis, non autem eiſdem inueſtigandis accommodata, ſcribis hoc Philoſophiæ Ariſtotelicæ (id eſt vt ego quidem interpretor, tuæ) contrarium eſſe. Omniúmque artium „ inuentionem & obſeruationem licet ſummum artis finem propoſi- „ tum ſemper habeat, à ſenſibus oriri, & inductione ſingularium aſcē- „ dere ad ſpecialia, & rurſum à ſpecialium inductione, ad generalia. „ Atqui ad artes inueſtigandas homines propoſito fine excitatos eſſe, indéque ad præceptorum obſeruationem (quæ à rebus ſingulis incepit) deſcendiſſe, Ariſtotelis ſententia eſt Metaphy.1. omnium Philoſophorum firmata conſenſu. In illóque deſcenſu à fine, Analyſin cōſiſtere, non modo idem fatetur lib.3. Ethic. ſed ipſe quoque agno-

Duplex ordo naturæ.

ſcis, cùm eius Methodi quam vnicam eſſe vis, eandémque Analyticam, partes quatuor diſtinguis, à fine ad media, à genere ad ſpecies, à partibus ad totum integrum, à cauſis ad res effectas. Sed aliud eſt quærere quid homines excitauerit ad artium inueſtigationem, & poſtquam excitati ſunt, quo ordine in obſeruatione præceptorum ſint verſati. Excitati ſunt Analyſi, quæ diæreſis quædam ipſius finis videri poteſt. At in obſeruatione præceptorum, ſecuti ſunt geneſin: quam per me etiam licet Sintheſin nominare. Sed fortaſſe in ſuperiore Galeni loco hoc te male habet, in quo nonnulli eius interpretes ſunt perturbati: quod per Analyſin artes inuentas ille ait: tu ex Ariſt. contendis illas potius perpetua Analyſi debere explicari. Cùm tamen apud omnes certum ſit, & à nobis antea poſitum, ordinem in inueniẽdo non minus eſſe diuerſum ab altero, qui in perpetua explicatione inuentorum tenendus eſt, quam deſcenſum ab aſcenſu: etiam ſi vterque in eodem ſpatio verſetur. Quo modo igitur, inquies, per Analyſin artes inuentæ, & per eandem poſtquam inuentæ ſunt, explicãtur? Facit hoc, Theſſale, nominis huius multiplicitas: quam ab initio diſtinximus. Nam quia Analyſis dicitur de deſcenſu à fine ad media, & à generalibus ad ſpecialia: priore ad artium inueſtigationem homines excitati ſunt, atque deliberando ab illo per media gradatim deſcendentes, in animis artes ipſas conſtituerunt: poſteriore, in eiſdem explicandis ſunt vſi, ſiue quia vt Ariſt. ſignificat cap. 1. lib. 1. Phyſic. poſt efformatas in animis rerum ad aliquam artem pertinentium notiones, intellectus noſter ab vniuerſalioribus tanquam confuſis, ad ſpeciales vt diſtinctas, & enodatas progredi ſolet: ſiue quoniam, vt idem ait cap. 1. lib. 1. de partibus animalium, magnum in docendo vitium eſt ſæpius idem dicere: hoc verò effugere nemo poteſt, niſi hac Methodo à maximè communibus ad ea quæ in ſpecialibus ima ſunt, per intermedia proficiſcatur. Quibus ita poſitis, facilè iam eſt videre quam turpiter erres, non ſatis perſpecta iſtius multiplicitatis diſtinctione: vel quàm malitioſè, tuo more, in hac diſputatione Ariſtoteleis falſam interpretationem affingas: vt in ea habeas commodiorem occaſionem calumniæ. » Ariſtotelis interpretes, ais, ſi huius » logicam probe noſſent, nunquam feciſſent Analyſin geneſi prio- » rem: ſed contrà, geneſin Analyſi, vt Ariſtoteles fecit priorum Ana- » lyt. primo: feciſſentque omnino cum doctore ſuo Geneſeos Analy- » ſin, non cõtra magiſtri doctrinam, Analyſeos geneſin. Tu verò Theſſale, repudiata illorum ſententia quid nobis ſequendum arbitraris? an ſemper geneſin Analyſi priorem eſſe vis? In Methodo tota via aberras, ſi id credis. Nam in iis quæ ad mores pertinent deliberatio, Analyſis quædam eſt ipſius finis in media: actio eiuſdem ex mediis quaſi

Geneſis. At in illis certiſſimum eſt, vt deliberationem actione, ſic finis Analyſin eiuſdem Geneſi natura eſſe priorem. Quæ ſi ad artes referamus, in iiſque Geneſin tecum appellamus à ſingulis hotùmque obſeruatione, aſcenſum per inductionem ad vniuerſa (qui quidem artium præcepta peperit) adhuc vera Analyſis per quam antea, ex Galeni ſententia, diximus homines poſito fine ad harum inueſtigationem excitatos, Geneſin iſtiuſmodi antecedit. Quis enim tibi concedet eos prius in rerum ſingularum obſeruatione laborare cœpiſſe: quàm ad eum laborem propoſito fine, eiúſque facta Analyſi, eſſent excitati? Vides igitur, ſi modo quod rectum eſt videre potes, Ariſtotetelis interpretes non ſine iuſta ratione Analyſin Geneſi priorem dixiſſe. Nunc conſideremus quid te in iſta comparatione fefellerit: aut quomodo hoc tuum, quanquam ſuperbum de antiquitate iudicium, aliqua ex parte verum videri poſſit. Geneſin fortaſſe appellas ſolam Platonis in Phędro eā ſyntheſin, per quā in prima obſeruatione ſingula diſperſa, in vnam ſpeciem colliguntur. Cuius quanquam in Platonicorum doctrina noua origo in animo dici non poſſit: ſit tamen per recordationem quædam excitatio, ideóque quaſi Geneſis. Analyſin verò eiuſdem Diæreſin, per quam, vt ait, articulatim res vnaquæque, ſicut natura poſtulat, per ſpecies diuiditur, poſtquam ſcilicet vniuerſæ notiones in animo, ſicut Plato vult, excitatæ ſunt: vel, vt Ariſt. arbitratur, nouæ efformatę. Quæ ſi tua eſt de Analyſi & Geneſi ſententia, per me licet dicas, Geneſin Analyſi priorem, & Geneſeos eſſe Analyſin, non Analyſeos Geneſin. Quoniam non ex illo deſcenſu notiones in animis effotmantur, quarum eſt Geneſis: ſed illæ potius per aſcenſum natæ vel excitatæ, perpetua quadam Analyſi explicantur. Verùm ſi harum vocum neglecta multiplicitate, quæ Ariſtotelis interpretibus, atque etiam huic noſtro Alcinoo Platonico, eſt familiaris, cùm te ad vnicam ſpeciem reuocaueris, & in huius anguſtias nominis communionem contraxeris, in eaſdem illos velis cogere, de eáque ſignificatione hoc ab illis dictū arripere, de qua eo loco nō ſunt locuti (ſicut ex eo intelligi poteſt, quod tu ipſe de Analyſi finis, in Logico organo ex illis commemoras) an non ſentis iſto modo contra antiquitatem diſputare, Sophiſtarum eſſe, non Philoſophorum? At Ariſto. inquis, in prioribus Analyticis ratiocinationis Geneſin prius explicat, quàm eiuſdem Analyſin. Fateor. Sed in eo primum aliud Sophiſma agnoſce, quòd à quæſtione contra veteres inſtituta de ea Analyſeos ſpecie quæ finis eſt in media, diſputationem transfers ad alteram, quæ integræ ratiocinationis eſt in pronunciata & ſimplices voces, tanquam in partes & elementa. In quæ nemo poteſt illam ſine errore diſſoluere, niſi qui prius nouerit ex iis eandem componere.

Deinde tu de Logici organi explicatione contra veteres agis, atque ex Ariſtot. confirmas in illa Geneſin prius quàm Analyſin tractari: illi ſpectarunt conſilia hominum de conſtituendo Logico organo deliberantium. In quibus per Analyſin deſcenſus factus eſt à fine ad media: Contra verò in eiuſdem explicatione, aſcenſus à minimis ad id quòd in eiuſdem Analyſi, de arte deliberantibus, erat omnino primum. De diſtinctione autem Logici organi ad Analyſin vel Geneſin accommodata, in qua veteribus Ariſtotelis interpretibus non omnino, tibi verò multò minus aſſentior, pluribus hoc loco non diſputo: verùm id ſolùm contendo, ſi in eo Topicam artem ab Analytica ſeparaueris (quæ quo ordine ad illam ſe habeat docere alterius eſt inſtituti) ac in Analytica Categorias & librum de interpretatione (communia quidem vtriuſque artis elementa, ſed vt alio loco contra te diſputauimus, huic potius quàm Topicæ, propter dignitatem adiuncta) fueris complexus: in hac per Geneſin ſiue vt Galenus loquitur, pêr ſintheſin, à primis elementis quæ Categoriis continentur, progrediendum ad id quod eſt in eadem ſummum & imprimis expetendum. Sed ita tamen vt eiuſmodi graduum diſtinctionem prius cognitam fateamur per contrariam Analyſin, à fine ad illa prima elementa deſcendentem. Quàm ſecuti ſunt qui ad hanc artem ſpectato fine excitati, de eadem conſtituenda primi certa quadam Methodo cogitarunt. Nec verò ſintheſis ſiue Geneſis, de qua in exemplo propoſito loquimur, ea eſt per quam notiones ex ſingulorum obſeruatione in animis efformantur (hanc enim tecum agnoſcimus, ex Platone & Ariſtotele, ad obſeruationem præceptorum, non ad explicationem pertinere) ſed altera quæ in conſtructione totius integri primum dicitur, indéque ad genus vniuerſum transfertur: quia hoc, vt Ariſtote. ait. cap. 1. lib. 1. Phyſic. totum quoddam eſt: quippe quòd multas ſpecies quaſi partes, complexu ſuo continet. Sed ita vt illa ſola nominis communione in toto integro & genere vniuerſo eſſe dicatur, nec ſit in vtroque eadem ratio: neque in illis explicandis Methodus omnino vnica, ſed potius contraria. Ex quo accidit, vt quando id quod eidem arti vel ſcientiæ ſubiicitur, cùm diuerſis comparatum, vtroque modo totum quoddam eſt: nempe & integrum, quod ex quibuſdam quaſi membris componitur, & vniuerſum, quod naturæ ſuæ ambitu ſpecies plures cōplectitur (qualē in arte diſſerendi, noſtri ratiocinationē eſſe volunt & in Phyſiologia corpus naturale) tum in ipſius artis vel ſcientiæ perpetuitate, Methodus non vna ſemper & eadem, ſed duplex adhibeatur. Siquidem in illa, priore loco totius integri ex membris compoſitio aptè explicatur, per eam quam Geneſin vel Syntheſin diximus poſſe nominari: poſte-

Diſtinctio Logici organi.

riore, generis in ſpecies ſuas diſtributio, ex altera Methodi parte quæ ad Analyſin, vel Diæreſin pertinet. Nam cùm in vtráque illius perpetuitatis parte multi gradus ſint & in illis primum quiddam, aliud vltimum, itémque intermedium: Methodum aliquam ponere eſt neceſſe. Quàm ſi tu vnicam & ſpecie indiuiduam aſſeris: fatearis oportet, ſi conſentanea dicere vis, genus vniuerſum ad ſpecies vltimas & intermedias eodem modo ſe habere, quo prima elementa ad totum integrum,& eas partes quæ ſunt interiectæ. Quod quidem non ſolum doctrinæ Ariſtotelis omnino contrarium eſt,ſed tuis nugis non ſatis conſentaneum. Nobis verò non magis vitioſum eſſe videtur in eiuſdem artis perpetuitate, pro diuerſa ratione partium quæ incidunt, docendi Methodum variari: quàm in ipſius perpetuitatis particulis, eandem quæſtionem tractari argumentis, quorum collocatio partim ad differentes ratiocinationum figuras, partim ad diuerſos eiuſdem figuræ modos pertineat. Vt tibi in illa perpetuitate vnicam Methodum aſſerenti, licuerit profectò eodem iure omnium ratiocinationum formam vnam conſtituere. Adeo vt ſoleam mirari, hoc etiam in mentem non veniſſe, vt noua omnia faceres. Præſertim cum te ad id excitare potuerit optimus magiſter tuus Laurentius Valla, ex cuius maledicentiia quaſi copiæ cornu, tam multa in Dialecticas animaduerſiones tranſtuliſti. Vis autē, vt hoc ipſum quod de Methodo in eadē arte variāda hoc loco cōtendimus, apertius intelligatur, propoſito aliquo exēplo illuſtretur? Non dicam Ariſtotelis logico organo, ratiocinationis vt totius integri Geneſin vel Sintheſin ex pronunciatis, de quibus agitur libro de interpretatione, & pronuntiatorum ex ſimplicibus vocibus, de quibus in Categoriis, primùm explicari: deinde eiuſdem vt generis vniuerſi, Analyſin vel diæreſin in Apodicticam, Dialecticam & Sophiſticam, quorum natura explicatur in Analyticis, Topicis & Elenchis. Quòd quanquam id probabiliter dicatur à multis, ſequi tamen non placeat hoc tempore: quoniam à te iampridem exploſum eſt, & mihi, vt libere dicam quod ſentio, non ſatis probatum. Sed illud modo rogabo, ſi quando Phyſica attigeris, atque hæc, quibus tuæ declamationes, neſcio quid minitantur mali, in integrum, ſi diis placet, reſtituere ceperis: an num in eis corporis naturalis compoſitionem ex materia & forma primum trades: deinde à generali huius ratione ad ſpecies vltimas per intermedias deſcendes? Hoc enim tibi placere ex tuis ſcriptis coniicio: & certè Ariſtotelem ita fieri voluiſſe facilè colligo ex initio libri. 1. Phyſic. cuius ſententiam quorundam interpretum errorem ſecutus, omnino peruertiſti. Verùm ſi id feceris, Theſſale, erítne omnino eiuſdem Methodi à materia & forma ad corpus

naturale aſcendere, & à corpore naturali ad eiuſdem ſpecies deſcendere? Ego quidem in poſteriore Analyſeos ſpeciem vnam facilè animaduerto: in priore qualem eam comminiſci poſſis prorſus non video: aut certè quoniam de vocabuli vi rectóque vſu inter nos agitur, ſi hanc Analyſin eſſe contenderis, neſcio quorum Philoſophorum conſuetudine tuam in eo opinionem poſſis confirmare. Atque vt in illa rerum naturalium explicatione, Geneſin cum Analyſi in variis partibus perpetuitatis docendi, obſeruamus: & in hac coniunctione Geneſin, per quam corporis naturalis compoſitio explicatur, eiuſdem, tanquam generis vnius, Analyſi priorem facimus: ſic accidere poteſt, vt in eadem etiam perpetuitate Analyſis cum Geneſi coniuncta, hanc meritò nonnunquam antecedat: præſertim in artium compendiis, in quibus ad hominum ſtudia excitanda fine primo loco poſito, eóque aliqua definitione concluſo, artes ipſas Analyticè conſtituimus: deinde in eiſdem à primis elementis breuiter expoſitis, ad id quod maximum eſt, per Geneſin aſcendimus. Quam duplicis ordinis coniunctionem nos in artis diſſerendi compendio non infœliciter ſeruaſſe videmur, & ſi tua conſideras paulò attentius, eandem in tuis dialecticis es ſecutus. Hoc verò quicunque facere inſtituunt: ab earum artium, quas tradere volunt, definitione incipiant eſt neceſſe. Non quod ab hac artis compoſitio progredi debeat, in quam ipſa potius deſinit: ſed quia Analyſeos, quæ Geneſin præcedit, caput illa continet. Quod quidem in fine eſt poſitum: à quo optima artis definitio duci debet.

Locus Galeni initio artis paruæ.

Et certè Galenus in arte medica, quæ parua, id eſt, compendiaria appellatur, id ipſum quod diſputo ſecutus videtur: in eo ordine quem definitionis eſſe ait. Quoniam hic non tam fortaſſe nouam Methodi ſpeciem continet à duabus prioribus omnino diuerſam: quam duarum in vnam, collectionem quandam compendiariam. Si quidem quod eo libro medicinam primo loco definit artem ſalubrium inſalubrium, & neutrorum: deinde hæc tria quæ in definitione ſumpta ſunt, per varios gradus diuidit, donec ad ima quædam (qualia tamen, vt loquitur, non autem ſingula) ventum ſit: hoc ad Analyſin tuo more dictam, haud dubiè pertinet. Quoad autem in explicandis partibus, quas Analyſis parit, aſcendit à primis eiuſdem artis elementis ad ea quæ in illa ſunt ſumma, vt ad morborum curationem & valetudinis conſeruandæ rationem, id non amplius ad Analyſin, ſed ad Sintheſin potius videtur eſſe referendum. Et tamen hoc totum ordinis definitionis eſſe vult: non ſolùm quod à definitione incipiat, ſicut es arbitratus, ſed potius quod in partibus omnibus quas illa ſiue Analyſis, ſiue Sintheſis parit, breui definitione ferè ſit contentus, In quibus explicandis, aliis de Medicina ſcriptis, idem

idem ſolet eſſe longè prolixior. At cùm artem iam inuentam, & per Analyſin cõſtitutam, gradatim componere volumus: nec tam ad eam hominum ſtudia excitare, quam rudes inſtituere, atque hos à primis elementis, ad id quod habet ſummum, per Geneſin vel Sintheſin, quaſi manu ducere: tum, vt ab eius definitione incipiamus, nihil neceſſe: ſatiſque eſt, ſi cum ad partem principem ſummámque ventũ fuerit, tum eius naturam definitione aliqua complectamur. Quoniam vereri debemus ne artis magnitudine, quam definitio breuiter ſolet comprehendere, ſtatim initio propoſita, rudes omnino deterreantur, potius quàm excitentur, ac deſperatione debilitati, id in ea experiri nolint, quod ſe aſſequi poſſe diffidant. Itaque potius in ipſis elementis ſic erunt exercendi, vt adhuc neſciant quæ inſtituti ſumma ſit; tum demum hoc ſentiant, cùm ad principem partem peruenerint: in qua totius artis definitio primo loco ponetur. Tu quidem, Theſſale, pueritiæ memoriam vltimam repetẽs, de ſtudiorum tuorum forma nobis concedes quod voles: ego verò fatebor me puerum grammaticam ſic didiciſſe, vt in iis quæ de literis, ſyllabis, ſingulíſque nominibus & verbis, tum tradebantur, omnino neſcirem quo magiſtrorum in docendo, meus in diſcendo labor referretur. Deinde adoleſcẽtem, in Ariſtotelis Categoriis, & libro de interpretatione ſic eſſe verſatum, vt agnoſcerem in illis rudimenta tantum duarum artium, Topicæ & Analyticæ: quarum ſummam definitio, earundem artium initiis ab Ariſtotele poſita, eſſet aliquando explicatura. Scio quid tu poſtea contra veterem doctrinam hac in parte diſputaueris & de præterita dialecticæ definitione, quam graues contentiones contradicendi ſtudio inflammatas, in peripatetica ſchola excitaueris. In quibus vt tibi facilè concedo potuiſſe definiri, non Dialecticam (nec enim vt alio loco contra te diſputauimus, Ariſtotel. vniuerſam diſſerendi vim, hoc nomine vnquam eſt complexus) ſed artem rationis: quæ deinde poſita definitione, per Analyſin in principes partes harúmque elementa diſſolueretur: à quibus rurſum Geneſis duceret initium, & in finem artis eiuſdem definitione comprehenſum, deſineret: ſic tibi pernego ita fuiſſe neceſſario faciendum. Et ſi fortè hoc modo communis ars fuerit expoſita: contra te conſtanter contendo vtrunque, ad vnum & eundem ordinem non poſſe pertinere. Sed deſcenſum à definitione artis finem continente, ad prima elementa (qui breuiter initio fieri poteſt, partim vt auditor excitetur, partim vt rudibus primíſque lineis ductis, non omnino nouus ad artem accedat) ad eam Analyſeos ſpeciem eſſe referendum, quam in deliberationibus de vita, antea obſeruauimus. Aſcenſum verò ab elementis ad id quod eadem ars habet ſummum, ad Ge-

neſin:non eam per quam notiones diximus efformari,ſed alteram,in qua oſtenditur quo modo vel totum integrum de ſuis partibus, vel finis de mediis excitetur. Atque etiam illud addo, dum ſingulos gradus in Analyſi, vel Geneſi perſequemur, ſi quid in illis occurrat quod generale ſit & ſuapte natura commune multis,id ita eſſe explicãdum, vt Analyticè ſemper à generalibus ad ſpecialia deſcendamus: ne in illud vitium incidamus quod ex Ariſt. lib.1. de partibus animalium, antea indicauimus. Hoc autem in eiuſdem doctrina tam frequentem Analyſin effecit: vt ex eo, meo quidem iudicio, in hunc errorem de vnica Methodo Analytica,ſis impulſus. Atqui iam ex ſuperioribus potes intelligere, vel certé facilè intelligent hi quos nondum inſtuaſti, non modo non eſſe eandem in Methodum inueſtigand[o] eo explicando quod iam inuentum eſt: ſed neque artis eiuſ[dem] partes omnes in docendi perpetuitate, eadem Methodo tractari: Nec eam quam Analyticam appellamus, docendis inuentis tantum eſſe accommodatam: ſed pro diuerſa Analyſeos ratione, ad artes in animis conſtituendas,cum de illis inueſtigandis agitur, eſſe neceſſariam. Quod de contraria Geneſi,itémque de Platonica diereſi ac Sintheſi,pro earum multiplicitate,eodem modo eſt explicandum. Sed in ampliorem diſputationem quam ab initio ſperabamus, excreuit noſtra digreſſio, & neſcio quo ſtudio fortaſſe prouecta longius, quam commentandi ratio permittit. Itaque iam finem faciam, ſi vnum indicauero, in quo errorem tuum excuſare nullo modo potes. Scribis Galenum gloriari ſe Methodi Analyticæ inuentorem & authorem eſſe: ideóque te in illo non ſolùm modeſtiam, ſed memoriam valdè requirere,qui antea Platonem totius ὁδοιπορίας ὅδον καὶ ἄνοδον ſcriptorem & authorem è Phædro & Philebo produxerit & appellarit, & in artis medicæ conſtitutione veterum Philoſophorum documentum eſſe dixerit. Atqui, Theſſale, nullam ex eo gloriam Galenus captauit: nec ſe,pace dixerim tua, huius Methodi inuentorem prædicauit: ſed eam quam à veteribus Philoſophis acceperat, primùm ad artis medicæ conſtitutionem accommodaſſe, & in huius origine explicanda vſurpaſſe:cùm per ſintheſin ſuperiores Medici plerique, vt Herophilij & quidam Eraſiſtrati ſectatores,ac Atheneus Attaleus, eandem tractare eſſent conati. Quam fuiſſe illius ſententiam non contendam tecum pluribus,quoniam hi facilè iudicabunt, qui quaſi in rem præſentem venientes, initium libri de arte Medica, quàm paruam appellant, ſedulò cùm eo comparabunt, quod ab illo ſcribitur, libro de eiuſdem artis cõſtitutione. Nunc quia ſatis longa digreſſione, Theſſali digreſſioni de Methodo ſatisfeciſſe videmur, ad Alcinoi interpretatione̅ reuertamur. In qua quanquam hoc capite alia permulta ſint quæ diſſe-

rendi arte contra eundem pro vetere diſciplina poterant diſputari: ea tamen potius reiicienda putauimus in commentarium deſcriptionis Logicæ: in quo noſtra Elenctica contra hanc ſcholam, doctrinæ peripateticæ, imò verò bonarum omnium artium perturbatricem, complectemur. In illo verò edendo quorundam efflagitationibus iampridem ſatisfeciſſem, niſi in annuis animaduerſionum fœtibus, ab Academiæ noſtræ Theſſalo adhuc meliora in dies expectarem, eáque in quibus hic tandem aliquando reſipiſcens, veterémque ſuum errorem agnoſcens, in illo detegendo magna nos laboris parte leuaret.

FINIS.

IA. CARPENTARIVS, Candido Lectori.

S.

SVPERIORE *diſputatione Theſſalus ſic affectus eſt, vt quanquã anteà ſæpe à doctiſſimis viris in multis reprehenſus, nunquam tamẽ grauius cõmotus fuiſſe videatur. Credo equidẽ, Candide Lector, quòd illa peti ſe in eo ſentiret quod habebat omnium chariſſimum: quoque omnibus Philoſophis ſuperior haberi volebat. Quare is qui antea omnes alios aduerſarios contempſerat, hìc magna animi impotentia, à doctrina, de qua inter nos erat inſtituta contentio, rem traduxit ad conuitia: in quibus exercitatiſſimus, facilè quemuis in arenam deiicit. In ſententiis autem & argumentis, ſic hærere viſus eſt, vt eruditorum omniúmque philoſophorum iudicio nihil eſſet contraria eiuſdem diſputatione frigidius. Quæ tamen apud imperitos aliqua ex parte ſuo fuco ſplendeſceret, eidémque præſtaret, vt reuera victus, alios in triumpho portare videretur. Quod vbi animaduerti, iterum cum illo de eadem quæſtione congrediendum exiſtimaui. Vt quod fœliciter inchoatum videbatur, magno rei literariæ commodo, tandem aliquando conficeretur: quo vetus doctrina de Methodo ſemper eadem retineretur, contrariæq́ huius nugæ omnino exploderentur. Hoc vero non modo in hac academia ex illo tempore videor cõſequutus, ſed exterorum permultorum teſtimoniis in eodem maximè cõfirmatus. Sed eius contentiönis euentum & eas Tragedias quas illius recordatio poſtea in regia profeſſione mihi excitauit, tacitus nonnunquam conſiderans, lubens profectò illud vſurparem,*

Vtinam ne in nemore———

Niſi publicæ vtilitatis, quam rerum mearum rationem habere mallem. Quoniam facile mihi perſuadeo ad diſſenſionem de religione, hanc potiſſimum cauſam acceſſiſſe, propter quàm in illa à Theſſalo tam acriter ſum oppugnatus, penéque (prout tum erant tempora) regiorum profeſſorum ordine excluſus: quòd eius maieſtatem grauiter læſiſſe viderer in oppugnanda ſententia de Analytica Methodo, in qua idem doctrinæ ſuæ ſummam & deuictæ antiquitatis palmarium iampridẽ poſuiſſe videbatur. Hoc verò etiam, Candide lector, quod ſecunda congreſſione reſpondimus, ſuperiori diſputationi ſubiiciendum exiſtimauimus, vt nihil eſſet quod hac in parte poſſes deſiderare. Vale.

AD EXPOSITIONEM

DISPVTATIONIS DE METHODO, Contrà Theſſalum Oſſatum, academiæ Pariſienſis Methodicum.

Reſponſio Iacobi Carpentarij, Claromontani Bellouaci.

Quæ digreſſionis primæ, pars poſterior.

OFactum bene quòd opinionem tuam de Methodo oppugnauimus! Tandem tibi hoc perdoluit, Theſſale, Laudo: vir es. Antea quanquam à nobiliſſimis aduerſariis, dé quæſtionibus maximis in certamen vocatus, nunquam tamen adduci potuiſti vt reſponderes. Nunc verò grauiter commotus es. Quid ita? Arcem tuæ ſapientiæ voluimus inuadere, tibíque id de manibus eripere, in quo de victa omni antiquitate triumphas. Et tamen ne tua maieſtas lædi videretur, ſi tu ELOQVENTIÆ, PHILOSOPHIÆ REGIVS PROFESSOR, GRAMMATICÆ, RHETORICÆ, LOGICÆ PHYSIOLOGIÆ, MATHEMATICARVM ARTIVM RESTITVTOR, IN RE LITTERARIA DEVICTIS FABIO, CICERONE, ARISTOTELE, PLATONE, EVCLIDE, OMNI DENIQVE ANTIQVITATE, MAGNIFICVS TRIVMPHATOR, CÆSAR SEMPER AVGVSTVS. aperto marte in ſingulare certamen cum gregario doctore, & vix vno è multis deſcenderes: alieno nomine eóque in Academia nouo, vultum tuum velaſti, ſicque eleganter profectò, perſonatus, indignationi tuæ voluiſti obſequi: atque ſperauiſti ſalua exiſtimatione tantæ maieſtatis tuæ, iſtum canem tibi adlatrantem (ſic enim de nobis quodam loco ſcribis) poſſe non dico vinci, verum pedibus miſerè conculcari & confici. Sed tamen iſta larua, Theſſale, commodior erit

quam ſperaſti. Teget enim ſplendorem tui vultus:in quo ineſt quiddam ſuapte natura dignum imperio, variiſque victoriis etiã amplius elatum:atque fortaſſe præſtabit, vt nihil metuendum ſit à tuis radiãtibus iracũdis oculis,quibus haud diſſimiles in C.Mario, terrori fuiſſe dicuntur militi ad huius necem properanti. Quanquam quid cum illa facias? aut quo modo te occultare poſſis? Vox ipſa Theſſalum ſonat: quæ ſemper ſuas habet ampullas & ſeſquipedalia verba. Debuiſti,& hoc pace dicã tua, O AMPLISSIME REX ET SEMPER AVGVSTE, vt perſonatus in hac diſputatione nobis facilius illuderes, tuos cothurnos ad aliquod tẽpus deponere,& noſtros ſoccos induere. Verum vt ſimia etiam in purpura, ſemper eſt ſimia: ſic tu cum Oſſatus quidam videri vis,ſemper es Theſſalus:id eſt in dicendo elatus,& ita inflatus,vt ſi de tricis agendum ſit,non minus vehemens eſſe videaris,nec in tuis ſplendidioribus ornamentis frequẽs, quam ſi in cauſa centumuirali pro maieſtate regis eſſet dicendum. Hæc enim, ſi neſcis, tua eſt illa Pytho quæ iam pridem tonat, fulminat, permiſcet vniuerſam Academiam. In cæteris, eadem apud Germanos, Italos, adde etiam ſi voles apud Indos, quantumlibet admirabilis. Nam per me licet diuinam etiam dicas:nec ego de eius gloria tecum contendam: nec mecum male agi exiſtimabo ſi noſtro ſermoni puritas deeſſe non videatur: atque hæc quidem,non illa quam tuæ aures teretes & ſuperbæ vbique ſummam expetunt, ſed quam ſimplices & philoſophicæ,non omnino reſpuũt.Ideoque IOVI SERVATORI magnam gratiam habeo,quòd in ſuperiore diſputatione,ſententiis quidem, fateor,quoad potui & licuit,elaborata, verbis ſua ſponte fuſa & fluente, vnicum (multiplicitatis) verbum te offenderit. Et quanquam pro illo poſſim alia permulta tibi eloquentiæ & philoſophiæ regio profeſſori,reponere(quæ cum voles ſeorſum indicabo) illúdque imprimis quod ſtatim initio à te non ſatis, emendate dictum eſt (*Eheu miſero tibi*) cum illa interiectio caſum eiuſmodi non regat,ne in illo quidem Vergiliano (*Eheu quid volui miſero mihi*) in quo puerili imitatione videris eſſe deceptus: id tamen minime faciam. Quòd illud meum, loquendi conſuetudo philoſophorum receptura ſit,cui hac in parte ſeruire ſatis eſt: quódque intelligam non in eo ſitas eſſe opes philoſophiæ,hoc ne an illo verbo vtamur: ſed quæſtionem omnem inter nos de re eſſe inſtitutam quæ ſit contenta doceri. In qua nobis iam aperto vultu agendum eſt cum perſonato Theſſalo. Qui antea prælij tantum ſpectator eſſe conſueuit:ipſe fraterculum ſuum in arenam aliquoties miſit, Potentem ſanè & cautum luctatorem:de quo non erat verendum ne ab iſto dictata referret:ſed tamen pugnæ euẽtu ſemper infelicem. Credo,quod deteriore cauſa pugna-

ret, & contra eos quorum impetum Theſſalus adhuc merito reformidat. Nunc vero huic fraterculus ereptus eſt: dicerem rei literariæ, ſi in cõmunem vtilitatem veterſique doctrinæ exornationem, ſuum ſtudium & induſtriam viuus conferre voluiſſet. Gyganti, inquam, fraterculus ereptus. Qui quia ſentit iam ſe nonnihil premi in quæſtione de methodo, quam habet omnium maximam, à Carpentario philoſophiæ quidem profeſſore gregario, & ſi huic credendum eſt, omnium bonarum literarum prorſus experte: ſed tamen in quo negare nõ poteſt aliquid ineſſe veteris philoſophiæ peripateticæ, quam ſophiſticam appellat, quamque certis de cauſis odit & metuit: anceps in varias partes diſtractus, perlecta illa diſputatione de methodo, quod vnica non ſit, initio hæret, dum ſecum ita cogitat. Quid hic faciam? hominémne ſicut antea, omnino cõtemnam? Natura quæſtionis non permittit. Nam & ipſa per ſe magna eſt: nec vnquam quiſquã poſt alios ſcriptores in docendo magnus haberi voluit, qui non idem [illegible]ethodum inſtituere conatus ſit, aut quàm ab aliis acce[illegible]m facere. Nobis vero térque quatérque maxima. Si qu[illegible]ptem artibus que libero homine dignæ, eam celebritatẽ pepetit, quæ in literario regno, omnium regum triumphos ſuperare videtur. Quid enim eſt cuius beneficio Grammaticam græcam, latinam, Vernaculam, noſtris reſtituimus? METHODVS. Quid eſt per quod in Rhetorica, Fabio, Cicerone, imò verò omnibus græcis & latinis huius artis magiſtris, ſuperióres videri potuimus? METHODVS. In logicis autem cum vnus Ariſtoteles pro deo coleretur, huiuſque de diſſerendo ſcripta ſemper eſſent ſummo antiquitatis probata conſenſu, quî potuimus cõſequi vt iis de ſuo gradu deiectis, noſtra iam in eruditorum omnium manibus verſentur? METHODO. Iam vero cum in mathematicarum artium quadro ante annos quatuor rudes omnino eſſemus, & eo ipſo tempore domi ab eruditis viris dictata, poſtea in Cathedra regia referre conaremur: quo modo conſequi potuimus vt rem eandem eo ipſo die quo didiceramus, cum tãta celebritate publice docere, eóſque à quibus omnia acceperamus, tanto interuallo ſuperare videremur? METHODO. Atque, quoniam propter expectationem quam in iis reſtituendis, de nobis maximam omnes non modo Galli, ſed Germani & Itali conceperunt, iam omnium eruditorum oculi in nos videntur eſſe coniecti: quo tãdem modo illam de nobis expectationem ſuſtinere, tantúmque opus conficere poterimus? METHODO. Ergo hæc nobis retinẽda eſt: per quam melioris notæ ſcriptores omnes, in noſtro triumpho portantur, & contra illum tuenda: qui etiam ſi omnino eam non poſſit de manibus eripere, facile tamen conſequetur vt aliquid effeciſſe pu-

tetur. Sed qua ratione id fiet? Dignus ira noſtra non eſt iſte diſputator:& tamen contra hunc dicendum eſt aliquid: ne ſapere in ea quæſtione putetur, cuius explicationem nobis propriam ſemper videri voluimus: & reſpondendo etiam de nobis multa magnifica oratione prædicanda. Hæc verò ſi nudo vultu apertóque dicantur, verendum eſt ne hoc audiamus à viris bonis & modeſtis, verecundiores olim fuiſſe præcones ludorum gymnicorum: qui vbi cæteris coronas impoſuerant victoribus,eorúmque nomina magna voce pronunciauerant: cum ipſi ante ludorum miſſionem corona donabantur, alium præconem adhibebant, ne ſua ipſi voce ſe victores eſſe prædicarent. Itáque ipſi quidem reſpondebimus:ſed reſponſioni noſtræ,Oſſati diſcipuli nomen prætexemus:atque ita conſequemur,vt præter conſuetudinem commoti minime videamur, & ab hoc profecta quantauis doctrinæ noſtræ commendatio,ea non inſolens,ſed officioſa & à diſcipulo,doctori debita cenſeatur. Quis hoc ſingulare artificium in alio non admiretur? Atqui in Theſſalo tritum eſt & vul[illegible] profecta eſt libelli tui contra nos inſcriptio : à qua i[illegible] THESSALI,ſuos fumos,ſicut antea ſemper, ſic nunc [illegible] lentis magni venditare, in Carpentarij diſputationem de M[illegible]odo, EXPOSITIO, id eſt ſcriptorum à Carpentario contaminatio (Nam in Theſſali ſchola,quæ officina eſt omnis impudentiæ, bonos ſcriptores exponere, eſt aliorum contumeliis omnibus obiicere ſuíſque conuitiis fœdare) velata nomine OSSATI diſcipuli. Hic vero neſcio an vſquam vllus ſit:aut ſi eſt,is, ſicut intelligo à nonnullis auditoribus noſtris,ex eo tempore quo iſta edita eſt præclara expoſitio, ad hãc diſputationem ſæpe prouocatus, ne hiſcere quidem adhuc auſus eſt: magiſtellus trium literarum,in hanc vrbem tenui conditione allectus, & in eadem neſcio quid affectans quod adhuc nolo dicere. Et tamen tu qui in Philoſophia & Mathematicis, Rex Regum videri vis,ſub illius nomine,valdè ineptè profecto & indecorè, loqueris vt philoſophus maximus & in erudito mathematicorum puluere exercitatiſſimus. Quid ſi tecum agendum putauiſſem iſto modo? Nun potuiſſem ſine fraude opponere notos tibi, notos omnibus ordinibus, primarios in hac vniuerſi ſchola, eloquentiæ & philoſophiæ profeſſores,in noſtro ludo inſtitutos,& à nobis etiam ad magiſterij pileum vocatos,qui Oſſatum tuum facile exoſſarent,& te tuámque doctrinã omnino eneruarent? Nec enim neſcis,aut quantumuis impudens negare potes, me talibus plæriſque auditoribus in nouas celeberrimáſque colonias deductis,abundare: tuos verò tuo prelo ſemper fuiſſe concluſos. Sed iſta quæſtio,ſicut ipſe arbitraris,omnium maxima,diſcipulis omnino committenda non eſt:nec indigna in quam nos ipſi, iis in-

iis intuentibus, incumbamus. Quare,ſi placet,aperto vultu hoc agamus:noſtris contentionibus fortaſſe veritas eluceſcet. Nec ego inuitus de priore ſententia aliqua ex parte decedam, ſi meliora attuleris. Quoniam verò in ſuperiore diſputatione valde confuſus tibi fuiſſe videor(idque ex eo facile credo quod in illa neque potui, neq; volui, eam methodum obſeruare quam vnicam eſſe vis) danda nunc eſt opera vt quoad poſſumus,rebus noſtris ſaluis,ſtomacho tuo indulgeamus:& popularioris methodi,ſaltem ſpeciem aliquam in diſputatione de philoſophica methodo, perſequamur. Hoc autem perficiemus fortaſſe, ſi,quando in hac contentione quædam ad perſonas pertinēt, quæ quaſi in iudicio verſantur, alia ad res ipſas de quibus quæritur, de illis priore loco,de iis poſteriore tecum agamus. Sic enim, vt ſpero, expoſitionis tuæ fucus detegetur: in qua dum ea quæ ad vtrunque noſtrum pertinent, cum rebus ipſis permiſces, conſequeris nonnunquam vt in frigidiſſima reſponſione, quia maledicendo ſuperior es (quis enim in eo tecum paria fecerit?) viciſſe videaris. In ſingulis diſputationis capitibus dabo operam vt erudito lectori, & in arte diſſerendi accuratè verſato(talem enim iudicem,ſicut video, vterque noſtrum poſtulat: quoniam quæſtionem hanc in illa omnium maximam vno conſenſu fatemur) tibi ſatisfactum videri poſſit:in aliis fortaſſe par pari relatum quod te remordeat. Dicam vero de eo primo loco,quod tibi moleſtum eſt in libri noſtri inſcriptione. PETRVM RAMVM nominari THESSALVM ACADEMIÆ PARISIENSIS METHODICVM. Moleſtum eſſe facile credo:ſed nolui placere. Quod ſi amicè ſcire vis cur ita fecerim: verebar ne audito tuo nomine, omnes ad nos vtrinque concurrerent: quaſi ſopitam ſapientiſſimo regis edicto, de religione contentionem in Academia renouare vellemus. In qua vterque noſtrum talem ſe præſtitit,qualem meminiſſe potes.Itaque eo nomine vſus ſum quod nolebam ab omnibus intelligi, & quo intelligentibus maximè ſignificari cupiebam qualis eſſes, qualis antea fuiſſes. Meliore ne occaſione tu,aut ingenio acutiore, vel, ſi voles, maiore humanitate, olim P. Gallandium collegam tuum, de re literaria bene meritum, Gallonium,Epicureo nomine appellaſti? Equidem cur id dicere poſſis non video. Nam Theſſali nomine domeſtica tua vita non læditur, quam ego nunquam attingam: ſed de modo profeſſionis tuæ intelligẽtibus nonnihil ſignificatur,quod omnibus in Academia notiſſimū. *At, inquis, qui Theſſalus fuerit neſcis, niſi per aduerſariũ Theſſali: cuius ſcripta ſi extarent, collatis contrariarum ſententiarum momentis, iudicari denique poſſet vtra iuſtior & verior cauſa eſſet.* Hui, quàm aptè hoc! Quis enim nos inter illos iudices eſſe voluit? Quaſi vero cum re Theſſalū Academiæ

Ramus cur Theſſalus academiæ.

nomino, id agam vt in te Theſſali opinionem omnino condemnem. Sed video quid velis. Si Theſſali ſcripta extarét,ex illis fortaſſe erueres aliquid, ſicut es valde ingenioſus, quo probares eius opinionem meliorē fuiſſe quam Galenus videri vult: eámque fortaſſe amplecteteris,atque Theſſalum methodicum te nominari minus moleſtè ferres. Credo.Et ſi Epicuri libri omnes extarent monumentáque frugalis vitæ,qua,vt Cicero ait,in vna domo eadémque valde anguſta,continentiſſimè vixit,virtutem coluit:& P.Gallandius adhuc viueret, putas ille ſe Gallonium atque adeo Epicureum nominari moleſtè ferret?Nihilo,credo,magis quàm Fabritium aut Curium.Tantum igitur hoc loco tibi videndum fuit,an ea ſatis apte in te caderét quę de Theſſalo methodico Galenus ſcripſit.Vis autem in tuam gratiam comparationem hanc excuriamus? Opus eſſe videtur. Vt ex ea inſcriptionis noſtræ ratio intelligatur. Theſſalus artem medicam, quam Hippocrates merito longam eſſe ait, ſex menſibus perfectè traditurum ſe profitebatur, eóque diſcipulos quā plurimos alliciebat. Tu perfectā artis diſſerendi cognitionem duobus vel tribus menſibus parari poſſe dictitas:in qua tamē annos viginti & plus eo verſatus,nihil adhuc habes certi quod ſequare. Et in illa tua oratione pro philoſophica diſciplina, vt omnes bonarum artium ſtudioſos pollicitationibus ad te pertraheres,tuoque prelo includeres, prædicabas perfecturum te vt puer vel ex incunabulis deductus & tuæ curę commiſſus,intra annos ſeptem Grammaticam primum latinam & græcam perfectè teneret, deinde Rhetoricam,Dialecticam,Phyſiologiam vniuerſam & in Mathematicis,Arithmeticam integram,Algebratica,ſicut ais,ſubtilitate non omiſſa,Geometriam non Euclidis ſolum,ſed Apollonij Conica, Archimedis Cylindrica,Theodoſij ſpherica: non prætermiſſis etiam Opticis,Catoptricis,Muſicis,Aſtronomicis.Vt exacto anno ſeptimo, hic,ſicut vis, iſtarum omnium artium magiſter ſit perfectus & abſolutus:qui non ſolum illa omnia perfectè didicerit, ſed alios aptè docere poſſit.Hęc enim tua verba ſunt.Atqui tu toto ſuperioris vitæ tuę decurſu, vix illorum omnium partem minimam adhuc es cōſecutus. Non putas igitur ſentire nos,in iſtiś tuis nugis quanto Theſſali vanitatem ſuperes?Theſſalus in epiſtola ad Neronem, prædicat ſe nouam ſectam inſtituiſſe,quæ vera ſit:quoniam ſuperiores omnes medici nihil vtile prodiderunt, vel ad ſanitatem tuendam, vel ad morbos propulſandos. Quid aliud ab annis quinque & viginti de tuis Grammaticis,Rhetoricis,Dialecticis,Phyſicis,Mathematicis audiuimus? Cur igitur mihi non licebit quando eadem cum Theſſalo facis, vel etiam lōgè deteriora,iiſdem verbis affari te,quibus illum eo loco Galenus? Quid improbè,quæ bona ſunt calumniari tentas,vt multitudini pla-

ceas,cum potueris in veritatis contemplatione excellere, ſi diligens eſſe ac veritatem colere voluiſſes? Quid ita ruditatis auditorum patrocinio abuteris ad veterum blaſphemiam? Theſſalus audebat Hippocratem accuſare, in ſuiſque nugacibus libellis iudices græcos conſtituebat:Ipſe ferebat ſententiam,nullam ab illis expectabat:Ipſe ſibi palmã dabat modo de medicis, modo de græcis omnibus.Hæc enim, inquit Galenus,inſignis audacia ſapientiſſimi,ſcilicet Theſſali, profiteri ſe omnes medicos viciſſe:ſed ſeipſo litigatore,ſeipſo agonotheta, ſeipſo iudice. Poſt medicos, reliquos etiam græcos in certamen prouocauit Rhetoras,Geometras,Grammaticos, Aſtronomos, Philoſophos. Sic Theſſalus vbique primas partes obtinet. Primus omnium hominum eſt. Non putas hæc omnia, eadem ironia de te dici poſſe? Ergo ex eodem Galeni loco pergamus, téque his verbis demulceamus. Theſſalo omnes hymnos cantent ſcribántque victoriæ carmina. Publicum orbis Theatrum conſtituatur, acceditóque aliquis qui canat eum qui in fornace carbonaria natus eſt, in eadémq; educatus, viciſſe Fabium,Ciceronem, Platonem,Ariſtotelem, Euclidem cæteróſque oratores,philoſophos,mathematicos: palmã denique eripuiſſe omnibus. An etiam vis ex eodem illud addam? Quis tam magniloquus poëta nobis exiſtet,qui hæc poſſit exornare?Quis dabitur Homerus qui hexametro hanc Theſſali victoriam celebret? aut quis lyricus qui velut Pindarus,altè in dythirambis canat?Quíque ſicut olim Bacchi,ita nunc præconium Theſſali efferat? An potius nullum horũ requirere debemus: ſed eorum qui ſcribunt iambos Archilocum aliquem, aut Hipponactem, aut ex tragica ſcena quempiam qui hominem ſic compellat,

Quieſce dum miſerrimè in ſtratis tuis.
Nanque haud vides quæ te putas noſſe probè.
Oreſtis mihi ſomnium narras,Theſſale.

Percurre reliqua (ſunt enim eodem loco alia permulta quæ de te dicta eſſe videntur) túmque intelliges,ſi modo intelligere voles, cur ego te poſthac in omnibus artibus liberalibus Theſſalum haberi cupiam & nominari. Quod ſi feruorem illum,ne dicam furorem,quem in Theſſalo Galenus deſcripſit,in animo tuo ſentis (nec enim dubito quin ſentias) ſed Theſſali libros nobis ereptos eſſe doles,quoniã hi ſi extarent cauſam tuã fortaſſe adiuuarent:cogita idem exitium tuis eſſe propoſitum. Nam ſi viuus magna laterum firmitate, magnis, vt ita loquar, grandiloquentiæ tuæ viribus, annis quinque & viginti de nouæ doctrinæ vel potius fatuitatis, aliquot capitibus ad rauim in hac vniuerſi ſchola tam ſæpe declamitans, nihil conſequi potuiſti: quid te mortuo futurum ſperas? Aut quem adhuc de tuo

ludo excitaſti, quem huius ſectæ vindicem tantæque gloriç hæredem ſperare poſſis? Illa mihi crede tecum omnino extinguetur: quę te ipſo viuo à nemine vnquam omnino probata eſt, niſi turbulento, rerum nouarum cupido, & in antiquitatem hoc ipſo malè animato, quod facilius eſſe putaret eius decreta contaminare, quàm pro dignitate tractare. Eo ipſo loco quo de Theſſali nomine cōquereris, *dolere te ſcribis me ex ea patria eſſe natum, quæ multos huic Academiæ viros diligentes & fructuoſos extullit. Fabros, aïs, Syluios, Fernelios, Hortenſios, Fleſſellios, & iam denique Ramos aureos.* Non pudet ſub Oſſati tui larua, te Ramum aureum appellare. Imo verò putrem, vel potius ferreum, qui vt alio loco ſcripſi,

De Patria Theſſali.

Iunoni infernæ dictus ſacer.

Et ad inſcitiæ orcum viam aperit, ſicut ille Vergilianus ad inferos. Equidem Picardorum ager ſiue natiua proprietate (qualis in aliis locis certa quædam laudatur à multis:) ſiue bellorum calamitate, quam frequentiſſimam noſtra patrúmque memoria ſenſit, multa ingenia peperit, nō præcocia, non ardētia, non turbulēta, ſed matura, grauia, ſedata, & quę tardius fortaſſe quàm alia permulta, literarū ſtudia attigerūt: ſed in iis fructus tandē attulerunt familię ſuæ, atq; adeo Reip. vtiles & glorioſos. Quoniam iis loco humili, & bellis afflicto, natis,

Labor, vt ait poëta, ingenium miſeris dedit & ſua quémque,
Aduigilare ſibi iuſſit fortuna premendo.

Verum hoc in eiſdem ſemper fuit maximum & omnium aliarum nationum ſummo probatum conſenſu, quod vt ſine fuco ſunt, ſine fraude (hoc vero cum aliorum probro dictum minimè velim) ſic in propoſito conſtantiſſimi & veteris diſciplinæ obſeruantiſſimi. Tales enim non ſolum verè nominare potuiſti Fabros, Syluios, Fernelios, Hortenſios, Fleſſelios: ſed ex Theologorum ordine adiicere, vel potius primo loco ponere, Lexouienſem Epiſcopum Ioan. Hānonium, olim in Ariſtotele magiſtrum tuum, nunc vero grauiter dolentem quod in te facem ardentem Philoſophiæ pepererit, Epiſcopum Cabilonenſem Anth. Erlanteum, Io. Arboreum, A. Democharem híſque priorem ætate Iodocum Clicthoueum, Iacobo Fabro quem doctorē habuerat, in explicando Ariſtotele eodémque ornando ſimillimum. Nec dubito quin illos fueris nominaturus, niſi certis de cauſis huic ordini iampridem inimicus extitiſſes. Ego vero aperte fatebor clariſſimorum illorum virorum ortu nobilitatam patriam, nihil ſplendoris à nobis expectare debere: atque illud etiam addam, eſſe quod in nobis merito doleat: nempe quod verendum ſit ne illis amiſſis, orbetur ea celebritate quam in re literaria per illos ſuos alumnos obtinuit. Sed dic mihi, bona cum venia, qua fronte auſus es inter eos qui

in Academia noſtra Picardi dicuntur, cum illis te iſto loco aſcribere? Non putaſti ſcire nos qui ſis & quo loco natus? Recordare præleam ſcholam, cui iure præfectum te eſſe gloriaris, ego vero non nego, ſi ſexagenarium ſenem, à quo fueras ex Mariano Gymnaſio allectus & in filium adoptatus, fortunis non orbaſſes, recordare, inquam, hanc ſuis inſtitutis in moderatorem eum ſolũ admittere qui in Sueſſionum agro ſit natus: hunc verò academiæ noſtræ legibus à Picardia ſeparari, apud nos vel pueris notum eſt. Ideóque meminiſſe potes eodem tempore quo illi Gymnaſio, neſcio quo iure, præfectus es, in Picardorum tribu eſſe quæſitum, vtrum te quaſi transfugam, ſua comitia repetere volentem, deberent admittere: an ad Gallos, quibus ex vetere ordinum deſcriptione in Academia Sueſſiones ſunt ſubiecti, relegare? Nũ etiã ſentis in tuo cerebro aliquid eius affectus qui Sueſſionum agro dicitur eſſe proprius? Sed age quoniam inter nos ius dicendæ ſententiæ tibi olim dedimus, Picardum te eſſe concedamus, reliqua quæ huius loci ſunt accuratè expendamus. Grauiter dolebit patria, ais, Carpentarium ſuorum popularium tam diſſimilem inueniri. Deliras, credo, Theſſale, & mihi aſcribere vis, id in quo ego de te iampridem potui triumphare. Cedo enim vter noſtrum illorum popularium, quos antea nominaſti, ſimilior eſt, non dico facultate (quæ in te eſt quantauis, in me ſentio quam ſit exigua) ſed ſtudio & profeſſionis modo? Tu cum primum ad docendas liberales artes acceſſiſti, de veteribus eloquentiæ & philoſophiæ magiſtris nullum prętereundum putauiſti, quem non linguæ tuæ petulãtia fœdares: atque ad hoc te ſingulari ſtudio comparaſti, vt bene nata iuuentus claſſicos omnes ſcriptores prius contemneret, quam quemquam eorum primis, vt dicitur, labris guſtaret. Tu incredibili genere maledicentiæ, feruorem tuum iuuenilem in omnes bonos nobilitari voluiſti, illóque aucto & in furorem conuerſo, eoúſque es progreſſus vt etiam ſi animo nondũ ſis in hac ætate ſenili bene compoſito, illa tamen vetera tua non audeas agnoſcere. Ego vero, Theſſale, nullius vnquã nominis in re literaria fuerim. Triobolaris magiſter ſemper extiterim, ἀναλφάβητος adde etiam cetera quę voles: hoc tamen adhuc habeo ſartum tectum, quod extant monumenta quædam conatus mei in illuſtranda vetere Ariſtotelis doctrina, nulla prorſus effrenatæ in antiquitatem impudentię. An non hæc (quæ negare non potes) ſatis erunt ad efficiendum vt intelligatur Carpentarium in philoſophiæ ſtudio grauiſſimos illos viros imitantem, tantum quidem quantum voluit non eſſe conſecutum, ſemper tamen cum illis hoc habuiſſe commune, quod perficere voluit vt Ariſtoteles retineretur, illuſtraretur, amaretur: quẽ tu quacunque ratione explodere conabaris, & tuis declamationibus fœda-

tum, viuis & poſteris odioſum reddere? Quid ſi Ia. ille Faber Stapulenſis, qui patrum noſtrorum ætate Ariſtotelem quaſi ab inferis euocauit, in ſingula Gymnaſia, quibus tum fere erat ignotus, deduxit, eúdémque in omnibus philoſophiæ partibus ſuis ſcriptis illuſtrauit, atque perfecit vt in eruditorum manibus pro veteribus ſophiſtis verſaretur: hic, inquam, ſi reuiuiſceret & vtriúſque noſtrum conatus in philoſophia intueretur, quid putas de ſplendore patriæ in nobis eſſet dicturus? Grauiter doleret profecto, eam doctrinam abs te omnino damnari, in qua excitanda tantopere laborauit, acerbè etiam obiurgaret: noſtra vero ſtudia in ea retinēda, blandiore fortaſſe aliqua cohortatione digna arbitraretur. Sed intelligeret, inquies, nō modo in Gallia, ſed apud exteros omnes celeberrimū popularis ſui Theſſali nomē, Carpētarij verò obſcuriſſimū. Sit ita ſanè. Verū idē reſpōderet, inſignis & valdè impudicę meretricis nomē ſolere apud oēs eſſe nobilius quā verecūdæ & caſtæ matrisfamilias, nō tamē idcirco patriæ glorioſius. De cæteris quāquā ego te nouerim bene & gnauiter impudentē, valde tamē miratus ſum quo ore auſus ſis in meritis erga patriā rémq; literariā cū Syluio, Fernelio, Fleſſelio eundē ordinē affectare, & ad eā gloriā quā exculta ornatáq; antiquitate illi maximā ſunt conſecuti, te in hāc furentē, quaſi ſocium illis adiungere. Qui viui, noſtra memoria nobíſque audiētibus (quod minimè ignoras) tua ſomnia tā ſæpe damnauerunt, atque publicè ſunt inſectati: vt ſi hodie reuiuiſcere poſſint, patriam ſint renunciaturi potius quam vllam partem laudis & glorię ex doctrina comparatę, tecum communem habituri. Quid enim? cum olim in funeſta diſputatione contra A. Goueanum, ad tuas nugas defendendas Ia. Syluium inuitaſti, nun ex eius ore ſenſiſti populari ſuo Theſſalo quàm oblectaretur? Aut cum audis illius pro Galeno contra Veſſalium tonitrua, nun metuis reuiuiſcentis ſenis, pro Ariſtotele, quem cum Galeno coluit, cōtra te fulmina? Nun meminiſti quæ fuerit nobis rectoribus apud ſelectos Academiæ iudices, contra tuam ſcholam, Fernelij atque Fleſſelij ſententia? In hac illi ea dixerunt ex quibus facile quiuis intelligere potuit, quam moleſtè ferrēt te inanis gloriæ cupidum, turbulentum, elatum, nouarum opinionum æſtu penè furentem, ex ea patria eſſe natum, quæ huic Academiæ peperit viros permultos veteris diſciplinæ amantiſſimos, iudicio graues, ſedatos, in labore conſtantes & huius fructum ad exornationem claſſicorum ſcriptorum ſemper referentes. Neque verò amplius id ago vt hanc eorum de te opinionem fuiſſe cōfirmem. Quoniam ſatis adhuc teſtantur viuæ voces multorum, qui cum illis familiariter ſunt verſati. Et quandiu extabunt Fernelij atque Syluij monumenta doctrinæ, eáque cum tuis conferentur: poſteritati facilè probabunt in tanta animorum ſententiarum diſſimilitudine, quam illa maximam

ſemper apertè indicabunt, fieri nullo modo poſſe vt illi, ſi reuiuiſcāt, Theſſalū popularē ſuū potius quā Carpētariū agnoſcāt. Sed de patria fortaſſe plus ſatis. Iā id aggrediamur in quo epiſtola noſtra, animū tuū grauiter videtur exulceraſſe. *Proemiū tuū (ais) nihil habet contra P. Ramū præter cōuitia impotētis animi & maleuoli. Verū quid iſta probra ad quæſtionē de Methodo artis informādæ & probra præſertim laudis & gloriæ plena? Eū tu Regis edictū dānatū, ais qui tot annos liberales artes tanta bonorū omniū vtilitate & lætitia, tāta regis ſui nō ſolū liberalitate, ſed gloria profitetur. Vbi pudor & modeſtia fuit, cū dicere auſus es, à Senatu damnatū, quē ſenatus ſua ſpōte, nō ſolū calūniis tuis & tuorū liberauit: ſed publici & honeſti in Academia gymnaſij præfectura exornauit: tādémq; poſtea in huiꝰ quā exprobras tēpeſtatis æſtu, Senatuconſulto ſuo & reſtitutionem bonorum & quæſtionem abſenti decreuit: & pace conſtituta primum omnium in Academiā reſtituit. Vt iam P. Ramus bonis omnibus & doctis tāto chariſſimus ſit, quanto tu odioſſimus eſſe meruiſti.* Hæc tua ſunt, Theſſale. De quibus poſtrema in loquendo Poëticam imitationem habent quam, niſi tantum poſſes in Laurentij Vallæ regno, propter ſtudiorum in contradicendo communionem cum illo maximam, non ferremus. Cætera apertè ſignificant te tibi male conſcium, plæraque de meis in eam partem arripuiſſe de qua ſcribendo, ita me Deus amet, nihil cogitabam: nec te in religionis cauſa, vlla re grauari volebam. In qua ſi te aggrederer, quas ruinas ederē? Quanquam hoc non faciam. Quoniam inter nos non de religione, ſed de bonarū artiū & liberaliū profeſſione quæritur. Vnū liberè dicā, quod periculoſiſſimis tēporibus dicere ſemper auſus ſum: & cū amplius dicere non licebit, cædā vrbe, aut etiā ſi opus ſit, cedā vita. Dicā vero pleno ore, vt facilius intelligas, me eo tēpore quo cepit in apertū erūpere de re Chriſtiana contentio, quæ per multos annos nobis pueris erat graſſata, vidiſſe in hac permulta quæ in hominibus noſtris, vel potius in nobis ipſis, merito notabātur. De hac vero ſemper credidiſſe, tā prudenter à maioribus conſtitutū, tāque feliciter & ſanctè ſacras leges ab illis expoſitas, vel quæ ad cæremonias pertinēt, tā prudenter ab eiſdē inſtituta: vt qui melius aliquid quæreret, non poſſet vitare iis, quibus offenderetur, longè deteriora. Quo animo cū eſſem, optaui quidē ſemper oēs mei ſimillimos: & quotieſcūq; in publico dicēda fuit ſentētia, tantū fateor à me extorſit iuſtus dolor, quantum iis licere videtur qui pro aris & focis cōtēdūt. Sed Deū teſtor me neminē vnquā in periculū vitæ vel fortunarū adduxiſſe: imo vero dediſſe operā vt per me ſalui eſſent oēs, q cū Rep. ſalui eſſe poſſēt. Fui quidē cū de interceſſione neſcio qua ageretur, Mathurinēſibꝰ Comitiis in te vehemētior fortaſſe quā voluiſti: ſed nō certe quā debui. Cur enim tibi licuiſſet vetera eadēq; ſicut arbitramur, ſācta audacter oppugnare, nobis cōniuētibꝰ?

genere exercitatiſſimi. Qui cum libellum illum & alterum eiuſdem authoris, propius penitiúſque inſpexiſſent, & libellorum authorem iuxta Regis decretum præſentem, pro ſe dicentem, præſentes ipſi audiſſent: ex æquo & bono iudicantes, magnam incluſam eſſe libellis impudentiam & ignorantiam Regi declararunt. Qui pro ſua in academiam ſolita beneuolentia, confectis & regio ſigillo notatis literis, omnibus regni partibus fugiendam hanc peſtem, ſignificandum cenſuit. Vis etiam hoc loco in eandem ſententiam audire literas regias: quarum exemplar vt eſſet immortale, arcis publicis academiæ noſtrę eſt incluſum? Lubentiſſimè ſanè tibi, hac in parte præſertim, gratificabimur: vt omnes intelligant quanta cum ſua gloria potentiſſimus Rex literarũque amantiſſimus Franciſcus, profeſſionem tuam exiſtimauerit eſſe coniunctam. Hunc igitur ſuo ſermone (ne quid in eo latinè reddendo, à nobis immutatum criminari poſſis) de te tuáque doctrina ſtatuentem audiamus.

FRANCOIS PAR LA GRACE DE DIEV ROY DE FRANCE, A tous ceux qui ces preſentes lettres verrõt, ſalut: Cõme entre les autres ſolicitudes que nous auons touſiours eues de bien ordonner & eſtablir la choſe publicque de noſtre Royaulme, Nous auons mis toute la peine que poſſible nous a eſté de l'accroiſtre & enrichir de toutes bonnes lettres & ſciences, à l'honneur & gloire de noſtre Seigneur, & au ſalut des hommes. Et puis n'agueres aduerty du trouble aduenu à noſtre chere & aymée fille L'vniuerſité de Paris, à cauſe de deux liures faictz par maiſtre Pierre Ramus, intitulez l'vn DIALECTICAE INSTITVTIONES. & l'autre ARISTOTELICAE ANIMADVERSIONES. & des proces & differens qui eſtoyent pendant en noſtre court de Parlement audict lieu, entre elle & ledict Ramus pour raiſons deſdictz liures, nous les euſſiõs euoquez à nous, pour ſommairement & promptement y pourueoir, A ceſte fin euſſions ordonné que maiſtre Anthoine de Gouea, qui ſ'eſtoit preſenté à impugner & debatre leſdictz liures, & ledict Ramus qui les ſouſtenoit & defendoit, eſliroyent & nommeroyent de chacun coſté, deux bons & notables perſonnages cognoiſſans les langues Grecques & Latines, ſçauantz & experimẽtez en philoſophie, & que nous eſlirions & nommerions vn cinquieſme pour viſiter leſdictz liures, oyr leſdictz de Gouea & Ramus en leurs diſputes & debatz, & ſur le tout nous donner leur aduis, Suyuant laquelle noſtre ordonnance euſt ledict de Gouea eſleu & nommé maiſtres Pierre Danes, & François à Vicomercato: & ledict Ramus maiſtres Iehan Quentin docteur en decret, & Iehan de Bomont docteur en medecine: & nous pour le cinquieſme euſſions nommé & ordonné noſtre cher & bien aymé maiſtre Iehan de Salignac docteur en theologie, par deuant leſquelz leſdictz de Gouea & Ramus euſſent eſté oys en leur diſpute & debatz, iuſques à ce que pour entrerompre l'affaire, icelu y Ramus ſe

ſeroit porté pour appellant deſdictz Cenſeurs, dont nous aduertis euſſions decerné noz lettres à noſtre Preuoſt de Paris ou à ſon Lieutenant, pour contraindre leſdictz de Gouea & Ramus à parfaire leur diſpute, à fin que par leſdictz Cenſeurs nous fuſt donne ledict aduis, nonobſtant ledict appel & autres appellatiõs quelconques. Suyuãs leſquelles noz lettres euſſent leſdictz de Gouea & Ramus de rechef comparu par deuant leſdictz Cenſeurs: & voyant que par iceluy Ramus leſdictz liures ne ſe pouuoyent ſouſtenir, euſt declaré n'en vouloir plus diſputer, & qu'il ſe ſubmettoit à la cenſure des deſſuſdictz: & comme l'on y vouloit proceder, leſdictz Quentin & Bomont l'vn apres l'autre, euſſent declaré ne s'en vouloir plus entremettre: Au moyen dequoy euſt iceluy Ramus eſté ſommé & requis d'en eſlire & nommer deux autres, ce qu'il n'euſt voulu faire, & ſe fuſt du tout ſubmis aux trois autres deſſuſnommez: leſquelz apres auoir le tout veu & conſideré euſſent eſté d'aduis que ledict RAMVS AVOIT ESTE TEMERAIRE, arrogant & impudent, d'auoir reprouué & condamné le traint & art de Logicque receu de toutes nations, que luy meſme ignoroit: & que par ce qu'en ſon liure des Animaduerſions il reprenoit Ariſtote, eſtoit euidemment cogneue & manifeſtée ſon ignorance, voire qu'il auoit mauuaiſe volonté, en tant qu'il blaſmoit pluſieurs choſes qui ſont bonnes & veritables, & qu'il mettoit ſus à Ariſtote pluſieurs choſes auſquelles il ne penſa oncques: & en ſomme ne contenoit ſondict liure des Animaduerſions que tous menſonges, & vne maniere de meſdire. Tellement qu'il leur ſembloit eſtre le grand bien & profict des lettres & ſciences que ledict liure fuſt du tout ſupprimé. Semblablement & l'autre deſſuſdict intitulé DIALECTICAE INSTITVTIONES, comme contenant auſsi pluſieurs choſes faulces & eſtranges.

SCAVOIR FAISONS, que veu par nous ledict aduis, & eu ſur ce autres aduis & deliberations de pluſieurs ſçauantz & notables perſonnages eſtants lez, nous auons condamné, ſupprimé & aboly, condamnons, ſupprimons & aboliſſons leſdictz deux liures, l'vn intitule DIALECTICAE INSTITVTIONES, & l'autre ARISTOTELICAE ANIMADVERSIONES, & auons faict & faiſons inhibitions & defenſes à tous Imprimeurs & Libraires de noſtre Royaume, pays, terres & ſeigneuries, & à tous autres noz ſubiectz de quelque eſtat ou condition qu'ilz ſoyent, que ilz n'ayent plus à imprimer ou faire imprimer leſdictz liures, ne publier ne debiter en noſdictz Royaulme, pays, terres & ſeigneuries, ſur peine de confiſcation deſdictz liures & de punition corporelle. Soit qu'ilz ſoyent imprimez en iceux noz Royaulme, pays, terres, & ſeigneuries, ou autres lieux non eſtans de noſtre obeyſſance: Et ſemblablement audict Ramus, de ne plus lire leſdictz liures, ne les faire eſcripre ou copier, publier, ne ſemer en aucune maniere: ne lire en Dialectique, ne Philoſophie, en quelque maniere que ce ſoit, ſans noſtre expreſſe permiſsion. Auſsi de ne plus vſer de telles mediſances & inuectiues

contre Ariſtote ne autres autheurs anciens & approuuez: ne contre noſtre dicte fille L'vniuerſité & ſuppoſtz d'icelle, ſoubz les peines que deſſus. Si donnons en mandemẽt & commandons par ces preſentes à noſtre Preuoſt de Paris, ou à ſon Lieutenant Conſeruateur des priuileges par nous & noz predeceſſeurs Roys dõnez & octroyez à noſtre fille L'vniuerſité, que noſtre preſent iugement & ordonnance il mette ou face mettre à deue & entiere execution, ſelon ſa forme & teneur: Et à ce faire ſouffrir & obeyr, contraigne & face contraindre, tous ceux qu'il appartiendra: & pour ce ſeront à contraindre par toutes voyes & manieres deues & raiſonnables, nonobſtant oppoſitions & appellations quelconques: pour leſquelles ne voulons eſtre differe. Et pour ce qu'il eſt beſoin faire notifier noz dictes defences en pluſieurs lieux de noſtre Royaume, terres, & ſeigneuries, à fin de les faire obſeruer, nous voulons que au vidimus d'icelles faict ſoubz ſeel Royal, ou ſigné par collation par l'vn de noz aymez & feaulx Notaires & Secretaires, ſoit adiouſtée foy comme au preſent original. Mandons en oultre à tous noz autres iuſticiers & officiers, & à chacun d'eux ſi comme à luy appartiendra, que noz dictes defenſes & inionctions ilz facent obſeruer en procedãt par eulx cõtre les infracteurs d'icelles, ſi aucũs en y a, par les peines cy deſſus indictes, & autres qu'ilz verrõt eſtre à faire par raiſon. Teſmoing de ce nous auõs faict mettre noſtre ſeel à ceſdictes preſentes. Dõné à Paris le x. iour de Mars, l'an de grace 1543. & de noſtre regne le 30. Ainſi ſigné ſus le reply, Par le Roy, vous preſent, la Cheſnaye, & ſeellé du grãd ſeel ſur double queue de cire iaune.

I. nunc, Theſſale, & dicito te tot annos, liberales artes tanta bonorum omnium vtilitate & lætitia, tanta regis tui non ſolum liberalitate, ſed gloria profiteri. An etiam coges de ſenatuſconſultis, quibus doctrina tua tam ſæpe damnata eſt, hoc loco dicere? Vnum tibi indicabo, quod antecedentis actionis celebritate, atque præſentia illuſtriſſimi Cardinalis & principis à Lotharingia, vſqueadeo nobilitatum eſt, vt adhuc eius memoria recens ſit in animis hominum. Anno 1550. nobis Rectoribus, de Præleis, id eſt tuis philoſophiæ profeſſoribus & auditoribus, quæſitum eſt in philoſophorum ordine primum, deinde in Academia. Quòd illi in docendo, contra noſtras leges, pro Ariſtotele poëtas & oratores ſuis expoſuiſſent. De quo cum quidam ex tuis (quem non neceſſe eſt nominari) à philoſophicis cenſoribus interrogaretur, palam dicere auſus eſt (quod ab Actuario noſtro ex eius ore fideliter exceptũ, adhuc habemus in manibus) toto illo tẽpore ab Academia ad philoſophãdũ definito, ſe vt doctrinę Ariſtotelicę vſum, ſi diis placet, cõmodius illuſtrare poſſet, Ariſtotelis quidẽ libros in pauciſſima breuiſſimáq; capita cõtraxiſſe, ampliſſimas verò philoſophiæ opes oſtẽtaſſe in accurata interpretatione Elegiarum Ouidij de Ponto, Artis poëticæ Horatij: Itémq; in Virgilij Georgicis, Ciceronis actionibus in Verrẽ, eiuſdémque Philippicis, libris de

Theſſali doctrina à Senatu dãnata.

Oratore,de Officiis,& dialogo de amicitia,Qui cũ te auctore hoc etiam adiecisset, melius ex iſtiuſmodi poëtis & Oratoribus, quàm ex ipſo Ariſtotele,philoſophiæ partes omnes poſſe repeti:factum damnatum eſt à philſophorum ordine primum, deinde ab Academia, ad quam cum tuis profeſſoribus prouocaueras:atque ita damnatum, vt auditores,quorũ ſimplicitati ſcholæ tuæ fucus illuſerat, philoſophiæ magiſterio,ad quod aſpirabant, non excluderentur, ſed tui doctores poſtea cogerẽtur,ſi Academiæ præmiis frui vellent,in Ariſtotele melioribus horis ſuos exercere. Humaniſſima profectò ſententia, ſed hoc ipſo tibi grauiſſima,quòd eum philoſophiæ principem à tuis haberi vellet,in cuius euerſionẽ iampridẽ iuraueras.Itaque ſecuta eſt altera tua prouocatio ad ſenatũ, ad hancque inſtruendam à te edita illa præclara oratio, PRO PHILOSOPHICA PARISIENSIS ACADEMIÆ DISCIPLINA.Sic enim, quanquam verbis ſophiſtas ſemper inſecteris,tamen neſcio quo ſophiſmate, aut vano ſomnio, fingebas & intelligentiſſimis hominibus perſuadere volebas,te eius Academiæ cauſam agere,à cuius ſentẽtia prouocaueras:aut vmbrã eſſe Academiæ quæ te dãnauerat: germanã vero huius ſapientiã in tuo cerebro reſidere.Imo verò ad perorandã cauſam,Academiæ patronos iſto nomine tibi impetraueras.Quis ab eo tẽpore in variis contentionibus,quæ de religione ſunt exortæ,videre nõ potuit ex quo ludo illæ argutiolæ eſſent profectæ?Et tamen nonnullis impudentiam tuam hoc ipſo initio dãmnantibus,aliis ſtolidum acumen ridentibus,prius quam de prouocationis iure diceretur, diſceptandum fuit, eſſet ne ea Pariſienſis Academia quæ Theſſalum damnaſſe dicebatur. An vero nos,qui cũ illius auctoritate & publica fide obſignatis literis aderamus,in Theſſalo,qui Academiæ princeps videri volebat, ſuſtinendo,contra Academiam ageremus. De eo ſenatores rogantur. Vna omnium ſententia decretum eſt, tuo nomine cõtra Academiam, iſtã cauſam eſſe perorandã:tibique priuatim temerariæ prouocationis periculũ eſſe ſubeundum.Atque quoniam Academiæ in illo ampliſſimo ſenatu verſanti,locus honoris ergô ad dicendum ſemper fuit cõſtitutus,is ex quo principum in Gallia patroni, ſi quãdo illi in iudicio verſantur, cauſas perorare ſolent:cũ tu illum prior occupauiſſes noſque excluſiſſes(O ſingularem hominis impudentiam!)eadẽ ſententia cedere es coactus,& cũ tuo patrono in aduerſam partem abire.Quod tuæ victoriæ valdè glorioſum fuit exordium. Nobilis cauſa,ad quam factus erat concurſus ex omnibus Academiæ partibus,vtrinque per nobiliſſimos patronos nobiliſſimè peroratur.Tuus,poëtas in cælum laudibus effert, atque efficere,conatur nullum eſſe locum in philoſophia in quo pertractando,illi Ariſtotelem longo interuallo non ſu-

perauerint. Idē, in Ariſtotelis philoſophiā inuehitur paulo acerbius. Non quòd eam odiſſet (quî enim odiſſe poterat,à qua ipſe excultus & valdè ornatus, hodie cum maxima omnium admiratione vniuerſi ſenatus quaſi clauum tenet?) ſed vt cauſæ ſeruiret & hanc natura deteriorem patribúſque parum gratam,leniret orationis ſuauitate, qua apud omnes plurimnm poterat. Noſter verò, contra,poëtarum muſas non aſpernatur:ſed aliud eſſe docet cum iis amœnioribus velle ludere,aliud inAriſtotele & Platone ſerio philoſophari:recreandóſque philoſophorum animos poëtarū lectione, non ex poëtis philoſophiā eſſe petendam . Atque etiam illud addit, de ſuperioribus diſciplinis actum eſſe: niſi hæc Theſſalica philoſophandi ratio, ſeueriore aliquo iudicio in magiſtro coerceatur, Præſertim cum omnis harum dignitas, Ariſtotelis philoſophia cenſeatur: & quantum quiſque ex hac ad illas capeſſendas adiumenti attulit, tantum in eiſdem ornamēti poſtea ſit conſequutus. Quibus auditis,cum ſenatorum omnium animos in rem noſtram propenſos facilè animaduerteres: atque metueres ne illi ad ignominioſam doctrinæ tuæ damnationem,temerariȩ quoque prouocationis pœnam adiicerent, vt tui commiſerationem aliquam excitares, ipſe pro te inclinata voce dicere cepiſti, atque cauſari,non Ariſtotelem à tuis omnino neglectum, ſed eorum quæ hic de diſſerendo multis libris præcepit, vſum in poëtis & oratoribus eſſe quæſitum. Ego verò cum pro eo quod mihi tum Rectoria dignitatȩ nuper defuncto,vniuerſaAcademia commiſerat,magna animi alacritate,quaſi iam victoriam præſentiens, de artis diſſerendi vſu in philoſophis potius quam in poëtis quærendo, nonnulla dixiſſem,atque adieciſſem duas partes eſſe exercitationis philoſophicȩ,quas ab Ariſt. accepimus, vnam in dicendo de theſi perpetua oratione, alteram in conciſa diſputatione, quarum vtraque in philoſophorum ſcriptis eſſet perfecta,in poëtis & oratoribus vix adumbrata: factum eſt ſenatuſdecretum in hāc ſententiam, Tibi ruiſue ne poſthac liceret in philoſophia docenda quicquam innouare, vel ab Ariſt. (cuius ſcripta de puncto in pūctū explicari noſtra lex iubet) recedere,aut pro illis,tuas nugas, imo neque poëtarū neque oratorū amœniores muſas proponere: Quod eſſet verendum ne harum ſuauitate quaſi Syrenū cantibus,plerique à ſolidiore philoſophorum doctrina reuocati, ad eaſdē quaſi ad ſaxa adhæreſcerent:denique ne philoſophiæ profeſſoribus in iis amplius quicquam liceret, quàm ſucciſiuis temporibus nonnunquam ludere, & hoc totum ad doctrinæ peripateticæ illuſtrationem referre,non in eo philoſophici ſtudij partem vllam ponere. Qui contra faceret,is in legem peccare videretur, & hoc ipſo omnibus Academiæ muneribus priuaretur. An num hæc grauiſſima tuæ doctrinæ

Senatuſdecretum de Theſſali doctrina.

damnatio? Quæ ſi verum fateri vis,tibi tá moleſta fuit, vt ex eo tempore philoſophię profeſſionē,à tuo prælo relegare omnino malueris, quàm te iſtis legibus addicere. Quid ergo contra doctrinā tuam hac in parte dictum eſt , quod ab vlla animi immoderatione profectum videri poſſit?Pergis vero eodem ore, cum ſcribis non modeſtiam ſolum, ſed communem penè ſenſum in eo mihi defuiſſe, quod ad ſenatuſconſulta auſus ſum adiicere,commentis tuis omnino cōtrarias doctiſſimorum hominum ſententias. Imo verò communis ſenſus omnino eſſem expers,niſi hoc de illis iampridem ſenſiſſem. Quid enim, Theſſale, támne ſtupidus es vt hanc doctrinæ tuæ,vel potius fatuitatis , damnationem nondum ſenſeris? Deum Immortalem! quid non auderes ſi contra alios tibi eſſet agendum : cum in eum tam ſis impudens, quem non ignoras poſſe teſtibus infinitis iſtam tuam impudentiam reuincere? Doctiſſimorum hominum ſententiis non es damnatus! Dic mihi,quatuor Academiæ noſtræ ordines,num doctiſſimos viros continent?Si negas, patriæ es valdè iniurius. At illi vno conſenſu millies tuas nugas damnauerunt,& in illis venditandis, tuam inſolētiam ſeueriore aliquo iudicio coërcendam exiſtimauerūt:ídque vt facere liceret, apud ſenatum, apud regem, apud primarios huius conſiliarios,per literas,per legatos ſuos frequenter egerunt.Quod ſi poſthac negaueris,atque mihi amplius ſtomachum moueris, dabitur aliquādo ab actuariis noſtris eruere exempla eorum quæ de tua doctrina decreta ſunt,& literarum quæ contra te ſcriptę,illáque omnia edere:vt exteri atque poſteri intelligant quo hîc apud omnes bonos & doctos ſemper fueris loco.Verum vt aſtutè nōnullos excipias,homines iſtos doctiſſimos intelligere me ſcribis mei ſimiles,& logica mihi pares:id eſt,vt ais,ſophiſtas.Atqui Theſſale,in illis ſunt nō ſolum doctores theologi,quos ſcio tibi eſſe odioſos,ſed etiam medici:quorum doctrinam in hac ipſa diſputatione de methodo, merito admiraris. An igitur etiam hos,quia te damnarūt,ſophiſtas fuiſſe clamabis? Ego profecto cum vtroque,ordine atque adeo cum vniuerſa Academia,ſophiſta haberi malo : quàm in Theſſalica ſapientia principatum obtinere. Sed age, Academiam noſtram nihil niſi ſophiſmata noſſe fateamur:atque hoc etiam concedamus , nullos in ea ſapientes de tua doctrina ſentētiam tuliſſe: nec idcirco te doctiſſimorum hominum ſententiis eſſe damnatum , quod illa ab omnibus Academiæ ordinibus iampridem ſit exploſa. Doctos , credo, fuiſſe non negabis eos quos Chriſtianiſſimus & literarum amantiſs. Rex,Franciſcus ad cognitionē cauſæ tuæ ante annos viginti delegerat.Vis verò audire horū de te tuíſque libris præclarū iudiciū? Atqui ad ſempiternā admirabilis doctrinæ tuæ memoriam,cum eiuſmodi inſcriptione ab illis eſt editum.

Academiæ ſententia de Theſſalo.

IVDICIVM LIBRORVM PETRI RAmi, à Iudicibus, tum à principe, tum à partibus delectis factum. Lutetiæ anno M.D. xliij. Calend. Mart.

Cum chriſtianiſsimus rex noſter, pro ſuo in philoſophiam & recta ſtudia animo, nobis id oneris impoſuerit, vt librum quendam P. Rami, quem is Animaduerſionum Ariſt. nomine inſcriptum, aduerſus Ariſtotelem edidit, accuratè legeremus, & quæ de illo ſententia noſtra eſſet exponeremus: nos diligenter perlecto libro & ſingulis eius animaduerſis & ponderatis ſentētiis, ita cēſuimus. Ramū temerè, arroganter & impudenter feciſſe: qui receptam apud omnes nationes logicæ artis rationem, quam ipſe præſertim non teneret, damnare & improbare voluerit. Ea autē quæ in Ariſt. reprehendat eiuſmodi eſſe, vt hominis cum ignorantiā & ſtuporē, tum verò improbitatem & malitiā arguant: cum & multa quæ veriſsima ſunt, criminetur, & pleraq; tribuat Ariſtoteli quæ is nunquā ſenſit: deniq; toto eo libro præter mera mendacia & ſcurrilem quandā maledicentiā nihil cōtineatur. Vt reip. literariæ plurimum, noſtra ſententia, intereſſe videatur, librum omni ratione ſupprimi, vnaq; librum alterū Dialecticarum Inſtitutionem: quod is quoq; aliena multa & falſa contineat. Quid hîc potes comminiſci, Theſſale? An doctorum virorum iudiciū fuiſſe negabis? Id ſi feceris iam cum tribus ornatiſſimis & magnarū artium cognitione clariſſimis, Salignaſſeo, Daneſio & Vicomercato, qui adhuc viuunt, nō mecū tibi res erit. Quid ſi tibi opponerē Ioachimū Perioniū, vel Antoniū Goueanū? Num horū ſcripta, fatuitatis tuæ locupletiſſima teſtimonia ſuppeditare poſſent? Quorū fides ſi fortè hac in re ſuſpecta eſſe poteſt, audi iam alterum teſtē omni exceptione maiorē. Tu in tua oratione poſt reditum, P. Montaureū eruditiſſimum prædicas, eiúſq; vigiliis decimū librū Euclidis præclarè explicatū & illuſtratū fateris, nec ſane ſine cauſa. Eſt enim ille doctiſſimus & viri melioris etiā dignus elogio. Atqui eo ipſo libro, vis audire quid de te ſentiat? *Ergo, inquit, repertus eſt. ſi diis, placet, qui cum bellū nefariū omnibus bonis artibus indixiſſet & ſapientiæ fructū iam planè maxima bonorū omnium gratulatione renaſcētis, nobis inuideret, Lutetiæ in luce atq; oculis nō modo Galliæ, ſed totius Europæ, caſtra figeret ignorātiæ: & vniuerſæ philoſophiæ vitæq; adeò è philoſophia cōſtituendæ auctorē Ariſt. oppugnatum, palam etiā accederet, nihilque in Dialecticis, nihil in phyſicis, nihil vſquā veri vidiſſe, aut tradidiſſe argueret. Audax negotium, dicerem & impudens, niſi verborum omniū acerbitatem rei ipſius per ſe inaudita, neque iam audiendæ, indignitas ſuperaret. O imperitos maiores noſtros, qui nunquam quiuerūt iſtud intelligere! Quid eſt quod profectum eſſe dicam recenti ſophiſtarum clade atque exilio, ſi ſophiſtas alios aſciſcimus? Quaſi verò nō iam miſerrimā rerū omniū ignoratione deprece-*

mur, ſed mutationẽ tantũ in ipſis ignorãtiæ magiſtris expetamus. At certè totũ illud eiuſmodi eſt, vt cenſoria magis animaduerſione, quàm cuiuſquam omnino contra diſputantis oratione reprimẽdum ſit. Neque verò de hac ipſa re verbum vllum facturus eram, ſi moderatius inſaniendum ſibi putaſſet: ſuáque ipſe contentus, iuuentutis credulæ & rerum imperitæ non augeret ignauiam. Nam de ipſo quidem lenior omnino iactura fuerat. Impune eſſe cuilibet debet, periculo ſuo inſanire: ſed cum ad aliorum perniciem morbus animi conuertitur, id verò ferendum non eſt. Huic certè malo niſi maturis conſiliis obuiam eatur, atque audaciſſimos impetus, diligentia continuerit magiſtratuum, næ præclara illa ſtudiorum nobis promiſſa compendia, permagno conſtiterint iuuentuti: cum grauiſſima mercede totius temporis iactura didicerit, nihil è nouis illis, ſed non ſatis eruditis magiſtris, interea niſi arrogantis cuiuſdam & confidentis ignorantiæ ignauiæque præcepta didiciſſe. Non ſentis quam magnificè de te loquatur, & quos fructus polliceatur credulæ iuuentuti, arrogãtis neſcio cuius fatuitatis magiſtrum ſectantii? An non erunt hæc ſatis ad efficiendum vt intelligatur te doctorum virorum ſententiis eſſe damnatum? Age, nolo adhuc his credatur: nec cauſam dico quin pœnam impoſtori debitam feram, niſi idipſum quod propoſui luce clarius efficiatur. Iam verò de te tuáque doctrina collegas tuos, profeſſores regios audiamus. Erunt fortaſſe hi in te humaniores, atque etiam ſi in illa quædam peccata ſint, diſſimulabunt tamen vel occultabunt, ne tu nobiliſſimo ordini dedecori fuiſſe videaris. A quo igitur vis incipiam?

Vicomercati ſententia de Theſſalo.

An à Franciſco Vicomercato? Hic apud nos nunquam de te eſt locutus, niſi vt de homine in philoſophia omnium indoctiſſimo, & in illius principes furente: nec dubito, quin vbicumque terrarum ſit, nobis adſit fideliſſimus teſtis fatuitatis tuæ. Vis à Leodegario à

Leod. à Quercu ſententia de Theſſalo.

Quercu, viro ſuo ordine digniſſimo, nec vnquã in quenquã niſi publico nomine, commoto? Is quodam loco in tuã laudem ſic præfatur. *Cùm hiſce tẽporibus in hac ſchola, vniuerſi terrarũ orbis principe, infelix neſcio quis Ramus extitiſſet, qui arbori matri ſuæ vim afferre cupiens, in eius parẽtes, Quintilianũ, Ciceronem & Ariſtotelem ita petulantur & propemodũ furiosè debacchatus eſſet vt non ſe minus ignorantem eſſe, quàm calumniatorem oſtẽderet: cum doctis & probis viris quamplurimis ſic cõmotus & concitatus ſum, vt ſi me iudice tanta temeritas animaduertenda fuiſſet, culleum aliquem literarium, cui inſutus perpetuo multaretur, ei paraturus fuerim.* Cætera tibi nota ſunt.

P. Gallandij ſententia de Theſſalo.

Vis poſt illos in P. Gallandij iudicio acquieſcamus? Video te in illius nomine palleſcere, futurúmque vt exanimeris, ſi paulo vehementius vrgeam. Quid enim eius illa præclariſſima oratio contra nouam tuã Academiam? Equidem vt ab illuſtriſſimo Cardinali Bellaio, cum eam legiſſet, dictum memini,

Aperit Ramum qui veſte latebat.

Iam

Iá igitur quid dices, aut cauſaberis? Illos doctos fuiſſe negabis? Credo. Quî enim docti tibi eſſe poſſẽt, cuius palato Cicero, Fabius, Ariſt. Galenus, Euclides non ſapiunt ſatis? Sed bona fide dic mihi, Theſſale, de Adriano Turnebo modeſtiſſimo homine, & in bonis literis omniũ quos tulit noſtra ætas doctiſſimo, quid ſentis? Húncne in iſta cauſa teſtem recuſare audebis, aut eius fidem tibi ſuſpectam dicere? Vide quid agas, & caue ne hunc tibi aduerſarium reddas: quem non ignoras ad diſputationem de methodo, ſicut ad alias omnes, contra te eſſe inſtructiſſimum. Nam ſi is teſtis recuſatus, ad hanc cauſam mihi patronus acceſſerit, quas ruinas edet? hoc ſi fit, profecto de te actum eſt, periiſti. Quanquam nihil potes in eo teſte excipere, cuius integerrimos mores, cum ſolida doctrina, omnes boni & docti merito admirãtur, & quẽ ipſe alias ſæpe, atque nouiſſimè in poſtrema tua oratione pleniſſimo ore laudaſti. Ergo huic credamus, & quod de tua doctrina ſtatuerit, id ratũ habeamus. Omitto cætera quibus ille in diſputatione de legibus & de fato, ſuis coloribus depingit Theſſalum, qui, vt ait, non ſolum logicus eſſe, ſed dialecticus haberi volt: locum vnum ex illo deſcribam, in quo pulchrè concludere & perorare videtur, quod antea Leodegarius à Quercu eſt præfatus. T*antum admonebo te, inquit, ne poſthac tantum tibi in dialectica ſumas, vt rudem eius vetuſtatem, te prudentiſſimum cenſeas: hoc enim vnum mihi videris toto tuo commentario agere, hoc docere velle, te non modo Chryſippo & Diodoro, verum etiam Cicerone meliorem diſputatorem eſſe. Si enim quandocunque in eos diſſeris, ita pueriliter laberis, vt non modo non diſputandi ſcientiam, ſed ne intelligẽdi quidem mediocrem prudentiam præ te ferre videaris, ab illa præſtantia quam opinionu errore tibi finxiſti, ita longè profecto diſtas, vt non tam in dialectica tibi laus vlla expectanda ſit, quam venia deprecatio quærenda. Ne philoſophiam quidem & eloquentiam poſthac, ſi mihi credis, tibi arrogabis. Eſt inuidioſum, eſt ſuperbum: etiam vt verè dicam, ridiculum. Itaque homines vulgo diſsimulatorem tibi aliquem qualis Socrates fuit, deſiderant, qui ſibi inſignes iſtos titulos detrahat, de induſtria tibi illudens tribuat: qui te ſummis laudibus in cælum efferat, vt olim ille Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, reliquos ſophiſtas: quorum imaginem nullam haberemus, ſi te amiſiſſemus. Sed & nonnulli aiunt expectare te debuiſſe dum hominum iudicio & ſuffragiis iſto honore afficereris: Verecundi enim hominis fuiſſe non à ſe prædicari, ſed tanquam per præconẽ, vt qui in Olympicis ludis victores declarabantur, pronuntiari. Quanquam tu à victoria longiſsimè ſemper abfuiſti, in omni contentione & pugna ſemper ſuperatus atque triumphatus.*

Ac quoties eſſes victus & à quibus, memorarem, niſi etiam nunc in hominum mente, triumphalium illorum memoria hæreret, ad quorum nomen ſemper exhorreſcere, ſemper expalleſcere ſoles. Sed tamen ſi tu toties victus, toties

Adriani Turnebi ſentẽtia de Theſſalo.

ludibrio habitus veríſque cenſorum animaduerſionibus atque iudiciis notatus, audes ea de te prædicare, quæ illi quibus de te opima ſpolia parta ſunt, nec agnoſcerent & recuſarent: quid feciſſes ſi eum aduerſarium habuiſſes, qui aut imbecillitate ingenij, aut fraude præuaricationis, tibi in diſputando ceßiſſet? Cuius enim nunc velut militis glorioſi ſpiritus vix ferimus, victoris inſolentis & exultantis inſanam ſine modo & modeſtia gloriam quomodo ferre poſſemus? Vtinam grauitatem ſine arrogantia, dignitatem cum verecundia ſequereris, exemplúmque noſtræ iuuentuti præberes non ſtultæ oſtentationis, ſed modeſtiæ liberalis (hæc enim virtus illam ætatem potißimum commēdat) non ambitioſæ leuitatis, ſed grauis conſtantiæ. Me tibi inimicum eſſe quæri non debes: nihil ad cōtumeliam loquor: ab inanitate ad veritatem, ab ambitione fucata ad verā laudem, ab adumbrata ſpecie ad expreſſam imaginē, à ſophiſtarū captione ad philoſophorum diſciplinam te reuoco. Itaque tuorū familiarium nemo tibi melius vnquam voluit, nemo prolixius & magis ex animo fauit. Illi morbum volunt tuum & inſaniam fouent: ego tibi ſemper mentem ſanam optaui: quo nullū à diis immortalibus maius precari bonū poſſumus. Quod vtinam tibi tam facile eſſet ad te, quam ad tuos domúmque redire: non ſolum exiſtimationi tuæ conſuleres, iſta arrogantia tollenda: negligenda enim tibi bonorū & prudentium opinio non eſt, qui quid de te ſentiant paßim audimus: tu gloria impeditus nō exaudis. Erubeſceres enim. Verumetiā ſi quando in ſcriptoribus explicādis, librísq; ſcribendis errares, æquiora hominū iudicia experireris. Nunc enim nulli tuo errori venia impetrari poteſt, cum pro Phidiæ quodā ſigno tanquā in arce Mineruæ, in auguſtißimo eloquentiæ & Philoſophiæ templo, velut vtriuſq; alumnus & cōtubernalis vnus poſt hominū memoriā, tuo ſuffragio, tua tabella te cōſecraris. Nam cum homines tuis titulis commoti eam in te abſolutionē requirant, quā in nullius vnquā artificis ſigno viderunt: pro eloquentia tamen inanem verborum profluentiā, pro philoſophia modeſtia arrogantiā, ſuperbiam, intolerantiam non ferendā: pro literarū Latinarum ſcientia, earū ignorantiā: pro philoſophiæ cognitione, inſcitiam quādā leuitate ſophiſtarū, & ambitione inſoleſcentem: in ſcriptis tuis & cōmentariis pro eruditione, vberrimā errorum meſſem: cum denique in his nihil ingenij, nihil iudicij, nihil doctrinæ reperiant: nulli delicto tuo veniam dare poſſunt: inſimulare procacitatē & intemperantiā tuam, mores & ignorantiā damnare poſſunt. Satis inſaniſti, ſatis pueriliter & iuueniliter laſciuiſti: hæc tua ætas alios mores poſtulat. Sit illa datus ætati tuæ ſuperior ludus: omitte puerilem iſtam inſaniam: deſine etiam nobis verba dare, eloquentiámque & philoſophiam, quam iuuenili ambitione tibi aſſumpſiſti, aut vſurpare noli, aut etiam factis & exemplis vtranque præſtato, vtranque in te eſſe comprobato. Quod ſi te tuo vitio indulgere iuuat, nihilq; mereas vt faſtum & ambitionē deponas: vide tamen ne nomen & famā huius Academiæ ignominia & infamia cuius in gremio & ſinu, vt prædicas, creuiſti, quámq; pro matre charißima ſemper habuiſti, tibi compares. Nam ei quam apud exteras

nationes ignominioſum futurum eſt, te in eum perueniſſe locum in quo duabus ampliſſimis & nobiliſſimis artibus præſis, quem tamen neque dicendi facultate, neque copia ſcientiæ conſecutus ſis, ſed procacibus in ſcriptores conuitiis, effrenata maledicendi libidine, cum impudentiæ & ignorantiæ vitio coniuncta, promeritus ſis? Hoc fere triennio vir quidam doctiſſimus, qui ampliſſimo regis Luſitaniæ honorario Conimbricæ profeſſor, in Galliam decedens, cum per Salmanticam iter haberet, homines eruditos qui in ea vrbe erant, ſalutauit: quibus cum ſe Lutetiam redire dixiſſet, ſi quid vellent ad notos & familiares, quos hic forte haberent, mirari ſe dixerunt quod primaria conditione & regia relicta, huius vrbis deſiderio teneretur, ex qua literæ & eruditio exularent: quarum ſi quis eſſet in ea reſpectus, non tibi locum docendi vllum futurum, qui ad maledicta & ignorationem natus viderere. Quod vbi intellexi, etſi antea cauſæ tuæ non fauebam, tanto tamen tui odio tum flagrare cœpi, vt pro publico huius Academiæ opprobrio & dedecore odiſſe te cœperim. Cuius enim nomen olim vltimis in terris omni laude celebrabatur, nunc vile & contemptum tuo magiſterio tuáque profeſſione vix hominum iniuriam & contumeliam à ſe deprecatur. Vt enim ſi parentem meum qui huic corpori vitam lucémque dedit, aliquo ſcelere violaſſes, iuſtiſſimam haberem offenſionis & inimicitiarum aduerſum te cauſam: ſic cum hanc parentem, quæ quantulumcunque in me eſt ingenij tanquam procreauit & aluit, inſania tua & auctores inſectandi maledicēdique intemperantia acerbiſſimè vulneraris, ignorantia & inſcientia apud exteros omni probro affeceris (quod enim tu peccas, in eius redundat vituperationem) vt deſipientibus ætate patribus & male rem gerentibus bonis interdicitur: ſic eam à diſciplina maiorum & profeſſione literarum remouere tentaueris, vt anum ætate delirantem, & nouam quandam docendi rationem præclarus auctor inſtituere conatus ſis: nónne pro hoc ſacrilegio & parricidio tuo quicquid odij poſſum, meritiſſimo in te expromere debeo? Hac ratione quam inſtituiſti, admirationem, cui ſtudes, aliquam conſequi potes, ſed cum publico bonarum omnium odio coniunctam. Sic monſtra, quæ natura in ſuo opere labente gignuntur, pariter & admirari & auerſari ſolemus. Sed neſcio quo ſtudio laudum tuarū ex fideliſſimo Turnebi teſtimonio recitandarum, longius prouehor quàm fortaſſe deceat: nec tamen dubito quin pro ea voluptate quam ex illis cœpiſti, mihi facile ignoſcas. An verò etiam nondum agnoſcis Theſſale, melius tibi fuiſſe diſſimulare quod de doctrinæ damnatione dixeram, quam per Oſſatum tuum id impudenter negando, me ad eiuſmodi probationem adigere? At, inquies, domeſtica ſunt hæc teſtimonia noſtrorum ciuium & æqualium, cum quibus mihi de profeſſionis gloria frequens fuit contentio. De nobis autem exteri ſine inuidia melius iudicant. Ecquem de iis doctum virum nominare potes, qui ſine aſſentationis ſuſpicione, philoſophicam doctrinam quam in te inſectamur, probauerit? Nos verò

Italorum & Germanorũ ſententia de Theſſalo.

tibi opponimus Germanos omnes & Italos qui ſerio philoſophãtur, non in hoc genere ſtudij leuia conſectãtur, atque nominatim Anth. Bernardum Mirandulanum, à quo te læſum ſenſiſti, ideóque eum Animaduerſionibus tuis, in ſophiſtarum numerum, ſicut & nos, retuliſti: & Bernardinũ Lauredanum, qui in Agratias tuas tam ſeuere multis locis animaduertit: Philippum Melãcthonem, qui quia te indignũ arbitratur cum quo diſputet, quodam loco ab omnibus eruditis poſtulat, vt iſtum Gallum in Ariſtotelem inſanientem (ſic enim te nominat) ſinant ſuo frui ſomnio. Nicolaũ Hemingiũ, qui in diſputatione de methodo, quã nuper edidit, te nominatim repræhendit quòd hanc vnicam eſſe velis. Cornelium Gemmam, qui libro 2. artis Cyclognomicæ, in eadẽ quæſtione, tua opinione damnata, nobis id nominatim attribuit, quod vix audeo agnoſcere. Quid? Iulium Cæſarem Scaligerum, principem philoſophorum noſtrę ætatis, noſti? Illum, inquam, Iulium Cæſarem qui tam ſubtiliter contra Cardani libros de ſubtilitate diſputat, noſti? Scis quàm magnificè de te ſentiat. Habeo apud me eius manu ſcriptam epiſtolam ad doctorem tuum in Mathematicis, Magnameum: quam tibi oſtendam cum voles. Docta ſanè eſt & animaduerſiones multas in Arithmeticam tuam continet, quibus per me vti poteris, cum nouam eius editionem adornabis. In ea, ſcire vis, quomodo de te loquatur? Fideliter duos locos deſcribam & ea lege vt per quóſuis cum quibus ego illam, ſi opus ſit, communicabo, poſſis in iis meam fidem experiri. Prior eſt eiuſmodi: *Perlibaui, potius quam legi, Rami Arithmetica elemẽta, in quibus profecto non poſſum ſatis demirari hominis tum imperitiam, tum audaciam, denique ſycophãtiam adoleſcentibus pernicioſiſſimam. Quid enim aliud molitur hæc illa totius Academiæ pernicies, quam vt optimos quoſque auctores vna cum ſuo cadauere Taleo, Harpyarum inſtar fœdent & corrumpant, & purioribus omnibus diſciplinis internecionem afferre omni ſtudio laborent? Profecto cum tu homine vtaris familiariter, non arbitror te ad eiuſmodi ſcelera (ſic enim appellare licet) conniuere. Videtur is nunquam Euclidis conſilium intellexiſſe in ſcribenda στοιχειώσει. At quæſo quomodo intelligeret, cum animo coniurato, ne dicam vlcerato, ad cuiuſque optimi auctoris lectionem ſe paret, quo famam hinc capiet, nequiſſimus & inertiſſimus ſycophanta: illius fortaſſe imitatus exemplum qui Dianæ Epheſiæ templũ deuſſit. Sed hæc, dices, σοφιστικώτερον quàm decet. At verò eo ſum à natura ingenio comparatus, vt laruas eiuſmodi nullo modo ferre poſſim quæ ex optimi cuiuſque ruina ſibi laudem & triumphum (ſed illum quidem inanem, imò verò putidum, & qui magno tamen credulæ iuuentuti conſtet) moliuntur. Legiſti, opinor, præfationem infantiæ plenam (omitto ſolœcos qui Ciceronianum dedecent) atque adeo ipſum exiſtimo nunquam percepiſſe veram demonſtrandi methodum. Omitto quàm*

ineptiſſimè coagmentet Euclidis theoremata, nouo quodam ordine : quum tamen neſcio quem magnum methodi artificem ſe iactet apud ſuos. E quibus ſi qui huc aliquando videndi, ſeu potius rimandi, ridendi, ſatagendi, & calumniandi ſtudio aduolent, nullam vnquam maiorem peſtem agnouimus. Neque enim quicquam ſibi intactum relinquunt audaciſſimi & indoctiſſimi omnium nebulones. Atque adeò futurum ſpero vt Ramus iſte (niſi maturè in meliorem viam ſingulari dei beneficio reducatur) ne religionem quidem intactam prætereat, & venenum quod forte iam ab aliquot annis concoquit, tandẽ nolens euomat. Deus Opt. Max. faxit, non dicam vt mentis ſanitati reſtituatur, cum in eo nihil vnquam ὑγιὲς bene doctus vllus, ne dicam pius, offenderit: ſed vt ſe perniciem communem iuuentutis agnoſcat, & non modo (licet iam caneſcẽs, vt de ſe idem ſcribit) ad meliora, verumetiã ad ſolidiora & vtiliora ſtudia ſe paret, & melioribus inſtitutis iudicium ſibi formet. Hic ſi quid eſt in te dictum paulo acerbius, de tua religione præſertim, mihi ignoſce, & Scaligerum, non Carpentarium ſic loqui exiſtima. Locum alterum videamus, erit fortaſſe in te humaniòr. Is poſtquam ignorationis tuæ in Mathematicis argumenta multa recenſuit, de methodo in qua rex quidam videri vis, ita concludit. *Denique ſui oblitus non perpetuo ſequitur egregius hic methodi artifex, naturæ illum ordinem quem tantopere affectat: neque intelligit, opinor, alium eſſe ordinem in tradendis principiis diſciplinarũ & alium demonſtrationis. Profecto mihi videtur ἀναλφάβητος vel etiam in tenuiſſima philoſophiæ parte, vt me pigeat quicquam vnquam huius hominis legiſſe. Longum eſſet omnia recenſere quæ tibi vel notiſſima eſſe exiſtimo. Sed hæc ad te ſcribo vt intelligas me nullo modo probare huius Alazonis & Sycophantæ ingenium: qui meo iudicio bonis omnibus diſciplinis perniciem molitur, quo ſuæ nugæ & fumi in pretio tandem habeantur.* Vis etiam his exterorum & domeſticorum de tua doctrina teſtimoniis, nonnihil amplius adiiciam? Iacobus Schegkius inter Germanos noſtra ætate nobiliſſimus philoſophus, te toto opere ſuo de demonſtratione, Pariſienſis Academiæ ſophiſtam paſſim nominat. Ac libro 1. hæc laudis tuæ elogia ad verbum recenſet. *Studium deprauandi præcepta artis, inquit, ſummũ in Petro Ramo fuiſſe animaduerto: qui veterem artem tanquam inutilem & obſoletam è medio remouens, totam propemodum innouauerit, vt vix eius artis agnoſcatur priſtina ſpecies & dignitas. Sed qua impudentia auſus ille fuit præſtantiſſima artis fundamenta conuellere, eadem fuit auſus etiam principem eius artis doctorem Ariſtotelem, ſummum philoſophum, homuncio inſcientiſſimus philoſophiæ, iniurioſiſſimis animaduerſionibus flagellare, ſummo ſuo dedecore, & Scholarum (ſi quæ ipſius nugis delectantur) maximo detrimento: vt qui non intellectum authorem illum, Scholis contemnendum, non diſcendum, vt par erat, propoſuerit. Quid autem aliud eſt reprehendere & exagitare non intellecta, quam ſuam inſcitiã cum impudentia coniunctam, cum ſumma leuitate*

& ſcurrilitate morum ridēdam doctis & modeſtis exhibere? Nec verò idem hanc in te vehemētiam ſcriptis ſuis terminauit, ſed ſuperioribus bellis ciuilibus, cum propter ingenium tuum nō minus in religione quā in philoſophia turbulētum, ab Vrbe & patria (ne quid dicam grauius) abeſſe cogereris: hic qui fortaſſe tua calamitate literarum nomine nonnihil cōmoueri debuit, non modo te per Germaniam peregrinantem, nullis humanitatis officiis complexus eſt, ſed rebus afflictis, in illa natione nouam docendi prouinciam affectantem, quibus modis potuit, prohibuit: imo hoc ipſum docendi munus in quibuſdam eius partibus aggreſſum, ipſa cathedra ſtatim tandémque vniuerſa Germania expulit. Atque ex eo tempore ea contra te tuaſque philoſophicas nugas edidit, in quibus nullam teſtis fidem amplius afferre poteſt: quoniam perſonam induit grauiſſimi & potentiſſimi aduerſarij. In qua ſicut ille ad noſtram cauſam multis partibus accedit, eóque gratiſſimus eſt quod perfecit vt Scholarum quę ſunt in eadem Germania multæ & celeberrimæ, eadem fuerit ſentētia de tua doctrina quæ fuit cōſtans & perpetua Academię noſtræ ab annis triginta: ſic nos noſtro Cōmentario in deſcriptionē artis diſſerēdi, quē nunc habemus in manibus, ea diligentia tuas animaduerſiones aliquando excutiemus, in qua idem fortaſſe ſentiet apud nos nunquam defuiſſe qui iſtius fatuitatis tuæ fucos viderint atque oderint. Sed illū omittamus hoc tempore. Vis vero de tua philoſophica doctrina in eorum iudicio acquieſcamus qui tibi multis de cauſis amiciores ſemper extiterunt, & tales ſe ipſi in ſuis ſcriptis profitentur? Simon Simonius Lucenſis vbicunque terrarum ſit, quam tibi amicus eſſe debeat omnes ſciunt qui meminerunt eum à te in hanc Academiam allectum, Regiæque profeſſionis expectatione lactatum, imo regiæ cathedræ vſura ad dies aliquot tuo beneficio ornatum: cum tu interea neſcio quid monſtri hîc aleres, quod ex eo tempore cœpit in apertum erumpere. At audi quid idem de te ſtatuat, eo ipſo loco quo ſe tibi amicum profitetur. Libro primo eorum quæ ſcripſit contra eundem Schegkium, dum ſe de eo purgare vult quod tecum in doctrina philoſophica communicare diceretur, *Reſpondeo, inquit, primum me Petri Rami amici mei Animaduerſiones in Ariſtotelica ſcripta, in pleriſque & fere in omnibus non probare: quod aut ſeipſis leues ſint, aut ſi quid ponderis habeant, non bene percepta mente, vel arte Ariſtotelis afferantur: aut etiam quod nulla ratione circunſtantiarum habita, ſummo quodam iuris rigore, omnia perſequi tum Ramus voluerit, cum non debuit.* Et paulo poſt.

Quo animo ſcripſerit animaduerſiones ſuas nouaq́ etiam Logices author videri voluerit, neſcio, neque etiam vt ſciam laboro. Ille mihi ſcriptis primum,

deinde facie, tandem etiam conſuetudine notus fuit. Admiror acutiem eius ingenij, eloquentiam, multiplicem eruditionem multáque alia dona quæ dominus in illo collocauit: probo eius mores, ac præter cæteros, comitatem ac in loquendo modeſtiam. Id non probo, quod dum in optimum quemque ſcriptorem ac præſertim Ariſtotelem, non bene illius mente ac philoſophandi ratione percepta, inuehi ſe neſcio quibus, argutis quidem, ſed vanis rationibus, poſſe putauit, incautam & ineruditam iuuentutem, ab vtiliſſima planéque neceſſaria lectione auocare conatur. Nemo enim eſt qui de ſcriptis Ariſtotelis ac tota eius philoſophia, optimè ſentire ac loqui, ſummum eius ingenij acumen ac dexteritatem admirari, ſtudium, Methodum, ordinem, ſummis laudibus celebrare, inuenta traditáque ab eo, ſtudioſis omnibus cuiuſuis generis diſciplinarum quaſi pernecesſaria proponere, eoſdémque ad vnius illius inter philoſophos lectionem hortari, publicè priuatìmque omnibus modis non debeat.

Vides opinor quò iure dicere potuerim te doctiſſimorum hominum ſententiis eſſe damnatum: aut ſi nimius tui tuarúmque nugarũ amor impedit quò minus id videas, at certè qui de hac noſtra contentione iudicaturi ſunt, facilè intelligent, quantum ſine vlla contumelia aut animi impotentia in eum mihi licuerit, qui omnibus ſolidiore aliqua doctrina imbutis, maximo ſuo merito eſt odioſus. Verum enimuero audiamus quo artificio hoc eleuari poſſe potes. *Quid*, inquis, *iudicium illud commemoras, cum te etiam conſentiente ordines omnes Pariſiẽſis Academiæ P. Ramo nouos honores decernendos cenſuerint, quòd primum in cauſa prati publici ſalutem, deinde in conſeruandis priuilegiis dignitatem vniuerſis procuraſſet. Et huius quidem honoris teſtimonium tandiu feretur, quandiu publicarum Academiæ tabularum memoria extabit.* Quaſi verò in quæſtione de prato noſtra ſalus verſaretur. Nobilis profectò iſta eſt veteris naufragij tabula: quam ſi me audis, ſumma cura conſeruabis, ne ſi quis eã de manibus eripiat, nullam poſthac apud Academiæ patres tui commiſerationem poſſis excitare. Quanquam quid dico conſeruandam? iam tibi erepta eſt. Neſcis cum exul literas ad Academiam ſcripſiſſes, in quibus hæc tua ſingularia penéque diuina in rem literariam merita commemorabas, qui riſus in omnibus ordinibus excitati? Sed hæc, tamen, qualia ſint expendamus. Tu olim P, Gallandij odio, ſicut ſcis, quæſtionem de prato noſtro excitaueras, aut certè ea iam graſſante, vt in effrenatam iuuentutem popularis videreris (hoc enim in omnibus dictis & factis ſoles imprimis expetere) quaſi oleum igni addideras: & illum regiæ profeſſionis collegam, concionibus tuis in grauiſſimum vitæ diſcrimen ſæpe adduxeras!, Res teſtata eſt, & adhuc verſatur in recẽti hominũ memoria. Aequũ igitur erat te hominẽ humaniſſimũ ſcilicet, ei malo remediũ adhibere cuius auctor ipſe exiteras.

De conſeruatione autem noſtrorum priuilegiorum (quod glorioſæ legationis tuæ caput erat alterum ſcis) quam gratiam tibi habeant Pariſienſes mercatores, Academiæ noſtrę nuncij? Præuaricatorem te appellant, & eius quod tutandum ſuſceperas, dum apud Illuſtriſſimum Cardinalem genio tuo magis quam cauſæ ſeruire vis, proditorem. Intelligis quid loquar. *At verò omnes ordines, inquis, nouos honores nobis decernendos cenſuerunt.* Erras Theſſale, non ſunt iſti honores noui: ſed tam frequentes in Academiâ vt iam penè incipiat vileſcere. Quis enim vnquam vel in leuiſſimis, pro re literaria laborauit, de quo cum eſſet ad Patres relatum; non ſit ſtatim auditum eiuſmodi aliquod elogium? Tu Academiæ nomine ad regem eras profectus: ſumptus in ea legatione feceras: ad nos reuerſus re non infeliciter geſta, eos poteras tuo iure exigere: pro tua liberalitate Academiæ remiſiſti: omnes tibi gratiam habendam cēſuimus. Quid minus tuo nomine potuimus? Equidem cum tu hos nouos honores appellas, videris in Maſtaceo magnā coronam quærere. Quanquam ego ipſe erro. Nam iſtiuſmodi honores tibi quidem certè, valde erant noui. Siquidem nouum erat & ante eum diem inauditum in Academia, Theſſalo gratiam haberi, qui ſemper in illa audiuerat peſſimè. Quid enim? neſcis quam multa proferre poſſim ex illis eiſdem tabulis, quas propter iſtā gloriolam ſempiternas expetis, monumenta temeritatis tuæ, arrogantiæ, ignorantiæ, fatuitatis? An verò in iſto prato ſumma doctrinæ tuæ verſabatur? Ridiculum eſt profecto hominem & logico artificio regem regum, ex eo concludere doctrinam ſuam ab Academia Pariſienſi non eſſe damnatam: quod ab eadem aliquando in procuratione huius negotij ad doctrinam nihil omnino pertinentis, bene audiuerit. Ecce verò crimen aliud enaſcitur. Tu me maledicum conuitiatorem nominas, quod te in antiquitatem contumelioſum in veterum iuratum hoſtem dixerim: atque contra audes opponere, te honorem & dignitatem Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis imprimis, deinde reliquorum ſummis illis proximorum, omni ſtudio tueri. Hæc enim tua verba ſunt. O inſignem impudentiam, & mihi cum hæc ipſa lego, prorſus incredibilē! Tu fœtido ore tantum venenati puris in omnem antiquitatem, atque imprimis in Ariſtotelem tota tua vita euomuiſti, vt nemo bonus ſit, vel mediocriter literatus, qui à te non abhorreat: & tamen prædicare audes te huius imprimis illorúmque dignitatem & honorem tueri. O miſeros veteres eloquentiæ & ſapientiæ magiſtros, qui in immemores & ingratos ſua beneficia contulerunt! Quid enim de nobis bene merendo ſunt conſecuti? Nempe vt in ea Academia, in qua caſtra ſunt eloquentiæ & ſapientiæ, ſpectantibus nobis, neque iis ignorantibusqui reipub. clauum tenent, cū vnius Theſſali faſtu conculcati ſint, conqueri

conqueri tamen nō liceat. Imo in ſummo ſqualore & ſordibus, audire cogantur ſe ab eo ornatos nouáq; dignitate auctos, à quo ſunt ſpoliati. Quis vnquam latro vel archipirata auſus eſt agere iſto modo? Et tu me maledicum conuitiatorem appellas, putidè, quòd te in antiquitatem contumelioſum & veterum iuratum hoſtem dixerim! Caue ne iuſtus dolor grauiora extorqueat, quæ ego verè poſſum de te dicere. Sed reprimam me, ne in huius ardoris ſpecie legitimam probationē videar eludere voluiſſe. Ego te in antiquitatem contumelioſum fuiſſe dixi, eiuſdémque iuratum hoſtem: addidi etiam veteris diſciplinæ cōtemptorem, inſolentem, nugatorem: fateor. Sed illud Theſſale non tā fuit tibi dolendum quòd iſta ex me audiueris, quàm quòd ea antea feceris & dixeris, propter quæ maximo tuo merito, iis etiam longè grauiora ab omnibus bonis poſſis audire. An maledicus conuitiator eſt, qui id obiicit quod tuo teſtimonio poteſt cōfirmare? Atqui è ſcriptis tuis infinita exēpla proferre poſſum contumeliæ in antiquitatē, hoſtilis animi, inſolentiæ. Vis incipiam à primis & rem perducam ad extrema? Sic enim obſignatis quaſi tabulis, tecum agendum eſt quoniam niſi tuo teſtimonio vrgearis, negas quidlibet imò verò neque in hoc ſemper conquieſcis. Etiam ſi ipſe quodam loco ſcribas, nullum valentius argumentum eſſe ad conuincendum reum, rei ipſius teſtimonio & confeſſione. Age omittam diſtinctiones tuas in Oratorias Inſtitutiones, quibus Fabium artis dicendi pręceptis magnam laudem apud omnes conſecutum, miſerè tractaſti. Non repræſentabo Brutina tua conuitia in Ciceronem, quem Romani in dicendo admirati, regē fori appellarunt: tu verò vt putidum Rhetorculum vel rabulam de foro, iuueniliter exagitaſti. De Ariſtotele tantum agam: quod hunc imprimis à te honore & dignitate auctum dicas. Ac ne quid tibi imponi videatur in his quæ primo aſpectu erunt incredibilia, téque à nobis noua inuidia grauari calumnieris, non ſolum librum indicabo ex quo deprompta erunt pulchra ſcilicet, honoris & dignitatis in illum teſtimonia, ſed libri folium, paginam, lineam etiam ſi opus ſit. Primis Animaduerſionibus tuis fol. 3. pag. 2. vt in Ariſtotelem non odio, ſed veritatis ſtudio agere videaris, à Deo optimo maximo ita exordiris,

- O qui res hominúmque deúmque

Aeternis regis imperiis, & fulmine terres, *pacem ac veniam peto: precórque vt imaginem diuini cæleſtiſque luminis (quod in animis inſpiraſti atque accendiſti) à miſeris tenebris eripi liberaríque patiare.* Equidem vota hæc cum audio, facile mihi perſuadeo ab homine tam ſanctè & religioſè agente, nihil in Ariſtotelem eſſe dictum niſi ex animo: & eo quidem longè prōptiore ad excuſandam huius doctrinam,

quam ad inſectandam: vt ſi quando in eam fueris paulo acerbior, credibile ſit acerbitatem hanc ab ardente veritatis ſtudio, non ab vllo odio eſſe profectam. Quid enim aliud vir bonus exiſtimare poſſit ab eo qui initio Deum teſtem adhibet, id eſt rectam conſcientiam? Ergo audiamus ea de Ariſtotele dicta, quæ tu Deo præſente ſancta videri vis fol. 16. pag. 2. incipis ab amarulēta hac in illum acclamatione. *Dÿ veterator & impoſtor eradicent: nimium diu fefelliſti, induxiſti, nocuiſti.* Sanctiſſima ſane oratio. Eādem ſanctitate fol. 18. pag. 1. eum vocas *Archiſophiſtam*. iteráſque hoc fol. 19. & 33. Vt nobis amplius contumelioſum eſſe non debeat nomen ſophiſtæ, quod tam ſæpe in hac diſputatione ex tuo ore audiuimus. Quoniam in eo, includimur nobili equo Troiano cuius principem Ariſt. videri voluiſti. fol. 30. pag. 2. nominas *Deum amentium*. fol. 32. pag. 1. *callidum & vafrum ſophiſtam*: & eodem loco, *literatorem planè bardum, ſophiſtam litigioſum.* Duriora ſunt quæ ſequuntur, fo. 43. pag. 1 *hunc crudelem & immanē ſtudiorum humanorū carnificē eſſe ais.* fo. 46. pa. 1. *ſuorū crudelē tortorē.* pag. 2. *prestigiatorem.* fo. 52. pag. 2. exclamas *fabulatorem eſſe, inauditæ fabulæ parentem.* Quem eadem pag. ita alloqueris. *Tu hiſtrioniam nouam facis, tua iſta ſpectacula qui ingrediuntur, ſacris tuis primùm initiati tanquā Galli Cybeles Enthei aut Bacchi Mænades, è poteſtate mentis exeunt & protinus è quietis & moderatis, ſaltatriculæ quædam Dionyſia, magiſtri videlicet perſimiles efficiuntur, & protinus furore Ariſtoteleo correpti ſaltatoriū orbem ſaltare incipiunt.* Hæccine oratio eſt hominis honorē & dignitatē Ariſtotelis tueri volētis? Age omitto hoc. Hæccine oratio hominis tā ſanctè diuinū numē appellātis. Equidē quādo iſta lego, & cū ſuperiore tuo voto cōparo, ſoleo de te vereri neſcio quid, quod nonnunquam aliis accidit, qui ore quidem diuinū numen implorabant, animo vero tacitáque cogitatione, eius ſplendori obſiſtebant. Vt enim in iis cōmunis ſenſus omnino deprauatus eſt & animus ad omnem improbitatem proiectus, quod diuino numini, à quo rectæ cogitationes manant, illuſiſſent: ſic metuendum (quod profecto minimè velim) ne in te falſa religionis ſpecie in antiquitatem furente, maledicentiæ ſpiritus pro diuino loquatur, & iſta effundat, quæ ſedato furore non audes agnoſcere? Quid enim eſt de ſuperioribus quod in Ariſtotelem humanitus dictum videri poſſit? Atqui alia ſunt longe grauiora & in eius doctrinam dicta contumelioſius. fo. 34. pag. 1. quæſtionem de enuntiationibus finitis & infinitis quæ explicatur libro de intepretatione, *depromptam eſſe ais ex Chimericis nominum verborûmque ſomniis: in quibus anilia, delira, errantia, vaga, cæca ſunt omnia & hic collectas multorum dierum inſanias ex rabie inſanorum ſophiſtarum.* fol. 37. pag. 1. toto libro de interpretatione contineri ſcribis *ſummam rerum confuſionem, ſophiſmata, ænigmata, Chimericas ſomnio-*

rum faſcinationes quæ nobis rationem iudiciúmque eripuerunt: ex eóque cóclu-dis pag.2.librum hunc de confuſione potius quam de interpretatione debere inſcribi. *In eo enim cótortis & aculeatis ſophiſmatis referta eſſe omnia ad fallendum, turbandum, impediẽdum ab improbiſsimo nequiſsimóque ſophiſta compoſita.* fol.38.pag.1.eadem humanitate illius Analytica exagitas. *Analiticon,* inquis, *opus vniuerſum appellatur: vnde? à verbo græco* ἀναλύειν *quod retexere & delere ſignificat. Nempe quod hæc ars quaſi Penelope telam retexens, tollat ad extremum & deſtruat omnia. Nomen certè operi conuenientiſsimum. Analytici itaque libri definiantur quibus hominis naturale iudicium corrumpitur atque hebetatur.* Deinde. fol.39.pa.1.ais *primum librum habere hortos pretioſos ſed monſtris immanibus circunſeptos vallatóſque: Secundũ præſtigiis & incantationibus eludere. Tertium & Quartum ſumma & perfectiſsima inſaniendi doctrina, captos iam mente inſtruere & exornare.* Amplius etiam fol.54.aggreſſurus Analytica poſteriora, in eorum laudẽ ſic præfaris, *Ad hanc ſapientiam vota ſolemnia faciamus. Agite cerei accendantur: limina ſacra pandantur. Dij deæq; omnes quænam ſunt in iis ſacris numina? Videre videor varios diuerſorum generum dæmones ex animis ſophiſtarum concretos, variis ſupplicijs & miſeriis cruciantes eos quos ad ſe fraudibus & inſidiis pellexerint.* Siccine quos amas, Theſſale nouis auges ho noribus? Quid vero quòd non modo in Ariſtotelis doctrinam ſed etiam in vitã contumelioſus extitiſti? Eodem enim ore ſcribis fol. 20. pag.2. *hinc Hermiæ concubinam tam miſerè deperiiſſe, vt promiſſam ſibi duceret vxorem, & ei cupiditatis ardore geſtiens immolaret, vt Athenienſes Eleuſinæ Cereri immolare ſunt ſoliti* ideóque fol.42.pa.1. vocas *idololatram & quidem meretricis.* Quo confugeres ſi quis in te agendum putaret iſto modo? Non poſſem exitum reperire ſi vellem perſequi ſingula eiuſmodi ornamenta, quibus Ariſtotelis doctrinam atque vitam decoraſti. Et miraris Theſſale, nos nonnunquã in te paulo eſſe vehemẽtiores quam vis! Ego vero miror qui homines cordati tandiu ferre poſſint hanc tuam in antiquitatem effrenatam audaciam. Legat qui volet vel cui tantum otij ſuppetet, Animaduerſiones ſecũdas aut etiam tertias, & in fraterculi Talęi Dialecticarum Inſtitutionum commẽtariis ſuperbam huius Theſſali cum Ariſtotele comparationem: tum intelliget de illius ſchola veriſſimè dici poſſe quod de Peripatetica mentitur quodam loco os impudens, Cynicam eſſe ſcholam omnis impudentiæ, in qua flagitium ſit vllo loco modeſtum eſſe, pudentem, verecundum. Adeo vt mihi illa tua conuitiorum plauſtra in antiquitatem recordanti, leuiſſima iam eſſe videantur quæ de nobis noſtráque profeſſione commemoras. Nam ſi quis arbitratur illa de Ariſtotele iure dici potuiſſe, quid fiet miſero mihi? Sin immerito: glorioſum profectò nobis eſt cũ illo laudatiſſimo philoſopho vel potius philoſopho-

rum principe, ab iſto illaudato male audire. Quodam loco me contumelioſe nominas medicinæ diſcipulum. Non eſt hoc ei iniurium qui ab aliquot annis talem ſe eſt profeſſus, tandiúque profitebitur quandiu viuet. Siquidem notum illud eſt ex Solone, Seneſcere nos oportere, multa quotidie diſcentes, in ea præſertim arte cui noſtrorũ ſtudiorum ſummam conſecrauimus. At certe eo te ſupero quod in illa tam fœlicibus auſpiciis omnia nobis inchoata ſunt, vt adhuc nihil ſit in quo me mei pœniteat. Tu in eius ſtudij candidatis nomen tuum nondum auderes profiteri: & cum inter eos conſenueris quos Socrates in Phedro λογοδαιδάλους appellat, vanúmque principatum in illis ſemper aſfectaueris: eo ipſo tamẽ te diſcipulum adhuc agnoſcis, quod ad excuſandum tuarum opinionum æſtum & in nemine antea auditam incõſtantiam, quotidie dicere ſoles poſteriores tuas cogitationes prioribus eſſe meliores. Addere etiam potuiſti (quod ex maledicentiæ tuæ copiæ cornu cum hæc adornares audiebam mihi apparari) Veſpillonem funerarium, Diaulum & cætera quæ in homines noſtri ordinis trita ſunt. His certe nihilo magis eſſem cõmotus quàm eo ipſo quod alio loco ſcribis, vereri te ne ego ignoratione iſtius tuæ artificioſæ methodi, pro ſalubri inſalubre medicamentum præſcribam, pro remedio venenum. Dictum profecto in eos qui cum maxima celebritate medicinam in hac vrbe faciunt, omnéſque iſtam tuam vnicam methodum vel aſpernantur vel oderunt, dignum Theſſali ſapientia. Sed in eo non cogitas me habere in quo par pari referam quod te remordeat. Nos corporum curam habemus: tu pro tua regia profeſſione & prælei gymnaſij præfectura, animorum & eorum quidem in quibus excolẽdum eſt, ſicut ſcis, Reip. ſeminarium. Nõ vides quid dicere potuerim in iſta cura nobis à te metuendum? Age omittam religionem, nec iſtam camarinam tibi commouebo: in qua tamen cogitare debebis quid ab aliis audire poſſis. Sed in artium liberalium profeſſione cum hac tua de vnica methodo, noua doctrina, quid hactenus perfeciſti? pro Theſauris carbones indicaſti: multorum animos ſic infeciſti, vt verendum ſit ne reliqua pars quæ adhuc ſincera eſt in hanc peſtẽ neſcio qua cõtagione trahatur. Quod vero eodẽ loco mihi exoptas ſenectutẽ in qua edomita iuuentus appareat: pro eo tibi magnam gratiam habeo. Quoniam hęc ea ipſa eſt quam in te iampridem deſidero: & mihi, niſi quid præter naturam acciderit, trãquilliorẽ quã tibi, ex eo nõ incerta ſpe fortaſſe promitto, quod adoleſcẽtiæ & iuuenilis ætatis ſtudia ſedata, non in antiquitatẽ ardentia extiterũt. Quod vero ingenio aliquo naturã nos genuiſſe ſcribis, bene habet Theſſale. Verebar ne ſtupidũ omnino, vel etiã ſtipitem diceres, *Sed crudo, ais, & acerbo*. Hui quænã, eſt iſta cruditas? An quia doctrinæ tuæ, præſertim

in hac quæſtione, ſuauiſſimas epulas percoquere adhuc non potui? Hæc mihi profecto cum multis doctiſſimis viris eſt communis. Ego vero metuo ne in ingenio tuo, neſcio cuius gloriolæ flamma, omnia immoderatè afflicta ſint atque vſtulata. Sequitur. *Ambitio & æſtus ad magiſtros turbulentos te contulit.* Tua verba ſunt: nec ego quanquam ſciã in dicendo eſſe frequens (conferre ſe) auſim tamen ſine tua authoritate dicere, ambitio te contulit. Sed rem videamus. In qua dic mihi per deum immortalem Theſſale, cum hęc ſcriberes, non cogitaſti qua probabilitate eadem in te poſſent retorqueri? Etenim cui nõ eſt perſpecta tua ab annis triginta in re literaria, ardens ambitio? Quis non ſenſit furoris tui in antiquitatem rapidos æſtus? Nec verò dicam te ab illis ad turbulẽtos magiſtros eſſe delatum, ſed turbarum omnium magiſtrum in Academia extitiſſe. *At comitia Mathurinenſia, ais, multo ſæpius quam græcorum vel mathematicorum auditoria frequẽtaſti. Hinc morbus comitialis profeſſioni philoſophiæ vel etiam medicinæ valdè alienus & cõtrarius.* Pulchrè me Hercle dictum & ſapienter. Perge. *Itaque vt in comitiis quantumlibet valentem mathematicum vel philoſophum tuis ſuffragatoribus ſuperare conſueuiſti, ſperauiſti quóque quaſi onem de vnica artis inſtituendæ methodo obtineri poſſe.* Papæ! Iugulaſti hominem. Ego quidem verè prædicare poſſum me non modo Iulianenſibus & Mathurinenſibus comitiis, ſed omnino omnibus ſiue Curiatis, ſiue Centuriatis, viris bonis & doctis ſua ſponte fauentibus fuiſſe gratiſſimum: Te verò tuo merito omnibus Academiæ ordinibus ſemper odioſum: atque illud etiam addere, eorum ſtudia à nobis nunquam abhorruiſſe, ſed ex eo tempore ad amplificationem rerum noſtrarum própriora & paratiora fuiſſe, quo in Rectoratu agnouerunt qua fide & diligentia conarer doctrinæ tuæ fucum detegere. Sic adoleſcenti mihi, ſicut ſcis, ad gloriam commendatio ex doctrinæ tuæ repræhenſione prima parta eſt, eadémque ex eo accreuit quòd docendo in eo ſemper elaboraui vt contra tuas calumnias Ariſtoteles retineretur, verúſque Academiæ diſciplina, leuibus maculis repurgata, vileſcentibus tuis nugis, ſuo ſplendore niteſceret. Neque verò vnquam dubitaui quin hæc ſuffragatorum omnium erga me beneuolẽtia tibi eſſet moleſta, Quia eius memoria quandiu extabit, tandiu teſtabitur Theſſalum eiſdem valdè odioſum fuiſſe. Præſertim cum futurum ſit vt ex ea intelligatur Carpentarium in ſua profeſſione, ſicut vis, vix tolerabilem, eo ipſo Academiæ Pariſienſis omnibus ordinibus gratiſſimum fuiſſe, quod te tuáque ſit inſectatus. Ego in re literaria ſine vlla vi, ſine ambitu, modeſta laborum commendatione, honoribus omnibus meo tempore gradatim ſum ornatus: tu non modo nullum adhuc conſequi potuiſti, ſed ne in ipſis quidem comitiis, propter publicum

doctrinæ tuæ odiū,olim tuto verſari. Et cum nuper neſcio qua reconciliationis ſpecie cum Patribus, in illa irrepſiſſes: in aliquot negotiis ſæpe probaſti quàm eſſes comitialis homo: atque ad extremum turbulento tuo ingenio,comitia omnia ſic perturbaſti,vt in illis amplius non habeas vbi pedem ponas. Sed de comitiis ſatis. Eiuſdem fol. pag. 2. *ais me de induſtria,item prudentem & ſcientem, ſophiſtam eſſe.* Quaſi verò quiſquam ſophiſta ſit, qui non idem de induſtria prudénſque & ſciens fallat. An te Ariſt. nondum docuit ſophiſtam à philoſopho differre non facultate decipiendi,ſed voluntate & electione. Nam quod me ſophiſtam vocas, nihil moror. Quoniam me totum comparo ad Ariſtotelem intelligendum & imitandum: quem tu Archiſophiſtam ſoles nominare. Quanquam in te artis ſophiſticæ renaſcentis multa extant Montaurei tui, Adriani Turnebi, Iulij Scaligeri aliorúmque doctiſſimorum virorum ſolemnia præiudicia. Et ſi hoc loco diſertus haberi vellem,facilè confirmarem in Theſſalo reuixiſſe Protagoram, Gorgiam, Hippiam & reliquos veteres omniſcios ſophiſtas, in quos Socratis ætas inciderat. Iam quod me nouitiolum academicum contumelioſè nominas: mallem profectò Academicum nouum omnino negaſſes. Nec enim de eius ſectæ principatu tecum contendo: quam etiam ſi in aliis aliquando probauiſſem, tamen propter eos fructus quos in te peperit, iam cane peius & angue odiſſem. Ego tibi ſum ἀγεωμέτρητος, ἀναλφάβητος: ſit ita ſane. Tu ipſe eadē de te ex Scaligeri epiſtola antea audire potuiſti. Nec putas, credo, ſcire nos quanto cum dedecore in docendis Mathematicis, de Cathedra regia ante tempus freqnēter deſcendere ſis coactus, quòd ea tibi in via excidiſſent quæ à priuatis magiſtris paulo ante domi erant dictata: nec ſæpe vidiſſe illam incredibilem ſcholæ tuæ ſolitudinem, quæ te ex regio gymnaſio, in prelum ſuperioribus annis relegauit: atque hoc ipſo coegit ad repetendam Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam. Vt interea dum in iis Crambem iam ſæpe recoctam, credulæ iuuentuti reponis, in illis diſcas, auctáque facultate, tandem aliquando tuo Marte, vt aiunt, in iſto puluere ingenium exerceas. In græcis verò hac ipſa diſputatione te valdè rudem, cum aliis locis multis, tum eo maximè probauiſti, quòd cum venuſtè exclamaſſe tibi videreris fol. 7. pag. 1. homo ῥητορικώτατε non ſolum λογικώτατε, eadem forma etiam illud effinxiſti fol. 9. pag. 2. ἀγεωμετρικώτατε: cum nos abecedarij, ſciamus vt ἀγεωμέτρητε ſic ἀγεωμετρητότατε dicendū fuiſſe. In cæteris cogita quàm præclarū tyrociniū facultatis tuæ in græcis, Epiſtolarum Platonis interpretatio tua complectatur. Quarum ne primā quidem periodū intelligere potuiſti: quanquam adiutus non ſolum verſione Ficini, ſed Tuſani prælectionibus tuorúmque magiſtrorum dictatis. An quia græca multa

in latinis tuis diſputationibus cum minimè neceſſarium eſt, deſcribere potes, eorúmque nonnulla ex aliorum dictatis vix tolerabiliter interpretari, eo perſuadere vis te in eius ſermonis facultate alterum Platonem eſſe vel Demoſthenem? Sic nos aliquando, maiore etiam fide, philoſophica quædam de Elementis & animorum immortalitate, ex Italorum vernaculis Latina fecimus & Alcinoi interpretationem puriorem quam antea, cum noſtris in eam commentariis quando viſum erit edemus. Neque profecto nos ab iſta cogitatione, tua tonitrua reuocabunt: & quãquam certo ſciam te illis diri aliquid minitari, quòd intellexeris futurum vt Ariſtotelis cum Platone comparationem complectantur, in quam, ſi vera eſt tua oratio pro philoſophica diſciplina, ab annis multis incumbis: iſtis tamẽ non cedam, ſed contra audẽtior ibo. Quoniam in potiſſimis illius nobiliſſimæ comparationis capitibus, intelligo quam leuiter ſis inſtructus ad ſuſtinendam grauem dimicationem. Vt pote qui nihil noris in philoſophia niſi de præterita Dialecticæ definitione: de eiuſdem diuiſione in inuentionem & iudicium: de vnica methodo Analytica, quaſi de tribus tuis capellis. In quibus,

Veterem in limo ranæ cecinere querelam.

Quare vt locum hunc de nobis tandem aliquando concludam, & ad inſtitutam diſputationem veniam: iam ego vt olim Diogenes, Theſſali faſtum pedibus conculcabo: maiore fortaſſe faſtu, ſed quid facerem? Contra impudentis ſcholæ principem nos oportet bene & gnauiter eſſe impudentes. Sum fateor medicinæ diſcipulus, atque addam ſi voles tyrunculus: nec enim de ratione eius artis docendæ vel faciendæ vlla mihi tecum contentio eſt: nec eſſe certè poteſt. Quoniã tu ne eius quidem adhuc es idoneus auditor: Ego quantumuis rudis, in ea tamen docenda plus habeo viriũ ad retinendos auditores, quàm tu in mathematicis: in quibus ſuperior omnibus vis videri. Quanquam, vt ingenuè fatear, in eadem facienda, non ſatis facultatis ad ſanandũ inueteratum animi tui morbum. Sum ἀναλφάβητος ἀγεωμέτρητος. Agnoſco hoc quoque & eo ipſo te ſupero, quod in iis nihil magni vnquam de me ſum profeſſus. Tu eo ipſo tempore quo primas literas primáque artium mathematicarum elementa diſcis, in eiſdem de principatu cum omnibus decertas, atq; adeo cum tuis magiſtris. Qui de te non ita pridem, ſicut Protagoras de Euathlo, apud omnes querebantur. Mihi ſatis eſt quòd intelligis quid loquar. An non hoc proprium eſt Theſſalicæ modeſtiæ? Meminiſti verò qua de re antea inter nos fuerit omnis contentio? nempe de philoſophiæ profeſſione. Huius finibus ſi voles, nos contineamus, atque experiamur quid in his poſſit vterque noſtrum. Erat quidem Ariſtotelis doctrina digna me-

liore patrono, fateor. Sed te oppugnante, hic habet ſatis virium ad eam retinendam, tuúmque fucum omnibus detegendum. Deſine, deſine tandem aliquando Theſſale, quiritare de tribus tuis capellis, atque aggredere ſuperiores philoſophiæ partes: eam præſertim quæ de natura eſt. Hęc enim, vt ſcis, locupletiſſima eſt & habet ſatis multa ad ingenium tuum reliquo vitæ curſu in animaduerſionibus exercendũ. Sed tamen vide quid agas, & quanquam certo ſciam te ad illam eſſe inſtructum fraterculi tui vigiliis (in quibus plagium tibi obiicerem, niſi ſcirem Pythagorica lege vobis fuiſſe communia omnia) memineris tamen quid de tua in illa imbecillitate mihi, ante annos quinque in aurem dixeris: & cum nuper inuentionis tuæ capita decem, in cathedra regia explicares, quam multa de cauſis & de Deo, quo modo in loco ſit, tibi exciderint, non dico puerilia, ſed quæ in pueris noſtris eſſent flagitioſa. Atque horum cogitatione admonitus, etiam atque etiam caue, ne (quod in docendis mathematicis antea ſæpe accidit) illa phyſica domi dictata, aut ex fraterculi commentariis deſcripta, tibi cathedram petenti excidant. Ne cum ad illam perueneris, obmuteſcere cogaris: aut ſicut ſoles, frequenter horam eximere, dicẽdo de tribus tuis capellis. Quarum quoniam pulcherrima eſt & præſtantiſſima hæc de vnica methodo, attente conſideremus quo artificio tu qui ab annis quinque & viginti, in illa tuo pectine ornanda totus es, eandem in hac diſputatione defenderis.

ANALYSEOS DISTINCTIO, ET IN ea quid Platonicum ſit, quid Ariſtotelicum. Cap. I.

MEMINISTI, opinor, Theſſale, cum ante annos quinque de conſtituendo rei literariæ ſtatu ageretur, & ab illuſtriſſimo Card. Lotaringo de eo ipſo cogitante, nominatus eſſes, Petróque Gallandio adiunctus, ad vidẽdum quid de ea forma quam ſeruamus, retineri adhuc commodè poſſet, quid in melius immutari: ab vniuerſa Academia mihi eſſe demãdatum vt cum Rectore, Cardinalem, omnium ordinum nomine ſalutarem, efficerémque vt ex oratione mea intelligeret quid ab vtroque veſtrum, atque potiſſimum à te, tum, ſicut antea ſemper, Academia metueret. Quod quaſi Ouis lupo comitti videretur, cum reformandæ rei literariæ poteſtas in eum transferretur, quem omnem deformitatem in illam induxiſſe Sapientiſſimi Patres iudicabant. In hoc munere ita me geſſi vt nihil in te dictum fuerit acerbius, & tamẽ impetra-

impetratum,non vt iſta prouincia omnino decederes:ſed vt in ea alij adiungerentur qui veterem formam,eam præſertim quæ in docenda philoſophia ſeruabatur,tanto ſtudio defenderent, quāto tu in ea,noua omnia facere conabaris. Sic enim futurum ſperabatur, vt in contrariorum ſtudiorum contentionibus,quædam ſententiarum moderatio rei literariæ ſalutaris eluceret.In iis illuſtriſſimus Cardinalis me vnum eſſe voluit:atque vt hoc ſedulo curarem,philoſophorum ordo poſtea imperauit. Cum verò ad id frequenter conueniremus, atque ego de liberalium artium profeſſione tantum nobis quærendum eſſe dicerem, non attingendos ſuperiores ordines: tu contra apertè ſignificaſti quo ardore ea in hos apparares,quæ anno ſuperiore in tuo, elegāti ſanè,proœmio reformandæ Academiæ euomuiſti. Cætera prætermitto quæ tum inter nos modeſta altercatione ſunt agitata. Vnum dicam quod huius loci eſt,cum ad Ariſtotelis doctrinam eſſet ventū, conueniſſe quidem inter omnes, huius ſcripta eiuſmodi eſſe,vt non ſolum complectantur germanam illius ſententiam, ſed cōtra aliorū opinionem diſputationes pleráſque acutiſſimas quidem, ſed prolixitate & obſcuritate, hominibus etiam in philoſophando conſtantiſſimis,plerúmque moleſtas. Quæ faciunt vt non modo permulti auditores ab eius ſtudio reuocentur:ſed etiam doctores omnino labore frangantur, aut dum illis quantum poſſunt,indulgent, totum tempus ad philoſophādum noſtris legibus definitum, in leuioribus partibus traducant: non attingant quæ omnium ſunt præſtantiſſimæ.Itaque ſic à nobis eſt conſtitutum, ſi Illuſtriſſimo Card. & Academiæ ita videretur, poſſe Ariſtotelem integrum priuatis cuiuſque ſtudiis, quaſi in commentariis relinqui: ex illo verò, amputatis eiuſmodi diſputationibus, aut omnino, aut magna ex parte, per eruditos viros ſeligi, quæ rata eſſe vult, eáque viua magiſtrorum voce doceri. Laudatum hoc omnium eorum qui tum aderant vno conſenſu. Deinde verò cum eſſet quæſitum qua Methodo hoc videretur faciendum,ea, inquam ego, quæ ab Ariſtotele nobis eſt relicta, per ſingulas philoſophiæ partes gradatim progrediendo, nec ab eo ordine recedendo quem libri ab eo conſcripti, inter ſe ſeruant. Tum dicere incipis de tribus tuis capellis,aut certè ne mentiar,de hac vna omnium pulcherrima,atque tandem ad me cōuerſus, Mittam verò ad te Carpentari,inquis, breuem & lepidum meum libellum de vnica methodo. Hunc lege, obſecro te, atque ex eo intelliges qua ratione faciendum ſit quod conamur. Legi, inquam ego, neque probaui: de eóque iam tibi reſpondiſſem, ſi liberam aliquam ceſſationem & otioſam eſſem nactus. Tum enim impediebar cogitatione non leui de ingrediendo medicinæ curriculo, aſſidua eloquentiæ & philoſophiæ

profeſſione, atque gymnaſij Burgundiani, cui eram præfectus, difficili cura. Hoc tempus eſt Theſſale, in quo dixi me ante annos quinque ad legendas de iſta quæſtione tuas nugas, eſſe inuitatum. In eo autem ludis locis multis, quaſi dixerim me toto quinquennio de illa ſola quæſtione cogitaſſe. Verum ſit ita ſanè. An mihi turpius in methodi cognitione annos quinq; elaboraſſe: quàm tibi in ea quæſtione ætatem egiſſe? Iſta tamen prætermittamus, atque id ſolum quod modo inter nos controuerſum eſt, diſtinctè tractemus: vt quicunque tua noſtráque lecturus eſt, quaſi in rem præſentem venerit, ſine errore iudicare poſſit, vter noſtrum tantum temporis in hac quæſtione melius collocarit. De qua cum attentè lego quæ tua expoſitio continet, eáque cum noſtris ſedulo comparo: facile animaduerto ſingulare tuum artificium in quibuſdam prætereundis, aliis obruendis, vel quoad potes eleuandis. Quæ ego ſuo loco tibi reponam, vt eorum poſthac memineris. Cætera in quibus apertè ita mecum diſputas vt probabilitate aliqua niti videaris, ſigillatim perſequar: ídque tanta religione faciam, vt nihil à me relictum quæri poſſis. Malo enim, quoniam de veritate inter nos philoſophorum more agendum eſt, victũ me rationibus tuis, ſi quando opus ſit, fateri, quam errorem meum obſtinatè defendere. Præſertim cum ſine vlla infamia, à tua noua Academia videar impetrare poſſe ad aliquod tempus, vſuram eius libertatis, quam in hac diſputatione contra me locis multis tibi vendicaſti.

DVXERAM initium à diſtinctione vocũ earum, quæ cum de methodo agitur, frequenter in vſum venire ſolent. In quibus ſunt Analyſis, Geneſis, Diæreſis, Sintheſis. Deinde iis methodi definitionem ſubieceram, eámque ex tua doctrina arripueram: vt certius inter nos conueniret, quid eſſet illud de quo agitur. In quo quid reprehendas videamus: In analyſeos vocabulo ita me premis, quaſi cum de methodo quæritur, Platonicum eſſe dixerim. ſic enim ſcribis fol. 4. pag. 1. *Qui Platonem græcè totum ſtudioſè legerunt, & omnes eius de dialectica locos obſeruarunt, Analyſeos tamen verbum, quamuis geometricum, quamuis Platoni familiariſſimum, in Platonis libris, cum de Dialectica aliquid philoſophatur, animaduertere nondum potuerunt. Tu homo ἀναλφάβητος, qui vix Ficini qualemcunque verſionem intelligis, dic obſecro vbi, in quo Platonis libro legiſti?* Fateris, vt video, vocabulum hoc in alia quidem te Platoni eſſe familiare: ſed in quæſtione de methodo nunquam ab illo vſurpatum: atque me reprehendis quaſi in hac etiam ſignificatione Platonicum eſſe voluerim. Quod quanquam cum Proclo (ſicut ex ſequentibus intelliges) dicere potuerim: in eo tamen erras, pace dixerim tua. Siquidem prima pagina diſputationis meæ, de hoc ipſo

nomine tecum ſentio: niſi quod verecundior eſt mea oratio: tu verò græculus eſuriens, perinde loqueris quaſi Platonis verba omnia habeas in numerato. Analyſeos vocabulum (inquam ego, ſtatim ab initio) cum de methodo agitur, doctrina Ariſtotelica magis quam Platonica nobilitatum eſt, & eadem pag. Platoni magis familiaris eſt Diæreſis: cui ex altera parte Sintheſin opponit, ſicut nonnulli apud Ariſtotelem Analyſi Geneſin. Iteratur hoc idem fol. 2. pag. 1. atque obſeruatur Ariſtotelem etiam nonnunquam deſcenſum à generalibus ad ſpecialia, Platonis more Diæreſin potius quam Analyſin nominare. Quid habes quod hac in parte poſſis reprehendere? Diſtinctionem in illis quatuor vocibus ſophiſticam vocas: nec tamen doces quid in ea fallax ſit, aut alienum. Addis etiam in Geneſi cornutum meum eſſe ſophiſma, nec indicas quid in eo cornutum videri poſſit. Credo cornuto magiſtro, vocabulum hoc excidiſſe, nec ſatis eum animaduertiſſe quale eſſet veteribus cornutum ſophiſma, aut vnde eiuſmodi nomen haberet. Mos iſte ſophiſtarum eſt, non philoſophorum, ridendo eludere quod refutare non poſſunt. Atque ego iampridem obſeruaui (quod etiam in hac diſputatione magis confirmare voluiſti) tibi odioſam eſſe diſtinctionem omnẽ, vt pote quæ doctrinæ tuæ fucum detegit: atque nobis præſtat vt facile contra tuas calumnias, Ariſtotelis doctrinam ſaluam retinere poſſimus. Sed age cætera videamus. *Analyſis* (ais eadem pag.) *tibi ex Ariſtot. quem non intelligis, repetitur à Geometris. At tu niſi ta eſſes* ἀγεωμέτρητος *quam es* ἀναλφάβητος, *didiciſſes quibus in propoſitionibus Euclides & Archimedes, & quo modo ad ſyllogiſmum tantum, non ad iſtam de qua agitur methodum, analyſi vtantur.* Quid eſt quod hoc loco calumniaris? An Ariſtoteli me in eo impoſuiſſe dices, quod ex illo ſcripſi deliberationes noſtras Geometrarum analyſin in deſcriptionibus imitari? Atqui ego locum indicaui: neque impoſtoris pœnam deprecor, ſi in eo falſitatem vllam poſſis detegere. Iam quod ſcribis me non didiciſſe apud Euclidem & Archimedem analyſeos nomen ad ſyllogiſmum tantum non ad methodum pertinere: falleris, nec ipſe intelligis quam antea appellauerim analyſin Geometricam: aut quomodo dixerim eam ad artem demonſtrandi ab Ariſtotele eſſe tranſlatam. Hæc enim de qua tam multa ſunt in Analyticis, non pertinet tantum ad perpetuitatem doctrinæ vnius vel ſcientiæ, ſed etiam ad modum quo ſingulæ propoſitiones in ſuas cauſas retexendæ: Quæ etiam ſi plures ſint ordine quodam inter ſe conſtantes: poſtea tamen vna demonſtratione, quæ ſyllogiſmus quidam eſt, colligantur. Quãquam huius non ſit omnino vnicum mediũ. Hoc ne tu antea noueris, vide: ſed idipſum iãpridẽ ſciuiſſe me & publicè docuiſſe, teſtari poſſunt qui ferè

ab annis quindecim, Analytica Poſteriora aliquoties interpretantem audiuerunt. Cui etiam nunc illud addam, ſcientiam tribus extremis cōtineri, ſubiecto, affectionibus & cauſis: atque in ſingulis eſſe quiddam generale itémque ſpeciale. In quibus explicandis à generali ad ſpecialia deſcendere, perpetuitatis eſt doctrinæ ſiue ſcientiæ, quæ apud Platonem, atque etiam fortaſſe apud Ariſtotelem, ad diæreſin pertinet: quam analyſin vocas, minimè repugnante me. At in ſingulis huius perpetuitatis partibus affectiones quæ per ſe inſunt, in ſuas cauſas retexere, in Ariſtotelis doctrina, analyſeos eſt proprium: à quò potius quàm ab illo priore, hic artem demonſtrandi Analyticam appellauit. Quod neſcio an tu adhuc in eo videre potueris. At hoc, inquies, in ſuperiore diſputatione non fuit ſatis definitum. Mihi tecum de methodo quæſtio erat inſtituta. Analyſin tuo more, vt de eo facilius mihi tecū cōueniret, ſpectaui in perpetua collocatione multorū ad eandem rē pertinentiū, quæ eſt methodi: alteram leuius attigi, & tamen intelligenti ſignificaui qualem eam apud Geometras eſſe putarem. In eo quid commerui, aut peccaui Theſſale? At tu Procli commentarium in Euclidem non legiſti, vel certè valde oſcitanter. Qui tamen duobus locis libri tertij, docere te potuit, methodum inſtituendis artibus atque ſcientiis accommodatam non eſſe vnicam, nec eam quam vocas Analyticam, ex Geometrarum, ſententia progredi à natura prioribus ad poſteriora. Quæ duo doctrinæ tuæ ſunt omnino contraria. In iis verò ne me impoſtorem fuiſſe dicas, locum vtrúnque nominatim citabo & ea quidem lege, vt ſi quid improbes, tibi cum Proclo, non mecum rem eſſe memineris. Priore ita ſcribit. Traduntur methodi, optima quidem illa quæ per reſolutionem ad exploratum principium reducit quæſitum. Quam Plato, vt aiunt, Laodamanti tradidit: ex qua ille quoque multorum in geometria inuentor fuiſſe dicitur. Secunda autem illa quæ diuidendi vim habet: quippe quæ in articulos quidem genus propoſitum diuidit, occaſionem verò per ablationem à propoſiti constructione demonſtrationi præbet. Quam etiam Plato laudibus extulit, tanquam eam quæ ſcientiis omnibus ſit adiutrix. Tertia verò per deductionem ad impoſſibile, non id quod quæritur per ſe oſtendit, ſed oppoſitum confutat, & per accidens veritatem reperit. In quo, ſi voles, obſeruabis, analyſeos authorem, contra quam arbitraris, Platonem laudari, illámque à diæreſi diſtingui: atque conſtitui in progrediendo à quæſito natura poſteriore ad exploratum principium, quod natura primum eſt. Quod, vt vides, multa complectitur opinioni tuæ contraria. In altero, hoc idem manifeſtius. Omnino, inquit, ſciendum eſt quod omnes mathematicæ probationes vel

à principiis ſunt, vel ad principia, vt alicubi etiam Porphyrius dicit. Et quæ à principiis, duplices ipſæ ſunt. Aut enim à cõmunibus notionibus à ſoláque euidentia per ſe fidem faciente, emanarunt: aut ab iis quæ præoſtenſa fuêre. Quæ autem ad principia, vel ponendorum principiorum, vel deſtruendorum vim habent. Verum ponendi quidẽ principia vim habentes, reſolutiones appellãtur, híſque compoſitiones opponuntur. Nam fieri poteſt vt à principiis illis ad quæſitum, ordine progrediamur: & hoc nihil aliud quã compoſitio eſt. Deſtruẽdi verò vim habentes, deductiones ad impoſſibile nuncupantur. In quo, meo iudicio, id à Proclo ſignificatum eſt, quod quia nondum intellexiſti, merito Iulius Scaliger te antea methodi omnino ignarum eſſe dixit. Iam verò in noſtra diſtinctione Analyſeos, quid exagites audiamus. Dixi fol. 2. pag. 1. analyſeos primam vim in arte diſſerendi, ſpectari in reuocatione quæſtionis propoſitæ ad principia natura prima, per ea quæ ſunt intermedia, indéque demonſtrandi artem, Analyticam eſſe appellatam. Tranſlatum verò nomen hoc cum aliqua ſimilitudine à Geometris, indéque etiam noſtris deliberationibus accommodatum, quæ à fine ad media deſcendunt. Quæ mihi in hac arte prima ſignificatio eſt. Secunda àutem, Generis vniuerſi in ſpecies diſtributio: quam tamen moneo non ſolum apud Platonem, ſed & apud Ariſtotelem diæreſim potius quàm analyſin nominari. Tertia, totius integri in particulas vltimas, per partes principes, aut alias quaſuis intermedias. Quo in loco quid reprehendas audiamus. *Sequitur*, inquis, *ſophiſticum lexicon ex tua & tui ſimilium ſophiſtica: quod dicitur Analyſis tripliciter, primò Geometrica ab vltimis ad prima, ſecundò Ariſtotelea à primis ad vltima, tertiò totius integri in particulas vltimas.* In quo mihi, ſicut ſoles multa imponis. Non enim dixi abſolutè primam ſignificationem eſſe Geometricam: ſed primam in diſſerendo demonſtrandi arti accommodatam, de geometris eſſe tranſlatam: quod hi in demonſtrando omnium exactiſſimi eſſe viderentur. Neque volui analyſin (à qua demonſtrandi ars nomen habet, quæque verè Ariſtotelea appellatur) à primis ad vltima progredi, ſed potius ab vltimis ad prima. Quia in hac analyſin facit qui à concluſione, quæ demonſtranda eſt, deſcendit ad proximam cauſam: ab hac ad ſecundam, indéque ad tertiam, donec ad prima omnino peruenerit: in quibus animus conquieſcit, nec amplius priorẽ cauſam inquirit. Hęc enim mea verba ſunt pa. 2. fol. 1. Sin verò Ariſtoteleam analyſin intelligi voluiſti, quæ per diuiſionem à genere ad ſpecies deſcendit, ideóque hanc à natura primis ad vltima proficiſci arbitratus es: dicere profectò debuiſti quo auctore in hoc deſcenſu genus natura primum, ſpeciem vltimam exiſtimaueris: cum Ariſtoteli aliud videatur ca. 1. lib. 1. phyſicon. Et cur hanc analyſin po-

tius quàm quæ ad demonſtrandi artem pertinet, Ariſtoteleam nominaris: cum hic eam potius diæreſin, alteram verò analyſin ſemper ſoleat appellare. In illis verò tribus modis, quibus analyſin dici volo, quid habes quod reprehendere poſſis: niſi omnino diſtinctionem omnem oderis? Nam quod dixi primo loco de Geometrica Analyſi, déque eius tranſlatione ad deliberationes noſtras in vita & moribus, & ad rationem demonſtrandi: hoc ſi peccatum eſt, ab Ariſtotele peccatum eſt, non ſolum capite.3. libri tertij Ethicon, ſed in tota demonſtrandi arte, ab omnibúſque eius interpretibus, atque adeo ad ipſis Geometris. Quod verò à me eodem loco obſeruatū eſt, ſecundo modo analyſin dici generis in ſpecies diſtributionem, vſque ad imas, magis eſt fortaſſe tuum quam Ariſtotelicum. Quid enim aliud quotidie clamas quàm analyſin iſta ratione progredi? Ergo in his duobus nihil adhuc habes quod poſſis reprehendere. In tertio, de diſſolutione totius integri in partes, auctorē quoque Ariſtotelem ſequor: qui cap.1. lib.1. Analyticon priorum, ratiocinationis analyſin fieri primum vult in pronunciata, deinde horum in attributum & ſubiectum: quæ inde analyſeos extrema nominat. Eodémque modo tertia libri eius parte, ratiocinationis analyſin in figuras debere fieri docet. Quæ ſi non ſufficiunt ad ea defendenda quæ vocas ſophiſtica, te ipſum teſtem adhibebo: qui, vt ex ſequentibus intelligetur, hanc totius integri in partes analyſin, multis locis approbaſti. Ridendum verò eſt potius quàm explicandum, quod quæris fol.4.pag.1. quò hæc totius analyſis, quæ à nobis ad tertium modum eſt relata, à prima differat, in qua concluſio ad ſua principia per ea quæ interiecta ſunt, reuocatur. Quid enim in Analytica arte videre potes, ſi quo iſta differant, non intelligis? Nec in eo minus aberras quod ſcribis me ſuperioris diſputationis fundamétum in ea analyſeos diſtinctione poſuiſſe, quam ex Alcinoo attuli. Quanquam enim hic in Platonica & Ariſtotelica doctrina mihi prorſus admirabilis ſit, qui tibi in vtraque talpæ oculos habenti, cæcus eſſe videtur: tamen locis aliquot ſatis apertè indicaui me iſtam diſtinctionem vel non ſatis intelligere, vel non omnino probare. An mihi in illum ſcribenti non concedes modeſtè in nonnullis ab eodem deficere: tibi vero tantum arrogabis vt omnia in Ariſtotelem velis licere? Profecto regem te eſſe oportuit. Cur igitur, inquies, eam primo loco poſuiſti, ſi non omnino probaſti? Quia digrediendi in iſtam quæſtionem ex ea occaſionem captaui. Sicut tu in diſputatione tua de vnica methodo, primum poſuiſti locum Ariſtot. de diſtinctione priorum & notiorum: quem tamen captioſum & ſophiſticum eſſe dixiſti.

DE INSCRIPTIONE SVPERIORIS diſputationis, & ijs quæ in illa ſunt reprehenſa. *CAP. II..*

CApur alterum eſt, & hoc quidem potiſſimum, quod diſputationē contra te inſtitutam, inſcripſi de methodo quod vnica nō ſit: nec adieci, artis ordinandæ & collocandæ: cum tamen, vt ais, nullo loco abſolutè dixeris methodum eſſe vnicam. Quid? etiam ne in inſcriptione (quam breuitas imprimis commendat) mihi imperabis vanam illā tautologiam tuam (*ordinandæ & collocandæ*) vel vt ais. pag. 1. *diſponendæ & ordinādæ?*) Eſſet alterum horū certè plus ſatis. Sed rem videamus. Ego tecum antea ita agebam, Theſſale, vt primum efficere vellē methodi eſſe duo prima genera finibus inter ſe diſtincta: vnū quidē ad artiū inueſtigationem, alterū ad earū iam inuentarum explicationem: deinde contenderem prius non fuiſſe tibi cum de dialectica perfectè tradenda ageres, prætermittendum, præſertim eo Ariſtotelis loco ex quo naſcebatur tua digreſſio. Poſtremo etiam ſi inter nos conueniret de methodo artium explicandarum tantummodo nunc eſſe agēdum, hanc tamen neque veteribus, neque tibi, ſi conſentanea dicere velles, omnino eſſe vnicam. Quoniam in hac cōplecti videbatis progreſſionem à fine ad media, à genere ad ſpecies, à cauſis ad res effectas, à partibus ad totum integrum, vel etiam pro tua ſingulari conſtantia, à toto ad partes: in quibus ordinis ratio omnino vnica notari non poſſet. His omnibus quo artificio te expedias videamus. Primum hoc loco agnoſcis methodum alteram artibus inueſtigandis accommodatam. Bene Hercle habet. Nam in eo animaduerto tibi magna ex parte cum veteribus Ariſt. & Galeni interpretibus conuenire: quorum ſcripta de quæſtione hac, vna quaſi linea ducta, antea omnino damnaueras: vel id ipſum ſophiſtarum more affectare, vt cum nihil noui dicas, noua omnia facere videare. Quis enim illorum non poſuit duas primas methodi differentias, vnam in inueniendis rebus, alteram in eiſdem explicandis? Quanquam in eo ipſo quod ais vnicam eſſe methodum doctrinæ inſtituendæ, video te ambiguitate decipi, vel de nobis ludos facere velle. Siquidem nonnunquam doctrinæ inſtitutiōnem vocas, ſolam artium iam inuentarum & ſigillatim iudicatarum methodicam collocationem. Ita enim loqueris pag. 2. fol. 5. Nonnunquam verò ea etiam appellatione complecteris primam earum originem: quam ex finis notione & intelligentia profectam Galenus συνάσεως nomine expreſſit. Sic enim ſcribis lib. 9. Animaduerſionum tuarum. *Hic igitur prima Galeni methodus eſt qua inueniuntur, vt ait, artes & conſti-*

tuuntur, earum fine primũ animaduerſo & propoſito: deinde iis quæ ad finem ſecundo, tertio, quarto cæteriſque locis deinceps proximè pertinent. Et iſta nimirum fuit ex notione finis methodus, quam rurſus Galenus in libro de medicæ artis conſtitutione non ſolum præcepto, ſed etiam exemplo celebrat: cum medicam artem conſtituendam ſic eſſe iubet, vt finis primum noſcatur ac definitione comprehendatur, tum partes quæ fini proximæ ſunt, diuidantur & ſuis differentiis definiantur: deinde partium genera rurſus diſtribuantur, ac differentiis item ſuis definiantur, partéſque omnes ad vltimas particulas iſta via deducantur. Nõ vides quid ex his ſequatur? Nempe methodum omnino eſſe vnicam doctrinæ inſtituendæ, id eſt artium diſponendarum poſtquam iam ſunt inuentæ, non inueniendarum: & tamen illam in ſe complecti Galeni Analyſin, quæ artium eſt inueniendarum, nõ diſponendarum poſtquam iam ſunt inuentæ: Eadem vero excludi ſintheſin, quam ipſe Galenus vult valdè eſſe accommodatam artibus diſponendis & explicandis poſtquam iam ſunt inuentæ. Tu cum voles dabis operam vt nos rudes intelligamus quo modo hac in parte & tibi tecum & cum Galeno conueniat. Dixeram te hanc methodum artium inueſtigandarum non debuiſſe hoc loco prætermittere: audiamus quid reſpondeas fol. 6. pag. 1. *In illa diſputatione de methodo, ais, ſi quæras cur inuentionem, id eſt methodum inueniendarum artium (de hac enim iſto loco inter nos differitur) omiſerim, quis te non derideat? Quid enim? Tu ipſe non ne tibi licere vis: in hoc tuo libello de hac quæſtione diſputare, vt interea tamen totam logicam non explices?* Equidem non video quomodo ridendo mihi ſatisfactum putes, præſertim cum viri docti, ſi qui forte in iis noſtris legendis otio abuti velint, intellecturi ſint ex pa. 2. fol. 5. me iſtam reſponſionem tuam occupaſſe: contráque, ea oppoſuiſſe in quibus obmuteſcis. Quibus omnibus, inquam ego, ſi te eo expediri arbitraris quod in Dialecticis Inſtitutionibus, vbi de exercitationis partibus agebatur, vtraque methodus diſtinguenda fuerit & explicanda, hic vero minimè, idque quoniam de collocandis artibus iam inuentis, non de earum prima origine quæratur: non ſatis animaduertis ex quo Ariſt. loco nata ſit hæc tua de methodo digreſſio, &c. Reponam verò tibi hunc, vt cum otium nactus fueris eundem diligentius excutias. Scribit Ariſt. ca. 2. li. 1. Analyti. Poſt. priora & notiora dicĩ dupliciter. Non enim, inquit, idem eſt prius natura & nobis, neque notius ſecundum naturam, & nobis. Dico vero, nobis quidem priora & notiora, quæ ad ſenſum propius accedunt: abſolutè autem priora & notiora quæ longius à ſenſu remota ſunt. Remotiſſima vero ſunt quæ maximè vniuerſalia: proxima vero quæ ſunt ſingularia. Atque hæc inter ſe opponuntur. Tu in eum locum interpretem agens lib. 9. Animaduerſionum, obſeruas methodum

quan-

quandam ab Ariſt.informari. Nempe quoniam indicantur certi quidam progreſſionis gradus à generalibus ad ſingula, per ea intermedia quę ſunt ſpecialia. Hoc quanquam non omnino probemus, tibi tamē concedamus. Verum, Theſſale, vt progreſſionis certi gradus ſignificantur à generalibus ad ſingula: nonne, eadem ratione eo ipſo loco expreſſa eſt contraria progreſſio à ſingulis ad generalia: hæcque illam in artium origine & notionum ſimplicium prima efformatione, in animis noſtris antecedens? Cur igitur Ariſtoteli addictus (hoc enim fidelem interpretem, in iis præſertim quæ vera ſunt, decuit) poſteriorem methodum non ſolum eo loco obſeruaſti, ſed tam longa digreſſione tractaſti: alteram natura priorem ne verbo quidē attigiſti? Pręſertim cum ipſa Analytica ars, quam cum Ariſt. profitebaris, non minus, vel etiam fortaſſe magis ad inueſtigandum pertineat, quàm ad explicandum quod iam inuentum eſt? Licuit Theſſale, nobis noſtro genio indulgentibus, ſeorſum methodum hanc, altera neglecta explicare: at tibi eo ipſo loco prætermittere eam quam Ariſto. illi contrariam eſſe ait, omnino non licuit. Quanquam etiam amplius conſidera quid agas. Ex eo loco colligis ordinem Analyticum, qui deſcenſum habet à generalibus ad ſingula: in quo, vt opinor, generum notiones iam in animis efformatas eſſe oportet: Ariſto. vero loquitur de prima earum efformatione. Adde quod hîc vult ſpecialia generalibus eſſe nobis notiora, quando ſcilicet notiones adhuc in animis efformantur: at quando deſcendimus à generalibus ad ſpecialia, notionibus efformatis rebúſque inuentis, idem cap. 1. li. 1. phyſic. ſcribit genus vniuerſum, quia totum quoddam eſt, ſpecie eſſe nobis notius. In quo tamen (vt antea monui) vis nos à natura prioribus ad ea quæ poſteriora ſunt deſcendere. De quibus antea à nobis ſæpe admonitus docere debuiſti qua ratione inter ſe conciliari poſſent. Sed age pergamus & tandem aliquādo videamus in arte diſſerendi quem locum tribuas ei methodo quā in inueſtigandis artibus agnoſcis & analyticæ contrariam fateris. In qua das mihi, opinor, quod ſuperiore diſputatione vſurpaui ex Galeno. cap. 4. lib. 1. Methodi, in inquirendis & inueniendis rebus viam eſſe & ordinem eiuſmodi, vt in diſquiſitione aliquid primum ſit, aliud ſecundum, itémque tertium & quartum, donec ad ipſum quod initio propoſitū eſt, perueniatur. Quod vt apertius intelligatur, iam in ſimplicibus animi notionibus exerceamus. Poſtquam ſingulorum hominum ſingulæ imagines in interiore ſenſu, ex iiſque in intellectu notiones communes, hominis, animalis, corporis animati, corporis, ſubſtantiæ, efformatæ ſunt: ſi de iis agendum ſit, vis nos analyticè gradatim deſcendere à ſubſtantia ad corpus, ab hoc ad corpus animatum indéque ad animal, & ex animali ad hominem.

In quo Platonis conſilium ſecuti, tanquam in ſpecie ima conquieſcemus, vel ex tua doctrina ad homines ſingulos, vt ſpecie differentes deſcendemus: neque enim in hoc tibi nunc repugnabo, ſicut nec in eo quod hunc ipſum deſcendendi modum, in poſteriore parte artis diſſerendi explicandum arbitraris, & cum in ea de methodo quæritur, docẽdum. Verum, Theſſale, finge in tuam ſcholam puerum aliquem eſſe deductum, cuius animus tabula nuda ſit, in qua nullæ adhuc eiuſmodi notiones efformatæ, & ſint tamen efformandæ: num illi imperabis vt in eis ordinem aliquem ſequatur, progrediatúrque à ſingulis ad ſpeciem imam, ab hac ad genera intermedia, tandémque ad ipſum genus ſummum? Nec enim dubium quin Ariſt. ita fieri voluerit: & tibi idipſum placere, videor ex eo colligere poſſe quod in hac diſputatione de methodo, ſcribis lib. 9. tuarum Animaduerſionum, artes omnes eſſe inuentas inductione ſingularium & ſpecialium, per ſubalterna ad generaliſſimum aſcendendo. Hæc enim tua verba ſunt. In quibus memineris obſecro te, me non agere de vnius argumenti inuentione, ſed de modo progrediendi in inueſtigãdo, per omnes eoſdem gradus, per quos analyſis tua in notionum iam efformatarum explicatione debet deſcendere. Adde etiam illud, quod non dubito quin mihi facilè concedas, hunc progrediendi modum rationis eſſe: & quia in eo inter homines vnus alium vel naturæ ſolius bonitate, vel præceptis adiutus, ſuperare poteſt, eũdem arte aliqua explicari debere: nec vero alia ab arte diſſerendi, cuius præcepta ipſe vis tam latè patere, quàm rationis vſum in natura. Hoc quanquam antea ſatis apertè fol. 4. & 5. contra te eſſet à nobis diſputatum, tamen tuis artibus eludi poſſe putaſti: quaſi tibi cum eo res eſſet, qui non poſſet fucum tuum deprehendere, aut eum aliis detegere. *Methodus illa, ais, quam tu in inueniendis artibus ſomnias, eſt illa inductio de qua Ramus in loco diſtributionis: qua omnes artes inuentas eſſe & Plato & Ariſtoteles & cum vtroque P. Ramus profitetur.* Hæccine mea ſomnia appellas, quæ negare nõ potes ſummorum philoſophorum probata conſenſu? Sed age, quoniam docuiſſe videmur qualis ſit ea methodus quæ rebus inueſtigandis eſt accommodata: nunc apud te quid inductio ſignificet, conſideremus. Vt ex horum comparatione intelligatur, an eiuſmodi methodus, quæ progreſſionẽ habet ab imo ad ſummum per intermedia, inductionis nomine in diſtributionis loco poſſit cõprehendi. Sic enim contra te, non ex aliorum philoſophorum placitis, ſed ex doctrinæ tuæ fundamentis (ſi modo fundamenta vlla in tanta inconſtantia dici poſſunt) nobis eſt diſſerendum. Tu, ſicut alio loco à nobis eſt obſeruatum, primis Animaduerſionibus tuis inductionem & exemplum ſyllogiſmos quoſdam eſſe voluiſti: At ſeptima editione tuarum Inſtitutionum, hæc ea-

dem nomina argumentorum ex diſtributionis loco ſumptorum, eſſe contendiſti. Vis hoc poſterius (quanquã meo iudicio falſum ſit) quia poſteriores tuas cogitationes prioribus meliores dicere ſoles, ſequamur? Facilè, vt opinor, efficiam totam illam progrediendi rationem à ſingulis ad generaliſſima, per intermedia, argumento vno non poſſe contineri, imo ne vna quidem argumentatione, niſi eo modo quo Homeri Odyſſeam ex Ariſtotele, dicimus orationem coniunctione vnam. Verum etiam ſi de inductione tibi quiduis concedamus, quo tamen modo poteris illum aſcenſum à ſingulis ad generalia per intermedia, ad diſtributionis locum reuocare: cum in illo fere omnia ſint diſtributioni contraria? Siquidem diſtributio quaſi ex vno multa facit, quando vnum in multa diſtribuit: At aſcenſus hic ex multis facit vnum, quoniam multa diſperſa, in vnam notionem colligit. Sic enim animaduertere potuiſti à Porphirio dictum cap. de ſpecie, eos qui deſcendunt ad ſpecies imas, per genera multa delabi, partiendo: qui vero aſcendunt ad genera ſuprema, iis multitudinem in vnum eſſe cogendam. Quoniam ſpecies, multa in vnam naturam cogit, atque etiam genus id facit multo magis: res autem ſingulæ contra, vnum in multa partiuntur. Meliore iure, profecto, Analyticam tuam methodum ad diſtributionis locum potuiſti reuocare. Quandoquidem hæc ipſa, ſicut fateris, Platoni diæreſis eſt: vt in huius doctrina minime tibi mirum ſit, idem eſſe nomen loci & methodi. Quod in Galeni tertia methodo, definitionis, itémque in ſimilitudine & diſſimilitudine exagitaſti. Quibus hoc etiam adiici poteſt, hunc aſcenſum quocunque nomine exprimamus, ex tua doctrina Analyſi eſſe contrarium: contraríaque à te definiri, quæ ſub eodem genere ſunt poſita. His enim videor poſſe concludere, in quo genere artis diſſerendi Analyſis eſt, ad idem aſcenſum hunc fuiſſe referendum. At tu Analyſin ad iudicium reuocas, aſcenſum inuentionis eſſe vis. Non cogitas quàm ſint hæc inter ſe diſparata? Vis etiam amplius te conuincam? Aſcenſus hic qui pertinet ad efformandas gradatim in animis notiones ſimplices, nullo modo poteſt includi ratione inuentionis eius quam tu primam Dialecticæ partem poſuiſti. Quoniam hæc à te ipſo, in ea etiam Dialectica quæ ſuperiore menſe eſt edita, tota ad argumenta ſingula eſt relata: argumentúmque definitum, quod ad aliquid arguendum & explicandum eſt affectum. At in illo aſcenſu de quo iamdiu loquimur, neque argumenta quæruntur, neque ea colliguntur quæ adhuc ad aliquid arguendum pertineant, aut ad verum vel falſum confirmandum. Quid igitur eſt quod hoc loco ſomnias? Nec vero magis illud tuum commentum placet, quod fol. 9. pag. 2. Analyſin ge-

neſi contrariam fateris,& tamen vtrámque ea methodo quæ tibi non ſolum ſpecie,ſed etiam numero vnica eſt,vis contineri. *Quoniam ais,ſiue Analyſim operis logici,ſiue geneſin inſtituas: vnica methodo & ſingulari in ambabus partibus vteris,deſcendendo à ſummo per media ad infima.* At Ariſt.prioribus Analyticis, vult ratiocinationis geneſin progredi ab attributo & ſubiecto tanquam extremis, ad pronunciata,& ab iis in ipſam ratiocinationem deſinere:eiuſdem vero Analyſin contra,incipere à tota ratiocinatione iam compoſita, indéque deſcendere ad pronũtiata duo,& ab iis rurſum,ad extrema tria,maius minus & mediũ: ex quorũ comparatione intelligatur ad quã figuram pertineat ratiocinatio, quæ erat retexenda. In quo cum notare non poſſes illam tuam rationem vnicam progrediendi à ſummo ad infima per intermedia, opere pretium eſt profectò, audire ſingularem tuam ſapientiam,lib.7. tuarum Animaduerſ. *Primum igitur,ais,poſiti ſyllogiſmi exemplum in propoſitiones reſoluitur,deinde in terminos. Quamobrem? quia facilius eſt,ait hic doctor,diuidere maiora. At, inquam, trium terminorum conſideratio maior & amplior,id eſt,generalior & antiquior & prior eſt natura. Problema enim ad quod duo termini referuntur,& argumentum, id eſt medius terminus,ante conſiſtant neceſſe eſt, quàm ex his propoſitiones efficiantur. Ratio hæc doctorem ad Analyſin terminorum prius adducere debuit.* Quis hic riſum continere poſſit? Græculus eſuriens Ariſtotelem docebit, quomodo Analyſeos græco vocabulo ſit vtendum: ex quo tamen primum didicit,qua ratione hoc ad methodum ſit tranſlatum. Atque illi imperabit dicendam potius, terminorum Analyſin in ratiocinationem per media pronunciata, quàm ratiocinationis,in terminos. Sicque miſcebit cœlum terræ, prius quàm fateatur ab Analytica methodo diſtinctam eſſe alteram, in qua veteres compoſitionem totius ex primis partibus notauerunt. Verum cum in Dialecticis tuis Inſtitutionibus & Animaduerſionibus, in Analyſeos nomine tranſlationem quandam agnoſcas ab arte texendi,ſcire velim an arbitreris eundem prorſus ordinem eſſe in tela texenda & in hac Penelopes more retexenda? an potius quod in texendo primum fuit, idem ſit in retexendo vltimum? Placet ne hac de re textores ipſos appellemus, eiſque credamus? Eſt ita me deus amet, iſta tua ſapientia valdè infinita, Theſſale: ideóque non poteſt in ingenij mei anguſtias cadere. Sed tamen in ea ſcrupulus eſt alius qui me male habet: quem tibi modeſte indicabo, vt cum voles, eo me liberes. Quæcunque methodi ſpecies in arte diſſerendi notari poteſt, ſiue ad inſtituendas artes, ſiue ad aliud quidlibet pertineat, ea, vt opinor, in aliquam exercitationis Dialecticæ partem cadit. Qualis enim methodus eſſet, ſi Dialecticæ exercitationis nihil omnino con-

tineret? At omnem Dialecticam exercitationem verſari vis in Analyſi & Geneſi: atque nominatim ſcribis hac tua expoſitione, in iis duobus methodum eſſe vnicam atque indiuiduam, quæ ſemper à ſummo ad ima per intermedia deſcendat: quam Analyticam nominas. Ex quibus quid efficiatur vides, nempe omnẽ Dialecticam Methodum, ſiue ad inſtituendas artes, ſiue ad aliud quiduis referatur, tua ſententia omnino eſſe vnicam, indiuiduam eandémque Analyticam. Cur igitur antea tãtopere commotus es, quod diſputationem contra te inſcripſerim, de Methodo quod vnica non ſit: nec adiecerim, artium inſtituendarum? aut quorſum pagina prima monuiſti te de qualibet Methodo non agere? An aliquam aliam eſſe putaſti Dialecticæ exercitationis, quæ non deſcendat à natura primis ad poſteriora per intermedia? Tibi caue Theſſale, ac cogita vt mendacem, ſic te in iſtis quaſi ægri ſomniis, oportere eſſe tui memorem. Atque hæc quidem ſatis de Methodo, altera rebus inueſtigandis accommodata: de qua quid ſentias prorſus neſcio: in eóque magnam ingenij mei tarditatẽ agnoſco, quod ea capere nullo modo poſſum, quæ tu vel pueris naturæ lumine, ſine doctore nota eſſe vis. Nũc verò prius quàm veniam ad diſputationis caput alterum, in quo mihi diſſerendum, de iis quæ Analyſi tua es complexus: de eo etiam tibi reſpondendum eſt, quod fol. 6. pag. 2. improbitatis meæ atque malitiæ fuiſſe dicis, nempe quòd, vt ais, affirmauerim totius logicæ vſum ad veritatem & falſitatem quęſtionis à te referri. In quo ipſe mihi malitioſè imponis. Quoniam totus logicæ vſus non eſt, ſicut ſcis, in inuentione poſitus. At eo loco qui in diſputatione mea extat fol. 6. pag. 2. de ſola inuentione ſum loquutus. In eo autem quid tibi mecum rei eſſe poteſt? Verba tua nominatim citaui ex initio dialecticarum tuarum inſtitutionum editionis ſeptimæ, quæ velut Minerua Phidiæ tum in arce nobis erat poſita, & fraterculi tui commẽtariis illuſtrata. Ea tibi reponam, in quibus nullam pœnam recuſo ſi mentior. *Dialectica artis*, ais, *partes duæ ſunt, inuentio & diſpoſitio. Poſita enim quæſtione de qua diſſerendum ſit, argumenta quæruntur: deinde iis via & ordine expoſitis quæſtio ipſa explicatur. Tertia mentis actio in diſſerendo nulla eſt. Inuentio eſt doctrina cogitandi & inueniendi argumenti, id eſt probationis ad explicandam quæſtionem idoneæ.* Quis iſta legens non agnoſcit me ſumma fide ex tuis verbis collegiſſe totam inuentionem à te eſſe poſitam, in excogitandis ſingulis argumentis, per quæ ſingulæ quæſtiones poſſint tractari? Quid ergo in eo improbitatem vel malitiam mihi obiicis? At ex eo tempore aliæ inſtitutiones tuæ fortaſſe ſunt editæ, in quibus hoc ipſum immutaſti. Quid ſi eas (quod ſanctè iurare poſſum) non legerim? Quid ſi alias à te eſſe editas omnino neſciuerim? Tibíne o-

mnes erunt improbi, qui in comparandis tam inconſtantibus tuis ſcriptis, otio non abutentur? Quanquam hoc mihi iucundiſſimum eſſe debet, quod hac in parte noſtris animaduerſionibus admonitus, pleráque in inuẽtionis & iudicij, vel diſpoſitionis diſtinctione explicationéque, immutãda putaſti: ſed profecto moleſtum eſt, quod tam multis opinionum fluctibus ab annis viginti & plus eo, agitatus, nõdum certum portum capere potuiſti in quo quieſceres. Iam enim audiamus quid hoc loco ſcribas, non dico contra me, ſed cõtra id ipſum quod alias ratum eſſe voluiſti, Dialecticam ſcilicet inuentionem ſitã eſſe in excogitandis ſingulis argumẽtis, per quæ ſingulæ quæſtiones poſſint tractari. *P. Ramus*, ais, *in Logicis praeceptis in quinquennio tua iſtius diſputationis aditis, quinetiam in eo libro quem tu nunc oppugnas, docet vſum Logicæ, etiam ſine vlla quæſtione, magnum eſſe in tota inuentionis & enuntiationis per ſe manifeſtæ doctrina: in tota etiam Methodo, & quæſtionis, id eſt enuntiationis dubiæ, logicam explicationem (quod ad iudicium eius pertinet) ad ſyllogiſmum referri.* In quo quod ex te & contra te de ſola inuentione ad quæſtionem accõmodata dictum eſt, tu malitioſè ad totius Dialecticæ vſum tranſtuliſti. Deinde cum vſum Logicæ magnum eſſe ais in tota inuentionis doctrina, ſine vlla quæſtione, non cogitas Dialecticam inuentionem à te ſolummodo de argumẽtis eſſe inſtitutam, & argumentum ad ipſam quæſtionem eſſe relatum. Quod vt ex tua doctrina efficiam, non commemorabo alias inſtitutionum tuarum editiones, ſed ſuperiore loco te vrgebo ex poſtrema artis diſſerendi idea, quam ſuperiore menſe edidiſti. In cuius pagina prima ita ſcribis. *Inuentio prima pars dialecticæ, de argumentis. Argumentum eſt quod ad aliquid arguendum affectum eſt. quales ſunt rationes ſingulæ, quibus verum aut falſum eſſe aut non eſſe, nihil omnino conſtituitur.* Quid eſt illud, aliquid, ad quod argumentum affectum eſt? Non es auſus, credo, quæſtionem nominare: ne quis (ſicut de nobis audire potuiſti) hoc loco eius definitionem à te exigeret, eô iure quo ipſe in alios vti ſoles. Ergo vides Theſſale, nihil in eo eſſe malitiæ quod dixi, totam inuentionem tuam eſſe ſitam in excogitandis ſingulis argumentis ad quæſtionem, vel vt iam loqueris, ad aliquid efficiendum accommodatis: ſed in hoc ipſo maximam eſſe ſomniorum tuorum perturbationem. De qua poſtea in conſideranda tuorum ſcriptorum inconſtantia diſſeretur. Nunc ad ea veniamus quę Analyſeos nomine es complexus: vt etiam ſi fictum pro arbitrio huius nominis vſum tibi concedamus, exquiramus tamen, An Analytica Methodus, quæ tam multa continet, omnino vnica dici poſſit?

DE IIS QVÆ ANALYSIS IN THESſali doctrina cōtinet, vtrum vnica ſpecie includi poſsint, eáque indiuidua. CAP. III.

COntendebam ſuperiore diſputatione, Analyticam Methodum in tua doctrina complecti, progrediēdi modum à genere ad ſpecies, à cauſis ad res effectas, à fine ad media, à partibus ad totum: nunc etiã, ſicut dixi, addam ſi voles, à toto ad partes. Atque conabar efficere in illis methodum omnino vnicam dici non poſſe: etiam ſi in eis nomẽ vnum Analyſeos concedamus: quod tamen ſine vllius philoſophi authoritate, rebus tam differentibus accommodaſti. In illis verò quorum valdè diuerſa habitudo, non poſſe dici rationem ordinis vel Methodi omnino vnicam, videbar probare partim Ariſtot. authoritate, partim etiam tua. Qui locus à me tractatus eſt à fol. 8. ad 11. Nunc quid cõtra afferas audiamus. *Vbinam, ais, iſta Methodi diſtributio eſt, Carpentari? Soles tu vel minima de cauſa, etiam contra te ipſum, locos ex libris P. Rami ad verbum citare: in hoc verò quod caput eſt, quod quæſtionis ſummam vel potius rem omnem cōtinet, tu pro te ad iſtius diuiſionis probationem ne verbum quidem citas.* Iucundiſſimum eſt profectò, quod eo rem omnem rediiſſe fateris. Quoniam hoc poſito, iam facilè intelligitur, ſi iſtud probauero, rem eſſe confectam. Atqui ego conſtanrer adhuc contendo te omnes hos progrediendi modos, Analyſi nominatim eſſe complexum, eóſque exemplis illuſtraſſe: atque id adiicio, etiam ſi hoc à te nuſquam expreſſum eſſet, tamen quia vnicam doctrinæ methodum eſſe vis analyticam, illa omnia analyſi tibi eſſe comprehendenda, ſi conſentanea dicere velis. Vnde verò vis exordiar? Credo ab eo quod de progreſſione à partibus ad totum, maiore animi ſecuritate negaſti. *Primum de methodo, ais, totius artis à partibus ad totum, nulla vſquam à P. Ramo facta mentio eſt.* Valde doctrinæ tuæ es immemor, Theſſale, vel arbitraris fortaſſe, quo furore omnia ſcribis, eodem nos ad illa legenda accedere: ideóque vt non attendis quæ ſcriptorum tuorũ conſenſio ſit, ſic minimè ſperaſti nos in iſtis nugis inter ſe cõparãdis tam accuratos fore. Quid enim? Non mihi concedes in hac ipſa diſputatione de methodo, tibi paſſim, ſed potiſſimum lib. 9. Animaduerſionum pag. 69. in Geometria lineam ex puncto, ſuperficiem ex linea, corpus ex ſuperficie tanquam ex elementis & partibus oriri? Quanquam non eſt neceſſe ad id extorquendum nos ad tuas Animaduerſiones confugere. Siquidem in hac ipſa expoſitione fol. 9. pag. 2. hoc idem ſcribis, méque reprehẽdis (quo verò iure id facias, viderint omnes Peripatetici) quod Ariſt. ſequutus, non eſſem auſus ex puncto li-

neam, ex linea ſuperficiem componere. In quo profecto maximam prodis ignorationem tuam, rerum nõ modo phyſicarum, ſed & Geometricarum. Addo etiam illud ex eadem animaduerſionum tuarum pagina, literam dictionis eſſe partem, dictionem orationis. Quibus ex te poſitis, cedo in Geometricis & Grammaticis explicandis, quæ erit in iis gradibus ordinis ratio tenenda? Si negas ad totum integrum eſſe progrediendum ex iis quæ partium rationem habere vis, deſcribam locum ex pag 71. lib. 9. Animaduerſionum, in quo rides eos qui aliter faciendum arbitrantur. *Si tres annos in grammaticis puer inſtituatur, ais, ad tuam iſtam Galenicam methodum, primum annum conſumes in regulis ſyntaxeos, vltimis primũ, deinde mediis tum primis: partiúmque orationis nondum cognitarum, mirificam ſtructuram inſtitues. Anno ſecundo cum docueris ſyntaxim, ad Etymologiam venies & partes orationis explicabis interiectiones, præpoſitiones, cõiunctiones, aduerbia, participia, verba, pronomina. Item ſyllabas & literas declarabis. Sic enim retrogradus, à natura poſterioribus ad natura priora conſcendes: atque in tenebris viatori lumen tutioris viæ gratia præferes, ſed pone vagantem & errantem, in vmbra corporis videlicet occultabis & quod omnino fieri non poteſt, vt ante partium (quas partes eſſe neſciat) puer ſytaxim condiſcat, hoc iſta caligine nempe conficies. Quæ ſtultitia quæſo te, quænam maior in artibus inſtituendis fingi cogitariúe poteſt*, Ex quibus quis mecum non collegit in perpetua methodo Grammaticę tradendæ, tibi placere à partibus ad totum Analyticam progreſſionem, quam hoc loco vſquam à te probatam negas? Pergamus & ad Geometriam veniamus. *Quid? in hac quid facies? inquis? quomodo? γραμμικαὶ ἀποδείξεις illæ tantam doctrinæ perturbationem ferent? Euclidis libri ſunt quindecim: decimuſquintus tibi primus erit, decimuſquartus erit ſecundus, & deinceps ſic inuertentur reliqui: ſolida primum, tum ſuperficies, tertio loco linea fuerit. At quas demonſtrationes hic ordo συνθετικῶς habebit? Ex antecedentibus theorematis & problematis conſequentia, analytica via demonſtrantur: An etiam contra, per hanc viam poterunt, Euclidis priores propoſitiones, poſterioribus demonſtrari? An Geometras putamus iſtam methodum ſine riſu audituros? Non potius omnis ordinis ineptiſſimam & inſulſiſſimam peruerſionem iudicaturos? Quare ſecunda methodus Galeni, ſecũda τάξεως διδασκαλία nulla eſt.* Hic non dicam quam ignoranter, vel certe malitioſè, Galeni ſintheſin interpreteris quamq; ſophiſtice in tua Analyſi hoc loco retineas, & laudes quod ille omnium doctorum iudicio, per ſintheſin ſignificauit: ſed hoc ſolum concludam, quod quantumuis impudens negare nullo modo potes, placere tibi in Grammatica & Geometria progreſſionem à partibus ad totũ, eámque Analyſeos nomine comprehendi. An non igitur iam confecta res eſt? Quod ſi tibi non eſt ſatis, en profero locum alterum. Ariſtoteles ſicut dictũ eſt cap. ſuperiore, in prio-

in prioribus Analyticis fieri vult ratiocinationis Analyſin in pronuntiata,& horum in terminos ſiue tria extrema. Tu verò contra.li.7. Animaduerſionum fol. 273. contendis faciendam eſſe primum Analyſin terminorum in pronuntiata, deinde horum in ratiocinationẽ : atque hoc Analytico ordine in docendo progrediendum à terminis ad pronuntiata,ab iis ad Ratiocinationem. Eóne efferetur tua impudentia,vt negare audeas,terminos pronuntiatorum,hæc ratiocinationum partes eſſe? Atque vt intelligas me hoc loco rationibus abundare,illud etiam adiiciam : tibi cum aliis locis multis, tum expoſitionis huius. fol.14.pag.2.materiam & formam corporis naturalis,quod conſtituunt, partes eſſe: minimè repugnante me, quanquam intelligam quantum inter partes quæ propriè totum integrum componunt (de quibus hic loqueris) & iſtiuſmodi principia interſit,ſed tamen materia & forma (tibi inquam) corporis naturalis partes ſunt. Ergo ſi ex tua doctrina conſtiterit in Phyſiologia à materia & forma ad corpus naturale Analyticam eſſe progreſſionem:nónne eadem opera efficietur, analyſi à te cõprehẽdi ordinemeum qui à partibus ad totũ deducit? Atqui hac ipſa diſputatione de methodo,lib.ſcilicet 9.tuarũ Animaduerſionũ, Analyſin tuã in Ariſt.laudas atque mirificè amplecteris,quòd in Phyſiologia hũc ordinem tenuerit & ex antecedẽte principiorum eiuſmodi cognitione, nos ad corpora eorúmque affectiones deduxerit. In quo attendite obſecro, vos omnes qui hæc legitis, atque cõſiderate incredibilẽ hominis inconſtantiam. Antea voluit Ariſtotelẽ in Phyſicis,analyticè eſſe progreſſum à materia & forma, ad corpus naturale,vt à natura prioribus ad ea quæ ſunt poſteriora, eiuſque methodũ hac in parte laudauit: At idẽ in hac expoſitione,ea ipſa pagina quam modo citauimus, ſcribit quãdo ad Phyſica tractãda acceſſerit,ſe corpus naturale initio definiturum:Deinde diſtributurum, primum quidem in materiam & formã:quales,inquit,in omnibus artibus innumerabiles partitiones ſunt integrorum in partes, poſtea in ſpecies:& tamẽ iſtã progreſſionẽ analyticam ſemper futurã,à generalibus ad ſpecialia. Quid nõ apud hunc analyſis(quã tamen numero vnicã dicere audet)effectura:cum in ea licere velit progredi à cauſis ad corpus naturale,& à corpore ad eiuſdẽ cauſas, itémque à partibus ad totũ & à toto ad partes? Sed dic nobis tandẽ aliquando Theſſale,quo auctore tam variis ordinibus, analyſeos nomẽ accõmodes? Nec enim aliorũ philoſophorũ loquendi conſuetudo, præſertim cum de nomine quæritur,negligẽda: aut ſi tibi hoc ſine alterius exemplo licere arbitraris, cur ſaltem quando intelligere videmur quã ſit multiplex apud te huius ratio, nobis non concedis vt diſtinctè loquamur? Sentis iam opinor,ſi modo ſenſus aliquid tibi relictũ eſt,quàm verè à me

eſſet propoſitum, Analyſi tua includi eum ordinem qui à partibus primis progreſſionem habet ad totum, quod integrum nominas, per ea quæ ſunt intermedia. Nec verò id à te factum eſt ſine iuſta ratione. Quoniam analyſis tua, ſicut dicere ſoles, deducit à natura prioribus ad poſteriora: tibi vero indubitatum eſt, partes toto integro natura eſſe priores. Vis hoc idem in reliquis tribus efficiam, atque etiam doceam huic tuæ reginæ Analyſi, à te ipſo ſubiici deſcenſum à genere ad ſpecies, à cauſa ad res effectas, à fine ad media? Et quidem certè in hac tota diſputatione iſtud tibi vſque adeo familiare, vt ridiculus labor meus in eo confirmãdo ſit futurus. Atq; profecto prima fronte valde miratus ſum hoc à te negari: deinde verò agnoui religionẽ tuã, & in animo proiecto in omnem impudentiam, magnam vim veritatis: cum paucis verbis interiectis ea recipis & ingenioſa ſane excuſatione lenire conaris, quæ paulo reiecisti. *Ergo, inquis, de quatuor illis generibus quartum iſtud, nempe à partibus ad totum, quia tuum commentum eſt, tibi habeto.* Verum, ſi hunc ordinem mihi dederis & à te abdicaueris, quid ſequeris in Geometricis & Grammaticis? aut quid erit faciendũ quando id quod doctrinæ alicui ſubiectum, totum quiddam erit integrum, partibúſque conſtabit, aliquot gradibus inter ſe diſtinctis? Nihil ne hic tua Analyſis nobis ſuppeditabit quod ſequamur? Vide quid agas & quomodo hoc meum commentum nomines, mihíque omnino relinquendum arbitreris. *Reliquis autem vocabulis, ait Oſſatus de Theſſalo, id eſt perſonatus Theſſalus de ſeipſo, vſus eſt ille quidem interdum, ſed diuerſis in locis, nec tam ſponte ſua quam neceſſario: quia primum ab iis vſurpata erant, pro quibus aut contra quos ſcribebat.* Callida profecto excuſatio. Sed tamen cum illa omnia, ſiue tua ſponte, ſiue ab ipſa veritate coactus, Analytico ordine complectaris, quomodo in iis habitudine vſque adeo inter ſe differẽtibus, methodum omnino vnicam & prorſus indiſtinctam dicere potes? Talem verò dicas neceſſe eſt, ſi numero, ſicut vis, vna eſt, nec in varias ſpecies diuidua. *Si quando P. Ramus, ait Theſſalus Oſſatus, pro methodo ab vniuerſalibus ad ſingularia, dixit à fine ad media, aut à cauſis ad effecta, tria propterea methodorum genera non fecit, aut intellexit: ſed his verbis vnam ſemper & eandem methodum à generalibus ad ſpecialia ſignificauit: quia generalia ſunt cauſæ ſpecialiũ, vt dictũ eſt ex Ariſt.* Ergo methodum tuam omnino vnicam eſſe vis, quæ à genere ad ſpecies gradatim deſcendat: ſub ea tamẽ contineri progreſſionem à cauſis ad res effectas: quoniam cauſa cum rebus effectis comparata, ad has videtur eo modo ſe habere, quo genus ad ſuam ſpeciem. Hoc vero cõfirmas ex eo, quod Ariſto. dicit, generalia ſpecialium eſſe cauſas. In quo quid agis Theſſale? aut quam in concludendo formam ſequeris. Non enim, quia generalia ſpecialium cauſæ ſunt, efficitur in

docendi methodo deſcenſum à cauſa, debere ad eum reuocari qui eſt à genere ad ſpeciem:ſed contra potius tibi dicendum videbatur, vnicam eſſe methodum doctrinæ inſtituendæ,eámque Analyticam à natura prioribus,vt à cauſis ad res effectas:hanc verò in ſe cōplecti progreſſionem à partibus ad totum (quoniam partes totius cauſæ ſunt) à fine ad media (ſiquidem certum eſt finē cum mediis comparatum, vnius cauſæ eiuſdémque nobiliſſimæ rationem obtinere) & à genere ad ſpecies,quia ex Ariſt.generalia ſpecialium ſunt cauſæ. Quod ſi diceres,tollerabile quidem eſſet, & ſi non omnino verum. Hoc tamen tibi adhuc eſſet explicandum, cur in hac poſteriore Dialecticæ parte progreſſionem à genere,nō diſtinguas ab ea quæ fit à cauſa ad res effectas:cum in priore,quæ eſt de inueniendo,locum à genere omnino diuerſum eſſe velis ab eo qui cauſam continet. Quid enim? An in inueniendo minus quam in iudicando, verum eſſe putaſti illud Ariſtotelis,generalia ſpecialium eſſe cauſas? aut ipſa methodi præcepta minus quam inueniendi, exactam partium diſtinctionem poſtulare videbantur? At hoc profecto intolerabile eſt quod in tua expoſitione dicere auſus es, omnes particulas progreſſionis à natura prioribus (quæ ſanè variæ ſunt & multiplices) vnicum quid facere, non modo ſpecie, ſed etiam numero. De quo pluribus hoc loco diſputarem & facile meo quidē iudicio, errorem tuum omnibus Peripateticis probarem: niſi vererer ne ad illud quod ſcribis pag.1.fol.8.reſilires,quiſquilias eſſe has Ariſtotelis, à te iampridem refutatas, id eſt vt interpretor,contaminatas potius quam intellectas.Quanquam neque hac in parte id preterire vllo modo poſſum,quod tu,qui in Ariſt. contaminando magis quam intelligendo elaboraſti, ineptè admodum docere voluiſti quomodo mihi in illius ſchola eſſet loquendum. *Argumentum hoc tuum,inquis eodem loco,de vnitate numeri,ſpeciei,generis valde ac vehementer tuam imperitiam vel in ſcholaſticis ineptiis, quas ſolas didiciſti,coarguit.Longè enim aliter apud Ariſt.Top.1.* ταὐτὸν τριχῆ διαιρεῖται, *vbi res diuerſas comparatas inter ſe,facit eaſdem numero,ſpecie,genere. At tu ſophiſticæ huius etiā ignarus,miſerè traducis Ariſt. Dum eius de comparatione doctrinam,transfers ad ſimplicem conſiderationem,& iratus quæris vtrum methodus artis ſit vna numero,genere,ſpecie?* In quo & ex Ariſt.falſum ſumis & tuo more imponis. Nam quod ais tres illos modos quibus aliquid idem eſſe dicitur,apud illum pertinere tantum ad res diuerſas inter ſe comparatas:in eius doctrina (quam impudentiſſimè ſophiſticam vocas) mendacium eſt. Quandoquidem ille eodem ca.lib.1. Top.nominatim ſcribit,numero eadem eſſe quorum nomina plura & res omnino vna eſt. Deinde in hac diſputatione, eo loco quem tu exagitas, ex te ipſo ſumpſi id de quo paulo ante agebā, Analytica ſcilicet metho-

do contineri rationem progrediendi à genere ad ſpeciem, à cauſa ad effectum,à fine ad media,à partibus ad totum:de iiſque inter ſe comparatis, quæſiui, pertineréntne ad methodum vnam genere tantum, an etiam ſpecie,atque adeo numero? Quis non videt iſtud in comparatione,non in rei ſimplicis cõſideratione verſari? At,inquies,loqueris tantum de methodo artis inſtituendæ,Fateor. Sed cum illa,omnia ea quæ modo enumerata ſunt, ex tua opinione contineri videantur, quero quomodo vniantur. Quid ſi de animali tantũ agerem,in eiuſque diuiſione ſumerem hominem & belluam: Deinde quærerẽ quomodo hæc in illo vnum faciant:nónne in rerum comparatione verſarer?Sed hæc obiter tantum,quoniam ad hanc rem fuſius explicãdam, locus alius mihi eſt inſtitutus,in Commentariis deſcriptionis logicæ. Quæ tum haud dubiè emittam,& in eo tibi roganti lubens parebo,cum intellexero Animaduerſionibus tuis & Dialecticis Inſtitutionibus extremam manum additam. Vt in hac, fluctuantis adhuc opinionis tuæ certa quædam definitáque capita habeamus: in quibus poſteritati indicare poſſimus, fœdata Ariſtot. doctrina, quid Academiæ noſtræ præſtiteris, & quantum adiumenti ad philoſophandum attuleris. Prius verò quàm iſtud ex te ſit cognitum, oleum profecto & operam perdet, quicunque laborare volet in tuis reprehendendis. Quoniam nihil eſt omnino quod erubeſcas:nihil quod licere non arbitreris, pro ea libertate, vel potius impudente licentia,quam,tibi ab Academia tua noua,datam fingis. Sicut ex hac diſputatione facile intelligent quibus placebit in noſtris ſcriptis paulo attentius ea inter ſe comparare, quæ dum ad alia propero,leuiter tantum nunc indicabo. Dixeram fol. 4. pag. 1. Eum locum quem ex Platone commemorat Ariſt.cap.4.lib.1.Ethic.de duplici via, quarum vna ducit à principiis, altera ad principia, à Theſſalo appellari veræ methodi turbatorem alterum. Hic expoſitionis ſuæ fol. 9. pag.1.negat ſe de Platone eſſe loquutũ: ſed voluiſſe locũ Ariſt. qui tamẽ ex Platone citatus eſt, peruerſe intellectũ, videri poſſe turbatorẽ.In quo vt de vtriuſq; noſtrum fide ſine errore iudicetur, atque intelligatur dum hic in Platonem & Ariſtotelem, modeſtior quam antea videri vult, qua religione addiderit(peruerſe intellectũ) nec nũc abſolutè dixerit, videri turbatorẽ, ſed tantum videri poſſe: oro atque obſecro,vt æquus lector conſideret quæ ab illo ſcripta ſunt in Animaduerſionibus lib.9.pag.46. Diſputationis etiã noſtræ Fol.5. pa.2. notaueram hunc Dialecticarũ Inſtitutionũ lib.3. exercitationis Dialecticæ duas partes feciſſe, eáſque inter ſe cõtrarias:vnã in geneſi,alteram in analyſi. Quem locum ſcio extare editionis ſeptimæ pa. 280. quæ fraterculi commentariis illuſtrata:atque exiſtimabã poſt tam multos annos, quibus diutius à ve-

ritate, quam Vlyſſes à patria aberrauit,hominis furorem efferbuiſſe, & pro rato in eius doctrina haberi poſſe,quod in ea editione placuiſſet.Hic fo.9.pa.2.negat iam vllum eſſe librum tertium Inſtitutionum earum quæ ab annis quinque ſunt editæ. In quo profecto, Theſſale,ſi quid pudoris adhuc habuiſſes,errorem meum,ſi modo error eſt,diſſimulaſſes:præſertim cum de exercitationis diſtinctione,in cuius confirmationē locum eum citauerā,mihi tecum conueniret: Et eandē opinionē à te expreſſam meminiſſes lib.20.Animaduerſionum poſtremarū.Quid enim?An à nobis poſtulas vt per diſpoſitos homines,ſingulis menſibus inquiramus,quæ librorū tuorum editiones nouæ ſint? Non eſt tantum à rebus noſtris,quantumuis leuibus,otij,vt iſta lōge leuiora tā cupide ſectemur. Obſeruauerā fo.9.pa.1.à Theſſalo ineptè ex eo probari finem mediis natura priorē,quòd ſi finis ſit, ſint etiā ea quæ ad finē referuntur,non contra.Iā hic fatetur fo.9.pa.1.rationem hāc de finis anteceſſione,non ſatis eſſe idoneā.Sed hac in parte ne aliquid à nobis accepiſſe videatur : ait ſe de ea iāpridem in Logica quod verius eſſet,admonuiſſe.Sed cedo Theſſale,in qua Logicæ parte?Non cogitas cum tuam Logicā dicis,in quā immenſum mare nos reuoces? De ea Elencticæ ſunt Animaduerſiones tuæ, harūque editiones tres omnino differētes:primæ liber vnicus,ſecūdæ libri viginti, tertiæ totidē,ſed illis omni genere vanitatis lōge locupletiores.Sunt etiā Logicę inſtitutiones, atq; in iis modo liber vnicus, modo tres,modo duo, rurſúmque nouiſſimè vnicus. In hac tanta varietate logicorū ſcriptorū, vbi vis quæramus locū eum in quo hunc errorē agnouiſti? Quanquam nullū prorſus eſſe exiſtimo,nec dubito quin ſi aliquis extitiſſet, eum nominatim fueris expreſſurus : ne hac in parte vllū vulnus à nobis accepiſſe videreris. Vtq; id certò credā,facit quod video in poſtrema tuarū Animaduerſionū editione lib.9.fo.49. eundem errorē tibi adhuc placuiſſe.Tu cū voles,facies vt huius noſtræ admonitionis fructum hi ſentiāt,qui fortaſſe in illa conſecutione , tua auctoritate ſunt decepti. Fol. 10.pa.2. locū alium fideliter citaueram ex lib.2.Inſtitutionum Dialecticarum,in quo huic placet vt in Grammatica explicāda,à totius artis natura ad quatuor huius proximas partes.Orthographiam,Etimologiam,Syntaxim, Proſodiam , inde ad extremas particulas ab integris rebus progrediamur.. Ex eoque concludebam in Analyſi etiam huic placere deſcēſum à toto integro ad partes vltimas. Ille fol.eodem,de eiuſmodi deſcenſu,in quo maximè premebatur,nihil omnino reſpondet : negat tamen ſe in editionibus quæ ſunt ſecutæ,has omnes Grāmaticæ partes retinuiſſe. Mos iſte profectò ſophiſtarum eſt , ita in omni diſputatione momenta rationum eludere , vt cum victi ſint,tamen viciſſe velint videri. Cū verò eam Analyſin qua

artes inuentas Galenus prædicat hic ſophiſticè exagitaſſet, tota pag. 7. lib. 9. Animaduerſionum, quaſi ille loquutus eſſet de deſcenſu à generalibus ad ſpecialia: atque illius ſinthesim eodem artificio eſſet interpretatus, collectionem ſingulorum in ſpecialem notionem, ſpecialium in generalem, ex iiſque, contra eiuſdem Galeni doctrinam collegiſſet, artes non eſſe inuentas per Analyſim: ſed per hanc potius explicandas, nec eſſe docendas per ſinthesim, ſed potius per hanc obſeruãdas & notandas: Ego contra, iis nominibus diſtinctis docueram. fol. 13. diſputationis meæ, Analyſim (quod nemo doctus vnquam negauit) eo loco apud Galenum ſignificare deſcenſum à fine, quo ad artiũ inueſtigationem primi earum auctores ſunt excitati, & ſinthesim aſcenſum à primis medicinæ elementis ad id quod in eadem eſt ſummum. Hic quid reſpondet? De re omnino nihil. fol. 12. pag. 2. ſignificat ſe omnem diſtinctionem odiſſe. Vocat cornutum elenchum, ſicut antea cornutum ſophiſma, atque prędicat ſe Galeno tantas laudes attribuiſſe, quantę ſummo alioqui philoſopho doctiſſimo & eloquentiſſimo attribui poſſe videbãtur. Sic olim Gracchus verbis ærarium defendebat, facto publicam dilapidabat pecuniam. Alio loco cum idem eſſet mentitus, Galenum initio artis paruæ, arroganter prædicare ſe analyticæ methodi inuentorem & auctorem. Fol. 18. pag. 1. Hunc, ni fallor, iſta calumnia omnino liberaui: perfeciſque vt re vera hac in parte Theſſalus nihil omnino habeat in quo poſſit reſiſtere. Quid igitur? victum ne ſe fatebitur? Imo verò vicit, os impudens: etiam ſi de re nihil omnino reſpondeat. Sic enim ſcribit Fol. 17. pag. 2. *Ad extremũ excuſare iterum vis Galenum vel potius in mentienda Galeni excuſatione, P. Ramum accuſare. Sed iam antea lectores admonui vt locos conferant, núncque iterum moneo, vt hoc tuum mendacium ex re ipſa deprehendant.* Quid? non verum eſt hoc à te ad verbum ſcriptum eſſe Fol. 67. lib. 7. poſtremarum Animaduerſionum? *Galenus gloriatur illius analyticæ methodi ſe primum inuentorem atque auctorem eſſe. In quo Galeni non ſolum modeſtiã, ſed memoriam, valde requiro. Qui antea Platonem totius* ὁδοιπορίας ὁδοῦ καὶ αὐτοῦ *ſcriptorẽ & auctorem è Phædro & Philebo produxerit & appellarit, & in medicæ artis conſtitutione, veterum philoſophorum documentum eſſe dixerit.* Non ſentis verum eſſe quod tibi reſpondi, Galenum non prædicare ſe inuentorẽ methodi analyticæ, ſed hoc tantum dicere, ſe eam quam à veteribus acceperat, primum ad artis medicæ conſtitutionem accommodaſſe, & in huius origine explicanda vſurpaſſe? Atqui tu huius diſputationis iudices medicos expetis! Quos verò de illis fore arbitraris qui non intelligant quàm inſignis ſit prior tua impoſtura? quàm frigida poſterior reſponſio? Tantùm ne virium habere credis tuam ſuadæ medullam, vt ea ſperes poſſe te non modo apud imperitam multitudinem,

ſed apud eruditos,in quæſtione præſertim philoſophica,nigra dealbare & alba denigrare? Nec verò minus ridiculum eſt quod de hac editionum tuarum varietate cauſari ſoles: quódque præter priuilegium ab academia noua in rem tuam,ſicut fingis,irrogatum, in hac ipſa diſputatione, ſingulari vel potius incredibili ſophiſtarum fuco,magnā gloriam ex eo captas quod de annuis ingenij tui fœtibus, iiſque admodum inter ſe diſſimilibus,atque adeo contrariis, ſepe obiecimus. In quo tā frigida eſt,mihi crede Theſſale, apud doctos nugarum tuarum defenſio:vt dubitare non debeas quin omnibus, qui iſta legent, futurus ſis omnino ridiculus.Nos quidem antea ſępe in Animaduerſionibus dialecticis,atque in hac diſputatione nonnunquam, in ſcriptorum tuorum comparatione,dedimus operam vt omnes intelligerent,Theſſalum in antiquitatem omnium eſſe arrogantiſſimum, eundémque in doctrina ſua omnium qui vnquam ſcripſerunt,inconſtantiſſimum:vt pote qui ſingulis annis mutat quadrata rotundis. De eo vero quid hoc loco reſpondes?Audite obſecro vos,viri boni,Archiſophiſtæ triumphum verè ſophiſticum.*Tu iampridem calumnia neſcio qua (ais fol.9.pag.2.)propoſueras decem,aut neſcio quot editiones logicorum P. Rami librorum.Poſtea animaduertiſti eum abs te laudatum eſſe, eodem argumento,quo vituperare cogitabas.*Quid ita?An ſeueriſſimum cēſorem antiquitatis, in ſuis ſcriptis omnium inconſtantiſſimum docere, hominem laudare eſt? Ego profecto genus hoc laudis tibi tuíſque non inuideo. Laudis verò rationem ex eodem audiamus.*Nam ſi tot annos,ais,tam ſepe logica illa in hac vna vrbe edita eſt:tot millia ſunt diſcipulorū P.Rami, quot librorum millia iam inde empta fuerunt.*Pape!Quid hoc eſt, ſi non eſt, de libris tuis tam inconſtanter editis,ſophiſticè reſpondere?Quaſi id ego tibi vitio verterim quod ſepe logica tua in hac vrbe ſint edita: non quod in nouis illorum editionibus,ſępius noua feceris omnia, repudiata repetiueris, repetitáque rurſum repudiaueris. Deinde cuius artificij argumētum hoc eſt,Theſſale, colligere te habere diſcipulorum decem millia: quia librorum tuorum totidem exemplaria fortaſſe in hac vrbe ſunt edita?De hac ſumma,ſi placet,detrahe primum eos quibus tu illos hoſtiatim obtruſiſti: Deinde doctrinæ Peripateticæ ſtudioſos,qui non ex illis aliquid diſcere, ſed furorem tuum in Ariſtot. cognoſcere voluerunt:Poſtremo omnes qui eoſdem, vt ait P.Gallandius,non ad fructum aliquem capiendum,ſed veluti vernaculos Pantagruelis libros ad luſum & animi oblectationem lectitāt. Tum quicunque erunt reliqui(qui ſanè erunt perpauci)eos fortaſſe merito nugarum tuarum diſcipulos, vel potius nugiuendulos tuos appellabis. Recriminaris quoque fortiter, atque eandem inconſtantiam mihi obiicis.*Tu ais,cum interrogareris de neſcio quibus ineptiis abs te recoctis, cur*

primas tuas cogitationes retexeres, qui id in P. Ramo tam contumelioſe reprehẽderas, quid academice nouitiole, quid tum reſpondiſti? Potuiſſem Theſſale, ſi mihi notum fuiſſet tuum artificium, tecum reſpondere, me ad id coactum diſcipulorum meorum frequẽtia. Sed hoc per me tibi erit proprium: nec enim vnquam inuidebo. Verum ſcire vis quid reſponderem, ſi tu fortaſſe ita mecum ageres? Dicerem me nihil meorum vnquam magnopere admiratum, ideóque minime eo commoueri quod meas vigilias, ineptias appellas: cum ipſe Ariſt. ex cuius fontibus noſtros riuulos deriuare conamur, tibi in omnibus philoſophiæ partibus perpetuo ineptire videatur. Adderem etiam, tuorum ſcriptorum & noſtrorum, in eo de quo nunc agitur, conditionem eſſe valde diſſimilem. Horum enim ea eſt in antiquitatem modeſtia, quæ veniam fortaſſe mereri poſſit, ſi quid dictum ſit oſcitanter, in quo immutando poſtea laborandum. Tua, tantam præ ſe ferunt arrogantiam, tantam in audendo contra omnem antiquitatem, animi tui ſecuritatem, vt in hac nulli delicto venia dari poſſit: & quæ in aliis eſſent leuiſſima, ea in tanta procacitate & intemperantia merito iudicentur grauiſſima. Quanquam neque iſtud mihi ad defenſionem eſt ſatis. At hoc verè videor eſſe dicturus, noſtra ſcripta de arte diſſerendi & de ipſa natura, ita eſſe aliquoties edita, vt in addendo detrahendóque, ſemper conatus ſim efficere quo poſteriores cogitationes prioribus eſſent meliores: interea tamen cauerem ne vlla ſententiarum contrarietas appareret. In tuis verò plerumque poſteriora prioribus ſunt deteriora: & in ſententiis tanta repugnantia, quantam vix vnquam quiſquam, in vllo ſcriptore notauit. Adeo vt ad euertendam Theſſali doctrinam, non alio auctore quam Theſſalo opus eſſe videatur. Sed de iis ſatis, nunc ad ea pergamus quæ in tua expoſitione ſequuntur.

METHODVS QVO MODO AD iudicium ſe habeat, qualis ſit in Poëtis & Oratoribus, quoque modo facilis & difficilis.
CAP. IIII.

Locus eſt alter expoſitionis tuæ fol. 11. pag. 1. de methodo quomodo ſe habeat ad iudicium, & qualis ſit in Poëtis & Oratoribus. In quo tuo more, victus triumphum canis: & cum hac etiam in parte à nobis notatam ſentias tuam inconſtantiam, de hac nihil dicis: quoniã nihil omnino habes quo illam poſſis excuſare. Nec dubito quin iam cogites

cogites quam frigidum fuerit quod antea reſpondiſti, diſcipulorum tuorum frequentiam te ad illam adegiſſe. Quæ duo conſideremus paulò attentius. Obſeruaueram diſputationis meæ fol.12.te in comparatione methodi cum iudicio, fluctuantem, olim in prima Dialecticarum Inſtitutionum editione, methodum iudicio ſubiciſſe, vt ſpeciem ſuo generi: Deinde in altera editione,quam ſæpe dixi fraterculi commentariis fuiſſe exornatam,eandem à iudicio ſeparauiſſe,atque huic in diuiſione diſpoſitionis tanquam generis vnius, ex altera parte oppoſuiſſe: idque mirari me dixeram, quod primæ tuæ cogitationes poſtremis longè meliores eſſe viderentur. Tu quid reſpondes? De incõſtantia,vt dixi,omnino nihil.Quod verò mirari me ſcripſerã, id rides,nec ſentis in quem iſta cudatur faba. *Ecquid non miraris etiam, inquis,quòd natura cerebrum à capite ſeparauerit. Par enim admiratio fuerit: cum P.Ramus methodum non modo iudicij logici partem,ſed præſtantiſsimam diuiniſsimámque,partem fecerit.* Ergo Theſſale,methodum iudicij partem eſſe vis,in eóque repudiata repetis? Quoniam in prima Dialecticarum Inſtitutionum editione,hæc tua fuit ſententia. Verum quomodo hoc conſentit cum libro ſecundo editionis alterius, quæ hanc multis annis eſt ſecuta,& vt dixi,fraterculi tui commentariis illuſtrata? In quo Dialecticæ diſpoſitioni, cui antea inuentionem oppoſueras, ſyllogiſmum & methodum ſubiicis: Deinde ſcribis partem eam quæ eſt de ſyllogiſmo,id continere quod propriè iudiciu mnominatur. Aut qua tandem ratione ſaluum hoc retinere poteris, quod ſcribis lib.1.Animaduerſionum editionis ſecundæ.*Diſpoſitio,ais,plenioris ſignificationis eſt.Non enim tantum iudicium(quod ſyllogiſmo fit)ſed etiam methodum complectitur.Iudicium autem & methodus,res variæ ſunt ac diuerſæ, vt Inſtitutiones noſtræ declarant.* Non licebit per impudentiam tuam, iſtam inconſtantiam admirari, in ea re præſertim quam habes omniũ maximam maximéque meditatam?In loco altero de methodo poëtarum, tragicæ exclamans, impudentiſſimè tuam impudentiam mihi adſcribis. Quod vt omnes intelligant,nihil amplius poſtulo quàm vt tua cum noſtris ſedulo conferantur. Scripſeram fol. 12. pag.1. hoc in ſcriptis tuis me valdè laudare & cupidiſſime amplecti, quod methopum duplicem eſſe velles, vnam doctrinæ exactioris, alteram communis prudentiæ per omnia fuſæ, & in diligenti circunſtantiarum omnium obſeruatione ſitæ. Quam tamen fateris artis nonnihil habere,in qua à priore longo interuallo ſuperetur. Hæc mihi videbar fideliſſimè deſcripſiſſe ex lib.2.tuarum Inſtitutionum. Nec dubito quin ita ſint iudicaturi,qui volent hæc inter ſe comparare. Tu verò quid contra afferas,eadem pag.audiamus.*Quale,ais,tuum commentũ eſt, quod P.Ramus in oratoribus & poetis methodum artificioſam deeſſe fatetur?*

Etenim exempla artificioſa methodi de Poetis & oratoribus deprompta, & ad eius illuſtrationem in logicis à P. Ramo adhibita, facilè hanc inſignem impudentiam produnt & refellunt. Dij te eradicent, impoſtor. Dixi artis nónihil habere, ſed in qua à priore, quæ propria philoſophorum, longo interuallo ſuperetur. Quæ ipſiſſima tua verba ſunt lib. 2. tuarum Inſtitutionum. *Methodus, ais, eſt multorum & variorum argumentorum diſpoſitio. Ea duplex eſt, altera doctrinæ, altera prudentiæ: non quod vtraque prudentia nō ſit: ſed quod altera doctrina & artis nihil fere habeat, ſed ex hominibus naturali iudicio prudentiáque pendeat.* Vtinam verò hoc loco non calumniari, ſed docere voluiſſes, quod noſtra diſputatio poſtulabat, cur cum exactiſſimam methodi partem in Poëtis & Oratoribus deeſſe fatearis, ſicut certè deeſt, tamen vſum artis diſſerendi omnino ad illos reuocare ſoleas, non in grauioribus philoſophis quærere. Quod autem eadem pag. ex Platone & Ariſt. contendis, repugnante me, artem methodi non eſſe difficilē: de illa vere videor eſſe dicturus quod Ariſtot. de veritate lib. 1. minore Metaph. cognitionem eius partim eſſe difficilē, partim facilem: idque hinc intelligi poſſe, quòd nec pro dignitate quiſquam eam adipiſci poteſt. Nec omnes ab eadem aberrant, ſed vnuſquiſque, aliquid de methodo dicit, ſinguli autem nihil aut parum in ea conſequuntur. Verum ex omnibus in vnum collectis magnum quiddam fortaſſe exiſtit. Itaque vt eo ipſo vtar, quod ille eodem loco ſcribit, in hac quæſtione facilè eſt quaſi portam tangere. Quod autem de ſingulis ad hoc pertinentibus perfecta cognitio haberi non poteſt, id eius difficultatem arguit. Et certè cum Ariſto. tibi rem totam vno verbo cōplexus videtur, quo vt ais, dixit natura prius debere pręcedere, quanquam id ad confirmādam vnicam methodum Analyticam à te confictum ſit: quid tamen eſt aliud quàm portam tāgere? An eo ipſo arbitraris definita omnia quæ de hac veterib⁹ quæſita ſunt, & à nobis hoc tempore diſputata? Nec verò ad iſtam difficultatem confirmandam, quam ſpeciales de methodo quæſtiones continent, aliis vtar iudicibus quam iis ipſis qui hæc noſtra legentes fatebuntur, opinor, ſe nonnihil difficultatis in eorum explicatione ſentire: nec alio teſte quam Theſſalo, qui ab annis viginti, & plus eo, in iſta diſputatione exercitatus, adhuc in porta hæret. Ideoque cum ante mēſes duos ſuperba inſcriptione, DIALECTICÆ, Idæam tandem aliquando daturum ſe eſſet profeſſus, interea noſtra diſputatione cōmotus, quia in methodo, nobiliſſima iudicij parte, non ſatis ſibi conſtat: ipſe iam quaſi ſuo iudicio orbatus, ſolam inuentionem edidit, & in hac quam eſſet perturbatus, eo omnibus indicauit quòd in publica & regia, ſi diis placet, huius explicatione, nullam paginam ſine multis lituris adhuc potuit præterire. Dixeram eiuſdem fol. pag. 2. Plato-

nem in Timæo primam methodi diſtributionem feciſſe in duas partes,cum rebus quæ tractantur quandam cognationem habẽtes, & Ariſt.in logico organo eandem partitionem eſſe ſecutum. Theſſalus eiuſdem quoque fol.pag.2. negat illis locis quos indicauimus, eos de methodis quicquam cogitaſſe, ſed de ratione probabilium & neceſſariorum,déque generibus argumentorum, & diſpoſitione partium vnius ſyllogiſmi.Hæc enim eius verba ſunt.De Ariſt.primum dicam. Hunc ſemper exiſtimaui,(quod hoc loco aperte ſcripſi) Analyticis poſterioribus & libro octauo Top. non ſolum tradere voluiſſe collocationem vnius argumenti cum partibus quæſtionis vnius:ſed multorũ ad eandem rem pertinentium,in certos gradus diſtinctionem,in quibus aliquid eſſet primum,aliud vltimum, reliqua interiecta: Atque hunc ordinem in cauſis neceſſariis expoſuiſſe Poſt. Analyticis,in argumentis communibus & probabilibus tantum,libris octo Top. Vtrũque ſi mihi negas,ſicut certè negas,animaduerto te ſtudio reprehendendi omnino excæcatum.Si quidem de Analyticis id cõfirmare poſſum, non ſolum Ariſtotelis auctoritate & omnium eius interpretũ, ſed tuo teſtimonio. Quod, quia ad coercendam tuam impudentiam plus habet vitium quam ſuperiora,nunc tantum perſequar. Prima pa. lib.9.Animaduerſionum poſtremarum, ita ſcribis. *Analytica prima pars eſt in enunciatione,de qua in interpretatione,ſecunda in ſyllogiſmo,de qua in prioribus Analyticis,tertia eſt in methodo,de qua in his poſterioribus Analyticis.* Quod ſi tibi non eſt ſatis, audiamus ea quæ ſequuntur eadem pag. *Ad confuſionem tollendam, ais, methodus artificioſa quæritur, de qua in Porphyrio & Cathegoriis diximus quæ γενικώτατα generaliſsima primo, ὑπάλληλα ſubalterna, medio εἰδικώτατα ſpecialiſsima, poſtremo loco diſponat. Cuius ſi qua in organo logico doctrina eſt, ea certè eſt in Analyticis poſt. pag. 3. Scribis te videre poſterioris Analyſeos libris faciendarum artium leges (licet obſcuriſsimè & cõfuſiſsimè) tamen comprehenſas eſſe.* An non hoc eſt exactiſſimam methodi partem in illis agnoſcere? Ego vero eadem pagina diſputationis meæ addidi, Analyticam artem non ſolum docere quis in ſingulis artibus partium ordo ſit,ſed in ipſa artium omniũ Encyclopedia, quid debeat eſſe primum,quid poſtremum,quid interiectum: quæque de ipſis artibus aliis inferiores ſint,quæ ſuperiores. Quod adhuc fortaſſe non vidiſti:aut certè in præceptis methodi omnino negligere non debuiſti, Iam verò libro octauo top. nõ exiſtimas opinor argumẽtorum inuẽtionem tradi, ſed diſpoſitionem interrogandíque ordinem. Hoc enim ipſe Ariſtot.initio eius libri apertiſſime profitetur. In quo ſi vnius tantum ſyllogiſmi collocationem explicari credis, id profecto confirmas quod à nobis ſæpe dictum eſt, te in diſtinctione organi logici, nihil prorſus videre. Quid enim apertius eſt quam Ari-

ſtotelem in eo docere voluiſſe, cum in perpetuitate diſputationis, ad eandem rem vel etiam ad plures, quarum aliæ ex aliis otiantur, variç propoſitiones nobis ſuppetũt & in iis quædam neceſſariæ, aliæ (vt loquitur) præter neceſſarias, quo ordine omnes hæ interrogandæ ſint: quę primæ eſſe debeant, quæ poſtremæ? quomodo nõnullæ exemplis illuſtrandæ, aliæ potius occultandæ? Scio quidem quam oderis in logico organo diſtinctionem neceſſariorum à probabilibus: ſed de ea alio loco tecum diſſeretur. Nunc tantum concludam duas illas artes Topicam & Analyticam, apud Ariſt. habere ſuam inuentionem ſingulorum argumentorum, eorundem collocationem cum quæſtionibus ſingulis, ſuámque in perpetuitate doctrinæ vel diſputationis philoſophicæ, mçthodum: cuius pars vna ad ſcientiam, altera ad opinionem, referatur. Plato idem quoque ſecutus eſt, ſed paulò aliter elocutus in Timęo, eo loco quem ſuperiore diſputatione indicaui.

DE DVPLICI NATVRÆ ORDINE, & de vniuerſalibus, vtrum Analyſis ad confuſa, an potius à confuſis progrediatur.

CAP. V.

EGo profecto, Theſſale, in eo vim maximam agnoſco fucatæ tuæ eloquentiæ, quod quo loco mihi videor melius in hâc diſputatione contra te philoſophatus, ſiue ſummorum virorum auctoritate, ſiue hac ſublata, ſolius rationis lumine iſta quæſtio terminanda ſit: in eo ita exultas, vt ſi res redierit ad homines in philoſophia minus exercitatos, de me meáque cauſa actum ſit. Sed, vt quidam ait, ſimplex eſſe debet veritatis oratio, eáque hoc lõco nuda eorum de quibus igitur comparatione ſatis ſe defendet. De inuentione artium ſic diſſerueram fol. 13. pag. 1. Duo in ea eſſe notanda, vnum quidem quomodo ad rerum inquiſitionẽ excitemur, alterum cum iam ſumus excitati, qua via debeamus inſiſtere. In priore, dixi nos fine ab initio poſito, ad laborem erigi: deinde gradatim deſcendere per media fini proxima, ad ea quæ ſunt ab illo remotiſſima: in poſteriore, cum ad laborem ferendum ſumus excitati, tum in rebus colligendis nos contrario ordine in harum obſeruationem incumbere: in illóque priore manifeſtam eſſe Analyſin, per quam artes inuentas Galenus ſcribit, in poſteriore geneſiu, quam pag. 2. monui ſyntheſin quoque poſſe nominari, ex ea harum vocum diſtinctione quam initio diſputationis poſueram.

Quibus poſitis fol.14. pag.1.non ſolũ tuis calumniis videor liberaſſe Ariſt.Interpretes, qui Analyſin geneſi priorem fecerũt, ſed etiam explicaſſe aliquot tua ſophiſmata, ex eo profecta quod illis vocibus, quarum variam & multiplicem ſignificationem eſſe apud veteres negare non poteras, quaſi ſimplicibus vtereris. Tu ſi verum fateri vis, illis omnibus commotus es: & tamen in poſterioribus omnino obmuteſcis,in prioribus quanquam conſtrictus tenearis, exultas quaſi victor, ne victus videaris. An putas neſcire nos hunc morem eſſe ſophiſtarum? Ad extremum das operam,vt neſcio quo verborum artificio, lepido ſanè & venuſto, obſcures ea quæ non poteras explicare. Audiamus verò ſalem qui in te eſt. *Analyſis tua,ais fol.12.pag.1. inuenit artes omnes: deinde eas iam inuentas, geneſis inuenit rurſum modo contrario, nec ante incipit tuo iudicio inuenire quam per Analyſin omnia inuenta ſint.* Facete ſanè. Sed qua fide iſta omnia? Cur verba mea detorques, vel pro illis noua comminiſceris? Neminem credo, fore putaſti qui hac in parte noſtra cum tuis ſedulo compararet. Egregiam ſanè laudem in eo es conſequutus Theſſale, & triumphum dignum ſophiſtica victoria. Ego nŭquãm vſquam dixi artes Analyſi inuentas, geneſi rurſum modoque contrario inueniri? Locum indica: victum me omnino fatebor. Dixi quidem (nec video cur mihi adhuc dicere non liceat) ad artium inueſtigationem homines primum earum fine excitatos: deinde ab eodem gradatim Analyticè deſcendiſſe, hàncque eſſe eam Analyſin de qua Galenus initio artis paruæ eſt loquutus: eoſdẽ verò poſtquam excitati ſunt,ſingulas artis partes ex illa Analyſi conſtitutas,per geneſin obſeruaſſe,ad hàncque obſeruationem,inductionem aſſumpſiſſe: qua notiones vniuerſæ præceptionéſque, ſunt collectæ:atque tandem in perpetuitate doctrinæ omnia ita expoſuiſſe,vt per eandem geneſin, vel ſi mauis,per Galeni ſynthesin, à primis elementis ad id quod ſummum eſt gradatim aſcenderint. Sic enim Ariſt. ſcripſit cap.1. lib. 1. Metap. vſu & exercitatione artem & ſcientiam comparari, Illámque tum exiſtere cum ex multis experientiæ notionibus,vna quę ad vniuerſum genus accommodetur,de rebus ſingulis naſcitur præceptio: & eius Interpretes, in tradendis ſimúlque quaſi conſtituendis artibus vel ſcientiis, quarum ſubiectum totum quoddam eſt integrum, eum ordinem tenendum exiſtimauerunt, quem compoſitionis appellarũt. Ergo mecum dicito, ſi voles,ad artium inueſtigationem (quæ poſita eſt in notionum & præceptionum generalium obſeruatione,in vnúmque collectione) homines per Analyſin à fine deſcendentes, eſſe excitatos;eoſdem verò poſtquam ſic excitati ſunt,per geneſin vel ſintheſin,notiones præceptionéſque generales notaſſe,atque eaſdem in vnum collegiſſe & ad illum finé, à quo

Analyſis antea inceperat, gradatim retuliſſe. Aut ſi id nobis non concedis, contrariæ opinionis tuæ rationem aliquam adfer: neque tātum ardori tuo hac in parte indulgeas, vt quaſi cum tua vmbra pugnes, licere credas verba noſtra malitioſè detorquere ad tuam calumniam. Cur verò non potero duo hæc in artibus notare, quorum in motibus manifeſta diſtinctio? An non eſt aliud deliberando à fine ad media deſcendere: aliud agēdo à mediis ad finem aſcendere? Ecce autem eadem pagina mendacium nouo mendacio locupletas, dum hoc modo mecum agis. *Tu hanc methodum (ais) de qua tibi diſſerendum ſtatueras, etiam ſubiicis inuētioni, & vltimam logicæ diſpoſitionis partem, facis primam inuentionis partem.* Imo duobus verbis duplex mendacium complecteris. Quoniam Analyſis per quàm dixi homines ad artium inueſtigationem excitari, ea non eſt de qua mihi contra te hoc tempore diſputatio: neque ea à me vſquam inuentioni, quæ partem priorem dialecticæ continet, eſt ſubiecta: etiamſi inueſtigandarum artium methodus eſſe dicatur. Siccine ſemper Analyſeos multiplici ſignificatione illudes? nec in ea vllam diſtinctionem admittes? Ego vtrámque progrediendi rationem in Analyſi & geneſi, dixi naturalem poſſe appellari, ſed tamen ratione diuerſa. Siquidem prior quæ à fine deſcendit ad media, naturæ eſt, inquam, res inſtituentis, aut de rerum procreatione quaſi deliberantis: poſterior eiuſdem iam gignentis. In quo dicam apertius me ſignificare voluiſſe finē natura priorem mediis, & media natura priora fine. Quod quoniam ſecundum eandem naturæ rationem non poterat intelligi, adhibui diſtinctionem meo iudicio neceſſariam. Tu verò qui omnem diſtinctionem ſemper odiſti, de hac quid ſentis? *Quo loco, ais, non enim amplius diſſimulare poſſum, mirabile mihi fuit legenti & relegenti, ſomnium illud de duabus Inuentionis partibus, & de natura deliberante & gignente. Obſtupui & miſerabilem ſophiſticam iſtam, in hoc homine deploraui. Naturæ deliberantis facit, Analyſin à fine ſummo, per media; ad infima naturæ agentis, geneſin contrariam ab infimis per media ad finem ſummum.* Hai! tamne monſtroſa tibi eſt iſta diſtinctio, vt eius ſolo aſpectu obſtupeſcas? Atqui Ariſt. familiaris eſt, & in eius doctrina omnino neceſſaria, atque à te ipſo vſurpata & ex naturalis rationis lumine profecta. Hæc ſi docuero Theſſale, nónne hac in parte obſtupeſcentem animum tuum compoſuero? Atqui mihi videor argumentis prorſus neceſſariis, te ad id cōfitendum poſſe adigere. Ariſt. ca. 2. li. 1. Polit. ſcribit, ciuitatem eſſe natura priorem domo, totúmque omnino prius ſua parte. Quoniam ſi totum ſuſtuleris, non erit, inquit, neque pes neque manus: niſi fortè eo modo quo lapideā manum dicimus. Cauſamq; ſubiicit, quod partium ratio earum officio & facultate definita ſit, quę duo illæ ex toto

capiūt: naturáque ſiue rei cuiuſque perfectio, finis eius eſt. Quoniam qualis res omnis genita atque perfecta, talem dicimus illius eſſe naturam. At cap. 1. lib. eiuſdem, vult domum priorem eſſe ciuitate, ſi quis hanc ſpectet vt naſcitur & coaleſcit. Non ſentis hic noſtram diſtinctionem adumbratam. Idem apertius lib. 2. phyſ. ait naturam dici vt geneſin & vt geneſeos finem: prioréque modo in natura materiam antecedere, vt id ex quo aliquid gignitur, poſteriore formam, à qua vnumquódque primam perfectionem capit. Sicque etiam capite 7. lib. 1. Metaphiſ. indicat, quod geneſi poſterius eſt, idem naturæ ordine eſſe prius. Quod etiam apertius eſt cap. 1. li. 2. de partibus animalium. Atque in hanc ſententiam, ex lib. 1. Phyſic. & lib. 4. metaph. manifeſtum eſſe poteſt, materiam natura priorem eſſe forma, quoniam vt ſubiectum in naſcendi ordine illa hanc antecedit: & formam natura priorem materia, quia hæc ab illa ſuæ naturæ & eſſentiæ perfectionem capit: omnéque quod alteri dat eſſentiam, eo ipſo prius eſſe oportet. In iis omnibus animaduertere potes vnum & idem cum eodem comparatum, dici natura prius atque poſterius, facile verò, ſicut opinor, mihi concedes ſecundum eundem naturæ modum, id fieri omnino non poſſe. Cum ipſe fatearis lib. 9. Animaduerſionum tuarum, iiſdem, eadem priora ac poſteriora eſſe nullo modo poſſe. Ergo ad iſta explicanda naturæ diſtinctione aliqua opus eſt. Noſtra verò repudiata, qualem eſſe afferendam arbitraris? Eam profectò hoc loco indicare debuiſti. Placuiſſet fortaſſe, pro illáque debitam gratiā tibi habuiſſemus. Sed video quid velis, Ariſtotelem damnabis prius quam iſtam diſtinctionem admittas: nec tibi erit religioſum, illum in eiuſmodi locis, quos comparauimus, ſibi contrarium fateri. Quid verò ſi ipſe in tuis ſcriptis, hac naturæ diſtinctione vſus ſis? An etiam in doctrina tua obſtupeſces? Atqui recognoſce hæc ex lib. 1. Animaduerſionum. *Alia (ais) docendi, alia naſcendi natura eſt. Res enim primo rudes & inchoatæ naſcuntur. Deinde verò ſuis vſæ progreſsionibus, paulatim augentur, tandem maturitatem ſuam quādam & perfectionem aſſequuntur. Verum alia ratio eſt doctoris doctrinam inſtituentis, alia naturæ creſcentis. Doctor enim ille conſummatiſsima & perfectiſsima quæque primo loco adhibet, vniuerſas quippe rerum definitiones, deinde genera & partes: ſecus enim doctrina non eſſet, niſi à clarioribus, abſolutioribus, antiquioribus rebus inſtituatur.* Deinde paulo poſt progreſſionem à rudibus & inchoatis, ad perfecta, naturæ naſcētis appellaſti? Quo loco vides, ſi quid videre potes, te naturæ naſcenti vel creſcenti id nominatim attribuere: quod cum nos naturæ gignentis eſſe diximus, obſtupeſcis, vt ais. Nunc adde Theſſale,

erectæque comæ & vox faucibus hæſit.

Nam idem locus à te extorquebit ordinem alterum, quem naturæ

quaſi deliberantis eſſe diximus. Etenim vis doctorem doctrinam inſtituentẽ, (ſic enim loqueris) cõſummatiſſima & perfectiſſima quæque primo loco adhibere. Quod dum faciet, nónne progredietur à natura prioribus: ſi modo verè hunc ordinem vnicum eſſe vis doctrinæ inſtituendæ? Erunt igitur conſummatiſſima hæc & perfectiſſima, natura prima (quoniam ab iis Analyſis tua progredietur) eadémque cõtraria illis inchoatis & rudibus, à quibus voluiſti proficiſci eam naturam, quam paulò antè creſcentem vel naſcentem appellaſti. Quo igitur naturæ modo illa perfectiſſima, prima eſſe dicentur? Nempe eo, opinor, quẽ naturę quaſi deliberãtis eſſe diximus. In quo ſi te fortaſſe offendit quod naturam quaſi deliberantem dixi, cogita hoc ad eius prouidentiam pertinere: quam non potes niſi valdè flagitioſè tollere. Nec verò ſi, qua es pietate, id facere coneris: in ea contra te defendenda, rationibus ſuperare poſſum Platonem in Phædone, aut Ariſt. 2. lib. phyſ. Sed hic tibi danda eſt venia: quoniam iſta Phyſica tractas valdè inſolens: nec in iis vlla eſt de tribus tuis capellis. Quanquã ſine accuratiore Phyſiologiæ cognitione, in qua ſcio te valdè eſſe rudem, ſi voles naturam cum arte, cuius eſt exemplar, ſedulo comparare, vt in hac non idem primum eſt hominibus de extruendo opere deliberantibus, & in eius extructionem incumbentibus: ſic facilè hac rudi tua Mineurua, intelliges naturam ex inſtituto fine, ad rudia initia deſcendere, & eandem ex primis initiis ad inſtitutum finem aſpirare. Sed tamẽ ſi ſapis, hanc diſtinctionem ſemper fugies: quoniam ea poſita dicere verè nõ poteris, vnicum omnino eſſe ordinem à partibus ad totum, & à fine ad media: Etiam ſi vtérque, à natura prioribus eſſe dicatur. Quod cum à me toto fol. 10. abunde eſſet diſputatum, tu ne verbum quidem vnum reſpondiſti, niſi te nunquam poſuiſſe Analyſin partium in totum. In quo tua impudentia, tuo teſtimonio, ſatis antea videtur eſſe reuicta. Nec minus frigidè paulo poſt, eo te expedire conaris, quod obieceram de progreſſione Analytica, à ſimplicibus ad confuſa compoſitáque. Cum enim eo te vrgerem, quod Analyſis tua non valdè commẽdabilis eſſet futura, ſi ad confuſa deduceret: quandoquidem proprium doctrinæ eſt non cõfundere, ſed diſtinguere & enodare: tu cum in te nihil omnino haberes quod opponeres, tuo more, vno verbo (quo Ariſt. in rem tuam vſum eſſe ais, nec tamen locum indicas) id totum eluſiſti. Sed age, hoc quoque cõſideremus attẽtius. Negas ne Theſſale, à te poſitam Analyſin doctrinæ inſtituendæ, quę progrediatur à ſimplicibus ad confuſa, compoſitáque? Tua verba ſunt fol. 44. lib. 9. poſtremarum tuarum Animaduerſionum. Negas ne Analyſeos tuæ, quæ deſcenſum habet à generalibus ad ſpecialia, eſſe proprium non ad confuſa, ſed à confuſis ad enodata

enodata deducere? Nobis Ariſt.id confirmat cap.1.lib.1.phy. Et certè generum notiones cum ſpecialibus comparatæ, confuſæ ſunt, atque vt Cicero ait in Top.enodationes indigent,quam accipiunt à formis in quas diuiduntur. Quod etiam Analyſeos fructus à te extorquet. Quid igitur ais?aut quid opponis, quo minus concludam in tua doctrina,Analyſin deducere ad confuſa,& à confuſis ad enodata : & tamen illam tibi,tibi inquam,vnicam eſſe non modo ſpecie, ſed etiam numero?Si iſta nobis plebeis exciderent, quas tragedias in tuo theatro excitares?Sed tamen audiamus quid reſpondeas. *Neque id tibi ſatis eſt(ais pag.1.fol.10.à ſimplicibus ad confuſa peruerſe interpretaris & ex malitioſa interpretatione tua , infinitam calumniandi materiam trahis.* At nihil omnino interpretor, Theſſale:vnicum confuſionis vocabulum conſiderari poſtulo , & cum Analyſeos fructu huius vim cōparari:in eaque cōparatione quantum poſſum voce contendo, intollerabilia eſſe hæc,Analyticā methodum eſſe vnicam doctrinæ inſtituendæ, & eam ad confuſa deducere.Imo verò vſque adeo mihi abſurda, vt ne Ariſt. quidē iſta affirmanti,fidem ſim habiturus.Quanquā in his quibus ex illo abuteris, noua tua impoſtura ſtatim apparebit. *Verba illa(ais)Carpentari,nō ſunt P.Rami,ſed Ariſt.qui per τὰ συγκεχυμένα(cui reſpondet hoc verbum confuſa , ſiue compoſita) intelligit ſingularia. Itáque P.Ramus in Ariſt. explicando,Ariſt.more loquutus,pro eodem dixit, ab vniuerſalibus ad ſingularia, & à ſimplicibus ad confuſa.* Verum Theſſale,cùm in Ariſt.non ſolum interpretem agas,ſed in eum,etiam in leuiſſimis, tam ſeuerè animaduertas:non vidiſti hoc ſi Ariſtotelicum eſſet,animaduerſione eſſe digniſſimum?Sed certè Ariſtotelicū non eſt:Imo Ariſt. ſentētiæ omnino contrarium.Locus vero quem peruertis,eſt apud illum ca.1.lib. 1.phy. quemquidem (etiam ſi de methodo quædā præclara cōtineat) tamen ſi me audis,nunquā poſthac attinges. Eſt enim tibi, qui quæſtionē hanc tam facilē videri vis, ſemper mali ominis. Age,omittam quanta cum ignoratione,Animaduerſionibus tuis in eo notaueris cōcluſiones duas contrarias de ratione ordinis , quoque modo de illis à nobis poſtea admonitus,errorem tuum poſtrema editione, aliqua ex parte agnoueris. Vnū nūc dicam,ſi probare vellem Ariſt. auctoritate contra te, doctrinæ methodū non debere progredi ad confuſa : ſed à cōfuſis ad enodata : nullum locum occurrere poſſe aptiorem eo, quo ex iſto capite valdè ignoranter vel malitioſè abuteris. In quo cū multæ partes ſint,has ego ordine perſequar, paulo fortaſſe prolixius : ſed impoſtura tua paucioribus verbis detegi non poteſt,& locus eſt eiuſmodi,vt dignus videatur in quo explicādo elaboremus.Cum phyſiologia,vt Ariſt. docet cap.1.lib.1.de cœlo , ſcientia ſit corporum naturalium,affectionum quæ iis per ſe inſunt,& principiorum ex quibus

illa conſtant: prima parte capitis huius concludit, à corporum naturalium affectionúmque principiis eſſe progrediendum. Quoniam, vt ait, tum denique nos aliquid cognoſcere putamus, cum primas cauſas primáque principia, vſque ad elementa cognoſcimus. In quo, ſicut arbitramur, à natura prioribus proficiſcitur, & tamen eum ordinem ſequitur, quem compoſitionis potius quam Analyſeos eſſe volumus. In ſecunda autem, rationem eius habens, quod cap.1.lib.1.de Animo & cap.1.lib.1.de partibus Animaliũ, quærit de Platonica diæreſi & ſyntheſi in Phedro, cõſtituit in eorum quæ propoſita ſunt explicatione, à generalibus eſſe incipiendum. In quo eſt tua Analyſis. Cauſam vero reddit, non, vt ſoles, quòd à natura prioribus ſit progrediẽdum, ad ea quę ſunt natura poſteriora: ſed contra, quòd via & ratio quam tenere in ſcientia debemus, ab illuſtrioribus rebus & nobis notioribus, ad eas quæ ſecundũ naturam illuſtriores clarioréſque ſunt, progredi ſoleat. In quo, cum voles conſiderabis, quomodo in hac Analyſeos parte tibi cum illo conueniat. Quem in eadem re tibi quoque cõtrarium habes cap.8.lib.6.Metaph. Doctrina, inquit, omnes imbuuntur, ſi ex iis quæ ſecũdum naturam ac per ſe minus nota ſunt, ad ea quæ clariora ſunt & illuſtriora ducãtur. In eóque locum hunc improbas, fo.46. lib.9. Animaduerſionum tuarum: qui tamẽ omnino idem eſt cum illo altero de deſcenſu à genere ad ſpeciem, quem ſemper probauiſti: Quæ obiter tantum indicanda exiſtimauimus: tu his admonitus ſi voles, dabis operam vt aliquando opinio tua magis intelligatur. Nunc redeo ad ſuperiora. Quæ plenæ ratiocinationis propoſitionem continent: cui aſſumptio eiuſmodi ab Ariſt. eſt ſubiecta. Nobis autem, inquit, primum clara & manifeſta, confuſa magis: poſtea ex iis principia atque elementa, his qui hæc ipſa poſſunt diuidere. Quibus poſitis eodem capite ita cõcluditur. Ex quo fit vt ab vniuerſis ad ſingula progrediendum eſſe videatur. Quo loco, fateor, confuſa vocat in aſſumptione τὰ συγκεχυμένα, in concluſione verò ſingularia τὰ καθέκαστα. Sed in eo valde erras quod συγκεχυμένα ſingularia interpretaris, eadémque eſſe vis compoſita: cũ hęc potius gręcis ſint συγκείμενα. Neque minus in eo, quod exiſtimas Ariſt. concludere ad συγκεχυμένα, id eſt cõfuſa, eſſe progrediendum. Cum ille contra, in ea docendi ratione, quam inſtituit, primo loco poni velit τὰ συγκεχυμένα id eſt cõfuſa, quæ poſtea vniuerſalia interpretatur: in eodẽ vero deſcẽſu, poſtrema eſſe τὰ καθέκαστα, id eſt ſingularia. In quo ne poſtea, fortaſſe cum nonnullis interpretibus erres, diſce (quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es) illum ſingularium appellatione ſpecies infimas eſſe complexum: eadem ratione qua has quoque in demonſtrandi arte nõnunquam indiuiduas nominat. Nempe quod harum diuiſionem nulla ſcientia perſequa-

tur. Itaque vt rem in pauca contraham, ſic ille ſtatuit: in vniuerſa Phyſiologia à generibus confuſis,tanquam notioribus nobis, ad ſpecies imas (quas ſingulares vocat) deſcendendum. Eſſe verò genera confuſa nobis notiora formis in quas diuiduntur,ex eo colligit:quod totum ſenſui notius ſit. Genus autem vniuerſum totum quiddam eſſe videatur: quippe quod multas ſpecies, quaſi partes,complexu ſuo contineat. Iam ſentis opinor, graculæ, quam multa hic ſint tuis nugis contraria: quanque frigida fuerit defenſio Analyſeos ad confuſa deducentis. De qua poſſem illud tuum in te conuertere. *O hominis vanitatem incredibilem. Quis enim hic ſe contineat. Téne Theſſale, ita eſſe pudoris & omnis humanitatis oblitum, vt ſic palam mentiri audeas? vt famæ & exiſtimationis tuæ nullam rationem habeas? An neminem tui diſſimilem hæc perluſtrurum putaſti?* Sed iſtiuſmodi vermiculata emblemata, quibus tuæ diſputationis philoſophicæ exornari ſolent,lubens tibi concedo. Lectorem tantum rogo, vt ſi volet, de tota controuerſia ex hac parte iudicet: modo tua cum noſtris ſedulo comparet: eáque ad illud Ariſtot.caput,quo vtérque noſtrum nititur, tanquam ad certiſſimam regulam exigat.

DE DISTINCTIONE ORGANI Logici apud Ariſt. & eius interpretes. *CAP. VI.*

IN ſecunda de tribus cappellis, quæ pertinet ad diſtinctionem artis diſſerendi in inuentionem & iudicium: ſcriptorum tuorum nuda comparatione facilè oſtenderem, te qui aliis doctrinæ incõſtantiam contumelioſè obiicere ſoles, omnium hominum inconſtantiſſimum eſſe, niſi ad eam rem mihi locus alius in commentariis deſcriptionis logicæ, eſſet inſtitutus. Nunc tantum priuſquam de eo tibi reſpondeam, quod fol.14. pag.1. me mei valdè immemorem fuiſſe arbitraris in iudicando de eo, quod in iſta quæſtione Ariſt. interpretibus maximè familiare, vnum dicam quod aliquando attigi in Animaduerſionibus tuarum Inſtitutionum, nunquam mihi eorum opinionem probari potuiſſe, qui Topica & Analytica cum Categoriis & libro de interpretatione,ad vnius artis formam(ſiue eam logicam, ſiue dialecticam nomines) reuocare conatur. Quoniam Analytica à Topicis in ſcriptis atque ſermonibus philoſophorum,præceptis & vſu, ex Ariſtotelis mente non minus ſunt diſtincta: quàm in ratione loquendi atque dicendi, Rhetorica à Grammatica. Vt enim in hac, orationis forma inſtruitur minus elaborata, & quaſi ſua ſponte

fuſa, in illa ornatior & ſæpe verſa atque mutata: ſic Ars Topica apud Ariſt. ſimpliciorem rationis vſum explicat, Analytica exactiorem. Etiam ſi his quædam ſint inter ſe communia, eáque ab illo Arti Analyticæ potius quam Topicæ, propter iſtius dignitatem, adiuncta. In quibus diſtinguendis, ſi cum veteribus nomine Organi vti vis, licebit per me Topicam artem & Analyticam ad organum rationis reuocare: ſicut Grammaticam & Rhetoricam ad organum orationis. Quia vt hæ duæ orationem ſuis præceptis inſtruunt: ſic illæ rationem. Sed ita tamen vt meminetis non minus eſſe ſtultum vnam quaſi vnius artis definitionem, Topicæ & Analyticæ communem apud Ariſt. requirere: quam apud te, Grammaticam & Rhetoricam vna ratione velle includere. Atque hoc ipſum vnum eſt in quo ab interpretibus conſtanter diſſentio, & quod ſoleo dicere te adhuc in Ariſt. videre non potuiſſe. In illo verò ſi quid habes in quo me mei immemorem probare poſſis, mihi cum voles indicabis: pro eo gratiam habebo. Sed ſi hoc multis locis ſcripſi, etiam contra te: ſi ab annis quindecim & plus eo, idem conſtanter docui (ſicut mihi permulti cõtra tuas calumnias, fideles teſtes eſſe poſſunt) quid tu homo omnium inconſtantiſſimè, hac in parte conſtantiam meam deſideras? *At paulò ante (ais) quatuor totis paginis errorem, interpretum Ariſtotelicorum, de methodo logici organi tam confuſi, acerrime & in P. Ramum contumelioſiſſimè defendebas: quem nunc re ipſa coactus condemnaſti.* Nunquam, credo, deſines calumniari. Ego pro interpretibus antea diſputaui Analyſin à geneſi, in methodo eſſe diſtinctam, atque contra tua ſophiſmata efficere conatus ſum, rectè illos Analyſin, geneſi priorem eſſe voluiſſe: & certè perfeci, vt iam ad illa omnia obmuteſcas. Nunc verò fol. 15. pag. 1. ſcribo mihi nentiquam probari diſtinctionem logici organi quam illi ad Analyſin & Geneſin accommodant: quoniam in hac continuatum vnum opus eſſe volunt, quod ego non probo: & ratiocinationem expoſitam prioribus Analyticis atque diſtributam in Apodicticam, Dialecticam & Sophiſticam, aiunt poſtea ſuo ordine explicari in poſterioribus Analyticis, Topicis & Elenchis, quod meo iudicio Ariſtoteles non eſt ſequutus. An hæc cuiquam videri poſſunt diſſentire, Analyſin & geneſin in methodi diſtinctione cum Ariſtot. interpretibus probari: Logici organi factam ab eiſdem ad illa duo accommodationem improbari? Mihi ars Topica ab Analytica omnino diſtincta eſſe videtur, vt illa libros octo Topic. & vnum de Elenchis, opere continuato complectatur: hæc libros de ratiocinatione, qui Priorum, & totidem de demonſtratione, qui Poſteriorum eſſe dicuntur. Sic verò hæc duo opera eſſe diſtincta, ex eorum initiis atque finibus facilè ſi voles, intelliges. Nam in To-

picis ſtatim initio lib. 1. ita ſcribit. Hoc loco nobis propoſitum eſt viam atque rationem inuenire, qua & de omni quæſtione propoſita probabili argumentatione poterimus diſſerere: & nihil repugnans, ſi quid in diſputationibus defendamus, afferre. Et ad finem libr. de Reprehenſionibus ſophiſtarum, propoſitioni reſpondet eiuſmodi concluſio. Hoc igitur, inquit, à principio diximus fuiſſe noſtrum inſtitutum, vt inueniremus facultatem quandam diſſerendi de quacunque re propoſita, ex iis quæ eſſent in re quam maximè probabilia. Atque in Analyticis cap.1. lib.1. priorum, ita proponit. Initio dicendum videtur quid ſit in quo poſita eſt inſtituta diſputatio, quáque de re ſit ſuſcepta. Verſatur autem in demonſtratione, ac de demonſtrandi arte eſt inſtituta. Et cap.17. lib.2. Analyticon Poſt. propoſitioni ſimilis concluſio. Ac de ratiocinatione quidem, inquit, & demonſtratione quid ſint & quomodo conficiendæ, hactenus dictum eſt: ex quo quid qualiſque ſit ſcientia demonſtratiua intelligitur. Hoc verò alterum eſt, quod verè prædicare poſſum te in præceptis de diſſerendo ab Ariſt. traditis, nondum vidiſſe: & cuius ignoratione in grauiſſimos errores incidiſti. De quibus hoc loco nonnullos leuiter tibi indicabo, vt ſi voles eos recognoſcas, prius quã in Animaduerſiones tuas ſeuerius inquiramus. Tu multis quidem locis, ſed ex inſtituto maxime, lib. 1. tuarum Animaduerſionum poſtremo editarum, id agis vt doceas falſo Ariſt. atque ambitioſe, pag. vltima lib. de Reprehenſionibus ſophiſtarum, prædicare ſe in colligendis artis diſſerendi pręceptis neminem omnino habuiſſe quem ſequeretur, aut cuius antecedente induſtria, ad hæç ipſa meliora efficienda iuuaretur: in eámque ſententiam toto illo libro, longa à te contexta eſt Philoſophorum hiſtoria, vt probes eos qui Ariſt. ætatem præceſſerunt, multa inueniſſe quæ ad diſſerendi rationẽ pertinebant: quibus Ariſt. poſtea pro ſuis vſus eſt, in eo quod tu organum logicũ nominas. Atqui Theſſale, nihil eo loco, quem tu exagitas, ille eſt loquutus de communi arte diſſerendi; ſed de arte locorum communium pertinentium ad popularem tantum, non ad exactam rerum omnium cognitionem: qua continetur facultas diſſerendi de quacunque quæſtione propoſita ex probabilibus tantum, quæ apud eundẽ Dialecticæ eſt propria. Hanc vero ille inſtituebat in Topicis, quæ inde nomen habent, rudiáque tantum eius initia fortaſſe poſuit. Operi vero ſummam qui imponeret, poſt illum nemo adhuc eſt inuentus. Vt non ſine ratione dubitaſſe videatur cap. 5. lib.1. Top. vtrum eiuſmodi ars aliqua poſſet inueniri: & cum eſſet inuenta, nun obſcura futura, nec ad id quod quærebatur, magnum adiumentum allatura. In quo non poſſum profecto riſum tenere cum lego quod contra ſcribis, artem hanc iam eſſe inuẽ-

tam & ab ipſo Ariſt. qui illam quærebat, in Prioribus Analyticis expoſitam, comprehenſamque generalibus præceptis quæ de inuentione medij & de eiuſdem varia collocatione, ſecundum trium figuratũ modos, traduntur. Sed his grauius peccatum alterum eſt, & à maxima temporum ignoratione profectum, quod vt confirmes à prioribus philoſophis in artis diſſerendi explicatione, Ariſt. magna ex parte eſſe adiutum, eodem lib. multa commemoras ex Zenone Cittieo Stoicorum principe, quæ ſunt huic cum Ariſt. communia: cum tamen ſciamus Ariſt, in tractandis dialecticis, iſto Zenone fuiſſe priorem: vt nó ab hoc ille adiutus, ſed huic potius quaſi lampada curſu tradidiſſe videatur. Hæres in eodem luto lib. 8. Animaduerſionum tuarum, quando ex eo quod Ariſt. ſcribit lib. 2. Analyt. Priorum, ſe de vitio in quo non cauſa, vt cauſa, argumentando ponitur, egiſſe in Topicis: quia locus hic extat in Elenchis, neſcio quid in diſtinctione Organi Logici tibi ſuſpectum eſſe ais. Cum tamẽ ars Topica (ſicut modo dictum eſt) Elenchos complectatur: vt homini in huius doctrina bene exercitato, minime mirum ſit, id ex Topicis citari, quod hodie legitur in Elenchis. Hæc vero obiter tantum iſto loco indicare volui, non pluribus explicare. Quod in aliis ipſa neceſſitas me iam prolixiorem fecerit: nec propoſitum ſit hoc tempore de omnibus tuis capellis diſputare.

DE IIS QVÆ IN NOSTRO COMpendio Dialecticæ, à Theſſalo Oſſato ſunt reprehenſa. CAP. VII.

MAgnam vero pro eo tibi gratiam habeo, quod etiam Compendiolum noſtrum de arte diſſerendi, dignum arbitratus es quem equo Troiano includeres: id eſt cum nobiliſſimis ſcriptoribus, linguę tuæ procacitate fœdares. Quanquam enim non dubitem quin valde moleſtum ſit, quod audire potes illud, in quo adoleſcentes luſimus, potius quam ſeriò philoſophati ſumus, in celeberrimis huius Academiæ gymnaſiis paſſim legi, atque etiam ab exteris probari, & aſpirantibus ad Ariſtor. doctrinam initio explicari: tuas verò Inſtitutiones à nemine omnino tractari, imo ne licere quidem noſtris legibus eas attingere, quæ apud exteros damnatæ, publicis ignibus cõſumptæ ſunt: non poteram tamen ſperare tantum laudis & gloriæ ab eo, qui non ſolet animaduertere niſi in principes dicendi atque ſentiendi. De quo quanuis vno verbo tibi potuerim reſpondere, eo nomine mihi poſt hac futurum gratius quam vnquam antea, quod nunc intelligam tibi

non probari: quoniam ex eo ipſo ſuſpicor illud habere aliquid veteris diſciplinæ, cui omnia mea ſtudia deuoui, & cum quo errare malo quã tecum bene ſentire: tamen ne tibi hac in parte plus, quam in cæteris ſapere videare, animaduerſionis tuæ ſingula capita breuiter excutiam & ea quidem lege, vt ſpondeam me de ſingulis, in Elencticis noſtris dicturum aliquando exactius. In eo de definiendi diuidendique modo, pauca præcepta colligo ex Ariſtot. & Galeno: quod ea duo ſint inſtrumenta accommodata quæſtioni ſimplici, quæ coniunctam, ſicut natura, ſic tractatione antecedit. Illa ego iis ſubieci quæ de quinque vocibus ex Porphyrio breuiter ſunt deſcripta, eadémque Categoriis antepoſui. Tu in præceptis nihil tua cenſoria virgula notaſti: in methodo hoc ipſum reprehendis. Quid mirum, cum in hac veteres omnes à te exagitentur vt putidi? *Definitionis & diuiſionis doctrinam (ais fol. 16. pag. 1.) doctrinæ prædicamentorum anteponis, valde inſcienter & imperitè cum definitionis & diuiſionis doctrinam putes è prædicamentis oriri.* In quo quod ſcribis putare me illorum doctrinam ex Categoris oriri, mentiris impudens, & hoc pace dicam tua. Nam nominatim ſcribo capite de Categoris, definiendi, diuidendíque munera, Categoriarum cognitione maximè adiuuari, non ex illis oriri. Tu ſi hæc eadem eſſe putaſti, tota via aberraſti. Quandoquidem ſequentia, quæ antecedẽtium vſum continent, hæc ipſa illuſtrant, horúmque cognitionem adiuuãt, non tamen ex ſequentibus antecedentia oriuntur. Et certè cum Categoria ordo ſit vocum ſimplicium ad eandem naturam pertinentiũ, & in hac ſuis gradibus diſtinctarum, prout quædam generales ſunt, aliæ ſpeciales itémque intermediæ: nemo profecto hunc ordinem recte poterit inſtituere, niſi qui prius in communibus diuidendi præceptis erit verſatus. Hæc vero cum didicerit, quomodo in ſingulis notionibus diuidendis exercenda ſint, ex ſubſequente Categoriarum doctrina intelliget. Verum ſi methodicæ de iis agere volentibus, Categoriæ erant anteponendæ præceptis definiendi & diuidendi: Cedo Theſſale, per quam methodi legem? Per illam tuam, opinor, qua natura priora vis præcedere, naturáque priora definis, ſine quibus alia nõ poſſunt intelligi: hæc verò ſine illis poſſunt. Hanc igitur ſequamur. Communia præcepta de genere in ſuas ſpecies diuidendo, intelligi poſſunt, nondum cognita categoriarum ſingularum diſtributione: exerceri fortaſſe non item. At Categoriarum diſtributio, in qua à ſummis ad ima per intermedia deſcendimus, fieri nullo modo poteſt, niſi prius cognitis diuidendi præceptis. Non ſentis quam frigida ſit hæc prima, contra noſtrum compendiolum, tua congreſſio? Secundam conſideremus: in hac fortaſſe eris alacrior. *Deinde (ais) poſt doctrinam enunciationis & ſyllogiſmi, quæ ad diſpoſitionem pertinet, rurſum inuentionem*

confundis, & quidem contra Ariſt. Organi ordinem. Quia Dialectici ſyllogiſmi tuam inuentionem, præponis ſyllogiſmi Apodictici tuæ inuentioni: cum in organo poſtponatur. Ita belli tui Compendij & initio & extremo collocaſti inuentionem, quæ natura prima erat, & animal quoddam nobis pinxiſti, cuius caput à pedibus nihil differret. Vt interim omittam inuentionem cum generalis ſit, generaliter & ſemel docendam fuiſſe. Næ tu homo es valde ingenioſus! qui vt confirmes eam methodum quam ſequimur, non eſſe rectã: nos ad tuam quaſi ad regulam reuocas, quam omnino tortuoſam eſſe arbitramur. Nun exiſtimaſti doctrinam noſtram contra hæc omnia, Ariſt. clypeo eſſe tutam? At iiſdem rationibus doctrinæ tuæ confuſionem in Dialecticis Inſtitutionibus arguimus: quia non conſentiunt cum Ariſtotelis regula, quam ſequimur. Fuerat igitur illud prius excutiendum Theſſale, quæ vera methodus in arte diſſerendi, vel ratione vtendi, tenenda ſit. Deinde illa poſita, conſiderandum vter noſtrũ propius ad eam acceſſerit. In qua ſi me ad tua reuoces: ego cõtra, mea tuis opponam. Quo iure tibi in me plura, quam mihi in te hac in parte licere arbitraris. Sin vterque noſtrum in Ariſt. tanquam in iudicem conſentiat: non vides ſi neuum aliquem notare poſſis, in quo meum Compẽdiolum ab illo defeciſſe videatur: Inſtitutiones tuas toto corpore fore monſtroſas? Ab illo rationem diſſerendi duabus artibus eſſe diſtinctam, antea diximus, vna accommodata ad inueſtigandam veritatem per probabilem diſputationem in partes contrarias, quæ Topica appellatur: altera ad iudicandum de veritate per cauſam, quæ Analytica: Harúmque duarum communia eſſe quædam elementa de ſimplicium vocum ordinibus, de pronuntiatis, de generalibus ratiocinandi legibus, quæ Analyticæ, propter eius præſtantiam & dignitatem, potius quam Topicæ ſunt adiuncta. Si hoc probas, vtriuſque artis primas lineas in hoc Compendiolo videmur eſſe complexi: & eo quidem ordine qui progreſſionem habet ab artium elementis ad ipſa artes, harúmque vitia: & in artibus duabus (Topicam dico & Analyticam) ab ea quæ natura & vſu prior eſt, ad Poſteriorem, id eſt, à Topica ad Analyticam, quæ de demonſtrando præcepta continet. Sin nos reuocare vis ad illam ſecundam de tribus tuis capellis, nempe ad diſtributionem artis diſſerendi, in communem inuentionem argumenti & eiuſdem collocationem ſyllogiſticam atque methodicam: ad háſque partes & eum ordinem quem habent inter ſe, tanquam ad definitam regulam, noſtra exigas: dicemus te in ea re ſimulare cupreſſum: cæterum, poſtulare id tibi concedi quod inter nos potiſſimæ quæſtionis eſt. De qua hoc loco te admonuiſſe ſatis eſt: vt intelligas poſthac quomodo tibi mecum ſit agẽdum: nempe vt cum eo qui tua legit fortaſſe attentius quam voluiſti, vel certè quàm debuit, ſed ta-

men adhuc adduci non potuit vt tuum commentum probaret. Quod autem addis me etiam contra ordinem organi Logici, præponere Dialectici ſyllogiſmi inuentionem, inuentioni apodictici: eo magis commouerer quam ſuperioribus, ſi in Ariſt. de ordine artis Topicæ ad Analyticam inter nos conſtaret. Ego ex Top. prius deſcripſi Dialecticam ratiocinationem quam apodicticam ex Analyticis Poſt. Fateor, ſed ſi contra ab Ariſt. in logico organo factum arbitraris, atque Analytica Poſt. Topicis ab illo præpoſita eſſe vis, fingis rurſum tibi eſſe datum quod maximè eſt controuerſum: & in quo, vt liberè dicam quod ſentio, mihi adhuc non ſatis definita eſt ſententia. At inquies, Ariſt. in Topicis citat Analytica vt antecedentia. Non nego, ſed etiam contra in Analyticis nonnunquam ad Topica nos reuocat. Vt eo videatur indicare voluiſſe, has duas artes eſſe omnino diſtinctas, ſed in quibuſdam partibus inter ſe communicantes. Inter quas ſi ordo conſtituendus eſt, dignitate antecedit Analytica, vſu Topica. Quoniam in ipſo vſu, prius exercendus eſt animus in probabili diſputatione ad inueſtigandã veritatem, quam de hac poſſit perfectè iudicare per cauſam. Quorum illud, propoſitum fuit arti Topicæ: hoc, Analyticæ. Tertium peccatum in compendiolo tibi eſſe videtur grauiſſimum, quod Methodi præcepta omnino prætermiſerim. Atqui poſſum reſpondere Theſſale, etiam ſi in hoc à nobis nihil omnino eſſet expoſitũ quod ad iudicium pertineret: graue quidem iſtud peccatum aliis videri poſſe, tibi verò in eo contra me nihil licere niſi prius ipſe velis de tuo cõfiteri. Quoniam ſuperiore proximo menſe à te eſt edita DIALECTICA, DIALECTICARVM OMNIVM IDEA. quæ tamen, vt ſcis, ſolam inuentionem continet. Sed hoc cauſari nolo, ne errore tuo ad mei defenſionem abuti videar. Vnum dicam quod mihi negare non poteris, aureum tibi eſſe Platonis locum de methodo, vnum in Phedro, alterum in Philebo, de deſcenſu ab vno, cuius natura definitione concluſa ſit, ad ſpecies imas, per intermedias: eóque omnem de illa quæſtionem abunde explicatam videri. Atqui in illo nihil eſt, quod Compendioli noſtri capite de definitione & diuiſione non ſit comprehenſum. Addo etiam, Ariſtotelem, quem ſequimur, de methodo nihil præcepiſſe quod illo eodem loco & altero in quo de demonſtratione agitur, non ſit adumbratum. An non iſta ſatis poterunt rudes animos ad huius ſubtiliorem doctrinam præparare? Atqui hoc illud eſt quod noſtro compendio præſtare voluimus. Idque vt conſequeremur, dedimus operã, vt in illo quaſi vno aſpectu, lector intueri poſſet artis diſſerendi Analyticam cõſtitutionem (non tuam, ſed eã quam ex Galeno antea commemorauimus, quæ fit per deſcenſum à fine ad media, quæ ad illum ſunt deſtinata) & eiuſdem geneſin vel ſin-

theſin; per compoſitionem quæ ex primis elementis ad ea aſcendit quæ in re ſunt ſumma. Quos ordines, quotieſcunque in artium compendiis ita coniungere volumus, dixi in priore diſputatione fo.16.pa.1.eſſe neceſſarium à definitione incipere: quoniam hæc finem continet, à quo proficiſci neceſſe eſt iſtiuſmodi Analyſin, quæ ſintheſin vel geneſin antecedit. Qui locus tibi ampliſſimus viſus eſt ad nouam calumniam: in qua ita exultas fo.16.pag.2. vt ipſe tua legens cogar fateri magnam eſſe vim ſophiſmatis tui: & mihi ab eo nonnihil eſſe metuendum, præſertim apud eos qui vel non ſatis erunt in iis exercitati, vel negligentius mea cum tuis comparabunt. *In compendiis (ais) quæ vt ſcis, rudibus proponi ſolent, neceſſario à definitione incipiendum eſſe vis, ad hominum ſtudia excitanda. Deinde pag. proxima, quæ eſt 17. mentis & memoriæ impotentia neſcio qua, clare & perſpicue dicis cum volumus rudes inſtituere, nihil eſſe neceſſe à definitione incipere: quod verendum ſit ne definitione initio poſita deterreantur ac deſperatione debilitentur.* Hæc ſumma fide ex te commemorata ſunt. Vtinam vero eadem religione noſtra vſurpaſſes. Quibus primum illud addis de tuo (*quæ vt ſcis rudibus proponi ſolent*) idque caute ſanè, vt ei opponas quod altera pagina ſcripſi, cum rudes inſtituere volumus & ab elementis ad id quod ſummum eſt, quaſi manu ducere, nihil eſſe neceſſe à definitione incipere. Ex quorum comparatione, tibi fingis illud ænigma Oedipo, ſicut arbitraris, dignum, *definitio rudibus initio proponēda: definitio rudibus initio non eſt proponenda.* Atqui ego Theſſale, quanquam Carpentarius ſim non Oedipus, videor tamen ſophiſmatis tui periculum ſaluis rebus poſſe euadere. Nam quod de tuo adiicis, compendia rudibus proponi ſolere, id ſi ita intelligis, vt velis apud rudes tantum iis eſſe locũ, tota via aberras. Quoniam medicinæ compendium à Galeno ſcriptũ in arte quæ parua nominatur (de quo eo loco tecum diſputo) non tã rudibus propoſitum eſt: quàm hominibus in huius artis quaſi immenſo mari, diu multúmque verſatis, atque volentibus ſuperioris nauigationis, multis annis confectæ, fructum in pauca contrahere, eúmque in breuiſſima tabella deſcriptum, ad excitandam memoriam, ſibi ſpectandum proponere. Neque vero dico in omnibus compendiis à definitione eſſe incipiendum: ſed iis tantum in quibus artis Analyſin cũ eiuſdem geneſi vel ſyntheſi volumus explicare. Hæc enim mea verba ſunt. Quam duplicis ordinis coniunctionem (inquam ego) nos in artis diſſerendi compendio, non infeliciter ſeruaſſe videmur: & ſi tua conſideras paulo attentius, eandem in tuis Dialecticis es ſequutus. Hoc verò quicunque facere inſtituunt, ab earum artium quas tradere volunt, definitione incipiant eſt neceſſe. Tu hoc ſolum poſterius arripuiſti, & ex eo tibi omnino dari voluiſti, in compendiis à definitione

neceſſario eſſe incipiendum. At eadem pag. paulo ante dixeram, accidere tantum poſſe, vt nonnunquam in eadem perpetuitate doctrinæ, analyſis cum geneſi coniungatur, hancque antecedat: præſertim in artium compendiis: túmque ab ipſa definitione, propter analyſin eſſe incipiendum. An idcirco tibi videor in omnibus artium compendiis, primo loco definitionem neceſſariam dicere? Equidem ſi hoc affirmarem, haberem te, ſat ſcio, ſententiæ meæ collaudatorem: ſed de eo iſto loco profectò non cogitaui. Neque dubito quin etiam hoc videris: ſed affingere aliis falſam ſententiam, vt ex ea naſcatur occaſio calumniæ, ſophiſtarum proprium eſt, & tibi in diſputatione contra veteres valde familiare. Id vero in quo mentis & memoriæ impotentiam mihi obiicis (ſic enim tu neſcio cuius exemplo, obliuionem nominas) nihil amplius pertinet ad coniunctionem analyſeos cum geneſi, de qua antea ſum loquutus, ſed ad ſolam artis geneſin ſiue ſyntheſin: nihil ad artium compendia, ſed ad earum fuſam explicationem. Quid ergo miraris à me hoc loco dictum cum eiuſmodi ordinem tenere volumus, nihil eſſe neceſſe à definitione incipere? Imo fortaſſe dicere potui, tum non licere totius artis definitionẽ primo loco ponere. Quoniam hæc rei ſummam continet. Ordo vero eiuſmodi non à rei ſumma incipit, ſed à primis eius elemẽtis perducit ad ſummam. In quo ne quis arbitretur me noui aliquid comminiſci, aut adiicere ad ea quæ ſunt antea contra te diſputata, quo poſſim ænigmatis tui laqueos effugere, verba mea proferam ex ea pag. fol. 17. quam tu indicaſti. At cũ artem iam inuentam (inquam ego) & per Analyſin conſtitutam, gradatim componere volumus, nec tam ad eam hominum ſtudia excitare, quam rudes inſtituere, atque hos à primis elementis ad id quod illa habet ſummum, per geneſin vel ſintheſin, quaſi manu ducere: tum vt ab eius definitione incipiamus nihil neceſſe, ſatíſque eſt ſi cum ad partem principem ſummámque ventum fuerit, tum eius naturam definitione aliqua complectamur. Non ſentis quam diſtinctè à me ſint ea expoſita quæ tu malitioſè confundis, vt monſtroſum ænigma tibi fingas, ad ídque diſſoluẽdum Oedipo opus eſſe clamites? Atque quod hoc poſteriore loco diſſeruimus, id ipſum eſt quod in Analytica arte (Topicam non complector) Ariſtotelem feciſſe dicimus. Nam cũ illi adiuncta ſint ea quæ de ſimplicium vocum ordinibus, in Categoriis, & de pronunciatis libro de Interpretatione ab eodem traduntur: in iis ſic nos exercet, vt nullam totius artis definitionem initio ponat, ſed à primis elemẽtis per intermedia, ita manu ducat, vt ex illo adhuc neſciamus quæ inſtituti ſumma ſit: verum hoc tum demum attingat, cum ad ipſam Analyticam artem eſt peruentum. At illud eſt, inquies, quod in Ariſtotele reprehendimus, quodque de prætermiſſa artis de-

finitione tam ſæpe diſputauimus. Scio Theſſale, & hanc iampridem agnoſco primam de tribus tuis capellis. Sed hoc ipſum eſt, quod pro Ariſt. cõtra te cõſtanter defendimus: quódq; in fuſa & copioſa medicinę explicatione Galenũ feciſſe animaduertimus, cũ ab elementis incepit, nulla antegreſſa totius artis definitione, indéque aſcendit ad tẽperamenta, & reliquos medicinæ gradus eodem compoſitionis ordine eſt perſequutus: hoc inquam eſt, quod grammaticos in ſua arte ante te natum feciſſe dico, & quod nos in hac ipſa, ſicut & in logica, diſcenda ſequutos nunquam pudebit prædicare. Cur enim mihi turpe erit confiteri iſtas artes eo modo didiciſſe, quo veteres atque imprimis Ariſto. docuerunt? Venio nunc ad locum alterum de Dialecticæ nomine, quo cum dixi apud Ariſtot. non ſignificari vniuerſam artem diſſerendi, ſed eam quæ probabilia ſectatur: reuocari te ais, pag. 2. fol. 17. ad ineptias tam multis ex Ariſt. ipſo ſumptis teſtimoniis, à P. Ramo exploſas. In quo vide quid agas, Theſſale. Nam de eo ipſo nomine à nobis ſæpe admonitus, tandem aliquando poſtremis tuis Animaduerſionibus ſententiam noſtram probaſti. Earum enim lib. 2. ita ſcribis. *Ariſtot. verbo rem turbauit cum Dialecticam vocauit eam probabilitatis artem ſicut perſæpe etiam Logicam. Quoties enim in Organo, Logicæ aut Dialecticæ verbum vſurpauit (frequenter autem vſurpauit) ad illam probabilitatis artem accommodauit.* Hæ igitur ſi ineptiæ ſunt, non meæ tantum ſunt, ſed etiam tuæ. At illa tibi propria eſt impoſtura, quod eadem pag. ſcribis illud de nomine Dialecticæ ex Ariſtotele obſeruatum, à me Compendioli mei initio eſſe reiectum. Nam eo loco idem iterum breui ſcholio à me confirmatum, & quia non poteram generalem diſſerendi rationem Ariſtotelico vno nomine exprimere (quod tamen primis editionibus mihi exciderat) apertè ſignificatum eſt, ſemper hoc apud Ariſtot. probabilitati eſſe addictum, à nobis tamen præter eius conſuetudinẽ, demonſtrandi arti etiam accommodatum. An non hoc eſt in Ariſtot. notare, ſemper Dialecticæ nomen, artis eſſe vel potius facultatis probabiliter diſſerendi de quacunque quæſtione? Profecto magna vis eſt conſuetudinis, præſertim cum ſe ad deteriorem partem applicat. Sic enim ea imponendo & calumniando animum tuum obfirmauit, vt etiam ſi velis, non poſſis, credo, inde te ad vllam modeſtiam recipere.

DISPVTATIONIS TOTIVS CApita colliguntur, eáque explicanda Theſſalo proponuntur. CAP. VIII.

IN perorando, vt firmius inhæreant omnium animis aculei ſingularis artificij tui, id eſt impoſturæ atque calumniæ, ita mecum agis quaſi omnino negauerim in docendi methodo vllum eſſe deſcenſum à genere ad ſpecies imas, per intermedias. In eóque vt me meo gladio iugulaſſe videaris (ſatis enim tibi eſt modo videaris) ex noſtra diſputatione profers locos duos, quibus hunc progrediendi modum ex Ariſt. confirmaui: atque tandẽ velut iratus Chremes, tumido dilitigas ore, ipſéque ad noſtros artis medicæ doctores conuerſus, *veſtram, aio,*

Clamo, poſtulo, obſecro, oro, ploro, imploro fidem.

Addere profecto debuiſti, non leuiſſima de re, vt quæritur ille fieri in ciuitate facinora capitalia,

Ab amico amante argentum accipere meretrix non vult.

Sed vt adſint, cognoſcant, animaduertant, quid in tertia de tuis capellis ſpei ſit reliquum. Atqui, Theſſale, nunquam de illo deſcenſũ dubitaui: nunquam de eo tibi eripiendo cogitaui: hunc in Ariſt. & aliis philoſophis potius quam in poëtis & Oratoribus, qua potui diligentia meis ſemper indicaui, & ipſe in ſcribendo vel docẽdo quoad potui, ſeruaui. Atque quanquam in vtroque tibi videar valdè perturbatus, ſum tamen eius obſeruatione (quod ſine inuidia, apud viros bonos dicere poſſum) nonnullam commendationem, perpetuo annorum viginti docendi munere, in Academia conſecutus. Verum aliud inter nos eſt controuerſum, & hoc quidem non vnum & ſimplex, ſed in aliquot capita diſtributum. Primum enim inueſtigandarum artium ſicut & inſtituendarum, poſtquam ſunt inuentæ, methodum aliquam eſſe volo, eámque pernego potuiſſe à te compræhẽdi ſub inuentione, quæ tibi tantum ſingulorum argumentorum eſt: multo verò minus ſub diſtributione, cui eſt omnino contraria. Illúdque addo, eo ipſo loco ex quo orta eſt tua diſputatio, Ariſtotelem, ſi methodi vllam rationem habuit, illam quam prætermiſiſti potius indicaſſe, quam alteram in qua explicanda totus es. Secundò verò, etiam ſi de methodo artium & ſcientiarum inſtituendarum tantummodo inter nos agendum ſit: nego tamen hanc à natura prioribus ſemper proficiſci. Quia in pleríſque ſcientiis vel artibus, id neque poteſt, neque vult: ſed à poſterioribus natura, nobis verò notioribus, ad ea deducit quæ ſecundum naturam ſunt priora. Sic enim animaduerto Ariſtót. cum in aliis phyſicis locis multis feciſſe, tum in quæ-

ſtione de Anima (quæ vt opinor, methodi quadam perpetuitate tractatur) nominatim præcepiſſe, vt ex obiecto progrediamur ad actionem, ex actione ad facultatem, ex facultate ad aliquam capiendam coniecturam de ipſius animæ eſſentia. Sic quoque video medicos ex ſignis deducere ad cognitionem morborum, ex iis ad cauſas. Atque illud etiam conſidero, vt in ſimplicibus notionibus explicandis duplex modus eſt, vnus ex cauſis eſſentiæ per definitionẽ exactiſſimam, alter ex effectibus, per deſcriptionem: itémque in ratiocinatione nõnunquam per cauſam effectus concluditur demonſtratione exactiſſima, alias verò contra, cauſa per effectum, altera tollerabili tantùm, ſed tamen ad noſtram imbecillitatem valdè accommodata: ſic in argumenti perpetuitate collocationéque multorum ad rem vnam pertinentium, eandem varietatem poſſe contingere, quæ haud dubiè methodi diuerſitatem parit. Tertio, ſi illis omnibus prætermiſſis, tibi concedamus in omni doctrina inſtituenda progrediendum eſſe, ſicut vis, à natura prioribus: contendimus tamen adhuc, non eo effici methodum doctrinæ inſtituendæ omnino eſſe vnicam atque indiuiduam. Quoniam quod dicitur prius altero, etiam natura, non vnius modi eſt, ſed varium & multiplex. Quãdoquidem finis natura prior eſt mediis, & media fine, Itémque totũ natura prius partibus, & partes toto, addo etiam illud, quod fortaſſe miraberis, ſpeciem natura priorem eſſe genere, & genus ſpecie. Et tamen non idem modus omnino atque indiuiduus, progrediendi à fine ad media, & à mediis ad finem, à partibus ad totum, & à toto ad partes. Ex quibus intelligi videtur methodum doctrinæ inſtituendæ, numero vnicam dici nõ poſſe, quæ à prioribus natura, ad poſteriora progrediatur: cũ hoc ipſum, à prioribus natura progredi, nemo ſanæ mẽtis vnicum dicere poſſit: quod tamen à te nullo prorſus loco eſt diſtinctum. Quarto, cum Analyſi tua ſis complexus progreſſionem à genere ad ſpeciem, à cauſa ad effectum, à fine ad media, à partibus ad totum, & nonnunquam, pro tua inconſtantia, à toto ad partes: quoniam in ea varietate de vocabuli vi quæritur, ſæpe diximus, à te iampridem expectari vt doceas, quibus auctoribus, analyſeos nomine iſta omnia complectaris. Deſcenſum quidem à genere ad ſpeciem in tractando cuiuſque doctrinæ ſubiecto, ſcimus Ariſtoteli valdè eſſe familiarem: noſtráque diſputatione eum laudauimus: in quo tua peroratione nobis fucum facere voluiſti. ſed hanc ille diæreſin potius quam analyſin nominat. Tu ſi quos habes in promptu locos contrarios, eos audiemus non inuiti. Quanquam & in eiuſmodi deſcenſu id me malè habet, quod ais nos progredi à prioribus natura: Ariſt. cap. 1. lib. 1. phyſ. cõtra, à prioribus nobis ad priora natura: in quo illum cum poteris tibi conciliabis.

Progreſſionem à cauſa ad effectum, nuſquam quod ſciam, Ariſt. Analyſin appellauit: neque verò mathematici, in quorum ſinu dormitaſſe videris: ſed potius reuocationẽ effectus ad ſuam cauſam, hoc nomine ſunt complexi, ex quo ille demonſtrandi artem Analyticam inſcripſit. Nec verò magis ex eo docere poteris partium in totum Analyſin fieri: Quod ſi hæc omnia pro tua auctoritate vno Analyſeos nomine complecti potuiſti: licuit fortaſſe cœlum terrę permiſcẽdo, methodum doctrinæ vnam nomine dicere, omnino vnicã & ſpecie, vel etiam numero indiuiduam, profectò non licuit. Cum iis omnibus ſi tuam perorationem conferas, ſenties opinor quam frigidè reſponderis. Etſi ad eadem placet reuocare fundamẽtum diſputationis tuæ, quod prima pagina vna ratiocinatione cõcluſiſti: in eo quoque intelliges falſæ propoſitioni ſubiectam eſſe falſam aſſumptionem: vt ex illis minimè mirum ſit, falſum eſſe concluſum. Habes Theſſale, controuerſiæ inter nos non ignobilis, potiſſima capita, eáque, vt opinor, non indigna, in quorum explicationem tu, quanquam regius profeſſor, incumbas. Imo verò ſi tuam perſonam conſideras, ea cura tibi eſt neceſſario ſuſcipienda. Etenim cogitare debes (nec verò dubito quin ſæpe cogites) regio profeſſori non modo eſſe cauendum ne in philoſophando aberret, néue ipſe dedecoret ſuam auctoritatem & Regis maieſtatem, ſed danda etiam opera vt alios errore liberet: errantes in rectam viam reducat. Atqui ſi in hac opinione mea error eſt (quem certè grauem eſſe oportet, ſi verum eſt illud commentum tuum de vnica methodo) non ſolum is mihi pernicioſus, ſed rei literariæ maximéque philoſophorum ordini. In quo, vt ſcis, perſonam aliquam ſuſtineo, & in docendo, contra te nonnunquam diſputando, perficio fortaſſe, vt plæríque doctrinæ tuæ ſingularis lumen reſpuãt, & in eodem veterum luto adhuc hæreant. At, inquies, contra tuam vmbram diſputas, & tu Theſſale, tantum te exerces ad palum: non congrederis cum armato aduerſario. Cuius arma ſi leuia tibi eſſe videntur, facilior & certior erit victoria ſine ſudore & ſanguine: & quãquam minus gloriæ ea ſit habitura, in homine pręſertim tam nobilibus ſpoliis onuſto, erit tamen adoleſcẽtibus philoſophiæ ſtudioſis, quos his noſtris ſcriptis in contrarias ſententias diſtrahimus, frugifera atque fructuoſa. Libri tui, quibus deeſt illa actio quæ te ætatis noſtræ Roſcium facit, me adhuc commouere non potuerunt. Viua vox magis afficiet, eáque fortaſſe nos in tuam opinionem rapiet. Ergo congrediamur cum voles & coram de iſta quæſtione agamus. Scin' verò quos iudices expetam? Ego profectò vt te ad hanc diſputationem alliciam, nullos prorſus recuſabo. Vis ſumma poteſtas ſit penes Illuſtriſs. Cardinalem & Principem Lotaringum, quem tu Mæcenatem tuum appel-

las, ego verò communem literatorum omnium patronum? Non refugio. Quoniam in iudice ſiue quæſtionis cognitionem quærimus, ſiue in ſtatuendo & cogendo auctoritatem: hic merito nobis erit inſtar omniū. Sin, quia iis difficillimis Reipub. temporibus, aliis multis grauioribus occupatus, auocandus ab illis non videtur: rem omnem committamus collegis tuis profeſſoribus regiis, & in eorum ſententiam verbáque iuremus. Non potes pro eo vinculo quod tibi cum illis intercedit, niſi æquiſſimam ſententiam ab eis expectare. Ego verò cum illi tua noſtráque legerint, & (ſi modo tantum eſt otij) nos ipſos coram audiuerint, ſi pro te ſententiam tulerint: ſanctiſſimè iuro me poſthac doctrinam tuam, quam antea ſum inſectatus, quibus potero rationibus exornaturum. Quoniam eorum iudicium plus apud me ſemper valebit, quàm priuata mea opinio. At tu fortaſſe huius vrbis medicos potius iudices expetes, quod eos tuæ expoſitionis extrema pagina plus quam reliquos in iſta quæſtione ſapere arbitreris. Quod etiam ſi intelligam quo artificio feceris, tamen pro noſtro ordine gratiam habeo, atque ſi ita vis, rem totam eius diſceptationi iudicióque committo: ſiue in eo omnium ſententias numerari, ſiue æſtimari ponderaríque velis. Denique quanquam in aliis diſputationibus de meo ingenio meáque facultate, ſicut decet, cogitās, ſoleam commoueri, & nonnunquam leuiores aduerſarios, magis quam par ſit, metuere: ad hanc tamen ſic mihi videor eſſe inſtructus, vt vel iis audiētibus qui doctrinę tuæ ſunt amiciores, ſperem me obtinere poſſe, vt omnibus poſthac perſuaſum ſit te in quæſtione de methodo, nobis plebeis philoſophis tanto eſſe inferiorem, quanto veteribus omnibus in ea ſuperior videri voluiſti. Si verò iſtiuſmodi cōditionibus, quas iuſtas eſſe negare non auderes, ad diſputationem non potes pertrahi, & cum maximam veréque philoſophicam quæſtionem eſſe fatearis, in ea aduerſarium Carpētario grauiorem expetis: hoc primum cogita Theſſale, quod omnibus in hac Academia notum eſſe ſcis, in Carpentarij quantauis tenuitate, nihil eſſe, præſertim cum de philoſophia quæritur, quod poſſis aut debeas contemnere. Deinde caue ne cum aliqua noſtrorum approbatione dicere poſſim, te ante annos viginti, in prima congreſſione de tua doctrina tam infeliciter tum Antonio Goueano eſſe verſatum, vt ex eo tempore omnes armatos aduerſarios reformidaueris. Cæterum ſi aliud impetrare non poſſim: ego auditores meos qua potero diligentia in vetere doctrina retinebo, Lectorem modo rogabo, ne ſe in hac quæſtione, verborū lenociniis, & orationis neſcio quo artificio, demulceri ſinat: ſed hoc ſemper meminerit, tua meáque opinione, rem de qua agitur eſſe maximam, quæ ornari ipſa non vult, contenta doceri.

Digreſſionis primæ de Methodo. Finis.

6 In obſeruatione pulchrorũ, quo modo per varios gradus ad ipſum pulchrũ, id eſt ad ideam pulchrorum omnium debeamus aſcendere, pluribus docet Plato in Sympoſio. Oportet, inquit, eum qui recto tramite ſit progreſſurus, ſtatim ab adoleſcentia pulchra corpora contemplari: & primum quidem ſi modo rectè ducatur, vnum corpus amare, ibíque rationes pulchras producere, cogitare deinde pulchritudinem quæ corpori cuilibet ineſt, alterius corporis eſſe germanam. Et ſi ſequi decet quod in ſpecie pulchrum, abſurdum eſt credere eam, quę in omnibus corporibus ineſt, non vnam eandémque pulchritudinẽ eſſe. Et qui hoc aduertit omnium ſimpliciter pulchrorum corporum amator euadere debet: amoris autem erga vnum vehementiam hac ratione remittere, atque vnius ſpeciem paruifacere. Poſthæc pulchritudinem quæ animis ineſt, illa quæ in corpore, præſtantiorem exiſtimet, adeo vt ſi quis animi ingenui ſit, quamuis forma corporis aliis quibuſdam cædat, ſufficere tamen arbitretur: & amet curétque, & rationes huiuſmodi pariat, quærátque ſermones omnes qui reddere meliores adoleſcentes poſſint. Vt hinc ad pulchritudinem quæ in officiis ac legibus reperitur, inſpiciendam, ducatur, intelligat illam omnem ſibi ipſi vniformem cognatámque exiſtere, vt eam quæ circa corpus eſt, pulchritudinem paruifaciat. Poſt officia legéſque, ad ſcientias tranſeat, vt ſcientiarum pulchritudinem contempletur: dúmque id quod ampla exuberat pulchritudine, contuetur, haud amplius tanquã mancipium, vnius puellæ ſpeciem admiretur, neque vnius hominis, vel officij pulchritudine ſit contentus. Nam quiſquis in hoc delinquit, exilis & abiectus eſt ſeruus. Verum in profundum pulchritudinis pelagus ſe mergat, vbi ipſo intuitu multas præclaras atque magnificas rationes intelligentiáſque in philoſophia abundè pariat: donec ibi confirmatus & roboratus, ſcientiam iam vnam talẽ intueatur, quæ pulchritudine talis exiſtit. Aciẽ verò nunc mentis pro viribus adhibe. Quicunq; hucuſque per amatoria gradatim deducitur, recto ordine pulchra intuitus, ad finem iam amatorij affectus perueniẽs, ſubito quãdam natura mirabilem inſpiciet pulchritudinem: hoc illud cuius gratia labores omnes præcedentes ſubiuimus Principio quidem ſemper eſt, nec fit, nec interit, nec creſcit vnquam, nec decreſcit: præterea non hac ex parte pulchrum, ex illa turpe, vel tum pulchrum, tum minimè. Neque ad hoc quidem pulchrum, turpe verò ad illud. Vel hic pulchrum, ibi turpe, vt quibuſdam pulchrum ſit, quibuſdam vero nequaquam. Neque rurſus imaginatione quadam ipſum pulchrum ita fingetur, quaſi vultus pulcher, vel pulchræ manus, aut aliud quippiam cuius corpus eſt particeps. Neque vt oratio quædam, vel ratio, aut ſcientia quædam. Neque in alio iacere putabitur, vt in animali, vel terra, vel cælo aut alio quopiam, ſed ipſum per ſeipſum, cum ſemetipſo, vniforme ſemper exiſtens. Cætera verò omnia quæ pulchra ſunt, illius participatione pulchra: ea ſcilicet conditione: vt naſcentibus & intereuntibus aliis, nihil ſubtrahatur illi, aut addatur, neque paſſionem vllam incurrat. Hæc quidem Plato in Sympoſio, ex quo locus hic Alcinoi manifeſtè videtur eſſe deſcriptus. Quanquam ferè eadem ſententia, ab eodem pluribus explicatur in Hippia maiore & in Phædro. Quibus locis ſignificat à ſenſilibus pulchris, per medios gradus diſcurſus cogitationis humanæ, aſcendẽdum eſſe ad ideam pulchri. Quæ, vt ex eodem Platone Cicero ſcribit, ſi oculis corporis cerneretur, mirabiles amores excitaret ſui. Cernitur verò mente, iſto corpore omnino ſoluta, vel ab eodem in vita hac, rapta per ecſtaſin: in cuius fruitione extremum ſummúmque philoſophiæ beneficium ex eorundem Platonicorum ſententia poſitum eſt. Cum autem per inferiores rerum pulchrarum gradus noſtra cogitatione diſcurrimus, ab eiſdem Platonicis ſimiles eſſe dicimur

BB

hominibus ſomniantibus:qui rerũ falſis imaginibus pro rebus ipſis fruuntur. Ad idem Analyſeos,exemplum vide librum Plotini de pulchritudine, eiuſdémque librum alterum de intelligibili pulchritudine. Exemplum autem ſecundi modi Analyſeos pertinet ad quæſtionem de animi immortalitate, ideóque commodius intelligetur ex capite 18.libri huius. In quo rationes colliguntur quæ valere poſſunt ad confirmandam immortalitatem, in eiſdémque Platonici cum Peripateticis conferuntur.

7 Hic Alcinous inductionis nomine, Socraticam & Ariſtotelicam complectitur. Nam quæ à ſimili ad ſimile progreditur, vel etiam à multis ſimilibus ad vnum ſimile, inductio eſt, qua Cicero ait in Topicis, plurimum in ſermonibus Socratem eſſe vſum. Quam Ariſtoteles cap. 2.lib.2.Rhetoricorum ad exemplum reuocat. Altera verò quæ ex ſingulis colligit vniuerſum, Ariſtotelica eſt, eadémque in inſtrumentis Dialecticis plenæ ratiocinationi ex altera parte opponitur cap.10.lib.1. Top. Inductionum Platonicarum, aliam diſtinctionem vide apud Diogenem Laertium in vita Platonis.

8 Locus hic repetendus eſt ex Hippia Platonis. Vbi poſtquam conſtituit duo genera declarationum earum quę circa eſſentiam voce fiunt, vnum quidem nominum, verborum alterum: Verbúmque definiuit declarationem qua actiones ſignificantur, nomen autem ſignum vocis agentibus ipſis impoſitum:docuitque neque ex ſolis nominibus ordine prolatis, orationem vnquam effici, neque rurſus ex verbis abſque nominibus, tandem concludit horum duorum complexionem orationem eſſe primam atque breuiſſimam: quæ declarat aliquid de iis quæ ſunt, vel fiunt, aut fuerunt iam, aut erunt. Hanc autem aut veram eſſe, aut falſam. Veram quidem quando ea quæ ſunt, vt ſunt, prædicat: falſam autem quæ alia quam quæ ſunt. Quod etiam ab eodem Platone dictum eſt in Cratylo & libr.2.de Repub. Itémque in Parmenide, ſuppoſitione ſexta. Eodem verò modo Ariſtoteles in Categoriis & libro de Interpretatione, vult veritatem & falſitatem orationis ſpectari debere ex comparatione cum re ſignificata, ſed negat orationem omnem ſignificare verum vel falſum: hócque eius tantum eſſe ait quam enunciantem appellat. Porrò ea omnia quæ hoc capite ex Platone colliguntur, in vſu apud illum obſeruata ſunt, & ex variis exemplis collecta, non ad vnius artis formam ab illo reuocata, aut in huius præceptis poſita. Quo fit vt cum Ariſtoteli magis propria ſint quam Platoni, eorundem accuratior explicatio commodius reiici poſſe videatur in Commẽtarium noſtrę deſcriptionis Logicæ, ſicut paulò antè indicauimus in priore parte diſputationis de methodo.

9 In Hyppotheticis enunciationibus primum eas complectitur quas Cicero libro de fato & in Topicis appellat connexas, vt ſi natus eſt Fabius oriente Canicula, non morietur in mari. Quæ ſolæ, ſi enunciandi formam ſpectes, propriè ſunt Hyppotheticæ. Quoniam ſolæ Hyppotheſin ſiue conditionem expreſſam habent. In quibus Alcinous ait conſecutionem quandam declarari. Quia in iis ex conditione poſita, vni parti, vt antecedenti, altera cõſequens adiicitur. Addit verò his alias quarum partes repugnantiam quandam habere dicit, quæ diſiunctæ ab eodem Cicerone nominantur. In quibus concluſiones idcirco raræ ſunt, quod, vt hic ait in Topicis, in diſiunctionis membris plus vno verum eſſe non poſſit. In connexis autem ille notat duas formulas argumentandi. Appellant enim Dialectici, inquit, eam concluſionem argumenti in qua cum primum ſumpſeris, conſequitur id quod annexum eſt, primum concluſionis modum. Cum id quod annexum eſt negaris, vt id quoque cui annexum fuerit negandum ſit, ſecundus appellatur concludendi modus. Qui duo quoque modi ab Ariſt. notati

ſunt in Topicis, prior ex affirmatione antecedentis ad affirmationem cōſequentis, poſterior autem ex euerſione conſequentis, ad euerſionem antecedentis. Addit Theſſalus methodicus lib. 2. Dialecticarum inſtitutionum, duos eſſe reliquos modos firmos & conſtantes, quorum vnus, inquit, qui idem eſt tertius, tollit antecedens, vt tollat conſequens: quartus retinet conſequens, vt antecedens retineatur. At verò illi ſunt omnium inconſtantiſſimi. Et ſi quid habent virium (ſicut habent in iis in quibus conſequens cum antecedente reciprocatur) id habent non à formula argumentandi, quæ debet eſſe generalis & in omnibus eadem valere: ſed ab exempli proprietate quæ argumenti eſt & inuentionis, non argumentationis, aut collocationis. In quo eiuſdem Theſſali inconſtantia, aliorum locorum comparatione à nobis detecta eſt lib. 2. Dialecticarum Animaduerſionum olim contra eundem editarum. Connexis enunciationibus, quas propriè Hypotheticas diximus nominari, addit Cicero in Topicis, Diſiunctas & Copulatas. In quibus obſeruat alias quinque argumentandi formulas. Aut enim cum aliqua coniuncta negaris & his alia negatio rurſus adiungetur, ex illiſque primum ſumpſeris, quod relinquitur tollendum erit, qui tertius modus erit. Aut in eiſdē diſiunctionibus, in quibus plus vno verum eſſe non poſſit, priore parte diſiunctionis affirmata, poſterior tolletur: aut priore negata altera affirmabitur, vt, aut hoc, aut illud: hoc autem, nō igitur illud. Itémque aut hoc, aut illud: non hoc autē: illud igitur. Quarum duarum cōcluſionum prior ad quartum modū pertinet, poſterior ad quintum. Deinde, inquit, addunt coniunctionum negantiā, ſic, Non & hoc eſt & illud: hoc autem, non igitur illud: hic modus eſt ſextus. Septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc: illud igitur. At hic Alcinous Copulatarum enunciationum nullam mentionem facit, ſicut neque Boetius lib. 1. ad hypotheticos Syllogiſmos. Siue quia in ratiocinandi forma à ſimplici, vel Categorica, illa nihil omnino differt, ſiue quoniam nonnunquam adiecta negatione, ad diſiunctam facilè reuocatur, eiúſque vim habet, vt in ſuperioribus Ciceronis exemplis facilè notari poteſt. Ex iis verò quæ à noſtro authore ſubiiciuntur de ratiocinatione hyppothetica & mixta, & de vtriuſque figuris & modis, ratio intelligi poteſt, propter quam Ariſtoteles in prioribus Analyticis, cum generalē ratiocinandi artem traderet, nullam hyppotheticarum enunciationum mentionē fecerit, aut formularum argumentandi quæ ad illas pertinebant: quod tamen idem fecit in enunciationibus modo affectis harúmque mixtionibus. Nempe quod in illis nullis præceptis nouis opus eſſe videretur: ſed eandem legem ſubirent cum Categoricis enunciationibus: modo in eiſdem partem cōnexionis vel diſiunctionis antecedentem, intelligas rationem habere vnius extremi ſimplicis ſubiecti, partem verò conſequentem, extremi alterius ſimplicis attributi. Quod in maxima varietate exemplorum per inductionem facilè poteſt obſeruari. Porrò quod ab Alcinoo ſubiicitur differentias earum ratiocinationum quæ ex conſecutione aliquid euertunt, conſiderandas eſſe in eo ipſo exemplo, quod ab antecedentibus paulo antè propoſitum, videtur ad id referendum eſſe quod Cicero eodem loco ſcribit, in antecedentibus, conſequentibus & repugnantibus locū argumēti, & eiuſdem inuentionē ſimplicem eſſe, tractationem autem multiplicem. Nempe quoniam vnum & idem exemplū, diuerſa forma tractatum, valere poteſt in antecedentibus, conſequentibus & repugnantibus. Quemadmodum in ſeptē modis qui ex Cicerone paulo antè ſunt enumerati, facilè poteſt obſeruari.

10 In docendo, directa ratiocinatione Plato vti ſolet: in redarguendo, deductione ad incommodum. Quæ duo apud illum temperat Socrates pro varietate perſonarum cum quibus loquens inducitur. Nam cum amicis id agit vt recta

via veritatem doceat,& quoad poteſt,demonſtret. In Sophiſtis autem & eorum diſcipulis,opiniones falſas redarguit:veras ſignificat, potius quàm doceat. Præſertim in ipſis magiſtris,quorum arrogantiam omni ratione reprimere conabatur. Nam horum diſcipulos vbi redarguit,nonnunquam in rectam viam docendo reducit, vt in Menone obſeruari poteſt. Ex quo apud illum tria genera Dialogorum extiterunt:vnum dogmaticum, quod ſententiam huius in perſona Socratis explicatam continet: alterum ad eos coarguendos qui contra diſputant: tertium ex illis duobus mixtum. De quibus vide Fabium ca.18.lib.2. Horum vero diſtinctio diligenter obſeruanda eſt, cum in illis veram Platonis ſententiam quærimus. Quanquam enim eius ore Socrates loquatur:non tamē in illis quæcunque in Socratis perſona dicuntur, verè Socratica,aut Platonica exiſtimari debent. Quoniam plerá queç proficiſcuntur ab ea Ironia quæ huic in ſermonibus fuit maximè familiaris. Quæ etiam varietas ſpectanda eſt in Dialogis Ciceronis tam Oratoriis,quam philoſophicis. Hic verò litigioſos ſiue contentioſos vocat eos,quorum omnis diſputatio inflammata eſt ſtudio vincendi quacunque ratione,non docendæ veritatis aut inueſtigandæ: quoſque Plato in Euthydemo & Hippia vtróque, oſtendit verborum aucupes eſſe ſolere: in grauiſſimis rebus facillimè decipi:in leuiſſimis ad vanam oſtentationem omnia referre. Quos hoc loco à communibus Sophiſtis diſtinguit. Quanquam Ariſtoteli cap.1.lib.1.Top. eadem eſt Sophiſtica ratiocinatio cum ea,quę contentioſa,ſiue litigioſa appellatur. At libro de redargutionibus Sophiſtarum ab eodem duo hæc ita diſtinguuntur. Vt in certaminibus, inquit,qui quauis ratione victores eſſe volunt,nihil non mouēt, nihil non aggrediuntur: ita hic in diſputatione idem faciunt qui ſupra modum ſunt litigioſi. Atque ex iis quidem qui tantā adhibent contentionem,quicunque ſibi victoriam proponunt, illi ſunt qui propriè litigioſi & contentionis amatores cenſentur. Qui verò gloriam, ex qua quæſtum faciant,aucupantur,ſophiſtæ.

11 Neceſſaria hæc oratori,ad conſequendam facultatem docendi atque mouēdi. Quæ quoniam ſine philoſophia cognita eſſe non poſſunt, Plato concludit in Phędro neminem ſine hac,bene dicendi facultatem eſſe conſecutum: eóque Periclem aliis oratoribus ſuperiorem extitiſſe, quòd Anaxagoræ phyſici, auditor fuiſſet,à quo mouendorum animorum rationem acceperat. Quod etiam apud Ciceronem eſt,in Bruto & in Oratore. Videtur autem hic penè ad verbum eum locum ſecutus,quem ita explicat Socrates in Phedro. Poſtquam dicendi facultas, inquit, quædam animi tractio & oblectatio eſt,futurum oratorē neceſſe eſt quot ſpecies animus habet,cognoſcere. Hæ verò tot taléſque ſunt, vnde tales alij, alij tales efficiuntur. His ita diſtinctis, ſermonum quoque tot taléſque ſunt ſpecies. Tales igitur animi,talibus ſermonibus certa quadam de cauſa, ad talia quædam facilè perſuadentur:aliter verò affecti,aliquam ob cauſam minimè. Oportet itaque eum qui hæc ſatis perſpexerit, poſtea in ipſis negotiis animaduerſa depræhenſáque,poſſe ſignare & ſenſu conſequi: alioqui nondum quicquam plus quam verba ſibi quōdam à doctoribus tradita habet. At cum ſufficienter poteſt dicere quis,quibus ſermonibus capiatur, preſentémque hominem acutè perſētit eo ingenio præditum eſſe,de quo antea fuerit diſputatum, ſicque ipſum eſſe talibus ſermonibus,ad talia compellendum:is ita inſtructus tunc demum perfectè artem hanc erit conſecutus,cum ad ſuperiora hæc adiunxerit, vt oportunitatem loquēdi tacendíque calleat,& vſum abuſúmve breuiloquij,commiſerationis, vehemētiæ acrioris, amplificationis, cæterarúmque partium orationis à præceptoribus traditarum, rectè cognoſcat, antè verò nequaquam. Eadem Ariſt. docet cap.

2.lib.1.Rhet.Patet,inquit,tria oratori eſſe capienda,vt ſcilicet facultatem ratiocinandi habeat,vt mores ac virtutes conſideret, tertium vt de affectibus quid vnuſquiſque ſit & quale quid & ex quibus naſcitur & quo pacto. Vnde concludit rhetoricam quaſi propaginem eſſe Dialecticæ & eius negotij quod circa mores verſatur. Eáque occaſione monendorum animorum rationem idem explicat toto lib.2.Rhetor.Sed quorſum hæc iſto loco de Rhetorica ab Alcinoo notâtur? Vt intelligamus prima philoſophiæ parte contineri,artes omnes quæ orationis ſunt cum ratione coniunctæ,quas logicas appellant:& in iis Dialecticæ ex altera parte rhetoricam reſpondere. Sic enim Cicero ex Platonicis ſcribit Academica 1.Dialecticam autem eſſe orationis ratione concluſæ,cui ex altera parte adhibetur oratoria vis dicendi,explicatrix orationis perpetuæ,ad perſuadendum accōmodatæ.Probabile verò eſt in contextu Alcinoi, multa hoc loco deſiderari,quæ monis de oratore & de rhetorica connexionem cum ſuperioribus continebaut.

12 Ex iis intelligi poteſt, quod antea indicauimus , Alcinoum in hac philoſophiæ parte potiſſimum ſequi eas diſtributiones quas ab Ariſt. accepimus : ſed eis accommodare exempla quę in Platone notauerat, aut certè ea nobis accommodanda relinquere.Nam pręterquam quod Categoriarum diſtinctionem ait à Platone tantum adumbratam in Parmenide(cuius etiam rudimentum aliquod apparet initio Philebi) quam Ariſt.omnino expreſſit:hæc etiam Sophiſmatum ſiue fallacium reprehenſionum diuiſio,ab Ariſt.eſt profecta lib. de redargutionibus ſophiſtarum:cuius exempla tātum ex Platonis Euthydemo , nec ſine magna difficultate erui poſſunt.Diuiſionem vero hanc ſic Ariſtoteles exprimit.Reprehenſionum,inquit,duo ſunt generales modi,vnus in verbis,alter in rebus.Atque ille quidem modus,in quo vis captionis ex verbis oritur , in ſex partes diſtribuitur: quæ ſunt vocabuli multiplicitas,Orationis ambiguitas coniunctio,diuiſio,accentus , forma dictionis , Aliter vero qui verſatur in rebus, poſtea ab eodem ſub diuiditur in genera ſeptem : quorum primum eſt ex accidente: ſecundum,ex eo quod ſimpliciter aliquid dicitur,vel non ſimpliciter,ſed cum aliqua adiunctione aut partis,aut loci,aut temporis,aut affectionis ad alterū:tertium eſt ex ignoratione reprehenſionis:quartum ex conſequenti:quintum ex eo quod ſumitur illud ipſum,quod iam inde à principio in quęſtione poſitum eſt : ſextū ex eo quod pro cauſa ponitur quod minime eſt cauſa:ſeptimum ex eo quod quę multę interrogationes ſunt,pro vna accipiuntur.

13 Hęc Platonis laus eo maior eſt , quo definiendi ratio erat tum obſcurior & paucioribus cognita.Siquidem hanc ante tempora Socratis maximè rudem extitiſſe,ex eo intelligi poteſt,quod apud Platonem quotieſcunque Sophiſtę de natura rei alicuius interrogantur,reſpondent vt pueri : nec illam ad communionē vllam reuocant,ſed exemplis tantum explicant, ſicut obſeruari poteſt in Menones itémque in Hippia maiore & minore. Quare Ariſt.1.ca.lib.1.de partibus animalium,ſcribit phyſicis ſero admodum fuiſſe cognitā cauſam formalem: quod, vt ait,quid res eſſet,atque ſubſtantiæ definitionem ipſam explicare haudquaquā ſolerent.Sed democritus,inquit,hanc primus tetigit :non quod ad rerum naturalium ſtudium putauerit neceſſariam , ſed quod ab ipſa re traheretur. Socratis verò temporibus vſus definiendi increuit : ſed indagatio rerum naturalium deſiit,omnéque philoſophandi ſtudium ad vtilem virtutem ciuilémque vſum eſt tranſlatum.Locus idem eſt cap.6.lib.1.& cap.4.lib.12.Metap.qui antea vſurpatus eſt,in quęſtione de nomine dialecticæ.

14 Nobiliſſimus hic locus eſt de recta nominum impoſitione & ſignificatione. In quo quanquam nonnulli arbitrentur Ariſtotelē Platoni omnino contrarium:

vtérque tamen illa ab homine inſtituta & ipſis rebus impoſita eſſe vult: ſed Plato adiicit, in illis imponendis dandã eſſe operam vt naturæ reſpondeant, eámque quoad fieri poteſt, repreſentent. Vt quemadmodum in animo notio naturalem habet rei imaginem, per eámque apud omnes eodem modo ſignificat (quod Ariſt. ait initio lib. de Interpretatione) ſic in illis naturalis quædam ſit eius rei quam ſignificant, in ipſo ſono repreſentatio. Qualis cernitur in ſingularum nationum communi pronunciatione: quæ idcirco communes patriæ mores dicitur indicare, vt in Germanis animoſitatem, in Gallis ſimplicitatem. Quare Agrippa cap. 69. lib. 1. de occulta philoſophia, docet nominibus & verbis ipſique orationi, vim tantam ineſſe, vt ea ſpiritus alliciantur & vinciantur. Deferunt enim ſecum, inquit, non tantum conceptum, ſed & virtutem loquentis, energia quadam trãſfuſam in audientes & ſuſcipientes, tanta ſæpe potẽtia, vt non eos tantum immutent, ſed alia quædam corpora & res inanimatas. In quam ſententiam multa alia dicuntur à Marſilio Ficino cap. 21. lib. 3. de vita ſtudioſorum. Qua occaſione, in hac quæſtione Origenes lib. 5. cõtra Celſum, laudato Platone, Ariſtotelem (neſcio an ſatis iuſtè) vt illi contrarium reprehendit. Nunc, inquit, ita decernimus, nominum ipſorum naturam, non imponentium leges eſſe, vt Ariſtoteles putat. Non enim ab hominibus principium habent mortalium linguæ: vt illis perſpicuum eſt qui incumbendo, pernoſcere naturam veneficiorum & Carminum poſſunt, quæ vtique pro loquendi varietate & nominum ſono, linguarum inuentoribus accomodẽtur. De quibus nominibus breuiter ſupra nonnulla perſtrinximus (lib. ſcilicet. 1.) affirmando in aliam linguam nomina ipſa traducta, quæ ſuapte natura & in propria lingua plurimum valeant, nihil vltra eorum efficere, quæ ſuo ſono ante effeciſſent. Iã vero vel in ipſis hominibus aliquid eiuſmodi inuenitur. Non enim eum qui ab ipſo natali die græcum nomen ſit ſortitus: ſi vel in Aegiptiã, vel in Romanã, vel in aliã quamuis nuncupationẽ nomẽ id transtulerimus, cogere, vt aliquid patiatur ſiceret, vel vt ipſe alios quoſcũque malo afficeret: quemadmodũ ſi ſuo & natiuo nomine, afficeretur. Ex quibus Celſum reprehẽdit qui nihil arbitrabatur intereſſe vtrũ Iouem quis altiſſimũ dixerit, ſiue Zena, ſiue Adoneum, ſiue Sabaoth, ſiue iuxta Aegiptios, Hammonẽ, ſiue vt Scythę, Pappeũ, Vnde nata eſt alia quæſtio, an ſit homini ſermo vllus naturalis quo ſua ſpõte ſoliuſque naturæ impetu vtatur, etiam ſi à nemine omnino inſtituatur. De quo vt Pſameticus Aegiptiorũ rex iudicare poſſet, dicitur ab Herodoto educari iuſſiſſe in ſyluis infantes duos vbi nullam humanam vocem audire poſſent. Vt quem illi grandiores facti, ſermonem ederent: eum & omnium antiquiſſimum, & naturalem iudicaret. Hos poſt tres annos è ſyluis ad regem adductos, Bec, aliquoties protuliſſe: quæ vox cum lingua Phrygia panem ſignificaret, ex eo illum collegiſſe, Phrygiorum linguam omnium primã & naturalem eſſe. Quanquam hoc illis acciderat, quod inter captas eſſent educati: à quibus hanc vocẽ acceperant, ſicut ſcribit. D. Auguſt. lib. 9. in Geneſin ad literã. Hic tamen cap. 11. lib. 16 de Dei Ciuitate, arbitratur ante confuſionem linguarum, quæ exorta eſt in extructione turris Babilonicæ, natiuam fuiſſe linguam Hebraicam, nec poſtea defuiſſe domum ipſius Heber, in qua illa adhuc ſeruaretur. Ex quo Hebraicam vult appellatam, vt hoc nomine diſtingueretur à ceteris, quas cõfuſio Babilonica pepererat. Etiam ſi idem libro de animæ quantitate doceat, omnem rationem loquendi ex auditu eſſe & imitatione conſtare. Quod videtur quoque efficere, vt quicunque ſurdi nati ſunt, idẽ muti ſint: ſicut Ariſt. ſcribit cap. 1. lib. de ſenſu, & cap. 9. lib 4. de hiſtoria animalium, nempe quod formandæ vocis ratio diſcenda ſit, & auditu percipienda. Hoc enim longè probabilius eſt quam quod ex medicis ſequit Ale-

xãder probl.133.lib.1. nẽpe par idẽ neruorũ eſſe,cuius pars vna ad linguã,altera ad aures vſq; porrigatur:atq; ita neceſſe eſſe cõmunem affectionẽ accidere. Non fieri tamen mutos eos qui ex morbo ſurdeſcunt,quòd pars altera tantum,ea ſcilicet quæ audiendi officio delegata eſt,ſuas vires amiſerit: & mutos quoque,eadem ex cauſa non etiam ſurdos reddi, quod alterius nerui linguę accommodati læſio ſola fit. Vide quę de hac quæſtione dicuntur à Lactantio. 11.lib.de Opificio dei. Ad probandum autem nomina & verba natura ſignificare, ſcitum illud eſt quod ex P.Nigidio commemorat Gellius cap.4.lib.10.noctium Atticarum. Vos, inquit,cum dicimus,motu quodam oris conueniente cum ipſis verbis, demonſtratione vtimur & labias ſenſim primores emouemus,ac ſpiritum atque animã porro verſum, & ad eos quibus cum ſermocinamur, intendimus. At contra, cum dicimus, nos, neque profuſo intentóque flatu vocis: neque proiectis labiis pronunciamus, ſed & ſpiritum & labias,quaſi intra noſmetipſos, coercemus. Hoc idem fit & in eo quod dicimus,Tu & Ego, Tibi, & Mihi. Nam ſicuti cum adnuimus & abnuimus motus quidem ille vel capitis, vel oculorum, à natura rei quem ſignificat, non abhorret:ita & in iis quaſi geſtus quidam oris& ſpiritus,naturalis eſt. Eadem ratio in Græcis quoque vocibus quam in noſtris animaduertimus,in quo, Galenus lib.2.de decretis Hipp. & Platonis, Chryſippum reprehendit,quod ex huius vocis,Ego,naturali pronunciatione,argumẽto haud diſſimili,probare conaretur, animę ſedem & principatum in corde exiſtere.

15 Hanc ſimilitudinem ita Plato exprimit in Cratylo. S O C. Radius porro,textorum eſt inſtrumentum. H E R.quid ni? S O C. Textor itaque radio ac pectine recte vtetur:recte,inquam,ſecundum texendi rationem. Ille vero qui docet, nomine vtetur & rectè,rectè videlicet ſecundum docendi propriam rationẽ. H E R. Certè. Deinde verbis aliquot interiectis,oſtendit eiuſdem eſſe artificij de nominibus,& verbis iudicare,& illis rectè vti:ipſique legiſlatori ad eam rem,dialecticum in conſilium eſſe adhibendum. Quis,inquit,S O C.nominum conditoris operi optime præſidebit & expletũ diiudicabit & apud Græcos & apud barbaros? nonne & qui vtetur? H E R. Is certè. S O C. An Nũ is eſt qui interrogare ſcit? H E R. Iſte. S O C.idẽ quóq; reſpõdere. H E R.nẽpe. S O C. Eũ vero qui interrogare ſcit atq; reſpondere,aliũ vocas quàm dialecticum? H E R. Dialecticũ profecto. S O C. Fabri ita opus eſt temonẽ facere gubernatore præcipiente,ſi bonus futurus eſt temo. H E R.apparet. S O C.nominum quoque authoris,nomen,monente dialectico viro,ſi modo recte ponenda ſunt nomina. Sic Ariſt.ſcribit cap. 7.lib.3. Politic. de quibuſdam rebus non ſolum eum optimè iudicare qui eas fecit,ſed etiam qui vtitur. Nam temonem,inquit, melius cognoſcit gubernator, quam faber,& dapes,conuiua quam coquus. Ad Platonis autem ſententiam pertinet quod ex Moſe ſcribit Philo Iudæus lib.de mundi Opificio. Omnes animãtes inquit,à deo adductę ad hominem,vt videret quas hic appellationes ſingulis indetet. Non quod dubitaret (ignotum enim deo nihil) ſed ſibi conſcius quam rationalem in mortali naturam fecerat,ſuapte vi mobilem, ne ipſe eſſet vitij particeps. Itaque periculum faciebat iam noti,tanquam pręceptor, inſitum ei habitum excitans & ad contemplationem operum ſuorum prouocans: vt eis ex tempore nomina imponeret,nec impropria,nec inconuenientia, ſed diſerte rerum proprietates exprimentia. Cum enim rationalis natura,etiam tum, pura maneret in anima,nullo turbante languore,aut morbo,aut affectu, puriſque vteretur tam corporum quam rerum imaginationibus,non aberrabat à verò dum eis nomina inderet,appoſitis ſignificatis applicando: vt ad primum vocabuli ſonum, mox natura cuiuſque intelligeretur. Quod verò hic adiicitur de Dialectico vt

nominum impoſitorum iudice: de eo intelligendum eſt quem Theologum vel Metaphyſicum ſolemus appellare. Idque ſecundum eã loquendi conſuetudinẽ quã in Platone ex Plotino & Marſilio Ficino antea obſeruauimus ca.3. de qua etiam amplius diſſeretur capite proximo. Locum autem ſuperiorem de comparatione orationis cum inſtrumento, obiter Ariſt. reprehendere videtur libro de interpretatione, cum ita ſcribit, Eſt omnis oratio ſignificans, inquit, non vt inſtrumentum, ſed quemadmodum dixi, ex inſtituto.

AGGREDITVR SECVNDAM PHILOSOPHIÆ partem, quæ in veritatis contemplatione conſiſtit. Cuius cum tres aliæ particulæ ſint, eam primo loco ex Platone deſcribit, quæ artes Mathematicas continet.

CAP. 6.

1 *Deinceps autem de ea parte agamus quæ ad contemplationem pertinet.* [2] *In qua quiddam eſt Theologicum, aliud Phyſicum, aliud Mathematicum.* [3] *Theologici finis eſt, cognitio primarum cauſarum, & earum quæ ſunt ſupremæ ac principes.* [4] *Phyſici, diſcere quæ vniuerſi natura ſit, & quale quid animal, homo: quem locum in Vniuerſo habeat:* [5] *Num deus omnibus prouideat, an etiã huic Dij quidam alij ſint ſubiecti: aut quo modo homines ad deos affecti. Mathematici verò finis eſt, planam & in tres dimẽſiones porrectam naturam cognoſcere, & lationes quo modo ſe habeant exquirere. Mathematici autem ſtudij ſpeculatio ſummatim ſubiiciatur. Hæc à Platone aſſumpta eſt ad cogitationis diſcurrentis aciem, qua animus acuitur, & ad contẽplationem eorum quæ ſunt, accuratam ſubtilitatem præbet.* [6] *Cuius pars ea quæ circa numeros verſatur, non vulgarem facilitatem parit ad aſcenſum ad id quod eſt: ſed propemodum liberat errore & ignorãtia quæ circa hæc ſenſilia verſantur & adiumentum affert ad eſſentiæ cognitionem. Atque ad bella gerenda promptum reddit, per eam peritiã quæ*

ad inſtruendam aciem eſt neceſſaria. Quod autẽ Geometriæ eſt, idem ad ipſius boni cognitionem accommodatiſſimum. Cum quis non actionis cauſa hanc perſequitur, ſed vt ad id quod eſt, ſemper aſcendat: non vt in iis quæ oriuntur, & intereunt, verſetur. Vtiliſſima etiam eſt ad actionem & effectionem, ſi quis eius principia ad hæc accommodare velit. Poſt accretionem ſecundam conſequens eius contemplatio, quod tertiam ſuſcipit. Vtilis præterea vt quarta quædam diſciplina, Aſtronomia eſt: per quam in cælo, huius aſtrorúmque motus contemplabimur, & diei ac noctis opificem, mẽſium item & annorum. Ex quibus ſecundum familiarem viam, vniuerſorum opificem inquiremus: ab iis diſciplinis tãquam ab aliquo fundamento, quaſique ab elemẽtis aſcendentes. Muſicæ quoque rationem habebimus, ad ea ipſa auditum adhibentes. Vt enim ad Aſtronomiam oculi dati ſunt, ſic auditus ad concentum. Vtque in Aſtronomiam incumbẽtes, ab iis quæ oculis percipiuntur, ad inaſpectabilem & intelligibilẽ eſſentiam deducimur: ſic concinnã vocem audientes, ad ea quæ intellectu percipiuntur, per hæc ipſa quæ in ſenſum aurium cadunt, aſcendimus. Vt niſi hoc animo iſtas diſciplinas perſequamur, in iis vanum noſtrũ ſtudium, & inutilis labor ſit futurus. Oportet enim acutè ab iis quæ videntur & audiuntur, ad illa progredi quæ intelligentia cernuntur. Si quidem harum diſciplinarum ſpeculatio, ad contemplationem eorum quæ ſunt, præludium quoddam eſt. Geometria quippe & Arithmetica, & qui eas colunt, ad eius quod eſt cognitionem viam affectant: ſed circa id ſomniantibus ſunt ſimiles, nec in eo reuera quicquam conſequi poſſunt. Quoniam ignorant ipſa principa, & quæ ex iis or-

ta ſunt. Maximum tamen ad id quod dictum eſt, adiumentum afferunt. Ideóque nec eiuſmodi diſciplinas Plato ſcientias eſſe dixit.[7] *Dialectica quidem Methodus, ita comparata eſt, vt per Geometricas Hypotheſes, ad prima potiſsimáque principia, quæ ex Hypotheſi non ſumuntur, aſſurgat: eóque dialecticam ſcientiam appellauit. Mathematica verò neque opinione contineri voluit, quòd illa clariora ſunt iis rebus quæ in ſenſum cadunt: neque verò ſcientia, quia obſcuriora ſunt primis intelligibilibus. Sed opinionem corporum eſſe dicit: ſcientiam primorum: cogitationis diſcurſum, eorum quæ mathematicis ſunt ſubiecta. Ponit autem fidem & imaginationem: illam quidem ſenſilium, hanc verò imaginum & viſorum. Quoniam verò Dialectica diſciplinarum omnium potentiſsima eſt, quod circa diuina conſtãtiáque verſetur: idcirco illa mathematicis ſuperior ſtatuitur, velut lorica & reliquarum cuſtodia.*

Ia. Carpentarij Commentarius in Cap. 6.

1 Si in Alcinoo noſtro ſatis eſſet authoritatis contra Theſſali Methodici in omnem antiquitatem furentis, incredibilem impudentiam, locus hic per ſe ſufficeret ad defendendam noſtram ſententiam in quæſtione de fine & vſu artium Mathematicarũ. In qua ab illo, proœmio Mathematico, ſic quõdam ſumus exagitati vt proper hanc maximè in regia profeſſione iniquiſſimè vexaremur. Qua hoc ipſo nomine, indigni dicebamur: & procul dubio exploſi fuiſſemus, ſi tantũ hic potuiſſet quantum velle ſe, magna animi impotentia apud omnes profitebatur. Pro quo ex illo tempore idem nobis ſatis dedit pœnarum: modo in iis exercitatus, tandem aliquando ad meliorem mentem redeundo, noſtræ Academiæ & vniuerſæ rei literariæ poſſit ſatisfacere. Sed quid cum Alcinoi authoritate cõmoueas cui in eadem quæſtione Pythagoras, Plato, Ariſtoteles omninò vileſcunt? De qua quanquam contra eundem abundè à nobis diſputatum ſit cap. 1. noſtrarum prælectionum in Spheram, ea tamen diligenter obſeruanda ſunt quæ de quatuor artium Mathematicarum potiſſimo nobiliſſimóque vſu, hoc loco dicũtur & cum Platonicis, ex quorum fontibus deriuantur ſedulo conferenda: vt a germanis philoſophis intelligatur (hos enim, non iſtos nugiuendulos, iudices expeto) id in quo ab illo exagitabamur & propter quod olim regia profeſſione prohibebamur, Pythagoreorum omnium veterúmque Academicorum & Peri-

pateticorum ſummo conſenſu eſſe probatum. Dixeram in artibus Mathematicis non eſſe quærendum externum finem in dirigendis mechanicis, ſed earum dignitatem ingenua contemplatione contineri: quæ ſe ipſa terminatur aut ſi ad aliud referenda ſit, ad mechanica minimè ſe abiiciat, ſed potiùs erigat ad contẽplationem eius quod eſt, in qua ſumma eſt futuri philoſophi perfectio. Ad hanc verò mathematica hoc ipſo animum erigere: quod hunc exercent in abſtractionibus: in quibus conſiſtit præludium quoddam ad philoſophicam ſolutionem animi à corpore, per quam hic fruitur primorum intelligibilium aſpectu. Quam ego ſcio veram eſſe ſententiam Platonicorum omnium & facilè animaduerto eandem Alcinoum toto hoc capite in ſingulis artibus mathematicis apertiſſimè eſſe ſequutum. Mathematici ſtudij ſpeculatio, inquit, à Platone aſſumpta eſt ad cogitationis diſcurrentis aciem, qua animus acuitur & ad contemplationem eorum quæ ſunt, accuratam ſubtilitatẽ præbet. Atque hoc quidem de vniuerſo ſtudio mathematico. De ſingulis autẽ eius partibus videamus quid ſequatur. Pars ea, inquit, quę circa numeros verſatur, non vulgarem facilitatem præbet ad aſcenſum ad id quod eſt: ſed propemodum, liberat errore & ignorantia quę circa hæc ſenſilia verſantur. & adiumẽtum affert ad eſſentiæ cognitionem. Atque hoc quidem de Arihmetica. De Geometria idem paulò poſt. Quod autem Geometriæ eſt, inquit, idem ad ipſius boni cognitionem accomodatiſſimum: cum quis non actionis cauſa hanc perſequitur, ſed vt ad id quod eſt, ſemper aſcendat. Non vt in iis quæ oriuntur & intereunt, ſemper verſetur. Sequitur idem de Aſtronomia & muſica. Vt in Aſtronomiam incumbentes, inquit, ab iis quæ oculis percipiuntur ad inaſpectabilem & intelligibilem eſſentiam deducimur: ſic concinnã vocẽ audiẽtes ad ea quæ intellectu percipiũtur per hæc ipſa quæ in ſenſum auriũ cadunt, aſcendimus. Audiamus vero eiuſdem concluſionem. Niſi hoc animo, inquit, iſtas diſciplinas perſequimur, in iis vanum noſtrum ſtudium & inutilis labor ſit futurus. Oportet enim acutè ab iis quæ videntur & audiuntur, ad illa progredi quæ intelligentia cernuntur. Si quidem harum diſciplinarum ſpeculatio ad contemplationem, eorum quæ ſunt, præludium quoddam eſt. An non hæc noſtram de mathematicorum fine ſententiam apertè confirmant Theſſalique vanitatem detegunt in eiſdem ad mechanica referendis? Atqui eadem omnia penè ad verbum ab Alcinoo deſcripta ſunt ex Platone lib. 7. de rep. In quibus ſequendis artes mathematicas Theſſalo videmur irridere: ipſe verò, ſcilicet valdè eaſdem nobilitat, cum ad mechanica accommodat, in quibus illę opere faciendo contaminantur atque fœdantur. At idem Plato, ſicut & Alcinous hoc capitè, nõnihil indulgens aliquando noſtræ imbecillitati: quoniam, vt idem ait in Timęo, non omnes participes ſumus eius mentis, quæ ad diuinorum contemplationem per mathematicas abſtractiones poteſt erigi, mathematica refert ad popularem aliquem vſum & ad dirigenda mechanica: non in iis earum dignitatem, quę ſine continetur, inquirens, ſed parti morboſæ ſuorum ciuium accommodans, quæ ſine hoc artes mathematicas videbatur omnino repudiatura. Sic enim Romani, vt Cicero ait prima Tuſculana, earum vtilitate eiuſmodi quęſita, terminauerunt modum. Itaque ille quotieſcunque in ſchola philoſophica, idoneis auditoribus artes illas commendat, vnicam in eiſdẽ celebrat exercitationem in abſtrahendo per quã mẽs excitatur ad diuina. Ac in populari concione & apud rudes, efficere conatur ex illis poſſe aliquid colligi quod ad vitę vſum commodiſſimè trãsferatur. Quale eſt quod de promptitudine ad bella gerenda peritiáque ad inſtruendam aciem ex eodem Platone hoc loco Alcinous commemorat. Quare ſi Theſſalo animus ſua impuritate ęſtuat adhuc in ſenſilibus, nec poteſt ſupra hęc ſe co-

gitatione erigere,ſicut ex eo colligo quod ſcribit in proœmio mathematico,cæcā Platonis ambitionē in inducēda abſtractione, artes mathematicas perdidiſſe, quódque idē dicere audet(quid enim eſt quòd non audeat iſtius hominis os impudēs?) celeberrimam Pythagoreorū, imo verò philoſophorū omnium, ἀφαίρεσιν,phantaſticam eſſe & ſophiſticam, neſcio cuius fabulæ vmbram (pro qua contra hunc à nobis diſputatum eſt cap. 4. noſtrarum prælectionum in Spheram)ſi, inquam,tanta eſt in hoc cogitationis impuritas, vt propter hanc, in religione inter ſuos ne infimo quidē miniſterio dignus, nuper ſit habitus:hoc illi quidem non inuiti concedamus,vt ad mechanica,quibus digniſſimus eſt,ſuis mathematicis abutatur(nec enim in eo magnam iacturā res literaria patietur) dum modo tamen cōtra eiuſdem impudentiā, ſartam rectam retineamus eam in illis dignitatem,quæ omnium veterū philoſophorum probata cōſenſu.De quo poſtulo attentè conſiderari quæ à nobis collecta ſunt duobus illis capitibus.1.& 4 noſtrarū prælectionū in Spheram. Quoniam nō placet rē eandē pluribus locis repetere.

2 Alcinous mathematica docendi ordine phyſicis anteponit,credo quod Platonicorum imitatione, phyſica cum metaphyſicis & Thologicis vellet coniungere:ad quæ ipſa mathematica viam parant.Quanquam hoc non ſine dubitatione eſt.Nam cum in tribus formarum differentiis, ad quas refertur contemplatio veritatis,mathematicæ mediæ ſint inter phyſicas & metaphyſicas(ſicut ex Ariſt. colligi poteſt lib.2.phyſi.)artes quoque, quæ ad has pertinent, medio loco videbantur explicandæ:vt ſcilicet phyſiologia contempletur formas, quæ cum materia communicant:mathematicæ artes eas,quę etſi reuera cum materia coniunctæ ſint,ab hac tamen cogitatione abſtrahuntur:metaphyſica, alias quæ omnino materiæ ſunt expertes, in quas tāquam in finem philoſophica contemplatio deſinit. At duabus aliis de cauſis iiſque ad noſtrum captum accommodatis,in mathematicis primus gradus contemplationis philoſophicæ poſitus eſſe videtur. Priore quidem,quod hæc etiam ſi abſtrahant à materia in ſenſum cadente, in iis tamen formis verſentur,quarum ratio magna ex parte minus fortaſſe recondita quam naturalium. Quis enim non faciliùs cognoſcit triāguli, vel quadrati formam,quā in homine vel animali eam quæ interior primáque perfectio,& cauſa eſſentiæ,vel potiùs ipſa eſſentia? Poſteriore verò, quod circa mathematica animus, vt paulò antè dictum eſt,perpetuò exercetur in abſtractionibus:ſine quibus ne in phyſicis quidem generalibus ſermonibus verſari poteſt. Quoniam & in iis generum formarúmque rationes à rebus ſingulis cogitatione noſtra quodammodo abſtrahuntur. Quod etiam amplius capite proximo intelligetur in materia prima:cum huius ratio ab omnibus formis erit abſtrahenda. Neque verò negligendum illud eſt,quod propter ſingularem mathematicorum diligentiam in ordinis obſeruatione, artes hæ omnium maximè accommodatæ,iudicatæ ſunt à Platonicis,ad excitandam vitæ ſuperioris recordationem: in qua iidem omnem diſcendi laborem ſitum eſſe voluerunt. Sicut obſeruari poteſt in eo puero qui de dimenſione quadrati à Socrate interrogatur in Menone. Itaque vt hæc pars per quandam excellentiam μάθησις, id eſt,diſciplina eſt appellata, ſic meritò reliquis omnibus ſuperioribus philoſophiæ partibus præpoſita: quaſi futuri philoſophi vniuerſam pædiam in ſe complexa. Ad hanc rem vide quod Ariſtoteles ſcribit libro 12.Metaphyſicorum,itémque Proclus cap.15. Commentarij in Euclidem: & quod à nobis copioſius diſputatum eſt contra Theſſalum cap.3. prælectionum noſtrarum in Spheram.

3 Primas cauſas ſupremáſque ac omnino principes,eas intelligere oportet,quæ in vniuerſo entis genere, non tantum in aliqua huius parte, ſupremæ ſunt. Sin-

gulæ enim ſcientiæ, quæ particulares nominantur, demõſtrant per cauſas in ſuo genere primas: ſola vero metaphyſica ſiue Theologia per cauſas omnino primas. Hæ verò ſunt apud Platonicos, in genere quidem ſubiecti materia prima: in exemplaribus, idea: in efficientibus vero Deus. Theologia enim duce, animus diuinæ pulchritudinis amator, vt Plato ait in Sympoſio, quando repurgatus, diuinas rationes attigit, tunc non ampliùs ſimulachra rerum, ſed res ipſas in ſe cõcipit: conceptas fouet, atque ita cum Deo familiariter verſatur: aut quod de Minoe & Numa fabulata eſt antiquitas, Dei colloquio fruitur. Idem in Phædro, ait diuinorum contemplatorem à reliquis ſegregati, prorſus purgari, Deo adhęrere, eo impleri. Et 7. de Rep. hunc certis gradibus ad principium vniuerſi aſcendere, ipſum tangere atque tenere, adhęrentem ſemper his, quæ adhęrent principio. Quippe cum nullis ſenſibilium rerum corporeis gradibus ad id contendat: ſed ipſis formis, per ipſas, ad ipſas potius inuitatur: quouſq; ad ſpeciem, finémque vniuerſi perueniat. Quem locum ſic explicat Marſilius Ficinus ca. 3. lib. 12. Theologiæ Platonicæ. Theologus tum agendo, tum diſputando, inquit, purgat à corporeis affectibus animam: ſegregat rationem à fallacibus rerum ſenſibilium coniecturis: inuitat mentem, vt ad veritatem huiuſmodi gradibus ſe conferat, ſpeciebus, id eſt inſitis ab origine formulis: per ſpecies, id eſt per formationem quæ nobis prouenit ab ideis: ad ſpecies, id eſt ad ipſas ideas & rerum naturalium ſpecies conſiderandas. Quas ſpecies idem ait adhęrere Deo Vniuerſi principio. Quoniam fons eſt idearum. Theologi verò mentem illis adhęrere, id eſt illis ſe informandam inſinuare. Per quam inſinuationem dicitur Deum tangere, id eſt diuina mente informari. Adiunxit & tenere Deum, duabus vt puto, de cauſis. Tum, quia vbi mens ſemel ita cæpit, forte nunquam talis vitæ ſtatum intermittit: tum quia poſtquam mente diuina multis ex partibus iam mens noſtra formata eſt, diutius contemplando, incipit vſque adeo, ſupra hominem ſapere, vt ſe per Deum, & Deum, & in Deo contemplati nõ ignoret. Sed quoniam, vt idem Marſilius docet in Apologiam Platonis, non omnium ad cæleſtia aſpirantium eadẽ fuit de Deo, huiuſque prouidentia & cultu ſententia apud veteres, Theologi in tres ſectas ſunt diuiſi. Alij Dæmonibus ſolis ſacrificabant, metuentes fortaſſe ne hominum vota ad cæleſtes Deos non peruenirent: alij cæleſtia corpora colebãt, exiſtimãtes illa non viuere ſolum atque intelligere, ſed etiam radiis ſuis circunſpicere cuncta atque audire: veruntamen animorum in iis corporibus viuẽtium vota ad ſuperiores Deos, qui nullum cum corporibus commercium habent, peruenire non poſſe: Alij denique hos ipſos Deos imprimis venerabantur, iudicantes à ſummis rerum cauſis effectus omnes, etiam humanos, tam cognitione quã virtute perfectiſſimè contineri.

4 Hoc rerum naturalium ſtudium Plato 7. de Rep. tum demùm probat in ſuis ciuibus, cum ad cæleſtia refertur: & eo animus ipſe in aliquam Dei cognitionem erigitur. Quare teſtatur Socrates in Phædone, ſe ea mente aliquando cupidè arripuiſſe libros Anaxagorę Phyſici. Cum audiſſem, inquit, ex libro, vt ille aiebat, Anaxagoræ legentem quendam hanc ipſius Anaxagoræ ſententiam, videlicet mentem omnia exornare, omniúmque cauſam eſſe: hoc vtique cauſę genere magnopere ſum oblectatus: exiſtimans quodammodo conſentaneum mentem eſſe omnium cauſam, putabámque ſi id ita eſſet, vt mens omnia exornaret, ſingula per hanc vitam ita eſſe diſpoſita, vt optimè diſponi potuerant. Propterea ſi quis vellet cauſam inuenire qua ſingula fiant & pereant, aut ſint, hoc ipſum eſſe inueniendum: qua videlicet ratione optimum ſit vnicuique aut eſſe, aut quoduis aliud agere, vel pati. Atque hoc pacto nihil aliud conſiderandum homini vel de

ſe ipſo, vel de aliis, niſi quod potiſſimum ſit & optimum. Neceſſe verò eſt eum qui id nouit, illud quoque quod deterius eſt, cognouiſſe. Quippe eum eadem horum ſcientia ſit. Hæc vtique ipſe mecum reputans gaudebam, inueniſſe ratus Anaxagoram magiſtrum qui me, id quod tãtopere expetebam, cauſas rerum doceret. Hac igitur mirabili ſpe ductus cum legere pergo, video hominem mente nullo modo vtentem, nec cauſam vllam ad ipſum rerum ornatum referentem, ſed Aereas naturas & Aetheras aqueaſque, & talia multa incredibilia pro rerum cauſis aſſignantem. Quo errore in Anaxagora notato à Socrate, admonitus Plato, videtur in explicanda naturæ vniuerſitate in Timæo, Pythagoram potiùs quàm Democritum, aut quàm hunc ipſum Anaxagoram, ſecutus: quòd ille in mathematicis exercitatum, animum à naturalibus ad diuina erigeret: hi in materiæ abſoluta neceſſitate (quã Ariſt. exagitat cap. 9. lib. 2. phyſ. & cap. 1. lib. 1. de partibus Animalium) omnia ponentes, vanis quæſtionibus à diuinis auerterent, potius quàm ad illa inuitarent. Hic verò Alcinous videtur breuiter indicaſſe, quod illo Dialogo pluribus à Plat. explicatur. Si quidem in eo ſtatim initio, de Rep. quædam præfatus, inſtitutum de vniuerſitate ſermonem in partes tres diſtribuit: quarum prima agit de mundo, qui ſola intelligẽtia percipitur: ſecunda, de hoc, quem incolimus, tertia de homine: vt intelligatur quem locum in vniuerſitate obtineat, quoque modo minor quidam mundus eſſe dicatur.

5 Locum hunc de diuina prouidentia eiuſque gradibus ſic explicat Iamblichus lib. de myſteriis Aegyptiorum. Deorum prouidentia vniuerſalis eſt, inquit, Demonum verò particularis. Deus primus dat omnibus omnia: dij ſequentes omnibus aliqua largiuntur. Dæmones atque animæ aliquibus ſolum & aliqua tantum. Et amplius eodem libro, Quando dij, inquit, varias mundi partes, vrbes, ædes, ſtatuas propriè ſortiri dicuntur, intellige eſſentiam potentiãmque illorum vbique in ſe vigentem, hoc aut illud potiſſimum illuſtrare, atque ſicut lumen in ſe manens, ſine mixtione diuiſionéque ſui, diuerſa paſſim illuminare ita dij. Sicut lumen ſolis idem totum cõtinuum eſt vbique, neque poteſt in partes diuidi, neque alicubi claudi, neque à fonte proprio ſeparari, neque miſcetur aëri, licet adſit, quippe cum nihil relinquat luminis, calore tamen à calefaciente relicto: ita cuiuſque Dei lumen totum indiuiduè toti mundo penitus adeſt, licet parti cuidam præcipuè vim ſuam maximè ſibi accommodatè concedat. Interea tamen quodam modo implet omnia, ob potẽtiam perfectam & exceſſum cauſalẽ prorſus immenſum. Plato in Timæo, ſcribit animalium mortalium procreationem à Deo patre, filiis eſſe demandatam: ne hæc ab eodem procreata, eſſent quoque futura immortalia. Quæ ſententia poſtea exactiùs tractabitur cap. 14. lib. huius. Et quanquam in hac quæſtione Ariſtoteles à nonnullis contumelioſè, ἄθεος nominetur, opinionem tamen haud diſſimilem ſecutus videtur libro de mundo ad Alexandrum. Cum diuinum numen, inquit, natura ſua ita ſit comparatum, vt quoquouerſus permeet: nimirum ea in quibus ipſi verſamur, ac nobis ſuperiora, pro eo quantus eſt acceſſus ad Deum vel abſceſſus ab eo, eius opitulationem quoque ſentiunt. Proinde id præſtabilius eſſe cenſemus Deóque tum decentius, tum magis conſentaneum, ita de eo opinari vt dicamus poteſtatem illam in cælo ſedes ſuas habentem, incolumitatis cauſam rebus vniuerſis præſtare, iis quoque quæ longiùs ab ea remota ſunt. Nec illis aſſentiri, qui eam ipſam poteſtatem per omnia pertendentem, & ventitantem ad ea quoque quæ nec adire ipſam honeſtum eſt, nec dictu ſpecioſum, ſua illic opera efficere contendunt, réſque terrenas adminiſtrare. Coniunctum illud quoque eſt, quod idem ſcribit lib. 12. Metaphyſ. de intelligentiis perpetuis, immobilibus & magnitudinis expertibus,

quæ celeſtibus orbibus præfectæ, hos mouent & regunt: ſed ita tamen vt vnius Dei imperio & numine teneantur. Quia, vt eodem libro concludit, Rerum natura malè adminiſtrari nō vult:nec multorum principatus eſt vtilis: Ideo vnum principē eſſe oportet. Sed de hac quæſtione poſtea accuratiùs cap.9. vbi de Deo diuināque prouidentia Platonis & Ariſt. ſententiæ inter ſe conferentur.

6 Pythagorei, vt ſcribit Proclus cap.12.lib.1. in Euclidem, artes mathematicas ſubiectis ita diſtinxerunt, vt de iis duas Geometriam & Aſtrologiam, in quantitate couiuncta verſati dixerint:illam quidem in hac vt quieſcit, alteram in eadē vt mouetur: reliquas verò Arithmeticam & muſicam in numero vt quantitate diſiuncta, ſed ratione diſſimili. Quoniam in Arithmetica numeri ratio abſoluta eſt in muſica, eadē refertur ad aurium ſuauitatem. Ex quo intelligi poteſt Geometriam & Arithmeticam magis propriè quam Aſtrologiam & muſicam in mathematicis haberi. Quia illæ à motu & ſenſu magis abſtrahunt. Quod maximè proprium eſt Mathematicorum, quod etiam Ariſtoteles ſcribit lib.1. Analy.Poſt. Atque ipſa Geometria primo contemplatur figuras in planis, quorum duæ dimenſiones tantum ſunt, vno longitudinis, altera latitudinis. Quibus cum adiecta eſt craſſitudo corpus exiſtit ternarióque numero dimenſionum tanquam perfectiſſimo abſoluitur:quod idem Ariſt. ſcribit cap.1.lib.1. de Cælo. Cum autem etiam in ſolidis mathematicus verſari poſſit (cur enim non licebit dimenſionum in iis ſicut & in planis, figuras, harúmque differentias cogitatione à ſenſu abſtrahere?) quæſtio hoc loco exiſtit ad quam artium mathematicarum partem, eorum contemplatio debeat referri. Proclus cap.13. lib. eiuſdem, Geometriæ partem facit Stereometriam, cuius propria ſit hæc ſolidorum contemplatio, de qua loquimur. Eadem erit Alcinoi ſententia, ſi eam lectionem retinemus, quam hoc loco ſumus ſecuti, & Geometriæ quoque ſubiici intelligimus vt partē quandam, contemplationem eius quod ſecundùm tertiam dimenſionem incrementum capit. Sed fortaſſe potiùs hoc de Stereometria à Geometria ſeparata, eſt intelligendum. Quoniam proximè in artibus Mathematicis Aſtronomiam quartam numerat. Quarta verò videri non poteſt ſi duæ tantum antea, Arithmetica & Geometria, ſint numeratæ. Et certè id ita explicat Marſilius Ficinus, in epiſtola quadam de Platonica philoſophi natura, lib.4. Epiſtolarum. Qui locus vt ſine errore intelligatur attentè conſiderare oportet, quæ pluribus dicūtur .7. de Rep. ex quo hæc ſunt deſcripta. In eo primam Arithmeticam, ſecundam Geometriam ſicut & in Timæo ſtatuit, duplicémque vtriúſque vtilitatē facit: vnam in vitæ vſu, alteram in excitanda & dirigenda contemplatione ad prima diuināque. Deinde de Aſtronomia ita quærit. An tertio loco ponemus Aſtronomiam? Quid cenſes? Ponendam equidem. Nam mutationes opportunitatéſque temporum præſentire, non minus rei militari quam agriculturæ nauigationique conuenit. Deinde verbis aliquot interiectis ſententiam mutat, & Aſtronomiæ hanc ſolidorum contemplationem anteponit: quam cōqueritur tum non ſatis fuiſſe cognitam. Age, inquit, retrogredere: nam nunc haud rectè quod Geometriæ ſuccedit, accepimus. Quare? Quia poſt planum, ſolidum illud quod circunfertur, accepimus, antequam ipſum ſecundum ſeipſum compræhenderemus. Decet autem ſtatim poſt augmētum ſecundum, tertium capere: eſt autem hoc circa cuborum augmentum, atque id quòd profunditatis eſt particeps. Eſt certè. Sed hæc ô Socrates nondum reperta videntur. Huius duæ ſunt cauſæ, quia videlicet nulla in ciuitate hæc honorantur: & cum inuentu difficilia ſint, haud ardenter quæruntur, & qui iſta perquirunt, duce indigent, ſine quo minimè reperient. Quem eſſe primo difficilè eſt: deinde etiam ſi ſit, dum tamen ita ſe habent vt nunc qui hæc

indaget, faſtu elati nequaquam parerent. Sin autem ciuitas tota huic operi præſideat, honorificè hæc ducens, & iſti obtemperabunt quidem, & hæc ſeduló ſtudioſéque diſcuſſa, clariùs emicabunt. Quippe etiam nunc, quanquam & vulgus hæc contemnit & prohibet, & qui hæc perſcrutãtur, qua ratione vtilia ſint, ignorant, tamen vi gratiæ cuiuſdã valent. Neque mirum ſi hæc ita apparuerint. Nempe quod gratum eſt, id præcipuum. Sed mihi quæ nũc dicebas explana. Studium quod circa planum verſatur, Geometriam vocabas.|Equidem. poſt Geometriam continuo Aſtronomiam ponebas: ſed paulò poſt retro retuliſti pedem. Enimuerò quò magis propero, eò peruenio ſerior. Nam cum mox illi ſuccederet facultas illa quæ de augmento in profundum agit, quia ridicula eius habetur inueſtigatio, eam tranſgreſſus, poſt Geometriam Aſtrologiam protinus attigi: quæ in profundi agitatione conſiſtit. Probè loqueris. Ergo quarto loco ponamus Aſtronomiam, tanquam adſit ea facultas quæ nunc fuerat prætermiſſa, ſi modo in ciuitate ſuſcipiatur. Tandem de comparatione Aſtronomiæ cum Muſica alium locum ſubiicit ex Pythagoreis, qui Alcinoi verba valdè illuſtrat. Quemadmodum, inquit, ad Aſtronomiam oculi, ſic ad harmonicum motum aures videntur fabricatæ. Vnde & has inuicem eſſe germanas ſcientias & Pythagorei putant, & nos Glauco aſſentimur. Pertinet etiam ad hunc locũ quod Plato ſcribit in Hippia maiore, ex quinque ſenſibus duos eſſe, aſpectum ſcilicet & auditum, quibus ad ipſius pulchri cognitionem præparemur: reliquos impuriores eſſe, & minus pertinentes ad naturæ humanæ propriam excellentiam.

7 Antea, capite tertio, obſeruauimus quo modo in artificio diſſerendi Ariſtoteles & Stoici Dialecticæ nomen ſoleant vſurpare. Nunc verò Platonica loquẽdi conſuetudine, quæ eodem loco notata eſt, ipſa Metaphyſica primáque ſapientia, Dialectica nominatur: atque idcirco concluditur hanc ſcientiarum omnium eſſe potentiſſimam, quòd circa diuina conſtantiáque verſetur: eandémque Mathematicis ſuperiorem velut loricam, & reliquarum cuſtodiam. Sic enim etiam Ariſtoteles Metaphyſicam Architectonicam appellat, quòd prima omnino fidei fundamenta ex hac repetenda ſint: adeo vt in ſingulis ſcientiis nulla fides ſit abſoluta, niſi ad prima omnino illius axiomata omnia ſint reuocata: quod in encyclopedia ſcientiarum idem Ariſtoteles nos docuit lib. 1. Analyt. Poſt. Sicque de Dialectica hoc loco dictum eſt, eam per Geometricas hyppotheſes, ad prima potiſſimáque principia, quæ ex hyppotheſi non ſumuntur, aſſurgere. Atque hæc quidem Dialecticæ Platonicæ & Ariſt. Metaphyſicæ authoritas ac principatus, in regno fidei ſpectandus eſt ex legibus demonſtrandi, & ex ordine quem ſecundum has, omnes ſcientiæ inter ſe obtinent. Aliter verò doctrinam politicam reliquarum principem ac dominam Ariſtoteles vocat cap. 2. lib. 1. Ethic. quod ab illa pẽdeat inter ciues omnium artium & ſcientiarum æſtimatio. Nempe quoniam harum vnaquæque in ciuitate tantum obtinet pretij, quantum ab ipſa ciuili diſciplina conceditur: pro cuius ſcilicet arbitrio quædam in nouo honore ſunt, aliæ de antiquæ dignitatis gradu deiiciuntur. Eſt verò locus hic penè ad verbum deſumptus ex 7. de Rep. In quo cognitionis noſtrę (ſicut antea ſignificatum eſt) tres differentias conſtituit, vnam ſupremam in ſcientia, alteram in cogitationis diſcurſu, tertiam in opinione. In quibus pro varietate obiectorum diſtinguendis ſic eiuſdem ſententiam interpretatur Proclus cap. 1. lib. 1. in Euclidem. Quapropter Plato, vt arbitror, inquit, eorum quæ ſunt cognitiones primis, mediis & poſtremis ſubſtantiis diuidebat: & impartilibus quidem intellectilem tribuebat, quæ collectim & ſimplici quadam via diuidit quæ mente percipiuntur: & cura ſine materia ſit, & ſumma quadam puritate prædita, & quadam vnius formæ

formæ ratione ſe contineat, réſque ipſas apprehendat, cæteris cognitionibus excellit: Partibilibus autem poſtremámque naturam ſortitis & ſenſilibus omnibus, opinionem, quæ obſcuram veritatem nacta eſt: mediis verò (cuiuſmodi ſanè Mathematicæ formæ ſunt) & impartibili natura inferioribus, partibilíque ſuperioribus, cogitationem. Hæc enim mente quidem ſupremáque ſcientia inferior eſt: opinione autẽ perfectiore & magis certa atque pura. Nam progreditur quidem mentíſque impartibilitatem explicat, & intelligentis appræhenſionis quod conuolutum erat, euoluit: colligit autem rurſum quæ diuiſa ſunt ad mentémque refert. In quibus Proclus inter tres differentias formarum philoſophicæ contemplationi propoſitarum, eum ordinem exprimit, quem ex Ariſt. lib. 2. phyſic. paulò antè indicauimus. Sed Platonem eo ipſo loco, (nempe 7. de Rep.) ex quo hæc deſcripta ſunt, audiamus. Opinionem poſtquam ſtatuit infimo gradu cognitionis noſtræ ad hâncque retulit fidem & imaginationem, ſicut ad intelligentiam, ipſam ſcientiam & cogitationem: & opinionem quidem circa generationem, intelligentiam verò circa eſſentiam verſari dixit: his poſitis de Dialectico hæc ſubiicit. An non Dialecticum vocas eum, qui rationem cuiuſlibet capit eſſentiæ? Illum verò qui hanc rationem nõ habet, quatenus nec ſibi, nec alteri poteſt reddere rationem, eatenus intelligentiam circa hoc habere negabis? Certè non aliter eſt docendum. De bono etiam ſimiliter iudicandum. Nam quicunque boni ideam ratione definire non poteſt, à cæteris omnibus eam diſtinguens, & tanquã in prælio per omnia penetrando, cætera cuncta reiicere, non ſecundum opinionem, ſed ſecundum ſubſtantiam arguens & refellens, pérque hæc omnia ſtabili & inconcuſſa progredi ratione, hunc ita affectum, neque bonum ipſum dices cognoſcere, neque aliud quicquam bonum: Verum ſi quod fortè ſimulachrum attigerit, opinione potius quam ſcientia illud attingere: atque ita in vita inſomniis dormitantem illudi, & antequam expergiſcatur, ad inferos deſcendentem extremo tandem occupari ſopore. Per Iouem omnia hæc prorſus aſſeuerabo. Cæterum liberos tuos quos nunc oratione inſtruis, ſi quando reipſa erudires, vt arbitror, non permitteres maximarum rerum in ciuitate poteſtatem habere, dum linearum inſtar, non poſſent cuiúſque rationem reddere. Non certè. Legem itaque feres qua iubeamur eam potiſſimum diſciplinam capeſſere, ex qua ad interrogandum & reſpondendum, vt ſcientem decet, aptiſſimi ſint. Tecum vna iſtud præcipiam. An ergo tibi videtur doctrinis omnibus, Dialectica velut apex eſſe præpoſita, nec vlla doctrina vlterius, ac eminentior reperiri: ſed hic iam doctrinarum omnium eſſe finis? Mihi quidem videtur. Reliqua parte Dialogi eiuſdem, hanc primam ſapientiam, quam Dialecticam nominat, tãti facit vt eam primum nolit attingi, niſi ab iis quibus à natura, ſuppeditata ſunt abundè ea ornamenta, quæ in futuro philoſopho neceſſaria deſcripſimus cap. 1. libri huius. Deinde negat quenquam huius auditorem idoneum fore antè annum ætatis triceſimum. Illa verò quæ ad Arithmeticam & Geometriam pertinent, quæ Dialecticam antecedere debent, pueris tradenda eſſe velit: ab iiſque eum docendi modum accipiendum, quo minimè coacti ad diſcendum eſſe videantur. Quorum omnium rationem ita concludit. Non te latet, inquit, quod cum primum adoleſcentuli diſputationis artificium guſtant, eo protinus quaſi ludo quodam ad refellendum vtuntur, eóſque qui confutant alios, ſtudioſè ſectantes, & ipſi quoque alios redarguunt, ac diſtrahendis lacerandíſque proximis, Catulorum more aſſiduè delectantur. Mirum in modum. Cum verò plures conuicerint, & à pluribus ipſi conuicti fuerint, eò confeſtim deueniunt, vt ex priſtinis opinionibus ratam nullam habeant. Atque ex his & ipſi, & omnis philoſophia apud alios calumniã

reportarunt. Vera refers. At vir natu grandior ab hac inſania diligentius decli-
nabit,ac hominem inueſtigandæ veritatis gratia diſſerentem imitabitur potiùs
quàm eum,qui iocandi cauſa verſutiis captiunculiſque iucũbit. Quin & ipſe mo-
deſtiùs ſeſe geret,& diſputãdi ſtudium ex infami reddet illuſtrius. Addit eodem
loco, ſi quis in hãc Dialecticam ſeriò ita iucumbat vt nihil agat aliud,niſi quod
viciſſim quandóque gymnaſiis corpus exerceat, ad huius perceptionem viros
moderatos & graues eſſe adhibendos. Deinde ab anno ætatis triceſimo quinto
ad quinquageſimum, philoſophos , ad antrum illud deducendos in quo cogan-
tur principatus eos aſſumere qui ad bellum ſpectant,& ſi qui ſunt iuuenum prin-
cipatus:ne vſu rerum ab aliis ſuperentur. Quum verò ad quinquageſimum per-
uenerint, inquit, quicunque integri inter eos rebúſque geſtis & ſcientiis præcel-
lentes apparent , ad finem iam perducendi ſunt, cogendíque vt animi radium
ad ſupera dirigentes, ipſum quod omnibus lumen præbet ſuſpiciant : quumque
ipſum bonum nouerint,exemplo illius fræti ciuitatem,priuatos,ſéque ipſos per
omnem ſequentem vitam & ſingula viciſſim exornent. Ac plurimum quidem
in philoſophia verſentur:cum verò ad magiſtratus accerſentur, in ciuilibus ne-
gociis inuigilent ſigillatimque gubernent, Reipub. gratia , ita vt non tanquam
bonum aliquid & optandum miniſterium,ſed neceſſarium potiùs exequi videã-
tur. Atque cum ita alios ſimiliter ipſi inſtruxerint, eos viciſſim reipublicæ cu-
ſtodes relinquent , ipſi verò in beatorum inſulas tranſmittentur. Monumenta
verò illis & ſacra,tanquam dæmonibus,ſi Pythias oraculo confirmauerit,publi-
cè dabuntur:ſin minus, ſaltem vt beatis atque diuinis. Hæc Plato de ſua Diale-
ctica. Quæ paulò pluribus commemorare placuit,quòd in illis huius philoſophi
mixima diuinitas appareat. Illa verò omnia, ſicut & ea quę ab Ariſtotele de Me-
taphyſica dici ſolent, cum paſſim Theſſalus Methodicus de artificio diſſerendi
interpretatur,ancilla fruitur loco dominæ:& cõmuni miniſtræ ineptè attribuit,
quæ ad eam tantum ſcientiam pertinent,quę in reliquas ſummum principatum
obtinet. Cuius errore Logodædalus quoque in huius loci interpretatione dece-
ptus eſt, ſicut in ſequentibus obſeruabimus.

DE TRIBVS VNIVERSÆ NATVRÆ principiis materia primo loco explicatur, ex Platonis Timæo : variáque ſimilitudine oſtenditur quo modo ea ſe habeat ad omnes rerum naturalium formas.

CAP. 7.

1 *Sequitur vt de principiis & de his quæ ſunt Theolo-
gicæ ſpeculationis,diſſeramus, à primis ducto initio , & ab
iis ad ortum Vniuerſi deſcendentes:tandémque deſinentes in
hominum procreationem atque naturam . Ac primum de
materia dicamus.* [2] *Hanc fictioni ſubiectam , omnium rerũ*

capacem, matrem ac locum nominat: [3] *atque ſubiectum ſine ſenſu tractabile adulterináque ratione comprehenſibile. Eius autem proprium eſſe vult, vt omnes rerum ortus excipiat ac nutricis inſtar foueat: omnes item formas recipiat, cum ſuapte natura omnis formæ & qualitatis ac ſpeciei ſit expers. Talia verò in ea tanquam in tabula effingi, ab eiſdémque hāc informari, cum nullius propriæ figuræ qualitatíſve ſit particeps.* [4] *Neque enim eſſet ad varias rerum formas & impreſſiones commodè præparata, niſi qualitatis eſſet expers, & omnium earum formarum, quas debet excipere. Si quidem videmus eos qui ex oleo vnguenta parant odore ſuauia, oleum quærere quòd maximè omnis odoris ſit expers: vel qui in cæra aut argilla rerum formas volunt effingere, illa præmollire atque ſine vlla figura exhibere. Conuenit igitur materiæ omnium capaci, vt ſi modo formas omnes ſuſceptura ſit, nullam earum naturam habeat: ſed qualitatis & formæ omnis expers, formis omnibus ſubiiciatur. Hæc itaque cum ſit eiuſmodi, neque corpus erit, neque quid incorporeum: ſed ſua facultate corpus, quemadmodum æs facultate ſtatua. Quoniam tum ſtatua efficietur, cum huius formam excipiet.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 7.

1 Platonis imitatione Phyſica cum Metaphyſicis coniungit: imò ipſa phyſica ex deo repetit & ad eundem refert. In phyſicis autem explicandis, definit in hominem, quemadmodum & Plato in Timęo & Ariſtoteles in vniuerſa phyſiologia. Qua occaſione fortaſſe de tribus principibus partibus philoſophię eam poſtremo loco expoſuit quę ad vitam & mores pertinet. Vt ab hominis natura, quę partim corpore, partim animo continetur, ad eiuſdem vitam & mores tranſiret. Quanquam alia ratione pars hęc de vita & moribus, ei quę ad contemplationem veritatis pertinebat, potuit anteponi: prout ſcilicet in vniuerſa philoſophia actio contemplatione inferior eſt, & ad ipſam contemplationem (ſicut teſtantur

omnium Platonicorum libri) via paranda antecedente animorum purgatione, quæ philoſophiæ moralis eſt propria. Quoniam in ipſarum perturbationum regno, philoſophica contemplatio non poteſt conſiſtere: perturbationes autem reprimuntur, & ad rationis regulam reuocantur per virtutes, quæ morales nominantur, quæ inde purgantes, ab ipſis Platonicis ſunt appellatæ. Sed in hac ordinis varietate idcirco nobis minus laborandum eſt, quòd non hi ſumus, qui rerum omnium docendarum vnicum ordinem eſſe velimus. Quam ſapientiam Theſſalo Academiæ noſtræ methodico non inuidemus. Vt vero in inſtituta comparatione Platonis cum Ariſt. permaneamus, obſeruandum hoc loco nobis eſt, In principiis vniuerſæ naturæ, de quibus proximis capitibus eſt agendum, his eſſe commune quod vterque tria ponit. Sed in eorum enumeratione hoc ſolo conueniunt quod in illis materiam agnoſcunt: quam Alcinous ex Timęo his modis exprimit, quos Ariſtoteles in illo magis probaſſe videtur. Quãquam Plato Pythagoreos ſequutus, eam nonnunquàm ponit in puncto, linea, ſuperficie, aut in dualitate infinita: quæ Ariſtoteles paſſim exagitat in Metaphyſicis. In reliquis duobus principiis maxime differunt. Siquidem materiæ Plato adiicit opificem deum & Ideam vt exemplarem cauſam: Ariſtoteles formam & priuationem. Deum autem, etiamſi pro cauſa efficiente principe Ariſtoteles agnouerit, apertiſſimè quidem vt capite nono demonſtrabitur, libro de mundo ad Alexãdrum, & in Metaphyſicis: obſcurius vero in ſermonibus de natura libro 8. Phyſic. cum eum rationem habere vult primi mouentis immoti manentis, & lib. 1. de Cœlo cum ait deum & naturam nihil fruſtra facere: non tamen inter naturæ principia retulit. Quoniam naturæ contemplationem ad deum quidem vt natura ſuperiorem referre voluit. At fortaſſe veritus eſt, ne eum naturę lege includere videretur, ſi in naturæ principiis numeraret. Itaque pro principiis ea tantum vſurpauit, quæ ſunt in ipſis rebus naturalibus, háſque mouent & ſimul cum eiſdem mouentur. Ab his verò nos quaſi manu duxit ad cauſam primam, quæ extra res naturales, vel potius ſupra has, eaſdem mouet cum tamen maneat immota. At Plato diuinus, eiuſdem naturæ contemplationem ab ipſo deo tanquam à principio reuocauit & ad eundẽ vt ad finem retulit. Qui ex ſubiecta materia res procreet, in hácque formanda propoſitam habeat imitationem ideæ, id eſt vt Platonici loquuntur, ſui ipſius tanquam exemplaris cauſę, de qua proximo cap. diſſeretur. Ariſtoteles repudiata idea ad perfectionem rei naturalis in principiis, contentus eſt ea forma quæ in materia eſt, & ex Platonis ſententia, ideæ imago tantum, non primum principium. Amplius vero priuationem à materia ratione diſtinguit, quàm cum illa re eandem eſſe fatetur lib. 1. Phyſic. ſicque tria principia colligit: ex quibus duo rem conſtituunt, materia & forma. Rémque iam conſtitutam, naturalibus motibus ipſa forma mouet, materia obſequente, vel etiam ſuis qualitatibus vt inſtrumentis, adiuuante. Priuatio vero in ſimplici rerum ortu, mutationis in materia cauſa eſt efficiens. Quę omnia ſi in illis attentè conſideramus, facilè animaduertemus in propoſita quæſtione de principiis ſententiarum diuerſitatem maximam, ex varia philoſophandi conſuetudine profectã: contrarietatem fortaſſe omnino nullam exiſtere.

2 Materia prima Ariſtoteli nihil aliud eſſe videtur quam maximè communis ſubiecti ratio, quæ, quoad intellectus poteſt, ab omnis formæ proprietate aut ad eam præparatione, cogitatione ipſa abſtrahitur. Nuſquam tamen ſit, neque vnquam fuerit, niſi informata & numerabilis facta. Quemadmodum animal commune nullum per ſe prorſus eſt, quod non ſit rationis particeps aut expers: & tamen eius natura ab iis omnibus ſua ratione eſt ſeparata. Vt enim ille in Phyſicis

& Metaphyſicis prima contraria nominat, quæ in natura nuſquam ſunt niſi vt aliqua ſpeciali contrarietate continentur, ſed ab hac in cõmunibus de natura ſermonibus cogitatione abſtrahuntur. vt (quod idem in primis principiis poſtulat cap.4.lib.1. phyſic) ſemper eadem manere poſſint: ſic de generali ratione primæ materiæ nobis hoc loco videtur ſtatuendum. Quanquam neque hanc notione, ſua, omnis formæ prorſus expertem eſſe, Io. Grammaticus arbitratur cap. 11. lib. de mundi æternitate contra Proclum, ſed ſub ratione corporis triplicíſque in illo dimenſionis intelligendam eſſe. Nam ſi materię nomen, inquit, non eſt inane ſed res eſt aliqua naturalis, quæ ſit & conſtet, rationem quoque habeat neceſſe eſt per quam ſit. Vniuſcuiuſque autem rei ratio, forma eius eſt & ſubſtantia. Non igitur fieri poteſt vt modis omnibus forma vacet materia. Hoc enim ipſum eſt perinde ac ſi prorſus ipſa non eſſet. Nã quod ſuæ eſſentię nullam rationẽ habet, id in iis quæ ſunt omnino nõ eſt. Quare nihil vetabit quin quod tria habet interualla, prima ſit materia: etſi ipſum ſpecie aliqua inſignitum ſit, & non informe. Sed hoc ille fortaſſe in Ariſtotelis doctrina falſo ſibi concedi poſtulat, materiam primam ſua ratione rem eſſe aliquam naturalem, quæ ſit & conſtet. Vt enim hæc alicuius corporis ſit, quia ad illud refertur (quod etiam Alcinous ad finem capitis huius manifeſtè indicat) non tamen neceſſario in ipſo corpore intelligitur: ſed ab illius forma, quæcunque illa ſit, cogitatione abſtrahitur. De qua ſic Ariſto. cap. 3. lib. 6. Metaphyſi. materiam eam intelligo, inquit, quæ per ſe nec aliquid, nec quãtum, nec quicquam aliud eſt, eorum quibus id quod eſt, definitione aperitur. Quod quia difficillimum eſt niſi per analogiam comprehendere, idcirco ab eodem dictum eſt capite ſeptimo libro primo phyſicorum, hanc omnino neque in intelligentiam, neque in ſenſum, aut numerum cadere: In alterum autem horum abſolutè caderet, ſi ſuapte natura corporis forma trináque dimenſione conſtaret: Sicut diſputat Plotinus capit. 8. & 9. lib. de materia prima. At Plato in Timæo, etiam ſi materiam primam agnoſcat, in eáque multa habeat cum Ariſtot. communia: in hac tamen, quã non tempore ſed, natura mundo priorem eſſe vult, ponere aliquando videtur non nudam priuationem, ſed rerum omnium confuſa principia: quæ poſtea ſingula in mundi origine dicantur in ſuum ordinem eſſe adducta. Sic enim ille loquitur. Vniuerſi quod genitum eſt & ſenſibus omnibus manifeſtum, matrem ipſam receptaculúmque, neque terram, neque aërem, neque aquam eſſe dicamus, neque rurſus aliquid ex iis conſtitutum, aut aliqua ex quibus hæc ipſa propriè ſubſiſtunt, ſed inuiſibilem potius ſpeciem quandam, & informem ſinum, omnium capacem: qui modo quodam ambiguo & vix explicabili, diuinæ & intelligibilis naturæ ſit particeps. Et apertius pauló poſt. Sic illa tunc, inquit, quatuor genera (quatuor verò elementa intelligit) ab ipſo eorum receptaculo inſtrumenti illius piſtotij inſtar tumultuante & diſcernente, commota, diſſimilia quæque à diſſimillimis longè ſeparabantur, ſimillima verò rurſus coibant: atque idcirco etiam antè mundi exornationem ſedibus diuiſa erant, ſed neque his ratio inerat, neque modus. At vero vbi cuncta redigi ad modum placuit, deus ignem primo, ac terram aërémque & aquam (quæ quidem elementorum præferebant veſtigia, ſed ita erant affecta vt par eſt illa à quibus deus abeſt) diſtinctis figuris, ſpeciebus & numeris exornauit. Ea vero apud nos ſententia ſemper rata indubitáque præ cæteris habeatur, quod deus illa cum talia non eſſent, quam pulcherrimè optiméque fieri poterat, ordinauit. De quo eiuſdem Platonis ſententiam apertius explicat Plutarchus libro de animi procreatione. Idque eſt fortaſſe quod in illo Ariſtoteles notat lib 4. Phyſic. receptaculũ ſiue locũ, quia pars rei quę recipitur, non eſt, materiã eſſe non poſſe.

Et tamen Sebaſtiano Foxio cap.5.lib.1.de conſenſione Platonis & Ariſt.de eiuſmodi primo principio videtur omnino eadem horum duorum philoſophorum ſententia. Quod etiam Beſſario Cardinalis contra Trapezuntium conatur efficere cap.5.lib.2. Quanquam hic cap.6. lib. eiuſdem id inter illos intereſſe arbitratur, quod materiam, vt rationem habet ſubiecti manentis, Plato in Timęo appellat hoc aliquid. Ariſtoteles autem lib. 1. Phyſic. fatetur magis quidem hoc aliquid ſignificare quàm priuationem: ſed id abſolutè ſolius eſſe formę, à qua proficiſcitur omnis naturę determinatio. Hoc verò pertinet ad ſuperiorem quęſtioné quę cõtra Io. Grammaticum diſputata eſt, an illa ſcilicet neceſſariò intelligenda ſit vt triplici dimẽſione affecta. Secundũ quam relationé ad formas omnes, quarum nullã habet, apta verò eſt ad quaſlibet viciſſim recipiendas, quanquam materia prima non ſolum in poteſtate eſſe, ſed poteſtas ipſa dicatur vt ſępe in Metaphyſicis, aſſentior tamen Iulio Scaligero philoſopho noſtra ętate acutiſſimo, eam ſua eſſentia verè vnum eſſe naturę principium, partémque quodammodo compoſitę rei naturalis, formarum fundamentum & ſubiectum ſubſtantiarum quę ſunt cum materia coniunctę. De qua, ex Platonicorum ſententia, déque his quę in hac aliqua ex parte ſunt coniuncta cũ noſtra religione, vide plura apud D. Auguſtinum lib.1.de Geneſi contra Manichęos.

3 Materia prima, ſicut modo dictum eſt, hoc ipſo quod eſt eiuſmodi, in ſenſum cadere non poteſt. Quia hoc aliquid non eſt, nec vllius qualitatis particeps. Omne autẽ quod ſenſum mouet, hoc aliquid eſt, & per aliquam qualitatem ſenſum mouet, vt Ariſt. docet cap.6. lib. 2. de Animo. Tangitur tamen quodam modo: quia rationem habet ſubiecti, quod etſi reipſa corporeum non ſit, ad corpus tamen refertur: cuius proprium eſt vt tactu, tanquam ſenſu omnium primo maximéque communi, percipiatur. Vel, quod Calchidio magis placet, vt illa quæ ſuaprè natura omnino informis eſt, in ſecunda materia cui ineſt informatur, ſic in eiuſdem tactu, ipſa quoque quodam modo tactu percipitur. Nec tam eius ſenſus eſt, quam in ipſis materiatis, quibus ſubeſt, quidam quaſi conſenſus. Quemadmodum apud Ariſt. rerum ſingularum in ſenſum cadentium & fluentium, genera vniuerſa in his ipſis quodam modo ſentiuntur & fluunt, cum tamen vt ſua ratione abſtrahuntur ab illis, & à ſenſu omnino ſeparata ſint, & omnis mutationis expertia. Nec diſſimilis eſt cauſa propter quam adulterina ratione eadem dicitur à Platone comprehendi. Quoniam enim quod propriè in intelligentiam cadit, per aliquam ſpeciem & formam intelligitur: ea certè abſolutè intelligi non poteſt, cuius nulla prorſus forma eſt. Quare reliquum vt adulterino quodam modo intelligatur, ſicut & adulterina ratione ſentitur. Itaque cum omnia à nobis aut ſenſu, aut ratione cognoſcantur, materia prima quodammodo vtriuſque cognitionis particeps & expers eſſe dicetur. Id verò eſſe videtur quod Ariſtoteles ſcribit cap.7.lib.1. Phyſic. hanc per ſimilitudinem tantum cognoſci. Quoniam, inquit, quam rationem habet æs ad ſtatuam, vel lignum ad lectum, vel ad aliquid eorum quę formam habent, materia & id quod forma caret, antequam formam acceperit: eandem hęc habet ad omnem eſſentiam & quicquid eſt rerum ſingularum.

4 Quo modo materia ad poteſtatem affecta ſit, per eámque perpetua viciſſitudine rerum formas recipiat, nec tamen vnquam ab illa poteſtate omnino recedat, ſic Plato docet in Timęo. Si quis cunctas figuras, inquit, ex vna eadémque materia auri fictas, continuè in alias & alias reformet, déque vna quadam illarum pręſens aliquis, quid ſit quærat, verè admodum & tutiſſimè reſpondere poſſumus aurum illud eſſe: triangulum verò aut aliam figuram earum quę impreſſę in eo

ſunt, & continuò permutantur, quaſi reuera ſint, non licet dicere. Sola quippe illa reſponſione tanquam tutiſſima, contenti eſſe debemus. Eadem de illa materia quę cuncta recipit corpora, ratio eſt. Idem ſemper eſſe dicenda eſt: ſi quidem ex propria potentia recedit nunquam. Suſcipit enim ſemper omnia, nec vllam vnquam iis ſimilem vllo pacto ſibi formam contrahit. Omnis ſanè natura fictioni ſubiecta eſt, agitatáque ab ingredientibus & figurata quodam modo, alias aliter ſe habere videtur. Quę verò ingrediuntur & exeunt, verè ac ſemper exiſtentium ſimulachra ſunt, miro & vix explicabili modo ab ipſis rebus, quę verè ſunt, figurata, quemadmodũ deinceps narrabimus. Tria in pręſenti genera ſumenda ſunt: vnum quod gignitur: aliud à quo gignitur: aliud à quo ſimilitudinẽ trahit quod naſcitur. Idcirco comparare hæc ita decet. Quod recipit, matri: vnde recipit, patri: naturam iſtorum mediam, proli. Sed ita intelligendum eſt, quod cum eſſe debeat effigies rerum omni formarum varietate diſtincta, nunquam illud ipſum formationis huius gremium benè erit pręparatum, niſi informè ſit, & ſuapiè natura omnibus formis quas recepturum eſt, careat. Nam ſi erit alicuius eorum quę in ſe recipit, ſimile, cum cõtrariam eius cuius ſimile eſt naturam, aut aliam prorſus ſuſcipiet, nequaquã eius ſimilitudinem & effigiem exprimet: cum pręſe tulerit ſuam. Quo fit vt nullam ſibi propriam habeat ſpeciem, quod eſt omnia genera ſuſcepturum. Ex quibus intelligi poteſt cur apud Platonem ideę tantum adũbrata quędam imago, nunquam vero ſumma perfectio, in rebus ſingulis, quarũ formę cum materia ſunt coniunctę, poſſit exprimi. Quoniam cum illa etiam in corpore naturali, adhuc aliquam poteſtatem retineat, vel ad nouam formam recipiendam, vel ad eam quam iam excepit amittendam poteſtáſque omnis eiuſmodi, imperfectionem quandam & deformitatem habeat adiunctam, neceſſe eſt omnium rerum naturalium formas, hoc ipſo idea eſſe imperfectiores quòd ſunt cum materia coniunctę. Sicque Ariſtoteles ipſe naturales formas cum diuinis cõparatas, impuras appellat: & cap. vltimo lib. 1. Phyſ. ſcribit à materia formam appeti, vt à fœmina marem, & à re turpi pulchritudinem. Et Plotinus lib. de malis, quę & vnde ſint, in rebus naturalibus oſtendit materiam omnis mali cauſam eſſe. An igitur in corpore cœleſti materia iſtam poteſtatem adhuc retinet? aut ſi ita eſt, nnm efficitur illud quod eiuſmodi materia conſtat, caducum eſſe oportere? Apud Platonem cęleſtes orbes naturę lege diſſolubiles ſunt: ſed, vt ex cap. 13. libri huius intelligetur amplius, dei voluntate conſeruantur. Quia vt dicitur in Timęo, diuina voluntas, vniuerſa natura ſuperior eſt, hácque lõgè maiorem vim haber. At apud Ariſtotelem cęleſtia corpora, etiam ſuapte natura, ortus interitúſque ſunt omnino expertia: vt colligi poteſt ex cap. 3. lib. 1. de Cœlo & ex cap. 1. lib. 2. Quare in huius doctrina nonulli quęſierunt an in his materia quędam ſit: & ſi ſit, an eorum horúmque corporũ inferiorum ſit eiuſdem generis. Quam quidem quęſtionem Platonici nonnulli magis eludunt, quam explicant, cum aiunt quemadmodum forma quędam valde materialis eſt, qualis in materia prima, quæ vix forma eſt (hęc verò ea eſt quę forma corporeitatis à nonnullis appellatur, de qua paulò ante dictum eſt) ſic materiam eſſe quandam, quę vix materia eſt, qualis ea quę cœlo ineſt. Nec vero magis, meo quidem iudicio, ſatiſfaciũt nonnulli Peripatetici qui dicunt in cœlo ſubiectum quidem eſſe, materiam vero minime. Qui iidẽ ſubiectũ à materia hoc ipſo diſtinguunt quod illud ſignificet, id quod actu aliquid eſt & iam informatum, ſine annexa priuatione: hęc vero adhuc non ſit hoc aliquid, ſed coniuncta cum potentia, quę priuatione continetur. Nam cum Ariſtoteles in primis de natura ſermonibus omnium corporum naturalium, tam eorum quæ ęterna eſſe vult, quam quę caduca, principia explicet

eaque duo ſtatuat quę materiam & formam nominat , ſi cœlum naturale corpus eſt(quale certè illi eſt & vnum de quinque ſimplicibus,quod aſtreum elementū, vel quintum appellat lib.1.Meteor.& cap.3.lib.2.de animalium ortu) non video cur quod in illo à forma perficitur,non poſſit,vt ſubiecti,ſic materiæ nomen obtinere. Pręſertim cum eo loco prædicet ſe ea principia quęrere quę ſemper maneant: & ſecundū ſuas generales rationes,in rebus omnibus conſtituendis atque mouendis eadem retineantur. Neque vero hoc in eius doctrina concedendum eſt,in omnium rerum materia,cum iam informata eſt , poteſtatē manere ad exuendam eam formam quę iam ineſt : ſed id ſolum cōuenit corporibus lunę ſubiectis. In quibus quoniam materia dum ſuę formę in agendo obſequitur (agunt enim ſemper hęc per materię qualitatem organicam,quę repatiendo, cum tempore neceſſario elangueſcit) perpetuo fluit: accidit vt ſpoliata his vinculis quibus cum pręſente forma connectebatur, iam nouam appetat,& eius inexplebili deſiderio teneatur. In cœlo autem fluxus eiuſmodi ex Ariſtotelis mente omnino nullus eſt. Quia in eo forma aut omnino per ſe agit , aut certè non per eam materię qualitatem quę à contraria patiatur. Quare in illius materia ea ſola poteſtas retineri dicitur, quę actum perpetui motus in orbem reſpicit. Quo modo enim cęlum , aut ab aſſiſtente intelligentia, aut à propria forma(neque enim de eo hoc loco quęrimus) ſemper in orbē moueretur,niſi ad hanc perpetuitatē motus ſuſtinendam eiuſdem materia haberet poteſtatem? Ex quibus omnibus intelligi poteſt,quo modo horum inferiorum & cœleſtium corporum materia ſit eadē,aut diuerſa. Nam mea quidem opinione,eadem eſt ſecundum eā generalem primorum principiorum rationem,quę lib.1. Phyſic. explicatur. Diuerſa vero quia in iis corporibus & in cęleſtibus non eodem modo ad poteſtatem , aut ad priuationem,quę hanc continet , eſt affecta. In cęleſtibus enim ſic ea forma ſubſtantię,quę adeſt, materia fruitur,vt aliam non expetat,quę priuata eſſe dicatur: in his vero nunquam eſt ſine alicuius formę quam expetit , priuatione. Eadémque ratione illa cum cęli ęternitate conſiſtit: hęc cum corporū fluxu atque mutatione . Sed quia in Phyſicis æternum à caduco genere diſtinctum eſt,efficitur in cęleſtibus & iis inferioribus corporibus materiam quodammodo genere eſſe diuerſam. Sicque intelligenda ſunt quę ex Metaphyſicis commemorari poſſunt , primum quidem quod ſcribit lib. 8. non cuiuſlibet materiam eſſe , ſed eorum quorum eſt generatio mutua mutatióve. Quæ vero ſine mutatione ſunt,aut non ſunt , ea materiā non habere. Deinde quod amplius idē adiicit lib. 9.Neque motus is eſt potentia inquit, qui ſempiternus eſt. Neque ſi quid perpetuo mouetur potentia motu cietur : niſi ea ratione qua ex hoc in hunc terminum proficiſcitur. Huiuſce verò nihil prohibet materiā eſſe. Quocirca Sol atq; aſtra ſemper operantur atque mouentur , totúmque cęlū. Atq; non eſt pertimeſcendū ne tandē ſtent, moueriq; deſināt quod quidā naturales philoſophi pertimeſcūt. Neque id agentia defatigantur. Motus enim ipſis non vti rebus caducis atque mortalibus circa contradictionis potentiam competit , vt laborioſa ſit ipſa continuatio motus. Huius enim cauſa ſubſtantia eſt ea quę materia eſt, atque potentia non actu. Quæ ſequutus Auerroes capite 1.& 6.lib.de ſubſtantia orbis,contēdit cęleſtia corpora nō componi ex materia & forma. At idem Ariſt. cap.2.lib.12. Metaph. ſcribit quęcunque mutantur materiam habere,ſed diuerſam. Nam ęterna,quę ortum non habent & tamen loco mouentur,materiam habere , nō tamen generabilem,ſed ad motum ſecundum locum aptam, Lodouicus Viues lib. 1. de prima philoſophia,arbitratur in religione noſtra omnium corporum duplicem materiam eſſe ponendam. Idque ſignificatum à Moſe in libro Originum cum

ſic

ſic exorditur: In principio creauit Deus cęlum & terram. In hoc enim, inquit ille, duę materiarum rationes ac notæ videntur deſignatæ, non duę corporum eſſentię Cum verò additur, terram fuiſſe vaſtam atque incompoſitam & opertam tenebri, quid potuit ſignificãtius dici de hac noſtra materia, eorum quę generationes ac interitus accipiunt?

IN PRINCIPIIS IDEAM NVMERAT, ET quam variam rationem habeat apud Platonicos, oſtendit: deinde aliquot argumenta colligit quibus hi ideas eſſe, confirmare ſolent.

CAP. 8.

[1] Cum verò materia principij rationem obtineat, in principiis alia quoque ille admittit. Vnum quidem vt exemplar, quod idearum eſt: alterum quod eſt patris & authoris rerũ omnium dei.[2] Eſt autem idea quo ad deum, eius notio: ad nos verò, primum intelligibile: ad materiam, modus: ad ſeipſam autem, eſſentia. Omnino enim quicquid fit animi iudicio, ad aliquid fieri neceſſe eſt. Quemadmodum ſi quid ab alio fiat (vt à me ipſo, mei imago) eius exemplar præſupponi oportet. Atque etiam ſi externum nullum ſit, vnuſquiſque tamen artifex in ſe illud conceptum habens, eius formam in materia exprimit.[3] Definiunt autem ideam, exemplar æternum eorum quæ ſecundum naturam. Multis enim Platonicis minimè placet eorum quæ arte conſtant, ideas eſſe, vt Clypei, vel lyræ: neque eorum quæ præter naturam ſunt, vt fœbris ac bilis non naturalis: neque etiam ſingulorum, vt Socratis & Platonis: neque vilium vel abiectorum, vt ſordiũ atque feſtucæ: neque relatorum, vt maioris & excedentis.[4] Eſſe nãque ideas dei notiones æternas, & ſeipſis perfectas. Quod autem ſint ideæ his rationibus ſuadent.[5] Siue intellectus deus ipſe ſit, ſiue intelligẽs, intelligibilia illi inſunt: hæc-

que æterna atque immobilia. Si autem hoc, ſunt ideæ. Etenim ſi materia ipſa per ſe menſuræ eſt expers, ab alio meliore & immateriato modum menſurámque accipiat eſt neceſſe. Verum autem eſt antecedens. Verum igitur conſequens. Si autem hoc, ſunt ideæ: cum modi quidam ſint materiæ expertes. Accedit ad hæc quod ſi mundus non à ſe, aut quodam caſu talis eſt, non ſolum ex aliquo ortus eſt, verum etiam ab aliquo. Neque ſolùm hoc, ſed ad aliquid etiam conformatus. Id verò ad cuius imitationem conformatus eſt, quid aliud eſſe poteſt quàm idæa? Quare ſunt ideæ. Atque ſi intellectus à vera opinione differt: differt etiam quòd intelligibile ab opinabili. Si autem hoc, ſunt intelligibilia ab opinabilibus diſtincta. Quare ſunt prima intelligibilia, quemadmodum & prima ſenſilia. Si verò hoc, ſunt ideæ. At differt intellectus ab opinione vera. Efficitur itaque ideas eſſe oportere.

O. V. PETRO BRV-
LARDO, IN AMPLISSIMO Senatu Pariſienſi, claſsis tertiæ inquiſitionum principi, in iure dicendo integer. & peritiſſ.

Iacobus Carpentarius. S.

NON dicam, O. V. beatam eam ſupremi Senatus claſſem in qua regenda ſemper cum Platone philoſopharis, ne hoc non ſatis probetur pleríſque, qui ciuilibus vndis inuoluti, philoſophicas delicias pro tribulis habent: ſed certè beatiſſimum te, qui in ſummis perturbationibus, quibus noſtra ætas iactatur, in ſinu philoſophiæ, Endymionis ſomnum dormiens, Reipubl. ſic inuigilas vt in hac tibi nihil amplius concupiſcas, nullius priuatæ calamitatis metu commouearis. Etenim profecto, vt hodie tempora ſunt, neſcio quid in veſtra vita poſſit eſſe beatius. Quo animo ſemper fuiſſe te cum antea ſæpe ex multis audiuiſſem, nuper verò ipſe tua humanitate fruẽdo, & de philoſophia colloquendo reipſa ſenſiſſem, ſperare auſus ſum opus hoc philoſophicum, beneuolentiæ, vel etiam gratiæ, aliquid apud te eſſe inuenturum, ſi in eiuſdem partẽ aliquam vocareris. In cuius varietate nihil equidem potuit videri aptius quam vt de ideis Platonicis ad eum ſcriberem qui in Reipubl. adminiſtratione ſemper philoſophando, in

iuſti ideam perpetua cogitatione defixus eſt, & in iure dicendo, ex ſumma lege, quæ nihil eſt aliud quàm ipſa recta ratio, omnia moderatur & regit. In quo vtinam Rex noſter Chriſtianiſsimus permultos tibi haberet pares. A Platonica humanæ ſocietatis regendæ idea, profecto non tam longo interuallo eſſemus ſeiuncti. Sed reprimam me: tantúmque optabo, vt his noſtris nugis nonnihil indulgeas, & Reipub. diu viuas ac valeas.

DE COMPARATIONE

PLATONIS ET ARIST. IN *quæſtione de Ideis & vniuerſalibus,*

Iacobi Carpentarij diſputatio,

QVAE DISGRESSIO EST SECVNDA.

MAgna quæſtio eſt apud Platonem de Ideis, ſicut & apud Ariſt. de vniuerſalibus: eadémque propter horum comparationem, quam ab initio inſtituimus, nobiliſſima. In qua explicanda, quoniam non ſolum non poſſumus cum grauiſſimis veteribus philoſophis inter ſe diſſidentibus, omni ex parte cõuenire, ſed neque cum quibuſdam recentioribus, eius tractatio in certa capita nobis eſt diſtinguenda: vt in ſingulis conſtituamus quid Platonicum, quid Ariſtotelicum eſſe videatur: deinde his quæ contra afferri poſſunt, occurramus. Primũ verò de Ideis quæramus, an ſint, deinde quæ ſint, & quales, propter quid, & vbi à Platone poſitæ. Secundo loco, quorũ illæ ſint, & quorum non ſint: vtrum vniuerſorum tantùm, an etiam ſingulorum. Poſtremo, in rebus quæ ad eandem ideam referuntur, quis participandi modus. Quæ cum erunt expoſita, & in Ariſtotelis vniuerſalibus eodem ordine ſimúlque cum illis conſiderata, facile erit quæ hoc capite ab Alcinoo dicuntur intelligere, & in inſtituta Ariſtotelis cum Platone comparatione, videre quid nos ſequamur, quoque iure à nonnullis in hac quæſtione exagitemur. Idea, non eſt Platonis aut Socratis inuentum: ſed ea multis ſeculis ante hos, Mercurio Triſmegiſto cognita, & ab eodem frequenter vſurpata. Siquidem hic initio Pimandri, fatetur per conuerſam Dei patris ideam, ſe in mente ſenſiſſe lucem viribus innumeris præditam. Et eodem dialogo ad finem ſermonis primi, cum vniuerſam naturam Dei imaginem nominat, agnoſcit quod poſtea ex Platone efficere conabimur, in eodem rerum opifice, vel in eius filio, omnium quæ natura cõſtant, exemplar ineſ-

ſe & ideam. Atque ſermone 2. Deum vnicum appellat ipſum bonum: quæ etiam Platoni boni idea eſt. Sermone 8. Plenus ideis omnibus Deus pater, inquit, qualitates inſerens in ſpheram (ſic autem ipſam materiam eo loco nominat) velut in gyrum, omni qualitate circunſcripſit. Sermone 9. ait Deum omnium authorem, efficientem omnia, hæc ſibi conſimilia reddidiſſe. Hoc verò quid aliud eſt, quam in eodem rerum omnium ideam prædicare? Et Sermone 12. non ſolum in Deo rerum omnium ideam agnoſcit, ſed apertè vult præter hunc mundum in ſenſum cadentem, alterum exemplarem eſſe, & intelligibilem, in quo huius idea conſiſtit. Beatus Deus, inquit, dæmô bonus, animam eſſe in corpore, mentem in anima, in mente verbum pronûtiauit. Deum autem horum patrem aſſeruit. Verbum itaque imago ac mens Dei eſt: eſt corpus quidem ideæ, idea verò anima eſt, puriſſimáque portio materiæ aër, aëris anima, animæ mens, mentis denſque Deus. Mens circa animam, anima circa aërem, aër circa materiam. Neceſſitas autem prouidentiáque & natura, organa mundi ſunt ordiniſque materiæ. Etenim intelligibilium vnumquódque eſſentia: eſſentia verò illorum ipſorum idem. Ac eorum quæ mundo inſunt corporum vnumquódque eſt multitudo. Corpora compoſita ipſum idẽ habentia, atque inuicem mutuo tranſeuntia, immortalitatem ipſius eiuſdem perpetuò ſeruant. In cæteris corporibus quæ cõpoſita ſunt, corporis cuiuſque numerus eſt. Abſque numero conſtitutionem, vel compoſitionem, vel diſſolutionẽ fieri impoſſibile eſt. Vnitates quippe gignunt, atque augent numerum, rurſúſque ſolutæ, ſe in numerum retrahunt. Materia quidem vna totúſque hic mundus, magnus eſt Deus, imago maioris, vnitus illi, patris ordinem & voluntatem ſeruãs, vitæ totius integra plenitudo. Idem in Aſclepio, Dei vt exemplaris vel ideæ imaginem conſtituit duplicem, vnam in mundo, alteram in homine. Atque de ipſa mente alio loco ita ſcribit. Quid igitur eſt incorporeum? Mens, inquit, & verbum: quæ ſe ipſam ex vniuerſo ab omni corpore liberam ſuſtinet, & continet inerrabilis, impaſſibilis à corpore & intangibilis: ipſa ſeipſa ſtans, capax omnium ſeruatríſque rerum. Cuius radij ſunt bonitas, veritas, lux exemplaris, exemplar. Atque hæc quidem ex Mercurio, cuius hac in parte, ſicut in aliis permultis, admirabilis diuinitas. Platonem verò Ariſtoteles ſcribit Metaphyſic. lib. 1. & 12. à puero cum Cratylo verſatum imburúmque Heracliti opinionibus, quæ volunt ea ſemper fluere quæ ſub ſenſum cadunt, neque eorum perceptionem & ſcientiam eſſe, ideas poſuiſſe: quibus ſemper ſe eodem modo habentibus, ſcientiæ definitionéſque accommodarentur. Quanquam ille neque in Theæteto, neq; in Cratylo, Heracliti opinioni omnino aſſentitur: neque etiam ſi hâc

repudiaret, idearum neceſſitatem minus agnoſceret. Quoniam etiam ſi res in totum ſecundum ſubſtantiam quotidie non mutetur (quod Heraclitus arbitrabatur) tamen quia oriuntur & intereunt numeróque infinitæ ſunt, illi idea neceſſaria eſſe videtur: ſicut & Ariſtoteli ipſum genus vniuerſum, cuius ſcientia eſſe dicatur. Ille verò in Timæo ideas eſſe probat ea ratione quam Alcinous ad finem huius capitis ſequutus eſt. Si intellectus & vera opinio, inquit, duo genera ſunt, neceſſe eſt huiuſmodi ſpecies eſſe, quæ per ſe ipſæ ſint, & intelligentia potiùs quàm ſenſibus comprehendantur. Sin autem, vt quibuſdam videtur, vera opinio ab intellectu nihil differt: omnia quæ corporis ſenſus attingit, certa habenda ſunt. Quippe, quorum alterum doctrina nobis inſinuat, alterum perſuaſio, & illud quidem ſemper cum ratione vera, hoc autem ſine ratione. Illud nulla perſuaſione mutabile: hoc verò contra, huic mutationi ſubiectum. Veræ quidem opinionis, vir quilibet eſt particeps: intelligentiæ verò, dij quidem omnes, homines vero pauci admodū participes ſunt. Quæ cum ita ſe habeant, fateri oportet eſſe ſpeciem quæ ſemper eadem, ſine ortu atque interitu: quæ nec in ſe accipiat quicquam, nec aliunde: nec ipſa procedat ad aliud quicquam, ſenſúque corporis nullo percipiatur. Atque hoc eſt quod ad ſolam intelligentiam pertinet, eiuſque intentionis eſt proprium. In Phedone duæ aliæ rationes ſunt, quæ pluribus ab illo expoſitę in pauciora ſic poſſunt contrahi. Prior quidem, quod quæcunque appellantur æqualia, ea ſecundum ſubſtantiam eadē manentia, poſſunt etiam fieri inæqualia. Æqualitas verò ipſa, nunquam inæqualitas fieri, aut videri poſſit. Poſterior, quod quæ dicuntur æqualia, ea vt imperfecta, inæqualitate quadā participent. Æqualitas verò ipſa ab omni inæqualitate ſit ſeparata. Platonici vt hoc idem apertiùs confirment, his alia multa adiiciunt: quæ breuiter tantum indicabimus, ne primæ quæſtionis explicatio longior ſit quam volumus. Vniuerſi opifex, aiunt, Deus eſt: qui ſuo eſſe facit omnia. Quicunque vero ſuo eſſe facit, ſui imaginem facit. Qui igitur vniuerſi eſt opifex, ſui imaginem in mundo expreſſit. Quod ſi verum eſt, habet ille in ſe exemplares cauſas vniuerſi: quæ ſunt ideæ. Itémque, ſi mens & natura plenæ formatū ſunt, pérque illas agunt (quod in naturalibus artificiiſque apparet) merito & Deus qui naturæ mentiſque formator eſt, informis eſſe non debet. Per formas igitur agit, quas appellamus ideas. In quo, quanquam apud illos frequentiſſima ſit Dei opificis cum noſtris artificibus comparatio, hoc tamen intereſt, quod formæ exemplares in animis artificum partæ ſunt, Deo naturaliter inſunt: quódque in artificibus, & à ſeinuicem & ab illorū mente ſunt diſtinctæ: in Deo verò minimè. Has Proculus non ſolum ex-

Ideas eſſe quibus rationibus probāt Platonici.

emplares, ſed etiam eſſentiales formas eſſe voluit. Plotinus eo libro quo inquirit vnde idearum multitudo extitit, docet primum ideam rei cuiuſque, quantumlibet compoſitæ motibúſque diſtractæ, in Deo ſimplicem eſſe, omnia præſentia in ſe cõtinere, quæ apud nos temporibus diſtinguũtur: deinde intellectum primum ſumma lucis ſuæ fœcunditate in quamplurimos redundante, ſe ipſum intus idearúmque radios propagare, & ex hac propagatione, naturales rerum formas, tanquam lumina, profluere. Idem libro de intellectu & ideis, declarat formas quæ ſunt in materia, dependere à formis quæ ſunt in anima mundi, tanquam in fonte: has verò rurſum à formis quæ ſunt in mente prima, tanquam in fonte formarum animæ. Quid? quod etiam noſtri, hãc Platonis ſententiam vt cùm religione Chriſtiana maximè coniunctam, ſunt amplexati? Antiquiſſimus philoſophus & eorum qui noſtram religionem fundauerunt penè æqualis, Dionyſius Areopagita, libro de diuinis nominibus ita loquitur. Exẽplaria eſſe dicimus, inquit, in Deo rationes ſubſtantificas rerum, & ſingulariter antè ſubſiſtentes, quas prædeſtinationes Theologia vocat, & bonas diuináſque voluntates, eorũm quæ ſunt definitrices & effectrices: ſecundum quas ipſe ſuper eſſentiam Deus, quæ ſunt, omnia prædeſtinauit, atque produxit. Scio quid in eum locum ſcriptum à D. Thoma commemoret Beſſario Cardinalis cap. 3. lib. 3. contra Trapezuntium. Conſiderandum, inquit Thomas, difficultatem eſſe in libris Dionyſij propter multa, ſed maximè quia vtitur modo loquendi quo Platonici vſi ſunt: qui apud iuniores conſuetus non eſt. Cum enim reducere vellent compoſita, & materialia in ſimplicia, principia poſuerunt ſpecies ſeparatas: vnde hominem ſingularem ſenſibilem, non eſſe ipſum hominem, ſed participatione illius primi hominis ſeparati, ſingularem hunc eſſe dicebant. Quod vt in ſpeciebus ponebant, ita etiam in maximè communibus vnum primum, quod eſſet ipſa eſſentia bonitatis, vnitatis & eſſe, quòd Deum dicimus, ponendum cenſebant. Vnde illud primum nominabant ipſum bonum. Quæ Platonicorũ opinio, inquit D. Thomas, non conſonat veritati, aut fidei, quãtum ad hoc quod de ſpeciebus naturaliter ſeparatis ſtatuit: ſed quãtum ad id quòd de primo principio dicebant, veriſſima eſt, & fidei Chriſtianæ conſona. Hoc, inquam, ſcio quale ſit, & quam accommodatum ad defendendam Ariſtotelis diſputationem contra Platonem: ſed quia nondum quæro quo modo ideæ ſeparatę ſint (de quo poſtea diſputabitur) verum id ago tãtùm, vt intelligatur quibus de cauſis hę ab illo ſint poſitæ, idcirco illud omittamus hoc tempore, & cætera perſequamur. D. Auguſtinus cap. 15. lib. 5. de Geneſi ad literam, explicans illud D. Ioannis, Quòd factum eſt in ipſo, vita erat, de ideis Platonicis

Chriſtiani philoſophi ideas probauerunt.

tonicis ſic philoſophatur. Id quod per ipſum factum eſt, inquit, vita eſſe in illo intelligatur. In qua vita vidit omnia quando fecit, & ſicut vidit ea, ita fecit: non propter ſe ipſum videns, ſed in ſe ipſo, ita enumerauit omnia quæ fecit. Nec alia viſio ipſius & Patris: ſed vna, ſicut vna ſubſtantia. Nam & in libro Iob, ipſa ſapientia, per quam facta ſunt omnia, ſic prædicatur: Sapientia vnde inuenta eſt, vel quis locus ſcientiæ? Ignorat mortalis viam eius, nec inuenietur in hominibus. Et paulò poſt, Audiuimus eius gloriam: dominus commendauit viam eius. Ipſe enim omne quod eſt ſub cælo perfecit, & nouit quæ ſunt in terra omniáque fecit: ventorum libramenta, atque menſuras quando fecit, ſicut vidit, enumerauit. Quibus omnibus, inquit Auguſtinus, probatur quod hæc omnia priuſquam fierent, erãt in notitia facientis & vtique ibi meliora, vbi veriora, vbi æterna & incommutabilia. Quanquam ſufficere debeat, vt quiſque nouerit & inconcuſſè credat, quod Deus hæc omnia fecerit. Non opinor quenquam eſſe tam excordem, vt Deum, quæ nõ nouerat, feciſſe arbitretur. Porrò ſi nouerat ea priuſquam faceret, profectò priuſquam fierent, apud illum erant eo modo nota quo ſempiternæ atque incommutabiliter viuunt & vita ſunt. Facta autem eo modo quo vnaquæque creatura in genere ſuo eſt. Idem D. Auguſtinus cum aliis locis multis hanc Platonicorum ſententiam approbet. ca. 28. lib. 7. de Dei Ciuitate ſcribit Varronem voluiſſe ideam Mineruæ nomine à poëtis philoſophiã ſuo more inuoluentibus ſignificatam. Quod hæc Iouis ſapientia ſit & ex eius cerebro nata. Atque in quęſtionibus 83. quęſtione 46. poſtquam diſtinxit ideas in Deo, & in humana mente valdè repurgata, hæc ſubiicit. Quis religioſus aut vera præditus religione, tales ideas negabit? aut illas non profitebitur? Certè nullus. Niſi dicere velit quæ ſunt, à Deo non habere vt ſint, aut ab illo non regi, neque gubernari: aut ſi hoc dederit, affirmare velit id ſine cognitione ac ratione fieri. Quod eſſet velle Deum agere, quæ agit, temerè. Quæ omnia cũ ſint abſurdiſſima, neceſſe eſt vt ideas ponamus. Iam quis earum vſus ſit videamus. De hoc quidem multa ſunt apud Platonem libr. 6. de Rep. potiſſimúmque de idea boni, quam Ariſtoteles exagitat cap. 6. lib. 1. Ethic. Sed illa omnia eo pertinent, vt intelligamus ad rerũ procreationem, ne temeraria & fortuita videatur, ideas eſſe ponendas, vt exemplaria primi opificis. Cur enim hic non quauis mutatione quiduis procreatur, ſed determinatæ mutationes, & diſcurſus apparent: niſi in naturæ & opificis huius rationibus ordo quidam præexiſtat? De quo ita apud Platonem Socrates diſputat cum Hippia. SOC. Omnium qui rem aliquam operantur, Hippia (vt mihi quidem videtur) ea eſt conditio, vt aut ſciant quæ agunt, aut neſciãt. Num idem

Idea Minerua nomine à poetis ſignificata.

Idearum quis vſus.

videtur & tibi? HIPP. Videtur. SOC. Nónne qui ſciunt, periti: qui verò neſciunt, rudes atque imperiti nominantur? HIPP. Nominantur. SOC. Quem intelligemus peritum Hippia, nónne qui eius rei quam facturus eſt, certam & rationem & ſpeciem habet? HIP. Eum ipſum. SOC. Annulum igitur illum tuum, quem in Olympicis à te mira arte elaboratum oſtentaſti, num effeciſſes ſi & ſculpendi rationem & annuli ſpeciem non habuiſſes? HIPP. Non profectò. SOC. Et Phidias cum Mineruam quæ in arce eſt, faceret. HIPP. Minimè. SOC. Eia age, bone vir, illum qui à nobis δημιουργὸς, à poetis rerum opifex dicitur, qualem credis? HIPP. Maximum. SOC. Putáſne eum certa ratione agere, quemadmodum periti ſculptores ſolent: an potius cæco ac fortuito euentu, quemadmodum rudes & inexperti? HIPP. Certa ratione, ô Socrates, quemadmodum periti. SOC. Dicéſne eum irrationabili potentia ignoranter agere, veluti naturam? HIPP. nequaquam SOC. fatendúmne præſciri ab eo quæ fiunt: vt ſi hominem faciat, cognoſcere ſe facturum hominem: ſi equum, equum? HIPP. Fatendum. SOC. Nónne quemadmodum in te erat ſpecies annuli, & in Phidia ſpecies Mineruæ, erũt ſimiliter in eo ſpecies hominis & equi? HIPP. Erunt. SOC. Habebit igitur is rerum quas facit, omnium in ſe ſpecies. HIPP. Habebit. Quibus etiam hæc vtilitas adiici poteſt, quod vt per has ideas cognoſcit opifex omnia: ſic ad eaſdem noſtra cognitio refertur, ad illáſque aſpirat, tanquam ad finem. Ad quas eò propius accedit, quo magis noſter animus à rerum quæ in ſenſum cadunt, falſis imaginibus eſt repurgatus. Ex quo dictũ ab eodem Platone in Sympoſio, animum diuinę pulchritudinis amatorem, quando diuinas rationes attingit, tunc nõ amplius ſimulachra rerum, ſed res veras parere in ſe ipſo, partáſque nutrire: familiarẽ Deo fieri, ac præ cæteris immortalem. Ideóque exiſtimauit per ideas res habere, vt & verè ſint, & perfectè non modo à Deo opifice, ſed etiam à nobis cognoſcantur. Neque verò iſta de ideis ſecunda opinio eſt (quod quidam arbitratur) nec in hac ex rerum ſingularum diligenti obſeruatione illæ tanquam notiones, in animis noſtris imprimi & efformari apud Platonem dici poſſunt: verum per recordationem excitari: quæ ingenitæ ſunt, ſed corporis contagione obſcuratæ. Quod verò de hac cognitionis noſtræ perfectione per ideas à Platone dictum eſt, id Ariſtoteles occupans eodem capite 6. lib. 1. Ethic. ſic reprehẽdit. Fortaſſe, inquit, cuipiam videatur vtilius cognoſcere ipſum (nempe ideam boni) propter-ea quæ aguntur & poſſidentur bona. Quoniam ipſum tanquam exemplar nobis proponentes, facilius etiam agnoſcemus noſtra bona, & cum cognouerimus aſſequemur. Atque hæc ratio probabilitate quadam nititur: ſed videtur à ſcientiis

diſſentire. Nam cum omnes bonum aliquod expetāt, & quod opus eſt, inquirant, tamen huius boni cognitionem prætermittunt. Atqui non eſt veriſimile omnes tantum adiumentum ignorare, nec inquirere. Ac illud quæri poteſt ecquid textori, aut fabro ad artem adiumenti, ſi ipſum bonum intelligant? aut quo modo peritior medicus, aut præſtantior dux belli ſit futurus is, qui ideam ipſam fuerit contemplatus? Non enim ſic valetudinem medicus ſpectare videtur: ſed hominis, aut certè potius ſingulorum. Etenim ſingulis medetur. Ex quibus omnibus iam de ideis intelligitur quæ qualéſque ſint, & cur à Platone poſitæ. Quarum verò rerum ſint, quarum non ſint (quod erat ſecundo loco propoſitum) commodius poſtea in Alcinoi contextu exquiretur. Nunc ſequitur vt de hoc diſſeramus, vbi illæ ſint, & vtrum à diuina mente ſeparatæ. Id enim vnum eſt veteribus philoſophis, atque recentioribus maximè controuerſum: & in quo exagitamur à nōnullis, qui nos hoc loco prolixiores eſſe cogunt. Ego quidem in philoſophando Ariſtoteli tantum tribuo, quantum hominem homini tribuere fas eſt: nec ita tamen ſum addictus, vt cum in aliis rebus multis, tum verò maximè in frequentiſſimis huius diſputationibus contra alios philoſophos, non illud arripiam ex eodem, amicum eſſe Platonem, amicum Ariſtotelem, ſed ſanctum eſſe vtrique anteferre veritatem. Quo confirmatus & in philoſophando liberior factus, quanquam animaduertam aliud placuiſſe D. Thomæ, Alberto, Trapezuntio, & acutiſſimo noſtræ ætatis philoſopho Iulio Scaligero aliíſque permultis: ſic tamen mihi perſuadeo, nunquam Platonem ideas ſecundum perfectionem ſuam alibi quam in diuina mente poſuiſſe: nec de hac ſententia vllam in eius doctrina contrarietatem verè notari poſſe: Ariſtotelem verò non ignoraſſe quidem hoc, ſed eiuſmodi philoſophandi genus, quod rerum eſſentiam ab ipſis rebus ſepararet, nunquam probauiſſe: & ſi ſeparatas ideas, ex Platone vllo loco eſſe dixit (ſicut certè pleríſque dixit) id de alia ſeparatione quàm à diuina mente eſſe accipiendum. Quæ eadem ſi in diſputatione contra has ideas inſtituta, intelligatur, rationes tamen Ariſtotelis magnā adhuc probabilitatem eſſe habituras. Sin verò ad illam exemplarium officinam à Deo diſtinctam, atque reipſa ſeparatam, quam iſti in Platone comminiſcuntur, referatur: non modo non veram futuram tam nobilem diſputationem, at ne probabilem quidem, ſed fallacem, & in diſcipulo, ſi magiſtri odio id facit, intolerabilem: ſin eum (ſicut antea in præfatione dictum eſt) qua debuit obſeruantia viuum mortuúmque coluit, incredibilem. Quod vt mihi concedatur ab his qui eandem in philoſophando libertatem adhibere volent, contendam hanc vnam fuiſſe Plotini, Porphirij, Procli, Proculi, Iamblichi, Pſelli,

Ideæ an à Deo ſeparatæ.

D. Auguſtini, Marſilij Ficini, Io. Pici Mirandulæ, Auguſtini Ægubini, Beſſationis Cardinalis omnium Platonicorum de Ideis opinionem. In quorum teſtimoniis commemorandis, ne in immenſum creſcat oratio, locum vnum atque alterum tantum nunc proferam ex Marſilio Ficinio. Reliqua perſequetur accuratiùs qui (quod nos ſedulo fecimus) in illis omnibus Platonicis euoluẽdis ſuam operam volet ponere. Neque verò Marſilius id tantum arbitratur quod nunc contendo, ideas ſcilicet ſecundum ſuam perfectionem non eſſe niſi in mente diuina, ſed eos qui aliud Platoni aſcribunt, calumniæ arguit. Sic enim ille ſcribit Commentario in librum D. Dionyſij de diuinis nominibus. Platonici nunquam voluerunt, inquit, ideas eſſe ab intellectu, vel Deo ſeparatas: vt falſo Peripatetici calumniantur. Sed in quodam intellectu diuino extra controuerſiam poſuerunt illas, abſoluta quadam ratione formaliter inter ſe diſtinctas. Intellectum verò eiuſmodi Platonici quidem diuinum, noſtri Angelicum nominãt. Nam in ipſo Deo ideas vtrique ponunt, non tamen abſolutè prorſus, ſed quadam relatione diſtinctas: quatenus Deus ipſe virtutis ſuæ cõſcius, quot quantíſque modis ſit extra communicabilis, non ignorat. Modi verò hi definiti penes Deum plurimi quidem, ſed ſub vnica natura formáque compræhenſi, in rerum natura, ideæ ſunt omnium. Inde rurſus in diuinam ſiue Angelicam mentem primo deſcriptæ: deinde per ſequentia gradibus vſque ſuis participatæ. Et eodem commentario. Quemadmodum Sol, inquit, per lucem ſuam vnicam ſimplicémque omnia ſenſibilia facit atque declarat: ita Deus per vnicã ſui ſimpliciſſimámque formam, cunctorum cauſam, cuncta facit pariter & cognoſcit. Cum igitur diuina cognitio non à rebus cognoſcẽdis dependeat, modúmve accipiat, ſed ex vnica ſui forma merito & intuitu quodam immobili mobilia, & immateriali materialia, indiuiduo diuidua vnico multa ſimul efficit & cognoſcit. Eiuſdem apertior eſt ſententia in epiſtola quadam lib. 1. in qua eos qui in cõtraria opinione ſunt, irridendos potius eſſe ait quam grauibus rationibus oppugnandos. Atque etiam Tertullianus lib. de Anima, in eo quidem Platonicos variis rationibus exagitat, quod ideas vt exemplares cauſas à rebus ſingulis tanquam ab imaginibus ſepararent ſcribítque in eiuſmodi opinione relucere hęretica ſemina Gnoſticorum & Valentinorum. Sed illis hanc earundem à Deo ſeparationem non aſcribit. Duriſſimum tamen eſt quod ad extremum concludit, neque præferendum ſenſui intellectum (per quod enim quid conſtat, inquit, inferius ipſo eſt) neque ſeparandum à ſenſu. Per quod enim quid eſt in ipſo eſt. Quod in illo non magis probandum eſt, quam quod eodem loco contendit, viuentibus omnibus & animatis, (quorum nu-

Tertulliani error.

mero plantas non excludit)intellectum ineſſe: quo illa omnia vt ait, ſapiunt,& ſua naturæ opera intelligunt.Sed ne ſuperiores illi omnes Platonici quos enumerauimus, magiſtri ſententiam occultaſſe, aut meliorem facere voluiſſe videantur amplius etiam poſtulabo vt attentè conſiderentur loci omnes in quibus Plato ipſe de ideis eſt loquutus.Atque in his niſi de eo quod diſputo, ideas in deo eſſe, ſumma doctrinæ conſenſio in illo depræhendatur,cauſam non dico quin & Ariſtoteles merito ideas exagitaſſe & nos in huius Platoniſque philoſophia decepti videamur. Quid enim? Num iſti concedent apud Platonem in Timæo, ideam eſſe primum intelligibile? Quis verò tam rudis & in huius ſcriptis tam inexercitatus, vt neſciat intelligibile primum eſſe ipſum deum patrem vel dei filium eundémque deũ:nempe primam mentem rerũ omnium procreatricẽ? Quid? in epiſtolis & aliis locis multis cum deum patrem eſſe ait ipſum bonum,nonne boni ideam ſignificat?Si verò deus pater boni idea eſt,an ab eo reipſa ſeparatum erit id quod ipſe eſt? Quid porrò apertius iis quæ paulò ante ex Socratis ſermone cum Hippia ſunt commemorata?In quibus cæcus eſt omnino in philoſophando, qui nõ videt ideas in deo non poni: ad quem pertinet rerum procreatio & præſcientia. Lege Timæum,Phedonem,Phedrum, Sextum de Repub.ſenties illũ hoc idem ſemper probauiſſe.Quòd verò ex Parmenide in oppoſitam partem nonnulli afferunt hoc ad eius quod contendunt confirmationem omnino eſt ineptum. Tres in eo dialogo diſputantes obſeruãt, primum Zenonem,de rebus naturalibus:ſecundum Socratem, de ideis:tertium Parmenidem,de vno rerum omnium principio. Atque hactenus illi quidem rectè & ex Marſilio Ficino: ſicut & illud quod aiunt ideas inter res natura conſtantes & deum qui ſolus verè eſt,tãquam genus medium à Platone conſtitui. Sed ex hoc profectò non efficitur quod volunt illas in deo,non eſſe.Quoniam rerum quæ arte efficiuntur ſpecies, vel artes etiam ipſæ,in mentibus artificum ſunt & tamen eædem inter ipſos artifices horúmque opera mediæ. Et quanquam eodem dialogo nominatim ſcribit ideas eſſe ſeparatas ipſe tamen poſtea ſe explicãs ſubiicit has ſeparatas eſſe à rebus ſingulis quæ eiſdem participant. Quòd ego omnibus non inuitus concedo:& penes huius ſeparationis modum eaſdem ideas ab Ariſto. vniuerſalibus potiſſimum diſtinguo. Sed illud etiam addo, non ſatis cautè ab iſtis, Platonis ſententiam de ideis ex Parmenide colligi. Quoniam dialogus hic, ſicut Io.Picus Mirandula obſeruauit,non tam ad docendum quid Plato ſentiat, inſtitutus eſt, quàm ad aliorum opiniones notandas, ſub ea ironia quæ Socrati valdè familiaris. At hi fortaſſe contra quos agimus hoc tempore, non dubitant quin multa ſint apud Plato-

nem quæ confirmare poſſint eum in deo nonnunquam ideas eſſe voluiſſe: ſed arbitrantur eiuſmodi opinionem in illius doctrina eſſe inconſtantem: ſatis verò eſſe vt meritò à diſcipulo Ariſtotele exagitata videatur, ſi ex locis aliquot doceri poſſit, illum ita has ſeparatas affirmauiſſe, vt eaſdem extra deum eſſe voluerit. Itaque vt exactius hæc quæſtio tractetur, attentè conſideranda ſunt ſingula quæ ad huius partis confirmationem ab eiſdem ſolent afferri. Quæ ſi explicari poſſint, in priore ſententia permaneamus: ſin minus, non inuiti iuſtam Platonicarum idearum reprehenſionē Ariſtoteli concedamus. Exordiamur verò à Iulio Scaligero, cuius authoritate magis cõmouemur. Is in diſputatione contra Cardanum ita agit. Si ſunt in mente diuina formæ rerũ harum, vt informent: deus hæc omnia informabit. Quod quàm ſit abſurdum ſatis patet. Quod ſi non informant, iam nihil noui dicet Plato. Nemo enim negauit vnquam deum eſſe omnia. Nam Epicurus ipſe quoque, qui fortè quadam, corpuſcula illa coire atque diſſolui ſcribit, ad omnia cõficienda reficiendáve ſortem ipſam hanc pro deo ſuo cognoſcere cogetur neceſſario. In quo vt in cæteris acutiſſimè ſolet philoſophari, ita mihi videtur attigiſſe rationē eam qua potiſſimum Ariſtoteles Platonem premit: quòd ſcilicet abſurdum arbitretur rerum earum quæ ſunt, eſſentiam in ipſis rebus non ponere, ſed eſſentiæ imaginem tãtum & in materia adumbratam imitationē. Quanquam hæc ipſa imago, materiata quædam eſt eſſentia, ſed ab illa quæ eſt in deo, vel quæ potius eſt ipſe deus, tanquã à fonte profluens. Quo modo non magis mirum eſt, deum omnia informare, etiam ſi rerum ſingularum propria forma non ſit, quam Solem dei filium, ſicut Plato appellat lib. 6 de Repub. animare inferiora hæc eiſdémque vitam dare: qui tamen ſingulorum neque anima eſt propriè, neque vita. De qua ſi placet, audiamus Platonicorum ſententiam, quam ſic explicat Marſilius Ficinus cap. 11. lib. 2. Theologiæ Platonicæ. Cum effectus dei in ſe ipſi ſubſtantiæ ſint, inquit, ideo nullo modo in eo tanquam accidentia eſſe debent. Non tamen illic multæ ſunt ſubſtantiæ. Itaque ſunt illic vna quædam, id eſt ipſamet dei ſubſtantia. Quandoquidem oportet in deo cuncta modo quam perfectiſſimo inueniri, atque vniri illi ſibíque inuicem perfectiſſimè. Nequeunt autem ſublimiore modo in deo eſſe, atque ſublimius vniri tum deo, tum ſibi ipſis, quam ſi in deo ſint ipſe deus. Neque tamen abſolutè idea, diuina eſt eſſentia: ſed quatenus huius vel illius ſpeciei eſt exemplar. Quocirca vt rationes ex vna eſſentia plures intelliguntur: ſic plures dicuntur ideæ. Reſpectúſq; eiuſmodi quibus ideæ multiplicantur, nõ à rebus ipſis efficiuntur, ſed ab intellectu diuino ſuam cum rebus eſſentiam comparante. Eadem eſt opinio Plotini cap. 6. & 8. libri de

Scaligeri ratio contra Plat. ideas.

intellectu & ideis,& cap.4.lib.de idearum multitudine. Ex quibus omnibus facilè eſt ea diſſoluere,quibus Iulius Scaliger videtur nimiũ tribuere. Nunc verò cætera quæ contra ſententiam quam tuemur, ex ipſo Platone afferri ſolent,videamus. Hic ſcribit libro 10.de Republ. multos quidem eſſe lectos multáſque menſas: at ideas huius ſuppellectilis duas eſſe,vnam lecti,alteram menſæ. Itaque dicere conſueuimus,inquit,vtriuſque ſupellectilis artifices,ſic opus ſuum abſoluere, ſi in ideam illam intueantur, vnum quidem lectos, alterum menſas quibus vtimur cæteráque ſimiliter. Nullus enim artifex ideam ipſam facit. Hoc loco Ia. Lodoicus Strebeus commentario in Ariſt. Ethica, valde commouetur, atque Platonẽ ita præmi arbitratur. Si ideæ ſunt in mente diuina, inquit, quo modo poteſt illas artifex intueri? Quo modo Plato ait lectum à deo factum eſſe? Si in humánis animis, quo modo illæ neque gignuntur,neque intereunt? In quo pace dicã Strebei,multa profectò mihi inepta eſſe videntur. Quoniam primum illud ridiculum eſt quod fingit, Platonem eo loco velle lectum à deo factum eſſe. Si quidem lectus & menſa ab illo ponũtur vt noſtrorum artificum opera: cum quibus comparãtur ea omnia quæ in vniuerſitate naturæ à deo opifice ſunt effecta. Deinde non minus abſurdum quod quærit, ſi lecti & menſæ ideæ in mente diuina ſunt, quo modo artifex cum menſam vel lectum parat,illas poſſit intueri? Quid enim? an apud Ariſtotelem in Metaphyſicis & apud Alcinoum hoc loco nõ legerat,quod poſtea explicabitur,rerum arte conſtantium ideas à Platone non eſſe poſitas? aut ſi id meminerat, cur quærit quo modo humanus artifex in diuina mente lecti vel menſæ ideam poſſit intueri? Hoc verò diſcamus,artificum exemplaria per quandam ſimilitudinẽ à Platone eo loco ideas appellari: ſicut & à Cicerone in Oratore, ideã eloquentiæ: etiam ſi propriè ſint rerum tantum naturalium, neque harũ quidem omnium. Atque vt in noſtrorum artificum mente, eorum quæ arte conantur efficere, exemplaria ſunt: ſic rerum omnium ideas poni in deo earum opifice. Quod qui attentè conſiderauerit, is vt ſpero, agnoſcet ſuperiorem Platonis locum valere potius ad confirmandum,quam ad euertendum: quod nunc ex huius ſententia defendimus, ideas eſſe in mente diuina. Sequitur locus alter ex Epiſtola Platonis ad amicos Dionis. Tria ſunt, inquit Plato, ex quibus ſciẽtiam fieri neceſſe eſt: quartum ipſa ſcientia: quintum verò oportet ponere quo quid eſt cognoſcibile, id eſt quod agnoſci poteſt, atque verè exiſtit. Deinde tria priora ita diſtinguit. Horũ vnum eſt, inquit, nomen: ſecundum ratio quædam: tertium ſimulachrum ſiue imago. Atque poſt modum illa quinque exemplis ita illuſtrat. Circulus, inquit, aliquid dicitur cui nomen id eſt quod modo pronunciabamus.

Strebei error circa ideas.

Sequitur eius ratio quædam ex nominibus & verbis compoſita. Tertiũ verò eſt quod pictus circulus ſit, vel deletus, aut torno factus, vel deſtructus. Quorũ nihil ipſe circulus circa quem ſingula ſunt, patitur: vt pote aliud quiddam exiſtens. Quartũ autem ſcientia eſt & intellectus atque circa hæc vera opinio. Hoc rurſus totum tanquam vnum eſt ponendum, quod nec in vocibus, nec in corporum figuris eſt, ſed in animis. Ideóque manifeſtũ eſt aliud eſſe, quàm ſit ipſa circuli natura rurſus aliud quàm tria illa quæ ſupra diximus. Horum verò ex numero, intellectus cognatione ſimilitudinéque quinto proximus hæret: cætera remotiora ſunt. In quem locum, obſcuriſſimum profectò, interprete vtamur Marſilio Ficino: qui eius ſententiam ſic exprimit cap.1. lib.12. Theologiæ Platonicæ. Animus noſter ad ſcientiam circuli commouetur, inquit, ſepenumerò per auditum, quando audit tum nomen hoc circulus, tum circuli deſcriptionem eiuſmodi, circulus eſt figura reflexa, quæ æquis interuallis vndique diſtat à medio. Admouetur quoque per viſum, quando circulum vel torno factum ex ligno videt, vel in pariete ſignatum, qui non verus eſt circulus: quoniam non perfectus, ſed veri idolum & ſimulachrum. Per hæc commonitus animus, auidus veritatis, eruit in actũ ingenitam circuli formam: per quam velut characterem, ad ipſam circuli ideam in mente diuina vigentem, aciem dirigit: Quæ quidem directio eſt ſcientia circuli. Oſtendit autem ea epiſtola Plato animum corpore clauſum non poſſe ad ideam abſque quatuor illis gradibus ſurgere. Quia oportet illum iamdiu infra ſe lapſum, primum per illa tria in ſe reuerti: deinde per formulam quam in ſe habet ſuprà ſe ipſum aſcendere ad ideam. Quibus Marſilij verbis hoc adiiciamus, humanam notionem (cuius eſſe ſcientiam, intellectum & veram opinionem, Plato ait) non eſſe ipſam ideam, ſed ad hanc in hominibus qui mẽtis & intelligentiæ participes ſunt (quales ille paucos eſſe vult) cognatione quadam & ſimilitudine accedere: idque ſuperioribus verbis manifeſtè indicari. Ad eam verò aſpirare, nihil eſſe aliud in vita hac, quam animum humanum philoſophiæ ſupremò munere mortem eam meditantem de qua primò capite dictum eſt, ad deum conuerti. Quod quàm difficile ſit, accõmodatè ad ſuperiorem Platonis locum indicare poteſt quod ſcribit Io. Picus Mirandula in ſuis concluſionibus, non eſſe credendum in doctrina Platonis animum quicquam intelligere per conuerſionem, aut inſpectionem ad ideas, niſi peruenerit ad illum ſtatum qui eſt ſupremus gradus contemplatiuæ perfectionis: quodque idem ſubiicit modum cognoſcendi per ideas eum eſſe cuius in Timæo dij quidem omnes participes eſſe dicuntur, homines autem pauci. Quare Plato in vita hac quantumuis repurgata, cognitionem noſtram vix audet in ea

Ideas aſſequi in vita hac difficillimũ.

epiſtola

epiſtola cuius mentionem fecimus, perfectam omnino ſcientiam, ſed veram tantum opinionem nominare. Veritas enim rei creatæ, vt ait Marſilius Ficinus eodem capite, in hoc verſatur vt ideæ reſpondeat vndique: ſcientia verò, vt mens congruat veritati. Non poteſt autē rei ipſius veritati quadrare, niſi ideæ quoque quadret: in cuius congruitate ſita eſt veritas. Si quidem vera ſcientia eſt per cauſam cognitio. Quid quæritur amplius? An, ſi idea in mente diuina ſit, quo modo id eſſe dicatur quod in ſcientiam cadit, quodque verè exiſtit? Idea in deo deus ipſe eſt: quoniam quicquid in deo eſt, deus eſt. Quis verò ignorat apud Platonicos, ſicut & apud nos, vni deo omnino conuenire vt verè dicatur exiſtere? De quo ſolo verè affirmari poteſt quod de quinto eadem epiſtola Plato ſcripſit: nempe id eſſe quo quid eſt cognoſcibile & quod verè agnoſci poteſt. Quoniam animus benè inſtitutus, in quatuor prioribus ita exercetur, vt omnem laborē ad quinti, id eſt, dei tanquam ideæ idearum omnium, cognitionem referat: nec poſſit non modo hunc, ſed ne illa quidem priora quatuor, ſine huius lumine cognoſcere. Sed non omnes iſta capiunt: neque hæc Plato cum omnibus communicanda arbitratur. Dicam verò ex Platone eadem epiſtola cur difficile ſit huius quinti naturam perſpicere. Maximū omnium, inquit, quod cum duo ſint, eſſentia & qualitas, quando animus non quale, ſed quid ſit quærit, niſi quodlibet horum quatuor quæſitū prius ab anima tam ratione quàm affectu, denique ſenſibus benè diſcuſſum, per omnia quæ dicuntur atque oſtenduntur, euaſerit, omni ambiguitate & obſcuritate, vt ita dixerim, omnes implebit. In quibus igitur haud quaquam conſueti ſumus, ob prauam educationem, verū perquirere: ſed ſatis nobis factum putamus ſi appoſita ſimulachra attigerimus: minimè deriſui ſumus inuicem interrogantibus, potentibus duntaxat quatuor illa diſcutere & arguere. Vbi verò neceſſitas cogit quintum oſtendere, quiuis eorum qui poſſint ſubuertere atque retractare, peruincit: facítque vt qui exponit ſermonibus, vel literis, vel diſputationibus, apud audientium multos nihil eorum quæ vel dicere vel ſcribere aggreditur, intelligere videatur. Qua in re ſępe ignoratur non animum dicentis, vel ſcribentis redargui, ſed naturam potius cuiuſlibet illorum quatuor ſe male habentis. Traductio verò per omnia illa ſurſum deorſúmque in vnumquodque diſcurrendo perueniens, vix tandem ſcientiam parit intrinſecus: ſcientiā, inquam, ipſius quod naturaliter bene affectum eſt, in animo ad ipſum quoque naturaliter bene affecto. Ergo neque locus hic ex ſuperiore Platonis epiſtola, pertinet ad probandum ideas ab illo extra diuinam mentem eſſe poſitas. Sed tantum hoc ex eo probabile videri, quod etiam aliis locis idem docuit, ideas per ſe eſſe & præter res ſingulas &

Quid Ariſt. potiſſimũ in ideis improbet.

ſeorſum ab his. Atque hoc certè eſt quod Ariſtoteles in illis potiſſimũ videtur improbaſſe. Non videtur fieri poſſe, inquit Metaphyſ. 12. vt ſeorſum ſit ſubſtantia & id cuius eſt ſubſtantia. Ex quo natus eſt non leuis locus lib.6. Top. Spectandum eſt, inquit, ex idea, ſit ne vera & propria quæ data eſt definitio: quandoquidem in quibuſdam id non reperiri cernitur. Quemadmodum Plato definit, adiungens animantium definitioni, mortale. Si enim idea eſt, certè mortalis non eſt: velut ipſe homo. Ita ideæ minimè conueniet definitio. Omnino neceſſe eſt ſi addatur id quod efficiens eſt, aut patibile, in idea diſcrepare definitionem. Impatibiles enim & immutabiles videntur ideæ his qui eas defendunt. Quales definitiones contra eos valent. Et certè in eandem ſententiam cap.6. lib.6. Metaphy. reprehendit eos qui rerum eſſentias, ab ipſis rebus ſepararunt. Si eius quod eſt ratio, inquit, non eſt in iis quæ ſunt, ne cæterorum quidem vlla erit. Præterea cui boni ratio non conuenit, id non eſt bonum. Neceſſe eſt igitur bonum vnum eſſe boníque rationem, honeſtum & honeſti rationem, quæque non de alio dicuntur, ſed prima & per ſe ſunt. Etenim hoc ſatis magnam vim habet ſi adſit, etiam ſi ſpecies nullæ ſint: aut potius fortaſſe, ſi extent ſpecies. Simul autem hoc perſpicuum eſt, ſi ſunt ſpecies quas nõnulli eſſe dicunt, id quod ſubiicitur, non eſſe eſſentiam. Nam has quidem eſſentias eſſe neceſſe eſt, non tamen dici de eo quod ſubiicitur. Hoc enim pacto communicabuntur. Ex his igitur rationibus perſpicuum eſt vnum atque idem eſſe non per accidens, vnámque rem eiuſque eſſentiam, ac ſcire vnumquodque, hoc eſſe eius rationẽ & eſſentiam cognitam habere. Et cap.7. lib. eiuſdem, Perſpicuum eſt, inquit, ſpecies (ſicuti ſpecies quidam ſoliti ſunt dicere) ſi ſint aliquæ res præter ſingulas, nihil ad ortus rerum & eſſentias conducere: nec iis quidem de cauſis per ſe atque ſeiunctas eſſe naturas & eſſentias. Idem ca. 14. Ex iis ipſis etiam perſpicuum eſt, inquit, quod incõmodum ſuſcipiant hi qui ſpecies ſimul & eſſentias eſſe, & ſeiunctas ſeparatáſque ponunt, ſimúlque ſpecies ex genere ac differentiis faciunt. Si enim ſpecies ſunt & animal in homine & equo, aut vnum & idem numero ſunt, aut aliud atque diuerſum. Ratione enim vnum eſſe conſtat: quoniam eandem rationem in vtroque qui definit explicabit. Si igitur homo aliquid, quod ipſum per ſe atque ſeiũctum, neceſſe eſt etiá ea ex quibus conſtat, vt animal & bipes, aliquid ſignificare & ſeiuncta eſſe, & eſſentias. Itémque cap.4. lib.12. Socrates quidem, inquit, ea quæ vniuerſè dicuntur, non ſeiungebat à rebus ſingulis, nec definitiones: illi autem, nempe Platonici, ſeiunxerunt, eáſque res ideas, id eſt ſpecies nuncupauerunt. Quæ omnia partim in Ariſtotele, partim in ipſo Platone, à nonnullis obſeruata, non dubito quin ei opinioni, quá

nunc oppugnamus,initium dederint. Sed aliud eſt velle ideas ab ipſo deo rerum omnium opifice eſſe ſeparatas,atque ſeorſum exiſtere, aliud has ſecundum perfectionē ſuam exemplarē, à rebus ſingulis eſſe ſeiunctas, quarū tamen eſſentiam in ſe dicantur continere. Poſterius verè Platonis eſt, & tamen ab Ariſtotele aliud philoſophandi genus ſequuto,ſicut antea dictum eſt, cum magna probabilitate locis variis reprehenſum.Prius,neque Platonis eſt,neque vllo loco,quòd ſciam, ab Ariſt.illi attributum.Idémque certè video placuiſſe Cardinali Cōtareno lib.7.primę philoſophię.Platonici exiſtimaſſe videntur,inquit, eo modo res exiſtere quo ab intellectu cōcipiuntur. Quamobrem cū intellectus concipiat ſpecies à ſingularibus abſtractas: ſic etiam cenſuere ideas ſubſtātias quaſdam eſſe abſtractasab indiuiduis omnibus, quæ ſingularium horū quæ ſenſu percipiuntur,ſpecies ſint, ac de eis prædicentur.Hanc Platonis ſententiam Ariſtoteles pluribus locis reprehendit:ſed pręcipuè in 7.lib. primæ philoſophię,multáſque affert rationes quarum non ignarus videtur fuiſſe Plato,cum earum complures recitet in Parmenide.Sed proculdubio fieri non poſſe iure quicunque arbitrabitur,vt vna quædam ſubſtantia per ſe exiſtens prædicetur de pluribus ſubſtantiis diſtinctis numero, ea prædicatione qua hoc dicitur eſſe hoc,ſicuti Socrates homo,ac item Plato homo.Idcirco exiſtimauerim ego Platonem poſuiſſe ideas eſſe rationes rerum inferiorum,quæ ſunt in primo intellectu quem etiam appellat mūdum intelligibilem,ac cauſam exemplarem conſtituit,quemadmodum ſupra pluribus oſtendi: ac intellectum noſtrum à ſenſu ac phantaſmatibus inferiorum ſenſiliū excitari,vt ad rationē rerū conuertatur,quæ ſunt in ſuperioribus intellectibus.Nunc quoniam de ideis ea abundè diſputata ſunt quę ad inſtitutæ cōparationis primū caput, videbantur pertinere:ad Ariſtotelis vniuerſalia veniamus. Quę eſſe,quoniam inter philoſophos conſtar,quem vſum habeant & vbi ſint, primo loco quęramus. Ariſtoteles voluit his,ſicut & Plato ſuis ideis,ſcientiarum omnium deſcriptiones accommodari, & omnem contemplationem à rebus ſingulis abſtractam,ad hæc ipſa referri.Quare cum ille cap.8. lib.1.Analytic.Poſt.ſcientiam quę demonſtratione paratur,æternorū eſſe docuiſſet, Neque, inquit, ideas eſſe, neque communem aliquam naturam à rebus ſingulis ſeparatam, vt demonſtratio ſit, neceſſe eſt: ſed illud tantum,vt communis aliqua ratio ſit, quæ in rebus ſingulis conſiſtat. Nam ſi id non ſit, ne vllum quidem genus vniuerſum eſſe poterit:quo ſublato non erit medium ad ſciendum accommodatum. Quare nec vlla demonſtratio relinquetur. Ex quo efficitur vt ſit neceſſe communem quandam ac minimè ambiguam eſſe naturam,quæ ita in multis cernatur,vt ab iis ſeiuncta eſſe non poſſit. Quibus ex eo-

Vniuerſalia Ariſt.quem vſum habeāt & vbi ſint.

dem,ſicut & ex Galeno, addi poteſt, vt duo ſunt quæ ad omnem cognitionem nobis natura dedit, ſenſus & intellectus:ſic duo eſſe horũ obiecta,ſenſus quidem id quod ſingulum eſt, intellectus verò quod vniuerſale. Atque vt ſenſus qui interior eſt, non res ipſas ſingulas in ſe recipit,ſed earum præſentiũ & ſenſibus exterius obiectarum, imagines,quæ phantaſmata appellantur:ſic nec intellectum rerum communes eſſentias continere, ſed notiones tantum,per quas illæ abſentes nihilo minus quam præſentes,nobiscontẽplantibus obuerſantur. Ex quo accidit quod idem Ariſt.ſcribit lib.3.de Animo,vt ſcilicet con templemur quando volumus, quia contemplationis obiectum ſemper habemus in promptu:non ſentiamus tamen quando volumus. Quoniam id quod ſenſuũ inſtrumenta mouere primum debet,externum eſt,nec in noſtra poteſtate omnino ſitum. Quibus poſitis, de eiſdem vniuerſalibus alterum explicari poteſt: nempe vbi ſint, & quo modo ſe habeant ad res ſingulas, quas ſub ſe continent: itémque ad humanum intellectum, cuius cognitione comprehenduntur. De quo ita ſemper in Ariſtotelis doctrina exiſtimaui, ídque etiam alio loco ſcripſi, exiſtere ſubſtantias ſingulas à ſe inuicem ſeparatas, omnéque quod hoc modo exiſtit, ſingulum quoque eſſe oportere: ſed in hac rerum ſingularum exiſtentia, duo ineſſe, nempe proprietatem naturæ, ſiue quandam huius circumſcriptionem ab aliis ſeparatam, per quam vnumquódque, vt Ariſtoteles ait, hoc aliquid eſt & numerabile. Atque in illa proprietate ita circumſcripta, eiuſdem naturæ quandam communionem ineſſe, quæ apud eundem in Categoria ſubſtantiæ quale quiddam eſt. Vt in hominibus, ſinguli à ſe inuicem ſeparati exiſtunt, nec ita exiſtunt niſi ſinguli: ſed in illis ſic exiſtentibus, naturæ quædam communio verè ineſt, quæ ſpeciei definitione explicatur. In animo verò duobus illis alia duo reſpondere, ſingulo quidem circumſcripto & ab aliis ſeparato, imaginem quoque ſingulam in interiore ſenſu receptam:naturæ verò communioni,notionem vniuerſalem ex comparatione ſingularum imaginum,quæ ſunt in interiore ſenſu,vel in ipſa imaginatione,excitatam.Atque hoc ſemper addidi,priora duo ſubſtantias eſſe,poſteriora animo accidere:ideóque cum vnum & idẽ (etiã ſi cum diuerſis conferatur)ſubſtantia & accidens eſſe non poſſit, hæc in ſubſtãtiis verè haberi nullo modo poſſe,repræſentare tamẽ animo illam duplicem ſubſtantiam, atque idcirco nonnunquam ab iis qui minus accuratè iſta expendunt, pro ſubſtantiis vſurpari: eo ſcilicet modo,quo Socratis imaginem aliquãdo Socratem ipſum eſſe dicimus.Qua loquẽdi cõſuetudine nõnulli fortaſſe decepti,notiones communes in intellectu ſubſtantias vniuerſas eſſe voluerunt.Quorũ

error à nobis refutatus eſt li. 4. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ. Sed longè abſurdior, mea quidem opinione, alter eſt, eorum qui naturæ communionem de rebus ſingulis omnino tollunt, ſoláque, vt aiunt, nomina communia eſſe volunt: nullas his ſubiectas ſubſtantias vniuerſas. Quid enim hoc aliud quam vana hæc ipſa nomina vniuerſa dicere, ſi illis in natura nulla res ſubiecta eſt: vanámque omnino demonſtrandi & definiendi rationem, ſi quidem his accommodatur quæ nulla ſunt? Scio huic opinioni occaſionem dediſſe Auerroen cum aliis locis multis tum maximè Commentario in 7. Metaphyſi. itémque D.Thomam libello vno de ſenſu & intellectu, alteróque de vniuerſalibus. Atque etiam agnoſco meritò, ab Ariſtotele in Metaphyſicis & à noſtra ſchola, Chriſtianáque religione ſemper eſſe damnatas ſubſtantias vniuerſas à rebus ſingulis ſeparatas: ne his poſitis Ariſt. ipſe ideas admittere, aut nos aliqua ex parte probare videremur illum intellectum externum vnicum communem & immortalem ad cuius confirmationem idem Auerroes multis locis Ariſtotelicis eſt abuſus. Sed quanquam ſatis accuratè quæ de hac quæſtione ab aliis diſputata ſunt, conſiderauerim, in híſque inter ſe comparandis multum opere poſuerim, nullius tamen rationibus perſuaderi adhuc potuit, nullas apud Ariſt. ſubſtantias eſſe vniuerſas (niſi fortè ſeparatas, de quibus hic non diſputo) nullam naturæ communionem in rebus ſingulis. Nec, vt ſpero, perſuadebitur his qui mecum attentè conſiderabunt, quid ea de re multis locis Ariſt. ſcripſerit: quámque puerilis, vel etiam putida tota philoſophandi ratio futura ſit, ſi naturæ communio è rebus ipſis omnino tollatur: vniuerſaliáque in ſolo intellectu, vel etiam nulla omnino eſſe dicantur. Nam vt à primo exordiar, cum ante Categorias in diuiſione eorum quæ ſunt, vnum genus conſtituitur eorum quæ de ſubiecto dicuntur, in ſubiecto vero non ſunt, manifeſtum eſt, opinor, hoc ad ſubſtantias vniuerſas pertinere. Has igitur ille eſſe vult, quia in partibus eorum quæ ſunt enumerat: ſicut & lib.1. Analyt. Priorum, cum viam atque rationem in medio deligendo ex eiſdem Categoriis repetit. Itaque ſi ſubſtãtiæ vniuerſæ quædam ſunt, neceſſarium eſt vt illæ aut ſeparatæ ponantur, quod in huius doctrina merito ſemper abſurdiſſimum eſt habitum, aut in communione naturæ rerum ſingularum eſſe dicantur. Quoniam in intellectu notiones tantum ſunt, quæ ſubſtantiarum ſunt imagines, non ipſæ ſubſtantiæ: ſicut à nobis ex Ariſtotele confirmatum cap. 4. lib. 4. prioris deſcriptionis phyſicæ. Porrò quid erit frigidius diſtributione ſubſtantiæ in primam & ſecundam, aut eo quod ab illo dicitur ſecundam ſignificare quale aliquid, non tamen accidentium more, niſi vniuerſalem quandam ſubſtantiam eſſe cõcedamus: quæ in noſtra co-

gnitione ſecunda ſit, quia à nobis intelligitur ex rerum ſingularum antecedente obſeruatione, & tamen in earundem communione verè exiſtens, his natura prior eſſe dicatur? Omitto quod eo ipſo loco Ariſtoteles ait, ſublatis primis ſubſtātiis ſecundas tolli oportere. Quāquam hoc eius quod quærimus non leuem ſignificationem habet. Quis enim Ariſtotele dignum exiſtimauerit quærere, an ſecūdæ ſubſtantiæ cum primis tollantur, ſi illæ omnino nullæ ſunt? aut ſi aliquæ ſunt, cur cum primis neceſſario tollūtur, niſi quia in harum communione exiſtunt? Sed quoniam locus hic in varias ſententias interpretum opinionibus eſt diſtractus, contra repugnantes fortaſſe non ſatis haberet virium ad efficiendum quod volumus. Quare ea quæ clariora ſunt perſequamur. Sunt autem inter alia multa, quædam in Analyticis poſt. quæ tam manifeſtam eius quod diſputo, confirmationem habent, vt his poſitis, de vniuerſalibus & naturæ communione in rebus ſingulis, adhuc dubitare, nihil aliud ſit quam in medio ſole caligare. Primum enim quis non videt conditiones eas quæ ab illo colliguntur cap. 4. lib. 1. vt proprietas quæ de aliqua ſpecie per demonſtrationem concludenda eſt, de omni dicatur, per ſe inſit, & primo, atque ad vniuerſum genus pertineat, ægrorum ſomniis ſimiles prorſus futuras, ſi ipſius ſpeciei nulla eſt eſſentia, nulla naturæ communio in rebus ſingulis? Quo modo enim proprietas prius ſpeciei, quam rebus ſingulis conueniet, aut illi hoc ipſo quod talis, ſi ſpecies ipſa in ſe nulla eſt nullámque omnino habet eſſentiam? Nec verò minus apertum videri poteſt, quod ex cap. 8. lib. eiuſdem paulo antè commemorauimus. Quibus & illud adde quod ſcriptum eſt ca. 24. ipſum genus vniuerſum quod in omnibus rebus ſingulis continetur, ſenſu percipi nullo modo poſſe: quandoquidem nō eſt certo quodam loco ac tempore definitum: aut certè vniuerſam rem non futuram. Nam quod ſemper eſt & vbique, inquit, hoc eſt quod vniuerſum genus appellamus. Quibus etiam apertius eſt quod capite vltimo lib. 2. notionem vniuerſam à ſubſtantia diſtinguit: illámque in intellectu, hanc in cōmunione rerum ſingularum eſſe vult. Oritur, inquit, ex ſenſu memoria: tum ex hac aliquoties repetita naſcitur experiētia (ſi quidem hæc nihil eſt quàm multæ, vt ſic dicam, memoriæ) poſtremo ab ipſa experientia, omnium artium, atque ſcientiarum principia proficiſcuntur: illa verò tum eſt, cum infixa animo de toto genere pronunciatio, aut vnius cuiuſdam rei notio. Quæ ſit ipſa quidem præter res ſingulas, in illis tamen omnibus vna eadémque cohereat. Neque vero de iſta ſententia decedemus ſi interpretum opiniones vel numerādæ ſolum, non etiam ponderandæ. Nam Simplicius Commētario in cap. 5. lib. 2. de animo, Vniuerſalia, inquit, reperiuntur in animo, non ea quæ de

ſingularibus dicuntur. Namque hæc in ipſis ſingularibus exiſtunt, & ſola mentis appræhenſione ſeparātur. Sentit idem Ammonius itémque Ioan. Grammaticus Commentario in cap.8.lib.1. Analytic. poſt. & in cap. vltimum lib.2. Quo loco vſurpat tritam vniuerſalium diſtinctionem in ea quæ antè multa ſunt, quæ in multis, quæ poſt multa. Quid vero eſt eſſe in multis, niſi in communione naturæ rerum ſingularum exiſtere? Contarenus Cardinalis quanquam in pleriſque aliis quæſtionibus Platonicus magis quam Peripateticus, de hac tamen idem ſtatuit cum ſuperioribus lib. 7. Compendij Metaphyſici. Species rerum inferiorum, inquit, non habent eſſe extra intellectum eo modo quo ab intellectu concipiuntur, ſed præter mentem ſingularia ſunt, non abſtracta à ſingularibus vniuerſalia: nec tamen ob id figmenta quædam ſunt, aut entia rationis, quoniā mentis conceptus eiuſmodi originem habet ab ipſa re. Vbi concludit formam per ſe ad certum locum, & tempus minimè determinatam, ſed communicabilem multis, vel potius communicatam, principium eſſe naturæ vniuerſalis: ſicut materiam, ſingularum: idque quod de eadem natura vniuerſali intelligitur, eſſe in re, vt hominem, equum, aſinum: modum verò eſſe ab intellectu, qui tamen originem ducit à re, id eſt à natura formæ. Sed neglectis aliorum opinionibus rem ipſam ex ſua natura expendamus, atque inquiramus num, exempli cauſa, inter omnes homines verè communio quædam intercedat, eáque non affectionum tantum ſed ſubſtantiæ. Quæ ſi nulla eſt, quid igitur hominis definitione explicatur? An nomen commune tantum, nulla nomini ſubiecta ſubſtantia? Ridiculū hoc profecto, & omnino contrarium his quę de exactiſſima definitione ab Ariſtotele ſcripta ſunt lib. 2. Analytic. poſt. & cap.2. li.2. de animo. Si verò illa, animal rationis particeps mortale, vniuerſæ ſpeciei definitio eſt, eiuſdémque eſſentiam complectitur, in qua ſinguli homines reuera conueniunt, quis non animaduertit tam neceſſario effici eſſentiæ quandam communionem in rebus ſingulis verè exiſtere, vt non minus in philoſophiam peccare videantur qui hanc negant, quam qui, vt aiunt, ipſum Solem de medio tollunt? Conſideremus quoque hoc idem alia ratione paulò attentius. Res quædā eædē ſpecie, aliæ genere eſſe dicuntur. Ergo neceſſe eſt eas ſecundū ſpeciem & genus, quiddam habere commune in quo conſentiant. Neque verò ſatis eſt inter illas accidentium communionem aliquam intercedere: ſed eam eſſentiæ eſſe oportet, quæ ſpeciei vel generi ſit propria: alioqui illæ eædem accidente tantum, non ſpecie, vel genere eſſe dicentur. Quo modo vero inter res ſingulas eſſentiæ ſpeciei, vel generis communio intercedet, ſi nulla prorſus eſt, ſicut iſtis volunt, in rebus ſingulis naturæ communio? Quid porrò hac ſu-

blata vanius eſt futurum ea enunciandi ratione qua ſpecies de rebus ſingulis dicitur? Etenim cum Socratem hominem eſſe dicimus, aliquid opinor, Socrati attribuimus quod illi reuera ineſt: ídque non accidens. Quoniam genus hoc enunciandi valdè ab illo differre volumus quo Socratem album eſſe dicimus. Si verò Socrati ſubſtantiæ cuiuſdam fit attributio, cædo, an indiuiduæ? Minimè, opinor. Alioqui homo de Socrate vt maius de minore non enunciabitur: & affirmare Socratem eſſe hominem, perinde erit ac ſi Socratem, Socratem eſſe dicas. Quo quid abſurdius in philoſophia cogitari poteſt? Si verò homo de Socrate vt communior eſſentia de indiuidua verè dicitur, illam igitur eſſentiam Socrati cum aliis communẽ, in ipſo Socrate & in aliis eſſe oportebit. Quoniam vt ab Ariſt. locis multis ſcriptum eſt, enunciatio ex eo vera dicitur quia in ea cum re ſubiecta id conſentit, quod ipſa oratione exprimitur. An num igitur ex his efficitur humanæ eſſentiæ communionem quandam in Socrate & Platone eſſe oportere, cum de vtroque ſecundum eſſentiam homo verè enunciari dicatur? Sciens alia multa prætereo. Quoniam nec ad confirmandum quod volumus, nec ad redarguendam opinionem contrariam, hac in parte rationes nobis deeſſe poſſunt. Sed eis qui modeſtè veritatem inueſtigant, non ad vanam contentionem omnia referunt, iſta poterunt eſſe ſatis. Quare veniam ad inſtitutam comparationem idearum cum vniuerſalibus, ſi prius hoc vnum addidero, obſtinatum ſtudium ſuperioris opinionis defendendæ, alium errorem peperiſſe, eorum qui vniuerſalia non omnino quidem tollunt, ſed ea tantum eſſe volunt quando intelliguntur: nihil verò habere in natura quod mentis notioni reſpondeat. Sic enim ex Boetho ſcripſit D. Thomas lib. de vniuerſalibus, in natura nihil eſſe actu vniuerſale, ſed tale tantum fieri per operationem intellectus. Quod mihi ſanè perinde eſt, ac ſi ille diceret colores in natura nihil actu eſſe: ſed tales effici quando reipſa videntur. Quæ etiam opinio ſuos aſſertores habuit, ſed ab Ariſt. eſt damnata, ſicut à nobis poſtea ſuo loco pluribus explicabitur. Atqui vt ſenſus rerum obiectarum eſſentiam nõ immutat, ſed ab illa potius immutatur, nec ille reipſa ſentiendo facit vt res ſingularis eſſe incipiat, quæ antea nulla erat, ſed tantum hanc per mediam imaginem, quæ etiam ſingularis eſt, in ſe concipit: ſic neque intellectus intelligẽdo facit id quod vniuerſale dicimus (alioqui hoc in nobis, ſingulis ferè temporum momentis nouum oriretur ac interiret quod Ariſt. ortus ac interitus expers eſſe vult) ſed hoc in communione naturæ rerum ſingularum ſemper exiſtit, etiamſi à nemine adhuc reipſa intelligatur: quemadmodum Ariſtoteles quædã reipſa ſcibilia & numerabilia eſſe ait, quæ reipſa neque ſciuntur adhuc, neque numerãtur. Per

notionem

notionem autem communem,de rerum ſingularum imaginibus excitatam, illud intellectus compræhendit, & abſentia nihilominus quam præſentia quotieſcúnque vult cōtemplatur & intelligit. Itaque ſic videtur eſſe conſtituendum: in animo noſtro duo eſſe genera imaginum, res eas quæ in natura ſunt, repræſentantium: vnum earum quę ſingulares ſunt, & ad interiorem ſenſum vel ad phantaſiam pertinēt: alterum notionum communium, quæ in humano intellectu ex ſingularum imaginum comparatione efformantur. De quo mihi (quanquam repugnantibus permultis) dictum eſſe videtur cap. 1. lib. 1. de animo, animal vniuerſale, aut nihil eſſe, aut eſſe poſterius. Vt verò neutra imago vana ſit, ſed in rebus quæ extra animum ſunt habeat diſtinctum aliquid quod ipſa quoque animo diſtinctè repræſentet, in illis duplicem eſſe naturam, vnam ſingularem, numerabilē & hoc aliquid, per ſe ac ſeparatim exiſtētem (ſic enim Ariſtoteles de ea loqui ſolet) quam interior ſenſus per hanc ſingularem imaginem percipit: alteram, quę ſit quale aliquid, vt idem loquitur in Categoriis, non ab aliis ſeparata, & tamen in communione rerum ſingularum verè exiſtens: quam intellectus ab ipſarum rerum ſenſilium proprietatibus abſtrahens, per notionem contemplatur. Atque ſicut in interiore ſenſu, nō eſt ipſa ſubſtantia, vt Socrates, ſed huius imago tantum: ſic neque in intellectu ſubſtantiam vniuerſalem eſſe, quæ naturæ communio eſt in multis, ſed eius ſolam notionem. Quo modo dictum videtur ab Ariſt. cap. 5. lib. 2. de animo, ſciētiam rerum eſſe vniuerſarum, quæ quodammodo in animo ſitæ ſunt. Et apertius cap. 8. lib. 3. neceſſe eſt, inquit, aut res ipſas eſſe in animo, aut certè earum ſpecies ac imagines. Non ipſæ quidem certè. Neque enim lapis in animo eſt, ſed eius ſpecies. Sed de hac quæſtione ſatis: nunc vt erat propoſitum, ad comparationem idearum cum vniuerſalibus veniamus. In qua ridiculum omnino eſt & à doctrinæ Platonicæ atq; Peripateticæ maxima ignoratione profectum, quod ſcribit Theſſalus methodicus lib. 3. ſuarum Animaduerſionum, Platonis ideam nihil eſſe aliud quam genus logicum, quod à Porphirio definitū: vel quod idem contendit lib. 6. ſcholarum Metaphyſicarum, nullam ideam à Platone poſitam, quæ ſecundum eſſentiam ſit à rerum ſingularum communione ſeparata. Nobíſque potius tenendum eſt, hanc à generibus & vniuerſalibus Ariſtotelicis differre, quod idea ſecundum ſuam perfectionem ſummam, in ſola mente diuina ſit, in rebus verò ſingulis, tantum per adumbratam quandam imitationem, ſicut exemplar in ſuis imaginibus: vniuerſalia autem, ſicut modo dictum eſt, vt ſubſtantiæ perfectę, ſint in communione rerum ſingularum: in intellectu, per notionem tantum, tanquā per imaginem, quæ huic illam naturæ communionem repreſentat.

Idearum cum vniuerſalibus comparatio.

Theſſali opinio puerilis de Ideis.

Ex quo etiam intelligi poteſt (quod fortaſſe in hac quæſtione Theſſalum decepit) in Ariſtotelis doctrina res quidem ſingulas vniuerſis & apud Platonem eaſdem ideis participare: ſed tamen participationis modo omnino diſſimili. Siquidem vniuerſalia tota atque perfecta apud Ariſt. in ſingulis ſunt, per ſeque omnino talia, quales ſuapte natura res ſingulæ. Adeo vt per ſe caduca eſſe dicantur, ſi ſint in communione rerum ſingularum ſuapte natura caducarum: eadémque æterna tantum, quia in illarum rerum perpetua ſucceſſione per ortum conſeruantur. Vt exempli gratia, homo apud Ariſt. per ſe mortalis eſt, quoniam ſinguli homines ſuapte natura mortales, & quia hoc ipſum in eius definitione, quæ vniuerſalium eſt, vſurpatur: omnéſque definitionis partes definito per ſe ineſſe oportet, vt idem docet cap. 4. lib. 1. Analyt. poſt. Hic verò æternus tantùm, quia dum homo perpetuo circulo hominem gignit, in eo hominis natura communis perpetuatur. At hominis idea per ſe immortalis eſt, etiam ſi eius imagines in fluente materia expreſſæ, caducæ ſint & mortales. Indéque natus eſt contra ideas locus ille nobilis quem ex lib. 6. Top. paulo antè commemorauimus. Adde quod Ariſtoteli omnia quæ eadem ſpecie eſſentiæ participant, in hac ex æquo conueniunt. Quoniam ratio cuiúſque ſpeciei, in indiuiduo, tãquam in pũcto, eſt poſita: ideóque in Metaphyſicis ea dicitur ſimilis numeris atque figuris: quibus ſi minimũ addideris, vel detraxeris, ſpeciem ipſam immutari eſt neceſſe. Platoni verò gradibus variis diſtinctę ſunt eiuſdẽ ideę imagines, neq;, in harũ vllã tota ipſius ideæ natura, ſiue perfectio, poteſt cadere. De quo Platonem initio Parmenidis loquentem audiamus. Hoc igitur mihi dic, inquit Parmenides, videntur ne tibi, vt aiebas, ſpecies quædam exiſtere & ea quę illis participant illarum cognomenta ſortiri? Veluti ſimilitudine participãtia, ſimilia, magnitudine magna, pulchritudine & iuſtitia, pulchra & iuſta vocati? Et maximè quidem, inquit Socrates. Nónne quodcúnque ſpeciei particeps fit, vel totam ſpeciem, vel partem participat? An eſt alius præter iſtos participandi modos? Et quis alius? Socrates ait. Vtrum videtur tibi tota ſpecies in vnoquóq; multorum eſſe vna exiſtens? an aliter? Quid prohibet eſſe vnam? Vnum ergo & idem in multis ſeorſum poſitis, totum ſimul vnum erit, atque ita ipſum à ſe ipſo ſeorſum exiſtet. Nequaquam, inquit Socrates. Verum ſicut dies vnus, idémq; vbíque ſimul adeſt, nec ipſe tamẽ à ſe ipſo ſecernitur: ita nihil prohibet quamlibet ſpeciem vnam & eãdem ſimul multis adeſſe, nec tamen à ſe ipſam ſecerni. Quibus expoſitis iam expendamus in Porphirij præfatione tres illas quæſtiones, quæ huius controuerſiæ inter Platonem & Ariſtotelem potiſſima capita continent. Ego, inquit, prætermiſſis obſcurioribus quæſtionibus

Tres quæſtiones Porph. de ideis & vniuerſalibus.

eas interim tractabo quæ ad ſenſum popularem accommodantur. Ac primum ne longè abeam, de generibus ac formis conſiſtant ne ipſa, an in ſolis animis ſint: & ſi conſiſtant, vtrum corpora ſint, an ne corporis expertia: & num ſeparari poſſint, an in ſenſilibus & circa hæc conſiſtentia, dicere prætermittam: quod arduum ſit eiuſmodi negotium maioréque egeat inquiſitione. Hic tres quæſtiones ſunt: quæ quanquam academiæ noſtræ Theſſalo methodico, facillimæ viſæ ſint (quid enim, inquit ille, facilius eſt quam dicere vocabulorum ſignificationes & notiones animo contineri, res autem ſignificatas extra eſſe?) difficilem tamen habent, nec eandem in Platonis & Ariſtotelis doctrina explicationem. Quoniam iſtam nobilem de ideis & vniuerſalibus controuerſiam quodammodo cōtinent. Quam Porphirius Platonicus, Chryſaorio diſcipulo ad Ariſtotelem viam parans, hoc loco voluit indicare. Earum prima eſt vtrum genera ac formæ conſiſtant: an in ſolis nudiſque notionibus ſint poſita. In qua, conſiſtere, ſignificat in rerum natura exiſtere: idcóque ei quod in ſola nudáque notione verſatur, ex altera parte opponitur. Cum verò nihil ſeparatim exiſtat, niſi ſingulare & hoc aliquid, vtraque, vniuerſalia inquam & ideæ, conſiſtunt vel exiſtunt, non ſeparatim, ſed in ſingularum rerum communione. Nec tamen in hac eodem modo. Nam Ariſtotelis vniuerſalia, vt opinor, ſecundum perfectionem eſſentiæ exiſtunt tantum in communione rerum ſingularum: non tanquam in alio, ne quis cogatur fateri eas in illis eſſe, vt in ſubiectis, accidentium more, ſed tanquam in ſe ipſis. In intellectu vero eſſe dicuntur quodam modo per aliud, hoc ipſo ſcilicet quod eorum eſſentia in communione rerum ſingularum verè exiſtens, intellectui repræſentatur per notionem tanquam per imaginem. Platonicæ verò ideæ, ſecundum ſuam perfectionem ſummā, ſunt in ſola mente primi opificis Dei: nec hoc modo cadunt in exiſtentiam rerum, ſed in hac tantum depræhenduntur per imaginem quæ partibus materiæ communicatur, & in his adumbrata, res ſingulas efficit numero differentes: quarum eſt proprium conſiſtere vel exiſtere. De quo legere oportet quæ vno libro ex Platonicorum doctrina diſputat Plotinus, intelligibilia ſcilicet non eſſe extra intellectum. Quibus ita poſitis, reliquarum duarum quæſtionum quæ ab eodem Porphirio ſubiiciuntur, explicatio facilior eſſe videtur: modo in eis ſemper attendamus quid Platonicum ſit, quid Ariſtotelicum. Nam quod ſecundo loco proponitur, Si ipſa conſiſtunt, vtrum corpora ſint, an ne corporis expertia, in ideis ita accipiēdum eſt, vt omnes hæ per ſe omnino corporis expertes eſſe dicātur: etiā ſi de his quędā ſint rerū corporearū. Per imagines aūt in reb' ſingulis expreſſas, partim corporeę,

partim corporis expertes. Vniuerſales verò ſubſtantiæ apud Ariſtot. per ſe tales ſunt, quales res ſingulæ, in quarum communione exiſtũt: rerum ſcilicet corporearum corporeæ, incorporearum incorporeæ. Quanquam omnes harum notiones in intellectu, corporis ſunt expertes. Vt vniuerſalis ſubſtãtia animalis, per ſe corporea eſt: quoniam ſingula animalia ſuapte natura corporea. At ea notio quæ intellectui talem naturam repreſentat, non niſi corporis expers eſſe poteſt. In tertia quæſtione, num hæc ſeparari poſſint, an in ſenſilibus & circa hæc conſiſtentia? repetendum eſt quod pluribus antea diſputatum de vniuerſalibus & ideis, quo modo in ipſa mente ſint, & in rebus ſingulis. Idearum enim ſumma perfectio à rebus ſingulis ſeparata eſt: earundem imago his inhæret, vel potius in his conſiſtit. Vniuerſalis autem ſubſtantia non eſt, vel non conſiſtir, niſi in rebus ſingulis: nec tamen vt antea dictum eſt, accidentium more, ſed vt ea quæ rerum ſingularum eſſentiam conſtituit & continet. Notio ab his cogitatione abſtrahitur, & in intellectu, vt affectio in ſuo ſubiecto, recipitur. Nunc ſequitur vt quoniam idea apud Platonicos, vnum eſt vniuerſæ naturæ principium, de comparatione huius cum phyſicis principiis ab Ariſtot. poſitis, moneamus non ſatis aptè à nonnullis illam conferri cum priuatione Ariſtotelica. In intelligentia, aiunt illi, fons eſt idearum, ſiue exemplaris cauſa. Quam longè melius introduxit ab antiquis ſanctíſque edoctus Plato, quam eius diſcipulus Ariſtor. ſuæ priuationis ſomnium. Nam priuatio illa quæ ſemper eſt cum informi materia, ea eſt perinde ad quoduis incertum, ſicut ad quoduis determinatum. Cum autem Deus faciat ſemper determinata ex determinatis & nunquam incerta ex incertis, eſt omnino neceſſarium, vt cauſa illa exemplaris non tantum generalis, ſed ſpecialis & indiuidua ponatur, & vt illa priuatio, quæ nihil planè conducit, exſibiletur & repudietur. Quadrarent autem Peripatetica dogmata cum Academicis non dubiis, ſed affirmandis veriſque, ſi loco illius priuationis fruſtra inter cauſas poſitæ, ponerent Ariſtotelei ſpeciariam illã cauſam omnifaciã, quæ eſt in intellectu agente. Quia cauſa exẽplaris illa eſt mouens omnia & ſingula vt in finẽ, &c. Melius, vt opinor, cũ Ariſtotelica forma, quã cum priuatione potuit comparari: ad quã quo modo ſe habeat à nobis dictum eſt Cõmentario in li.1. prioris noſtræ deſcriptionis, phyſicæ. Quo etiã loco quædã adducta ſunt ad defenſionẽ priuationis quã ille in primis principiis numerauit. Aliter Io. Reuchlin, nec ſcio an maiore probabilitate, lib. 2. artis cabaliſticæ, in principiis Ariſt. priuationis vſum cum opifice rerũ omnium deo à Platone poſito, comparauit. Cum oporteret tertiũ aliquid ponere, inquit, quo vniantur materia & forma (nec enim ſpõ-

Idea comparatio cum priuatione & forma Ariſt.

te confluunt, nec contingit fortuitus quarumlibet formarum cõcurſus in materiam: neque vnius rei materia contingenter rei alterius formam recipit) neceſſe eſt principium aliud quam priuationem Ariſtotelicam adducere, quo moueatur forma ad materiæ deſiderium: ita vt ceſſante hac & hac forma, introducatur viciſſim iſta quædã & iſta. Nam priuatio & potentia, nihil ſubſtantiuè agunt, cum ſint nullius actiuitatis realis, ob idque minimè entitatis. Quantò magis certam formam alicui materiæ iungere aut vnire nequaquam poſſunt? Vnde inuenti ſunt qui dicerent loco priuationis motum eſſe tertium principium. Qui cum ſit accidens, quo modo erit principium ſubſtantiæ? aut quis eius motus erit motor? Quare ſapientius contemplati Athenienſes ambo Socrates Sophroniſci & Plato Ariſtonis, pro motu ſeu priuatione, agiliſſimorum actiuorũm poſuerunt deum, dicẽtes tria eſſe rerum principia ideam, deum & materiam. Pro quibus Pythagoras poſuit infinitum, vnum & duo: infinito deum, ideam vno, duobus autem ipſam materiam ſignificans. Sed de comparatione idearum cum vniuerſalibus cúmque Ariſtotelicis vniuerſæ naturæ principiis, ſatis dictum eſt: nunc ex his quæ initio propoſita, reliquum vt in hoc Alcinoi contextu expendamus quarum rerum ideæ ſint, aut non ſint à Platone poſitæ. Multis Platonicis, inquit Alcinous, minimè placet eorum quæ arte cõſtant ideas eſſe, vt clypei, vel lyræ: neque eorum quæ præter naturam, vt febris, ac bilis non naturalis: neque etiam ſingulorum, vt Socratis & Platonis: Neque vilium vel abiectorum, vt ſordium, atque feſtucæ: neque relatorum, vt maioris & excedentis. In quibus cum quinque enumerentur quorum ideas eſſe Platonici noluerunt, de ſingulis ſuo ordine diſſerendum. Primũm verò eorum quę arte conſtant non ſunt ideæ, niſi per quandam rationis ſimilitudinẽ, hoc ipſo ſcilicet quod artifices in rebus ſingulis efficiendis, dei in natura prouidentiam imitãtur. Sic enim, (quod paulò antè obſeruatum eſt) Cicero Platonica imitatione, eloquentiæ ideam ponit in Oratore, & ipſe Plato initio lib. 10. de Republ. menſæ & lecti ideam agnoſcit. Nam vt naturæ opera dei ſunt opificis & in illis diuinæ intelligẽtiæ (quæ ipſa dicitur eſſentia & idea) quædam eſt imago: ſic artificia quæ vel ſola rerum naturalium imitatione conſtant, vel ab ingenio naturali arte tamẽ exculto, elaborantur, quanquam propriè ideas nõ habeant, ratione tamen hominis in his opificem deum imitantis, illas quodammodo habere videntur: vt docet Plotinus cap. 11. lib. de intellectu & ideis. Quod etiam in Platonicorum doctrina Ariſt. obſeruat lib. 12. Metaph. Multa quoque alia fiunt, inquit, quorum ideas Platonici non dicunt, vt domus & annulus. In quem locum ſic ſcribit Syrianus. Ideas opificias, inquit, eorum quæ nec ſunt in natura, neç à na-

Ideæ quarũ rerũ non ſint à Plat. poſitæ.

tura fiunt, non reliquerunt Platonici: nec artificialium ideas eſſe putabant intelligibiles & diuinas: ſed rationes exemplares operatorum artificiales, non illis tantum placuit animis artificum ineſſe, ſed ab Ariſt. idē multis locis eſt exiſtimatū. Deinde cum Ariſt. in artificialibus exemplaria admittat, in naturalibus verò hæc reſpuat, ab eodem Syriano in eo ſic exagitatur. Quo pacto, inquit, res artificioſas per exēpla accuratè fieri concedens, & in his non renuens exemplarem cauſam, naturæ opera, quæ certè ars imitatur, abſque intentione perfici dicit, cum ad nullam determinatam cauſam naturalis actio referatur? Etſi ipſe quoque Ariſtoteles alicubi dicat à natura formam appeti: ſed rationem non explicat. Quam enim formam appetit? inquit Syrianus. Illam ne quæ in motu fertur & materialem? Sed hanc nondū fecit & eſt natura ipſa poſterior, & informi ſubiecto coniungitur. Abſurdum verò eſt naturam quod nondum eſt, concupiſcere, quódque poſterius eſt & vna cum priuatione defertur: & ob hoc turpe quiddam fit ac inamabile. At ſi eius quæ ſeparabilis eſt, formam diligit, quæ & vera eſt & prior ipſa & diuina & reuera forma, neceſſe eſt hanc eſſe intellectualem & immaterialem & ſemper in eiſdem & eodem modo ſe habere, vt & naturæ deſiderium inextinctum ſit & indeficiens actio. Ex quibus etiam intelligi poteſt quod ſecundo loco Alcinous, ait eorum quæ præter naturā ſunt, ideas non eſſe à Platonicis poſitas. Nam ſi hæ exemplaria ſunt diuina & intelligibilia dei, naturam inſtituentis & moderantis, eorum quæ ſunt præter naturam, eſſe nullomodo poſſunt. Sed quænam præter naturam à Platonicis eſſe dicantur, quæque talia reuera ſint exiſtimanda, quæſtio eſt. Omnia quæ præter naturam ſunt, illi in malis numerant: malorúmque deum cauſam eſſe negant. Ex quo eſt conſequens, neque eorum ideam eſſe. Quoniam hæc ab illis definita eſt, dei ipſius res procreantis, intelligentia. At verò cum malum dicatur & de vitioſo, quòd culpæ à Theologis tribuitur, & de eo quod in corpore atque fortunis in deteriorem partem homines exercet, quòd ijdem pœnæ eſſe volunt, de vtroque non eſt eodem modo ſtatuendum.

Rerum quæ præter naturam cur non ſint ideæ.

Malorū an deus cauſa ſit

Culpæ enim ſiue peccati deus neque apud nos, neque apud Platonem, vllo modo author eſt. Quare neque eius vlla omnino idea. Pœnæ autem quæ numerantur in malis, hoc ipſo bonæ ſunt, quòd à peccatis homines auocant. Quo modo illarum apud Platonem deus cauſa eſt, & quod eſt conſequens, earundem idea. De quibus extat nobiliſſimus locus libro. 2. de Republ. Si quis, inquit, iambica inducat in quibus paſſiones Niobes referantur, vel Pelopidarum, vel Troianorum, aut aliquid eiuſmodi, vel ſinendum non eſt eum dicere hæc dei eſſe opera, vel ſi dei ſunt, educenda eſt in his ea quam nunc

quęrimus ratio,dicendúmque deum quidem bona iuſtáque egiſſe,atque eos puniendo iuuiſſe. Quod verò miſeri ſint qui pœnas pēdunt, ſitque deus qui ſic affligit,poëtam dicere non eſt permittendum. Sed ſi diceret malos homines,vt pote miſeros,pœnis egere,eáſque ſoluētes à deo iuuari, permittendum. Malorum autem alicui cauſam eſſe ipſum deum,cum bonus ſit,refellendum eſt omnino, neque permittendum hoc quemquam dicere in ſua ciuitate, ſi bonis inſtitui legibus ciuitas debet:neque inſuper quemquā audire, ſiue ſit ille iunior, ſiue ſenior:ſiue carminibus hæc inſerantur, ſiue ſoluta oratione narrētur:tanquā neque dictu ſancta ſint,neque nobis vtilia, neque inter ſe conſona.Hinc verò exiſtit eiuſmodi dubitatio.Si mala ea quæ culpæ diximus nominari, neque à deo ſunt, neque ad aliud principium referri poſſunt(ne cum Manichęis cogamur cōminiſci duo contraria prima principia vniuerſi,vnum boni, alterum mali) vnde igitur hæc extiterunt?aut quo modo poterunt cognoſci? D.Dionyſius Areopag. priorem quæſtionem fuſiſſimè tractat lib. de diuinis nominibus, atque omnino negat malū eiuſmodi debere numerari inter ea quę ſunt. Quoniā,inquit,ſi omnia quę exiſtūt,ex bono ſunt,omnibúſque bonū ineſt continétq; omnia:certè in his malū eſſe non poteſt. At forſan in bono malū erit?Minimè. Nā nec in igne eſt frigidū, nec malum vllū in ſe admittere poteſt,quod malum etiam reddit bonū. Deinde quod de duobus Manichæorum principiis paulò ante dicebatur, idem ita euertit. Neque rurſus poſſibile eſt, inquit, duo eſſe rerum principia & inuicem & in vniuerſo contraria atque repugnantia. Si enim id concedatur, nec deus ipſe à detrimento moleſtiáque procul aberit. Si quidem non deſit quod ipſum quoque perturbet. Ex quibus tandem concludit, malum ſola boni priuatione contineri: cuius ſibi cauſæ ſunt res ipſæ natura conſtantes, cum errore aliquo à ſua integritate recedunt. Scitum eſt quod in eandem ſententiam dicitur à Mercurio Triſmegiſto cap. vltimo Pimandri. A deo factore, inquit, nihil malum nihílque turpe. Hæ ſi quidem paſſiones ſunt, creata opera ſequentes, quemadmodum æs rubigo, animata corpora limus. At neque faber ferrarius induxit rubiginem, neque animati corporis genitor, cœnum & ſordes. Eodémque modo nec deus etiam malum. Generationis autem perſeueratio, malum ſurrepere cogit. Eáque de cauſa mutationem deus rebus inſtituit ceu quandam ipſius generationis purgationem. Similis eſt ſententia Athanaſij in oratione contra idola. Nullum malum,inquit,nec à deo, nec in deo, nec ab initio extitit, nec vlla eſt eius ſubſtantia. Sed homines per priuationem imaginandi cogitandíque boni,ſibi illud quod malum eſt,comminiſci cœperūt, effinxerúntque

pro libidine ea quæ non erant. Vt enim ſi quis ſole præſente & vniuerſa terrarum ſuo iubare illuſtrante, conniueat clauſis oculis, ac inde tenebras, quæ nullæ ſunt, animo fingat, ac poſtmodum quaſi in tenebris ambulans, oberret, vt nunc labante gradu procidat, nunc ad præcipitia ſe incitet, arbitratus non lucem ſed tenebras eſſe, ſeque intueri, cum nihil videat: ita quoque mens humana clauſis oculis, quibus deum contemplari poterat, effictis ſua imaginatione, malis, in his ſeſe agitat ac mouet, neſciens interim ſe nihil agere, dum ſe maximè negocioſam præbet. Et quæ natura non ſubſiſtunt, animo comminiſcitur. Non enim qualis à principio fuit condita, talis permanet: ſed qualem ſe ipſam contaminando reddit. Condita enim eſt vt deum ſpectet, & ab eo illuſtretur: ipſa verò pro deo, mortalia & tenebras exquiſiuit: vt alicubi ſpiritus ſcripto prodidit, Deus hominem rectum fecit: ipſi autem exquiſiuerunt multiplicia commenta. Malitiæ igitur inuentio & excogitatio, hominibus ab initio ita excita & conficta eſt. De cognitione verò mali (quæ erat altera quæſtio) quo modo parari poſſit, ſi eius nulla eſt idea, ſic ſcribit Plotinus eo libro quo inquirit de malis quæ, & vnde ſint. Cæterùm dubium eſt, inquit, quanam potiſſimum ex viribus quæ nobis inſunt, mali naturam percipiamus. Quippe cum cognitio ſingulorum per ſimilitudinem quandam perficiatur. Intellectus namque & anima cum ſpecies quædam ſint, ſpecies quoque cognoſcunt, eáſque naturaliter appetunt. At verò malũ nemo ſub ſpeciei ratione poteſt effingere: cũ in quadam boni totius abſentia cogitetur. Quòd ſi quia contrariorum eadem ſcientia eſt & bono contrarium eſt malum, ideo eadem boni malíque notitia erit, profecto neceſſarium eſt cognituros mala, diſcernere bonum. Quandoquidem præſtantiora ritè præcedunt, ac ſpecies antecedunt ea quę non ſpecies, ſed priuationes potius iudicantur. De qua quæſtione vide plura apud. D. Thomam cap. 71. lib. 1. contra Gẽtiles. Locus eſt tertius in contextu Alcinoi de ſingularibus: quod horum non ſint ideæ niſi per ſpeciem in qua vniuntur. Quoniam idearũ diuerſitas in imaginibus quæ reſpondẽt, ſpeciei diſtinctionem parit: res autem ſingulæ ſolo numero differentes, ſolius materiæ partitione, non ſpecie diſtinguuntur. Itaque ſicut Socratem à Callia ſpecie differre, omnino à philoſophia alienum eſt (in quo Theſſalus Methodicus ex ſuis poëtis & iureconſultis ſuo more nugatur) ſic apud Platonem abſurdum eſt Socratis & Calliæ differentes ideas ponere. An igitur ex Platonicorũ ſententia deus ſingularia nõ cognoſcet, ſi eorũ idea non eſt per quam hic res omnes dicitur ab illis intelligere? Abſit. Nam Proclus libro de decem dubitationibus contra prouidentiam, de vno rerum omnium principio ita loquitur: Illud cum in vno maneat, inquit, ſpatio carens &

Malum quo modo cognoſcatur.

An ſingulariũ ſint ideæ.

In deo qualis ſingularium cognitio.

& omnis diuiſionis expers, omnia eodem modo intelligit: nec hominem ſolū & Solem & quod eſt eiuſmodi: ſed etiam rem quamque ſigillatim. Nihil enim eſt quod illud vnū effugiat, ſeu eſſe, ſeu cognoſci dicas. Quo igitur modo ille ſingula cognoſcet? Vt hæc vniuntur. Prouidentiæ enim, vt idem ait eodem loco, in vnitate cognitio, in eodem impartibili omnium eſt quæ diuiduntur cognitio: tum earum rerum quæ maximè ſunt indiuiduæ, tum earū quæ totius naturam retinent. Et quemadmodum ſua vnitate rem quamque produxit, ita & vnitate vnamquamque cognoſcit. Obſcurior eſt Plotinus cap. 1. lib. eius quo inquirit an ſingulorum ſint etiam ideæ, nec ſatis definitè de eo ſuam ſententiam exprimit. Nunquid vniuſcuiuſque, inquit, eſt idea? Forſitan ſi ego & vnuſquiſque ad intelligibilem redigimur ordinem, ibi quoque eſt vniuſcuiuſque principium. Forſan etiam ſi ſemper eſt Socrates & Socratis anima, ipſe Socrates erit, quatenus anima ſingulatim, ſic ibi Socrates & quilibet ſingulatim. Sin autem non ſemper eſt Socrates, ſed alias alia quodammodo euadit anima, adeò vt animus qui nunc eſt Socrates, prius Pythagoras aliúſve fuerit, futuruſque ſit alius, non amplius vnuſquiſque eorum qui hic ſunt, eſt & ibi. Veruntamen ſi vniuſcuiúſque anima ſeminarias rationes habet omnium quæ exequitur, atque explet: rurſus ibi ſunt omnes. Nam fatemur quot mundus rationes habet, totidem quoque ſingulas animas poſſidere. Quare ſi mundus non hominis tantum, ſed ſingulorum etiam animalium, complectitur rationes, anima quoque rationes continet ſingulorum. Quamobrem ſequetur infinitus numerus rationum: niſi certis temporum curſibus in idem reſtitutio fiat. Ita profectò infinitas ipſa finita demum erit, quando eadem mundo reddētur. Cęterum ſi quæ fiunt omnino plura ſunt quam exemplar, cur nam oportet omnium quæ in vna mundi reuolutione fiunt, rationes exemplariáque extare? Videtur enim ſufficere homo vnus ad omnes homines, quemadmodum & animæ numeratæ ad innumerabiles homines effingendos. Sed enim non poteſt vna eſſe ratio differentium. Neque ſufficit homo ad exemplar multorū hominum differentiū, non materia tantum, ſed quāplurimis inſuper propriis differentiis. Nō enim hęc ita ſe habēt vt imagines Socratis ad exēplar: ſed differentē effectionē neceſſariū ex differētibus rationibus proficiſci. Vniuerſa verò reuolutio, omnes cōplectitur rationes. Eadémq; rurſus per eaſdē rationes regenerātur. Neq; verò ſuſpicandū eſt ne hinc in mundo intelligibili infinita multitudo ſequatur. Tota enim illic multitudo in quodam indiuiſibili cōtinetur & quaſi illinc prodeūt ſingula, quādo agit. Hactenus Plotin⁹. Ex cuius verbis nō eſt facile de quęſtione propoſita ſtatuere. Itaque de hac noſtros potius, ad quos etiam

ea pertinet, audiamus. Deũ non cognoſcere ſingularia, ſentẽtia eſt ab Academia pariſienſi merito iãpridem dánata. Quo verò modo hęc diſtinctè cognoſcat, conatur explicare D. Thomas ca. 50. li. 1. cõtra Gẽtiles. De eóq; idẽ ita ſcribit Articulo 11. queſt. 14. Sũmæ. 1. Cũ deus, inquit, cauſa ſit rerum per ſuam eſſentiam, in tantum ſe extendit ſcientia dei, in quantum ſe extendit eius cauſalitas. Vnde cum virtus actiua dei ſe extendat nõ ſolum ad formas à quibus accipitur ratio vniuerſalis, ſed etiam vſque ad materiam, neceſſe eſt quod ſcientia dei vſque ad ſingularia ſe extendat, quæ per materiam indiuiduãtur. Cum enim ſciat alia à ſe per eſſentiam ſuam, in quantum eſt ſimilitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: neceſſe eſt quod eſſentia ſit principium ſufficiens cognoſcendi omnia quæ per ipſum fiunt, non ſolum in vniuerſali, ſed etiam in ſingulari. Quartum erat de rebus vilibus & abiectis quod earum ideæ non ſint à Platonicis poſitæ. Id verò non ſine magna dubitatione eſt. Quid enim? an rerum eiuſmodi deus opifex non erit? Hoc Platonici videntur arbitrati: quod eas diũina maieſtate indignas iudicarent. De quibus ſic apud Platonẽ Parmenides. Vtrum de iis, inquit, etiã dubitaſti ô Socrates, quæ ridicula forte quis putet, ſicut de pilis lutóve & macula & aliis ignobiliſſimis rebus atque viliſſimis? Num ambigis vtrum ponenda ſit horum cuiuſque ſeparata ſpecies aliud quiddam ab illis exiſtens quæ nos pertractamus, an nõ? Nullo pacto, inquit Socrates, ſed quæ videmus hæc & ſunt, ſpeciem verò quandam illorum eſſe putare forte nimis ridiculum eſſet. Apertiora ſunt quæ de eadem quæſtione ſcribit Plotinus capite vltimo libri de intellectu, ideis & ente. Quod quæritur, inquit, nunquid ſit ſpecies eorum etiam quæ ex putrefactione fiunt, difficiliúmque & admodum moleſtorum, item ſordium atque cœni, dicendum eſt quodcunque mens ducit à primò, omnia eſſe optima, in quibus vtique ſpeciebus hæc non inſunt. Neque ex his mentem accipere, ſed animam à mente quidem accipere, admittere inſuper à materia plurima, in quibus hæc accidunt. Verum de his apertius explanabitur ſi ad dubitationem illam regrediamur, qua quæritur quo modo ex vno profluat multitudo. Iam verò conſtat illa compoſita quæ fruſtra temeréque fiunt, nec mente, ſed ſuo quodam impetu in hoc ſenſilium genere confluunt, ſpeciebus ipſis minimè contineri. Præterea quæ putrefactione fiunt, ex quadam animæ ſorte contingere, tunc forſan aliud non potentis. Alioquin feciſſet procul dubio aliquid naturæ potius conſentaneum. In quibus ſentire videntur Platonici de iſtis vilibus rebus omnibus idem quod Ariſtoteles de monſtris, errores ſcilicet eſſe ipſius naturæ, materiæ vitio magna ex parte enaſcentes, ideóque illarum cauſas exemplares in opifice deo

Rerũ viliũ an ſit idea.

non quærēdas:quando earū opifex eſſe nō videtur. Quanto melius D. Hieronymus commentario in Ioëlem. Vt potentia dei in Ægyptiis plagis oſtenſa eſt per parua animalia & pręcipuè Cyniphes (qui tam parui ſunt culices vt vix cernantur oculis) ſic & nunc, ait, in paruo tardóque vermiculo qui vix moueri poteſt & leui tactu conteritur, dei potentiam & humanam imbecillitatem demōſtrari. Non quod deus ad nutum ſuum, inquit, & potentiæ maieſtate nequeat terras ſubuertere & operire cuncta diluuio, vel fulmine concremare, ſed per parua & vt ita dicam, puncta corporum, oſtendit humanam fragilitatem. Hæc quidem D. Hieronymus de animalibus quæ vilia eſſe putantur. Quibus illud adiicio, acuto & diligenti rerum Phyſicarum obſeruatori non minus admirandam videri naturæ vim, vel dei naturam regentis prouidentiam, in ſpontanea generatione animalium ex materia putreſcente, quam in aliis quæ ex ſimilium ſeminibus naſcuntur. Amplius verò ſi à deo cognoſcuntur omnia per ideam ingenitam, ex his quæ à noſtris Theologis diſputantur, efficietur vilium ideas eſſe ponendas. Quoniam D. Thomas cap. 70. lib. 1. contra Gentiles, contendit hæc à deo cognoſci: nec verò horum cognitione diuinam maieſtatem imminui: etiam ſi contra dictum ab Ariſt. videatur li. 12. Metaph. vilia melius ignorari, quàm cognoſci. Quintum eſt & poſtremū de relatis, quorum ex Platonicorum ſententia ideas eſſe negat. In quo Ariſtoteles cap. 4. lib. 12. Metaph. inconſtantiæ eos arguit: quod rationum earum quibus vtebantur ad probandas ideas, exactiſſimè, etiam relatorum ideas eſſe confirmarent. Hoc verò Syrianus Platonicus conatus eſt diſſoluere facta relationum diſtinctione, iſto modo. Habitudinū non ſubſtantialiū, inquit, ideas eſſe non dicimus, aut earū quæ ſunt in motibus, aut quæ ſecundum aliquem ſitum non naturalem perficiuntur, vt ſuperioris, inferioris, dextri, ſiniſtri, vicini & aliorum huiuſmodi. Quæcunque verò per alicuius ideæ participationem ad aliquid facta ſunt, vt ſimilia, aut æqualia, aut diuerſa, hæc cum aliquo genere entis participēt, altera verò minimè: omnino aliqua vna idearum coordinationem inter ſe recipiunt. Et quid mirandum eſt ſi eorū quædam quæ apud nos ſunt, per illa dicimus ad aliquid fieri, cum etiam ibi hanc relinquamus habitudinem. Subſtantialem verò non nos tantum ſed & ipſe Ariſtoteles? Cum enim hoc cauſam aut principium eſſe dicimus, aut primum, aut continens, alterum verò cauſatum ex principio, aut ſecundum, aut contentum, quid aliud facimus quam quod ordinem quem habent diuina inter ſe, enitimur oſtendere? Placet autem ipſi quoque Ariſtoteli ſeparabilium formarū quibus ſpheras vniuerſi deuincit, has quidem eſſe primas, illas medias, quaſdam vltimas, & illas quidem maioris ambitus eſſe, has verò minoris: ſi

An relatorū ſint ideæ.

quidem hunc habent etiam inter ſe ordinem quem & ætheris ſphetæ inter ſe oſtendunt. Atque hæc quidem quinque quorum non eſſe ideas ex Platonicorum ſententia hoc loco obſeruat Alcinous. Addit verò Ariſtoteles cap. 6. lib. 1. Ethic. Illos non poſuiſſe ideas eorum in quibus prius, poſteriúſque dixiſſent: atque idcirco numerorum ideas eſſe noluiſſe. Quod de ſenſilibus numeris apud eos intelligendum. Aliter enim Pythagoras formarum & idearum dominum eſſe dixit numerum, eundémque rerum omnium conſtitutorem & procreatoré. Sicut & Hippaſus eo contineri voluit inſtrumentum dei, mundum fabricantis ac eiuſdem exemplar. Hæc iſti referentes ad numerum ſeparabilem, vel potius ab ipſis ſenſilibus ſeparatũ. Neque verò partiũ, vt capitis vel manus, ideas eſſe volebant: ſiue quia harũ eſſentia toto poſterior eſt, vt Ariſtoteles ſcribit lib. 1. Metaphyſ. ſiue quod earũ ratio non eſt abſoluta, ſed poſita in quadã relatione ad totũ. Ex quo idẽ dicere ſolet partes à toto ſeparatas nõ manere niſi homonymos. Vel vt ait Syrianus Platonicus, quod integræ exiſtentes rerũ cauſæ, totas ſpecies & formas producant, non diuiſæ ſint circa harum partes, velut naturæ rationes. Illis autẽ omnibus idẽ Syrianus hæc adiicit, nec Platonicos priorum corporibus accidentiũ in intellectu determinatas cauſas poſuiſſe, vt dulcedinis, albedinis. Sufficere enim putabant naturales rationes ad actionẽ accidentiũ corporib⁹. Sed nec compoſitorũ, vt hominis ſapiẽtis. Cũ enim ſimplices ſint ideę, inquit ſimplicẽ cuiuſque ſubſtantiã exponunt. Participare verò diuerſis ſpeciebus, mouet intellectũ noſtrum ad componendum hoc huic, aut diuidendum hoc ab hoc. Circa quod igitur eſt affirmatio & negatio, circa hoc & compoſitio eſt & diuiſio. Ideæ verò & ideis coordinata intellectio, ab his omnibus exemptæ ſunt, ob ſimplicitatis exuperantiam. Neque eorũ quæ ex cõplexione diſſimilium generũ habent originem, vt mulorũ. Neque eorum quæ ex diuerſis arboribus conaſcuntur. Sunt enim hæc omnia poſterius genita & aduentitia, & non ſolius naturæ opera, nec omnino ſecundum ſuas rationes procedentis, ſed veluti iniuria affectæ & fruſtratæ, vel laborare coactæ. Neque eorum operum quæ ab animæ propoſito pendent. Ex quibus relinquitur vniuerſalium & perfectarum ſubſtantiarum eſſe ideas, & eorum quæ conferunt ad naturalem harum ſubſtantiarum diſpoſitionem: vt hominis & eius quod hominem poteſt perficere, vt ſapientiæ & virtutis. Sed hæc de ideis ſatis multa: nunc ad Alcinoi contextum reuertamur.

An numerorum ideæ.

Partiũ quare non ſint ideæ.

a νόησις, quæ hoc loco de idea cum Deo comparata dicitur, ſiue intellectio, pro actu ſcilicet intelligendi, ſiue notio pro illius actus obiecto vſurpetur, in re parum intereſt. Quanquam cap. proximo, ideam vocat Dei energiam & actum in intelligendo. Quoniam idea in Deo vtrúmque horum eſt. Atque duo hæc quá-

quam à ſe inuicem ratione ſint diſtincta, reipſa tamē cum Deo eadem ſunt. Quia Dei eſſentia in perpetuo intelligendi actu poſita eſt, & eius actus obiectum, ipſa eſt Dei eſſentia. Siquidem hic in ſe ipſo ſemper intelligendo, ſempiternam habet & incommutabilem eſſentiam. Quo modo idea in Deo nihil aliud eſſe videtur, quam Dei patris ſempiterna & omnino immutabilis ſapientia. Hæc vero ad nos relata, primum eſt intelligibile, ſicut ſolis lumen primum aſpectabile. Quoniā illa præſtat nobis vt poſſimus intelligere, & rebus omnibus vt poſſint intelligi, noſtrum intellectum illuſtrando & veritatem quæ in obiectis eſt recōdita, detegendo: quemadmodum lumen Solis oculo noſtro præſtat, vt videre poſſit, & rebus obiectis vt poſſint videri. Eadem Dei patris Sapientia, ſuæ perfectionis radios effundens in materiæ gremium, rebus ſingulis natura conſtantibus præſtat originem: quarum idcirco prima ſummáque perfectio eſſe dicitur, cuius radij ſunt in formis naturalibus ipſi materiæ communicatis. Quos quidē radios materiæ iam communicatos, Ariſtoteles naturæ genius primas corporū naturalium perfectiones appellauit: in natura nihil illis perfectius agnoſcens. Plato autem diuinus perfectionem hanc materiæ communicatam quoniam exiſtimauit ab idea, vt imaginem à ſuo exemplari, emanare, idcirco materiæ perfectionem omnino primā, quam hoc μέτρον Alcinous nominat, ideæ attribuit, ſecundam verò formis ipſis naturalibus, quas idcirco in primis naturæ principiis non numerat. Sicut à nobis obſeruatum eſt Commnentario in lib.1. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ. Quod perinde eſt ac ſi diceres cauſam primam fœcunditatis eorum omnium quæ terra oriuntur, non eſſe poſitam in Solis radiis terra exceptis, ſed in ipſo ſole à quo radij emanant. Cuius quidem exemplaris formę ſiue Idealis, confeſſionem nonnulli ab Ariſtotele volunt extorquere ex eo quod dixit li.1. Phyſic: formam à materia appeti, ſicut à deformi ipſum pulchrū: & libr.2. naturam quæ vt ortus dicitur, ad formam tendere tanquam ad finem. Nam, inquit Syrianus Cōmentario in 12. Metaph. quam formam natura appetit? Illámne quæ in motu fertur & materialem? At hæc nondum eſt, & ipſa natura eſt poſterior, & cum informi ſubiecto coniungitur: & abſurdum eſt naturam id quod nondum eſt, concupiſcere; quódque poſterius eſt & vna cum priuatione defertur, & ob hoc turpe fit & inamabile. At ſi eius quæ ſeparabilis eſt, formam diligit, quæ & reuera eſt & prior ipſa, & diuina & reuera forma, neceſſe eſt hanc eſſe intellectualem & immaterialem & ſemper in eiſdem & eodem modo ſe habere. Vt & naturæ deſiderium inextinctum ſit, & indeficiens actio. Hæc vero ipſa Platonica idea eſſe videtur. Ideam vero ſicut hoc loco Alcinous μέτρον nominauit, cū ad materiam refertur: ſic ab aliis Platonicis eiuſdem materiæ ἀριθμὸς dicitur. Quoniam vt per communes numeros omnia ad certum ordinem reducuntur, ſub quo à nobis compræhenduntur: ſic per ideæ participationem ſibi ſimilia redduntur & in ſpeciem, ordinem, pulchritudinem & vnitatem per eiuſdē communicationem, adducuntur. Ex quo numerus vocatur quaſi menſurās omnia, componens & amica faciens. Quod ipſius ideæ apud Platonicos maximè eſt proprium.

3 Etiam ſi mundus hic apud Platonicos habuerit originem, non eam quæ rationis eſt tantum, ſed quæ rei: ideſt reuera aliquando eſſe incœperit, de quo poſtea ſuo loco diſputabitur, eius tamen exemplar fuit æternum. Quia ab æterno in Deo patre opifice, conceptæ rationes eorum omnium quæ mundo hoc continentur: ſicut ipſum Verbum conceptum; apud eundem ab æterno fuiſſe dicitur ab ipſis Theologis. Porro hic attentè conſiderādum eſt quænam ſecundum naturam eſſe dicantur, vt intelligatur quorum à Platonicis ideæ ſint poſitæ. A-

riſtoteli ſecundum naturam ſunt ea ſola quę continentur communi ordine cauſarum earum quæ ſecundæ appellantur. Quæ verò ſupra, vel præter hunc ordinem diuinâ voluntate contingunt, ea à naturalibus ſeparantur & per quandam excellentiam Deo attribuuntur: vt cum idem dixit lib.1.de Cœlo, Deum & naturam nihil fruſtra facere. An igitur talium apud Platonicos idea non erit, ſi exemplar eſt tantum eorum quæ ſecundum naturam contingunt? Abſit. Sed hic intelligamus potius his quæ ſecundum naturam ſunt, opponi tantum ab illis ex altera parte, ea quæ infra naturam, vel etiam naturæ contraria: non ea quæ à Peripateticis præter naturam vel ſupra eandem eſſe dicerentur. Quorũ Deus cauſa eſt, quare & eorundem idea. Illorum verò quæ infra naturam ſunt, vt ſordium, vel eorum quæ naturæ contraria, vt monſtrorum & malorum, quia originem diuina maieſtate indignam exiſtimauerunt, neque ideas ponendas eſſe putauerunt.

4 Ratio hæc eſt ſuperiorum. Nam ſi ideæ notiones Dei ſunt æternæ & ſeipſis perfectæ, habent igitur eſſentiam abſolutam, non pendentem ex relatione ad alterum, aut ex hominum commentis, & vario appræhendendi modo pro diuerſa rerum inter ſe comparatione. Cuiuſmodi ſunt ea quæ in relatis numerãtur. Hæc enim definiuntur quæ id ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, aut alio quouis modo ad aliud referuntur. Argumenta autem varia quæ ex Platonicis ſubiiciuntur ad confirmandum ideas eſſe ponendas, petita ſunt à varia earundem conſideratione quæ initio capitis huius expoſita. Formula verò argumentandi, ab affirmatione antecedentis ad affirmationem conſequentis, quæ Alcinoo hoc libro maximè familiaris.

5 Prima hæc ratio ad confirmandas ideas, ducta ab earundem prima conſideratione in Deo, eſt eiuſmodi. Deus aut ſimpliciſſima mens eſt, habẽs ſuam eſſentiam in perpetuo intelligendi actu, aut ſubſtantia quædam cui hic intelligendi actus ineſſe dicatur: hoc autem magis quam illud, cum quadam concretione videtur eſſe coniunctum. Siue autem hoc, ſiue illud Deo attribuimus, non poteſt eſſe ſine perpetuo intelligẽdi munere: nullum verò intelligendi munus, ſine intelligibili: quoniam hoc illius obiectum eſt. Ergo apud Deum ſemper & ab æterno intelligentem, oportet ſempiterna quædam eſſe intelligibilia: quæ prima ſint, ſicut & ipſe primum eſt intelligens. Eadémque æterna & immobilia: ne ſi hæc mutentur, ſecundum ea Deus mutationem ſubeat, aut ſimul cum tempore nouam perfectionem acquirat. Quorum vtrũmque in ipſo Deo parem abſurditatem continet.

DEVM ESSE, PRIMVM OSTENDIT, deinde quam difficilis huius cognitio, quæque difficultatis cauſa ſit, & quam variè homines ad eam ſoleant aſpirare: poſtremò illum ſimpliciſſimum eſſe, & omnis concretionis expertem.

CAP. 9.

1 *Deinceps de tertio principio diſſeramus, quod penè ineffabile Plato ponit. De ipſo autem ad hunc modum infera-*

mus.[2] Si ſunt intelligibilia: hæc autem nec ſenſilia, nec ſenſilibus participãtia, ſed primis quibuſdam intelligibilibus: ſunt prima intelligibilia, quemadmodum & prima ſenſilia. Verum autem eſt quod antecedit. Verũ ergo quod ſequitur. Homines quidem perturbatione ſenſuum occupati, quoties intelligibile quiddam contemplari volunt, in phantaſia rei ſenſilis imagine implentur. Quo fit vt magnitudinem, figuram & colorem cum illo ſæpe animo compræhendant. Dij vero vt ſecreti à ſenſilibus, purè, ſincerè & impermixtè.[3] At quoniam intellectus animo eſt melior: intellectu autem eo qui in poteſtate eſt, is qui re ipſa omnia intelligit & ſimul ac ſemper: hoc verò pulchrior is qui huius eſt author & qui etiam his ſuperior eſt, hic Deus primus eſt idémque cauſa vt mundi intellectus ſemper agat. Agit autem ille immobilis, in hunc, quemadmodum & [4] Sol in aſpectum, cum illum hic intuetur. Atque vt appetẽdi principium appetitionem mouet, cum ipſum immobile maneat: ſic & hic intellectus cœli vniuerſi intellectum mouebit. Quoniam verò primus intellectus pulcherrimus eſt, pulcherrimum quoque intelligibile illi oportet ſubiici. Nihil autem ipſo pulchrius. Se ipſum igitur ſuique notiones ſemper intelligit. Hícque eius actus, idea eſt.[5] Quinetiam Deus primus æternus eſt, ineffabilis, αὐτοτελὴς ſe ipſo perfectus, ἀειτελὴς, id eſt ſemper perfectus, παντελὴς, id eſt omni ex parte perfectus, Diuinitas, Eſſentialitas, Veritas, Commenſuratio, Bonum.[6] Dico autem hæc nõ vt ſeparans, ſed vt per omia vnum intelligens.[7] Atque bonum quidem eſt, quoniam in omnia, pro cuiuſque facultate, ſua beneficia confert, cum omnis boni cauſa ſit. Pulchrum verò, quoniam ipſa natura amplius quiddam eſt, &

commēſuratum. Veritas, quia omnis veritatis principium eſt, vt Sol luminis. Pater verò eſt, quia cauſa omnium: cæleſtémque intellectum & mundi animum ad ſe ipſum ſuiq; notiones exornat. Nam ſecundum ſuam voluntatem omnia ſe ipſo compleuit, mundi animum excitans & ad ſe conuertens. Quippe qui eius intellectus cauſa ſit, qui à patre ornatus, in mundo hoc naturam vniuerſam exornat. Ineffabilis autem eſt, & vt antea dictum, ſolo intellectu perceptibilis. [8] Quia neque genus eſt, neque ſpecies, neque differentia: imò neque accidit illi quicquam. Nam nec malum, nefas enim dictu id eſſet: neque etiam bonum, ſiquidem participatione alicuius & maximè, bonitatis, talis exiſteret. Neque differentia, non enim ſecundum eius notionem fieri poteſt: neque quale, non enim qualitate affectum eſt. Quia quod eiuſmodi eſt, id à qualitate eſt perfectum. Neque verò qualitatis eſt expers. Quoniam nulla qualitate ad ſe pertinente eſt priuatus. Neque pars eſt cuiuſquam: [9] neque vt totum ex partibus conſtitutum. Neque idem, vel diuerſum. Quoniam in eum nihil cadit quo ab aliis ſecerni poſſit. [10] Neque verò mouet, neque mouetur. Erit igitur prima in eo intelligendo ratio per abſtractionem horum. Quia & punctū intelligimus à ſenſilibus abſtrahendo: primo quidem ſuperficiem cogitatione comprahendentes, deinde lineam, poſtremo ipſum punctum. Secunda verò, in quadam rationis ſimilitudine, hoc modo. Quam rationem Sol habet ad aſpectum, & ad ea quæ aſpectabilia ſunt, cum ipſe aſpectus non ſit, huic autem præſtet vt videat, illis vt videantur: eandem profecto intellectus primus ad intellectionem quæ in animo eſt, & ad ea quæ intelliguntur. Neque enim eſt ipſa intelle-

ctio,

ctio, perficit tamen in hac intelligendi actum, illis verò præſtat vt intelligantur, veritatem quæ eis ineſt, illuſtrans. Tertia eiuſdem intelligendi ratio, talis quædam erit. [11] Contemplans aliquis pulchrum quod corporibus ineſt, ex eo progreditur ad animi pulchritudinem: hinc ad alteram, quæ in inſtitutis ac legibus: deinde ad immenſum pelagus ipſius pulchri. Ex quo ipſum bonum intelligit, & hoc amabile ac expetendum, velut ſplendorem in animum qui per hos gradus aſcendit, refulgentem. Cum hoc autem cúmque ipſo Deo, intelligit, propter eam quæ in honorando eſt excellentiam. Partis quoque expertem intelligit. Quoniam illo nihil prius eſt. Pars autem omnis, & id ex quo aliud conſtituitur, id ipſum antecedit cuius pars eſt. Etenim planum prius eſt corpore, & linea plano. Cum verò ſit partium expers, neque loco moueri poteſt, neque qualitatibus cõmutari. Quoniam ſi commutetur, vel à ſeipſo, vel ab alio commutabitur. Si ab alio, illud certè Deo potentius eſſe oportebit. Sin à ſe ipſo, aut in deterius, aut in melius eiuſmodi commutatio fiet. At vtrúmque horum in iis eſt quæ fieri nullo modo poſſunt. Ex quibus omnibus perſpicuum eſt ipſum quoque corpore carere. Quod etiã ex iis demonſtrabitur. Si enim Deus corpus eſt, ex materia formáque conſtat. Quoniam corpus omne concretum quiddam eſt ex materia, formáque cum illo coniuncta. Quod quidem ideis ſimiles efficitur & earum particeps, ratione quadam inexplicabili. Abſurdum autem eſt Deum ex materia formáque conſtare. Simplex enim non eſſet, nec cauſæ principalis rationem retineret. Quamobrẽ incorporeum quiddam Deus eſt. Idémque ex eo intelligitur, quod ſi corpus eſt, ex materia conſtat. Quare vel Ignis, vel

Aqua, vel Terra, vel Aër, aut aliquid ex his. Nullum autẽ horum principale eſt. Erit etiam ſua materia poſterior, ſi ex materia eſt. Quæ quoniã abſurda ſunt, incorporeũ eſſe Deũ neceſſe eſt. Corrumpi enim poſſet, ſi corpus eſſet: ortúſque eſſet & mutationi obnoxius. Quorum quodlibet in Deo eſt abſurdum. [12] *Porro qualitates etiam incorporeas eſſe, hoc modo demõſtretur. Omne corpus ſubiectũ eſt. Qualitas verò non ſubiectum eſt, ſed accidens: Qualitas ergo corpus eſſe non poteſt. Omnis qualitas in ſubiecto. Nullum autem corpus in ſubiecto. Qualitas ergo corpus non eſt. Deinde qualitas qualitati cõtraria eſt: non autem corpus corpori. Quoniam corpus à corpore hoc ipſo quod corpus eſt, nulla re, ſed qualitate diſtinguitur. Quare corpora qualitates non ſunt.* [13] *Quinetiam rationi maximè conſentaneũ eſt, vt quemadmodum materia qualitatis eſt expers: ita qualitas immateriata eſſe dicatur. At ſi immateriata eſt, eandem incorporeã ẽſſe neceſſe eſt. Etenim ſi qualitates corpora ſunt, duo triáue corpora ſimul erunt. Hoc autẽ abſurdiſſimum.* [14] *Atqui poſitis qualitatibus incorporeis, opificem quoque earum incorporeum eſſe neceſſe eſt. Deinde efficientia non alia quàm incorporea eſſe poſſunt. Sunt enim corpora ſuapte natura patibilia atque fluẽtia, neque ſemper ſecundum ſe ipſa eadem, nec eodem modo ſe habentia, neque conſtantia, neque firma. Quæque in iis aliquid videntur agere, ea multo antè patiẽtia deprahenduntur. Quare vt eſt aliquid omnino patibile: ita neceſſe eſt aliquid quod verè agat, exiſtere. Hoc vero aliud ab incorporeo reperiri nullo modo poteſt. Sit igitur principiorum explicatio Theologica eiuſmodi: nũc ad Phyſicum progrediendum, hinc ducto initio.*

NOBILISS. ET HV-

MANISS. V. GVLIELMO RV-ZÉO, Doctori Theologo, Andium Præſuli vigilantiſſ.

Iac. Carpentarius. S.

SVmma tua dignitas & apud Chriſtianiſſ. noſtrum Regem authoritas, Præſul Ornatiſſ. eorum quæ in te elucent venerationem maiorem in ſcribendo, à me ſuo iure exigerent, niſi per humanitatem tuam illis omnibus lõgè ſuperiorem, qua vtriuſque noſtrum ætate ferè adhuc, ineunte frui cœpi, ex eóque tempore perpetua vitæ conſuetudine in dies magis ac magis recreatus ſum, apud te tantum mihi liceret, quantum vix cuiquam in hac fortunarum noſtrarum inæqualitate, poteſt eſſe credibile. In qua, ſi cui nunc fortè ineptus eſſe videor, aut ſi ipſe aliter pro tua dignitate faciendum exiſtimes, ego ad eandem humanitatem tuam prouocabo, vel hanc potius meo nomine iudicio ſiſtam: vt quæ hac in parte peccandi occaſionem dedit, ea quoque de meo peccato apud omnes reſpondeat. Quanquam quid ago? aut ſatíſne ſanus ſum, qui de hac tua erga me humanitate dubito? Equidem certò ſcio, prius omnem dignitatem & authoritatem depones, quam in tuum Car-

pentarium humanus eſſe deſinas. Qui te ſpectatore addentéque, cohortationibus tuis, magnam animo alacritatem, annos quatuor & viginti in philoſophica exercitatione nō omnino infæliciter ſudauit & alſit. Nunc verò quoniam hoc opere (quod vtinam aliis vtilitati ſit tam variæ & multiplici, quam mihi multarum vigiliarum extitit) eius ſtudij arma vult deponere, non ad Herculis poſtem, vt ille Veianius, ſed ad aliquam commoditatem Academiæ, quæ vtrumque noſtrum excepit & aluit, te verò maximis laudibus exornauit, huícque eadem cōſecrare: hoc etiam te ſpectatore perficiendum exiſtimauit, æquúmque vt in eiuſdem operis partem aliquam venires. Ecquam verò potius quam in hanc, quæ de Deo Platonica & Peripatetica continet, ac in Peripateticis, Ariſtotelis defenſionem contra Præleam Theſſalicámque ſectam, iampridem tibi valdè ſuſpectam: vel ex eo tempore, quo vterque noſtrum antè octo & viginti in ſchola Bellouaca, bonorum artium profeſſione cæpit effloreſcere? Hanc igitur diſputationem excipe, Præſul Ornatiſſ. ac bene vale, & qua ſoles humanitate Carpentarium tuum ſemper complectere.

DE DEO DISGRESSIO TERTIA,

IN QVA QVÆRITVR QVID veteres philoſophi, maximéque Plato & Ariſtoteles in eo videre potuerint: doctrináque Ariſtotelis contra Theſſali Methodici calumnias defenditur.

DE Deo quærendum eſt, quid veteribus philoſophis placuerit, & quouſque in eius inueſtigatione potuerint progredi: deinde in eadem quæſtione Plato cum Ariſtotele conferendus: vt intelligatur, quod antea ſignificatum eſt, in illo diuiniora eſſe pleráque, in hoc ad naturæ leges magis accommodata omnia. Dei cognitionem eſſe difficillimam, & quod in ea ſis adeptus, periculoſum eſſe cum omnibus communicare, Plato primum confirmauit in Timæo, deinde Epiſtolà 2. ad Dionyſium. Nam in Timęo, Opificem quidem & Patrem mũdi inuenire, inquit, difficilè eſt, & cum iam inueneris prædicare, eloqui vulgo, impoſſibile. Epiſtola verò ad Dionyſium, cum de deo quædam vellet colligere, ea dicenda eſſe ait per ænigmata: vt ſi quid ei tabellæ in qua illa deſcribebantur, vel mari, vel terrà cõtingeret, qui eam legerit, intelligere non poſſit. Quibus hæc ſubiicit, Caue, inquit, ne iſta excidant vnquam in aures hominum diſciplinæ eruditioniſque expertium. Nulla enim ſunt, vt mea fert opinio, quæ dicta ad populum magis ridicula videantur: neque quæ apud ingenuos prolata, magis admirabilia & diuina. Quo etiam modo Mercurius Triſmegiſtus initio Aſclepij, ſcribit irreligioſæ eſſe mentis, tractatum de deo tota numinis maieſtate pleniſſimum, multorum conſcientiæ publicare. Difficultatem verò in deo cognoſcendo, confirmauit Simonides, qui vt eſt apud Cice-

ronem libro 1. de natura deorum, ab Hierone Tyranno interrogatus quid eſſet deus, ad deliberandum ſibi vnum diem poſtulauit: cum idé ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit: cúmque ſæpius duplicaret numerum dierum, admiránſque Hiero requireret cur ita faceret, quia quanto diutius conſidero, inquit, tanto mihi res videtur obſcurior. Idem Mercurius Triſmegiſtus cap. 5. lib. de poteſtate & ſapientia dei, deum latere docet & maximè patere. Hunc ſermonem, inquit Triſmegiſtus, apud te tranſigam ô Tati, ne præcipuum nomen tibi deſit, néve ignores id quod plurimis occultum videtur, eſſe perſpicuum. Nam ſi nuſquam pateat, nihil vtique erit. Quodcúque ſe offert aſpectui, genitum eſt: quod verò latet, ſempiternum. Neque enim opus eſt vt appareat, quandoquidem eſſe nunquam deſinit. Ante oculos quidem id reliqua ponit. Ipſum verò ſecretum manet, vtpote quod vita fruitur ſempiterna. Etenim phantaſia ſolum circa ea quæ genita ſunt, verſatur. In qua præter generationem nihil exiſtit. At vnicum id ingenitum, incomprehenſibile phantaſiæ. Cum verò per ipſum cuncta clareſcant, per omnia rurſus atque in omnibus fulget, hiſque præſertim apparet quibus ipſe notitiam communicare voluit. Deus ſanè totius expers inuidię, per ſingulas mundi particulas vbique ſplendet, atque ſe notum præſtar, vt non intelligere modo, ſed manibus etiam ipſis (vt ita dixerim) liceat attrectare. Ná vndique oculis noſtris eius obuerſatur ſéque obiicit imago. Et cap. 11. lib. eiuldē. Deus, inquit, omnia ob eam cauſam fabricauit, vt eum per ſingula cerneres. Hæc dei bonitas, hæc eius virtus eſt, illum fulgere per omnia. Nihil eſt vel in incorporeis inuiſibile. Mens ipſa intellectione videtur: deus autem in operatione conſpicitur. Simile eſt quod Cicero ſcribit lib. 2. de natura deorum, nihil eſſe tam apertum támque perſpicuum cum cœlum ſuſpeximus, cæleſtiáque contemplati ſumus, quam eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc omnia regantur. Quod ni ita eſſet, inquit, quî potuit aſſenſu omnium dicere Ennius,

Aſpice hoc ſublime candens, quem inuocant omnes, Iouem. Illum verò & Iouem & dominatorem rerum & omnia nutu regentem, & vt idem Ennius ait, —— Patrem diuûmque hominúmque. & præſentem & præpotētem deum. Quod qui dubitet, haud ſanè intelligo cur non idem Sol ſit, an nullus ſit, dubitare poſſit. Sic noſtri Theologi de deo cum omnibus eodem modo agere nefas eſſe putauerunt & in eius cognitione eandem difficultatem agnouerūt: atque contra hanc, idem ſubſidium noſtrę imbecillitati accommodauerūt. Caue, inquit Dionyſius Areopagita libro de Trinitate, ne quis prophanus hæc audiat. Eos autem ſic appello, qui occupati duntaxat in iis quæ ſunt atque entia nominantur, nihil iſtis excelſius ſupereſſen-

tialiter eſſe putant. Sed arbitrantur cognitione ſibi propria illum apprehendere, qui tenebras poſuit latibulum ſuum. De difficultate verò ſic Origenes cap.1.lib.1.de Principiis. Sicut ſi videamus, inquit, aliquē vix poſſe ſcintillam luminis, aut breuiſſimæ lucernæ lumen aſpicere, & eum cuius acies oculorum plus de lumine capere quam ſuprà diximus, non valet: ſi velimus de claritate & ſplēdore ſolis docere, nónne oportebit nos ei dicere, quia omni hoc lumine quod vides, ineffabiliter & inæſtimabiliter melior ac præſtantior eſt Solis ſplendor? Ita mens noſtra cum intra carnis & ſanguinis clauſtra concluditur, & pro tali materiæ participatione hebetior atque obtuſior redditur, licet pro comparatione naturæ corporeæ, longè præcellens habeatur, tamen dum ad corporea nititur, atque eorum intentionem rimatur, tum ſcintillam alicuius lucernæ vix obtinet. Quid autem in omnibus intellectualibus, id eſt incorporeis, tam præſtans omnibus, tam ineffabiliter atque inæſtimabiliter præcellens quam deus? At vt interdum oculi noſtri cum ipſam naturam lucis, id eſt ſubſtantiam Solis, intueri non poſſunt, ſplendorem eius & radios feneſtris fortè & quibuſſibet aliis receptaculis breuibus infuſos intuentes, conſiderare poſſumus fomes ipſe ac fons quantus ſit corporei luminis: ita quaſi radij quidam ſint dei, naturæ opera, diuinæ prouidentiæ & vniuerſitatis huius, ad comparationem ſubſtantiæ ac naturæ. Quia ergo mens noſtra ipſum per ſe deum ſicut eſt, non poteſt intueri, ex pulchritudine operum & decore creaturarum parentem vniuerſitatis intelligit. Similis eſt ſententia Tertulliani in Apologetico contra Gentes. Quod colimus, inquit, deus vnus eſt, qui totam molem iſtam cum omni inſtrumento elementorum, corporum, ſpirituum, verbo quo iuſſit, ratione qua diſpoſuit, virtute qua potuit, de nihilo expreſſit in ornamentum maieſtatis ſuæ: vnde & græci nomen mundo, κόσμον accommodauerunt. Inuiſibilis eſt, etſi videatur: incomprehenſibilis, etſi per gratiam repræſentetur: inæſtimabilis, etſi humanis ſenſibus æſtimetur, adeò verus & tantus eſt. Cæterùm quòd videri communiter, quod comprehendi, quod æſtimari poteſt, minus eſt & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & ſenſibus quibus inuenitur. Quod verò immenſum eſt, ſoli ſibi notum eſt: hoc quod eſt, deum æſtimari facit, dum æſtimari non capit. Ita enim vis magnitudinis & notum hominibus obiecit & ignotum. De quo ſcitum eſt illud Athanaſij in Oratione contra idola, Quemadmodum, inquit, de ſtatuario Phidia referunt quem ſua opera ex commenſuratione & proportione partium inter ſe, etiam abſentem repræſentarunt: ita quoque ex mundi ordine opifex & conditor deus eſt intelligēdus. In cuius cognitio-

ne quouſque homo poſſit, progredi ſic docet Marſilius Ficinus in lib. D. Dioniſij de diuinis nominibus. Intellectus, inquit, lumine naturali poteſt certis rationibus intelligere primò quidem eſſe deum: deinde quid nõ ſit ipſe deus: Tertiò quid & queadmodũ efficiat atque regat, Quartò qua conditione res omnes ad deum ſeſe habeant. Scire quid propriè ſit ipſa natura dei, nec intellectus noſter, nec Angelicus, naturali lumine poteſt. Eſt enim natura illa longo interuallo ſuper eſſentiam & intelligentiam quantumuis perfectam. Sed ſolæ beatæ mentes intelligunt quid ſit deus, ſub lumine quodam pluſquam naturali. Quando deus ipſe ſe menti cõiungit, tanquàm formam quam videat & per quam videat. Ideóque diuinitùs à Plotino dictum eſt. Animum perfectè purgatum, prius per vnionem diuinam deum effici, quam cognoſcat quid ſit ipſe deus: ſed comprehendere deum, naturámque eius ſub cunctis rationibus ſuis apprehendere, nullum intellectum nullo lumine valere. Ex quibus poteſt intelligi veteribus omnibus hac in parte veniam eſſe dandam ſi cum naturę ſolo lumine dirigerẽtur, nec piè, nec ſatis ſanctè de deo ſunt loquuti: imo potius mirari nos debere in iis non modò philoſophos, ſed etiam poëtas, tam multa támque diuina in deo vidiſſe, quæ ab eiſdem literarum monumentis mandata ad nos peruenerunt. Quid enim in naturæ lumine eo maius eſſe poteſt quod pluribus cõfirmare conatur Plato li. 10. de Rep. deos eſſe eóſque omnium curam habere, nec præter iuſtum præcibus vllis flecti poſſe? Quid quod idem deum patrem à prima mẽte ſeparat & ab his, mundi animam eiuſdem motricem & gubernatricem? Quæ profectò ſunt eiuſmodi vt perpaucis mutatis ſumma videri poſſint Chriſtianorum myſteria. De poëtis verò prætermittam hoc tempore quæ ex Parmenide & Meliſſo (hi enim verſibus philoſophiam ſuam explicarunt) cõmemorat Beſſario Cardinalis cap. 11. lib. 2. contra Trapezuntium: eáque perſequar quæ ex Orpheo citat Theodoretus li. 2. de curatione græcarum affectionum,

Perfectus deus eſt, inquit, qui perficit omnia ſolus,
Ipſe eadem luſtrans: oculis nec cernere cuiquam
Hunc hominum liceat, tamen idem cuncta tuetur,
Conſpectus nulli. Quoniam caliginis atræ
Obſiſtunt nebulæ, & mortalia lumina nobis
Et puppæ tenues, caro circum atque oſſa reſiſtunt.
Idémque alio loco
Ipſe autem magnum ſuper eſt innixus Olympum
Aurato reſidens ſolio pedibúſque ſub ipſis
Preſſatur tellus, dextram vſque ad littora tendit
Oceani. Montes imis radicibus acti

Contrepidant

Contrepidant nec ferre queunt ea lumina dorſo
In cœlo reſidens, imis tamen omnia terris
Perficit. Hic caput, hic medium finéſque tuetur.

Quibus non minus diuina ſunt illa Sophoclis tragici.

Vnus profectò, inquit, ſolus eſt, vnus deus
Terrámque fecit & polorum vertices,
Pontíque fluctus & ſonora flumina.
Sed nos ſopore, corde mortales vagi,
Statuimus hoc ſolatium mentis leue,
Simulachra diuum è marmore aut ex ære
Elephantinóue ex ebore, fuluoúe ex auro,
Queis ſacra cœtúſque & coronas affatim
Dantes putamus ſic pium perſoluere.

De philoſophis autem veteribus hoc Tertullianus ipſe miratur in Apologetico contra gentes, tantum eos in dei cognitione naturæ lumine potuiſſe conſequi. Iam, inquit, ediximus deum vniuerſitatem hanc mundi, verbo & ratione & virtute molitum. Apud veſtros quoque ſapientes, λόγον id eſt ſermonem atque rationem, conſtat opificem videri vniuerſitatis. Hunc enim Zeno determinat factitatorē, qui cūcta in diſpoſitione formarit: eundem & fatum vocari, & deum & animum Iouis, & neceſſitatem omnium rerum. Hæc Cleanthes in ſpiritum congerit, quem permeatorem vniuerſitatis affirmat: & nos etiam ſermoni atque rationi itémque virtuti, per quæ omnia molitū ediximus, propriam ſubſtantiam ſpiritus inſcribimus, cui & ſermo inſit pronuncianti, & ratio adſit diſponenti, & virtus præſit perficienti. Similis locus eſt apud Lactantium cap. 9. lib. 4. de vera religione & ſapientia. Euolue libros decem Auguſtini Ægubini de perenni philoſophia: in illis merito miraberis prophanam Gentilium ſapientiam, tam multa de deo vno trinóque videre potuiſſe. Nos verò in Platonis & Ariſt. comparatione permaneamus. Beſſario Cardinalis cap. 4. lib. 2. contra Trapezuntium, multa ex Platone colligit quibus efficere conatur deum vnum eundémque trinum, huic fuiſſe cognitum. D. Auguſtinus cap. 23. li. 10. de dei ciuitate, de eodem Platone ſic ſcribit, Dicit hic, inquit, deum patrem & deum filium, quem græcè appellat paternum intellectum, vel paternam mentem. De ſpiritu autem ſancto aut nihil, aut non apertè aliquid dicit: quamuis quem alium dicat horum medium non intelligo. Si enim tertiam, ſicut Plotinus, vbi de tribus principalibus ſubſtantiis diſputat, animæ naturam etiā iſte vellet intelligi, non vtique diceret horum medium, id eſt patris & filij medium. Poſtponit quippe Plotinus animæ naturam paterno intellectui: iſte autem cum dicit medium, non poſtponit, ſed interpo-

Platonis ſententia de deo.

nit. Et nimirum hoc dicit vt potuit ſiue vt voluit, quod nos ſpiritum ſanctum, nec patris tantum, nec filij tantum, ſed vtriuſque ſpiritum dicimus. Idem Beſſario Cardinalis cap. 22. lib. 3. quod à Platone omnibúſque Platonicis de anima mundi dici ſolet, id in noſtra religione de diuino ſpiritu interpręcatur. Quãquam apud Platonicos anima vniuerſi deo patre primáque mente longè inferior eſt: quòd de diuino ſpiritu nobis eſſet nefandum & impium. De deo verò vno rerum omnium moderatore, diuinitùs Socrates apud Platonem loquitur in eo ſermone quem cum Critone habuiſſe dicitur. Iam verò de iuſtis rebus atque, iniuſtis, inquit, déque honeſtis ac turpibus, maliſq; itéac bonis, de quibus nunc conſultatio nobis eſt, vtrum tandem multorũ hominum ſententia nobis eſt conſectanda, eadémque timenda, an vnius potius qui audit omnia quemque, vnum præ cunctis aliis timere & reuereri oportet, quem inquam niſi conſectabimur, corrumpemus illud ac vitiabimus quod iuſto quidem accedente melius factu eſt, iniuſto autem deterius. Et paulò poſt. Haud itaque prorſus eſt, ô vir optime, curandum quid multi de nobis autument ac loquantur, ſed quid ille qui & iuſtos audit & iniuſtos: qui eſt vnus & ipſa veritas. Quem locum obſeruans Theodoretus Cyrenſis lib. 2. de curatione græcarum affectionum, quaſi manifeſtè, inquit, Socrates ſignificare voluit ſi quando deorum multorum mentionem fecerit, coactum ſe id feciſſe, ad Athenienſis populi gratiam, qui iam mendaciis ac falſitate circunuentus eſſet. Etenim ſi ne ſic quidem cicutæ poculum effugit, quidnam quæſo paſſurus mali non fuit, ſi manifeſtè abnegaſſet numeroſum deorum examen? Apertius eſt quod ex Epiſtola Platonis ad Dionyſium eodem libro commemorat idem Theodoretus. Notæ meminiſſe te puto, inquit Plato, quam videlicet epiſtolis illis appono quas alicuius ponderis ſcribo, & quas nullius. Tu tamen ea quæ nunc dicam intellige & diligenter aduerte. Multi me rogant vt ad te aliquid ſcribã, quos haud facilè eſt vacuos à me prorſus repellere. Symbolum itaque tibi hoc eſt, vt illius epiſtolæ quam ſerio à me ſcriptam velim accipias, dictio hæc Deus, ſingulari numero ſit principium: leuioris autem epiſtolæ, Dij, numero multitudinis. Euſebius cap. 10. lib. 11. de Euangelica præparatione multa commemorat quibus confirmare conatur quod paulò ante ſignificatum, Platoni non modo fuiſſe cognitum deum patrem & opificem rerum omnium, ſed ab eodem ipſum verbum, tanquam filium, à patre eſſe diſtinctum. Et certè apud eum Socrates in Philebo poſtquam menti ſapientiam attribuit, mẽtémque ab anima diſtinxit, in Iouis ipſius natura regia animam regiáq; mẽtem, ineſſe ſcribit, propter cauſę vim & facultatẽ. Theodoretus verò lib. 2. de curatione græcarũ affectionum, idem vult efficere:

atque etiam amplius poſtquam ex quadã Platonis Epiſtola ad Dionyſium hoc commemorauit, circa omnium regem eſſe omnia, ipſúmque cauſam eſſe omnium:circa verò ſecundum ſecunda, circa tertium tertia:in eo obſeruat ab illo diſtingui ipſum,bonum, mẽtem & animam. De quibus ſic ſcribit. Vocat Plato ipſum bonum, inquit Theodoretus,quem nos dicimus patrem, mentem verò,intellectum quem nos filium verbúmque: potentiam verò quæ animet omnia & viuificet, animã nominat:eam ipſam videlicet quam ſpiritum ſanctum ſacræ literæ appellãt. In quibus omnibus Plato multa quidem diuinitus,ſed ita vt in illis deum quidem ſomniaret, non cognoſceret Quod etiam de eodem ſcripſit Lactantius Firmianus ca.15. li.5. Adeo vt facile in eis notari poſſit genus illud philoſophandi quod in pręfatione indicauimus & in quo Platonẽ ab Ariſt.diſtinximus.Si quidem multa de deo ex aliorũ ſcriptis in ſua trãſtulit,quæ nec ipſe ratione docere poterat,nec fortaſſe ſatis intelligebat.Quorũ omniũ diligens cõparatio cum noſtris,id eſt cum iis quæ ad religionem Chriſtianam pertinent, eò extulit nonnullos Platonicos vt dicere auſi ſint Chriſtum in legendo Platone ſedulo eſſe verſatum, ex eóque permulta in inſtituenda noſtra religione pro ſuis vſurpaſſe. Quam opinionem in Celſo Origenes reprehendit lib. 6. diſputationis contra illum inſtitutæ.Fecit etiam hæc eadem,vt de Platonicis recentiores alij cum incidiſſent in initium Euangelij D. Ioannis, in eóque illud audirent, In Principio Deus erat Verbũ, & Verbũ erat apud Deum & Deus erat, Verbum.Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt, penè hæc inuiderẽt D.Ioanni Iudæo,quem contumelioſè barbarum nominabant.Quod ea Græcorum & inter Græcos,Platonicorum propria vellent videri: ſicut de Amelio obſeruant Euſebius cap. 10. lib. 11. de præparatione Euangelica & Beſſario Cardinalis cap.4.li.2. contra Trapezuntium. Vnde verò Plato hæc tam multa támque diuina de Verbo dei filio, primáque mente haurire potuit, quæ vix ac fortaſſe,ne vix quidem, naturæ lumine cognoſci potuerunt: nec ex Moſe (etiam ſi hunc ab illo lectum, Ariſtobulo Iudæo lib.1. ad Philometora concedamus) omnino colligi? Equidem mihi eſt probabile illum multa hauſiſſe & in ſuos libros deduxiſſe ex Græco Mercurio Triſmegiſto, non multis annis Moſem ſequuto. Quem in Phædro ſcribit deũ apud Ægyptios habitum,primúmque artis numerandi, Geometriæ & Aſtronomiæ inuentorem fuiſſe: & in Philebo addit eundem artificioſè elementa ſermonis diſtinxiſſe,artémque legendi confeciſſe.Huius enim de Verbo hæc extant maximè diuina teſtimonia,Verbum dei,inquit,procedens omni ex parte perfectum, & fœcundum, & opifex, lapſum in

naturam fœcundam & fœcundas aquas, has reddidit prolificas. Et loco alio, naturæ mundóque intelligibili, inquit, ſubiacet Pyramis (hanc verò elementorum molem intelligit) Habet enim principem incumbentem, opifex Verbum eius qui eſt omnium dominus. Qui poſt illum eſt prima virtus increata, infinita ex illo promanans. Et incũbit atque imperat his quæ ab ipſo facta ſunt. Eſt autẽ perfectiſſimi primogenitus & perfectus & fœcundus legitimus filius. Itémq;, Verbũ opificis ô fili, inquit, ſempiternũ, per ſe mouẽs, quod neq; accreſcere poteſt, neq; imminui, neq; immutari, incorruptibile, ſingulare, ſemper ſui ſimile, æquale, concors, ſtabile, bene inſtructũ, Vnũ exiſtẽs eſt poſt deũ, qui prior intelligitur. Quibus omnib[9] Mercurij Triſmegiſti dictis, Platonica, quæ antea indicauimus, magna ex parte ſimilia eſſe videtur. His verò quæ apud Ariſtotelem reſpondeant, nulla ex vniuerſa huius philoſophia poſſumus commemorare. Niſi fortè Ariſtotelis eſſe cõcedimus opus de ſecretiore parte diuinæ ſapiẽtiæ ſecundũ Ægyptios, cuius antea ſæpe mentionẽ fecim[9], quodq; nuper edidim[9]. In hoc enim permulta ſunt de deo deiq; verbo, ſiue prima mente, quæ non modo ad Platonis diuinitatem proximé accedunt, ſed hanc longo etiam interuallo ſuperant. De quibus nonnulla tantum hoc loco indicabo: cætera ex ipſo opere, quod nunc eſt in hominũ manibus, lector cũ volet, poterit repetere. Cap. 3. lib. 4. Deum nominat primum opificem, authorem vniuerſitatis, quam infinitate quadam immotus antecedit. Negátq; eũ aliquando incœpiſſe cũ antea nõ eſſet, ſed finẽ eſſe atq, principiũ omnium eorũ quæ ſunt. Cuius, inquit, ſi excellentiã atq; magnitudinẽ oratione conemur explicare, vel cogitatione complecti, hanc vix poterimus attingere. Eſſentiæ enim dignitate ſuperat cætera omnia, quæ ſunt quaſi ſigna per aliorum imitationem expreſſa, de illíſque pendentia. De quibus per eſſentiam primum intellectum procreauit, ſub eóque animam & ſingula quæ oriri poſſunt. Quare humana facultas, quæ infima eſt, neque hũc cogitatione complecti poteſt: neque eorum quæ illi attribuuntur, quicquàm perfectè cognoſcere. Quid poteſt magis eſſe coniunctum cum iis quæ ex Platonicis initio capitis huius ab Alcinoo commemorantur? Capit. 4. lib. 5. ſcribit illum opificem rerum omnium (quem ſcilicet Plato patrem nominat) primum omnium intellectum procreauiſſe: cuius vi reliquorum eſſentia conſeruatur. Quo intellectu, inquit, inferior eſt anima vniuerſi, quæ forma eſt abſoluta omnium eorum quæ ſequuntur. Quibus ſingulis pro ſua conditione propriam qualitatem tribuit, nonnullis nobiliorem, aliis inferiorem. Animam ſequitur ipſa natura, cuius vi procreantur & conſeruantur omnia quæ cum materia prima ita coherent, vt ab hac ſeparati non poſſint. Diuiniùs eſt

Ariſtotelis ſententia de deo.

quod ſcribitur cap.1.lib.10. de Deo rerum omnium opifice, eiuſdémque verbo. Primus opifex, inquit, gloria ſupremus eſt: quoniam & perfectione ſummus. Taliſque eſt, quia cætera omnia perficit. Perficit vero hæc: quoniam & efficit: hócque, quia procreator eſt principiorum omnium, quibus eſſentia quælibet cõtinetur: vt pote qui author eſt vniuerſi atque mundi vtriúſque. Aptè autem primum vitam infundit & facultatem ac dignitatem, in ſingula influens prout hæc ſuis gradibus diſtincta ſunt. Quare quò quícque illi propinquius eſt, eò plura ab eodem excipit. Primum verò omnium quod dignitate ſubſtantiæ perpetuitatéque conſtantiæ illi eſt proximum, idémque medium inter opificẽ primum & cætera quæ ab illo procreata, prius ab eodem influentem vitam excipit, deinde hanc cum reliquis inferioribus communicat. Siquidem hoc primum omnium procreatum, ſua eſſentia ſpiritus ſimplex & abſolutus, in ſe lumen vímque veritatis maximam continet: & quod virtute honoréque inferius eſt, idem lumen habet tenuius, & cum corpore veráque compoſitione magis communicans. Atque hoc primum quod ſoli formæ primæ ſubiectũ eſt, eiuſdémque Verbo contiguum, ſubſtantiam habet inter reliquas perfectiſſimam, in quam vis quoque influens infinita, ab eodem verò tranſmiſſa iam finita eſt: prout ſcilicet lumen poteſtatis eſt appetitus perpetuitatis, quod pertinet ad intellectum ſecundum, illi primo, inter ea quæ procreata ſunt, proximum. Et cap.2.lib. eiuſdem, Ipſa mẽs, inquit, inter eſſentias abſolutè primaria eſt, quæ idcirco princeps dicitur: quanquam eadem cum Dei Verbo, atque cum eo quod proximè formæ eſt ſubiectum. Eadémque vt genus ſummum, omnes ſubſtantias illuſtres abſolutáſque & puras ſub ſe continet. Hanc ſequitur intellectus, qui cum ipſa mente comparatus, ſecundus eſt & illius quaſi ſpecies, ſuúmque ſubiectum perficit, cui vt forma quædam propria efficitur. Huic verò lumẽ ineſt ab intellectus radice profectum, non aliter quàm Cryſtallo radius à Sole reflexus. Ab intellectu adhuc profluit eſſentia eius animi qui rationis eſt particeps. Cuius lumen tenuius eſt & matutino crepuſculo perſimile. Apertiora ſunt diuinioráque omnia de Verbo, ſiue de prima mẽte cap.13.lib.eiuſdem: & cap. 15. de Verbi huius admiranda diſtinctione in conceptum & expreſſum: déque Verbi expreſſi virtute in rebus procreandis, cap. 17. Quæ omnia in illo opere (de quo quid variis coniecturis colligã, eiuſdem initio lectori indicaui) ſi Ariſtotelis eſſe, ipſe certo crederem aliſque perſuadere poſſem: facilè vt opinor, efficerem in vniuerſa veterum philoſophia huius ſcriptis nihil eſſe diuiniùs. Sed quia hæc Academiæ noſtræ Theſſalo methodico, doctrinæ Peripateticæ oſori, qui Ariſtotelem Ateiſhmi inſimulat, non ſatisfaciunt, quod ea Arabis

cuiuſdam, non Ariſtotelis eſſe clamitet: Danda eſt opera vt ex certioribus huius ſcriptis perſequamur inſtitutam comparationem cum Platone in quæſtione de Deo. Vt tandem in hac intelligatur falſiſſimum eſſe quod iſte, homo ſcilicet religioſiſſimus, in ſcholis metaph. contumelioſè dictitar, Ariſtotelem non modo Atheum eſſe, ſed Atheiſmi authorem, & theologum Epicuro nihilo meliorem. Librum de mundo ad Alexandrum, Ariſtotelis eſſe confirmat, veterum cõſenſus & antiquiſſimus ſcriptor Iuſtinus Martyr, qui eum Ariſtotelicæ phyſiologiæ Epitomen nominat. At in illo audiamus quam multa ſint de Deo diuináque prouidentia dicta diuinitus. Vetus eſt ſermo, inquit, à maioribúſque proditus, inter omnes homines, vniuerſa tum ex Deo, tum per Deum conſtituta fuiſſe atque coagmentata: nullámque naturam ſatis inſtructam ad ſalutẽ eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium ſuæ ipſa demum tutelæ permiſſa ſit. Quocirca veterum nonnulli eo vſque prouecti ſunt, vt hæc omnia dictitarent Deorum eſſe plena, hauririque eorum ſpectra ab hominibus, oculis & auribus reliquiſque ſenſibus: ſententiæ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ fortaſſe potentiæ, non item naturæ diuinæ congruentia. Etenim cunctorum quæ rerum natura complectitur, cum ſeruator eſt Deus, tum verò quæcunque in hoc mundo, quoquo modo perficiuntur, eorum omnium genitor eſt: non ſic tamen ipſe vt opificis in morem animaliſque laſſitudinem ſentiẽtis, labore affici poſſit: vt qui ea facultate vtatur quæ nulli cædat difficultati, cuius ipſe vi facultatis omnia in poteſtate continet: nec minus etiam quæ longiùs ab ipſo videntur eſſe ſummota. Quæ omnia de diuina prouidẽtia ſic dicta ſunt, vt cuiuis facile ſit videre ea ab Epicuri diis Monogrammis valdè eſſe aliena. Pergit vero eodem loco. Omnia, inquit, quæ in aëre fiũt quoquo modo affecto, quæ in terra, quæ in aqua, ea certè Dei opera meritò eſſe dixerimus: Dei inquam opera, cum imperio ſummo mundum ac pro poteſtate obtinẽtis. Ex quo Deo, vt inquit Empedocles phyſicus:

Omnia quotquot erunt, quot ſunt præſentia, quótque
Orta fuere antè hac, ſtirpes hòminéſque feræque,
Inde etiam volucres, piſcéſque humoris alumni.

Deinde eandem ſententiã eleganti ſimilitudine, quæ etiam diſſimilitudinem habet adiunctam, ita concludit. Vt ſummatim iam loquamur, inquit, quod in naui gubernator eſt, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod denique lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus eſt in mundo. Niſi ſi hactenus intereſt, quod labor & motus multiplex illos exercet, & curæ angunt variæ: cum huic inelaborata ſuccedant omnia, omnis moleſtiæ expertia, citráque corporis infirmitatem. Quippe cui in loco ſtabili, immotóque colloca-

to, omnia mouere & circumagere pro arbitratu liceat, quo libitum eſt cúmque & quo modo libitum eſt: ídque diuerſis in formis ſimul atque naturis. Id autem ratione ſimili facit ille atque lex ciuilis: quæ immobilis ipſa exiſtẽs,in vtentium animis, regit omnia ad Rempub. pertinentia. Addit etiam quod eſt admirabilius, cum vnicus Deus ſit eum pluribus nominibus eſſe appellatum, ab iis vtique ſuis omnibus effectibus denominatum, quorum ſpecimen edere ipſe ſolet. Tandémque librum concludit in eam ſententiam quæ illi cum Platone communis eſt. Enimuero Deus, inquit, (vt eſt vetuſto verbo proditum) principium & finem & media rerum omnium tenens, rectáque linea incedens, operatur ille quidem ſecundum naturam, è veſtigio comitem habens iuſtitiæ præſidem, quam δίκην nominauerunt, diuinæ legis vindicem,ſimul vt quicquam ſanctionum eius prętermiſſum eſt. Cuius vt ſit particeps numinis, iam inde oportet ab initio qui ad vitam beatam euaſurus eſt atque fœlicem. An num hæc omnia à nobis impetrabunt,vt inter veteres philoſophos, in quæſtione de Deo excutientes, Ariſtotelis doctrina tolerabilis eſſe videatur? An num eadem perficient, vt illa contra iſtius oſoris calumnias, iam in furorem erumpentes,eadem quo antea fuit loco ſemper in Academia,etiam à viris ſanctiſſimis,retineatur? Atqui alia quoque eiuſdem permulta ſunt de Deo diuináque actione & prouidentia, non obſcura teſtimonia. Nam libro 8. Phyſic.apertè declarat Deum virtutis infinitæ,perpetuo motu ita mouere omnia,vt ipſe immotus maneat. Et 12.Metap.cum eſſentiarum tres ſpecies poſuit cap.6. duas naturales, tertiam immobilem,de hácque eo loco dicendum eſſe conſtituit: ca. 7. in poſtrema ſpecie Deum complexus, de eo ſic loquitur. Ergo ex tali principio,inquit,tum cœlum,tum natura dependet. Vitam verò optimam traducit:qualem nos breui paruóque tempore.Sic enim illud ſemper eſt(nos enim non poſſumus) quandoquidem ei ſua actio voluptati eſt. Intelligentia porro quæ per ſe eſt,in eo verſatur, quod eſt optimum: & vt quæque per ſe eſt maximè, ita maximè eius eſt quod præſtantiſſimum. Mens verò ſe ipſa intelligit & cernit, eius quod animo cernitur & ratione intelligitur,aſſumptione.Intelligitur enim hoc ipſo,quod ſe ipſam tangit & intelligit.Itáque idẽ eſt mens, & quod mente & ratione intelligitur. Mens enim eius quod animo cernitur,atque eſſentiæ receptaculum eſt:quod cum habet,operatur. Quocirca illud magis,quam hoc, diuinum eſt, quod mens habere videtur: rerúmque cognitione & contemplatione nihil iucundius eſt, nihil melius. Quod ſi Deus bene affectus eſt,ſemper eo modo, quo nos interdum ſumus,profectò admirationem excitat,eóque maiorẽ, ſi meliùs quàm animus eſt conſtitutus. Atqui ita eſt. Vita quoque ei

ineſt. Si quidem mentis operatio vita eſt. Ille autem actus eſt. Actus verò per ſe, illius vita eſt optima & æterna. Atqui Deum animal eſſe æternum atque præſtantiſſimũ dicimus. Vita igitur & æuum continuum atque perpetuum Deo ineſt. Hoc enim Deus eſt. Diuinius eſt, quod indicat cap. 4. lib. 13. Mirum autem eſt, inquit, ſi ei quod primum & æternum ſibíque ipſi ſufficientiſſimum, hoc ipſum primum non inſit tanquam bonum, eſſe ipſam per ſe ſufficiẽtiam & ſalutem. Quid enim maius ab eiuſmodi philoſopho expectari poteſt, quam quod hoc loco ſignificatur cæterarum rerum ſufficiẽtiam & ſalutem à Deo tanquam à fonte emanare? Quibus magna ex parte reſpondet quod idem ſcribit cap. 8. lib. 10. Ethic. Deos inquit, putamus eſſe beatiſſimos. Quas tandem his actiones? quæ officia tribuemus? Num iuſtitiæ? At nónne ridiculi videbuntur ſi & res contrahant, & depoſita reddãt, cæteráque faciant eiuſdem generis? An fortè dicemus eos qui res aſperas perferant, periculáque adeant, ob eam cauſam quia decet? Num liberales? At cui largientur? Abſurdum etiam videtur ſi numum aut tale quid habeant. An verò temperantes? At quì eſſe poſſunt? An non laus ſit violenta & importuna, prauis eos vacare cupiditatibus? Atqui ſi per omnia actionum officiorúmque genera expatiemur, perexiguam ſanè laudem & Deorum maieſtate indignam continere videbuntur. Attamen eos viuere omnes exiſtimant. Agere ergo etiam eos putant. Non enim par eſt eos tanquam Endymionem, dormientes facere. Sublata igitur agendi ratione, itémque faciendi, ac multo etiam magis, quid tandem viuenti Deo præter contemplationem relinquitur? Ita Dei præſtans beatitudine actio, in cognitione & contemplatione conſiſtat neceſſe eſt. Atque etiam hominum actio, vt quæque ad hanc proximè accedit, ita eſt beatiſſima. Idem cap. 8. lib. 1. Polit. Deum nobiſcum genere coniunctum eſſe vult: ferè eadem ratione qua Cicero lib. 1. de legibus, illum eãdem ciuitatem nobiſcum incolere, in qua ſumma lex nobis cum illo communis, recta ratione contineatur. Scitè Homerus, inquit Ariſt. Iouem qui omnium rex eſſet Deorum & hominum, vocabulo patris appellauit, hoc modo locutus:

Parens hominúmque Deûmque.

Natura quidem antecellere, idem tamen genere eſſe debet rex: quod ſeniori in iuniorem, parenti in liberos datum eſt. Admirabilius eſt quod cum pleríſque locis (vt lib. de Mundo ad Alexandrum & cap. 1. lib. 2. de Cælo) ex communi hominum opinione, Deum in cœlo ponat: cap. 9. lib. 1. de Cœlo, ne illum vniuerſitatis ambitu concludere, & naturæ legibus addicere videatur, vult eundem quaſi vniuerſa natura ſuperiorem, extra cœlum, vbi neque tẽpus eſt, neq; locus, neque inane,

ne,exiſtere. Perſpicuum eſt,inquit, nec locum extra cœlum eſſe, nec inane,nec tempus.Itaque ea quæ ibi ſunt, non ſunt in loco,nec ea tẽpus ad ſenectutem compellit, nec eorum quæ extra extimum orbem habitant, vlla eſt mutatio:ſed ab omni commutatione vſque externa libera & ſecreta & optimam vitam,quæque ſe ipſa maximè contenta eſt, ex ſéque omnia quæ optare quis poſſit, copioſiſſimè ſuppeditat, per omnem αἰῶνα, id eſt ſeculum, traducunt. Quem locum Alexander & de recentioribus Franciſcus Cataneus falſò de ſupremo orbe interpretantur. Eodem libro 1. de Cælo, Deum à natura manifeſtè diſtinguit,cum neque hanc, neque illum fruſtra quicquam facere vult. Et lib.12.Metaph.ſcribit à primo ente(ſic enim de Deo loquitur) cælum & naturam pendere. Omitto quod 1. Top. eos pœna indigere ait, qui de Deo quærunt,an ſit colendus. Ex quibus ſatis intelligitur, Ariſtotelem naturæ genium, inter veteres philoſophos in hac quæſtione cæcutientes,non omnino malè de Deo ſenſiſſe. Quanquã ſcio alios quoque nonnullos in eius doctrinam commoueri,quòd in Metaphyſicis eo loco qui paulò antè notatus eſt, dixerit Deum animal eſſe. Quoniam cum animalis genere eum compræhendit, videtur eidem corpoream naturam tribuere. Sed in eo exiſtimo illis eſſe ſatiſfactum à Beſſarione Card. Cap. 14. lib. 3. contra Trapezuntium. In quo etiam ſi ex animi ſententia eſſet loquutus (quod hic minimè arbitratur)commune tamen illi peccatum eſſet cum Stoicis:qui Deum definiuerũt animal beatum & immortale. Quod fortaſſe ſecutus Seneca lib.20.Epiſtolarum,auſus eſt dicere,animum animal eſſe, noua quadam ratione. Quia,inquit,ipſe efficit vt ſimus animalia. Etſi memini illud de Deo dictum, à nullis de mundo explicari, qui ſuo magno corpore conſtat & anima: Ideóque Platonicis magnum animal eſt:& ab ipſo Platone mundus Deus vocatus in Timæo, & Mercurio Triſmegiſto eadem libertate in Aſclepio, Cælum ſenſibilis Deus eſt, adminiſtrator reliquorum corporum. Et eidem cap. 10. Pimandri, Mundus materialis Deus eſt pulcher quidem, non tamen bonus. Etenim,inquit,ex materia conſtat,paſſionibúſque ſubiicitur:primúſque eſt eorum quæ patiuntur: ſecundus autem eorum,quæ ſunt. Intollerabilius verò videri poteſt quod eidem Ariſtoteli Cicero tribuit lib. 1.de natura Deorum,Deum ardorem eſſe cæli. Quod etiam ſi ille citet ex eiuſdem lib.3. de philoſophia,quam tamen veritatis ſpeciem in Peripateticorum doctrina habere poſſit omnino non video. Præſertim cum contra Anaxagoram idem alio loco diſputet, ne ætheream quidem naturam,(in qua Dei ſedes eſt, vel potius qua Deus ipſe ſuperior eſt)ardorem eſſe poſſe.Neque tamen eſt à ſuperioribus alienũ, quod Cicero eodem loco ſcribit, Ariſtotelem modo menti diuinita-

tem omnem tribuiſſe,modo mundum ipſum Deum dixiſſe: modo alium quẽdam præfeciſſe mundo, eíque tribuiſſe vt replicatione quadam,mundi motum regat atque tueatur.Poterant hæc ſatis multa videri ad inſtitutam comparationem Platonis cum Ariſt.in quæſtione de Deo, niſi Academiæ noſtræ Theſſalus methodicus, in ſuis ſcholis Metaphyſicis pleráque ad eam pertinentia,in Peripateticis,falſò(neſcio verò maioréne ignoratione, an malitia;) exagitaret. De quibus quoniam nonnulla ad Alcinoum intelligendum hoc capite neceſſaria eſſe videntur,de his diſſerendum eſt paulo pluribus: vt Ariſtotelis Platoníſque doctrina illuſtretur, & ille tandem aliquando, ſi modo poteſt, ſentiat ſe prorſus excæcatum in bonis authoribus: quoniam laborat magis in his contaminandis quam illuſtrandis,vel pro dignitate tractandis.

Ariſtoteles de Deo contra Theſſalũ defenditur.

Ariſtotelis duo nobiliſſima decreta ſunt de Deo. Vnũ quidem,illum eſſe actum puriſſimum, omnis potẽtiæ prorſus expertem:alterum,in perpetua contemplatione eundem verſari, nec tamẽ extra ſe quicquam intelligere. Quorum vtrúmque non modo illi (vt poſtea intelligetur)cũ Platonicis cõmune eſt, ſed à Chriſtianis Theologis etiam laudatum. Et tamen in illis ſic Theſſalus in Ariſtotelem exultat,vt ſophiſtica victoria inſoleſcere, non philoſophari videatur. De priore ſicut eſt propoſitum,loco priore diſſeramus. Actus & potentia à philoſophis in diſtinctione eorum quæ ſunt, frequentiſſimè vſurpantur. Quorum illud ad formam,hoc ad materiam pertinet: vt ex variis Ariſt.locis intelligi poteſt, ſed maximè ex cap.1. lib.2. de Animo & ex cap.1. lib.8. Metaph. Idque quoniam, vt eodem loco Ariſt.docet,per materiam nihil eſt reipſa hoc aliquid, ſed vi tantum & poteſtate:forma autem rei cuiúſque ratio eſt & eſſentia,à qua illa habet id ipſum quod eſt. Porrò materiæ adiuncta eſt impuritas & imperfectio: ſicut formæ cõtra,puritas & perfectio.Ideóque dictum eſt cap.vltimo lib.1. phyſi. formam diuinum quiddam eſſe & bonum & expetendum: materiam ne eſſe quidem omnino videri, ſi quis ad id malum quod affert,animi cogitationem conuerterit.Quare cum formarum duæ ſint differẽtiæ (nam mathematicas hoc tempore prætermitto) vna phyſicarum, altera metaphyſicarum, quia vtræque actus quidam ſunt, Ariſtoteles diſtinguendi cauſa, phyſicas formas nominare ſolet actus impuros,cum materiæ potentia communicãtes, metaphyſicas autem actus puros expertes eius potentiæ quæ ad materiã pertinet. Quoniam cum hac nihil omnino communicant. Amplius vero cùm in metaphyſicis formis complectatur Cæleſtes intelligentias, ſingulorum orbium motrices cauſas & Deum ſummum, quem ex Homero,parentem hominúmque Deúmque,paulò antè diximus nominari, aſſentior acutiſſimo philoſopho Iulio Cæſari Scaligero

qui non exiſtimat illis omnibus actus appellationem eodem modo conuenire. Eſt, inquit ille, intelligentia actus, id eſt eius, cui nihil cauſæ poteſt euenire quo ſit hoc quod eſt. Neque hoc ſatis. Id enim eſt, eſſe actu potius quam actum. Sed eſt actus: quia eſt orbis ſui perfectio, quamuis non in orbe. Hæc cæleſtis. Supercæleſtis autem actus eſt, quia nullo medio inſtrumento eget ad functiones ſuas perficiendas. An verò eſt etiam puriſſimus actus? Audiamus quid idem Scaliger reſpondeat. Non, inquit. Solus enim Deus cauſa eſt ſine cauſa: & ens abſque ente. Mera namque eſſentia. Intelligentia verò tametſi non eſt compoſita, tamen conſtat ex aliquo tanquam potentia, & aliquo tanquam actu. Potentiam illam dicimus eius eſſe: actum verò eius eſſentiam. Eſt autem eſſentia qua eſt id quod eſt. Eſſe vero eius, eſt receptiuitas eſſentiæ. Id ipſum autem eſt quod Alcinous ad finem huius capitis ex Platonicorum doctrina voluit indicare. Efficientia, inquit, non alia quam incorporea eſſe poſſunt. Sunt enim corpora ſuapte natura patibilia atque fluentia, neque ſemper ſecundum ſeipſa eadem, nec eodem modo ſe habentia, neque conſtantia, neque firma. Quæque in iis aliquid videntur agere, ea multo magis patientia depræhenduntur. Quare vt eſt aliquid omnino patibile, ita neceſſe eſt aliquid quod verè agat, exiſtere. Hoc vero aliud ab incorporeo reperiri nullo modo poteſt. In quam ſententiam ſcitum eſt quod ſcribit Marſilius Ficinus in epiſtola quadã lib. 2. de comparatione lucis Dei, cum vmbra materiæ. Profectò, inquit, ſicut in rerũ infimo, id eſt materia prima, idem eſt eſſe, & informè tenebroſúmque eſſe: ſic in ſummo, idem eſt eſſe, & formoſum lucidúmque eſſe: imo formam lucémque eſſe. Materia enim apud Moyſem, tenebrarum abyſſus eſt, formarúmque informe ſubiectum: Deus lux, abyſſus luminum: formáque, fons formarum. Materia, infinita eſt patiendi potentia: Deus infinita virtus agendi, imò infinitus eſt actus. Illa ergo potentia eſt potentiarum omnium quæ in patiendo verſantur: hic actus eſt actuum. Et ſicut innumerè de materia verè dicitur, materia neque forma hæc eſt, neq; illa: ita de Deo innumerabiliter dicitur & verè dicitur, Deus hæc forma eſt & illa. Vna materia eſt vmbra rerum vmbratilium infima: Vnus Deus, Lux ſumma luminum. Materia ob nimias tenebras ignota eſt: Deus ob nimiam lucem eſt incognitus. Nam ſi lux quæ eſt purior, eſt & lucidior: nimirum Deus cum ſolus ſit purus actus, ſolus lux eſt reuera dicendus. Si lux in forma quadam conſiſtit, potius quã in ſubiecto, & formoſitas conſiſtit in luce: ibi ſolum vera lux, vbi mera ſine ſubiecti inquinamento, forma. Ibi ſolum vera formoſitas, vbi ſolum lux vera veráque forma. Quapropter omnis forma & lux quæ vel videtur oculis, vel cogitatur, quia finita eſt, vmbra quædam eſt ad

Dei formam atque lucem. Merito Deus infinitus eſt actus: quoniam vel ſubiecti, vel cauſæ limite non contrahitur. In quibus manifeſtum eſt, hunc ex Platonicorum omnium ſententia pro duobus extremis ſtatuiſſe in ipſa vniuerſitate, Deum, actum ſummum & puriſſimum: materiam, potentiam infimam & impuriſſimam. Vt in Deo ponere aliquid eius potentiæ quæ ad materiam pertinet, nihil aliud ſit, quam eundem facere participem eius impuritatis, quæ in corporibus naturalibus materiæ imperfectionem comitatur. De quo Ariſtotelis ſcripta in Metaphyſicis conſideremus paulo attentiùs. Hic cap. 1. lib. 9. Metaph. potentiam diſtinguit in eam quæ patiendi eſt tantum, & in alteram quæ faciendi: tertiámque illis adiicit, quæ vtramque habet coniunctam. Cap. 8. lib. 11. eorum quæ ſunt, quædam vult eſſe actu ſolum, alia ſolum potentia, alia partim actu, partim potentia. Quæ eadem eſt diſtinctio lib. de Interpretatione, cap. de pronunciatis modo circunſcriptus. Concludítque illo eodem loco, quod ampliùs eſt expoſitum in phyſicis, motum eſſe actum rei in potentia exiſtentis, hoc ipſo quod in potẽtia eſt: ex eóque apparere in motu aliquid eſſe perfectionis & aliquid imperfectionis: quia in hoc, actus cum potentia quodammodo eſt cõiunctus. Potentiæ autem adiuncta eſt imperfectio, ſicut actui perfectio. Sed cum potentia quædam actiua ſit, alia verò paſſiua, ad vtrámque non eodem modo ſe habet ipſe actus ſiue perfectio. Paſſiua enim (qualis materiæ & materialis tribuitur) inchoatio quædam eſt actus, vel præperatio ad actum, qui pertinet ad id in quo eſt talis potentia: Imò, quædam eſt illius potentiæ perfectio. At is actus cuius inchoatio eſt in ipſa agendi potentia, non tam perfectio eſt agentis, aut potentiæ actiuæ, quàm eius, quæ ad patiendum comparata. Quare paſſiua potentia, in eo cuius eſt, imperfectionem quandam ſignificat, cuius perfectio in actu conſiſtit. Actiua verò potentia nullam in agente imperfectionem indicat, ſed potius conſiſtit in eiuſdem perfectione, quæ virtutis eſt & energiæ minimè otioſæ, Quibus poſitis, idem Ariſtoteles capit. 5. libr. 12. poſtquam repetiuit ſuperiorem diſtinctionem trium differentiarum in his quæ ſunt, actus inquit, ſpecies eſt, ſi ſeparabilis eſt: potentia autem, materia. Et capit. 6. libr. eiuſdem ſtatuit ad perpetuitaté motus ſubſtãtiam quandã eſſe ponendam quæ ſpecies ſit ſine materia, vel actus ſine potẽtia. Has, inquit, ſubſtantias eſſe oportet abſque materia. Sempiternas enim eſſe oportet: ſi quidẽ aliquid æternũ eſt. Actu igitur ſunt. Ex quibus omnibus ita cõcludit cap. 7. Quare ęternum eſt profecto primũ cœlum: eſtq; aliquid quod mouet. Cum verò id quod mouetur & mouet, medium ſit: eſt etiam aliquid quod non motum mouet: quod æternum, ſubſtantia & actus

eſt. Quæ omnia idcirco commemoro, vt ex cõparatione locorum diuerſorum apertè intelligatur, Ariſtotelem cum ſcribit deum cæleſtes orbes mouentem horúmque motus perpetuantem, actum eſſe æternum, potentiæ expertem, de potentia quæ ad materiã pertinet, quámque paſſiuam appellauimus haud dubiè eſſe intelligendum. Vt in eam ſententiam duo hæc apud illum coniuncta ſint, ſpeciem eſſe ſiue formam ſine materia, & actum ſine potentia. Quis enim ni ſi ad calumniandum magis quam ad intelligendum vel explicandum comparatus ſuſpicari velit Ariſtotelem deo adimere voluiſſe agendi potentiã, eo ipſo loco quo ſcribit contemplari eſſe agere, deíque vitam in perpetua contemplatione conſiſtere? Quibus ita conſtitutis Theſſalum noſtrum methodicum in illum furentem audiamus. Eadẽ eſt, inquit, Ariſtotelis ſophiſtica, ad docendum deum expertem eſſe omnis potentiæ, quæ fuit ad docendum Dei æternitatem. Sed hîc non ſolum argumentum falſum eſt, ſed etiam theſis ipſa prorſus impia. Etenim qualenam eſt opinionis huius prodigium? Deum actu agere mouerẽque, quod agere ac mouere poſſit: nihil præterea poſſe vel agere vel mouere? Equidem legi multos & audiui qui in philoſophia cæcutirent: ſed qui magis inſaniret vidi antea neminem. Adeo vt hæc in Ariſtotelem tam aperta calumnia mihi contemnenda potius videatur quam ſubtiliore ratione aliqua redarguenda. Præſertim cum ex ipſo Ariſt. didicerim non in quaſuis opiniones inquirendum eſſe ſeueriùs, ſed in eas tantum quarum authores ratione aliqua nituntur, non pœna indigentes vel ſenſu. Et tamen vt intelligatur non tã prodigioſam eſſe illam Ariſtotelis ſententiam, quàm in Theſſalo furioſam mentis inſanæ calumniam, danda eſt opera vt doceatur non ſolum Peripateticos, ſed veteres quoque alios philoſophos & maximè Platonicos, idem de deo ſenſiſſe, actum ſcilicet eſſe purum, eius potentiæ, quæ ad materiam pertinet, omnino expertem: neque verò hoc à noſtra religione eſſe alienum. Antiquiſſimus philoſophus & theologus Mercurius Triſmegiſtus, de deo ſic ſcribit cap. 3. Pimandri. Gloria omnium deus: diuinum, diuina natura. Principium vniuerſorum, deus, mens, actus, neceſſitas, finis & renouatio: & cap. 10, dei actus, inquit, voluntas eſt: eiuſdem eſſentia velle cuncta ſubſiſtere. Quid eſt deus & pater & bonum, niſi ipſum eſſe horum omnium nondũ exiſtentium? Quinetiam exiſtentia ipſa eorundem, id deus, id pater, id bonum, cui nihil aliud ex omnibus applicatur. Eodémque capite, deus, inquit, ſuper omnia eſt, & circa omnia. Dei radij, actus exiſtũt: mũdi radij ſunt naturæ: radij verò hominis artes & ſciẽtiæ. Per mundũ exercẽtur actus: hícque in hominẽ per mũdi radios deſcendũt: naturę per elemẽta: hominis per artes atq; ſcientias. Et ca. 11. Hæc, inquit, dei vita, hic eius actus,

Deus veteribus actus eſt purus.

agitare ſingula vitámque omnibus inſpirare. Cap. 12. ab eodem actu qui deo proprius eſt, materiã ſic ſeparat. Materia, fili mi, inquit Triſmegiſtus, ſeorſum eſt à deo, vt locus illi proprius aſſignetur. Quid aliud illam exiſtimas quam rudem indigeſtámque congeriem hanc exiſtere poſſe? ne ſecus credas, niſi formetur. Quod ſi formatur, ab aliquo certè formatur. Operationes enim formandi, partes dei eſſe diximus. Ergo vita donantur animantia ſingula, quo fiunt immortalia, quæ immortalitatis munere perfruuntur: à quo mutantur quæ mutabilia ſunt, ſiue materiam ſeu corpus nuncupaueris, dei actus eſſe memento. Actúmque materiæ, materiæ rationẽ: actũ corporeũ, corporũ rationẽ: actum eſſentiæ eſſentiæ rationem: idque omne, neque quicquam eſt in omni, quod non ſit ipſe deus. Cap. 13. eundem nominat vitam, lucem, actum omnium poteſtatum, poteſtatémque omnium actuum. Atque hæc quidem de actus nomine, quo modo deo attribuatur, non occulta ſunt Mercurij qui multis ſeculis Platonem anteceſſit, teſtimonia: ſed longe clariora extant Plotini philoſophi in doctrina Platonicorum nobiliſſimi. Hic enim libello quem inſcripſit de eo quod in potentia & de eo quod in actu, cap. 3. de mundo intelligibili (qui ſi Platonica cum Peripateticis volumus coniungere, teipſa non eſt alius à deo, mundi huius opifice, vel certè moderatore) ſic loquitur. Profecto ſi neq; ibi materia eſt, in qua id ipſum cõſiſtit quod eſſe dicitur in potentia: neque quicquam illorum quod iam non ſit, eſt futurum: neque permutatur in aliud, neque manens ipſum ex ſe generat aliud: neque à ſe ipſo digrediens tradit alteri vt ipſius ſit vice: certè non erit illic quod eſſe dicitur in potentia, vbi entium regnũ eſt, non temporalium, ſed æternorum: Rationem etiã ſubiicit eodem loco. Quod in potentia eſt, inquit, exigit alterum quo accedente perducatur ad actum, vt aliquid tandem fiat in actu. Quòd autem ipſum à ſeipſo ſemper ita ſe habet, eſt actus. Itaque omnia prima, actus exiſtunt. Habent enim quicquid oportet habere. Atque id quidem & à ſeipſis & ſemper. Iam verò & anima ita ſe habet, præcipuè quæ non in materia eſt, ſed in intelligibili mundo. Equidẽ ſi in veteribus Platonicis euoluendis & intelligendis Theſſalus tam diligens eſſe voluiſſet quàm in ſuis logicis Capellis pectendis, facilè vidiſſet damnata illa Ariſtotelis ſententia de Deo, quod actus purus ſit omnis potentiæ ad materiam pertinentis, expers omnium quoque Platonicorum ſententiam damnari. Sed homini religioſiſſimo, fortaſſe non erit hoc ſatis: niſi id ipſum doceatur à noſtra religione minimè eſſe alienum. Ergo hoc etiam agamus, quídque nonnulli de noſtris theologis hac de re ſenſerint, breuiter inquiramus. D. Dionyſius Areopagita li. de diuinis nominibus, cũ Elimas Magus illud D. Pauli reprehende-

Theologorũ ſententia de deo, qualis actus ſit.

ret, deū non poſſe negare ſe ipſum,quaſi eſſet contrariū dei,vt ſic dicam,omnipotentiæ, reſpondet non idcirco deum impotentem eſſe, quod negare ſe non poſſit:quoniam hoc ab eius eſſentia eſt alienum, negaréque ſe poſſe,in illo impotentiæ potius eſt,quam potentiæ, aut virtutis vel energiæ. Videor hoc loco contra Theſſali calumnias idem dicere poſſe,deum non idcirco aliqua in parte impotentem eſſe,quod expers ſit potentiæ ad materiam pertinentis. Imo potius quia actus eſt omnipotens, illum omnino oportere eſſe expertem potentiæ eius quæ ad materiam pertinet. Quoniam hæc cum impotentia quadam neceſſario eſt coniuncta. Ad quod confirmandum præter quàm quod videor abundare variis Platonicorum & Peripateticorum rationibus, etiam in promptu eſt authoritas.D. Thomæ Theologi non minus nobilis, quàm acuti philoſophi. Hic enim cap. 16. lib. 1. contra Gentiles, multa colligit quibus probat id ipſum quod Ariſtoteli placuit, in deo nihil eſſe omnino eius potentiæ quę materię eſt propria.Eundem verò actum eſſe puriſſimum,ille quoque eodem libro confirmauit,primum quidē cap.21. cum docuit deum eſſe ſuam eſſentiā:deinde cap.22.quando adiicit, quod ad illud quodammodo eſt conſequens, in deo eandem eſſe eſſentiam cum eo quod ipſe eſt. Scio hæc Theſſalo futura monſtroſa: ſed ea lubenter vſurpo, vt ſolidioris doctrinæ philoſophis perſuadeam quod alio loco indicaui, hunc in vniuerſa philoſophia nihil ſuum dicere poſſe præter fucum, proprium ſcilicet ſcholæ Theſſalicæ. Nos verò hoc diſcamus, potentiam ad materiam pertinentem,neceſſariò cum quadam imperfectione eſſe coniunctam. Non quia poſſe aliquid, omnino imperfectionis ſit: ſed quoniam illa in eo cernitur quo id ipſum cui talis potentia attribuitur, aptum ſignificatur ad nouam perfectiomem ſuſcipiendam. Non eſſet autem eiuſmodi, niſi idem aliqua ex parte eſſet imperfectum.Deus verò,vt etiam hoc cap. ab Alcinoo confirmatur, non ſolum omni ex parte perfectus eſt, ſed ipſa ſumma primáque rerum omnium perfectio. Quo modo igitur, niſi impiè, dicetur particeps eius potentiæ quæ ad materiam pertinet, cum omnem perfectionem ſit in ſe complexus? Actus igitur eſt primus purus, primæ impuræque potentiæ ad materiam pertinenti quaſi ex altera parte, vt paulò ante ex Ficino indicauimus, à Platonicis atque Peripateticis oppoſitus. Sed quoniam actus hic otioſus eſſe non poteſt, ſemper aliquid agat eſt neceſſe: quia ipſe eſt ſempiternus. Quid igitur aget? Contemplabitur, ſuáque prouidentia mundum reget. An verò hæc aget, niſi ad eadem inſitam habeat facultatem, ſiue potentiam, Minimè verò. Nec quiſquam opinor tam fatuum aut ſtupidum Ariſtotelem

in philoſophãdo credet vt cum ab eo nominatim ſcriptũ meminerit lib. 10. Ethic. & 12. Metaph. dei vitam in perpetua contemplatione verſari, ſuſpicari velit eundem deo omnem ad contemplandum potentiam ſiue facultatem ademiſſe. Ex quo profecta eſt potentiarum ſiue facultatum ſuperior illa diſtinctio in paſſiuam & actiuam: quarũ prior vno conſenſu omnium rectè philoſophantium deo adimitur: poſterior in eodem multis rationibus confirmatur à D. Thoma cap. 7. lib. 2. cõtra Gentiles: hæcque eiuſdem dei ſubſtantia itémque actio eſſe dicitur cap. 7. & 9. lib. eiuſdem. Quam diſtinctionem in philoſophia vidit etiam Theſſalus, ſed in ſubdiſtinctione membri poſterioris errorem alium vitare non potuit, in quo homini cęcutienti in Ariſt. doctrina monſtroſum eſſe videtur, quod aliis ſanũ intelligẽtiſque iudicium adhibentibus, ſemper fuit veriſſimum. Potentia ea (inquit, Theſſalus) quæ paſſionis eſt, æternis non cõuenit. Niſi fortè qualitate aliqua externa, aut loco, vt Luna ſemiplena poteſt effici plena: vt Sol in Geminis ad Taurum moueri poteſt (leuis exceptio, nec fortaſſe ſatis accommodata Ariſtoteli, qui cæleſtia corpora omnino impatibilia ſolet dicere: ſed reliqua audiamus) At hic Ariſtoteles, inquit, Theſſalus, longè ſecus philoſophatur, de potentia nempe actiua: & ſic δύναμις ἐνεργῶν nominatim hic ab eodem dicitur. Ecquid, iſtud prodigij monſtríque eſt? Id enim ſatis admirari nequeo: & accuratè conſideranti, furioſum mentis inſanè deliramentum videri neceſſe ſit. Atqui non ſatis accuratè iſta conſideraſti, Theſſale, furórque mentis tuæ ſemper ad calumniandum magis quam ad intelligendum cõparatæ, facit vt nimium intelligendo nihil intelligas. Diſce igitur nũc primum quod nos ex Ariſtotele iampridem didiſcimus, actiuam facultatem quæ non niſi ad formam pertinet, adhuc duplicem eſſe: quoniam & formæ de quibus hoc loco agimus ſicut paulò ante dictum eſt, ſunt duplices. Etenim naturales quia vt à nobis alio loco dictum cum materia neceſſariò communicant, actus quidem ſunt ad agendum potentes: ſed tamen ſine materia adiuuante non poſſunt agere. Quoniam hæc in ſe continet inſtrumenta ad cuiuſque formæ actionẽ deſtinata, quæ ad excitationẽ noui operis ab illa moueri oportet, & in caducis corporibus idcirco paulatim elãgueſcere. Quia dum formæ ſuapte natura impatibili in agendo vel efficiendo ſubſeruiunt, ipſę in ſe neceſſario patiuntur tandémque marceſcunt: vt in animaliũ corporibus eorúmque functionibus Ariſt. obſeruauit cap. 4. lib. 1. de Animo. Sic idem (quòd paulò ante obſeruatũ eſt) cap. 8. lib. 10. Ethic. agendi faciendíque rationem deo adimit, ſolam contemplationem ei relinquit quã ab actione effectionéque ſeparat: quod hæc formarũ ſit naturalium cum ſua materia communicantium. Quam ſi tu, illo repugnante

pugnante, Deo attribuis, tam flagitioſè peccas quam ſi cum Epicuro, in quæſtione de mundi origine à Platone requiras in tanti operis fabrica. Quæ molitio, quæ ferramenta, qui vectes, qui miniſtri tanti operis fuerint. Melius verò noſtri, qui vt in rebus omnibus procreandis iudicent nulla omnino inſtrumenta deo fuiſſe neceſſaria, illud vſurpare ſolent, Ipſe dixit, & omnia facta ſunt. Adde quod eiuſmodi naturales formæ ad agendum potentes, non ſemper agunt: ſed in ſuis motibus frequentem habent interpoſitam quietem. Deus autem Ariſtoteli actus eſt cuius potentia in ſempiterna actione verſatur nulla quiete antecedente, aut interpoſita. Quam diſſimilitudinem hic tibi indicare potuit cum ita ſcripſit cap. 6. lib. 12. Metaph. At verò, inquit, ſi motiuum, aut effectiuum eſt, nō autem operans aliquid, non eſt motus. Poſſibile namque eſt non operari, quod potentiam habeat. Ergo noluit deum motiuum aut effectiuum eſſe, aliquando non operantem: ne motus in vniuerſa natura ab illo excitatus, non eſſet futurus ſempiternus: ſed actum eſſe ſua eſſentia in perpetua actione verſantem. Quod eodem loco indicat cum iſta ſubiicit: Nam ſi nō operabitur, inquit, motus non erit. Nec item ſi operabitur quidem, ſubſtantia verò eius potentia ſit. Non enim erit perpetuus motus. Quoniam quod potentia eſt, contingit non eſſe. Quæ omnia, Theſſale, eo pertinent vt intelligatur quod etiam tandem colligitur cap. 7. Deum eſſentia ſua ſimplicem & æternum, formam ſine potentia & materia, impatibilem & immutabilem in naturæ vniuerſitate ſempiterni motus cauſam eſſe ſemper tamen immobilem. Ex quibus mundi æternitas naturæ lumine ab eodem facilè concluderetur: ne aut ante mundum ortum Deus, qui in perpetua actione ponitur, nihil habere videretur quod ageret aut in ipſa mundi origine ad nouum motum ſuam facultatem excitaſſe antea ocioſam. In quo ſi tu eum reprehendis quòd de mundi æternitate contra ea ſtatuat quæ in religione noſtra ſunt poſita, equidem ſententiam tuam lubens amplector: ſed non poſſum laudare quod furioſum mentis inſanæ deliramentum id appellaſti, quod omnes qui ſana mente ſunt, naturæ legibus valde conſentaneum exiſtimant: & in quo veteres etiam noſtri Theologi in quæſtione de mundi origine, vt Ariſtoteli ſatisfacerent maximè laborarunt. Quod eſſet difficilè vel cogitatione fingere quid Deus actus purus, qui in ſempiterna actione vitam habet & eſſentiam ageret ante mundum ortum. De quo poſtea capite decimo cum de mundo erit agendum, pluribus diſſeretur. Sed facit hoc credo ingenij tui peruerſitas, Theſſale, vt quæ aliorum iudicio cum natura valde conſentiunt, tibi maximè ſint monſtroſa: ſicut contra in omni genere doctrinarum

rioribus luſiſſe tantum, nunc in eum verè furere videatis. Non erit profectò cuiquam credibilis tanta amentia, niſi tuis fideliter recitatis, quaſi in rem præſentem lector deducatur. Hæc igitur audiamus. Quo loco, ais, lubet omnes non dico Chriſtianos, ſed homines tantum non Epicureos, ſed patres in primis de liberorum inſtitutione ſolicitos appellare. Etenim per deum immortalem, de cuius natura modo agitur, qualiſnam deus à philoſopho nobis deſcribitur? Epicurus (ait Tullius de natura deorum) Athenienſibus ne in eorum offenſionem caderet, verbis reliquit deos, re ſuſtulit. Itaque in illis ſelectis breuibúſque ſententiis, quas appellat κυρίας δόξας hæc prima ſententia eſt. Quod beatum & immortale, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Atque hæc Epicuri theologia quidnam habet à doctoris noſtri theologia diuerſum? Metuebat Epicurus ne deus rerum humanarum procuratione & cura obrueretur, & ideo aliquid è voluptate imminueret: Ariſtoteles cum deo vitam optimam & iucundiſſimam antea attribuiſſet, veritus item eſt ne contemplatione & intelligentia, aut vilium aut ipſo leuiorum rerum fœdaretur. Deus igitur Ariſtotelis ſupra cælum mundúmque poſitus, nihil eorum intelligit quæ cœlo mundóque toto continentur: ſed pauonis alicuius inſtar pulchritudinis ſuæ contemplatione delectatur. Ergo verus ille deus cui capilli cuiúſque noſtrum etiam numerati ſunt, cui ſortium euentus ante prouiſus eſt, cui omnia denique toto mundo maxima, minima, mediocria, curæ ſunt, Ariſtotelis iſta theologia miſer erit. O monſtrum impietatis atque portentum! Deus te ex animis hominum pœnitus eradicet. Amarulenta profectò ſunt iſta nimium Theſſale, ſed vrit te fortaſſe in religionem Chriſtianam ſingularis tua pietas. Itaque pro hac tibi iſta condonemus: quæ in alio non ferres ſi quis in te ageret iſto modo. Atque ſicut cœpimus in tuis recitandis pergamus. O Theologi Chriſtiani, ais, conſiderate iam quanta Chriſtianis moribus peſtis Theologiæ in ſcholas inducta ſit. Philoſophus iſte pro Deo penè neſcio quot ſecula cultus eſt, & omnino ſic acceptus vt Theologiæ etiam Chriſtianæ fundamentum & firmamentum cenſeretur. Id enim criminis contra nos ſecundo & viceſimo ab hinc anno intentati caput fuit, eneruata Ariſtotelis authoritate, Chriſtianæ quoque religionis authoritatem eneruari. Enimuerò Deus Ariſtotelis non modo hominum generi nihil conſulit, ſed ne cogitat quidem, vel intelligit prçter ſe aliud quicquã. Et certè Ariſtotelis impietatem de animorum mortalitate conſequẽs impietas hæc altera fuit, vt Deus nulla generis humani cura tangeretur. Equidem Theſſale etiam ſi in Dei ſinu, vt dicitur, per multos an-

nos luſiſſes, quoque modo hic ſe cæteráque omnia intelligat, penitùs perſpectum haberes: deberes tamen Ariſtoteli ſolam naturam ſequēti & huius tenuiſſimo lumine circa quæſtionem omnium obſcuriſſimam fortaſſe caliganti, ignoſcere, Deíque beneficium in te recognoſcere, illius ſortem miſereri, errorem hac in parte ſi quis eſſe videbatur, modeſtè aliis indicare, non vniuerſam doctrinam tanta animi impotentia inſectari. Quid enim cum illa ſuperiora euomis, aliud teſtaris, quàm te doctrinæ Peripateticæ iuratum hoſtem eſſe: ſine qua tamen (quod omnes docti apertè intelligunt) neque iſta contra Ariſtotelem declamitare potuiſti, neque tuas nugas contra omnem antiquitatem, tanti venditare. Sed ſi tu non modo Chriſtianus, verum inter Chriſtianos, homo neſcio cuius, at tua certè opinione melioris notæ quam cæteri, quid Deus intelligat & quo modo, ſi verum fateri vis prorſus nō intelligis, quo ore audes tam ſuperbè in hac quæſtione cæcutiens caligantem inter philoſophos Ariſtotelem inſectari. Quanquam in ea tibi quantum voles arrogabis: per me enim licet. nec vnquam iſtum doctrinæ faſtum tibi tuiſve inuidebo. Ego vero cum non ſolum ex veteribus philoſophis, ſed ex noſtris theologis didicerim Dei non tantum vitam, ſed eſſentiam in intelligendi munere conſiſtere (quoniam vt illi dicere ſolent, quicquid in eo eſt, Deus ipſe eſt) palam fatebor hoc neſcire me quod neſcio. Idque faciam eo lubentius quod facilè animaduerto curioſius inquirere quid propriè Deus intelligat, & quo modo, non eſſe aliud quam ſcire velle in quo propriè conſiſtat eius eſſentia, quiſque ſit eſſentiæ modus. Et tamen ne plus hac in parte ſapere quam nos videare, ego te teſtibus nūc obruam locupletiſſimis, ad efficiendū hāc ipſam Ariſtotelis opinionem de Dei intellectione cum veteribus philoſophis, addo etiam cum noſtra religione, aut omnino, aut magna ex parte, conſentire. An num erit id potentiſſimum ad illum liberandum tuis calumniis? Hoc ipſum igitur iam agamus. Plotinus in Platonica doctrina explicanda illuſtrandáque tam nobilis, quàm tu in Peripatetica contaminād̄a atque fœdanda, vno libro contendit id quod eſt ſupra Ens (ſic autem ille Deum nominat) non intelligere. Quas tragœdias excitares Theſſale, ſi hoc in Ariſtotelis ſchola audires? At illum hoc ipſum eodem libro confirmare conantem audiamus. Capite primo oſtendit quando aliquid dicitur intelligens neceſſario ſignificari aliud ab eo eſſe diſtinctum, nempe id ipſum quod intelligitur: ſed hoc ab intelligente modo magis, modo minus eſſe diſtinctum. Duplex eſt intelligentia, inquit: Aut enim aliquid intelligit aliud aut ſe ipſum. Quod autem intelligit aliud, vult ipſum quoque diuerſitatē fugere, ſed minus id valet. Habet quidem apud ſe quod videt, ſed à ſe diuerſum. Verum quod

ſe ipſum intelligit, nõ eſt ab eo quod intelligitur eſſentia ſeparatum: ſed coexiſtẽs ſecum, ſe ipſum & intuetur. Vtrúmque itaque ſimul ens vnum efficitur. Imo verò magis intelligit, quoniam quod intelligit habet. Primóque intelligit: quia ipſum intelligens oportet vnũ duoque exiſtere. Quibus poſitis, de Deo quouis intelligente ſuperiore, ita concludit capite 2. Si igitur aliud quidẽ eſt primo intelligens, inquit, aliud autem eſt intelligens aliter: certè quod eſt primo intelligente ſuperius, non intelligit. Intellectum námque oporteret eſſe, vt intelligeret. Si autẽ intellectus foret, intelligibile oporteret habere. Ac ſi primo intelligeret, habere intelligibile in ſe primo. Non tamẽ neceſſarium eſt quicquid intelligibile eſt, habere in ſe intellectum & intelligere. Eſſet enim non intelligibile tantum, ſed & intelligẽs. Cúmque duo iam ſit, non eſſet vtique primum. Iam verò intellectus qui intelligibile poſſidet, nunquam conſiſtere poſſet, ſi non eſſet eſſentia eius quod eſt intelligibile purum. Quod ad intellectum quidem intelligibile erit: ſecundum autem ſeipſum, neque intelligẽs, neque intelligibile propriè erit. Nempe quod intelligibile dicitur, alteri intelligibile indicatur. Atque intellectus ſuam illam vim per quam intelligentia nititur, habet vacuam, niſi acceperit comprehenderítque ipſum intelligibile, quod intelligit. Non enim abſque intelligibili habet intelligentiam. Tunc itaque perfectus eſt quando iam habet. Oportet autem antequam intelligat, penes ſe habere eſſentiam. Illud ergo ex quo ſecundum eſſentiam perfectus exiſtit, id ipſum eſt ante intelligentiam. Quamobrem nihil huic opus eſt intelligentia, cum antè hanc ſufficienter exiſtat. Itaque non intelligit. Eſt igitur ſupremum aliquid quod non intelligit. Eſt inſuper quod intelligit primo. Eſt denique quod ſecundam quandam intelligentiam habet. Præterea ſi primum illud omnium principium intelligat, aliquid illi iam aderit. Non erit itaque primum, ſed ſecundum: neque vnum, ſed iam multa, & profecto totidem quot & intelliget. Quinimò ſi ſolum intelligat ſemetipſum, multa rurſus euadet. Subtilius eſt quod apud eundem ſequitur ca. 5. Quod in ſe eſt multiplex, inquit, merito ſeipſum quæret optabítque conſpirare ſecum: ſéque mutuo vndique perſentire. Quod autem eſt penitus vnum, quónam ſe cõferet ad ſe ipſum, ſéque excipiet? Vbi nam ſenſu ſui ipſius intimo indigebit? Eſt enim idem ipſum omni conſpiratione ſenſus omníque intelligentia melius. Si quidem intelligentia non eſt primum. Neque enim primum obtinet gradum: ſiue quantum ad ſimpliciter eſſe ſpectat, ſiue quantum ad eſſe pertinet venerandum. Imo verò ſecundum occupat locum, natáque eſt poſtquam ipſum bonum extitit: ortáque in eſſentia, ſtatim eã prouocauit ad bonum. Hæc autem prouocata, iam proceſſit ad illud

atque nouit. Idque ipſum eſt intelligere, moueri ſcilicet ad bonum ipſius deſiderio boni. Nempe deſiderium intelligentiam procreauit, eámque ſedulò comitatur. Viſio namque in appetitu quodam viſus ipſius conſiſtit, ad videndum alliciente. Quamobrem ipſum bonum intelligere neque ſe, neque quicquam oportet. Neque præter ſe aliud quicquam habet ſibi ipſi bonum. Atque hæc ille de Deo ſummo. De modo autem intelligendi in diis minoribus qui in cœlo ſunt, vt ait, incorporeo, ea idem ſcribit cap. 4. lib. de Intelligibili pulchritudine, quæ cum Ariſtotelis doctrina hoc loco de Dei intellectione magis cõſentiunt. Huc tendunt, inquit, quę à Platone traduntur in Phedro. Facilem ſcilicet illic ſuperos vitam agere: veritatémque ipſam eorum genitricem eſſe, atque nutricem & eſſentiam & nutrimentum. Item illos omnia cernere, non illa quidem quæ generationi ſubiecta ſint, ſed quæ ſint in eſſentia. Videre quoque ſeipſos in aliis. Omnia enim illic vndíque perſpicua ſunt. Nihil ibi tenebroſum, nihil obſiſtens. Sed omnis illic omnibus eſt cõſpicuus intrinſecus atque per omnia. Et cap. 5. libr. de Intellectu, Ideis & ente. Intellectum accipere decet, inquit, exiſtentem in actu perpetuo: qui & ita ſemper intellectus exiſtat. Si verò intellectus eiuſmodi aduentitiam non habet intelligentiam, quicquid intelligit à ſe prorſus intelligit, & ſi quid habet, poſſidet à ſe ipſo. Quod ſi à ſe & ex ſe intelligit, ipſe profectò exiſtit hæc ipſa quæ intelligit. Si enim eſſentia quidem eius eſt altera, quæ verò intelligit rurſus & altera ipſa, certè huius eſſentia erit muneris intellectualis expers: neque amplius in actu, ſed in potẽtia intellectus. Iam vero ſi apud eundem Plotinum de prima mẽte agendum eſt, quoniã hæc idea ideatum eſt rerum omniũ, in ſe ipſa & per ſe omnia cognoſcer, nihil omnino extra ſe. Vt ex iis colligi poteſt que ab illo pluribus explicantur libro de ſubſtantiis cognoſcentibus, & de eo quod ſuperius eſt. An igitur illa res ſingulas non cognoſcet? Eò certè modo quo & harum apud Platonicos ſunt Ideæ. Quo modo vero ſint, & qua ratione diſtinctæ quæſtio eſt his controuerſa, & ab eodem Plotino alio libro vno tractata. De qua dictum eſt cap. ſuperiore. Non dubito quin apud te plus authoritatis D. Dionyſius Areopagita ſit habiturus. Eum igitur cum Ariſt. conſentientem audiamus. Hic libro de diuinis nominibus, de re propoſita ſic ſtatuit. Diuina certitudo per quam ſibi certa habet omnia, etſi ſæpe intelligẽtia nominatur, eſt tamen toto genere vel perfectiſſima intelligentia longè ſuperior. Cognoſcit verò cuncta per vnicum intuitum vnicæ ſuæ formæ, quæ efficit omnia pariter & demonſtrat. Quam cum primum intus inſpexit, relatione quadam diſtribuit in ideas rerum inde procreãdarum. Adeo vt prima Dei cognitio non ſolum res creatas, ſed adhuc creandas, imò

& ipſas creandarum ideas, mirabiliter antecedat. Angelica vero cognitio ideas quidem ſequitur, ſed res antecedit. Humana, communiter vtráſque ſequitur. Ideæ quidem comparantur ad Deum ſicut ad lucem radij, vel ſplendoris: cætera vero ſicut vmbræ. Deus igitur per vnicam lucem ſuam cognoſcit concipítque ideas: per has reliqua velut vmbras: perinde atque ſi Sol per lucem ſuam radios circumiectos contueretur, per radios vmbras ex oppoſito reſultantes. Et capite proximè ſubſequente, Diuinus intellectus, inquit, omnia continet, cunctis eminente cognitione per ipſam omnium cauſam in ſe ipſo intelligentiam omnium anticipans. Priuſquam angeli fierēt, cognoſcens angelos atque producens: cæteráque omnia ex intimis ſuis ab ipſóque vt ita loquar, exordio noſcens, ad eſſentiámque perducēs. Idque arbitror ſacrum eloquium ſignificare dicēs, quia omnia nouit antequam fierent. Intellectus enim diuinus non res ipſas nouit ex ipſis, ſed ex ſe ipſo & in ſe, per cauſam, omnium notitiam & cognitionem eſſentiámque anticipat, & excellenti ratione compræhendit, non diſtractus in ſingula, ſed per vnam cauſæ compræhenſionem omnia ſciens atque continens. Et iterum capite altero. Diuina ſapientia, inquit, ſe ipſam cognoſcens, cuncta cognoſcit. Materialia quidem immaterialiter, impattibiliter partibilia. Vnica multa, intuitu videlicet vno cuncta cognoſcens atque producens. Nempe ſi per vnam cauſam Deus eſſentiam omnibus impertit, per eandem quoque cauſam vnicā, ſcit inſuper omnia: quippe cum ex ipſo ſint, & in ipſo antè ſubſiſtant. Neque igitur ex rebus rerum notionem accipiet, ſed ipſe ſingulis id præſtabit vt & ſe & alia noſcant. Deus igitur non aliam quidem ſui, aliam vero aliorum ſcientiam habet. Ipſa namque omnium cauſa ſe cernens, quónam pacto cogitari poteſt quæ ab ipſa ſunt quorúmve cauſa eſt, ignorare? Hac igitur ratione Deus cuncta cognoſcit, non quidem vlla rerum, ſed ipſa ſui ipſius ſcientia noſcens. Non ſentis, Theſſale, hic à Chriſtiano theologo eóque nō vulgari, ea ipſa laudari in quibus Ariſtotelem impietatis arguis? An igitur hunc quoque quia cum Ariſtotele, quem odiſti cane peius & angue, exiſtimat Deū ſe ipſum tantum intelligere, nihil extra ſe, ſchola Chriſtiana ſicut & Ariſtotelem explodendum iudicabis? Vide quid agas atque caue obſecro te, ne ardori ingenij tui nimium indulgeas. Vis in D. Thoma, quia huius nomen in theologorum ſchola auditur frequentius, acquieſcamus. Ego capita doctrinæ eius cum Ariſt. hac in parte conſentientia, tibi indicabo vt hæc aliquando ſi voles, liberiore animo perlegas, ex eiiſdémque aliquando diſcas quam inconſideratè, ne quid dicam grauius, impietatis nomen hoc loco in Ariſtotelem tibi exciderit. Ille capite 45. lib. 1. contra gentiles confirmat primum, Dei intelligere

intelligere Dei eſſe eſſentiam: ad ídque docendum nominatim vſurpat quod paulo antè poſuimus, quicquid in Deo eſt, diuinam eſſe eſſentiam. Ex quibus poſtea colligit cap. 46. Deum per aliud nihil intelligere, quam per ſuam eſſentiam. Pergit verò cap. 48. atque contẽdit, quod ad retinendam Ariſtotelis doctrinam potentiſſimum eſt, Deum primo & per ſe ſolum ſe ipſum cognoſcere. Hócque ex eo probat quod ſpecies intelligibilis, per quam & in qua Deus omnia intelligit, ipſa nihil aliud ſit quam Dei eſſentia. Sentis hoc ipſum eſſe, aut certè ei proximum, quod in Ariſt. nunc exagitas? Age verò hũc etiam idem alio loco confirmantem & eam dubitationem quæ te in hac quæſtione perturbauit, explicantem audiamus. Hic articulo 5. quæſt. 14. Summę 1. ex D. Auguſtino commemorat, lib. 83. quęſtionum, Deũ extra ſe nihil intueri. Deinde ſtatuit Deum ſeipſum videre in ſeipſo, quia ſe ipſum videt per eſſentiam ſuam. Alia autem à ſe, inquit, videt non in ipſis, ſed in ſe ipſo: in quantum ſcilicet eſſentia ſua cõtinet exemplar aliorum omniũ. Ex quibus illud quoque intelligere potuiſti quod aliquando ab Epiſcopo Pariſienſi damnatum legimus, Deum ſcilicet non cognoſcere aliud à ſe. Nec verò dubitas, opinor, quin ad hanc D. Thomæ ſententiam vniuerſa noſtrorum theologorum ſchola vno conſenſu ſit acceſſura: ſed quia huius authoritas tibi iampridẽ cœpit vileſcere, barbaros etiam de eadem quæſtione cum Ariſt. ſtatuentes audiamus. Auerroes inter Arabes philoſophus magni nominis, non ſolum hac in parte Ariſtotelem ſequitur, ſed ſi animaduertis eam quoque dubitationem quæ te perturbauit, aptè diſſoluit. Hic enim diſputatione ſexta contra Algazelem, qui ante te in hac quæſtione laborauit, ſcribit intellectum ſeparatum non intelligere niſi ſeipſum, & intelligere ſe ipſum cum intelligit omnia entia. Intellectio enim eius, inquit, nihil aliud eſt niſi ordo & proportio quæ eſt in omnibus entibus. Et iſte ordo & proportio eſt ille quem recipiunt potentiæ actiuæ, habentes ordinem & proportionem repertam in omnibus entibus: & eſt id quod philoſophi appellant, naturam. Quod idem quoque repetit quæſtione 11. At, inquis, ſi ſe ſolum Deus intelligit, extra cælum mundúmque poſitus, nihil eorum intelliget quæ cælo mundóque cõtinentur. Ridicula profectò obiectio & Chriſtiano philoſopho valdè indigna. Quid enim, Theſſale, ita ne tibi Deus extra, vel potius ſupra cælum mundúmque poſitus, vt neque in cælo neque in mũdo ſit? Caue ne hæc opinio grauiorem impietatem parturiat ea quam hoc loco in Ariſtotele notare voluiſti. Deus loco non continetur, ſed vbique totus eſt. Quare nec extra cælum, nec in cælo mũdóve repoſitus verè dici poteſt. Non enim (inquit D. Auguſtinus cap. 29. lib. 22. de Dei Ciuitate) quia dicimus Deum in cælo eſſe & in

OO

terra (ipſe quippe ait per prophetam, Cœlum & terram ego impleo) aliam partem dicturi ſumus eum in cælo habere, & in terra aliam: ſed totus vbicunque eſt non alternis temporibus, ſed vtrúmque ſimul: quod nulla natura corporalis poteſt. Ergo quia vbicunque Deus eſt, ibi ſe ipſe quoque intelligit, & ſupra cælum & in cælo mundóque ſe intelliget: quoniam per omnia hæc fuſus eſt, nullo horum circumſcriptus. Vrges vero etiam amplius, Deus Ariſtotelicus, ais, pauonis alicuius inſtar, pulchritudinis ſuæ ſola contemplatione delectabitur. Bona verba Theſſale, & extra iocum. Nec enim in re tam graui ei locus eſt. Ergo verus ille Deus, inquis, cui capilli cuiúſque noſtrum etiã numerati ſunt, cui ſortium euentus antè prouiſus eſt, cui omnia denique toto mundo maxima, minima, mediocria curæ ſunt, Ariſtotelis iſta theologia miſer erit. Imo, Theſſale, verus ille Deus cui capilli capitis tui numerati ſunt, per aliud nihil intelligit quam per ſuam eſſentiam: ſed generat ex ſe ipſo, in ſe ipſo ſui, ipſius intellectionem ſemper eodem modo & eandem & æqualem ſibi. Quia non intelligit per ſpeciem, ſed per ſui ipſius præſentiam. Quoniam ipſe cauſa eſt omnium: idcircóque ſe ipſum cognoſcendo, omnia cognoſcit. Si quidẽ vnumquódque per cauſam cognoſcitur. Vt idem D. Thomas confirmat ca. 49. & 50. lib. I. contra Gentiles: & de numeratis capillis tuis locum Mathei in eandem ſententiam interpretatur D. Ioan. Chryſoſtomus, de Dei prouidentia ſic diſputans. Nónne duo paſſeres, inquit, aſſe vẽduntur, & vnus ex ipſis non cadit in laqueum ſine patre veſtro qui in cælis eſt? Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt. Quid vilius paſſeribus? Sed tamen nunquam ignorante Deo capiuntur. Non enim cooperante Deo incidere in laqueum paſſeres ait, quod diuinæ maieſtati indignum eſſet: ſed non eſſe clam Deo etiam viliſſimarum auium cauſam oſtendit. Quod ſi nihil penitùs Deus ignorat: at vos paterna charitate proſequitur & ita amat, vt pilos capitis quoque veſtri non negligat, quid timendum vobis eſt? Hoc autem dicebat, inquit, Chryſoſtomus, non quod Deus capillos numeret: ſed quia perfectam cognitionem rerum omnium, & ſummam de rebus omnibus Dei prouidentiam voluit oſtendere. Ex quibus colligi poteſt cognitionem capillorum, ſicut & paſſerculorum, in Deo tanquam in cauſa, noſtrorum theologorum ſententia eſſe ſpectandam. Quam ſi arbitraris ab Ariſt. eſſe ſublatam, cum dixit Deum extra ſe nihil intelligere, ſed in ſe ea tantum quorum cauſa eſt, aſſumptum prius oportuit Deum in ſe capillorum tuorum cauſam non eſſe. Quod in noſtra religione nemo tibi conceſſurus. Neſcio verò an in tua, quæ alia longè plura grauioráque monſtra peperit, tam fatuæ, vel potius impiæ opinionis patronum aliquem ſis inuenturus. Contra quam placet etiam

hoc loco commemorare Iulij Scaligeri olim in quæſtione de methodo magiſtri tui, acutiſſimam ſententiam in diſputatione contra Cardanum. Primam intelligentiam, inquit, facere ignaram earum rerum quarum ipſa author eſt, animi eſt aut impij, aut abſurdi. Neque tamē ex eo contingit vt ipſa ex horum intellectione vilis fiat. Non enim hæc habet tanquam obiecta, à quibus vel immutetur, vel perficiatur. Sed ſe ipſa intelligendo, quæ omnia ſit, omnia intelligit. Etenim ſi nō intelligeret hæc inferiora, non eſſet eorum cauſa: neque ea conſeruaret. At Sol & homo gignit hominem apud philoſophum. Non gignit ſpeciem, ſed hunc. Quo modo gignit, ſi non nouit? An quiſpiam locus eſt: vſpiam loci angulus, à quo Deus excludatur & præſcribatur? Cuius, à quo erit ea prærogatiua, vt aliqua vel forma vel corpore Deus termineturʔ Quid? Cui licet ſic deſignare Deus non eſt hic. Igitur ſi vbique eſt, vbique adeſt. Adeſt: & non cognoſcit? Amentes ſunt qui hæc dicunt, non ille amens. Etiam manum hanc dirigit ad ſcripturam hanc, quæ iſtos arguat temeritatis: etiam intellectum, qui hæc & cōcipiat & dictitet. Neque enim vltimæ formæ proximæque corporibus agunt, niſi fotæ adiutæque formis ſuperioribus: illæ verò porro aliis, ad primam vſque. Omnes autem formas ad vnam referri formam neceſſe eſt, quemadmodum eſt in 12. diuinæ philoſophiæ & in 4. Paraphraſeos apud Auerroen. Quarum omnium formarum intellectiones atque actiones ad illius primam intellectionem reduci oportet. Non ſentis Theſſale, quam multos, quanquam acutos non modo Theologos, ſed melioris notæ philoſophos defenſores habeat illa de Deo ſententia, quam in Ariſt. condemnaſti? Quámque pia eadem ſemper ſit habita, in qua tu, veteris philoſophiæ & veræ chriſtianæ ſumma ignoratione, tui atheiſmi fundamenta ſita exiſtimaſti? Ex quibus omnibus hoc quoque eſt conſequens, Deum nihilo magis per ſe, & in ſe mala cognoſcere, quam eundem malorum per ſe & in ſe cauſam eſſe. Qui locus alter eſt à te quoque in Ariſt. exagitatus: ſed profectò non ſatis intellectus. Nam eodem modo apud Platonem malorum nullæ ſunt ideæ. Quia neque Deus malorū cauſa eſt: neque quicquam intelligit niſi per ideam: quemadmodum antea dictum eſt in diſputatione de ideis. Quod ſi in vtróque reprehendere voluiſti, quia in hac quæſtione de malis vnde ſint, te nuper neſcio quibus addixiſti, qui Deum malorum authorem facere audent: at hoc memineris inter Chriſtianos alios eſſe pleróſque qui hoc auerſantur, quique Platonem & Ariſt. quia in eo tibi tuíſque contradicunt, non modo non concedunt Chriſtiana ſchola eſſe explodendos: ſed illos potius eo cupidiùs amplexantur diſcendóſque inuentuti ſedulo proponunt. Quorum labore, doctrina vtriuſque in hac academia, ſicut

ſperamus, in dies magis ac magis floreſcet: nugarum tuarum fucus, Dei beneficio, iam magna ex parte detectus, cum ſuo authore breui explodetur: vel potius omnino exploſus eſt, pro eóque omnes boni iam ſolido gaudent gaudio. Hoc verò vt perpetuum ſit, præſtet Deus optimus maximus, cuius maieſtatem non dubito quin talibus ſcriptis grauiter offenderis. Pro quibus tandem debitas pœnas ei dediſti, qui lento quidem gradu ad vindictam dicitur procedere, ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſare.

2 Hæc Alcinoi ratio videtur eſſe eiuſmodi. Si ſunt intelligibilia, quemadmodum & ſenſilia, vt ordo eſt in ſenſilibus, ſic in intelligibilibus quidam eſſe debebit. At in ſenſilium ordine, ſicut antea dictum eſt capite 4. prima quædam ſunt, vt qualitates quarum præſentia ſubiectæ ſubſtantiæ ſentiuntur, alia ſecunda, vt ſubſtantiæ illis qualitatibus affectæ. Erit igitur in intelligibilibus ordo aliquis & in hoc quiddam omnino primum, cuius vi cætera intelligentur. Quale vero hoc futurum eſt? Equidem apud Platonicos omnes ideæ comparatæ cum formis ad materiam pertinentibus, quæ earum ſunt imagines, rationem habent intelligibilium primorum: formæ verò quæ in materia ſunt, ſecundorũ. At quoniam quando ipſæ ideæ, vt ratione quadam à ſe inuicem diſtinctæ, inter ſe conferuntur, ea quæ mundi eſt, ad eas quę ſunt rerum cæterarum, ſe habet ſicut mundus hic ad omnia ſenſilia: idcirco ſicut hic ſenſilia omnia continet, ſic illa eius idea, reliquas ideas in ſe quodam modo dicitur eſſe complexa. Ideóque abſolutè primum intelligibile antea nominabatur cap. 4. Priore modo dictum eſt capite ſuperiore, omnino ideam ad nos eſſe primum intelligibile, ad Deum eiuſdem notionem. Nunc verò adiici poteſt ex his quæ proximè diſputata de modo intelligendi in Deo, notionem in Deo eandem eſſe cum Dei eſſentia. Quoniam quicquid in Deo eſt, Deus eſt. Ex quibus omnibus efficitur Deum in vniuerſa natura rationem habere non modo primi intelligentis, ſed etiam intelligibilis omnino primi. Vt ſit mundi huius opifex, re idem cum eius exemplari. Quia Deus ſe ipſe, nihil extra ſe, in ſenſili mundo procreando, eſt imitatus. Quæ obſcura eſt huius loci ſententia. Hæc verò vt apertius intelligatur, vide Plotinum cap. 2. libri eius quo docet, ens vnum idémque totum eſſe vbique. Quorſum verò in iis quæ ſubiiciuntur ad explicandam difficultatem cognoſcendi Deum, poſtquam dictum eſt homines perturbationibus ſenſuum impeditos, in intelligendi munere cum ea facultate quæ imaginaudi eſt communicare, ſubiicitur deos vt à ſenſilibus ſecretos, purè ſincerè & impermixtè intelligere? Cum hic nõ quæratur quo modo Deus intelligat, ſed quo modo intelligatur? An quia ſicut hic intelligit, ita quoque intelligitur? Nam Ariſtoteles docuit lib. 3. de animo, formas eas quæ materię addictæ ſunt & ab hac re omnino inſeparabiles, intelligi quidem poſſe, intelligere verò nullo modo. Alias verò quæ vel ſeparabiles ſunt vel ſeparatę, intelligi poſſe atque intelligere: nec ſolum intelligere alias à ſe, ſed etiam ſe ipſas. Quare vt humanus intellectus, quia forma eſt in intelligendi principio nonnihil cum corpore communicans (hoc ipſo ſcilicet, quòd in hoc phantaſia adiuuatur, quæ eidem Ariſt. interius quiddam eſt ad corpus pertinens) impurè intelligit & intelligitur: ſic cõtra, Deus quoniã in intelligendi munere nullo modo cum corpore cõmunicat, vt purè & ſincere intelligit: ita nõ niſi

putè & ſincerè intelligitur. Ex quibus efficitur, deum non eſſe accommodatū obiectū noſtro intellectui, quādiu in vita hac in intelligēdi munere nōnihil cū corpore cōmunicat. Quoniā ipſius Dei nullę imagines ex ſenſibus hauſtę, in ipſa phātaſia recipi poſſunt: per quas intellectus noſter in vita hac vniuerſas notiones ſibi effingit: quas ſolas habet pro familiaribus obiectis. At idē vel corpore omniuo ſolutus (vt animus beatus poſt vitā hanc) vel in vita hac à corpore raptus ſummo & poſtremo cōtemplationis philoſophicę munere, putè & ſincere intelligit, ideóq; tum primi intelligibilis puto & ſincero aſpectu fruitur, ad quem nullo diſcurſu cogitationis potuit peruenire. Non ſolum verò Deum ſummum, quem Platonici patrem appellant, dixit Alcinous purè & ſincerè intelligere, ſed etiam Deos minores & illi ſubiectos, quibus hoc cum illo eſt cōmune. Quanquā non omnino eodē modo. Deus enim ſummus in ſe ipſo omnia intelligit: Dij vero minores, nō in ſe ipſis, ſed in Deo ſummo omnia intelligūt, per huius ſcilicet intuitū.

3 Solent Platonici in vniuerſitate tria hęc diſtinguere, Deum patrem, intellectū primum ſiue primam mētem, eius filium, & mundi animam, vtroque ſicut antea dictum eſt, inferiorem, de quibus vide Plotinum libro de ipſo bono, mente & anima. At verò plura ſunt quę hoc loco Alcinous gradatim enumerat: quorum cū illis tribus paulo difficilior eſt comparatio. Primo enim loco ponit animam mūdi quę huic vitam dat: ſecundo eiuſdem intellectum, qui pręſtat mundo vt non ſolum animal ſit viuens & ſentiens, ſed ratiocinans & intelligens. Hūncque mūdi, intellectum rurſum ſubdiſtinguit, in eum qui in poteſtate eſt, & in alterum qui reipſa omnia intelligit, ſimul ac ſemper. Atque hęc quidē in ipſo mūdo, vt eū informantia ac perficientia. Extra vero vel potius ſupra hunc, duo alia ſtatuit. Intellectum ſcilicet Dei filium, qui author dicitur intellectus mundi eodémque pulchrior: & huius intellectus patrem, Deum primum, Optimum, Maximum: qui ſuprà ens à Platonicis dici ſolet. In opere autem eo quod à nonnullis Ariſtotelis eſſe dicitur, de ſecretiore parte diuinę ſapientię ſecundum AEgyptios, cap. 2. lib. 10. ſuprà eſſentias omnes ſtatuitur Deus. Inter eſſentias verò primaria ipſa mens: quę eadem cum Dei verbo. Quam ſequitur intellectus, qui cum ipſa mente comparatus, ſecundus dicitur & illius quaſi ſpecies, ſuúmque ſubiectum perficit, cui vt forma quędā propria efficitur. Huic vero, inquit ille, lumē ineſt ab intellectus radice profectum, non aliter quā Cryſtallo radius à ſole reflexus. Ab intellectu adhuc profluit eſſentia eius animi qui rationis eſt particeps: cuius lumen tenuius eſt, & matutino crepuſculo perſimile. Quare etiam in eundem obliuio cadit & ignorantia: quę efficiunt vt doctrina excolendus ſit memoriáque conſeruatrice indigeat, & ratiocinatione ad eſſentiam confirmandam atque dirigēdam. Amplius, ex lumine animi qui rationis eſt particeps, manat natura animi in quo ſenſus eſt principium. In qua minus lumen eſt quàm in ſuperiore, atque idcirco ſine ratiocinandi vi, ineſt tantum facultas imaginum & ea quæ æſtimatrix appellatur. Rurſum ex huius lumine profluit natura animæ in plantas cadentis. Quę quoniam à luce pura perfectâque longo interuallo ſeiuncta, craſſior eſt relicta, priuatáque vi progrediendi atque reſpirandi, ſolam procreandorum ſimilium facultatem retinet. Ex hac exoritur ipſa natura, quę adhuc longiore interuallo à primaria luce ſeparatur, incorporea tenuitate priuata, corpoream craſſitudinem ſuſcipit, atque trinæ dimenſionis quantitatem. Certóque motu cietur, qui in orbem ſimplex eſt & perpetuus: qualis in cęleſte corpus cadit. Qui à primo opifice talis eſt inſtitutus, ad perpetuitatem ortus rerū & interitus. Porro à cęli natura, quæ ad motum in orbem comparata eſt, inferior altera emanat multiformis, variorúmque motuum particeps, quorum cōtrarietas ortus atque interitus eſt cau-

ſa. Quo loco digniſſimus eſt obſeruatione ordo formarum à primo rerum omnium opifice emanantium. De quo non minus admiranda eſt ſententia Plotini libro de ordine eorum quę ſunt poſt primum. Quoniam vero illa in Platonicorum doctrina trium primorum diſtinctio quę ad hunc locum Alcinoi intelligẽdum eſt neceſſararia, magnam habet obſcuritatem & lubricam ſententiam, placet in hac alienis veſtigiis inſiſtere, potius quam temerè quicquam affirmare. De qua audiamus Contarenum Cardinalem lib. 5. Compendij Metaphyſici. Poſtrema omnium, inquit, ſententia eſt Platonis, eſſe ſcilicet infra primum principium ac ſupra animas corporum cæleſtium, intellectum ſeu mundum intelligibilem. Huiuſmodi vero intellectus neceſſe eſt, vt ſit infra primum principium. Id nãque eſt ipſum eſſe per ſe exiſtens, nulli naturæ addictum: in intellectu vero eſſe, eſt contractum ad intelligibilitatem, vt ita dicam, ſeu ad intellectionem. Quapropter Plato poſuit hunc intellectum cauſam eſſe exemplarium, in quibus ſunt ideæ rerum omnium. Nam in primo principio res altiore modo ſunt, quam vt in eo exemplaria rerum conſtitui queant. Exemplar enim omne cognoſci poteſt, & quateuus exemplar eſt, compręhendi. At in primo principio ſunt ſupra cognoſcibilitatem, ac in arcano ſitæ, quod minimè peruium eſt cuiuis intellectui. Quamobrem Plato, vt reor, poſuit cauſam exemplarem in ſecundo ente, in quo eſſe, contractum eſt ac definitum ad naturam intelligibilem. Et eodem libro. Primum, inquit, in quod eſſe, à puritate ſui degenerat, eſt intellectus, qui iam aliqua natura eſt, non eſſe purum: verum tam late fuſa, vt in ſe, ſuo tamen modo, omnes quoque res alias atque naturas compręhendat. Qua in parte æmulatur ipſum eſſe, deficiente tamen ratione. Nam in principio res omnes ſunt ſecundum vnicum eſſe eminens, ac præexcellens quibuſcunque naturis, ac cuiuis rerum modo. At in intellectu res omnes ſunt, ſecundũ determinatam tamen rationẽ, & definitũ modum: id eſt ſecundũ eſſe intelligibile. Ea nãque eſt natura intellectus ipſius. Idẽ Contarenus lib 6. ſcribit ab vno, id eſt, à primo rerum omnium principio, non emanare immediatè niſi vnũ, primum videlicet intellectum ac mundum intelligibilem. In hoc verò quãdam ineſſe multitudinem, idearum ſcilicet quę in eo ratione diſtinguuntur, tanquam in primo exemplari Hinc cauſam exiſtere multitudinis rerum ſenſilium, quæ ſunt in hoc ſenſili mundo. Non quod deus pater & rerum omnium opifex, exemplari alio, à ſe indiguerit ad rerum productionem, cum in eo ſupereminente quodammodo exemplar ſit cuiuſcunque exemplaris: ſed exemplarem cauſam Plato in ſecundo ente videtur poſuiſſe, quoniam primum principium à nobis capi non poteſt, cum ſuperet intellectum. Exemplaris vero ratio in hoc eſt, vt ſit intelligibile. Atque hæc quidem ſatis multa, de Deo patre & primo intellectu eius filio. Quo modo vero mundi anima totum mundum animet totáque ſit in qualibet mundi parte, & tamen pręter hãc, certæ mundi partes propriam animam habeãt: quędam prędantiorem, alię ignobiliorem, quęſtio eſt apud Platonicos quę à Plotino explicatur cap. 14. libri eius quo docet, ens vnum idémque, totum eſſe vbique.

4 Vt Sol ratione ſui luminis primum eſt aſpectabile & cauſa per quam oculus poteſt aſpicére, & color aſpici, ideóque lumen appellatur vtriuſque actus, ſiue perfectio, vt amplius diſſeretur cap 15. lib. huius: ſic deus intelligibile primum eſt & cauſa cuius beneficio cętera intelliguntur. Huius verò lumen, Platonici nobis affulgere voluerũt per intellectũ primum, quem Dei filiũ diximus poſſe appellari. De quo ſic ſcriptum à Proclo lib. de anima & dęmone. Intellectus ipſe quidẽ inquit, circa nos ſemper agit, ſempérque præbet intelligentiæ lumen. Atque etiã

priuſquàm labamur in conditionem irrationalem. Et quando in paſſionibus vitam degimus, & paſſionibus quandoque ſedatis nõ ſemper animaduertimus:ſed quando à plurimo generationis tumultu purgati ſumus, atque tranquillè viuimus. Tunc enim intellectus nobis affulget: tunc quaſi nobiſcum loquitur: tunc ſuam nobis communicat vocem, antea ſilentio præſens. Quomodo cum Ariſtoteles lib.3.de Animo, videretur eſſe loquutus de intellectu agente, quẽ ponit immortalem & à corpore ſeparabilem, nonnulli hunc ſua eſſentia vnicum & ab hominibus ſeparatum eſſe voluerunt: qui tamen ſua virtute quaſi lumine, in ſingulos influeret hiſque actum intelligendi daret. De quo alio loco iam à nobis diſputatum eſt & amplius differetur in ſequentibus. Nunc ad Alcinoum reuertamur. Comparatio ipſius boni (ſic enim Plato Deum patrem ſolet appellare) cum Sole, quę etiam hoc capite paulo pòſt explicatur, in ſecundo modo cognoſcendi Deum, expreſſa eſt lib.6. de Rep. Cæterum ô viri fœlices, inquit Socrates, quid ipſum bonum ſit in præſentia dimittamus. Eſt enim, vt mihi videtur, præſentem ſupra contemplationem, Quis autem appareat boni ipſius filius, quiſque ſimillimus ei ſit, ſi vobis placet dicam: ſin minus dimittam. Dic age. Solem me vocare boni filium dicito: quem ipſum bonum in hac ſecum genuit comparatione conſimilem. Vt quemadmodum ipſum in loco intelligibili ad intellectum, & ea quę intelliguntur, ſe habet: ſic & iſte in loco viſibili, ad viſum ſe habeat & ad ea quę videntur. Quo pacto? Latius explica. Oculi porrò quoties non ad ea vertuntur quorum colores diurnus fulgor illuminat, oſtenditque, ſed ad illa quę nocturnis radiis attinguntur, cęcutiunt hallucinanturque & propè cęci eſſe videntur, ac ſi purus in illis viſus non inſit. Sic accidit. Quoties verò ad ea quæ Sol illuſtrat, perſpicuè cernunt iiſdémque ipſis in oculis ineſſe viſus apparet. Eſt ita. Sic de animo cogita. Quando enim illi inhæret in quo veritas & ipſum ens emicat, intelligit illud cognoſcitque, & intellectum habere videtur. Sed cum ad id fertur quod tenebris eſt permixtum, quod videlicet generatur atque corrumpitur, eius obtunditur acies, opinionéſque verſat varias, ac mentis expers eſſe videtur. Sic apparet. Illud igitur quod veritatem illis quæ intelliguntur præbet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit, boni ideam eſſe dicito, ſcientiæ & veritatis quæ per intellectum percipitur, cauſam. Cum verò adeo pulchra duo hæc ſint, cognitio ſcilicet & veritas, ſi bonũ ipſum aliud quam iſta & pulchrius affirmabis, rectè putabis. Et quemadmodum lumen ac viſum, ſolis ſpeciem quandam habere exiſtimare decet, ſolem vero ipſum eſſe nequaquam: ita cognitionem & veritatem boni ipſius ſpeciem habere quidem aliquam, eſſe verò ipſum minimè. Auguſtior enim eſt ipſius boni maieſtas. Non enim ſolum iis dat vt cognoſcantur, ſed eſſe inſuper & eſſentiam largitur: cum ipſum eſſentia non ſit, ſed ſuprà eſſentiam dignitate ipſam & potentia ſuper ens. Scitum eſt quod de eadem comparatione ſcribit Marſilius Ficinus in libro Dionyſij de diuinis nominibus. Lumen eſt imago boni, inquit. Sol cęleſtium dominus & imago Dei. Res nulla magis quàm lumen refert naturam boni. Primò quidem lumen in genere ſenſibili puriſſimum eminentiſſimúmque apparet: ſecundò facillimè omnium & ampliſſimè momento dilatatur: tertiò innoxium occurrit omnibus atque penetrat leuiſſimum & blandiſſimum: quartò calorem ſecum ferr almum, omnia fouentem & generantem atque mouentem: quintò dum adeſt inéſtque cunctis, à nullo inficitur, nulli miſcetur. Sic ipſum bonum totum rerum ordinem ſupereminet, ampliſsimè dilatatur, mulcet & allicit omnia, nihil cogit: amorem quaſi calorem habet vbique comitem, quo ſingula paſſim ineſcantur, bonúmque libenter aſciſcunt. Vbique rerum penetra-

libus pręſentiſsimum, commertium cum rebus nullum habet. Denique ſicut ipſum bonum ineſtimabilè eſt atque ineffabilè: ita fermè lumen. Hoc enim nullus adhuc definiuit philoſophorum. Vt nihil luminè clarius ſit, alicubi nihil rurſus videatur obſcurius. Sicut & ipſum bonū notiſſimū eſt omniū, & omniū obſcuriſſimum. Quibus adde, vt in Sole tria ſunt, ſubſtantia, lumen & calor: ſic in Deo ſubſtantiam eſſe patris, lumen mentis, id eſt filij, calorem ſpiritus omnia animantis. Quod etiam in eadem comparatione quodammodo ſequutus videtur idem Marſilius cap. 12. lib. de Sole. Nihil, inquit, in mundo diuinæ Trinitati reperitur ſimilius ipſo Sole. In vna enim Solis ſubſtantia tria quædam inter ſe diſtincta ſunt pariter & vnita, primum quidem naturalis ipſa fœcunditas ſenſibus noſtris prorſus occulta: ſecundum manifeſta lux eiuſdem, ex ipſa fœcunditate manans, ipſi ſemper ęqualis: Tertium, ab vtroque calefactoria virtus penitùs par vtriſque. Fœcūditas, patrē refert: lux, intelligētiæ ſimilis, filiū intelligētię modo conceptū: calor amatoriū ſpiritū repręſentat. Quod verò Socrates apud Platonem, vt antea dictū eſt, Solē hūc vocat Dei filiū, hoc Ficinus cap. 13. lib. eiuſdē obſeruat eſſe intelligendum non de primo, ſed de ſecundo, iamque viſibili Dei filio. Primum namque Dei filium non eſſe Solem hunc oculis manifeſtum, ſed alterum hoc longè ſuperiorem, intellectum ſcilicet primum, ſolo contemplabilem intellectu. Quare cum idem Socrates dicatur aliquando in caſtris ſub dio, immotis membris oculiſque minimè conniuētibus, Solem occidētem, & iterum orientem contemplatus & veneratus, negant hoc Platonici de iſto Sole in ſenſum cadente intelligendum eſſe, ſed de altero cuius imaginem in hoc admirabatur & cum maxima voluptate intuebatur. Eandem comparationem inter theologos expreſſit D. Gregorius in oratione de laudibus Athanaſij. Quod rebus ſenſibilibus Sol eſt, inquit, id eſt intelligibilibus Deus. Alter enim lucem mundo viſibili, alter mundo inuiſibili præſtat: & alter viſum corporeum, alter naturam intellectualem ſibi ſimilem reddit. Atque vt Sol videntibus & videndis, his quidem quò poſſint videre, illis quò videri poſſint, ſe ipſum prebens, omnium quę videntur pulcherrimus eſt: ita Deus intelligentibus & intelligendis, illis quidem vt intelligere poſsint, his vt poſsint intelligi, ipſe omniū quę intelliguntur ſummus eſt: in quem vis intelligens, omnis quieſcit & progredi vltra non poteſt. Huic ſimilitudini diſſimilitudinem opponit Mercurius Triſmegiſtus in Pimandro. Quod Sol fulgore nimio corrumpit oculos, calligantéſque reddit: ipſius autem boni conſpectio, intellectum illuſtrat & eius lucem eo magis adauget, quo quis capere magis poteſt intelligibilis ſplendoris influxum.

5 De hac nominum varietate in Deo vno, ſic ſcribit Marſilius Ficinus in lib. Dioniſij Areopagitæ de diuinis nominibus: Nomina, cognomina, adiectiua, inquit, quæ à ſacris literis varia tribuuntur Deo, non ad hoc inuenta ſunt vt ipſam Dei naturam ſignificarēt. Quæ cum vnica ſit & ſimplex, ſi nominanda foret, vnico nomine foret nominanda: ſed ideo inſtituta ſunt, vt multa variáque bona à diuina bonitate largiſſimè profluentia, declararent. Si quid verò præter proceſſum a Deo ſignificant, apud Deum dicunt vtique quid non ſit ipſe Deus. Vt cum dicitur Deus ipſum vnum, vel vnitas, vel monas: per hæc primo ſignificatur non eſſe Deos plures, ſed vnicum: item vnicum Deum non eſſe compoſitum, ſed ſimpliciſſimum: rurſus ſimpliciſſimum Deum, non eſſe diuiduum. Atque ita his dicitur quid non ſit ipſe Deus. Et eodem lib. per ipſius Dei appellationes, intelligenda eſſe ait munera quædam ex diuina prouidentia vniuerſi gradibus diſtributa. Per ipſam quidem appellationem boni, beneficos proceſſus, per omnia paſſim entia atque non entia, vel vſque ad materiam primam, boni prorſus auidam

dam, quamuis non eſſentiæ compotem. Per appellationem verò entis & vitæ, vires diuinitùs procedentes diſtribuentéſque ſingulis citra materiam, exiſtendi munus atque viuendi: pluribus tamen eſſe, quàm viuere concedentes. Per cognomen intelligentiæ vel ſapientiæ, quendam diuini ſplendoris effluxum, cognitionem triplicem gradatim largientem, intellectualem quidam Angelis, rationalem nobis, ſenſualem denique brutis. Ipſum autem inter hæc Deum extare cogita, ſuper entia ſimiliter & eſſentiam, ſuper viuentia vitam, ſuper omnia quæ ſapiunt, ſapientiam. Dignum etiam obſeruatione eſt quod idem ſcribit commentatio in lib. Dioniſij de Trinitate, de affirmationibus & negationibus quomodo ſe in Deo habeant. Duo quædam potiſsimum, inquit, de rerum principio communiter cogitamus. Vnum quidem quemadmodum omnia inde profluunt ſempérque dependẽt. Alterum verò quemadmodum ipſum interim eſt ab omnibus eminentiſsimè ſegregatum. Prima igitur ratione omnia quæ diuinitus effecta ſunt, quatenus inde videntur egredi, de Deo poſſumus affirmare: quaſi non inde venire potuerint, niſi prius illic extiterint. Sic Deum eſſe affirmamus Eſſentiam, Subſtantiam, Vitam, Intellectum, Animam, Naturam, Cœlum, Elementa, Stellas itemque formas rerum vbique formoſas. Sed ratione ſecunda negare rurſum ſingula de Deo debemus: Quo enim pacto eſt aliquid eorũ quæ fecit: ſi quidem eſt ab eis interim mirabiliter ſegregatum? Et autem tutior veriorque negatio rerum quam affirmatio circa Deum. Quoniam longè plus eſt quod ipſius Dei ſeparatum eſt à rebus ſingulis, quam quod ipſis rebus eſt communicatum. Hoc enim finitum eſt omnino: illud autem prorſus immenſum. Denique mentiri facilius affirmando poſſumus, quam negando. Si quidem affirmatio ad intelligentiæ noſtræ limites finire videtur quod incomparabiliter eſt immenſum. Quare eleganter dictum eſt à Iulio ſcaligero contra Cardanum, nullis vocibus tam plenè Deum ſignificari, quàm iis quæ ignorationem noſtram prętendunt: nimirum vbi eum dicimus immenſum, incompręhenſibilem. Quid enim aliud, inquit, quã & eſſe cognoſcimus & supereſſe? Iſtas verò varias attributiones, veteres in Deo conſiderantes, cœleſtium numinum atque deorum multitudinem induxerunt. Siquidẽ quod apud Orpheũ Pallas ſignificat, id nobis in Deo vno ſapientia eſſe videtur: & à philoſophis poſitum Mercurium, in eodem alij intelligentiam interpretantur: ſicut & Saturnum, rerum fœturam: Neptunum, vim procreatricem: Iunonem, abditam naturam: Venerem, eorum quę in vniuerſitate naturę continentur, diuinum amorem. Sic circa Deorum nomina philoſophatur Plato in Cratylo, eorũmque rectam rationem inquirit: quam fatetur paucis eſſe cognitam. Mirabilius hoc in Ariſtotele, quia minus diuinus exiſtimatur: & tamen ita ſcribit penè extrema pagina libri de mundo ad Alexandrum. Vnus Deus cum ſit, inquit, pluribus nominibus appellatus eſt: ab iis vtique ſuis omnibus effectibus denominatus, quorum ſpecimen edere ipſe ſolet. Atque eum quidem tum Zena, tum Dia vocant, inter ſe compoſitis vtentes nominibus, atque è regione collocatis: tanquam duabus his vocibus ſignificare velint, per quęm viuimus. Is Crono, id eſt Saturno, & Crono, id eſt tempore ortus eſſe dicitur: nimirum ab æuo ſempiterno, ad alterum ęuum pertinens. Vocatur & fulgurator & Altitonans & Aetherius & fulminator & Pluuius: à pluuiis vtique & fulminibus aliiſque operibus è quibus vocabula ipſa deducta ſunt. Quin & frugipotens & cuſtos vrbium vocitatur, & Natalitius, Septitius, Cortalis, Gentilitius & Patrius, videlicet à communione quę diuino ipſi numini cum his rebus intercedit. Ad hęc Sodalitius & amicitię prędes, tum Hoſpitalis, Caſtrenſis, Trophealis, Expiator, Sanguinarius, & ſupplex & placabilis vt poëtę loquuntur: denique Seruator dicitur &

Aſſertor, & vt ſemel omnia complectitur, Cęleſtis, Terrenus, ab omni natura ſorté-
que nomen adeptus: vt pote qui rerum omnium author ſit. Simile eſt quod ex re-
ligione Aegyptiorum ſcribit Iamblichus libro de illorum myſteriis. Secundum
alium ordinem, inquit, præponit Porphirius Deum Emeph diis cœleſtibus, tan-
quam ducem, quem ait eſſe intellectum ſeipſum intelligentem, atque in ſe intel-
ligentias conuertentem. Huic vnum impartibile anteponit, quod vult eſſe pri-
mum exemplar, aut expreſſionem, aut effigiem, quod Ichthon appellat. In quo eſt
primum intelligens & intelligibile primum: quod ſolo ſilentio colitur. Præter
hos autem, rerum apparentium opificio alij duces præſunt. Nam opifex intelle-
ctus, qui & veritatis eſt dominus atque ſapientia, quatenus in generationem pro-
grediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amum
Aegyptiaca lingua vocatur. Quatenus autem ſine mendacio peragit & artificio-
ſe ſimul cum veritate, Phtha nuncupatur: græci verò hunc Vulcanum nominant,
artificioſum duntaxat conſiderantes. Quantum verò effector eſt bonorum, ap-
pellatur Oſiris: aliáſque denominationes habet, propter potentias actioneſque
differentes. In ea verò varietate nominum quæ hoc loco ab Alcinoo attribuun-
tur Deo, obſeruandum eſt quædam eſſe, vt philoſophi loquuntur concreta, alia
abſtracta. De quibus abſtracta multo aptius de illo enunciantur quam concreta.
Hæc enim denominationem ab alio ſignificant: ideóque cum Deo attribuuntur
quodammodo arguunt, abſtracta ab hoc alia eſſe eodémque priora. Quare non
tam Deus Ens eſt, quam Eſſentia ſupra omnia entia: neque bonus, ſed bonitas:
neque ſapiens, ſed ſapientia. Adde quod abſtracta abſolutam perfectionem deſi-
gnant ſine defectu: concreta, perfectionem quandam ſubiecto communicatum
ſecundum varios gradus & inæquales. Qualem Deo attribuere eſſet impium.
Ideóque ſi quando apud Platonem ipſa concreta de Deo enunciantur, non dici-
tur abſolutè Deus bonus, ſed articulo præpoſito, Ipſum bonum: vt ſignificetur
in illo ideæ ſumma perfectio.

6 Deus ſua ſubſtantia maximè vnum quiddam eſt: eóque ſimilis centro. Quia
vt hoc, in vnoquóque circulo vnicum eſt, indiuiduum & immotum, ex eo verò
multæ lineæ mobiles ad ambitum ducuntur: in quibus illud ſua natura indiui-
duum quodammodo diuiditur (quod etiam de interiore ſenſu ſcribit Ariſt. cap.
2. lib. 3. de Animo) ſic Deus vnus penitùs ſimplex & immobilis, in rebus effectis
quodammodo eſt multiplex atque mobilis. Non ſolùm quia cunctis eſt pręſens:
ſed quia omnibus eſſentiæ partem aliquam, vel interiorem virtutem dedit ſim-
pliciſſimam atque præſtantiſſimam: quæ rerum ipſarum ſumma vnitas nomina-
tur. A qua tanquam à centro, rei cuiuſque eſſentia interiórque vis profluit & ad
eandem tanquam ad centrum refluit. De quo ſic Plato loquitur in Parmenide.
Vnum ipſum inquit, non multa eſt: nec partem, nec totum, nec principiū nec fi-
nem, nec medium habet. Infinitũ informéque eſt: nullo loco circunſcribitur: nuſ-
quam permanet: nullo ſiue loci, ſiue alterationis motu mouetur. Nec vllo modo
fit: nec ſibi alteriue idem, aut diuerſum eſt: nec ſimile, aut diſſimile, nec ęquale aut
inæquale, nec antiquum aut nouum nec in tempore vllo, ſed omnino ſine tempo-
re. Quamobrem nec generatum vnquam eſt, nec generatur: nec erat vnquam, nec
modò factum eſt: nec fit, nec eſt, nec poſt fiet: nec generabitur, nec erit, nec ſub-
ſtantiæ particeps eſt. Iſta enim verba, erat, fiebat generatum eſt, præteritum tem-
pus ſignificant: erit autem, fiet & generabitur, futurum: eſt autem & generatur &
fit, pręſens. Quod autem nulli ſubiacet tempori, id nec erat, nec eſt, nec erit. Ex
quo fit vt nullum etiam nomen ei inditum ſit, nulla definitio detur, nulla ſcien-
tia, aut ſenſus, aut opinio eius habeatur. Itaque nec nominatur, nec dicitur, nec

cogitatur, nec cognoſcitur, nec ab aliquo ente ſentitur. Ex quo Parmenidis loco multa hic ab Alcinoo videntur eſſe deſcripta. Vide in eandem ſententiam D. Auguſtinum cap. 16 lib. 9. de Dei Ciuitate.

7 In Deo non ſolum rerũ intelligentiam ineſſe dicimus, ſed etiam earum procreandarum atque conſeruandarum voluntatem. Res enim intelligendo intra ſe concipit, & ſuæ voluntatis actu eaſdem procreat. Neque verò tantum vult omnia quæ vniuerſitate continentur, abſolutè eſſe, ſed ornata etiam eſſe atque concinna. Ac vt ſingula eſſe vult ſuo tempore, ſic & ornatum habere ſuo tempore conuenientem. Quemadmodum idem dicitur velle omnia ſibi ſimilia: & tamen non in omnibus expreſſa eſt eodem modo hæc cum illo ſimilitudo, ſed pro cuiuſque natura. In quo eiuſdem elucet ſumma iuſtitia. De qua ſic ſcribit Dioniſius Areopagita lib. de diuinis nominibus. Deus iuſtitia nominatur, inquit, vt ſua cuique pro dignitate diſtribuens modumque & pulchritudinem & ornatum, omnes prætetea diſtributiones diſpoſitionéſque definiens: vnicuique ſecundum ipſum terminum re vera iuſtiſſimum ſingulis quoque vt ſuum quæque opus agant, author exiſtens. Omnia enim diuina iuſtitia ordine certo diſponit atque determinat. Cuſtodit præterea ſingula ſeorſum à ſingulis, non confuſa. Singulis denique quod cuique conuenit, pro dignitate largitur. Apertius eſt quod in eiuſdem loci explicatione dicitur à Marſilio Ficino. Iuſtitia diuina, inquit, æqualitatem exigit non quidem in gradu, non enim vult vnicum, vel æqualem eſſe in vniuerſum gradum. Alioqui non eſſet varietas & ordo formarum. Inæquales ergo gradus in multis deinceps rerum formis ſpeciebúſque decreuit. In quibus interim æqualitatem proportionis amat: vt qua proportione hoc excedit iſtud, eadem iſtud ſuperet illud. Cum vero in Deo duo illa inſint, nempe ipſum bonum, ipſúmque verum (ſic enim Plato de idea loqui ſolet) in illum horum duorum rationibus diſtinctum vt in ſummum finem, vtraque noſtri intellectus operatio, cum rectè inſtituta eſt, dirigitur. Nam actio ad eum refertur, vt ad ipſum bonum. Contemplatio verò ea ſola à Socrate probatur in Phedone, quæ ad eundem, vt ad veritatis fontem, aſpirat. Ad hunc locum etiam pertinet quod Mercurius Triſmegiſtus libro de Dei poteſtate & ſapientia ſcribit de cognominibus quibus Deus maximè ornandus eſt atque colendus. Ex his qui præter ipſum appellantur dij, inquit, ſiue dæmones, ſiue homines, nullus tam bonus eſſe poteſt quàm Deus vnicus. Is enim ipſum bonum eſt, nec aliud quicquam præter bonum. Reliqua omnia ab ipſa boni natura ſecreta ſunt. Corpus quidem & anima locum habent nullum quo ipſum bonum capiant. Tam ampla enim eſt bonitas, quam exiſtentia rerum omnium tum corporalium, tum etiam incorporalium ſenſibiliúmque & intelligibilium. Id bonum eſt, id eſt Deus. Caue itaque ne quando dixeris aliud quicquam bonum. Prophanus enim hic foret error. Neque etiã dixeris Deũ aliud quiddam præter ſolum bonum. In eandem quippe importunitatem incideres. Altera appellatione Deus pater eſt, ob eam cauſam quia gignit omnia. Patris enim officium eſt generare. Quapropter præſtans id in vita cenſetur ſtudium atque ipſum apud ſapientes, procreatio liberorum. Extrema verò omnium calamitas & impietas accidit illi qui abſque filiis è vita decedit. Qua de cauſa dæmonibus dat pœnas poſt obitum. Supplicium denique eiuſmodi eſt, vt ſterilis anima in corpus quoddam per iudicium migret, cui nec maris nec fœminæ natura inſit. Quodquidem à Sole eleuatum eſt atque connexum. Igitur ô Aeſculapi, cum homine qui nullos genuit filios nullum habeto commercium. Infœlicitatis tamen eius miſerere: cum noueris quæ hunc poſt interitum mala maneant. Ex eo verò quòd Deus non ſolum bonus eſt, ſed ipſum bonum, conclu-

dit Plato lib. 2. de Rep. cum non omnium, ſed paucorũ cauſam eſſe. Multo enim inquit, pauciora nobis ſunt bona, quam mala. Et bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus. Malorum autem quamlibet aliam præter deũ cauſam quærere decet. Neque Homeri, neque alterius poëtę accipiendũ eſt peccatum ſtultè de diis dicẽtis, in Iouis lumine duo iacere dolia plena ſortibus, bonis vnũ, malis alterũ. Cùmque ex his Iupiter inuicẽ cõmixtis, impertit alicui, alias huic bene, alias malè eſſe. Cum verò ex altero datur, hunc veſanã famem ſuper terras exagitare. Quibus poſitis rurſum enaſcitur ea quęſtio quàm ſuperiore capite attigimus, vnde in naturę vniuerſitate tam multa mala exiſtant, ſi Deus bonus omnino eſt, nec niſi bonorum author. Quam in perſona hoſpitis idem Plato ſic explicat in Politico. Certis temporum curriculis exactis, inquit, concuſsio perturbatióque ceſſauit & mundus à turbulento fragore deſiſtens, ſolita ſui ipſius progreſsione currit, & in ordine debito conſtitutus, authoritatem adminiſtrationémque & ſui ipſius & eorum quæ inſunt, ſuſcepit, authoris patríſque ſui gubernationem pro viribus memor imitatus. Principio igitur perfectius executus eſt: ſed ab ea demũ imitatione longius degenerauit. Cuius quidem defectus cauſa eſt natura corporea, priſcæ naturæ fomes. Nam quondam valdè deformis erat & ordinis expers, antequam pręſenti ornatu decoraretur. Ab eo ſanè qui ipſum conſtruxit, bona omnia poſsidet: à priori autem deformitate, incommoda & iniuſta omnia quæ intra cœlum naſcuntur, & mundus ipſe ſuſtinet & viuentibus inſerit. Dum igitur animalia ſua vnà cum gubernatore nutrit, mala quidem parua, bona verò ingentia parit. Cùm autem ſeiungitur, in primo diſceſſus tempore perpulchrè omnia ducit. Verum procedente tempore, obliuione iam occupatur. Quapropter prioris deformitatis vitium vehementius dominatur. Demùm longo exacto tempore deflorefcit, ac bona exigua procreans, malorum verò naturam iis plurimam miſcens, periculum ſubit ne & ipſe & quæ inſunt, omnia diſſoluantur. Quamobrem Deus ille quondam huius ordinis author cernens mundum in tanto diſcrimine poſitum, miſeretur: ac ne tumultu adeò turbulento fluctuet, diſſoluatúrque & in locum diſsimilitudinis infinitum mergatur, iterum adſtat & pręſidet, reſumptiſque protinus gubernaculis, ægrotantia omnia diſſolutáque, in antiquum ſui agitatione conuertit, ornat & corrigit ſeruátque illum, mortis & ſenectutis ignarum. Quem ſequutus Plotinus cap. 4. lib. eius quo inquirit quæ mala & vnde ſint, docet in materia nihil eſſe boni, naturámque corporum, prout eius eſt particeps, eſſe quoque mali participẽ. Atque in eandem ſententiã Plutarchus libro de animæ procreatione, ſcribit animam noſtrã non omnino eſſe Dei opificiũ. Quia eius quædam pars inſitã habet mali portionẽ: nempe ea quæ perturbationum contra rationem exultantium, fontem continet. Quod etiam Plotinus confirmat eodem capite. Anima ſecundum ſe mala non eſt, inquit, neque omnis anima praua. Sed quænam praua? Illa videlicet, vt inquit Plato, quæ ſeruit illi cui prauitas animæ naturaliter ineſſe poteſt: quaſi irrationalis animæ ſpecies malum ſubeat, Immoderationem, exceſſum atque defectum. Ex quibus intemperantia, timiditas aliáque animæ prauitas, velut paſsiones inuoluntarię oriuntur. Hinc etiam opiniones falſę, per quas bona vel mala quis putet. Verùm quidnam prauitatem hanc adducit? & quo modo illud in principium cauſamque redigere poterit. Primò quidem dicetur animam eiuſmodi non eſſe extra materiam, neque ſecundum ſe ipſam talem eſſe. Itaque immoderationi miſcetur, ſpeciéque ornantis & moderantis expers euadit. Corpori namque materiam habenti immergitur. Præterea ſi vis rationalis offenditur, diſcernere prohibetur, perturbationibus impedita & materiæ tenebris obruta. Vt pote quæ annuendo prolabitur

in materiam. Quam ſententiam de malorũ origine ex materia, in ſuperiore Platonis loco ſic exagitat Theodoretus lib.4.de curatione græcarũ affectionũ. Ad hęc Platonis verba, inquit, indignaturum puto quicunque homo ſana mente ſit præditus. Manifeſtè enim accuſat materiæ naturam cuius adeo validum & iniunctum vitium eſſe ait, vt ne opifex quidem Deus illud in melius commutare potuerit. Perſtitit enim in malo, ſuo peruſa habitu: ac licet ab optimo Deo formam acceperit, priſtinum tamen illud vitium minimè abiecit. Eámque ob rem non in terra ſolum, ſed etiam in cælo grauia & iniqua peragit animantibúſque tranſmittit. Sunt autem hæc ſuperius iam dictis prorſus indigna: ſunt à ſublimi illo ſermone ac theologia penitùs aliena: ſunt ab incuruis ſummúmque depreſſis rationibus conſiliíſque profecta. Cum enim & in cælo, affirmet tantam rerum turbam inconcinnitatémque permanſiſſe, vt coniicere auſit ibi quoque grauia & iniqua contingere, materiam profecto validiſſimam quandam rem facit, infirmum verò debilémque opificem. Eandem ſententiam Platonicorum de materia quod malorum omnium cauſa ſit, pluribus rationibus repræhendunt Euſebius cap.9.lib.7.de Euangelica præparatione: & Lactantius cap.5.lib.7. Maximus Tyrius Platonicus, ſermone 25. malum duplex facit, vnum ex ſuperiore ſententia, nominat affectionem materiæ, alterum animæ licentiam. De priore genere ita loquitur. Quemadmodum in opificiis artium, inquit, aliud eſt quod ex profeſſo ars ipſa operis finem intendens, ſibi agendum eſſe deſumpſit: aliud quod operæ negotio conſequens eſt. Quod quidem artis nequaquam eſt opus, ſed materiæ affectio: vt ſunt ex incude reſilientes fauillæ, ex camino ipſa fuligo, aut alia alterius rei affectio, quæ neceſſario addicta eſt operæ, neque adeo artificis eſt propoſitum. Sic etiam pro iis quæ accidunt terræ, quæ nos inuaſionem malorum humanorum appellamus, minimè artem culpare debemus, ſed potius cẽſere naturas quaſdã eſſe, neceſſario negotiũ fabricæ ſubſequentes. Poſterioris generis idẽ cauſam ponit in arbitrio eligentis: Deo ſemper extra omnẽ cauſam cõſtituto. De priore ſecundũ noſtram religionem ſic ſtatuit D.Hieronymus, Commentario in Hieremiam. Fuerunt heretici inquit, qui dixerunt Deum non facere mala, contra id quod ſcriptum eſt Eſaiæ 45. Ego Dominus formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Fuerunt è contrario qui dixerunt Deum creaſſe mala, contra id quod dictum eſt, fecit Deus omnia bona, &c. Vidit Deus cuncta quæ fecit & erant valdè bona. Tropicè igitur, inquit, Deus dicitur facere mala: hoc eſt, aduerſa merentibus infligere. Mala, quæ nulla ſua natura ſubſiſtunt, à domino non creantur: ſed creare ſe mala Dominus ĩndicat, cum res bene conditas, nobis male agentibus in flagellũ format. Vt ea ipſa & per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala ſint & per naturam qua exiſtunt, bona. De vtroque genere ſic D. Auguſtinus libr.1.de libero arbitrio. Duobus modis, inquit, ſolemus appellare malum: vno, cum malè aliquẽ feciſſe dicimus: alio cum mali aliquid eſſe perpeſſum. Quod ſi iniuſtè nemo pænas luit (quod neceſſe eſt credamus, quandoquidem diuina prouidentia hoc vniuerſum regi credimus) illius primi generis malorum, nullomodo, huius autem ſecundi author eſt Deus.

8 Multa ſunt quæ de Deo hoc loco negantur: quoniam antea dictum eſt in illo veriores eſſe negationes affirmationibus. His verò quæ Alcinous colligit, videtur confirmare voluiſſe quod antea dictum eſt, Dei cognitionem humani ingenij vires omnino ſuperare. Quoniam cum ſimplicia ab homine cognoſcantur vel definitione vel deſcriptione: neque huic, neque illi in Deo locus eſt. Non definitioni, quia neque genus eſt, neque ſpecies, neque differentia. Definitio autem

omnis ſpeciei eſt, per genus & differentiam. Non deſcriptioni, quia hæc aſſignatur aut per affectiones communes, aut per proprias. At neque hæc, neque illa in Deum cadunt. Nunc verò iſtarum negationum cauſæ, nobis quoad poſſunt, ſunt explicandæ. Deus neque genus eſt, neque vt ſpecies, propriè vllo genere compræhenditur. Non genus: quoniam cum omnium eorum quæ ſunt prima cauſa ſit, ſi in illis generis rationem haberet, omnia quoque ad vnum genus oporteret reuocari. Ex quo non ſolùm eorũ quæ diſtinguũtur in Logicis, ſed etiam in Metaphyſicis, & à Platone in Parmenide, magnam confuſionem conſequi oporteret. Atqui cum genus omne de ſuis formis abſolutè enuncietur, hiſque nomen ſuum & rationem omnino communicet: manifeſtum eſt inter ea quæ ſunt nihil poſſe reperiri, quod ad Deum ſe habeat vt ſpecies ad ſuũ genus. An potius Deus poterit vt ſpecies vel etiam vt quiddam rerum ſingularum certa ſpecie comprehenſum, ad vnus genus reuocari? Minimè verò. Idque quoniam ſpecies ſuo genere inferior eſt naturáque eodem poſterior: Deus autem omnium ſupremus eſt & natura primus. Et tamen in omnibus rerum generibus quodammodo eſſe dicitur: quia omnium eſt principium & cauſa. Atque in ſubſtantia maximè. Quia inter ea quæ ſunt potiſſimum genus eſt ſubſtantiæ: & humani ingenij imbecillitas Deum non poteſt cogitatione compræhendere, niſi ſub ratione naturæ per ſe conſiſtentis, quæ eſt ipſius ſubſtantiæ. Quo modo Ariſtoteles ipſe lib. 5. Metaph. & cap. 6. lib. 1. Ethic. Deum videtur ad genus ſubſtantiæ retuliſſe. Adde quod ſi Dei genus eſſet aliquod, eiuſdem ſpecies eſſent alię quę in illius natura ex æquo cum Deo cõmunicarent. Nihil vero eſſe poteſt quod in aliqua natura cum Deo omnino communicet. Ex quibus etiam colligi poteſt, in eundem nullam cadere differentiam eſſentiæ. Quoniam hæc propria nota eſt ſeparans ea quæ ſub eodem genere continentur. Hoc verò de affirmantibus differentiis quæ nouum actum eſſentiæ in ſpecie determinant, non de negantibus eſt intelligendum. Siquidem, vt antea dictum eſt, Deum per negationes non per affirmationes cognoſci: ſic in eodem multæ differentiæ ſunt negatione expreſſæ, per quas quodammodo intelligitur à rebus cęteris ſeparatus. Nullam autem affectionem, neque communem, neque propriam in Deo eſſe poſſe, facilè colligitur ex eo quod antea poſitum eſt, Deum actum eſſe ſimpliciſſimum & puriſſimum: in quo quicquid eſt, eiuſdem eſt eſſentia. Hoc verò de iis affectionibus eſt intelligendũ quæ reipſa aliquid Deo afferunt eiuſdémque eſſentiam verè afficiunt: qualia ſunt accidentia quæ à veteribus realia nominantur. Alia enim ſunt notionum & relationum tantum, qualia plerunque Deo attribuuntur: vt patris & filij appellationes, itémque cauſæ & principij. Quæ à nobis frequenter in eo vſurpantur.

9 Cur Deum compoſitionis omnino expertem eſſe oporteat, cauſam reddit Marſilius Ficinus cap. 6. lib. 1. de Theologia Platonis. Deum, inquit, nemo dicere audeat ex pluribus eſſe compoſitum. Quia ſi modo rectè compoſitus fuerit, ex aliquo conſtabit quod erit tanquam ſubiectum, & aliquo quod erit tanquam forma. Itaque non erit Deus vndique perfectus, cum in eo ſit pars altera imperfectior toto. Non erit agens ſummum: quia non per ſe totum aget quicquid aget, ſed per partem alteram, id eſt per formam. Non erit beatiſſimus, quia non fruetur vbique ſe ipſo. Non enim ſe totum in membro quolibet complectetur. Videbit autem in ſe aliquid præter Deum. Quoniam non idem pars eſt & totum. Beatior certè futurus eſt ſi quicquid in ſe videbit ipſe, nuſquam deſit: ſed ſibimet totus occurrat vbique. Denique pars illa quę ponebatur in Deo quaſi ſubiectum, quia ſecundum ſe cogitatur informis, ſe ipſam formare non poteſt. Pars inſuper altera quæ vicem formæ gerebat, quia non conſiſtit in ſe, multo minus ex ſe po-

teſt exiſtere. Formabitur ergo Deus ipſe compoſitus à forma quadam ſuperiore: atque illa potius erit Deus. An vero compoſitione de Deo negata, ſimplicitas de eodem verè affirmari poſſit & qualis, cum antea poſitum ſit Deo nihil accidere, quæſtio eſt acutè explicata à Ioan. Franciſco Pico Mirandula, vna epiſtola ad Zenobium Acciarolum, quæ ita incipit. Eleganti illa expiſtola tua, &c. Ad ſuperiores autem rationes commemoratas ex Marſilio, propter quas Deus intelligi non poteſt ex partibus compoſitus, adiicienda eſt quæ apud Alcinoum hoc ipſo capite ſequitur: quòd Deo nihil omnino ſit prius. Pars autem omnis & id ex quo aliud componitur, id ipſum antecedit cuius pars eſt. Quo loco attentè conſiderandum quod ſcribit Ariſt. li. 7. Metap. partes eas quæ ſunt vt materia, & in quas vt in materiam totum diuiditur, poſteriores eſſe toto: alias verò quæ vt partes ſunt rationis & eius ſubſtantiæ quæ rationi accommodatur, aut omnes, aut nonnullas eſſe priores. Quibus adde oriendi ſiue naſcendi ordine partem toto eſſe priorem: quia hoc ex partium compoſitione conſurgit. At quia harum eſſentia ſpectatur ex relatione quadam ad totum, & quæ inter illas ſunt organicæ hæ maximè & euidentiſſimè primam perfectionem ex toto capiunt (ſic enim ab Ariſt. dici ſolet manum & oculum, cum ab animalis corpore ſeparantur, non manere niſi ſecundum nomen, nihilo ſcilicet magis quàm cum pinguntur, aut in lapide aliâue materia efformantur) idcirco totum dicitur eſſe prius ſuis partibus natura, id eſt eſſentiæ perfectione. Quod idem Ariſt. ſequutus ca. 1. lib. 1. Politic. ſcribit ciuitatem eſſe natura priorem domo. Quare cum naturæ appellatio, quando de ordine quæritur, modo rerum originem ſignificet, modo primam eſſentiæ perfectionem, pro eius varietate pars toto natura prior eodémque poſterior eſſe dicitur. Secũdum quam diſtinctionem in Phyſicis ſolet dicere materiam ſua forma priorem eadémque poſteriorem. Imo nominatim hoc ipſum ita exprimit cap. 1. lib. 2. de partibus animalium. Cum contra in rerum origine, inquit, atque in eſſentia contingat, & quæ origine poſteriora ſunt natura ſint priora, quódque natura primum eſt idem quoque origine ſit vltimum: materia origine prior erit, ratione verò, eſſentia rei cuiuſque & forma. Hoc vero lubentiſſimè nunc repeto, quod memini in diſputatione de methodo id ab Academiæ noſtrę Theſſalo Methodico, eſſe exagitatum: magna profectò cum ignoratione doctrinæ Peripateticæ. In quo magiſtri ſapientiam hoc loco imitatus eſt logodædalus. De quo poſtea amplius diſſeretur.

10 In eo quod Alcinous ſcribit Deum neque mouere, neque moueri, obſeruãdum eſt inter Platonẽ & Ariſtotelem hoc intereſſe, quod hic inter Deũ & ſupremum orbem nullam aliam cauſam vel intelligentiam intercedere vult quæ illũ moueat: vt contra Trapezuntium diſputat Beſſario Cardinalis cap. 11. lib. 3. Platonici verò (quod ſcribit Ficinus in Timæum) ipſum vniuerſum à Deo quidem eſſe volunt: ſed ab intellectu formari, ab anima autem moueri. Imo hæc omnia à primo pendere: ſed eſſe à primo tantum, formari verò ab illo per intellectum: moueri & mouendo formari mobiliter, à primo per intellectum ſimul & animã. Simile eſt quod ex Numenio Platonico commemorant Euſebius cap. 10. lib. 11. de Euangelica præparatione, & Auguſtinus Aegubinus cap. 18. libr. 1. de perenni Philoſophia. Primum Deum regem, inquit ille, ab omni opere ceſſare oportet. Creatorem vero Deum omnia gubernare dicimus: à quo interior mens mittitur ad omnia quæ ad communicationem illius ſunt ordinata. Et quod Aegubinus ait ex Cyrillo, Platonẽ fateri ſupremum altiſſimúmque Deum, ipſum ſummum bonum eſſe. Cæterum ex hoc emicuiſſe mentem, & hanc eſſe proximum mundi opificem, primo manente in quiete & vacatione. Ariſtoteles autem lib. 8. Phyſi.

quia motum ſicut antea lib.5. definiuerat, ex phyſicorum conſuetudine vſurpat, Deum quidem mouere vult, ſed moueri omnino negat. Quod omnis eiuſmodi motus, ſit corporis locum aliquem occupantis & progreſſioné habeat ab imperfecto ad perfectum. Quorum nullum in Deum cadere poteſt. Siquidem hic neque locum aliquem occupat, neque (vt paulo ante diſputatum eſt) in poteſtate eſt, neque vllam nouam perfectionem poteſt ſuſcipere. Eadémque ratione lib.1. de Animo, contra Platonem, qui animum eſſe dixerat numerum ſe ipſum mouentem, diſputat non modo in eo nón poſſe animi eſſentiam conſiſtere, ſed ne ei quidem vllo modo accidere vt moueatur. At Plato 1o. de legibus, duplices motus eſſe vult: quoſdam primos, ſecundum quos ſtatuit humanam animam cæleſtéſque intelligentias non modo mouere, ſed etiam moueri: alios ſecundos, qui naturalibus corporibus ſunt proprij. Vniuerſa quæ in cœlo ſunt, inquit, quæ in terra, quæ in mari, ſuis motibus anima ducit. Quibus nomina ſunt, velle, conſiderare, curare, conſultare, rectè & non rectè opinari, Lætari, dolere, metuere, odiſſe, diligere, & cæteris præterea motibus omnibus qui horum affiues primique ſunt, qui & ſecundos corporum motus ſuſcipientes, omnia in augmentum decrementúmque perducunt, concretionem vel cōdenſationem & diſcretionem vel rarefactionem: & in ea quæ iſta ſequuntur, caliditates, frigiditates, grauitates, leuitates, durum, molle, album, nigrum, auſterum, dulce, amarum: & denique omnibus quibus anima vſa, ſi intellectum quoque ſemper diuinum acceperit, rectè cuncta diis recta feliciáque perducit: ſin verò cum amentia coniuncta fuerit: omnia his contraria facit. Quanquam neque ab hac ſentētia alienus eſt Ariſtoteles, cum in anima, cuiúſque partis, vel facultatis energiam, aut functionem, eiuſdem motionem frequenter appellat: & cum in ſenſuum operationibus animam moueri docet, cap.5. lib.2. de Anima. Sed cum in ipſis rebus poteſtas duplex ſit, quędam prima, altera ſecunda, priorem per motum propriè in ſuum actum educi fatetur, poſteriorem verò minimè: ſed huius operationem tantum vocat & actionem. Sic enim hæc diſtinguit cap. eodem. Poteſtas & actus, inquit, nobis ſunt diſtinguenda. Adhuc enim hiſce abſolutè vſi ſumus. Etſi enim aliquid ita ſciens, vt hominem ſcientem dicimus, ex eo quod homo in iis ſit quæ ſcientiæ capacia ſunt, & etiam dicimus ſcientem eum in quo grammatica iam inſit: in vtroque tamen horũ non eodem modo ipſa poteſtate eſt affectus. Sed vnus, quia genus tale ac materia, alter ex eo quod ſi velit contemplari, poteſt, niſi quid extra impedimentũ afferat. Alius verò iam rem conſiderat vſumque ſcientiæ, exempli cauſa A. iam habet. Ac illi quidem duo poteſtate ſcientes ſunt, ita tamen vt vnus diſciplina commutatus & affectus ex contrario habitu ſæpe mutatus ſit: alter ex eo quod cum ſenſu, vel grammatica ſit præditus, nec agat, ad agendum ſe confert, modo longè diuerſo à ſuperiore.

11 Dei, Angeli, animi & corporis comparationem in pulchritudine, in eáque certos gradus per quos ad Dei cognitionem aſcendimus, familiariter explicat Marſilius Ficinus in Sympoſ. Platonis. Corporis forma, inquit, in multarum partium compoſitione conſiſtit, loco aſtringitur, tempore labitur. Species animi, temporis quidem viciſſitudines patitur, & partium continet multitudinem, ſed à loci terminis eſt abſoluta. Angeli vero, numerum habet ſolum, à duobus reliquis immunis exiſtit: Dei autem nihil iſtorum perpetitur. Corporis vtique formam vides. Viſne animi quoque ſpeciem intueri? detrahe corporali formæ, ipſius naturæ pondus limitéſque locorum, relinque cætera: animi iam ſpeciem habes. Vis & angeli? Deme obſecro non loci ſpatia ſolùm, ſed temporis quoque progreſſum: compoſitionem multiplicem retine: eam protinus nanciſceris. Cu-

pis

pis etiam dei pulchritudinem cernere? Auſeras inſuper multiplicem illam formarum compoſitionem:ſimplicem prorſus relinque formam,confeſtim dei ſpeciem fueris cōſequutus. Verum quid mihi tandem ſubtractis iſtis reliquum erit? An tu aliud eſſe quam lucem, pulchritudidem arbitraris? Porro corporum omnium pulchritudo lumē eſt iſtud Solis quod vides,tribus illis infectum, formarum pulchritudine (nam multis id aſpicis figuris coloribúſque depictum) loci ſpatio,temporali mutatione. Tolle ſedem eius in materia, vt præter locum reliqua duo retineat:huiuſmodi prorſus eſt animi pulchritudo. Tolle hinc ſi lubet temporis mutationem: mitte reliquum. Lumen reſtat ſine loco, ſine motu clariſſimum, ſed omnibus inſculptum rerum omnium rationibus. Id Angelus eſt: id Angeli pulchritudo. Tolle poſtremo illum numerum diuerſarum idearum: vnam ſimplicem ac meram relinque lucem, inſtar lucis eius quæ in ipſo Solis globo permanet, per aërem non diſpergitur: iam dei pulchritudinem quodammodo comprehendis. Quæ tantum ſaltem,formas reliquas antecellit,quantum lux illa Solis in ſe ipſa mera, vna, inuiolata, ſplendorem Solis per nebuloſum aëra diſiectum,diuiſum,infectum,obſcuratum exuperat. Fons itaque totius pulchritudinis deus eſt. Ad quem in amore legitimo his gradibus aſcendimus. In obſcœno vero à forma corporis ad venerea turpiter cōuertimur: Vt docet Plato in Sympoſio & in Phædro. Hunc verò hominis aſcenſum ad Deum per eiuſmodi gradus, deificationem vocat Io. Reuchlin in arte Cabaliſtica: cum ab obiecto præſente,inquit,per medium ſuum exterior ſenſus tranſit in ſenſionem interiorem & hæc in imaginationem, imaginatio in exiſtimationem,exiſtimatio in rationem,ratio in intellectū,intellectus in mentem, mens in lucem quæ illuminat omnem hominem,& illuminatum in ſe corripit. In iſtis autem gradibus qui ab Alcinoo hoc loco diſtinguuntur,obſeruandum eſt ſupra ipſum pulchrum (quo ideam huius ſignificat) ipſum bonum videri conſtitutum: cum tamen Platonicis re vna ſit & eadem pulchri boníque idea, ſed ratione diuerſa. Nam cum homines animum ad actionem & contemplationem adhibeant, illa, vt antè dictum eſt,ad ipſum bonum,hæc ad ipſum pulchrum refertur, & eiuſdem cupiditate excitatur. Cur igitur ipſum bonum,ipſo pulchro ſuperius? Quia,vt opinor, in cōtemplando veri cognitionem,in qua excellere pulchrum putamus,non appeteremus,niſi ea rationem quandam boni haberet adiunctā. Idque eſſe videtur quod aiunt Platonici,bonum eſſe ſuperius eſſentia,vita & intelligentia. De quo vide Marſilium Ficinum,Commentario in librum Dionifij Areopagitę de Trinitate.

12 Qualitas incorporea duobus modis dici poteſt.Vel quia ipſa ſuapte natura corpus non eſt:vel quia corpori vt primo proprióque ſubiecto non ineſt. Priore modo omnes qualitates incorporeæ ab Alcinoo hoc loco eſſe dicuntur, contra eam ſententiam qnam Stoicis tribuit Galenus lib.2.de natutalibus facultatibus, & in Iſagogicis, eo libro quo efficere conatur, ficut & Alcinous hoc loco, qualitates eſſe incorporeas. Poſteriore vero,calor,frigus,humor & ſiccitas,cęteræque eiuſmodi in ſenſum cadentes,corporeæ ſunt: quia qnibuſdam corporibus primo inſunt:ſcientia autem, intelligentia & omnes animi virtutes,incorporeæ. Quoniam animo primo inſunt, homini per animum. Illius vero natura eſt incorporea. Quam diſtinctionem Plotinus ſequitur cap.2.lib.1.de decem generibus eorū quæ ſunt, cum Ariſtotelem exagitat quod qualitates corporeas & incorporeas vna Categoria ſit complexus. Ex qua varietate in phyſicis cum naturales omnes formæ incorporeæ dici poſſint,quia ex ſeſe corporis omnio ſunt expertes, eædē tamen corporeæ eſſe dicuntur: quia corpori ſunt addictæ, eóque indigent vt in

rerum natura cõſiſtant. Non quod ab illo perfectionem vllam capiant: ſed quia eius qualitatibus organicis indigent, vt edant actiones quarum ſunt principes cauſæ. Sicque verę germanæque naturalium corporũ facultates omnes quoque corporeæ eſſe dicuntur: quoniam ſine corporis beneficio neque exiſtere, neque operari poſſunt. Cum verò corpus ſuapte natura patibile ſit, diuiduũ & ad agendum efficax: per materiam patibile eſt, per quãtitatem diuiduum, per qualitatem ad agendum efficax. Qualitas (eam dico quæ formæ phyſicæ eſt inſtrumentum) ex materia & quantitate non conſtat: materiæ tamẽ ineſt, & pro varia huius quãtitate non modo extenditur & contrahitur, ſed intenditur atque remittitur, vt Ariſt. docet lib. 1. de Cælo. In eadémque tantum eſt actionis inſtrumentum: neque per ſe ſatis eſſe poteſt ad agendum, quæ non ſufficit ad exiſtendum. Quam variè autem dicatur incorporeum, amplius etiam colligi poteſt ex Porphirio lib. de Occaſionibus ſiue de cauſis ad intelligibilia ducentibus. Ipſa incorporeorum appellatio, inquit, non ſecundum communitatem vnius eiuſdémque generis ſic cognominata eſt, quemadmodũ corpora: ſed ſecundum nudam ad corpora priuationem. Quamobrem nihil prohibet inter illa, alia quidem talia eſſe eſſentia, alia verò nõ eſſentia: & alia rurſus antè corpora, alia verò vna cum corporibus. Item alia à corporibus ſeparata, alia vero non ſeparata. Præterea alia ſecundum ſe ſubſiſtentia, alia verò aliis vt ſint indigentia: alia denique actionibus vitiſque ex ſe mobilibus eadẽ, alia vitis & qualibus actionibus permutata. Nempe ſecundum negationem eorum quæ ipſa non ſunt, non ſecundum aſſiſtentiam eorum quæ ſunt, appellantur.

13 Agens primarium idémque rebus ipſis inſitum, in naturalibus forma eſt: materia vero ipſis affectionibus ſubiecta. Vt in definitione naturæ, & in comparatione materiæ cum forma penes illam, Ariſtoteles docuit cap. 1. li. 2. Phyſi. Qualitas à forma eſt, & in materia vt in ſubiecto recipitur, & in materiæ præparatione in rerum ortu, ad formam tanquam ad finem refertur. Itaque ea mediam inter illa duo rationem obtinet. Si quidẽ cum forma agit & eiuſdem eſt inſtrumẽtũ: cum materia vero patitur. Quoniã non modo hac fluẽte, ipſa lãguidior redditur, ſed à contraria qualitate reſiſtente, in agendo retunditur. Quod in iis tantũ agẽribus quæ lunæ ſubiecta ſunt, ex eiuſdẽ doctrina debet intelligi. Nam ſi quod eſt agens aut omnino à materia ſeparatũ, aut cum hac quidẽ, ſed minimè fluente coniunctũ, hoc quia vel omnino ſine qualitate agit, vel certè ſine ea cui ſit altera cõtraria, agẽdo impatibilẽ naturam ſeruabit: vt poteſt colligi ex ca. 6. lib. 1. de Ortu, & à nobis copioſius eſt expoſitum priore parte noſtræ deſcriptionis phyſicæ.

14 Concluſio hæc apertè indicat quorſum de qualitatibus hoc loco ageretur. Has enim incorporeas eſſe variis rationibus docere conatus eſt: vt ab eis per medias naturales formas cæleſtéſque intelligentias ad Deũ excitati, hunc non modo corporis omnino expertẽ, ſed in incorporeis puriſſimũ & ſimpliciſſimũ, puriſſima mẽte cõprehendi intelligamus. Nam ſi qualitates in ipſis corporibus naturalibus incorporeæ ſunt, quãto magis ipſæ naturales formæ, quarum illæ ſunt inſtrumenta? Puritas verò ſimplicitáſque maior erit intelligẽtiarum cæleſtium. Omnium maxima ipſius Dei. Quoniam, vt Platonici aiunt, huius vmbra tantũ in qualitatibus corporum apparet, ſimilitudo in animis, expreſſa imago in cæleſtibus intelligentiis. Ex quibus etiam colligi poteſt non fuiſſe Marſilio Ficino caput vnum de qualitatibus incorporeis, hoc loco inſtituendum: nec iſtam quæſtionem à ſuperiore de Deo ſeparandam. Quod ſi Alcinoum libri huius authorem, fuiſſe concedimus Didimum illum Alexandrinum cæcum de quo in præfatione multa collecta ſunt, minimè mirabimur eum tam multa ſumpſiſſe ad do-

cendum Deum incorporeum eſſe. Quoniam teſtatum habemus ex Socrate cap. 7.li.10.hiſtoriæ eccleſiaſticæ, circa tempora Didimi, nobilem fuiſſe apud Aegyptios contrariam hereſin quorundam monachorum, Deo oculos, aures, manus & pedes reuera attribuentium, & hac in parte Origenis doctrinam in Theophilo grauiter inſectantium. At cum in ſacris literis Deus appellatur ſpiritus, an non corporea natura eidem tribuitur? Hoc ſic explicat idem Origenes cap.1.lib 1.de principiis. Conſuetudo eſt ſcripturæ ſanctæ, inquit, cum aliquid contrarium corpori huic craſſiori & ſolidiori deſignare vult, ſpiritum nominare. Quæ omnia, qui diligenter conſiderauerit, is nunquam aſſentietur Stoicis, qui Deum eſſe dixerunt ignitum ſpiritum intelligentiæ participem: aut Democrito qui eundem mentem ignitam vocat, mundique animam: multo vero minus Cyrenaicis & Epicureis, qui cum Deo humanam figuram tribuant, vt omnium præſtantiſſimā, eundem otioſum eſſe volunt. Quòd metuant ne ex rerum variarum tractatione, in eius membra cadat defatigatio. Quorum opinionē Cicero commemorat lib.1.de natura Deorum. Eadem vero quæſtio de qualitatibus incorporeis, multis rationibus tractatur cap.1.lib.3. de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundū Aegyptios: multáque in eandem ſententiam contra errorem veterum ſola corporea agnoſcentium, colliguntur à D.Iuſtino Martyre, initio libri de quæſtionibus quæ à Gentibus ſunt Chriſtianis poſitæ. In ea autem varietate argumentorum quibus hoc loco Alcinous vtitur, duo nobis obſeruanda ſunt: vnum quod ſubſtantias contrarias eſſe negat contrarietatémque omnem in ſubſtantiis qualitatum eſſe vult quibus ſunt affectæ, & per quas illæ in ſeinuicem agunt & à ſeinuicem patiuntur. Vt vitetur puerilis error Theſſali methodici, qui in logicis Ariſtotelem repræhendit quod ſubſtantias inter ſe contrarias negauerit. De quo alio loco pluribus à nobis aliquando diſſeretur. Alterum quod corpora plura negat ſimul eſſe, poſſe ne penetratio dimenſionum conſequatur: qualitates autem plures in eodem corpore totas per totas transfundi abſurdum non arbitratur. Quam ob cauſam notatum eſt à Galeno lib.de Elementis, tutiorem videri Ariſtotelis ſententiam de mixtione quam Stoicorum. Quod his ſubſtantias elementorum corporeorum miſcentibus, metuenda ſit dimenſionum penetratio: non item Ariſtoteli, rationem mixtionis in qualitate magis quam in ſubſtantia ponenti.

INTELLIGIBILEM MVNDVM A SENſili, vt exemplar ab imagine diſtinguit. Deinde hunc vnicum eſſe oportuiſſe, duabus rationibus confirmat: atque oſtendit in eiuſdem magno corpore, quam rationem inter ſe habeant quatuor elementa, ex quibus conſtituitur.

CAP. 10.

1 *Quoniam eorum quæ ſecundum naturam ſenſilia & ſingularia ſunt, definita quædam exemplaria, ideas ſcilicet eſſe oportet, quarū ſcientiæ ſint & definitiones (nam præter*

ſingulos homines, hominem quendam animo cõcipi: & præter equos ſingulos, quendam equum, ac communiter præter hæc animalia, animal ingenitũ & immortale: quemadmodum ab eodem ſigillo plurima exprimuntur ſigna, & vnius hominis imagines infinitæ, idea cauſa exiſtente, quæ principium eſt eſſentiæ, à quo vnumquódque habet id ipſum quod eſt [2]) neceſſe eſt vniuerſi pulcherrimum opificium effectum eſſe ab ipſo Deo intuente in aliquam ideam,[3] quæ exemplar extitit huiuſce mundi, ad illius imitationem efformati. Illi verò ſimilem hunc factum oportuit, ab opifice ſua prouidentia maximè admiranda ad efficiendum accedente,[4] quia bonus erat. Illum itaque conſtruxit [5] ex tota materia, quam ante huius originem, inconcinnè & ſine ordine agitatam, in optimum ordinem adduxit: & aptis numeris atque figuris partes eiuſdem exornans, perfecit vt mundus ea ratione ſit contextus, quam etiam nunc ignis & terra ad aërem & aquam ſeruant. Habentia quidem tunc tantum veſtigia & naturæ aptitudinem ad elementorum facultatem, temerè & ſine ratione materiam quatiebant, ab illáque quatiebantur. [6] Ex ſingulis verò quatuor elementis totis eum conformauit. Ex toto ſcilicet igne, atque terra itémque ex aëre & aqua: nullam horum partem relinquens, aut ad hæc facultatem. Animaduertens primum quidem id quod fiebat, corpore conſtare oportere, tractabile eſſe atque aſpectabile, nihilque ſine igne & terra videri poſſe aut tangi, iuſta ratione ad huius cõpoſitionem [7] terram & ignẽ aſſumpſit. [8] Quoniã verò horũ medium quoddã vinculum erat neceſſariũ, diuinũ autẽ illud eſt quod ſecũdũ rationis ſimilitudinẽ ſe ipſum & ea quæ vinciũtur, poteſt ſuapte natura in

vnum colligere: planúſque mundus nequaquam erat futurus (huic enim vnũ medium fuiſſet ſatis) ſed globoſus: idcirco duo media ad eius coagmentationem fuerunt neceſſaria. Itaque inter ignem & terram, aër & aqua apto rationis modo interiecta ſunt: vt quemadmodum ſe habet ignis ad aërem, ſic aër ad aquã, & hæc ad terrã: itémque viciſſim retro commeando.[10] *Quia verò nihil extra mundum hunc relictum eſt, vnicum fecit, numero reſpondentem ideæ, quæ vnica eſt. Morbi prætereà & ſenij expertem: quia in eum nihil cadit à quo ſecundum naturam corrumpi poſſit: tum ſe ipſo contentum & nulla re externa indigẽtem. Figuram autem illi circumpoſuit globoſam, omnium pulcherrimam, capaciſſimam maximéque volubilem.*[11] *Et quoniam neque aſpectu egebat, neque auditu, neque vllo alio ſenſu: ideo nulla inſtrumenta ad eiuſmodi miniſterium illi accommodauit.*[12] *Caterı́ſque motibus ademptis, vnum ei dedit qui in orbem fit, vt mentis & prudentiæ proprium.*

Iac. Carpentarij Commentarius in CAP. 10.

1 Vniuerſæ naturæ Platonica deſcriptio continetur explicatione mundi & eorum quæ in mundo ſunt: in quibus homo principatum obtinet, in quem idcirco eiuſdem naturæ contemplatio dicitur deſinere. Vt verò mundi naturæque explicatio repetatur ex Theologicis principiis, de quibus tribus capitibus ſuperioribus dictum eſt, in eodem mundo notantur hoc capite cauſæ tres, quæ antea ex Theologia Platonica pro principiis vniuerſæ naturæ ſunt poſitæ, nempe opifex Deus, à quo mundus ſaltem eam originem habet, quæ rationis, non rei poſtea appellabitur: materia confuſa: & mundi huius exemplar ſiue idea: ad cuius imitationem materia ab illo in ordinem adducta eſt, eóque cõformata. Atque hoc eodem capite, itémque proximo, agetur de magno eius corpore partiúmque in illo proportione & figura. Capite verò 12. de eiuſdem anima & mente, quæ per illud corpus fuſa, ex Platonicorum ſententia magnum animal perficit, à quo cætera oriuntur, ſicut & eiuſdem complexu continentur. Quòd à Vergilio ita deſcriptũ eſt AEneidos. 6.

Principio cælum ac terras, campóſque liquentes,

Lucentémque globum Lunæ, Titaniáque aſtra
Spiritus intus alit, totámque infuſa per artus
Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudúmque genus vitæque volantum
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore Pontus.
Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo
Seminibus: quantum non noxia corpora tardant.

Iuſtinus martyr in Oratione Parænetica ad gentes, Platonem inconſtantiæ arguit in hac quæſtione de principiis vniuerſi, quòd, vt ait, modo tria tantum agnoſcat, Deum, Materiam & Idæam: modo iis adiũgat animam communem. Sed neſcio (pace eius dixerim) an is vllo loco animam vniuerſi eiuſdem primũ principium appellauerit: num potius aliquid ex primo principio ortum, quemadmodum & eam formam quæ rebus ſingulis propria, cum ſua materia, eſt coniuncta. De huius vero vt animalis cuiuſdam motu & ſenſu elegans locus eſt apud Mercurium Triſmegiſtum cap. 9. Pimandri. Mundus ô AEſculapi, ſenſum motúmque poſſidet, non humano ſenſui motuique conſimilem, ſed potentiorem ſanè atque admodum ſimpliciorem. Nam ſenſus & intelligentia mundi id vnum cuncta ſcilicet facere atque reſoluere. Diuinę voluntatis organum hac potiſſimũ ratione conſtructum, vt à Deo ſemina ſuſcipiens vniuerſa, eáque toto ſinu recondens, omnia quidem componendo producat, omnia rurſus auferat diuidendo. Atque inſtar agricultoris periti quodcunque nimis adultum eſt, amputat: vt ſtatutis temporum interuallis reuireſcat. Nec eſt quicquam cui vitam mundus ipſe non præſtet: ſimúlque vitæ locus eſt atque etiam inſtitutor. Plato in Timæo locis pluribus, mundum animal eſſe teſtatur & in Philebo Socrates corpus noſtrũ ex mundi corpore animámq; ex illius anima quaſi expreſſam eſſe ſic docet. SO. nónne ignis hic noſter exiguus, imbecillus & vilis, ſed qui vniuerſi proprius, quantitate mirandus & pulchritudine, & omni quæ ad ignem pertinet poteſtate? PROT. Vera nimium loqueris. SOC. An verò ſit, alitur, ducitur ab igne noſtro, mundi totius ignis, vel contra & meus & tuus & animantium reliquorum omnis ab illo? PROT. Hæc reſponſione digna non ſunt. SOC. Recte eadem quoque de animalium ac mundi terra diceres, & de aliis quæ ſuprà quæſiuimus, ſimiliter reſponderes. PROT. Quiſnam reſpondens aliter, ſanæ mentis exiſtimetur? SOC. Nemo forſitan. Sed iam ad reliqua. Omnia quippe nunc dicta, in vnum compoſita continentes, corpus appellamus. PROT. Quidni? SOC. Idem quoque de hoc, quem mundum dicimus, accipe. Eadem ſiquidem ratione corpus eſt, ex eiſdem compoſitum. PROT. Rectè loqueris. SOC. Vtrum ex hoc corpore noſtrum corpus omnino, vel contra ex noſtro ipſum nutritur & quęcunque paulò ante numerauimus, ſuſcepit & habet? PROT. neque hoc etiam alterum ô Socrates, in quæſtionem cadere poteſt. SOC. Sed alterũ debet ne an non? PROT. Dic quod? SOC. noſtrum corpus animam habere fatebimur? PROT. Conſtat. SOC. Vnde nam ô amice Protarche, ſuſcepit, niſi mundi corpus, quod eadem quæ & noſtrum ac etiam præſtantiora continet, animam habet? PROT. Aliunde nequaquam. De quo eadem etiam fuit Stoicorũ ſententia Quæ pluribus explicatur apud Ciceronem lib. 2. de natura deorum & initio libri eius qui Galeno falſo aſcribitur in quo quæritur an animal ſit id quod in vtero eſt. Idẽ vero Plato lib. 10. de Legibus, ex obſeruatione huius animæ mundi informantis & animantis, quæ dum ſe ipſa mouet ſimul quoque mouet omnia quæ in mundo ſunt, rem eo deducit vt tandem concludat Deum eſſe, húncque rerum

humanarum curam habere. Quanquam mundi anima Deus ipſe non eſt, ſed hic illa longè ſuperior: vt pote qui illam dicatur procreaſſe per intermediam primam mentē, ſiue intellectum agentem: quemadmodum iidem Platonici docent cum de Deo ſubtilius philoſophantur. Quod à nobis autea obſeruatum eſt capite 6. lib. huius. Atque ſicut iidem Platonici, cum bonorum tantum Deum cauſam eſſe velint, malorum autem quamlibet aliam ab eo eſſe quærendam (ſicut ſcriptum eſt. lib. 2. de Rep.) de malis dubitant, quæ & vnde ſint, an eorū principium aliud ſtatuendum ſit ipſi deo ex aduerſo oppoſitum cuius eadem ſit poteſtas ad malum, quæ ipſius Dei ad bonum (qui Manichęorum error fuiſſe dicitur) ſic de mundi anima quęſitum eſt libro eodem 10. de legibus, an ea ſaltē duplex ſit ponenda. Num concedere cogimur, inquit, Athenienſis hoſpes, bonorum & malorum, honeſtorum & turpium, iuſtorum & iniuſtorum cæterorúmque contrariorum animam cauſam eſſe, ſi quidem cauſam omnium ipſam aſſerimus? C L I N. Cur non? A T H E. Animam cuncta gubernantem, & in omnibus quæ mouentur habitantem, nónne & cælū gubernare confitebimur? C L I N. Omnino? A T H. Vnā an plures? Plures certè, vt ego pro vobis reſpondeam. Nec pauciores quàm duas ponere debemus, vnam beneficam, contrariam alteram? C L I N: Rectè admodum. Sed de hac quæſtione partim dictum eſt antea capite de idęis, cum quęretur an rerum malarum eſſet idea, partim etiam pluribus diſſeretur in ſequentibus, cum de Dei prouidentia erit agendum. Nunc ad Alcinoi noſtri contextum veniamus. De quo hoc primum moneamus, multa eſſe initio capitis huius non ſolum dicta obſcuriſſimè (talia enim hoc libro ferè ſunt omnia) ſed in verbis nōnulla deprauata, in ſententiis longè plura vitioſè diſtincta. In quibus reſtituendis gaudeo noſtram coniecturam Logo dædalo eſſe probatam. In qua magna ex parte ſequuti ſumus Euſebium, eo loco quem in præfatione deſcripſimus ex cap. 11. lib. 11. de Euangelica pręparatione. In quo ſi cui fortaſſe videmur paulò liberiores quam interpretem deceat: eum rogabo vt ipſe det meliora. Quibus ego cedam non inuitus. Interim vero animaduertat initio concludi mundum hunc ſenſilem ad imitationem alicuius exēplaris, & ideæ intelligibilis eſſe factū. Rationem vero adferri ex iis quæ antea poſita ſunt, quia in naturalibus diſtinctum eſt exemplar intelligibile, à ſenſili imagine. Rationémque hanc per interiectam ſententiam tribus exemplis illuſtrari, primo de homine, ſecundo de Equo, tertio de animali, & ad extremum ſimilitudine ducta ex iis quæ ad artem pertinent. In tribus autem cauſis quæ in mundo ex ſuperiore Platonis doctrina hoc capite diſtinguuntur obſeruat Beſſario Cardinalis cap. 5. lib. 2. ad eas quatuor ſpecies quæ apud Ariſt. ſunt notiſſimæ à Platone quintam adiici exemplarem, & alio loco ſextam Organicam: ex eoque concludit ampliorem eſſe apud hunc quam apud illum cauſarum diuiſionem. Idem de prętermiſſa cauſa Organica Ariſtoteli obiicit Io. Argēterius cap. 2. lib. 1. de Morborum cauſis. Quanquā hæc à Peripaticis ad efficientem reuocatur. Sic enim Ariſt. coctionis in corporibus animatis efficientem cauſam modò ipſi animæ, modò natiuo calori attribuit. Ab ipſis autem medicis qui ad ſenſum ſe demittere ſolent, eadē pro principe cauſa efficiente plerúmque vſurpatur. At exemplarē à Platone poſitā, Ariſtoteles non recepit: vt minime mirum eſſe debeat ſi illa diuiſione eam non ſit complexus. Neque vero ſi complecti voluiſſet à forma illam ſeiunxiſſet. Neque video cur etiam apud Platonem ſeiungere ſit neceſſariū. Quoniam vt efficiens rei cuiuſque cauſa duplex eſt, vna interna, vt in naturalibus motionibus ipſa forma, altera externa, vt in iis quę arte efficiuntur, ipſe artifex: ſic forma Platonicis duplex, vna ſecundum ſuam perfectionem à rebus ſingulis ſeparata, quæ eadem cum idea, altera in

rebus ipſis, quæ ideæ quædam eſt imago. Quanquam de Organica memini aliud viſum Iulio Scaligero Commentario in lib. 2. de plantis. Hanc ſcilicet, in prima cauſarum diuiſione non eſſe numerandam, quod abſolutè cauſa non ſit ſed potius concauſa. Quando quidem non mouet niſi mota. At hoc idem etiam de materia dici poſſet.

2 Platonem mundo originem attribuiſſe manifeſtum eſt ex hoc Alcinoi loco, & ex pluribus aliis qui collecti ſunt à nobis ca. 2. lib. 2. prioris deſcriptionis phyſicæ. Sed cum origo duplex ſit, vna rei, ſecũdum quam aliquid in tempore, aut certe ſimul cum ipſo tempore verè dicitur incæpiſſe, altera rationis tantum & cogitationis: de eo grauiſſima eſt inter Platonicos contentio, an vtramque, an verò eam tantum quæ rationis eſt, ille in mundo agnouerit. Inter omnes autem philoſophos qui Deum res humanas curare voluerunt, nemo vnquam extitit qui non conceſſerit, diuina prouidentia mundum regi atque conſeruari. Quæ in illo rationis & cogitationis eſt indubitata origo. Siquidem omne quod ab aliquo regitur, aut fluit, etiamſi cum illo ſimul ſit ſecundum tempus, aut ſecundum ipſam æternitatem quæ tempore antiquior eſt, quando tamen cum ſuo principio cõparatur, rationẽ rei ortę dicitur obtinere. Vt cũ tibi finxeris Solẽ ab ęterno fuiſſe, etiam ſi ſine ſuo lumine nunquam extiterit: ab illo tamen ipſius luminis quędam origo eſt, non ea quę temporis, ſed altera quæ rationis & cogitationis tantũ. Quo modo noſter Alcinous cap. 12. libri huius Platonis ſentẽtiam, cum aliis permultis, interpretatur: ne contra phyſicum axioma (quod Velleius obiicit apud Ciceronem lib. 1. de natura deorum) ponere videatur quandam coagmentationẽ minimè diſſolubilem: aut aliquid ortum, quòd nunquam ſit interiturum. Sed hoc Philo Iudæus exagitat in libro de mundi AEternitate. Quidam (inquit) ſophiſticè interpretãtur apud Platonem genitum dici mundum, non quòd habuerit generationis principium, ſed quia ſi factus, non aliter quàm dictum eſt, fieri potuerit. Melior tamen & verior altera ſententia: non ſolum quia toto Timæo, Patrem & conditorem & opificem illum, deorum fictorem ait: mundũ verò hunc opus eius & progeniem, archetypi exemplaris, intelligibilis, imaginẽ ſenſibilẽ, quicquid in illo intelligitur in ſe continentem, perfectè expreſſam, vt ſenſu percipiatur, ſicut & illud perfectum intelligitur: verumetiam quia hoc de Platone teſtatur Ariſt. quem puderet mentiri vt philoſophum. Locus verò quo Philo ex Ariſto. vtitur, extat apud hunc cap. 1. lib. 8 Phyſic. à nobis iam vſurpatus in Priore parte deſcriptionis phyſicę. Sentit idem cum Ariſt. & Philone Cicero 1. Tuſculana, quando in hac quæſtione Platonem ab Ariſt. diſtinguit. Hæc igitur, inquit, & alia innumerabilia cum cernimus, poſſumuſne dubitare quin his pręſit aliquis cõditor vel effector, ſi hæc nata ſunt, vt Platoni videtur: vel ſi ſemper fuerint, vt Ariſtoteli placet, moderator tanti operis ac muneris? Atque Ariſtoteles ipſe hoc Platonicorum commentum de origine rationis, exagitaſſe videtur capite 10. li. 1. de Cælo. Quod autem, inquit, ſibi præſidium afferre conantur qui eum non interiturum, & tamen ortum eſſe defendunt, non eſt verum. Eodem enim modo quo Geometræ qui deſignationes ſuas pingunt, ſe etiam de mundi ortu dixiſſe concedunt. Non quod aliquando ortus ſit, ſed diſcendi cauſa: tanquam ita facilius cogniti ſint, ſi eum quaſi in tabula generãtum viderint. Sed aliud eſt, vt diximus. In deſignationibus enim Geometrarum idem ſimul omnibus poſitis efficitur: in horum autem demonſtrationibus, non idem, ſed id quòd fieri: nõ poteſt. Quæ enim prima & poſtrema ſumuntur, repugnant. Acutiſſimè quidem, ſicut alia multa, ſed fortaſſe non ſatis accõmodatè ad Platonis aut Ariſto. ſententiã. De hac quæſtione ſic ſtatuit Iulius Scaliger. Exercitatione 5. contra Cardanũ, Non potuiſſe

potuiſſe primũ rerũ omniũ opificẽ quicquã efficere aut ſimile penitùs, aut oĩno diſſimile. Nã ſimile, inquit, nõ poterat. Quia quod fit, patitur. Quòd patitur, à potiore patitur. Diſſimile omnino nõ potuit. Quia actio & agẽs in ipſo nõ differũt. Igitur actũ ſiue factũ aliquo modo ſimile, alio diſſimile fuit neceſſario. Quãobrẽ cum ille ſit vnus: mundus fuit vnus & non vnus. Cum idem ſit omnia, mundus fuit omnia & non omnia. Cum ſit ęternus, mundus fuit æternus & non æternus. Et quia vnus eſt, æternus: non enim habet comparem aut contrarium. Quia non vnus, non æternus. Ex contrariis enim & mutua corruptione inter ſe graſſantibus partibus, conſtitutus eſt. Eius igitur æternitas in ſucceſſione: vnitas in continuatione conſiſtit. Neque fortaſſe æternitatis in illo cauſam Plato retulit ad ipſam naturam, ſed ad diuinam volũtatem: quę ipſa natura eſt potentior. Sic enim deos minores qui ſingulis orbibus ſunt præfecti rerum omnium opifex Deus alloquitur in Timęo. Dij deorum quorum opifex & pater ſum, hæc attendite. Quę à me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt. Omne ſi quidem quòd vinctum eſt, ſolui poteſt. Sed mali eſt quod pulchrè compoſitum eſt, benéque ſe habet, velle diſſoluere. Quapropter quia generati eſtis, immortales & indiſſolubiles omnino non eſtis. Nec tamẽ vnquam diſſoluemini, nec mortis fatum ſubibitis. Nam voluntas mea pręſtantius vobis eſt vinculum ad vitæ cuſtodiam, quàm nexus illi quibus eſtis tunc cũ gignebamini, colligati. Quomodo igitur axiomate phyſico à Velleio in hac quęſtione pręmetur, qui æternitatem ſolo Dei munere, non naturalibus cauſis vult contineri? Vt etiam minimè mirum videri debeat hac in parte, ſicut in aliis permultis, Ariſtotelem à magiſtro receſſiſſe. Quod hic in philoſophando id tantum ratum haberi, velit quod demonſtrationis neceſſitate putat effectũ. At Plato ad confirmandã ęternitatẽ mundi, quem ortũ eſſe fatetur, nullam eiuſmodi rationem potuit adducere. Sed vnicam vſurpat diuinam voluntatem, eo certè modo quo poëtę tragici cum res humanas explicare non poſſunt Deũ in ſcena loquentẽ inducunt. Aliã in Platonis ſententia inconſtantiam notat Theodoretus Cyrenſis lib. 4. de curatione græcarum affectionum: Quòd ita ſcribat in Politico. Eodem modo ſemper ſe habere idémq; eſſe, illis ſolis penitùs congruit quę diuiniſſima ſunt. Corporis autem natura in hoc ordine reponenda non eſt. Cœlum quidem ab ornatu mundũ appellauimus. Multarum enim beatiſsimarúmque rerum ab opifice Deo particeps factum eſt. Veruntamẽ in corporis communionem venit, ob eámque cauſam carere prorſus mutatione non poteſt. Itémque alio loco. Tunc itaque mundi huius vniuerſi gubernator, inquit, ceu temonibus gubernaculiſque omiſſis, in ſuam ipſius circumſpectionẽ abſceſſit. Mundum verò rurſus inuertit, & fatum & congenita cupiditas. Omnes igitur dij qui ſecundum locos diſtributi, cum maximo dęmone ſocium principatum gerunt, cum iam percepiſſent quòd factum fuerat, ſuas quiſque mundi partes curare dimiſerunt. Mundus autem retro conuerſus, principio & fine in vnũ commiſſo, actúſque in contrariam partem ac magno ſui facto concuſſu, aliam ſibi animantium omnium corruptionem effecit. Sed fortaſſe ſuperiora quę adducta ſunt ex Timęo, Plato hauſit ex Athenienſium religione: hęc verò ex Hebræis quos audiuerat in ea peregrinatione cuius antea meminimus in pręfatione. Quibus aliqua ex parte ſimilia videri poſſunt quæ ſcribit D. Hieronimus Commentario in Eſaiam, cum in illum locũ incidit pſalmi 101. A principio terram tu fundaſti domine, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes & omnes ſicut veſtimentum veteraſcẽt, & quaſi amictum inuolues eos & mutabuntur. In hoc, inquit, D. Hieronimus, perſpicuè demõſtratur perditionem & interitum, non abolitionem in nihilum, ſed commutationẽ in melius ſonare.

Neque enim illud quòd alio loco ſcriptum eſt, Luna fulgebit vt Sol, & ſeptuplum lumen accipiet, interitùm ſignificat priſtinorum, ſed commutationem in melius. Ariſtoteles ad finem libri 2. de ortu, fatetur cæleſtium orbium conuerſione mundum conſeruari, & in hoc ſingularum rerum inferiorum in ortu & interitu viciſſitudinem: eáque ceſſante mundi totius diſſolutionem neceſſario ſequuturam concedit. Sed negat vnquam futurum vt ceſſet illa cæleſtis conuerſio. Quare idem videtur ſingulis orbibus cæleſtibus præter propriam & naturalem formam, quæ finitarum eſt virium, dediſſe aſſidentem intelligentiam motricem, quæ virtutis infinitæ, illorum motum perpetuaret & in huius perpetuitate, ipſi mundo æternitatem præſtaret. Quarum duarum formarum prior apud eundem Ariſt. cælo eſt inſita & huius intima vltimáque forma: à qua idem habet vt animantum ſit & viuens, quod hic etiam ſcribit lib. 2. de cælo & Metaph. 7. poſterior verò non item. In quo manifeſtum eundem etiam ſi poſuerit cælum æternũ, nolle tamen hoc à ſe ipſo exiſtere (quoniam à ſe quoque haberet omnem operãdi virtutem) ſed pendere ab alio: nec modo ab ipſo Deo, ſed ab aſſiſtente intelligentia, quæ Deo longè inferior eſt.

3 Hic ex Platone mundum duplicem agnoſcit, vnum exemplaré, alterum pro illius imagine. D. Auguſtinus cap. 11. lib. 1. de ordine, fatetur ſe Platonis lectione deceptum, aliquando credidiſſe mundum eſſe alium ab iſtis oculis remotiſſimũ, quem paucorum ſanorum intellectus intueretur. Quia erat dictum à Chriſto, regnum meum non eſt de hoc mundo. De eodem ſic ſcribit cap. 3. lib. 1. Retractationum. Piget me, inquit, dixiſſe duos eſſe mundos, ſenſilem & intelligibilem. Non quin hoc verum ſit: ſed quia hoc dixi tanquam ex me, cum tamen à philoſophis dictum ſit: & quia iſte modus loquendi, non eſt conſuetus in ſacra ſcriptura. Similis fuit error Origenis cap. 3. lib. 2. & cap. 5. lib. 3. de principiis. Idem vero Auguſtinus eodem loco, docet quid in illa Platonis ſententia videri poſſit religioni noſtræ conſentaneum. Plato quidem, inquit ille, in hoc non errauit, quia eſſe mundum intelligibilem dixit, ſi non vocabulum quod Eccleſiaſticæ conſuetudini in re illa non eſt vſitatum, ſed ipſam rem velimus attendere. Mundum quippe intelligibilem nuncupauit ipſam rationem ſempiternam, atque incommutabilem, qua fecit Deus mundum. Quam qui eſſe negat, ſequitur vt dicat irrationabiliter Deum feciſſe quod fecit, aut eum faceret, aut ante quam faceret, neſciſſe quid faceret, ſi apud eum ratio faciendi non erat. Si verò erat, ſicut erat, ipſam videtur Plato vocaſſe intelligibilem mundum. Eadem eſt explicatio Philonis Iudæi, quã refert Euſebius cap. 12. lib. 11. de Euãgelica præparatione. Si quis voluerit ſignificatioribus vti verbis (inquit) nihil aliud intellectualem dicet eſſe mundum, quam dei iam creantis verbum: nihil aliud ciuitas intellectualis eſt, quam creatoris ratio, creare iam cogitantis. Quod dogma Moſis, non meum eſt. Apertè namque ſcribit ad imaginem Dei hominem eſſe formatum. Quod ſi pars mundi, imago imaginis eſt, & vniuerſus per ſe mundus ſenſibilis, ad exemplar diuinæ imaginis factus eſt. Primitiuum ergo ſigillum, quod intellectualem mundum appellamus, ipſum exemplar eſt. Primitiua idea idearum omnium, eſt dei verbum.

4 Vnum hoc opponi poteſt vanis Epicureorum quæſtionibus, quæ ſub perſona Velleij proponuntur à Cicerone lib. 1. de natura deorum, cur tandiu antè mundi originem Deus quieuerit? quid eum tandem poſt multa ſæcula, ad tanti operis fabricam excitauerit. De quo ſic D. Auguſtinus cap. 2. lib. 1. contra Manichæos de Geneſi, Qui quærit, inquit, quare fecit Deus cœlum & terram? reſpondendum eſt

ei, quia voluit. Voluntas enim Dei, cauſa eſt cœli & terræ: & ideo maior eſt voluntas Dei, quam cœlum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quęrit quam eſt Dei voluntas. Nihil autem maius inueniri poteſt. Compeſcat ergo ſe humana temeritas, & id quod non eſt, non quærat: ne id quod eſt, non inueniat. Et lib. 11. confeſſionum, Quærenti, inquit, quid faciebat Deus antequam faceret cœlum & terram, reſpondeo, non illud quod quidem reſpondiſſe perhibetur, ioculanter eludens quæſtionis violentiam, alta, inquit, ſcrutantibus, gehennas parabat: libentius reſponderim, neſcio quod neſcio. Athanaſius in oratione ſecunda contra Arrianos, aliud ſubiicit quod etiam ad hunc locum pertinet. Si curioſè, inquit, inquirant cur Deus, in cuius poteſtate eſt operari, non ſemper operatus ſit? Furioſorum eſt iſta audacia. Quis enim cognouit mentem domini? aut quo modo dixerit figmentum figulo cur me ita feciſti? Sed tamen ne vel tenui ratione ſuppetente conſileſcamus, audiant obſecro quod tametſi Deo poſſibile fuerit ab æterno opera facere, non tamen poterant ea quæ facta ſunt, ab ęterno eſſe. Si quidem ex non entibus emerſerunt, nec erant priuſquam fierent. Quæ autem non erant antequam fierent: quo modo illa coexiſtere poterant cum Deo ſemper exiſtente? Quamobrem ad eorum emolumenta commodáque reſpiciens Deus, cum intelligeret creaturas ſubſiſtere poſſe, tunc omnes creaturas produxit. Ac ſicuti cum poſſet ab initio ſub Adamo, aut Noë, aut Moſe verbum ſuum emittere, non tamen emiſit niſi in conſummatione ſeculorum (tum enim id vtile eſſe nouerat vniuerſæ creaturę) ita quoque creata, cum ipſis vtile fuit, procreauit. Lactantius capite nono, lib. acephali, hac in parte non omnino probare videtur cauſam à Platone poſitam: dicique mauult ex Stoicorum ſententia, propter hominem mundum eſſe factum. Quoniam, vt idem ait capite ſexto libri ſeptimi diuinarum Inſtitutionum, idcirco mundus factus eſt, vt naſcamur: ideo naſcimur, vt agnoſcamus factorem mundi ac noſtri Deum: ideo agnoſcimus, vt colamus: ideo colimus vt immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei conſtat: ideo præmio immortalitatis afficimur, vt ſimiles angelis effecti, ſummo patri ac domino in perpetuum ſeruiamus & ſimus æternum Deo regnum. Si verò amplius etiam inquiras, cum eſſe vi & poteſtate minus ſit, quam eſſe re ipſa, qui fiat vt mundi effector & opifex Deus ante mundi molitionem diminutus aliqua ex parte non cenſeatur, cum effector eſſet tum poteſtate tantum, non reipſa: audi quod reſpondet Iuſtinus martyr libro de quęſtionibus quæ a gentibus ſunt Chriſtianis propoſitę. Quorum vis & poteſtas actionis, inquit, naturali quadam neceſſitate conſtat, eorum vis & poteſtas minor eſt quàm actio. Cuius autem poteſtas actionis, non naturali neceſſitate, ſed propria voluntate conſtat, in eum immutationis verbum cadere nullo modo poteſt. Cogitaſti, inquit, & tibi pręſto ſunt omnia. In eiuſdem quęſtionis explicatione longè aliud placuit Origeni, quod cum magna cautione legendum eſt capite quinto libri tertij de Principiis. Si cœpit mundus ex tempore, inquit, quid faciebat Deus antequam mundus fieret? Ocioſam enim dicere naturam Dei, ocioſum ſimul & abſurdum: vel putare quod bonitas aliquando non fecerit & omnipotentia aliquando non egerit potentatum. Hoc nobis obiicere ſolent dicentibus mundum ex certo tempore cœpiſſe, & ſecundum ſcripturę fidem annos quoque ętatis ipſius numerantibus.

Ad quas propoſitiones non arbitror aliquē hæreticorum ſecundū rationē dogmatis ſui facilè poſſe reſpondere. Nos verò conſequenter reſpondebimus obſeruantes regulam pietatis; & dicentes quoniam non tunc primum cum viſibilem iſtum mundum fecit Deus, cœperit operari: ſed ſicut poſt corruptionē huius erit alius mundus, ita & antequam hic eſſet, fuiſſe alios credimus. Quòd vtrumque diuinę ſcripturę authoritate firmabitur. Nam quod erit poſt hunc alius mundus, Eſaias docet dicens, Erit cęlum nouum & terra noua quę ego faciam permanere, in conſpectu meo, dicit dominus. Quod autem ante hunc mundū fuerint, etiam Eccleſiaſtes oſtendit dicens. Quid eſt quod factum eſt? idipſum quod futurum eſt. Et quid eſt quod creatum eſt? hoc ipſum quod creandum & nihil eſt omnino, recens ſub Sole. Sed quis loquetur & dicet, ecce hoc nouum eſt? Iam fuit id ſeculis quæ ſunt ante nos. In quo Origeni contradicit D. Auguſtinus cap.13. lib.12. de Dei Ciuitate.

5 In Platonis & Ariſt. doctrina hoc variorum errorum cauſam continet, quod ne ipſum quidem Deum exiſtimarunt quicquam efficere poſſe, niſi ex ſubiecta & antecedente materia: quam mediam eſſe voluerunt inter nihilum & id quod omnino eſt hoc aliquid. Hac enim ratione vterque materiam æternam, & vt ſic dicam, Deo coëuam comminiſcitur. Atque Ariſtoteles mundum principium habuiſſe negat, ne aut ex nihilo factum cogatur fateri, aut antè illius originem materiam omnino informem extitiſſe: ſicut & Plato qui Heſiodi Chaos nonnunquā videtur in Timæo renouare. At ſi inter artem & naturam (ſicut acutè diſputat Io. Grammaticus in libro contra Proclum de mundi æternitate) in efficiendo hoc intereſt, quod ars, exempli gratia ipſius fabri nullius rei ſubſtantiam extrinſecus procreans, ſola lignorum compoſitione, abaci aut ianuæ figuram effingit: natura autem non ſolum temperamentum & elementorum efficit compoſitionem, verum etiam ipſas quoque rerum ſubſtantias & ſpecies, quæ prius non erant producit: nempe carnis formam, & oſſis, & venæ & reliquarum partium, & in ipſis vitæ effectricem facultatem, ſtirpium præterea infinitas ſpecies: Cum Deus tanto naturam ſuperet, quanto hæc arte admirabilior eſt, cur non erit eius quoque quædam efficiendi ratio, altera quæ ad naturam pertinet longè præſtantior? Nulla autem in re naturam ſuperabit, niſi ex eo quod omnino nullum eſt, res poſſit procreare. Vt ex ſubiecta materia res gignere, nouis earum formis exorientibus naturæ ſit, cuius opifex & conſeruator eſt Deus. Simul autem & materię & formę originem dare, id eſt ex nihilo omnia efficere, hoc iam ipſius Dei ſit proprium. In eo verò quòd de materia prima ex Platone ſcribit Alcinous illā ante mundi originem inconcinnè & ſine ordine agitatam, notari poteſt id in quo illum ab Ariſto. diuerſum videri monuimus cap.7. Ad quod confirmandum cum à Trapezuntio locus hic ex Platone eſſet adductus, libris de comparatione Platonis cum Ariſto. illum Beſſario Cardinalis ſic excuſare conatur cap.5. lib.2. Plato, inquit, & corpus & animū cæli, dicit à Deo cōſtitutū. Quanquā nō opinatur cęlū aut animū conſtitutū ea conſtitutione quę à tēporis motuſq; ratione nō diſtinguitur. Quapropter is quoq; de materia locus quo eā præeſſe dixit, antequā mūdus ſiue crearetur, ſiue generaretur, ſiue cōderetur, ſiue cōſtitueretur, nec cōtentioſè tractādus eſt, nec ſi aduerſarius intelligere nolit, idcirco cōtemnēdus videtur. Perſpicuū enim eſt Platonē cum prouidentiā Dei & quot quantáque bona in hunc mundum ex mente animę, quámque præſentia influant vellet oſtendere, qua vniuerſa diſponit, moderatur & gubernat, primum ipſam ſeorſum per ſe materialem naturam conſideraſſe, inconditam, errantem temerariam atque etiam maleficam, talémque poſuiſſe in generatione præexiſtentem, vt ordinem

atque ornatum formæ & habitus cum diſpoſitione, conſtantia & moderatione à conditore animóque ipſo proficiſcente, intelligeremus, & naturam vtrámque propria ratione poſſemus deſcribere: quid eſſet materia ipſa per ſe, anima priuata: quid forma: quid via generationis procederet, quid ſequeretur, quid generando poſterius foret, quid tamen natura eſſet prius. Hæc vt ita intelligeretur Plato materiam ſeparauit à forma, eam generationem & eapedinem nominauit, naturam etiam inconditam, temerariam, errantem, tumultuariam eandémque à conditore receptam, diſpoſitam, inſtitutam, ornatámque pulcherrimę mundi compage fuiſſe. Et Plato igitur ipſe correlatiua eſſe ſimul, & generationem ab oppoſito ad oppoſitum viam eſſe, & ſimul eſſe materiam ac formam non ignorauit. Quippe de his omnibus apertiſſimè diſſeruit. Veruntamen ne quod addi debuit, deeſſet, ita loquutus eſt vt & ratio qua materia antecedit ac præeſt, intelligeretur, & more ſermonis ciuilis atque vſitati ſeruaret. Quia verò de hac quæſtione multa à Chriſtianis philoſophis contra Platonicos & Peripateticos diſputari ſolent, placet nonnulla ex his indicare, vt intelligatur qua probabilitate cõtra vtróſque nitamur in eo, de quo variæ illorum noſtrorúmque opiniones in vniuerſa phyſiologia, de rebus aliis permultis maximam diſſenſionem pepererunt. Euſebius cap. 8. lib. 7. de Euangelica præparatione, ex Dionyſio contra Sabellium, hæc primum colligit. Nõ ſunt, inquit, abſque ſcelere qui materiam primam ad fictionem totius, Deo ſubiecerunt: quam dicunt cum paſſibilis mutabiliſque natura ſit diuinitus ad generationem omnium alterari. Sed oſtẽdant nobis vnde ſimilitudo ac diſſimilitudo materiæ primæ ad Deum eſt. Neceſſe enim eſt, ſi poſitionem ſuam volunt ſuſtentare ſuperiorem quendam Deo excogitare: quod nefandiſſimum eſt. Præterea cum non genitum eſſe, ſimiliter de vtróque dicatur & aliud alterũ ab altero ſit, vnde id ipſis aduenit? Nam ſi nõ genitus Deus per ſe eſt, & ipſum non genitum eſſe vt quiſpiam diceret, ſubſtantia ſua eſt, non erit non genita Hyle. Non enim idem eſt Deus & Hyle. Quod ſi vtríque eſt quodcunque eſt, id eſt, Deus quidem Deus, materia verò prima materia, ineſt autem vtrique non genitum eſſe, patet aliud eſſe ab vtroque & vtríſque prius atque ſuperius. Ad hæc cauſam reddi poſtulabimus quamobrem cum vtrúmque non genitum ſit, Deus quidẽ impaſſibilis, immutabilis, immobilis atque actiuus eſt: Materia verò prima contra, paſſibilis, mutabilis, mobilis, omnis alterationis receptiua. Quo modo autem tam apte conuenerunt? Vtrum ad materiæ primã naturam adaptauit ſe Deus, cum ex ea mundum fabricatus eſt, an cõtra? Sed hoc vltimum impoſſibile. Non enim poteſt res inſenſibilis accommodare ſe ad artificem. Primum autem penitus nefandum: ſi quis putet ſicut artificem, ad materiæ aptitudinem primam cauſam ſe accommodaſſe. Deinde idem Euſebius hæc ex Origene adiicit. Si quis putat, inquit, non poſſe Deum abſque ſubiecta materia quicquam efficere, quoniam nec ſtatuarius abſque lapide ſtatuam, nec lignarius faber ſine lignis, rogandus eſt ſi arbitratur Deum poſſe quicquid velit. Eo enim pacto, quod ſicuti vult ad totius ornatum ineffabili virtute abſque ſapientia, qualitates quæ non erant, producit (quod omnes qui prouidentiam fatentur, concedunt) ſubſtantiam quoque quamcũque vult producere poteſt. Mihi autem videntur qui hæc dicunt fortunam quoque Deo annectere, qui niſi materiam primam forte repetiſſet, non eſſet author, nec pater, nec creator & dominus vniuerſi. Præterea vnde factum eſſet vt ſufficiens ad vniuerſa fingenda, nec ſuperfluens aut deficiens materia ſubiecta ſit. Sequitur enim neceſſariò à prouidentia quadam Deo ſuperiore (ne ſcilicet ars Dei perderetur, ſi non haberet materiam artificij ſuſceptibilem) Deo materiam ſubiectam eſſe. Vnde autem omnium quæ

Deus vult, receptiua materia eſſet, niſi eam Deus talem qualem voluit, produxiſſet? In eandem ſententiam contra materiam primam Deo coæternam à veteribus philoſophis poſitam, multa colligit Gregorius Nyſſenus capit. 25. libri de hominis creatione, & libro de hiſtoria ſex dierum, quibus mundus à Deo creatus eſt: Itémque Lactantius Firmianus capit. 9. libr. 2. de falſa religione.

6 De duabus rationibus quibus Plato colligit mũdos plures eſſe non poſſe, hęc vna eſt à materia ducta. Quod ea tota ad huius mũdi quem incolimus, fabricam, ſit aſſumpta: nec vlla eius portio relicta ex qua mundus alter poſſit efformari. Quæ Ariſtoteli cum illo cõmunis eſt, eique hic adiicit cap. 8. lib. de cœlo, ſi plures mundi eſſe ponantur, futurum vt terra mundi alterius, ad terram huius ſuate natura feratur. Quoniam hęc iam centrum occupauit, locum naturalem grauium omnium, quem idcirco terra alterius mundi etiam appetet. In quo huius ſententiam longa oratione exagitat Plutarchus libro de deficientibus oraculis. Qui affert, inquit, in mundo vnicam eſſe terram, vnicum mare, quod promptum ac perſpicuum eſt, non videt, res eſſe aliquas quę partium ſimilitudine cenſeantur. Terram enim in partes eiuſdem nominis diuidimus & mare: at mundi partes non item mundus vocantur, cum ex diuerſis naturis ſit coagmẽtatus. Nam quod nonnulli tantopere formidant, atque ideo vniuerſam materiam in hoc conſumunt, ne ſi quid eius foris reliquum ſit, impulſionibus & plagis, huius coagmentationem labefactet ac diſturbet, temerè formidant. Plures enim ſi mundi ſint ac priuatim cum ſua quiſque ſubſtantia & materia modum & terminum certum definitúmque ſortiatur, nullæ vacabunt tanquam reliquiæ vel ordinis, vel deſcriptionis expertes, quæ extrinſecus inferantur. Quippe cum cuiuſque ratio materiæ contributæ compos ac moderatrix, nihil erumpere & euagari in alium, neque ex alio in ſe ſit permiſſura: præſertim cum eorum turbam nec interminatã, nec infinitam natura habeat, neque motum temerarium & inordinatum. Quod ſi quid ab alio ad alium permanet, id cognatum blandúmque eſt, & cuique accomodatum miſcetur, vt ſyderum fulgor & mutua temperatio. Tum autem beneuolo conſpectu inuicem ſe mundi intuentes, oblectantur & Deis plurimis, & optimis, vnũquemque incolentibus, congreſſus & inuitamenta conciliant. Nihil enim horum fieri non poteſt: nihil horum fabuloſum eſt, nihil horum à ratione alienum. Niſi fortè quis Ariſtotelis decreta vereatur: quòd cum, vt ait, corporum vnumquódque ſuum propriumque obſideat locum, neceſſe ſit terram vndique ad medium ferri: quã humor ſuopte nutu leuioribus ſubſidens, inundet. Quocirca ſi plures ſunt mundi, futurum vt multifariam terra igni ſit & aëre ſuperior, multifariam inferior: ſimiliter vt in aliis aër & aqua in naturali ſede conſiſtant, in aliis minimè. Quod cum factu ſit nefas, vt cenſet, neque duos, neque plures mũdos eſſe putat: ſed hũc ex vniuerſa materia cõpoſitum, ita natura collocatũ, vt corporũ diſſimilitudini cõuenit. Deinde hanc ipſam Ariſtotelis opinionẽ cum ſua ratione, idem Plutarchus ſic exagitat. Id credibilius quã verius, inquit, dictũ eſſe videtur. Sic enim Demetri rem conſidera, Cum corporum partim ad medium & deorſum ferri dicit, partim à medio & ſublime, partim circum & in orbem, cuius tandem comparatione medium ſumit? Non enim inanis, quod de eius ſentẽtia nullum eſt, & de quorum eſt, mediũ tamen non habet, vt nec principium, nec extremum. Nam hi ſunt termini, cum infinitas ſit interminata. Quod ſi quis eum oratione cogat audere infinitum inane fateri, ecqua in eo tamen motionum differentia corporibus cieri poſſit? Neque enim in inani corporum

vis ineſt,neque corpora impetum aut propoſitum habent quod medium appetat & eo vndique contendat. Verum inexplicabile eſt intellectu, corpora inanima ad incorporeum & indifferens ferri, & vel ex ſe ipſa cieri, vel ab illo trahi & allici. Relinquitur igitur medium non loci ratione, ſed corporis dici. Nam cum mundus hic eò plurimis diuerſiſque corporibus vna continuatione & conſenſione cohæreat, diſſimilitudo alias atque alias motiones neceſſario ciet. Quod vel eò perſpicuum eſt, quia quorum natura immutatur, eadem protinus quoque locum commutant. Quippe cum diſſipatio materiam à medio ſubuolantem, circum diſtribuat: concretio atque denſatio peſſum deprimat, in medium compellat. Qua de re pluribus hic diſſerendum non eſt. Quam enim cùmque quis iſtarum affectionum & mutationum cauſam effectricē, & tanquam architectam ſtatuet, ea ſane mundū quemque in ſuo ſtatu continebit. Singulis enim erit ſuum mare, cum ſuum quiſque medium habeat, mutationes, affectiones, naturam, poteſtatem quæ eodem in ſtatu quémque tueatur & conſeruet. Quod enim extra eſt, ſiue nihil excedit, ſiue immenſa infinitas patet, medium, vt dixi, præbere non poteſt. At verò ſi multi mundi ſint, ſuum quiſque medium habebit, vt proinde motus ſit aliis eò, aliis inde, aliis circum id, vt ipſi partiuntur. Qui autem poſtulat vt in mediorum multitudine, omnium vndique ponderum momenta in vnum depellantur, nihil ab eo diſcrepat qui in tanta hominum frequentia, in vnam venam vndique omnem ſanguinem confluere debere cenſeat, vnáque membrana omnium cerebrum contineri. Nefas videlicet arbitratus ſi non omnia quæ in noſtris corporibus ſolida ſunt, vnam obtineant regionem, vicisſímque mollia vnam ſedem. Atque hæc quidem Plutarchus. Quæ magna probabilitate contra Ariſtotelem videntur diſputari. Adde quod Plato & Ariſtoteles in ea ratione quæ à materia ducitur, pro rato ſumunt, totā materiam ex qua mundus potuit efformari, in eo quem incolimus eſſe abſumptam: vel certè ex ipſo ſolo nominè iſtud declarant. Quod ſcilicet vniuerſum appelletur. Vniuerſum autem non eſſet, ſi extra hoc aliquid eſſet relictum. In quo neſcio an ſatis ſit virium ad id efficiendum de quo quæritur. Altera Platonis ratio ad idem confirmandum quam hoc capite Alcinous paulo pòſt vſurpat, ducitur ab exemplari forma ſiue idea. Vnum mundum, inquit ille in Timæo, profecto eſſe oportet, ſi modo ad vnius ſimilitudinem ſit formatus. Quod enim viuentia omnia quæcunque intelliguntur, continet, ſocium alterum habere non poteſt. Alioquin aliud animal quod hæc duo contineat, eſſe oporteret: cuius duo hæc, partes ſint, nec illorum, ſed tertij huius, mundus hic ſimulachrum rectius diceretur. Vt igitur hic mundus eſſet animal abſoluto ſimilius, ex eo quod ſolus atque vnus eſſet, idcirco neque duo, neque innumerabiles procreati ſunt, ſed vnus mundus vnigenitúſque factus eſt & erit. De qua priuſquam Ariſtotelis & Platonis ſententiam expendamus, placet commemorare contrarias rationes eiuſdem Plutarchi libro eodem de defectu oraculorum. Primum, inquit, quæ mundorum infinitatem prohibent, ea quo minus vno plures faciamus, nihil impediunt. Nam vt in ſingulari, ita quoque in pluribus mundis diuinatio poterit extare, prouidentia, exiguus fortunæ interuentus, in plurimis maximíſque rebus ordo & conſtantia, ortus præterea & commutatio: quorum nihil in infinitione poteſt eſſe. Deinde conſentaneum profecto magis eſt nec vnigenam, nec ſoliuagum eſſe mundum. Nam cum probitate perfecta exiſtat, nullius certe virtutis indiget: minimè autem omnium iuſtitiæ & amicitiæ: quæ non ſolum ipſæ pulcherrimæ ſunt, verum etiam diis decoræ. Nihil porro fruſtra Deus aut inutile

habere ſolet. Quare alij ſunt foris dij & mundi, in quos virtutibus illis in communitate & ſocietate poſitis, vtitur. Neque enim aduerſum ſe, aut aliquam ſui partem, iuſtitia, gratificatiōne, bonitate quis vtitur: ſed aduerſum alios. Quamobrem veriſimile non eſt mundum hunc amicitiæ, vicinitatis, coniunctionis expertem, in infinita inanitate tanquam fluitare: cum præſertim naturam videamus ſingula generibus & formis tanquam vaſculis & ſeminum folliculis cōtinere. Nihil enim in rerum natura ſolitarium vnumque numero reperias. Neque verò communis alteuius rei ratio eſſe, neque communis appellationem adipiſci poteſt, quæ non communiter quale aliquid eſt, ſed propriè declarat. Atqui mundum negant eſſe communiter qualem. Eequo igitur tandem pacto qualis ſit, ex diſſimilitudine quæ mutuo intercedere cum aliis cernatur, qui ſibi vni cognatus atque vnius modi, talis eſſe procreatus agnoſcitur? Nam ſi neque homo ſingularis, neque equus eſt in rerum natura, neque ſtella, neque Deus, neque Dęmon, quid vetat non vnicum in natura mundum, ſed plures extare? Etenim qui affert in eo vnicam eſſe terram, vnicum mare, quod promptum & perſpicuum eſt non videt, res eſſe aliquas quæ partium ſimilitudine cēſeantur. Terram enim in partes eiuſdem nominis diuidimus & mare. At mundi partes non item mundus vocantur, cum ex diuerſis naturis ſit coagmentatus. Hanc vero poſteriorem Platonis rationē quæ à ſpecie & idea ducitur, Ariſtoteles non videtur probaſſe: quod in iis quæ ſunt, multitudinis cauſa & in multitudine ſolius numeri diſtinctio, partitioni materię potius quā ipſi formæ debeatur. Quódq; hæc etiam ſi vni tantū communicetur, ſit tamē ſua natura pluribus cōmunicabilis. Quemadmodū vox etiā ſi ab vno tantū re ipſa audiatur, à pluribus tamen ſuapte natura audiri poteſt. Sic enim idem ſcribit li. 7. Metaphy. Socratem & Calliam & ſingula eiuſmodi, diuerſa eſſe tantum ob materiam, eadem autem ſpecie. Quippe cum forma indiuidua ſit. Neque certè in Platonis doctrina hoc ſine dubitatione eſt, cur ſi mundus ad vnius exemplaris imitationem factus ſit, vnicum eum eſſe oporteat: cum in cæteris idem Plato agnoſcat earum rerum multitudinem quæ vna idea participant. Quanquam in hoc de quo nunc agitur, non eſt mundi & rerum cæterarum eadem ratio. Quoniam vt exemplar primum primáque rerū omnium idea vnica eſt, quæ cæterarum rerum exemplaria & ideas in ſe continet: ſic primam imaginem quæ in mundo hoc ſenſili eſt expreſſa (id eſt, ſenſile primum) oportuit eſſe vnicam, & in ſe continere cæterarum idearum imagines, id eſt ſenſilia omnino omnia. Alioqui futurum non erat, quod Plato in hac ratione ſupponit, vt mundus hic in ſenſilibus perfectiſſimus, perfectiſſimo & primo intelligibili omni ex parte reſponderet. Non potuit autem mundus ſenſilia omnia continere, ſicut intelligibilis omnia intelligibilia, niſi eſſet vnicus. Et ſi animaduerto nonnullis recentioribus Platonicis in eiuſdem quæſtionis explicatione aliud videri. Quorum opinio quanquam mihi non omnino probetur, eam tamen hoc loco referam, vt de illa pro ſuo arbitratu lector ſtatuat. Franciſcus Cataneus ſua enarratione in Sympoſium Platonis, ſi exemplar vnum eſt, inquit, opifex vnus, neceſſe eſt & mundum eſſe vnum. Nam opifex vnus dum perfectiſſimè exprimit exemplar vnum, omnes exprimendi numeros impleat eſt neceſſe. Alioqui non perfectiſſimè exprimeret. Eiuſmodi autem expreſſio, non niſi in vno perfectiſſima eſt. Si enim multa eſſent quæ perfectiſſimè exprimuntur, quid prohiberet in infinitum abire? Deinde idem paucis verbis interiectis ſuperiorem dubitationem ſic occupat. Quod ſi obiicitur, inquit, animarum ideam eſſe vnam, opificem vnum húncque perfectiſſimum, complures tamen animas eſſe: Ad hæc leonis aut equi & ſi qua ſunt generis eiuſdem, ideam eſſe vnā, com-

plura

plura tamen quæ ideam imitentur: nos ad hæc reſpōdeamus non eſſe animarum omnium vnam ideam, proinde nec exemplar vnum: ſed ſingulas animas ſingulas habere ideas. Vnde & animæ omnes rationales de Platonis ſententia ſpecie differunt. Hæc quidem Franciſcus Cataneus, quæ, vt liberè dicam quod ſentio, mihi non omnino probantur. Neque verò ſatis perſpectum eſt, quod ſcribit Plotinus cap. 1. libri eius quo inquirit an ſingulorum ſint ideæ. Si quæ fiunt, inquit, omnino plura ſunt quàm exemplar, cur non oportet omnium quæ in vna mundi reuolutione fiunt, rationes exemplariáque extare? Videtur enim ſufficere homo vnus ad omnes homines, quemadmodum & animæ numeratæ, ad innumerabiles homines effingendos. Sed enim non poteſt vna eſſe ratio differentium. Neque ſufficit homo vnus ad exemplar multorum hominum inter ſe differentium, non materia tantum, inquam, ſed quamplurimis inſuper propriis differentiis diſcrepantium. Non enim hæc ita ſe habent vt imagines Socratis ad exemplar: ſed differentem effectionem neceſſe eſt ex differētibus rationibus proficiſci. Vniuerſa verò reuolutio, omnes rationes complectitur eadémque rurſus per eaſdem rationes regenerantur. Neque verò ſuſpicandum eſt, ne hinc in mundo intelligibili infinita multitudo ſequatur. Tota enim illic multitudo in quodam indiuiſibili continetur, & quaſi illinc ſingula prodeunt, quando agit. Timæus Locrus libro de anima mundi & natura, rationem hanc paulò aliter & minore cum dubitatione ſic expreſſit. Perfectus & abſolutus mundus, inquit, ſemper in rebus ſenſum mouentibus vnus eſt: quoniam ipſum quoque eius exemplar ſuo complexu animantes omnes qui ratione intelliguntur, compræhendens, nihil aliud extrinſecus reliquit: cum extremitas ſit quæ omni ex parte quicquid intelligentiæ compræhenditur, concludat: vt hic mundus, quicquid ſenſus mouet. In qua Platonis & Timæi Locri ſententia, cum idea mundi huius Deus ipſe ſit, qui idem mundi opifex & moderator, quemadmodum antea dictum eſt cum de ideis ageremus, ea ſic intellecta perinde erit ac ſi colligatur mundum eſſe vnicum, quia eius opifex ac moderator eſt Deus vnicus qui rerum omnium quæ ſunt in hoc ſenſili mundo, formas in ſe continet. In quo Platonis rationem acutè inuertit Athanaſius in oratione contra idola: ac contra, ex eo quod mundus hic eſt vnicus, concludit eius opificem ac moderatorem vnicum eſſe oportere. Impium certè, inquit, pariter & abſurdum vnum opus eſſe credere, plures autem operatores. Quin phyſicæ rationis ſit, vnum & ſingulare, ſi perfectum ſit, multiplicato excellentius eſſe.

7 Locus hic ad verbum deſumptus eſt ex Timæo Platonis. Quem D. Auguſtinus cap. 11. libr. 8. de Dei Ciuitate ſic coniungit cum his quæ pertinent ad noſtram religionem. Manifeſtum eſt, inquit, quod Plato igni tribuit cæli locum. Habet ergo hæc ſententia quādam illius ſimilitudinem qua dictum eſt, In principio fecit Deus cælum & terram. Deinde illa duo media, quibus interpoſitis ſibimet hæc extrema copularentur, aquam dixit & aërem. Vnde putatur ſic intellexiſſe quod ſcriptum eſt, Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Parum quippe attendens quo more ſoleat illa ſcriptura appellare ſpiritum Dei, quoniam & aër ſpiritus dicitur, quatuor opinatus elementa loco illo commemorata, videri poteſt. Ex quibus illud obiter intelligitur exiſtimauiſſe D. Auguſtinum (quod indicauimus antea in præfatione) Moſis ſcripta Platoni perſpecta fuiſſe & cognita. Diuinius cenſeri debet & cum noſtra religione coniunctius, quod de eadem mundi origine refert antiquiſſimus ſcriptor Mercurius Triſmegiſtus initio Pimandri. Cum de rerum natura cogitarem, inquit Mercurius, ac mentis aciem ad ſuperna erigerem, ſopitis iam corporis ſenſibus, quemadmodum accidere ſolet

iis qui ob ſaturitatem, vel defatigationem ſomno grauati ſunt, ſubitò mihi viſus ſum cernere quendam immenſa magnitudine corporis qui me nomine vocans, in hunc modum clamaret. Quid eſt ô Mercuri, quod & audire & intueri deſideras? Tum ego, quiſnam es, inquam? Sum inquit ille, Pimander, mens diuinæ potentiæ. Ac tu vide quid velis: ipſe verò tibi vbique adero. Cupio, inquam rerum naturam diſcere, Deúmque cognoſcere. Ad hæc ille, tua me mente complectere, & ego te in cunctis quæ optaris, erudiam. Cum hæc dixiſſet, mutauit formam: vniuerſa ſubitò reuelauit. Cernebam enim immenſum quoddam ſpectaculum, omnia videlicet in lumen conuerſa ſuaue nimium atque iucundum, quod intuentem me mirificè oblectabat. Paulo pòſt vmbra quædam horrenda obliqua reuolutione ſubterlabebatur, in humidámque naturam migrabat, ineffabili tum vultu agitatam. Inde fumus quidam magnus in ſonitum erumpebat, ex ſonitu vox egrediebatur, quam ego luminis vocem exiſtimabam: ex hac luminis voce verbum factum prodiit. Verum hoc naturæ humidæ adſtans ex humidæ naturę viſceribus, ſyncerus ac leuis ignis protinus euolans alta petit. Aër quoque leuis ſpiritui parens, mediam regionem inter ignem & aquam ſortiebatur. Terra verò & aqua ſic inuicem commixta iacebant, vt terræ facies aquis obruta, nuſquam pateret. Hæc duo deinde coniuncta ſunt à ſpirituali verbo, quod eis ſuperferebatur, aures eorum circunſonans. Tunc Pimander ait, Aduertis quid ſibi hæc viſio velit? Cognoſcam, inquam. Ait ergo Pimander. Lumen illud ego ſum: mens, Deus tuus antiquior quam natura humida, quæ ex vmbra effulſit: mentis vero germen lucens, Dei filius. Quid ergo, inquam? Hic inquit, cogita quod in te videt & audit, verbum domini. Mens autem pater Deus. Neque enim diſtant abinuicem. Horum vnio vita eſt. TRISMEG. Gratias ago tibi. PI. Verùm imprimis meditare lumen atque cognoſce. TRISM. Hæc vbi dicta ſunt diu illum oraui, vt eius ideam ad me conuerteret. Quod cum ille feciſſet, repête proſpicio in mea mente lucem viribus innumeris exiſtentem: ornatum ſine termino: ignem vi ingenti circunſeptum, & in ipſa ſtabilitate dominantem. Hæc ipſe percepi per Pimandri verbum, qui me ſtupore attonitum ſic iterum affatus eſt. Vidiſti in mente primã ſpeciem infinito imperio præualentem? Eiuſmodi quædam mihi Pimander. At ego illi, Elementa naturæ vnde manarunt? PI. ex voluntate Dei quæ verbum complexa, pulchrúmque intuita mundum, ad eius exemplar reliqua ſui ipſius elementis vitalibúſque ſeminibus exornauit. Hęc Mercurius Triſmegiſtus. Quæ cum Chriſtiana phyſiologia magna ex parte conſentiunt. Obſeruandum verò etiam amplius in hac ratione Platonem duos tantum ſenſus vſurpaſſe, & hos quidem ad omnia corpora percipienda maximè communes, aſpectum ſcilicet & tactum. Quoniam nullum omnino corpus concretum eſt quod per colorem, vel certè per ſuum ſplendorem, non ſit aſpectabile, aut per ſuam ſoliditatem tractabile eòque magis, quò hanc in ſuis dimenſionibus ſecundum naturam ſtabiliorem habet atque firmioré. Cur igitur ex eo quod mundus aſpectu tactúque percipitur, colligit in eo ignem terrámque eſſe oportere, cum in hos etiam ſenſus reliqua corpora cadant? Equidem ab his duobus potiùs quàm à reliquis tribus ſenſibus, hanc rationem duxit: quòd eorum vtérque primus ſit, ſed alter altera de cauſa. Nempe aſpectus, dignitate atque ſui muneris præſtantia: tactus autem, ad vitam neceſſitate. Vt de illo confirmat Plato in Hippia maiore, de hoc Ariſt. lib. 2. de Animo. Eoſdem verò igni & terræ accommodat, quoniam circa hæc duo elementa primò verſantur, circa reliqua vero, prout his variè participant. Nam neque corpora ſiue terminata, ſiue interminata (ſic enim Optici loquûtur) ſine lumine aſpectabilia ſunt, vt docet Plato lib.

6.de Rep & Ariſt.cap.7.lib.2.de Animo. Lumen autem, vt idem ait,in Timæo, actus quidam eſt ignis non adurentis,ſed lucentis. Neque tractabilia ſiue tactilia,niſi per ſoliditatem,quę terræ primò,vel certè maximè ineſt:cęteris verò mixtis corporibus,prout ea magis minúſve participant.Neque tamè hoc loco Plato vult aſpectabilia omnia ex igne & terra conſtare, quod Iulius Scaliger in eo exagitans exercitatione 61.cõtra Cardanum, opponit, aquam aſpectabilem eſſe neque tamen ex igne & terra conſtare: ſed ſignificare voluit in concretis corporibus(tale enim mundi corpus eſt de quo hoc loco agitur)cauſâ per quam in aſpectum & tactum cadunt, ſitam eſſe in ſplendoris ignei & terrenæ ſoliditatis participatione. Qui cum in Timæo hanc compoſitionem ex quatuor elementis nunc cælo, nunc mundo tribuit, cæli nomine pro mundo vtitur, ſicut & nonnunquam Ariſt. Non pro eo corpore quod huic inter ſimplicia quintum eſt & Aſtreum. Hoc enim ille potius, vt antea ex D. Auguſtino obſeruatum eſt,ignis nomine ſignificauit:quem à noſtra flamma diſtinguens, lucentem vocat,non adurentem. Ex quibus intelligi poteſt non rectè Scaligerum (pace eius dixerim) eadem exercitatione quærere, quo modo hoc loco Plato dicat cælum ex terra & igne eſſe factum, cum illud terra prius ſit: neque eundem ſatis iuſtè repræhendere, quod ille cæli, id eſt mundi corpus in ſenſum tactus etiam propiè cadere dixerit. In quo deceptus quoque videri poteſt Sebaſtianus Foxius, cum ex hoc loco collegit apud Platonem cælum in quo ſtellæ ſunt ex quatuor elementis eſſe compoſitum,de quo proximè diſputabitur.

8 Hanc comparationem duorum mediorum elementorum cum duobus extremis, ſic Plato exprimit in Timæo. Duo ſola, inquit, abſque tertio quodam commodè cohęrere non poſſunt:ſed medium aliquod vinculum deſiderãt. Vinculorum verò, id eſt aptiſſimum atque pulcherrimum, quod ex ſe & ex iis quæ aſtringit, quàm maximè vnum efficit.Hoc verò maximè proportio ratióque alternæ comparationis aſſequitur. Quando enim in tribus numeris aut motibus, aut viribus, medium ita ſe habet ad poſtremum, vt primum ad medium: viciſſimque vt poſtremum cum medio,ita medium cum primo congruit: tune quod medium eſt & primum fit & poſtremum, poſtremum quoque & primum media fiunt.Ita neceſſitas cogit, vt omnia quæ ſic deuincta fuerint, eadem inter ſe ſint. Eadem verò cum facta ſint, efficiunt vt omnia ſint vnum. Quod ſi vniuerſi corpus latitudinem habere debuiſſet, nullam verò profunditatem, vnum ſane tum ad ſeipſum, tum ad extrema vincienda, interiectum medium ſuffeciſſet. Sed cum ſoliditatem mundus requireret, ſolida verò non vno, ſed duobus ſemper mediis copulẽtur: inter ignem & terram Deus aërem aquámque locauit, eaque inter ſeinuicem quoad fieri poterat,comparauit, vt quemadmodum ignis ad aërem,ita aër ad aquam,& vt aër ad aquam, ſic aqua ad terram congruè cõferatur. In quo illum notat Contarenus Cardinalis lib.1.de Elementis: quod iſtiuſmodi rationem non rẽpetat ex propriis naturæ principiis,ad quam propoſita quæſtio pertinebat:ſed ex mathematicis,quæ alieni generis ſunt. At hoc illi fortaſſe dandum eſt, qui Pythagoræ imitatione phyſica plerùmque per mathematica explicat. Præſertim cum ab ipſo Ariſt. etiam in præceptis Analyticis,ſit poſitum:cap. 10.lib. 1.poſt.ex iis ſcientiis quarum vna ſub altera non continentur, quaſdam eſſe quæ in certis affectionibus tantam cognationem habent: vt non ampliùs ſit vitioſum id quod vnius eſt,per ea quæ ſunt alterius demonſtrare. Quales ſunt, vt ait,medicina & Geometria. Nam quod vulnera orbicularia difficiliùs ac tardiùs curẽtur,nouit medicus:huius autem rei cauſam explicat Geometra. Quod idem in hac quæſtione de proportione mediorum elementorum cum extremis,

iis qui ob ſaturitatem, vel defatigationem ſomno grauati ſunt, ſubitò mihi viſus ſum cernere quendam immenſa magnitudine corporis qui me nomine vocans, in hunc modum clamaret. Quid eſt ô Mercuri, quod & audire & intueri deſideras? Tum ego, quiſnam es, inquam? Sum inquit ille, Pimander, mens diuinæ potentiæ. Ac tu vide quid velis: ipſe verò tibi vbique adero. Cupio, inquam rerum naturam diſcere, Deúmque cognoſcere. Ad hæc ille, tua me mente complectere, & ego te in cunctis quæ optaris, erudiam. Cum hæc dixiſſet, mutauit formam: vniuerſa ſubitò reuelauit. Cernebam enim immenſum quoddam ſpectaculum, omnia videlicet in lumen conuerſa ſuaue nimium atque iucundum, quod intuentem me mirificè oblectabat. Paulo pòſt vmbra quædam horrenda obliqua reuolutione ſubterlabebatur, iu humidámque naturam migrabat, ineffabili tum vultu agitatam. Inde fumus quidam magnus in ſonitum erumpebat, ex ſonitu vox egrediebatur, quam ego luminis vocem exiſtimabam: ex hac luminis voce verbum factum prodiit. Verum hoc naturæ humidæ adſtans ex humidæ naturę viſceribus, ſyncerus ac leuis ignis protinus euolans alta petit. Aër quoque leuis ſpiritui parens, mediam regionem inter ignem & aquam ſortiebatur. Terra verò & aqua ſic inuicem commixta iacebant, vt terræ facies aquis obruta, nuſquam pateret. Hæc duo deinde coniuncta ſunt à ſpirituali verbo, quod eis ſuperferebatur, aures eorum circunſonans. Tunc Pimander ait, Aduertis quid ſibi hæc viſio velit? Cognoſcam, inquam. Ait ergo Pimander. Lumen illud ego ſum: mens, Deus tuus antiquior quam natura humida, quæ ex vmbra effulſit: mentis vero germen luceus, Dei filius. Quid ergo, inquam? Hic inquit, cogita quod in te videt & audit, verbum domini. Mens autem pater Deus. Neque enim diſtant abinuicem. Horum vnio vita eſt. TRISMEG. Gratias ago tibi. PI. Verùm imprimis meditare lumen atque cognoſce. TRISM. Hæc vbi dicta ſunt diu illum oraui, vt eius ideam ad me conuerteret. Quod cum ille feciſſet, repète proſpicio in mea mente lucem viribus innumeris exiſtentem: ornatum ſine termino: ignem vi ingenti circunſeptum, & in ipſa ſtabilitate dominantem. Hæc ipſe percepi per Pimandri verbum, qui me ſtupore attonitum ſic iterum affatus eſt. Vidiſti in mente primā ſpeciem infinito imperio præualentem? Eiuſmodi quædam mihi Pimander. At ego illi, Elementa naturæ vnde manarunt? PI. ex voluntate Dei quæ verbum complexa, pulchrúmque intuita mundum, ad eius exemplar reliqua ſui ipſius elementis vitalibúſque ſeminibus exornauit. Hęc Mercurius Triſmegiſtus. Quæ cum Chriſtiana phyſiologia magna ex parte conſentiunt. Obſeruandum verò etiam amplius in hac ratione Platonem duos tantum ſenſus vſurpaſſe, & hos quidem ad omnia corpora percipienda maximè communes, aſpectum ſcilicet & tactum. Quoniam nullum omnino corpus concretum eſt quod per colorem, vel certè per ſuum ſplendorem, non ſit aſpectabile, aut per ſuam ſoliditatem tractabile eóque magis, quò hanc in ſuis dimenſionibus ſecundum naturam ſtabiliorem habet atque firmiorē. Cur igitur ex eo quod mundus aſpectu tactúque percipitur, colligit in eo ignem terrámque eſſe oportere, cum in hos etiam ſenſus reliqua corpora cadant? Equidem ab his duobus potiùs quàm à reliquis tribus ſenſibus, hanc rationem duxit: quòd eorum vtérque primus ſit, ſed alter altera de cauſa. Nempe aſpectus, dignitate atque ſui muneris præſtantia: tactus autem, ad vitam neceſſitate. Vt de illo confirmat Plato in Hippia maiore, de hoc Ariſt. lib. 2. de Animo. Eoſdem verò igni & terræ accommodat, quoniam circa hæc duo elementa primò verſantur, circa reliqua vero, prout his variè participant. Nam neque corpora ſiue terminata, ſiue interminata (ſic enim Optici loquútur) ſine lumine aſpectabilia ſunt, vt docet Plato lib.

6.de Rep & Ariſt.cap.7.lib.2.de Animo. Lumen autem, vt idem ait, in Timæo, actus quidam eſt ignis non adurentis, ſed lucentis. Neque tractabilia ſiue tactilia, niſi per ſoliditatem, quę terræ primò, vel certè maximè ineſt: cęteris verò mixtis corporibus, prout ea magis minúſve participant. Neque tamē hoc loco Plato vult aſpectabilia omnia ex igne & terra conſtare, quod Iulius Scaliger in eo exagitans exercitatione 61.cōtra Cardanum, opponit, aquam aſpectabilem eſſe neque tamen ex igne & terra conſtare: ſed ſignificare voluit in concretis corporibus (tale enim mundi corpus eſt de quo hoc loco agitur) cauſa per quam in aſpectum & tactum cadunt, ſitam eſſe in ſplendoris ignei & terrenæ ſoliditatis participatione. Qui cum in Timæo hanc compoſitionem ex quatuor elementis nunc cælo, nunc mundo tribuit, cæli nomine pro mundo vtitur, ſicut & nonnunquam Ariſt. Non pro eo corpore quod huic inter ſimplicia quintum eſt & Aſtreum. Hoc enim ille potius, vt antea ex D. Auguſtino obſeruatum eſt, ignis nomine ſignificauit: quem à noſtra flamma diſtinguens, lucentem vocat, non adurentem. Ex quibus intelligi poteſt non rectè Scaligerum (pace eius dixerim) eadem exercitatione quærere, quo modo hoc loco Plato dicat cælum ex terra & igne eſſe factum, cum illud terra prius ſit: neque eundem ſatis iuſtè reprehendere, quod ille cæli, id eſt mundi corpus in ſenſum tactus etiam propie cadere dixerit. In quo deceptus quoque videri poteſt Sebaſtianus Foxius, cum ex hoc loco collegit apud Platonem cælum in quo ſtellæ ſunt ex quatuor elementis eſſe compoſitum, de quo proximè diſputabitur.

8 Hanc comparationem duorum mediorum elementorum cum duobus extremis, ſic Plato exprimit in Timæo. Duo ſola, inquit, abſque tertio quodam commodè cohęrere non poſſunt: ſed medium aliquod vinculum deſiderāt. Vinculorum verò, id eſt aptiſſimum atque pulcherrimum, quod ex ſe & ex iis quæ aſtringit, quàm maximè vnum efficit. Hoc verò maximè proportio ratióque alternæ comparationis aſſequitur. Quando enim in tribus numeris aut molibus, aut viribus, medium ita ſe habet ad poſtremum, vt primum ad medium: viciſſimque vt poſtremum cum medio, ita medium cum primo congruit: tunc quod medium eſt & primum fit & poſtremum, poſtremum quoque & primum media fiunt. Ita neceſſitas cogit, vt omnia quæ ſic deuincta fuerint, eadem inter ſe ſint. Eadem verò cum facta ſint, effici ut vt omnia ſint vnum. Quod ſi vniuerſi corpus latitudinem habere debuiſſet, nullam verò profunditatem, vnum ſane tum ad ſeipſum, tum ad extrema vincienda, interiectum medium ſuffeciſſet. Sed cum ſoliditatem mundus requiriret, ſolida verò non vno, ſed duobus ſemper mediis copulētur: inter ignem & terram Deus aërem aquámque locauit, eaque inter ſeinuicem quoad fieri poterat, comparauit, vt quemadmodum ignis ad aërem, ita aër ad aquam, & vt aër ad aquam, ſic aqua ad terram congruè cōſetatur. In quo illum notat Contarenus Cardinalis lib.1.de Elementis: quod iſtiuſmodi rationem non repetat ex propriis naturæ principiis, ad quam propoſita quæſtio pertinebat: ſed ex mathematicis, quæ alieni generis ſunt. At hoc illi fortaſſe dandum eſt, qui Pythagoræ imitatione phyſica plerūmque per mathematica explicat. Præſertim cum ab ipſo Ariſt. etiam in præceptis Analyticis, ſit poſitum: cap. 10.lib. 1. poſt. ex iis ſcientiis quarum vna ſub altera non continentur, quaſdam eſſe quæ in certis affectionibus tantam cognationem habent: vt non ampliùs ſit vitioſum id quod vnius eſt, per ea quæ ſunt alterius demonſtrare. Quales ſunt, vt ait, medicina & Geometria. Nam quod vulnera orbicularia difficiliùs ac tardiùs curētur, nouit medicus: huius autem rei cauſam explicat Geometra. Quod idem in hac quæſtione de proportione mediorum elementorum cum extremis,

dici poteſt in Pythagorica doctrina contingere. Cum verò medium ad extrema tripliciter ſe habere poſſit ſecundum tres differentias proportionis Arithmeticæ, Muſicæ, Geometricæ (de quibus multa ſunt apud Boetium libr. 2. Arithmeticæ) Plato hoc loco mundo accommodat non Arithmeticam aut muſicam, ſed Geometricam: cuius hoc proprium eſt, vt medium eadem proportionis ſpecie, etſi non eadem quantitate, vincat extremum inferius, qua vincitur à ſuperiore: qualis in his tribus numeris cerni poteſt 2.4.8. Quoniam vt quaternarius binarium vincit proportione dupla: ſic idem ab octonario vincitur. Hanc verò idcirco deligit, quod ad æqualitatis perfectionem magis quàm ſuperiores duæ pertineat. Vt idem docet initio 6. de legibus, & Ariſt. ipſe confirmauit lib. 5. Ethic. in ea iuſtitiæ parte quæ præmiorum & pœnarum diſtributioni præeſt. Atque cum in ea Geometricæ proportionis ſpecie, quæ continua appellatur, medium vnicum ſit: Plato hoc loco rationem reddere voluit cur in mundo poſitis duobus extremis, quæ Geometrica proportione erant connectenda, medium non vnicum, ſed duplex extiterit. Nempe quod huius corpus ſolidum ſit idémque globoſum: in quo ſicut in pila, longitudinem quidem & latitudinem quaſi in plano metimur eodem modo, puncto in medio ſummitatis eius impreſſo lineàque ab illo circumducta. At profunditatem ſiue altitudinem, alio modo metiamur neceſſe eſt, linea ad centrum altitudinis depreſſa. Ex quo colligit propter hanc duplicem dimetiendi rationem, in extremis ſolidis duo media corpora interiici oportuiſſe. Sed hæc omnia ad ipſam naturam referenda ſunt, vt intelligamus in ea quæ ſit ipſorum elementorum quatuor proportio. Cum vero in iis duo ſpectari poſſint, corporum moles, & ad agendum patiendúmque ingenita vis, in eorum qualitatibus ſita: ex poſteriore, extrema atque media in hac proportione ita ſpectanda ſunt, vt ignis eius qui apud Ariſt. vnum ex quatuor elementis conſtituit (nam de Platone quo modo ignis nomé hoc loco vſurpet, antea monuimus, & poſtea pluribus diſſeretur) in agendo virtus ſumma intelligatur, terræ maximè imbecilla. Contra verò, hæc patiatur promptiſſimè, ille tantò difficilius, quãtò agit promptius. In quo reliqua duo eleméta mediam rationé obtinent. Quod & aër tardiùs agat quam ignis, patiatur promptiùs: & aqua ad terram & aërem in quorum medio ſita eſt, eodem modo ſit affecta. Quam elementorum connexionem Ariſt. vidit, neceſſariámque eſſe putauit tum ad rerum diuturnitatem, tum ad viciſſitudinem mutationum, quæ in eas cadunt: ſed longè aliter expoſuit. Plato enim in Elementis quatuor vnam tantum contrarietatem eſſe voluit, ignis & terræ: duo verò eius media, Aërem & Aquam. At Ariſt. in illis notauit duas cõtrarietates intertextas, & in ſingulis vnicum medium, quod in altera cõtrarietate rationé extremi obtineret. Nam inter ignem & aquam vtriúſque qualitatis contrarietas eſt, & in his ſumma ſummæ, remiſſa remiſſæ oppoſita. Quia ignis ſummè calidus, remiſſè ſiccus: aqua ſummè frigida, remiſſe humida. Cuius medium in aëre vna qualitate cum igne, nempe calore, altera, ſcilicet humore, cum aqua conueniente. In ſecunda verò cõtrarietate pro extremis aer & terra, quæ in eiuſdem doctrina vtráque qualitate ſunt contraria. Quoniam Aër ſummè humidus, remiſſè calidus: Terra ſummè ſicca remiſſe frigida: media aqua, in humore cum aëre, in frigiditate cum terra cõſentiens. Quam proportionem notare facilè eſt, non tantum in magno corpore vniuerſi, ſed in ſingulis mixtis: in eáque videre quanta ſit commoditas cõiugationum quatuor, quas in primis qualitatibus acutiſſimè Ariſt. diſtinguit & quatuor elementis accommodat cap. 3. libr. 2. de ortu. Quanquam repugnante Galeno, vt à nobis obſeruatum eſt capit. 4. libr. 2. Prioris noſtræ deſcriptionis Phyſicæ. Eſt etiam in corporea mole quædam inter

ipſa elementa proportio de qua ſic Ariſt.cap.3.lib.1.Meteor. Qui, inquit, ignem purum eſſe aiunt, id quod complexu ſuo omnia coërcet: nec ſolum ea corpora quę mouentur, id verò quod inter aſtra & terram interiectum eſt, aëra: hi ſi quę nunc Mathematicorum artibus copioſè docentur, cognouiſſent fortaſſe ab iſta puerili ſententia deſtitiſſent. Si enim interualla plena ignis eſſent & interualla ex igne conſtarent, iampridem vnumquodque aliorum elementorum deflagraſſet. Nec verò aëris ſolius plena ſunt illic omnia. AEqualitatem enim communis proportionis ad corpora quæ ſunt eiuſdem generis longè multúmque ſuperaret: etiam ſi duorum elementorum plenus eſt locus is, qui inter cælum & terram intereſt. Nam neque terræ moles, in qua etiam cōtinetur tota vis aquæ, ad eam magnitudinem quę ambit, particulæ locum tenet. Videmus autem non in tāta magnitudine molis, pręſtantiam exuperantiámque conſequi, quando ex aqua quæ ſecreta eſt, aër, vel ex aëre ignis oritur. Cū tamen neceſſe ſit quam rationem particula aquæ habet ad eum aërem qui ex ipſa ortus eſt, eandem etiam totam aquam, ad totum aërē habere. Quæ etiam ſi veriſſimè ab Ariſt. dicta ſint, nihil tamen faciunt ad eam proportionē de qua Plato eſt locutus. Neque enim quanto aër ſuā mole aquam excedit, verè poſſis dicere tāto terram ab aqua ſuperari. Cum contra fortaſſe terræ totius quantitas maior ſit quam aquæ. Et certè eiuſmodi eſſe videatur Cardano libr.2. de Subtilitate & lib.1. de Rerum varietate, Itémque Iulio Scaligero in exercitationibus contra Cardanū.

9 Paulò ante obſeruatum eſt ex D.Auguſtino, Platonem cum pro primis extremiſque vniuerſi partibus ignem & terrā poſuit, ignis nomine cęlum in quo aſtra ſunt, ſignificare voluiſſe. Nam niſi hoc in illius doctrina quartum corpus ſimplex intelligatur, ſed aut quinta quædam eſſentia (quod Ariſtoteli certum eſt placere) aut quod nonnulli aiunt, ex quatuor elementorum purioribus portionibus mixta: cur hic extrema ignis & terra ponuntur? aut hac proportione quam inter ſe primæ mundi partes habere dicuntur, cælum excluditur? aut denique cum ipſum ſit magis aſpectabile quā is ignis qui lunæ ſubiectus eſt, & inter quatuor elementa a Peripateticis numeratus, cur ex eo quod mundus aſpectabilis eſt, concluditur in eo ignem elementarem eſſe oportere, non potius cælum à quo primo lumen manat, cuius virtute ſunt omnia aſpectabilia? Quamquam de ipſius cæli natura quid ille ſenſerit, non leuis eſſe videtur inter ipſos Platonicos ex magiſtri verbis orta diſſenſio. Nam Io. Grammaticus libro de mundi æternitate, ſcribit ex Platonis ſententia mundum vniuerſum, atque adeo ipſum cælum, & quæ in eo ſunt omnia, ex igne aëre aqua & terra eſſe compoſita, maiorem tamen ignis partem quam reliquorum trium elementorum ipſum cęlū obtinere. Idem placuit Calchidio commentario in Timęum. Quod cęleſtia corpora, inquit, non conſtent ex quatuor elementis, dicere non eſt eius qui Platonis decretum ſequi velit, ſed potius qui ſuum dogma conſtituat. Nam Plato cęleſtia quoque ex igne illo quidem ampliore, facta dicit & ex reliquis, ſed remiſſioribus, ſyncerioribus & purioribus. At Plotinus cap. 6. lib. de Cælo, concludit terrena quidem animalia ſic eſſe compoſita, vt illis quatuor elementa inſint. Terram verò in cęlum attollere, contra naturam eſſe, contrariúmque his quæ in naturæ ordine diſponuntur: nec vlla ratione videri probabile, vt celerrimus cæleſtium curſus, terrena in ſe corpora perferat. Denique terram nitori ſplendoríque cæleſtis ignis impedimento futurā. Idémque cap. 8. vult ab ipſo cælo alium eſſe ignē vnum de elementis ei ſubiectū, qui tanta cęleritate in cælū permutetur, vt hoc ab illo nullo modo patiatur. Et certè Plato ipſe in Epinomide, Aetheream naturam quintā ſimplicē videtur agnoſcere. Cū, quinque ſint corpora, inquit, Ignis, Aqua,

tertium Aër, quartum Terra, quintum Aether horum principatibus multa variáque ſingula animalia producuntur. Et eodem loco, Aethera, inquit, poſt ignem ponamus, ex quo animã animalia gignere arbitremur. Ad quæ concilianda dici poſſe videtur, in vniuerſitate ex Platonis ſententia ignem eſſe duplicem, Aethereum vnum lucentem non adurentem, alterum elementarem eundémque adurentem. Sic enim cum ab illo dictum eſt, Deum in Sphera à terra ſecunda, lumen accendiſſe, Plotinus cap. 7. lib. eiuſdem, hoc ſic interpretatur. Solem, inquit, ſignificat: quẽ alibi nuncupat ſplẽdidiſſimum eundémque nitidiſſimum. Quibus verbis omnem à nobis opinionem abigit ſuſpicantem aliquid illic eſſe aliud præter ignem. Significat quoque nullã adeſſe ignis aliam qualitatem præter lumen, quodquidem eſſe ait à flamma diuerſum, calorem verò leuem tantum & ſuauem. Et ipſe in Timęo, ignis, inquit, illius qui non vrit, ſed illuminando ſuauiter diẽ inuehit mundo, participes oculorum orbes dij fecerunt. Eodémque loco vbi in explicandis elementorum permutationibus de altero igne adurente loquitur, eius duo genera ita diſtinguit. Poſthæc ſciendum eſt, inquit, multa eſſe ignis genera, flammam videlicet, & quod ab ea eſt accenſum, quod vrit quidem, lumen vero nullum oculis affert quódve extincta flamma, intra illa quæ accenſa fuerant, remanet. Quod ſi quando in cælo elementa apud Platonicos eſſe dicantur, hoc non tam ad elementorum ſubſtantias, quam ad eorum qualitates videtur eſſe referendum. Idque fortaſſe ex eiuſdem Plotini ſententia eodem libro. Meminiſſe oportet, inquit, terram non ita miſceri igni ſublimi, vt in ipſa ſtellarum cõpoſitione connumeretur. Sed cum in vno mundi corpore ſingula collocentur, nimirum & ignem aliquid habere terreni, quemadmodum & terra aliquid ignei habet. Ac ſummatim ſingula habere aliquid ſingulorum, non adeo quidem vt quod dicitur alia poſsidere ex vtriſque conſtituatur, videlicet ex ſeipſo & ex eo cuius eſt particeps: imo in ipſa mundi communione ritè ſitum, non tam alterum, quàm alterius nonnihil accipiat: velut non ipſum aërem, ſed aëris liquiditatem. Sic & terra non tam ignem quam igneam claritatem, & ignis non tam terram, quam huius ſoliditatem denſitatémque habere dicatur. Hac enim ratione ipſe etiã Ariſt. in cœleſtibus corporibus ſtellã appellat partem eius orbis in quo eſt, denſiſsimam. In quo occultæ ſuæ philoſophię fundamenta poſuit Henricus Agrippa cap. 8. lib. 1. Vt in hoc fortaſſe Proclo venia danda ſit, quod in Platonis doctrina cælum modo faciat corpus ſimplex, modo idem velit ex quatuor elementorum putioribus portionibus conſtare. In quo tamen à Io. Grammatico inconſtantiæ arguitur libro de mundi ęternitate. Atque hac ratione non erit difficile de quinta cœleſti eſſentia Ariſtotelem cum Platone conciliare. Chaldęorum ſapientes, vt ſcribit Iulius Scaliger in exercitationibus contra Cardanum, cęlum ex aqua & igne compoſitum eſſe voluerunt. Quos ſecuti Hebræi poſuiſſe videntur diſtinctionem aquarum quæ in cœlo ſunt, ab aliis quæ eidem ſunt ſubiectę.

10 Philo Iudæus in libro de mundo quod incorruptibilis ſit, ſcribit eandem fuiſſe Critolai Peripatetici ſententiam. Pergit, inquit, ita ratiocinari Critolaus, Quicquid ſibi ipſi ſanitatis cauſa eſt, morbis caret: ſicut quicquid ſibi ipſi vigiliæ cauſa eſt, perpetuò vigilat. Inde colligitur ſempiternũ eſſe id quod ſuamet cauſa eſt eſſentiæ. Mundus porrò ſibi ipſi cauſa eſt eſſentiæ: ſicut & cæteris rebus omnibus. Ergo mũdus æternus eſt. Illud quoq; cõſiderare debemus quicquid naſcitur, vtique imperfectũ eſſe à principio: proceſſu verò tẽporis augeri, donec omnino abſoluatur. Itaque ſi mundus eſt genitus, fuit aliquando (liceat mihi vti nominibus ætatum) puer admodum, & poſt multos annos, multa ſæcula, vix tandem abſo-

lutus. Nam quod eſt æui longiſſimi, neceſſariò tardè ad vigorem ſuum peruenit. Tales autem mutationes ſi quis credit in mũdum cadere, pro maximè inſano habendus eſt, atq; adeo pro inſanabili. Sic enim probaretur eũ non tantũ corpore, ſed etiam animo proficere. Quandoquidẽ etiam qui aiũt interiturum, credunt tamen ratione præditum. Ergo more hominum brutus erit in generationis ſuæ principio: adulta ætate, compos rationis. Quod vel cogitare nefas fuerit, nedum proloqui. Qui enim poſſumus hunc perfectiſſimum, viſibilem ambitum, contentáſque in eo partes ſingulas intuentes, non credere perfectum ſemper corpore ſimul & animo, expertem malorum quibus genita corruptibiliáque, ſunt obnoxia? Adde, id quod ex elementis conſtat ad vnum omnibus, robuſtius eſſe quam vt vi vlla infirmum reddi queat. Vbi porrò nulla eſt infirmitas, ibi ſanitas vigórque permanet turus à ſenio. At fortaſſe neque hæc ratio Critolai, neque ea quæ ex Platone hoc loco commemoratur, omnino efficit mundum ſuapte natura eſſe impatibilem, aut ſeneſcere nullo modo poſſe. Nam cum omnium phyſicorum conſenſu, in corporibus naturalibus duplex ſit patiendi ratio, vna ab externis cauſis, altera ab interioribus: cumque à Galeno ſcriptum ſit lib. poſteriore de Elemẽtis, neceſſe eſſe id cui nihil externum paſſionem infert, à propria natura pati: mũdus etiamſi externum nihil habeat, afficietur tamen ab internis, quorum contrarietate atque perpetua pugna non modo ſeneſcet, ſed tandem omnino diſſoluetur. Quod Empedocli perſuaſit igne in reliqua elementa ſemper agente, futurũ vt hæc paulatim abſumantur, tandémque naturæ vniuerſitas generali incendio deleatur. Et certè cum mundi corpus finitum ſit, ſi ab Ariſto. rectè vſurpatum eſt libro de Animalium motu, & demonſtratum in Phyſicis finiti corporis vires eſſe finitas: neceſſe eſt etiam illas interiores naturæ vires, in mundo finitas eſſe. Quo igitur modo ab iſtiuſmodi cauſis, mundi æternitas quæ infinita eſt, ſuſtinebitur? Neque verò Plato, ſicut antea dictum eſt, voluit mundum ex ſeſe æternum eſſe: imo nominatim ſcribit in Timæo, ipſum ſe conſumptione ſui ipſius & ſenio alere: ſed illum perpetuari dicit, præter aut ſuprà interiora naturæ principia, deo ita volente. Sine quo, etiam ſi non modo nulla contrarietate ſed ne materia quidem conſtaret omnino vlla: hoc ipſo tamen ſuapte natura finem aliquando eſſet habiturus, quod à ſe non eſt, ſed ab alio. Atque fortaſſe id hoc loco tantum agit vt doceat etiam ſi mundus propriis iſtis principiis (quæ cum dico illius corpus animámque intelligo) ſibi æternitatem præſtare non poſſit: hoc certè illum à ſe habere quod æternitati nihil reluctatur: aut quod ad hanc ſuapte natura bene affectus eſſe videtur. Quæ omnia Ariſtoteles animaduertens, in cæleſtibus orbibus, quorum conuerſionem ęternam eſſe volebat, naturalibus formis, quarum vires finitæ ſunt adiecit, vt paulò ante dictum eſt, quaſi aſſiſtentes intelligentias, quæ ſua virtute illorum motus perpetuarent. Quoniam naturalis forma finita, in corpore finito, id præſtare nullo modo poſſe videbatur. Quanquam de eo inter Peripateticos non omnino videtur conuenire: ſicut à nobis obſeruatum eſt capite tertio, libri ſecundi, prioris noſtræ deſcriptionis Phyſicæ.

11 Vt enim ab Ariſt. dictum eſt lib. 1. Politic. naturam nihil tale facere, qualem ærarij fabri gladium delphicum, ad duos vſus propter inopiam: ſic à nobis debet intelligi, in eadem prouida nihil luxuriare, aut fruſtra eſſe. Sic enim ille dicere ſolet, Deum & naturam nihil fruſtra facere. Senſus autem dati ſunt (externos intelligo, quorum inſtrumenta apparent in corpore) partim ad quærendũ alimentum, partim ad prouidendas externas iniurias atque propulſandas. Quæ cum in hoc animali maximo, quod omnia complexu ſuo continet, locum non habeant: efficitur in eodem ſenſus neque ad vitæ neceſſitatem, neque ad vllam commo-

ditatem pertinere. Quam rationem Plato ſic expreſſit in Timæo. Animal hoc, inquit, nec oculis indigebat, quia nihil extra quod cerni poſſet, relictum erat. Nec auribus cum nihil ſupereſſet foris quod audiretur. Nec erant aëre circunfuſa externa mundi, vt reſpirationem requireret. Nec membris quidem talibus opus erat, per quæ noua alimenta ſuſciperet, aut decocti cibi excrementa emitteret. Nulla acceſſio fieri poterat, nulla deceſſio. Nec enim erat aut quo, aut vnde, talia fierent. Ipſum enim ſe conſumptione & ſenio ſui ipſius alit. Ita nempe diuina arte fabricatus eſt mundus, vt omnia in ſe ipſo & à ſe ipſo patiatur & agat. Ratus enim eſt ille author, mundum, ſi ſibi ipſe ſufficiat, præſtantiorem fore, quàm ſi aliorum adminiculis egeat. Nec ei manus neceſſarias eſſe duxit. Quia neque capiendum quicquam erat, neque repellendum. Nec pedibus aut aliis ad progreſſum ſtatúmve membris opus erat. Interiorem ſenſum in illo Stoici potius conſiderauerunt. Ex quorum ſententia Cicero ita concludit lib. 2. de natura deorum. Nullius ſenſu carentis pars aliqua poteſt eſſe ſentiens. Mundo autem partes ſentientes ſunt. Non igitur caret ſenſu mundus.

12 Cæteros motus eos primum intellige qui fiunt ſecundū rectam lineam aut ſurſum aut deorſum, quos duos ſimplices Ariſt. eſſe vult cap. 2. lib. 1 de Cœlo, tertiúmque illis adiicit, motum conuerſionis ſiue qui fit in orbem. Hos ſequuntur quatuor motus animalis differentiæ duabus repugnantiis differentiarum ſitus diſtinctæ. Aut enim ille in anteriorem partem fit, aut in poſteriorem: aut ad dextram aut ad ſiniſtram. Qui motus mixti ab eodem Ariſt. nominantur. Quare de ſeptem motibus ſecundum locum, Plato deligit eum qui in orbem fit, vt conuenientiſſimum ei intelligentiæ quæ magnum corpus vniuerſi moderatur & regit. Vt enim hæc à ſe excitata, contemplando ad ſe ipſam reflectitur: ſic in orbis cōuerſione ſemper fit reditus ad idem punctum, à quo ductum eſt illius initium. Neque verò tantum ipſi intelligentię, ſed & corpori eiuſmodi motus conuenientiſsimus eſt: Vt idem docet in Politico. Circuitus, inquit hoſpes, neceſſariò ob hanc cauſam ipſi mundo innatus eſt. S O C. Quam ob cauſam inquis? H O S P. idem eſſe ſemper & ſecundum eadem & eodem modo ſe habere, ſolis omnium diuiniſsimis conuenit. Corporis autem natura huius ordinis non eſt compos. Cęterum id omne quod cœlum mundúmque vocamus, multa quidē & fœlicia munera à genitore ſuſcepit: corporis tamen particeps, expers omnino mutationis cuiuſlibet eſſe non poteſt. Attamen quo ad poteſt, in eodem & ſecundum eadem & vno motu mouetur. Quapropter circuitum eſt adeptum, in quo minima agitationis fit permutatio. Qua ratione Platonici, vt cum totum mundum ſua anima vna animatum poſuerunt, agnoſcunt mundi inferioris, quem elementarem appellamus, partes varias propria ſuáque anima animatas, ſic in parte ſuperiore & cæleſti ſtellarum tam fixarum quàm errantium corpora propria anima. pręter eam quæ eſt vniuerſi, informari & exornari voluerunt. Quàm ſententiam etiam Ariſtoteli attribuit Cicero lib. 2. de natura deorum Quum aliorum animalium, inquit ortus in terra ſit, aliorum in aqua, in aëre aliorum abſurdum eſſe Ariſtoteli videtur in ea parte quæ ſit ad gignenda animantia aptiſſima, animal gigni nullum putare. Sydera autem æthereum locum obtinent quoniam tenuiſsimus eſt & ſemper agitatur & viget, neceſſe eſt quod animal in eo gignatur, id & ſenſu acerrimo & mobilitate celerrima eſſe. Quare cum in ęthere aſtra gignantur, conſentaneū eſt, in his ſenſum ineſſe & intelligentiā: Ex quo efficitur in deorum numero aſtra eſſe ducenda. Etenim licet videre acutiora ingenia & ad intelligendū aptiora, eorum qui terras incolunt eas in quibus aër ſit purus ac tenuis, quam illorū, qui vtantur craſſo cœlo atque concreto. Quin etiā cibo quo vtare intereſſe aliquid

aliquid ad mentis aciem putant. Probabile eſt igitur præſtantem intelligentiã in ſyderibus eſſe, quę ad æthercam partem mundi incolant & marinis terreniſque humoribus longo interuallo extenuatis alantur. Senſum autem aſtrorum atque intelligentiam maximè declarat ordo eorum atque conſtantia. Nihil eſt enim quod ratione & numero moueri poſſit ſine conſilio, in quo nihil temerarium, nihil varium, nihil fortuitum. Ordo autem ſyderum & in omni æternitate conſtantia neque naturam ſignificat, eſt enim plena rationis, neque fortunam quæ amica varietati, conſtantiam reſpuit. Sequitur ergo vt ipſa ſua ſponte, ſuo ſenſu ac diuinitate moueantur. Nec verò Ariſtoteles non laudandus in eo quod omnia quæ mouentur aut natura moueri cenſuit, aut vi, aut voluntate. Moueri autem Solem & Lunam & ſydera omnia. Quæ autem mouerentur hæc aut pondere deorſum, aut leuitate in ſublime ferri: quorum neutrum aſtris contingeret: propterea quod eorum motus in orbem circûmque fertur. Nec verò dici poteſt vi quadam maiore fieri vt contra naturam aſtra moueantur. Quæ enim poteſt maior eſſe? Reſtat igitur vt motus aſtrorum ſit voluntarius. Hæc Cicero ex Ariſtotele. Quæ fuſius ex illo placuit commemorare, vt in Ariſt. doctrina lector exercitatus, in illis pleráque notare poſſit doctrinæ huius non omni ex parte conſentanea. De motu verò circulari animæ & corporis mundi, digniſſimum eſt obſeruatione quod ſcribit Paulus Ricius lib. 2. de cœleſti agricultura. Animæ ratiocinantis actum intelligendi, motui ſimilem dici eundémque cum circulari motu comparari. Quia ſicut motus in orbem continuus eſt, qui ad idem punctum redit à quo incœpit: ſic anima ratiocinando ipſóque intelligendi actu à ſe ipſa ad intelligibile extenditur. Vnde rurſus in ſe ipſam reflectitur. Quia quod iam actu factum eſt intelligibile, nihil eſt niſi actus intellectus poſſibilis, quem intelligendo intelligit ſe ipſum. Circulatem autem hunc cæleſtis animæ motum ſequitur cœleſtis corporis conuerſio, tum propter naturalem cœleſtis corporis & animæ nexum, tum etiam ex opere & imperio voluntatis. Nam quemadmodum in nobis, quotieſcunque anima circa aliquod obiectum delectabile & iucundum exultat, ſtatim geſtiunt corporei ſpiritus & per corporis molem vna cum ſanguine delati, partes huius ad motum concitant, ſicut in muſico concentu reipſa depræhendimus: ſic cœleſtium corporum anima cum per ideales & ſummæ pulchritudinis formas diſcurrit, & ab harum vna ad alteram fertur, ineffabili tum gaudio afficitur. Affectus verò hic in ipſum cœleſte corpus redundans, ſtatim concitatiſſimum huius motum excitat: accedente voluntatis imperio, quę ideales formas (quas anima contemplatur & concipit) in hanc rerum generabilium materiam depromere geſtiens, quoniam hoc non niſi per motum fieri poſſe animaduertit, hunc circularem aſsiduum excitat, per quem rerũ omnium opificem Deum imitatur: cuius immẽſa bonitas ſe per vniuerſum effundit, & rebus etiam viliſsimis primum eſſentiæ principium communicat.

IN MVNDO HOC (QVI IPSIVS INTELligibilis imago eſt) animus à corpore diſtinguitur. Deinde figuris regularibus ad huius partes accommodatis, illarum principia ſecundum Pythagoræorum doctrinam ad certas trianguli differentias referuntur.

CAP. II.

1 *Cum autem duo ſint ex quibus mundus eſt conſtitutus, corpus & animus: quorum illud quidem aſpectabile & tractabile, hic neque aſpectabilis eſt, neque tractabilis, vtriuſque vis & conſtitutio eſt diuerſa. Corpus enim ipſum ex igne, terra, aqua & aëre coagmentatum eſt.* [2] *Si quidem hæc quatuor, quæ ſanè nullum ordinem elementorum prius habebant, mundi opifex formauit Pyramide atque cubo, Octaedro & Icoſaedro & præter hæc omnia dodecaedro. Materia enim quatenus Pyramidis figuram ſuſcepit, ignis extitit: quòd hæc omnium maximè ſecando & diuidendo ſit accommodata, paucioribúſque triangulis conſtet, atque idcirco ſit rariſſima. quatenus autem Octaedra facta eſt, ſimul aëris qualitatem accepit: ſicut & aqua, quatenus Icoſaedri forma eſt ornata.* [3] *Cubi verò figuram terræ attribuit vt omnium maximè ſolidæ atque firmæ. At dodecaedrum ad ipſum vniuerſum accommodauit. Magis autem quam hæc omnia ad principia accedit natura planorum. Si quidē plana ſolidis ſunt priora.* [4] *Planæ verò naturæ duo quídnam progenitores triāguli pulcherrimi rectanguli, vnus. Scalenus alter Iſoſceles. Atque Scalenus cum vnum angulum habet rectum, alterum continentem, duas tertias vnius recti, reliquum verò eiuſdem partem tertiam, hunc quidem*

priorem dico. Hoc autem Scalenus triangulus Pyramidis & octaedri atque Icoſaedri elementum eſt. Cum Pyramis ex triangulis quatuor, omnia latera æqualia habentibus conſtituatur: quorum quilibet, in ſex triangulos Scalenos, quales modo dicti ſunt, diſtribuatur. Octaedrum vero ex octo, qui ſimiliter ſinguli in ſex Scalenos diuidantur. Sicut & Icoſaedrum ex viginti. Alter verò (dico autem Iſoſcelem) aptus eſt ad conſtituendum cubum. Quoniam huius ſpeciei quatuor trianguli coniuncti, quadratum abſoluunt: ſicut ſex quadrata, cubum. Dodecaedro autem ad vniuerſum Deus vſus eſt. Quia in cælo ſigna duodecim conſpiciuntur in Zodiaco, quorum vnumquodque in partes triginta ſecatur: quemadmodum in dodecaedro ex duodecim pentagonis compoſito, horum cuilibet in quinque triangulos diuiſo, ſex trianguli inſunt: ſicque in toto dodecaedro trianguli recenti ſexaginta reperiuntur, quot & ipſius Zodiaci ſe-tiones ſunt. His igitur figuris materia à Deo expreſſa mo-ebatur: primùm quidē rudibus veſtigiis ſine ordine, dein-e ab eodem in ordinem adducta, ſecundum eam rationem am in illa coagmentatione omnia inter ſe obtinent. Ne-e tamen hæc loco diſcreta manent, ſed in perpetua agita-ne ſunt, eandémque materiæ afferunt. Quoniam mundi bitu conſtricta pelluntur, & alternis pulſibus ipſa fe-tur: ea quidem quæ tenuiorum ſunt partium, in re-em craſſiorum. Quare nihil omnino inanè relinquitur orpore vacuum: atque in illis inæqualitas permanens, uſſionem affert. Si quidem materia ab iis agitatur, & b illa.

Iac. Carpentarij Commentarius in CAP. II.

1 Platonem Cicero refert prima Tuſculana, vt Pythagoreos cognoſceret, in Italiam veniſſe, & in ea cum alios multos, tum Archytam Timæúmque cognouiſſe, atque ex his cognouiſſe Pythagorea omnia. Quare cum illi (vt eodem loco ſcribit) rationem ſuæ ſententię ferè nullam redderent, niſi quid eſſet numeris aut deſcriptionibus deſignandum: hic in maximis duabus quæſtionibus de corpore vniuerſi & de eiuſdem anima, vt Pythagoreus videretur, ad figuras & numeros earum explicationem reuocauit: demonſtrationíſque genus hoc nouum & inuſitatum appellauit in Timæo, ſed his cum quibus agebat, planum & perſpicuum: quod illi (vt eo loco ait) omnes huius ingenuæ eruditionis vias peragraſſent. Nunc de figuris in magno corpore, de eiuſdem autem anima capite proximo diſſerendum. Peripateticis cum Democrito, Leucippo & Pythagora hoc fuit commune, quod eorum nemo in quatuor his elementis quibus vniuerſitas conſtat, primam rerum omnium materiam poſuit: ſed cum hæc in ſuis partibus perpetuo quodam circulo in ſe inuicem permutari animaduerterent eadem in ſua principia, materiam inquam & formam, diſtinguenda exiſtimauerunt. Vt eorum vno manente, altero pereunte iſtius permutationis cauſa conſtaret. Porrò quia omnium phyſicorum conſenſu, in rerum permutationibus materia ad nouam formam excipiendam certò quodam modo, eóque pro formarum natura maximè vario, affecta eſſe debet: iſtiuſmodi præparationem illi in elementorum materia agnoſcentes, & ad illam permutationem neceſſariam putantes, non vno tamen modo ſpectauerunt, nec eadem ratione expreſſerunt. Ariſtoteles enim in illis obſeruans varias actiones, atque paſſiones à contrarietate quatuor qualitatum caloris, frigoris, humoris atque ſiccitatis, manantes has pro primis elementorũ differentiis vſurpauit & penes eas docuit libris duobus de ortu & interitu, quæ de quatuor elementis promptiùs agerent, aut paterentur: quæ facilius aut difficilius in ſe inuicem permutarentur. Democritus autem itémque Leucippus quaſi ſolius quantitatis primas cauſas in elemẽtis quærerent: indiuidua corpuſcula, figura, ſitu atque ordine differentia poſuerunt: ex quorum concurſu illa orirẽtur. At Pythagorei partim quantitatis, partim qualitatis, per quã illa in corporibus eſt efficax & ad agendum parata, rationem habentes, figurarum planarũ differentiis tanquam principiis elementorum corpora diſtinxerunt: illarúmque permutationibus hæc in ſe inuicẽ commutari crediderunt. Atque vt omne corpus priùs natura intelligitur quantum, ſua figura ornatum, quàm affectũ qualitate patibili: ſic in elementis has planorũ differentias qualitatibus eorundem inter ſe contrariis, natura priores eſſe eóque primorum principiorũ potius quã illas quatuor Peripateticis notas qualitates, rationem obtinere voluerunt. Neque tamen in iis vim efficiendi neglexerunt: ſed eam proprietati figuræ adiunxerũt. Vt quæ acutis angulis cito obiecta corpora diſcernerent atque diuiderent, ea quoque ſuapte natura calida, quę verò obtuſis conſtringerent ac condenſarent, frigida eſſe dicerent. Quibus rationibus cum illi in vniuerſum corpora omnia ex figuris planis componerent: prima corpora quatuor elementorũ, figuris planis non quibuſlibet, ſed vt rationi erat conſentaneũ, primis conſtare voluerunt. In figuris verò planis abſolutè quidẽ prima ſpecies eſt circuli, ſecunda trianguli rectis lineis conſtantis. At hic circulum Plato prætermiſit, non quia non potuerit his corporibus accommodari de quorum natura agebatur, quod exiſtimaſſe videtur Cardinalis Contarenus lib. 1. de Elementis (ſed potius ſicut obbſeruatum

eſt à Proclo Commentatio 2. in Euclidem) vt ex Pythagoreorum ſententia Triangulum ortus conformationiſque rerum omnium principium eſſe doceret, eo in explicandis primorum corporum cauſis fuit contentus. Quæ Philolaus in Pythagoreorum doctrina diligenter obſeruans, trianguli angulum diis quatuor conſecraſſe dicitur Saturno, Plutoni, Marti & Baccho: his comprehendens quatuor elementorum exornationem, quæ ab ipſo cælo, vel à quatuor Zodiaci ſegmentis proficiſcitur. Si quidem Saturnus humidam & frigidam conſtituit eſſentiam: Mars ardentem, Pluto terrenam, Bacchus humidam & calidam. Adiicit eodem loco Proclus triangulorum differentias tantum ad generationē conferre, vt iure optimo dici poſſit triangulum principium eſſe conſtitutionis eorum quæ Lunæ ſunt ſubiecta. Nam rectus angulus, inquit, illis eſſentiam exhibet & ipſius eſſe menſuram determinat, rectangulique trianguli ratio generalium elementorum efficit eſſentiam. Obtuſus verò vniuerſam eſſentiam ipſis tribuit ciúſque ratio formas materiales in magnitudinem augeri & omnis generis mutationem. Acutus angulus diuiduam ipſorum naturam efficit: ciúſque ratio ipſis rebus diuiſiones in infinitū præſtat. Abſolutè verò triangularis ratio interuallo diſtantem & vndequáque partibilem materialium corporum conſtituit eſſentiam. Quam ſententiam Ariſtoteles variis rationibus exagitat duobus capitibus vltimis lib. 3. de Cælo, aítque Pythagoreos, quod iſta ſua nimium amarent, idē hac in parte feciſſe, quod hi qui in diſputationibus propoſita defendunt. Omne enim quod concluditur, pro principio habentes, retinent: quaſi nō aliqua ex iis quæ concluduntur iudicari oporteat, ac ex fine maximè. Artis autem eius, inquit, quæ in faciendo cernitur, finis eſt opus: Phyſicæ verò rationis, id quod propriè ſemper ſenſui videtur. Idem cap. 2. lib. 1. de Ortu, hac in parte Pythagoreorum ſententiam cum ea comparat quæ fuit Democriti & Leucippi de corpuſculis indiuiduis: vúltque illam longè abſurdiorem videri. Quod Democritus & Leucippus cum ex corporibus corpora componunt: hoc tantum peccent quod ea quæ pro principiis vſurpant corpora indiuidua ponant: Pythagorei autē duo incommoda ſubire cogantur, nempe quod ex non corporibus corpora compónant & quod in planis quanta quædam, indiuidua eſſe volunt. Quorum vtrumque in iis eſt quæ fieri nullomodo poſſunt. De hac Pythagoreorum ſententia vide Galenum lib. 8. de placitis Hippocratis & Platonis: itémque Alexādrum Aphrod. cap. 13. lib. 2. de difficilibus Quæſtionibus.

2 Quoniam quinque figuras regulares ex triangulis duorum generum natas ad mundi compoſitionem Plato adhibet, de illíſque quatuor totidem elementis accommodat. Igni, Aëri, Aquæ & Terræ: nonnulli exiſtimant quintam, ſcilicet Dodecaedram, eſſe quinti ſimplicis corporis Ætherei: imò hoc loco abutuntur ad confirmandum illum antè Ariſt. ſimplicem quintam eſſentiam cæleſtem agnouiſſe. De quo quoniam abundè ſatis dictum eſt antea, nunc id quod eſt huius inſtituti perſequamur. Cubica figura terræ attribuitur, propter eius conſtantiam & ſtabilitatem. Pyramis igni, quia hic ſecandi & penetrandi magnam vim obtinet: quæ proprietati Pyramidis videtur reſpondere. Et quod noſter ignis qui elementaris naturam imitatur, dum ſua leuitate ſurſum nititur, in acutum verticem deſinat: baſim habeat latiorem. Sic enim quia ipſe ſua natura tenuis, oritur de craſſiore corpore in quo flamma concipitur & fouetur, tenuem figuram capit: in eámque fortaſſe vt in ſuam ſe recipit diſcedens à priore, vt impuriore. Quod tamen Theophraſtus Libro de Igne, huius imbecillitati cum à ſuo pabulo recedit, mauult attribuere. Atque hæc Plato de figura duorum corporum quæ natura extrema appellauit. Media vero cum ſint aër & aqua, his quoque figuras

eas accommodauit quas ſua ratione, per quandam ad motum atque ſtatum relationem, medias inter illas duas arbitrabatur. Aëri ſcilicet octaedtam quæ octo ſedes vel facies habet: Aquæ Icoſaedtam, quæ ex triangulis æquilateribus compoſita in facies viginti eſt diſtincta. In quibus eam quam quærimus proportionem Plato ita concludit in Timæo, Terræ, inquit, cubicam ſpeciem aſſignemus. Nam omnium quatuor maximè immobilis terra eſt, & corporalium omnium compacta maximè. Tale verò illud factum eſſe neceſſarium eſt, quod firmiſſimas tutiſſimáſque poſſidet baſes. In triangulis porrò à principio poſitis, qui æquilateres ſunt: firmiorem tutioremque quàm inæquilateres, baſin poſſident. Quamobrem ſi conuenitentem probabilémque ſequi rationem velimus, terræ id tribuamus: Aquæ deinde quod tribus reliquis eſt immobilius: igni quod mobiliſſimum, Aëri medium. Et corpus quidem minimum, igni: ſecundum ab hoc, aëri: Aquæ tertium. Cum autem pluribus modis quam quatuor (inquit Contarenus Cardinalis lib. 1. de Elementis) duæ trianguli ſpecies, quibus pro principiis Plato vtitur, in planis compoſitæ ſolidum facere non poſſent: rectè ab eodem dictum eſt aliud corpus ſimplex ab iis quatuor quæ noſtris ſenſibus obiecta ſunt, inueniri non poſſe. Sed quoniam præter has quatuor ſolidas figuras regulares, quinta etiam conſtitui poreſt ex pentagonis, quorum tria in vnum compacta ſolidum angulum faciunt ſicque duodecim, figuram complent duodecim baſium: Vt corpora quæ natura conſtant omnino reſponderent Mathematicis, quæ Pythagorici naturaliũ principia eſſe cenſebant, vniuerſo hanc Dodecaedram figuram aſcripſit. Ex quibus intelligi poteſt quintam hanc figuram non eſſe quinti corporis ſimplicis: ſed quinti magni corporis vniuerſi, ex quatuor primis corporibus ſimplicibus compoſiti. Quod etiam contra Proclum diſputat Io. Grammaticus libro de mundi Aeternitate. Quanquam aliud videtur Beſſarioni Cardinali cap. 6. lib. 1. ficut & pleriſque Platonicis. Quoniam hi fateri nolunt Platoni Cælum, aut natura ſua igneum eſſe, aut ex quatuor elementis conſtare.

3 Quadratam enim figuram & cubicam in ſolidis veteres firmiſſimam eſſe putauerunt. Ideóque Ariſt. cap. 10. lib. 1. Ethic. virum beatum in omnibus fortunæ mutationibus conſtantem, quadratum vocat: & Plato in Protagora, difficile eſſe ait virum bonum effici, manibus pedibúſque ac mente quadratum. Quanquam Celius Calcaquinus in ſuo paradoxo de perenni terræ motu, figuram cubicam verſatilem eſſe contendit: eóque per prouerbiũ dici de eo quod facile & ſua ſpõte illabitur, Teſſera verſatilius. De reliquorum autem elementorum figuris, hoc maiore probabilitate quæri poteſt quàm apte igni Pyramis accomodetur. Cum hæc penes ſuam baſin maximè firma eſſe, & à ſuperiore figura aculeata minus præmi, ideóque perpetuæ agitationi ipſius ignis cõtraria eſſe videatur: Aut cum aër agilitate motúſque celeritate aquam ſuperet, cur ille octo hedras, id eſt ſeſſus ſiue ſedes, hæc viginti habere dicatur: cum figura Icoſaedra id eſt viginti facies ſiue ſedes ſimiles habens ad globoſam proximè accedat penéque tãtum in puncto planum in quo eſt, tangat, ideóque Octaedra, quæ aëri tribuitur, longè volubilior ſit. Quod obiicit Ioannes Grammaticus libro de mundi æternitate. Sed in eo in quo ab illo Plato exagitatur, hic certè aliud ſpectauit, ſignificaréque voluit aquam magis eſſe compoſitam quàm aërem, & hunc magis quàm ignem. Quia in igne ſunt tantùm trianguli primi 24. in aëre 48. in aqua 120. vt paulo pòſt accuratius docebitur, & à Plutarcho pluribus eſt expoſitum in huius ſententiæ interpretatione, libro de defectu Oraculorum. Quo loco ſubtilius etiam hic in Platonis doctrina philoſophatur hoc modo. Plato eos oppugnans (inquit) qui vniuerſum dicunt eſſe vnum, & id quod eſt, dicit eſſe, & idem & alterum: præterea

motum & ſtatum. Itáque cum iſta quinque ſint, profectò admirandum non eſt, corporeorum illorum quinque elementorum ſingulorum ſimulachra & imagines naturam eſſe molitam, non integra tamen, neque ſincera, ſed quódque cuiuſque poteſtatis maximè particeps. Nam Cubus planè ſtatus proprium corpus eſt, propter æquorum laterum ſtabilitatem & firmitatẽ: Pyramidis autem igneã mouentémque naturam in gracilitate laterum & angulorum acumine quiuis agnoſcat: at Dodecaedri natura quæ alias figuras complectitur, eius quod eſt imago in vniuerſitate corporata extitiſſe videtur. E duobus reliquis Icoſaedron, alterius formam, Octaedron eiuſdem, adepta ſunt: quorum vnum aërem, qui naturam omnem in ſua ſpecie continet, alterum aquam, quæ temperatione in plurima qualitatum genera conuertitur, edidit.

4 Triangulorũ rectis lineis cõſtantium (quales ſunt quos ad elemẽtorum compoſitionem Pythagorei adhibent) diuiſio duplex eſt: vna à laterum cõparatione ſecundum quantitatem: altera ab angulorum quos laterum compoſitio facit, diuiſione. Priore modo triangulorum tria genera ſunt. Nam in Iſopleuro latera omnia æqualia in Scaleno contra, omnia inæqualia. In Iſoſcele duo crura inter ſe æqualia, tertium latus quod pro baſi eſt, illis inæquale. In quorum diſtinctione cauendũ eſt ne latera quando abſolutè dicimus, ea cum cruribus confundamus. Poſteriore verò cũ angulus omnis aut rectus, aut acutus, aut obtuſus eſſe dicatur, omnis quoq; triãgulus aut tres angulos acutos habebit, vt Iſopleur⁹, aut vnũ rectum, aut vnum obtuſum, ex quo rectangulum, aut obtuſangulum dicere aud eamus. Quoniã nũquã triãgulus angulos rectos, aut obtuſos reipſa plures vno habere poteſt. Sicut ex eo intelligitur quod cum omnis triãguli tres anguli interiores ſint æquales duobus rectis (quod cõfirmat Ariſt. Familiare exemplũ in logicis) & acutus minor ſit recto obtuſus eodem maior: non poteſt neque duos obtuſos neque duos rectos habere. Alioqui tres anguli ſimul ſumpti eſſent maiores duobus rectis. Iam verò quia in angulis quod rectum eſt, idem quoque natura finitum & primum (nam de acutis & obtuſis quidam magis minúſve tales in infinita varietate eſſe poſſunt, atque horum ratio, ex recto vt natura priore, atque tanquam ex regula deducitur) idcirco illi in triangulis, natura primos cæterorum elementa & principia eſſe voluerunt rectãgulos. Quibus efficitur in talibus principiis Iſopleuro locum non eſſe: quoniam ſicut dictum eſt, omnes angulos habet acutos. Quãquam à Proclo rectè ſcriptum eſt Commentario 2. in Euclidem, eiuſmodi triangulum trium elementorum, ignis ſcilicet Aëris & Aquæ cauſam eſſe proximam: ſicut & terræ quadrangulum. Sed aliud eſt cauſam effectui proximam dicere, aliud natura primam. Vt in Analyticis Poſter. Ariſt. docet & in re propoſita ex ſequentibus intelligetur. Porrò cum reliquæ ſint duæ ſpecies, Iſoſceles & Scalenus: his vt re ipſa, vel certè poteſtate, habentibus vnum angulum rectum natura primum, vtendum eſt ad quatuor primorum corporum compoſitionem. Iſoſceles autem, vt Plato ait, vnicã habet naturam: Scaleni tria latera inæqualia habentis, ſpecies ſunt infinitæ: in quibus primum ſtatuit omnium pulcherrimam eſſe deligendam. Deinde aſſumit in eiuſmodi varietate infinita pulcherrimum eſſe triangulum ſcalenum, ex quo conſiſtit triangulus triũ laterum æqualium, qui Iſopleurus appellatur, tandémque ſubiicit talem eſſe triangulum Scalenum in quo longius latus minimo latere, potẽtia triplo maius eſt, ad medium verò obtinet eam proportionem quæ ſeſquialtera. In quo obſeruandum eſt Platonem eſſe loquutum de laterum proportione: Alcinoum autem hoc loco ſcaleni tres angulos inter ſe cõtparaſſe, & in infinita eius comparationis varietate (quæ in natura principij rationem habere non potuit) eam ſpe-

ciem primã ſtatuiſſe, in qua angulus vnus rectus eſt: reliqui duo alterum rectum ita æquant, vt vnus eorum huius duas tertias partes complectatur, reliquus verò eiuſdem reliquam partem tertiam. Ita ſcilicet vt huius maximus angulus (qui idem quoque rectus eſt) ad minimum, proportionem obtineat triplam, ad medium autem, ſeſqui: medius vero ad minimum, proportionem duplam. Quę quidem proportionis varietas per numeros graduum ſic poteſt exprimi: vt maximus angulus idémque rectus ſit centum & octoginta graduum, medius, graduũ centum & viginti: minimus, graduum ſexaginta. Quibus poſitis, ex tali ſcaleno & Iſoſcele tanquam ex primis principiis (per medium tamen Iſopleurum, qui idcirco dicitur non habere rationem primi principij) ſic componit quatuor figuras regulares quæ quatuor elementis ſunt accommodatæ. In quarum ſingularum compoſitione duo gradus ſunt conſiderandi, hoc modo. In terra Iſoſceles dum in planis per quaternarium multiplicatur, primo quadratũ parit: deinde hoc multiplicatum ſenario, abſoluit ſex latera figuræ cubicæ. Sicque Iſoſceles, vt modo ex Proclo dicebamus, primum eſt terræ principium, quadratum vero, proximum. In igne ſex Scaleni tales quales delegimus, in plano compoſiti, faciunt vnum triangulum æquilaterum. Deinde quatuor trianguli æqualia latera habentes, in ſolidis coniuncti, pyramidem componunt. Quare & in Scaleno primum eſt huius principiũ: in Iſopleuro proximũ. Eadẽ ratione octo triãguli æqualium laterũ ſiue Iſopleuri, aërem proximè conſtituunt: at hi ſinguli, ſex ſcalanis conſtant. Ex quibus efficitur ignis prima principia, Scalenis 24. Aëris autem his 48. contineri? Aquæ item proxima compoſitio erit ex 20. triangulis æqualium laterum: prima verò ex Scalenis 120. in quos illi viginti trianguli æqualium laterum tanquam in prima principia diſſoluuntur. Ex quorum comparatione Plato voluit intelligi quam rationem adinuicem quatuor hæc elementa obtineant. Nam quia ignis, aër & aqua pro primo principio Scalenum habent, Terra verò Iſoſcelem: colligit non poſſe hæc omnia in ſeinuicem ita diſſolui atque permutari, vt ex multis paruis pauca ingentia, vel è conuerſo efficiantur. At illa tria priora poſſe. Cum enim, inquit, hæc ex vno facta ſint omnia, quando maiora ſoluuntur, multa exigua ex eiſdem conſtituuntur, paruas congruáſque ſibi figuras adepta. Rurſus quando multa per triangulos diſperguntur amplificata, vnum vnius molis faciunt numerum magnámque aliam ſpeciem vnam perficiunt. Atque etiam ampliùs ſignificauit quæ in numeris triangulorũ ex quibus tanquam ex primis principiis tria elementa conſtant, proportio exiſtit, inter 24. 48. & 120. eandem eſſe in tenuitate & denſitate ſubſtantiæ inter ignem, aërem & aquam. Vt ſcilicet aër duplo ſit denſior igne, ſicut illius triãguli 48. ad 24. (qui ignem componunt) duplam proportionem habent. Quod idem de comparatione aquæ cum illis ſecundum numerum triangulorũ primorum eſt iudicandum. Eadem fundamenta Ariſtoteles quidam ex parte ſecutus, docuit ea tantum in ſe inuicem permutari poſſe quæ conſtant materia eiuſdem generis. Quibus ſolis agendi patiendique viciſſitudinem tribuit lib. 1. de Ortu. At certè in huius doctrina illud magis phyſicum eſſe videtur, quod in quatuor elementis obſeruans ſecundum primas qualitates variam naturæ cognationem atque diſſimilitudinem, fatetur lib. 2. poſſe quidem eorum quodlibet in quoduis permutari: ſed in quibuſdam hoc eſſe faciliùs, vt in his quæ vnam qualitatem quodammodo cõmunem habent in aliis, quæ vtraque qualitate pugnant, difficiliùs. Quoniam, vt ait, vnum facilius mutatur quàm duo. Nam & ipſe Plato terræ in reliqua elemẽta permutationem agnoſcit, quam tamẽ hoc loco negat in primo principio cum illis cõmunicare, eámque ſic explicat in Timæo. Terra cum in ignem inciderit,

eius acumine diſſoluta, fertur reſoluta in ignem, aut aërem, aut aquã, quouſque partes ipſius congreſſæ iterum, ſibi inuicem copulatæ, terram reficiant. In celeritate autem vel tarditate motus eandem inter elementa proportionem eſſe vult, quam baſes in illis obtinẽt. Ex his omnibus, inquit, quod baſes pauciſſimas habet, velociſſimum eſt neceſſariò. Eſt enim ad penetrandum promptiſſimum: quippe cum prorſus ſit omnium acutiſſimum. Leuiſſimum quoque, cum ex pauciſſimis partibus eiſdem conſtet. Quod ſecundum eſt, ſecundo loco hęc habeat oportet: Tertium, tertio. Ad hæc autem omnia apertius intelligenda valẽt quæ de angulo ex Pythagoreis & Platonicis, locis variis ſcribit Proclus Commentario in Euclidem: Primum, notam eſſe & imaginem coarctationis quæ diuinis ineſt, ordiniſque quo diuiſa in vnum, partibilia in impartibilem naturam, multáque copulantem communitatem colliguntur. Ideóque ab Oraculis, angulares figurarum coniunctiones, nodos nuncupati: quia imagines ſunt vnionum coarctantium diuinarúmque coniunctionum: per quas ea quæ natura diſcreta ſunt, ſibi inuicem cohęrent. Deinde idem adiicit eos angulos qui in ſuperficiebus ſpectantur, ipſarum rerum vniones exprimere magis immateriales, ſimpliciores & perfectiores. Eos verò qui ſunt in ſolidis, iam ad inferiora progredi, magiſque diſiunctis rebus communitatem & omnino partibilibus, eiuſdem naturæ vnionẽ tribuere. Rurſus eorum angulorum qui ſunt in ſuperficiebus, quoſdam primas harum formas mixtáſque affingere, alios eas quæ infinitatem progreſſionum in ipſis exiſtentium complectuntur: nonnullóſque intelligentes formas vnite, vt qui ad circulos pertinent: alios ſenſibilibus accommodari & rationum in his exiſtentium coniunctionem prębere, vt rectilineos: alios eſſe mixtos, qui res eas copulant quæ inter has & illas locum medium obtinent. Quæ faciunt vt intelligamus, cur pro principiis elementorum, quæ prima ſunt ſenſibilia corpora, eos tantum angulos Alcinous ex Platone ſumat qui & in planis ſpectantur, & rectis lineis cõſtant. Cum verò rectilineorum angulorum tres ſpecies ſint, Rectus, obtuſus & acutus, quia recti omnes æquales ſunt inter ſe, ſui ſimiles, vel potius omnino iidem, idcirco hos Pythagorei conſecrant diis puris & immaculatis, vt authoribus diuinæ prouidentiæ, qua inferiora reguntur. At quia acuti & obtuſi maioris & minoris inæqualitate diſtincti ſunt, & ſecundum hæc ipſa motum infinitum habent, hos illi referunt ad Deos progreſſionis & motus, qui rebus ipſis natura conſtantibus varias facultates dicuntur tribuere. Quibus etiam explicari poteſt cur in triangulis elementa primo conſtituentibus, Plato potiſſimum affectauerit angulum rectum: nec tamen eorum originem ſine acuto & obtuſo potuerit explicare. Quoniam, vt idem Proclus alio loco ſcribit, obtuſus angulus elementis vniuerſam ſubſtãtiam tribuit, eiúſque ratio materiales formas in magnitudinem auget & in omnis generis mutationem: acutus verò illorum naturam diuiſibilem efficit. Addit etiam hic in triangulis Aequilaterum omnium eſſe optimum & circulo diuiniſque animis ſua æqualitate & ſimplicitate maximè cognatum. Quoniam, inquit, menſura inæqualium æqualitas eſt, quemadmodum inferiorum omnium diuinitas. Ex quo colligi poteſt cauſa alia ab ea quæ ſuperius eſt reddita, cur Plato in primis elementorum principiis æquilaterum triangulum non vſurpauerit.

IN MVNDO HOC, DE CVIVS CORPOre dictum eſt, obſeruat animum & mentem, in iiſque idem & alterum: quæ duo apud Platonem ſunt rerum omnium principia. Deinde hæc etiam cæleſtibus corporibus accommodat, ſingulorúmque proprios motus diſtinguit.

CAP. 12.

1 *Ex corporibus ad eas facultates quæ in animo apparent, huius doctrinam inſtituit.* 2 *Nam cum omnia quæ ſunt, animo diiudicemus, meritò rerum omnium principia huic inſita eſſe voluit: vt eorum quæ occurrerent quodlibet, per id quod cognatum eſt & familiare contemplantes, conſonam functionibus eſſentiam huic accommodaremus. Cum itaque diceret ſubſtantiam quandam eſſe intelligibilem, indiuiduam, aliam quoque circa corpora diuiduam poſuit: declarans vtriuſque cognitionem intelligentia poſſe parari. Videns autem in intelligibilibus idem, & alterum in ipſis diuiduis, ex his animum compoſuit* 3 *Aut enim ſimile ſimili cognoſcitur, (vt Pythagoreis placet) aut, vt Heraclito Phyſico, diſſimile diſſimili.* 4 *Quando autem mundum genitum eſſe ait, non ſic accipiendum eſt quaſi fuerit aliquod tempus in quo mundus non eſſet: ſed quia ſemper in generatione eſt, atque arguit exiſtentiæ huius cauſam quandam eſſe priorē, & ad principij rationem magis accedentem. Neque verò mundi animum, qui ſemper fuit, Deus procreat, ſed exornat: atque hunc procreare dicitur, ad ſe ipſum eius mentem conuertens illámque excitās quaſi ex caro quodam & profundiſſimo ſomno. Vt in ipſius intelligibilia intuens ſpecies & formas excipiat, illius notiones appetens. Perſpicuum*

igitur eſt mundum animal eſſe & intelligentiæ particeps. Nam cum hunc optimum Deus eſſe vellet, conſequens erat vt animatum & intelligentem faceret. Quandoquidem opificium animatum inanimato omnino præſtantius eſt, & intelligens non intelligente. 5 Nec fortè ipſa mens ſine animo poterat ſubſiſtere. 6 Animo verò ſic fuſo à medio ad extrema, accidit vt mundi corpus circulo complecteretur & circumtegeret: ſicque per omnes mundi partes idem extenſus, hunc colligaret atque coniungeret. Adeo vt quæ illius externa ſunt, eadem internis præſint. 7 Animus quidem externus indiuiſus permanſit, internus autem in ſeptem circulos diuiſus, à principio ſecundum dupla & tripla interualla diſtributus. Iſque qui ab indiuidua ſphæra comprehenditur, eidem reſpondet: alteri autem is qui diuiſus. Motus enim cæli omnia complexu ſuo continentis, erroris neſcius, vnus eſt & ordinatus. At verò interiorum orbium, varius, ortibúſque & occaſibus permutatur: atque ex eo erraticus appellatur. Fertur autem extimus orbis ad dextra, ab ortu in occaſum incitatus: interior verò retrorſum ad ſiniſtra, ab occidente in orientem, mundo obuiam eundo. Stellas autem & aſtra Deus ipſe eſt fabricatus, & horum quædam inerrantia, ad cæli noctiſque ornatum: quæ in numero ſunt maximo. Alia verò ad numeri temporiſque originem, & eorum quæ ſunt illuſtrationem. Quæ ſeptem ſunt. 8 Etenim tempus fecit motionis mundi interuallum, vt imaginem ſempiternitatis: quæ menſura eſt ſtatus mundi ſempiterni. Errantium quoque ſyderum nō eadem vis. Siquidem Sol dux eſt omnium, detegens & illuſtrans vniuerſa. Luna verò ratione poteſtatis ſuæ, ordine ſecunda cernitur. Cæteri

Planetæ ſecundum ſuam conditionem, inter ſe quãdam rationem obtinent. Luna quidem menſis menſuram conficit: eo ſpatio circulum ſuum abſoluens, & tanto Solem complexa. Sol autem anni. Quoniam per Zodiacum excurrens, anni tempora adimplet. Reliqui pro ſua quiſque ratione proprios ambitus conficiunt: qui non quibuſuis noti ſunt, ſed eruditis. Ex iis autem omnibus perfectus numerus & tempus exurget, cum ad idem punctum omnes regreſsi, eum habebunt inter ſe ordinem, vt ſi linea recta animo concipiatur ab inerrante orbe in terram ad pares angulos producta, in hac omnium centrum conſpiciatur.[9] Cum igitur ſeptem ſint ſpheræ in ſphera errante, in his corpora ſeptem aſpectabilia, ex ignea ſubſtantia plurima, Deus fabricatus, ipſis globis ex errante & altero circulo participantibus accommodauit. Lunam quidem in circulo à terra primo poſuit: Solem in ſecundo: Luciferum & Mercurij ſtellam, quæ ſacra dicitur, in eo cuius cum Sole par eſt & æqualis conuerſio: qui tamen ab hoc diſtat. Supra autem reliquas poſuit, ſecũdum propriam cuiúſque ſpheram. Tardiſsimam quidem omnium ſtellam quam Saturni nominant, in ſphera inerrantibus proxima: ab hac verò tarditate ſecundam, Iouis: ſub qua ſtella Martis. Octaua poteſtas, quæ ſuprema, has omnes eſt complexa. Omnia verò hæc, animalia intelligentia & Dij, & globoſa figura prædita.

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 12.

1 Apud Platonem in Timæo, animæ compoſitio antecedit exactam explicationem eorum quæ pertinent ad corpus: Ex qua collecta ſunt ea quæ tradita capite ſuperiore. Sequitur verò alteram eiuſdem rudem deſcriptionem, in qua de ma-

teria prima pauca dicuntur. Quem ordinem Alcinous hoc loco non eſt ſequutus. Cur verò Plato de anima mundi prius diſſerendum arbitretur, quàm de eiuſdẽ corpore, idem ſic explicat. Omnibus his de cauſis, inquit, mundum opifex eius beatum deum effecit: ſed animam haud ita vt modo dicere cœpimus, tum deniq; cum corpus ei effeciſſet, procreauit. Neque enim qui hæc coniunxit, parere iuniori antiquius permiſiſſet. Sed nos multa, vt pote fortunæ participes, inconſideratè & temerè loquimur. Ille verò tam generatione quam virtute priorem antiquiorémque animam corpore conſtituit: vt pote quæ obedienti corpori eſſet imperatura. Eadémque ratione in Epinomide & lib. 10. de legibus, ſcribit animã quouis corpore eſſe antiquiorem. Ex quo exiſtit in theologia Chriſtiana dubitatio, quod in hac primum hominis corpus de terra formatum dicitur, deinde in hoc anima cum diuino ſpiritu immiſſa. Quam ita explicat D. Chryſoſtomus cõmentatio in cap. 2. Geneſæos. Si anima dignior eſt corpore, inquit, quare indignius primo formatum eſt & poſtea quod eminentius? Non vides, dilecte, quod & in creaturis hoc idem vſuuenit. Sicut enim cœlum & terra, Sol & Luna & cætera omnia formata ſunt & irrationalia animalia, & poſt hæc omnia, homo, horum principatum ſuſcepturus: ita & in hominis formatione, prius corpus producitur & poſtea anima, quæ dignior. Et ſicut animalia miniſterio hominis vtilia futura, ante hominem formantur, vt paratum haberet miniſtrum is ad cuius vſum creabantur: ita etiam corpus ante animam formatur, vt cum ſecundum ineffabilem creatoris ſapientiam anima produceretur, poſſet ſecundum ſuas potentias operari per corporis motionem. Apud Ariſtotelem autem in communi comparatione formæ cum ſua materia, obſeruandum eſt formam illa priorem natura & eadem poſteriorem verè dici: ſed ipſius naturæ ſignificatione diuerſa. Nam vt hæc naſcendi ordinem ſignificat, quia in eo aliquid primum ſubeſſe oportet, deinde hoc informari, materia natura prior eſſe dicitur. At vt eadem natura pro rei cuiuſque eſſentia & ſumma perfectione vſurpatur, forma materiam antecedere merito dicitur. Quia materia à ſua forma primam eſſentiæ perfectionem capit. Ex quo hoc etiam accidit vt eadem forma phyſica à ſua materia ratione & cogitatione ſeparari poſſe dicatur capite ſecundo libri ſecundi Phyſic. Quo modo in huius doctrina partes toto priores ſunt natura; id eſt naſcendi ordine, quia totum ex partibus conſurgit: & totum natura prius partibus, vt ciuitas domo libro primo Politi. quod ex toto partium perfectio ſpectetur & ad illud tanquam ad finem referatur. De quo ipſum Ariſtotelem audiamus cap. 1. lib. 2. de partibus animalium. Cum contra in rerum origine, inquit, atque in eſſentia contingat, & quæ origine primæ ſunt, natura ſint poſteriora, quodque natura primum eſt, idem quoque origine ſit vltimum: Materia origine prior erit, ratione verò eſſentia rei cuiuſque & forma. Quod antea contra Academiæ noſtræ Theſſalum methodicum à nobis notatum eſt in poſteriore diſputatione de Methodo & contra eiuſdem ſectatorem Logodędalum, repetitum in caput nonum Alcinoi. Ad huius autem initij explicationem pręter ea quę ſatis multa contra eundem Logodędalum in noſtra admonitione obſeruata ſunt, pertinet locus nobilis apud Proclum libro de anima & dęmone, in quo docet potentias cognoſci ex actionibus, quarum ipſę matres ſunt. Mediam namque inter actionem & eſſentiam eſſe ipſam potentiam: quę producta eſt ab eſſentia, actionem verò producit. Ideóque diuina numina quę inter nos deóſque media ſunt, potentię nomine à Platonicis ſolere exprimi. Quoniam vera eſſentia verúmque eſſe penes Deos exiſtit.

Potentia verò diis ritè miniſtrans in dęmonibus habet locum. Actio denique & eff:ctio per eorum potentiam foras progreſſa, verſatur in nobis. Similis locus eſt apud Ariſt.cap.4.lib.2.de anima.

2 In hoc permulti de veteribus inter ſe conuenerunt, quod cum arbitrarentur ſimilibus ſimilia cognoſci,&animatum ab inanimato cognoſcendi facultate potiſſimum eſſe diſtinctum,animæ rerum omnium principia ineſſe, vel potius animam eſſe hæc ipſa,dixerunt:vt per hæc poſſet omnia cognoſcere. Sed prout extiterunt illorum variæ ſententiæ de rerum principiis, ita de animæ natura variè ſunt loquuti. Quare Empedocles cùm rerum omnium principia, efficientia quidem in concordia & diſcordia, materiam autem in quatuor elementis poſuiſſet, de animæ natura & eſſentia ſic eſt loquutus

Terram namque homines ex terra vidimus ipſi,
Sic genus ex vnda noſtrum cognouit & vndam,
Aethere diuinum ſic æthera, & ignibus ignes,
Viſus amore amor eſt, triſti diſcordia lite.

Sic enim Ariſtoteles hos verſus interpretatur cap.2.lib.1.de Anima. Quanquam Galenus lib.7.de decretis Hippocratis & Platonis, ipſum Platonē ſequutus eoſdem non ad animæ eſſentiam refert, ſed primis propriiſque quinque ſenſuum inſtrumentis accommodat. In quo Plato ab eodem Ariſtotele reprehenditur libello de ſenſu. Sentimus,inquit Galenus, reuera terreſtri ſenſu tactus, terreſtrem inſitam in rebus naturam: Lucidiſſimo, qui eſt viſus, lucidam: non ſecus etiam aëreo auditus ſenſu, proprias aëris affectiones dignoſcimus. Quemadmodum guſtatu qui humidus natura ſpongioſuſque eſt, ſuccorum qualitates nobis innoteſcunt. Illius verò ſententiæ de animæ eſſentia, quàm veteribus philoſophis maximè familiarem fuiſſe diximus, hanc rationem reddit Ariſtoteles eodem cap.2. lib.1.de Anima. Qui cognitionem, inquit, in anima & ſenſum rerum quæ ſunt, ſpectarunt, hi animam principia dicunt, & qui plura faciunt, ea ipſa plura principia animam eſſe dicunt. Qui verò vnum, hoc ipſum. Vt Empedocles, ex elemētis omnibus. Eodémque modo Plato in Timæo animam ex elementis facit. Rem enim ſimilē ſimili cognoſci. Quæ Ariſtotelis dicta cū hoc contextu magna ex parte conſentiunt. Ea verò animæ compoſitio de qua nunc Alcinous loquitur ex eodem & altero, vt duobus vniuerſæ naturæ principiis, ſic à Platone explicatur in Timæo. Ex ſubſtātia quæ indiuidua, inquit, & ſemper eadē ſibi iſiſque eſt, & ex ea rurſus quæ circa corpora diuidua ſit, tertiā ſubſtantiæ ſpeciem commiſcuit mediam: quæ rurſus eſſet naturæ ipſius eiuſdem & naturæ ipſius alterius particeps: eámque per hæc mediam conſtituit inter indiuiduā ſubſtantiam & eā quæ circa corpora diuiditur. Et cum tria ſumpſiſſet, in vnam ſpeciem omnia temperauit. Ariſtoteles eodem loco aliam quoque ex eodem Platone animæ compoſitionem colligit ex principiis Geometricis & Arithmeticis. Quoniam hic, vt antea diximus, Pythagoræ doctrinam ſequutus, in vniuerſa philoſophia rebus mathematicis valdè eſt oblectatus. Similia, inquit Ariſt. à Platone in libris quos de philoſophia ſcripſit, tradita ſunt. Ipſum enim animal ex vnius idea primiſque lōgitudine, latitudine & altitudine conſtare, cæteráque eodem modo. Præterea alio etiam modo hæc tradit, mentem eſſe vnum, duo ſcientiam: Vno enim modo ad vnum referri. Latitudinis autem numerum opinionem, ſoliditatis verò ſenſum eſſe. Numeros enim ſpecies ipſas & principia dici rerum omnium, eóſque eſſe ex principiis & elementis. Iudicari autem res partim mente, partim ſcientia, alia opinione, alia ſenſu. Hos verò numeros ſpecies eſſe rerum omnium. In illa

autem priore ſententia quæ verſibus Empedoclis antea explicata eſt, quoniam cum reipſa ſentimus primi inſtrumenti commutationem quandam (alteratioñe dicere audeamus) fieri neceſſe eſt. Galenus eodem libro concludit inter inſtrumentum & qualitatem quæ ſentitur, naturæ ſimilitudinem intercedere oportere: quòd ſimilia à ſimilibus (vt frequenter eo loco repetit) ſecundum naturam alterentur. At Ariſt. cap. vltimo lib. 2. de Anima, contraria à contrariis pati vult, eóque effici arbitratur ſi ſenſu percipere atque intelligere, pati quiddam ſit, hoc in naturæ diſſimilitudine inter id quod ſentit atque ſentitur, potius quàm in ſimilitudine conſiſtere. Sed ille fortaſſe ſimilitudinem ſpectauit ex poteſtate: hic diſſimilitudinem ex actu & energia. Sic enim idem docet libro primo de ortu, agentia patientibus penes materiam, cuius eſt poteſtas, eſſe ſimilia: penes qualitatem autem ſecundum quam fit actio, initio diſſimilia eſſe: tandem verò, cum ipſa actio ſuum finem adipiſcitur, ſimilia effici. In cuius doctrina id dubitationem habet quod libello de ſenſu, oculos ſuapte natura & reipſa pellucidos eſſe vult, vt à medio pellucido moueantur: at eodem libro, inſtrumentum odoratus poteſtate tantum igneum eſſe ait, vt odores qui aliqua ex parte fumidã & igneam naturam habent, poſſit excipere. Ex eóque concludit, rectè inſtrumentum hoc eſſe poſitum in eo loco qui cerebro frigido & humido vicinus eſt: quòd frigoris ſubiectum, ad recipiendum calorem vim habeat. Sed his prætermiſſis, nunc aliud agamus & ad animę compoſitionem ex tribus vniuerſæ naturę principiis redeamus. In hac Plutarchus libro de animę procreatione, eos reprehendit qui idem quietis, alterum motionis vim animæ præſtare crediderunt: illáque tria ad huius facultates refert, quas ex illis ita diſtinguit. Ergo magni operis fuerit, inquit, explicare vnde anima iſtam agitationem rerum ſenſum mouentium perceptricem & opinatricem adepta ſit aliam ab intelligente & in ſcientiam deſinente: niſi ratum firmúmque ſtatuas nunc à Platone non abſolutè animam, ſed mundi animam ex ſubiectis naturis confici, vna præſtantiore & indiuidua, altera deteriore quàm corporibus diuiduam appellauit. Quæ non alia profectò eſt quã agitatio opinatrix & viſorum informatrix, cum his quæ ſenſum mouent conſentiens. Haud ſanè natiua illa quidem, ſed non ſecus quam altera, ex ęterno cohęrens. Natura quippe cum intelligentem vim ſortita ſit, etiam opinationem habebit: ſed illam immobilem, impatibilem, in materia ſemper manente conſidentē: iſtam diuiduam & vagam, vt quæ materiã ſemper mouentem & caducam apprehẽdat. Neq; enim quod ſenſum mouet ordinatũ erat, ſed deforme & interminatum in eóque collocata vis, neque opiniones articulatas, neque motiones cõſtantes & ratas habebat: ſed plerúmque inani quodam ſomnij ludibrio fucatas, & temerè turbulentéque ſe iactantes, quibus quod corporatum erat ſollicitabatur & perturbabatur, niſi fortè fortuna in meliorẽ partem incurreret. Nam media inter vtrámque erat, vtriſque conſentientem & cognatam indolem ſortita, ſenſu materiã vſurpans, iudicio ea quæ intelligentia continentur, vendicans. Denique toto eo libro id ille agit, vt doceat in anima alterum differentiam partium & facultatum ſignificare: idem autem in illa differentia certum ordinem ac proportionem: Atque ſecundum eadem principia numeros rationibus harmonicis colligatos in anima ita miſceri, vt illis inſitum alterum, differentiam pariat, idem autem in ipſa differentia, ordinem. Quemadmodum in cælo cum eodem apparet alterum, ex inerrantium conuerſione: cum altero idem, ex errantium ordine. Quibus omnibus effici arbitratur, in vniuerſa natura duo hæc principia idem inquam & alterum, reperiri: ſed in cæleſti vincere ipſum idem, in terrena vero & caduca natura, alterum. Quæ omnia ſic intelligenda ſunt, vt eiuſmodi principia

nullam in anima compoſitionem reuera ſignificent: ſed vt Proclus ait, tantum exprimant medium illius naturã inter ea, quæ propriè in intelligentiam cadunt, & quæ ipſos ſenſus mouent. Nam vt illa ſentiendo, cum corpore communicat, quodammodo fit particeps diuerſitatis & mutationis eius quæ in ipſum corpus cadit. Vt autem in intelligendo quo ad poteſt à corpore ſe ipſa ſeparat, eam conſtantiam retinet quam ipſum idem apud Platonicos ſignificat. Quo modo vitabimus quod contra hãc compoſitionem ex Seuero Platonico cõmemorat. Euſebius cap.10.lib.14.de Euangelica præparatione. Si ex paſſibili, inquit, atque impaſſibili ſubſtantia, diuinitus anima conſtituta eſt, quaſi ex albo & nigro medius quidam color, neceſſe eſt tempore ſeparatis extremis, eam penitus diſſolui. Quare non immortalis, ſed mortalis ea erit. Conceditur enim quæcũque natura ſine cõtrario non ſunt, ea ſpatio tandem temporis diſſipari. Si ergo anima quoque ex impaſſibili atque paſſibili ſubſtantia facta eſt: neceſſe eſt, quemadmodum ſiccum ab humido, calidum à frigido, leue à graui, dulce ab amaro, album à nigro, ſic & ipſam tempore diſtrahi ſoluta contrariorum compagine. Cum vnumquódque ad naturam ſuam neceſſario tendat. An non videmus quod graue eſt, quamuis à leuiore victum eleuetur, deferri tamen & aſcendendi tarditatem atque difficultatem coniunctione ſua afferre? Ac ſimiliter leue quamuis ad inferiora cogatur, ad ſuperiora tamen niti? Quæcunque enim ex duobus contrariis coniuncta ſunt, impoſſibile eſt eodem modo ſemper manere. Sed non eſt certè anima ex duobus contrariis compoſita, ſed ſimplex natura & incorporea. Vnde rectè Plato eam immortalem putauit. Verum quoniam ex anima & corpore cõſtare hominem ab omnibus dicitur, ac paſſiones quæ nobis ſponte contraque accidunt, animæ paſſiones eſſe dicuntur: hoc ſigno multi deducti, paſſibilem ſubſtantiam eius corporalem mortalémque opinati ſunt. Plato vero impaſſibili eius naturæ, paſſibilem ſubſtãtiam annectere conatus eſt. Atque hæc quidem Euſebius de eodem & altero in ipſa anima. Cuius alia quoque compoſitio ex numeris quam paulo poſt attingit tantum Alcinous ex Platonis Timęo: atque ideo de hac paulo pluribus nobis hoc loco differẽdum. De qua ſic ille in Timęo. Vnam principio, inquit, ex vniuerſo portionem accepit. Secundam autem primæ partis duplam. Deinde tertiam, quæ ſecundæ ſeſquialtera eſſet, primæ tripla. Poſtea quartam ſecundæ duplam. Quintam deinceps tertię triplam. Sextam primæ octuplam. Poſtremo ſeptimam quæ partibus ſex & viginti primam excederet. Quæ proportionis diuerſitas in his ſeptem numeris ſpectari poteſt 1.2.3.4 8 9.27. In quibus videtur alludere ad veterum heptacordon, illis inter muſica inſtrumenta celeberrimum. Deſinunt autem illi ſeptem Platonici numeri in 27. qui ternarij cubus eſt: in quo propter ternarij dignitatem maxima numerorum perfectio ab eiſdem eſt poſita: ideóque illa animæ accommodata, vt formæ omnium perfectiſſimæ & reliquarum naturalium perfectionem in ſe adeptæ. Nam cum apud Pythagoreos, quos hac in parte Plato ſequutus, numeri duplices ſint, quidam primi & exemplares, alij ſecundi & ſenſilibus rebus accommodati, omnia quæ natura conſtant, facta eſſe in numero, nihil eſt aliud quam rebus ſingulis inſitam perfectionem, quæ formæ eſt cum materia communicantis, deriuatam eſſe ex forma exemplari, quæ conſiſtit in numeris, quos iidem appellant ſeparatos. Itaque poſitis iiſdem fundamentis, quæ vſurpata ſunt in ſuperiore opinione de compoſitione animæ ex eodem & altero, vt anima per ſimilitudinem poſſet cognoſcere eam perfectionem quæ ſingulis rebus inſita, ad numeros reuocatur, rationi fuit conſentaneum, vt eadem ex numeris primis componeretur, & ex iis in quorum cõparatione perfectiſſima proportio cerneretur, eadémque ad natu-

ram

ram & functiones animæ accommodata:quales illi eos eſſe volunt qui paulò antè ſunt enumerati. In quibus cum interualla ſint ſex,ex iis tria, extremorũ proportionem habent duplam:reliqua verò totidem,duplam. Nam vna ex parte.2. ad 1.4.ad 2.& 8.ad 4.proportio dupla. Ex altera verò.3. ad eandem 1.9. ad 3.27. ad 9.proportio tripla. Vnde ab eiſdẽ Pythagoreis vnitas, parimpar nominatur: quod hæc prima ſui multiplicatione modo duplata, modo triplata, ex ſe quaſi pariat duos primos numeros vnum parem, binarium, alterum imparem, ternarium. Porrò apud eoſdem par in ordine eſt infinitorum:ſicut impar in ordine finitorum,quemadmodũ colligi poteſt ex Ariſt.lib.1.Metaph.& cap.6.lib.1.Ethic. Itaque in compoſitione animæ cum ab illis vſurpantur, binarius primus numerus par,cuius ad vnitatem proportio dupla,& ternarius primus numerus impar, cuius ad eandẽ proportio tripla,ſignificatur illã in ſuis principiis cõmunicare cũ rebus natura ſua finitis & infinitis. Sunt autem Platonicis res corporeæ fluentes, infinitæ:quia natura ſua valdè indeterminatæ ſunt & inconſtantes: intelligibiles autem finitæ,quia ſemper eiuſdem naturæ ſunt & conſtantis. Ex quibus intelligitur hanc poſteriorem harmonicam animæ compoſitionem ex numeris ſecundum dupla & tripla interualla diſtributis,redire quodammodo ad eadem fundamenta cum illa ſuperiore,ex eodem & altero. Quoniam in vtraque Pythagorei docere conantur animæ, in eſſentiæ principiis, ſimilitudinem quandam cum rebus omnibus intercedere:in qua cõſiſtit cauſa facultatis quam eadem habet ingenitam ad res omnes cognoſcendas. De qua obſeruatione dignum eſt quod ſcribit Proclus Commentario primo in Euclidem. Cũctæ res Mathematicæ,inquit, primum in ipſa anima ſunt, & antè numeros numeri qui per ſe mouentur,& ante apparentes figuras figuræ vitales, & antè ea quæ concinnata ſunt, harmonicæ rationes:& ante corpora quæ circulariter mouentur,inuiſibiles circuli producti ſunt. Horúmque omnium vbertas, ipſa eſt anima,& iſte ornatus alius eſt qui ſe ipſum producit,& à proprio producitur principio,& vita ſe ipſum explet, ab opificéque ſine corpore ac ſine dimenſione expletur, & quando ſuas promit rationes,tunc patefacit ſcientias atque virtutes. His itaque formis anima ſuam induit eſſentiam,nec eſt numerus in ipſa, vnitatum multitudo exiſtimandus:neque eorum quę cum dimenſione ſunt idea,corporaliter eſt intelligenda: ſed vitaliter & intelligenter omnia apparentium numerorum & figurarum & rationum & motuum exempla ſunt ſupponenda, Timæum ſequendo qui omnem ipſius ortum atque creationem ex formis compleuit Mathematicis,omniũmque cauſas in ipſa collocauit. Amplius verò monendum etiam illud eſt, celebrari quidem hic ex Platone in anima harmoniam quandam numerorum primorum, quæ ad rationem & intelligentiã pertinet. Ab eodem verò in Phedone damnati & variis argumentis oppugnari eorum opinionem, qui in homine animam exiſtimauerũt harmoniam eſſe quandam eorum ex quibus corpus componitur. Quæ duo nihil inter ſe pugnant.

3 Indicat Platonem cum duo animę principia poſuit, Idem & alterum,certa ratione temperare voluiſſe aliorum philoſophorum ſentẽtias de modo cognitionis noſtræ. Nam ſi ſimilia ſimilibus cognoſci dicantur,illi facilè erit docere animæ ingenitam eſſe rerum omnium cognoſcendarum facultatem : quia conſtat duobus principiis vniuerſæ naturę communibus: & per ea ſimilitudinem quandam retinet cum rebus omnibus quæ in cognitionem cadere poſſunt. Sin diſſimilia diſſimilibus cognoſcãtur,anima eodẽ,cognoſcet ea quæ alterius fluentiſq; naturæ ſunt:altero autem, conſtantia,quæ ſemper ſunt eadẽ. Quanquam certè probabilius eſt,ratione ſimilitudinis quàm contrarietatis, cognoſcendi vim ani-

mę ineſſe. Cum enim ex Plutarcho dictum ſit in hac ipſum idem pertinere ad partem ſuperiorem, alterum, ad inferiorem quæ cum corpore communicat, quęque viſionis eſt & ſenſus: manifeſtum eſt intelligibilia, quæ ſemper ſunt eadem, parte illa animæ ſuperiore cognoſci, ſenſibilia autem, quæ perpetuo fluūt, altera inferiore.

4 Hoc de mundi origine, quæ rationis eſſe dicitur, quanquam nobiliſſimorum Platonicorum conſenſu probatum ſit, antea tamen oſtendimus Philoni Iudæo ſophiſticum videri. Quod cum Alcinous hoc loco etiam animę accōmodat, manifeſtè declarat de vtriuſque origine & æternitate eandem videri Platonis ſententiam. Ex quo intelligi poteſt non ſatis iuſta ratione huius inconſtantiam in quæſtione de animæ immortalitate à D. Auguſtino notari cap. 31. lib. 10. de Dei Ciuitate: quod animam ne interituram fateri cogatur, neget vnquam eſſe ortam, mundum autem & minores deos apertiſſimè dicat cœpiſſe, finem tamen nunquam habituros, ſed conditoris potentiſſima voluntate in æternum eſſe permā-ſuros. Sicut neque in eo vlla eſt ſententiæ perturbatio vel inconſtantia, quod animam in Phedro ingenitam dicit, ortúſque remotione eandem ab interitu vindicat, & quod à ſe moueatur, ortum non habuiſſe confirmet. In Timæo autem ortam fateatur & eiuſdem originem explicat. Hæc enim duo in illo ſic conciliat Plutarchus libro de animæ procreatione. Ortu caruiſſe animam, inquit, Plato prodit quæ antè mundi originem turbidè penitùs & inordinatè iactabat omnia. Rurſus genitam dicit & natam, quam Deus cum ex iſta tùm ex perenni illa, & verò pręſtātiſſima materia ſapientē & ordinatā molitus, cum ſicuti ſpeciē ſenſui mentē, agitationi ordinē de ſuo tribuiſſet, in vniuerſitate imperatorē & moderatorem locauit. Sic enim & vniuerſitatis corpus ex parte nō generatū, ex parte generatū, fuiſſe pędicat. Nam cū ait omne quod aſpectabile, eſſet, nō quietū & trāquillum, ſed immoderatè agitatum & fluctuans deum accepiſſe & in numerum digeſſiſſe: rurſúmque à quatuor generibus, Igne, aqua, terra & aëre, priuſquam ex eorum deſcriptione ſumma rerum compta conſtitiſſet, materiam agitatam, & ab ea viciſſim illa concuſſa propter inæqualitatem fuiſſe, nimirum, corpora illa, vſpiam ante mundi originem extitiſſe ſignificat. Cū rurſus dicit Iunius anima corpus ſatum eſſe, & mundum eſſe generatum quod aſpectabilis & tractabilis & corporatus ſit, quæ & ortum habere & gigni comperimus, nonne perſpicuum eſt originem naturę corporis ab eo tribui? Quod idem de anima cogitandum eſt, alterum ſcilicet, neque à Deo procreatam neque mundi animam eſſe, ſed vim quandam viſorum informatricem & opinatricem ſuapte illam quidem ope perenniter mouentem: temeraria tamen & turbida agitatione impetuque perci-tam: alterum, à Deo ſuis muneribus & rationibus aptatam & generato mundo ad imperandum impoſitam, natiuam eſſe. Io. Grammaticus in libro contra Proclum de mundi æternitate, eadem ſic conciliat, vt cum alia ſit ratio mentis, alia animę, illius quidem abſoluta & à corpore ſeparata, huius relata & cum corpore quod animari dicitur, coniuncta: mens ſuapte natura ortus interitúſque omnis expers eſſe dicatur in Phedro. Anima autem in Timęo oriri dicatur ſecundum certam relationem ad corpus, per quam hoc aut illo modo & ornat & mouet cœleſtia corpora. Sic enim, inquit, cum Platonici animam noſtram in corpore naſci dicunt, nequaquam eius ſubſtantiæ ortum arguunt, ſed reſpectus tantum & comparationis cum corpore, quę à tempore habuit initium. Idem obſeruatum eſt à Chalchidio qui de eadem re ſic quoque ſcribit. In ſolo Timęo, inquit, Plato rerum ęternarum genituras comminiſcitur. Credo ne ſi audiant homines eſſe quędam quę ex origine nunquam nata fuerint, principatui ſum-

mi Dei derogari putent: ſi pari atque eadem ſint qua Deus antiquitatis præſtantia. Neſcientes longè aliter dici originem rerum ęternarum & item caducarum. Si quidem mortalium authoritas & origo illa eſt quæ præcedit ortum cæterorum: vt origo eſt, pater filij & populorum atque vrbium, conditores earum. At vero diuinorum generum, æternarum gentium origo & ars, non in anticipatione temporis, ſed ex dignitatis eminentia conſideratur. Deinde paucis interiectis hæc idem ſubiicit. Certè, inquit, propoſitum ſcriptoris conſiderandum puto. Nam ſi id ageret in hoc libro vt immortalem animam eſſe probaret: non conueniret animæ genituram comminiſci. Propterea quod cuncta quæ gignuntur, intereunt. At vero cum de mundi, hoc eſt vniuerſæ rei conſtitutione tractetur: ad præſens è re fuit naſcentem & velut in lucem proditam inducere animam eius. Quo audientes imaginarentur animæ formam aliquam, perinde vt eorum omnium quæ naſcuntur, vident. Mundo autem veram originem Platonici idcirco nõ audent attribuere quod vereantur ne eo poſito fateri cogantur ante eiuſmodi originem tempus fuiſſe cum adhuc non eſſet. In quo eorum rationem ſic Proclus colligit: Si vna cum cœlo tempus cohęret, neque cœlum eſt ſi non ſit tempus: neque tempus, ſi cœlum non ſit, non fuit autem quando tempus non fuit, neque erit quando non erit. Nam ſi aliquando fuit cum non eſſet tempus, certè, vt par eſſe videtur, quando tempus non erat tempus erat. Quod enim aliquando eſt, ideo aliquando eſſe dicitur quia interdum non ſit. Vt quod neque ſemper ſit, neque nunquam, ſed medium ſit amborum. Vbi autem eſt, Aliquando, ibi eſt & tempus. Quod Procli argumentum valde caprioſum eſſe Io. Grammaticus arbitratur, atque oſtendit eiuſmodi particulas fuit & Aliquando, in hac oratione fuit aliquando cum tempus non eſſet, non ſignificare partem temporis, ſed aliquam latitudinis & extenſionis in ipſo æuo, quod æternorum eſt, conſiſtentiam, aut eius conſiſtentiæ quaſi punctum: cum adhuc ſæculorũ in tẽpore nullæ omnino eſſent differentiæ.

5 In vniuerſitate mentem ab anima ex Platonicorum doctrina Alcinous hoc loco diſtinguit, vt & cap. 9. cum de Deo ageretur. Idque ex Platonis Timæo, Deus, inquit, Plato mentem animæ, animam verò corpori dedit, totúmque mundum ita conſtituit vt pulcherrimum natura opus optimúmque foret. De quibus ſic Plutarchus libro de animę procreatione. Ante mundi originem, inquit, in materia inordinata, ſola per ſe anima erat: mente autem ratione ſolertiáque aptæ cõcentionis, hæc aucta eſt, vt anima mundi fieret. Et eodem loco animam dicit authorem & principium motionis, mentem vero ordinis & concordiæ in ipſo motu: ex eóque vult ab illo in legibus animam inordinatam & maleficam nominari: quia cum materia (quę eiuſmodi) eſt coniuncta. Aliter vero Io Grammaticus in libro contra Proclum de mundi æternitate. Anima, inquit, quando relationem ad corpus recipit, potentia quidem mens eſt. Vt autem ſit & dicatur anima, ipſi ex relatione ad corpus accidit. Nam quia animatum reddit & vitam tribuit corpori, anima nuncupatur. Vbi autem ſeparata à corpore, aut per habitum, aut ſimul & à naturali vinculo diſiuncta, liberè & intelligenter operabitur ſimplici apprehenſione rerum naturam attigens, iam tum mens reipſa & eſt & dicitur. Quanquam hoc fortaſſe non ſatis Platonicum eſt. Quandoquidem apud ipſum Platonem mens ab anima magis quam ſola ratione videtur eſſe diſtincta, ſicut ex ſequentibus amplius intelligetur.

6 Deus vniuerſi opifex, vel certè moderator & conſeruator, ex Ariſt. ſententia libro de mundo ad Alexandrum & capite 1. lib. 2. de Cælo, in ipſo cælo eſt, vt in opificij parte pręſtantiſſima: indéque incolumitatis cauſam rebus omnibus præ-

ſtat, vel potius extra ſupráque cæli mũdiq; ambitum, vt idem Ariſt. indicare videtur cap. 9. lib. 1. de cælo. Eiuſdem vero vniuerſi anima, quæ ab ipſo Deo antea diſtincta eſt, à Platone in medio eſſe dicitur, & ab hoc ad extrema, à quibus medium æquabiliter diſtat, virtutem ſuam diffundere. Sed de ipſo medio quale ſit, aut qua ratione accipiendum, variæ ſunt ſententię. Nam quia Platoni in Timęo, terra media eſt, non vt Ariſt. arbitratur, infi ua: ſignificari hoc loco videtur mũdi animam in illa conſiſtere, ſicut & apud Ariſt. noſtra in corde tanquam in centro ſedem habere dicitur. At quia terra maximè impura eſt inter omnes vniuerſi partes, in ea non videtur ſatis accommodatum animæ domicilium. Ideóque in huius loci interpretatione valde diuiſæ ſunt Platonicorum ſententiæ. Calchidius mediũ hoc non tam in ipſa vniuerſitate exquirit, quã in eius parte cæleſti, à qua vis vitalis in hæc inferiora diffluit: déque eo ita ſcribit. Animam mundi Plato dicit ortam ex medietate vſque ad extremitatem mundani corporis, & inde vſque ad aliam extremitatem circunfuſam omni globo corporis, operuiſſe vniuerſum eius ambitum. Ex quo apparet à vitalibus mundi, per extimas partes cõplexũ eſſe circundatũ: hoc eſt vt infra atque extra vitali vigore foueatur. Neque enim vniuerſi corpus alterius corporis, quod nullũ ſuperat, auxilio complexúque indigebat, ſed incorporeæ naturæ viribus totus vitali complebatur ſubſtantia. Illud verò quod à medi tullio porrecta anima eſſe dicitur, quidã dici ſic putant, vt non tanquam à medietate totius corporis facta dimenſione, porrecta ſit: ſed ex ea parte membrorum vitalium in quibus pontificium viuendi ſitum eſt, ideóque vitalia nuncupãtur. Non ergo à medietate corporis, quæ terra eſt, ſed à regione vitalium, id eſt à ſole, animæ vigorem infuſum eſſe mundano corpori potius intelligendum pronunciant. Si quidem terra immobilis: Sol vero ſemper in motu. Itémque veteri medietas immobilis: cordis ſemper in motu. Quando etiam recens extinctorum animalium corda ſuperſtites tunc motus agant. Ideóque Solem cordis obtinere rationem: & vitalia mundi totius in hoc igne poſita eſſe. Quod fortaſſe Cicero ſecutus in Somnio Scipionis, Solem appellat ducem, principem & moderatorem reliquorum luminum & mundi mentem. Atque Plinius in eandem ſententiam cap. 6. lib. 2. Sol, inquit, non temporum modo terrarúmque, ſed ſyderum etiam ipſorum cælique rector. Hunc mundi totius eſſe animum ac planius mentem, hunc principale naturæ regimẽ, ac numen credere decet, opera eius æſtimantes. Ad quod etiam quodam modo pertinet quod Ariſt. ait, à Sole & homine hominem generari. Nempe vt indicet ab illo viuificantem vim & omnia quodammodo animantem, rebus his inferioribus communicari. Io. Picus mirandula & Paulus Scalichius animam mundi in medio poſitam, lunam ipſam malunt intelligere: nec tamen huius ſuæ ſententiæ rationem vllam afferunt. Neſcio an non idcirco quod illa Platoni in Timęo inter ſeptem ſtellas errantes infima ſit, & terrę continens: ideoque quodam modo media inter partem vniuerſi cęleſtem & eam quam elementarem ſolemus appellare. Aliter Syrianus locum hũc interpretatur, ſcribítque, quemadmodum opifex prius mundi corpus quam animam conſtituit, ſequutus ea quæ ſenſuum ſunt: ſic quoque eundem præpoſterè incipientem ab externis, primò quidem medio, deinde toti animam accomodare, præter hæc etiam aliquid ipſius animæ extra totum relinquere. Porphyrio autem placet medium hoc loco neque corpus, neque interuallum ſignificare: ſed potius mundanæ animæ rationem & eſſentiæ proprietatem, quæ quidem media ſit inter intelligibile atque ſenſibile: vt colligi poteſt ex illius compoſitione ex eodem & altero, quæ paulo antè eſt expoſita. Alij ipſum firmamentum rei ac naturæ medium eſſe

volunt, huicque ab anima primo vitam eſſe tributam. Plotinus ca.17.lib.1.de dubiis animæ, centrum in mundo vocare videtur ipſum bonum, mentem, lumen inde micans & permanens: Animam verò mundi, lumen de lumine. Sic enim huius ſententiam Marſilius Ficinus interpræcatur. Quod animæ, inquit Plotinus, à mundo intelligibili in cœlum primo deſcendant, ex his cōiectare licebit. Si enim cœlum in genere ſenſibili præſtantiſſimum eſt, merito intelligibilium vltimis, eſt quàm proximum. Inde igitur cęleſtia primum animantur atque accipiunt: vt pote quæ ad capiendum ſint admodum aptiora. Corpus verò terrenum & vltimum eſt minoríſque animæ, minuſque naturaliter poteſt participare: vt pote quod ab incorporea natura remotiſſimum eſt. Omnes profecto illuſtrant cælum traduntque quaſi plurimum primúmq; ſui, globo cęleſti: cætera verò poſterius illuſtrantur. Quæ autem deſcēdunt, plurimum aliud & aliter inferiúſque collnſtrant. Ipſis verò non expedit in longum adeo corruiſſe. Eſt vtique aliquid velut centrum: penes hoc autem circulus ab ipſo micans. Præter hæc & circulus alius, lumen de lumine. Vltra hæc inſuper non amplius luminis circulus: ſed iam luminis indigus alieni, propriæque lucis inopia. Euſebius capit. 5.lib. 7.de præparatione Euangelica, citat locum ex Philone Iudęo libr.2.de Agricultura, in quo idem tribuit verbo Dei, quod hic Alcinous animæ mundi. Qui dubitandi ruborem effugere velit, inquit, audacter dicat nulla re materiali machinam mundi conſeruari, ſed verbo æterni Dei ſempiterno, quod à mediis ad extrema & ab extremis ad media protenſum, inuictum natura ſuſtinet curſum, fouens ipſum atque conſeruans, quaſi vinculum quoddam qui genuit ipſum ac conſtituit.

7 Ad hunc locum ex Timæo Platonis, interprete vtamur Ioan. Grammatico libro de mundi æternitate contra Proclum. Platonici, inquit ille, quamuis ſempiternum mundum eſſe dicant, & Platonem ex conditione tantum animæ ortum tradere velint: tamen in his exteriorem circulum, globum eum intellexerunt qui erroris expers eſt, interiorem verò errantium globum. Quem cum in ſex locis diſſecuiſſet, ſeptem errantium ſtellarum effecit. Nonnulli tamen exteriorem, æquatorem circulum intellexerunt, interiorem verò, circulum ſignorum, qui Zodiacus dicitur. Qui cum decuſſatim ſe interſecent, in duobus punctis Ariete & Libra ſe mutuo tangunt. Nam erroris expers ſphera in eodem axe conuertitur cum æquinoctiali & circa eius polos verſatur. Errantium autem globi circa orbis ſigniferi polos conuertuntur. Atque horum circulorum, inquit Plato, exteriorem, hoc eſt eum qui erroris expers eſt, in dextram partē Deus motu cieri fecit: interiorem autem, nimirum errantium globos, ad ſiniſtram. Vbi Homeri more, orientem, dextram partem appellat, ſiniſtram autem occaſum. Nam ille habet.

Seu dextra Eoas Phœbi ſurgentis ad oras,
Siue ſiniſtra petant, atris vbi mergitur vndis.

Verſatur enim erroris expers ab oriente ad occidentē. Contrario autē motu curſus ſuos cōficiunt errantes. Exteriorē autē conuerſionē eiuſdem naturę nominauit, propter conſtantiā & eandē naturā motus inerrantiū. Omnes enim nō vagę ſtellæ æquali tēpore conuerſionem ſuam perficiunt & eundem permeant circulū & ab iiſdem punctis ortus ſuos & ad eadem ſuos occaſus efficiunt. Interiorem autem conuerſionem, hoc eſt Planetarum, alterius naturæ nuncupauit: nempe propter diuerſitatem & varietatem quæ in eam cadit. Non enim æquali tēpore horum abſoluitur conuerſio: neque eadem eſt eiuſdem. Nam non vnum & eun-

dem orbem vnuſquiſque eorum permeat: neque in iiſdem punctis ortus ſuos & occaſus efficiunt. Porrò cum Alcinous ex Timæo hoc loco dixit, extimum orbem ad dextra, ab ortu in occaſum citato curſu conuerti: interiorem autem retrorſum ad ſiniſtra, ab occidente in orientem obuiam eundo, hoc Calchidius apud Platonem ſignificare putat ſupremum orbem ſuo motu à dextra per ſiniſtrū latus ad dextram conuerti, id eſt, ab orientis puncto per occidentem ad idem orientis punctum reuerti: ſeptem verò orbes inferiores, contra, à ſiniſtro in ſiniſtrum conuerti per dextrum, id eſt ab occidente ad occidentem, per orientem. In quo quod perpetuitatem atque conſtantiam primo orbi Platonici aſcribunt, diuerſitatem autem ſeptem orbium inferiorum cōuerſionibus, probatum etiam videtur ab Ariſt. cum ſcribit cap. 10. & 11. lib. 2. de ortu, naturæ vniuerſitatem cæleſti virtute ita regi, vt à ſupremo orbe conſtantiæ & æternitatis cauſa in harum rerum inferiorum ſpecie dependeat: à ſeptē autem planetarum & maximè ipſius ſolis, varia declinatione, reditu, atque conuerſionibus, viciſſitudo, ortus & interitus rerúmque quæ oriuntur & intereunt infinita varietas. De dextri etiam & ſiniſtri diſtinctione eadem eſt vtriuſque ſententia. Si quidem Ariſtoteles cap. 2. lib. 2 de cælo, in iis quæ mouentur dextrum eſſe vult à quo motus fit, ſiniſtrum in quod deſinit. Quare etiam ſi cælum nunquam moueri cęperit, principium tamen id eſſe ait, à quo moueri cœpiſſet, ſi incœpiſſet: at conuerſionis cæli principium in eo eſſe à quo ſtellę oriuntur. Ex quo concludit hoc in cælo dextrum debere appellari, ſiniſtrum quod illi contrarium. In eóque Pythagoreos repræhendit, quod cum in illo has duas differentias ſitus, natura, vt ait, poſteriores agnouiſſent, in eodem reliquas, ſurſum inquā & deorſum, antè & poſt illis priores neglexiſſent. Iſtiuſmodi verò diuiſio in interiorem & exteriorem dextrum & ſiniſtrum in ipſis orbibus cæleſtibus primum eſt intelligenda: deinde animæ partibus earúmque functinuibus accommodanda. In octo quidem orbibus extimus, qui reliquos omnes complectitur, vno modo, ſicut dictum eſt, ſemper mouetur ab oriente ad orientem. Inferiores verò ſeptem in eo diſſimilitudinis participes ſunt, quod & ſingulis diebus ſimul cum illo extimo rapiuntur, & interim diuerſis temporibus à ſiniſtra parte, id eſt ab occidente ad occidentem, ſuos motus conficiunt, in eiſque per Zodiaci latitudinem oberrare videntur, exaltari, deprimi, modóque incitatiùs, modo tardiùs ferri. Qua ratione à Platone dictum eſt, exteriorem conuerſionem ſolam indiuiſam eſſe relictam: interiorem verò ſexies diuiſam ſeptem orbes duplis & triplis interuallis diſtinctos effeciſſe. Vt omnes illorū motus ad eum concentū referātur, quem Cicero ſic expreſſit in Somnio Scipionis. Ille cæli ſtelliferi curſus, inquit, cuius cōuerſio eſt incitatior, acuto & excitato mouetur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris atque infimus. Nam terra noua atque immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. Illi autem octo curſus in quibus eadem vis eſt duorum Mercurij & Veneris, modorum ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos. Qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt. Ad animæ verò partes ſiue functiones hæc ita referenda ſunt, vt ratio & intelligentia dum circa ea verſantur quæ ſemper eodē modo ſe habent, extimi orbis conſtantiſſimæ conuerſioni reſpondeant. Senſus verò, & appetitio, atque omnis perturbatio, quia in inferiore animi parte inconſtantes motus excitant, ſtellarum in ſeptem orbibus inferioribus errantium, varias conuerſiones imitentur. Nam & in ipſa intelligentia, dextra ſunt ea quæ verè ſunt: quia meliora & mutationis expertia. In ſenſu vero & appetitione pro ſiniſtris habentur eorum quæ verè ſunt, fluentes imagines. Atque vt illorum octo orbium inter ſe conuenientes motus, cum concentum dicuntur excitare quem

omnium eſſe ſuauiſſimum, Cicero ex Pythagoreis eodem loco ſcribit, ſic in anima ſuperiorum partium cum inferioribus apta ratio, omnium ſuauiſſima eſt atque pulcherrima, & ad eius naturam ita affecta, vt quamquam illa corporis harmonia non ſit (hoc enim vt diximus à Socrate in Phedone reprehēſum) non poſſit tamen ſine hoc partium ſuarũ concentu, ſuam perfectionem retinere. De qua poſtea in tertia philoſophiæ parte diſſeretur, quando de generali iuſtitia erit agendum.

8 Plato in Timæo ſicut & Cicero eius imitatione, lib. 1. de natura deorum, & in Somnio Scipionis, tempus ab æternitate diſtinguit, & in tempore annum quem parit Solis conuerſio à magno ſęculo. De tempore & æternitate ſic ille ſcribit. Quemadmodum illud animal ſempiternum eſt (exemplarem autem mundum intelligit) ita vniuerſum hoc pro viribus tale facere Deus ſtatuit. Illius quidem animalis æterna natura eſt, quod genito operi congruere omnino non poteſt. Idcirco imaginem æui mobilem effingere decreuit: ac dum cælum exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis, æternam quandam in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocamus. Dies porrò & noctes, & mēſes, & annos, quæ ante cælum non erant, tunc naſcente mundo naſci iuſſit. Quæ omnia temporis partes ſunt. Atqui erat & erit, quæ nati temporis ſpecies ſunt, non rectè æternæ ſubſtantiæ aſſignauimus. Dicimus enim de illa eſt, erat & erit, ſed illi reuera ſolum eſſe competit. Fuiſſe verò & fore deinceps, ad generationem temporis procedētem referre debemus. Motus enim quidē duo illa ſunt. Aeterna autē ſubſtātia cum eadem ſemper & immobilis perſeueret, neque ſenior ſeipſa ſit vnquam neque iunior, neque fuit hactenus, neque erit imposterũ: neq; recipit eorũ quicquā quibus res corporeæ mobilésque ex ipſa generationis conditione ſubiiciuntur. Nempe hæc omnia tēporis imitantis æuum, ſéque numero reuoluentis, ſpecies ſunt. Tēpus vero vnà cum cęlo factũ eſt, vt vna orta, vna etiam diſſoluantur: ſi qua his diſſolutio vnquā contigerit. Et ad exēplar æternæ naturæ ideo factum eſt, vt mundus hic illi præſtantiori quoad poteſt, ſimillimus ſit. Ille enim mundus huius exemplar omne per æuum eſt: hic vero perpetuò per omne tempus fuit, ſitque ſolus, & erit. Atque hæc ille de tempore & æuo vel æternitate: de magno autem ſęculo vel anno de quo paulo poſt Alcinous, ille eodem loco ſic loquitur. Cæterorum autem ſyderum ambitus ignorantes homines, præter admodum paucos, neque nomine certo illos appellant, neque numeris inter ſe diſtinctis commetiuntur. Itaque, vt ita dixerim, neſciunt horum peruagationes, id ipſum eſſe quod rite tempus dicitur, multitudine infinita & varietate mirabili prędiras. Eſt tamen intellectu facile quod perfectus numerus temporis, perfectum tunc demum cōpleat annum, cum octo ambitus confectis ſuis curſibus, quos orbis ille ſemper idem ſimiliterque procedens metitur, ad idem caput ſe retulerint. Quod cum contigerit, vt Poëta ait,

Alter erit tum Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas, & erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

A nonnullis verò quæſitum eſt quot millibus annorum conſtaret magnus hic annus apud Platonem. De quo Franciſcum Cataneum interrogatum in Epiſtolis reſpondentem, ſuámque opinionem probabilibus coniecturis confirmantem, audiamus. Quicunque ex Poëtis diuini habiti ſunt, inquit Plato in Phedone, hi ipſius hominis animam immortalem eſſe dicũt, eámque tum abire (quod quidem mori vocant) tum rurſus redire, interire verò nunquam. Quapropter

perquam ſanctè degere monent. Nam qui antiquæ miſeriæ pœnas Proſerpinæ iam dederunt, his illa ad ſupernum ſolem nono anno rurſus animam reddit: quouſque in reges manſuetudine, robore, ſapientia præſtantes euadãt: reliquum autem tempus ſancti heroes inter homines vagantur. Atqui credunt Pythagorici & Plato (inquit Caraneus) animas quæ in generationem delabuntur, vitarum poſſe nonẽ genera implere: quarum princeps philoſophi eſt, ſingulas verò ſingulos ambitus habere mille annorum: quibus peractis, repetere primam vitam ſiue in hac mundi plaga quam incolimus, ſiue in alia longè anguſtiore quam in Phædone deſcribit Socrates: indéque ad mundum intelligibilem vnde diſceſſerãt, redire. Atque id eſt quod inquit Socrates, Proſerpinam reddere animam nono anno ad ſupernum Solem. Nam vbi animæ omnem generationis labem depoſuerunt, nimirum abſolutæ iudicio quod ſub terra perpeſſæ ſunt (Proſerpina enim naturalis facultas eſt illius animæ quæ præeſt terræ) poſt conſummatos nouem vitarum ambitus, iterum vitam philoſophicam viuunt, indéque ad mundũ intelligibilem reuertũtur, quem ſub ſolis appellatione deſignauit. Dixit autem fieri reges, non quia vitam regiam ſignificet (non enim hæc principem locum habet, vt in Phædro oſtenditur) ſed quoniam iure philoſophus, quemadmodum patet ex eo Platonis Dialogo qui Amatores inſcribitur, optime ſeipſum noſcere debet. Hoc autem citra iuſtitiam prudentiámque fieri nequit: At ſic affectus regius iure dici debet. Hæc vbi cœpi mecum diligenter pẽſitare conferréque cum his quę ſæpius ab illo dicũtur, viſa mihi eſt Platonis ſentẽtia, duodecim millibus annorum magnum annum conſummari. Quoniam anima noſtra peractis nouem annorum millibus (ſicut antea ex Socrate dictum eſt) ad vitam philoſophi reuertitur: indéque ter mille annis ad mundum intelligibilem, quemadmodum Plato ait in Phædro. Quo loco etiam dictum eſt decem annorum millibus omnia ad idem non redire. Ad quam rem etiam forsaſſe pertinet quod ſcribit libr. 10. de Rep. Erum Pamphiliũ duodecimo die ab obitu reuixiſſe: vt huius ſinguli dies ſingula annorum millia ſignificent. Cum quibus Platonicorum decretis aliqua ex parte coniuncta ſunt & obſeruatione digniſſima quę ſcribit Lactantius cap. 14. lib. 7. Sciant philoſophi, inquit, qui ab exordio mundi ſæculorum millia enumerant, nondum ſextum milleſimum annum eſſe concluſum. Quo numero expletò conſummationem fieri neceſſe eſt, & humanarum rerum ſtatum in melius reformari. Cuius rèi argumentum prius eſt enarrandum, quo ratio eluceſcat. Mũdum Deus; & hoc rerum naturæ admirabile opus, ſicut arcanis ſacræ ſcripturæ continetur, ſex dierum ſpatio conſummauit, diémque ſeptimum quo ab operibus ſuis requieuerat, ſanxit. Hic autem dies ſabbati, qui lingua Hebræorum à numero nomen accepit. Vnde ſeptenarius numerus legitimus ac plenus eſt. Nam & dies ſeptem quibus per vicem reuolutis, orbes conficiuntur annorum & ſeptem ſtellæ quæ non occidunt, & ſeptem ſydera quæ vocantur errantia: quorum diſpares curſus & inæquales motus, rerum ac temporum varietates efficere creduntur. Ergo quoniam ſex diebus cuncta Dei opera perfecta ſunt, per ſæcula ſex, id eſt annorum ſex millia, manere in hoc ſtatu mundum neceſſe eſt. Dies enim magnus Dei mille annorum circulo terminatur: ſicut indicat Propheta qui dicit, Antè oculos tuos domine, mille anni tanquam dies vnus. Et vt Deus ſex illos dies in tantis rebus fabricandis laborauit: ita religio eius & veritas in ſex millibus annorum laboret neceſſe eſt, malitia præualentę atque dominante. Et rurſus, quoniam perfectis operibus requieuit die ſeptimo, eúmque benedixit, neceſſe eſt vt in fine ſexti milleſimi anni, malitia omnis è terra aboleatur & regnet pes annos mille iuſtitia, ſitque tranquillitas & requies à laboribus quos mundus iam

iamdiu perpeſſus eſt. Quam ſententiam aliqua ex parte probauit quoque D. Auguſtinus libr. 2. de Dei Ciuitate. Quæ deſumpta viderur ex occulta vererum magia. Eidem verò nonnulli hæc etiam adiiciunt, ſeptimum millenarium ab vniuerſa cabaliſtarum ſchola vocari magnum diem iudicij: quod tunc arbitrentur Deum cunctorum animas iudicaturum. Septimo verò tranſacto annorum millenario iterum ad eſſe ſuum cuncta reuerſura. Húncque in modum ſex mille annorum interuallo iterum naturalem ordinem rerum perduraturum: aduſque ſcilicet alterum ſeptimum annorum millenarium: quo ſecundo omnia ad ſuum fontem reuertentur. Similiter tandem fieri ſepties volunt quouſque quadraginta nouem millia annorum lapſa fuerint. Tunc enim magnum iubileum futurum eſſe prędicant, cunctáque tam terrena quam cæleſtia in originem ſuam eſſe reditura: in eam ſcilicet originis perſonam quam Teſcuba dicunt, id eſt cõuerſionem quam magis proprio nomine, ſpiritum ſanctum nominant. Ceſſandum enim tunc fore aiunt à rerum creatione emiſſionéque. Præmemoratis itaque mundi orbibus ſeptem ſephiroth præponunt, ſingulo orbi ſingulam aſcribentes ſicut etiam ſeptem diebus, id eſt ſex creationis atque ſabbatho, dies ſcilicet quietis præpoſitas eſſe aiunt. Hi enim dies ſinguli ſingulos mille annos magni orbis ſignificare dicuntur ita vt ſex dies creationis ſex annorum millenaria (quibus mundi exiſtentiam duraturam dicunt) ſabbathum verò ſeptimum millenarium (quo mutuæ rerum generationis quietem futuram eſſe aiunt) repręſentent. Nec nõ etiam cuiuſlibet annorum millenarij aliquam harum ſephiroth dominam eſſe dicunt: ſicut & totius orbis, ſcilicet ex ſeptem millibus annorum con ſiſtentis. Ita vt tandem completis ſex millibus, atque vltimo 49. millibus annorum, ad perſonam trinitatis regimen totius reuertatur. Vbi vniuerſalem rerum quietem futuram eſſe volunt: nec quid vltra futurum ſit audent affirmare: dicentes nihil amplius mortalibus à diis eſſe reuelatum. Quomodo philoſophatur Auguſtinus Ricius libro de motu octauæ ſphæræ. Contra verò hanc reuolutionem quædam diſputat D. Auguſtinus ca. 13. lib. 12. de Dei Ciuitate, in illáque Origenem Platonicis nimium multa tribuentem repræhendit.

9 De cœli natura qualis eſſet apud Platonem, antea diſputatum eſt. Apud Ariſtotelem autem totius cæleſtis regionis vna eſt quinta eſſentia, eaque ſimplex, quam aſtrei elementi nomine aliquando exprimit: ſed in puritate ſubſtãtiæ gradibus diſtincta: eo ſcilicet purior, quo à terra magis remota. Sic enim de ea ſcribit cap. 4. lib. 1. Meteor. Corpus quidem diuerſum diſtinctúmque & ab igni & ab aëre cenſemus eſſe id quod ſupra eſt, & ad Lunam vſque pertinet: ita tamen vt iidem eius partem vnam per ſe puriorem eſſe, alteram minus ſynceram putemus gradúſque diſſimilitudinis habere, maximéque qua parte cum aëre ac inferiore mundo copulatur. Vnde quæſtio exiſtit an quæ appellantur octo ſphæræ, in illa cæleſtis corporis natura à Platone poſita, aut in quinta eſſentia Ariſtotelica, in qua mouentur, tantum ſe tangant ſuo ordine diſtinctæ, ſicut noſtra corpora in aëre, an vero in illius eſſentiæ corpore vniantur, interea tamen propriis motibus moueãtur, quemadmodum noſtri corporis partes, etſi à ſeinuicem differentes, in hoc tamen vniuntur, & præter motum totius, ſingulæ etiam ſuo motu mouentur: in quo vim quandam à corde accipiunt, vt ab ipſius vitæ prima ſede & foco. An verò vt cum in aëre circum terram ab inſito principio mouemur, interim accidit vt à corporibus cæleſtibus variè afficiamur: ſic cæleſtes orbes inferiores, dum propriis motibus mouentur, interim vincantur à virtute ſupremi orbis in eo motu quem raptus appellant. Quanquam illic nihilo magis raptus eſt, quam in eo quod nobis accidit in his inclinationibus quæ ab aſtris manant.

Porrò qui ordo eſt cæleſtium corporum à ſeinuicem diſtinctorum, vel partium in vno illius copore, eadem ratio graduum in virtute agendi, talis ſcilicet qualem inter elementa quatuor in hoc inferiore mundo cernimus. Nam vt ignis ſupremus, ad agendum efficaciſſimus, ad patiendum ineptiſſimus, ideóque nunquam putrere poteſt: terra verò contra ad agendum ſtolida, ad quidlibet patiendum aptiſſima: ſic in cæleſtibus corporibus, ſi ſpectes eam vim quæ à motu manat, maxima eſſe dicetur in ſupremo orbe, minima in ipſa luna. Sed quia agunt etiam aſtra in hæc inferiora ſuo lumine: eſt autem hoc maximum in Sole, proximum in Luna (inde enim hæc duo luminaria magna appellantur) idcirco hæc vis maxima a Sole manat: quam Ariſt. indicauit lib. 2. Phyſic. cum dixit, à Sole & homine hominem generari: huic proxima à luna. Si quidem hæc regere dicitur aquarũ motus, vt in fluxu & refluxu maris, vt poteſt intelligi ex libro de elementis quem latinum fecimus: itémque mẽſtruas mulierum purgationes. Quæ quia hac decreſcente frequentiſſimè contingunt, ex eo ſexus huius inconſtãtiam vulgo lunæ aſcribunt, vt Ariſt. ait cap. 2. lib. 7. de hiſtoria animalium. Eadémque plena, noctes vt humidiores ſunt & calidiores, ſic & fœcundiores: quod hic quoque affirmat lib. 3. Meteor. Adde quod eiuſdem vis potentiſſima eſſe dicitur in humores qui in noſtris corporibus dominantur: quam medici obſeruantes, cauſam dierum criticorum huic potiſſimum aſcribunt. Quibus fortaſſe rationibus Plato lib. 7. de Legibus Solem & Lunam magnos Deos auſus eſt appellare. Aliæ verò duæ quæſtiones ſunt, vna de numero cæleſtium orbium, altera de eorundem ordine. In quarum vtraque Alcinous Platonem ſequitur, Ariſtotele minimè diſſentiente. De numero, veterum & recentiorum contrarias rationes collegit Auguſtinus Ricius libro de motu octauæ Sphæræ, eaſdémque diſſoluit. Plato vero ex Chaldeorum & Aegyptiorum decretis in Epinomide ſcribit philoſophum ſcire oportere quo modo ſeptem circuitus ſub primo verſentur, & in Timæo, octo tantum circuitus eſſe ait. Ideóque lib. 10. de Rep. commemorat Erum Armenium militem è mortuis excitatum, in vita altera vidiſſe tantum octo verticula, inſertos inuicem circulos labia ſupernæ oſtendentia: deorſum verò minus verticuli, continuum circa fuſum efficientia. Fuſum verò illum per medium octauum, pérque totum eſſe traiectum. Primum extimúmque verticulum labij circulum habere latiſſimum. Sexti autem ſecundum. Tertium quarti: quartum octaui: quintum ſeptimi: quinti ſextum: Tertij ſeptimum: octauum vero ſecundi. Primi item atque maximi circulum eſſe varium. Septimi lucidiſſimum. Octaui verò verticuli circulum colorem à ſeptimo irradiante ſuſcipere. Secundi verò ac quinti ſimiles inuicem, illis aliquantulo flauiores. Tertium colorem candidiſſimum poſſidere. Quartum ſubrubeum. Secundum verò ſextum albedine ſuperare. Ac fuſum quidem totum volutione ſimili circumferri. Cum verò totum voluatur, ſeptem interiores circulos motu totius contrario tardius circumuerti. Ex his planè octauum motu rapidiſſimo agitari. Secundos vero alterum alteri conſequenter: ſeptimum, ſextum & quintum. Tali verò tertium motu ferri, vt quartum circumuoluere videatur. Quartum autem tertium & quintum, ſecundum. Ex quo Platonis loco, quanquam obſcuriſſimo, ea colligi poſſunt quæ pertinent ad quæſtionem de cæleſtium orbium vel globorum de ordine. De quo hæc ſcribit Marſilius Ficinus cap. 6. lib. de Sole, à Chaldeis medium Planetarum Solem eſſe poſitum: ab Aegyptiis autem quorum ſententiam Plato probaſſe videtur, medium inter duos quinarios: nempe ſupra hunc Planetas quinque Saturnum, Iouem, Martem, Mercurium, Venerem: ſub eodem verò Lunam & quatuor elementa. Propinquiorem autem terræ quam firmamento diuina proui-

dentia eſſe factum, vt huius feruente ſpiritu, Lunæ, aëris, aquæ humor & craſſa terrenorum materia foueretur. In qua quæſtione mirum eſt Ciceronem, alioqui Platoni valde addictũ, Chaldeos potius eſſe ſequutum, cum ita ſcripſit in Somnio Scipionis. Summo orbi vel potius globo, inquit, ſubiecti ſunt ſeptem qui verſantur contrario motu atque cælum. E quibus vnum globum poſſidet illa quam in terris Saturniam nominant. Deinde eſt hominum generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribiliſque terris, quem Martem dicitis. Deinde ſubter mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mũdi & temperatio, tanta magnitudine vt cuncta ſua luce luſtret & compleat. Hunc vt comites ſubſequuntur Veneris alter, alter Mercurij curſus. In infimóque orbe Luna radiis ſolis accenſa conuertitur. Ad eandem verò vide alia per multa apud Franciſcum Picum Mirandulam cap.12.lib.1.& cap.8.lib.3.de vanitate doctrinæ gentium.

10 Hic Alcinous comparans inter ſe ea tempora quibus errantes ſtellæ proprios motus in ſuis orbibus cõficiunt, dixit tardiſſimam omnium ſtellam Saturni. Quoniam hæc nõ niſi annis triginta naturalem ſuam reuolutionem abſoluit: Luna verò ferè ſpacio dierum 28. Aliter Cicero in Somnio Scipionis, in diurna cõuerſione octo orbium quam omnes ſimul cum ſupremo orbe ſpacio horarum viginti quatuór conficiunt, dixit ſummi cæli ſtelliferi conuerſionem incitatiorem eſſe, acutóque & excitato ſono moueri: grauiſſimo autẽ Lunarem atque infimam. Quod verò poſtremum eſt hoc capite de ſtellis quod animalia ſint globoſa & intelligendi facultate prædita: id ad earundem, vt rerum quarundam naturalium, duo principia materiam ſcilicet & formam pertinet. Et certè ſi ſtellæ, res naturales ſunt compoſitæ ex illis duobus principiis, omnium perfectiſſimè, his deberi videtur vt perfectiſſimum corpus, ſic & forma eſſentiæ perfectiſſima. Summa verò corporis in illis perfectio ex eo apud Platonicos apparet, quod hoc conſtat ex ætherea ſubſtantia: quæ Platoni & Alcinoo plurima eſt ignea, ſed lucẽs, non adurens. Eidẽmque corpori attributa figura rotunda, vt omnium etiam perfectiſſima. Quare cum apud philoſophos naturales, corpus ad ſuam formam deſtinatũ ſit & præparatum, ſumma corporis in ſtellis perfectio, ad perfectiſſimã formam erit deſtinata. Summa autem formarum omnium perfectio animæ eius eſt in qua ratiocinandi & intelligendi principium: quoniam hæc cæterarum formarum naturalium numeros omnes & ſummam perfectionem in ſe quodam modo eſt complexa: vt pote quæ non ſolum eſſe det & viuere, ſed etiam intelligere: in quo munere aſcenſus quidam eſt ſupra naturalia & cum metaphyſicis atque diuinis quædam communicatio. Ex quibus videtur effici prouidẽtiæ naturæ, vel potius ipſius Dei naturam moderantis, atque regentis eſſe conſentaneum ſtellas ſingulas præditas eſſe intelligentia, non ſolum aſſiſtente (hoc enim etiam apud Peripateticos indubitatum eſt) ſed informante, & cuiuſque ſtellæ eſſentiam conſtituente & perficiente, eo modo quo nos perficit noſtra anima quæ intelligendi & ratiocinandi facultate eſt prædita. Indubitatum quidem illud eſt non modo Platonicis omnibus & Peripateticis, ſed Chriſtianis quoque philoſophis, cęleſtes orbes & in his ſtellas moueri diuina prouidentia per mediam intelligentiam, ſiue hæc diuinus ſpiritus, ſiue angelus nominetur: ſed vt tum aſſiſtens tantum ſit, an verò hæc aut præter hanc alia inſita & informans quæ ab illa aſſiſtente adiuuetur & dirigatur, hoc inter omnes nondum ſatis definitum. Quanquam inter illa duo permultum intereſſe Ariſtoteles initio lib.2.de anima, indicauit in humana mente, ſiue in intellectu agente: cum dixit de ea nondum ſatis eſſe perſpicuum, ſit ne perfectio vt nauta nauigij, aſſiſtens ſcilicet & ab eo cuius eſt, ſepa-

rabilis,an verò inſita & inſeparabilis. Ariſtoteles cap.2.lib.2. de cælo & libro de animalium motu,cælum animatum facit. Atque cum ex eiuſdem ſententia cap. 7.lib.2.de cælo, ſtella pars cæli ſit nobiliſſima, hanc anima præditam eſſe oportebit,ſi nō ſua,(hoc enim nouæ quæſtionis eſt) at ea certè quæ cæli eſt. Quoniam totius animati neceſſe eſt partes ſingulas eſſe animatas. Quod ſi anima cælum informat:cum hæc iis quibus ineſt,præſtet vel nutritionem,vel ſenſum,vel liberam motionem,vel rationem & intelligentiam (hæ enim apud eundem quatuor ſunt illius primæ & principes facultates) cæli motionem, quæ conuerſionis eſt, manare oportebit vel ab eiuſdem appetitione cum ſentiendi facultate coniuncta,vel à ratione & intelligentia. Quoniam alterum horum animal loco moueri idem docuit cap.9.lib.3.de anima.Atqui cælum tam conſtanter moueri ab appetitu animali cum ſentiendi principio cōiuncto,cuius tanta eſt in mouendo inconſtantia,prorſus improbabile videtur.Quare apud eundem probabile eſt moueri à ſua inſitàque & informante ratione ac intelligentia. Quæ tamen lib. 12. Metap. dicitur habere aliam quoque intelligentiā aſſiſtentem & externam: quæ illam inſitam in perpetuando motu adiuuet. Qua forma finita, corpori finito inſita, cum virium finitarum ſit, ex eiuſdem doctrinæ Peripateticæ principiis, non poteſt à ſe & per ſe motum infinitum præſtare: qualis cæleſtis eſt,ſua ſcilicet duratione. Quoniam hic apud Ariſt. neque principium habuit, neque vnquam finem eſt habiturus. Et certè communi feréque eodem modo,cæteræ quoque res naturales præter,niſi tam formam à qua ſunt & mouentur, virtutem quandam excipiunt aliunde influentem & quodammodo aſſiſtentem:à qua illa inſita, imo ipſa tota res naturalis,conſeruatur & regitur. Quis enim neſcit ſic apud Platonicos & Chriſtianos hominem regi non ſolum à ſua anima rationis participe, ſed à bono genio huic aſſiſtente? Niſi hoc intereſt, quod in cælo anima inſita intelligentiæ aſſiſtenti ſemper obſequitur:in homine non item. Idque quoniam in hoc quædam repugnantia ex corpore enaſcitur, Terrénique hebetant artus moribundáque membra:in cælo vero minimè. Atque hæc quidem de Ariſtotelis opinione circa quæſtionem propoſitam. Plato verò in Timæo non tam ipſos cæleſtes orbes, quam aſtra in illis animata dicere videtur. Facta ſunt, inquit, aſtra illa erroris expertia,quæ diuina animalia ſunt. At libro 10. de legibus ſcribit vniuerſa quæ in cælo ſunt,quæ in terra,quæ in mari motibus animæ duci: quibus, inquit,nomina ſunt velle,conſiderare,curare, conſultare, rectè & non rectè opinari,lætari, dolere,audere, metuere,odiſſe, diligere. Marſilius Ficinus in eum locum ſcribit eandem fuiſſe Ariſtotelis atque Theophraſti ſententiam.additque Plotinum & Hermiā etiam in ſideribus poſuiſſe ſenſum vt viſum propriè & auditum: ſed in alio quodam genere longéque præſtantiore quam ſenſum animalium terrenorum.Idem in Sympoſium Platonis hac de re Platonicorum ſententiam ſic explicat. Vnam eſſe oportet vniuerſi animam, ſicut & vna eſt materia, vna conſtructio. Cum ergo duodecim ſint mundi ſpheræ,octo cæli,& elementa ſub cælo quatuor: atque hæ duodecim ſpheræ diſcretæ à ſeinuicem ſint, ſpecie, motibus & proprietate diuerſæ: duodecim neceſſe eſt illis adeſſe animas ſpecie & virtute diuerſas. Vna igitur erit vnius primæ materiæ anima. Duodecim circulorum,animæ duodecim. Quis terram aut aquam neget viuere, quæ vitam animalibus ex ſe genitis tribuunt? Quod feces hæ mundi viuunt viuentiūmque ſunt plenæ: cur nō aër & ignis excellentiores mundi partes viuāt viuentiáque in ſe ſimiliter habeant,cælíque ſimiliter? Sed animalia illa cæleſtia quę ſidera ſunt, & terrena aquatiliáque videmus quidē:ignea verò & aëra non videmus. Quippe cū neque purū ignis aut aëris elemētum perſpiciamus. Hoc autē intereſt quod in

terra duo ſunt animātium genera bruta & rationalia: ſimilitérq; in aqua cū aqua corpore terrę pręſtantior, nō minus quàm terra cōpos eſſe debeat rationis: globi verò decem ſuperiores propter eorū ſublimitatē, ſolis ſunt rationalibus exornati Animam mundi, id eſt, materiæ primæ, & duodecim ſphęrarū & ſiderū animas Platonici deos nominant, tanquā angelicæ mētis ſummique Dei pediſſequas. Animalia quę ignis ętherei ſub Luna locati aut puri aëris, aut nebuloſi aquæ proximi regionem habitant, dæmones. Quæ terram incolunt rationalia, homines. Dij etiam immortales & impatibiles ſunt: homines patibiles atque mortales. Dęmones immortales ſunt quidem, ſed patibiles. Neque dæmonibus paſſiones corporis, ſed animi affectus quoſdam tribuunt, quibus bonos homines amant quodammodo, malos oderunt: ſéque ipſos propius & ardentius rebus inferioribus, præcipuè humanis, gubernandis immiſcent. Plato in Epinomide, Cælum, deum facit eundémque colendum eſſe ait. Cœlum, inquit, ſicut omnes alios dæmones honorare oportet & vota ipſi imprimis facere: & eodem loco, Deos, inquit, viſibiles maximos, colendiſſimos, perſpicaciſſimos ac omnino primos, ſtellarū naturam dicendum eſt: deinde dæmones colendi ſunt. Similis ſententia Xenocrati tribuitur à Cicerone lib. 1. de natura Deorū Xenocrates (inquit ille) octo Deos eſſe dicit, quinque eos qui in ſtellis vagis nominantur: vnū qui ex omnibus ſideribus quæ infixa cœlo ſunt, ex diſperſis quaſi mēbris, ſimplex ſit putandus Deus. Septimum Solem adiungit, octauam Lunam. Et Lucilius apud eundem lib. 2. Hanc in ſtellis conſtantiam, inquit, hanc tantam in tam variis curſibus in omni æternitate conuenientiam temporum, non poſſum intelligere ſine mente, ratione, conſilio. Quæ cum in ſideribus eſſe videamus, non poſſumus ea ipſa non in deorū numero reponere. Origines hac in parte ſicut & in aliis rebus permultis, Platonicorum opinionem ſecutus, cap. 7. libri. 1. de Principiis, non modo cœlū animale facit ſed & ſtellas ſingulas quæ in illo ſunt. Putamus, inquit poſſe eas per hoc animantia deſignari quod & mandata dicuntur accipere à Deo. Quod vtique non niſi animantibus rationalibus fieri ſolet. Ait ergo. Mandatum ego omnibus ſtellis pręcepi. Quæ autem ſunt iſta præcepta? Scilicet vt vnumquodque aſtrum ſit ordine ſuiſque curſibus indultæ ſibi quantitatis ſplendorem præbeat mundo. Aliis enim, qui vocantur Planetæ, mouentur ordinibus: aliis hi quos Aplaneis vocant. In quo id manifeſtiſſimè oſtēditur quod neque motus illius corporis ſine anima effici poteſt: neque quæ animalia ſint, poſſunt eſſe aliquādo ſine motu. Stellæ verò cùm tanto ordine ac tanta ratione moueātur vt in nulla prorſus earum curſus aliquando viſus ſit impeditus, quomodo non eſt vltra omnem ſtolidiatem tantum ordinem tantámque diſciplinæ ac rationis obſeruantiam, dicere ab irrationalibus exigi vel expleri? D. Auguſtinus non eſt auſus hoc abſolutè affirmare, ſed commētario. 2. in Geneſin ad literam ſcripſit, ſi aſtra animata ſunt illorum animas pertinere ad ſocietatem Angelorum. D. Thomas articul. 3. Quæſt. 79. Summæ. 1. negat omnino aſtra animata eſſe. Quia anima datur aut ad motum, aut ad ſenſum, aut ad nutritionē, aut ad intelligentiam. Ad poſtremum autem non indiget corpore, ſed eo potius impeditur. In aſtris neque nutritio eſt neque ſenſus: niſi deſcendamus in Stoicorum opinionem. Ad motum autem ab Ariſt. dicitur habere intelligentiam non animantem, ſed aſſiſtentem quæ non eſt ipſius aſtri forma, vt nos etiam alio loco diximus. de qua quæſtione idē D. Thomas pluribus diſputat cap. 23. lib. 3. contra Gentiles. Sicut & Aneroës in diſquiſitionibus contra Algazelem diſputatione. 14.

IN MAXIMO ANIMALI CVIVS CORPVS & animus, partiúmque in his ordo, ſuperioribus capitibus explicabantur, obſeruat diuerſa minorum animalium genera, ſuis regionibus in eodem diſtincta: vt tandem deſinat in hominem tanquam in minorem mundum.

CAP. 13.

1 *Sunt & alij, Dæmones*[2] *quos dicere poſſis intelligentiæ participes Deos, in vnoquoque elementorum: nonnulli quidem aſpectabiles, alij inaſpectabiles, in Æthere atque igne, itémque in Aëre & Aqua. Ne pars vlla mundi, animi expers ſit, neque animalis eius quod natura non intelligente præſtantius. His autem ſubiecta ſunt quæ infra Lunam, & terrena omnia. Etenim Deus ipſe vniuerſi deorúmque eſt opifex., Neque vniuerſum vnquã diſſoluetur, propter eiuſdem voluntatem. Aliis autẽ filij eius præſunt, ad patris imperium & exemplũ quæ faciunt, omnia referentes.*[4] *A quibus Sortes, Furores, Somnia, Oracula & quæcunque ſecundum diuinationem ab hominibus arte aliqua tractantur.*

[5] *Terra verò omnium media, circa verticem per vniuerſitatem traiectum, vincta atque conſtricta, diei noctíſque cuſtos, deorum omnium qui cæli ambitu continentur, antiquiſſima, ac poſt ipſum mundi animum, nobis alimenta abundè ſuppeditans. Circa quam cælum voluitur, aſtrúmque ipſa quoddam eſt. Manens autem, quia ad æquilibrium eſt in medio, quod ſimiliter ſe habet ad continentia. Æther autem extimè diſtinctus eſt in ſpheram errantium & inerrantium. Quibus aër ſubeſt. In medio verò terra, ſuo humore perfuſa. Quibus omnibus ab illo pulchrè aptéque coagmentatis &*

diſtributis, animalium tria genera reſtabant, quæ mortalia erant futura, Volatile, Aquatile & pedeſtre. Quorum procreationem filiis demandauit: ne ab eodem procreata, eſſent immortalia. Hi igitur à prima materia particulas quaſdã ad vſuram definiti temporis mutuati, in eandem aliquando rurſum redituras, effinxerunt mortalium animalium genera. Quoniam verò de hominum genere, vt diis maximè cognato, rurſus cura erat & ipſi patri omnium & diis huius filiis: demiſit in terram vniuerſi opifex illorum [6] animos aſtris numero pares. Ingreſsis autem ad aſtrum quaſi vehiculum quadam ſocietate coniunctum, inſtar legiſlatoris, omnibus fatales leges edixit, vt ipſe omni culpa careret: [7] Quod affectus ex corpore mortales naſcentur, primum quidẽ ipſi ſenſus, deinde voluptas & dolor, metus & ira. Quibus qui imperarent, nec ſe ab his vinci paterentur, eos iuſtè victuros & ad aſtrum ſibi cognatum reuerſuros: [8] euictos verò ab iniuſtitia, ſecundo ortu in vitam fœminæ migraturos. In qua qui peccandi finem non faciet, eum tandem in ferarum naturam migraturum. Finis verò ipſis laborum erit, cum innatos affectus vicerint & ad proprium habitum redierint.

NOBILISS. ET O. V.

NICOLAO FVMAEO, APVD COEnomanos antiquiſſimi Cœnobij á cultura, Vigilantiſſ. Cultori & Cœnobiarchæ

Ia. Carpentarius. S.

SCIO quàm inconſideratè faciam, V. Ornatiß. qui in hac quæſtione de dæmonibus occupanda, in alienam meſſem manum immittam, & de eadem ad te ſcribam, cui iampridem perſpecta ſunt quæ in hac philoſopho & Christiano videri poſſunt cognitione digna. Et tamē cum horum temporum peruerſitas, in iuſtißima occaſione quæ ex huius authoris interpretatione naſcebatur, non omnino ſineret hanc à nobis præteriri, de qua multa à veteribus diſputata ſunt, plura verò hac ætate à nonnullis, parum piè in noſtram religionem animatis, in controuerſiam reuocata, in eius explicationem mihi incumbēdum exiſtimaui, & quicquid erat quod de ea labore aliquo collegeram, idem tuo nomini conſecrandum. Non quod in hoc quicquam eſſet quod tua perſona dignum arbitrarer, aut ad quod legendum te à rebus grauioribus vellem auocare: ſed quoniā cum ſingularis humanitas tua prædicetur ab omnibus, mihíque ipſi in multis ſit perſpecta, hoc initium fore ſperabam ad ea fruendum poſthac liberius: qua nihil profectò poteſt eſſe iucundius: neque verò quicquam ad recreanda noſtra hæc philoſophica ſtudia aptius, quàm ſi in his ſentiamus nos tibi aliqua ex parte placuiſſe. Quod ſi mihi Deus dederit, ego certè quia virorum tibi ſimilium ornatißimo teſtimonio contentus, nihil amplius in vita hac expeto, laborum omnium quos in his colligendis poſuimus, ſatis magnum fructum videbor eſſe conſequutus. Modo tu cuius beneuolentia, ſicut ſperamus, hic poſthac aletur, Reipub. nobilíſque diu viuas ac valeas.

Ia. Carpentarij, Commentarivs in cap. 13.

In quo primum diſputatur de Dæmonibus.

Qvæ disgressio est qvarta.

DE dæmonibus quæſtio veteribus Platonicis nobiliſſima, eáque ad noſtram religionem valdè pertinens: de qua idcirco pluribus nobis hoc loco diſſerendum. De illis verò primùm quærendum eſt, An ſint, deinde quales ſint. In iſtâque poſteriore quæſtione, hæc comprehéda: An corporei: An immortales: quantum poteſtatis in hominem habeant in eáque omnia quę mundo continentur, poſtremò vero, quali intelligendi vi ſint prędìti. De quibus omnibus ſine errore ne diſputari quidem poteſt, niſi primum diſtinguatur quod varium & multiplex Dæmonis appellatione continetur. Quanquam verò in noſtra religione, nomen hoc ſoleat in deteriorem partem vſurpari, pro ea natura quæ cum in prima mundi origine à Deo perfectiſſimam ration&etilde; & intelligentiam accepiſſet eandémque cũ angelis parem, ſuo peccato de dignitate deiecta eſt & cœlo pulſa, indéque Deo odioſa, hominibus moleſta eſſe cœpit: Platonici tamen hac appellatione etiã angelos lucis complexi ſunt: quos modo dęmones bonos, modo Deos minores nominauerunt. Atque etiam amplius, in dæmonibus aliquando numerauerunt naturas omnes quæ qualeſcunque & vbicunq; ſint, cum homine communem habent rationis vſum, vel eo qui homini datus eſt, ſuperior&etilde;. In qua varietate, certum eſt de ſuperioribus quæſtionibus non eod&etilde; modo eſſe ſtatuendum. Nam poſteriore ſignificatione, Pſellus libro de dęmonibus, ex Marco quodam dęmonum ſex genera facit: primũ igneum, quod per ſuperiorem aëris regionem vagatur (hanc enim pro igne videri etiam ab ipſo Ariſto. vſurpatam, docuimus lib. 2. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ) ſecundum aëreum, quod in aëre nobis propinquo oberrat: tertium terrenum: quartum aquatile: quintum ſubterraneum; ſextum lucifugum & imperſcrutabile. Sícque in dæ-

monibus numerari poſſunt, Dryades, Nymphæ, Fauni, & Satyri itémque animalia illa ſubterranea humanam figuram habentia & cum hominibus ludentia, quorum in ſequentibus ex Georgio Agricola mentionem faciemus. Priore verò modo arctioréque, qui Theologis magis familiaris, dæmonum malignorum ſua quoque eſt diuiſio, pro varietate eorum quibus maximè oblectantur, dum Deo ſtudioſè aduerſantur & ab eodem nos auocare conantur. Primi enim falſi dij núcupantur: quoniam pro diis coli volunt, ſacrificiáque ſibi expetunt: Secundi, ſpiritus ſunt mendaciorum: qui ſe oraculis immiſcent, in iíſque variè hominibus imponunt: Tertij inuentores malarum artium: Quarti, præſtigiatores, qui miracula imitãtur ad homines ſeducendos: Quinti, qui aëri ſe immiſcere ſolẽt in hócque fulgura & tonitrua excitare, atque etiam malignis qualitatibus eundem inficere. Poſtremi, ſingulorum hominum tentatores & inſidiatores: quibus cõtrarij angeli boni qui nobis cuſtodes contra illorum inſidias dati ſunt. Aliter Plato dæmones quoſdã non ſolũ bonos agnoſcit in Cratylo, ſed indicare videtur ex hominibus eſſe factos & in cœlũ relatos Sciſne, inquit Socrates, quos Heſiodus δαίμονας eſſe ait? HER. Non. SOC. Neque etiam quod aureũ genus hominum ait in principio extitiſſe? HER. Hoc quidem noui. SOC. Ait enim ex hoc genere poſt præſentis vitæ fata fieri dæmones ſanctos terreſtres, optimos malorum expulſores & cuſtodes hominum. HER. Quid tum? SOC. Nempe arbitror vocari illud aureum genus, nõ ex auro conſtitutum, ſed bonum atque præclarum. Quod inde coniicio, genus noſtrum ferreum eſſe dicit. HER. Vera narras. SOC. An non putas ſi quis nunc ex noſtris bonus ſit, aurei hunc generis ab Heſiodo æſtimari? HER. Conſentaneum eſt. SOC. Boni autem vtrum alij quàm prudentes. HER. Prudentes. SOC. Idcirco, vt arbitror, eos dęmones præcipuè nuncupat, quia ſapientes δαήμονες quæ erant. Et ex noſtra priſca lingua iſtud nomen extit. Quamobrem & is & cæteri poëtę permulti, præclarè loquuntur, quicunque aiunt videlicet, poſtquam bonus aliquis vita functus eſt, maximam dignitatem præmiúmque ſortitur, fitque dęmon, ſecundum ſapientiæ cognomentum. Ita & ipſe aſſero, δαήμονα id eſt ſapiẽtem eſſe omnem hominem quicunque ſit bonus: cúmque dęmonicum eſſe, id eſt felicem, viuentem atque defunctum. Idem lib. 4. de legibus, dęmones puriores, quaſi deorum apud nos interpretes, colendos eſſe ait. Et in Epinomide, Viſibiles, inquit, deos maximos ſummoperéque honorandos acutiſſiméque cũcta videntes ac primos naturam aſtrorum & quę cum aſtris facta ſentimus, fatendum. Deinceps verò ſub his dæmones, genus aëreũ in tertia mediáque regione (qui interpretationis cauſa ſunt) collocatos, orationibus colere, gra-

tia laudabilis interceſſionis interpretationiſque debemus. Horũ quidem duorum animalium alterum ex æthere, alterum deinceps ex aëre eſt: Ac neutrum conſpici totum poteſt. Sed quamuis hi dęmones propè nos ſint, nunquam tamen manifeſtè nobis apparent. Prudẽtiæ admirabilis participes ſunt acuto quippe ingenio tenaciſque memoria cogitationes omnes noſtras cognoſcunt: honeſtos bonóſque viros mirificè diligunt, improbos vehementer oderunt, vt pote qui doloris participes ſunt. Idem in Sympoſio. Magnus dęmon, inquit, Amor eſt. Et enim omnis natura dęmonum inter mortales deóſque eſt media. Quam vim habet? Interpretatur & traiicit humana ad Deos, diuina ad homines: horum quidem preces & ſacrificia, illorum præcepta ſacráſque ſolemnes inſtitutiones & ordinem. In quibus manifeſtum eſt illum dęmonibus ea tribuere quæ in noſtra religione Angelorum bonorũ ſunt propria. Porphirius lib. 2. de abſtinentia ab eſu carnium, dęmonum duo prima genera facit, vnum bonorum, qui nunquam lædunt, alterum malorum qui nunquam iuuant. Idémque libro de occaſionibus, addit genus tertium quaſi medium, eorum qui læſuri ſunt genus humanum, ſi iraſcantur: propterea quod negligantur, neque cultum legitimum nanciſcantur: contráque benefacturi hominibus qui eos votis ſupplicationibúſque, ſacrificiis & aliis quæ conſequuntur, ſibi conciliauerunt. De illiſque ſic ex Platone ſcribit eodem libro. Quemadmodum caliditatis non eſt vt frigefaciat, ſed cõtrarij, ſic nec iuſti vt lęſionem vllam inferat. Iuſtiſſimum autem omnium natura eſt numen, alioqui nihil eſſet. Vis igitur hæc & ſors à beneficis dęmonibus præcidenda eſt. Facultas enim quæ lædere & natura ſolet, & vult, beneficæ procul dubio contraria eſt. Contraria autem in eodem eſſe nullo modo poſſunt. Cum itaque iſti multis in partibus, atque interdum in maximis, mortale hominum genus lædant, boni dæmones ſigillatim officia ſua nunquam intermittunt: ſed pericula nobis à maleficis impendentia pro viribus præmonſtrant, dum & per ſomnia & per animam diuinitus afflatam, aliáque multa, ſignificationes dant. Vt ſi quis ea diſtinguere quę ſignificantur, poſſet, fraudes omnes cognoſceret ac præcaueret. Omnibus enim ſignificãt, ſed non omnes percipiunt ea quæ ſignificantur. Quemadmodum neque omnes legere quæ ſcripta ſunt, poſſunt, ſed qui literas didicerunt. Per contrarios autem dęmones, omnes præſtigię perficiuntur. Ex qua multiplici nominis huius ſignificatione extitit eiuſdẽ Porphyrij dubitatio quam ex epiſtola ad Anebonem Ægyptiũ, citat Theodoretus Cyrenſis lib. 3. de curatione græcarum affectionũ, De iis dæmonibus, inquit Porphyrius, qui dij quidem nominantur, re autem ipſa mali ſunt dæmones, illud me nõ parum ſanè conturbat, quónam videlicet

pacto hoc fiat, vt qui tanquam meliores potentioréſque hominibus, inuocantur, imperiis tamen hominum ſeu peiores inferioréſque ſint, vrgeantur. Cúmque ipſi æquum eſſe prædicent vt ſeruus qui iniqua geſſerit, puniatur, ipſi tamen ad iniuſta facinora ſeſe iuſſis adigi patiãtur. Neque aduocanti illi parendum putent, qui ſit admiſſo ſtupro impurus: qui tamen ad obſcæna flagitia quoſcunque homines perducere non grauentur. Atque ab animatis quidem corporibus abſtinere, ſacrorũ interpretes cenſeant oportere: cũ tamen ipſi nidore victimarum ſacrificiorúmq; vaporibus tanquã eſcis quibuſdam, quã maximè oblectentur: nefaſq; ducant ab eo morticinium contrectari qui ſit rebus diuinis myſteriiſq; præfectus, & tamẽ cæſis animãtibus per cruorẽ cædemq; dæmones deducãtur. Illud autẽ multo quã hæc omni magis abeſt à ratione, cũ ipſi videlicet non dæmoni quidem, aut animæ defuncti hominis, ſed ipſi adeo Soli, quẽ maximũ regẽ imperatoréq; magi habent, ſed Lunæ, ſed alicui ex ſideribus homo de medio ſumptus ſeruiliſq; cõditionis, terribiles minas intonat, mẽtitur ſe diis terrorẽ incutere, vt interrogati, vera reſpõdeant. Etenim cũ quiſeorũ denuntiat quod cœlũ diffringet, quod occulta Iſidis reuelabit, quòd ea quæ ſunt in adyto ſecreta apperiet, quod Charontis cymbã firmabit, quódq; Oſiridis mẽbra Typhoni diſcerpet, ſi ea cõminantẽ reſpicias quæ nec facere poſſit quiſquã, nec ſciat, quẽ nõ illa ſtuporis exceſſum dementiæq; excedãt? Si verò dæmonẽ trepidantẽ, deúmve conſideres nouo quodam fictitiæ rei metu, quali ſcilicet ne fatui quidẽ pueri terreantur, quam cõſternationis immẽſæ magnitudinẽ metus ille nõ ſuperet? Ipſe verò Cheremõ ſcriba rerũ ſacrarũ, cõmemorat eſſe apud Ægyptios valde nugis inuulgata, aítque hæc ipſa & quęcũque ſunt talia, eſſe violentiſſima. Quibus omnibus ex Porphirio cõmemoratis, rectè Theodoretus eodẽ loco vtitur ad efficiendũ veterũ religionẽ, in iis quæ ad dæmonũ cultũ pertinẽt, ne ipſis quidẽ ſapientibus & philoſophis ſatis fuiſſe conſtitutam. Quod ſcilicet in hac nominis ambiguitate nõ diſtinguerent, quid & quantum cuíque eſſet tribuendum. Maximus Tyrius Platonicus philoſophus, Sermone 26. Quod poëtæ fabulantur de Minerua iram Achyllis in Agamenonẽ cohibente, aut nebulã ex oculis Diomedis diſcutiente, id totũ de dæmonibus interpretatur. Deinde hęc de eiſdẽ ſubiicit. Deus certo quodã loco cõſtituto prætorio, cælum ipſum cæliq; ordinẽ vt pater familiã, gubernat: ab eóque fœcũda eſt immortaliũ claſſis, qui dij Medioximi dicũtur, mediã regionẽ quæ iacet inter cælũ & terrã, obtinentes: Dei quidẽ potẽtia minores, hominibus lõge meliores: deorũ penitus miniſtri, præſides tamen hominũ: diis proximi, at hominũ curatores diligentiſſimi.

Magno námq; interuallo mortale ab immortali & aſpectu cæleſti & cõſuetudine diſcluditur: ac propterea dæmonibus qui vtrámq; naturam, diuinã ſcilicet atque humanã, affinitate attingentes, harmonicis vinculis, alterius imbecillitatẽ cũ pulchritudine alterius connectant. Nam perinde atque inter græcos & barbaros, inter quos magna eſt vocis ac linguæ differentia, interpretes ſunt qui alterutrorum voces ſuſcipiendo ſignificationémque viciſſim deferendo, diuerſitatem illam nonnihil conciliant, commerciáque inuicem inducunt: ita intelligi debet Dæmonũ genus cum diis cúmque hominibus verſari. Quo etiam loco idem ait, ex Dæmonibus nonnullos medicinam profiteri: alios in ambiguis rebus conſilium præbere: nonnullos abſcondita enunciare: multos exercendis artibus cooperari: eſſe quoſdam itineris comites: vrbanos alios, alios ruſticos: hos maritimos, terreſtres illos. Cornelius Agrippa cap. 16. lib. 3. de occulta philoſophia, In dæmonibus primos ſtatuit ſuper cæleſtes, corporis omnino expertes, qui circum vnum Deum verſantur, nec mundi corporibus præſunt, ſed ſuſceptum à Deo lumen in inferiora immittunt, ſingulíſque ſua officia diſtribuunt. In ſecundis numerat cæleſtes intelligentias ſphæris præfectas, de quarum numero & officio multa ſunt apud Ariſt. libr. 12. Metaph. In tertiis dæmones qui miniſtri appellantur: quia inferioribus terreníſque diſponendis præſunt. Qui rurſum diſtribuuntur in Igneos, Æreos, Aqueos & Terrenos. Nõ quod, inquit, ſinguli in ſingulis elementis tantũ verſentur: ſed quia in his à quibus nomen capiunt, maximè regnãt. In quibus contẽplationi potiſſimũ dediti ſunt Ignei: Ærei: vitæ actiuę: Aquei verò ad ſenſum demiſſi: Terreni, ea curant quæ ad naturam altricem pertinent. A quibus omnibus diſtincti ſubterranei ſiue tenebricoſi dæmones mali, quos antea ex Pſello ſexto genere ſumus complexi. In iis etiam ſunt qui appellantur incubi & ſuccubi: De quorum vario coitu cum hominibus mira ſunt & penè omnem humanam fidem ſuperantia quæ nonnulli referunt: quanquam virorum ſanctiſſimorum ſcriptis confirmata & aliquot nobiliſſimarum familiarum, quæ inde dicuntur emanaſſe, exemplis teſtata. Noſtræ verò religioni conſentaneum magis eſt quod de malis dæmonibus ſcribit Mercurius Triſmegiſtus cap. 9. Pimandri Humana mens, inquit, omnes notiones concipit, bonas quidem, quoties à Deo ſemen infunditur, contrarias autem cum à dęmonibus ſpermata iaciuntur. Nulla profecto mundi pars eſt dæmonum præſentia deſtituta. Horum lumen ab ipſa Deo totum deſcendit. Dęmon denique transfuſus in hominem, ſemina propriæ motionis inſpergit. Mens autem conſperſa ſeminibus prægnans inde parit adulteria, ſtupra, par-

ricidia,ſacrilegia, diuinorum contemptum, iugulationes, euerſiones vrbium,peſtes hominum & reliqua omnia quæcũque malorum ſunt opera dæmonum.Dei planè ſemina pauca,at illa quidem magna,pulchra,bona: virtus ſcilicet,temperantia, pietas. Pietas autem Dei religio. Quæ omnia ſi ex veterum philoſophorum & Chriſtianorum loquendi conſuetudine dæmonis appellatione complectimur, difficile eſt quenquam reperire qui dæmones eſſe omnino neget: niſi fortè illos verbo magis, quam re tollat:aut eadem impietate Deos quoque eſſe negare audeat. Nam Ariſtoteles ipſe qui naturæ omnino addictus, in cæteris quæ ad dæmones pertinent, Platoni videtur fuiſſe cõtrarius,agnoſcit intelligentias cæleſtium orbium motrices & formas quaſdam diuinas Deo inferiores,à materia tamen omnino ſeparatas, & in phyſicis & in Metaphyſicis. Quæ,vt modo dictum, à veteribus dæmonis appellatione ſunt comprehenſæ. Cæterum mirari ſoleo eundem Ariſtotelem nullo loco,quod ſciam, apertè expoſuiſſe quid de dæmonibus ſentiret. Præſertim cum eorum frequentiſſima eſſet mentio apud Homerum,Euripidem,Pindarum,Simonidem, Heſiodum,atque adeò apud magiſtrum Platonem.Quorum omnium ſcriptis ſi aſſentiebatur,in multis rebus philoſophicis naturalibus & moralibus explicandis,hos ipſos dæmones potuit adhibere. Si verò illorum omnium ſententiam nobilem & quæ certè aliqua probabilitate niti videbatur,non probauit:mirum mihi magis eſt, cur in hac euertenda nullo loco laborauerit : cum in aliorum philoſophorum opinionibus pleríſque minus nobilibus, exagitandis, diligentiſſimus & vehementiſſimus eſſe ſoleat. Auget etiam hanc dubitationem, quod pleríſque locis oraculorum, diuinationum, incantationum apertam mẽtionem facit:quorum vnumquódque ad dæmones à veteribus referebatur.Nam cap.20.lib.3.de hiſtoria animalium,vbi agit de capro quodam cui in Lemno magna copia lactis ex mammis effluebat,Hoc, inquit, in oſtentis numerãdum potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris Domino conſulenti, Deus amplius incrementum peculij futurum reſpondit.Itémque de incantationibus agit cap.24.lib.8.& de auguriis cap.1.lib.9. Apertius etiam de his quos dæmoniacos appellamus, probl.1. Sect.30. Multi inquit, propterea quod ille calor ſedi mentis in vicino eſt,morbis veſaniæ implicantur,aut inſtinctu Lymphatico efferueſcunt:ex quo Sybillæ efficiuntur & Bacchæ & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari dicũtur:cum ſcilicet id non morbo,ſed naturali intemperiæ accidit. Vnus locus eſt libro de diuinatione per ſomnum, in quo hic philoſophus nimium fortaſſe naturæ addictus, hanc veterum de dæmonibus ſentẽtiam irriſiſſe videtur potius quam dignam exiſtimaſſe in qua refutãda laboraret. Deum eſſe, inquit, qui

Ariſt. ſententia de dæmonib.

ſomnia mittat, præter alia quæ à ratione aliena ſunt, etiam illud alienum eſt & Dei maieſtate indignum, eum illa non optimis viris nec prudentiſſimis, ſed quibuſuis mittere. Sublata autem cauſa quæ à Deo ducitur, alia conſentanea nulla videbitur. Cauſam enim reperire cur futura de his prę̨ſentiant quæ in columnis Herculis, aut in Boryſthene ſint, maius eſt quam quò noſtra ſapiẽtia peruenire poſſit. Et paulò poſt, Omnino ſomnia, inquit, quoniam in aliis etiam quibuſdam animantibus videntur, à Deo non mittuntur, nec ad eum finem nobis mittuntur. Sunt tamen δαιμόνια. Siquidem natura δαιμόνια, non diuina eſt. Quo eodem argumento, vel etiam probabiliore, Ariſtoteles efficeret, diuitias, opes, ſanitatem à Deo non dari: quoniam hæc omnia etiam in improbos cadunt. Neque verò ſomnia omnia à Deo immitti dicuntur, ſed quædam à malo dæmone: illa quidẽ quę à Deo, vel à bono dæmone huius miniſtro, vt plurimum in viros bonos: hæc à malo, in improbos: aut etiam in hos aliquando quædam à dæmone bono, cum ſcilicet diuina prouidentia improbis ad bonum aliquod vtitur. Poſterior verò Ariſtotelis locus, in quo ait ſomnia quæ diuinitatis aliquid habere putantur, à Deo non immitti, δαιμόνια tamen eſſe: quoniam natura δαιμόνια eſt, non diuina: digniſſimus eſt obſeruatione, ſed qui reconditam habet ſententiam. In qua quanquam nihil mihi adhuc ſit omnino definitum, ſed ab aliis expectem meliora, dicam tamen quod mihi ſignificare videtur, ſomnia illa in quorum interpretatione diuinationis aliquid ponitur, ex naturalibus cauſis pendere, ideóque ſupra naturam ea ad Deum non eſſe referenda: δαιμόνια, tamen dici poſſe, quia ex naturæ ordine pendent: propter quem hæc dici poteſt non diuina ſed δαιμόνια: quòd in tali ordine ſitum id, Ariſtoteli naturæ genio eſſe videretur, quod Platonici dæmonibus attribuebant, quos natura ſuperiores, Deo inferiores eſſe volebant. Libro quinto Metaphyſicorum, dæmonum quidem apertam mentionem facit & in ſubſtantiis corporeis eoſdem numerare videtur: ſed dubitando magis quam quicquã pro rato de illis ſtatuendo. Subſtantiæ eſſe dicuntur, inquit, vt terra, vt ignis, vt aqua & ſi qua ſunt eiuſdem generis, & vno nomine corpora & quæ ex iis cõſtant, vt dæmonia eorúmque partes. Idémque cum pluribus locis præter hominem agnoſcit animal quoddam rationis particeps, hoc videtur quibuſdam ad dæmones pertinere. Vt lib. 2. de anima, nonnullis animalibus, inquit, vis ineſt progrediendi, nonnullis ratiocinandi & mens: vt hominibus, & ſi quid aliud eſt eiuſmodi, aut etiam homine diuinius. Eodémque libro, Extrema, inquit, atque minima ratiocinationem habent & mentem. Quibus enim mortalium ineſt ratiocinatio, his etiam inſunt cætera omnia. Vbi aiunt ab illo adiectum eſſe, mor-

talium, quod in dæmonibus immortalibus ratiocinandi vim ſine inferioribus animi facultatibus videretur agnoſcere. Niſi fortè hoc in eiuſdem doctrina referendum exiſtimemus ad cælum & ſtellas: quibus vitam & intelligentiam cum immortalitate ab eodem attribui obſeruat Beſſario Cardinalis cap.4.lib. 2. contra Trapezuntium. De ſpiritibus quidem cęleſtibus & diuinis locus eſt obſeruatione digniſſimus in opere quod nuper edidimus, de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios cap.vltimo lib.4.ſed in eo non exiſtimo ſatis eſſe virium ad ſtatuendū de quæſtione propoſita: quia mihi non ſatis conſtat illud opus Ariſtotelis eſſe. Illum tamen integrum deſcribam: quoniam valdè pertinet ad id de quo nunc agimus. Spirituum, inquit, aliquot genera ſunt. Quidam enim cæleſtes, in ipſis ſtellis potiſſimum ſuam ſedem habentes: quod illorum actiones in iis maximè appareant. Alij in totis orbibus ſine vlla differentia ſiti: quia incorporei ſunt, neque ſtellis tantum ſed omnino ipſis orbibus ſine diſcrimine præſunt. Si quis vero inquirat an in mundo hoc qui in ſenſum cadit, quicquam ſit cuius mūdus alter ſit expers, equidem in illo hæc etiam ineſſe dicimus, cælum, terrā, mare, bruta, plantas, homines, denique ea omnia quæ in mundo hoc reperiuntur: ſed eorum quæ in illo ſunt, nihil eſſe terrenum. Atque ſpiritus qui in eodem verſantur, cum hominibus in illo viuentibus amica pace conſentire. Neque enim eorum vnus alterum expellit nec ab altero pellitur. Neque vlla in re ſibi inuicem aduerſantur: ſed omnes in maxima vitæ ſocietate conquieſcunt. Quoniam eorum author vnicus eſt omninóque ſui ſimilis. Illi quoque ea quæ deſunt contemplantur, nec ortui, vel interitui obnoxij. Iidémque ſinguli in alterius eſſentia ſuam intuentur. Quia & ſpiritus qui in eodem mundo verſantur, pellucidi ſunt: nulláque in parte obſcuri, neque item cōtigui, neque diſiuncti: ac eorum quilibet alteri perſpicuam lucem præſtat: neque quicquam quod ad vnum pertineat, alterum latere poteſt. Non enim horum contemplatio oculo corporeo terminato, commutabili, perficitur colores recipiendo, ſed oculo mentis: qui ſexta quadam virtute in vnum ſenſum colligit virtutes ſenſuum quinque inſtrumentis diſtinctas. Hæc quidem, vt dixi, obſeruatione digniſſima ſunt, & ad propoſitam quæſtionem maximè pertinent: ſed quia de eius operis authore non ſatis conſtat, nihil habent virium ad efficiendum quod de Ariſtotele quærimus. De quo illud mihi probabile eſt, hunc naturæ obſeruatorem vigilantiſſimum, ſic huic vni fuiſſe addictum vt ea ſola in philoſophando probauerit quæ cum eiuſdem principiis conſentiebant, vel ex eiſdem deriuabantur. Quare de diuinis & incorporeis, quæ à ſenſibus ſeparata, ea tantum idem poſuiſſe videtur & in ſua philoſophia vſurpaſſe

paſſe,ad quæ humanus animus ex ſenſilium obſeruatione deduci poterat & ſine quibus naturæ effectus in rebus corporeis non poterant commodè explicari. Sic enim ille de Deo diuiníſque intelligentiis cæleſtes orbes mouentibus egit lib.8.phyſic.& 12.Metaph. Ad id autem dæmonum varietas in elementari regione non videbatur ex legibus naturæ neceſſaria. Sed in cælo, ad conſeruationem perpetuitatémque vniuerſi, ſolus Deus cum cæleſtibus intelligentiis poterat eſſe ſatis: & ad eos effectus ſpeciales qui dæmonibus attribuuntur, ſufficere videbatur proprietas humorum in noſtris corporibus dominantium & inſita quædam vis rebus cæteris noſtra corpora circũſtantibus. Per quæ omnia fortaſſe hic exiſtimauit ſatis commodè explicari poſſe,illa omnia propter quæ priores philoſophi dęmones poſuerant. Sícque eo loco quem ſuperius citauimus ex libro de diuinatione per ſomnum,dixiſſe videtur,naturam eſſe dæmoniam:id eſt,vt ego ſuſpicor,in natura bene ordinata,dependente ex cęleſtium orbiũ conuerſione ab ipſis intelligentiis, eam vim ad omnia explicanda reperiri poſſe, propter quam alij ad dæmones cõfugerunt. Itaque varia philoſophandi ratio quam in Platone & Ariſt.antea in pręfatione obſeruauimus, illud quoque effecit, vt de dæmonibus vterque non ſit eodem modo loquutus: vtque Ariſtoteles his non multum in vniuerſa philoſophia tribuerit. Quos tamen omnino apertéque improbare minimè auſus eſt, aut de eiſdem contra veteres philoſophos (ſicut de rebus aliis permultis) ex profeſſò diſputationẽ inſtituere: quod fortaſſe vereretur ne publicam religionem ab Athenienſibus receptã & probatam offenderet. Sed de Ariſtotele ſatis: nunc Platonicorum & Chriſtianorum ſententiam de eadem quæſtione expendamus. A quibus non tam ratione probatum eſt,quam pro rato poſitum,quod penè infinitis hiſtoriis abundè teſtatum videtur,dæmones eſſe: in híſque bonos quoſdam,alios malos: bonos, vitæ humanæ moderatores eſſe & directores: malos eiuſdem inſidiatores & oppugnatores: qui aliquando bonorum ſpeciem ementiuntur, vt facilius ipſis hominibus poſſint imponere, hóſq; ſuis artibus ad animorum interitum allicere. De communicatione hominum cum dæmonibus multa ſunt apud Mercurium Triſmegiſtum ſcriptorem antiquiſſimum. Eadémque in veteribus Pythagoreis multorum hiſtoriis teſtata: & maximè à Philoſtrato in Apollonio Tyaneo: qui per hanc edidiſſe ſuis temporibus dicitur varia miracula, in quibus Hierocles hũc Chriſto æquare conatus eſt. Cuius impia opinio libro vno ab Euſebio eſt refutata. Atque Iuſtinus Martyr de eiſdem interrogatus à Gentibus, quo à Chriſti miraculis differrent, quæſtione 24. ſic reſpondit. Conſeruator noſter Chriſtus,inquit,pro diuina ſua authoritate ac iure, mira inuſi-

tatáque opera perficiens, nuſquam materiam requirebat, ſed imperiũ eius ac prædictionem, res & ſequebãtur & ſequuntur. Et res quidem quas Apollonius efficiebat, quoniam ex iure naturalium virium factæ ſunt, ad functiones corporeas hominum non euertit Dominus: ipſum autem dæmona, qui in eius ſigno inſidebat, & in diuinationibus homines decipit, faciebãtque vt Apollonius pro Deo coleretur, eique diuini honores tribuerẽtur, eius extinctis diuinationibus mutum reddidit & vna cum illo cæterorum dæmonum, qui à gentibus Deorum nomine colebantur, potentiam euertit, quemadmodum res ipſa declarat. In quo argumento idem Iuſtinus adhuc verſatur quæſtione 26. Socrates autem apud Platonem in Theage, de ſuo dæmonio ſic loquitur. Adeſt mihi, inquit, diuina quadam ſorte dæmonium quoddam à prima pueritia me ſecutum. Hoc enim vox eſt quędam, quæ cum auditur, eius quod fit, diſſuaſionem innuit: prouocat vero nunquam. Quod ſi quis amicorum aliquid mecum quandoque communicat venítque vox, hoc illa diſſuadet, neque facere ſinit, & cætera. Idémque ſtudium extitit penè vniuerſæ familiæ Platonicorum: eadem cum dæmonibus communicatio, per quam illi plerúmque extra ſe rapi dicebantur, ſicut colligi poteſt ex vita Plotini quæ à Porphyrio deſcripta eſt. In qua inter alia multa quæ ad hanc quęſtionem pertinent, teſtatur Ægyptium quendam Sacerdotem Plotino proprium dæmonem Romæ oſtendere voluiſſe, húncque ab illo inuocatum in æde Iſidis, quòd hunc ſolum locum Romæ purum eſſe inuentum ſacerdos ille diceret. Túmque cum proprius Plotini dęmõ accerſeretur, pro dæmone Deũ acceſſiſſe: atque hoc conſpecto, Ægyptium clamauiſſe. Beatus es ô Plotine, qui habeas pro dæmone Deũ: neque ex inferiore genere ducem ſis ſortitus familiarem. Raptum verò mentis à corpore quater ſe in eodem Plotino animaduertiſſe, dum cum ipſo verſaretur, teſtis eſt idem Porphyrius in huius vita. Atque hæc quidem ex Platonicis & Peripateticis: Chriſtianis autem, de dæmonibus bonis & malis dubitare an ſint, nefas. Quoniam ea res eſt in fundamentis religionis noſtræ à Chriſto poſita, eiuſdémque factis & geſtis confirmata, & in primis anachoretis qui circa tempora Diui Hyeronimi extiterunt, infinitis exemplis in hiſtoria Sanctorum patrum, à Palladio diſcipulo Diui Euagrij, qui eorundem ſpectator fuit, teſtata. Vt iam inter nos quærere an dæmones ſint, & nũ ea quæ illis attribuuntur, referri poſſint ad humores in humanis corporibus dominantes, aut ad occultas rerum naturalium proprietates, eorum eſſe videatur qui ſuis opinionibus Deum cælo, dæmones mundo deturbare conantur: quo vtrinſque omni metu liberati, falſa opinione eadémque omnium humanarum ſocietatum perturbatrice, impune

ruant in omnia flagitia. In quo neque Hieronymi Cardani, neque Petri Pomponatij licentiam probare poſſum. Quorum ille lib. 16. de rerum varietate & 19. de ſubtilitate, poſtquam rationes varias collegit magna ex parte leues & philoſopho prorſus indignas, quibus conatur efficere dæmones non eſſe, ad extremum ſuam audaciam, ne dicam impietatem, eo velare conatur, quod illa ſcribat non vt Chriſtianus, ſed vt philoſophus. Mallem profectò duo hæc coniunxiſſet & vt Chriſtianus philoſophus de dæmonibus diſſeruiſſet. Alter verò, libro de incantationibus, ita videtur affectus, vt ad efficiendum vana eſſe argumenta ea, quibus Platonici atque Chriſtiani impulſi videntur ad ponendos dæmones, ſcilicet propter admiranda pleráque opera, naturæ leges & cauſas excedentia: contra perſuadere conetur in illis omnibus nihil eſſe quod commodè ad naturam referri nõ poſſit, & per eiuſdem principia explicari. In quo cum idem noſtram religionem manifeſtè conuellere videatur, nobis credo illudens, ad extremũ in ipſa peroratione ſubiicit, ſi quid in eo opere offendatur quod Sãctæ eccleſiæ Catholicæ aduerſetur, vel eidem minus placeat, ſe illud totum reuocare, huiúſque correctioni ſubiicere. Quid verò ab hac aliud expectare poſſit, quam vnam lineam à principio ad finem ductã? Atque cum infinita exempla ſint, quæ teſtantur dæmonum magnam vim in aëre & aquis, in ſolitudinibus, in oraculis edendis, in ſomniis, in humanis etiam corporibus inuadendis & per certa interualla vexandis, contra quæ nullæ philoſophorum rationes quicquam virium habere poſſunt, Mirum illud eſt maximè quod ad religionis noſtræ confirmationem non parum pertinet, Chriſti aduentu aut ipſos dæmones eſſe extinctos (ſi de his nõnulli erant mortales, de quo poſtea diſſeretur) aut aliò ſe recepiſſe, quòd in huius regno priorem authoritatem non poſſent retinere. Refert enim Nicephorus Calliſtus cap. 17. lib. 1. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, Cæſarem Auguſtum poſt Chriſtum natum, maximo ſacrificio (quod Hecatombe dicebatur) Pythio Apollini inſtituto, quæſiuiſſe quem in Romano imperio ſucceſſorem eſſet habiturus. Ac cum hic conſultus nihil reſponderet, illum iterato ſacrificio cauſam ſilentij ſcire voluiſſe: túmque ab Apolline ſic eſſe reſponſum,

Dæmones malè Christo ceſſerunt.

Me puer Hæbreus, diues Deus ipſe gubernans,
Cædere ſede iubet, triſtémque redire ſub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abſcedito noſtris.

Quibus auditis, Cæſar, vt idem Calliſtus ait, in Capitolio aram conſtruxit cum hac inſcriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. Idem de ſuis diis quæritur Porphirius eo libro quo Chriſtianam religionem exagitat, ſicut refert Euſebius cap. 1. libr. 5. de Euangelica

præparatione. Nunc verò mirantur, inquit Porphirius, ſi tam multis annis ciuitas peſte vexatur: cum & Æſculapius & alij dij longè abſint ab ea. Poſtquam enim Ieſus colitur, nihil vtilitatis à diis conſequi poſſumus. Idémque etiã amplius colligi poteſt ex his quæ vno libro pluribus verbis diſputat Plutarchus, de temporibus & cauſis quibus regnante Tyberio Cæſare oracula defecerũt. In cuius rei obſeruatione cum maxima vis inſit ad confirmationẽ religionis noſtræ, quam etiã ab huius hoſtibus inuitis extorquemus, mirũ eſt profectò inter Chriſtianos, nonnullos exiſtere qui huius rei fidem eleuare conentur. In quo diſſimulare non poſſum me in Cardano pietatem maiorem requirere & in philoſophandi licentia Chriſtianam moderationem. Hic enim lib.16. de rerum varietate, ſcribit, cum ante Pharſalicum bellũ oracula deſierint, non eſſe cur defectus eorum ad Chriſti natiuitatẽ transferatur. Nam & poſt Chriſtũ dedêre reſponſa, inquit, ſed, læſa, manca, omnino inutilia: & ante illum deſeri cœperunt. Addit etiam eodem loco, quod Chriſto aduenięte apertius quam antea hæc defeciſſe viſa ſunt, id forſan ex eo accidiſſe quod tum Pythia cõſenuiſſet. Oratio, ita me Deus amet, neque philoſopho ne Chriſtiano digna. Addam verò vt iſtiuſmodi homines vehementius commoueãtur, virtutem hanc impediendorum oraculorum & dæmonum reprimendorum, à Chriſto non modo in huius diſcipulos viuos adhuc emanaſſe, ſed in martyrum ſepulchra crucíſque ſignum: in quo maius quiddam elucet quam vt comprẹhendi poſſit naturæ legibus, quibus iſti geniales philoſophi nimium ſunt addicti. De priore nobilis eſt hiſtoria apud D. Io. Chryſoſtomum libro contra gẽtiles, de Daphnis oraculo quod ferre non potuit vicinum ſepulchrum Babylæ Martyris, neque eo illic extante, de rebus futuris reſpondere. In poſteriore, exemplis infinitis abundamus. Quanto terrori ſit dæmonibus crucis ſignum, inquit Lactantius, capit.27. libr.4. is ſciet qui viderit quatenus adiurati per Chriſtum, de corporibus quæ obſederint, fugiant. Nam ſicut ipſe cum inter homines ageret, vniuerſos dæmones verbo fugabat, hominúmque mentes emotas & malis incurſibus furiatas, in ſenſus priſtinos reponebat: ita nunc ſectatores eius, eoſdem ſpiritus inquinatos, de hominibus & nomine magiſtri ſui & ſigno paſſionis excludunt. Cuius rei non difficilis eſt probatio. Nam cum diis ſuis immolant, ſi aſſiſtat aliquis ſignatum frontem gerens, ſacra nullo modo litant: nec reſponſa poteſt dare cõſultus vates. Prophanæ etiã recentéſque hiſtorię teſtantur, cum à Magellano Chriſtiano ex America gygans quidam ad nos deduceretur, hunc, quem ille in principiis noſtræ religionis inſtituens, ſæpius monuerat vt imprimis ſe ſigno crucis muniret, poſtea retuliſſe, dæmonem in cuius

poteſtate antea fuerat, horrenda voce præſentaneam mortem interminatum, ſi eo ſigno vti pergeret. Eóque ſe perterritũ, illo ſigno vti non prius eſſe auſum, quã ab illa inſula, in qua dæmon plus poſſe videbatur, longo ſpacio ſeparatus, morti ſe proximũ ſenſiſſet. D. Athanaſius in oratione contra idola, ſcribit poſt crucis aduentum omnem ſimulachrorum cultũ ſummotum eſſe, omniáque dæmonum præſtigia, hoc ſigno propelli. Idémque libro de humanitate verbi, ait ſigno crucis magica omnia reprimi, veneficia inefficacia reddi, idola vniuerſa deſeri. Apertius eſt quod eodem libro, ſuperioribus ſubiicit, Olim, inquit, dæmonia inani ſpecie ludibriiſque rerum intricabant homines, inſeſſis alibi fontibus, alibi fluuiis, lapidibus aut lignis: atque ita præſtigiis fatuos in ſtuporem agebant. Nunc verò cum apparuit Dei Verbum, ſpectra eiuſmodi & ludibria imaginum ceſſerunt. Solo enim crucis ſigno vtens homo, dolos illorum à ſe propellit. De quo lubentiſſimé audio quẽdã noſtra ætate ex Iudæis ad nos conuerſum, ſic philoſophantẽ, Si quid dęmon in animũ noſtrum poteſt, id ad eius partem ſuperiorem, quæ mens appellatur, nihil pertinere: ſed ad eam quæ cum imaginatione cõmunicat, vel certè etiam ad ipſam mentẽ, quatenus hæc ſe ad imaginationẽ deiicit. Itaque hanc armandam eſſe contra omnes illius inſidias, ea imagine in qua viget ſempiterna memoria eius victoriæ, qua eodẽ deuicto nos Chriſtus in æternam libertatem aſſeruit. Quanquam non ſolum interiori crucis meditationi iſta vis ineſt, ſed & eiuſdem externo ſigno: quemadmodum & ſolẽnibus quibuſdam ſacræ ſcripturæ verbis cũ pronunciatur. Ex quo idem Athanaſius libro de interpretatione pſalmorum, colligit in ſacris ſolemnia conſuetáque ſcripturæ verba ſumma religione eſſe ſeruanda: nec pro illis alia (etiam ſi fortè idem ſignificare videantur) eſſe vſurpanda. Quod illa dæmonibus ſemper terrori ſint, hæc plerúmque ludibrio. Sed hæc de prima quæſtione ſatis. De qua veteribus philoſophis dubitare quidem licuit, nobis verò nullo modo: niſi ſimul de veritate Chriſtianæ hiſtoriæ dubitare volumus, & ea euellere in quibus noſtræ religionis firmiſſima fundamenta ſunt poſita. At modus varius ſecundum quẽ dæmon ipſe hominibus apparuit cum eiſdémque ſub varia ſpecie verſatus eſt, facit vt de quæſtione altera, quid hic & qualis ſit, nos etiam ipſi non immerito dubitemus. Calchidius commentario in Timæum Platonis, dæmonẽ definit animal rationis particeps, immortale, animo patibile, corpore æthereum. Apuleius autem lib. de Socratis dæmone, perpaucis mutatis, eundem eſſe ait, animal animo patibile, mente rationale, corpore aëreum, tempore æternum. Eſt quidem ipſa intelligendi vis, in vniuerſitate tribus gradibus diſtincta: in Deo ſumma & exemplaris: in homine infi- *Dæmõ quid ſit & qualis.*

ma,& illius rudis quædam imago:in dæmone media. Atque eadem in Deo à corpore omnino ſeparata: in homine, manifeſtè, vt ſic dicam, incorporata:in dæmone ambigua. Quoniam mediorum eiuſmodi natura eſſe ſoler,vt inter extrema,pro diuerſa cum his cõparatione, ambiguæ naturæ eſſe videantur. Ex quo natæ ſunt veterum quæſtiones de dæmonibus,an corporei. Origines cap.1.lib.1. de principiis, negat eſſe definitum vtrum dæmones ſint incorporei : & ſi quando incorporei eſſe dicantur, id vult tantum per cõparationem eſſe intelligendum : quia conſtant corpore hoc noſtro longè ſubtiliore. Eadem eſt ſententia D. Auguſtini libro de natura dæmonum. Idémque cap. 10. lib.3 de geneſi ad literam,accommodatè ad eam definitionem quæ ex Apuleio citata eſt, dæmones appellat aërea quædam animalia. Quoniam corporum aëreorum natura vigent:proptereáque eos morte nõ diſſolui ait: quia præualet in eis elementum quod ad faciendum quã ad patiendum eſt aptius. De quo tamen non ſatis definitam ſententiã habere videtur cap.23.lib.15.& cap.10.lib.21.de Dei ciuitate. D. Hieronimus commentario in epiſtolam ad Epheſios,ſcribit quidem aërẽ eſſe plenum contrariis poteſtatibus,id eſt dæmonibus:ſed non ſtatuit an conſtent corporibus aëreis. D. Thomas cap.91 lib.2. contra gentiles,ex Origene refert nullã ſubſtantiam, excepta Trinitate, ſine corpore poſſe conſiſtere. Idem tamen in quæſtionibus diſputatis,poſt varias rationes in cõtrarias partes adductas, exiſtimat probabilius videri illos nullum habere corpus ſibi naturaliter vnitũ, quod ſcilicet ab horum anima informatum,faciat dæmonem vnumquemque,animal vnum,vt antea ex Calchidio & Apuleio dictũ eſt : etiam ſi non putet negari poſſe,ab vtriſque dæmonibus, bonis inquam & malis,humana corpora plerúmque aſſumi,ſub hiſque eoſdẽ frequenter apparere & nobiſcum verſari. Addit verò hos aliquando in ſacris literis ſpiritus appellari,vt incorporei ſignificentur: quando nobiſcũ conferuntur:eiſdémq; attribui corpora aërea, vel ætherea, quando ad Deũ referuntur. Quia vix aliter eorum naturã Deo inferiorem poſſumus intelligere. Et certè difficile eſt horum vel exiſtendi vel, vt ſic loquar, eſſendi modum, in rerum natura determinatum intelligere, niſi ſub notione corporea definita,uel ſaltem in aliquo corpore definito. Atque hæ quidem ſunt nobiliſſimorum Theologorum de hac quæſtiones dubitationes. Quibus adiicere poſſis quod Auguſtinus Eugubinus diſputat lib.8.de perẽni philoſophia,veros dæmones aereos eſſe: non ſolũ quia in aere vt in loco ſibi familiari verſantur, ſed quia corpore conſtant aereo:hancque ſententiã de malis dæmonibus potiſſimum intellectam,cum noſtra religione maximè conſentire : in qua familiare eſt hos ipſos,aërearũ poteſtatũ nomine exprimere. Quare

Dæmones in corporei.

idem capite vltimo lib. eiuſdem, indicat ſuperiorẽ definitionem, quã ex Chalcidio attulimus, de dæmonibus bonis, quos Angelos lucis nominare ſolemus, eſſe intelligendam: poſteriorem verò Apuleij, de dæmonibus malis. Quo poſito, vt aër ſua tenuitate cum ſit inaſpectabilis, quia radium aſpectus ſiſtere non poteſt, quando denſatur, aſpectabilis efficitur: ſic intelligi poteſt dæmones malos, præterquã quod aſſumpto corpore alieno plerúmque efficiuntur non modo aſpectabiles, ſed palpabiles & tractabiles, in ſuo quoq; corpore aſpectabiles eſſe & inaſpectabiles. Quia vim habẽt ad hoc rarefaciendũ & dẽſandũ ſufficientẽ. Ex quo etiã intelligi poteſt quo modo hi aërẽ agitent per eũdémq; incredibili celeritate moueãtur: hominibus adſtẽt perpetui inſidiatores: ſuáque aërea & ſpirituoſa ſubſtantia, humanam imaginationẽ ſubeant & nonnunquam animali ſpiritui multos violentos motus afferant. De quibus poſtea diſſeretur. Atque hæc quidem de corpore dæmonis in duabus primis & principibus eius differentiis, hoc modo ſint diſputata. Vnde ſi quis colligat dæmones eiuſmodi mortales eſſe oportere: quia omnis naturæ coagmentatio, qualem in his agnoſcimus, eſt diſſolubilis: id ex Platonicis duobus modis videtur explicari poſſe. Priore quidem ſi dicamus ex Platonis Timæo, hos quidẽ naturæ lege diſſolubiles eſſe, ſed diuina voluntate ad ſempiternum mundi miniſterium, æternos conſeruari. Quia maior vis eſt diuinæ voluntatis, quam legis naturæ, cui ſunt obnoxij. Poſteriore verò quod diſſolutionis neceſſitas quæ corporum coagmentationi annexa eſt, pertineat ad patibilem corporum ipſorum naturã. Idéoque eiſdem Platonicis cœleſtium animalium (de quibus antea dictum eſt) natura, quanquã coagmentata, indiſſolubilis tamen ſit: quia eorũ corpus impatibile. At dæmonum Æthereorum corpus omnino impatibile eſt: Aëreorum verò vt antea dictum eſt, potius ad agendum quã ad patiendum cõparatum. De aliis autem inferioribus & imperfectioribus naturis, quæ dęmonis appellatione ſunt etiam cõprehenſæ, non idem ſtatui poteſt. Nam Plutarchus libro de defectu oraculorũ, ſcribit certis temporum curriculis dæmones interire, eorúmque vitæ nonies mille ſeptingentos viginti annos eſſe tribuendos. Atque hoc ipſum ex eo confirmare conatur quod Thamo nautæ cuidam Aegyptio in Italiam nauiganti, ex ipſo mari edita voce imperatum ſit, vt cũ ad paludes peruectus eſſet, nuntiaret Pana magnum eſſe mortuum: hócque cum ille feciſſet, continuo ingens non vnius, ſed multorum gemitus cum admiratione permixtus in aëre & aquis eſſet auditus. Addunt etiam nonnulli in Arabiæ ſolitudinibus non ſolum dæmones exaudiri, ſed etiam videri: idque frequens eſſe, & penè quotidianum. In Mauritania quoſdam eſſe candidos, alios atros, alios rubros. Sub-

terranei quoque quidam eſſe dicuntur quorum genus ſimplex non eſt,neque in eo omnes mali:pręſertim ſi Georgio Agricolæ credimus extrema pagina libri de ſubterraneis animantibus, in quo teſtata vel etiam perſpecta ſcribere videtur. Poſtremò,inquit,in ſubterraneorũ animantium,ſeu,quod placet Theologis,ſubſtantiarum numero,haberi poſſunt dęmones,qui in quibuſdam fodinis verſantur.Eorũ autẽ duplex genus eſt.Sunt enim truculenti & terribiles aſpectu, qui plerumque metallicis infeſti atque inimici ſunt. Talis fuit Annebergius ille qui operarios duodecim amplius flatu interfecit in ſpecu, qui corona roſacea appellatur. Flatum verò emittebant ex rictu. Equi enim ſpecie,habentis procerum collum & truces oculos dicitur viſus.Eiuſmodi etiam fuit Snebergius, nigro cucullo veſtitus, qui in fodina Georgiana operarium è ſolo ſublatum, in ſuperiore loco maximæ illius cauitatis, quondam feracis argenti, collocauit, non ſine corporis attritu.Sunt deinde mites,quos Germanorum alij, vt etiam græci,vocant Cobalos, quod hominum ſint imitatores. Nã quaſi lætitia geſtientes rident & multa facere videntur cum nihil prorſus faciant.Alij nominant virumculos montanos, ſignificantes ſtaturã qua plerumque ſunt,nempe nani, tres dodrantes longi. Videntur autem eſſe ſeneciones & veſtiti more metallicorum : id eſt vitato induſio & corio circum lumbos dependente,induti. Hi damnum dare non ſolent metallicis,ſed vagantur in puteis & cuniculis:& cum nihil agant in omni laborũ genere videntur ſe exercere : quaſi modo fodiant venas,modo invaſa fundant,id quod effoſſum eſt,modo verſent machinam tractoriam. Quanquam interdum glareis laceſſunt operarios, rariſſimè tamen eos lædunt : nec lædunt vnquã niſi prius ipſi cachinno fuerint aut maledicto laceſſiti. Atque hæc quidem varietas naturarum ſubterranearum manifeſto corpore craſſóque conſtantium & cum ipſo homine in multis functionibus communicantiũ,quæ mortales eſſe videntur.Addit verò D.Hieronimus in vita Pauli Eremitæ, Diuo Anthonio hunc Paulum per deſerta quærenti, quendam apparuiſſe quem ait fuiſſe haud grandem homunculum, aduncis naribus fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis, in caprarum pedes deſinebat. Qui à D.Anthonio interrogatus quis eſſet, reſpondiſſe dicitur in hunc modũ. Mortalis ego ſum & vnus ex accolis Eremi:quos vario errore deluſa gẽtilitas Faunos Satyróſque & Incubos vocans,colit.Legatione fungor gregis. Precamur vt pro nobis communem Deum depreceris : quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus & in vniuerſam terram exiit ſonus eius.Cuius quidem animalis corpus poſtea mortuum viſum eſſe,D.Hieronimus eodem loco teſtatur.Quæ omnes naturæ in rationis vſu cum homine communicantes

& ab

& ab eodem tamen multis rebus diuerſæ,ſi vt antea monuimus, dæmonis appellatione cõpræhenduntur, facilè animaduerti poteſt quã verè horum nonnullis palpabile corpus etiam ex quatuor elementis concretum tribuatur: ad hócque conſequens mortalitas & interitus. At aliis durum viſum eſt in philoſophia,dæmonibus corpus ineſſe noſtratibus ſua concretione ſimile:atque idcirco horũ corpora tenuiora eſſe dixerunt,vno tantum elemento, aut duobus, vel ad ſummum tribus conſtantia.Quod etſi non ſine ratione dictum videri poſſit de dæmonibus ſuperioribus Æthereis,igneis & Aëreis: exagitatur tamẽ à Iulio Scaligero in diſputatione contra Cardanum,vt doctrinæ Peripateticæ minimè conſentaneum. De qua quæſtione vide Cornelium Agrippam cap.19.lib.3.de occulta philoſophia. Pſellus verò libro de dæmonibus,primùm vult horum naturam non eſſe ſine corpore: ſed corpus habere & verſari circa corpora, illos tamen nonnunquam incorporeos appellari. Quoniam vt antea monuimus, ea ſola corpora dicere ſolemus quę craſſiora ſunt:incorporea verò quę tenuia,& quę aſpectum tactúmque effugiunt. Deinde addit dæmonum corpora quamuis ob tenuitatem inaſpectabilia ſint, attamen materialia quodam modo eſſe paſſioníque ſubiecta, præſertim eorum qui ſubterranea loca ſubiêre. Hæc enim adeò concreta eſſe vt tactui ſubiiciantur, pulſatáque doleant & ad ignem accedentia comburantur: adeò vt horum quidam cinerem etiam relinquant. Hos etiã aliquando genitale ſemen emittere, ex quo puſilla quædam animalia oriantur:eoſdem nutriri partim aërea inſpiratione,partim humore aqueo. Atque ex Marco quodam in dæmonum cultu exercitatiſſimo,commemorat eos non imperare nobis, ſed ſpiritui phantaſtico multa ſuggerere(vt pote cum & ipſi ſpiritus quidam ſint) quibus in varias partes afficimur:ac vt aër præſente lumine colores & formas excipiens, traducit in illa quæ naturaliter poſſunt accipere, ſicut apparet in ſpeculis rebúſque quaſi ſpecularibus:ſic & dæmonica corpora ſuſcipientia ab ea quæ intus eſt,eſſentia phãtaſtica,figuras atq; colores& quaſcunq; ipſi voluerũt formas,in ipſum animalẽ noſtrúmq; ſpiritũ trãſmittere,multũ nobis negotij faceſcere,volũtates & cõſilia ſuggerẽtes,formas ſubindicãtes,ſuſcitãtes memoriã,voluptatũ cęterarúmq; paſſionũ ſimulacra frequẽter concitãtes,vigilãtibus atq; dormiẽtibus.Cui quidẽ Marco cũ Pſellus (vt ipſe eodẽ loco refert)obieciſſet,nõnullos medicorũ ſectatores,aſſerere paſſiones eiuſmodi non eſſe effectus dæmonũ,ſed humorũ vaporúmque malè ſe habentium, ideóque illos pharmacis & dieta,non carminibus incantantium, expiationibúſque horum curationem aggredi: tum illum reſpondiſſe idem ait, minimè mirum videri debere ſi hæc medici dicerent: vt pote qui nihil nouerint præ-

An quæ dæmonibus attribuũtur,ad humores referri poſſint.

BBB

rer ſenſum,ſed corporibus tantum incubuerint cognoſcendis. Quotũ hac in parte errorem eodem loco declarat hiſtoria mulieris cuiuſdam quæ cum à dæmone teneretur,harmenicè loquebatur, & ſi ipſa Harmenios vidiſſet nunquã,neque domeſticis finibus eſſet egreſſa.Simile verò eſt quod expertum ſe teſtatur Io.Fernelius lib.2.de abditis rerum cauſis in nobiliſſimo quodam Gallo,qui inter nationis noſtræ Epiſcopos mihi notus fuit,& quandiu uixit, morum integritate bonis omnibus chariſſimus extitit,nupérque vita functus eſt. Hic à dæmone trium menſiũ ſpacio vexatus,à nobilibus medicis (inter quos Fernelius illi operam dabat aſſiduam) propter frequentes conuulſiones quibus corripiebatur,curatus eſt vt epilepticus. Tandem verò,inquit Fernelius, depræhenſus eſt dæmon quidam menſe tertio, totius mali author,voce inſueta,que verbis ac ſententiis tum Latinis,tum Græcis (quanquam ignarus linguæ græcæ laborans eſſet)ſe prodens.Is multa aſſidentiũ maximéque medicorum ſecreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circumueniſſet, quódque irritis pharmacis corpus hoc penè iugulaſſent. Quoties laborantem pater inuiſebat, is procul à conſpectu inclamabat,appellentem hunc arcete & ab ingreſſione propulſate, aut torquem è ceruice detrahite. Ex hoc enim, vt Gallorum torquatis equitibus eſt in more, Diui Michaëlis imago propendebat. Si ſacra diuináque verba coram legebantur, ferocius ſubſultabat & inhorreſcebat, Quũ intermiſſio erat ferociæ, laborans in quiete omnium meminerat quæ inuitum ſe protuliſſe fatebatur & dolebat. Ceremoniis & execrationibus compulſus dæmon, negabat ſe crimine damnatum, & ſpiritum ſe nuncupabat. Interrogatus quis eſſet,aut quo modo & qua hæc poteſtate moliretur,dixit multa eſſe intus domicilia in quæ ſe recondat,& in quiete ad alios cõmigrare:ſe in hoc corpus iniectũ à quodã cuius nomẽ non efferret,à pedibus ingreſſum in regia, & à pedibus egreſſurũ quũ præſtitutus dies aduentarit.De aliis non paucis diſſerebat, quæ etiam ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri ſolent.Neque hæc,inquit idem Fernelius, vt noua profero,ſed vt conſtet dæmones aliàs intro ſubeuntes in corpus,id ipſum variis & inauditis interdum modis laceſſere : aliàs non intro ſubire, ſed vel vtiles corporis humores exagitare, vel noxios in principes partes traducere,vel hiſce venas alióſque ductus obſtruere,vel inſtrumentorum ſtructuram permutare, quibus ex cauſis innumeri morbi fiunt. Quorũ dæmones authores ſunt,ſcelerati perditique homines miniſtri : omníſque eorum trans naturam eſt ratio. Atque hæc quidem Fernelius, cuius hac in parte minimè ſuſpectum teſtimonium eſſe debet. Sed quoniam noſtra ætate contra huius fidem,qui illi in eiuſmodi affectu medicinam fecerat, quidam iſta om-

nia ad vim humoris referre conati ſunt, ſicut & ea quæ nuper contigerunt in agro Laudunenſi, in ea muliere quæ à dæmone per multos menſes, ſtatis tamen interuallis & manifeſtis intermiſſionibus, fatigata, quia multa loquebatur & faciebat quæ ad noſtræ religionis confirmationem valdè pertinebant, ad humorem quoque referenda eſſe nonnulli medici voluerunt: quem per vſum Antimonij purgare conantes, in illam mulierem nouam carnificinã exercuerunt, horum rationes nobis obiter hoc loco ſunt conſiderãdæ: vt habeamus quod eis opponamus qui, vt antè dixi, iſtiuſmodi opinionibus Deum cœlo, dæmones mundo deturbare conantur: quo vtrinque omni metu liberati, falſa perſuaſione eadémque humanarum omnium ſocietatum perturbatrice, impunè ruant in omnem licentiam. Leuinus Lemnius cap, 1. lib. 2. de occultis naturæ miraculis, rectè quidem proponit ſpiritus aëreos & dæmones in hominum corporibus ſolere ſe humori melancholico, ſicut & in aëre ipſis tempeſtatibus, immiſcere. Sed capite 2. in eo mihi peccare videtur quod à dæmone aut ſpiritu teneri negat, qui alienam linguam perſonant quàm nunquam didicerunt: quodque id illis ſolius humoris melancholici vi contingere poſſe arbitratur, excitatis, vt ait, animi notionibus: quas idem ingenitas eſſe ex Platonis Menone & Phedone arbitratur, ac diſciplinam noſtram vitæ tantum ſuperioris recordationem eſſe. Quo poſito, vult vi morbi melancholici animam concuti, ſpiritúſque efferueſcentes, voces inauditas ſermonémque antea prorſus incognitum, ſimul cum illis notionibus ingenitis excitare. At ille non animaduertit quod ex Platone ponit de notionibus ingenitis, noſtræ religioni eſſe contrarium, ſicut poſtea ſuo loco differetur. Deinde etiam ſi hoc concedatur, tamen apud Platonem rerum tantum notiones eſſe ingenitas, quarum recordatio etiam vi ſpirituum concitatorum fortaſſe poſſit excitari: vocabulorum tamẽ (etiam apud ipſum Platonem) nullo modo poſſit. Quid enim in his ingenitum videri poteſt, cum Platonici, ſicut & cæteri philoſophi, fateantur ſermonẽ omnem ab hominibus eſſe inſtitutum: nihil in eius ſignificatione naturale eſſe: niſi forte, vt antea dictum eſt, quatenus in ipſa vocabulorum ſignificatione inſtituenda, naturæ rerũ quibus illa imponuntur, ratio quo ad poteſt, habenda eſt. Itaque etiam ſi homini furenti, fortaſſe poſſit vi morbi excidere vocabulũ vnum & alterum, quod ad eam linguam pertineat quam antea nunquam didicerit (hoc enim ebriis accidere, nonnunquam videmus) at certè ſermonem incognitum perpetuare non poterit. Quod de dęmoniacis ex Pſello & Fernelio antea retulimus. Memini quidem Ariſtotelem problemate. 1. Sectionis 30. hoc ad humorem melancholicum referre eſſe conatum. Multi, inquit, incaleſcente

humore melancholico, quia color ille ſedi mentis vicinus eſt, morbo veſaniæ implicantur, aut inſtinctu Lymphatico efferueſcunt: ex quo ſybillæ efficiantur & bacchæ & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari creduntur: cum videlicet id non morbo, ſed naturali intemperiè accidit. Sed in quæſtione propoſita multa illi naturæ genio condonanda ſunt, quæ in philoſopho & medico Chriſtiano nullo modo ſunt ferenda. Quanquam & hic Leuinus habet aliquot exempla veterum & recentiorũ quibus ſe ſuúmque errorem poteſt tueri. Nam Petrus de Apono, qui conciliator à medicis cognominatus eſt, Commentario in idem Ariſt. problema, teſtatur ſe multos vidiſſe qui quanquam pro dæmoniacis haberentur & pleráque facerent humanas vires ſuperantia, tamen atra bile purgata, omnino curati ſunt ſanæque menti reſtituti. Et Petrus Pomponatius libro de incantationibus, vidiſſe ſe ait Mantuæ vxorem cuiuſdam Franciſci Magreti ſutoris quę eodem morbo correpta, cum loqueretur ſecundum diuerſa idiomata, à Galgerando medico perfectè ſanitati reſtituta eſt. Addit quoque Cardanus ex Eraſmo, in Encomio medicinæ, à Calcerano quodam medico, poſtquam dæmoniaco Germanicè loquenti, qui antea nunquam eam linguam didicerat, potionem dediſſet cuius vi hic magnam vermium copiam deiecerat, eundem ſtatim liberatum eſſe & integro mentis habitui reſtitutum. Ex quo idem Cardanus concludit, dæmones morbos eſſe, ſed occultioris cuiuſdam naturæ. Quæ omnia vt his concedamus quorum teſtimonia in quæſtione propoſita, multis de cauſis nobis valdè ſuſpecta eſſe debent: minimè tamen efficitur quod vult Leuinus Lemnius, neque euertitur quod hoc tempore defendimus. Quoniam non docetur quo modo humor melancholicus ſermonem antea homini omnino incognitum, poſſit in hoc ſine vlla diſciplina excitare. Atque ſuperioribus exemplis, ſi modo vera ſint, reſponderi poteſt, dæmonē humore melancholico delectatum, cum eodem vi medicamenti deiecto, ſua ſponte cedere: vel etiam fingere cogi ſe ad cedendum medicamento, vt hominibus facilius imponat ſuámque naturam magis occultet, aut modum eum ſecundum quem in nonnullorum hominum animis regnat. Itaque cedit aliquando medicamentis, aliquando verò reſiſtit & in his propinandis medicorum diligentiam irridet: quemadmodum nonnunquam leuioribus execrationibus deiicitur: aliàs vero vel omnium maximis reſiſtit: atque cauſatur ſe neſcio quod pręſtitutum tempus expectare: ſicut notari poteſt in hiſtoria quę ex Fernelio paulò ante commemorata eſt, & in altera quæ nuper edita de muliere Laudinenſi energumena. Quis verò Chriſtianus hanc inconſtantiam in eo mirabitur, quem omnes ſciunt patrem eſſe omnis in-

conſtantię atque mẽdacij? Vnum illud mihi maxamè ratum eſt, quod placet Pomponatio capite 7. lib. de incãtantionibus, etiam ſi in multis aliis quæ ad hanc quæſtionem pertinent, non ſatis piè ſentire videatur. Quod multi literarum ignari, inquit, græcè & latinè linguíſque aliis diuerſorum idiomatum loquuntur, certè philoſophi nihil ad hoc afferre poſſunt quod veriſimile ſit. Quare neceſſarium eſt ad Deum, ad Angelos, ad dæmones recurrere. Ego certè facilius crediderim ſcientiarum vel maximè abditarum, perfectam cognitionem in homine ſine huius ſtudio & labore, ſola vi humoris melancholici poſſe excitari: quam facultatem loquendi græcè, in qua nunquam ſe antea exercuerit. Adde quod ſi humor melancholicus ſermonem antea omnino incognitum excitaret, in iis quos à dæmone teneri exiſtimamus, excitaret certè neceſſariò interueniente naturali motu inſtrumentorum ad vocis formationem deſtinatorum. At hi plerúmque loquuntur non modo lingua immota, vel in mentum prominente: ſed ore omnino occluſo. An etiam hic melancholicus humor efficiet vt homines clauſis oculis & ſine vllo lumine naturaliter videant? aut vt ipſa terrena corpora contra naturalem ſuam grauitatem, nulla externa vi apparente, ſurſum efferantur. Improbabiliora ſunt profectò iſta omnia quam vt à philoſopho quantumuis acuto, per naturales cauſas probabiliter poſſint explicari. Quanquam in his non dubito quin humores variè in noſtro corpore dominantes, varias animi propenſiones gignant: ex quo mores animi corporis temperationem ſequi vno libro Galenus diſputat & Ariſt. docet initio phyſiognomiæ. Atque etiam facilè concedo paſſiones eiuſdem animi natas ex talibus propenſionibus, magnam habere vim in noſtris corporibus immutandis: vt in amore & mœrore atque in vehementi lætitia animaduerti poteſt: quæ nonnunquam hominibus mortem afferunt. Imo ſolam imaginationem tantum habere poteſtatis (humores ſcilicet ſimul cum ipſis ſpiritibus cõcitando) vt non ſolum effectus varios ſupra communem naturæ ordinem excitet in eo corpore in quo viget, ſed etiam in alieno. Nam nonnulli ſolo medicamẽti aſpectu purgantur: alij ſola opinione quam de medico conceperunt, ſanantur: atque ipſius matris in conceptu imagines variæ attentius animo compræhenſæ, fœtui notas eas imprimunt, quæ etſi frequentiſſimè inter homines ſpectentur, difficilem tamen habent explicationem: ſed quæ in naturalibus cauſis abditis tota eſt poſita, non ex dæmonibus repetenda: niſi fortè quatenus natura ipſa, vt ex Ariſtotele paulò antea diximus, dæmonia eſt, præſertim in eiuſmodi cauſis quę huius cõmunũ ordinẽ nõ excedũt. Quid igitur de motibus, vel effectibus qui à dæmone manant, nobis erit conſtituendum? Aut quo tandem hi à

motibus effectibúſque Dei & naturæ diſtinguendi. Dæmon bonus ſemper eſt Dei miniſter in natura dirigenda atque perficienda. Ideóque nulla vnquam in re Deo aduerſatur, neque verò omnino ipſi naturæ, quam conſeruare ſtudet potius quam labefactare. Etiamſi, Deo ita volente, multa præter ſupráque naturam excitet, nō ad huius ſubuerſionem, ſed ad vtriuſque, Dei inquam & naturæ, maiorem exornationem. Dæmon autem malus Dei naturæque inimicus eſt: Dei tamen naturæque in pleríſque imitator: non quod horum imitatione ipſe perfici velit, aut naturam perficere: ſed vt hac arte hominibus imponat hóſque à naturæ obſeruatione, Deíque cultu, ad ſui venerationem traducat: in quo affectati ab eodē imperij ſumma conſiſtit. Hæc varietas, homines eruditos rerúmque naturalium cōtemplationi deditos, ea quæ à Platonicis & Chriſtianis attribuuntur dæmonibus, ſedulo obſeruantes & cum operibus Dei atque naturæ comparantes, in diuerſas cogitationes diſtrahit: facítque vt his nonnunquam probabilis videatur Ariſtotelis opinio, qui in cauſis mouentibus atque efficientibus Deo & natura contentus eſt. Quoniam effectus dæmonum propter Dei naturęque imitationem, ad quam hi magna ex parte ſe componunt, ad alterum illorum ſatis commodè videntur poſſe reuocari. Nonnunquam verò eadem obſeruatio efficit, vt qui melius affecti ſunt, experientia ad rationem accedente noſtræque religioni conſentiente, agnoſcant horum opera eſſe pleráque, in quibus Deum & naturam atque etiam artem frequenter imitētur, vel potius ementiantur, vt ſub horum falſa ſpecie hominibus imponant. Rectè enim dictum eſt à Io. Tritemio, in quæſtione de admirandis operibus infidelium, dæmones in cognitione rerum naturalium hominibus longè ſuperiores, per harum vires quæ adhuc nobis ſunt incognitæ, multa poſſe, multáque perficere quæ hominum artem quidem ſuperant, & tamen naturæ facultatem non excedunt. Quo modo ab huius miniſtris plerique morbi curantur naturalibus fortaſſe medicamentis, ſed quorum vires adhuc hominibus incognitæ, neque horum arte inuentę. Nam ſi homines, inquit ille, in occultioribus naturæ myſteriis exercitati, quadam abſtruſa cæteris, applicatione materiæ ad formā, inconſuetos & admirandos producunt effectus, ſicut ex rore cæli naturales formare anguillas, ex vitulinis carnibus apes, ex quibuſdam radicibus herbarum, ſerpentes & his multa ſimilia, ne dicam maiora, ſicut nos in pleríſque probatio fecit expertos, quis neget dæmones ſubtilioris naturæ & maioris experientiæ, plura poſſe operari naturaliter miranda, quæ nulli hominum ſunt manifeſta? Atqui ſicut in his aliíſque permultis eiuſmodi aliquid eſt naturale, hominibus tamen incognitum, quo dæmon abutitur vt nos in ſui admirationem rapiat:

ſic alia pleráque ſunt quæ nihil habent in operandi modo naturale, ſed vana tantum ſuperſtitione animos replent, & tamen ſuos effectus naturæ legem excedētes, nonnunquam producunt: vt hoc modo credulis hominibus facilius imponatur, horúmque animæ arte eiuſmodi deluſæ, à natura Deóque auocētur & ad hunc Dei naturǽque hoſtem ſe adiungant. Qualia multa licet commemorare, ſed hæc imprimis: annulum in die Paraſceues, dum ſacra celebrātur, ex quouis metallo confectum, quem qui geſtant in digito minimo proximo, qui ad cor creditur pertinere, nunquam ſpaſmo dicuntur corripi: conceptis verbis híſque plerúmque nihil omnino ſignificantibus: aut quarundam herbarum contactu portas arctiſſimè occluſas ab improbis frequenter aperiri: characteres etiam, & ſigilla ad cæli aſpectum efformat, ab æcque ex collo pendentia, quæ incredibiles effectus circa humana corpora dicuntur excitare taliáque alia permulta quæ adiiciuntur à Fernelio libr. 2. de abditis rerum cauſis. In quibus omnibus nihil eſſe puto, quod ex Ariſtotelis doctrina ad Deum vel naturam referri poſſit. Quanquam memini quēdam in hac arte, ſicut audio, mirabilem, à me aliquando interrogatum de cauſis virtutum, quæ ineſſe dicuntur iſtis ſigillis ad cæli aſpectum inſculptis, aut efformatis, reſpondere auſum, fieri hæc exemplo Serpentis ænei à Moſe efficti, cuius intuitu qui à ſerpentibus igneis vulnerati erant, curabantur. In quo, dicebat ille, non maior philoſophis in viſu, quam in ſigillis ex appenſione & contactu vis actionis appareat. Capitalis ſanè reſponſio quæque pœna potius quam contraria diſputatione coercenda. Quam ego lubens remitto ad Cornelium Agrippā libro Retractationum, capite de Cabala. Ex quibus omnibus hoc quoque iam aliqua ex parte intelligitur, quantum poteſtatis in hominem dæmones habeant in eáque omnia quæ mundo continentur: de quo ſeruata ſuperiore dæmonū diſtinctione ſic videtur eſſe cōſtituēdum. Dæmones bonos in cælo & terra poteſtatem habere, hoc ipſo quod in vniuerſitate naturæ diuinæ volūtatis ſemper ſunt miniſtri: nec vlla in parte ab hac vnquam recedunt. Atque circa hominem quicquid moliuntur, id ad eiuſdem priuatam, vel certè ad publicam ſalutem referūt: in omnibus Deo ſemper inſeruiendo & eos quibus vel præſunt, vel cuſtodes dati ſunt, ad eundem dirigēdo. Idque quoniam, vt docet Dionyſius Areopagita libro de diuinis nominibus, in his maximè expreſſa eſt Dei, vt ipſius boni, proxima imago, quæ non poteſt niſi ad ipſum bonum dirigere, aut vllius mali eſſe particeps: ſi quidem & ipſa ad Deum ſemper eſt conuerſa. Quod vt illi perficiant, nobis adeſſe ſolent variè & multipliciter: nonnunquam aſſumptis humanis corporibus, vel potius ſub horum aliqua imagine: aliquando verò in noſtram imagina-

tionem influendo, vel etiam in ipſam mentem: hanc ad Deum ſemper excitando, vel nonnunquam extremo ſummóque contemplationis munere, à corpore ad certum aliquod tempus eandem rapiendo. Sic enim hi non modo apud Chriſtianos Theologos, ſed & apud Platonicos præeſſe dicũtur animorum noſtrorum purgationi quæ ad partem inferiorem pertinet, & directioni mentis quæ poſt purgationem in Deum excitatur & huius quaſi colloquio fruitur. Hinc in noſtra religione in viris bonis & piis exempla frequentia propheriarum & raptus mentis, vt in D. Paulo ad tertium cælum. De quo vide Marſilium Ficinum Platonicè philoſophantem lib. 2, Epiſtolarum. Dæmones autem qui mali appellari ſunt, à Deo auerſi, ad ſe verò & ad hæc inferiora cõuerſi, cælo deiecti ſunt: Ideóq; in illo omni poteſtate orbati, in terra totóque inferiore mundo, qui ſub luna eſt, ſummum imperium affectant: de quo non tantum cum ipſis angelis, ſed cum Deo Optimo Maximo quodammodo decertant. Quare quicquid in eodem inferiore mundo Deus præſtat, ſiue ſecundum naturæ ordinem, ſiue ſupra hunc, idem poſſe, illi videri volunt. Vt verò videantur, falſis rerum imaginibus, Angelorum Deíque opera imitantur: atque ita conantur homini imponere húncque à Deo abducere & ad ſui cultũ allicere: in quo ſciunt Deum tanquam in expreſſa ſui imagine, ſibi maximè placere eiuſdémque in cælum aſcenſum per vitæ integritatẽ ſincerámque religionem imprimis expetere. Itaque cum carminum incantamentorúmque omnium vis, ſit ab hoc poſteriore dæmonum genere, eam in elementari regione quantúmuis facile concedam, in excitandis aëris & aquæ tempeſtatibus, in terræ fructibus impediẽdis, in hominum valetudine in vtrámque partem, ſed magis in deteriorem, afficienda. Sed illud non omnino concedam quod à Vergilio dictum eſt,

Carmina vel cæli poſſunt deducere Lunam. Vel ab alio poëta,

Hanc ego de cælo ducentem ſydera vidi:

Niſi fortè quatenus in his, dæmon humanis ſenſibus poteſt imponere, ſicq́ue conſequi vt cum circa cæleſtia nihil horum reuera pręſtiterit, præſtitiſſe tamen videatur, quo ſui maiorem admirationem exci-

Dæmonis poteſtas in hominem. tet. Cæterum in hominem magnam poteſtatem habet: niſi hęc à Deo Deíque ſpiritu & angelo coerceatur. Nec verò ſolum in huius corpus réſque externas, ſed etiam in animum: quanquam in hunc non ſine certa diſtinctione, quæ nobis hoc loco conſideranda. Nam cum huius pars vna ſit ſuperior, cuius propria ratio & intelligentia, altera inferior quæ per ſenſum & imaginationem cum corpore communicat, in poſteriorem permultum poteſt, in priorem omnino nihil, niſi hoc ipſo quod mens & ratio ſe nonnunquam ad imaginationem abiicit

iicit,huiúſque motibus obſequitur. In quo poſita eſt eiuſdem dæmonis contra hominem victoria. Ipſam verò humanam imaginationem variè aggredi ſolet. Nonnunquam quidem humanũ corpus aſſumendo, vel huius falſam ſpeciem ſub qua cũ hominibus familiariter verſatur:cum eiſdémque (quibus ſub hac imagine aſpectabilis eſt) colloquendo,multa imponit, deinde cum vult ſe ex aſpectu ſubducit: aliàs vero nullo corpore alieno aſſumpto ſed ſuum modo denſando, modo rarefaciendo,eidémque quamlibet figuram, etiam belluarum abiectiſſimarum, affingendo: quæ quidem res eius facultatem non excedit. Taléſque videri poſſunt ſeptem illi quos Facio Cardano patri ſuo apparuiſſe refert Hieronymus Cardanus lib.19.de ſubtilitate. Qui ſe Auerroiſtas prædicabant & de animi immortalitate interrogati, affirmabant nihil eſſe quod cuiquam proprium poſt vitam hanc ſupereſſet:vt fortaſſe hac nefanda opinione, Cardano in eãdem propenſo gratificarentur, vel certè in ea regnum ſuum ſtabilirent, qua nihil eſt ad oppugnationem Chriſtianæ religionis accommodatius. Aliquando etiam in humano corpore humanam ſexus diſtinctionem ementiendo,vel reuera hanc aſſumendo, modo cum fœminis, modo cum maribus ſuo concubitu permiſcentur: ex quo, vt antea dictum eſt, quidam incubi, alij ſucubi appellantur: ſicut nobilibus hiſtoriis teſtati ſunt Palladius diſcipulus Diui Euagrij, in vita ſanctorum Patrum qui vixerunt temporibus DD.Anthonij & Hieronymi, Alexãder ab Alexandro libris de diebus Genialibus & Hieronymus Cardanus lib.16.de rerum varietate.Eſt & alius modus ſuperioribus omnibus longè frequentior,quo ille qui ſuapte natura ſpiritus quidam eſt, nulla corporis imagine extrinſecus aſſumpta,ſe ipſe in hominis ſpiritum, quem animalem vocant,inſinuat,non ſolum dormientis, ſed etiam vigilantis:eiuſdémque imaginationi falſas apprehenſiones perſuaſionéſque de ipſo bono atque vero ſuggerit: quibus mentẽ ſollicitãs hanc auocare conatur à vera cognitione cultúq; Dei,in quo eſt ipſum bonũ ipſúmq; verũ.De quo valdè mihi placet quòd à Marſilio Ficino dictũ eſt in epiſtola quadã li.10.quã hoc loco deſcribam:quoniã breuiſſima eſt& ad id de quo nũc agimus,maximè accõmodata. Deus veritas eſt & bonitas,inquit,ideóq; omnia ex veritate & bonitate cõpoſuit. Res enim quælibet quantum in integra ſui puritate,id quod à Deo facta eſt permanet,vera denominatur.Quatenus verò aliis conducit,ad aliquid bona aliis nuncupatur. Item quatenus intra ſe aliud ſui conducit ad aliud, bona ſibi. Impreſſit autem Deus veritatem rerum,veriſimili quaſi nota: bonitatem verò voluptate perfudit quaſi eſca:vt occulta cuiuſque veritas per imaginem veriſimilem indagaretur: ac demum per omnium veritatem Dei veritas. Rurſus vt per vo-

luptuariam eſcam ſingula ad bonum per ſe latens allicerētur: pérque bona omnia, ad Dei bonum. Cumverò dęmon inuidus, Deum partim veriſimili nota, partim boniſimili eſca, ad ſe trahere cuncta contueretur, machinatus eſt tanquam diuinitatis æmulus, qua potiſſimum ratione ipſe ſimiliter omnia ad ſe traheret. Itaque notam veriſimilem & boni ſimilem eſcam ad diuinæ illius expreſſit ſimilitudinem: adhibuítque tum illam falſo, tum hanc malo. Quo fit vt per illam mentes ad falſum, per hanc affectus trahat ad malum, ac denique ad ſeipſum. Ipſe enim cum à diuina veritate bonitatéque quaſi rebellis & alieniſſimus ſit, falſitas quædam eſt atque malitia. Atque in iis quidem falſis rerum imaginibus, inferiori animi parti ſuggerendis, malorum dęmonum poteſtas maximè communis eſt poſita. In qua exercenda circa ipſas imagines, quas hominum cogitationi obiecturi ſunt, delectū adhibent pro maiore minoréue naturæ propenſione ad res varias in his quorum rationem & mentem per illaſ ineſcare conantur & de ſuæ dignitatis gradu deiicere. Itaque hac ſua poteſtate viros bonos & malos exercent, quanquàm non pari facilitate: neque in vtríſque eodem effectu conſequenre. Etenim cui in noſtra religione permanenti, dubium eſſe poteſt quin virorum piorum in ſolitudine viuentium, ſumma vitæ aſperitate animum purgātium, & ad aſcenſum in cælum præparātium, impura de Venere ſomnia, quæ nulla præceſſit eiuſmodi cogitatio inter vigilandum, ab iſtis dæmonibus in illorum imaginationem hoc modo immittantur? In quibus, vt ait Iuſti nus Martyr quęſtione 21. à Gentibus poſita, quanquam eo non peccent quod iſta ſomniant (quia vt id effugiant omnino non eſt in eorum poteſtate) ſi tamen ſomno excitati in illis ſibi placent, hoc ipſo certè peccant: ad quod dæmon eoſdem ſollicitat cum eiuſmodi ſomnia im mittit. Ergo vt Dei ſpiritus, dæmónque bonus, vel vt Platonici loquuntur, prima mens, aut externus intellectus agens, nobis ſemper adſunt ſuóque lumine noſtram cogitationem illuſtrant: mentē ſupra ſenſilia excitant, imo hanc aliquando à ſenſilibus & corporeis omnibus ad ſe rapiunt, perficiúntque vt nonnulli poſt maximam partis inferioris purgationem, rapti extra ſe iam non ſuo ſpiritu ſed diuino agi omnino videātur: ſic dæmō malus peruerſis imaginibus eandem cogitationem implere conatur, ad háncque illis imbutam mentem deprimere, & de cæleſtibus ad terrena caducáque deiectam ad ſe rapere, quam poſtea ipſe ſuis motibus agat. Idémque diuinos honores affectans, ſibi habet ſua ſacra verbáque ſolemnia, atque horum nonnulla nihil ſignificantia, quibus coli vult fingítque ſe allici; atque adeò cogi: imo horum pleráque ex iis ſacris decimata quibus Deus, diuiníque ſpiritus coluntur ác nobis conciliātur: ſed rebus nefandis accommodatā: vt hac

arte homines vana ſuperſtitione impleat & in dubitationem de vera religione inducat. Atque hic nonnunquam tranquillioribus motibus minuſque extrinſecus apparentibus, humanam cogitationem ſollicitat, aliquando verò violentioribus: qui in corpore quod ille occupat, manifeſtè deprehenduntur, per ea ſcilicet quæ ab ipſius corporis natura aliena ſunt, vel etiam eidem omnino contraria. Sic enim in Sybylla, vt eſt apud Vergilium Æneidos 6. cum à dæmone in ſuo antro corripiebatur,

Non vultus, non color vnus,
Non compta manſere coma, ſed pectus anhelum
Et rabie fera corda tument, maiórque videri,
Nec mortale ſonans, afflata numine quando
Iam propiore Dei. Et paulo poſt.
At Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſiſſe Deum: tanto magis ille fatigat,
Os rabidum, fera corda domans, fingítque premendo.

Sic quoque energumeni per certa interualla dæmone correpti, miris modis naturam excedentibus & tamen inter homines manifeſtis, vexantur. Quibus quanquam negari non poſſit quorundam aſtu ad imponendum multitudini, nonnulla eſſe adiecta: ſunt tamen eius rei penè infinita exempla quæ inter Chriſtianos tam certæ fidei eſſe debēt, vt de his nemo dubitare poſſit niſi qui eadem pietate, religionis noſtræ fundamenta prima in quæſtionem voluerit reuocare. Circa eadem verò hoc mihi admirandum eſſe videtur, quod plerúmque malus dæmon, hominum inter cæteros non omnino improborum, imo in communibus vitæ officiis inter ſuos optime audientium, corpora ſic inuadit ſtatíſque interuallis diuexat, quódque ſi attētè conſideres, magiæ ſpecies omnes & in ſingulis cæremonias quibus ille à ſuis miniſtris allicitur, vel cogi ſe fingit ad reſpondendū de interrogatis, in illíſque maximè ſpeciem eam quam à diuinitate Theurgiā nominãt, depræhendes eundem per ea inuocari, quæ magna ex parte de noſtra religione deprompta ſunt: his tamen accommodantur quæ in eadem religione ſunt omnino deteſtanda: atque etiam pleráque eorum quibus à ſuis allicitur, ſacrorum noſtrorum miniſtris eſſe potentiſſima ad hunc de humanis corporibus Dei imperio deiiciendum. An horum diuinitate à noſtris reuera expellitur eiſque cedere cogitur? A ſuis verò per eadem, ſed cum aliis multis permixta, fingit ſe allici, vt hominum animos vana ſuperſtitione impleat, adducatque in aliquam dubitationem de rebus his quarum veneratione & cultu valdè offenditur? Eiuſdem in illo fraudulentæ artis eſt, quod vt libris quibus iſta

necromantica & malefica continentur, maiorem authoritatem conciliet, per ſuos perſuadere conatur hos à viris optimis & ſanctiſſimis eſſe conſcriptos. Ad quam rem confirmandam non alio authore vtat quam Cornelio Agrippa, cuius nomen hac in parte valere debet plurimum. Hic verò ſic ſcribit in libro retractationum de magia capite de Goetia & Necromantia. Hodie adhuc confictis titulis, inquit, circumferuntur libri ſub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis: item Pauli, Honorij, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi & Eboracenſis cuiuſdam, quorum nugas ſtultè ſecuti ſunt Alphõſus rex Caſteliæ, Robertus Anglicus, Bachon & Apponus & pleríque alij deplorati ingenij homines. Præterea non homines modo & ſanctos & Patriarchas & angelos Dei tam execrabilium dogmatum fecerunt authores, ſed & libros à Raziele & Raphaele, Adami & Thobiæ angelis traditos oſtentant. Qui libri tamen acutius inſpicienti ſuorum præceptorum canonem, ritum, conſuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, inſulſam phraſin, apertè ſe produnt non niſi meras nugas & impoſturas continere, ac poſterioribus temporibus ab omnis antiquæ magiæ ignaris, perditiſſimis perditionum artificibus eſſe conflatos, ex prophanis quibuſdam obſeruationibus, noſtræ religionis ceremoniis permixtis, in ſitíſq; ignotis multis nomiminibus & ſignaculis: vt perterreant rudes & ſimplices & ſtupori ſint inſenſatis, & his qui neſciunt bonas literas. Ad hæc vero omnia quæ de dæmonum poteſtate dicta ſunt, illi rerum earum quæ ad nos pertinent cognitione indigent: eáque non modo præſentium & præteritarum, ſed etiam futurarum. Quæ qualis in eis ſit & quouſque progrediatur, nunc nobis eſt inquirendum. Quoniam iſtud ex iis omnibus quæ initio de dæmonibus propoſita ſunt, videtur eſſe reliquum. A Deo qui ſumma eſt ratio eadémque Platonicis exemplaris & idealis, dæmones hominéſque ſic procreati ſunt vt in vtríſque ſummæ illius & exemplaris rationis imago quædam ſit expreſſa, ſed non eodem gradu. In dæmone enim ab initio expreſſus eſt rationis & intelligentiæ actus, per ingenitum lumen, quo præſente & in ſuo actu vigente, ille ſemper intelligit nec ad intelligẽdi principium notionibus nouis indiget, beneficio ipſius imaginationis excitatis. In homine autem ingenita tantum eſt ad intelligendum facultas, quæ vt in ſuum actum excitetur, tempore opus eſt quo notiones per cõparationem ſingularum imaginũ efformẽtur eædémq; beneficio, ſuperioris luminis illuſtrẽtur. Ex quo accidit vt homo non intelligat, niſi cũ diſcurſu cogitationis per eas imagines quarũ initia hauſta ſunt ex ſenſibus: vnde & error multiplex in huius cognitionẽ poteſt cadere: quoniã multa ſunt quæ eiuſmodi diſcurſum

[margin: ...n da ... re- ...atio.]

perturbant & impediunt. Dæmon autem ſine hoc diſcurſu intelligit, per præſentem actum luminis ingeniti: in cuius fruitione ſunt ea poſita quæ eiuſdem naturalia à Theologis appellantur: quibus ne dæmon quidem malus orbatus eſt, cum propter peccatum cœlo deiectus. De qua quæſtione vt ſobriè philoſophemur, in re maximè difficili & lubrica, lubens inſiſtam veſtigiis D. Thomæ in opere quod inſcripſit de quęſtionibus diſputatis. Hic articulo ſexto, quæſtione de dæmonibus, in Angelo & dæmone malo, de hac re ſic ſtatuit. In Angelo qui dæmon bonus antea appellatus eſt, ex naturæ proprietate reipſa ineſſe perfectam cognitionem omnium eorum ad quę cognoſcendi facultas naturæ viribus poteſt peruenire: neque tamen eũ more humano progredi diſcurrẽdo à principiis ad concluſiones multóque minus ab imaginibus rerum per ſenſum obſeruatarum, ad notiones vniuerſas, quod fieri neceſſe eſt in ea humanæ cognitionis parte quæ διανοητικὴ nominatur. Ex quibus concludit circa omnia quę huius naturali facultati cognoſcendi ſubiecta ſunt, eum errare non poſſe: Idémque ſtatuendum eſſe de dæmone malo, quandiu permanet intra fines eos qui ad rerum cognitionem huic quoque ſunt ab opifice & & moderatore rerum omnium Deo conſtituti. Quoniam huius peccato, propter quod cœlo deiectus eſt, naturalia deprauata non ſunt, ſed integra permanſerunt: etiam ſi Dei aſpectu priuatus ſit eóque lumine quod per gratiam influens, in angelo ſiue in dæmone bono ad naturalia accedit. Alia verò cognitio eſt, quę vtriuſq; naturalia excedit hæcq; vel dirigitur lumine gratię ab ipſo dei influẽte: vel ipſorũ naturaliũ accõmodatione ad ea quæ ſuprà naturã ſunt. De qua in vtriſque dæmonibus nõ eſt eodem modo ſtatuendũ. Nã in bonis lumẽ gratiæ multũ eſt quod influit, neq; tamen idẽ in omnes, neq; ſemper eodem modo: ſed prout Deus ſe illis aperit & in ſe detegit res eas quæ horũ naturã excedunt. Ex quo accidit vt neq; ſemper eã cognitionẽ habeãt parem quæ hunc gratię influxũ comitatur: neque hanc ſuo labore aut diſcurſu acquirant: ſed prout Deus ſe illis nunc magis, nunc minus aperit: cum tamen ſuo conatu nihil vnquam appetant ſupra naturalia, neque horum viribus ad nouam cognitionem aſpirent quæ ipſa naturalia excedat. Quare quanquam hi multa ignorent (ea videlicet quę eorundem naturalia excedunt, & ad quæ nullo gratiæ lumine illuſtrantur, vel in quibus Deus ſe illis non aperit) circa ea tamen errare, aut falli non dicuntur. Quoniam non amplius appetunt, quam quod in ipſis naturalibus poſitum eſt: aut diuino lumine gratiáque illuſtratum. In malis autem nullum lumen gratiæ: nullus Dei aſpectus: ſed ſola vigent naturalia. Et tamen magnus conatus in excitandis naturalibus ſuprà ea ad quæ non poſſunt naturæ lumine peruenire: iſque ab

ea ſuperbia profectus propter quam iidem cœlo ſunt deiecti. Itaque in iis, quanquam ſolertia ſua naturæque præſtantia multa conſequantur, in quibus homines ipſos ſuperant, variè tamen & multipliciter in eiſdem errare poſſunt. Quia naturalibus ſuis non ſunt contenti & nullo gratiæ lumine ad naturam accedente diriguntur. Quibus poſitis, explicari etiam poteſt quæſtio altera, an dæmones res futuras cognoſcant & noſtras cogitationes poſſint perſpicere. Nã vtrique, boni inquam & mali, ex naturalibus res futuras cognoſcunt in ſuis cauſis, eaſdémque variè, prout hæ ad ſuas cauſas variè ſe habent: cum quibus quædam vinculo neceſſario cohęrent, aliæ verò vinculo diſſolubili & contingente. In qua quidem cognitione dæmones mali homine ſuperiores ſunt: quia ex ſuis naturalibus eiſdem ſunt pręſtantiores. His autem ſunt, ſuperiores angeli: quoniam ſuprà naturalia lumine gratię illuſtrantur: cuius beneficio multa poſſunt, quæ in dæmones malos nullo modo cadunt. Iam verò quoniam interiores cogitationes noſtræ plerumque ſe produnt per externa quædam ſigna, ex horum obſeruatione (in qua longo interuallo iidem homines ſuperant) de illis dęmones mali multa ſine errore plerumque coniectant, etiam ſi in iis nonnunquam fallantur. Adde quod hi cum ſoli ſumus, frequenter nobiſcum verſantur, etiam ſi ſenſus noſtros fugiant, nobiſque inſidiantes, pleráque notant ex quibus de noſtris cogitationibus poſſunt aliquando ſine errore iudicare. Atque hæc quidẽ de dæmonibus fortaſſe plus ſatis: nunc in Alcinoi contextu pergamus.

Dæmones an cognoſcãt res futuras.

2 Cæleſtes intelligentiæ globis cæleſtibus horúmque ſtellis non modo aſſiſtentes, ſed ex Platonicorum ſententia inſitę, horúmque corpora informantes & animantes (de quo antea in Peripatetica doctrina quæſitum eſt) conſtituunt ſingula animalia immortalia ratione vtentia, quæ iidem Platonici cõparantes cum Deo patre eiuſdémque prima mente, deorum minorum appellatione exornauerunt. De quibus dictum eſt ad finem capitis ſuperioris. Quare nunc Alcinous ſubiicit præter illos minores deos cæleſtes, alios eſſe dæmones quos etiam appellare poſſis intelligentiæ participes Deos: ſed illis cæleſtibus vno gradu inferiores: ſiue in his corpora ſpectes quibus conſtant, ſiue facultatem intelligendi. Nam in cæleſtibus intelligentiis corpus eſt cæleſte, in his verò elementare: & facultas intelligendi in illis tanto præſtantior quanto corpus in eiſdem eſt perfectiùs quã in ipſis dęmonibus. Itaque vt apud eundem Platonem dæmones qui elementarẽ regionẽ incolũt, in hácque partim aſpectabiles, ſunt partim inaſpectabiles, medij eſſe dicuntur inter cæleſtes intelligẽtias & homines: ſic cæleſtes intelligẽtię mediæ inter Deũ & dæmones, pro diuerſaque cũ his tanquã extremis cõparatione, diuerſam ſortiuntur appellationem. Nam relatæ ad Deum patrem & opificem cui in procreatione rerum & moderatione ſubſeruiunt, dij minores nominãtur. ad dæmones verò quibus ipſæ ſuperiores ſunt, dij deorum ab eodem Platone in Timæo appellantur. Quoniam vt dictum eſt ex eiuſdem ſententia, dæmones dij quidam ſunt, quibus cæleſtes intelligentiæ ſuperiores. In quo ab eodem videri

poteſt adumbratum quod in noſtra religione expreſſum eſt de duobus angelorũ generibus, quorum quidam in cęlo permanſerunt, qui in procreatione eorũ quę continentur mundi parte inferiore & elementari, Dei patris miniſtri extiterũt: alij ſuo peccato è cælo deiecti ſunt, nec tamen ſuis naturalibus orbati. Cùm verò eos qui in vtroque genere continentur, Platonici Deos appellant, hoc vulgarium hominum opinionibus indulgent idque ex eo faciunt quod omnem naturæ ratiocinantis excellentiam hac appellatione dignam exiſtimant. Sic enim & in noſtra religione nomen hoc eis etiam attribuitur in quibus diuinæ virtutis ſimulachrum relucet. Ex quo illud, Ego dixi: dij eſtis & filij altiſſimi omnes.

3 Sic enim apud Platonem in Timęo, Deus pater alloquitur Deos minores, quos diximus eſſe in ſingulis orbibus ſiue globis cæleſtibus, in hiſque ſibi ſubiectos habere dęmones vt vno gradu inferiores Deos: atque idcirco hos Deos deorum nominat. Dij deorum, inquit, quorum opifex ego & pater ſum, hęc attendite. Quæ à me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt. Omne ſi quidem quod vinctum eſt, ſolui poteſt. Sed mali eſt quod pulchrè compoſitum eſt, ſéque habet bene, velle diſſoluere. Quapropter quia generati eſtis, immortales quidem & indiſſolubiles omnino non eſtis. Nec tamen vnquam diſſoluemini. Nam voluntas mea maius præſtantiúſque vobis eſt vinculum ad vitæ cuſtodiam, quam nexus illi quibus eſtis cum gignebamini, colligati. Paucis verò interiectis idem Deus pater iſtis minoribus diis ita imperat vt reliquis operibus præſint. Sed nũc quid ſubiiciam, inquit, cognoſcite. Tria adhuc genera mortalium nobis generãda reſtant: abſque horum generatione cælum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera non continebit. Contineat autem oportet, ſi eſt mundus omnino perfectus futurus. Hæc ſi à me fiant ſolo, vitáque donentur, diis adæquabũtur. Quapropter accedite vos ſecundum naturam ad animalium generationem, ita vt vim imitemini meam, qua in ortu veſtro ſum vſus. Atque eius quidem animalis quod in ipſis tale futurum eſt vt cum immortalibus appellatione conueniat, diuinúmque vocetur & principatum teneat & iuſtitiam, ſimul ac vos vltro colat, ego vobis ſemen & initium tradam. Vos cætera exequi par eſt, vt immortali naturæ mortalem attexentes, faciatis generetíſque animalia, ſubminiſtrantéſque alimenta augeatis, & cõſumpta rurſus recipiatis. In quibus omnibus fortaſſe Plato imitatus eſt, ſed in intelligendo deceptus, id quod in Geneſi Deus pater qui verbo ſuo cætera ſolus procreauerat, iam de homine cogitans, de hoc quaſi ſua conſilia cum aliis communicare videtur, cum ita loquitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: quaſi iam alios ſecum in hoc opus velit incumbere, angelorúmque miniſterium requirat. Quod Lodoicus Viues obſeruat Commentario in cap. 24. lib. 12. de Dei ciuitate: quódque pleríque ex Iudæis, imo etiam nonnulli ex veteribus Chriſtianis probauerunt. Quanquam alij recentiores quidem Theologi, loco eodem quem ex Geneſi citauimus, in Deo ſuo ſubſtantia vno, trium perſonarum diſtinctionem adumbratam arbitrantur. Sed redeo ad Platonem: qui in ſua Philoſophia eo loco quem nunc Alcinous commemorat, hoc ratum habuit, omnia quæ à Deo ſine vlla alia cauſa intermedia procreata ſunt, immortalia eſſe: etiam ſi ex lege proprietatéque naturæ talia non ſint. Idque vt hac ipſa immortalitate quaſi gratuita, & naturę leges excedente, quandam ſimilitudinem retineant cum eo à quo ſunt immediatè procreata. Alia verò quæ per intermediam aliquam cauſam ab eodem Deo habent id ipſum quod ſunt, mutabilia eſſe atque caduca. At D. Auguſtinus cap. 24. lib. 12. de Dei ciuitate, locum hunc de animalium mortalium procreatione angelis vel diis minoribus à Deo patre demandata, repræhendit,

Nefàſque eſſe ſcribit vllius rei naturalis, vel eius quæ abiectiſſima eſſe putatur, procreatorem alium à Deo Optimo Maximo agnoſcere. Nec verò magis horum animalium angelos creatores eſſe, quam agricolas frugum vel arborum. Quæ quanquam intermediis angelis ipſóſque naturalibus cauſis, in ſuo ſemine nunc propagentur atque conſeruentur, partim ad numerum eædem, partim in ſua ſpecie, primùm tamen procreari nouæque omnino nulla antecedente materia, excitari (quod in noſtra religione receptum eſt) a nemine potuerunt, niſi ab ipſo Deo cui omnino propria eſt eiuſmodi procreatio. Et tamen idem Auguſtinus cap. 17. lib. 9. de Geneſi ad literam, fatetur in primi hominis procreatione, Dei quidem miniſtros angelos extitiſſe: ſed quo modo id factum ſit ſe omnino ignorare. Illud verò huius opinionis Platonicæ fundamentum, quod paulò antè indicauimus, obſeruat Beſſario Cardinalis capite ſeptimi libri ſecundi contra Trapezuntium eodémque argumento Marſilius Ficinus capite 13. libri quinti Theologiæ Platonicæ, probare conatur mentem humanam eſſe immortalem: quia à Deo eſt, ſine vlla cauſa intermedia. Quod verò hic dicitur de Dei voluntate ſuprà naturæ leges quædam ab interitu vindicante, quæ ſua natura caduca ſunt, hoc nonnulli Platonici ad mundum quoque referentes, ſic occurrunt ei quod obiicit Velleius apud Ciceronem lib. 1. de natura Deorum, non videri eum primis labris phyſiologiā guſtaſſe, qui dicat hunc ortum eſſe, nec tamē vnquam interiturum. Sed hoc Ariſtoteli fabuloſum potius quā phyſicum eſſe videretur & commentum hominis optantis, potius quam philoſophiam docentis. Quanquam quod in eo ſecundas cauſas ex diuina prouidentia mundum regentes, idem Plato agnoſcit, hoc etiam Ariſtotelicum videri poteſt. Nam præterquam quod libro 12. Metaphyſic. de intelligentiis cæleſtes orbes mouentibus, idem ſentire videtur, libro etiam de mundo ad Alexandrum, hoc ipſum apertiſſimè exprimit ducta ſimilitudine à magno rege Perſarum, cuius authoritate in regno gerebantur omnia per eos magiſtratus quos ipſe ſingulis vrbibus atque prouinciis præeſſe voluerat. Atque vt in eodem regno quędam gerebantur iuris communis authoritate & ordine, cuius poteſtas erat penes eoſdem magiſtratus, alia principis arbitrio ſeruata, qui ſupra ſcriptam legem eſſe dicitur, ex quo manant ea quæ priuilegia nominantur: ſic in vniuerſitate communem naturæ ordinem, qui ſecundis cauſis continetur, & ſupra hunc diuinum numen, idem videtur indicaſſe libro primo de Cœlo, cum ſcripſit, Deum & naturam nihil fruſtra facere. Qua etiā ratione dij minores atque his inferiores dæmones ſub Dei Optimi Maximi numine, paſtores quidam ab eodem Platone eſſe dicuntur in Politico. Primis temporibus, inquit, totius circuitus princeps curatórque primùm deus extitit, vt nūc per varias mundi plagas ſingulæ ipſius partes à Diis principibus ſunt diſtributæ. Animalium quoque genera gregatim diſtincta: dæmones quidam, tanquam diuini paſtores, ſortiti ſunt. Quorum quiſque ad munus ſuum obeundum ſufficiens cum eſſet, ſinguli ſingulis, ſic vt ille voluit, præficiebantur: quibus præerat ipſe. Nec verò dæmones ſolum, Deo ſummo rerum omnium opifici parent, ſed etiam miniſtri ſunt minorum Deorum qui præſunt duodecim orbibus vniuerſi: & vt docet Proclus libro de anima & dæmone, ad eorum diuiſionem pariter diuiduntur. Aliter enim reſpondent ſeruiúntque diis penitus abſolutis, ante mundum cuncta exordientibus atque ducentibus: aliter verò mundanis, qui diſtinctis mundi partibus proximè præſunt, quique ſecundum duodecim Deos ſuper cæleſtes diſtribuuntur. Hi autem ſecundum omnes mundanorum deorum proprietates diſtributi ſunt. Omnis mundanus Deus alicui dæmonum imperat: cui propinquo ſuam impartit potentiam. Atque circa vnunquemque Deum cum ſit eiuſ-

ſit eiuſmodi dæmonum innumerabilis multitudo, eadem cum diis ducibus cognomenta reportant: adeo vt ipſi ſibi gratulentur quando Mercurij, vel Ioues nominantur. Quippe cum illa propriorum deorum proprietatem in ipſis exprimant. Sicque mortalia hæc diuinos influxus per varias cauſas intermedias nanciſcuntur, & in ſe recipiunt: nec animalia modo, ſed etiam plantæ ita procreantur vt hæ quidem horum, illæ illorum deorum imagines præ ſe ferant. Imò diſtinctionem hanc virtutum pro deorum, dæmonum, ſtellarúmque varietate, etiã ad lapides & metalla nonnulli deriuarunt & in iis virtutis occultæ per quam agunt ſupra elementares materiæ qualitates, cauſam eſſe exiſtimauerũt. Vt quod magnes ferrum attrahit, adamas ſua præſentia virtutem magnetis tollit: electrũ & Balagius calefacti paleam ad ſe alliciunt, aëtites fœtus mulierum & plantarũ ſuperpoſitus corrobotat, ſuppoſitus trahit: Iaſpis ſanguinem comprimit. De quibus ſic ſcribit Cornelius Agrippa capite. 13. lib. 1. de occulta philoſophia. Deus imprimis, inquit, virtutum omnium finis & origo, ſigillum idearum miniſtris ſuis præſtat intelligentiis: qui tanquam fideles executores res quaſque ſibi creditas ideali virtute conſignant, cælis atque ſtellis, tanquam inſtrumentis, materiam interim diſponentibus ad ſuſcipiendum formas illas quæ in maieſtate diuina, vt ait Plato in Timæo, per aſtra deducenda reſident: eáſque dator formarum diſtribuit per miniſterium intelligentiarum, quas ſuper opera ſua conſtituit rectrices & cuſtodes, quibus ea facultas in rebus ſibi commiſſis credita eſt, vt omnis virtus lapidum, herbarum, metallorum & cæterorum omnium, ſit ab ipſis intelligẽtiis præſidentibus & regẽtibus: poſtea à cælorũ aſpectibus diſponẽtibus, porrò ab elemẽtorũ diſpoſitis cõplexionibus correſpõdẽtibus cęlorũ influxibus, à quibus ipſa elemẽta diſponuntur. Habent igitur operationes eiuſmodi in rebus iſtis inferioribus per expreſſas formas, in cęlis autẽ per virtutes diſponẽtes, in intelligentiis per rationes mediantes, in archetypo per ideas & formas exemplares, quas omnes in cuinſque rei effectus & virtutis executione conuenire neceſſe eſt. Atque hæc quidem de cauſis ordinatis per quas in naturæ vniuerſitate communes effectus deus excitat: qui, vt paulo ante dictum eſt, ab Ariſt. abſolutè ipſi naturæ tribnuntur. Præter naturam verò vel potius ſupra hanc, quæcunque in mundo accidunt ſine vlla externa vi, aut humana arte, ea diſtinguendi gratia ab eodem Ariſtot. Dei eſſe dicuntur, cum ſcribit Deum & naturam nihil fruſtra facere. Non quod illa priora Dei etiam non ſint: ſed quia habent definitas & proximas cauſas ad quas commodius referantur, hæc verò non item. De quibus digniſſimum eſt obſeruatione quod eodem capite ſcribit Agrippa. Licet, inquit, Deus per intelligentias & cælos in hæc inferiora operetur, nonnunquam tamen omiſſis his mediis, aut ſuſpenſo eorum miniſterio, immediatè ex ſe ipſo illa facit, quæ tunc miracula vocantur. Nam cum primæ cauſæ imperio & ordine, ſecundariæ cauſæ, quas miniſtras Plato & alij vocant, neceſſario agant & effectus ſuos neceſſariò producant, nonnunquam tamen pro libitu ſuo, ſic illas abſoluit, aut ſuſpendit eas, vt ab illius imperij & ordinis neceſſitate penitus deſiſtant. Et hæc maxima Dei ſunt miracula. Sic ignis in fornace Chaldaica non combuſſit pueros: ſic Sol ad imperium Ioſuæ à curſu ſuo vnius diei ſpatio retroceſſit: ſic ad Ezechiæ petitionem per decem lineas ſiue horas regreſſus eſt: ſic patiente Chriſto, in plenilunio defectum ſol ſuſtinuit. Et harum operationum rationes nullo rationis diſcurſu, nulla magia, nulla quantumcunque occulta ſeu profunda ſciẽtia inueſtigari aut attingi poſſunt ſed ſolis diuinis oraculis addiſcenda ſunt & exquirenda. Quæ omnia eò libentius ex illo commemoro, quod apud pleróſque qui hodie in rerum naturalium contemplatione ad ſobrietatem non ſapiunt, ſed humano ingenio omnia metiuntur, nec ſuprà naturæ ordinem poteſtatis

quicquam Deo relictum arbitrantur, imo qui huius ſummam poteſtatem naturæ legibus omnino addictam eſſe volunt, hęc plus authoritatis habitura videantur, quam ſi ex noſtris Theologis (quorum ſcriptis in eandem ſententiam abundamus) eſſent adducta.

4 Cum omnis præſagiendi ratio, quæ Manticæ eſt, genera multa complectatur, hic Alcinous eorum duas differentias indicaſſe videtur. Vnam quæ externo afflatu conſtat: ſiue hic verè diuinus ſit, vt in prophetia, ſiue diuinitatis falſam ſpeciem præ ſe ferat, vt in aliis infinitis modis quibus à malo dæmone creduli homines deluduntur. Alteram quæ aliquid habet humanæ artis. In priore genere quatuor hîc enumerantur κληδόνες ſiue ſortes, ἐνθέαι ſiue furores, ὀνείρατα ſiue ſomnia & χρησμοί ſiue oracula. In poſteriore, quanquam huius quoque multæ ſint particulæ, nullæ tamen hoc loco ponuntur. De quibus omnibus nobis pauca ſuo ordine explicanda ſunt, & de ſingulis indicandum quibus ex locis eorum fuſior explicatio poſſit repeti. Cicero lib. 1. de diuinatione, ſcribit animos noſtros duobus modis ſine ratione & ſcientia, ſuo motu ſoluto & libero incitari, vno furente, altero ſomniante: furorîſque diuinationē maximè Sibyllinis verſibus cōtineri. Eodem etiam loco addit Dicæarchū Peripateticum cætera diuinationis genera ſuſtuliſſe, ſomniorum & furoris reliquiſſe. Sed magis coniunctum cum noſtro Alcinoo quod idem ſubiicit, duo eſſe diuinandi genera, quorum alterum artis eſt, alterum naturæ. Quæ eſt, enim gens, inquit, aut quæ ciuitas, quæ non aut extis pecudum, aut monſtra aut fulgura interpretantiū, aut augurum, aut aſtrologorum aut ſortium (ea enim ferè artis ſunt) aut ſomniorum, aut vaticinationum (hæc enim duo naturalia putantur) prædictione moueatur? Diuinationi per ſortem in his locus eſt quæ humana induſtria non videntur commodè poſſe terminari. De quibus quædam ſunt politicæ, vt apud pleroſque populos magiſtratuum electio: aliæ diuinæ, quæ Dei ſpiritu miniſterióque bonorum angelorū reguntur: aliæ vana ſuperſtitione plenæ, in quibus mali dæmones dominantur. Quarum omnium exemplis in ſacris literis & prophanis abundamus: de quibus vide Agrippam cap. 32. lib. 3. de occulta philoſophia. In furoribus autem ſunt ea quæ Vaticinia nominantur: in quibus qui res futuras prædicit, extra ſe rapitur externóque ſpiritu impletur, cuius vi res futuras prænuntiat, eáſque quas ipſe plęrumque non intelligit. Spiritus verò hic aliquando diuinus eſt, vt in prophetis, aliquando malignus vt in veterū vatibus notat Plato dialogo de furore poëtico & in Sibylla pauld ante obſeruatum eſt ex Vergilio lib. 6. Aeneidos. De quo genere ſic ſcribit Iamblichus, lib. de myſteriis Aegyptiorum. Vaticinium ipſum, inquit, nec ab arte, nec à natura, nec à naturalibus vel animalibus rationibus, motibúſve efficitur: nec fit vllo modo, ſed vtrinque ſempiternum eſt, miſſum ad nos vſque diuinitus. Totáque poteſtas præſaga refertur ad Deos, & omnis huius authoritas conſiſtit in eis: atque inde trahitur diuiníſque operibus ſigníſve perficitur. Spectacula quidem habet diuina & contemplationes vera ſcientia præditas. Cætera verò cuncta velut inſtrumenta ſubiiciuntur, miſſo diuinitus præſagij dono. Idémque de ſomniis hoc modo. Somnia, inquit, quandóque incitantur in nobis ab innatis intelligentiis, vel ab imaginationibus curíſque diurnis: quæ aliquando verum aſſequuntur, plurimum verò falluntur. Atque hæc humanis principiis oriuntur, dormientibúſque contingunt vigiliæ nihil habentibus. Somnia verò miſſa diuinitus non ita contingunt, ſed veniunt vel inter vigiliam atque ſomnum: vel inter ſomnum atque vigiliam vel in ipſa vigilia. Tunc breues audiuntur voces quid agendum ſit admonentes & aliquando ſpiritus quidam, non corpulentus, non tractabilis ſe iacentibus circūfundit. Qui tamen non perſpici-

tur ſed alio quodam ſenſu & animaduerſione, quæ in conſenſu percipitur, impetu quodam ingrediens & ſe vndique circunfundens abſque contactu, atque mirificè paſſiones animi corporiſque expellit. Aliquando verò lumen ſincerum quietumque fulget: ſub quo viſus clauditur, anima patens. Sed alij ſenſus iterum peruigiles ſunt perſentiuntque quo modo Dij in lumine ſe oſtendunt & quæ illi loquuntur aguntque & continuata animaduerſione percipiunt. Perfectius verò id totum diſcernitur quando viſus quoque perſpicit, atque intellectus corroboratus, quæ fiunt aſſequitur: & qui ſpectant ſimiliter commouentur. Marſilius Ficinus in Plat. lib. 5. de Legibus docere conatur quo modo in iſtiuſmodi ſomniis dæmonum vires in homines influant. Quanto ignis, inquit, cæteris elementis efficacior eſt, & igne cælũ, tanto efficaciores cęlo ſint ſpiritus qui vel viuificant, vel mouent cælum, vel viuificantium & mouentium ſunt conſortes. Spiritus ergo ſuperiores in noſtros, vt pote conſortes, imaginum duntaxat ſuarum influxibus operantur, quemadmodum vultus in ſpeculum atque agendo in eas, formant ſimillimáſque efficiunt, vſqueadeò vt animæ tam fermè mirabiliter quam cęleſtes ſoleut, operentur. Quemadmodum verò ſpeculum ad imagines à vultu ſuſcipiendas quinque modis pręcipuè præparatur, primo quidem natura vitrea, deinde perſpicuitate, tertio leuitate, quarto reſiſtentia, quinto poſitione: ſic & animę noſtræ ad influxus numinum pręparátur primò quòd intellectuales naturę ſint, ſicut & illa: ſecundo quando per intellectum fide illis adhęrent indubia: tertio per voluntatem amore in illa ſeſe ardentiſſimè transferunt: quartò tota in illis memoria firmiter ſperant: quinto ſi corpus & natura illis accommodatum & diligentia præparatum, tunc in mentes noſtras ita labuntur, inſtinctus, vt à fidibus lyræ in fides ſimiliter temperatas. Poſſidonius diuinorũ ſomniorum tres modos ſtatuit, primum cum animus per ſe diuina prępuidet, quod diuinus ipſe ſit, & à corpore ad aliquod tempus quaſi ſeparatus, excitet inſitas rerum intelligibilium notiones, per quas futura quadam ex parte, ſicut pręſentia cognoſcit. Alterum quòd cum aër plenus ſit immortalibus animis, in his tanquam in ſpeculo veritatis notę animo noſtro ſomnianti appareant, aut illi propter occultum naturę conſenſum, eam nonnullis hominibus maiorem, cum aliis verò minorem, multa admoneant, doceant, conſulant, reuelent, nunc voce ſuáque pręſentia, nunc verò formas ipſarum rerum menti noſtrę obiicientes, ipſi verò non apparentes. Tertium quando non aërei ſpiritus, ſed dij, vel ſupercęleſtes angeli, cum dormientibus colloquuntur & oracula inſpirant. In primò genere, quoniam totum noſtrum eſt & in animi noſtri puritate poſitum, malus dęmon nihil habet, quod poſſit imitari: in poſterioribus verò duobus, hic infinitis modis nos quotidie decipit. Quoniam & falſas rerum imagines dormientibus obiicit, & ipſe bonos ſpiritus aëreos ementitus, pleráque fraudulenta dictat, quibus à bene viuendo hominem reuocare conatur: ac nonnunquam vera quędam immiſcet, quò per ea faciliùs nobis fucum faciat. Ariſtoteles autem naturę ſemper addictus, hanc in ſomniis diuininitatem parum probauit, nec ea à diis immitti credidit. De illa enim ſic ſcribit initio libri de diuinatione per ſomnum. De diuinatione autem quę in ſomnis oritur, inquit, cueniréque à ſomniis dicitur, hoc verè dici poteſt, nec eam contemnere facilè eſſe, nec ei ſidem habere. Nam & omnes vel pleroſque aſſentiri ſomnia aliquam notam habere, fidem facit authoritatémque habet, quaſi id ita eſſe experientia compertum ſit: & ex quibuſdã ſomniis diuinationem eſſe, non eſt incredibile. Quadam enim ratione nititur. Itaque de aliis ſomniorum generibus exiſtimare licet eodem modo. At verò nullam cauſam conſentaneam cernere qua eueniat, id denique facit vt eius nulla ſit

authoritas. Nam Deum eſſe qui ſomnia mittat, præter alia quæ à ratione aliena ſunt, etiam illud alienum & Dei maieſtate indignum, cum illa non optimis viris nec prudentiſſimis ſed quibuſuis mittere. Cornelius Agrippa cap. 51. lib. 3. de occulta philoſophia, ſcribit ea ſomnia quæ aliquid diuinitatis habitura ſunt, conſtare debere ex ſpiritu phantaſtico & intellectu inter ſe vnitis, aut per illuſtrationem intellectus agentis in anima noſtra, aut per meram reuelationem numinis alicuius: in illáque vnione phantaſiæ & intellectus, videre ſomnia potentis eſſe imaginationis miniméque perturbatæ, eadem verò intelligere, virtutis in ipſo intellectu ſingularis. Ex quibus concludit ad hęc certam præparationem eſſe adhibendam. Quoniam, inquit, cum corpore ſani ſumus, non cibo potúve grauati, nec mœrentes inopia, nulliſque nobis obſtrepentibus libidinis aut iracundiæ vitiis, caſtè cubitum euntes dormimus, tunc anima noſtra pura atque diuina ab omni noxia cogitatione ſoluta, per ſomnum iam libera, diuino ſpiritu vt inſtrumento freta, radiantes & refulgentes in ſe ſuſcipit radios & effigies atque tanquam in quodam deifico ſpeculo, omni intellectus vulgari indagatione, rationiſque diſcurſu, longè quidem certius efficaciúſque continetur etiam ab ipſis diuinis numinibus inſtructa. Sine hac enim pręparatione quæcunque ſomnia nobis dormientibus apparebunt, ea nullam rerum futurarum ſignificationem continebunt, ſed ad naturales cauſas antecedentes erunt referenda: nempe aut ad humores in noſtro corpore dominantes, aut ad pręcedentes noſtras cogitationes ſenſuum ve functiones. Siquidem ſolet accidere (quòd Cicero obſeruat initio Somnij Scipionis) vt noſtrę diurnæ cogitationes patiant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius: de quo videlicet vigilans ſolebat cogitare & loqui. De quo genere poſteriore pluribus diſſeremus cap. 17. lib. huius. Diuinationis verò quartum genus eſt in oraculis: de quo primò loco quęrẽdum eſt quò à furore, quem in ſecundo genere poſuimus, diſtinguatur. Quoniam horum duorum in veterum loquendi conſuetudine & vſu coniunctio iuſtam occaſionem affert dubitandi. Apud Vergilium Aeneidos. 6. numen Apollinis ex ſuo antro erumpens, ad oraculum pertinet: at cum hoc Sibyllam implet eòque illa bacchatur, hic eius furor eſſe dicitur. Oraculáque certis locis addicta erant, vel propter locorum ingenium & naturę proprietatem (quę cauſa commemoratur à Plutarcho libro de deficientibus oraculis) vel potius quòd dæmon ipſe ad ſui cultum, certas regiones eáſque ad certum tempus ſibi deligeret in quibus quę proprium ſacerdotem habebant, hunc furore implebant prius quàm de rebus futuris poſſet reſpondere: quod in Sibylla Vergiliana paulò ante obſeruatũ eſt cum de dęmonibus ageremus. At in prophetis itémque in poëtis de quibus Plato in dialogo qui Io. inſcribitur, furor eſt íſque quanquam non addictus loco, certas tamen & manifeſtas temporum intermiſſiones habet. De quo dictum ab Ouidio,

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cæli,
Sedibus Aethereis ſpiritus ille venit.
& ab alio
Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo.

Oraculorum magna varietas apud veteres, in qua dæmon ante enatam religionem Chriſtianam, miſerè illos deluſit, eoſdèmque à Deo auocans ad ſui cultum traduxit. Nam in illis numerãtur antiquiſſima duo Dodoneum & Hammoniũ. Quibus poſtea adiecta ſunt Pythium, Trophonium, Amphiarai, Branchidarum

in Mileſia, Sabæum in Phocide. Annis etiam ſingulis ſex menſes continuos Apollo in Lycia per ſacerdotem de rebus futuris reſpondebat: totidémque reliquis menſibus ſex, in Delo. Quod Vergilius ſpectaſſe videtur libr. 4. Aeneidos, cum dixit,

Qualis vbi hybernam Lyciam Xanthique fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inuiſit Apollo, &c.

Reliquum eſt eius diuiſionis quæ primo loco poſita, membrum alterum: in quo ea inſunt quæ cum diuinationis aliquid habeant, hominum arte potiſſimum tractantur. In quibus numerantur diuinationes omnes ex obſeruatione inteſtinorum in animalibus quę diis ſacrificabantur: itémque auguria omnia poſita in obſeruatione vel auium, in volatu, Garritu, Tripudio: vel cæli & fulminũ, vel quadrupedum inopinati conſpectus. Quorum omnium obſeruationi & interpretationi apud Romanos præerant qui Augures nominabantur eorundémque illic celeberrimum collegium extitit. De quibus ſic Cicero lib. 2. de Legibus, Interpretes Iouis Optimi Maximi, publici Augures ſignis & auſpiciis poſtea vidento, diſciplinam tenento. Sacerdotes vineta virgultáque & ſalutem populi auguranto. Quíque agent rem duelli quique populi, auſpicium præmonento, ollique obtemperanto. Diuorum iras prouidento, olliſque parento: cæliq́ue fulgura regionibus ratis temperanto. Vrbémque agros & templa liberata & effata habento. Quæque Augur iniuſta, nefaſta, vitioſa diráue dixerit, irrita infectáque ſunto. Quique nõ paruerit, capitale eſto. Fœderum, pacis, belli, induciarum Oratores, Fœciales, indiceſue ſunto. Bella diſceptanto. Prodigia, portenta ad Hetruſcos & Aruſpices, ſi Senatus iuſſerit, deferunto. Hetruriæque principes diſciplinam docento. Quibus diuis creuerint procuranto: iidem fulgura atque obſtita pianto. Idem Cicero lib. 2. de diuinatione, duo genera diuinandi ſtatuit, vnum artificioſum, alterum naturale. Artificioſum conſtare ait partim ex coniectura, partim ex obſeruatione diuturna: naturale verò eſſe quod animus arriperet, aut exciperet extrinſecus ex diuinitate, vnde omnes animos hauſtos, aut acceptos, aut libatos haberemus. Artificioſa autem diuinationis genera ponit extiſpicum, eorúmque qui ex fulguribus oſtentiſque prædicunt, tum augurum eorúmque qui ſignis aut ominibus vterentur, omnéque coniecturale in hoc ferè genere poſitum eſſe ait. Illud autem naturale, aut concitatione mentis edi, & quaſi fundi, aut animo per ſomnium ſenſibus & curis vacuo præuideri. Omnémque diuinationem à tribus rebus duci, à Deo, à fato, à natura. Atque hæc quidem de vniuerſo diuinationis genere huiúſque differentiis, ſatis multa ad intelligendum Alcinoum ex Platonica doctrina dicta ſint.

5 Sic de terra Plato loquitur in Timæo. Terram altricem noſtram inquit, circa polum per vniuerſum extenſum, alligatam, diei noctiſque effectricem & cuſtodem Deus eſſe voluit: nec non primam antiquiſſimámque Deorum omnium qui intra cælum ſunt geniti. Nam cum ex eiuſdem Platonis doctrina in vniuerſo orbes, vel potius globi duodecim, octo quidem cæleſtes quatuor verò elemẽtares, dij quidam ſint in iiſque elementa quatuor intra cælum dicantur genita, inter hæc terra omnium antiquiſſima eſt. Quia antea dictum eſt ex igne id eſt cælo & ex terra, vt ex duobus corporibus natura primis, mundum eſſe factum: deinde reliqua omnia inter hæc eſſe interiecta, aut horum ambitu comprehenſa. Imo terram inter ſtellas Platonici ex Pythagoreorum doctrina numerare auſi ſunt, ſicut & hoc loco Alcinous, quod ab Ariſt. exagitatum eſt in Metaphyſicis. Idque ab illis dictum eſt quod ea noctem diemque efficere videatur: vel certè ea

cum Sole lunáque coefficere: noctem quidem per conum quem huius vmbra parit, diem verò quatenus à Sole illuſtratur. Atque etiam iidem addiderunt aliá eſſe terram huic oppoſitam, lunam ſignificare volentes, quam cœleſtem terram eſſe putauerunt: ſiue quoniam illa terræ inſtar variis maculis quaſi infecta eſt, ac alieno lumine indigens; ſiue quod cœleſtis ſolariſque luminis defectus, noctis propter lunæ ac terræ obiectionem contingant. Quod Heraclidi Pontico magna quoque ex parte placuiſſe Cicero ſcribit lib. 1. de natura Deorum. Quia verò etiam terra, ſicut hoc capite ſcribit Alcinous, in vniuerſo debet hominibus alimenta ſuppeditare, ex quo ea cœli coniux & magna mater appellatur, idcirco Plato in Menexeno, terram Atticam primam omnium hominẽ procreaſſe hoc argumẽto colligit quòd illa fœcundiſſimẽ genus omne alimẽti hominibus ſuggerat. Tellus noſtra, inquit, propriè ex omnibus animantibus hominem genuit, qui cæteris intelligentia præſtat, ſolúſque ius ac Deos animaduertit. Quod verò hęc regio & eorum quos pro concione celebramus, maiores & noſtros progenuerit, hinc euidentiſſimè licet colligere, quia omne quod gignit, alimentũ conueniens genito continet. Quò plane diſcernitur mulier illa quæ peperit, ab ea quæ infantem ſimulãdo ſuppoſuit. Nam quæ peperit, lacte abundat ad eius quod genitum eſt alimoniam, alia verò nequaquam. Tellus itáque noſtra matérque, perſpicuum argumẽtum præbet quod homines procreauerit. Nam & ſola & prima tunc pabula humana porrexit, tritici hordeique fruges quibus commodiſſimè genus humanum alitur: vt pote quę verè id animal produxerit. Potius autem de terra quam de muliere coniectare id licet. Neque enim terra mulierem conceptu partúque, ſed terram mulier imitatur. Huiuſmodi verò pabulum ſine inuidia non hominibus ſolum abundè verumetiam brutis ſubminiſtrauit. Poſthæc oleum laborum ſubſidium natis ſuis ſuppeditauit. Nutritis autem adultíſque filiis principes præceptoréſque Deos induxit: quorum nunc prætermittenda ſunt nomina. Neque enim nos latet qui vitam noſtram munierint, tam artium inuẽtione ad quotidianum victum pertinentium, quam traditione peritiáque armorum, ad regionis ipſius cuſtodiam. Atque hęc quidem Plato de terra quæ poſt cęlum dicitur nobis abundè alimenta ſuppeditare. De eadem verò in medio vniuerſi paribus ponderibus examinata, atque idcirco immota quid eidem Platoni videatur in Timæo & in Phędone, atque in hoc quibus rationibus illius ſententia ab Ariſtotele exagitetur cap. 13. lib. 2. de cœlo, à nobis obſeruatũ eſt cap. 7. lib. 2. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ. Vbi alia nonnulla collecta ſunt quæ ad hunc locum illuſtrandum valere poſſunt.

6 Singulis ſtellis quæ ſunt in extimo orbe, Plato reſpondere putauit in mundo inferiore ſingulorum hominum animas, illarúmque virtutibus has quodammodo regi. De quibus ampliſſimus locus eſt in Timæo, quem nunc Alcinous ſequitur. Cum vniuerſum Deus conſtituiſſet, inquit, aſtris parem numerum diſtribuit animarum, ſingulis ſingulas adhibens: eíſque tanquam vehiculo impoſitis, monſtrauit vniuerſam naturam ac leges fatales edixit. Oſtendens quidem primam omnibus generationem ordine quodã vnam fore: ne quis ab ea minus aliquid ſortiatur. Satis autem & quaſi ſparſis animis, per ſingula ſingulis conueniẽtia temporum inſtrumenta, fore vt animal naſceretur quod omnium animaliũ maxime eſſet diuino cultui deditum. Eſſe autem naturam hominis geminam: cuius id genus fore præſtantius quod viri nomine ſit appellandum. Cum verò animæ corporibus neceſſitate quadam inſertę fuerint & corporibus earum acceſſerit aliquid, viciſſimq; recesserit, primùm vtique neceſſariò ex ſenſibus omnibus vnum intimum & naturæ coniunctum illic à violentis paſſionibus excita-

ri: deinde voluptate ac dolore mixtum amorem: poſthæc metum & iram, & quæcunque vel iſta ſequuntur, vel ab iſtis, vt contraria diſſident. Hæc qui ſuperauerint, eos iuſtè victuros: iniuſtè verò, qui ab iis fuerint ſuperati. Atque illum qui rectè curriculum viuendi à natura datum confecerit, ad illud aſtrum cui accomodatus fuerit, reuerſum, beatam vitam acturum. Contra verò agentem, cogi in ortu ſecundo, mutato ſexu fieri mulierem. Et qui ne tum quidem finem peccandi faciet, quatenus deprauatur: eatenus in brutorum naturam ſuis moribus ſimilem, permutare: nec prius à mutationibus laboribuſque ceſſare, quam illam ſibi inſitam eiuſdémque ipſius ſimiliſque naturę conuerſionem, ſecutus ipſæ eique turbulentos multiplicéſque affectus poſtea ex igne, aqua, aëre & terra contractos, ratione ſedauerit, & ad primum optimumque ſui habitum iam redierit. Quo modo Cicero dixiſſe videtur lib. 1. de natura Deorum, humanos animos è diuina mente eſſe decerptos & ex ſempiternis ſtellarum ignibus demiſſos: Et in Somnio Scipionis, homini animum eſſe datum ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera & ſtellæ vocantur. Quale etiam, quod Ariſt. ſcribit cap. 3. lib. 2. de animalium ortu, ſolam hominis mentem extrinſecus aduenire, eámque aſtreo elemento participare. Et quoniam cęli aſtrorúmq; natura eidem Ariſtoteli cap. 2. li. 1. de cælo, quinta eſt ſimplex eſſentia, à quatuor elementis diuerſa, hinc fortaſſe emanauit quod idem Cicero ſcribit 1. Tuſculana, animos humanos quinta eſſentia conſtare: quam ἐντελέχειαν, ait nominari, quaſi perennem & continuatam motionem. In quo nonnulli notauerunt Homeri Catenam auream, per quam cæleſtia deſcendunt in terram, terrenáque contra in cælum rapiuntur. Inſtante verò hominum generatione, animę ſecūdum eundem Platonem facere dicuntur vitæ futurę optionem: & quanquam ſemel electam vitę periodum impleri neceſſe ſit, nulla tamen vi coactę, ſed ſua ſponte vitam eligere. Non quod contemplandi munus generationi poſtponant: ſed quia ipſa contemplatio euaneſcit, dum cupiditas regendi corporis inualeſcit. Quandoquidem contemplationis generationiſque munera ſimul obire nequeant. Ideóque de his quę ad iſtā generationem ſe parant, dictum eſt lib. 10. de Rep. eas ſuum dęmonem eligere, non ſingulas ſuis dęmonibus ſorte contingere. Ergo illę paulatim generationis amore deſcendentes eò declinant vt aſſumpto terreno corpore, ſui oblitę plerúmque fato obtuantur. Leuantur autem rurſum hoc onere quando cupiditate contemplandi accenſæ, ſenſus corporeos contemnunt, vel etiam omnino odiſſe incipiunt: Vt non ſine cauſa in Phedro dictum ſit philoſophiam & amorem, reditum in cælum parare nóſque ad obſequendum fato inſtruere. Qua etiam ratione ſcriptum eſt à Plotino lib. de dialectica, animas per Capricornum ad ſupera aſcendere: per Cancrum, in generationem deſcendre. Quia in horum vno lunæ domicilium eſſe dicitur, quæ præeſt generationi: in altero, Saturni, ad quem pertinet contemplatio. At, inquiet aliquis, ſi anima natura ſua cæleſtis & diuina eſt, quo modo in corpus hoc impurum deſcendit? Primùm vt eſſent animalia in omnibus vniuerſi partibus, quæ opificis Dei excellentiam teſtarentur: ac ne ipſe intellectus vi quadam in corpus traheretur, per naturam animalem adnatam, corpori conciliatur. Deinde, vt Plotinus ait, libro de deſcenſu animæ in corpus, cùm duplex omnino natura ſit, vna quidem intelligibilis, altera vero ſenſilis, ſatius quidem eſt animæ in intelligibili viuere, neceſſarium tamē eſt cùm eiuſmodi natura ſit prædita, ſenſilem quoque naturam participare. Neque grauiter ferre debet ſi non omnino eſt ipſum bonum. Quippe cùm in rebus ipſis medium ordinem obtineat, & diuinæ quidém ſortis particeps ſit, in poſtremo autem gradu intelligibilis naturæ poſita, velut affinis naturæ ſenſili. Sic naturaliter inſti-

tuta vt de ſuis hinc aliquid exhibeat, recipiat etiam hinc quoque nonnihil, niſi propria integritate ſeruata gubernet. An igitur ab aſtris hæc tantum patietur, vt etiam illa motibus animæ neceſſitatem imponant? Hoc idem Plotinus pulchrè explicat cap.8.lib.quo inquirit vtrum ſtellæ aliquid agant. In præſentia,inquit, operepretium eſt in memoriam reuocare,fuſum illum quem apud antiquos Parcę contorquent:per quē Plato ſignificat quod in mundi circuitu erraticum dicitur,vel non erraticum. Hunc apud eum Parcę & neceſſitas Parcarum mater torquent,& in cuiuſque generatione conuoluunt. Atque per hunc circuitum reuolutionémque in generationem prodeūt quæcunque gignuntur. In Timæo quoque artifex mundi Deus tradit animæ ipſius principium. Dij verò qui hominis generationi præficiuntur,graues neceſſariáſque adhibent paſſiones, iras,libidines, voluptates, dolores, aliámque animæ ſpeciem ex qua perturbationes eiuſmodi oriuntur. Hęc vtique Platonis verba,inquit,ſtellis nos deuincire videntur, animas videlicet ab illis accipientes: itémque nos huc labentes neceſſitati ſubiicere. Ab eiſdem quoque mores habere dicit,atque ſecūdum mores,etiam actiones,atque poſſiones à paſſiuo quodam habitu procedentes. Quare perquirēdum eſt quid nos prætetea ſimus. Fortè verò reliquum eſt quod ipſi reuera ſumus: quibus & natura dedit vt paſſionibus dominati poſſem*. Et enim præter id quod ob ipſam naturam corporis,his malis circumuenti ſumus, Deus virtutem largitus eſt à ſeruitute liberam. In quo mirum eſt profectò veteres philoſophos ſolo naturæ lumine id videre potuiſſe, in quo adhuc hodierno die plerique cæcutiūt, humanam ſcilicet voluntatem ad bene agendum ex ſeſe liberam eſſe & tamen propter corporis contagionem, ad malum eſſe propenſiorem. Id verò eſt quod à Vergelio ſignificatum lib.6. Aeneidos,

Igneus eſt ollis vigor & cæleſtis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.

Itémque à Socrate philoſopho, cum hic reſpondiſſe dicitur natura futurum ſe, vt Zopyrus Phyſiognomon ex vultu & oculis denunciauerat,bardum, libidinoſum & vinolētum,niſi philoſophię præceptis animum excoluiſſet hiſque paruiſſet. Vnde etiam ſapiens aſtris dicitur dominari.

7 Perturbationes has à corpore exoriri,indicant quæ ex Platonicorum doctrina ab eodem Poëta ſuperioribus verſibus ſubiiciuntur.

Terreníque hebetant artus moribundáque membra:
Hinc metuunt cupiúntque dolent gaudéntque, nec auras
Reſpiciunt,clauſæ tenebris & carcere cæco.

Itémque quod Plato ipſe in Timæo ſcribit, Animæ morbi,inquit, propter corporis motum ita naſcuntur. Morbum animæ dementiam eſſe cenſemus. Eius geuera duo ponimus, inſaniam & imperitiam. Quæcunque igitur paſſio alterutrum iſtorum infert,ægritudo eſt nuncupanda. Idcirco voluptates doloréſque admodum vehementes,morborum omnium grauiſſimi iudicandi. Quiſquis enim vel nimia geſtit lętitia, vel nimio dolore deprimitur, dum illā auidius importuniúſque aſciſcere,hunc vitare obnixè conatur:neque cernere,neque audire rectè quicquam poteſt,ſed rabie furit,& in eo habitus conſtitutus,minimè rationis eſt compos. Qui verò fluido ſtupidóque circa medullam abundat ſemine,vtque arbor pluribus quam conueniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriat: is profectò multis paſſim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipſis earúmque fœtibus fructibúſque affectus,per omnem ferme vitam ob ingentes voluptates doloréſque inſanit ac furit. Cùmq; huius animus propter corpus

æger

æger ſit & inſipiens, vulgo tamen non æger ſed pro voluntate ſua vt libet affe-ctus falſo putatur. Veritas autem ſic habet. Nempe venereorum intemperantia, maxima ex parte propter vnius generis habitum, per oſſium raritatem in corpore lubricum madidumque, animi infirmitas eſt. Ac fere omnis voluptatum incõtinentia, quæ perinde ac ſi ſponte improbi ſimus, vituperari ſolet, non rectè ita vituperatur. Nemo enim ſponte malus, ſed propter prauum quendam corporis habitum rudémque educationem, malus omnis, fit malus. Omnibus autem aduerſa inimicáque hæc ſunt, & mala obnoxiáque contingunt, Rurſus dolore afflictus animus, ſimiliter propter corpus in prauitatem plurimam incidit. Acris enim & infeſta pituita, amari item felleíque humores, quando oberrantes per corpus non exhalãt, per viſcera reuoluti, vaporem ſuum penetralibus animæ ipſius infundunt, languores animæ varios & magis & minus, tum plures, tum pauciores efficiunt. Et in Phædone, Omnis voluptas atque dolor, inquit, animam corpori affigit atque connectit, efficitque corpoream: adeo vt iam opinetur eſſe vera quæ ſuadet corpus. Nempe ex eo quod eadem opinetur cum corpore eiſdémque oblectetur, cogitur, vt puto, eiuſdem moris eiuſdémque alimoniæ fieri: vt nunquam poſſit pura in vitam alteram proficiſci: ſed ſemper plena corporis labe proficiſcatur. Ideóque cito cadat in aliud corpus, & quaſi ſata iterum innaſcatur, ac propterea à commercio diuinæ, puræ, vniformis eſſentiæ, aliena prorſus euadat. Quod etiam ſecutus Galenus, morum nomine intelligens varias animi propenſiones ad iſtiuſmodi motus & perturbationes, vno libro docet mores animi ſequi variam corporis temperationem. Et idem alio loco, ex eo dubitat ſit ne animus aliud à corporis temperatione, quod animaduerrit animum corpore immutato variéque affecto, immutari ſolere & variè affici. Quod verò ſequitur apud Alcinoum, de his quæ iuſtè viuendo ad aſtrum cognatum ſibi reditum parant, id pertinet ad communem iuſtitiam poſitam in ſuperandis illis omnibus perturbationibus, quas ex corpore naſci diximus. De qua ſic idem Plato lib. 10. de Legibus. Nunc iam tibi quid iuſtum, quidve iniuſtum dico, inquit hoſpes Atherienſis, clare abſque vlla ambiguitate exponam. Iræ námque atque timoris, voluptatis & doloris inuidiæque cupiditatis, tyrannidem in animo ſiue noceat, ſiue non, omnino iniuſtitiam nomino. Sed opinionem optimi, qua videlicet ratione ciuitas vel priuati aliqui putabunt, ſi animo dominata, omnẽ virum exornet, etiam ſi quid minus rectè illi ſucceſſerit, iuſtitiam nomino: & quidquid inde geſtum ſit, iuſtum appello. Atque eos, qui eiuſmodi principatui libenter parent, optimè viuere dico. Hæcque ea iuſtitia eſt de qua, vt Ariſtoteles ait cap. 1. lib. 5. Ethic. Factum eſt hoc iam tritum ſermone, Iuſtitia vna omnes reliquas virtutes cõtineri. Nam cum per iuſtitiam tribuatur cuique quod debetur: rationis autem eſſe debeat imperium, & perturbationes quæ ſunt in parte animi inferiore, ad eius regulam ſint reuocandæ: is iuſtè viuet qui ratione quaſi rectum clauum tenente, actiones reget, perturbationes omnes reprimet. In quo poſita eſt perfectio virtutum omnium, quæ morales appellãtur. At ſpecialis altera iuſtitia (quæ vna eſt ex virtutibus morum) ad commutationes præmiorúmque & pœnarum diſtributiones tantum pertinet. De qua diſtinctione poſtea pluribus diſſeretur in poſtrema parte libri huius.

IOSEPHO FVLLONI
D. GENOVEFAE COENOBIARchæ vigilantiſs.

Iac. Crapentarius S.

LAborum omnium quos in humanioribus literis non omnino fortaſſe, pænitendos poſuimus, primitiæ iampridem tuo cænobio denotæ ſunt & cōſecratæ, Cænobiarcha Vigilantiſſimè ex eo, ſcilicet, tempore quo noſtra ætate adhuc ineunte Ornatiſſimum virum & multis pietatis monumentis (quæ quidem adhuc extāt) ſpectabilem, Philippum Bellum, eiuſdem Cænobij rectorem (quem fortunarum tuarum exornatorem merito fateris) ego rerum omnium mearum parentem agnoſcerem, & quibus rationibus tum poterā, apud omnes celebrarem ac prædicarem. Quare æquum viſum eſt vt in ſtudiorum philoſophicorum ſumma, quam hoc opere colligimus, pars aliqua ad te rediret quæ me & tui cænobij & beneficiorum ab illo Optimo parente quondam acceptorum, memorem apud omnes teſtaretur. Præſertim cum ipſe ad hoc conficiendum atque edendum me ſermone tuo quotidie hortareris, apertéque declarares quantam ex eo voluptatem cum publica ſtudioſorum omnium vtilitate coniunctam expectares. Quam vtinam animo tuo non falſo conceperis, aut in hac tuo cādore

concepta, minimè eum perdideris quem ad maiorem nominis celebritatem alliciendo, tu certè cum multis aliis ornatiſſimis viris, videris in eas anguſtias conieciſſe ex quibus hodierno die pedem referre non poteſt. Quãto verò erat tutius, domi hoc noſtris auditoribus continere? externorum iudicia non ſubire? S.láque expectatione eius in quo iampridem animi pendeo, aliorum animos, ſicut pleríque faciunt, tãtum lactare? Sed iam iacta eſt alea. In cuius euentu vt omnes intelligant quid tibi debeatur partem hanc de Pythagorica Metempſychoſi, quæ noſtram religionem nonnihil attingit, tibi conſecrandam exiſtimaui. Quam ſi recipis, ſi placet, hoc etiam intelliges vocari te ad reliqui operis defenſionẽ. Quod cum te vrgente maximè, ante tempus fortaſſe ſit editum, æquum eſt vt ad eorum quorum patrocinio in hoc nitimur, authoritatem accedas. Hoc verò vt ex animo facere velis, etiam atque etiam per tuam humanitatem rogamus. Bene Vale.

DE METEMPSYCOSI PYTHAGORICA, DISPVTATIO,

QVAE DIGRESSIO EST QVINTA.

VT ad explicãdam Pythagoricam Metempſychoſin,de qua hoc loco agitur,nobis viam patemus, conſiderandum eſt,quæ apud Platonem animæ humanæ conditio prius quàm cum corpore cõiungatur,quæ in ipſo corpore, quæ deníque cum ex hoc exceſſerit. Et in eiſdem tribus temporibus Ariſtotelica cum Platonicis, ſicut cepimus, conferenda:deinde de hac ipſa Pythagorica Metempſychoſi veterum Platonicorum in excuſando magiſtro ſententiæ conſiderandæ, & cum noſtris theologis conferendæ. Ille libro 10. de legibus,animam corpore antiquiorem eſſe ait:& in Phædone ſcribit eam prius quã in corpus demittatur,alicubi eſſe, illícque in aperta rerum omnium cognitione vigere: ipſius verò corporis contagione, in obliuionem vitæ ſuperioris incidere idem ait in Phædro: nec eam quicquam intelligere niſi ſecundum ſpeciem ex multis procedentem ſenſibus,in vnum ratiocinatione conceptum. Hoc autem, inquit,recordatio eſt eorum,quæ olim vidit cum Deo perfecta, & illa deſpiciens quæ nunc eſſe dicimus, & ad id quod verè eſt, ſurſum reflexa. Et in Phædone, ſi acceptis ſcientiis, inquit, non ſemper obliuiſceremur, oporteret & cum ipſis naſci, ſemper etiam per omnem vitam ſcire. Nam ſcire id eſt,acceptam rei alicuius ſcientiam retinere, nec amiſiſſe. An non obliuionem,ſcientiæ iacturam eſſe dicimus?Ita prorſus ô Socrates. Sin autem acceptam ante ortum ſcientiam,nati amiſimus,deinde verò freti ſenſibus circa ipſas ſcientias,illas quas ante habueramus,recipimus,nónne id quod diſcere appellamus, eſſet ſcientiam propriam recuperare,atque id reminiſci nominantes, rectè nominaremus?Rectè.Fieri enim id poſſe apparuit:videlicet vt cum quis aliquid ſenſerit vel videndo, vel audiendo,vel aliter ſentiendo, aliud quiddam ex hoc cognoſcat cuius erat oblitus:cuiquidem hoc quodãmodo propinquabat,ſiue id ſimile ſit,ſiue diſſimile.In Menone,poſt-

Anima qualis, antè corpus.

Diſciplina noſtra, recordatio.

quam puſionem, qui Geometrica nunquam antea in vita hac didicerat, interrogant de dimenſione quadrati, hic cum reſpondere videretur vt doctus, Socrates eum ſermonem ita concludit. S O C. Quid tibi Meno videtur? Reſpondit ne hic vnquam ex alterius quam ex ſui ipſius opinione? M E N. Nequaquam, ſed ex propria ſemper. S O C. Veruntamen haud nouit, vt paulò ante confeſſi ſumus. M E N. Vera loqueris. S O C. Inerant ergo huic opiniones huiuſmodi. M E N. Inerant. S O C. Huic igitur ignoráti, opiniones de his quæ ignorat veræ inſunt. M E N. Apparet. S O C. Nunc igitur huic opiniones quaſi per ſomnũ ſuſcitatæ ſunt. Quod ſi quis interroget hunc talia quædam ſæpè & multa, certè ſcies hunc iſta ſi quis alius nouit, perfectè cogniturum. M E N. Videtur. S O C. Nonne igitur nemine prorſus docente, ſed interrogante potius iſta ſciet, ex ſe ipſo ſcientiam ad ſe reuocans? M E N. Sic eſt. S O C. Recuperare verò ſcientiam in ſe ipſo, an non reminiſci? M E N. Prorſus. Animam verò in ſingulorum hominum ortu idem voluit è cælo demitti, nõ tanquam in naturale domiciliũ, ſed quaſi in carcerem vel ergaſtulum. Ideóque ſcribit in Cratylo corpus eſſe dictum σῶμα quaſi σῆμα id eſt ſepulchrum, quod in hoc anima quaſi ſepulta iaceat. Cui ſimile eſt quod à Philolao Pythagoreo dictum commemorat Theodoretus lib. 5. de curatione græcarum affectionum, ob quædam ſupplicia animam corpori eſſe coniugatam & quaſi conſepultam. Quòd in Platone Ariſt. repræhendit cap. 3. lib. 1. de Anima, vultque inter animam & corpus naturalem quandam cognationem intercedere hócque etiam ab illa appeti. Quia in ſe cõtinet inſtrumenta neceſſaria ad eas actiones obeũdas, quarum eadem anima eſt principium. In quo ipſe Plato quaſi ſui oblitus, quodámodo huic poſteriori Ariſtoteles opinioni aſſentiri nonnunquam videtur, cum ſcribit talem eſſe inter animam & corpus cognationem, qualis inter ignem & bitumen cernitur: aut cum lib. 3. de Repub. ait curandum eſſe corpus propter eam harmoniam quam habet cum anima. Per corpus enim (inquit) viuere nobis licet, ac certè: ſi veritatem clara voce teſtari velimus. Ideóque in horum cum ſuperioribus comparatione, eodẽ libro à Theodoreto ſic exagitatur. Si anima per corpus viuit, inquit, ac rectè viuit, fit vtique vt antè corpus ea nõ fuerit. Quod ſi fuit etiam ante corpus, vtique & viuebat, immortalem ſortita rationalémque naturam. Quod ſi erat olim & ante corpus, nec tamen rectè viuebat cum ſeiuncta eſſet à corpore, at vbi venit in corpus, eo ipſo bene inſtituto, tunc denique rectam vitam anima duxit, neceſſariò ſequitur, vt anima per corpus ea bona conſequuta fuerit quorum particeps ea non erat antequam corpori iungeretur. Quid ita igitur inſepultam corpori veluti monumento cuidam Plato dixit?

Anima cum corpore duplex cõparatio.

Quanquam hæ Theodoreti & Ariſtotelis obiectiones commode poterunt explicari ea diſtinctione duplicis comparationis animæ cum corpore, quæ poſtea tractabitur cap.18.lib.huius. Iam verò videamus quo modo in corpus demitti dicatur, In hominum ortu hæc duplici lumine dicitur exornari. De quo ſic Marſilius Ficinus in Sympoſi. Plat. Anima ſtatim ex Deo nata, inquit, naturali quodam inſtinctu in Deum parentem ſuum conuertitur: quemadmodum ignis in terra vi ſuperiorum genitus, confeſtim naturę impetu ad ſuperiora dirigitur. Conuerſa in eum, radiis eiuſdem illuſtratur. Sed primus hic fulgor in animæ ſubſtantia per ſe prius informi, receptus, fit obſcurior atque ad illius tractus capacitatē, proprius ipſi & naturalis euadit. Ideóque per eum, vt pote ſibi æqualem, ſe ipſam & quæ infra ſe habet, id eſt corpora omnia anima videt. Deum verò & alia ſuperiora non videt. Sed enim per primam hanc ſcintillam Deo facta propinquior, aliud iterum clarius accipit lumen: quo etiam ſuperna cognoſcit. Lumen igitur habet geminum, naturale alterum ſiue ingenitum, diuinum alterum & infuſum: quibus vna coniunctis ſeu duabus alis, per ſublimen volare valeat regionem. Cum verò in vita hac corpore conſtemus & anima, ex eodem Platone intelligi poteſt nos corpus ab elementis accipere, naturalem ſpeciei conſtitutionē à cæleſtibus ſpheris, partes animæ quæ trahuntur affectibus, à dæmonibus & animis ſyderum ſpherarum, accedente etiam ipſius corporis contagione: rationem verò & mentem noſtri parentis imaginem, ab ipſo mundi totius opifice, ſine vllo cæleſtium orbium, aut dæmonum miniſterio. Quod hic etiam Alcinous ſignificauit, pluribus verò Plato in Timęo ſic expoſuit. Hæc omnia, inquit, primùm Deus exornauit. Deinde ex his hoc vniuerſum conſtituit, animal vnū in ſe animalia omnia mortalia & immortalia continens. Et diuinorum quidem ipſe author eſt. Mortalium verò generationem natis ſuis tradidit abſoluendam. Illi igitur ſuum imitati parentem principiúmque animæ ſuſcipientes, animam ipſam mortali corpore clauſerunt, totúmque corpus animæ quaſi vehiculum ſubdidere: atque in eo aliam animæ ſpeciem fabricauerunt mortalem, quæ grauibus neceſſariíſque perturbationibus afficeretur. Quarū prima foret voluptas, eſca maxima mali, dolor deinde, fuga impedimentúmque bonorum, audacia præterea metúſque conſultores amentes, & implacabilis iracundia, ſpes etiam blanda conciliatrixque cum irrationali ſenſu amoréque omnium inuaſere. Atque hæc quidem Platonica, de anima humana in corpore & ante corpus: nunc reliquum eſſe videtur vt eiuſdem conditionem cum è corpore exceſſerit, inquiramus. De qua ſic loquitur Socrates in Phedone: Si pura diſceſſerit, corporeum nihil ſecum trahens: vt pote quæ

Anima quo modo in corpus demittatur.

Anima qualis poſt vitā hanc.

ſua cum illo inuita communicauerit,ſed fugerit illud ſemper ſéque in ſe collegerit,tanquam ſemper id meditata, quod quidem nihil eſt aliud quam rectè philoſophari, mortémque reuera facilè commentari,an non hęc eſt commētatio mortis?Eſt omnino.Anima,inquam, ſi ſic affecta diſceſſerit nonne ad aliquid ſibi ſimile diuinum abit?Diuinum & immortale & ſapiens?Quo cum peruenerit,euadit fœlix ab errore, dementia, timoribus duríſque amoribus cæteríſque humanis liberata malis,& quemadmodū de initiatis dici ſolet,reuera reliquum tempus vitam cum diis agit.Ita ne eſt ô Cebes,an aliter?Ita per Iouē, inquit Cebes.Sin autem pollota imputáque decedat,vt pote quæ corpus ſemper amplexa, ipſum duntaxat coluerit & amauerit, eiúſque voluptatibus & libidinibus quaſi veneficiis quibuſdam delinita fuerit & vſqueadeo capta vt nihil aliud putet eſſe verum niſi quod corporeum ſit,quod tangi, quod videri poſſit, quódve bibat & quod edat & quod venereis vtatur: quod verò oculis occultum & inuiſibile ſit, veruntamen intelligibile & philoſophia compræhendendum,habere odio conſueuerit, tremeréque & fugere: ſic inquam inſtitutam animam putas ne ipſam per ſe ſinceram euadere. Nullo pacto,inquit.Sed infectam inuolutámque,vt arbitror,contagione corporea, quam cōſuetudo congreſſiſque cum corpore propter continuam familiaritatem,plurimúmque eius cultum, efficiet congenitam? Ita putamus. Ponderoſum verò ô amice id putandum eſt & graue terrenúmque & viſibiles quod anima eiuſmodi ſecum trahit: ideóque ab eo grauatur & ad viſibilem trahitur locum, metu inuiſibilis atque occulti. Et, quemadmodū dicitur,circa monumenta ſepulchráque verſatur: circa quæ iam nonnulla apparuerunt animarū vmbroſa phantaſmata: qualia præferunt ſimulachra,tales animę quę videlicet non pure deceſſerunt à corpore,ſed viſibile aliquid trahentes:quo fit vt videri poſſint. Conſentaneum eſt ô Socrates. Conſentaneum tamen ô Cebes non eſſe has bonorū animas:ſed malorū:quæ circa hæc oberrare cogātur, pœnas dantes vitæ improbe actæ.Itaque iamdiu circūuagantur,quoad cupiditate naturæ corporæ dominā̄te,rurſus induāt corpus.Induūt autem,vt decens eſt,eiuſmodi mores quales in vita exercuerunt.Amplius verò idem ſub fiem eiuſdem dialogi, accomodatius ad religionē noſtram, diſtinguit triplicem conditionem animarum è corporibus excedentium.Cum hæc ita natura diſpoſita ſint,inquit, quando in eū locum defuncti peruenerint quo dęmon vnumquémque perducit, primò illic iudicantur, & qui honeſtè ſanctéque & qui aliter vixerūt Itaque quicunque in vita quodammodo tenuiſſe medium quoddam comperiuntur,ad Acherontem profecti,vehiculis quæ vnicuique adſunt,in paludem perueniunt Acheruſiam: ibíque habitant purgan-

Animarum triplex conditio, poſt vitam hanc.

túrque, pœnas dantes iniuriarum: & cum purificati ſunt, abſoluuntur: turſúſque pro merito ſinguli benefactorum præmia reportant. Qui verò ob ſcelerum magnitudinem inſanabiles eſſe videntur, qui videlicet ſacrilegia multa & magna & cedes iniquas, vel alia horum ſimilia perpetrauerunt, hos omnes conueniens ſors mergit in tartarum, vnde nunquam egrediuntur. Qui autem ſanabilia quidem, ſed ingentia commiſerunt, veluti ſi qui contra parentem vel matrem irati per vim aliquid fecerint, ſed pœnitentia ducti, eos in reliqua vita coluerint, vel qui ſimili quodam pacto fuerint homicidæ: eos in tartarum quidem neceſſe eſt cadere, ſed ibi per annum commoratí, à fluctu eiiciuntur: homicidæ quidem per Cocytum, parentum violatores per periphlegetontem. Poſtquam verò ab iis delati fluminibus, ad paludem Acheruſiam peruenerint, clamant illic vocitántque eos quos vel necauerunt, vel iniuriis affecerunt: ſupplicitérque rogant ac deprecantur vt eos permittant progredi per paludem, ibíque abſolui. Ac ſi impetrauerint, penetrant illuc finémque malorum accipiunt. Sin minus queant perſuadere, referuntur in tartarum atque inde turſus in flumina: neque per hæc mala deferti prius ceſſant, quam ab iis quos affecerant iniuriis, veniam impetrauerint. Hęc enim pœna illis à iudicibus eſt impoſita. Qui autem piè præ cæteris vixiſſe inueniũtur, hi ſunt qui ex his terrenis locis tanquam è carcere ſoluti atque liberati, at altiora tranſcendunt purámque ſupra terram habitant regionem. Atque hæc quidem fundamenta ſunt eius ſententiæ quam hoc loco inquirimus. Apertius verò illa ab eodem ſic explicantur in Phędro. Regula Adraſtiæ deæ, id eſt inæuitabilis numinis hæc eſt, inquit, vt quæcunque anima Deum comitata, aliquid verorum inſpexerit, ea vſque ad circuitum alium ſit indemnis: & ſi ſemper hoc facere queat, ſit ſemper illęſa. Si verò impotens aſſequendi, non inſpexerit, & caſu aliquo vſa, repleta obliuione & grauitate, grauetur, grauata autem pennas confregerit, in terrámque reciderit: tunc prohibet lex hanc in prima generatione, in aliquam brutalem ire naturam, ſed iubet eam quæ plurima viderit, in genituram viri philoſophi, aut pulchritudinis cupidi, aut muſici atque amatorij: eam verò quæ ſecundo loco, in regem legitimum aut bellicoſum virum & imperatorium deſcendere. Tertio in gubernatorem Reip. aut rei familiaris diſpenſatorem, vel quæſtuarium. Quarto, in laborioſum gymnaſticum, aut circa medelam curámque corporis verſaturum. Quinto, in eos qui vates futuri ſunt & circa myſteria quædam. Sexto, in poëtam, vel aliũ quemuis eorum qui aptè in imitatione verſantur. Septimo in artificẽ vel agricolam. Octauo, in ſophiſtam & popularem. Nono in tyrannicum. In iis autem omnibus quicunque iuſtè vitam egerit, ſortem po-

ſtea

ſtea nãciſcitur meliorem: qui verò iniuſtè, deteriorem. In idem enim vndè profecta eſt, cuiuſque anima annorum decem millibus non reuertitur. Nam alas ante hoc ſpatium non recuperat: præter illius animam qui philoſophatus eſt ſine dolo, vel vna cum ſapientiæ ſtudio pulchritudinem amauit. Hæ quidem tertio ambitu mille annorum ſi ter hanc ipſam deinceps elegerint vitam, ſic recuperatis alis, poſt tria millia annorum euolant abeuntes. Aliæ verò animæ, primæ vitæ finem conſecutæ, iudicantur. Iudicatæ autem aliæ ſub terra in iudicij locum euntes, meritas illic pœnas ſuſtinent. Aliæ in cæli quendam locum per iudicium eleuatæ, ita degunt vt dignum eſt ea vita qua in hominis figura vixerunt. Milleſimo anno ambæ redeuntes, ſortem & electionem ſecundum vitæ genus ſuſcipiunt. Deligit vnaqueque eam vitam quam velit. Sic & in beſtiæ vitam anima humana tranſit, & ex beſtia rurſus in hominem: ſi modo anima prius quandoque fuerit hominis. Nam quæ nunquam veritatem inſpexerit, in hanc figurã venire non poterit. Oportet verò hominem intelligere ſecundum ſpeciem ex multis procedentem ſenſibus in vnum ratiocinatione cõceptum. Hoc autem recordatio eſt illorum quæ olim vidit anima noſtra cum Deo perfecta & illa deſpiciens quæ nunc eſſe dicimus: & ad id quod verè eſt, ſurſum reflexa. Idem in Phedone, animæ malorum, inquit, circa ſepulchra oberrare coguntur, pœnas dantes vitæ improbæ actæ. Itaque tandiu circunuagantur, quoad cupiditate naturę corporeæ comitante, rurſus induant corpus. Induunt autem, vt decens eſt, eiuſmodi mores quales in vita exercuerunt. Quales dicis mores ô Socrates? Eiuſmodi. Eos quidem qui ventri dediti, per inertiam atque laſciuiam, vitam egerunt, nec quicquam pẽſi pudoriſque habuerunt, decens eſt aſinos ſimiliaque ſubire. An non putas? Cõſentanea loqueris. Qui verò iniurias, tyrannides, rapinas præ cæteris ſecuti ſunt, in luporum, accipitrum, miluorum genera par eſt tranſire. Num alio has migrare dicendum eſt? Ita potiſſimum, inquit Cebes. Similiter & in cæteris. Abeunt enim in genera quælibet, quibus in vita ſimiles mores contraxerunt. Atque hæc quidem de tribus temporibus quæ in vita animæ ab initio diſtincta ſunt, Platonis ſententia. In quibus ſi Ariſtotelem cum illo attente comparamus, facilè intelligemus non modo quam differẽtes ſint in quæſtione de animæ natura (de qua poſtea diſſeretur) ſed etiam ſi vterque agnoſcat mentis immortalitatem, de hac tamen maximè diuerſas eſſe & differentes horũ ſentẽtias. Primũ enim non exiſtimaſſe Ariſt. animã tẽpore priorẽ eo corpore quod informat, duę rationes potiſſimũ ſuadere vidẽtur. Vna quod ca. 2. li. 12. Metaph. eo diſtinguit cauſam efficiẽtẽ externam, ab interiore forma, ꝙ illa tẽpore prior eſſe ſoleat, forma verò nunquã. Formę monẽtes, in

Anima an prior corpore apud Ariſt.

quit,tanquam antea ortæ,exiſtunt:quæ verò vt ratio,ſimul ſunt.Cum enim ſanus ſit homo, tunc etiam ſanitas eſt, & forma æneæ ſpheræ, ſimul atque ænea ſphæra.Si autem aliquid poſterius permanet,conſiderandum eſt.In quibuſdam enim nihil prohibet. Veluti ſi anima tale ſit,non omnis,ſed intellectus. Omnem namque fortaſſis impoſſibile eſt.Altera ratio,.quod anima ante corpus eſſe non potuit ſine aliqua energia & actu. Quoniam in vniuerſitate naturæ cum ipſæ res cõpoſitę,otioſę eſſe nullo modo poſſint,formę certè multo minus,vt poteſt colligi ex eo quod de Deo Ariſt.ſcribit cap.8.lib.10. Ethic. Animæ autem antè corpus exiſtentis,actus alius eſſe non potuit,quam intelligendi.Quare ſi ex huius ſententia illa erat antequam cũ corpore coniungeretur,intelligebat & contemplabatur.Id verò quo modo, niſi per ſpeciem ingenitum, quæ poſtea per corporis contagionem obliuione obliteretur.Quod qui in Ariſtotelis doctrina reciperet,in eo illum faceret Platonis ſectatorem,in quo magno ſtudio Platoni contradixit. Primum enim non erit intellectus humanus quando cum corpore coniungetur.ſimilis tabulæ nudæ , in qua nihil omnino fuit depictum,quod tamen Ariſt.ſcribit cap.4.lib.3. de anima:ſed potius, vt Plato loquitur,tabulæ raſæ,in qua rerum in intelligentiam cadentium,ſpecies omnes ingenitæ,ſed tenebris corporis obſcuratæ.Deinde diſciplina noſtra erit vitæ ſuperioris recordatio , non noua notionum ex viſis efformatio : quod idem in Platone repræhendit cap.1. lib.1.Analyt.poſt.& cap.vltimo lib.2.At, inquiet aliquis, quomodo apud Ariſt intellectus humanus,ſi ante corpus non fuit, æternus erit vbi è corpore exceſſerit:cum idem contra Platonem diſputet lib.1.de cœlo, omne quod principiũ habuit,eadem lege qua incepit,finẽ quoque aliquando eſſe habiturum. Difficilis eſt huius rei in Ariſtotelis doctrina explicatio:eàque, ſicut mihi videtur, effecit vt nonnulli in ea auſi nõ ſint affirmare intellectum qui in ſingulis eſt,immortalem, ſed vnam eſſe communem mentem,quæ ſua eſſentia cum externa ſit, radiis ſui luminis cum noſtro intellectu vniatur & notiones in eo illuſtrando,faciat vt actu intelligamus.Difficultatem hoc etiam adauget quod cum mentem ſeparabilem à corpore & immortalem affirmet locis multis,qui poſtea colligentur, nuſquam tamen futuram eius conditionem cum è corpore exceſſerit,apertè exprimat, Sed cap. 11.lib.1.Et hic.vbi in hanc quæſtionem incidit,de mortuis,vtrum boni alicuius participes ſint,de hac frigide admodum reſpondeat:& lib. 10. cum ſapientem ipſo contemplandi munere beatiſſimum & Deo ſimillimum eſſe velit, non attingat tamen quæ in altera vita eius conditio ſit futura.Quæ omnia,cum aliis quæ collecta ſunt cap.11.lib.4. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ , ſedulo comparanti , fatendum

eſſe videtur Ariſtoteli naturam in omnibus ſequenti, non ſatis definitam fuiſſe de quæſtione hac ſententiam: aut cum fortaſſe vnam tãtum communem mentem externam immortalem eſſe crederet, non ſatis tutum fuiſſe hoc apertè exprimere: ne hac opinione publicam Athenienſium religionem offenderet & illis qui antea Socratem morti adiudicauerant, quod noua de diis ſentire videretur, iterum peccandi in philoſophiam occaſionem daret. Scio de quæſtione hac aliud ſtatui poſſe ex eo opere quod de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecũdum Ægyptios, inſcriptum Ariſtoteli tribuitur à nonnullis: ſed quia hoc multis de cauſis mihi ſuſpectum eſt, eius authoritate vti non audeo ad colligendam huius ſententiam de animæ natura. De qua in eo ipſo opere pluribus à nobis eſt diſputatum. In Metemphycoſi maior eſt inter hos & apertior diſſenſio. Ariſtoteles enim quia in omni naturali corpore præparationem certam ineſſe vult ad eas actiones quæ ſunt propriæ formæ, hac in parte Pythagoreorum ſententiã repræhendit cap. 3. lib. 1. de anima. Quod in corpore belluæ non ſit apta præparatio ad eas actiones quarum humana forma principium, eſt & cauſa: multóque minor in corpore plantarum. Illud alienum inquit, & huic ſententiæ & plurimis earum quæ de anima ponuntur, accidit quod coniungunt & collocant animam in corpore, nec quam ob cauſam, exponũt, nec quemadmodum corpus affectum eſſe oporteat. Quod neceſſarium videtur eſſe. Vtriuſque enim ſocietas & coniunctio, facit vt anima agat, corpus accipiat atque patiatur & hoc moueatur, illa moueat. Cum mutua iſta affectio in quibuſuis non temere reperiatur. At verò hi ſolum exponere conantur quidnam ſit anima: de corpore autem quod illius eſt domicilium & receptaculum, nihil præterea explicant. Quaſi verò fieri poſſit ex Pythagoricis fabulis, vt quæuis anima in quoduis corpus quod occurrerit, immigret: cum in ſuo quicque genere permanere videatur. Similiter autem dicunt vt ſi quis fabrorum artẽ, in tibias ingredi aſſeueret. Vt enim ars inſtrumentis, ſic anima corpore vti debet. In cuius loci interpretatione non aſſentior Hieronimo Cardano libro de animæ immortalitate, aut Io. Geneſio Sepulucdæ in epiſtola quadam ad Gaſpardum Cardillum, in qua ne animarum infinitum numerum apud Ariſtotelem concedere cogantur, poſita earundem immortalitate mundíque æternitate (de quo poſtea ſuo loco in quæſtione de immortalitate diſputabitur) exiſtimant illũ improbauiſſe quidẽ animarũ humanarum tranſitum in corpora belluarum. At hoc eundem in Platone ſequutũ, quod credebat illas aliquando noua hominum corpora ingredi, neque id eſſe contra eam rationem quam de corporis præparatione ad formam ex lib. 1. de anima paulo antè attulimus. Neque vero magis

Ariſt. ſententia de Metemphycoſi.

placet quod eodem loco ſubiicit Sepulueda, cum ab Ariſt. dictum eſt animam à corpore ſeparatam nõ recordari, ab illo videri ſignificatũ, intellectum qui nunc per migratiouẽ eſt Iullius & prius fuerat Alexander, non meminiſſe eorum quæ ab Alexandro viſa auditave fuerunt. Propterea quod, vt ait, intellectus paſſiuus, id eſt phantaſia ſeu facultas imaginandi, ſine qua nec intelligere datur, nec meminiſſe, cum corpore extinguitur. Vtrumque enim Ariſtotelicæ phyſiologiæ mihi aduerſari videtur: etiam ſi animaduertam in priore Platonis opinionem laudari eodem opere de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Aegyptios. Ex quo fortaſſe Sepulueda in hanc de Ariſtotele ſententiam eſt impulſus. Apud Mercurium Triſmegiſtum, ſcriptorẽ Platone longe antiquiorem, hæc mentempſycoſis etiam ad belluarum corpora refertur in Pimandro, initio Sermonis 10. Animarum humanarum, inquit, permultæ mutationes partim in melius fœliciuſque, partim autem in contrarium. Nam reptilium quædam in aquatilia tranſmutantur, aquatilium animæ in terreſtria migrant, terrenorum in volatilia ſcandunt, aereorum vertuntur in homines, hominum deinde immortales animæ, in demones tranſeunt, demum in deorum chorũ fœliciter reuolãt. Quanquã ad finem, eiuſdẽ ſermonis, ſcribitur humanam animã nõ niſi humanũ corpus poſſe ſubire. Humana anima, inquit, poſtquam per mortem à carcere corporis eſt exempta, cum omnis ſubierit virtutis pietatiſque mandata, certe aut mens aut Deus efficitur. Certamen autem religioſæ pietatis hoc eſt, recognoſcere Deum, iniuriã inferre nemini. Anima autem impia in natura propria remanet, ac ſe ipſam nimium cruciat: corpus querit quod ingrediatur, terrenum & humanum. Aliud quippe corpus quam humanum, animam non capit humanam: nec fas eſt in corpus animę ratione carẽtis, animã rationalẽ corruere. Lex enim diuina generationẽ tã nefariã prohibet. Vnde Platonicorum de hac, magiſtri ſententia variæ opiniones extiterũt. Nonnulli enim hãc omnino dãnauerũt: alij vt cũ aliqua probabilitatè retinere poſſent, ad verborũ allegoriã confugerũt quia in verbis vix quicquam erat quod tolerabile videri poſſet. Improbatã hãc a Porphirio nobis author eſt D. Auguſtinus cap. 30. lib. 10. de Dei Ciuitate. Idq; ex eo poteſt intelligi, quod ille libris tribus de abſtinẽtia ab eſu carniũ, eos reprehendit qui arbitrãtur Pythagorã in cibis aliorũ animaliũ carnibus nõ eſſe vſum, quod in eorũ corpora anima humana aliquãdo cõmigraret. Plotinus cõtra, libro de proprio cuiuſque demone, in eadẽ ſentẽtia, verba ſine vlla allegoria ſequutus eſſe videtur. Anima tandem è corpore migrãs, inquit, id id ipſum quo abundauit, euadit. Itaque ad ſuperiora confugiendum, ne in ſenſualem ſpeciem delabamur, ſimulachris videlicet

Mercurij opinio de Metempſychoſi.

ſenſilibus obſequuti. Neue in vegetalem animam precipitemur, mancipati libidini generandi & irretiti ſuauitate ſaporum. Sed ad intellectuale, ad intellectum, ad Deum totis viribus aſſurgendum. Quicunque igitur proprietatem ſeruauerunt humanam, homines iterum renaſcuntur. Quicunque vero ſolo vſi ſunt ſenſu, bruta animalia redeunt. Ita tamen vt qui ſenſu precipue vna cum ira, animalia fera exoriantur: atque in iis differẽtiam quoque talium afferãt. Qui vero ſenſu per concupiſcentiam voluptatémque vſi ſunt, ſalacia & ingluuioſa animalia reuertantur. Verum ſi non tam ſenſu vna cum iis, quam ſenſus degeneratione vixerint, vna cum ipſis plantis repullulant. Solum namque, vel maxime in iis viguit vegetale: omniſque illis cura fuit vt in plantas commutarentur. Proinde qui muſicis modulis nimium deliniti vixerunt, in ceteris non deprauati, animalia muſica renaſcuntur. Et qui ſine ratione regnarunt, fiunt aquilæ, niſi prauitate alia ſint infecti. Qui abſque ſapientia confidentius ſublimia tractant, in cœlum ſæpe ſuſpicientes: mutantur in aues altiora ſemper volatu petentes. Qui ciuilem virtutem conſequutus eſt, reuertitur homo. Sed qui ciuilem virtutem haud ſatis eſt aſſequutus, in ciuile animal, vt in Apem, vel ſimilia ſe transformat. Idem cap. 13. lib. 1. de diuina prouidentia, hac in parte doctrinæ Platonicæ, admirandam eſſe vult rerum omnium iuſtiſſimam viciſſitudinem. Spernendum preterea non eſt, inquit, quod dici ſolet, non decere ſemper ſpectare preſentia, ſed preritos quoque circuitus & futuros. Inde namque pro dignitate iuſtè rependitur, dum commutatio fit ex dominis in priori vita, in ſeruos in vita ſequenti, ſi modo improbi fuere domini. Et profecto ita mutari his hominibus expedit. Prætetea ſi diuitiis abuſi ſunt, in pauperes transferuntur. Vbi bonis quidem eſſe pauperes, non eſt inutile. Item qui iniuſtè quempiam occiderunt, iniuſtè ſimiliter occidentur. Iniuſtè quidem quo ad eum ſpectat qui interficit: iuſtè verò quoad eum pertinet qui necatur. Sane qui patietur ita in idem conducet vna cum illo qui ad hæc perpetranda fit promptus, quæ illum pati decebat. Nemo putet quempiam temeraria ſortè fieri ſeruum: neque caſu quodã fieri captiuum, neque abſque ratione violari corpus. Sed quõdam ille perpetrauit, quæ in præſentia patitur. Et qui olim extinxit matrem, in poſterum extinguetur à filio, aliquando natus fœmina. Et qui vitiauerit mulierem, ortus deinde mulier, vitiabitur. In huius autẽ ſententiæ allegoria cum multis locis repetita ſit Marſilij Ficini ſententia, nunc ea prætermittam quæ dicuntur lib. 17. Theologiæ Platonicæ: ac tantum breuiter perſequar quæ idem in Platonis & Plotini interpretatione commemorat. Primum verò in 9. de legibus, Soli Plotino viſum eſt, inquit, ani-

mam hominis fieri aliquando animam belluæ:cæteris Platonicis hoc diſplicuit. Conſentiunt tamen eam viciſſim in homines alios tranſmigrare. Quodquidem etſi Plato non habet certum, habet tamẽ valdè probabile. Quod verò migret in beſtias,ſepè quidem recenſet,ſed dedita opera adeo pręter ſolitam grauitatem ridiculè narrat,vt planè demonſtret negandam quidem eſſe rem ipſam: allegoriam vero eſſe quærendam. Scilicet vt tranſire in brutum duobus modis accipias: primo quidem in affectum, imaginationem habitúmque bruto conuenientem: deinde in habitationem cõſuetudinémque inter feras ad tempus,ſupplicij gratia.Nono vero de Repub.belluatũ in quas tranſitus fieri dicitur, varietatem refert ad ipſius concupiſcentiæ varietatem in nobis. Idémque ſequitur in Phædone. Commentario autẽ in Plotinum cap.2.lib.de dęmone proprio,Quanquam hominis ánima, inquit,quodam modo in ſe ipſa mutetur,nunquam tamen vltra certos humanæ ſpeciei terminos tranſmutatur.Quod etiam videtur placuiſſe Iamblicho, cum dixit animam in qualibet trãſmutatione ſuam ſpeciem ſeruare. Quoniam eius motus exordium habet ab ipſa & agitur intra ſe ipſam. Quæ vbi dicitur eſſe omnia, intelligenda eſt eſſe omnia,nõ quolibet modo,ſed ſuo,id eſt ſpeciei propriæ proprio.Noli itaque dicere animam ſi eſt omnia per potentiam naturalem, ergo quãdóque fit omnia.Nunquam enim anima ipſa fit forma corporea, ſiue corpus: quia videlicet anima non eſt quomodolibet eiuſmodi forma vel corpus, ſed propriè ſecundum ipſum vitæ modum. Ita neque fit beſtia:quoniam anima non eſt ſimpliciter animal, ſed modo duntaxat humano.Et eodem loco, Proculus vna cum omni Platonicorum ſchola, inquit, intellectualem animam negat ferino corpori admodũ alieno ſic accommodari poſſe vt ei quandóque in vita communicet. Cõmunicare verò cum brutis aliquando illi putant in quadam ſimilitudine vitæ,ídque ſenſiſſe Platonem. In quam ſententiam Io. Reuchlin lib.2. artis cabaliſticæ, ſcribit Metempſichoſin Pythagoricam nihil aliud verè doctis viris ſignificare, quam ſimilitudinem motuum & ſtudiorum (quæ in aliquo iam mortuo antea extiterunt, in alio nunc viuo renaſci.Sícque olim dictum,in Pythagora renatum Euphorbum:.quòd quæ virtus bellica in Euphorbo Troiano clarueerat,ea in Pythagora quodammodo appareret, propter amorem quo athletas proſequebatur. Quare admirantibus ipſis athletis, quod in philoſopho literarum ſtudioſo tantus eſſet amor pugnæ, hic reſpondiſſe dicitur hoc minimè mirum videri debere:quod in ſe vigeret anima Euphorbi,hoc eſt, ingenium, ſtudium, motũ & voluntatẽ. Euphorbi apud ſe reſidere: qui tametſi eſſet pacis præceptor & quietæ contemplationis author, tamen in ſe ipſo ſentiret quaſi belli Troiani

quoddam deſyderium. Quo audito, vel ignorantia myſteriorum Pythagoricorum, vel peruerſitate inuidorum qui ſemper optima quæque peruertunt & aliena dicta recitando immutant, fama percrebuit animum Euphorbi in bello Troiano perempti, tranſmigrauiſſe in Pythagoram. Quæ opinio poëtarum fabulis & aliorum ſcriptorum additionibus poſtea aucta eſt. Cum tamen nihil eiuſmodi reperiatur in operibus Pythagoræ: in quibus commemorantur παιδευτικὸν, πολιτικὸν, φυσικὸν & eiuſdem aurea carmina. Et tamē Tertullianus libro de anima, ſcribit Samium ſophiſtam (ſic enim Pythagoram nominat) huius opinionis authorem Platoni extitiſſe. Illum vero vt hoc perſuaderet, mortem ſimulaſſe: ſub terra ſeptemnio latitaſſe: ſe illic patientia damnaſſe: deinde quaſi ab inferis excitatum, hæc de mortuis & inferis aliis narraſſe: dixiſſe olim ſe Euphorbum fuiſſe: hócq; eo probare voluiſſe, quod recognoſceret Clypeum quem Delphis Euphorbus aliquando conſecrauerat. Nonnulli in eadem ſententia arbitrati ſunt animam ſimilem brutis effectam, ad tempus, pœnæ gratia, inter illa verſari, atque per eiuſmodi imaginationem ſuam, imaginationibus belluarum inſinuari: ſicut pleríque tradunt inferiores dæmones corpora humana ingrediētes, imaginationibus ſe inſerere eáſque mouere: fere eo modo quo Auerroes exiſtimauit intellectum vnum & communem in animas noſtras influere, aut alia aliqua ratione. Nam quod dixit Daniel Propheta, Babiloniæ regem ob grauiſſima ſcelera inter boues diuinitus eſſe tranſlatum, donec repurgatus reſipiſceret, hoc Hebręi interpretantur imaginationem regis illius diuinitus fuiſſe peruerſam vſqueadeo vt ſe bouem factum opinaretur grauitérque doleret. Quod ſolet magus vel atra bilis in humanis corporibus efficere propter cognationem quam hæc habet cum ipſo dæmone vt antea indicauimus cū de dæmonibus ageremus. Cum verò in iis quæ ad naturæ explicationem pertinent, certum ſit Platoni fuiſſe propoſitam doctrinam Timæi Locri, ex qno Pythagorea didicerat: ex huius opinione facile poterit intelligi quid ille ſenſerit de eiuſmodi tranſitu animæ in nouum corpus. Timæus autem libro de vniuerſitate, cum animam ab ineunte vita optimis moribus imbuendam præcepiſſet, hæc ſubiicit. Peruerſis, inquit, & iis qui in ipſis vitiis anima ſunt ob peccandi conſuetudinem obfirmata, legibus decernenda ſunt inaudita ſupplicia: perficiendúmque vt metu alterius vitæ & ſuppliciorū quæ in ea vitari nullo modo poſſunt, ad virtutem reſipiſcant. Vt enim ægris valiquando aletudinem reſtituimus cibo inſalubri aut medicamento, cum remedia ſalutaria primum admota parum profuerint: ſic fabulis aliquando animos reprimimus & in officio cōtinemus. Qui niſi rectis monitis parēt, exiſtimo nouas & inauditas pænas eſſe pro-

Tertullianus de Metempſy. hoſt.

Timæi opinio.

ponendas:vt improborum animas diuerſa corpora aſſumere, pro variis vitiis vitæ anteactæ. Animam timidi ingredi in corpus fœminę: iniuſti autem & crudelis, ferarum: libidinoſi, ſuis: leuis & ſuperbi, auis: otioſi & negligentis, piſcis. D. Auguſtinus libro de geneſi ad literam, in eiuſdem ſententiæ interprætatione id ipſum ſenſiſſe videtur quod paulo ante ex Marſilio Ficino retulimus. De hoc, inquit, Pythagoreorum ludibrio eorum etiam poſteri erubuerunt: nec eos hoc ſenſiſſe, ſed non recte intellectos eſſe dixerunt. Et credo ita eſſe. Veluti ſi quiſquam de ſcripturis noſtris hoc ſentiat, vbi dictum eſt, homo in honore poſitus non intellexerit: comparatus pecoribus inſenſatis & ſimilis factus eſt eis: aut vbi item legitur, ne tradideris domine beſtiis, animam confitentem tibi. In hac vero quæſtione de conditione animæ ante corpus, in corpore, & cum ex hoc exceſſerit, Platonem cum Pythagoreis eſſe deceptum minus mirabitur qui rei difficultatem conſiderauerit & hanc ex noſtrorum theologorum ſcriptis ſpectauerit. Nam quod illi aiunt animam ante corpus, omnia in cælo cognouiſſe, hoc Tertullianus damnat libr. 1. de anima, & hereticorum eſſe ait. Doleo bonâ fide, inquit, Platonem omnium hęreticorum condimentarium factum. Illius enim eſt opinio in Phædone, quod animæ hinc euntes ſint illuc, & inde huc. Item in Timeo, quod germina Dei delegata ſibi mortalium genitura, accepto initio animæ immortali, mortale ei circungelauerint corpus. Tum quod mundus hic imago alterius alicuius. Quæ omnia vt fidei commendet & animam retro in ſuperioribus cum Deo egiſſe in commercio idearum, & inde huc tranſuenire, & hic quæ retro norit de exemplaribus recenſere, nouum elaborauit argumentum μαθήσεις ἀναμνήσεις, id eſt diſcentias, reminiſcentias eſſe. Veniẽtes enim huc inde animas, obliuiſci eorum in quibus prius fuerint, Dehinc ex his viſibilibus recordari edoctas. De quo poſtea pluribus à nobis diſſeretur commentario in capit. 17. In quæſtione verò altera de conditione eiuſdem animæ cum è corpore exceſſerit, ne noſtri quidẽ primi theologi errorẽ vitare omnino potuerũt. De hac enim ſic ſcriptum ab Origine ca. 12. li. 2. de principiis. Puto, inquit, quod ſancti quique diſcedentes de hac vita, permaneant in loco aliquo in terra poſito, quem Paradiſum dicit ſcriptura diuina, velut in quodam eruditionis loco, &, vt ita dixerim, in ſchola, vel auditorio animarum. In quo de omnibus his quæ in terra viderant, doceantur. Indicia quoque accipiant etiam de conſequentibus & futuris: ſicut in hac quoque vita poſiti, indicia quædam futurorum, licet per ſpeculum in ænigmate, tamen aliqua ex parte conceperant: quæ manifeſtius & lucidius in ſanctis ſuis & locis & temporibus reuelantur. Si quis ſanè mundus corde & purior mente & exercitatior ſenſu

D. Auguſt. de Metempſychoſi.

fuerit

fuerit,velocius proficiens, ad aëris locum aſcendet & ad cælorum regna perueniet, per locorum ſingulorum, vt ita dicam, manſiones, quas grçci ſpheras id eſt globos nominauerũt.In quibus ſingulis primo perſpiciet ea quæ ibi geruntur, ſecundo rationem quare geruntur agnoſcet:& ita per ordinem aggredietur ſingula:ſequens eum qui tranſgreſſus eſt cælos, Ieſum filium Dei dicentem, volo vt vbi ſum ego & iſti ſint mecum. Cum ergo ad cæleſtia loca peruenerint ſancti, tunc iam rationem aſtrorum per ſingula præuidebunt:& ſiue animãtia ſunt, ſiue quicquid illud eſt, compræhendent. Sed & alias rationes operum Dei quas eis ipſe reuelabit, intelligent. Iam enim tanquã filiis rerum cauſas & virtutem ſuæ conditionis oſtendet, & docebit, quare illa ſtella cæli in illo loco poſita eſt, & quare ab alia tanto ſpatio dirimente ſeparatur. Verbi gratia, ſi propinquior fuiſſet, quid ex hoc eſſet futurum: ſi verò longius,quid accideret:aut ſi maior fuiſſet hæc ſtella quam illa, quomodo ſimilis non ſeruaretur diuerſitas, ſed in aliam quandam formarentur. Sic decurſis omnibus quæ in aſtrorum ratione & in iis conuerſionibus quæ in cælo ſunt, continentur, venient etiam ad ea quæ non videntur, vel ad ea quorum ſola nomina nunc audiuimus & ad inuiſibilia: quæ multa quidem eſſe Paulus Apoſtolus docuit,quæ autem ſint vel quam habeant differentiam,ne exiguo quidem aliquo intellectu coniicere poſſumus. Et ita creſcens per ſingula rationabilis natura, non ſicut in carne vel corpore & anima, in vita hac creſcebat: ſed mente & ſenſu aucta,ad perfectam ſciẽtiam mens iam perfecta perducitur. Nequaquam vltra iſtis carnalibus ſenſibus impedita ſed intellectualibus incrementis aucta,ſemper ad purum & vt ita dixerim, facie ad faciem rerum cauſas inſpiciens. Potiturque perfectione primo illa qua in id aſcendit, ſecundo qua permanet, cibos quibus veſcatur habens theoremata & intellectus rerum rationéſque cauſarum. Atque hæc ille de anima beata. Animæ vero purgationem idem duplicem eſſe vult:vnam in corpore,alteram cum ab hoc erit ſeparata. Hancque poſteriorem omnem certo temporis ſpatio definitam, nullam omnino æternam videtur agnoſcere. De qua ſic ſcribit commentario in epiſtolam ad Romanos. Qui verbi dei,inquit,& doctrinæ euangelicæ purgationes ſpreuerit,triſtibus & pœnalibus purificationibus ſemet ipſum reſeruat: vt ignis gehenne, cruciatibus purget, quem nec apoſtolica doctrina, nec euangelicus ſermo purgauit. Secundum illud quod ſcriptum eſt. Et purificabo te igni ad purificationem. Verum hęc ipſa purgatio quę per penam ignis adhibetur, quantis temporibus quantiſve ſeculis de peccatoribus exigat cruciatus, ſolus ille poteſt ſcire, cui pater omne iudicium tradidit: qui ita diligit creaturam ſuam vt pro ea ſemetipſum euacuauo-

rit dei forma. Nam ſi angelos qui lapſi ſunt, in ſuum ſtatum tandem aliquãdo pòſt multa ſecula reſtitui idem Origenes exiſtimauit (quod indicat cap. 6. lib. 1. de principiis, non omnino diſſentiente D. Ambroſio cap. 3. Commentarij in epiſtolam ad Epheſios) in homine multo magis dei bonitati & iuſtitiæ conſentanea eſſe videtur purgatio certo tempore definita, quam perpetua damnatio. Imo hoc ipſum nominatim vult eodem loco: in quo à D. Hieronimo reprehenditur in epiſtola Epiphanij ad Ioannem Epiſcopum Ieroſolimitanum. Illud etiam Pythagoræ commentum poſteros variè in omnes partes affecit, nonnulloſque in grauiſſimos errores impulit. Nam Tertullianus lib. de anima, ſcribit Simonem magum qui in actis apoſtolorum ſpiritum ſanctum pecunia vult redimere, cum Helenam quandam Tyriam de publico libidinis loco eadem pecunia ad ſe reuocaſſet: aliis perſuadere voluiſſe, illam eſſe Helenam pro qua græci ad Troiam pugnauerant: eamque ex illo tempore per multorum corpora volutatam: qua iam ad hominum ſalutem ipſæ vti vellet. Quibus ſimilia ſunt quæ noſtra ætatè neſcio quis perſuadere conatus eſt de ſua matre Ioanna, libro de claris mulieribus. Et Nicephorus Calliſtus lib. 10. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, refert Iulianum apoſtatam dicere ſolitum ſe habere animam Alexandri, aut eſſe ipſum Alexandrum in alio corpore. At Tertullianus in Apologetico contra gentes, hac Pythagorica opinionè vtitur pro argumento ad confirmandum quod in religionè noſtra dicitur de mortuis ad meliorem vitam excitandis, déque animæ humanæ reditu in idẽ corpus. Si quis Philoſophus, inquit, quod Laberius ait de ſententia Pythagoræ hominem fieri ex mulo, colubrũ ex muliere affirmet & in eam opinionem argumenta omnia eloquij virtute detorſerit, nonne conſeſſum mouebit & fidem infiget etiam ab animalibus abſtinendi? Propterea perſuaſum quis hoc habeat, ne fortè bubulam de aliquo proauo ſuo obſonet & prandeat. Atenim Chriſtianis ſi de homine hominẽ ipſumque de Caio Caiũ reducere repromittat, lapidibus magis, nec ſaltẽ cedibus à populo exigetur. Si quæcúnque ratio præeſt animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non in eandem ſententiam redeant: cum hoc ſit reſtitui, id eſſe quod fuerat? Idem facit Gregorius Nyſſenus libro de anima & reſurrectione, vbi de hac metempſychoſi varias veterum opiniones ita colligit. Qui à noſtra philoſophia alieni ſunt, inquit, in diuerſis opinionibus alius aliter ex parte quadam de reſurrectione doctrinam attigerunt, nec plane cum noſtris ſentientes, nec penitus ab huiuſmodi ſpe aberrantes. Nam nonnulli quidem rem communicando, contumelia afficiunt ac dehoneſtant humanũ genus, eandem animam cenſentes inuicem tum hominis, tum ratione carentis, ac bruti

Gregorius Nyſſenus, de Metempſychoſi.

fieri animalis, alia poſt alia ſubindè corpora induentem & ad id quod placeat ſemper tranſeuntē, vel volatile, vel aquatile, vel terreſtre animal poſt hominem fieri, ac rurſus ab his ad humanā redire naturam. Alij vero etiam ad frutices eiuſmodi deliramentum extendunt, vt etiam arborem ac ligneam illi vitam conuenientem atque accommodatam eſſe putent. Nonnullis vero hoc ſolum videtur, videlicet quod ex hominè ſemper alium hominem inuicem ſumat & per eaſdem omni tempore humana vita exigatur atque regatur: cum nunc quidem in his rurſus item in aliis eædem in perpetuum animæ ſint. Nos autem commodiſſimum eſſe cenſemus vt ab eccleſiaſticis ſententiis atque decretis exordientes iiſque quaſi fundamentis nixi, tantum duntaxat de opinionibus eorum qui hæc philoſophico more tractauerunt, accipiamus quantum ſatis ſit ad demonſtrandum eos aliquo modo conuenire cum doctrina reſurrectionis. Nam quod dicunt animam poſtquā à corpore diſiuncta fuerit, rurſus penetrare & iuſinuare ſe in aliqua corpora, non admodum diſcrepat, ab ea quam ſperamus, reſurrectione. Quoniam & noſtra quoque ſcriptura dicit ex elementis mundi & nunc conſtare noſtrum corpus, & in poſterum conflatum & conſtitutum iri: & idem externis philoſophis placet. Non enim aliunde conflari corpus excogitare poſſunt quam ex concurſu elementorum. Differētia autē & conuerſia in eo exiſtit, quod à nobis quidem dicitur idem rurſus circa animam eandem concreſcere corpus, quod ex eiſdem elementis coeat & concinetur: illi verò putant ad alia quædam corpora tum ratione predita, tum rationis atque adeò ſenſus expertia, animam redigi atque tranſire: quæ quidem corpora quin ex partibus mundi conflentur, non dubitatur: nec de ea re controuerſia eſt: ſed in eo diſſenſio quod illi non putant ex iiſdem partibus ea conflari quæ partes ab initio in carnali vita animæ adhæſerant. Et rurſus eodem libro. Audiui, inquit, ex iis qui talia tradunt, quod nationes quaſdam animarum eſſe ponant, in peculiari quadam ciuitate, antequam ad corpoream vitam deueniant, viuentes: quæ in tenui atque agili ſua natura vna cum reuolutione atque conuerſione vniuerſitatis vagentur & oberrent. Propenſione vero quadam ad vitium atque nequitiam, quaſi defluentibus pennis animas intra corpora redigi, primum quidem humana, deinde eodem modo propter conſuetudinem rationè carentium affectuum ac perturbationum, poſtquam è vita exceſſerint, in pecora degenerare atque deinde vſque ad hanc plantarum ſenſúque carentem vitam delabi: adeo vt natura tenuè atque agile, ſicut anima eſt, primum quidem ponderoſum ac deorſum vergens efficiatur, in corpora humana propter vitium atque nequitiam immigrans: deinde ratione prædita

vi, extincta, in rationè carentibus vitam degere: ſenſuum quoque dono adempto, hanc plantarum vitam, quæ ſenſus expers eſt, inuicem ſuſciperè ac poſtea rurſus per eoſdem gradus aſcendere & reſtitui in locum cæleſtem. Atque eiuſmodi doctrina ab iis qui vel mediocriter exercitato iudicio fuerint, ex ſe ipſa facile deprehēditur nullū in ſeſe ſtabile firmamentum habere. Nam ſi a cæleſti vita propter vitium & nequitiam ad ligneam vitam anima detrahitur, ab ea verò rurſum propter virtutem ad cæleſtem recurrit, reperitur eorum oratio dubitare quid præſtabilius magiſque præferendum putet ligneam ne, an cœleſtem vitam. Circuitus enim & quaſi orbis quidam eſt, qui per ſimilia peragitur atque conficitur, anima ſemper, vbicunque fuerit, nullum firmum certumque conſiſtendi locum habentè. Nam ſi ex incorporea vita ad corporeā delabitur, & ex hac ad eam quæ ſenſu caret, itemque illinc rurſum ad incorpoream recurrit, nihil aliud niſi indiſtincta atque indiſcreta tum malorum, tum bonorum confuſio ab iis qui hæc tradunt, fingitur & exiſtimatur. Neque enim cœleſtis vita in beatitudinè permanebit: ſiquidem vitioſitas illic viuentes inuadit: neque ligna & ſtipites virtutis expertes erunt: ſi quidem hinc ad bonum recurrere, illinc vero vitioſæ vitæ initium ſumere animam putant. Nam ſi anima quæ vna cum cælo verſatur, cum vitio atque nequitia conflictatur ac propter vitioſitatem ad materialem ac ſylueſtrem vitam detruſa, rurſus hinc ſubuehitur, vt vitam degat in ſublimi, res nimirum inuerſa ab illis aſſeritur atque affirmatur: nempe quod materialis quidem vita vitioſitatis expiatricem vim contineat: ſtellarum verò inerrantium cæloque inhærentium conuerſio atque reuolutio, malorum cauſa atque principium animabus exiſtat: ſi quidem hinc per virtutem alas adeptæ, ſublimes abeunt atque cæleſtia contemplantur: illinc verò per vitium atque nequitiam quaſi alis amiſſis, humiles & abiectę fiunt & ad terram depreſſę cum craſſitudine materialis naturæ commiſcentur. D. Hieronimus in epiſtola ad Auitum, ſcribit Origenem hanc Pythagoræ opinionem probauiſſe ex eaque multa abſurda in religionem noſtram inducere voluiſſe: ex cuius lib. 1. de principiis idem hæc citat. In fine & conſummatione mundi, inquit Origenes, quando velut de quibuſdam repagulis atque carceribus miſſæ fuerint à Domino animæ & rationales creaturæ, alias earum tardius incedere ob ſegniciem, alias pernici volare curſu, propter induſtriam: cumque omnes liberum habeant arbitrium & ſponte ſua, vel virtutes poſſint caperè, vel vitia: illæ multo in peiori erunt conditione quam nunc ſunt, hæ ad meliorem ſtatim peruenient. Quia diuerſi motus & variæ voluntates in vtranque partem diuerſum accipient ſtatum: id eſt vt

Origenis error.

angeli,homines vel dæmones, & rurſus ex his homines & angeli fiãt. Quibus verbis Origenis,D.Hieronimus hæc ſubijcit.Cum vario ſermone Origenes hæc omnia tractaſſet, inquit, aſſerens diabolum non incapacem eſſe virtutis, & tamen necdum velle capere virtutem, ad extremum ſermonem latiſſimè diſputauit angelum, ſiue animam aut certè dæmonem, quos vnius aſſerit eſſe naturæ,ſed diuerſarum voluntatum,pro magnitudine negligentiæ,iumentum poſſe fieri & pro dolore pœnarum & ignis ardore magis eligere vt brutum animal ſit & in aquis habitet & fluctibus, ac corpus aſſumere huius vel illius pecoris:vt non ſolum quadrupedum ſed etiam piſcium corpora ſint timenda.Ex eiuſdem opinionis vanitate Auicēna cap. 2.lib.de Almahad, ſiue de conditione animæ poſt vitam hanc, ſcribit à Mahumete dictum eſſe animalia progredientia ſuper terram, & aues ſuis alis volantes, turbam eſſe copioſam hominibus ſimilem & in ipſius animæ natura cum his communicātem. Atque quod in illius Sarracenorum principis lege poſitum eſt,non prius animarum humanarum in noua corpora tranſitum,finem eſſe habiturum quam Camelus per foramē acus penetrare poſſit, hoc idem ait nonnullos ita interpretari vt ſignificari velint animam hominis vitioſi non prius gratiſſima quiete frui poſſe,quam per varia corpora iactata,à Camelo tranſierit in eum vermen qui corporis ſui tenuitate & paruitate per foramen acus poſit penetrare. In quibus opinionis inconſtantiam Platoni obiicit Theodoretus lib. 11. de curatione græcarum affectionum eámque ſic explicat. Hæc, inquit, non modo ſunt perridicula, verum his quæ Plato ſuperius dixit,pœnitus contraria.Ibi enim puniri animas affirmat aliàs quidem in Acheruntem fluuium paludémque Acheruſiam: aliàs verò in Stygem cochytúmque ac Periphlegetontem abiectas. Quęque inexpiabile quid peccauerint,fluxu Periphlegetontis coniectas in Tartarum rapi. Quæ verò ita deliquerint vt expiari poſſint, nihilo ſecius deferri per vndas fluminis: ſed tamen ſuppliciter ab his veniā petere,quos à ſe olim iniuria affectos ibi in ripa fluminis adeſſe conſpiciant.Rurſúſque ab vnius defluxu in paludē ſontes ad illos deferri ait.Hoc autem loco eos qui voluptatibus fœdè ſeruierint,aſinos inquit fieri:qui verò tyrānicam vitā rapacémque adamauerint,trāſire in luporum,accipitrū miluorúmque corpora.Egregia verò ac beatiſſimorū præmia illis decreuit qui politicā vitā virtutémque obierint: quandoquidem illos inquit euadere in veſpes, apes atque formicas. Hoc enim honoris genus homo philoſophus illis attribuit,qui virtutem officiúmque coluerunt. Atqui hæc ſunt ſupernè dictis contraria. Ibi enim eos ad beatorum inſulas deſtinauit. Philoſophorum

autem habitacula ne verbis quidem explicari poſſe aſſeruit: hic autem eis attribuit veſparum, auicularum ac formicarum vitam. Quíque olim in vita neminem iniuria affecerint, præmium innocentiæ hoc ait accipere, vt aliis quam maximè noceant. Apes enim & veſpæ natæ ſunt ſtimulis aculeíſque ictus inferre. Ipſæ item formicæ ſegetes deprædantur ſibíque cum agricolis terræ fructus compertiũtur: tametſi minus in laboribus tolerandis ſociæ fuerint, Veſpæ autem plantarum cultoribus moleſtiſſimæ ſunt. Arboreos enim fructus terebrant ac corrumpunt. Idem quoque & apiculæ ipſe faciunt. Neque tamen horum quicquam incommodorum ſapientiſſimo atque optimo philoſopho in mentem venit: ſed ad ſolam Pythagoræ illius, qui primus haſce animarum commigrationes commentus eſt, authoritatem reſpexit. Hæc quidem Theodoretus. Neque verò hoc loco prætermittendũ eſt nonnullos magicis artibus (in quibus excelluiſſe Pythagorã ſcribit Plinius ca.17.li.24.) etiam in viuis hoc aſſequi potuiſſe, vt humanã animam in alienas corporũ formas immutare videretur. Quorum hęc exempla quodam loco commemorat Cornelius Agrippa: Plinium narrare, Demarchum quendam paraſitum in ſacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana hoſtia faciebant, immolati pueri exta guſtaſſe & in lupum ſe conuertiſſe: teſtari D. Auguſtinum dum eſſet in Italia quaſdam fœminas magas, Circes inſtar, dato viatoribus veneficio in caſeo, hos in iumenta vertiſſe cúmque portaſſent quæ illa voluerat, onera, rurſus in homines reſtituiſſe, ídque patri cuidam Præſtantio tunc accidiſſe. Quod, inquit ille, minus mirabitur qui in ſacris literis legerit Nabuchodonoſor regem mutatum in bouem, & ſeptem annis fœno vixiſſe, tandem Dei miſericordia in hominem rediiſſe. Cuius corpus poſt mortem filius dedit in eſcam vulturibus, ne reſurgeret à mortuis qui iam de beſtia redierat in hominem. Hæc locum dederunt variis fabulis, quæ apud Ouidium in Metamorphoſi & apud Apuleium de Aſino aureo. Illam verò Platonicorum opinionẽ variis rationibus exagitauit D. Auguſtinus cum aliis locis multis, tum maximè cap.30.lib.10.& cap.20.lib.12.de Dei ciuitate.

HOMINIS ORIGO EXPLICATVR. IN QVA animi cæleſtis principatus in cerebro conſtituitur: partes eiuſdem ſiue facultates duæ inferiores, iraſcendi & concupiſcendi, ſedibus ſuis ab illa diſtinguuntur. Atque vt corporis totius conformatio intelligatur, partium in illo ſimplicium & ſimilarium natura ſpectatur ex elementis quibus hæ conſtant: compoſitarum & diſſimilarium, ex officio cui ſubſeruiunt.

CAP. 14.

1 *Dij autem imprimis hominem ex terra, igne aëre & aqua efformarunt,* [2] *quaſdam partes quæ aliquando redderentur, ab illis mutuati: eaſque occultis vinculis componentes, corpus vnum ex omnibus confecerunt. Ac eius animi qui è cælo demiſſus, principatum in capite collocarunt,* [3] *cerebrum ei ſubiicientes tanquam agrum prius excultum. Atque circa faciem poſuerũt inſtrumenta ad ſenſuum functiones accommodata.* [4] *Ex leuibus autem & ſine inflexione triangulis, ex quibus elementa fuerant conformata, medullam compoſuerunt, ipſius ſeminis futuram originem. Os verò ex medulla atq; terra irigatis* [5] *crebróq; in igne & aqua quaſi confectis. Neruos ex oſſe & carne. Caro verò procreata eſt ex ſalſo & acuto, quaſi quodam fermento. Medullæ oſſa circumpoſuerunt, & oſsibus coniũctionis gratia,* [6] *neruos adiecerunt: vt per hos faciles eſſent inflexiones & artilorum coniunctiones. Quibus ipſa caro eſt pro velamento eáque pro corporis vſu & cõmoditate partim alba, partim nigra. At ex his interna viſcera exiſtunt inuoluta vẽtérque & circa hunc inteſtina conuoluta. Ad ſuperiores verò partes, ab ore arteria & gula, hæc quidem in ſtomachum, illa in pulmones delata.* [7] *Porrò cibi in ventre calore ſpiritúque*

conficiuntur & emolliuntur: indéque in vniuerſum corpus diſtribuũtur, ſecundũ proprias cuiuſque mutationes.[8] *Duæ autem venæ iuxta ſpinam euntes, ſibi inuicem obuiæ, caput contrario modo complicant, inde in multas partes ſinduntur* [9] *Cum igitur dij hominem effinxiſſent atque animum corpore, cui erat imperaturus, induiſſent, eius partem principẽ, cuius eſt ratio, in capite collocarunt. Hinc medullæ neruorúmque principia atque pro variis læſionibus, mentis ab alienationes. Capitíque circumpoſitis ſenſibus tanquam ſatellitibus, animi principatum vímque ratiocinandi in eo poſuerunt itémque vim cõtemplandi & iudicandi. Partem verò alteram in qua motus exiſtunt, loco inferiore: iraſcendi quidem in corde, concupiſcendi verò circa abdomem & eas partes quæ vmbilico adiacent. De quibus poſtea diſſeretur.*

Ia. Carpentarij Commentarius in cap. 14.

1 Plato in Timæo, vniuerſæ naturæ explicationem inſtitutam, ita diſtribuit vt vt primo loco agat de Idæa mundi, deinde de mũdo hoc in ſenſum cadente, poſtremo de homine vt minore mũdo, in quo illius maximi imago in duobus principiis anima & corpore videtur eſſe expreſſa. Eundem ordinem ſecutus noſter Alcinous, egit antea de mundo vtroque: nunc ad hominis explicationem deſcendit. In qua primum conſiderandum eſt ex veterum Academicorum & Peripateticorum doctrina quę ſimilitudo homini cum mundo intercedat: vt ex ea intelligatur quo iure hic ab illis minor mundus appelletur. Magno corpori vniuerſi ex totis quatuor elementis coagmentato, ſimile eſt humanum corpus, compoſitum ex quatuor humoribus qui elementis vniuerſi proportione reſpondent: vt bilis igni, melancholicus humor terræ, ſanguis aëri, pituita aquæ: quod etiam à medicis, copioſius explicari ſolet. Atque amplius de partibus humani corporis quædam totius cæli, aliæ ſtellarum in orbibus inferioribus errantium, rationem habere dicuntur. Spiritus quidem, is præſertim qui vitalis eſt, perenni ſua agitatione cæli perpetuæ conuerſioni reſpondet: ſemen verò & ea membra quæ generationi ſubſeruiunt, Lunæ & Veneri dicata creduntur: Cor, Soli: Lingua, Mercurio, Fel Marti, Hepar, Ioui, Saturno caput. Vt verò (quemadmodum Poëta ait

Principio cælum ac terras campóſque liquentes

Lucentémque globum Lunæ,Titaniáque aſtra
Spiritus intus alit:totámque infuſa per artus
Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet:
ſic de hominibus ex eodem verè dici poteſt
Igneus eſt ollis vigor & cæleſtis origo
Seminibus:quantum non noxia corpora tardant,
Terrénique hebetant artus moribundáque membra.

Et certè Plato ipſe ſcripſit in Timęo,animam noſtram in eodem cratere cũ mundi anima ex reliquiis eorundem generum eſſe commixtam.Vt ſignificaret hanc cum illa eandem excellentiam in viribus eſſe adeptam. Niſi hoc intereſt, quod impurioris corporis contagio facit,vt quæcunque huic inſunt, deteriore ſint cõditione.Quoniam vt eodem loco poëta ſubiicit

Hinc metuunt cupiúntque dolent gaudéntque,nec auras
Reſpiciunt clauſa tenebris & carcere cæco.

Iam verò in varietate partium quibus conſtat corpus humanum , Alcinous duo potiſſimum hoc loco perſequitur , propriam cuique temperationem,ex quatuor elementis,& vſum cuius gratia,illæ ſunt à natura datæ. Quæ duo pertinent ad ea genera cauſarum quæ in explicandis partibus animalium diligenter eſſe cõſideranda Ariſt.docet cap.1.lib.1.de partibus animalium , ad materiam ſcilicet & formam.Ipſa enim ex elementis temperatio, materiæ eſt:vſus verò ex fine intelligitur,in quo prima eſt ſummaque partium organicarum perfectio,quæ eadem propria formæ. Ideóque illæ ſuam naturam amiſiſſe dicuntur, cum amplius illi vſui ſubſeruire non poſſunt:nec manus quę non poteſt apprehendere & retinere, magis manus eſt,quàm quæ picta aut lignea. Quod etiam Ariſtoteles ſcribit eodem loco & 1.politic.itémque cap.1.lib.2.de Anima.

2 De compoſitione humani corporis ex quatuor elementis igne, Aëre, Aqua & Terra . vel vt dicitur cap.1. lib.2. de partibus animalium , fortaſſe potius ex eorum virtutibus calido,frigido,humido & ſicco,eadẽ eſt Ariſtotelis ſententia lib. 2.de Ortu & lib.4. Meteor.In ea tamen obſeruandum eſt aliud eſſe agere de ipſius corporis conſiſtentia, aliud de his quæ eandem tegũnt,aut in hac dominãtur Conſiſtentia enim & firmitas eſt ab ipſa terra : quam humor aqueus formabilem reddit.Vis autem ipſa regens conſiſtentiam vt primarium animæ inſtrumẽtum, in calore igneo,pabulum ſuum habente in humore pingui & oleoſo: quem ab aqueo diſtinguentes , aëreum ſolemus nominare. Calorem verò hunc igneum & elementarem dicimus:quia ſua ſubſtantia eiuſmodi eſſe videtur,etiamſi ab Ariſtot.diuinus nonnũquam nominetur.Quia dum formæ diuiniori in noſtris corporibus,vel etiam in ſolo fœcundo ſemine ſubſeruit,actionum quoque diuiniorum cauſa eſt,quam in puro & ſimplici ignis elemento.Quod quia libro 4.prioris deſcriptionis phyſicæ iam attigimus,& ad eam diſputationem nobis alius locus eſt deſtinatus in eiuſdem deſcriptionis poſteriore parte,omittamus hoc tempore:idque tantum agamus,vt intelligatur pro hac diuerſa ratione conſiſtentiæ corporis.& eorum quæ illam tegunt,variè quoque de eiuſdem communi temperamento poſſe iudicari.Nam ſi de conſiſtentia agitur,hoc dicetur frigidũ. Quia illa in terra & aqua eſt poſita: quorum vtrumque ſua natura frigidum eſt. Atque idem potius ſiccum quàm humidũ,etiam ſi aqua conſtet,natura humida. Quoniam conſiſtentia ipſa potiſſimum terræ debetur: aquæ verò tantum prout glutinis loco eſt,ne terra ſua ſumma ariditate in tenuiſſimas partes & quaſi ramenta

quædam comminuta, loco ſuo non conſiſtat. Itaque cum vnumquódque corpus ratione conſiſtentiæ locum habeat ad requiem, naturæ ſuæ accommodatum, ſcribit Ariſt. ca. 4 li. 4. Meteor. cætera animalia, quibus eiuſmodi cõſiſtentia, cũ homine communis eſt, in terra & aqua ſolum quieſcere: & certè in terra multo verius quam in aqua. In aëre verò & igne nullo modo. De quo etiam amplius à nobis diſſeretur in poſteriore parte deſcriptionis phyſicæ. Si verò in viuentis hominis corpore id ſpectes, quod conſiſtentiam regit: non immerito hoc calidum eſſe dicetur. Quoniam illius vita calore continetur, qui in humido pingui & aëreo fouetur. Quo modo etiam ſanguis quandiu in viuo animali calore conſeruatur, calidus potius eſt quam frigidus. At quia idem, ſicut & reliqui tres humores, ſecundum ſpeciem ſuæ conſiſtentiæ aqueus eſt, minime calidus eſſe videtur, ſed frigidus. Quod Hippocrates ſignificauit libro de corde, & amplius Ariſt. ca. 11. lib. 4. Meteor. Quædam, inquit, cum ſuam naturam habeat (id eſt, vt hoc loco interpretor, cũ in animali viuo à ſuis cauſis reguntur) calida ſunt, vt ſanguis, ſemen, hominis medulla, coagulum cæteráque eiuſdem generis. Cum verò intereunt à naturáque ſua diſcedunt, non item. Materia enim quæ terra vel aqua eſt, remanet. Itaque vtrumque nonnullis videtur, aliique frigida, nonnulli calida hæc eſſe tradunt: quod ea cum in natura ſua manent, calida eſſe, cum ſeiuncta ſunt, tum eadem frigore concreſcere animaduertant. Quam diſtinctionem idem repetit cap. 3. li. 2. de partibus animalium. Quod autem Alcinous ſubiicit, minores Deos ad hominis procreationem, certas partes ex quatuor elementis eſſe mutuatos, quæ aliquando eiſdem redderentur, referendum eſt ad hominis diſſolutionem in morte. In qua pars vnaquæque redit ad idem elementum ex quo orta eſt: nempe ignea rurſum ad ignem, aërea ad aërem, itémque aquæa & terrena ad aquam & terram. Antè verò diſſolutionem eiuſmodi, ex illis omnibus natura differentibus atque adeo contrariis, totis per tota transfuſis, vi mixtionis, maximè propriè vnum efficiebatur, cuius quælibet pars verè erat mixta. Quam ſummam vnionem nulla ars omnino aſſequi poteſt, ſed ea vt Galenus ait lib. 1. de Temperamentis, ſoli Deo & naturæ cognita. De qua pluribus diſſeruimus ex Ariſt. cap. 1. lib. 3. prioris deſcriptionis Phyſicæ. Nunc quibus vinculis talis vnio contineatur, videamus. Hæc primùm poſita ſunt in ea proportione, quam elementorum qualitates habent inter ſe, & per quam contraria cõtrariis certo quodam modo temperantur, atque, vt Empedocles dicebat, amica pace ligãtur. Nec verò ſolum calor frigore, humor ſiccitate temperatur: ſed calori & frigori in agendo potentiſſimis, ex altera parte opponuntur patibilia, quæ non facilè ſuperantur. Quod vt in magno corpore vniuerſi idem Empedocles retineret, igni, quem animaduertebat efficaciſſimum, reliqua tria elementa oppoſuit: vt his cõiunctis, ad reſiſtendum vis maior ineſſet: ſicque quatuor elementis pro duobus vſus eſt, quod Ariſt. ſcribit lib. 1. de Ortu. Atque hoc eſt naturale vinculum partiũ materiæ. Aliud verò ipſius formæ cum ſua materia: quod quidem poſitum eſt in huius qualitatibus organicis, ſine quibus illa non poteſt eas actiones edere, quarum cauſa eſt primaria. Sic enim efficitur quod alio loco diximus, vt materia appetat formam, à qua primam perfectionem capit, & forma materiam: quoniam ſine hac non poteſt agere. Quæ Peripateticis interna cauſa omnia vinciens & continens eſſe videtur: nec fortaſſe in naturalibus ea ſuperior vlla quærenda. At Stoici naturæ effectum omnem extare arbitrantur externa cauſa continente eáque compoſitæ rei cuiuſque partes deuinciente: quæ pars naturæ cum ipſa non ſit, eam tamen ſua præſentia & virtute conſeruet. Quam indiſſolubilem illi aiunt, per diſſolubiles rerum naturas penetrare. Hæc verò illis vel Deus eſt

vel ætheteus quidam calor: de quo multa ſunt apud Ciceronem lib. 2. de natura deorum, vel neceſſitas fati, vel ipſa prouidẽtia. Quam fortaſſe hoc loco Alcinous per occulta vincula voluit ſignificare.

3 Sic enim in iis quæ oriuntur, materia ad formam excipiendam præparatur, cum vel qualitatibus, vel partibus inſtruitur, quæ neceſſariæ ſunt ad ſubſeruiendũ actionibus, quarum ipſa forma debet eſſe principium & cauſa. Quare in natura illa dicitur obtinere rationem finis: quod ad formam materiæ præparatio in rerum ortu referatur: & ſi in illa locum habẽt neceſſitas, hæc non in ipſa materia abſolute ponenda ſit, ſed ex forma per quandam conditionem ſpectandam. Sicut Ariſt. contra veteres phyſicos docet lib. 2. phyſic. & cap. 1. lib. 1. de partibus animalium. Nunc, inquit, neceſſitatem in ortu ineſſe exiſtimant, vt ſi quis domum neceſſario effectam putaret, propterea quod grauia deorſum leuia in ſublime natura duce ferantur. Itaque lapides & fundamenta infimas partes, terram autem ſuperiores, propter leuitatem occupare, ſummum autem locum ligna maxime obtinere: quòd in eis maxima ſit leuitas. Quanquã autem non ſine his extitit: non tamen eorum cauſa, niſi vt propter materiam, ſed abdendi quædam conſeruandique gratia. Itémque in aliis omnibus quibus finis aliquis propoſitus eſt, non ſunt illa quidem ſine his, quæ neceſſariam naturam habent: non tamen eorum cauſa ſunt, niſi vt materia, ſed alicuius gratia. Vt ſi quæratur cur ſerra ſit talis? reſpondebitur vt hoc ſit & huius gratia: cum tamen finis ipſe extare non poſſit, niſi ſit ex ferro. Sit igitur ex ferro neceſſe eſt, ſi ſerra ſit & munus eius extet. Quare cum Plato vellet cerebrum ſedem eſſe rationis & intelligentiæ: dicendum fuit ex eiuſdem doctrina, hoc ab ipſa natura accomodatẽ ad eum finem eſſe conformatum & quaſi excultum. Id vero ex eo confirmatur, quod in illo apparent inſtrumenta ſenſuum, quod etiam Galenus docet cap. 3. lib. 8. de vſu partium: in ſenſibus autem principium rationis & intelligentiæ. Quódque in interioribus eius ventriculis ſpiritus animalis ex vitali elaboretur, qui vt idem Galenus ait, lib. 7. de decretis Hipp. & Plat. vel anima ipſa eſt, vel animæ primum domicilium. Ariſtot. autem horum omnium principium cordi attribuens, de cerebri vſu aliter loquitur cap. 7. lib. 2. de partibus animalium. Quod nonnulli, inquit, ſtatuunt importunè animam eſſe ignem aut aliquam eiuſmodi vim, melius fortaſſe dixeris animam in quodam eiuſmodi corpore conſtare. Cuius rei cauſa eſt, quod ad exequenda animæ officia, calor omnium maximè administrandi vim obtinet. Cum enim animę officium ſit alere & mouere, hæc ea ipſa facultate potiſſimum efficiuntur. Igitur animam eſſe ignem arbitrari perinde eſt ac ſi ſerrã aut aſciam, fabrum aut artem fabrilem eſſe ideo arbitrareris, quia opus non niſi iunctis his efficiatur. Sed quam genus omne animalium coloris particeps eſſe neceſſe ſit, apertum hinc eſt. Cum autem omnia momentum requirant contrarium quo mediocritatem ad medium aſſequãtur (in hoc enim eſſentia ratióque conſiſtit, non in alterutro extremo ſeorſum poſito) idcirco aduerſus cordis ſedem & calorem, cerebrum natura molita eſt. Et ea de cauſa pars iſta animalibus iuncta eſt, naturam obtinens terræ & aquæ communem. Atque ob eam rem cerebrum omnia ſanguine prædita habent: ex cęteris nullum fere, niſi per proportionem, vt Polypus. Parum enim caloris obtinet omne id genus, propter ſanguinis priuationem. In quibus Galenus Ariſtotelem exagitat libro 8. de vſu partium: ſicut & alio loco in quæſtione de animæ ſede: de qua poſtea diſſeretur exactus.

4 De medula Platonis locus eſt ampliſſimus in Timæo quem nunc ſequitur Alcinous. Oſſium, carnis cæterorúmque eiuſmodi, inquit Plato, natura ita eſt

compoſita. His nempe omnibus medullæ generatio initium præbuit. Vincula enim vitæ illius, quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ ex æque per omne diducta, vinciunt fulciuntque corporis noſtri conſtructionem. Ipſa verò medulla eſt ex aliis generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi leneſque, ad ignis, aëris, aquæ & terrę exactiſſimam generationem accommodatiſſimi. E quorum generibus ſingulis, Deus ſecernens ſingulos & inuicem contemperatos permiſcens, totius generationis mortalium ſementem fomitémque conſtituit, dum medullę ex his ſubſtantiam procrearet. Poſtea verò ſerens in ea, animarum genera alligauit. Figuras præterea quotcunque & qualeſcunque ex ſingulis ſpeciebus adeſſe medullæ oportuit, tot penitus & tales ſtatim in prima illa diſtributione diſtinxit. Et illam quidem medullæ partem in quam velut agrum quendam, diuinum ſæmen iaciẽdum erat, globoſam & vndique teretem finxit: atque ἐγκέφαλον id eſt cerebrum idcirco voluit nominari: quia vnoquoque animali denique abſoluto vaſculum cerebri capax, κεφάλαιον id eſt caput vocandum erat. Quod autem reliquas animæ vires comprę̨henſurum erat, rotundis ſimul oblongiſque figuris ornauit: totúmque medullam voluit nominari. Atque ex his quaſi quibuſdam ancoris, iaciens totius animę vincula, circa illas iam vniuerſum noſtrum corpus abſoluit, oſſiúmque textura extrinſecus ea fulciuit. Hæc de medulla à Platone dicuntur, quæ nobis hoc loco attentius ſunt conſideranda, & cum doctrina Ariſtotelis atque Galeni comparanda. Medulla Platoni videtur elementum aliarum partium, vt oſſis, carnis, nerui. Quia eam arbitratur ſanguineam eſſe: quaſi ortam de ſanguine per coctionem albeſcente, ſicut in ſemine experimur. Quod etiam Ariſt. ſcribit cap.6. lib.2. de partibus animalium: ex eóque illam in tenellis animalibus colore cruentam eſſe obſeruas cap. 20. lib. 3. de animalium hiſtoria: quòd in his non ſatis adhuc recocta ſit. Similares autem partes Galeno ex ſanguine ortæ ſunt: etiamque quæ ſpermaticæ nominãtur. Sic enim ab eo ſcriptum eſt cap.3. lib.2. de naturalibus facultatibus, Os, Cartilaginem, arteriam, venam, neruum, adipem, glandulam, membranam, medullam exanguia quidem eſſe, ex ſanguine tamen facta eſſe. Quod idem ſic interpretatur comment.1. in librum Hip. de natura humana. At verò, inquit, cum bifariam ſanguis dicatur, tum hic quem in ſanguinis miſſione & vulneribus euacuari videmus vtriuſque bilis & pituitæ participem, tum purus ille & integer cum aliis humoribus non confuſus, ex ſanguine priore ſignificato conformari fœtum fortaſſe verum ſit: ex ſanguine altero non item. Nunquam enim ſolus ille in prægnantibus ineſt. Quid autem ſermone illo, fortaſſe, adiecerim, non eſſe obſcurum vobis arbitror. In Commentariis enim de ſemine, corporis pleráſque partes ex ſemine apertum eſt fieri: cum ſolę carnoſæ ex ſanguine fingantur. At quatenus ſeminis parua eſt in vterum deiecta moles, nutrit autem iſtud & amplificat ſanguis hactenus corporis partes ex ſanguine propè omnes fingi dixerim. Pro eo verò quod ex ſanguine ſemen genitum ſit, qui ex ſanguine fœtum generari dixerit, rem ipſam dicere videbitur. At non ex mero ſanguine & aliorum humorum experte: ſed pro eo qui per excellentiam nomen id eſt ſortitus. Itaque hic medullæ originem Plato retulit ad prima etiam ipſorum elementorum principia: quę antea cap.11. cum de vniuerſi partibus ageretur, in primorum triangulorum figuris ſunt poſita. Quare quod apud Galenum & Ariſt. de ſanguine diceretur, id hoc loco de medulla dictum putemus. Vtque illi in ſanguine, quatuor primarum qualitatum tanquam principiorum, temperationem conſiderant ex huiuſque varietate partes cæteras variè conformatas docent: ſic hoc loco animaduertemus in medulla ſpectari varietatem triangulorum, quibus, vt pri-

mis omnium corporum principiis, antea vtebatur: ex eáque partium reliquarum originem explicari ſiue per intermedias alias mutationes, ſiue nullis aliis omnino intercedentibus. Medulla verò Galeno triplex eſt, prima quidem cerebri, ſecunda ſpinæ, quæ vt idem ait lib. 7. de placitis Hipp. & Plat. ipſius cerebri quædam eſt propago, hoc tamen ab illa differens quod hæc ſua ſubſtantia durior eſt & magis condenſata: tertia ea quæ oſſibus ineſt. Quæ, vt idem docet initio lib. 1. de motu muſculorum, humidior eſt, propemodum diffluens & mollitie ſua pinguedini ſimilior. Et lib. 2. de Temperamentis, non eſt, inquit, eiuſdem generis cum cerebro & ſpinali medula ea quę in quolibet oſſe habetur: ſed cerebrum & ſpinæ medulla eiuſdem generis ſunt, reliquæ omnes medullæ, alterius naturæ habētur. Et tamen calidius & humidius cerebrum quàm ſpinalis medulla, eoque etiam mollius. Præterea ipſius cerebri priores partes tanto ſunt humidiores, quanto molliores. Quibus omnibus Ariſtoteles lib. 2. de partibus animalium, partim aſſentitur, partim etiam aduerſatur. De ea enim ſic ſcribit cap. 6. Medulla, natura quædam ſanguinis eſt: non, vt quidam volunt, vis genituræ ſeminalis. Patet hoc in his quæ nuper in lucem prodierint. Medulla enim in oſſibus quoque eorum ſanguinea continetur: vt potè cum omnes corporis partes ex ſanguinè conſtent, & partui alimentum præſtetur à ſanguine. Sed per incrementum concoctionémque efficitur, vt quemadmodum cætera membra, ſic viſcera quoque immutentur colore: per copiam enim ſanguinis viſcera cum tenentia adhuc ſunt, colorem ſibi ſanguineum trahunt: ſic etiam medulla afficitur. De cerebro verò idem Galeno aduerſatur capite ſeptimo libri eiuſdem, Cerebrum, inquit, medullam eſſe atque originem medullæ, compluribus placuit authoribus: argumento quod dorſi medullam iunctam cum cerebro cernerent. Sed res contra ſe habet, omnino propè dixerim. Cerebrum enim partium omnium corporis frigidiſſimum eſt: cum medulla calida ſuaptè natura ſit. Quod autem ex Platone hoc loco Alcinous ſcribit de genitalis ſeminis origine ex medulla, quodque idem ſemen appellat quendam medullæ defluxum, deſumptum id videri poteſt ex Hippocrate lib. de genitura. Ad medullam ſpinæ, inquit Hippocrates, ex vniuerſo corpore viæ permultæ concurrunt ſeménque ipſum ex cerebro in lumbos & corpus vniuerſum & ſpinæ medullam diffunditur: ex qua etiam vaſa quædam protenduntur, adeò vt facilè tum in eam humor ſubire poſſit, tum ex ea abſcedere. Porrò cùm genitura in ipſam medullam peruenerit, poſtea defertur in renes, ad quos per venas via patet: quibus exulceratis, nonnunquam etiam ſanguis vna delabitur. Quod quanquam Ariſt. quodammodo reprehendere videatur, eo loco quàm ex cap. 6. lib. 2. de partibus animalium paulo antè citauimus, vbi negat medullā eſſe vim genituræ ſeminalis, idem tamen problemate 56. Sect. 10. hac in re Hippocratem ſecutus eſt, cum cauſam reddit cur Spadones, calui non efficiantur. An eo, inquit, quod multum cerebri obtinent? Quod ſanè his contingit quia rem veneream non agunt. Semen enim labi per ſpinam è cerebro videtur. Qua de cauſa boues quoque caſtrati, cornua gerere maiora videntur: nec non & mulieres & pueri, cur calui non ſint, eadem ratio eſſe creditur. Cùm quibus conferendum eſt quod idem Hipp. ſcribit lib. de Aere aquis & locis, homini venas eſſe datas poſt aures, quæ ſi alicui ſecentur, eum in ſterilitatem incidere. Quod Scytharum eunuchis eodem loco ait accidere. Ex quibus omnibus intelligi poteſt Sebaſtianum Foxium, in huius loci explicatione non eſſe aſſecutum Platonis ſententiam in Timæo, quando ita ſcribit. Cum alio modo, inquit, animal in vtero ex ſemine formetur, aliò verò iam formatum augeatur minime quidem intelligamus illud ex medulla fie-

ri in matricè (nec enim antè eſt medulla quàm ſemen) ſed potius putemus perfecti iam animalis augmentum generationémque accedentem ex ſanguine in medullam conuerſo in dies fieri. Niſi fortè hic medullam pro ſemine capiamus, ita vt ex ipſo non modo cerebrum, aut oſſa, ſed reliquum etiam corpus primo fiat. Quoniam Galeno authore fœtus in vtero formatur ex ſemine imprimis, acceſsione menſtrui facta. Imò verò, Foxi, quia platoni ſemen medullæ quidam defluxus eſt, antè medulla eſt quam ipſum ſemen: & primo eiuſmodi partes dicuntur ex medulla per intermedium ſemen exoriri. Nec eſt neceſſe vt eo loco intelligamus fœtum, ex ſua medulla conformari, nihilo credo magis quam ex ſuo ſemine, aut ſanguine, ſed ex parentis medulla, de qua genitale ſemen dicitur profluere. Ex quo etiam medulla ipſa genitalis à Platone appellatur cùm de nutritione agit in Timæo. In quem locum ſic ſcibit Galenus in fragmento Commentarij de his quæ à Platone dicta ſunt medicè in Timæo, Genitalem medullam, inquit, dorſalē Plato intelligit. Cùm & hæc vetus opinio ſit: ita vt Hippocrates quoque eiuſdem particeps fuiſſe videatur, cenſuiſſeque à dorſali medulla ſemen ad maris pudendum deſcendere.

5 Scribit Ariſt. cap. 6. libr. 4. Meteor. Omnia quæ concreſcere poſſunt, eiuſmodi eſſe, aut quia aquæ naturam imitantur, aut quia terræ & aquæ. Atque id illis accidere vel frigoris vi, vel aridi caloris. Itaque reſolui ſolent, inquit, à contrariis omnia, quæ vel frigore, vel calore concreta ſoluuntur. Quæ enim aridæ rei calore concreta ſunt, ea igne qui calidus eſt, ſoluuntur. Quare vt Plato ſignificaret oſſa quibus corpus humanum confirmatur & ſuſtinetur, reſolui nullo modo poſſe, dixit ea contrariarum cauſarum, caloris ſcilicet & frigoris, alternis actionibus eſſe concreta. Os ipſum, inquit, ita Deus compoſuit. Terram atterens leuem puramque miſcuit madefecitque medulla. Id poſtea in ignem iecit, deinde in aquam merſit, rurſum in ignem, iterum in aquam. Atque ita ſepè transferens in vtrunque, tale reddidit vt a neutro liqueſcere poſsit. Caloris, non item frigoris, in conformatione oſsium agentis, Galenus etiam meminit cap. 7. lib. 1. de ſemine. Natura vſa eſt, inquit, ad oſſium procreationem caloris maximè facultate: qua torreret ea ac prorſus areſaceret. Id quod melius ſanè ipſis fuit, tum quia dura eſſe debebant, tum propterea quod omnis quæcunque inerat pinguis pars, quaſi efferueſcentium ſpuma quædam, effundi atque exprimi ita maximè poterat. In eandem ſententiam ſcripſit Hipp. lib. de natura pueri, oſſa dureſcere à calore conglutinata, itémque lib. 1. de dieta. Oſsium vero duplicem vſum Galenus explicat cap. 2. lib. 16. de vſu partium, vnum, quòd in iis ſedes ſit aliis partibus ſubiecta, alterum quòd pro muro ac propugnaculo. Idem etiam Ariſtoteli placet cap. 6. & 8. lib. 2. de partibus animalium.

6 De hoc neruorum vſu ſic Plato ſcribit in Timæo. Arbitratus Deus oſsium naturam aridiorem, rigidioréq; quam oporteat fore, & cum ignita euaſerit atque etiam frigefacta, illiſuram corrupturámque cito ſemen internum, neruorum carniſque genus effinxit. Vt neruis quidem membra reliqua vincientibus intenſis remiſiſque circa cardines ipſos, corpus omne ad flexionem tenſionemve promptum & agile redderet: caro verò tegmen foret aduerſus frigus atque calorem: & quemadmodum externa corporis fulcimenta ſolent, ad caſus varios munimentum: preſertim quia talis erat futura, vt molliter lenitérque corporibus cederet. Quem locum quanquam Foxius interpretetur de neruis propriè dictis, qui a cerebro & ſpinæ medulla orti, motum & ſenſum per medium ſpiritum animalem præſtant: mihi tamen de ligamentis intelligendus eſſe videtur.

Quoniam hæc oſſium vera ſunt vincula: quæ non modo vulgares, ſed etiam veteres philoſophi neruorum nomine ſunt complexi, atque etiã Hippocrates ipſe hos neruos colligantes aliquando appellat. De quibus ſic Ariſt. loquitur cap.5. lib.3. de Animalium hiſtoria, Summæ neruorum partes, inquit, ea quidem quæ membrum ad ſaliendum accommodatum continet, poples dicta: quæ ſe geminam porrigit, tendo: & quæ ad vires corporis, attendo & humerarius. Reliquæ quibus oſſium nodi deligantur, nomine vaccant. Nam oſſa omnia ſiuè foris viciſſim tanguntur: ſiuè alterum inſeritur alteri, neruis ligantur: & circiter oſſa quæuis neruorum copia ducitur, capite excepto. Hoc enim non neruis, ſed ſuturis ipſorum oſſium continetur. Idémque apertius hoc ipſum confirmat. cap.9. lib. 2. de partibus animalium. Cum corpus inflecti per animalis motum neceſſe ſit, inquit, ſpina dorſi ita conſtat vt & vna ſit propter continuitatem, & multipartita, propter vertebrarum diſtinctionem. Hinc fœmorum brachiorúmque oſſa dependent continua, eodémque arctius adnectuntur, qua flectendum eſt. Neruis deligantur extremáque ſibi coherent alterum cauum, alterum rotundum: aut vtrunque cauum, medio talo quaſi clauo complexo, vt flecti extendíque poſsint: Aliter enim aut nullo pacto, aut non benè motus eiuſmodi agi poſſet. Eundem vſum quem hic Alcinous neruis, Galenus ligamentis attribuit cap.2.lib.12. de vſu partium, & lib.1. de Anatomicis adminiſtrationibus: cum ligamenta vocat ea quæ ex oſsibus procedunt, vt nerui ex cerebro & ſpinali medulla. Qua verò ratione effectum ſit vt nerui nomine in ligamento veteres ſint abuſi, idem oſtendit cap.17.lib.1 de vſu partium. Album, inquit, & exangue & ſolidum expérſque concauitatis cum ſit ligamentum, quemadmodum & neruus, propterea pleriſque imperitis neruum eſſe putantibus, imponit. Verum, non eſt natum ex cerebro vel ſpinali medulla, ſed ex oſsibus ad oſſa tranſit, neruóque multo durius & ſenſus omnis expers, nec mouere quicquam poteſt.

7 Alimenti quod nutriturum eſt, in noſtram ſubſtantiam conuerſio, per quam illud reipſa nutrire incipit, multis mutationibus intermediis indiget: in quibus coctio triplex à medicis obſeruatur. Primùm enim cibus ipſe ſolidior, in ore dentibus a teritur: vt in tenuiſsimas partes comminutus & in ventriculum delatus, in hoc à calore natiuo, qui coctionis eſt opifex, vel certè, vt antea ex Ariſt. dictum, primarium inſtrumentum, facilius in chylum mutetur. Hoc verò qua ratione, quoque naturæ ſcopo perficiatur, Galenus docet lib. 6 decretis Hipp. & Plat. Conſtringitur venter, inquit, ad cibos, accommodatum ſibi ex illis alimentum eliciens: quoad ſaturatus & perfectè repletus, quicquid ſuperat in ieiunum expellat. Attrahit inde etiam iecur in ventre prius concoctum. Non ea verò de cauſa à ventre immutatur vt iecori ſuppeditetur: ſed quia non datur vt cum ſimul duo corpora in mutuum congreſſum venerint, non mutuo agant & patiantur. Natura enim comparatum eſt vt fortius & validius, alterum quod imbecillius fuerit, vincat & immutet. Atque in eiuſmodi immutatione, prima coctio perficitur: in qua explicanda non ſatis Galenus prouidentiæ naturæ attribuit. Secunda verò chylus per venas meſaraicas ab hepate attractus, in ſanguinem conuertitur, hicque ab hepatè in venas delatus, repurgatur & quaſi recoquitur. Ideóque venæ ipſæ vim quandam ſanguinis conficiendi habere dicuntur ab eodem Galeno cap. 17. lib. 4. de vſu partium. Coquitur alimentum, inquit, & in ipſo per inteſtina tranſitu, vt in venis etiam omnibus ſanguis. Cum tamẽ neque inteſtinorum quoduis coquendi alimenti, neque venæ ſanguinis gignendi gratia extiterint: ſed, vt antea dictum eſt, natura alias quidem vnoquóque organorum in melius abutitur, aliàs id ſequitur neceſſario omnia, quæ alicuius gratia

extiterunt. Quemadmodum igitur venis, cum eas diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis generatricem indidit, ne dum per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret: ad eundem modum & inteſtinis diſtributionis gratia in venas inſtitutis, facultas quædam concoctrix ciborum ineſt. Poſtrema verò coctio eſt, ſanguinis in ſubſtantiam partis ad quam per venas delatus eſt, conuerſio: qua quod de illa effluxerat, quoad poteſt reparatur. Ad has verò omnes mutationes ſubeundas, cibus ex ore per Oeſophagum in ventriculum defertur. Via autem eſt altera, in arteria aſpera: quę initio Oeſophagi comes non ad ventriculum ſed ad pulmones tendit: qua expiramus & inſpiramus. De quarum viarum diſtinctione & vſu eadem eſt Ariſtotelis ſententia cap.3.lib.3. de partibus animaliũ & Cornelij Celſi cap.1.lib.4. de medicina, itémque Ciceronis lib.2. de natura deorum. Sed hac in parte inter Platonem & Ariſt. nonnihil intereſt, quod ille in Timæo exiſtimat potum per arteriam aſperam rectà ad pulmones ferri: hoc verò Ariſt. eodem capite reprehendit. De quo vide multa apud Galenũ ad finem lib.8. de placitis Hipp. & Plat. Apertior verò locus hic apud Platonem in Timæo. Principio riuos occultos, inquit Plato, ſub conflatione cutis & carnis, duas ſcilicet venas in tergo diuiſerunt: ſecundum geminam ipſius corporis figuram ad dextram & ſiniſtram. Has vtique ad ſpinam demiſerunt medullámque mediam genitalem comprehenderunt: vt & hęc quàm maximè vigeat pullulétque & vberior hinc & alia quaſi decliuis effuſio, irrigationem æquabilem præbeat. Poſt hæc partientes circa caput venas, eáſque inuicem ex oppoſito implicantes, partim à dextris ad ſiniſtra, partim à ſiniſtris ad dextra corporis diſpertierunt: vt capiti ad reliquum corpus vna cum cute connexio foret: poſtquàm neruis quidem non erat circulo quodam ſecundum verticem comprehenſum atque diſtinctum: atque etiam vt ſentiendi vis ab vtriſque partibus per totum corpus vndique dimanaret. In quorum explicatione interpretem ſequamur, vel potius cenſorem Galenum in fragmento libri de his, quæ à Platone medicè dicta ſunt in Timæo. Ab hortorum exemplo, inquit, riuorum ſeu canalium appellationem tranſtulit ad venas. Maximarum autem venarum meminit, à quibus omnesquæ in toto exiſtunt corpore oriuntur: atque has dorſales appellauit: quod per totum dorſum ab internis nimirum ipſius regionibus extendantur. Vera igitur loquitur cum vaſa quæ in dorſo ſunt venas appellat. Quandoquidem ita etiam arterię ab antiquis vocabantur. Haud vera autem dicit, cum duas idcirco eſſe venas ait quod geminum ſit corpus. Neque enim eiuſdem ſpeciei ſunt dorſi vaſa, cum alterum tenuem & pulſu priuatam tunicam habeat, alterum pulſantem venæque craſſitudine quincuplam vel ſexcuplam, quam peculiariter arteriam vocamus. Neque etiam ex his alterum in dextris, alterum in ſiniſtris eſt partibus: ſed ambo in media ſpina ſunt. Ab vtráque vero horum regione neruus vnus, alter in dextris, alter in ſiniſtris exiſtit. Illud quod ſequitur aliam quaſi decliuem effuſionem irrigationem æquabilem præbere: non admodum rectè dictum eſt. Quippe ſublimiores partes quæ circa collum & caput ſunt, per venas nutriuntur. In iis igitur ſpinæ partibus quę infra ſeptum tranſuerſum ſunt, tum vena caua, tum maxima arteria ſuper vertebras incumbit, quouſque ad eiuſdem ſpinæ finem in crura ſciſsio facta fuerit. Eis vero partibus quæ ſupra ſeptum ſunt, arteria quidem longiſsime ſuper vertebras exporrigitur: ipſi vero vena parua adiacet, eas duntaxat infernas thoracis partes quæ in octo nothis coſtis habentur, nutriés. Reliqua autem ſpinæ pars ſuperior, in qua tum quatuor primæ thoracis vertebræ, tum ſupra has etiam ad caput vſque, vniuerſæ colli vertebræ ſitæ ſunt, nec venam nec arteriam ſibi incumbentem habet. Sed nihil mirum, inquit Galenus, ea quæ ex

anatome

anatome conſpiciuntur ignoraſſe Platonem, quemadmodum & Homerum qui ita cecinit.

totam venam abſcidit enſe

Perpetuo, quæ ad ceruicem per dorſa recurrit.

In quo quod venę nomine arterias etiam complectitur, commune illi eſt cum veteribus non modò philoſophis, ſed etiam medicis. Sic enim Hippocrates frequentiſſimè loquutus eſt & eam quæ propriè vena dicitur diſtinguendi cauſa venam iecorariam appellauit, arteriam verò venam pulſantē, cùm in hunc modum ſcribit lib. 2. Epid. Cum naſcitur infans, inquit, cui vena quæ in cubito eſt pulſauerit, furioſus ille & iracundus euadet: cui ſenſim mota fuerit, lentus. Atque eodem modo Plato dixit in Timæo, cor principium eſſe venarum & fontem eius ſanguinis qui magno impetu fertur per vniuerſum corpus. Quod Galenus lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis, obſeruat de arteriis eſſe intelligendum. Quia in his ſanguis concitatior eſt, quàm in ea quæ propriè vena dicitur. Et tamen idem Hippocrates venas ab arteriis nonnunquam diſtinguit, vt libro de alimento. Radicatio venarum, inquit, hepar: radicatio arteriarum cor. Ex his aberrant in omnia ſanguis & ſpiritus: & calor per hæc permeat. Quanquam illo priore modo venæ nomine pro arteria veteres latini frequenter vſi ſunt, vt Cicero libro de Fato. Si cui venæ ſic mouētur, inquit, is habet febrem. Vnde venam tangere apud Ouidium, tangit ſalientem pollice venam: & apud Celſum, cap. 4. lib. 3. venæ, inquit, credimus, rei fallaciſſimæ.

DE SEDE PARTIS VEL FACVLTATIS ANIMAE PRINcipis diſgreſſiuncula, quæ ſexta eſt.

SPINAE medulam, eſſe quandam cerebri propaginem, ex Platone & Galeno antea dictum eſt. Vtrum verò etiã cerebrum neruorum ſit origo & animæ ſentientis prima ſedes, non perinde videtur apud ipſum Platonem definitum. Certum quidem eſt hanc eſſe Galeni ſententiam, quam Hippocrati & Platoni aſcribit: ſicut & contrariam Ariſtotelis & Chryſippi, conatur euertere libris de decretis Hippocratis & Platonis. Sed qui diligenter ipſius Platonis verba conſiderauerit, is de vtroque meritò dubitabit. Atque ſi, vt videtur, apud ipſum Platonem in cerebro non eſt facultatis ſentiendi ſedes primaria, neque ab illo nerui exoriri dicentur: ſi modò verum eſt quod in hac quæſtione Galenus libris de decretis frequenter vſurpat, motui & ſenſui neruos primo ſubſeruire, prima autem cuiuſque facultatis inſtruměta ex ea parte oriri oportere, in qua facultatis ipſius primaria ſedes eſt. Atqui ille ſentiendi principium in cerebro non videtur ponere, ſed (quod fortaſſe nouum erit pleriſque) potius in corde. Imò neque ſentiendi prima inſtrumenta in neruis, per quos differentiæ rerum ſenſilium ad animum tanquam ad iudicem deferri dicantur, ſed potius in venis, quarum appellatione etiam arterias cõplectitur. Tĕduntur à lingua, inquit ille in Timæo, venæ ad cordis ſedĕ, ſaporũ nunciç. In quas ſi quç ita inciderint vt humidã carnis mollitiem penetrantia, terreſtri ſua natura modicè liquefacta, venas ipſas contrahant arefaciantque, ſapores eiuſmodi pariunt. Et de odoratu eodem loco, duæ, inquit, in odoribus varietates abſque nomine ſunt, nec ex pluribus, nec ex ſimplicibus ſpeciebus: ſed duo ibi nomina tãtùm manifeſta ſunt, ſuaue ſcilicet & moleſtum. Hoc quidem diſturbat violátque omnem eam capacitatem, quæ à ſummo capitis vertice ad vmbilicum protenditur: illud verò eandem demulcet, & amico quodam ingreſſu naturalem eius ſeruat habitum. Itémque de auditu.

Plato videtur ſenſus ſedĕ ponere in corde.

Tertiam,inquit,ſentiendi vim,auditum ſcilicet,ita conſiderare debemus,vt quibus ex cauſis paſſiones eius proueniant,exponamus.Omnino igitur vocem ponamus pulſationem quandam ab aere per aures cerebrúmque & ſanguinem vſque ad animam penetrantem. Natam quoque ex ea motionem à capite & in ſedem iecoris deſinẽtem, auditum vocemus. Adde quòd idẽ in Thæteto, apertiſſimè ſignificare videtur memoriam & recordationem,quæ interiori ſenſui adiuncta ſunt,nec ab eo re ſeparata, in corde ſedem habere.Cùm alicuius in animo,inquit,cærea effigies illa profunda & multa,leníſque & probè ſubacta eſt,quæ per ſenſus influunt in hoc inſculpta quod Homerus animæ cor vocauit, cæræ hanc ſimilitudinem intelligens, vt pote pura ſignacula & funditus inſidentia diuturna fiunt. Ac primò quidem homines ſic inſtituti, dociles ſunt & acuti: deinde etiam memores: poſtremò ſenſuum ſimulachra non commutant,vnde vera nimirum opinantur. Nam cùm ſint ea perlucida & ampla in regione, velociter diſtribuunt diuidúntque in propriam effigiem ſingula, quæ quidem exiſtentia veráque vocantur, viríque tales ſapientes eſſe dicuntur. TH. Mirum in modum. SO. Quando igitur denſum alicuius eſt cor,quod ſapientiſſimus poëta laudauit, vel cùm lutulentum, nec ex defecata cæra, vel molle nimis, vel durum, non rectè omnino ſe habet.Nam mollis nimiùm cera, celeres ad percipiendum efficit: ſed eoſdem obliuioſos. Dura vero contrà, diu memores, ſed ineptos tardóſque ad percipiendum:& qui denſam & aſperam lapideámque,vel terream, vel fæculentam habent, obſcura ſimulachra continent: obſcura quoque qui duram:profunditas quippe non adeſt.Obſcura prę tereà qui molliorem: nam ex confuſione facile euaneſcunt. Sed ſi præter hæc,inuicem quoque cõgeſta ſint, ob ſedis ipſius anguſtiam, ſi quidem exigua ſit animula, obſcuriora quoque illis ſimulachra fient. Quo loco Plato ſedem memoriæ,quæ coniuncta eſt cum interiore ſenſu, in corde videtur ponere: & ex huius diuerſa temperatione,facultatis memorandi differentias repetere. Ariſtoteles verò contrà, quanquam locis penè infinitis animam re vnam in corde velit habitare, niſi tamen rectè intelligatur, ſedem eiuſdem memoriæ & ſenſus in cerebro videbitur agnoſcere, cùm ad finem libri de memoria & recordatione ſcribit eos qui ſuperiores capitis partes maiores habent atque pomiliones ſunt, obliuioſiores eſſe his qui contrario modo affecti.Propter eà,inquit,quòd magno pondere depreſſa ſit illa eorum pars in qua ſenſus ſedes eſt: nec poſſit ab initio motus animi in eis conſiſtere, ſed diſſipentur, nec facile in recordando recto ordine progredi. Quæ omnia mihi attentè conſideranti longè tutius eſſe videtur in hac quæſtione tantum indicare quod dubitandi iuſtam oc-

Ariſtotelis vtrùm ſedes primi ſenſus in corde.

caſionem affert, quam cum Sebaſtiano Foxio lib 4.de conſenſione Platonis & Ariſtotelis, temerè affirmare, Platonem, Ariſtotelem Galenum omnéſque Philoſophos in capite non modo omnium ſenſuum vires, ſed ratione ac mentem poſuiſſe. Nam de Galeno id quidem indubitatum eſt. Quem etiam memini cum aliis locis multis, tum maximè cap. 14.lib. 7. de placitis Hippocratis & Platonis, eandem ſententiam Platoni attribuere: ſed, quemadmodum antea dixi, hoc ob illo non ſatis eſſe videtur huius teſtimoniis, ſicut decuit, confirmatum. De Ariſtotele verò atque etiam de ipſo Hippocrate(quem cum Platone in hac quæſtione conſentire Galenus arbitratur) nemo facilè idem mihi perſuaſerit:preſertim cum in eorum doctrina pleraque extent quæ apertè cõfirmant his aliud placuiſſe. Nam vt ab Hippocrate incipiam, ſi is quidem author eſt libri de inſania, cuius fragmentum ſub eiuſdem nomine inter epiſtolas extat, videri poterit meritò à Galeno dictum animæ ſentientis & intelligentis ſedem ab illo in cerebro tanquam in arce eſſe poſitam. Quoniam de hoc eo loco ſic loquitur. Inſanienti neceſſe eſt præ humiditate cerebrum, in quo animæ opera ſunt, moueri: vbi videlicet humidius quàm pro natura fuerit. Eo verò commoto neque viſum, neque auditum quieſcere: ſed alias alia & videre & audire & linguam talia loqui qualia ſingulis vicibus viderit ac audierit. Quandiu hoc cerebrum quieuerit, tandiu etiam homo ſapit. Quæ etiam fuerat Democriti ſententia in epiſtola de natura humana, ad Hippocratem. Cerebrum, inquit Democritus, ſupremam corporis partem cuſtodit & ſecuritatis tutelam ſibi commiſſam habet, intra membranas neruoſas cohabitãs. Super quod duplicatorum oſſium naturæ neceſſariæ firmatæ, dominum mentis cuſtodem, ipſum cerebrum tegunt. At libro de Corde(quem Hippocratis eſſe mihi veriſimilius eſt, quàm illum de inſania) nominatim ſcriptum eſt mentem habitare in ſiniſtro cordis ventriculo, eamque reliquę animæ imperare: nutriri autem neque cibis, neque potibus à ventre, ſed pura & illuſtri ſubſtantia ex ſanguinis diſcretione nata. Et initio libri de morbis virginum, delitij in illis cauſam idem ita explicat, vt velle videatur ſenſus, imaginationis & rationis ſedem in eodem corde exiſtere. A falſis rerum imaginibus, inquit, multi iam ſe ſtrangulauerunt: plures autem mulieres quàm viri. Eſt enim muliebris natura animi magis deiecti & imminuti. Cæterùm virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur, vnà cum menſium deſcenſu: antea non valde hinc afflictæ. Poſtea enim in vteris ſanguis confluit, velut affluxurus. Cùm igitur oſculum exitus nõ fuerit apertum, ſanguis autem amplius influxerit, propter cibos & corporis augmentum, tunc ſanguis non habens effluxum, præ multitudine reſilit ad

Hippocrates ſedem mentis ponit in corde.

cor & ad ſeptum tranſuerſum. Cùm igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit: deinde ex fatuitate torpedo, poſtea ex torpedine delirium apprehendit. Libro verò de oſſium natura, motus cauſam venis ſicut & Plato, non neruis attribuit, earumque originem non ſatis ſibi perſpectam fatetur. Venæ per corpus diffuſæ, inquit, ſpiritum & fluxum ac motum exhibent, ab vna multæ germinantes. Atque hæc vna vnde oriatur & vbi deſinat, neſcio. Circulo enim facto principium non inuenitur. Multo verò minus eidē Foxio quiſquā cōcedet ſedē ſenſus in cerebro ab Ariſtotele eſſe poſitam: ſi modò meminerit ab hoc contra Platonem diſputatum cap.10. lib.3. de anima, cap.1. & 10. lib. 2. de partibus animalium, itemque cap.4. lib.3. & lib. de animalium motu, animam re vnam ſubſtātiáque ſimplicem, facultate triplicem, in corde tanquam in centro reſidere. Ex eodémque, vt ſua ſubſtantia neruoſo, neruorum originem repetitam cap.5. li.3. de animalium hiſtoria. Quanquam hæc fortaſſe in eam opinionem Foxium impulerunt, quòd Ariſtoteles problemate 15. Sectione 33. ſenſus omnes capite contineri ſcribit & cap.10. lib.4. de partibus animalium idem, ait naturam ſenſus nonnullos in capite collocauiſſe, rationémque ſubiicir, quòd ſanguis eius membri modicè temperatus ſit & idoneus tum ad cerebrum tepefaciendum, tum ad ſenſuum tranquillitatem atque integritatem. Quod etiam repetit extrema pagina libri de memoria & recordatione. Adde quòd idem ſcribit cap.10. lib.2. de partibus animalium, malè affecto cerebro deliria ſolere contingere. Quæ omnia vt eam Foxij opinionem probabilem videntur efficere: ſic hoc amplius querendi occaſionem illi afferre debuit, quòd idem dixit cap.2. lib. de ſenſu, ſedem ſenſus odoratus propriam in loco eſſe qui cerebro vicinus. Quoniam, inquit, rei frigidæ materia, caloris vim habet. Eam verò partem in qua ineſt tangendi principatus, terrenam eſſe, ſicut & eam qua guſtamus: quoniam guſtatus quædam ſpecies tactus eſt. Ob eámque cauſam vtrumque & tangendi & guſtandi ſenſum, cordi adiunctum & annexum eſſe. Nam in illis omnibus, quæ prima ſpecie inter ſe non omnino conſentire videntur, quęrenda erat aliqua conciliatio eáque ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina petenda. Pro qua dici poſſe videtur primam facultatis ſentiendi ſedem ex huius ſententia in corde eſſe, neque quicquam prius reipſa ſentiri, id eſt ab anima per eiuſmodi facultatem primā diiudicare, quàm eius imago ad cor peruenerit: inſtrumenta autem quinque ſenſuum qui externi appellantur, in quibus rerum obiectarum imagines primùm recipiuntur, indéque ad animam quæ ſola indicandi vim habet, deferuntur, in nonnullis ſita eſſe in capite, vt in aſpectu & auditu: in aliis, vt in guſtatu & tactu, omnino in corde. Vel potius in aſpectu & auditu

vias per quas rerum ſenſilium imagines deferuntur, primùm ad cerebrum tendere, hinc ruſum ad cor deſcendere: in guſtatu & tactu vias quoque eiuſmodi eſſe aliquas, ſed has ab inſtrumentis ad cor rectà ferri. Sic enim Ariſtoteles ipſe mentem ſuam explicare videtur cap. 2. lib. 5. de animalium ortu, & cap. 10. lib. 2. de partibus animalium. Nec audiendi ſunt, inquit, qui ſi caput hominis carnoſum eſſet, viuacius futurum hominum genus cenſent: ſed vt melius ſentiret carnem ademptam exiſtimant. Vim enim ſentiendi ſitam in cerebro: ſenſum autem per partes nimiùm carnoſas nequaquam admitti poſſe arbitrantur. Neutra enim eorum ratio vera eſt. Sed ſi cerebrum à carnis copia circundaretur, contra efficeret quàm inſtitutum exigeret, cuius gratia adiūctum eſt animalibus. Nec enim refrigerare poſſet, cum valde ipſum temperet. Nec ſenſus vllius cauſam cerebrum obtinet: quandoquidem expers omnino ſenſus, non aliter quam quoduis excrementum. Verùm cùm intelligere cauſam quamobrem ſenſus nonnulli in capite habentur, nequeant, quòd eam partem eſſe cæteris peculiariorem animaduerterent, ideo ſenſum cum cerebro coniungendum ratiocinantur. Sed enim principium ſenſuum eſſe cordis locum, definitum iam eſt cum de ſenſu ageremus, & quam ob cauſam duo, id eſt tangendi & guſtandi ſenſus ex corde apertè dependent, vnus ex reliquis tribus, id eſt olfaciendi, medium tenet: duo, id eſt audiendi & videndi, maximè in capite poſiti ſunt, propter ſenſoriorum naturā. Viſúſque omnibus in capite eſt. Auditus autem & olfactus piſcium & reliquorum eiuſdem generis, declarant quod dicimus. Audiunt enim atque olfaciūt, cùm nullum ſenſorium eorum ſenſuum in capite habeant manifeſtum. Qui Ariſtotelis locum aperte confirmat eam diſtinctionem quam paulo ante expoſuimus. Porró de eadem queſtione varias veterum philoſophorum opiniones ſic colligit Theodoretus Cyrenſis lib. 5. de curatione Græcarum affectionum, vt communem de illis opinionem ſequi potius videatur, quàm eorum ſententias accuratè expendere. Hippocrates, Democritus & Plato, inquit, principem animæ vim in cerebro ſitam eſſe affirmant. Strato, in medio ſincipitio. Eraſiſtratus autem medicus, iuxta membranam cerebri quam Epicranidem vocat. Herophilus in ventre cerebri. Parmenides & Epicurus in toto hominis thorace. Empedocles & Ariſtoteles vniuerſaque Stoicorum ſocietas, cor animæ ſedem dicunt. Horúmque rurſus alij eam in cordis ventre conſtituunt: alij verò in ſanguine: alij in cartilagine quæ cor obſepit: alij autem in ipſo diaphragmate. Atque hæc quidem iſto loco ſatis abundè de ſede facultatis principis. De reliquarum autem facultatum diſtinctione, déque earum propriis ſedibus amplius diſſeretur cap. 17. Vbi etiam illa quæ-

ſtio Platonicis & Peripateticis nobilis tractabitur, an anima tota ſit in toto copore & tota in qualibet huius parte.

Quinque ſenſuũ, qui externi nominãtur, propria ratio & eorum quæ ſingulis obiecta ſunt, varietas explicatur. Ac in ipſo aſpectu ſomni & vigiliarum inſomniorúmque inter dormiendum & imaginum in ſpeculis apparentium cauſæ quęruntur. Ad extremum verò tactilium qualitatum differentiæ ex figuris geometricis petuntur, vt ex primis apud Platonem rerum omnium principiis.

CAP. 15.

CVM autem luciferos oculos circa faciem collocaſſent, in iis lucidum ignem incluſerunt. Qui quia leuis eſt & craſſus, eundem diurni luminis germanum eſſe oportere exiſtimauerunt. [2] Atque hic ſane cùm per totum quidem oculum, tum maximè per pupillam erumpit, qui eſt omnium puriſſimus & valde ſyncerus. Qui cum externo conſentiens, ſimilis cum ſimili, videndi ſenſum præſtat. Quare cùm lumẽ noctu euaneſcit vel obſcuratur, interior ignis non amplius à nobis cum proximo aere coniungitur, ſed ad interiora receptus, eos motus qui in nobis ſunt, adæquat atque diffundit, [3] ſomni irritamentum inducens: vnde & palpebræ clauduntur. At in maxima requie, ſomni ferè inſomniorum ſunt expertes. [4] Relictis autem quibuſdam motionibus, viſis frequentibus exercemur. Atque has quidem viſiones ſiue verè ſiue falſò, directè natas ſic conſtitui. [5] Quæ verò ſequuntur in ſpeculis aliíſque corporibus pellucidis ac leuibus imaginum figurationes, eas non aliter quàm per reflexionẽ exiſtere. Pro varia enim figura extremitatis concauæ vel conuexæ, in ſpeculo diuerſæ imagines

apparebunt ex diuerſa reflexione luminum ad alias atque alias partes: quæ in conuexis quidem reſiliunt, in concauis autem coëunt. Sic enim in quibuſdam dextra atque ſiniſtra contrario modo apparent: ſimiliter autem in aliis, quæ ſunt inferiora, ea ſuperiora, & contrà. [6] *Auditus vero ad vocis perceptionem datus eſt. Exoriens enim ab ea agitatione quæ circa caput contingit, ad hepatis ſedem deſinit. Vox autem ea, quæ per aures influens pérque cerebrum & ſanguinem, in animum percuſſum trāsfunditur: acuta quidem quæ mouetur celeriter, grauis quæ tardè: magna quæ multa, parua quæ pauca. His autem eſt conſequens narium facultas, ad odorum ſenſum conſtituta.* [7] *Odor verò eſt affectio è narium venulis vſque ad ea loca quæ circa vmbilicum ſunt, defluens. Cuius ſpecies ſuis nominibus expreſſæ non ſunt, præter duas maximè communes, fragrantis odoris & graueolentis: quæ ſuauis & fœtidi appellationem habent. Omnem verò odorem aëre craſsiorem eſſe, aqua tenuiorem. Quoniam genus odoris in iis merito dicitur exiſtere, quæ n[illegible]um perfectam mutationem ſuſceperunt: ſed cum aëre & aqua communionem quādam habent. Talia verò ſunt quæ ad fumum & caliginem accedunt. His in ſeinuicem tranſeuntibus, ſenſus odoratus perficitur.* [8] *Guſtatum verò variorum admodū ſaporum iudicem, Dij conſtituerunt ab illo ad cordis ſedem productis venulis quæ probatrices eſſent ſaporum & diiudicatrices. Hæ enim dum colliguntur & diſtrahuntur, prout ſapores occurrunt, definiūt eam quæ in his eſt varietatem. Sunt autem ſaporum differentiæ ſeptem. Dulcis, Acutus, Acerbus, Auſterus, Salſus, Acer, Amarus.*

Amarus. In quibus dulcis reliquis omnibus contrariam habet naturam, humorem circa linguam familiariter diffundentem: reliquis partim perturbantibus atque proritantibus, quales acuti: aliis calefacientibus, & ad ſuperiora euolantibus, quales acres: aliis valde abſtergentibus, abſtergendóque liquefacientibus, quales amari: aliis ſenſim purgantibus & abſtergentibus, quales ſalſi. Ex aliis verò meatus obſtruentibus, qui id aſperiùs faciunt, acerbi: qui leuiùs, auſteri eſſe dicuntur. [9] Tangendi verò facultatem à diis conſtitutam ad ſuſcipiendas & diiudicandas calidorum ac frigidorum, mollium & durorum, leuium & grauium, politorum & aſperorum differentias, & eas quæ illis inſunt. Cedentia quidem dicimus quæ tactum recipiunt: renitentia, quæ illi minimè cedunt. Hoc autem ſecundùm corporũ ipſorum baſes contingit. Quæ enim illas amplas habent, hæc ſtabilia ſunt & firma: quæ his anguſtis innituntur, cedentia ſunt & mollia, eadémque facilè mutationem ſubeuntia. [10] Aſperum autem ſit quod cùm duritie coniunctam habet inæqualitatem: politum, quod æquabile eſt & denſum. Cùm verò caloris & frigoris affectiones ſint maximè contrariæ, hæ ex contrariis cauſis oriuntur. Nam quod acumine partium & aſperitate diſcindit, id calidam gignit affectionem: frigus autem quod ingreſſu denſius. Dum tenuia expelluntur, & in illorum locum alia coguntur, tunc ſanè concuſſio quædam & tremor exoritur: indéque in corporibus qui naſcitur affectus, rigor exiſtit. [11] Graue autem ac leue, ratione ſuperioris & inferioris loci nequaquam definienda ſunt. Quoniam nihil eſt ſurſum aut deor-

ribus:vt in hac opinionum diſſidentiũ varietate deligamus quod ſequamur,& in quo contrarijs aliorum rationibus poſſimus reſiſtere. Atque primùm de aſpectus natura dicamus. Quemadmodum antea obſeruatum eſt aſtris naturam igneam à Platone tribui, non quamuis,ſed lucentem, minimè verò adurentem (tres enim ille ignis ſpecies facit in Timæo) ſic exiſtimandum oculos, vel potius oculorum radios,ab eodem igneos appellari. Quia, vt ait,participes ſunt eius ignis qui non vrit, ſed illuminando ſuauiter diem inuehit mundo. Cuius opinionem ſequutus Galenus cap. 10. libr. 3. de Vſu partium, ſcribit, quam rationem habet Sol in vniuerſo, eandem oculum obtinere in homine, vt minore mundo. Quia eſt,inquit,organum lucidiſſimum eóque Soli quàm ſimillimum. Iſtius verò luminis in oculorum radijs,hæc argumenta pro Platone colligi ſolent. Quod quorundam animalium oculi noctu in tenebris videant: videre autem non poſſent niſi oculorum radio natura ſua lucido, partem aliquam medij illuſtrarent: quódque etiam in nonnullis præſertim iracundioribus,oculi noctu quaſi ardeant, vel certè coruſcent. Quibus hoc Ariſtoteles addit cap. 2. libr. de Senſu, oculum cùm mouetur ac torquetur, tum ignis ſpeciem elucere ac prodire, quod in tenebris vel cùm palpebræ obductæ ſunt, ſolet contingere. In quo hic Platonem eodem loco, exagitat. Galenus libr. 7. de Decretis Hippocratis & Platonis, exiſtimat ab animæ ſede, per neruos ſpiritum lucidum ad oculos permeare, ſdque hac coniectura confirmat. Noui ego quendam,inquit,qui cùm ſuffuſionem in oculo paſſus eſſet, narrabat nobis ſe priùs quàm in eam calamitatem incidiſſet, in ſomnis, patefactis repentè palpebris, magnam ante oculos lucem ſolitum videre (quod ſcilicet & mihi & alijs multis euenit) quæ tamen lux ſubinde diminuta fuerit,vt nihil ampliùs appareret:atque ita videndi ſenſum ſibi obſcuratum ſimili modo penitus interijſſe. Ad id etiam pertinet (ſicut & ad opinionem alteram de modo videndi per emiſſionem) quod eodem libro Galenus adijcit, iterúmque repetit cap. 5. lib. 10. de Vſu partium, in ſuffuſis ſaluam adhuc videndi vim exiſtimari ſi altero oculo clauſo, alterius pupillæ foramen laxius apparet, quòd à lucido ſpiritu ex oculo prodeunte, dilatatio eiuſmodi efficiatur:in Leonibus etiam & Pardis aliíſque animalibus quibus oculi lucidi admodum ſplendidíque ſunt, noctu circa pupillam ſplendidum orbem apparere, vbi eum ad nares contorſerint. Vt colligere poſſimus, inquit, tantum à pupilla in medio ſpatio auctum viſorium conum,quantus pro rata interualli portione ipſius orbis extiterit. Quiquidem conus quibus maior eſt natura, in ijs maior etiam ſplendoris orbis conſpicitur:quibus minor, in ijs pro ratione paruitatis tan-

Aſpectus natura ignea'ne an aquea.

Platonis rationes de natura oculorũ ignea.

to minor etiam orbis apparet. Neque verò diſſimile eſt quod eodem libro de ſenſu, Ariſtoteles ſcribit, nonnullis qui in bello circa tempora vulnus acceperant, quo viæ & itinera oculorum eſſent exciſa, tenebras offundi viſas, quaſi lucerna extincta: quòd parte ea quæ perlucida eſt & pupilla exciſa, quaſi ſplendor quidam ademptus eſſe videretur. Quibus etiam adde cætera quæ de C. Mario, & T. Cæſare à nobis obſeruata ſunt cap. 5. libr. 4. prioris deſcriptionis Phyſicæ. Idem verò ex Priſciani Lydi commentario in libr. Theophraſti de Anima, cum aliqua probabilitate ſic confirmari poſſe videtur. Quod cùm ſentire ſit quodammodo agere, itémque pati, in aſpectu ſiue oculus agat, ſiue color (neque enim adhuc de eo quęrimus) eo certè facilior futura eſt actio, quo maior inter oculum & colorem naturę communio intercedet. At colores natura ſua quodammodo ſunt lucidi, & vt Ariſtoteles ait cap. 7. libr. 2. de Anima, lumen eſt quaſi color naturæ tranſlucidæ, vel vt Plato ſcribit in Timæo, color eſt veluti flammula quædam fulgórque à ſingulis corporibus emanans, partes habens viſui ad ſentiendum accommodatas. Quibus effici videtur oculis flammulam quandam, vel fulgorem ineſſe: non tamen in his, ſicut neque in coloribus, adurentem: ſed vel ſuapte natura, vel certè concurrente medij lumine, tantum ſplendoris fundentem quantum ad huius ſenſus functionem eſt neceſſarium. Sic enim huic ſenſui, quia reliquis diuinior eſt, lumine opus eſt, vt qualitate omnium maximè diuina: ſed hæc aliquando eſt & in oculo, & in medio, & in obiecto: aliquando medio deeſt, reliquis verò duobus ineſt, non tamen æquabiliter, ſed nonunquam oculo magis, rei aſpectabili minùs: vt in his animalibus quæ noctu vident ea quæ in tenebris ſita ſunt: aliàs verò contrà, vt in his quæ in tenebris tantùm flammea videntur, quia ſplendorem quendam ex ſe emittunt. Qualia ab Ariſtotele enumerantur, Cornu, fungus, capita piſcium & ſquamæ. Nunc contrariam Ariſtotelis ſententiã audiamus. Quòd Democritus aſpectũ aquę naturã vult imitari (inquit ille libr. de Senſu) rectè ſentit: quòd autem aſpectum emphaſim ipſam, hoc eſt imaginis veluti apparitionem eſſe ait, non rectè. Et eodem loco, Ac illud quidem verũ eſt, inquit, aſpectũ aquæ naturam imitari: ſed tamen non cernimus quia aqua eſt, ſed quia perlucibus eſt oculus, quod etiam cum aere commune habet: ſed faciliùs & diuturniùs aqua quàm aer ſeruari & retineri poteſt. In quo ſuam ſententiam his rationibus confirmat. Nam & quod defluit ex oculis cùm leſi ſunt, aqua planè videtur: & in his qui admodum pueri infantéſque, ſplendore ac fulgore pręſtant: & albugo oculorum in iis quidem animantibus quæ ſanguinem habent, pinguis eſt. Quod eo à natura effectum eſt, vt humor ipſe concretionis expers permaneat.

Ariſtotelis opinio de natura oculorum.

neat. Ob eámque cauſam pars nulla eſt corporis quæ tardiùs ac minùs quàm oculus, frigoris incommoda ſentiat. Neque enim adhuc ea pars quam palpebræ obducunt, frigore obriguit. Platonis verò opinionem eodem loco his argumentis exagitat. Si oculus ignis eſſet, inquit, quemadmodum Empedocli placet & in Timæo ſcriptum eſt, aſpectúſque exeunte quaſi è lucerna lumine eueniret, cur etiam in tenebris oculi non cernerent? nam aſpectum extingui dicere in tenebris cùm exit, id quod Timæus confirmat, prorſus nihil eſt. Quæ enim luminis extinctio eſt? Omne enim quod calidum & ſiccum eſt, vel humore, vel frigore extinguitur: vt ignis qui in prunis eſt & flāma: quorum neutrum lumini contingit. Quod ſi fortè contingit, ſed propter paruitatem id nos fugit: profectò & interdiu & in aqua extingui lumen oporteret, & cùm gelu omnia obrigeſcunt, maximè tenebras exiſtere. Flammæ enim hoc híſque naturis & corporibus quæ deflagrant, contingit. In quibus facile eſt videre ab Ariſtotele ſatis quidem probari in aſpectu non dominari elementarem ignem patibilibus qualitatibus prȩditum, ſed hoc parum pertinere ad mentem Platonis, cuius minimè obſcura eſt ſententia de igne tertiæ ſpeciei, cœleſti ſcilicet lucente non adurente: Qui non à frigore ſed à tenebris reſtingui dicitur: non vt à contrariæ qualitatis habitu patiendo, ſed priuationi in eodem ſubiecto cædendo. Sic enim tenebras ad lumen ſe habere ipſe etiam Ariſtoteles nos alio loco docuit. Quo etiam modo Hipp.lib. de ſtructura hominis, viſum ait eſſe ex æthere, olfactum ex aëre: auditum ex igne: guſtatum ex humido: tactum ex terra. Sed hoc mihi in hac quȩſtione mirum eſt quòd animaduerto Galenum in philoſophādo Platoni & in re medica Hippocrati non minus addictum, quàm in Ariſtotele exagitando plerumque nimium acrem, libris de Decretis Hipp. & Plat. cùm in aſpectu ſpiritum facultatis videndi quaſi vehiculum conſiderat, aſſentiri Platoni volenti ſenſum hunc conſtare natura ignea, id eſt lucida & ætherea: qualem ipſius ſpiritus ille eſſe vult: eundémque nulla prorſus adhibita diſtinctione, lib.10. de vſu partium, cum Ariſtotele docere, oculorum naturam eſſe aqueam, ſdque confirmare ex iis humoribus quibus oculi ſubſtantia conſtat. Cùm tamen eiuſmodi diſtinctio facilis eſſe videatur & ad Platonem cùm Ariſtot. hac in parte ſine errore comparandum ſit neceſſaria. Dicamus itaque ad prioris quæſtionis explicationem in oculo duo ſpectari poſſe, ſpiritum lucidum ab animæ ſede influentem, & ipſius oculi corpus huiúſque temperationem ex ſuis humoribus & tunicis, accomodatam ad eam functionem ad quam oculus ipſe eſt comparatus & cuius primaria cauſa, vel potius primariū inſtrumentum in ſpiritu conſiſtit. Atque intelligamus Platonem il-

lius ſpiritus rationem habentem, dixiſſe aſpectum igneum, non adurentem. ſed æthereum & lucidum: Ariſtotelem autem propter eos humores qui in oculi corpore variis tunicis inuoluuntur, eundem dixiſſe aqueum. In qua varietate opinionum non tam fortaſſe diſſidentium quàm vulgo videntur, ſi in alteram partem omnino deſcendendum ſit, Ariſtoteli certè potius quàm Platoni hac in re aſſentiar. Si quidem hoc loco quæritur de diſtinctis inſtrumentis quinque ſenſuum externorum, de eorúnque cùm quatuor elementis comparatione. Non igitur in ipſo aſpectu ad ſpiritum in oculum influentem confugiendum eſt: ſed de cryſtallino humore in oculo ſpiritum per medium neruum excipiéte agendum. Aut ſi eius ſpiritus ratio in hoc ſenſu erat habenda: eodem argumento dicendum videbatur ſenſus omnes igneos eſſe, id eſt æthereos & lucidos. Quoniã ad omnia inſtrumenta, pro quorum varietate potiſſimum ſenſus externos diſtinguimus, portio quędam huius ſpiritus eandem originem habentis, influit. Cuius virtute rei obiectæ imago in inſtrumento excepta cùm adhuc corporea ſit, repurgatur & diuino quodam modo in incorpoream commutatur, talíſque ad animum tanquam ad iudicem, ab ipſo ſpiritu ſua origine communi & quinque ſenſuum externorum quaſi internuncio, defertur. Cur igitur non eodem iure auditum igneum quoque, id eſt æthereum eſſe dicemus? An quia aſpectus diuinitas maior eſt quàm ſenſuum reliquorum? Equidem facile concedam aſpectum ſenſum eſſe auditu longe puriorem, hoſque duos reliquis lõgè præſtantiores, quod etiam à Platone dictum eſt in Hippia maiore: in his tamen omnibus ſpiritum æthereum primarium inſtrumentum eſſe exiſtimo: ſed qui intentione remiſſionéque naturæ ſuæ diſtinguatur, prout in diuerſis ſenſibus magis minúſve cùm noſtro corpore cõmunicat. Quemadmodum apud Ariſto. omnia quæ ſunt ſupra regionem elementarem, naturam habent æthercam, ſed in hac puritate quadam maiore & minore differre dicuntur. Sic enim ille ſcribit cap. 4. lib. 1. Meteor. Corpus quidem diuerſum diſtinctúmque & ab igni & ab aëre cenſemus eſſe id quod ſupra eſt & ad Lunã vſque pertinet. Ita tamen vt iidem eius partem vnam per ſe puriorem eſſe, alteram minùs ſynceram putemus gradúſque ac diſſimilitudines habere, maximéque qua parte cùm aëre ac inferiore mundo copulatur. Sed de priore quæſtione ſatis: nunc ad alteram de modo videndi, veniamus. In qua quæ ſit Platonis ſententia antea dictum eſt: hanc verò quibus rationibus Ariſtoteles exagitare ſoleat, inquiramus. Hoc planè abſurdum eſt, inquit cap. 2. lib. de ſenſu, quod aiunt nonnulli aſpectum emiſſa ex ſe quadam natura cernere, permanaréque vſque ad aſtra: aut ad aliquem vſque terminum egrediendo, cùm aliena lu-

ce coniungi atque confundi, vt quibuſdã viſum eſt. Hoc enim præſtat dicere ipſum lumen initio cum oculo coniungi. Quamquam hoc etiam ſtultum eſt putare. Quid eſt enim lumen cùm lumine coniungi?aut qui tandem hoc fieri poteſt? Neque enim quæuis res cùm quauis coniungitur, & res quæ intus eſt cũ externa quo tandem modo, cùm membrana interiecta ſit? Eſt etiam in Topicis hæc ratio eidem familiaris, nos cernere aliqua re in oculo recepta, non inde emiſſa: quoniam eodem modo audimus, guſtamus, & odores rerúmque tactilium differentias percipimus. Omnium verò ſenſuum in obeundis propriis functionibus vna communis ratio eſſe videtur. De quo contra Ariſto. rationibus multis pro Platone diſputat Galenus lib.7. de Decretis Hippo. & Plato. Corpus quod videtur, inquit, duorum alterum, vel ex ſe ipſo ad nos aliquid mittit, quo cũ propriam etiam ſui dignotionem nobis oſtendit, vel ſi nihil mittit, vim aliquam ſenſiuam à nobis ad ſe vſque peruenire expectat. Vtrum verius ſit ita iudicabimus. Per pupillæ exiguum foramen inſpicimus. Quod ſi expectaret vt partem aliquam, aut facultatem, aut ſimulachrum, aut qualitatem ex corporibus extrinſecus obiectis ad ſe accederet, rerũ magnitudinem nullo modo perciperemus, verbi cauſa, vaſti alicuius montis. Tam magnum ſiquidem ſpectrum quantus ipſe eſt, in oculos noſtros ingredi oporteret. Quod penitus eſt abſurdum. Vt omittam interim quod vel vno eodémque tẽporis momento, etiam ſi innumerabiles eſſent qui viderent, ad ſingulos eædẽ imagines ferrentur. Si contra ſpiritus viſiuus exiret, nulla ratione poſſet tanta diffuſione dilatari vt omnes viſui expoſitas res circunfuſus complecteretur. Nam quid aliud eſſet quam illa commentitia Stoicorum gutta, quæ cum toto mari cõmiſcetur? Reſtat igitur adhuc vt aër circunfuſus tale inſtrumentum nobis ſit, quale eſt ſemper neruus in corpore. Siquidem eodẽ pacto aër nos ambiens à ſpiritus viſui occurſu, quo à Solis fulgore, affici videtur. Nam & ille ſupremo aëris termino cõtacto, ſtatim vim ſuam fulgidam in totum diſpergit, & noſtra per viſorios neruos acies progreſſa, ſpiritali ſubſtantia prædita, cùm in aerem incidit, primo appulſu in eum alterationem inducit: quæ longe latéque in continuum ſcilicet nos ambiens corpus, ſparſa, repente in totum diffunditur. Id quod etiam liquido in vi Solis ineſſe conſpicimus. In hac etiam quæſtione Ariſtotelem eodem loco inconſtantiæ arguit. Quanquam mihi, inquit, Ariſtoteles videtur vbi de refractione loquitur quæ à ſenſilibus ad nos peruenit, animaduertiſſe hanc abſurditatem: atque ideo minimè audere ea alicubi vti: ſed eam ſemper quaſi omni carentem probabilitate eludendo euadere. Nam cùm differit quo modo Iris efficiatur, quomodo item vel circa Solem vel

Galeni rationes contra Ariſt.

Lunam, qui obſolani vel anteſolani nominantur, exiſtant: tum quomodo in ſpeculis viſiones fiant, omnia hæc in refractionem viſionis refert: nihil intereſſe affirmans ſiue intuitum ipſum, ſiue aëris ambientis ex rebus quæ videntur, alterationes refringi ac reflecti exiſtimemus. Atqui ita meritiſſimè ipſum argueret quiſpiam: ſi nihil refert hoc an illo modo dicere, quid tu relicta tua vera opinione, aliena falſa vteris? In contrarium enim in præſentia tua tibi cędet cauillatio: cùm nullam cauſam tam abſurdæ decretorum mutationis adduxeris. In quibus quoniam ille grauiter Ariſtotelem exagitare videtur, & cum aliqua probabilitate ei inconſtantiam obiicere, quo vix quiſquàm in propoſito retinendo fuit conſtantior: pro eo pauca hoc loco dicenda ſunt, priùs quàm rei huius explicationem tentemus. Ac primùm quod ait per exiguum pupillæ foramen cùm rei magnitudo penetrare non poſſit, vix vnquam futurum vt aſpectus de magnitudine iudicet, ſi recipiendo in oculo, non emittendo videmus: ad id pro Ariſto. facilis eſt reſponſio. Non enim hic vult rem ipſam aſpectabilem in oculo excipi, ſed eius imaginem beneficio luminis excitatam. Per quam ſenſus interior de re non aliter iudicat, quàm intellectus vel ratio per vniuerſam notionem, de cōmuni natura quæ verè eſt in ſingulis. Quare vt oculus de montis magnitudine iudicet, minimè hanc reuera per pupillam ferri neceſſe eſt: ſed illius tantùm imaginem. Cur autem in diuino ſenſu oculorũ imago minima, imò ſi propriè loquimur, quantitatis expers, ingentem montis magnitudinem non poterit animo repręſentare, cùm idem penè pictorum ars per imitationem aſſequatur? Amplius etiam hoc mihi verè videor poſſe dicere, Galenum ipſum quod in ratione hac affert incommodi contra Ariſtotelem, ne in ſua quidem ſententia de modo videndi per emiſſionem vitare vllo modo potuiſſe. Nam cùm hoc illi datum fuerit vt aſpectu magnitudo montis alicuius ſentiatur, ab oculo aliquid ad ipſum montem ferri oportere: ſi ſenſus non eſt ſola ſentientis corporis alteratio, vt ille docet penè extrema pagina lib. 7. de Decretis Hipp. & Plato. ſed de ea ſiue in medio, ſiue in inſtrumento facta, animi iudicium: de magnitudine eius montis ad quem radius aſpectus delatus eſt, ſentiendo iudicari oportebit. Minimè verò iudicium hoc perficietur in ipſo monte, in quo radius ſiſtitur (quis enim hoc dicere audeat, niſi idem velit ſimul cum ſpiritu & radio animum quaſi peregrinari & ad montem deferri?) Quare erit hoc iudicium interioris animi: ex eóque dictum ab Ariſtot. capit. 2. libr. de Senſu, id quod videt, id eſt vt interpretor (quanquam repugnantibus nonnullis, qui de Cryſtallino humore vt primo & interiore aſpectus inſtrumento hoc intelligi volunt) quod de re aſpectabili iudicat, non eſſe in extremo

Ariſtoteles contra Galenum defenditur.

ttemo

tremo oculo, ſed interius quiddam. Quomodo verò animus de mõtis magnitudine iudicabit cùm ad montem radium aſpectus emiſerit, niſi hic etiam referatur, atque ſecum per pupillam quantumuis anguſtam, magnitudinis imaginem deferat? Vt verò hac in parte etiam ſuſpicione inconſtantiæ Ariſtotelem liberemus, non videtur valde laborandum. Siquidem cùm ille de iride diſputans cap. 5. lib. 3. Meteor. ſcribit nihil intereſſe hoc ne an illo modo aſpectum fieri dicamus: id non ita accipiendum eſt quaſi vtriúſque ſententiæ parem probabilitatem eſſe velit, aut eam probabiliorem quàm ex opticis eo loco repetit. Sed cùm illa de modo videndi per emiſſionem, recepta eſſet communi Opticorum conſenſu & Platonis authoritate firmata, neque in hac euertenda vellet laborare eo tempore, ne inſtitutæ diſputationis ordo perturbaretur: dixit nihil intereſſe hoc ne an illo modo nos videre dicamus. Vt ſignificaret tam commodè cauſas iridis explicari ab his poſſe qui affirmant nos videre per emiſſionem: quàm ab aliis qui hoc ipſum in receptione imaginis poſitum eſſe arbitrantur. Quod genus loquendi his familiare eſt qui in philoſophando non omnia vno loco docere volunt: aut de re eadem nonnumquam ex cõmuni opinione aliter loquuntur quàm cùm ad eius euerſionem, id agunt vt propriam ſententiam confirment. Neque fortaſſè in re propoſita verum eſt radium aſpectus à nube ſoli oppoſita ad ſolem reflecti, indéque accidere vt colorum varietas in iride appareat: ſed potiùs dum Solis radius partim in oppoſitam nubem, partim in terram huic ſubiectam, ac plerúmque vireſcentem emittitur, in illis triplicis coloris ſpeciem excitat, quæ deinde ad oculum eius qui nubem intuetur, ita defertur, vt in huius pupilla aliquid ſimile iridi poſſis intueri. Sed iſtud alterius loci eſt: Nunc verò hoc magis me mouet quòd capit. 2. libr. de Senſu, eo ipſo loco quo de modo videndi contra Plato. ex profeſſo diſputat, radij aſpectus relationem à corporibus ſpecularibus videtur admittere: quæ tamen niſi eundem radium priùs ex oculo in id quod pro ſpeculo eſt, emiſſum fateamur, non poteſt retineri. Quòd Democritus (inquit) aſpectum emphaſim ipſam, hoc eſt imaginis veluti apparitionem eſſe ait, non rectè ſentit. Hoc enim contingit propterea quòd oculus leuis & planus eſt: nec in ipſo oculo eſt, ſed in alio oculum vidente. Relatione enim id efficitur. An etiam ex hyppotheſi tantùm hæc diſputatio contra Democritum eſt intelligenda? Nempe vt ſignificet etiam ſi relatio radij aſpectus à ſpeculis admittenda ſit: minimè tamen per eam explicari potuiſſe cauſam propter quam pupilla, in qua velut in ſpeculo rerum obiectarum imagines apparent, vim videndi habeat. Quandoquidem hoc ipſi pupillæ accidit non quia videt, ſed quia ab

alio ipſa videtur. Quæ omnia quoniam ſic in partes contrarias cum aliqua probabilitate diſputantur: media quædam ratio tenenda eſt, in qua partim recipiendo, partim emittendo, aſpectum in nobis fieri dicamus. Eáque, vt mihi videtur, neque ab ipſo Galeno neque à veterum Academicorum vel Peripateticorum ſententia aliena. Nam vt à Galeno incipiam, hic emittendo nos videre ſic confirmat libr.7. de Decretis Hippocratis & Platonis. Spiritum quendam, inquit, per meatus neruorum opticorum ad oculos tranſuehi, cùm fabrica ipſa docere te poteſt, tum hoc argumento percipies. Videbis enim ſi claudatur alter oculus, alterius pupillam dilatari: ſi aperiatur, in naturalem ſuam magnitudinem redire. Neque illud dubium tam velocem exinanitionem & repletionem, non ab humore aliquo, ſed à ſpiritali ſola influente ſubſtantia effici. Nam quia vtrique hi meatus in vnum concurrunt (quod ex diſſectione euidenter patet) veriſimile eſt communem eum locum vbi vtrorúmque coitio eſt, ſuſceptum ſpiritum, dum alter oculus conniuet, ad alterum totum tranſmittere. Cui rei id vel maximè atteſtatur quod in ſuffuſis videmus. Quibus ſi altero oculo clauſo, alterius pupillæ foramen laxius apparet, indicat ſaluam adhuc inſpiciendi facultatem eſſe: ſi nihil eiuſmodi contingit, penitus interiiſſe. Oculum verò ex eiuſdem doctrina ſplendoris aliquid in ſe recipere à lumine & à rebus obiectis, indicant quæ commemorat capit.4. libro 10. de vſu partium, de Dionyſio Siciliæ tyranno: à quo qui ex denſa caligine carceris, in clariſſimam lucem educebantur, huius aſpectu occecabantur. Itémque de his qui cùm per niuem iter faciunt, huius candore grauiter offenduntur. Quæ certè contingere nullo modo poſſent, ſi oculus videndo emitteret tantùm, nihil omnino reciperet. Idem videtur de Ariſtotelis ſententia colligi poſſe ex capit.2. libr. de Somniis. Simul, inquit, illud perfici licet, aſpectum vt pati & accipere, ſic etiam aliquid efficere. In ſpeculis enim valde nitidis & ſplendidis ſi mulieres cùm menſtruas fluxiones patiuntur, ſpeculum intueantur: in ſummo ſpeculo quaſi nebula quædam cruorem imitans, naſcitur. Quòd ſi nouum ſit ſpeculum, non facilè ea macula detergitur: ſin vetus, faciliùs. Idque fit propterea quòd aſpectus non ſolùm ab aëre afficitur, ſed etiam aliquid facit & mouet: quemadmodum res illuſtres & magno ſplendore nitentes. Siquidem pupilla in iis rebus eſt quæ micant coloréque infectæ ſunt. Apertiùs hoc ipſum declarat Priſcianus Lydus capit.15. Comment. in librum Theophraſti de Anima. Multa in viſu, inquit, varietas accidit. Videtur enim extra prodire, propterea quòd circa ſenſibile agit. Quinetiam aliquid à re videnda ſuſcipere: quia videlicet illinc aliquid patiatur. Et amplius Marſilius

Ficinus in explicatione loci huius. Tres ſunt, inquit, præcipuæ regulæ ab Iamblicho traditæ in omni ſenſu firmiter tenendæ. Prima, aliquid fieri à ſenſibili in inſtrumentum ſenſus, quod neceſſe eſt illinc quodammodo affici. Quæ affectio tum paſſio eſt ab externis illata, quia inſtrumentum hoc, eſt corpus. Tum actio in inſtrumento reſultat: quia viuum. Eiuſmodi quidem actio quodammodo rei ſentiendæ fit ſimilis. Secunda regula, poſt hanc affectionem inſtrumenti quoquomodo viuentis, fit ſpecies quædam admodum ſpiritalior in ipſa animalis vita, accomodatior iam ad ſenſum, etiam ſenſibili ſimilis. Tertia, ad ſpeciei huius præſentiam expergiſcitur ratio quædam rei ſentiendæ priùs in anima latens: quæ experrecta congruit ſpeciei & per hanc affectioni & per affectionem ſenſibili foris poſito. Hæc quidem expergefactio atque congruitas, communiter eſt ſentire. Neque verò iſta omnia à Platonis ſententia ſunt aliena. Si quidem in Timæo indicat motum eum qui in ſenſu fit, conſtare emiſſione quadam per ſpiritum in rem obiectam: deinde relatione per medium corpus ad animum. Diurnum lumen, inquit, ſe applicat viſus radio. Tunc ea duo inter ſe ſimilia & concurrentia atque commixta quo oculorum acies diriguntur, ibi in vnius domeſtici corporis ſpeciem cohærent, vbicunque videlicet tam intimi quàm externi luminis fit concurſus. Totum igitur hoc propter ſimilitudinem, paſſionem eandem ſortitum, cùm quid aliud tangit vel ipſum ab aliò tangitur, motum huiuſmodi ad corpus omne pérque id ad animam vſque diffundens, ſenſum efficit qui viſus vocatur.
Nec in eandem ſententiam minùs apertum eſt quod eodem libro ſcribit de natura & varietate colorum. Eſt color, inquit, velut flammula quædam fulgórque à ſingulis corporibus emanans, partes habēns viſui ad ſentiendum accōmodatas. Cauſas verò ex quibus viſus gignitur, ſuprà tractauimus. Nunc de coloribus potiſſimum hoc pacto probabilia dicenda videntur. Quæ ab aliis delata partibus in aſpectum cadunt, partim minora, partim maiora, partim viſus ipſius partibus æqualia ſunt. Æqualia quidem ſentiri non poſſunt, quæ diaphana id eſt vtrinque perſpicua nominantur. Minora verò aut maiora partim diſcernere, partim contrahere viſum dicimus, inſtar eorum quæ acrimonia vel acuminè caliditateue linguam contrahunt vel diſcernunt. Atque ea quæ viſum ſic afficiunt, alba nigraue vocamus: quæ quidem paſſiones eorum ſunt quæ modò narrabam, & illorum quidem germana eadémque quodammodo, ſed in genere alio, diuerſa tamen propter has cauſas eſſe videntur. Sic vtique appellanda ſunt iſta. Quod viſum diſgregat, album: nigrum verò, quod congregat. Motionem profectò acutiorem alteriúſque ge-

neris ignis, incidentem diſpergentémque viſum vſque ad oculos, orbéſque ipſos oculorum meatúſque vi diuerberantem liquefacientémque ignem eſſe dicimus ex oppoſito obuiantem, cuius occurſu lachryma, corpus ex igni & aqua mixtum effunditur. Et vno qui de igne velut è coruſcatione quadam exiliente, altero verò penetrante, & ab humore extincto, varij creantur ex huiuſmodi mixtione colores: atque ipſam paſſionem fulgorem coruſcationémque vocamus: quòd re id facit, ſplendidum atque coruſcum. Horum medium ignis genus ad oculorum humorem perueniens illíque ſe miſcens, miniméque quidem coruſcum, ſed ex ipſa ignei radij ad humorem admixtione ſanguineum creantem colorem, rubeum nominauimus. Ex quibus manifeſtum eſſe videtur Platonem quoque voluiſſe de coloribus & corporibus coloratis aliquid ad oculum perferri in eóque, quando videmus, recipi. Quare conſtituendum eſſe videtur in oculorum ſenſu aliquid in animo recipi, nempe rei obiectæ ſpeciem per quam de ipſa re iudicet: ídque habere ſenſum hunc cùm reliquis commune. Et ab eodem radios ſpiritus animalis ſaltem in oculos emitti, vt in his imaginem obiecti corporis excipiant. Vtrùm verò etiam ab oculo per pupillam eoſdem radios ad obiectum peruenire oporteat, an ad pupillam rei aſpectabilis ſpeciem beneficio externi luminis deferri, indéque ab interno ſpiritu lucido ad animam tranſmitti, hoc eſt, meo iudicio, in quo Plato & Ariſtoteles reuera diſſentiunt, nec facilè conciliari ſe patiuntur. Cardanus libr. de animorum immortalitate pro Platonis opinione contra Ariſtotelem duo potiſſimum argumenta colligit: quòd ſi oculus patiendo ſolùm videret, nulla, inquit, cauſa eſſet propter quam qui acutè propè vident, longius videre non poſſunt. Nam in patiendo quælibet virtus ſufficit, modò inſtrumentum non ſit corruptum. At quòd acutiſſimè prope videant, hoc arguit inſtrumentum quidem oportunum, verùm ſpiritum exilem & imbecillum. Alterum petitum eſt ex perſpiciliorum (ſic enim ille nominat id quod aliis ſpecillum eſt) auxilio. Quod quidem tam euidens, inquit, non poſſet apparere, ſi videremus radiis ad oculum delatis. Nam iam facti debiles, tam breui interuallo non poſſent fortiores effici: ſed potiùs iuxta rem ipſam apponi deberent perſpicilia, quippe quæ radium ex initio à re prodeuntem validiorem efficerent. Cùm tamen contrà eueniat. Nam proximi oculis validos ſuſcipientes radios ob propinquitatem quadam ratione adaugent, vt virtus illorum diu poſſit perdurare. Quorum prius non incommodè fortaſſe explicabitur ſi intelligamus apud Ariſtotelem oculum ſimilem eſſe ſpeculo, rerum obiectarum imagines in ſe recipienti: hoc tamen

Rationes Cardani contra Ariſt.

ab illo differre, quod in ſpeculo nulla vis eſt animæ quæ ſpeciem receptam ad aliud tranſmittat, tanquam ad iudicem, quam oculo ineſſe, & ſpiritu contineri antea dictum eſt. Itaque vt ſpecies corporum ſpeculis obiectorum, ad certum vſque terminum diffunditur, intra quem omnia quæ exiſtunt, ipſo ſpeculo repræſentari poſſunt, non tamen ex æquo: ſed prout in illo toto interuallo gradus ſunt diſtincti, quæ verò illum terminum excedunt, in ſpeculo non apparẽt: ſic de oculo rerum obiectarum ſpecies in ſe recipiente dici poteſt. Præterea vt de ſpeculis provt ex diuerſa materia conſtant, variáque arte ſunt compoſita, quædam per maius interuallum, alia per minus rerum ſpecies recipiunt, eáſque ad viuum repræſentant: idem quoque de ipſo oculo debet intelligi. Poſterius autem de perſpiciliis nihilo plus ponderis habere videtur. Quoniam apud Ariſtotelem eodẽ modo dici poteſt ſpecies rerum aſpectabilium quę ad oculum feruntur, in illis colligi coëuntéſque præſtare, vt meliùs videamus: quo apud Platonem radij manantes ex oculis, in eiſdem vniũtur, atque videndi facilitatem præſtant. Iam verò de illo ſpiritu quam naturam habeat: & ſi corporeus, per quas vias & quomodo deferatur, magna inter Medicos contentio eſt, de qua ſic Galenus lib. 7. de Decretis Hippocr. & Plat. Vtrùm perinde vt in cauis cerebri ſpiritus continetur, quo euacuato totum animal ſtupidum redditur: ita quoque in ſingulis neruis ſpiritum quendam eſſe exiſtimandum ſit: vtrùm item ſpiritus is innatus inſitúſque maneat, atque illo qui à fonte promanat, tãquam nuncio quodam pulſatus excitetur: an inſitus quidem minimè ſit, ſed illo tempore quo membrum mouere, aut parte aliqua corporis ſentire volumus, de cerebro denuo influat, ego non poſſum abſolutè ita pronunciare. Sed in medium diſcutienda hæc proponantur. Quinetiam & illud; quomodo ſcilicet alteratio qualitatis in continuo corpore efficiatur: quam innuere videntur illi qui quandam ſine ſubſtantia vim influere dicunt: à quibus qualitatum per alterationem in continua corpora, facultatis & virtutis influxus appellantur. Quẽadmodum cùm à Solis ſplendore in ambientem aërem profecta quędam qualitas in totum huius corpus, Solis ſubſtantia immota permanente, diffunditur. Non igitur fieri poteſt, vt abſolutè, ſinéque vlla probatione pronunciemus, vtrùm è cerebro ita vis quædam per neruos influat ad membra, an ſpiritus ſubſtantia, vel vſque ad partes eas quæ ſentiunt & mouentur, perueniat, vt vehementer illam immutationem in eos perducat, quæ poſtea ad ipſius vſque quæ mouentur partes, diffundatur. De quo ſubtiliùs philoſophatur Marſilius Ficinus Comment. in Sympoſ. Plat. Sicut cor mundi Sol, inquit, ſuo circuitu lumen, pérque lumẽ virtutes ſuas ad inferiora demittit: ſic cor-

Spiritus in aſpectu quam naturam habeat.

poris noſtri cor motu ſuo quodam perpetuò, proximum ſibi ſanguinem agitans, ex eo ſpiritus in totum corpus, pérque illos luminum ſcintillas per membra diffundit quidem ſingula, ſed per oculos maximè. Ad altiſſimas quippe corporis partes, ſpiritus maximè cùm ſit leuiſſimus, euolat: eiúſque lumen per oculos cùm ipſi perſpicui ſint, atque omnium partium nitidiſſimi, vberiùs emicat. Quare etiam nōnulli faſcinandi vim ipſis oculis ineſſe crediderunt. Influat quidem ſpiritus hic ab animæ ſede ad omnes animales actiones motus & ſenſus, eſt neceſſe, idque per neruos, præſertim ſi hac in parte Galeno credimus: ſed copioſior influit ad aſpectum, quàm ad reliquos ſenſus. Ideóque idem Galenus obſeruat lib. 7. de Decretis Hippocr. & Platon. non omnibus neruis manifeſtam cauitatem eſſe datam, ſed opticis tantùm. Quanquam de hoc non ſatis definitam videtur habere ſententiam. Nam eodem libro primùm ſcribit omnium neruorum naturam triplici ſubſtantia conſtare, media quadam & intima, arborum medullæ ſimillima, per quam è cerebro haud dubiè ortū habentem, ſpiritum deferri vult: exterioribus præterea duabus, prima quidem quam è tenui membrana, altera quam è craſſa & dura exoriri compertum eſt. Deinde verò cùm incidit in comparationem aſpectus cum reliquis ſenſibus, in ambiguo hærere videtur. Quid igitur, inquit, nunquid ſicut per neruos viſiuos ſpiritus hic tranſmeat, ita in reliquis omnibus fieri ſentiendum eſt? An id in tenuiſſimis neruorum fibris concedi non poteſt? Neceſſe enim erit meatui illi circumiectum quoddam nerui, vel aranearū telis tenuius corpus excogitemus, adeò vt & ipſum quàm facillimè diſcerpi, & meatus in ſingulis, penè dixerim, momentis obturari queat. His de cauſis ego non omnibus meatus eſſe dādos crediderim. Sed diceret fortaſſe quiſpiam, ſi datur vt vnus omnino neruus ſine vllo foramine, facultates inferioribus mēbris ab origine traducat, dabitur etiam vt omnes. Quid igitur dicendum? cùm in exortu ſpinalis medullæ adeò ſenſui patens meatus, ſicut etiā in viſoriis neruis exiſtat? Quid aliud, niſi ideò factum eſſe, quoniā imbecilla cùm ſit virtutum facultatúmque traductio ad continua, præcipuè cùm vel maiora paulò fuerint, vel duriora, vel vehementiori aliqua alteratione indigeant, ſi ſubtilioris ſubſtantiæ quodantenus cum violentia & ictu immiſſio fieret, augeri alteratio ita poſſe videbatur. Dictum enim eſt, eam quæ à pleriſque virtutis facultatíſque diffuſio nūcupatur, alterationis eſſe traductionem. Atque hæc quidem de duabus propoſitis quæſtionibus ſatis multa dicta ſunt.

Subſtantia neruorum opticorū qualis.

2 Senſus oculorum, quia maximè diuinus eſt, hac qualitate vt maximè diuina indiget, ad exercendam functionem ſuam, ſicut ait Pri-

ſcianus Lydus cap. 14. Comment. in lib. Theophraſti de Anima. Eſt verò ipſum lumen quodammodo in eo à quo manat, vt in Sole,& in medio,vt in aëre vel aqua,atque etiam in obiecto,vt in colore,ratione quidem diuerſa: ſed ea tamen quæ ad communem vnum finem, nempe ad huius ſenſus functionem refertur. Quanquam in Sole magis propriè Lux quàm lumen appellatur: in quo affectio eſt vel proprietas eſſentiæ,in eo ipſo cui ineſt,per ſe aſpectabilis eadémque luminis cauſa:lumen verò quaſi lucis ſpecies vel repræſentatio: quæ in medio eſt,& in obiecto corpore colorato,vt cauſa cuius vi per media quæ interminata ſunt corpora, reipſa videre poſſumus colores qui obiectis corporibus terminatis inſunt.Sine eo verò neque oculus videre, neque color per medium aërem, vel aquam videri vllo modo poteſt.Sed hoc aliquando manat à vidente (ſicut anteà dictum eſt de his animalibus quæ noctu in tenebris vident) aliquando ab eo quod videtur:frequentiùs autem à quarto quodam corpore,ſecundum naturam vel in ſe lucente, ſua verò præſentia, vel ſubſtantiæ ſuæ radiis medium, quod Diaphanum, ſiue perlucidum appellant, illuſtrante. Quare actus & perfectio tam medij huius interminati,quàm coloris in corpore terminato, lumen eſſe dicitur. Sic enim hoc vt cum medio interminato comparatur, Ariſtoteles definiuit cap.7.lib.2.de Anima. Lumen,inquit,actus eſt & perfectio rei perlucidæ,qua ex parte perlucida eſt.Nam perlucida ex vi,modo & facultate ſunt: in quibus modò ipſum lumen,modò tenebrę ineſſe conſpiciuntur.Lumen autem quaſi color eſt naturæ tranſlucidæ,cùm eam ignis reipſa talem fecit,aut aliquid eiuſdem generis.Id quod naturis cœleſtibus contingit:in quibus aliquid vnum atque idē ineſt. Vt verò refertur ad corpora colorata,quæ terminata ſunt, ab eodem cap.5.libr.3.de Anima, dicitur facere,vt colores qui eſſe poterant,reipſa ſint.Non quòd omnino color non ſit niſi præſente lumine (quanquam ea quorundam fuit ſententia, ex qua dictum à Poëta,

- rebus nox abſtulit atra colorem.) Sed quia hîc reipſa videri non poteſt,niſi beneficio luminis. Eſſe autem hoc in medio aëre vel aqua ſuapte natura incorporeum, idem Ariſtoteles confirmat cap.7. lib.2. de Anima. Quid ſit tranſlucidum, inquit, quid lumen ita diximus,vt nec ignis huius natura eſſe intelligatur, nec omnino corpus, nec vllius corporis fluxio (ſic enim etiam quoddam corpus eſſet) ſed ignis,aut alicuius corporis eiuſdem generis, præſentia in re perlucida.Quare neque motus luminis alius eſt, quàm eius corporis ex cuius præſentia enaſcitur:neque quauis ratione dici poteſt, totum medium temporis puncto lumine illuſtrari. Nam quoniam circum terram Sol in temporis puncto non mouetur,ſed eius conuerſio diutur-

nitate aliqua indiget: neque certè lumen Solis in temporis puncto totius terræ ambitum illuſtrat. Quis enim dixerit illud ſimul diffundi in eam terræ partem quam incolimus, & in alteram quæ nobis eſt aduerſa? Sed ille ſupra nos, vbi ſuo motu excitatus eſt, certè eodem temporis puncto, atque omnino indiſtincto nos illuſtrat, & partem aëris ſupra nos cœlo viciniorem. In quo magna apparet inter ipſum lumen, & cæteras corporeas qualitates in agendo diſſimilitudo. Nam ſi ab igne per medium aërem calor ad nos deferatur, affici primùm oportebit partem aëris igni proximam: neque calor ad nos perueniet, niſi intermediæ aëris partes omnes continuato motu ab illo afficiantur. At luminis ratio eſt alia, ideóque cùm rerum aſpectabilium imagines ab illo excitantur, & ad oculum (ſi cum Peripateticis recipiendo videmus) per medium aërem vel aquam deferuntur: nihil eſt neceſſe illas gradatim medium percurrere. Ex quo aliud quoque accidit quod huic ſenſui eſt proprium, nempe vt obiecta quæ maxima inæqualitate ab oculo diſtant, eodem momento, ſi volumus, facilè videamus: non item ſimul audire incipiamus ſonos eos qui eodem tẽpore excitati ſunt de corporibus, quæ inæquali interuallo ab auribus ſunt ſeiuncta. Quod ad diſputationem de modo videndi contra Ariſtotelem traducit Plotinus cap. 3. lib. de Viſione. Magnum argumentum eſt, inquit, non propterea cerni ſenſibilium formas, quia iam aër illorum ſpecies per continuatam traductionem patiendo ſuſceperit: quòd ſubobſcura nocte ignis & ſydera horúmque formæ cernuntur. Neque afferet quiſpiam in aëre tenebroſo impreſſas ſpecies ſic ad oculum vſque continuari: alioqui non eſſent tenebræ, vbi ignis illuminando ſuam ſpeciem traderet. Quando etiam ſub profundis tenebris occulentibus ſtellas & ignem, horúmque lumen prorſus impedientibus, interim ex ſpecula facibúſque proſpicitur ignis, atque ex turribus quæ ſigna nauibus exhibent. Ex quibus idem concludit cap. 4. ſi natura pati poſſet medium inter oculum & rem obiectam, corporis omnino expers eſſe, ſolóque lumine hoc illuſtrari, tum futurum vt acutiùs multò cerneremus. Quoniam aſpectus ſolo lumine indiget: hoc verò corporibus quibus accidit, vt inter oculum & rem obiectã interponantur (cuiuſmodi ſunt aër & aqua) impediri videtur potiùs quàm adiuuari. Idque Plotinus ex Democriti ſententia, quam Ariſtoteles ſic exagitat cap. 7. libr. 2. de Anima. Color naturam pellucidam, inquit, vt aëra mouet: à qua cùm continuatur, ſenſus ſedes mouetur. Neque enim præclarè hoc Democritus cenſuit, ſi inanis eſſet, & vacaret corporibus locus inter nos & cœlum interiectus, cerni poſſe etiam formicam quæ eſſet in cœlo: hoc enim fieri non poteſt. Aſpectus enim tũ denique efficitur, cùm oculos res quæpiã mouet atque

impel-

pelli:quod cùm ab ipſo colore qui cernitur,fieri non poſſit,relinquitur,vt ab eo ſpatio afficiatur,quod eſt interiectum. Ex quo perſpicuũ oportere aliquid in medio eſſe locatũ. Quod ſi inane ſit,non dico acriter,ſed nullo modo quicquam cerni poſſit.Quod verò ſequitur de ſenſu atque cõiunctione luminis ex oculo manãtis cũ externo, pertinet ad intelligendũ quod antea diximus, de tertia ignis ſpecie lucẽte tantũ,non etiã adurente,quódq; monuimus pro Platone opponi poſſe,ei quod Ariſt.diſputat lib.de Senſu,futurũ, vt ſi ex oculis radij ignei in aërẽ frigidũ,aut in aquã incidant,in his à cõtrariis extincti non videant.Sed mirabitur fortaſſe quis,quod Alcinous adiicit de neceſſario concurſu duorum luminum ad videndi actum , cùm Platonici diſputent luminum permixtionem aut confuſionem omnino nullã eſſe,ex eóque huius qualitatis excellentiã colligant. De qua ſic Marſilius Ficinus in lib.Plotini de Viſione.Lumen nõ ſit,inquit,propria diaphani qualitate,quia neque ſuſcipitur paulatim,neque etiam retinetur:neque ſimul cum hoc inficitur,vel mouetur:neque confundũtur inter ſe lumina,neque cũ cæteris commiſcentur. Non confundi apparet ex eo,quòd ſi tribus luminibus corpus vnicum opponatur, tres in oppoſitum vmbræ reſultant:quoniã ibidẽ tria lumina ſunt diſtincta.Præterea ſi tribus candelis opponatur ingens tabula,in cuius medio ſit foramen,tria lumina in oppoſitũ inde reſiliũt,aliud quidẽ in rectũ,alia duo è trãſuerſo ſe inuicẽ interſecãtia, non cõfuſa. Qualis igitur hæc erit apud Alcinoũ duorũ luminũ coniunctio? vt ſcilicet quãuis eorum ſpecies omnino diſtinctæ permaneant,concurrant tamen in vnam cõmunem actionẽ, eam ſcilicet qua imago de obiecto excitatur,& per mediũ ad ipſum oculũ defertur.Quod neque lumen medij per ſe,neque ſolus radius aſpectus, vt Plato ipſe arbitratur,poteſt perficere. Quare coniunctis, vel etiam vnitis quodãmodo virtutibus opus eſt:per quas lumen medij excitat de obiecto ſpeciem aſpectabilem, & radius aſpectus de medio hanc amplectitur, atque ad oculum perfert.Sic enim antea obſeruauimus etiam in Platonis ſentẽtia videre,nos partim emitendo,partim recipiendo.

3 Idcirco noctu quàm interdiu,& in tenebris potiùs quàm media luce,ſolemus eſſe ad ſomnum propenſiores:quod etiam Ariſt.obſeruat Probl.7.Sect.6. Quanquam enim ſomnus affectio ſit,quæ(vt hîc docet lib.de Somno) in interiorẽ,ſiue communem ſenſum primò cadit,deinde in externos:tamẽ quia media luce ſenſus externi habent præſentia multa obiecta, quibus ad ſuã actionem inuitantur, interno quieſcere omnino nõ eſt facile.Adde ꝙ noctes diebus frigidiores eſſe ſolent & humidiores:his autẽ qualitatibus ſomnus cõciliatur.Priorem rationẽ idẽ Ariſtot.ſicexplicat Prob.15.Sect.33.Quinetiam,inquit, cur dormiamus hæc eadẽ ratio.Cùm enim vigilia motus ſit,qui mẽbra ſentiendi officio accõmodata, magis cùm vigilamus , exercet:conſtat ſomnũ poſſe accidere cùm eadẽ illa mẽbra quieſcunt.Cùm verò vis ignea ſit quæ membra corporis noſtri mouere poteſt,&

hæc intus ſe contrahat, circumſiſtat in ſomnis, caput relinquens, quod ſenſus omnes continet: tunc maximè ſenſuum ſedes quieſcere poſſunt. Quæ quidem res cauſam affert dormiendi. Sed in ſententia quam Alcinous hoc loco Platoni aſcribit, id dubitationem aliquam habet: quòd cùm ex oculis fluentes radij non modò lucidi ſint, ſed etiam calidi, (hoc enim Plato facilè concederet: etiam ſi eos neget adurere) illis ad cerebrum noctu collectis, & in interiora receptis, hoc magis videbitur incaleſcere. Quoniam ſolet eſſe maior vis cuiuſque qualitatis in agêdo vnitæ, quàm eiuſdem diuiſæ: eáque ratione ventres hyeme natura calidiores ab Hippocrate eſſe dicuntur in Aphoriſmis. Quomodo igitur noctu quàm interdiu maior erit ad ſomnum propenſio, ſi vt Galenus arbitratur, naturalis ſomnus eſt à refrigeratione ſpirituum animalium in cerebro? An iſtiuſmodi refrigeratio non tam in interioris ſenſus ſede eſt intelligenda, quàm in viis per quas ſpiritus ab illa influens ſe externis ſenſibus communicat? Has autem ille primum deſerit in ſomno, nonnunquam adhuc vigentibus his, quæ ad interiorem ſenſum pertinent. Quanquam verò Ariſtoteles ſedem primi ſenſus in corde ponens, nô poſſit fortaſſe de cauſis naturalis ſomni dicere omnino vera: at certè ea dicit quę maximè inter ſe conſentanea. Siquidem vult libro de Somno & Vigilia, vaporē eum qui refrigeratus ſomnum parit, de cibo qui in ventriculo coquitur, ad cerebrum excitari, ſed non priùs ſomnum facere quàm Euripi more, vt ait, vltrò citróque commearit, & in illo refrigeratus ſuo pondere ad cor, vt caloris fontem, deſcēderit, deſcendendóque à ſuperis partibus calorem reuocauerit. Quod cùm acciderit, tum has ſpiritu (in eo enim eſt caloris ſubſtantia) quo ſuſtinebantur, deſtitutas, ſuo pondere premi: vt quæ animalia ſomni cupiditate tentantur, ea nec caput erigere poſſint, nec palpebras attollere. Hæcque eodem loco ille illuſtrat tam populari ſimilitudine ex pluuiæ cauſis repetita, vt vix vlla Phyſiologiæ parte dixiſſe videatur magis conſentanea ſuæ ſententiæ de animæ ſubſtantia vna, huiúſque ſede in corde. Et tamen in quæſt. de Somno, Gal. lib. 4. de cauſ. Sympt. negat hunc, non ſolùm cōſentanea, ſed etiam probabilia dicere potuiſſe. Quanquam Ariſtoteles, inquit ille, ad ratiocinandum ſit vehementiſſimus, & ad diſputationem quocunque velit probabiliter perducendam maximè potens, tamen cur capite repleto primus ſenſus, ſi is, ſicuti ipſe exiſtimat, in corde ſedem habet, quieſcat, nihil probabile potuit reperire.

4 De ſomno & inſomniis in hoc contingentibus, ſic Plato in Timæo. Si profundus ob multam quietem motuum, nos occupet ſopor, exigua ſequuntur inſomnia. Sin vehementiores aliqui motus quaſi vigiliarum reliquiæ, relicti ſint, quales quidem & qualibus ex locis hauſtæ reliquiæ ſunt, talia ſomniorum ſimulachra naſcuntur, eorúmque nobis expergefactis reſtat memoria. Quam ſententiam pluribus explicat Ariſtotel. cap. 3. libr. de ſomniis. Ex quibus illud perſpici licet, inquit, non ſolùm vigilantibus motus eos, qui ab iis ſenſibus, qui extrinſecus obiecta ſentiunt, quique in externis corporis partibus inſunt, gignantur, incidere, ſed etiam tum cùm affectio illa, quam ſomniū vocamus, exiſtit, imò verò tū maximè ſe offerre. Interdiu enim cùm ſenſus intenti ſunt & occupati vnà cum mente, expelluntur obruuntúrque, vt paruus ignis à magno, & à magnis parui dolores ac voluptates. Cum autem nihil agunt & quieſcunt, tum exiguè videntur. Noctu verò quia otioſi ſunt illi ſenſus, qui per ſingulas corporis partes ſunt diſperſi, nec ipſi quicquam agere poſſunt, quod calor ex ſummis membris in intimas ſe regerit, ad ſenſus fontem & principium delabuntur, túmque euidentiores fiūt, omni perturbatione ſedata. Sic autem quemque motū in animo gigni continenter exiſtimare debemus, vt vertigines illæ quæ per ſumma a-

quarum currere ſolent: quæ ſæpè ſui ſimiles permanent, interdum ab aqua curſum alium accipiente mutantur. Itaque poſt cibum & admodum pueris, vt infantibus,ſomnia non incidunt: quia multa fit tum agitatio vehemẽnſque motus,propter tum calorem quem cibus gignit. Quocirca quemadmodum aquam aut alium humorem ſi quis vehementer bacillo commoueat, interdum nullum ſimulachrum videtur, interdum videtur quidem, ſed omnino inflexum & deforme,vt aliud atque aliud eſſe videatur,ſedata autem & tranquilla aqua,purum & illuſtre videtur:ſic in ſomno viſa & motuum reliquię quę à ſenſibus eueniunt, nonnunquam à maiore quodam motu quem dixi, omnino obruuntur, interdum verò turbulenta quædam viſa & prodigioſa & ingrata ſomnia videntur, vt furentibus,febre laborantibus & ebriis. Hæ enim perturbationes cùm ſpiritus plenæ ſint,magnum & motum & tumultum afferunt. Cùm verò tranquillus eſt & ſecretus ſanguis in iis animantibus quæ ſanguinem habent, motiones ſenſorum,quæ integræ ſeruatæ ſunt à quoquã ſenſuum,quieta & ſedata ſomnia ita efficiunt, vt aliquid nobis appareat, videamúrque ab iis quidem quæ aſpectu delabuntur,videre,ex iis autem quæ ab auditu,audire. Quod fit etiam in cęteris ſenſibus eodem modo. Quod vero Plato ſuperiore loco ſcripſit vigiliarum reliquias quales & quibus ex locis hauſtæ ſunt,talia ſomniorum ſimulachra parere,non ſolùm ex eo intelligendum eſt quod Cicero ait in Somnio Scipionis,ferè cõtingere,vt cogitationes ſermonéſque noſtri, pariant aliquid in ſomno tale,quale de Homero ſcribit Ennius,de quo videlicet ſæpiſſimè vigilans ſolebat cogitare & loqui:ſed de eo potiùs quod in ſomniorum varietate naturalẽ quandam ſignificationem habemus, vel antecedentis perturbationis, vel cibi atque potus, vel humoris in nobis dominantis. Quæ omnia pro varietate temporum, in quæ nox eſt diuiſa,ita diſtinguit Cardanus cap.44.lib.8. de rerum varietate. Aut enim ſomnia,inquit, initio noctis & cum ſanitate cõtingunt,mutantúrque pro mutatione ciborum,& tunc à cibis proueniunt. Bonum igitur eſt in his perſeuerare,quæ iucunda pariunt ſomnia & abſque perturbationibus, ab iis autem abſtinere,quæ triſtia & terribilia,& cum grauitate ac impedimẽto. Si verò iuxta mediam noctem & cum perturbatione, perſeuerántque diu,nec tamen eiuſdem ſunt argumenti,tunc humores ſignificant. Si igitur iucunda ſunt & cum leuitate,non oportet mutare corpus:ſi cum timore, triſtitia & grauitate, cibum minuere nutrientem, purgare corpus.Si verò iuxta diluculum,lõga,clara,nec tum diu perſeuerãt,ſed vel vna vel altera die,à cœli imaginibus fiunt imminentiáq; portendũt. Atque hæc poſtrema vt veritatis ſignificationem habeãt,hominẽ decet eſſe ab animi perturbationibus vacuum,bona mente,tũ verò cibo mediocri, ac ſimplici ventrem, in veritatis cognitionẽ intentũ, nullo animi affectu ſuperatũ.De altera verò interpretatione ſomniorũ ab humoribus,qui in noſtris corporibus abundant,manantiũ,ſic Gal.lib.de præſagiis ſumendis ex inſomniis. Si quis incendiũ per ſomnũ videat,inquit,eũ quidẽ flaua bile infeſtari ſignificatur. Si verò fumũ,aut caliginem,aut profundas tenebras,atra bile grauatur:rurſus ſi imbres ſomniat,ex eo frigidã abundare humiditatẽ in tali corpore intelligitur: ſicut qui niuẽ,qui glaciẽ,qui grandinẽ,hic phlegmatis humidi plenus eſt. Si quid etiã diuinitatis ineſt poſtremo ſomniorũ generi, quod extrinſecus vt à Deo,vel ab ipſo cœlo,cœleſtibúſque virtutibus immittatur,id quanquã etiã vigilantibus poſſit apparere,in dormiẽtibus tamẽ efficacius eſſe ſolet. Quia interior animus in iis abſtractior eſt à ſenſibus,ideóque paratior ad recipiendas imagines,quę influunt,vel ab intelligẽtiis,vel à corporibus cœleſtibus. In vigilantibus autẽ,quia animus agitatur impreſſionibus rerum ſenſiliũ,illas cœleſtes non facilè excipit.

oculorum partem in leuam ſpeculi, leuámque in dextram detorſit. Quòd ſi ſpeculum ad vultus longitudinem conuertatur, vultum reddit reſupinum: cùm ſuperior luminis pars ad inferiora, inferior verò ad ſuperiora vertitur. In quibus hoc iã pro rato Plato vſurpat, quod ex illo antea poſuimus, videre nos per emiſſionem radij aſpectus in rem obiectam: ex eóque docet accidere, vt radius eiuſmodi pro varietate eorum, quibus excipitur, variè etiam afficiatur. Siquidem hic per ea corpora quæ interminata ſunt (talia verò ſunt quæ diaphana nominantur) penetrat: ſed non per omnia pari facilitate. In terminatis autem ſe habet duobus modis. Nam ſi aſpera ſunt & inæquabilia, vt ſaxa, lateres, & ſimilia, ſiſtitur quidem, ſed propter inæqualitatem diſſipatur. Si autem omni ex parte æquabilia ſunt & terſa, propter horum duritiem cum opacitate & denſitate coniunctam, ſiſtitur in ſuperficie: ac propter æqualitatem & leuitatem ſeruatur. Sed quia in hac æqualitate non poteſt cõſiſtere, ad oculũ reflectitur: eóq; fit vt in tali corpore ſpeculi rationem habente, nos videre videamur. Quanquã non omnes hanc rationem eorũ quæ in ſpeculis apparent, admittunt: ſed vt ait Seneca cap.5. lib.1. naturalium Quæſtionũ, omnino de illis duæ opiniones ſunt. Alij enim in iis ſimulachra cerni putant, id eſt corporũ noſtrorum figuras à noſtris corporibus per aërem ſparſas & in illis exceptas. Alij cũ Platone aiunt nullas reuera imagines in ſpeculo eſſe, quemadmodũ neq; in iride colores, ſed ipſa aſpici corpora, oculorũ acie retorta & in ſe rurſus reflexa. Quam ſententiam ſequitur Alexander problemate 129. lib.1. Quam ob cauſam, inquit, in ſpeculis & aquis dilucidis noſtrã ſpeciem conſpicere valemus? Quoniam oculorum radij profecti in corpora quæ nobis ſplendida obiecta ſunt, refranguntur ac ſuam repetunt ſedem. Speciem enim noſtrã iam habent obiectam, poſtquã refracti ſunt: itaq; illam cõſpiciunt. At, inquiet aliquis, quo modò reflectitur radius, ſi corpus non eſt? Reflexio enim affectio corporis eſt, aut dimenſionis, quæ non eſt niſi in corpore. An aër qui radium excipit reflectitur: ſecúmq; radium à ſpeculo ad oculum refert? Ipſe certè radius eſt qui reflectitur à ſpeculo: quoniam hic, non aër, in ſpeculũ ab oculo ferri dicitur. Per rationis autem ſimilitudinem reflecti dicitur, quemadmodum & moueri, cùm ab oculo in obiectum fluit: non aliter quã radij qui à Sole in terram manant. Ex quo accidit vt quo ille imbecillior eſt, eo faciliùs ab obiectis quæ minùs reſiſtunt aut etiã ſuapte natura interminata ſunt, reflectatur. Quod in quodã ab Ariſt. confirmatum eſt cap.4. lib.3. Meteor. Cui iter facienti, quia aſpectũ imbecilliorem habebat, imago quæ aduerſum intuebatur, præire videbatur: idq; accidebat quòd aſpectus in eũ referretur. Sic enim, inquit, Ariſt. imbecillis & omnino tenuis præ infirmitate erat, vt ei ſpeculi locũ etiam aër proximus, ſicut is qui remotus & craſſus erat, præberet, nec repelli poſſet. Quod verò attinet ad locũ alterum de variis ſpeculorũ imaginibus, in eo artis vis maximè eſt admirãda. Quædã enim corporis obiecti magnitudinem exactè æquare videntur, nonnulla maiorem referre quàm reuera ſit, alia minorem. Quædam etiam rectã corporis figurã repręſentant, alia inuerſam. In pleriſque magna oris diſtortio apparet, in aliis verò nulla. Cuius varietatis cauſam ex Platone referre licet primũ ad ipſius ſpeculi figuram, deinde ad eiuſdem ſitum & oculi intuentis, motum. Aliter enim res repræſentantur in ſpeculo plano, ſcilicet ferè ſub imagine pari eadémq; recta: aliter in concauo, plerumq; maiores & inuerſæ: in conuexo verò & quaſi tumente, ferè minores. In ſitu autem quanquã non ſit facilè in pleriſq; ſpeculis partem ſuperiorem ab inferiore diſcernere, quędam tamen intueri licet quæ modò elegantẽ imaginem repræſentant, eadẽ verò ſi poſteà paululum inuertantur, figurã aliam referent, vel ipſo aſpectu horrendã.

ditur, & in odoratu, de odore per narium venulas ad ea quæ circa vmbilicum ſunt defluente, id ita accipiendum eſt, vt ex veterum conſuetudine arterias venas appellet & ſanguinem eum intelligat, cum quo in illis ſpiritus eſt coniunctus. Quanquam enim apud Galenum ſpiritus in arteriis vitalis ſit, in neruis animalis, hicque poſterior ſolus pro primo ſentiendi inſtrumento: tamen non ſine aliqua ratione Plato voluiſſe videtur, ſpiritum hunc animalem à corde per arterias cum tenuiſſimo ſanguine, eóque ferueſcente, ad cerebrum elatum & huius frigore temperatiorem factum, rurſum in omnes corporis partes per eaſdem vias refluere, & adiuuantibus neruis motum & ſenſum corpori dare. Vt his non dicatur ineſſe prima vis efficiendi motum & ſenſum, ſine his tamen illa cōſtare non poſſit. Nam in ſententia Galeni duo ſunt, quibus non facilè ſe poteſt explicare: nempe quo modò per neruos natura ſua manifeſtéque ſolidos (ſi modo opticos exceperis qui nonnihil videntur habere, concauitatis ratione mediæ ſubſtantiæ mollioris) ſpiritus corporeus & cerebri frigore fortaſſe concretior factus, tanta celeritate ad motum & ſenſum feratur: & qua ratione ex arteriis ad cerebrum aſcendentibus, plexu retiformi exceptus, à ſanguine cum quo erat in illis permixtus, ſeparetur: & per quas vias ab eiuſmodi plexu, cùm origine neruorum de cerebro deſcendentium, communicetur. De quo nos pluribus aliquando diſſeremus commentario in poſteriorem partem noſtræ deſcriptionis phyſicæ.

7 De odoris natura, déque odoratus imbecillitate in nobis, ſic Plato in Timæo. Circa narium vim, inquit, ſpecies non ſunt. Semigenia enim odorum natura: Speciei verò nulli competit odorem habere: ſed noſtræ circa hæc venæ ad terræ & aquæ genera anguſtiores ſunt, ad ignis verò aeriſque genera, latiores. Quocirca nemo vnquam iſtorum aliquem ſenſit odorem: ſed in madefactione quorundam, vel putredine, vel liquefactione, vel euaporatione gignuntur odores. Cùm enim in aërem aqua, vel aër in aquam tranſit, in medio iſtorum odores fiunt: omníſque odor aut fumus eſt, aut caligo. Sed horum quod ex aëre mutatur in aquam, caligo: quod ex aqua in aërem, fumus. De huius ſenſus imbecillitate in nobis, idem ſcribit Ariſto. cap. 9. lib. 2. de Anima. De odore, inquit, eáq; re quæ odoratum mouet, diſſerere difficilius eſt quàm de ſuperioribus. Neque enim perinde perſpicuum quid ſit odor, vt quid ſonus, quid lumen, quid color. Idque eo fit quòd non ineſt in nobis acer hic ſenſus: ſed eo à multis animantibus vincimur. Remiſsè enim homo olfacit, nec quicquam eorum, quæ odorem efflant, percipit ſine dolore aut voluptate: quòd non ſit in eo ſubtilis hic ſenſus. Imbecillitatis autem cauſa ex eodem hæc reddi poteſt. Quod cùm homo cerebri copia vincat reliqua animantia (præſertim ſi hæc ex totius corporis comparatione ſpectetur, ſicut Ariſto. docet cap. 7. lib. 2. de partibus animalium, & cap. 5. lib. de Senſu) cúmque cerebrum omni quidem animali ſua temperatione frigidum ſit & humidum, ſed in homine præſertim, ſicut excrementorū frequentia & copia in hoc arguit: eradiacens, vel etiam in illo ſitum odoratus inſtrumentum, quod moderatè calidum & ſiccum eſſe debet, tali conſtitutione læditur, & ad percipiendas odorum differentias, ineptius redditur. Ex quo contingit quod alio loco obſeruauimus, vt quibus hominibus cerebri temperies paulò calidior eſt & ſiccior, hi ſenſus huius præſtantia reliquos vincant, iidémque ferè minùs acutè cernant & reliquis ſint ingenioſiorés. Quòd talis cerebri conſtitutio, rerum imagines vi caloris celerrimè excipiat & eaſdem ratione ſiccitatis, conſtantiſſimè retineat: calor autem & ſiccitas oculis natura aqueis aduerſentur. Cùm verò præſtantia ſenſuum in duobus ſit poſita, vel in eo quòd per ma-

ius interuallum res obiectas percipiant, vel quòd perfectius ſubtiliúſque per vnũ & idem medium rerum differentias diſcernant: priore modo homo ab aliis permultis animalibus in odoratu vincitur, poſteriore eiſdem ſuperior eſt, vt colligi poteſt ex cap. 2. lib. 5. de Animalium ortu, & ex eo quod idem docet cap. 5. lib. de ſenſu, homini eſſe proprium vt recreetur odoribus, qui per ſe ac vi ſua voluptate afficiunt: quales ſunt qui efflantur è floribus, quique ab alimentis ſunt ſeparati. De odoris verò natura idem Ariſto. contra Platonem ita diſputat eodem loco, omnes, inquit, cùm de odore dicunt, ita ſentiunt, vt alij vaporem, alij expirationem, quidam vtrumque eſſe ponant, quorum vapor humor quidam eſt: expiratio fumi ſpeciem gerens, aëris & terræ communis eſt: & ex illo aqua conglobatur & cogitur, ex hac quoddam terræ genus. Sed fieri non poteſt vt odor horum alterutrum ſit: cùm præſertim vapor ad aquam pertineat, & exhalatio fumi ſpeciem præbens in aqua non poſsit exiſtere: cùm tamen odoratui in aqua locus relinquatur. Præterea cùm exhalatio eodẽ modo quo fluxio dicatur, profectò ſi odor fluxio non eſt, neque exhalatio rectè eſſe dicetur. Tandémque concludit odorem nõ eſſe fumidam exhalationem igneam, vel aëream, ſicut de illo vulgo exiſtimari ſolet. Quoniam non in aëre modo is percipitur, ſed etiam in aqua, ſicut piſces apertè declarant, qui ad paſtum odore allecti accurrunt, in aqua autem nullus aer eſt, inquit ille, ſed cùm ineſt ſtatim eminet: ignis verò multo minùs. Sed quia aër & aqua humida ſunt elementa, odórque omnis caloris vim habet, idcirco in humore ſiccitatis affectionem eſſe quandam, quæ prius quàm odoratum reipſa moueat, per aërem diffunditur & per aquam, propter naturæ ſimilitudinem, quaſi diluitur.

8 Saporum differentias ex agendi facultate & modo, ſic Plato diſtinguit in Timæo. Tenduntur, inquit, à lingua venæ ad cordis ſedem saporum nunciæ. In quas ſi quæ ita inciderint, vt humidam carnis mollitiem penetrantia, terreſtri ſua natura modicè liquefacta, venas ipſas contrahant arefaciántque, ſapores eiuſmodi pariunt. Videlicet ſi aſperiora ſunt, acerbos acréſque, ſin aſpera minus, auſteros & ponticos. Quæ & illas purgant & ſi quæ linguæ inhæreſcunt, abluunt: ſi vltra modum id faciant naturǽq; illius nonnihil liquefaciant, qualis eſt in nitro potentia, amara nominantur. Sin autem vim nitro temperatiorem habent leuiúſque abſtergunt, ſalſa ſine amaritudinis aſperitate, magiſque amica nobis apparent. Quæ applicata oris caliditati, ab eóque mollita & feruefacta, viciſsim feruefaciunt ſuáque leuitate ſurſum ad ſenſus capitis eleuantur, ſuóque attractu ſingula diuidunt, propter huiuſmodi vires acuta vocãtur. Quòd autem dulcem ſaporem reliquis omnibus contrarium Alcinous eſſe ait, id ex eo intelligendum eſt, quod apud Platonem, ſicut & apud Galenum, hic in varietate ſaporum pro medio eſt. At in omni contrarietate medium cum vtrouis extremo comparatũ, alterius contrarij rationem obtinet: vt etiam Ariſto. docuit in phyſicis. De quo ſic Plato in Timæo. Omnibus quæ de his dicta ſunt contraria paſsio, à cauſa contraria proficiſcitur. Quando verò ingredientium qualitas humida eſt, linguæ qualitati naturaliter concors & cõſentanea, ac lenit molliſque eam, contractámque demulcet aſperitatem, & quæ præter naturam contracta vel ſparſa fuerunt, relaxat vel colligit, ac ſummatim naturalem ſingulis reſtituit habitum: ſuaue huiuſmodi omne amicúmque eſt omnibus, violentarum quoque paſsionum medicina atque remedium, dulcéque vocatur. Apud Ariſt. autem de dulci idem dici non poteſt. Quoniam in ſaporum differentiis eo non tanquàm medio, ſed vt extremò altero vtitur: cui amarum opponit. Ideóque in eorũ diuiſione hoc inter Platonem, quem Galenus ſequitur, & Ariſtotelem intereſſe alio loco obſeruauimus.

ſeruauimus, quod hîc in extremis differentiis ponit dulce & amarum, rationem habens vel ſenſus, quem duo hæc extremo quodam modo afficiũt, in eòque longiſſimo interuallo à ſeinuicem ſeiuncta ſunt, vel nutritionis: in qua quod dulce eſt maximè nutrit, quod amarum omnium minimè. Galenus autem hæc referẽs ad temperamenta corporum, quibus inſunt & quorum ſigna ſunt, acre & acerbũ pro extremis, dulce pro medio eſſe vult: quia hoc naturæ maximè tẽperatæ indicium eſt, acre calidæ, acerbum frigidæ. Sed ad Platonem redeamus. Hic quanquam in rebus omnibus explicandis figuris, quas à Pythagoreis acceperat, valde ſit delectatus, ſaporum tamen differentias ex ſenſuum affectionibus, quàm ex illis maluit diſtinguere. Democritus autem cõtrà, ſingulis ſaporibus propriam figuram attribuit, ſaporémque dulcem appellauit, qui rotundus amplúſque eſt: acerbum, qui figura magna perficitur: aſperum, qui multis angulis diſtinguitur miniméque orbiculatus eſt: acutum qui mole conſtat acuta & nucis pineæ ſpeciem gerit, & incuruus, tenuis, nullóque orbe conglobatus eſt: acrem qui orbiculatus, tenuis, angulatus & incuruus eſt: ſalſum qui angulatus, magnus diſtortúſque eſt & cruribus paribus conſtat: amarum qui rotundus, leuis atque diſtortus, parua cum magnitudine: pinguem qui tenuis, rotundus paruúſque. Quod obſeruat Theophraſtus cap. 1. lib. 6. de cauſis plantarum: & in eodem Democritũ Ariſt. exagitat. cap. 4. lib. de ſenſu. De ſaporum autem differentiis ſic Theophraſtus cap. 4. lib. eiuſdem, Saporum genera, inquit, ſeptem eſſe putantur, ſicut & odorum atque colorum. Hoc ita tamen verum erit, ſi ſalſum non alium quàm amarum poſueris: quemadmodum & ſi fuſcum, non alium quàm nigrum. At ſi ſecernas, octauum hunc eſſe neceſſe eſt. Quippe dulcis, pinguis, amarus, auſterus, acris, acutus, acerbúſque numerantur, ſalſúſque octauus ſubiungitur. Sunt qui vinoſum quoque adiiciendum putarunt. Fructibus enim compluribus ineſt & in terra nonnunquam talis comprehenditur ſapor. Adhæc lactis ſapor redigẽdus ad dulcem, minus apparet. Hic enim interdum tanquàm ſpecies dulcis obiici poteſt. Nec verò vini ſaporem tribuere alicui facilè eſt: ſed ſui generis is quoque eſſe videtur, qui & dulcem & acerbum & auſterum poſſit recipere. Verùm hoc nihil forſitan refert ad ceterorum contemplationem. Numerus autem ſeptenarius præcipuus eſt & naturæ familiariſſimus. Galenus Platonis locum, quem nunc ſequitur Alcinous, interpretatur cap. 28. lib. 2. de facultatibus ſimplicium medicamentorum, cum eodémque Theophraſti diuiſionem ſic comparat. Plato duos ſapores, inquit, memorat eiuſdem ſpeciei, ſed in ratione maioris ac minoris differentes. Eorum vnum auſterum, alterum acerbum nominat. Porrò acerbus illius intentione prouenit, ſicut & ipſe Plato ſignificauit. Atque hos pro vna ſpecie numerabimus. Altera ſpecies eſt eorum, qui illis oppoſiti ſunt, nitroſorum videlicet, ſalſorum & amarorum: in quibus etiam amarus ex nitroſi prouenit intentione. Salſus verò aut nitroſo imbecillior, aut aſtrictionis quoque aliquid aſſumens. Deinde à Platone acris expoſitus eſt, mox acidus, poſtremò dulcis. At à Theophraſto additus eſt vnctuoſus ſiue pinguis: à Platone quidem in ſermone de propriis linguæ ſenſoriis prætereitus, verùm paulò ante plantarum ſuccis aſcriptus: vbi vinoſum ab oleoſo & melleo diſcernebat. Vbi autem ad ſenſus guſtoria tranſit, protinus dulcem memorauit. Nihil enim retulerit dulcem an melleum dicas: velut nec pinguem an oleoſum. Omiſit autem pinguem, vt qui ad guſtum nihil attineret. De natura autem corporum, quæ his ſaporum differentiis ſunt prædita, ſic idem ſcribit cap. 7. li. 4. de facultatibus ſimpliciũ medicamẽtorũ, Aſtringens, terrenũ eſſe & craſſum corporis conſiſtentia, qualitate verò frigida, prioréq; differre ab acido. quoniã hoc tenuitate partiũ prȩditũ eſt, ſed perq;

inde atque aſtringens refrigerat. Acido frigidius eſſe, quod acerbum appellatur. Quoniam vt ex Theophraſto eodem cap. commemorat, fructus arborum initio acerbi ſunt, verùm affluentis humoris copia, progrediente tempore acidi efficiuntur. Deinde ad perfectam maturitatem perducti, ab ipſo calore moderato dulcedinem accipiunt. Quare rectè dictum eſt à Platone quæcumque partes eiuſmodi in ſuccis deferuntur terreſtres, his liquefactas contrahi atque exſiccari humidas linguæ ſenſibiles partes: ac ſi exaſperant, acerbas, ſin minùs id faciant, auſteras apparere. Atque eiuſmodi ſapores qui infrà dulcedinem ſunt, quia ſubſtantiam à calore non ſatis coctam ſignificant, frigoris ſunt indices: ſed in eo intentione & remiſsione differunt. Caloris autem immoderatio alios ſapores parit ſuperioribus contrarios, amarum, ſalſum & acrem. Amara enim & ſalſa immoderatum calorem habere, idem Galenus docet cap. 9. & 21. lib. eiuſdem, acréſque ſapores omnium eſſe calidiſſimos cap. 18.

9 De varietate eorum, quæ ſenſu tactus à nobis percipi poſſunt dictum eſt abundè cap. 9. lib. 4. noſtræ prioris deſcriptionis phyſicæ: atque eo loco quæſitum, vtrùm hic ſenſus vnus ex eo deberet cenſeri, quòd obiecta omnia inſtrumento vnius modi & eadem ratione affecto, percipiat: an verò multiplex, quòd obiecti differentiæ non poſſint, ſicut in aliis ſenſibus, ad vnam primam contrarietatem reuocari. Nunc obſeruandum eſt in illis qualitatibus, de quibus hic ſenſus iudicat, quaſdam eſſe primas, vt calorem, frigus, humorem & ſiccitarem, alias ex illarum actione atque paſſione natas. Quales ſunt quæ ex Platone hic enumerantur: de quibus ſic ille ſcribit in Timæo, Durum, inquit, dicimus illud cui noſtra caro cędit, molle, quod carni: réſque ipſas inuicem duras & molles eadem ratione vocamus. Cedit autem quicquid paruo nititur. Harúmque affectionum cauſam eodem loco ad ſuas figuras ſic reuocat. Quod ex triangularibus baſibus firmamentíſque éſt, inquit, vt pote plano vehementer innixum, renititur maximè atque reſiſtit: quòd ve ſummoperè denſum eſt, contra venientia vehementer repercutit. Ariſt. cap. 4. lib. 4. Meteor. hæc refert ad humidi & ſicci variam mixtionem. Affectionum quæ ad corpus pertinent, inquit, durities vel mollicies in eo quod terminatum eſt, primæ ineſſe debent. Quod enim ex re ſicca & humida conſtat, id vel durum ſit, vel mollé neceſſe eſt. Eſt autem durum id quod in ſe per extremitates non cędit: molle quod cędit, nec vndique per oras pręmentis corporis transfertur. Aqua enim mollis non eſt: quòd extremæ eius partes intrò cùm pręmuntur, non cędant, ſed opprimentis oras vndique cædendo amplectātur. Atque id quidem quod planè abſolutéque durum vel molle eſt, omnino planéque tale eſt: ad aliud autem, id quod tale eſt ad illud. Hæcque inter ſe indefinita ſunt: quòd magis ac minùs & dura ſint & mollia. Propiùs accedit ad Platonis ſententiam quod eodem capite ita concludit. Itaque id quod tactum ſuperat, inquit, durum: quod ei cędit, molle eſſe dicimus. Idem probl. 10. Sect. 22. ſcribit omnia corpora mixta quæ ſicca ſunt, eadem quoque dura eſſe: & quo magis exſiccantur, eo duriora reddi. Quia verò exſiccantur per ſe à calore humorem abſumente, aduentitia autem tantùm vi, à frigore eundem comprimente & conſtringente, ex eo concludit cap. 3. libr. 5. de animalium ortu, calorem per ſe in corporibus mixtis cauſam eſſe efficientem huius affectionis: frigus autem aduentitia tantùm vi.

10 De Leui & aſpero ſic Plato in Timæo, Leuis & aſperæ paſſionis cauſam, inquit, quiliber intuitus, aperire aliis poterit: durities enim hanc inæqualitati permixta: illam verò æqualitas exhibet denſitati. Eſſe autem ipſam aſperitatem ex primarum qualitatum actione ortam, poteſt ex eo intelligi, quòd ſiccus

calor agẽs in mixta humida,quæ conſiſtentiam habent terrenam, abſumit in eorum extremitate humidũ aqueum,quod glutinis erat loco. Hoc verò abſumpto, ipſa extremitas ita hiare incipit, vt ſimul cum duritie vna pars attollatur,altera deprimatur. Ex quo aſperitas enaſcitur. De igne verò eiúſque calore itémque de rigore & tremore quæ à frigore proficiſcuntur, ſic idem Plato ſcribit in Timæo.Imprimis, inquit, qua ratione ignis calidus dicitur, videamus. Quod ita demum perſpiciemus ſi diſcretionem diuiſionémque ab eo in noſtro corpore factam conſideremus. Quòd enim acumen quoddam ea paſſio eſt,ferme eſt omnibus manifeſtum. Tenuitatem verò angulorum laterũmque ſubtilitatem,paruitatem,particularum motus velocitatem, quibus omnibus vehemens & penetrans eſt, velocitérque quod occurrit, diuidit ſemper & diſſipat conſiderare debemus,figuræ ipſius generationem memoria repetentes. Ea quippe,non alia natura,noſtra corpora diuidẽs & in partes exiguas partiẽs,meritò paſſionem illam quæ calor dicitur,inducit. Contraria verò huic paſſio licet cuique manifeſta,ſua tamen explanatione non careat. Humidæ námque partes corporum, partibus noſtris humidis grandiores, cùm in corpus influunt noſtrum,humorem autem noſtrum coagulant atque ex inæquali & agitato, immobilem propter æqualitatẽ coagulúmque faciunt inque anguſtum cogunt. Quod autem præter naturam coactum eſt, ſecundùm naturam renititur ſéque reuocat in contrarium.In hac reluctatione quaſſationéque tremor rigórque conſiſtit: omníſque huiuſmodi paſſio frigus,quódve eam infert,frigidum nominatur. In quibus licet animaduertere illum caloris cauſam in ignæ quærere eámque ad figuræ proprietatẽ reuocare.In eóque Galenus lib.8.de decretis Hipp. & Plat.obſeruat quid inter hũc & Hippocratem interſit in quæſtione de elementis. Hippocrates elementa non nominauit, inquit Galenus, ſed tantùm ex eorum concurſu & confuſione naturalia corpora conſtare aſſerit: nihilque vltra hæc,cùm nulla id actiua poſtularet neceſſitas, ſibi progrediendum putauit, quippe qui ſpeculatiuam artem minimè tractaret.Plato verò qui contemplatiuam philoſophiam nobiliorem exiſtimabat,ſolus,quæ in elementis extant facultates conſiderare ſatis non habuit,ſed cauſam quoque generationis eorum inquiſiuit, inutilem nimirum medico ſpeculationem ſecutus. Nam ſcire cur humectet aqua, vrat ignis,& cur fluat aqua, ſurſum feratur ignis,ſtabiliſſimáque & grauiſſima elementorum terra conſiterit,ad morborum curationes nihil confert.Illud enim tantum ad ſanitatis conſeruationem morborúmque medelam ſufficit, vt cognoſcamus ex calidi & frigidi humidi & ſicci temperatura ſanitatem effici: ex horum contrà intemperaturis morbos accidere. Indagare autem an ex pyramidis partibus ignis conſtet, an alia aliqua cauſa ſit, cur occurrentia corpora incidat ac diuidat, ſpeculatiuæ philoſophiæ opus eſt. Nec verò Ariſtoteles quantumuis acutus in naturæ ſpeculatione,primarum qualitatum in elementis cauſas quæſiuit, quoniam eas pro formis in illis incognitis vſurpauit. Nec ſic quærere voluiſſet,eas ad figuræ proprietatem retuliſſet. Hæc enim (vt diſputat cap.8.lib.3. de cælo & cap.6.lib.4.) elementi actionem adiuuare quidem poteſt:primaria eius cauſſa eſſe nullo modo poteſt. Ergo ignis non quia pyramidis figuram habet,calefaciendi vi à natura præditus eſt, ſed fortaſſe vt celeriter penetrando, promptiùs calefaceret,hac figura ab aliis elementis eſt diſtinctus. In eo autem quod poſtremo loco ex Platone commemoratum eſt,hunc Galenus reprehendit libro de Tremore & rigore,quòd tremorem cum rigore eundem eſſe exiſtimauerit. Vnius membri affectus,inquit,tremor eſt,corporis verò vniuerſi rigor. Eo magis admiratio Platonis me ſubit,qui tremorem idem cum rigore cenſet.Si nãque falſi ſunt qui rigo-

qui illa loca incolunt, in inferiore atque ſiniſtra. Quod contrà fit. Sed in ſuperioribus ſecundæ circumuectionis,id eſt,eius orbis in quo ſtellę errantes ſunt, partibus,in ſuperioribus & in dextris habitamus: illi autem in inferioribus & ſiniſtris. Et cap.1. lib.4. abſurdum eſt,inquit, non exiſtimare aliquid eſſe in cœlo ſuperum & inferum: quemadmodum nonnullis placet. Negant enim eſſe in eo ſuperum locum vnum,alterum inferiorem,ſi vndique ſimile eſt,& omni ex parte aduerſis veſtigiis ſuis quiſque qui iter facit, inſiſtere poſſit. Nos autem extremam & ſummam vniuerſi partem, ſummum locum dicimus: qui & ſitu ipſo ſummus eſt, & primus naturæ ordine. Quoniámque eſt aliquid cœli extremum & medium, profectò eiuſdem erit & pars ſuperior & inferior. In quibus mirum profectò mihi videri ſolet,natura dextrum in cœlo ſtatui ab Ariſtotele in ea parte,à qua Sol nobis oritur, & ab eodem concedi nos eſſe in mundi parte inferiore,alios nobis oppoſitos,in ſuperiore. Nam cùm his ſuum ſit orientis punctum, aliud à noſtro,fatendum eſſe videbatur aut dextrum in toto cælo non eſſe vnicum,neque natura definitum (quod tamen eo loco Ariſtoteles vult) aut illud in Oriente partis ſuperioris mundi,potius quàm inferioris,propter illius dignitatem ſpectandum. De cauſis autem grauitatis & leuitatis (qui locus eſt alter comparationis huius) ſic Plato in Timæo. Si quis in ea mundi regione,quam vt plurimùm ſortitus eſt ignis, & ad quam vndique fertur, inſideat, vímque aliquam nanciſcatur,per quam ignis partes arripiat, librétque,aut vbi in ſtatere lancibus collocauit,vt deorſum in diſſimilem detorqueat aërem,conſtat planè minorem ignis portionem maiori facilius coactum iri. Vbi enim duo ſimul vno robore ſuſpenduntur,minus quidem magis, plus autem minus vim inferenti cedit: & vnum quidem graue, deorſúmque ferri dicitur, alterum ſurſum ac leue. Idem nobis terram habitantibus accidit. Nam terræ innixi, per eámque gradientes, terrea genera inuicem ſeparamus ac diſtinguimus, & ſæpè terram in diſſimilē aërem iacimus violenter prætérque naturam,ſæpè partes vtraſque cognatæ naturæ participes. Hic portio minor facilius, quàm maior ad diſſimilem locum iacta,prius violentiæ cedit, eámque leuem cognominauimus, & locum ad quem cōpellimus,ſurſum. Contrariā his affectionem,graue quiddam ac deorſum. Hæc itaque differre inuicem neceſſariū eſt, propterea quòd generū multitudines locum aliis contrarium obtinent. Quod enim alio loco leue eſt, leui quod in loco eſt contrario,& graue ſimiliter graui: & ei quod deorſum dicitur, id quod deorſum: eíque quod ſurſum,id quod dicitur ſurſum. Omnia enim hæc tranſuerſa inuicem,& contraria, ac penitus differentia eſſe, fieríque reperientur. Vnum tamen de iis omnibus iudicandum, quòd via greſſióque ſingulorum ad ſimile, atque cognatum ferens, graue facit id quod fertur,locum verò in quem tale quid fertur,deorſum. Quæ aliter ſe habent, aliter efficit. In quo quanquā Sebaſtianus Foxius Platonem & Ariſtotel. verbis tantùm differre exiſtimet: mihi tamen eandem affectionem rebus iiſdem minimè videntur attribuere,nec eius in illis eandem cauſam reddere. Si quidē Ariſtoteli ignis abſoluté,& ſecundū quamuis cōparationē leuis eſt, ſicut & terra grauis. At Platoni cùm ignis ad ſuum locū fertur,leuis eſſe videtur: cùm ab eo in quamuis partē deſcendit,grauis. Atque apud Ariſt. quò plus ignis,eò leuitas ineſt maior,& quò plus terræ,eò grauitas quoque maior. At quia quò plus ignis eſt,eò difficilius à ſuo loco in alienū trāsfertur,eò Platoni videtur eſſe grauior. Quod Ariſt. ipſe ſic exagitat ca.2.lib.4.de Cælo. Cū ignis ſemper leuis ſit,inquit, & ſupera petat: terra verò,terrenáq; omnia deorſum & ad mediū moueantur, non propter paruitatē triangulorū, ex quibus quodque eorum conſtare dicunt,ignis ſuperiora capeſſit. Tum enim maior ignis,minus

& tardius ferretur, idémque grauior eſſet. Quia ex pluribus triangulis conſtat. Nunc autem contrà videtur. Quò enim maior eſt, eò & leuior eſt, & celerius in ſublime fertur: & ex ſuperiore loco deorſum paruus ignis celerius fertur, & maior tardius. Præterea quoniam quod pauciores habet partes, eorum quæ ſunt eiuſdem generis id leuius eſſe dicunt, & quod plures grauius: aëra verò, & ignem & aquam ex eiſdem triangulis conſtare, ſed paucitate & multitudine diſtingui, ob eamque cauſam eorum vnum, leuius eſſe, grauius alterum, erit aliqua aëris copia quæ aquam pondere ſuperabit. Sed omnia contrà eueniunt. Semper enim maior vis aëris, ſuperiora magis ac celerius petit: omninóque aëris quæuis pars ſurſum ex aqua euolat. Idem cap. 4. lib. eiuſdem, definit graue id eſſe abſolutè quod omnibus ſubſternitur, leue autem quod ex omnibus emat & eminet. Quæ autem pro diuerſa comparatione modò grauia, modò leuia eſſe dicantur, eodé loco ita concludit. Fit, inquit, vt non vbique eadem grauia & leuia eſſe videantur, propter primarum naturarum diſſimilitudinem. Vt in aëre grauius erit lignum quod talenti vnius pondus habebit, quàm libra plumbi: in aqua autem leuius. Id cauſæ eſt quòd in omnibus naturis, præterquàm in igne, pondus ineſt, & leuitas, præterquàm in terra. Ac terra quidem, omniáque quæ maximè terrena ſunt, vbique neceſſariò pondus habent: aqua autem vbique præterquàm in terra: aër verò, niſi in aqua & terra. In ſuo enim quicque loco præter ignem, pondus habet, etiam aër. Idque hinc intelligi licet, quòd veſicæ inflatæ plus habent ponderis, quàm inanes. Ita ſi quid aëra magis, quàm terram & aquam imitatur, in aqua alio leuius eſſe poteſt, in aëre autem grauius: quòd aëri non eminet, nec innatat, in aqua autem innatat. De figuris autem, ad quas horum motuum in primis corporibus cauſam Plato retulit, hoc ille ſtatuit cap. vltimo libri eiuſdem, illas non efficere omnino, vt quicquam ſurſum aut deorſum feratur: ſed vt celerius, aut tardius. Sic enim fit, vt ea quę lata ſunt, & laxitatis plurimũ habent, quia multum amplectuntur, diutius ſuſtineãtur: quia nõ facilè id quod ſubiectum eſt, diſrumpitur. Quæ autem contrariis figuris concluduntur, ea quia paululum cõpræhendunt, in fundum ac deorſum feruntur: propterea quòd facilè diuidant, & in aëre multò etiam magis, quo facilius quàm aqua rumpitur. Timæus Locrus, libt. de Anima mundi, & Natura, ab Ariſtotelis ſententia non videtur alienus. Graue & leue, inquit, præiudicat tactus, ratio definit ex inclinatione, aut ad medium, aut à medio. Deorſum autem & medium idem cenſent, nam globi centrum, id eſt, deorſum: quod autem extra centrum eſt, ad extremum ambitum, ſurſum.

Reſpirationis modus & vſus in homine explicatur: deinde morborum cauſæ, potiſſimùm febrium, petuntur ex elementis, quibus noſtra corpora conſtant, & ex humoribus qui illis proportione reſpondent.

CAPVT 16.

1 *Reſpiramus verò hoc modo. Ambit nos quidem externus aër multus. Hic autem per os & nares, alióſque corporis meatus ratione cognitos, in interiores partes influit. In quibus calefactus, ad externum cognatúmque refluere nititur. Qua verò ex parte effluxerit, externum aërem rurſus in interiora coërcet. Atque eiuſmodi circulo ſine intermiſſione, inſpiratio & expiratio perficitur.* 2 *Morborum autẽ cauſas multas eſſe docuit.* 3 *Primùm quidem elementorum defectum & exceſſum,* 4 *eorúmque tranſmutationem in ea loca quæ naturæ minimè conuenientia: deinde præpoſteram cognatorum originem,* 5 *vt ſi ex carne fieret ſanguis, aut bilis, aut pituita. Hæc enim omnia nihil aliud eſſe quàm colliquationem. Pituitam quidem recentem carnis colliquationem. Sudorem verò & lachrymas, quaſi ſerum ex pituita.* 6 *Pituitam autem in externis partibus interceptam, inducere vitiliginem.* 7 *At in interioribus, cum atra bile permixtam ſacri morbi cauſam eſſe.* 8 *Eandem acutam & ſalſam, eos affectus gignere qui in rigore contingunt.* 9 *Omnia autem ardentia corpora à bile hoc patiuntur. Innumerabiles enim affectus & multiformes, bilis & pituita pariunt.* 10 *Febrem quidem continuam, igne ſuum modum exuperante: quotidianam, aëre: tertianam, aqua, quartanam terra. Sequitur vt de animo diſſeramus, oratione*

hinc repetita. Etſi in eundem ſermonem relapſi, ſuperiora fortaſſe repetere videamur.

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput 16.

In quo prima eſt diſputatio de reſpiratione, an inſit piſcibus, & cuius facultatis ſit actio. Quæ digreſſio eſt octaua.

De reſpiratione, quoniam controuerſia eſt Philoſophis & Medicis nobilis, de ea hoc loco quærendum, in quem vſum comparata ſit, cuius facultatis actio, & quæ corporis partes organicæ ad eam neceſſariæ: vt ex his intelligatur, quibus animalibus eadem data ſit, & vtrùm piſcibus in aquis denegata. De quibus non modò Platonis & Ariſtotelis opiniones examinandæ ſunt: ſed cum Medicis ſedulò conferendæ. Quoniam in quæſtione eiuſmodi hi vtroque Philoſopho accuratiores & exactiores eſſe debuerũt. Vt totius corporis perſpiratione per meatus occultos, calor in omnes partes diffuſus recreatur, & fuliginoſis excrementis humoris in quo fouetur, dum repurgatur, arcet eam putredinem, quæ facilè accidit tali perſpiratione impedita: ſic idem calor vitæ opifex, in corde ſedem habens, manifeſta reſpiratione indiget, vt alterna expiratione & inſpiratione, ſpiritũ qui iam plus ſatis incaluit, expellat, in eiúſque locum nouum attrahat: ſine quo ſubita ſuffocatio animalibus facilè accideret. Quod quidem in ſanguineis in aëre viuentibus manifeſtum eſt: in quibus pulmones manifeſta dilatatione & contractione, expirationi & inſpirationi ſubſeruiunt. Vt verò pro corde ſede caloris vitalis, quædam animalia partem habent aliam, quæ huic proportione reſpondet, cuius non in omnibus facilis eſt obſeruatio: ſic pro pulmonibus quædam brãchias habere dicuntur, alia fiſtulas, nonnulla foramina, aut valuulas, per quæ ea etiam munera obire videntur, quæ manifeſtæ expira-

expirationi & inſpirationi proportione reſpondent. Quoniam vbi actionum & facultatũ proportio quædam eſt, ibi quoque proportionem adeſſe oportet partium organicarum, quæ illis ſubſeruiunt. Addo etiam illud, quemadmodum aſſumptum alimẽtum non ſolùm reparat quod de noſtri corporis ſolidiore & carnoſa ſubſtantia effluxit, ſed etiam ſi in ea intẽperies quædam ſit, illud idem contraria ſua qualitate hãc immutat & corrigit: ſic aërem per occultam perſpirationẽ & manifeſtam reſpirationẽ, non modò in nouos ſpiritus conuerti, in locum eorum qui diſſipati ſunt, ſed eos qui inſunt, ſuis fuliginoſis excrementis repurgatos, temperare prohiberéque, ne inflammentur. In quo eius de quo quæritur, finis, & in relatione ad ſuũ finẽ vſus eſt poſitus. De expiratione autẽ, & inſpiratione, ſic Plato ſcribit in Timęo. Cùm diſcurſiones duæ ſint, inquit, vna per corpus extrà, altera rurſus per os ac nares, cum anhelitus ad alia impetum facit detrudítque, alia contrà retrahit atque repercutit. Quod autem retractum eſt, in ignẽ incurrens, caleſcit: quod exhalauit, friget. Dum ergo caliditas permutatur, & quę alio tranſitu vtuntur, caleſcũt, ac rurſus quod feruet, ad naturã ſuam emigrat, & hanc emigratione ſua in aliud iter repercutit, rurſúſque hæc idem perpetiũtur, agúntque ſemper, certè anhelitus hic circulo quodam hinc & illinc iugiter fluctuans, expirationẽ & inſpirationem continet. De pulmonũ verò vſu in eadẽ reſpiratione, eodem loco ſic ſcribit. Cùm Dij cognoſcerent, inquit, cor rerum terribilium obiectu trepidaturũ, & ira ſæpius flagraturũ, ídque opus omne per ignẽ fore, æſtus eiuſmodi temperandi gratia, pulmonũ tegmen cordi adhibuerunt, molle primùm atque exangue, deinde cauis extrinſecus fiſtulis ſpongiæ inſtar diſtinctũ: vt ſpiritu potúq; hauſto, cordis ardorem, huiuſmodi reſpiratione & refrigerio, tepefaciat. In quo à Galeno reprænditur lib. 8. de Decret. Hipp. & Plat. quòd nõ ſatis acutè reſpirationẽ à perſpiratione diſtinxerit. Errauit Plato, inquit Galenus, cùm noluerit Hippocratẽ ſequi, hęc in libello de natura hominis dicẽtem, Et hæc omnia tibi faciet omnibus diebus & noctibus, hyeme & æſtate, donec idoneus ad attrahendũ in ſe ſpiritũ, & rurſus emittendum fuerit. Attrahit verò in ſe homo exteriorem aërẽ per os in pulmonẽ, per cutem in arterias: ac rurſus per eoſdẽ meatus, per quos accepit, remittit. Altera igitur ex his operationibus reſpiratio, altera quæ per cutẽ fit, perſpiratio ſeu difflatio appellatur. Quas tamen vtraſq; neq; inter ſe connexas, neq; ab vna facultate profectas confundens Plato, vt ex his quæ modò dixi, demõſtratũ eſt, de reſpiratione in Timæo diſſerit, his verbis. Videamus prętereà, inquit, quibus cauſis reſpirationis affectio in hũc modũ qualis nũc eſt, facta fuerit. Quod ita liquebit. Cùm nihil vacuum ſit, in quod ex his quæ fe-

runtur, aliquid poſſit irrumpere, & ſpiritus è nobis foras exiliat, omnibus perſpicuum eſt, eum non in vacuum ferri, ſed vicinum aërẽ è propria ſede depellere. Depulſum verò illum, proximum atque hũc item alium ſubinde impellere, eáque neceſſitate fieri, vt circumagitatus compellatur in eum locum, vnde exierit ſpiritus: ingreſſúſque illuc ac repleta ſede, halitum ipſum ſubſequatur, atque hoc rotũ quaſi rota circumuoluatur. Ita fit propterea, quia vacuum nullum reperitur. Quamobrẽ cùm è pectore & pulmone foras exierit ſpiritus, ab aëre qui corpus ambit, intróque per raritatem carnis penetrat, ac circumuoluitur, locus eius repletur. Qui aër deinde rurſus regrediẽs, & foras per corpus exhalans, intrò reſpirationem per oris & narium tramitem introducit. Quibus omnibus Galenus partim eodẽ loco, partim in fragmento Cõmentarij, de iis quę medicè à Platone dicta ſunt in Timæo, hoc potiſſimùm reprehendit, quòd dilatationem contractionémque arteriarũ, in qua totius corporis perſpiratio eſt, à motu pulmonum, in quo propriè libera reſpiratio, non diſtinguat: quòdq; non animaduertit, horum motum voluntarium eſſe, illarum verò minimè, & quòd in hac ipſa manifeſta reſpiratione, attractionem aëris, quæ à pulmonibus fit, tollat, pro illáque neſcio quam ipſius circumuolutionem comminiſcatur, vt obſeruatum eſt cap. 14. lib. 8. de Placitis. Idem verò quanquam de Ariſtotele perſuadere conetur, hic tamẽ occultam totius corporis perſpirationem videtur agnouiſſe, & à manifeſta liberáque reſpiratione diſtinxiſſe, cùm ita ſcripſit in libello de reſpiratione. Quoniam animantium, inquit, aliæ aquatiles ſunt, aliæ terrenæ, his quæ admodum paruæ ſunt & exangues, refrigeratio ex circumfuſo aëre, vel aqua, ſatis eas ab interitu vindicare poteſt. Exiguo enim calore prędıtæ, exiguo egent præſidio. Et cap. 6. lib. 3. de partibus animaliũ, Pulmo, inquit, animalibus iis quibus ineſt, datus eſt, quia calorem refrigerari neceſſe eſt. Quod in iis quæ ſanguine carẽt, natiuo ſpiritu perficitur, & in piſcibus etiam extrinſecus per ipſam aquam. Libro etiam de Somno & vigilia, in eiſdem animalibus exanguibus ſatis apertè agnoſcit in cordis motu, aut in ea parte quæ cordi reſpõdet, ſpiritus inſiti, dilatationem atque contractionem, quę non ad reſpirationem manifeſtam pertinet, ſed ad perſpirationem, quam Galenus διαπνοὴν nominat. In iis quæ ſanguinis expertia ſunt, inquit, & quæ inciſuris quibuſdam conſtant, quæque ſpiritum non ducunt, principium eſt in parte, quæ cordis locum obtinet. Spiritus enim in iis inſitus dilatari & cõtrahi perſpicitur: id quod animaduerti licet in iis quæ pennas perpetuas continuatáſque habent, cuiuſmodi ſunt, veſpæ, & apes, & muſcæ, aliáque eiuſdem generis. Superiorem verò Platonis locum idem Ariſtoteles cap. 2. libr. de Reſpiratione, ſic exa-

gitat. Quæ in Timæo ſcripta eſt, inquit, in orbem acta impulſio, nihil de cæteris animantibus ſtatuit, quemadmodum in eis calor cōſeruetur, vtrùm ab eadem, an ab alia aliqua cauſa. Si enim his ſolis animalibus quæ gradiuntur, reſpiratio conceſſa eſt, eius quod ait, ſolis, afferēda fuit cauſa: Sin aliis quoque data eſt, ſed alius eſt modus, de eo explicandū fuit, ſiquidē omnia reſpirare poſſint. Prætereà modus cauſę commētitius eſt. Cùm enim per os calor foras excurrit, circumfuſum aëra pulſu agitari, eundémque in locū illabi dicit per carnes quę rarę ſint, vnde calor inſitus exierit: quòd nihil ſit inane, ita ſibi viciſſim per quandam antiperiſtaſin ſuccedentibus corporibus. Concaleſcēte verò rurſus per eundē locum foras excurrere, túmque eum qui extra mittitur, in corpus viciſſim per os aëra calidum, qui expulſus fuerat, impellere, idque ſemper reſpirando & expirando facere animalia. Hi au tem qui in ea ſunt ſententia, primùm coguntur expirationē, prius quàm inſpirationē concedere. Quod hinc ſciri poteſt, quia hæc mutua quadā viciſſitudine inter ſe conſequuntur. At morientes edūt ſpiritum, ita neceſſe eſt principiū eſſe inſpirationē. Prætereà cur animātibus reſpiratio & expiratio data ſit, non expoſuerunt qui hoc defendunt: ſed vt de re fortuita aliqua ſolùm de eis mentem ſuam explicauerunt. Quibus exagitatis, ipſe de eiuſmodi affectione hæc ex ſua ſententia eodem loco ſtatuit. Reſpirationē in eum vſum eſſe datā, vt fuliginoſo ſpiritu per expirationē pulſo, & frigidiore aëre per inſpirationem attracto, cordis calor temperetur. eius verò gratia pulmones in animalibus ſanguinem habentibus eſſe conformatos, & ipſi cordi vtiliſſimè circumpoſitos: qui in ipſa expiratione ad pellendū contrahantur, in inſpiratione ad recipiendum dilatentur. Ex quibus concludit, piſcibus reſpirandi facultatem non ineſſe: quia neque hac indigēt, cùm ſint proprietate loci in quo degunt, contra caloris æſtum ſatis temperati: neque ad eam habeant inſtrumēta conformata ab ipſa natura. Quæ vt nihil fruſtrà facit, ſic nec vlla indigentia laborat: nec quicquam facit tale, qualem ærarij fabri gladium Delphicum, ad duos vſus propter inopiam, vt idem ſcribit libro 1. Politicor. Hoc verò nobilem aliam quæſtionem continet, quæ nobis etiam hoc loco pluribus explicanda. Propriè dictam reſpirationem, qua externus aër per arteriam aſperam manifeſtè attrahitur, & in pulmonibus ſuſceptus, ad cor defertur, piſcibus non ineſſe, cum Ariſtotele ſentire videtur Galenus cap. 2. lib. 6. de Vſu partium, & apertius capite 9. libri eiuſdem, ſed de branchiis, an pulmonis loco eſſe poſſint, ab eodem diſſidere. Vtilitas vocis, inquit Galenus, piſcibus certè nulla eſt, vt qui in aqua degant: ſed ne reſpirare quidem ipſis licet per pharynga, quomodò ne nobis quidem ipſis, quando in eam merſi fuerimus.

Non igitur quemadmodum volucribus, ac greſſilibus animalibus, ita etiam illis è re fuit, maximum vnum reſpirationis ac vocis ortum eſſe meatum: ſed earum quas branchias nuncupamus, conſtructio ipſis vice pulmonis eſt. Cùm enim crebris ac tenuibus foraminibus ſint branchiæ hæ intercepte, aëri quidem & vapori peruiis, ſubtilioribus tamen quàm pro mole aquæ, hanc quidem extrà pellunt, illum autem promptè intromittunt. Deinde ſubiicit eandem omnino cauſam cum Ariſtotele: quòd natura piſces frigidiores ſint, quàm vt ipſorum cor magna indigeat refrigeratione. Indicant autem, inquit, eorum temperamentum cùm alia multa, tum maximè ſanguinis penuria. Aut enim carent omnino, aut paucum planè habent ſanguinem. Quocirca quæ aquatilia multo ſanguine ſunt prædita, ac calida, vt Delphinus, Vitulus, Balena, hæc omnia ex aëre reſpirant, incredibili quodam reſpirationis modo. De Delphino & Balena, idem ſcribit Ariſtoteles cap. 13. lib. 4. de Partibus animalium, itémque cap. 9. lib 4. de Hiſtoria. De branchiis quoque quòd pro pulmonibus datæ ſint, eadē eſt huius ſententia, non ſolùm his locis, qui modò citati ſunt, ſed & apertius libro de Reſpiratione. Niſi fortè hoc intereſt, ꝙ per branchias aquæ tantùm hauſtu, non aëris attractione, piſces refrigerari Ariſtoteles arbitratur: Galenus autē per tenuiſſimos branchiarum meatus, aërē cum vapore penetrare vult, aquā verò craſſiorē repelli. Sic enim hic de vſu brāchiarum & pulmonum in refrigerandis animalibus loquitur cap. 4. lib. de Reſpiratione. Nullum animal, inquit, adhuc viſum eſt, quod pulmonem & branchias habeat. Idque factum eſt propterea quòd pulmo refrigerationis, quę ſpiritu affertur, gratia comparatus eſt: branchiæ verò, propter eam refrigerationem, quæ ab aqua proficiſcitur. Atqui inſtrumentum vnum vni muneri vſui eſt, & refrigeratio ſatis eſt omnibus. Quapropter cùm naturā nihil fruſtra, & ſine cauſa facere videamus, & cùm duo ſint, alterū fruſtra & ſuperuacaneum eſſet, fit vt aliis branchiæ datæ ſint, aliis pulmo, vtrumque nulli. Hoc verò Ariſtoteli proprium eſt, quòd neque in aqua aërem putat eſſe poſſe (hoc enim contra Democritum diſputat initio libri eiuſdem) neque ſi inſit, illo cum aqua per branchias attracto, fieri iſtam ſecretionem, quam Galenus loco ſuperiore commi niſci videbatur. In quo aſſentior Iulio Scaligero in diſputatione contra Cardanum, & Commentario in librum primum Ariſtotelis, de Plantis. Aërem è ſua ſphæra deſcendere, inquit, atque in fundo maris fluuiorúmve miſceri, monſtrum eſt in Philoſophia. Aër etiam ſi deſcendat, non poteſt aquam findere atque diducere, vt ſubeat ad fundum vſque. Aër aut eſt aquæ commixtus, ita vt vnum ex vtroque mixtum ſit: quod & nos fatemur, & addimus, & terram, &

aquam & etiam ignem. Aut eſt admixtus aquæ ſicut aqua in cauis ſpongiæ. Quod ſi ita eſſet, exiliret ad locum ſuum. Quòd ſi maris aqua & fluuiorum eſt, vt aiunt, elementata, non poteſt aër in piſcium faucibus ab aqua ſeparari, ab hacq; exprimi. Nulla eſt machina quæ illum percolet. Spiritus cum calore cæleſti, quem Ariſt. ſcribit lib. 2. de animaliũ ortu, per omnia eſſe fuſum, ſicut & Cicero ex Stoicis lib. 2. de natura deorum, aquæ quidem ineſt, ſine quo piſces in ea nõ poſſent viuere: ſed hic aër non eſt: ſed aëre quiddã diuinius. In quo minimè eadẽ eſt ratio terræ & aquæ. Quoniam in terra certũ eſt meatus interpoſitos eſſe, per quos aër deferri poteſt ad ea animalia, quæ in ea viuunt, ſicut in talpa experimur. Hoc verò de aqua dici non poteſt. Quia hæc ſi eiuſmodi meatus interpoſitos haberet, cõpreſſa in ſe poſſet cedere: quemadmodum in terra accidere deprehendimus. Quæ omnia valere poſſunt ad reſiſtendũ his, quæ de eadem quæſtione cõtra Ariſtotelem Plinius diſputat cap. 7. lib. 9. naturalis hiſtoriæ. Spirant, inquit, cõfeſſione omnium, & pauciſſima animalia in mari, quæ internorum viſcerũ pulmonem habent: quoniam ſine eo nullum animal putatur ſpirare, nec piſces branchias habentes anhelitum reddere ac per vices recipere exiſtimant, quorum hæc opinio eſt: nec multa alia genera etiam branchiis carentia. In qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem video, & multis perſuaſiſſe doctrinæ imaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud diſſimulo. Quoniam & pulmonum vice, aliis poſſunt alia ſpirabilia ineſſe viſcera, ita volente natura, ſicut & pro ſanguine ineſt multis alius humor. In aquas autem penetrare vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat? & in terras quoque tantò ſpiſſiorem naturæ partem penetrare, argumento animalium quæ ſemper defoſſa viuunt, ceu Talpæ? Accedunt apud me certè efficacia, vt credam omnia etiam in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte: primùm ſæpè adnotata piſcium æſtiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo cælo velut oſcitatio: ipſorum quoque qui ſunt in aduerſa opinione, de ſomno piſcium confeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus eſt? Hæc quidem contra Ariſtotelem Plinius colligit, quibus non eſt difficile ex ſuperioribus reſpõdere. Quanquàm verò non facile ſit cogitatione complecti aërem per aquam eodem modo quo per ipſam terram eſſe fuſum: mihi tamen multò magis mirum eſſe videtur, quid ſit in piſcibus in media aqua reſpirantibus, quod aërem ab aqua ſeparet. Neque enim in brãchiis tãta meatuũ anguſtia eſſe videtur, vt ſolũ aërẽ poſſit admittere, aquã omnino reſpuere, quod vult Gal. cap. 9. lib. 6. de vſu partiũ. & lib. de vtilitate reſpirationis, ſi modò hic eius eſt: neq; magis probabile, quod quibuſdã recẽtioribus placet, piſces aerem cùm aqua

ore haurire: ſed poſteà per branchiarum rimulas aquã reiicere, ne ab hac vitalis ſpiritus ſuffocetur, aërem retinere, vt hoc interiora refrigerentur, & ipſe ſpiritus vitalis recreetur. Quomodò, aiunt, homines in aqua ſpirare & viuere poſſent, ſi his in thorace datum eſſet foramen aliquod ad aquæ exitum: ſed muti eſſent, quoniam vocis materia, nimirum aër in pulmonibus collectus, per eiuſmodi meatum periret. Atqui nulla in piſcibus eiuſmodi pars interior apparet quæ hanc aëris ab aqua ſeparationem molliatur. Adde quòd in eo ipſo in quo hi pro Galeno aduerſus Ariſto. decertant, Galeni ſententiam deſerunt. Nam hic cap. 9. lib. 6. de vſu partium, ſcribit, piſces per tenues branchiarum rimulas aërem attrahere, aquam cum qua aër permixtus, repellere (& certè hoc eſſet per branchias reſpirare) Hi verò aiunt à piſcibus aërem cum aqua ore attrahi, deinde aerem in interioribus horum partibus retineri, aquam per branchias reiici, ſicque ſuffocationem impediri. Quod etiam ſi illi concederemus, non tamen per branchias, ſed potiùs per os piſces reſpirare diceretur. Quoniam ore ſpiritum cũ aqua ducerent, retentóq; ſpiritu aquam per branchias expellerent. Et certè illi hoc facile cõceſſuri videntur ſi modò quis attente conſideret quæ ab eiſdẽ ſcribũtur cap. 12. li. 3. de piſcibus. Quod verò commemorant ſine aere & aura vitali nũquam aquam eſſe poſſe: ac quoniã perpetuò & ſine vlla intermiſſione cæleſtes orbes moueantur & vires ſuas in hunc inferiorem orbem demittunt, aerem cũ vitali ſpiritu, quoquomodo omnibus commiſcere indéque aerem & aquam perpetuò agitari etiam ſi placidum ventis ſtaret mare: in eo errare videntur quòd in hoc vitalem ſpiritum & cæleſtem ab aere nõ diſtingunt. Sicut neque in eo quod ab ipſa experientia contra eundem Ariſtotelem repetunt, ſi in vaſe oris anguſti & aquæ pleno concludantur piſces, illic viuere & natare, non in dies aut menſes, ſed in annos aliquot: At ſi vel manu vel aliquo operculo ita os vaſis obtures, vt omnis aeri aditus intercludatur, ſubitò ſuffocari. Cuius rei aiunt ſe ſæpiùs periculum feciſſe, Quod ſanè, inquiunt, non fieret ſi ſola aqua ad refrigerationem ſatis eſſet. Hæc enim confirmant animalia imò verò animata omnia, cæleſti quodam ſpiritu perfuſo ſemper indigere, ſine quo ne plantæ quidẽ poſſunt viuere. Quoniam vt Sol & homo hominem, Sol & Planta plantam gignũt: ſic Sol horum vitam conſeruat. At nihil pertinent ad manifeſtam reſpirationem de qua hoc loco in piſcibus quærimus. In quibus ſi eſt aliqua, hæc certè tam obſcura eiúſque modus tam reconditus eſt, vt à candido lectore Ariſtoteles, ſi in ea nonnihil peccauit, veniam facilè poſſit obtinere. Vnum nobis eſt in huius doctrina explicandum, quomodò aer in reſpiratione dicatur interiora refrigerare cũ ſuapte natura ſit calidus.

Contra Rondeletium.

Quod certè ex cõparatione tantùm eſt intelligendum. Calidus enim aer eſt ſi cum aqua conferatur: frigidus, ſi cum calore vitali, qui in corde reſidens, reſpiratione temperandus eſt. Adde quòd inſpiratione & expiratione aer in pulmonibus ſæpius renouatur & agitatur. Hoc verò in illo refrigerationis cauſa eſt: ſicut in ventis experimur & à nobis obſeruatum eſt lib.2. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ. Hoc verò etiam amplius intelligendum, in manifeſta reſpiratione cũ ſpiritus vel aer per os & nares attrahitur, non eſſe neceſſe, etiam in animalibus quæ pulmones habent, omnem eum qui per nares attrahitur, ad pulmones deferri: ſed huius quandam portionem ad anteriores cerebri vẽtriculos excitari, ſicut in fumida odorum exhalatione experimur. Nam vt à Galeno ſcriptum eſt libro de inſtrumento odoratus, cùm euidentiſſimum ſit, eum quem grauedo capitis ob repletum craſſis humoribus cerebrum opprimit, ſternutamento iuuari & ipſum cerebrum retentione ſpiritus impleri atque incaleſcere: æquum eſt cerebrum nunc ſpiritum trahere vt refrigeretur, nunc eundem reddere vt cum illo noxia à ſe expellat. Id verò fit per illius contractionem & dilatationem. Sed aliter quàm in ipſis pulmonibus. Illi enim cùm excipiunt, dilatantur: cùm expellunt, contrahuntur. In cerebro autem contrà accidit. Ex quo idem Galenus concludit, quod etiam Ariſtoteli placet cap.9. lib.2. de anima, nos non percipere odores niſi ſpiritum ducendo. Quoniam, vt ait, cùm cerebrum in ſe colligitur atque contrahitur, tunc extrinſecus aer ratione continui ſequitur & ſecum odorem defert. Reliqua nunc nobis eſt vna quæſtio de facultate ad quam reſpiratio pertinet, & cuius hæc actio eſſe dicitur. De qua hoc primum expediamus, in totius corporis noſtri perſpiratione, refrigerationem per meatus occultos ab aere ambiente ſua tenuitate ſubſtantiæ facilè permeante nullius facultatis noſtrum corpus regentis actionẽ eſſe, ſed potius huius paſſionem, aeris vero ambientis actionem. Quod quidem facilè concedetur ab omnibus qui in philoſophia & medicina vel leuiter tantùm erunt verſati. Cordis verò diaſtolem & ſyſtolem, quæ hanc occultã perſpirationem quodammodò habent adiunctam, facultatis cordi inſitæ proprias actiones eſſe: quæ quanquam vt ab ea quæ hepati inſita nomine ſeparetur, vitalis ſoleat appellari, quia in hoc cordis motu vitæ in animalibus cor habentibus, principium eſt & cauſa, tamen hoc ipſo naturalis dici poteſt, quòd eius actio in noſtra voluntate non eſt: quoniam cùm volumus neque hanc inchoare poſſumus, neque ſiſtere. De manifeſta reſpiratione, quæ in pulmonum dilatatione & contractione conſiſtit, non eodem modo videtur eſſe ſtatuendum. Nam quia hæc perficitur dilatatione & cõtractione thoracis ab huius muſculis, quorum

motus liber eſt, & ab animali facultate per neruos libera quoque eſſe videtur. Siquidem author eſt Galenus initio libri.1. de motu muſculorum, motus qui ex arteria & vena procedunt, naturales eſſe & voluntatis expertes: qui autem à muſculis, animales & voluntarios. Ac idem lib.2. vult voluntariarum actionum hæc eſſe ſigna, ſi ſedare eas poſſumus cùm volumus, ſique eaſdem modò crebriores, modò rariores, itémque citiores & tardiores edere. Tale autem eſſe reſpirationis opus, inquit, declarauit ſeruus quidam barbarus, qui cũ vehementi ira concitatus mortem ſibi conſciſcere decreuiſſet, proſtratus humi reſpirationéque cohibita, longo quidem tempore immobilis extitit, poſteà verò paululum volutatus, hoc pacto mortuus eſt. Modò tamen in hac quæſtione teneamus, quod hic quoque admonet initio lib.1. voluntatis nomine, ſiue hæc προαίρεσις ſiue βούλησις nominetur, animalem etiam impetum eſſe intelligendum: qui eius facultatis eſt quæ ὁρμὴ dicitur. Quoniam priora duo ſi propriè vſurpentur, non poſſunt ad ea omnia animalia pertinere, cum quibus nobis eſt communis reſpiratio. Quibus omnibus illud etiam ex eodem lib.2. de motu muſculorum, addamus non eſſe exiſtimandum actiones omnes, quæ fiunt in dormientibus & profundiore ſomno oppreſſis, naturales eſſe. Quoniam, inquit, dormientes variè membra mouent & pleraque loquuntur: quorum neutrum in naturæ operibus poteſt numerari. Quæ omnia etiam ſi Galeno concedamus, non tamen erit facile ea quæ in contrariam partem afferri poſſunt, explicare. Quibus idem nonnunquam commotus hanc mediam actionem eſſe fatetur & facultatis naturalis atque animalis quodammodò participem: ſi modò eius liber eſt qui introductio, ſiue medicus inſcribitur. Contra priorem opinionem multa commemorat Auerroes cap. 19. Sectionis.1. collectaneorum de his quæ ad medicinam pertinent. Tandémque cõcludit probabilius videri reſpirationem compoſitam eſſe actionem, partim ad animalem, partim ad naturalem facultatem pertinentem, quàm animalem dici tantùm: & fortaſſe omnium optimè eos ſentire qui illam naturalem potius quàm animalem eſſe dicũt. Atque in hac diſputatione, logicarum artium ignorationem Galeno obiicit: quod de propriis motûs voluntarij inſtrumentis vitioſè cõcludere videretur. Quibus hoc non leue adiici poteſt, quamcunque animalis facultatis partem, ad actionẽ ſuam ab aliquo obiecto prius excitari: quod quidem ſub ſpeciem boni apprehenſum moueat vel voluntatem propriè dictam, quæ hominum tantùm eſt, vel appetitionem animalem, quæ nobis communis cum belluis: deinde hanc per calorem & ſpiritum mouere ea inſtrumenta, quæ ad facultatis actionem ſunt deſtinata. Sic enim animalem progreſſionis motum

excitari

excitari Ariſtoteles docuit cap.10.lib.3. de Anima, & libro de animaliũ motu. Quare ſi reſpiratio animalis eſt actio libera, ea nunquã edetur niſi ab appetitione (ſub qua etiam voluntatem cõplector) propoſitum finem habente. Hoc enim Ariſto. eodem loco ſcribit. Finis verò ipſius ſub ſpecie boni antecedẽs apprehenſio vel rationis erit, vel certè imaginationis. Quod in animali motu contingere omnibus philoſophis eſt manifeſtum. Atqui in dormientibus, nihil omnino ſomniãtibus, neq; ratio operatur, neque imaginatio. Nulla igitur apprehenſio, nulla animalis appetitio, quæ ab obiecto fine excitetur. Et tamen in eis nulla eſt reſpirationis intermiſſio. Quo modo igitur hæc animalis actio eſſe dicetur? In quo mihi videntur dubitationem hanc verbo eludere (quanquã fortaſſe hoc illi ex Galeno) qui reſpirationẽ voluntariam eſſe dicunt, non κατὰ προαίρεσιν, ſed κατ' ὁρμήν. Quoniam in dormientibus ſine vllis inſomniis, ne eius quidẽ facultatis ſiue partis quæ ὁρμὴ nominatur, motus vlli apparent: προαίρεσις verò multo minus. Moueor etiam eo quod animaduerto Galenũ in diuidendis partibus vel facultatibus animæ harũ ſedibus diſtinguẽdis, Platoni omnino aſſentiri huiúſq; ſententiã laudare cũ aliis locis multis, tum maximè libris de Decretis Hippo. & Platonis. Ac Platoni ὁρμὴ in corde ſedem habet (quod omnes mihi cõcedent, qui in huius doctrina ſunt exercitati & ex cõmentario in caput proximũ facilè intelligetur) Galeno autẽ pars animæ ſiue facultas, à qua reſpiratio, in cerebro eſt: quæ animalis appellatur: cùm tamen hic fateatur ab animali impetu (ſic enim τὴν ὁρμὴν interpretemur hoc tẽpore) reſpirationem plerumque proficiſci. Et certè Ariſt. ſub finem lib. de animalium motu, ſequutus hæc eadem fundamenta quæ paulo ante vſurpauimus, ſomnum, vigilias, reſpirationem, non voluntarios motus appellat. Quoniam horum nulli, inquit, nec viſio, nec appetitus planè imperat. Et cap. 6. libr. 8. Phyſicorum, eandem reſpirationem, cum accretione & decretione numerat inter motus naturales: quibus, inquit, vnumquodque animal agitatur cùm quieſcit: nec eo motu cietur, quo à ſe ipſo mouetur. Atque ſi de actione qualibet potiſſimum iudicandum eſt ex vſu & fine (quoniam in hoc cuiúſque ſumma & prima perfectio), reſpiratio quæ ad cordis refrigerationem potiſſimùm eſt deſtinata, talis in hac relatione ſuapte natura cenſeri debebit, qualis ipſius cordis in dilatatione & contractione ad eandem refrigerationem actio. Hæc verò quæ propriè vitalis, naturalis etiam appellatur, prout naturale animali ex altera parte opponitur. Et tamen ipſa reſpiratio animalis facultatis inſtrumentis, vt muſculis & neruis, indigebit. Quia ipſæ facultates noſtrum corpus regentes, in pleriſque mutuis auxiliis ſe adiuuant. Quod

PPP

cùm accidit, tum ea quæ inferior eſt & poſterior (non dico dignitate, ſed quaſi naſcendi ordine: quomodò ſe habet animalis ad vitalem, in his quæ ſunt neceſſitatis) ſuperiori obſequitur, vel ab hac quaſi cogitur. Quoniam cordis actio ad vitã magis eſt neceſſaria, quàm motus vel ſenſus, quæ à cerebrò per neruos & muſculos proficiſcuntur. Itaque quanquam in cęteris neruorum & muſculorum actionibus antecedere oporteat animi apprehenſionem, quæ cùm appetitione hæc inſtrumenta moueat: in reſpiratione tamen hoc non eſt neceſſarium. Quia huius indigentia ad vitalem, animalis facultatis inſtrumenta quodammodo cogit. Quo fit vt etiamſi de dilatandis pulmonibus per neruos & muſculos, nullo modo cogitemus, nullàque ad id nos commoueat imaginationis apprehenſio, qua animalis facultas excitatur, reſpiremus tamen: imò plerumque dormientes, nihil omnino ſomniantes, id magis quàm vigilantes faciamus: quo tamen tẽpore animalis facultas à propçio munere omnino requieſcit. Idque quoniam tum cordis calor maiore indiget refrigeratione. Ad quam cùm non ſufficiat proprius cordis motus & arteriarum, huic manifeſtam reſpirationem ſubſeruire eſt neceſſe: ad hãcque ſuperioris naturæ vi (ſuperiorem verò dico, vt paulò ante monui, eam quæ magis vrget & ſine qua altera conſiſtere non poteſt, quo modò ſe habet vitalis facultas ad animalem) quodãmodo cogi muſculos, & neruos in quibus ſunt alioqui motus tantùm liberi & ab antecedente interioris ſenſus vel imaginationis apprehenſione profecti, propria inſtrumenta: vel potiùs hæc ſupra naturæ ſuæ proprietatem ad totius hominis conſeruationem, ſua ſponte obſequi. Modo fortaſſe ei non abſimili quo in mundo grauia ad fugam inanitatis, ſine externa vi ſurſum aliquando aſcendunt & leuia deſcendunt. Quia naturæ cuiuſque proprietas, vt inferior, ſemper cedit commoditati naturæ vniuerſæ, tanquam ſuperioris. Nec verò ſatis eſt quod Galenus lib. 2. de motu muſculorum, longa exemplorũ enumeratione conatur efficere, pleraſque alias animales actiones in dormientibus etiam profundiſſimo ſomno oppreſſis, apparere: vt eos in varias partes membra commouere: permulta loqui: nonnumquam etiam longum iter cõficere. Quoniam hæc omnia non ſine quibuſdam inſomniis contingunt, in quibus viget imaginatio: in qua ſatis eſt virium ad mouenda propria facultatis animalis inſtrumenta. At in dormientibus non ſomniantibus, & tamen apertè reſpirantibus, nihil eiuſmodi dici poteſt. Cùm in his ad dilatationem & contractionem pulmonum, thoracis muſculos & neruos moueri certum ſit: à qua tamen parte facultatis animalis moueantur, & quod obiectum interiorem facultatem excitet, in talibus dici nullo modò poſſit. Et tamen

certiſſimum eſt, philoſophis præſertim, ſine hoc reſpirationem, actionem animalem dici non poſſe. Nec enim ſatis eſt vt hæc eiuſmodi eſſe dicatur, facultatis animalis inſtrumenta cooperari, ſed multò magis facultatem ipſam ab obiecto primùm moueri neceſſe eſt, deinde hanc ſua inſtrumenta mouere: ſicut Ariſtoteles docet, cap.10. libr.3. de anima. Moueri autem illa ab obiecto nullo modò poteſt, ſine huius apprehenſione. Nulla verò apprehenſio ſine imaginatione: quæ in dormiente, nullo modo ſomniante, ad tempus omnino eſt ſopita. Hæc de reſpiratione placuit colligere. Quòd in ea mihi longè facilius eſſet dubitando in partes contrarias, aſſenſionem cohibere, quàm pro rato quicquam definire. Idque feci ea lege, vt apertè teſtari voluerim, me in his mihi adhuc non ſatisfacere: ſed à philoſophis omnibus & medicis vehementer expetere meliora.

2 Plato in Timæo, non vt medicus, ſed vt philoſophus, morborum cauſas explicat: in quibus hoc inter hunc & illum intereſſe Ariſtoteles obſeruat libro de ſenſu, quòd philoſophus in primis & generalibus conquieſcit: medicus autem quæ ſpecialia ſunt perſequitur: vt his ſcilicet faciendæ ſuæ artis rationem accómodet, quæ generalium cognitione non eſt contenta, ſed etiam ad ſingula deſcendit, quemadmodum Galenus docet initio lib.1. de arte curandi ad Glauconem. Medicus enim, vt idem Ariſto. ait lib.1. Metaph. non curat hominem vniuerſum, ſed Socratem, cui accidit hominem eſſe. Morborum autem tria genera Plato facit: ſingulorum generum partes multas. Nam in primo enumerat quatuor elementorum, ex quibus noſtrum corpus compoſitum eſt, exceſſum atque defectum, & ex loco proprio in alienum tráſlationem. In quo complectitur omnem intemperiem, ſiue ſolam, ſiue cum humoris affluxu coniunctam, & tam ſimplicem quàm compoſitam. In ſecundo, naturæ contrarios affectus partium ſimilarium: in quibus vt Ariſtoteles ait lib.2. de partibus animalium, ſecunda eſt compoſitio ex quatuor elementis. Ex quo accidit, vt hi ſuperioris generis morbos ſoleant habere adiunctos. Nam ſecundùm naturam, inquit, Plato in Timęo, carnes & nerui ex ſanguine generantur. Nerui quidem à villis & ligamétis propter cognationem, carnes autem à coagulatione quadam eius quod ſecretum à villis & ligamentis concreuit. Quod rurſus à neruis & carnibus emanat, glutinoſum & pingue, ſimul quidem carnem vt plurimùm ad oſſium naturã, ac etiam os ipſum medullam circundans nutriendo exauget. Quod rurſus per oſſium craſſitudinem ſtillat puriſſimum triangulorum genus leuiſſimùmque & pinguedine abundantiſſimum, dum defluit ex oſſibus atque delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur ſingula hunc in modum fiunt, bona valetudo ſeruatur: mala verò ſequitur, quando fit contrà. Nam quoties eliquata caro tabem rurſus tranſmittit in venas, ſanguis vnà cum ſpiritu multus ac varius in venis, coloribus diuerſis, amaritudinéque & acidis ſalsíſque infectus ſaporibus, bilem, cruoré, pituitam gignit quamplurimam. Quæquidem omnia rurſus ſic genita & corrupta ſanguinem ipſum imprimis inficiunt & ipſa nullum nutrimentum adhibentia corpori, feruntur paſſim per venas nullo prorſus naturalis circuitus ordine obſeruato. Deinde ſubiicit in ſecundo hoc genere, graues quidem eſſe paſſiones eiuſmodi: quæ verò has præcedunt, longe eſſe grauiores, Quando videlicet os

ob carnis craſſitudinem, reſpirationẽ non habet ſufficientem, ideóq; putredinis calore vexatum atque reſtrictum, alimenta non ſuſcipit, rurſúſq; ipſum in illam contrà decidit frigefactum: illa verò in carnem, caro in ſanguinem rurſus delabitur, vnde acriores ſuperioribus morbi naſcuntur. Extremũ verò omnium eſt, quando medullæ natura, propter defectum aliquem aut exceſſum ægrotat. Hinc enim omnium vehementiſſimi & ad mortem periculoſiſſimi morbi proueniunt. Tunc enim omnis cõpago corporis neceſſariò diſſipatur. In tertio genere cõplectitur omnes morbos, qui aut à ſpiritu, aut à pituita, partibus etiã diſſimilarib[9] & organicis accidunt. Timæus Locrus lib. de anima mundi & natura, de morbo ita loquitur. Morbi initia ſunt, inquit, primarũ facultatum intẽperies ac immoderationes, ſicubi redundent aut deficiant ſimplices illæ facultates, caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas. Deinceps ſanguinis mutationes ac variationes ex corruptione, colliquatæq; carnis cauſa natæ vitioſitates, ſi quãdo per mutationes ad acerbum, ſalſum, acre, ſanguinis murationes, aut carnis colliquationes oriantur. Hinc enim bilis & pituitæ origines exiſtunt. Morboſi humores & humidorum putredines, exiles illæ quidem ſunt, quæ ad imum vſq; non peruenerũt: difficiles tamen quæ ortum & originem ab oſſibus ducunt: moleſtæ quæ à medulla pendent. Extremi morborum ſunt ſpiritus, bilis, pituita, cùm augentur, & ad partes alienas aut loca periculoſa fluunt. Tunc enim vice meliorũ, mẽbrum occupantia, & quæ cognata erant abigentia, adhęrent illic, & corpora vexant & in ſui tabem ipſa reſoluunt. Gal. lib. 8. de Decretis Hippo. & Plat. In prima morborũ ſpecie à Platone poſita, obſeruat hoc inter illum & Hippocratem intereſſe, quòd ille vt philoſophus, noſtri corporis conſtitutionem primam refert ad elementa quatuor, ignem, aërem, aquam & terram: hic, vt medicus, libro de natura humana, ad quatuor humores, ſanguinem, pituitam & bilem, tam flauã quàm atram. Et in eo Platonem laudat, quòd ſimilares partes ex quatuor humoribus ſiue ex quatuor elementis cõponi dixerit, ideóq; earum morbos in ſecundo genere conſtituerit: at in alio eundem reprehendit, quòd ſanguinem inter eiuſmodi partes ſimilares numerauerit. Quippe qui, vt ait, primæ non ſecundæ cõſtitutionis eſt. Idem lib. 1. de differentiis morborum, pro varietate eorum, ex quibus noſtrum corpus componitur, morbos diuidit, in eos qui partium ſunt ſimilarium, qui diſſimilarium ſine organicarum, & qui vtriſque ſunt cõmunes. Partiúmq; ſimilarium morbos docet aut in ſola intẽperie conſiſtere, ſiue ſimplici, ſiue coniuncta, aut in ea quæ materiæ affluxum habet adiunctum. In organicis autem vel diſſimilaribus partibus, quoniam ſpectari ſolent, figura, magnitudo, numerus, ſitus eorum, ex quibus illæ componuntur, pro horum varietate huius generis morbi ab eodem ſunt diſtincti. De recentioribus nonnulli morbos ſimilarium partium triplices eſſe volunt: quoſdam enim ad earum materiam pertinere: alios ad temperamẽtum: nonnullos ad interiorem formam, quæ totius eſſentiæ ſumma eſt perfectio. At mihi nemo perſuaſerit morbum vllum in eſſentiæ formam, quæ ſuapte natura impatibilis eſt, primò cadere: ſed omnis videtur ad materiam vel ad materiæ temperamentum pertinere: etiam ſi facilè concedam hanc vt plurimùm quidem manifeſtis qualitatibus oppugnari, nonnunquam verò occultis. In quo illi meo iudicio, morbum formæ vel totius ſubſtantiæ corruptelam ineſſe voluerunt. Sed ad hanc quæſtionem tractandam exactiùs, locus alius nobis eſt deſtinatus.

3 Elemẽta quatuor vel fortaſſe potius elementorũ primæ qualitates, calidũ frigidũ, humidũ & ſiccũ, & in vniuerſo hominis corpore, & in ſingulis eius partib[9], certa quadã proportione, eáq; ad cuiuſque partis actionẽ accommodata, tẽperã-

tur,non ea æqualitate quę rei eſt,ſed quæ rationis.In quo quamquam in animali viuo calor ſemper frigus ſuperat,ſicut & humor,qui calori pro pabulo eſt,ſiccitatem(neque enim,pace dixerim Galeni,in humano corpore ſano poteſt conſiſtere illud temperamentum, quod perfectiſſimam ponderis æqualitatem habet,de quo etiam alio loco pluribus ex Ariſtotele diſputabimus)in prima tamen morbi ſpecie,quæ in intemperie conſiſtit,exceſſus committi dicitur, quando vna qualitas in contrariam plus habet virtutis, quàm ſecundum naturam in corpore benè affecto habere deberet.Vt cùm calor blandus alimentum coquens,in igneum vertitur,ſicut in febribus accidere Galenus dicere ſolet:aut cùm humor pinguis, in quo natiuus calor fouetur, ſic excreſcit, vt ab ipſo calore amplius regi non poſſit.Defectus autem,cùm frigus,quodquidem vt Ariſtoteles docet lib.4.Meteor.deberet tantum calorem temperare,ne adurat,illum ita languidum reddit, vt pro plena coctione cruditas,hincque putredo conſequatur,in qua morborum penè infinitorum eſt ſeminarium. Sic enim quanquam in contrariis, vnius exceſſus committi non poſſit,quin alterum oporteat deficere,vel certè langueſcere:duo tamen hæc,in morbis penes principes duas qualitates duo vitæ noſtræ principia continentes,potiſſimùm videntur eſſe diſtinguenda.Atque,vt Galenus ait cap.8.lib.2.de Temperamentis,cùm propter certam ex quatuor illis qualitatibus temperiem, particula vnaquæque propriam functionem habeat, neceſſe quoque omnino eſt,propter eius temperiei vitium, aut prorſus functionem extingui,aut langueſcere, aut alio quouis modo deprauari: ſicque vel in toto corpore,vel in aliqua parte animal ægrotare. Quam morbi ſpeciem Ariſtoteles attigit Probl.1.Sect.1.Cur exuperantię nimiæ, inquit,committendi morbi vim habent?An quia vel exceſſum,vel defectum efficiunt?qua quidem re morbum conſiſtere certum eſt?

4 Hanc humorum μετάστασιν Sebaſtianus Foxius Commentario in Timæum, vult intelligi non humorum, à ſuo loco in alienum tranſlationem, ſed qualitatum in illis naturalium,alterationem atque immutationem. Quanquam vtroque modo poteſt intelligi, eóque multorum morborum cauſam in ſe continet: & ipſa alteratio, de qua Foxius, per quam naturæ proprietas in humoribus immutatur,ad exuperantiam atque defectionem, quæ primo loco poſita eſt,potuit reuocari. Nec enim ſolùm bilis in quantitate exuperat, vel deficit,ſed etiam in qualitate,cùm à naturæ ſuæ modo recedit.Atque hoc modo Plato videtur eſſe locutus,cùm ſuæ ſententiæ rationem ita expreſſit.Horum quatuor,inquit,non naturalis exceſſus defectúſque, & ex loco proprio in alienum tranſlatio, per quem quod ſibi conueniens eſt non tenent,inteſtinam quandam ſeditionem & morbos inferunt.Quando enim præter naturam vnumquodque fit,aut transfertur,caleſcunt vtique quæ ante frigebant, arida madent, graueſcunt leuia,& cætera omnia ſimiliter permutantur. Solummodò verò idem aliquid ſibimet ſecundum idem, atque ſimiliter & debita proportione ſeruata, accedens vel decedens,permittet ſe idem ſibi ipſi ſoſpes integrúmque manere. Quod autem aberrat, ſiue accedendo,ſiue decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit.Porrò humores,ſi magna copia in aliquam partem confluunt,in hac tumorem præter naturam pariunt,qui à Galeno lib.1. de Differentiis morborum, in varias ſpecies diſtinguitur, pro varietate humoris influentis: ſiquidem aut ſanguis, aut pituita, aut bilis, hæcque vel flaua, vel atra, aut quid ex his permixtum, quæ ab eo quod ſuperat, diuerſam quoque appellationem habet. Ad eiuſmodi autem humoris confluxum, facilè putredo accedit, quæ morbi potiſſima cauſa eſt. Neque enim hoc loco agimus de figura partis,

fluentem humorem excipientis, quæ ipſo tumore vitiatur. Nam humores cùm in loco naturali ſublata obſtructione, liberè fluunt & refluunt, ab ipſo natiuo calore reguntur, ab eodémque contra putrèdinem conſeruantur. In alieno autem, deſtituti natiuo calore, extraneo vincente, facilè putreſcunt. Siquidem verum eſt quod Ariſtoteles docet lib. 4. Meteor. natiuum calorem putredini reſiſtere, externum verò eandem inducere. Sic enim dictum videtur à Galeno Commentario in Aphoriſm. 12. Sect. 2. Omnem humorem alienum à natura eius in quo continetur, cùm non ſit aptus ad nutritionem, ſed derelictus, ad putredinem cõuerti: præſertim ſi locus in quo collectus eſt, calidus fuerit. Tum enim maximè & celerrimè putreſcere. Id quod in ipſo ſanguine animaduerti poteſt. Hic enim in ſuis vaſis natiuo calore regitur, vt alimentum vltimum, & ipſi naturæ maximè familiare. Si autem ex illis in alienum locum exciderit, promptiſſimè putreſcit. Quod ab eodem Galeno obſeruatum eſt, in illo Aphoriſm. 20. Sect. 6. Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari.

5 Foxius eodem Commentario in Timæum, vult carnis nomine hic à Platone intelligi maſſam ſanguinis: quæ etiam ſi permixtos habeat humores quatuor, tamen ex eo quod ſuperat, ſanguis ſolet appellari. Hic verò, vt opinor, in eam opinionem impulſus eſt, quòd non facile eſſet videre, quomodo ex carne propriè dicta, ea quæ hoc loco Alcinous ex Platone enumerat, naſcerentur. Contrà verò animaduerteret multis locis a Galeno dictum, in illa ſanguinis maſſa quatuor humores contineri. Id enim ille ſimilitudine eleganti declarat capite 9. lib. 2. de Naturalibus facultatibus, quam hoc loco integram deſcribam, quòd ad intelligendam veram humorum originem, maximè videatur pertinere. Ergo vinum mihi dulce, inquit, quod non dudum ab vuis ſit expreſſum, feruens & alteraſcens ex eo quem in ſe habet calore, intellige: poſtea ex eius mutatione duo prouenire excrementa, vnum leuius magíſque aëreum, alterum grauius ac magis terreum, quorum illud florem, hoc fecem, arbitror, vocant. Horum ſi vni flauam bilem, alteri nigram aſſimiles, minimè pecces. Quando non eandem habẽt hi ſucci ſpeciem, cùm animans naturæ opera regitur: qualem cùm præter naturã ſe habent, ſæpè exhibent. Quippe quæ flaua eſt, efficitur vitellina: ita enim nominant, quoniam ouorum vitellis tum colore, tum craſſitudine ſit ſimilis. Rurſus nigra longè malignior, ea quoque quàm quæ naturalis eſt, redditur. Nomen tamen tali ſucco nullum eſt inditum: niſi quòd aliqui vel radentem eum, vel acrem appellarunt. Quoniam ſcilicet acris in morem aceti ſit, & corpus animalis radit, etiam terram, ſi ſupra eam ſit effuſus. Quãdoque cum bullis veluti fermẽtationem ebullitionémque excitat: vbi ſcilicet aſcititia putredo nigro illi ſucco naturaliter ſe habenti acceſſit. Mihíque videntur veterum Medicorum plerique, quod è tali ſucco naturaliter ſe habet, quod & infrà deiicitur, & ſæpè ſuprà fluitat, atrum vocare ſuccum, non atram bilem. Quod uerò ex vſtione quapiam ac putreſcentia in acrem migrauit qualitatem, id atram nuncupare bilem. Cæterùm de nominibus habenda controuerſia non eſt, ſed veritatem ſic ſe habere intelligendum. In ſanguine generando, quicquid abundè craſſum ac terrenum ex ciborum natura in nutrimento fertur, nec commodè à naturali calore alteratur: id lien ad ſe trahit. Quod verò aſſum (vt ſic dicam) vſtúmque nutrimenti (fuerit ſanè hoc calidiſſimum in eo ac dulciſſimum, qualia ſunt tum mel, tum adeps) id cùm in flauam bilem conuerſum eſt, per fellis vocata vaſa expurgatur. Eſt autẽ hoc tenue humidúmque ac fluidum, non quale cùm ad vltimum eſt excoctum, flauum, igneum & craſſum vitellis ouorum ſimile. Hoc namque iam præter naturam eſt, alterum verò quod prius commemorauimus, eſt ſecundum naturam.

Pari modo,& id nigri ſucci quod nondum illam velut ebullitionem, fermentationémque terræ efficit,eſt naturale. Quod autem in talem mutatum eſt vim ac ſpeciem,id iam præter naturam eſt:ceu quod ex vſtione non naturalis caloris acrimoniam aſciuerit,& quaſi in cinerem ſit conuerſum.Sic quodammodo & fex vſta,à non vſta diſſidet.Illa namque admodum calida eſt,adeò vt carnem vrat, liquet & corrumpat. Altera quæ nondum eſt vſta , ad omnia Medicos vti deprehendas,ad quæ terra figulari,aliíſque quæ ſimul ſiccandi ac refrigerandi vim habent. Sanè in atræ bilis ſic vſtæ ſpeciem,etiã vitellina illa ſubinde vertitur,quoties ipſa quoque igneo percocta eſt calore. Reliqua bilis genera , partim ex iam dictorum mixtura conſtant vniuerſa : partim tanquam viæ quædam ſunt ad harum tum generationem,tum inter ſe mutationem . Diſtant verò inter ſe, quòd aliæ meracæ ſunt ac ſolæ,aliæ veluti ſero quodam imbutæ . Verùm ſeri genera quæ in ſuccis habentur,omnia ſunt excrementa: purúmque ab iis eſſe poſtulat animalis corpus. Ea verò quæ prædicta ſunt, vſum aliquem naturæ conferunt,& quod craſſum eſt,& quod tenue : purgatúrque ab iis ſanguis, tum per lienem,tũ per eã quæ iocinori ſubeſt, veſicam:ac ſeponitur vtriuſque partis tanta taliſque portio,quanta qualiſque ſi in totum ferretur animalis corpus , noxam aliquam inferret. Quod enim admodum eſt craſſum & terreum , ac prorſus eam quæ in iocinore fit,mutationem ſubterfugit,lien ad ſe trahit. Reliquum quod mediocri eſt craſſitudine, id & abſolutum iam eſt,& in omnem partem fertur. In quibus omnibus quanquam manifeſtè Galenus declaret, eos humores quos Alcinous hic enumerat ex ſanguine oriri,ſanguinem tamen non potuiſſe apud Platonem,carnis nomine intelligi,mouere Foxium debuit, quòd eo ipſo loco carnem ex ſanguine,& ex carne hos humores naſci ait. Secundum naturam, inquit Plato, carnes & nerui ex ſanguine oriuntur : nerui quidem à villis & ligamentis propter cognationem,carnes autem à coagulatione quadam eius quod ſecretum eſt. At quoties eliquata caro tabem rurſus tranſmittit in venas:ſanguis vnà cum ſpiritu multus ac varius,in eius coloribus diuerſis , amaritudinéque & acribus ſalſiſque infectus ſaporibus,bilẽ, ſerum, pituitam gignit quamplurimam. Et hęc corrupta ſanguinẽ ipſum inficiunt, & nullũ nutrimentũ adhibentia corpori, feruntur paſſim per venas,nullo prorſus naturalis circuitus ordine obſeruato. Adde quòd eodem Dialogo,carnis de qua loquitur, vſum ita explicat. Caro propugnaculum eſt,inquit,ac tegmen aduerſus frigus & calorem,& quemadmodum externa corpori fulcimenta ſolent, ad caſus varios munimentum : præſertim quia talis erat futura,vt molliter leuitérque corporibus cederet. Et alia eiuſmodi permulta,quę non niſi de carne propriè dicta poſſunt intelligi. Quare etiam ſi animaduertam nomen carnis non ſemper vno modo à Medicis vſurpari:mihi tamen ſatius eſſe videtur fateri,quod Galenus contendit lib. 8. de Decretis Hippocratis & Platonis, hoc loco non modò in ponenda humorum materia , ſed in illorum quoque generatione explicanda, Platonẽ ignoratione eorum quę Medicis propria ſunt, eſſe deceptum,quàm nominis apud illum multiplicem vſum eo loco fingere, vbi omnino ſimplex eſt. Parum etiam, meo quidem iudicio,quanquam eodem Foxio repugnante,intereſt verùm verbum,τακῆ,quo Plato hîc vtitur,de putreſcentibus,an de liqueſcentibus humoribus interpreteris: cùm illud vtrumque ſignificare poſſit,& in propoſito horum vnum cum altero ſit coniunctum . Hoc verò exiſtimandum,quod ex Galeno eodem loco poteſt intelligi , Platonem ſignificare voluiſſe eo calore qui in carne putredinem parit , varios humores gigni,tũ pro varietate ſubſtantiæ,quæ in ipſa carne ante putredinem ineſt,tum pro intẽtiore remiſſioréque facta, vi caloris putredinem cõmittentis. Vt quod in carnę

mollius eſt, initio putredinis cùm calor adhuc minus eſt vehemens, in pituitam conuertatur: deinde calore ſimul cum putredine aucto, ex alia carnis portione primùm bilis flaua, poſtea atra gignatur. Sic enim in Timæo omnem tenerioris carnis eliquationem, vnà cum ſpiritu factam, quæ ex humiditate vento circumfuſa tumeſcit, albam pituitam appellari vult, recentis item pituitæ reſiduum defluxùmque, lachrymas atque ſudorem. Portionem verò carnis vetuſtiſſimā cùm liqueſcit, ad digeſtionem concoctionémque ineptiſſimam, propter veterem exuſtionem nigreſcere ait: & quia contabuit, penitúſque exæſa eſt, amaritudinem contrahere. Præterea flauum colorem cum amaritudine coire, quando ob ignis flammam noua caro liqueſcit. In quo quod de pituita dicitur, id Galenus eodem lòco partim approbat, partim reprehendit. De pituita alba, inquit, quod Plato ait eam ex bullis in ſe incluſis fieri, adeò quidem paruis vt videri nequeant, quæ tamen omnes ſpeciem quandam exhibeant, qua talis color viſui conſpicuus reddatur, probabile eſt & rationi conſentaneum. At ex colliquatione mollis carnis interdum phlegma exiſtere, illud verò abſurdiſſimum non eſſe nullo modo poteſt. Niſi quis, videlicet Prodicus, immutato nomine, amarę bilis humorē phlegma nominet, dicátque à verbo φλέγεσθαι quod eſt inflammari, eam appellationē habere. Sed nunc reliquam Platonis ſententiam expendamus: vt in ea quid probabilitatis inſit, videamus. Calor putredine auctus, igneuſque factus, colliquationem humorum parere dicitur, primò quidem, vt antea obſeruatum eſt, molliorum, & ad naturam aquæ magis accedentium, quales ſunt pituitoſi: poſtremò verò eorum qui terreni ſunt, quales melancholici. Quemadmodum in hecticis febribus calor putridus colliquationem inducens, partium humorem primùm exhaurit: deinde agit in carnoſam ſubſtantiam, quę circa tum fibroſas, tum membranoſas corporum ſolidorum partes hęret: poſtremò ipſas partes ſolidas depopulatur: ſicut docet Galenus, cap, 11. lib. 10. Methodi medendi. Neque verò omnino diſſimile eſt, quod de colliquatione idem Galenus ſcribit cap. 2. libr. 3. de Sympt. cauſis. Fit quædam velut colliquatio, inquit, ſiue reſolutio, ſiue quomodócunque aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando ſuccorū qui in venis ſunt duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, aliàs in ventrem confluit, aliàs ad vrinas, aliàs ad ſudores pellitur. Ac ſuccis quidem qui in venis habentur, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes qui ad excrementum id trahendum ſunt nati, potiſſimùm cùm ſani ſunt, ſerum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam aſſiduè mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ eiuſmodi in ventrem mittunt, aut toti corpori id patientes, ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt. Si autem quod liquatum eſt, craſſius ſit, qualéque renes trahere non poſſunt, totum in ventrem neceſſariò confluit. Carnoſo verò genere ita colliquato, tum venter fluxionem eius recipit, vbi ſcilicet ea eſt craſſior, tum ſudores multi ſuperueniunt: vbi in halitus eſt reſoluta. Porrò cùm eiuſmodi humores tres à ſanguine ſua ratione ſeparati, pituita ſcilicet, & bilis vtraque, ſpectari à Medicis ſoleant, modò vt inter ſe permixti in maſſa ſanguinis ad alendum apti, qui venis continetur: modò vt impurioris ſanguinis naturalia ſunt excrementa, ſua quantitate tamen adhuc naturam minimè lædentia (qua etiam ratione nonnunquam naturales appellantur) poſtremò vt non ſolùm quantitate, ſed etiam qualitate naturam lædunt, atque idcirco contra naturam omnino eſſe dicuntur: hic ſolo poſtremo modo Plato humorum originem expoſuit, eámque ex ipſa putredine, quæ morbum parit, repetiuit. Quoniā hoc loco non agit de humoribus corpus noſtrum componētibus: ſed de illis in corpore humano morbum facientibus.

De

6 De ſudore ſic Galenus libr.10.de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ, Hic vnus eſt,inquit, humorum in animantis corpore prouenientium,eandem habens materiam quam vrina, & eundem generationis modum. Siquidem vtrique ex bibito humore conſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore,& biliosæ ſubſtantiæ nonnihil adepto. Verùm ſudor plus eſt elaboratus, vt pote qui ad cutem vſque permeatis omnibus quæ interſunt, partibus peruenit. Ex quibus intelligi poteſt, ſudorem excrementum eſſe coctionis tertiæ, & partem quandam ſeroſi humoris,qui cum ſanguine in venis erat permixtus. Excitatur verò à calore meatus corporis aperiente, & interiore quodam ſpiritu pellente: vt colligi poteſt ex 2.Sectione Problem. Ariſtotelis. Idem autem Ariſtoteles Problemate 35.Sectio.5.ſcribit, lachrymas ſudorem eſſe quendam: atque idcirco has,ſicut & ſudorem,calore excitari,ſalſáſque exiſtere. De quibus ſic Alexander Proble.95. lib.2.Quid eſt,inquit,quod lachrymas mouet,cùm angimur?ſpiritus qui per angorem affectus eſt.Hic enim ad cerebri membranam effertur,atque humorem ibi poſitum exprimit.Quod idem vel præ nimia lætitia poteſt euenire. Ergo ſudor & lachrymæ nõ iam ſeri partes ſunt ex pituita(quod Plato ait)quàm ex ſanguinis ſero quædam excrementa:eo tamen inter ſe conuenientia quòd communem materiam habent.

7 λεύκας καὶ ἄλφυς Alcinous dicit: quæ à Celſo duæ vitiliginis ſpecies ponuntur, eiſque tertia adiicitur, quæ μέλας dicitur. De quibus ſic ille ſcribit libr. quinto, Vitiligo quamuis per ſe nullum periculum afferat, tamen fœda eſt,& ex malo corporis habitu fit. Eius tres ſpecies ſunt. ἀλφὸς vocatur, vbi color albus eſt ferè ſubaſper,& non continuus, vt quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur. Interdum etiam latius, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit. μέλας, colore ab hoc differt: quia niger eſt, & vmbræ ſimilis, cætera eadem ſunt. λευκὴ habet quiddam ſimile alpho: ſed magis albida eſt, & altius deſcendit, in eáque albi pili ſunt,& lanugini ſimiles. Vitiliginis autem formam hanc explicat Galenus lib.3.de Symptom.cauſis. Quando ſcilicet non tota caro vitiatur, ſed in ſummo corpore velut ſquamæ quædam enaſcuntur, vitiligo exiſtit: alba quidem ex pituitoſo,nigra ex melancholico ſucco. Eámque ait accidere ex vitio naturalis facultatis, quæ multo plus ſucci attrahit, quàm vt eum vis alteratrix poſſit commutare.Ex quo multa excremẽta gignuntur: quæ laborante quoque vi expultrice, in ipſis carnibus aſſeruantur. De quibus ſic Plato in Timæo, alba pituita propter ampullarum ſpiritum intus incluſa,difficilis:ad exteriorem cutim delapſa,mitior:ſed corpus variis ſordibus aſpergit, albiſque inficit maculis,atque morbos alios eiuſmodi generat. Quanquam aliquando ἄλφος, pro vniuerſo vitiliginum genere vſurpatur,vt in libro qui Medicus appellatur,& Galeno aſcribitur.Morbũ verò hanc accidere quòd vitioſus humor ex inferioribus partibus corporis ad cutim feratur,docet idẽ Galenus Cõment,in Aphoriſ.20. Section.3.

8 Epilepſiam intelligit,eámque ſacrum morbum appellat, quòd ſacræ naturæ, id eſt,partis eius animi qua ratiocinamur, ſedem in cerebro occupet. Sic enim Plato ſcribit in Timæo, Pituita atræ bili permixta, inquit, cùm diuiniſſimos capitis meatus illabitur,diſſipare eos ſolet atque turbare. Si dormientibus id contingat,mitior:ſin vigilantibus,expulſu difficilior. Cùm verò ſacræ naturæ languor hic ſit,haud ab re ſacer morbus eſt appellatus. Extat verò inter opera Hippocratis liber de Morbo ſacro, in quo eos reprehendit, qui morbum eiuſmodi quaſi diuina voluntate immiſſum,ſacrum appellant. Quem librum quanquam Galenus Comment. 1.in Prognoſtica, Hippocratis eſſe neget, hic tamen libello

de Inſania, illum citat vt ſuum: vbi etiam librorum de morbis popularibus mentionem facit. Ariſtoteles Problem. 1. Sect. 30. huius nominis aliam rationem reddit. Nempe quod Hercules, quem inter Heroas antiquitas coluit, frequenter hoc morbo corriperetur. Ex quo, inquit, & ſacer, & Herculeus eſt appellatus. Eodémque loco confirmat quod ab Alcinoo hic dicitur, eiuſmodi morbum eſſe ab atra bile, ſiue ab humore melancholico. Siquidem multos enumerat rebus geſtis. & ſapientiæ ſtudio claros, qui cùm maximè eſſent melancholici iidémque, vt ait, ingenioſi, hoc morbo frequentiſſimè vexati ſunt. Quare inter epilepſiam & melancholiam familiaris eſt permutatio, vt docet Galenus cap. 6. & 7. lib. 3. de Locis affectis. Vbi in hanc ſentétiam commemorat illud Hippocratis lib. 6. de Morbis vulgaribus, Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & cótra comitiali morbo laborantes, efficiuntur melancholici. Quanquam eodem loco affirmat non ſolùm ab atra bile, verùm etiam à pituita nonnunquam morbū comitialem committi.

9 Pituita ſuapte natura frigida eſt, & humida, eóque dulcis, vel potius ſaporis expers, Galeno lib. 2. de Naturalibus facultatibus. Cùm verò acuta eſt, vel ſalſa, tum gignendo morbo illam eſſe accommodatam, idem docet initio libri de atra bile. Talis verò efficitur, dum vel putreſcit, vel permiſcetur cum seroſa humiditate ſalſa, vt idem ait, cap. 6 lib. 2. de Differentiis febrium. In qua ſpecie pituitæ inflammata, ſi quos febricitare contingat, illos eodem loco ait ſuperueniente acceſſione non rigere, ſed tantummodo horrere. Acida verò pituita, aut vitrea, ſi per ſentientes corporis partes deferatur, eam ſine febre rigores generare. Quòd ſi vehementius putreſcat, rigorem antecedere, febrem ſubſequi, ſuperata frigiditate à multitudine caliditatis: adeò vt cùm febris inualeſcit atque conſiſtit, illa non amplius ſentiatur. Rigorem autem ab horrore idem lib. de Palpitatione & tremore, ex eo diſtinguit, quòd vbi deformis & inuoluntaria motio adeſt, & frigoris vis ad interiora penetrat, rigor dicatur: ſi verò ſola corporis extremitas afficiatur, reliquo corpore immoto, horror. Vide cætera quæ de horrore & rigore ſunt à nobis contra Logodædalum diſputata, capite decimoquinto.

10 Commune eſt Platoni cum Galeno, quòd vt ille febres putridas in elementis verſari vult, ita hìc in humoribus, qui in humano corpore proportione reſpondent ipſis elementis. Sed hoc intereſt, quod cùm bilis flaua igni reſpondeat, atra terræ, pituita aquæ, ſanguis aëri, vt ipſe Galenus docet libro de Humoribus, hic in febre tertiana, ſicut & in ardente, bilem inflammari vult, in quotidiana pituitam, in quartana atram bilem. Ex quo apud eundem quæſtio exiſtit, quæ non eſt huius inſtituti, de ea putridæ febris ſpecie, quæ ſanguinea appellatur. Plato autem ardentem contingere ſcribit ignis exceſſu, quotidianam aëris, tertianam aquæ, quartanam terræ. Idque, vt ait, quoniam aqua ſegnior eſt, quàm ignis & aër. Terra verò omnium tardiſſima, quarto gradu cùm ſit, temporis circuitu quarto feruet. In quo manifeſtum eſt, eum in natura humoris putreſcentis, cauſam quæſiuiſſe accommodatam acceſſioni febris explicandæ: atque idcirco quotidianam aëri potius, quàm aquæ tribuiſſe, quòd aëris quàm aquæ motus ſit celerior. De quo ita ſcribit Galenus libr. 8. de Decretis Hippocratis & Platonis. In hac oratione, inquit, primus error eſt, quod ad communia elementa omnibus corporibus, non ad ea quæ in ſanguineis tantùm ſunt, redundantium per circuitum febrium cauſam reducit: cùm melius ea quæ manifeſtè in corporibus redūdare cernuntur, curari poſſint. Secundus error ille eſt, quòd ad veram quoti-

dianæ & tertianæ febris cauſam ne propè quidem acceſſit. Nam cùm euidenter pateat in quotidianis phlegmaticum humorem redundare, qui humidus & frigidus eſt: in tertianis verò flauam bilem, quam contra ſummè calidam ac ſiccam eſſe conſtat, debuerat dicere, in tertiana ignis, in quotidiana aquæ elementum redundare: ſicut & in quartana atræ bilis humorem, & terræ elementum. Idem Commentario 2. in librum Hippocratis, de Natura humana, fatetur hanc Platonis ſententiam aliqua veriſimilitudine niti, ſed eo quòd res ipſa & experientia docent, conuelli. Acceſſionis autem per circuitus definitos repetentis cauſam, idem libr. 2. de Differentiis febrium, ſitam eſſe oſtendit, non in humoris proprietate, ſed in eiuſdem naturam grauantis copia. Vt ſcilicet tum illa repetat, cùm in putredinis foco propter relictam quandam imbecillitatem, aut antecedentis putredinis reliquias, tantum humoris cogitur, quantum ſatis eſt ad naturam iterum irritandam. Quare cùm in noſtris corporibus, multò plus gignatur pituitæ quàm bilis, & plus bilis flauæ, quàm atræ: multò quoque celerius ab illa, quàm ab hac naturam irritari, atque idcirco quotidianas eſſe febrium in pituita putridarum acceſſiones, in bile flaua tertianas, in atra quartanas. Quæ omnia quandiu inter ſe ratum quendam ordinem obtinent, tandiu, inquit ille, definitum circuitum acceſsionum permanere eſt neceſſe. Sicque in mulieribus etiam accidit. Siquidem in iis quoad æqualis, & ſimilis menſtruorum cauſa permanet, idem etiam ipſorum circuitus ſeruatur. Id verò amplius ſignificaſſe videtur Alexander Aphrodiſeus Problem. 8. libr. 2. Cur febris tertiana, inquit, quæ ex bile, materia calida, agili, efficaci creatur, die vno intermiſſo accedit: quotidiana quæ ex pituita prouenit materia frigida, graui, hebete, nullum intermittit diem, quartana duobus diebus intermiſsis conflictari incipit? Quartana cùm exiguum materiæ habeat, ſtatim à ſudore aut vomitu poteſt digeri. Itaque acceſsio ad tertium vſque diem extenditur, donec tantum materiæ moueatur quantum valeat infeſtare. Quotidiana, quod ex larga craſſaque materia oritur, frequens eſt. Morbum verò per copiam materiæ augeri conſtat ex febre continente. Hæc enim quia ſanguine abundante prouenit, nullam obtinet intermiſsionem. Quotidiana tamen, quia minus quàm continens habet materiæ, nonnihil intermiſsionis, quod vel ſenſu percipi poteſt, oſtendit: multóque amplius tertiana, quam materia calida & tenuis condidit: atque etiam longè amplius quartana. Quo enim minus materiæ ſubeſt, eò lentius venit acceſsio,

Sed in iſta ſententia hoc dubitationem parit, quòd in quibuſdam naturis, vt in calidis ſiccis, vno die plus bilis gignitur, quàm in contrariis frigidis humidis, duobus vel tribus: & bilis ipſa in quantulacunque quantitate vitium facere cœperit, vim videtur habere maiorem ad naturam irritandam, quàm pituita quæ in maxima copia eſt collecta. Quare videretur eſſe neceſſarium, febres ex putrente bile intermittentes, pro varietate naturarum quibus accidunt, acceſsionis formam frequenter immutare, ſi ex copia humoris noui inter duos paroxiſmos collecti, & naturam irritantis, acceſsio ipſa repeteret. At hoc vix vnquam immutari contingit. Itaque nonnulli non ſine aliqua probabilitate, ad rationem Galeni adiiciunt, ex proprietate humorum febres intermittentes committentium, in nonnullis propenſionem eſſe maiorem ad putredinem, in aliis verò minorem, quæ facit vt acceſſio in nonnullis celerius, in aliis tardius repetat. Pituita enim natura ſua frigida, humida, quia in noſtro corpore caloris, ſine quo animalium

vita non poteſt conſiſtere, impreſſionem magnam habet in ventriculo aut inteſtinis, in quibus putrere ſolet, idcirco ad putredinem paratiſſima eſt. Sicut poteſt intelligi ex his quæ de putredine dicuntur ab Ariſtotele lib. 4. Meteor. Ideóque in corporibus in quibus adhuc reliqua eſt caloris febrilis quædam impreſſio, illa quotidie putrēdo, quotidianas parit acceſſiones. De reliquis verò duobus humoribus, melācholicus, quia frigidus, ſiccus, difficillimè putret: bilioſus, quia calidus ſiccus, facilius quidem putret, quàm melancholicus, ſed difficilius quàm pituita. Ex quo in bile extra maiores venas putrente acceſſiones tertianæ, in melancholico humore quartanæ exiſtunt.

Tres animi partes in homine primùm origine, deinde ſedibus diſtinguntur : earúmque diſtinctio variis rationibus ex Platone confirmatur.

CAPVT 17.

[1] *CVM humanum animum immortalem (ſicut poſtea demonſtrabimus) mortalium generum formatores dij à Deo primo accepiſſent, ei partes duas mortales adiunxerunt. Quare ne vis animi diuina atque immortalis, mortali fatuitate impleretur, illam cùm ad imperandum inſtituiſſent, in ſumma corporis arce collocarunt, ac eius domicilium in capite eſſe voluerunt: quod ſua figura ipſi vniuerſitati eſt ſimillimum. Huic autem aliud corpus ad obſequium quaſi vehiculum ſubiecerunt. Quin & duabus partibus mortalibus ſingulis ſuas ſedes diſtinctas dederunt. Iraſcenti quidem in corde, concupiſcenti verò in parte media inter vmbilicum & ſeptum tranſuerſum: his illam vnicientes quaſi aculeo punctam & feram belluam.* [2] *Pulmonem autem conformarunt cordis gratia mollem & exanguem, fiſtuloſum & ſpongiæ ſimilem: vt ab illo cor temperaretur iræ ardore exæſtuans.* [3] *At iecur ad excitandam partem animi concupiſcentem, eandémque ſedandam, dulcedinis & amaritudinis particeps: atque ad eam diuinationem illuſtrandã quæ per ſomnia cõtingit. In eo enim propter leuorem atq; nitorem vim à mente manantẽ relucere.* [4] *Lienem iecoris gratia: vt hoc repurget nitidúmque reddat. Ideóque corruptiones eas, quæ ex quibuſdam morbis circa hepar naſcuntur, in ipſum recipi. Triplicem autem eſſe animum eiúſque partes ſecundùm facultates at-*

O.V. DO. MAZILIO,

REGIS NOSTRI CHRISTIAniſsimi Archiatro.

Iac. Carpentarius. S.

QVàm multa habeant Philoſophi cum medicis coniuncta atque adeo communia, dicerem hoc loco pluribus V. O. ſi mihi apud alium eſſet agendum: non apud eum cui eadem perſpecta ſunt, & in cuius exẽplo ſatis teſtatum habemus neminem eſſe poſſe ſummum medicum, qui non idem inter Philoſophos excellat. Talia verò cùm in hoc opere penè ſint infinita, de iis maximè iudicium tuum expetimus, quæ ſuperioribus duabus proximis digreſsionibus diſputata, de natura oculorum modóque videndi & de reſpiratione: quæq; nunc ſequuntur de diſtinctione facultatum animæ & partium corporis, in quibus illæ reſidere dicuntur. Quoniam hæc, ſicut ſcis, inter Philoſophos & medicos non ſatis definita & à noſtro Galeno abundè ſunt tractata: qui in eiſdem magna quidem ex parte inter Platonem & Ariſtotelem arbiter honorarius videri vult, ſed hoc ita facit vt illius plerúmq; amãtior ſit, in hunc iudex durior quàm philoſophum deceat. Hæc ſi legeris quæ tibi deuota ſunt & conſecrata, in eiſque ſingulari tua hu-

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput. 17.

In quo primùm diſputatur de origine animæ, de diſtinctione principum partium vel facultatum, déque harum ſedibus: quæ digreſſio eſt nona.

HIC Alcinous indicat eam animæ partem qua intelligimus & ratiocinamur à Deo rerũ omnium opifice eſſe datam: reliquas verò duas quarum vna iraſcimur, altera concupiſcimus, a diis minoribus, qui illo ita volente, hominem conformarunt. Idque vt doceat ſolam illam primam immortalem eſſe, reliquas duas mortales, & cum corpore interituras. Quæ etiam eſt ſententia Procli lib. de anima & dæmone. Animam in nobis rationalem, inquit, anima irrationali nobiliorem eſſe dicimus. Quoniam illam quidem primus mundi opifex procreauit: hanc autem dij iuuenes produxerũt. Quibus ſimillimum eſt quod à noſtris dicitur quódque ab Alcinoo ſignificatum videtur, ad finem capitis proximi inferiores duas animæ humanæ partes traduci cum ſemine, ſolam tertiam extrinſecus aduenire & Deo ita volente, cum ipſo fœtu iam conformato atque animato vniri. Quam ſi germanam eſſe Platonis ſententiam concedamus, fatendum erit partes animæ in nobis re ſubſtantiâq; eſſe diſtinctas. Quoniam non ſolùm in corpore diuerſam ſedem habent, ſed & originem. Quod quanquam animaduertam pleriſque placere, de eo tamen non videtur eadem Plotini ſententia. Hic enim cap. 19. lib. 1. de dubiis animæ, docet primum ſentientem animam ex ſe indiuiduam, circa corpus diuidi: quia ſingulis eius partibus ſe accommodat. Deinde cum rationem atque mentem omnino impartibilem poſuit, quia ſcilicet huius actio corporis inſtrumento non perficitur, quærit vtrum hoc

quod in anima indiuiduum eſt, cum eo quod diuiduum, in vnum cõflari poſſit: an vt totum quoddam ſit, ex partibus vtriſque videlicet puris & per potentiam ſeparatis. Tandémque hæc ſubiicit, Si quod circa corpora ſit partibile, inquit, à ſublimiori potentia impartibilem habet dotem, poteſt vtique hoc idem impartibile partibiléque pariter eſſe: tanquam tum ex hoc ipſo, tum ex virtute quadam deſuper in ipſum veniente conflatum. Apertius hoc idem declarat cap.23. lib.eiuſdem. Cum animatum corpus, inquit, ſit ab anima illuſtratum, aliam corporis partem dicimus aliter hinc accipere. Atque ſecũdum inſtrumenti aptitudinem ad opus, ferentem ſecum vim ad opus accommodatam: ſic nominari potentiam quidem in oculis viſualem, in auribus auditiuam, in lingua guſtandi, in naribus olfaciendi compotem. Compotem verò tangendi ponere ſolemus in toto. Ad hanc enim perceptionem corpus totum velut inſtrumentum animæ ſubminiſtrare videtur. Pręterea cum inſtrumenta tactus in primis ſint neruis, ad animalis motum vim habentibus, atque his vis eiuſmodi ſe ąccommodet: exoriantur autem nerui à cerebro, nimirum ſentiendi proſequendique initium totiúſque penitus animalis hic potiſſimum collocarunt, hinc ad alia deriuantes. Vbi videlicet inſtrumẽtorum principia ſunt, ibidem quod his vſurum eſt, collocantes. Satius vero fuerat illic principium operationis illius potentiæ ponere. Vnde enim mouendum erat inſtrumentum, ibi oportebat quaſi fundari vim illam, artificis congruam inſtrumento. Imò verò non potentiam, vbique enim potentia viget: ibi autem eſt principium actionis, vbi eſt initium inſtrumenti. Cum igitur ſentiendi proſequẽdíque virtus in anima ſenſuali atque imaginatrice, ſupra ſe ipſam habeat rationem quaſi ad inferius propinqua: nimirum vbi hæc eſt in ſupremo, ibidem poſita eſt ratio ab antiquis, in ſumma animalis totius arce, ipſo videlicet capite. Non quia ratio ſit in cerebro: ſed in hoc ſenſuali, per quod quaſi medium ratio poni videtur in cerebro. Sẽſuale quidem hoc oportuit attribuere corpori & illi membro potiſſimum quod actionem eiuſmodi ſuſcipere poſſet. Rationem verò nullo modo cum corpore communicantem, communicare prorſus oportuit illi quod eſt animæ ſpecies: animæ inquam potentis à ratione nonnihil accipere. Quod enim ſenſuale eſt, quodammodo etiam eſt iudex: & quod imaginale eſt, velut intellectuale videtur. Quinetiam impetus atque perſecutio phantaſiam rationémque ſequuntur. Illic igitur rationale eſt, non quidem vt in loco: ſed quoniam quod eſt ibi, quodammodo ſit rationis particeps. Quo autem pacto ſit ſentiendi virtus & alia ſimiliter, dictum eſt. Proinde cum vegetalis & augendi nutriendíque natura nuſquam deſit in corpo-

re: nutriat vero ſanguine, & ſanguis nutritorius ſit in venis initiúmque venarum, & ſanguinis in iecore, vnde vis eiuſmodi nititur: haud ab re hîc concupiſcens animæ portio à veteribus eſt collocata. Quod enim gignit & nutrit & auget, hoc atque hæc neceſſe eſt concupiſcere. Cum verò tenuis, leuis, acutus, purus ſanguis, ſit inſtrumentum iracundiæ congruum: huius fons videlicet vnde ſanguis eiuſmodi ad æſtum iracundiæ profluit, ipſum ſcilicet cor, iracundiæ deſignatum eſt habitaculum. Qui locus Plotini in Platonicorum doctrina digniſſimus eſt obſeruatione: Quoniam plurimum valet ad intelligendum quomodo hi animæ ſubſtantiam vnam ponere potuerint & eam tamen pro varietate trium facultatum primarum tribus ſedibus diſtinguere. Et certè Plato ipſe in Timæo, indicare videtur partes iſtas in anima non tam re eſſe diſtinctas quàm in illam re ipſa vnam, iram & cupiditatem ex quadam corporis contagione redundare: fontem verò iræ eſſe in corde, ſicut & cupiditatis in iecore. Quibus ſi animam vinci contingat, contaminatur & purgatione indiget: ſi autem hæc omnia aſpernatur, aut ſua ratione reprimit, reditum in cælum habet maximè expeditum. Sic enim hic loquitur. Hæc fatus rerum omnium opifex, inquit, in eodem rurſus cratere in quo mundi totius animam permiſcens, temperauerat, ſuperioris temperationis reliquias miſcendo perfudit, modo eodem, non tamen perfectas ſimiliter, ſed & ſecundo & tertio gradu à primis deficientes. Denique cum vniuerſum conſtituiſſet, aſtris parem numerum diſtribuit animatum, ſingulis ſingulas adhibens eíſque tanquam vehiculo impoſitis, monſtrauit vniuerſi naturam, ac leges fatales edixit: oſtendens quidem primam omnibus generationem ordine quodam vnam fore, ne quis ab eo minus aliquid ſortiatur. Satis autem & quaſi ſparſis animis per ſingula ſingulis conuenientia temporum inſtrumenta, fore vt animal naſceretur quod omnium animalium maximè eſſet diuino cultui deditum. Eſſe autem naturam hominis geminam: cuius id genus fore præſtantius quod viri nomine ſit appellandum. Cum verò animal corporibus neceſſitate quadam inſertæ fuerint, & corporibus earum acceſſerit aliquid, viciſſimque abſceſſerit, primum vtique neceſſario ſenſum vnum omnibus intimum & naturæ coniunctum illic à violentis paſſionibus excitari, deinde voluptate ac dolore mixtum amorem, poſthæc metum & iram, & quæcumque vel iſta ſequuntur, vel ab iſtis vt contraria diſſident. Hæc qui ſuperauerint, eos iuſtè victuros: iniuſtè vero, qui ab his fuerint ſuperati. Atque eum qui rectè curriculum viuendi à natura datum

confecerit, ad illud aſtrum cui accommodatus fuerit, reuerſum, beatam vitam acturum. Contrà vero agentem cogi ortu ſecundo, ſexu mutato fieri mulierem: & qui ne tum quidem peccandi finem faciet, quatenus deprauatur eatenus in brutorum animam ſuis moribus ſimilem permutari. Gregorius Nyſſenus inter noſtros Theologos nobiliſſimus, libro de anima & reſurrectione, ex iis quæ cum religione Chriſtiana conſentiunt, de quæſtione propoſita ſic ſtatuit: nihil in anima eximium eſſe & inſigne, quod non etiam diuinæ naturæ proprium ſit. Qui enim, inquit, ſimilitudinem Dei animam eſſe dixit, quicquid à Deo alienum eſt, extra definitionem animæ eſſe declarauit. Quoniam in diuerſis ac differentibus ſimilitudo conſeruari non poteſt. Itaque quia nihil quod ad duas inferiores facultates, iraſcendi & concupiſcendi, pertinet, in natura diuina cernitur, ne animæ quidem has inſitas & coeſſentiales exiſtimari rectè poſſe. Ex quibus tandem concludit, omnia hæc quæ ad inferiores duas facultates pertinent, nihil animæ eſſe, circa animam tamen exiſtere: eſſéque velut verrucas ex cogitatricæ animæ parte enaſcentes: quæ partes quodam modò dici poſſint, quòd agnatæ ſint, nihil tamen eius ſint quod animæ ſecundum naturam & eſſentiam ineſt. Et certè apud Platonicos meritò dubitari poteſt ſi omnes facultates ad vnam & eandem reuera animæ eſſentiam pertinent (de quo poſteà ex eorundem doctrina pluribus diſſeretur) cur ea ſola pars, ſiue facultas qua ratiocinamur & intelligimus, à Deo patre immediatam originem habere dicatur, reliquæ à diis minoribus: aut quo modò illa ſola immortalis, hæ mortales, quãdoquidem immortale cum mortali re vnum & idē nullo modo eſſe poſſe videtur. An dij minores facultatum ſiue partium animæ inferiorũ authores eſſe dicũtur, quia ad has corpus præparant cuius ipſi primi opifices extiterunt? Hoc enim video placere Marſilio ficino cap.3. lib.18. Theologiæ Platonicæ. Ego verò in eadem Platonis doctrina dicere mallim humanam animã ſuaptè eſſentia actum eſſe efficacem & ad ratiocinandum potentem, cuius ſolus Deus pater eſt opifex: quoniam ab illo ſolo manat actus omnis ratiocinandi & intelligendi, qui proprius eſt eiuſdem eſſentiæ. Itaque ſolam facultatem ad intelligendum & ratiocinandum, quæ potens & efficax atq; ad agendum non ad patiendum comparata, ad eius eſſentiam pertinere, & ab illo Deo datam eſſe qui in eadem author eſt & opifex eſſentiæ. Reliquas verò duas, iraſcendi & concupiſcendi, non eſſe ad agendum comparatas, ſed potius ad patiendum. Quare has redundare in animam ex corpore, in quo principium eſt humanæ naturæ alterum, non ad agendum efficax, ſed ad patiendum tantum comparatum. Ex quo eſt conſequens, vt Dij minores qui cor-

poris humani formatores extiterunt, iidem authores eſſe dicantur in anima duarum harum facultatum inferiorum, quæ ex tali corpore in eam redundarunt. Non quòd illi nouam animę eſſentiam adiecerint: ſed quod effecerint vt ex communicatione cum corpore, cuius ipſi formatores extiterunt, nouæ in illam faculates redundarint ad aliquid patiendum, quarum eadem ſuapte eſſentia omnino erat expers. Itaque facultates hæ cum corpore enatæ, cum eodem deponuntur, mortaléſque idcirco apud Platonicos eſſe dicuntur. Quemadmodum in arte, vitia ex inſtrumentis enata, actiones artificis quantumuis perfecti, impediunt, etiamſi cognitionem eius ſiue peritiam nulla ex parte poſſint immutare. Ideóque pro inſtrumentorum varietate, artificis eiuſdem actiones modò perfectiores ſunt, modò imperfectiores ipſa artificis peritia, quæ artis ipſius cognitione continetur, nullam in ſe mutationem recipiente. In quo actuum omnium, ſiue formarum generalis quædam diſtinctio notari poteſt. Nam quæ formæ omnino expertes ſunt corporis (in quo principium eſt paſſionum & mutationum omnium) hæ quoque omnino impatibiles ſunt, & immutabiles, vt diuinæ intelligentiæ, quæ formæ metaphyſicæ nominantur. Quæ verò corporibus omnino addictæ, vt purè naturales, hæ cum corporibus neceſſariò patibiles & mutabiles, ideóque ab illis inſeparabiles & mortales. Media verò humana anima cum corpore deponit eas facultates quas hauſit ex corpore, & ab illis Diis dicitur accepiſſe, qui corporis formatores extiterunt, retinet verò eam ſolam quæ propria eſt eſſentiæ, & quæ à Deo patre eſt ornata. Quanquam de hac diſtinctione partium animę, aliud viſum eſt Galeno, non ſolùm libris de Placitis Hippocratis & Platonis, ſed in fragmento libri, De iis quæ medicè à Platone dicta ſunt in Timæo, vbi ita loquitur, Supereſt, inquit, vt eorum mentionē faciamus, qui vnam aſſerunt eſſe animæ noſtræ ſubſtantiam, quæ tres facultates rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem habeat: cùm & ipſe etiam Plato, tum ſæpe aliàs, vt oſtenſum eſt, tum nihilo ſecius in præſenti quoque oratione, ſpeciem animę ipſam concupiſcibilem eſſe dixerit: quæ haud aliam quidem in ſtirpibus, aliam verò in nobis, ſed eandem naturam habeat: atque in iecore ſedem obtinere, non eodem profectò loco vbi iraſcibilis & rationalis habitant. Quod tamen rationi conſentaneum erat, ſi vnius ſubſtantiæ tres illæ eſſent facultates, quemadmodum illi aſſerunt, qui cor eiuſmodi eſſe ſupponunt. Iure enim illi vnam ſtatuentes ſubſtantiam animæ, tres ipſius eſſe maximè generales facultates eſſe dicunt. Plato verò non eandem eſſe rationalis partis animę ſubſtantiam, quæ eſt ipſius iraſcibilis & cōcupiſcibilis, ſed inter ſeſe diuerſas aſſerit: ac ſæpius quidem rationalē

cum iraſcibili pugnare: nonnunquam verò iraſcibilem rationali aduerſus concupiſcibilem in corpore habitantem opitulari. Sed de hac re paulo poſt pluribus differetur. Nunc quoniam partis eius qua ratiocinamur,& intelligimus, originem Deo rerũ omnium opifici Alcinous attribuit,de ea quid aliis,atque etiam noſtris,placuerit videamus. Mercurius in Pimandro, ſcribit ab vna totius mundi anima omnes animas profluere per ipſum mundum diſtributas atque circũcurrentes. Diſtribui verò Platonici aiunt per ſpiritum æthereum,quẽ animæ curriculum in Phædro, eiuſdem autem vehiculum Plato vocat in Timæo:cuius beneficio cum hoc corpore elementari & terreno coniungitur. Atque ita coniungitur, vt eiuſmodi conſortio vehiculi puritatem valdè fedari contingat, ſimúlque mentis in intelligẽdo facultatem hebeſcere. Si quando verò in vita hac eadem mens ad tempus aliquod neglecto hoc impuro corpore, ad ſuum vehiculum redierit,excitatíque huius ætherei liberiores motus ſequi cœperit,tũ eam diuina ſapere:dæmonum, qui eodem æthereo corpore vtuntur, colloquio frui, & abſentia nihilominus quàm præſentia intueri. Quod philoſophandi genus quadam ex parte ſecutus Ariſtoteles videri poteſt,cùm cap.3.libr.2.de Animalium ortu ſcribit, eam animæ facultatem quæ propria mentis eſt, corpus aliud participare, hócque magis diuinum eſſe,quàm ea quæ elementa appellantur. Atque illud certè eſt aliud corpus, quod Alcinous hoc loco rationi in capite,velut in arce ad obſequium ſubiectum eſſe ait. Illo verò loco etiam ſi nominatim Ariſtoteles ſcribat,eandem mentem extrinſecus aduenire,nec eius actionem cum corpore communicare,ideóque immortalem eſſe,& à corpore ſeparabilem:quia tamen non explicat,quæ eius conditio fuerit, priuſquàm cum corpore coniungatur, aut quomodo huic adueniat,in eo,meo quidem iudicio, nõ eſt ſatis authoritatis ad docendum quod nonnulli perſuadere conantur, hinc ſcilicet crediaiſſe reliquas animæ facultates de ſeminis poteſtate excitari: illam verò ſua ſubſtantia cœleſtem in fœtum conformatum, atque iam animatũ diuinitus immitti. A Galeno verò, quid in hac quæſtione expectare poſſis dignum Philoſopho,cùm dicere ſoleat,non aliam animam videri à temperatione eorum ex quibus corpus componitur? aut neſcire ſe,ſi immortalis eſt,vt Plato affirmat, cur ſeparetur valde refrigerato,vel excalefacto,vel exſiccato,aut humectato cerebro? D. Hieronimus in epiſtola ad Marcellinum, de eadem quæſtione has veterum ſententias colligit. Lapſam eam,inquit,de cœlo eſſe, Pythagoras omnéſque Platonici & Origenes putant. A propria Dei ſubſtantia oriri volunt Stoici, Manicheus, & Hiſpaniæ Priſcilliani hæreſes. Alij volunt in Dei quaſi theſauro conditas: alij ex traduce, vt Tertullianus,

Appollinarius & maxima pars Occidentalium: vt quomodo corpus ex corpore, ſic anima naſcatur ex anima, & ſimili cum brutis animantibus conditione ſubſiſtat. Et idem in epiſtola ad Pammachium. In Adamo quidem certum eſt, inquit, animam inſufflationem Dei fuiſſe: at Eua in cuius faciem non inſufflauit Deus, vnde animam habuit? Cain & Abel primi ex primis hominibus, vnde habuêre? Diuus Auguſtinus epiſtola ad Diuum Hieronimum, de eadem re has quæſtiones proponit, vtrum ex vna anima quæ primo homini data eſt, cæteræ propagentur? An ſingulis hominibus nouæ à Deo fiant quæ inſufflentur, quemadmodum in Adamum? An alicubi iam exiſtentes, vel mittantur diuinitus, vel ſua ſponte labantur in corpora? Idémque lib. 1. Retractationnm, fatetur ſe adhuc ignorare animæ originem: & in epiſtola ad Optatum, ſcribit de ea in religione noſtra tutò diſputari poſſe. Quia in Chriſtum non credimus, inquit, vt naſcamur, ſed vt renaſcamur: & quocunque modo nati fuerimus, ſemper agnoſcimus in renaſcendo idem Dei beneficium. Itaque quanquam de hac parte qua ratiocinamur, & intelligimus, Theologi in eo omnes ferè conſentiunt, quod illam reuera incœpiſſe volunt, nunquam interituram: de cæteris tamen quæ ad eiuſdem naturam & originem pertinent, in varias opiniones ſunt diuiſi. Nam præter eos qui ſunt enumerati, Theodoretus Cyrenſis lib. 5. de Curatione Græcarum affectionum, de ea ſic ſcribit. Omnes ſacri doctores, inquit, concordi oratione nos docent, ex terra & aqua cæteríſque elementis, humanum corpus effectum eſſe, animam verò nequaquam ita in corpus demiſſam, vt antea per ſe ſubſiſteret: ſed corpore iam plaſmato creatam eſſe. Plaſmauit enim Deus hominem, puluerem ſumens de terra: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, factúſque eſt homo in animam viuentem. Neque verò intelligendum eſt, inſpirationem hanc fuiſſe quendam anhelitus defluxum, qui de ore Dei prodierit (incorporeus enim Deus eſt, idémque ſimplex, neque compoſitus) ſed ipſam animæ naturam, ſpiritum eſſe præditum ratione & intellectu. Eodem loco, hoc etiam commemorat ex Moſe, Exodi vigeſimoprimo, de prægnante muliere, quæ plagis affecta pariat abortiuum, formari prius in aluo matris infantem, ac tum denique perfecto corpore animari, non ita quidem vt anima præexiſtens, alicunde corpori inſeratur, neque vt enaſcatur è ſemine: ſed diuino inſtituto, ſicut ab initio inſita naturæ lex fuit, creationem accipiat. Alia verò eſt ſententia Gregorij Nyſſeni, hæcque in Theologo obſeruatione digniſſima. Quam ſic explicat libro de Anima, & reſurrectione. Reſtat, inquit, ſecundum ea quæ antehac examinauimus, vt quæratur quando ani-

mæ principia ſui ortus & exiſtentiæ habeant. Nam ſi datum fuerit, quòd ante corpus in peculiari quadam ſtatione anima viuat: omnino neceſſe eſt, vt abſurdas illas ſententias, & fictas opiniones eorum, qui propter vitioſitatem animas in corpora deduci volunt, vires habere putemus. Enimuerò poſteriorem eſſe originem animarum, ipſáſque recentiores eſſe corporum compoſitione, nemo ſana mente præditus in animum induxerit: quum manifeſtum ac perſpicuum ſit omnibus, quòd nihil ex inanimis habeat in ſeſe vim mouendi, pariter atque creſcendi. At eorum qui in vtero nutriuntur, neque incrementū & augmentum, neque de loco ad locum motus controuerſus, & ambiguus eſt. Relinquitur igitur, vt putemus vnum & idem animæ & corporis conſtitutionis principium eſſe. Ac quemadmodum terra, ſi ſurculum ab radice auulſum ab agricolis acceperit, arborem inde efficit, non ipſa vim augeſcendi ei quod nutritur iniiciens, ſed incremēti duntaxat materiam atque ſubſidium ſibi inſito immittens: ita dicimus etiam id quod ex homine auellitur ad hominis ſationem, ipſum quoque aliquo modo animal eſſe ex animato animatum, ex eo quod nutritur, id quod nutritur. Quod ſi non omnes animæ efficientias, pariter ac motus, exiguitas ſurculli auulſi capere potuit, nihil mirum. Neque enim in ſemine frumentum, quod quidem appareat, protinus ſpica eſt (nam quo pacto tantum in tantillo locum habere potuerit?) ſed terra frumentum conuenientibus, & aptis nutriente alimentis, in ſpicam frumentum euadit, nō immutans in gleba naturam, ſed exerens ac prodens, & abſolutum ac perfectum ſeſe reddens auxilio nutrimenti. Quemadmodum igitur in naſcentibus ſeminibus, incrementum paulatim ad perfectionem progreditur: eodem modo quoque in hominum formatione atque cōſtitutione, pro ratione ac proportione corporeæ magnitudinis, animæ quoque potentia apparet, atque elucet, primùm quidem per vim alendi ſimul atque augendi, iis quæ in vtero effinguntur, ſeſe inſinuans, at innaſcens. Poſthæc verò donum ſentiendi in lucem productis inducens, atque ita deinceps quaſi fructum quendā, aucta iam planta mediocriter exerens, ac prodens ratione præditam vim, non vniuerſam ſimul in vnum conductā repentè, ſed vna cum ſurgente & excreſcente planta per conſentaneū & competentem progreſſum, atque profectum creſcentem & augeſcentem. Eadem ſententia repetita eſt, & ab eodem authore pluribus expoſita cap. 30. libr. de Hominis creatione. Cùm vnus homo ſit, inquit, qui ex anima conſtat, & corpore, vnum ei & commune dare oportet inſtitutionis exordium, ne ſibi ipſe anterior poſteriórque videatur, vt corporis in eo conditio prima, & ſecunda conſtat alterius. Et in præſentia quidem diuinæ virtutis, omnem plenitudinem huma-

næ

næ conditionis ante ſubſiſtere profitemur, teſtificante in hoc nobis Propheta, qui dicit, Noſſe Dominum omnia antequàm fiant. In ſingulorum verò conformatione alterutrum non præferimus alteri, nec ante corpus animam, nec è contrario dicimus: ne diuiſus homo iuxta differentiam temporis, in ſemetipſo diſcedat. Nam cùm duplex intelligatur noſtra natura, ſecundum doctrinam Apoſtoli, viſibilis ſcilicet hominis & latentis, ſi aliud quidem ante ſubſiſtat, aliud autem poſt ſuperueniat, imperfecta quidem virtus videbitur conditoris, quę non ſimul vtrobique ſufficiat, ſed diuiſo opere in ſingulorum medietatibus occupetur. Quemadmodum verò in tritico, aut in alio quolibet ſemine, cunctam ſpeciem ſpica videmus quadam potentia comprehenſam, hoc eſt, fœnum, culmum, internodia, nec non fructum, atque ariſtas, & nihil eorũ ante ſubſiſtere in naturæ ratione, aut poſt accidere dicimus, ſed inſitam vim ſemini quodam naturali omine declarare, nec aliam ei ſuperinduci naturam: iuxta hanc rationem, & humani cauſam ſeminis opinamur exiſtere, quòd in prima conſtitutionis occaſione, ſatum quidem ſimul eſt iuxta naturæ potentiam, tenditur verò & declaratur quadam conſequentia naturali, ad id quod perfectum eſt promouens, nec aliquid extrinſecus ad occaſionem ſuę perfectionis aſſumens. Semetipſum namque ad id quod perfectũ eſt, conſequenter extendit, ita vt nec ante corpus animam, nec præter animam ſubſiſtere corpus affirmari veraciter poſſit, ſed vtrũ ſit prius principium iuxta altiorem quidem rationem, in prima voluntate Dei diſpoſitum, iuxta alterum verò in generationis occaſionibus inſtitutum. Sicut enim non poteſt membrorum diſtinctio ante formationem, in eo quod ad corporis conceptionem iacitur, inſpici: ita nec animæ contemplari proprietates in eo poſſibile eſt, priuſquàm exeant in operationis effectum: & ſicut nullus ambigit, in membrorum & viſcerum differentiis illud quod eſt depoſitum, figurari non alia quadam ſubintrante virtute, ſed ea quæ inſerta naturæ eſt, ad hanc operationem ſeſe virtute ingerente: ſic & de animæ portione rationali ſimiliter arbitrantur. Quia & ſi nondum per aliquas viſibiles operationes agnoſcitur, nihil tamen in eo vnius rei exiſtere peruidetur. Nam ſicut ſpecies hominis in eo eſt vi quadam atque potentia, latet autem propterea quod nequeat apparere priuſquàm neceſſario ſinat atque permittat: ſic & anima eſt quidem in illo, licet nondum appareat: apparebit autem proprium & naturalem operationis effectum, corporali ſimul incremento proficere. Ego quidem memini Commentario in libr. 4. prioris noſtræ deſcriptionis Phyſicæ, de reliquis facultatibus quæ cum belluis & plantis ſunt communes, idem à nobis eſſe ſignificatum: ſed mirum eſt profectò virum Theologum, &

inter Theologos notæ optimæ, hoc etiam ad eam facultatem qua ratiocinamur & intelligimus, quam Ariſtoteles cap.3.lib.2. de Animalium ortu, ſolá extrinſecus aduenire ſcribit, pertinere voluiſſe: de qua eodem capite hæc ſubiicit. Quemadmodum iuxta corporis portionem, inquit, non illud dicimus carnem, & oſſa vel capillos, vel quæcunque conſpicimus in homine, ſed vi quidem atque potētia eſſe horum ſingula, nondum verò viſibiliter apparere: ſic etiam iuxta animę portionem, necdum quidem rationale eius & iraſcibile, & quæcunque de anima conſiderantur, locum in illo habere memoramus, proportionem verò formati corporis, & conſummationem etiam ſimul effectus animę dicimus, cum ſubiecto proficimus. Sic enim perfectus homo inter maiores obtinet animę operationes effectum, in exordio ſuæ conſtitutionis aptos & congruos, in ſe præſenti vſui animæ demonſtrat adniſus, vt ſibi per infuſam materiam aptiſſimum domicilium formet. Nec enim poſſibile eſſe credimus, in alienis ædificiis animam competenter inſeri, ſicut non poteſt impreſſum ceræ ſignaculum, alienæ prorſus ſculpturæ congruenter aptari. Quemadmodū verò corpus ex paruo procedit, ad id quod eſt perfectū: ſic & operationes conſertæ animæ ſubiectæ ſimiliter concreſcunt & proficiūt. Procedit quidem ea in prima conſtitutione, velut quædā radix abdita cauis tantūmodo quæ nutrimētis ac incremētis eſt diſtributa (nec enim paruitas ſumēda amplius recipit) deinde cū ad lucē prodierit, id quod inſertū eſt, germenq; protulerit, tunc in eo gratia ſenſibilis eſfloreſcit, iámq; coaleſcens, & in magnitudines cōpetenter excurrēs, veluti fructus quidā, rationalis virtus incipit elucere. Quæ quidē omnia ex D. Gregorio Nyſſeno pluribus commemorare placuit, vt intelligeretur hunc non modò earū partiū, vel facultatū animæ quæ in ſuis functionibus cū corpore manifeſtè cōmunicant, principia in ſemine poſuiſſe, quæ tēpore progrediente in cōformatione fœtus, & hominis perfectione ſuas actiones tū poſſint edere, cùm partes organicæ ad has neceſſariæ, ſunt conformatæ: ſed idē quoque ſtatuiſſe de ea qua ratiocinamur, & intelligimus. Quā cæteri Theologi vidētur excepiſſe: ne eo dato, hanc cum ſemine traductā, & cum corpore cōmunicantē, mortalē fateri cogerētur. Et certè D. Thomas Sum.1. quæſt.118. art.2. negat hanc, quia immaterialis eſt, cauſari per generationē: ſed ſolùm per creationem à Deo. Quoniā, inquit, ponere animā intellectiuā à generante cauſari, nihil eſt quàm ponere eā non ſubſiſtentē, & per conſequens corrūmpi eam cum corpore. Et ideo hęreticū eſſe ſcribit, dicere eam traduci cū ſemine. Quod idē pluribus rationibus cōfirmat cap. 86. lib.2. contra Gētiles, quas mihi ſatis eſt hoc loco indicaſſe. Et cum cap.58. libri eiuſdem, confirmare eſſet conatus in nobis re vnam &

eandem eſſe ſubſtantiam animæ nutrientis, ſentientis, & intelligentis, hincque dubitatio eiuſmodi exiſteret, ſi ſentiens anima, re eadem ſit cum intelligente, illáque de ſemine excitetur, an non etiam efficiatur intelligentem de eodem excitari, & illi potius facultate fuiſſe inſitam, cap. 88. dubitationem hanc conatur explicare: ſed ita ſanè, vt in hoc pleraque vſurpet, in quibus, vt liberè dicam quod ſentio, mihi nō ſatisfacit. Quo etiam loco quaſdam ex ſuperiotibus Gregorij Nyſſeni rationibus improbat: atque dubitare videtur an liber is ex quo illæ antea depromptæ ſunt, verè ipſi Gregorio aſcribatur. Et certè mihi promptius eſt, & tutius eſſe videtur, de iis quantum quidem in religione noſtra conceditur, dubitare: quam pro rato quicquam affirmare. Etenim ſi fœtus initio conformationis, plantæ modo viuit, ſenſúſque expers eſt: deinde poſt aliquod tempus, ſicut Ariſtoteles ſcribit cap. 3. lib. 2. de Animalium ortu, ſentire incipit atque moueri: tandem verò ac poſtremò planè conformatus, anima intelligente perficitur, quęri meritò poteſt, quomodo prima animę pars quæ pręſtat fœtui tantùm, vt viuat more plantæ, ſe habeat ad ſecundam, per quam efficitur animal, & hæc ad tertiam, qua efficitur homo? An ſecundæ aduentu prima deleatur, aduentúque tertiæ ſecunda, quod D. Thomas locis ſuperioribus ſcriptum reliquit? An verò in perfecto homine omnes illæ animæ ſuis gradibus diſtinctæ manent, vt in eo qui res vna eſt compoſita, non vna forma, ſed plures eſſe dicantur? An potius ſecundæ aduentu, prima quidem adhuc continetur, & aduentu tertiæ ſecunda, ſed tantum poteſtate: quemadmodum in ternario binarius eſt, & in quaternario ternarius, ita tamen vt ſinguli hi numeri ita ſpectati, vnius ſpeciei ſint & ſimplicis? Hoc enim Ariſtoteles indicare videtur libr. 2. de Anima, cùm in his ſiue partibus, ſiue facultatibus animæ, talem ordinem conſtituit, qualis eſt inter ſpecies numerorum atque figurarū. Neque verò ſatis philoſophicè dictum eſſe videtur, quod quodam loco in diſputatione contra Cardanū, ſcribit Iulius Scaliger, in hominis procreatione nouam animam à cœlo creatā poſt fœtus articulationē aduenire, qua anima, tūc maſſa illa, homo efficiatur. Quæ cùm ſecū afferat omnes perfectiones, neque neceſſe eſſe antegreſſas animæ partes manere: neque propterea dici debere fœtu emortuo hominē naſci. Quoniā, inquit, nullū intercedit tēporis inter uallū inter vitā priorē & poſteriorē. Atq; hæc quidē de noſtrorū opinionibus. In quibus quanquā illi inter ſe ſint varii, hoc tamen omnes retinere vidētur, in quo cū Platonicis & Peripateticis cōſentiūt, quod animā humanā mediā eſſe volūt inter formas omnino diuinas & naturales. Diuinæ enim neq; incipiunt neq; deſinūt: naturales cū corpore incipiunt, etiā ſi vt antea dictū eſt, cœleſtē habeant originem, & cùm

eodem deſinunt.Illa verò incipit quidem, nunquam verò deſinit.Vt in eo ſcilicet quod reuera incipit,cum naturalibus formis communicet:quod verò nunquam eſt interitura, hoc ipſo diuinas formas imitetur. Quod vtrum vlli formæ poſſet accidere, Ariſtoteles ex naturæ principiis in Metaphyſicis dubitauit,ſicut poſtea capite proximo diſſeretur.Iam verò ad ea intelligenda quæ hoc loco ſequũtur,de diſtinctione partium animę pluribus diſſeramus.Plato lib.4.deRep.diſcere nos ait vna animæ parte, altera iraſci, tertia concupiſcere voluptates eas quæ ad mutationem generationémque pertinent: ſed non facile diſcerni poſſe, vtrum vnumquodque horum totius animæ ſit, an vt hæc diuerſa ſunt, ſic ad diſtinctas eius partes pertineant. Deinde quoniam quod omnino idem eſt,non poteſt ſecundum idem,ratione eiuſdem ſimul contraria facere vel pati, anima autẽ in impotentibus & intemperantibus idem ſimul appetit & fugit,concludit animę primam diſtinctionem faciendam in ſpecies duas, ſiue partes (ſic enim in re propoſita modò ſpeciei, modò partis nomine, ſine diſtinctione vtitur)vnam qua ratiocinamur, alteram quæ rationis eſt expers. Atque hanc rurſum in duas partes eſſe diſtribuendam, quarum vtraque (quod etiam Ariſtoteles ſcribit cap. vltimo libr.1.Ethic.)rationis expers eſſe dicatur,ſed non eodem modo. Diſtinctionis verò in earum trium facultatum ſedibus, nullam eo loco mentionem facit. Sed in Timæo hanc manifeſtè explicat, atque rationem in cerebro, iram in corde,cupiditatem in iecore ſtatuit.Vtrum autem hoc ita faciat,quaſi animam ſubſtantia triplicem eſſe velit, an verò ſubſtantia vnam, facultate triplicem,pro varietate partium in quibus illarum facultatum actiones primùm apparent, & earum primaria inſtrumenta ſita ſunt,hoc inter Platonicos, & eos qui hac in parte Platonem cum Ariſtotele comparant,non ſatis videtur eſſe definitum, Galenus vt antea ſignificatum eſt, libris de Placitis Hippocratis & Platonis, in eo ferè totus eſt, vt perſuadeat Hippocratem & Platonem, animam ſubſtantia triplicem, ſedibus & locis diſtinxiſſe: atque hac in parte melius ſenſiſſe, quàm Stoïcos & Peripateticos. Sed hoc,pace eius dixerim, non tam illorum teſtimoniis confirmat, quàm pro ſua authoritate ponit. Verùm fortaſſe hoc illi dandum eſt, vt animam ſubſtantia diſtinguat, qui eam vix aliam eſſe arbitratur, à temperamento partis in qua dicitur ſedem habere: quia aut in illa ſita ſunt, aut ab ea originem capiunt prima ipſius facultatis inſtrumenta. Sed aliud viſum eſt Plotino locis variis, ex quibus vnum paulò ante indicauimus: itémque Marſilio Ficino Platonis interpreti in eiuſdem doctrina exercitatiſſimo. Nam vt ſenſus interior re ipſa ſuáque ſubſtantia vnus & ſimplex, in diuerſis corporis

partibus quas habet pro inſtrumentis, diuerſus quodammodo eſſe videtur, cóque etiam ab Ariſtotele dicitur habere rationem centri in circulo, omnes lineas vna ex parte vnientis: ſic ille libro ſeptimo Theologiæ Platonicæ, variis argumentis conatur efficere animam in nobis ſuapte natura nullam diuiſionem cum corpore recipere, diuidi tamen pro varietate facultatum quibus diuerſæ partes in corpore ſubſeruiunt. Idémque in hanc ſentētiam interpretatur eum Platonis locum quem ex lib.4. de Rep. paulò ante commemorauimus. Apertius hoc ipſum idem Marſilius teſtatur libro 2. ſuarum epiſtolarum ad quendam Alamannum Donatum, ad quem ita ſcribit. Quæris, inquit, Nunquid Peripateticis illis adhibenda ſit fides qui Platonem quod plures in homine animas ſcilicet rationalem, iraſcibilem, concupiſcibilem collocauerit, calumniari non dubitant? Reſpondeo equidem vnam tantum eſſe animam, per quam pluribus eius viribus hæc omnia facimus. Quemadmodum corpus ignis vnum, tribus qualitatibus ſufficienter agit tria. Luce enim fulget atque illuminat: Leuitate celer aſcendit, calore calefacit & vrit: atque in qualibet ignis particula pariter tres hæ facultates vigent, ſuntque loco ſimul, quadam tamen inuicem proprietate diſtinctæ, ſic animæ ſubſtantia vna eadémque ſufficienter poſſe videtur tribus viribus officia exequi tria: videlicet ratione tanquam luce quadam, verum bonúmque à falſo malóque diſcernere. Appetitu inſuper quaſi leuitate, ad ea quæ placent facillimè ſe conferre. Animoſitate rurſus iracundiæque feruore ceu calore quodam, in ea vel conſumenda vel propellenda efferri quæ aliquando ipſam ab eorum quæ petit, conſecutione impedire poſſe videntur. Quid prohibet quominus vna ſit anima viribus tribus munita, quæ quanuis proprietate inuicem diſcrepent, vbique tamen in eadem anima ſimul ſint, vbicunque tota ſimul eſt anima? Idem ille confirmat in anima mundi, cum ſententiam Platonis explicat lib.10. de Legibus. Caue, inquit, vbi Plato dicit mundum gubernari ab anima ſcilicet ſua, quod addit geminam eſſe animam vnam quidem beneficam, alteram verò contrariam, ne ſubſtantiam accipias geminam, ſed potentiam. Siquidem in anima mundi atque cæleſti, potentia eſt altera quidem motrix corporum, intellectualis altera, Intellectualis certè benefica eſt, ordine cuncta diſponens. Motrix vero eatenus benefica id eſt ordinatrix, quatenus ſubeſt alteri. Cui quidem niſi ſubeſſet, quanto efficacior eſt ad motum, tanto magis carens arte, præcipitaret vniuerſum atque confunderet. Cardanus lib. de animi immortalitate, eandē fuiſſe arbitratur Platonis ſententiam, Galenúmque inſectatur quod perſuadere voluerit animæ ſubſtantiam non virtute tantum, ſed ſedibus & membris ab illo eſſe diſtin-

ctam. Et certè ſi apud Platonem hominis anima ei reſpondet quæ in in vniuerſo eſt, imo, vt quidam dicere audent, hæc ex illa quodammodo emanauit, vt noſtrum corpus ex illius corpore, quemadmodum in vniuerſo vna & eadem reipſa anima communis eſt, ſed vt dictum cap.12. ex eiuſdem atque alterius poteſtate ita commixta vt in illa, idem ſupremi orbis conuerſioni accõmodetur, alterum ſeptem orbibus inferioribus: ſic certè anima noſtra re vna erit, eáq;, vt Plutarchus docet libro de eius procreatione, iiſdem principiis conſtans, mentem (cui idem reſpondet) ad rerum intelligentiam adhibebit & in cerebro tanquam in arce ſedem habere dicetur. Non quòd eius vera actio cum corpore communicet, aut huius parte aliqua organica indigeat, ſed vt ait Marſilius Ficinus in cap.23. lib.1. Plotini de dubiis animæ, quoniam in eo ſedes eſt phantaſiæ quæ rationi eſt proxima & illius quædam imago. Ad alterum vero, quod principium eſt mutationis, pertinebunt concupiſcentia & ira: quoniam hæc ex corporis mutationibus pédét, atque idcirco in inferioribus eius partibus, Iecore ſcilicet & corde, ſedem habere dicuntur. Neque verò ab illa ſententia hoc debet reuocare quod ex 4. de Rep. dictum eſt in impotentibus atque intemperantibus animam eodem tempore circa rem eandé in contrarias partes affici: illam ſcilicet ſimul appetendo & fugiendo. Si quidem hoc potius arguit animam eandẽ ſub ratione diuerſa, rem eandẽ apprehendere, quam illam re diuerſam eſſe. Vt enim eadem anima reipſa (ſicut Ariſtoteles docet cap.7. lib. de ſenſu) ſimul eodémq; temporis puncto ſentire poteſt calida & frigida, alba & nigra, ſed ratione varia, nec ſub eadẽ rei obiectæ imagine: ſic cum voluptas corporis aliqua impotenti attentius omnia conſideranti ſe obiicit ſub ſpecie mali, fugienda videtur: eadẽ vero cum negligentius expenditur, aut vi perturbationis de corpore enatæ, falſam boni imaginem rationi oſtentat, accidit vt ab illo etiam appetatur Et quãquam reuera eiuſdem animæ hi duo motus ſint, tamen propter huius maximam in ſuis functionibus celeritatem, accidit vt vnum facere videantur. Quod in iis quæ ad vitam & mores pertinent non video cur magnopere mirari debeamus: cum in veritatis contemplatione idem contingere frequenter animaduertamus. Etenim cum ad vnam rem ſuppetunt in contrarias partes paria momenta rationum, tum animæ eadem pars, tempore indiuiſo (hoc enim facit in eius motibus celeritas admirabilis) in contrarias opiniones diſtrahitur, pro varietate argumentorũ quæ occurrunt. Atq; duæ illæ opiniones, ſunt quidem eiuſdem partis animæ vel facultatis: ſed cũ in earum vna veritas inſit, in altera falſitas, illæ non ſunt eodem argumento conformatæ. Cur igitur non licebit etiam dicere in impotente partem animæ eandem

circa id quod in deliberationem,cadit pro diuerſa ſpecie ſub qua illud obiicitur,contrario modo affici motibus quidem ratione diſtinctis, ſed propter eiuſdem animæ celeritatem vnum quodammodo facientibus? In quam rem ſcitum mihi eſſe videtur quod ſcribit Marſilius Ficinus cap.12. lib.8. Theologiæ Platonicæ. Formæ contrariorum elementorum, inquit, dum ſunt in materia, contrariæ inter ſe ſunt: quia pellunt ſe inuicem & interimunt. In mente non ſunt contrariæ: quia ibi non modò non pellunt ſeinuicem, ſed & iuuant. Simul quidem noſtra mens habet contrariorum elementorum formas, quando ſimul elementa conſiderat. Simul quoque comprehẽdit bona & mala, vtilia & inutilia, pulchra atque deformia, lucem & tenebras, vocem atque ſilentium, dulce & amarum & reliqua: atque ex cognatione alterius contrarij, ſincerius iudicat alterum. Non igitur eſt corporea: neque etiam propriè corruptibilis. Quippe quod corrumpitur, vt plurimũ corrumpitur à contrario. Quid autem eſſe poteſt menti contrarium, quæ tantam habet ſuper contraria poteſtatem vt ab ipſis auferat contrarietatem, & ſua pace conciliet inimica? Neque rurſus corruptibilis eſt, quod à ſuis conſeruatoribus diſiungatur. Nam ſi aliena & contraria alienis contrariiſque conciliat: multo magis ſe ſuis tum cauſis, tum ſeruatoribus admouet. Atque hoc modo videtur explicari poſſe quod ex 4. de Rep. ad docẽdum partes animæ reipſa diſtingui, nonnulli firmiſſimum arbitrantur. Sed hoc magis me mouet quod quo argumento Ariſtoteles cap.2. lib.3. de Anima (conſentiente etiam Platone in Theeteto) confirmat interiorem ſenſum te vnicum in nobis eſſe: eodem mihi effici videtur, in anima tres facultates quas initio ex Platonicis propoſuimus, vnitas eſſe earúmq; motus ad vnum commune principiũ eſſe referendas. Nam ille, quia alba & dulcia ſinguláſq; res quæ ſenſibus percipiuntur, collatas inter ſe dignoſcimus, atq; eas & differre à ſeinuicem & quò differant ſenſu percipimus, concludit hoc vno ſenſu fieri oportere, cui vtrumq; horum, albũ inquam & dulce, notum ſit. Alioqui, inquit, perinde eſſet ac ſi diceres cum huius ego, tu illius ſenſum habes, conſtare illa inter ſe eſſe diuerſa. At impotens & intẽperans in ſe deprehendunt, vt opinor, rationis motum & perturbationis, húncque ab illo differre & quo differat. Quomodo autem hos duos motus inter ſe compararent & differentes agnoſcerent, niſi hi quanquam ex diuerſis cauſis orti, ad idem principium referrentur? Atque cum rationis & perturbationis motus in vtróque illorum contrarij, ſibi inuicem impedimento ſint, vniúſque horum intentio, alterius quædam ſit remiſſio: videtur neceſſarium horum facultates ad idem principium pertinere, in quo ſe ipſa contrarietate potius quam ſubiectorum

diuerſitate, impediant atque peruertant. Idémque etiam ex eo intelligi poteſt quod cum ex tribus principibus facultatibus vna ſuam actionem maximè intendit, alterius munus remitti eſt neceſſe: nec poteſt quiſquam cùm valde iraſcitur aut dolet, attente ſimul contẽplari, aut in ſenſuum functiones totus incumbere. Id vero cur non poſſet contingere ſi hæc ad principia, ſua ſubſtantia diſtincta, pertinerent? Ergo quæ anima in nobis ratiocinatur, eadem reuera eſt fortaſſe quæ iraſcitur. Sed ratiocinari tum dicitur, cum rerum notiones inter ſe comparat, iraſci autem, cùm in ſanguine ſpiritus exæſtuant. Atque quoniam in cerebro ſedes eſt notionum (illic enim fortaſſe apud Platonicos phantaſia primum apparet, ex cuius imaginibus notiones vniuerſæ excitantur) in corde vero fons illius ſanguinis ſimul cum ſpiritu æſtuantis: idcirco ratiocinandi facultas in cerebro ſedem habere ab illis dicitur, iraſcendi in corde. Quanquam neque iraſceremur niſi motus à ratione incipiens, in eandem redundaret. Nam cũ in ira ſit opinio acceptæ iniuriæ, quam ſequitur in feruefcẽte ſanguine ſpirituum ad vindictam concitatio: ipſa iniuriæ acceptæ opinio, partis eſt animi in nobis ſuperioris: ſed plerúmque errantis quia in eo ipſa ſuum iudicium præcipitat. Reliqua ex illo præcipiti iudicio exorta, in eandem rationem deſinunt ideóque illam in agendo perturbant. Quod ſi in nobis triplex eſſet anima reipſa ſuáque ſede diſtincta: quęrendum eſſet profecto quomodo homo in ſuis partibus triplici eſſentiæ forma conſtans, vnius ſpeciei eſſe poſſit: aut quid ſit quod illas tres animæ partes colligat atque contineat: cùm de illis duæ inter ſe pugnare dicantur. Non certè ipſum corpus illas continet, quoniam vt Ariſto. docet in phyſicis materia à forma continetur potius quam hæc ab illa. Nec indiuiduum animal, quod eſt hoc aliquid, vnum numero dici poſſet quia vnam haberet formam eſſentiæ: ſed tantum per ſuum corpus in quo connexæ & quaſi colligatæ partes tres, in quibus diſtinctæ ſedes trium principiorum ſpecie & eſſentia differentium. Neque vero magis probabile videtur partes duas inferiores, ipſa ratione contineri: cum earum prior in qua naturales cupiditates inſunt, nullo modo rationis particeps eſſe dicatur: altera in qua irarum ardor exiſtit, rationi quidem aliquando pareat, ſed ei ſuapte natura aduerſetur. Neque magis dicendum eſt, quod tamen paulò ante indicaui D. Thomæ placere, fœtum primis diebus anima alente tantum informari, deinde aliquo tempore interiecto nouam excitari ſentientem, priorémque perire: ita tamen vt ſecunda hæc illius perfectionem in ſe contineat: itémque adueniente tertia, ſecundã deleri, ne in eadem re duæ formæ manere videantur, ſed hanc illarum duarum perfectionem in ſe habere: vt ſcilicet in vtero anima-

li-

-lis ex embryone primum animal, tandémque hominis ex animali procreatio, embryonis primum, deinde animalis ſit interitus. Sic enim ille ſcribit prima ſecundæ, quæſtione 118. articulo 2. Quod etſi petitum videri poſſit partim ex capit.3. libr.2. de animalium ortu, partim ex capit.3. libr. 2. de Anima: tamen quia ex eiuſmodi animali, id eſt ſentiente tantum, homo rationis particeps fieri dicitur ipſo animali quod prius erat, pereunte cedo illud animal in vtero conformatum ſentiens tantum, nondum ratiocinandi facultate præditum, cuius tum erat ſpeciei? An bellua: cum mortale eſſet & rationis expers? Atqui ex bellua hominem fieri per ſe abſurdum eſt. Et cum inter eiuſmodi formas nulla ſit contrarietas (ſunt enim hæ nudæ ſimplicéſq; ſubſtantiæ, nec adhuc affectæ qualitatibus, in quibus contrarietas conſiſtit) quomodo vnius aduentu altera interibit, cum omnis interitus contrarij ſit à contrario? Probabilius eſt quod à nobis alio loco dictum & ex problemate.4. Sectionis 30. confirmatum, apud Ariſtotelem, ſicut & fortaſſe apud Platonem, ſubſtantiam eandem eſſe animæ alentis, ſentientis, & ratiocinantis. Non tamen hanc eodem tempore præſtare ei quod animatur nutritionem, ſenſum & rationis vſum. Quoniam neque hæc quouis tempore in eo quod animatur ſimul neceſſaria ſunt: neque ad hæc ſtatim à prima conformatione corporea inſtrumenta ſuppetunt. Itaque quia quod in vtero eſt prius nutritione eget quam ſenſu, inſtrumentáque ad illam neceſſaria, quæ magis ſimplicia ſunt quam quæ ſenſui ſubſeruire debent, prius habet à natura conformata & abſoluta: ex eo quoque accidit vt fœtui prius anima alens, quam ſentiens ineſſe videatur, etiam ſi vtriuſque facultatis vnum & idem ſit principium.
Quemadmodum in fœtu iam in lucem edito haud dubiè anima re vna & eadem eſt quæ alendi, & quæ procreandi eſt principium, multo tamen tempore ille prius alitur, quàm poſſit procreare.
Quia ſtatim à prima origine illi ineſt calor ad coctionem alimenti nutritionémque ſufficiens: at non item ſemen cum calore fœcundo: ſine quo non poteſt procreare. Scio habere hoc maiorem dubitationem in ea animæ parte qua ratiocinamur, & intelligimus. De qua ſi recentiores Theologos ſequimur in interpretatione eius quod Ariſto. ſcribit cap.3. libr.2. de animalium ortu, ſolam mentem extrinſecus aduenire, nec huius actionem cum corpore cõmunicare, ſalua hæc noſtra coniectura manere non poteſt. Sed animaduerto, quod etiam paulo ante ſignificatum eſt, pleroſq; veteres de eius origine dubitaſſe vel ex iis etiam nõnullos aperte ſatis indicaſſe eandem eſſe animæ ratiocinantis & ſentientis eſſentiam: ſed hanc ſentire in

corpore non ſine huius partibus organicis, eandem vero à corpore ſeparatam ex ſe ratiocinari libere & intelligere: quæ cum adhuc eſt in corpore, intelligendi principium ab hoc quodammodo capit & ab eodem grauiter impeditur. De quo ſi placet Iuſtinum Martyrem in explicandis his quæ à Gentibus erant propoſita, quæſtione 77. audiamus. Si ſenſuum corporis opera & adiumento (dicebant Gentes) eorum quæ ſenſilia ſunt, ſenſum anima percipit, bona autem & mala ſenſu percipiuntur, quid afferri poteſt, quin anima cum à corpore migrauit, ſenſu careat? Si non ſentit, perſpicuum eſt eam eſſe mortuam. Mortuos enim à viuis, ſenſus huiuſque priuatio diſtingunt. Quod Iuſtinus ita explicat, Naturæ omnes, inquit, & quæ creatæ ſunt & quę rationis ſunt participes, duplicem percipiendi vim habent, ſentiendi vnam, alteram intelligendi: & ἐννοητικὴν quidem quæ dicitur, qua & ſe ipſæ & ſe inter ſe percipiunt: intelligendi autem, qua notitiam eius quod ſupra eas eſt. Non igitur corporis opera animæ ea percipiunt quæ ſenſilia ſunt, ſed anima ipſa pręſentia ſua ſenſum ſuppeditans & afferens, animantem ſenſus participem facit: & quodãmodo ad corpus particeps eſt ſenſus, quodam autem modo ad ſe ſenſus eſt compos, nec vnquam anima moritur. Mors enim eſt eorum quæ animata ſunt, non animæ. Opera igitur corporis eget id quod animatum eſt, ad ea percipienda quæ ſub ſenſum cadunt, non anima, Aliud eſt enim id quod animatum eſt, aliud anima, & aliud id quod eſt participatione, aliud quod eſſentia. In quo facile eſt, opinor, videre eſſentiam eius partis in qua eſt ſentiendi principium, ab illo immortalem ſtatui, nec re diſtingui ab altera qua ratiocinamur & intelligimus. Ad quod etiam pertinet quæſtio alia quam quidam in noſtra religione proponunt. An ſtatim in ipſo conceptu, an cum fœtus conformatur, quod ferè quadrageſimo die à conceptu dicitur accidere, anima humana infundatur. Quod ſi hoc tantùm in ipſa conformatione dicatur accidere, mirum, inquiunt, carnes minime ſale conſperſas vix triduo contra putredinẽ defendi poſſe: maſſam verò ſanguineam, in embryone ſiue anima (quæ in ſue pro ſale eſſe dicitur) ad dies quadraginta integram manere poſſe. Ex quo concludunt fœtum ſtatim in hora conceptus omnino animari. Sed de his quæſtionibus ſatis: Nunc Platonem cum Ariſtotele in iſta diſtinctione partium animæ conferamus. Animam re vnam in corde, vt in centro ſedem habere Ariſto. docet cap. vltimo libr. 3. de anima, cap. 3. & 4. libr. 3. de partibus animalium, & cap. 2. libr. de ſomno & vigilia. Eiuſdem vero facultates principes quaſi diſtincta prima rerum animatarum genera facientes, tres aliquando ponit, alendi, ſentiendi & ratio-

cinandi. Addit nonnunquam quartam mouendi loco, vel etiam quintam appetendi aut cogitatione aliquid fingendi. Quanquam hæ duæ poſteriores in diſtinguendis animalium generibus ab ipſo ſenſu non videntur ſeparari. Quoniam nullum omnino eſt animal ſentiens quod non appetendi & cogitatione aliquid fingendi facultate quadam ſit præditum: etiam ſi hæc in nonnullis minus appareat. Galenus vero, qui in hac quæſtione Platonicus maximè videri vult, libris de placitis Hippocrati & Platonis, ſicut & aliis locis multis, tres quidem primas facultates ſtatuit atque has ſedibus, ſicut & Plato, diſtinguit: eiúſque qua alimur (quam aliquando animæ, aliquando nudæ naturæ eſſe vult) principium in iecore ſtatuit: vt in prima vltimi alimenti, id eſt ſanguinis officina: Vitalis in corde, animalis in cerebro. In cęteris ſi is cum Platonis & Ariſtotelis diuiſione conferatur: non facile erit cuiquàm omni dubitatione ſe explicare. Naturalis quidem facultas quam ille in iecore ſtatuit, ei reſpōdet quam in eodem Plato eſſe vult naturalium cupiditatum ad cibum & potum réſque venereas pertinentium, principium. Eáque eſt quam Ariſtoteles altricem & nonnunquam procreatricem nominat cap.4. libr.2. de Anima: ſed hanc ab ipſo corde non ſeparat. At vitalis quæ in corde à Galeno ponitur, quanquam etiam apud Ariſto. vitalis & naturalis dici poſſit: vitalis quidem, quod principium omnis vitæ hic in corde eſſe velit, naturalis autem quod actiones ab illa manantes nobis liberæ non ſint, nec in noſtra poteſtate ſitæ: maximè tamen hæc ex Galeni ſententia diſtincta eſt ab illa quæ in iecore dicitur reſidere, & ab altera quam Plato in corde iraſcibilem nominauit. Nam vitalis facultatis quam in corde Galenus eſſe vult, actio in pulſu poſita, animalibus propria eſt: nec ab iis alia attingit. Actio vero naturalis facultatis quæ propria iecoris, in eiuſdem doctrina animalibus communis eſt cum omnibus plantis. Iraſcibilis facultas apud Platonem, ſicut & ea qua cor ſua vi dilatatur & contrahitur, ad ſola quidem animalia pertinet: ſed hoc intereſt, quòd iraſcibilis facultas in homine rationis imperio regi poteſt: illa vero altera Galeno vitalis (quam diſtinguendi cauſa nominemus pulſatilem) rationis imperio nullo modo continetur. In quo non ſine cauſa mirari poſſumus vitæ principium à Galeno cordi denegari, vitalis tamen facultatis primam ſedem ab eodem in corde poni: & plantis vitam tribui cum omnibus animalibus communem, illis tamen ſolam concedi naturalem facultatem, vitalem non item. Quid enim? An plantæ viuent ſine vitalis facultatis munere? aut huius facultatis munere fruentur, facultate vero ipſa carebunt? Nec minus fortaſſe durum eſt quod animalis facultatis ſedem abſolutè in cerebro eſſe vult:

TTT ij

Nihil vero in hac prima facultatum diuiſione conſtituit de iraſcibili quam in eadem diuiſione Plato comprehendit. Quæ animalis eſſe videtur, quia animalium non minus eſt propria quam ipſe ſenſus: & tamen à Platone non in cerebro, ſed in corde poſita. Quanquam de ipſa ſede hoc aliam quæſtionem habet, an ſi anima in certa corporis parte, ſiue vna, ſiue multiplici, ſedem habere dicatur, ea non ſit futura tota in toto corpore, nec tota in qualibet eius parte, aut ſi apud Ariſto. hæc in corde eſt, num ſit conſequens ſolum cor per animæ eſſentiam eſſe animatum, reliquas vero partes per virtutes tantum & facultates ab illa ſubſtantia in corde reſidente, cum ſpiritu effluentes? Hæc mihi, repugnante tamen Iulio Scaligero in exercitationibus contra Cardanum, Ariſtotelis ſententia eſſe videtur. Quoniam libro de mundo ad Alexandrum, Deum ſic ſubſtantia & loco circunſcribit: quem tamen ſua virtute vult omnia regere. Auguſtius, inquit, decentiúſque id exiſtimandum eſt Deum in ſummo loco ita eſſe collocatum, vt tamen eius vis per vniuerſum mundũ pertinens, tum Solem Lunámque moueat, tum cælum omne circumagat ſimúlque cauſam prębeat eorum quæ in terra ſunt, ſalutis atque incolumitatis. Et de ipſa Anima hoc ipſum quod dicimus idem ſic confirmat libro de animalium motu. Non eſt neceſſe, inquit, in quocunque membro ineſſe animam: ſed quia in quodam corporis principio eſt, cætera viuunt neceſſario, quòd cohærent: ſuis autem muneribus natura duce funguntur. D. Thomas cap.72. lib.2. contra Gentiles, fatetur hanc fuiſſe Ariſtotelis ſententiam: Nobis tamen ex D. Auguſtino lib.6. de Trinitate, lib. de Animæ quantitate & epiſtola 28. tenendum, animam ſua eſſentia vnam totam eſſe in toto corpore & totam in qualibet eius parte. Quoniam, inquit, ſua eſſentia perfectio indiuidua eſt. Quare niſi tota ſecundum eſſentiam in qualibet parte animata eſſe non poteſt. Facultatibus tamen variè diuiditur & ſecundum eas in variis partibus quæ illis ſubſeruiunt, varia eſſe dicitur: vt in oculo facultas videndi, in auribus audiendi. In corde tamen ſedem habere dici poteſt: quia in eo effectus animæ primi ſunt maximéque neceſſarij. In quam ſententiam multa ab eodem acutiſſime dicta ſunt in opere de quęſtionibus diſputatis, articulo 4. quęſtionis vnicæ de ſpiritualibus creaturis, & articulo 10 quęſtionis vnicæ de anima. Sic vero & Deum in cælo poni, ſcribit D. Hieronimus Commenta. in Eſaiam. Quod dicitur Deus in cælo eſſe, inquit, non eſt Iudaico more accipiendum, vt Deus vllo claudatur loco & in cælo tantum habitet, qui vbique diffuſus eſt, & à quo omnia continentur: ſed excelſa & cœlos meritò intelligamus ſanctos atque virtutes. Origenes capit.1. libro.1. de principiis, obſer-

uat cor in Sacris literis pro mente & intelligendi virtute ſæpe vſurpari. Et Tertullianus libro de Anima, multa colligit quibus pro Ariſtotele docere conatur principem animæ partem eſſe in corde. Diuus autem Hieronymus in epiſtola ad Fabiolam, de hac quæſtione ſic pronuntiat. Plato animæ principatum in cerebro eſſe ait: Chriſtus in cordis pectore. In quo Diuo Hieronymo aduerſatur Gregorius Nyſſenus cap. 12. lib. de Creatione hominis. Credendum eſt, inquit, mentem æqualiter membra ſingula iuxta ineffabile temperamentum rationis attingere. Et ſi ſcripturam nonnulli ad hoc proferunt, quatenus principale hominis in corde eſſe teſtentur, non id debemus inexplorata ratione percipere. Qui enim cordis meminit, & renes aſſeruit, dicens: Scrutans corda & renes Deus. Ita in vtroque, aut neutro hoc intellectuale hominis licebit includi. Et cap. 13. His, inquit, qui mentem localibus includunt partibus, & ad demonſtrationem opinionis ſuæ proferunt, quod non proſperetur intellectus eorum quibus contra naturam, cerebri membrana vexatur, oſtendit ratio quod per omnes partes humanæ conformationis, ſicut aptum eſt vnumquodque membrum, naturaliter operetur. Similiter autem vis animæ præter efficientiam ſubſiſtit, cùm aliqua pars corporis in natura non permanet. Et propter hæc oblata eſt ſermoni noſtro propoſita conſequenter inſpectio, per quam diſcamus in hominis conſtructione, à Deo quidem gubernari mentem, à mente verò materialem vitam noſtram contineri, cùm in natura perſiſtit. Si verò à natura diſceſſerit, etiam cooperatione mentis eam priuari neceſſe eſt. Idémque capite decimo quinto, animam re & ſubſtantia in nobis eſſe vnicam, facultate verò multiplicem, ita pronuntiat. Notandum eſt, inquit, quòd vna vis eſt tantummodo vitalis, altera verò ſentiendi, tertia ratiocinandi, & intelligẽdi. Sed nemo per hæc exiſtimet tres animas in hominis conformatione, propriis circumſcriptas eſſe limitibus, & velut ex pluribus eam credat eſſe cõflatam, cum vera & perfecta vna ſit anima, naturaliter ſpiritualis & intelligibilis, quę per ſenſus miſcetur materiali ſubſtantiæ. Sed de his ſatis, nunc ad reliquam comparationis inſtitutæ partem veniamus. Alcinous ad confirmandam partium in anima, diſtinctionem argumenta quatuor colligit hoc capite. Quorum primum tantùm efficit in hac iſtiuſmodi facultates ratione eſſe diuerſas, propter munerum varietatem, & obiectorum circa quæ hæc verſantur. Secundum ducitur à rerum animatarum generibus, ſecundum has facultates, ſiue partes, diſtinctis. Tertium ex pugna quæ inter harum facultatum munera exiſtit: quod ex 4. de Rep. Platonis deſumptum eſt. Quartũ ex eo quod vitia animæ non omnia eodem modo corriguntur: nec in

omnibus facultatibus eadem eſt huius inſtitutio. In primo inter Platonem & Ariſtotelem conſentanea ſunt omnia. Siquidem Peripatetici concedunt, non modò principes animæ facultates, harúmque actiones, natura, id eſt, ratione eſſentiæ eſſe diſtinctas: ſed in vna & eadem facultate ſentiendi, aſpectum ab auditu ſic volunt eſſe diuerſum, vt etiamſi vtriuſque vnum & idem ſit principium, nempe ipſa anima ſentiendi, non poſſit tamen hoc vna eademque ratione ſimul audire, aliquid & hoc idem vel aliud ab eo videre: quemadmodũ colligi poteſt ex cap. 7. libri de Senſu. In ſecundo Ariſtoteles quoque res animatas pro varietate facultatum, ita diſtinguit cap. 3. lib. 2. de Anima, vt in nonnullis omnes has ineſſe doceat, in aliis aliquas, in quibuſdã vnam tantum. Vnde apud hunc tres principes tantùm huius facultates enumerari ſolent, alendi, ſentiendi, & ratiocinandi, quę manifeſtè reperiuntur in diſtinctis tribus generibus rerum animatarum, plantarum ſcilicet, belluarum & hominum. De quarta, mouendi loco, apud eundẽ quęſtio eſt, ſicut & de his quę Zoophyta nominãtur, ad quorũ rerum animatarum genus debeant reuocari. Sed hoc inter eoſdem intereſt, quòd in quibus rebus animatis omnes facultates inſunt, hæ apud Ariſtotelem vnam & eandem ſedem habent in corde: apud Platonem verò diuerſas: nempe vna in cerebro, altera in corde, tertia in iecore. Quæ inde partes tres principes, reliquum corpus regentes, aliarúmque principia à Galeno nominantur in arte parua. Ex quo poteſt intelligi, cur ab eodem ventriculus (de quo nonnulli dubitant, propter muneris præſtantiam in prima alimenti coctione) inter principes partes non numeretur. Nempe quòd in hoc nullius principis facultatis animæ primaria ſedes ſit. Addidit verò Galenus eodem libro, ſuperioribus partibus etiam teſticulos: quoniam in his facultatem procreandi reſidere vult: atque idcirco de horum comparatione, cum corde multa contra Ariſtotelem diſputat cap. 12. lib. 1. de Semine, ſed leuiſſimis certè rationibus: quæ à nobis accuratius conſiderabuntur Commentario in partem poſteriorem deſcriptionis Phyſicæ. Iam verò de tertio argumento, Plato & Ariſtoteles in eo conſentiunt, quòd vterque affectus animæ plerunque rationi contrarios arbitratur (nam & in eis reprimendis, virtutum moralium laudem ſitam eſſe Ariſtoteles ſcribit in Ethicis.) ſed hoc inter illos quæſtionis eſt, an propter motuum in illis contrarietatem, facultates quoque ad quas eiuſmodi motus pertinent, primis ſedibus oporteat eſſe diſtinctas. De inſtitutione, & diuerſa duarum partium vel facultatum conformatione, à qua poſtremum argumentum petitum eſt, in eo Ariſtoteles Platoni aſſentitur, quòd earum duplicem perfectionem ſiue virtutem eſſe vult, quarum vnam morum, alteram intellectus appel-

lat: priorémque conſuetudine agendíque more parari, poſteriorem doctrina & præceptis contineri oſtendit libr.2.Ethic.Sed in hoc non arbitratur ſatis eſſe virium ad efficiendum quod volunt Platonici, illarum ſcilicet facultatum ad quas eiuſmodi virtutes pertinent, ſedes re oportere eſſe diſtinctas.

2 De hoc pulmonum vſu.ſic Plato loquitur in Timæo,Cùm Dij cognoſcerēt, inquit, cor rerum terribilium obiectu trepidaturum, & ira ſæpius flagraturum, idque opus omne per ignem fore,æſtus eiuſmodi temperandi gratia, pulmonū tegmen cordi adhibuerunt,molle primùm & exangue,deinde cauis extrinſecus fiſtulis ſpongiæ inſtar diſtinctum, vt ſpiritu potúque hauſto,cordis ardorem, eiuſmodi reſpiratione ac refrigerio tepefaciat. Quam ob cauſam arterias tanquam aquæ ductus, per pulmonūm ſubſtantiam deriuarunt, eámque cordi quaſi mollem ſaltum circumdedêre,vt quando nimia feruet ira,inde ad faciliorem obedientiam temperatum deferueat,ſedatóque tumultu,rationi facilius cū ira miniſtrare,& obſequi valeat. Vidit quidē hoc etiam Ariſtoteles,calorem ſcilicet eum qui in corde ſedem habet, refrigerio indigere, ne in igneum conuertatur:atque ſanguineis animalibus,quæ extra aquas viuunt, in hunc vſum Pulmones eſſe datos ſcripſit cap.4.libr.de Reſpiratione. Sed præterea addidit cap. 7.libr.2.de Partibus animalium, idem cordi ab ipſo cerebro præſtari. Ad eiſus cordis ſedem & calorem,inquit,cerebrum natura mollita eſt,& ea de cauſa pars iſta animalibus iuncta eſt, naturam obtinens terræ & aquæ communem: atque ob eam rem cerebrum omnia ſanguine prædita habent, ex cæteris nullum ferè, niſi per proportionē,vt Polypus.Parū enim caloris obtinet omne id genus,propter ſanguinis priuationem.Cerebrum igitur calorem feruorémque cordis moderatur,& temperiem affert. Quod in eo Galenus reprehendit cap.3.lib.8.de Vſu partium. Ariſtotelem non poſſumus non valde accuſare, inquit,qui cùm ea quæ ex anatome apparent,non neglexerit, in eorúmque vtilitate ſit exercitatus, ipſéque tradiderit problematum alia quidem ſolutionem poſtulare, alia verò ſupplicium, alia ſenſum: inuenitur tamen poſtea ipſe neque iis quæ ſenſibus apparent credere,neque ſui ipſius memor. Nam tactus noſter calidius inuenit cerebrum,quam ambientem nos aërem. Ille verò caloris ipſius cordis refrigerandi gratia ipſum extitiſſe confirmat:ſui ipſius immemor,qui reſpirationem huius rei gratia paratam eſſe dixerit.

3 Hoc copioſius & apertius Plato ſic exprimit in Timæo. Quoniam videbat Deus, inquit, partem hanc animæ talem fore, vt rationem non exaudiret, & ſi quo ſenſu pulſaretur, nullomodo rationibus obtemperaret, ſed ſimulachris, viſiſque nocte diéque maximè raperetur: idcirco naturam iecoris procreauit, & in eius habitudinem diſpoſuit, denſam inquam naturam, lenem, claram, dulcem, & amaritudinis non expertem:vt cogitationum ex mente deſcendens potentia, in ipſo iecore velut in ſpeculo figuras ſuſcipiente, aſpectuſque ſimulachra reddente,quandoque recepta terreat ipſum,quandoque cognata amaritudinis parte vſa,mináſque intendens,& toti iecori repentè ſuffuſa, felleos, terribiléſque colores oſtentet: contrahens præterea ipſum rugoſum & aſperū totum reddat: ac fibras eius,bilem,eiúſque ventriculum, & venas quæ portæ vocantur,ſic afficiat, vt partim ex habitu recto deflectens ac contorquens, partim obſtruens & concludens,dolores detrimentáque præbeat. Ac rurſus quando manſuetudinis ex mente inſpiratio contraria viſa effingit, amaritudinem quidem ſedans ex eo

quod aduerſam ſibi naturam neque ciere, neque attingere velit, dulcedine verò illi ingenita vtens,& omnia recta, lenia, libera in ipſo digerens,tunc ſanè pacatam manſuetámque partem animæ in iecore habitantem facit. Adeò vt etiam in ſomno moderatè affecta ſit,vaticinióque vtatur, quando rationis prudentiæque eſt expers. Qui enim nos compoſuerunt, paterni illius mandati memores quo mortale genus præceperat, quàm optimum pro viribus fieri,ita deteriorem noſtri partem inſtituerunt,vt ipſa quoque veritatis foret quodammodo particeps. Siquidem in ea expleri vaticinium ſtatuerunt. Quod autem dementiæ humanæ Deus diuinandi vim dederit,illud argumento eſſe poteſt, quod nemo dũ ſanæ mentis eſt, diuinum & verum vaticinium vllum aſſequitur, ſed cùm vel ſomno vis prudentiæ præpedita eſt:vel oppreſſa morbo,vel diuino aliquo raptu è ſuo ſtatu dimota, fieri diuinatio ſolet. Prudentis verò duntaxat officium eſt, quæ à fatidico furentéque ingenio, dormiendo vel vigilando pronuntiata ſunt, intelligere: & quæcunque viſa illuxerint, ratiocinatione ita diſcernere, vt qua quicque ratione, & cui futurum aliquid vel præteritum, præſénſve bonum vel malum protendere videatur, explanet. Quod autem hic Alcinous ex illo loco commemorat de iecoris amaritudine & dulcedine, ad id referendum eſſe videtur,quod in ea parte prima eſt quatuor humorum generatio: de quibus vtraque bilis amara eſt,pituita verò & ſanguis dulcis. Vel fortaſſe quod dulcium antecedente perceptione in iecore naturalium cupiditatum ſede,appetentia excitetur, ſicut & amarorum ſenſu,eorundem fuga. Pro illis autem quatuor humoribus in humano corpore variè dominantibus, varia quoque inſomnia ſolent contingere.Siquidem in bilioſis ferè turbulenta ſunt, in pituitoſis meticuloſa,in melancholicis triſtia,in ſanguineis iucunda.Ideóque ex inſomniorum obſeruatione de humore in corpore dominante,cum aliqua probabilitate iudicamus. Vt ſi quis per ſomnum incendium videat,eum flaua bile infeſtari: ſi verò fumum aut caliginem,aut denſas tenebras,atra bile grauari: ſicut ſi imbres ſomniet,in eo frigida & humida abundare. Nam vt ait Galenus libro de Præſagiis ex inſomniis, videtur anima in ſomniis profundum corporis ingreſſa, externis relictis ſenſibus,ea quæ corporis ſunt diſpoſitionis ſentire, & nonnunquam etiam omnibus quæ cupit tanquam præſentibus,per imaginationem frui. Vt cùm quis ſitibundus ſomniat ſe inexplebiliter bibere, aut famelicus ſe inſatiabiliter edere: aut qui ſemine abundat, ſe Veneri indulgere. Imò cùm motus humorum in corporibus initiò leues ſunt, nec adhuc morbos pariunt, in ſomniis magni apparent, eóque morbos ex illis naſcentes denunciant, vt ab Ariſtotele ſignificatum eſt, cap. 3. libro de Diuinatione per ſomnum. Dicunt clariſſimi Medici, inquit, obſeruanda eſſe ſomnia diligenter. Quod cùm omnes qui arte quauis præditi ſunt, exiſtimare debent,tum vel maximè ij quibus aliquid propoſitum eſt ad conſiderandum,quique philoſophantur. Motus enim qui interdiu exiſtunt,niſi permagni ſint, & vehementes,à maioribus qui vigilantibus incidunt, obſcurantur. Quod contra fit in ſomno, in quo perexigui magni eſſe videntur. Idque ſæpenumerò in iis quæ dormientibus vſueniunt,animaduerti licet. Hi enim & fulminaſſe & tonuiſſe putant, cùm ſoni exigui eorum aures pulſant ac feriunt: & mellis aliarúmque rerum dulcium ſe ſuccum percipere, cùm leniter pituita diffluit,& per ignem ambulare, magnóque calore affici, cùm calor exiguus eorum partem occupat. Quæquidem omnia cùm excitati ſunt,ita ſe habere intelligunt. Ita fit, vt quoniam omnium rerum parua ſunt initia, perſpicuum ſit morborum etiam eſſe,aliarúmque affectionum quæ in corporibus poſteris temporibus exiſtunt. Quo loco quod ex Medicis Ariſtoteles commemorat, id ex Hippocrate

PARS POSTERIOR

PLATONICAE ET ARISTOTELICAE COMPARATIONIS IN VNIVERSA Philoſophia.

Quæ de animorum immortalitate, de fato & libero arbitrio diſputationem continet, itémque explicationem eorum quæ ad philoſophiam moralem pertinent.

AVTHORE IAC. CARPENTARIO, Claromontano Bellouaco.

Adiecta eſt eiuſdem Carpentarij defenſio contra quendam Logodædalum, prioris interpretationis Alcinoi calumniatorem.

Ad O. V. Paulum. Foxium.

PARISIIS,

Ex officina Iacobi du Puys, è regione Collegij Cameracenſis, ſub ſigno Samaritanæ.

1573.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

O. V. PAVLO FOXIO,

IN SECRETIORE REGIS SENATV P. C. Vigilantiſſ. & Integerr. Iac. Carpentarius. S.

SVMMO quidem iure, Ornatiſſ. & Humaniſſ. Foxi, noſter hic Alcinous in ſolidum tibi debebatur. Quoniam tua authoritate eiuſdem explicatio tota inſtituta cōfectáque eſt, & te vno potiſſimum vrgente, in lucem edita. Sed cum in multorum aliorum tabulis nomen noſtrum extaret, nec tibi tantum (quanquam vni omnium maximè) eſſem debitor, rationi conſentaneum viſum eſt, vt opus hoc, quod in philoſophico ſtudio facultatis noſtræ, quantulacúmque eſt, ſummam continet, in aliquot partes diſtingueretur, noſtriſque creditoribus diſtribueretur: vt hos aliqua ex parte placaret, quorum ſingulis non poteram ſolidum ſuum cuique ſoluere. Sic enim ipſe, opinor, ſi alio debitore ſuis fortunis cedente ſolúmque vertente, inter varios creditores honorarius arbiter datus eſſes, ex æquo bonóque faciendum ſtatueres. Debeo verò aliis quidem permultis plurima, ſed illuſtriſſimo Cardinali, & Principi Lotharingo Regiæ profeſſionis philoſophicæ beneficiū, quo ante annos ſex ſum exornatus. At tibi, illo abſente, eiuſ-

dem conſeruationem niſi acceptam refero, profectò apud humaniſsimum creditorem dum debitoris nomen volo occultare, maximam ingratitudinis notam mihi inuro. Non quod ille beneficium conſeruare non potuerit, qui à Rege impetrauerat: ſed quia in hoc ab eis oppugnabamur, quibus, vt erant tempora, illo abſente cedendum fuiſſet, niſi apud Regem Reginámque noſtro nomine interueniſſes, atque tuam authoritatem illorum furori, qui poſtea nobis, vel potius Reipub ſatis pœnarum dederunt, oppoſuiſſes. Quæ cùm non ſolum antiquiſsima Foxiorum nobilitate niteretur, ſed recenti beneficio fœlicis Britannicæ legationis tuæ, tum in omnem partem ſplendeſceret, ea non modo potuit me in Regia profeſsione ſeruare, ſed apud principes noua laude ornare. Quæ certè tua commendatione poſtea eoúſque accreuit, vt verè videar eſſe dicturus illos qui de me perdendo perditè cogitabant, quia te ad noſtrarum fortunarum defenſionem excitauerunt, non tantum vitam pro morte dediſſe, ſed ea vitæ ornamenta adieciſſe, quibus vix vlla maiora ſperari potuerunt. Pro quibus ſi à me exigis vt tibi ſolidum ſoluatur, debitorem hactenus tua facilitate recreatum, nunc quaſi in articulo nimia ſeueritate opprimis. Sed hoc, ſat ſcio, nunquam facies: imò quicquid eſt quod debeo, id totum potius pro tua humanitate liberaliter condonabis, quàm vel leuiſsimam eius particulam à tuo cliente oblatam, moroſè repudies. Iſtam igitur, ſi placet, hoc animo excipe. Permulta enim continet quæ tibi philoſophiæ amantiſsimo, vel potius, in vita tam

occupata, heluoni auidiſſimo, fortaſſe erunt non iniucunda. Atque ita excipe, vt apertiſſimè teſtatum à nobis habeas non modò tuam eſſe partem hanc, ſed opus vniuerſum tua authoritate inſtitutum eſſe, atque perfectum: imò verò & ipſum authorem in pleriſque ſingulari tua doctrina valde adiutum. Vt ſi quid poſthac pro eo gratiæ lector deberi exiſtimauerit, id cum ad te, nobis conſentientibus, redierit, poſſit quoque aliqua ex parte noſtro nomine ſatisfacere. Bene vale. Datum ex vrbe, Idib. Ianuar. Anno 1573.

AD EVNDEM PAVLVM FOXIUM, de Alcinoo Carpentarij, Simeonis Malmediani Regij Profeſſoris & Doctoris Medici, Carmen.

ALCINOVS, Foxi, iam non intelligit vnus
  Quicquid Ariſtotelis docta camœna ſapit,
Quódque ſapit quem ſorbitio tulit atra cicutæ,
  Argolicíſue modis ſuauior alta Samos.
Aut recutitorum conſcripta volumina turbæ,
  Dum profuga Iſiacos deſerit ipſa focos.
Ex quibus vt ſtabili ſociatis fœdere multis
  Partibus, hoc vnum congerit actor opus.
Carpentarius hoc totum explorauit ad vnguem,
  Cultius & multò lucidiúſque dedit.
Vt bifera Alcinoi fuerint pomaria Regis
  Queis ſteriles arbor non dedit vlla comas,
Non tamen auratis pomis concertet in artes
  Quas promit proprio docta Minerua ſinu.
Quas cum mellifluis effundit vocibus author,
  Detegit arcanum quod vagus orbis habet.
Iuppiter arce ſua quo turbine verſat Olympum,
  Legibus vt certis ſydera celſus agit,
Vt quoque frondifluo brumarum frigore, ſolis
  Stringitur auricomi lux breuiore mora:
Concipit vt celeres rabioſa Canicula flammas,
  Atque agiles noctis diuidit ipſa rotas:
Vt diſiuncta locis æterna pace ligentur,
  Commuténtque ſuas cuncta elementa vices.
Vt ſuaues Zephiri reuehunt Aquilone gelatas
  Fruges, & ſi quæ ſemina condit hyems.
Explicat, & rutilo ſpecioſa colore metalla,
  Et quicquid terræ faucibus eruitur:
Vt freta velifragis ante indignata procellis
  Eludunt tantum littore cuncta ſuo,

Squammigerum vt tremula genus enatat æquore cauda,
An mediis mutilo pectore ſpirat aquis:
Et qua vi volucres longum per inane feruntur,
Luſtráve ſponte ſua per nemoroſa feræ:
Arte ab Apollinea repetit medicaminis vſus,
Nectitur vt moles corporis, vtque ruit.
Perſequar an ſileam? nil non memorabile profert,
Et non Deliaca ſorte minora canit.
At quia te (Foxi) totum hoc duce & auſpice cœptum eſt,
Partem opere in tanto ſuaſor & author habes.
Quando erit illa dies (memini te quærere) qua ſe
Optatus nobis proferet Alcinous?
Sera quidem, ſed læta tamen lux illa refulget:
Debetur meritis gratia ſumma tuis.
Perge igitur (Foxi) nec deſine velle mereri
De literis, ingens vox tua calcar habet.
Vtque ſoles, triſtes hac noſtra ætate camœnas
Reſpice, quæ auſpiciis ſtent vigeántque tuis.
Foxia gens generoſa Ducum Regúmque propago,
Vult genus hac gemines nobilitate tuum.

ARGVMENTA VARIA EX VNIVERSA PLATONIS DOCTRINA COLLIGVNTVR, QVIBVS confirmatur immortalitas eius partis animi, quæ in cerebro ſedem habens, principium eſt rationis & intelligentiæ.

CAP. 18.

ANIMVM autem immortalem eſſe, in hunc modum declarat. Animus cuicunque aduenerit, huic vitam affert, quaſi hanc ſibi habeat inſitam. Quod verò alicui vitam affert, mortis capax non eſt. Tale autem quicquid eſt, hoc immortale. Si autem immortalis eſt animus, interitus quoque eſt expers. 2 Incorporea enim eſt eſſentia quæ naturæ ſuæ exiſtentia immutabilis: eáque intelligibilis, inaſpectabilis, ac ſemper vnius modi. 3 Igitur & compoſitionis expers eſt: neque diſſolui poteſt, neque diſsipari. Corpus autem quoduis, contra, ſenſile eſt, aſpectabile, diſsipabile, concretum, multiforme. Etenim animus per corpus ſenſili adhærens, vertigine tentatur, turbatur, quaſique inebriatur. Ipſe autem intelligibili ſecundum ſe adhærens, conſiſtit atque quieſcit. Ei verò ſimilis eſſe non poteſt, cui adhærens conturbatur. Itaque illi intelligibili ſimilior eſt. Intelligibile autem natura eſt indiſsipa-

bile atque interitus expers. Quinetiam animus ſecundum naturam præeſt & imperat. Diuinitati autem ſimile eſt id quod ſuapte natura principatum obtinet. Quare animus diuinitati ſimilis, neque poterit interire, neque corrumpi. Contraria immediata non ſecundum ſe ipſa, ſed aduentitia tantùm vi ex ſe inuicẽ oriuntur, & fiunt: id autẽ quod homines vocant viuere, cum contrarium ſit ei quod eſt mori, quemadmodum mors ſeparatio eſt animi à corpore, ſic & vita congreſsio animi (qui ſcilicet ante fuerat) & corporis erit. Qui ſi erit poſt mortem, & fuit prius quàm cum corpore cõiungeretur, rationi valdè conſentaneum eſt eundem ſempiternum fore. Quoniam nihil amplius excogitari poteſt cuius vi corrumpatur. Síque diſciplina recordatio quædam eſt; immortalem eſſe animum neceſſe eſt. Eſſe verò diſciplinam recordationem, his rationibus inducemus. Neque enim aliter diſciplina poteſt conſiſtere, quàm per recordationem eorum quæ ſunt olim cognita. Nam ſi ex ſingulis vniuerſa intelligimus, quonam pacto per ſingula, quæ infinita ſunt, diſcurremus? aut ex paucis vniuerſa percipiemus? Fallemur enim perinde ac ſi iudicaremus id ſolum animal eſſe quod reſpirat. Vel quomodo notiones rationem principiorum obtinebunt? Recordando igitur intelligimus, ex paucis mente conceptis: à quibus ſigillatim incidentibus, in eorum recordationem venimus, quæ prius quidem noueramus, ſed ea deleuerat opinio à corporis contagione profecta. Prætereà animus à proprio vitio minimè corrumpitur. Nequaquam igitur ab alieno: neque omnino ab alio. Cùm autem ſit eiuſmodi, corrumpi nullo modo poterit.

Item quod à ſeipſo ſuáque vi mouetur, quia in ijs quæ mouentur, principij rationem habet, ſemper mouetur. Quod autem tale, idem quoque eſt immortale. Animus verò à ſeipſo mouetur: & quod à ſeipſo mouetur, motionis omnis & ortus eſt principium. Principium autem ingenitum & interitus expers. Quare animus vniuerſi talis erit, atque etiam humanus, cùm vterque eiuſdem mixtionis ſit particeps. A ſe autem mobilem animum eſſe ait, quòd innatam vitam habeat, ſemper ſua vi operantem. Animos autem rationis participes immortales eſſe, ex huius viri ſententia licet confirmare. [4] Vtrùm verò etiam rationis expertes, hoc ex ijs eſt quæ in controuerſiam cadunt. Probabile tamen eſt rationis expertes ſola imaginatione ductos, neque ratione, neque iudicio vtentes, neque perceptis, neque horum collectione, neque ratiocinando deductis ſumptionibus vniuerſis, omnino autem mentis expertes, & non intelligente natura præditos, non eſſe eiuſdem eſſentiæ, cum ijs qui ratione vtuntur, ideóque illos mortales eſſe, & interitui obnoxios. Hac igitur ratione cùm ſint immortales animi, conſequens eſt eos corpora ſubire, adhærentes naturis quæ fœtuum ſunt conformatrices, eóſque in multa corpora, nec in humana tantùm, tranſmigrare, [5] ad numeros temporum manentes; vel voluntate Deorum, vel propter vitæ intemperantiam, aut corporis amorem. [6] Mutua enim quædam eſt inter corpus & animum cognatio, qualis inter ignem & bitumen cernitur. Atque Deorum quidem animus adeptus eſt facultatem diiudicandi, quæ cognoſcendi dici poteſt: itémque ad agendum im-

pellendi & incitandi, atque etiam conciliandi. 7 Quæ omnes facultates cùm inſint quoque humanis animis, poſtquã in corpora demerſi ſunt, ſic permutantur : vis quidem conciliandi in eam quæ concupiſcendi eſt, impellendi autem ad agendum, in alteram, quæ iraſcendi.

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput. 18.

In quo prima eſt diſputatio de Animorum immortalitate.

Quæ digreſſio eſt decima.

SCRIBIT Cicero.1. Tuſculana, Pherecidem Syrum primum, quòd literis extet, dixiſſe animos hominum eſſe immortales. Vixit autem hic regnante apud Romanos Seruio Tullio, & nobilem diſcipulum habuit Pythagoram. Quãquam Pherecide Syro longè antiquior Mercurius Triſmegiſtus (non enim multis annis Moſem dicitur eſſe ſecutus ex eóque multa penè ad verbum deſcripſiſſe) in eadem fuit ſententia: hancque ſic expreſſit cap.1. Pimandri. Solus homo ex vniuerſis terrenis animantibus, inquit, duplicis naturæ cenſetur: mortalis quidem propter corpus, immortalis autem propter hominem ipſum ſubſtantialem. Immortalis enim eſt cunctorúmque arbitrium obtinet: cætera verò viuentia quæ mortalia ſunt, eius fato ſubiiciuntur. Idémque apertius in Aſclepio. Audi ô Aſclepi, inquit, Cum anima à corpore diſceſſerit, tunc arbitrium examénque meriti eius tranſiliet in ſummi dęmonis poteſtatem. Iſq; eam cum piam iuſtámque præuiderit, in conuenientibus locis manere permittet. Si autem vitiorum maculis infectam, deſuper ad ima deturbans, procellis turbinibúſque aëtis, ignis & aquæ ſæpe diſcordantibus, tradet. Atque inter cælum & terram mundanis fluctibus, in diuerſa ſemper æternis pœnis agitata raptabitur: vt in hoc obſit animæ æternitas, quod ſit immortali ſententia æterno iudicio ſubiugata. Apud Iudæos etiam Eſſei, eandem ſententiam probauerũt. De quibus ſic ſcribit Porphirius lib.4. de abſtinendo ab eſu carnium. Eſſei, inquit, Iudæi genere ſunt: apud quos firma hæc opinio eſt, cor-

Primi authores immortalitatis animorum.

pora quidem morti eſſe ſubiecta, animos vero tanquam immortales, ſemper viuere rcúmque à ſubtiliſſimo æthere dimittantur, naturali quodam delatos impetu, corporibus coniungi. Cum vero à vinculis corporum quaſi à longa ſeruitute liberati ſint, tum ſummo gaudio altiora petere. Vt ex his poſſit intelligi tam nobilis ſententiæ (ſicut & aliarum permultarum, quas pro ſuis græci venditant) Hebræos authores extitiſſe. Pythagorea autem Plato didicerat ex Timæo Locro & ex Philolao, quem præceptorem habuit. Et tamen in Phędone, cum in hac quæſtione animaduerteret Pythagoreorum aliorúmque rationibus non ſatis ineſſe virium ad cogendum, perſuaſione fidéque non parua opus eſſe ait, vt credatur animum ſupereſſe poſt hominis interitum, atque vim aliquam intelligentiámque habere. At vero cõtra hanc immortalitatem capitalis eſt opinio Plinij cap. 55. lib. 7. Quæ vtinam nullos etiam nunc omnino ſectatores haberet. Omnibus à ſuprema die, inquit, eadem quæ ante primã: nec magis à morte ſenſus vllus corpori aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam ſe propagat & in mortis quoque tempora ipſa ſibi vitam mentitur: aliàs immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias ſenſum inferis dando & manes colendo Deúmque faciendo qui iam etiam homo eſſe deſierit. Ceu vero vllo modo ſpirãdi ratio homini à cæteris animalibus diſtet, aut non diuturniora multa in vita reperiãtur, quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ perſequitur materiam? Vbi cogitatio illi? Quomodo viſus? Auditus? Quæ deinde ſedes quantaue multitudo tot ſeculis animarum velut vmbrarum? Puerilium iſta deliramẽtorum auidæque nunquam deſinere, mortalitatis commenta ſunt. Quæ quidem omnia tam abſurda in Plinio minime mirabitur, qui cogitabit quæſtiones eſſe duas cõiunctas, vnam de Deo, alteram de anima: nec poſſe eum de huius immortalitate bene ſentire, qui in quæſtione de Dei prouidentia omnium maximè eſt impius cùm aliis locis multis, tum vero apertiſſime cap. 7. libr. 2. naturalis hiſtoriæ. In Seneca de Deo ſatis piè multis locis ſcribente, admirabilior eadem opinio videri poteſt. Et tamen etiam hic ponit interitum animorum ſimul cũ corporibus, cùm de ſuo morbo ita ſcribit epiſtola 55. lib. 7. Ego mortẽ diu expertus ſum, inquit. Quando, inquis? Antequam naſcerer. Mors eſt, non eſſe. Id autem quale ſit, iam ſcio: hoc erit poſt me, quod ante me fuit. Si quid in hac re tormenti eſt, neceſſe eſt & fuiſſe antequam prodiremus in lucem. Atqui nullam ſenſimus tunc vexationem. Rogo num ſtultiſſimum dicas, ſi quis exiſtimet lucernæ peius eſſe cum extincta, quàm antequam accenderentur? Nos quoque & accendimur & extinguimur. Medio illo tempore aliquid pa-

Authores mortalitatis aſſertores.

timur. Vtrinque vero alta ſecuritas eſt. In hoc enim, mi Lucili, niſi fallor, erramus, quod mortem iudicamus ſequi, cum illa & præceſſerit & ſecutura ſit. Quicquid ante nos fuit, mors eſt. Quid enim refert vtrum non incipias, an deſinas, cum vtriúſque rei hic ſit effectus, non eſſe? Et apertius idem libro de conſolatione ad Martiam. Cogita, inquit, nullis defunctum malis affici. Illa quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula eſt. Nullas imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec obliuionis amnem, nec tribunalia, nullos in illa reos libertate tam laxa, nullos iterum tyrannos. Luſerunt iſta poëtæ & vanis nos agitauere terroribus. Mors omnium dolorum ſolutio eſt & finis. Vltra quam mala noſtra non exeunt: quæ nos in illam tranquillitatem qua antequam naſceremur, caruimus, reponit. Si mortuorum aliquis miſeretur, & non natorum miſereatur, mors nec bonum nec malum eſt. Id enim poteſt aut bonum aut malum eſſe, quod aliquid eſt: quod verò ipſum nihil eſt & omnia ad nihil redigit, nulli nos fortunæ tradit. Sed illos omittamus hoc tempore, & philoſophorum principes Ariſtotelem & Platonem de hac quæſtione lumine naturæ non omnino malè ſentientes, ſicut cepimus inter ſe conferamus. Ac primùm ad immortalitatem confirmandam, quam vim habeant ſingula Platonis argumenta, attentè conſideremus: vt cum iis poſtea Ariſtotelis doctrinã componamus. Omnino octo ſunt quæ ad hanc rem ex Platone ab Alcinoo hoc loco commemorantur. De quibus ſex priora, ex Phędone: ſeptimum ex decimo de Repu. octauum, ex Phedro eſt collectum. Omnium vero primum eiuſmodi eſſe videtur. Anima aut vita eſt, aut certè vitæ cauſa continens. Si vita eſt, mori non poteſt. *Platonis rationes ad cõfirmandam immortalitatem.* Quia quanquam contraria in eodem ſubiecto ſibi inuicem ſuccedãt, eorum tamen vnum non poteſt alteri ſubiectum manere. Si vero vitæ cauſa eſt continens, certè in cauſam continentem contrarium proprij effectus non poteſt cadere. Vt quia priuationis luminis in Luna cauſa continens eſt terræ interpoſitio: quod illi priuationi contrarium eſt, nempe ipſum lumen, non poteſt cum interpoſitione terræ conſiſtere. Quare ſi vitæ cauſa continens, anima eſt (continentem verò cauſam dico eam quæ ſicut Ariſto. indicat libr. 2. Analyt Poſt. ſecundum omnia tempora cum ſuo effectu coheret vinculo indiſſolubili) non poterit vitæ contraria mors, in animam cadere. Quam rationem vſurpaſſe videtur D. Bernardus in Cantica Canticorum. Vita, inquit, anima eſt, viuens quidem, ſed ſe ipſa: & per hoc non tam viuens, quã vita, vt propriè de ea loquamur. Inde eſt quod infuſa corpori, viuificat illud: vt ſit corpus de vitæ præſentia, nõ vita, ſed viuẽs. In hoc autem gerit anima ſimilitudinem quandam cũ Deo, quòd non

ſolum eſt vita,ſed etiam viuificans. Sequitur etiam vt ſit immortalis. Quoniam cũ ſibi ipſa vita ſit, ſicut non eſt quo cadat à ſe, ſic non eſt quo cadat à vita. Ex quo etiam Virgilius, animas vitas nominauit Æneidos 6.

Et ni docta comes, inquit, tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare caua ſub imagine formã
Irruat & fruſtra ferro diuerberet vmbras. Et alio loco
Vitáque cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Sed hæc ratio fortaſſe non minus ad animam belluarum vel etiam plantarum pertinet,quàm ad eam quæ in nobis ratiocinatur & intelligit, Illas enim eadem ratione videor colligere poſſe,quia corporibus quibus inſunt, vitam per ſe adferunt, non modo non poſſe eiſdẽ adferre interitum, ſed neque ipſas (quoniam hoc abſurdius eſt) interitum ſuſcipere. Niſi fortè ex nonnullorum opinione hoc opponimus formas eas quæ à materia omnino ſuſtinentur,licet formas alias ſibi contrarias non ſuſcipiant, earum tamen aduentu perire : aut materia qua ſuſtinebantur, diſſoluta, diſſolui. Alias vero quæ in ſe ipſis permanent,& ſi quando materiæ inhęrent,illam potius ſuſtinent quã ab illa ſuſtinentur : cõtrariam ſibi vim non poſſe admittere , & ſi qua vis humano corpori infertur,hac qualitates,& formas affici quæ corpori ſunt addictæ: Partem autem eam animæ in qua rationis eſt principium,quia corpore ſuperior eſt, ab eis nihil affici. Quod quãquam meminerim ſcriptum à Marſilio Ficino cap.14. lib.5. Theologiæ Platonicæ , in eo tamen mihi non ſatisfacit,quod ad vnius dubitationis explicationem ea affert,in quibus poſtulat ſibi concedi quod in quæſtione eſt poſitum. Quis enim de his qui animæ immortalitatem negant (eſt enim cum illis hoc loco diſputatio) cõcedet eam partem qua ratiocinamur , in ſe ipſam permanere,& ſi quando materiæ inhęret, illa nullo modo ſuſtineri ? Sin hoc loco vitam per ſe dari corpori ab anima cum aliis interpreteris, quod hæc in obeundis vitæ muneribus ſe ipſa contẽta ſit,organico corpore nihil indigeat : ratio eiuſmodi ad eam proximè accedet,quã in Ariſto.doctrina menti propriam poſtea explicabimus: ſed orationis ambiguitate fallet. Quoniam anima plãtis & belluis per ſe vitam dare verè dicitur : neque tamen in illis munera vitæ ſine corpore poteſt obire. Si quidem nutritio & ſenſus munera vitæ ſunt,quorum anima primaria certè cauſa eſt : ſed ad hæc in corpore neceſſaria ſunt organa. Secundã vero Platonis rationem in Phędone, Cicero prima Tuſcula ita explicat ex libro ſuo de conſolatione philoſophica. Animorum nulla in terris origo reperiri poteſt, nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum,aut quod ex terra natum atque factum videatur. Nihil aut humidum quidem, aut flabile,

bile, aut igneum. His enim naturis nihil ineſt quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat: quódque præterita teneat, aut futura prouideat & complecti poſſit præſentia, quæ ſola diuina ſunt: nec inuenietur vnde hæc ad hominem venire poſſint niſi à Deo. Singularis eſt igitur quædam natura atque vis animi, ſeiuncta ab his vſitatis notíſque naturis. Ita quicquid eſt illud quod ſentit, quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt. Ob eámque rem æternum ſit neceſſe eſt. Huius verò rationis vis in eo poſita eſſe videtur, quòd omnis interitus à quadam diſſolutione proficiſcatur: diſſolutio verò eſſe non poſſit, niſi eius quod quadam compoſitione conſtat. Quare hæc non poteſt cadere in animam quæ ſimpliciſſimæ naturæ eſt, & omnis concretionis expers. Sic enim idem Cicero Platonem interpretatur in Catone. Cum ſimplex animi natura ſit, inquit, neque habeat in ſe quicquam admixtum diſpar ſui atque diſſimile, non poterit diuidi. Quod ſi diuidi non poteſt, nec poterit interire. In quo duo Platoni negari poſſunt, & certè à Lucretio ex Epicuri opinione negata ſunt lib.3. de rerum natura: primum quidem, animum ſimplicem eſſe, quod certè negaturi ſunt, qui eum non alium eſſe volunt à temperatione corporis & eorum ex quibus hoc componitur. Deinde etiam ſi ſimplex eſſe dicatur, ex eo non videri effici illum deſinere non poſſe. Cur enim ſolis radius, etiamſi ſit ſuapte natura ſimpliciſſimus, ſimul cum ſole ſine vlla compoſitionis diſſolutione eſſe non deſinet? Priori Plato occurrit in Phædone, & multis grauiſſimis rationibus confirmat animum qui plerumque in ſuis motibus, temperationi corporis aduerſatur, aut motus ex corporis temperatione natos, ratione reprimit, cum illa eundem dici non poſſe. In quo ei Ariſtoteles aſſentitur cap.4. lib.1. de Anima. In poſteriore verò, Obſeruandum eſt dici à Platone eo loco corpus abſolutè diſſolubile: animum autem aut omnino indiſſolubilem, aut aliquid propinquum rei omnino indiſſolubili. Quod Marſilius Ficinus additum arbitratur, quoniam in Timæo probatum eſt Deum ſolum omnino indiſſolubilem eſſe: cætera verò ſi cum eo comparentur, diſſolubilia quodammodo indicari, quia quodammodo etiam ſunt compoſita. Sic enim antea cap.12. explicata eſt animi compoſitio ex eodem & altero. Neque multò plus virium habere videtur ratio tertia, qua Plato in eodem Phædone longa oratione oſtendit animum in rebus contemplandis ſolere ſe referre ad ideas, quæ ſemper ſe habent vno modo: eundémq; cum ſe ad corpus demittit per internuncios ſenſus, verſari in rebus ſingulis fluentibus, quæ ſunt ipſarum idearum imagines. Ex quibus ita concludit. Vis ergo duas rerum ſpecies ponamus, alteram viſibilium, alteram inuiſibilium? Ponamus, inquit. Et inuiſibile mo-

do ſemper eodem eſſe, viſibile vero nunquam eodem. Hoc quoque ponamus, inquit. Age iam aliud ne in nobis eſt quàm hinc quidem corpus, inde vero anima? Nihil aliud, inquit. Vtrinam ſpeciei corpus eſſe ſimilius cognatiúſque dicimus? Nemini dubium, inquit, quin viſibili. Quid vero anima viſibile ne aliquid eſt, an contra? Non hominibus quidem ô Socrates, inquit. An de iis quæ ad aliam naturam ſpectant tractabamus? De iis duntaxat quæ ad humanam, inquit. Quid ergo de anima dicebamus? nunquid viſibilem eſſe? Non viſibilem. Inuiſibilem ergo? Ita. Anima igitur inuiſibili ſpeciei ſimilior eſt, quàm corpus: corpus vero viſibili. Neceſſarium id eſt omnino. Nam & hoc euenire in ſuperioribus dicebamus, vt cum anima ad aliquid conſiderandum ſocium ſibi corpus aſſumit, vel per viſum, vel per auditum, vel per alium ſenſum (hoc enim eſt per corpus conſiderare, quia per ſenſus id agitur) tunc quidem à corpore trahatur ad ea quæ nunquam eodem modo ſunt, atque ipſa aberret perturbetúrq;, & quaſi ebria vacillet, vt pote quæ talia quædam attigerit. Prorſus. At vero quoties ipſe animus per ſe ipſum excogitat, illuc ſe confert ad purum, ſempiternum, immortale, ſemper eodem modo ſe habẽs: & tanquam ipſius cognatus ſemper inhæret illi, quoties redierit in ſeipſum eíque liceat, ceſſétque ab errore & circa illa ſemper ſecundum eadem, eodem modo ſe habet: vt pote qui talia iam attigerit. Atque hæc eius affectio ſapientia ſiue prudentia nominatur. Simile videri poteſt quod dixit Alcimeon quidam, vt eſt apud Ariſt. cap.2. lib.1. de Anima, Animam immortalem eſſe, quòd ſimilis ſit rebus immortalibus: idque ei conuenire, quod ſemper moueatur. Moueri autem etiam diuina omnia continenter, vt Lunam, Solem, ſtellas totúmque cælum. Ad eandem etiam rationem illud accedit quod cum in videndo maximus luminis aut coloris ſplendor aſpectum in aliis hebetiorem reddat, contrà intellectus noſter rei difficilis & arduæ naturáque ſplendidiſſimæ contemplatione, ad cæteras alacrior efficiatur. Ex quo idem cum Platone Ariſtoteles ſic concludit cap.4. lib.3. de Anima. Senſus ſuo munere fungi non poteſt, inquit, cum res quæ vehementer ſenſum mouet veluti magnus ſonus, color, & odor incidit: cùm mens ipſa ſi quid intelligentia complectatur quod magnas habeat in cogitando & intelligendo difficultates, nihilominus, imo verò acrius cætera intueri ſoleat. Ea enim pars quæ ſenſus eſt, immerſa eſt & permixta cum corpore: mens vero ab illo ſecreta & ſegregata. In quo poſita ſunt firmamenta ſententiæ peripateticæ, de actione mentis cum corpore nihil communicante, quæ poſtea explicabuntur. Quanquam huic etiam rationi illud Epicurei opponunt,

Lumen ſolis ab oculo ſuſcipi radiúmque aſpectus noſtri ſolis radio illuſtrari eíque magna ex parte ſimilem eſſe: & tamen oculum cum ſuo radio quotidiè interire, ſaluo manente ſole ſolíſque lumine. Quibus variis argumentis reſiſtit Marſilius Ficinus capit. 2. libr. 11. Theologiæ Platonicæ. Cum hac vero tertia Platonicorum ratione coniunctum videri poteſt quod in religione noſtra dicitur, hominem primum ad imaginem Dei eſſe procreatum. Eiuſmodi enim imago in hominis mente relucet: cui cum Deo in ratione & intelligentia, maxima ſimilitudo intercedit. In qua immortalitatis argumentum non leue eſt poſitum. Illa vero quouſque progrediatur & in ea ſimilitudine quid diſſimilitudinis inſit, pulchrè explicat Gregorius Nyſſenus libro de Anima & reſurrectione. Ne dicas, inquit, humanam mentem cum diuina natura eandem eſſe (impia enim hæc eſſet oratio) ſed illam huic ſimilem. Nam quod ſecundum imaginem factum eſt, non per omnia penitus principalis exemplaris atque formæ ſimilitudinem habet: intellectualem, eius quod intellectuale: incorpoream, incorporei: atque ab omni mole corporea liberum eſt, itidem vt illud: & omnem interuallarem dimenſionem effugit ſimiliter atque illud: ſed eſt aliquid aliud atque illud, quod ad naturæ attinet proprietatem. Non enim amplius imago fuerit ſi per omnia, per intellectualem, incorpoream, interualli expertem naturam idem cum illo eſſet. Sed per quæ in natura non creata illud perſpicitur, per eadem natura creata hoc oſtendit. Et quemadmodum in paruo fruſto vitri, cum ad radium expoſitum iacet, totus ſolis orbis conſpicitur, non pro ſua magnitudine in eo apparens, ſed prout breuitas fruſti, circuli ſimulachrum atque repreſentationem capit & admittit: ſic in exiguitate noſtræ naturæ, inexplicabilium illarum deitatis proprietatum imagines elucent, vt per hæc manu quaſi ducta, rationéque excidat & aberret ab naturæ mentis depręhenſione atque cognitione, ſi in examinatione quæſtionis coporalis proprietas excernatur & reiiciatur: neque rurſus ex diuerſo eandem cum inuiſibili ſimul & immortali natura, paruam mortalémque naturam eſſe ducat: ſed ratione & intelligentia quidem cerni naturam eius exiſtimet, quoniam etiam mente comprehenſibilis naturæ imago eſt: non tamen eandem cum principali & originali forma imaginem eſſe dicat. Vt igitur per arcanã & ineffabilem Dei ſapiẽtiam quæ in vniuerſitate rerum apparet, diuinã naturã pariter ac poteſtatẽ in rebus vniuerſis eſſe nõ dubitamus, vt omnia permaneant in ſua eſſentia (quanquã ſi quis naturæ rationẽ exigat & exquirat, longe plurimum natura Dei diſtat atque diuerſa eſt à

ſingularibus rebus, quæ in creatura non ſolum oſtenduntur, verumetiam intelliguntur, attamen in his eſſe conſtat id quod natura diſtat atque diuerſum eſt) ita nullo modo incredibile eſt animæ quoq; naturam, quæ per ſe aliquid aliud eſt (quodcunque tandem etiam eſſe putatur) non impediri quin ſit, etiamſi ea quæ in mundo tanquam elementa conſiderantur, ei ratione naturæ non conueniant. Nec enim in viuentibus quidem corporibus, quorum natura conſtat ex elementorum contemperatione, ſimplici pariter & informi inuiſibilíque animæ ratione naturæ, aliqua cum craſſa corporum congerie atque concretione communitas eſt. Veruntamen vitalem animæ efficientiam ratione quadam humanam animaduerſionem atque cognitionem ſuperante, permixtam ac diffuſam in his eſſe non dubitatur. Ergo ne reſolutis quidem in ſe quæ in corpore ſunt, elementis, periit id quod per vitalem efficientiam ea colligat atque connectit. Sed quemadmodum conſtante ac durante adhuc elementorum concretione, omnes pariter atque ſimiliter partes corpus complentes & conſtituentes anima penetrante, ſingulatim vnumquodque animatur, neque aliquis vel ſolidam animam eſſe dixerit ac durã, quæ cum terreo commixta atque contemperata ſit, vel humidam, vel frigidam, vel contraria qualitate prædıtam, quæ in his vniuerſis ſit & vnicuíq; vim vitalem immittat: ita ſoluta quoque illa coagmentatione & ad proprias cognatáſque res iterum redacta, ſimplicem & incompoſitam illam naturam vnicuíque parti etiam poſt diſſolutionẽ adeſſe atque eam quæ ſemel occulta atque ineffabili quadam ratione cum elementorum concremento coaluerit, etiam in perpetuum permanere cum iis quibuscum mixta eſt, neque vllo modo ab ea coalitione atque concretione quæ ſemel ei contigerit, auelli putare, nullo modo eſt à veriſimilitudine atque probabilitate alienum. Non enim quia ſoluitur compoſitum, inde neceſſario conſequitur vna cum cõpoſito diſſolui id quod compoſitum non eſt. De eadem mẽtis humanæ cum Deo ſimilitudine plura ſcripta ſunt ab eodem Gregorio cap.17.lib.de hominis creatione. Nec vero ab huius ſententia alienum quod pluribus diſputat Cicero libro 1. de Legibus, ſummam primámque legem recta ratione contineri, quæ propria mentis eſt: ex ea vero tantam naturæ cognationem ac ſimilitudinem inter Deum & hominem exiſtere vt conciues eſſe videantur. Animus, inquit, nobis à Deo ingeneratus eſt. Ex quo vero vel agnatio nobis cum cæleſtibus, vel genus, vel ſtirps appellari poteſt. Itaque ex tot generibus nullum eſt animal præter hominem quod habeat notitiam aliquam Dei. De ipſis quidem hominibus nulla gens eſt, neque tam immanſueta, neque tã

fera, quæ non etiam ſi ignoret qualem habere Deum deceat, tamen habendum ſciat. Ex quo efficitur illud, vt is agnoſcat Deum qui vnde ortus ſit, quaſi recordetur ac noſcat. Iam verò virtus eadem in homine, & in Deo eſt, neque alio vllo ingenio prætereà. Eſt autē virtus nihil aliud quàm in ſe perfecta, & ad ſummū perducta natura. Eſt igitur homini cum Deo ſimilitudo. Quod cùm ita ſit, quæ tandem poteſt eſſe propior certiórve cognatio. Atque hæc quidem ſatis abundè dicta ſunt de tertia Platonis ratione, ad confirmandam animorum immortalitatem. Quarta verò cum illa commune fundamentum hoc habet, quòd anima diuinis & immortalibus rebus ſimillima, diuinitatis quoque & immortalitatis particeps eſſe videatur. Similitudo verò ex eo colligitur, quòd anima ſecundum naturam præeſt corpori, huícque imperat, ſicut diuina mortalibus imperant, & præſunt. Quibus addit Plato in eodem Phædone, cùm anima longè ſit præſtatior corpore, & corpus ex quo iam illa exceſſit, ad multos annos adhuc ſeruari poſſit integrum (ſicut variis vnguentis ab Aegyptiis fieri ſolebat) non eſſe probabile illam quæ inuiſibile quiddam eſt, ipſa ſeparatione ſtatim diſſolui, ſed potius in ſimilem quendam alium locū migrare, excellentem, purum, inuiſibilem, nobis occultum, & vt ait, ad bonum, ſapientémque Deum. Omnis quidem naturalis forma ſuæ materiæ quodam modo præeſt: quia in ea naturalium motionū cauſa eſt primaria, in materia verò adiuuans, & organicas illius qualitates continens. Quo modo huic rationi nulla prorſus vis ineſt ad docendam animæ immortalitatem. Quis enim neſcit animas in plantis, corporibus præeſſe, mortales tamen eſſe? Ergo in homine alio modo præeſſe, & imperare dicetur. Quoniam in plantis nihil agit ſine aliqua corporis qualitate organica, etiamſi hæc in nōnullis apertior ſit, in aliis paulò obſcurior: & in belluis omnino obſequitur iis motibus ad quos propenſionem adfert corporis temperatio. In homine autem multa conatur, in quibus corpore impeditur potius quàm adiuuatur, & pleraque perficit contra eam propenſionem quam adfert corporis temperatio. Scitum enim illud eſt Ciceronis de Socrate in libro de Fato, qui cùm natura bardus & libidinoſus à Phyſiognomo diceretur, talem ſe futurum confeſſus eſt, niſi animum excoluiſſet, & Philoſophiæ præceptis reuocaſſet ab ea propenſione ad malum, quā corporis contagio adferebat. In quo magna vis eſt poſita ad docendum animam aliud eſſe à corporis temperatione, & ab harmonia, qua cum Ariſtoxeno muſico mortalitatis aſſertores etiam hoc tempore nimium oblectantur. Hanc verò ſic exagitat Socrates in Phædone. Quid Simia, videtúrne tibi, inquit, vel conſonantiæ, vel alteri

cuiquam compoſitioni congruere, vt aliter ſe habeat quàm illa ex quibus conflatur? Nullomodo, neque etiam vt aliud quicquam, vt arbitror patiatur aut agat, quàm illa vel agant vel patiantur? Aſſentior, inquit. Nō igitur conuenit conſonantiam ea ducere ex quibus compoſita eſt, ſed ſequi? Opinor ita. Quare permultum abeſt vt harmonia in contrarium moueatur, aut ſonet, aut quicquam aliud edat partibus ſuis aduerſum. Permultùm proculdubio. In quibus ratiocinationis vnius propoſitionem habes. Aſſume verò quæ de motibus animæ temperationi corporis, aut ei propenſioni quæ ex corpore naſcitur, contrariis paulò ante dicta ſunt. Tum ex iis facile efficies animā corporis temperationem, aut harmoniam (quod tamen Galeno frequēs eſt) dici nullo modo poſſe. Neque verò minus acutè contra eãdem opinionem Ariſtoteles diſputauit cap.4.lib.1.de Anima. Alia etiam, inquit, ſententia tradita eſt, quæ pleriſque quidem probabilis, nec minus quàm vna alia earum quæ commemoratæ ſunt, videtur, ſed quæ examinata & reprobata, etiam eſt in cōmunibus, & quæ apud vulgus fiunt diſputationibus. Nonnulli enim eam harmoniam eſſe tradunt. Etenim harmoniam, temperationem, compoſitionémque eſſe quandam contrariorum, & corpus conſtare ex contrariis. Atqui harmonia ratio eſt quædam eorum quæ confuſa ſunt, aut compoſitio: quorum neutrū eſſe anima vllo modo poteſt. Præterea harmoniæ non eſt mouere: quod maximè omnes animæ tribuūt. Aptius verò in valetudine omninóque in virtutibus ad corpus pertinentibus, harmonia quā in anima dicitur. Quod facilius etiam animaduertetur ſi quis alicui concentui animæ affectiones atque munera attribuere conetur. Difficile enim eſt accommodare. Iam verò cùm in duobus, nomine harmoniæ vti ſoleamus, primùm quidem ac maximè propriè in iis quæ motum & ſitum habent, aptam magnitudinum compoſitionem, quando ita conueniunt inter ſe vt nihil eiuſdem generis recipiant, deinde verò in eorum quæ inter ſe confuſa permixtáque ſunt, proportione neutro certè modo conſentaneum eſt, animam harmoniæ nomine vocare. Partium enim corporis compoſitio facilè reprehendi poteſt. Nam & partium multæ compoſitiones ſunt, & multis modis conſtant. Cuius igitur aut quomodo exiſtimanda mens, compoſitio, vel pars ea in qua ſenſus eſt principium, vel ea in qua inſunt appetitus? Itémque illud abſurdum eſt, animam eſſe rationem modúmque temperationis. Non enim eandem habet rationem elementorum permixtio, qua caro & qua os temperatum eſt. Sic fiet vt multæ animæ ſint in toto corpore confuſæ: ſi quidem omnia ex elementorum confuſione conſtant, & confuſionis ratio, & concentus, anima eſſe dicatur. Ergo in reprehenſione eorum qui animam corpo-

ris harmoniam eſſe arbitrantur, Plato & Ariſtoteles mirificè inter ſe conſentiunt. Eiuſdem verò imperium in corpus Ariſtoteles multis locis agnouit, & cap.3. libr.1. Politic. ex eodem deriuauit diſtinctionem naturalis dominij atque ſeruitutis. Prima compoſitione, inquit, animal ex anima & corpore concretum eſt: ex quibus altera, lege naturæ, compos eſt imperij, alterum illius ſubiectum poteſtati. Inter quos igitur tantum eſt dignitatis interuallum, quantum inter animam & corpus, inter hominem & beſtiam, hi ſimili naturæ lege ſunt conſtituti. Quorum opera atque actio ab vſu corporis petitur, nec melius quicquam proficiſcitur, ab illis hi quidem certè iure naturæ ſerui: quibus haud aliter atque his quæ diximus, hoc imperio dirigi melius eſt atque vtilius. Natura profectò ſeruus, qui ideò eſt in alterius poteſtate, quod ei ſolùm natura concedit, vt alterius eſſe poſſit: quique rationis ſic eſt particeps, vt illam ſentiat, non habeat apud ſe. Tantam verò animæ vim eſſe in corpus veteres arbitrati ſunt, vt magi animæ corporiſque medici, Zamolxidis & Zoroaſtris ſectatores, ſicut eſt apud Platonem in Charmide, dicere auderent omnia quæ corpori bona ſunt ſiue mala, in hoc ab anima influere: quemadmodum oculorum qualitas fluit à cerebro, cerebri à toto corpore. Atque vt oculi curari non poſſunt, niſi cerebrum curetur, neque cerebrum, niſi corpus vniuerſum: ſic corpus totum non poſſe bene valere, niſi anima bene habeat. Quanquam contra, multa etiam à corpore in animam redundare, idem Plato nobis author eſt libr.3. de Rep. in eóque id vitat quod Ariſtoteles cap.3. lib.1. de Anima in veteribus philoſophis reprehendit. Curandum eſt etiam corpus, inquit Plato, ob eã quam habet anima cum corpore harmoniã. Per corpus enim viuere nobis licet, ac rectè viuere, ſi veritatem clara voce teſtari velimus. Hoc verò in Platone variè exagitat Theodoretus Cyrenſis lib.5. Græcarum affectionũ. Si anima, inquit, per corpus viuit, ac rectè viuit, fit vtiq; vt ante corpus ea nõ fuerit. Quod ſi tamẽ fuit etiã ante corpus, vtiq; & viuebat immortalẽ ſortita rationalẽq; naturã. Quod ſi erat olim & ante corpus, nec tamẽ rectè viuebat dũ ſeiuncta eſſet à corpore, at vbi venit in corpus, eo ipſo bene inſtituto, tũcdeniq; rectã vitam anima duxit, neceſſariò ſequitur vt anima per corpus ea bona cõſequuta fuerit, quorũ particeps ea non erat ante quàm corpori iungeretur. Quid ita igitur inſepultã corpori velut monumento cuidam Plato ait. Sed ad Alcinoum redeamus. Quinta huius ratio pro argumento ſumit, quòd naturã ſequenti non minus dubium eſt, quàm id ipſum quod in quæſtione poſitũ. Nam ad confirmandum animã futuram immortalem, cùm è corpore exceſſerit, aſſumit eam fuiſſe ante corpus, & in æterna apertáq; rerum omnium cognitione viguiſſe.

Sed corporis coniunctione vitæ ſuperioris obliuionem induci: quæ in vita hac diſcendo tollitur:quia ex parte obliterata rerum notiones in anima renouantur. Cum quo altera ratio ſexta coniuncta eſt,qua effici arbitratur, diſciplinam noſtram vitæ ſuperioris recordationem eſſe, ad idque amplius confirmandum hoc ſigno vtitur in Menone, quod pueri de rebus quas in vita hac nunquam perceperunt, ordine interrogati,reſpondent vt docti. Hoc verò non facerent,niſi res eiuſmodi antea cognouiſſent. Quem locum ſic Cicero expreſſit prima Tuſculana. In libro qui Menon inſcribitur, inquit, puſionem quendam Socrates interrogat quędam geometrica de dimenſione quadrati. Ad ea ſic ille reſpondet vt puer: & tamen ita faciles interrogationes ſunt,vt gradatim reſpondens eò perueniat,quo ſi geometrica didiciſſet. Ex quo effici vult Socrates,vt diſcere nihil aliud ſit quàm recordari. Quem locum multò etiam accuratius explicat in eo ſermone quem habuit eo ipſo die quo exceſſit è vita. Docet enim quemuis qui omnium rerum rudis eſſe videatur, bene interroganti reſpõdentem,declarare ſe non tum illa diſcere, ſed reminiſcendo cognoſcere: nec verò fieri vllo modo poſſe, vt à pueris tot rerum atque tantarum inſitas, & quaſi conſignatas in animis notiones (ἐννοίας vocant) haberemus,niſi animus antequàm corpus intrauiſſet, in rerum cognitione viguiſſet. Quam ſententiam aliquando probaſſe viſus eſt D. Auguſtinus cap. 20. lib. 1. de animæ quantitate. Deinde eandem damnauit cap. 8. lib. 1. Retractationum. Illud quod dixi,inquit,omnes artes animam ſecum attuliſſe mihi videri, nec aliud quicquam eſſe quod dicitur diſcere,quàm reminiſci ac recordari:non ſic accipiendum eſt, quaſi ex hoc approbetur animam,vel hìc in alio corpore,vel alibi ſiue in corpore, ſiue extra corpus, aliquando vixiſſe, & ea quæ ad interrogata reſpondet,cùm hic non didicerit,in alia vita didiciſſe. Fieri enim poteſt vt hoc ideò poſſit,quia natura intelligibilis eſt,& connectitur nõ ſolùm intelligibilibus,verùm etiam immutabilibus rebus. Eo enim ordine facta eſt, vt cùm ſe ad eas res mouet,quibus connexa vel ad ſe ipſam, in quantum eas videt, in tantum de his vera reſpondeat. Nec ſanè omnes artes eo modo ſecum attulit, ac ſecum habet. Nam de artibus quæ ad ſenſus corporis pertinent, ſicut multa Medicinæ,ſicut Aſtrologiæ omnia,niſi quòd hic didicerit,non poteſt dicere. Ea verò quæ ſola intelligentia capit, propter id quod dixi, cùm vel à ſeipſa, vel ab alio fuerit bene interrogata & recordata, reſpondet. Idem cap. 4. libri eiuſdem, Non approbo,inquit,quod ſcripſi lib. ſecundo Soliloquiorum, quòd in diſciplinis liberalibus eruditi,ſine dubio in ſe illas obliuione obrutas,eruũt diſcendo,& quodammodo refodiunt. Credibilius enim eſt propterea vera reſpõdere, de quibuſ-

dam

dam diſciplinis etiam imperitos earum, quando bene interrogantur, quia præſens eſt eis, quantum id capere poſſunt, lumen rationis internæ, vbi hæc immutabilia vera conſpiciunt, non quia ea nouerant aliquando & obliti ſunt. Atque idem cap. 15. libr. 12. de Trinitate, explicare conatur ſuperius argumentum Socratis in Menone, de puero qui de dimenſione quadrati reſpondet, vt doctus. Potius credendum eſt, inquit, mentis intellectualis ita conditam eſſe naturam, vt rebus intelligibilibus, naturali ordine diſponente conditore, ſubiecta, ſic iſta videat in quadam luce ſui generis, quemadmodum oculis carnis videt quæ in hac corporea luce circumadiacent: cuius lucis capax, eique congruens eſt creatus. Non enim ipſe ideò ſine magiſtro alba & nigra diſcernit, quia iſta iam nouerat, antequàm in hac carne crearetur. Eandem verò Platonis ſententiam pluribus exagitat Tertullianus libro de Anima. Primò quidem, inquit, animam obliuionis eſſe capacem, non cedam. Quia tantam illi diuinitatem Plato conceſſit, vt Deo adæquetur. Cæterùm quæ Deus haberi meritò poſſit, ex peregrinatione omnium proprietatum nulli paſſioni ſubiacebit: ita nec obliuioni: cùm tanta ſit iniuria obliuio, quanta eſt gloria eius cuius eſt memoria: ſcilicet quam ipſe Plato ſenſuum & intellectuum ſalutem, & Cicero theſaurum omnium ſtudiorum prædicant. Deinde quæ non debuit obliuiſci, ſi oblita, neſcio an valeat recordari. Secundo gradu opponam, natura compotem animam facis illarum idearum an non? imò natura, inquit. Nemo concedet naturalem ſcientiam, naturalium excidere artium. Excidet ſtudiorum, excidet doctrinarum, diſciplinarum: excident fortaſſe & ingeniorum & affectuum, quæ naturæ videntur, non tamen ſunt. Quia pro locis, pro inſtitutionibus, & pro corpulentiis, ac valetudinibus, & pro poteſtatibus dominatricibus, & pro libertatibus arbitrij, ex accidentibus conſtant. Naturalium verò ſcientia, ne in beſtiis quidem deficit. Deinde ſi in homine naturalis cognitio ſenſuum permanet: quomodo intellectuum, quæ potior habetur, intercidit? Cùmque Plato huius obliuionis cauſam referat in corpus, hæc eodem loco Tertullianus ſubiicit. Quaſi verò, inquit, hoc fide dignum ſit, natam ſubſtantiam, innatæ vim extinguere. Porrò magnæ & multæ differentiæ corporum ſunt pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & obliuionis differentię æſtimabuntur? Sed vniformis obliuio eſt. Ergo non erit corporalitas multiformis, in cauſa exitus vniformis. Tandem eundem locum ita concludit. In eodem certè corpore, & obliuiſcuntur animæ, & recordantur. Si qua corporis ratio incutit obliuionem: quomodo cõtrariam eius admittet recordationem? Quia & ipſa poſt obliuionem recordatio, me-

Contra recordationem vita superiores rationes Tertulliani.

moria recidiua eſt. Quod primæ memoriæ aduerſatur, cur non & ſecundæ refragetur? Denique qui magis reminiſcerentur quàm pueruli, vt recentiores animæ? vt nondum immerſæ domeſticis ac publicis curis: vt ipſis ſolis deditæ ſtudiis, quorum diſcentiæ, reminiſcentiæ fiunt? Imò cur non ex æquo omnes recordamur, cùm ex æquo omnes obliuiſcamur? ſed tantummodo Philoſophi, ac ne hi quidem omnes. Plato ſcilicet ſolus in tanta gentium ſylua, in tanto ſapientum prato, idearum & oblitus, & recordatus eſt. Ariſtoteles contra eandem Platonis ſententiam capite quarto, libri tertij de Anima, vult intellectum, quando primùm cum corpore coniungitur, ſimilem eſſe tabulæ nouæ & nudæ, in qua nihil omnino depictum eſt. Et capite vltimo, libri ſecundi Analytic. poſterior. idem negat animæ quicquam ingenitum præter facultatem, ad notiones omnium rerum excipiendas, quarum principium proficiſcitur ab obſeruatione rerum ſingularum per ſenſum. Atque cap. 1. libr. 1. ambiguitatem Menonis, qua Socrates impellitur, ad eam ponendam vitæ ſuperioris recordationem, aliter explicare conatur, ſed haud ſcio, an quod vult planè perficiat. Hoc verò aliquando in Deſcriptionis noſtræ Logicæ interpretatione exquiremus. Quæ omnia qui in Ariſtotelis doctrina attentè conſiderabit, non facilè aſſentietur Beſſarioni Cardinali, qui cap. vigeſimo octauo, lib. tertij contra Trapezuntium, perſuadere conatur, illum cum Platone iſtiuſmodi recordationem vitæ ſuperioris quadam ex parte probauiſſe: ſtatímque agnoſcet eundem nimio ſtudio defendendi Platonem, deceptum eſſe in eo intelligendo, quod ſcriptum eſt, cap. 3. lib. 7. Phyſ. primam ſcientiæ ſuſceptionem in nobis neque ortum eſſe, neque commutationem. Quoniam ſcire & ſapere dicimus, inquit Ariſtoteles, eo quòd quieuerit, & conſtiterit intellectus. Quietis autẽ ortus nõ eſt, ſicut neque mutationis mutatio. Nam locum hunc, cùm ad confirmationem recordationis, de qua nunc agimus, ille transferre vult Ariſtotelis ſententiam (quod arroganter dictum minimè velim) omnino peruertit. Sed in hac Platonis ratione in diſputatione de iis quæ propriè mouentur pergamus. Cum qua aliam ex contrariorum natura petitam coniungit. Quod cùm inter illa viciſſitudo quædam exiſtat, vt ex viuis mortui, ſic ex mortuis viui effici videantur. Quo poſito concludit mortuorum animas alicubi exiſtere oportere, vnde iterum in corpora reuertantur. Niſi enim, inquit, altera viciſſim alteris redderentur, quaſi quodam circulo remeantia, ſed directa quædam progreſſio foret, duntaxat ex altero in eius oppoſitum, neque rurſus reflecterentur in alterum, faceréntque regreſſum: omnia tandem mihi crede, eandem ſubirent figuram atque paſſionem, fieríque ceſſarent. In quo, ſicut & in Politico, cùm

ait homines ex terra reuiuiſcere, rerum præteritarum immemores: quanquam neſcio quid de mortuis hominibus excitandis, in meliorem vitam vaticinati dicatur à Marſilio Ficino: mihi tamen potius ſequi videtur Pythagoreorum ſententiam de reditu animarum in noua corpora. Quæ in eo in quo hoc ipſo illa Plato vtitur, nulla prorſus probabilitate nititur. Quoniam inter priuantia viciſſitudo eiuſmodi nulla exiſtit: nec vt ex videntibus cæci, ſic ex cæcis videntes ſecundum naturam efficiuntur. Quare huic rationi ex Albini cuiuſdam ſententia, ita reſiſtit Tertullianus libro de Anima. Mortuos quidem inquit, ex viuis effici conſtat: non ideò tamen & ex mortuis viuos fieri oportuit. Ab initio enim viui priores: vnde & ab initio æquè mortui poſteriores. Non aliunde quam ex viuis illi habuerant vnde proficiſcerentur, dum ne ex mortuis iſti habuerint vnde magis deducerentur. Igitur ſi ab initio viui non ex mortuis, cur poſtea ex mortuis? Defecerat ille quicunque eſt originis fons? An formæ pœnituit? & quomodo in mortuis ſalua eſt? nun quia ab initio mortui ex viuis, idcirco ſemper ex viuis? Aut enim in vtraque parte forma principij perſeueraſſet: aut in vtráque mutaſſet. Vt ſi viuos ex mortuis poſtea fieri oportuerat, perinde oporteret etiam nunc ex viuis effici mortuos. Si non peræquare deberet fides inſtitutionis, non vſquequaque contraria ex contrariis alternant. Et nos enim opponemus contrarietates nati & innati, viſualitatis & cæcitatis, iuuentæ & ſenectæ, ſapientiæ & inſipientiæ. Nec tamen ideò innatum de nato prouenire, quia contrarium de contrario fiat, nec viſualitatem iterum de cæcitate, quia de viſualitate cæcitas accidat. Nec iuuentam rurſus de ſenecta reuiuiſcere, quia ex iuuenta ſenecta marceſcat. Nec inſipientiam ex ſapientia denuò obtendi, quia ex inſipientia ſapientia acuatur. Sequitur ratio ſeptima ſua breuitate hoc loco obſcura: quæ ex decimo de Repub pluribus ſic explicari poteſt. Proprium cuiuſque malum, inquit, ſuáque prauitas quodlibet corrumpit. Ac niſi corruperit, nihil aliud vnquam corrumpet. Neque enim quod bonum eſt, aliquid deſtruit: neque rurſus id quod nec bonum, nec malum. Quo enim pacto? Si quid igitur tale eſt, vt ei malum aliquod ſit, quod ipſum deterius efficit, diſſoluere tamen ipſum non valet, certè ita naturaliter affectæ rei, nullus eſſe poteſt interitus. Conſentaneum eſt. Eſtne aliquid quod animam prauam faciat? Et maximè quidem quæ commemorauimus, iniuſtitia, intemperantia, timiditas, inſcitia. An quicquam ex his animam perdit? Atqui animaduerte, ne decipiamur, exiſtimantes iniquum & inſanum hominem, cùm in flagitio

deprehenſus eſt, tunc ab iniuſtitia quæ animæ vitium eſt, corrumpi. Dic age. Nonne corpus proprium eius vitium morbus liquefacit, reſoluit, eóque deducit, vt non ſit corpus? & quæ paulò ante diximus omnia, proprio malo quatenus inhæret, inquinante, eſſe deſinunt? Nonne? Ita prorſus. Nunquid & eadem eodem pacto iniuſtitia, & reliqua prauitas quum ineſt, ſua ipſa præſentia diſſipat, & tabefacit, quouſque in mortem trahens à corpore ſeparet? Nullo modo iſtud. At verò abſurdum illud eſt, vt alienum vitium interimat aliquid, cui proprium vitium non præbet interitum. Præter rationem profectò. In quo ſicut cùm in hominis corpore interitus duplex cauſa ſit, vna interna in ipſo calore pabulum ſuum abſumente, altera externa, hæcque maximè varia, prior ineuitabilem neceſſitatem habet, quia exhauſto humore calorem extingui neceſſe eſt: ex eóque dici ſolet, quod in nobis per ſe vitæ principium eſt, idem quoque aduentitia quadam vi interitum afferre, in poſteriore verò, nulla eiuſmodi neceſſitas ineſt: ſic in hac ratione ſignificatum videtur à Platone ſi quid ſit quod animæ interitum afferre poſſit, id potius internis huius vitiis, quàm externis contineri. Quare euerſo eo quod magis probabile eſſe videtur, alterum euertitur, ac tandem concluditur nullum omnino vitij genus, huic interitum afferre poſſe. Propria verò animæ vitia, non alia ſunt opinor, quàm quæ ex corporis contagione naſcuntur. Hæc verò efficiunt quidem, vt anima purgatione indigeat, nequaquam tamen vt intereat, niſi ex conſuetudine loquendi Chriſtiana, animæ æternam damnationem eiuſdem mortem appellemus: quæ cum immortalitate de qua hoc loco agimus, conſiſtit. De illis autem animæ vitiis, ſic Plato in Phædone. Si polluta, impuráque decedat anima, vtpote quæ corpus ſemper amplexa, ipſum duntaxat coluerit & amauerit, eiúſque voluptatibus & libidinibus, quaſi veneficiis quibuſdam delinita fuerit, & vſqueadeò capta, vt nihil aliud putet eſſe verum, niſi quod corporeum ſit, quod tangi, quod videri poſſit, quodve bibat, & quod edat, & quo in venereis vtatur: quod verò oculis quidem occultũ, & inuiſibile ſit, veruntamen intelligibile, & Philoſophia comprehendendum, habere odio conſueuerit, tremeréque & fugere, ſic, inquam, inſtitutam animam, putáſne ipſam per ſe ſinceram euadere? Nullo modo, inquit, Sed infectam, inuolutámque, vt arbitror, contagione corporea, quam conſuetudo, congreſſúſque cum corpore propter continuam familiaritatem, & plurimum eius cultum, effecit quaſi congenitam. Ita putamus. Et Ariſtoteles ipſe cap. 4. lib. 1. de Anima, ſcribit intelligendi atque contẽplandi vim extrema ſenectute in nobis marceſcere: non quod mentis ſubſtantia quicquam patiatur, ſed quia in ipſo corpore internum quiddam eſt

quod interit. Quemadmodum ſenectus,ait, euenit non quod anima alio modo quam prius affecta ſit, ſed quia corpus in quo habitat: ſicut in ebrietatibus fit & morbis. Quo loco nonnulli ad probandam ex huius ſententia immortalitatem,abutuntur. Reliqua eſt poſtrema ratio in qua Platonici plus virium ineſſe arbitrantur,quàm ſuperioribus omnibus: quámque Marſilius Ficinus ab illis differre arbitratur, quod hæc non ſolum pertineat ad eam animæ partem qua ratiocinamur & intelligimus,ſed etiam ad cæleſtes intelligentias & dæmones: illæ magis propriè naturam humanam videantur attingere. Addit vero Proclus Commentario in Phędrum, quem citat Philoponus libro de mundi æternitate. Scire nos decet,inquit, quod in Phędone tum per reminiſcentiam animam immortalem eſſe confirmat, tum per ſimilitudinem quam ipſa cùm diuinis habet,tum quod iis vitam ſuppeditat. Hæc autem omnia animæ functiones ſunt.Quare in Phædone ab animæ functionibus producebatur demonſtratio: hic autem ab ipſa animæ ſubſtantia probationem inſtituit. Quanto igitur ſubſtantia animæ,actione eſt potior & perfectior: tanto quæ hic immortalitatis animæ producitur demonſtratio, ea potior eſt & accuratior quæ explicata eſt in Phædone. Hanc vero ſic Cicero expreſſit prima Tuſculana. Quod ſemper mouetur,id æternum eſt:quod autem motum affert alicui, quodque ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, viuendi quoque finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeipſum mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit. Quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons,hoc principium eſt mouēdi. Principij autem nulla eſt origo,nam ex principio oriuntur omnia. Ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt.Nec enim eſſet id principium, quod gigneretur aliunde. Quod ſi nunquã oritur, ne occidit quidem vnquam. Nam principium extinctum nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit. Si quidem neceſſe eſt à principio oriri omnia.Ita fit vt motus principium ex eo ſit,quod ipſum à ſe mouetur. Id autem nec naſci poteſt, nec mori: vel concidat omne cælum, omniſque natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim vllam nanciſcatur, qua primo impulſu moueatur. Quum pateat igitur æternum id eſſe quod ſe ipſum moueat quis eſt qui hãc naturam animis eſſe tributam neget? Inanimum eſt enim omne quod pulſu agitatur externo. Quod autem animatum eſt, id motu cietur interiore & ſuo. Nam hæc eſt propria natura animi atque vis. Quam Rationé magna ex parte probaſſe videtur Athanaſius oratione contra idola. Si anima corpus mouet,inquit, nec ab alio mouetur,conſequens eſt ipſam à ſe moueri, & poſtquam corpus terræ inhumatum eſt, ipſam rurſus à ſe ipſa moueri.Non enim anima eſt quæ moritur: ſed ob eius

diſceſſum corpus moritur. Si igitur illa à corpote moueretur, conſequens eſſet diſcedente motore ipſam mori. Quod ſi anima mouet corpus, multo magis neceſſum eſt ſibi ſeipſam motricem eſſe: & quia à ſe mouetur, neceſſarium eſt eam poſt mortem corporis viuere ac ſuperſtitem eſſe. Quo modo hanc rationem Platonicam interprętatus eſt Contarenus Cardinalis lib. I. de animæ immortalitate. Quanquam fortaſſe hoc argumento aut id ſolum efficitur immortale quod vt à ſe omnino eſt, non ab alio, ſic à ſe ſolo vitam habet & motum, nullo modo ab alio: ſicque D. Hieronymus ſcribit Commentario in cap. I. Epiſtolæ ad Titum, ſolum Deum immortalem eſſe, cæteros verò vt Angelos & homines, immortalitatem non à ſe habere, ſed ex illius largitione conſequi. Et D. Auguſtinus libro de quęſtionibus ſeptuaginta tribus, negat animam à ſe eſſe, aut à ſe moueri, ſed à Deo: eandem tamen fatetur ſua voluntate moueri, ſed hanc à Deo accipere. Aut ſi hoc ipſum moueri a ſe, cõmunius Platonici eſſe volunt, atque id omne inanimum dici quod à ſe non mouetur: fateantur neceſſe eſt aut cætera ab homine eſſe protſus animæ expertia, aut ſi in illis anima eſt quæ ipſa à ſe moueatur & corpori motũ det, eam quoque in illis eſſe immortalem. Ex quo D. Thomas cap. 82. lib. 2. contra Gentiles, cõcludit Platonem credidiſſe animas belluarum immortales eſſe. De quo paulò poſt exactius diſſeretur. At hoc in Platone quadam adiectione excuſari poſſe ſignificauit Lactãtius cap. 8. lib. 7. de diuino præmio. Plato ſic argumentatus eſt, inquit, immortale eſſe quicquid per ſe ipſum & ſentit & ſemper mouetur. Quod enim principium motus non habet, nec finem habiturum: quia deſeri à ſemetipſo non poteſt. Quod argumentum etiam mutis animalibus æternitatem daret, Niſi adiectione ſapientiæ diſcreuiſſet. Addidit igitur vt effugeret hanc communitatem, fieri non poſſe quin ſit immortalis animus humanus, cuius miranda ſolertia inueniendi & celeritas cogitandi, & facilitas percipiendi atque diſcendi & memoria pręteritorum, & prouidentia futurorum & artium plerunque innumerabilium ſcientia, qua cęteræ careant animantes, diuina & cæleſtis appareat. Quia origo animi qui tanta capiat & tanta contineat, nulla percipiatur in terra. Et certè Plato initio lib. 10. de Legibus. ponit primum omnium motuum eum eſſe quo quid ſe ipſum mouet atque hanc omnium antiquiſſimam potentiſſimámque eſſe mutationem: ſecundam verò illam qua quid ab alio mutatur & alia mouet. Ex iiſque concludit idem eſſe animam & primam generationem, ac motum rerum quæ ſunt, quæ fuerunt, quæque futuræ ſunt. Motúſque eius enumerat, velle, conſiderare, curare, conſultare, rectè & non rectè opinari, lętari, dolere, audere, metuere, odiſſe, diligere. Hinc ve-

ro deducta eſt illa definitio qua animus eſſe dicitur, Numerus ſe ipſum mouens: cuius authorem Xenocratem Platonis diſcipulum, Cicero facit prima Tuſculana. Vt non ſine cauſa dictum antea videatur ex Proclo, rationem hanc ab animæ ſubſtantia eſſe petitam. Quam ſententiam Ariſtoteles cap.3. lib.1. de Anima, retulit ad motus naturales, atque in iis efficere conatus eſt, non modo animæ eſſentiam, non eſſe in eo, vt ſe ipſa moueat, ſed ne poſſe quidem motum animæ propriè accidere. At moueri animam per ſe ſiue à ſe, apud Platonem fortaſſe non aliud eſt, quàm eam propriam habere actionem (hanc enim etiam Ariſtoteles nonnunquam motum appellat) ad quam exercendam aliunde non pendet, nec adiuuatur. Vt hoc ſic intellectum cum eo magna ex parte conſentiat quod idem Ariſto. ait cap.3. lib.2. de animalium ortu, mentis actionem eſſe propriam, nec eam cum corpore communicare. Apud hunc verò moueri à ſe dupliciter video vſurpari, vno quidem modo vt communiter pertineat ad omnia quæ ſecundum naturam mouentur, ſiue animata ſint, ſine animæ expertia. Sic enim naturam ipſe definiuit cap.1. libr.2. Phyſic. principium motus & ſtatus in eo in quo eſt, primo per ſe, & non aduentitia quadam vi. Atque hoc modo dicere ſolet grauia omnia per ſe, ſiue à ſe, deorſum moueri, leuia ſurſum. Alio vero modo proprium hoc eſſe vult animalibus quæ in motu ſecundum locum ab elemento dominante non reguntur: ſed ab anima motum hunc inchoante eundémque libere finiente. Omnino vero contra ſuperiorem Platonis demonſtrationem animaduerto duo ab Ariſto. ſolere diſputari. Nam cum ille animam vt primum principium, à ſe perpetuo motu moueri velit & cæteris motum præſtare: Ariſtoteles libr.8. phyſic. hoc ad Deum transferens (hic enim in vniuerſitate naturæ principij omnino primi rationem habet) eum mouere omnia vult: non quia ipſe à ſe mouetur, ſed dum manet immotus. Contendítque omne quod mouetur, ab alio moueri oportere: & ne in ordine mouētium res in infinitū abeat, conſtituēdum eſſe aliquod primum omnino immotū, cuius vi cætera in natura moueantur & moueāt. De anima vero quæ ſingulorum hominū eſſentiam conſtituit, idē ſic agit lib.1. de Anima. Si hæc à ſe mouetur, aut vno motu, aut pluribus, aut omnibus moueri oportere. Cum vero hi omnes loco indigeant quo contineatur id quod moueri dicitur, ex eo videri conſequens animam ſi propriè & à ſe mouetur, loco contineri & corpoream eſſe oportere. Deinde addit omne corporeum dum mouetur, facile poſſe ab vno loco in alterum tranſire. Itaque, inquit, anima eadem, ſua ſponte corpus idem modo egredietur, modo rurſum ingredietur. ſicque ea quæ iam mortua ſunt, eadem numero iterum reuiuiſcent. Quod omnem naturæ

fidem putat excedere. Quibus Platonici hæc reſpōdent: motum quidem in natura corpoream eſſe affectionem: Ariſtoteli verò cum Platone commune eſſe animam per ſe corporeis & naturalibus motibus agitari non poſſe. Alium vero animæ motum eſſe, vt aiunt, ſubſtantificum, nulli mancipatum ſubiecto, cum nullo corpore communicantem, ſed ab agente principio tantum pendentem. Quem rectius dixeris ſubſtantiam eſſe actúmque animæ. Vt hanc moueri à ſe, iam nihil ſit aliud quàm eandem in ſua eſſentia ex ſe vigere. Quare neque talis motus ab anima ſtatum excludit: imò ſi verè iudicare volumus, perennis motus hic, idem ſubſtantificus in illa ſtatus erit, & conſtantia eſſentiæ. Vt nemini mirum eſſe debeat animam à Platone ex motu & ſtatu conſtitui eiuſdémque eſſentiam in perēni motu poni. Niſi forte ſubtilius hoc videtur, in motu animæ ſubſtantiam poni, quia in ea potior eſt ratio motus quàm ſtatus: in intellectu vero contra ſtatum motu lōge eſt potiorem. Itaque vt in intellectu ſtatus regnat & cætera quantum ſtatus habent, tantum ab eodem ſortiuntur & capiunt: ſic in anima motus & per eandem res cęteræ mobiles. Idque fortaſſe eſt quod Plato dixit in Phędro animam initium eſſe motionis & fontem, vt pote à qua tanquam à fonte quæ ſequuntur omnia, motionis plus capiunt quam ſtatus. Hactenus ſatis abunde dixiſſe videmur de animæ immortalitate quæ fuerit Platonis ſententia & ad huius confirmationem quam vim apud illum ſingulæ rationes haberent. Nunc vt in inſtituta comparatione permaneamus, de Ariſto. dicendum, ac quęrendum eſt vtrum hanc quoque immortalem eſſe voluerit: deinde quibus rationibus in huius quęſtionis tractatione ſit vſus. Equidem in ea ſic varius eſt & obſcurus, vt non immerito dictum videatur ab Attico, hūc ſępiæ piſci ſimilem eſſe. Quod vt hæc attramento in aquam effuſo, eam conturbat, ne capiatur: ſic in hac quæſtiōe magna obſcuritate omnia inuoluat, vt cùm vna ex parte prēmitur, in alteram poſſit euadere. Multi in re ambigua in peripateticam doctrinam bene affecti, hunc animæ immortalitatem probaſſe dixerunt. At Plutarchus eundem mortalitatis aſſertorem facit. Imo ex vna eadémque particula lib. 12. Metaphyſic. D. Thomas & Theodorus Metochytès intellectus humani immortalitatem colligunt: Alexander verò mortalitatem. Et de Eccleſiaſticis ſcriptoribus pleríque veteres iidémque magni nominis, dixerunt Ariſtotelem poſuiſſem animam mortalem, vt Gregorius Nyſſenus, Theodoretus Cyrenſis, Origenes. At recentiores pleríque non modò in huius doctrina eam immortalem eſſe dixerunt, ſed iidem ſuam ſententiam de eius partis qua ratiocinamur cæleſti origine, atque vnione cum inferioribus facultatibus, in fœtu iam conformato, nondum tamen in lucem edito,

Ariſtotelis opinio de immortalitate.

edito,huius teſtimonio cõfirmare ſunt conati. Quanquam haud ſcio an Ariſtoteli, quem veteres non diuinum, ſed naturæ genium appellarunt, poſterior hæc opinio, quæ naturæ leges omnino ſuperat, in mentem venire vnquam potuerit. Sed de hac quæſtione quæ apud illum diſperſa ſunt colligamus, & quaſi ſub vno aſpectu lectori proponamus. Sic enim facilius rei magnitudinem intelliget,& cum quaſi in libra rationes contrarias inter ſe comparauerit, tutius poterit in eam partem declinare quæ probabilior videbitur. In quo illud primũ tenendum eſt,non ſi vllo loco Ariſtoteles partem eam animæ qua ratiocinamur & intelligimus, diuinam & impatibilem eſſe dicit, hoc ad confirmandam huius immortalitatem eſſe ſatis. Quoniam lib.1. phyſic. omnes naturales formas, quando cum materia comparantur, diuinas appellat,& lib.1.de anima, inferiores duas animæ partes ſentientem atque alentem ſuapte natura impatibiles eſſe indicat, in ſuis tamen actionibus langueſcere, patiente corpore à quo ſuarum actionum inſtrumenta accipiunt. Atque illo modo calorem eum qui in ſemine fœcunditatis eſt cauſa, diuinum eſſe ait cap.3. libr.2. de animalium ortu,proportionéque reſpondere elemento ſtellarum. Non, vt opinor (quanquam repugnantibus nonnullis: ſed de eo alio loco diſputabitur) quod hic ſua ſubſtantia æthereus ſit atque cæleſtis, ſed quia in ipſo ſemine ſicut & in nobis, actionum nobiliorum cauſa eſt, quàm quæ poſſint in nuda ſimpliciáque elementa cadere. Quo modo verè accommodatéque ad doctrinam peripateticam dici poteſt omnes animæ partes ſiue facultates, imo verò vt diſputauimus libr.1. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ, omnes rerum naturalium formas, cæleſtes eſſe atque diuinas: ſolam tamen mentem extrinſecus aduenire,quia eius actio cum corpore non communicat: & ita in corpore eſt, vt non modo ſit ab illo ſeparabilis, ſed etiam agendi modò ſeparata. Quoniam ita agit in corpore, vt in propria functione potius ab eo impediatur quàm adiuuetur. Neque vero dubium eſt,opinor, quin ille mentem immortalem eſſe voluerit: ſed quid de natura eius ſenſerit, qualem eam ante corpus, in ipſo corpore & cum ab eodem morte ſeparata eſt, eſſe voluerit, de eo ſumma eſt inter omnes contentio,éaque vtrinq; eiuſdem ſcriptis cum aliqua probabilitate confirmata. Nam cap.1. libr.1. de partibus animalium, indicat non eſſe phyſici de omnibus animæ partibus agere: quoniam ille tantum verſatur in contemplatione naturæ & earum formarum quæ cum materia ſunt coniunctæ, vt idem ait cap.1. lib.1. de Anima & cap.2. lib.2. phyſic. Mens autem neque natura eſt, neque forma cum materia cõiuncta. Non quod ſua ſubſtantia in corpore non ſit (quod hi volunt qui vnam mentem externam ponunt,éamque ſuæ virtutis radiis cum

noſtro intellectu vniti aiunt) ſed quia in eo ita eſt, vt in ſuis actionibus cum illo non communicet. Et cap.4.lib.3.ſcribit ſenſum ſuo munere fungi non poſſe,cùm res ea incidit quæ vehementer ſenſum mouet: velut magnus ſonus,color aut odor: mẽtem autem ipſam ſi quid intelligentia complectatur, quod magnas habeat in cogitando & intelligendo difficultates,nihilominus, imo vero acrius cætera intueri. Quoniam, inquit, ea pars quæ ſenſus eſt, immerſa eſt & permixta cũ corpore: mens vero ab illo ſecreta & ſeparata. Vel quia vt idem docet cap.2.lib.eiuſdem & cap.vltimo lib.2. ſenſuum actiones,partium corporis organicarum certam temperationem deſiderant, quæ ab eiuſmodi obiectis vehementibus diſſoluitur. Adde quod animus humanus in iis eſt quæ intelligunt & intelligũtur (idem enim ſe ipſe intelligit) At cap.4. lib.3. de Anima, ſcribit hoc ſolũ in ea cadere poſſe quæ materiæ & corporis ſunt omnino expertia. Quid vero ad immortalitatem confirmandã eo poteſt eſſe apertius quod ſcribitur cap.5. lib.eiuſdem? Aliquid in animo eſt, inquit, quaſi habitus quidam inſtar luminis quod quidem facit quodammodo, vt colores qui cerni poſſunt,re ipſa cernantur. Atque hæc quidem mens ſeparata eſt,non permixta cum corpore & impatibilis, cum agat natura ſua. Et paulò poſt, Separabilis autem hæc vna eſt natura ſua & quicquid ipſa eſt,eáque ſola immortalis æternáque eſt. Poſt mortem verò non eſt in nobis vllus memoriæ locus: propterea quod ſit impatibilis nihílque accipere poſſit. Mens vero quæ vim patiendi,& quaſi accipiendi habet, interit, nec ſine hac quicquam intelligit. Quibus manifeſtè confirmare videtur animæ noſtræ partem aliquã à corpore ſeparatam manere. Niſi forte abſurdum non eſt & omnino indignum Ariſtotelis ingenio, quærere vtrum id à corpore ſeparatum recordetur, quod omnino extinctum arbitreris. At cur non recordatur,inquies,ſi manet & in aliqua cognitione viget? Quia recordatio præteriti quaſi recognitio quædam eſt per phantaſmata, & imagines rerum antea ſenſibus perceptarum,vel etiam per vniuerſas notiones de viſis excitatas & in intellectu patibili (quem Ariſto. eodem loco interire ait) conformatas. Mens autem à corpore ſeparata, longe alio modo omnia contemplatur atque cognoſcit. De quo ſi placet ipſum Ariſto.(ſi modo hic eius operis author eſt) audiamus cap.1. libr.2. de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios. Anima cum eſt in ſuperiore mundo, inquit, intuetur naturam rerum quæ in eo ſunt. Neque in ratiocinando eum modum adhibet, quem in hoc inferiore. Imo neque hæc infima contemplatur, quoniam altiora perſpicit. Vt enim cum eſt in inferiore mundo,purior propter naturæ præſtantiam ſe ad hæc terrena non demittit: ſic iuſtiore cauſa hoc mundo

ſoluta, & ad nobiliorem reuerſa, non meminit præteritorum. Sed altiora ſemper contemplans & amans, nunquam ſatiatur: omnémque actionem, & cognitionem ad illa refert. Quare cum illi in ſuperiore mundo rerum omnium ſcientia conſtantiſſima inſit, habeátque ſemper in promptu ea circa quæ verſatur, illorum nulla memoria indiget. In quibus omnibus ille non ſatis prima fronte cum Platone conſentire videtur. Quoniam hic lib.10. de Rep. ſcribit animas corpore ſolutas flere, & ingemiſcere, malorum prçteritorum memoria. Et in Phædone, impuras animas circa ſepulchra oberrare: quoniam ſuorum corporum deſiderio adhuc tenentur. Alias verò aſcendentes rurſúmque deſcendentes, prçteritæ vitæ calamitates & ærumnas aut eiuſdem delitias inter ſe commemorare. In quo loquendi genere hic videtur humana ad diuina tranſtuliſſe: Cum Platonici, vbi in philoſophando accuratiores eſſe volũt, dicere ſoleant intellectum à corpore ſeparatum, nihil intelligere per notiones & phantaſmata, ſine quibus memoriæ, vel recordationi locus in anima propriè eſſe non poteſt. In quo hi cum ſuperiore Ariſtotelis loco conſentiunt. Moueor autem plurimum ratione vnica quæ, ſi de hac quæſtione naturæ lumine ſtatui quicquam poteſt, apud Ariſto. mihi videtur ſuperioribus omnibus Platonis argumentis anteponenda: & tamen cum eiuſdem ratione octaua quadam ex parte conſentiens. Maximè propria animi intelligentia eſſe videtur, inquit, Ariſtoteles cap.1. libr.1. de Anima. Quæ ſi eſt actio eius partis in qua viſa imprimuntur, aut ſine ea non eſt, certè ſine corpore conſtare nullomodo poteſt. Ac ſi quod eſt munus & ſi qua affectio animi propria, is ſeparari poteſt. Sin nullum eius proprium eſt, ſeparari non poteſt: ſed quemadmodum ei quod rectum eſt, quia rectum, multa accidunt & conueniunt, veluti æneam ſpheram per punctum tangere, non tamen eam tanget cum ſeparatum erit, id quod rectum eſt. Separari enim non poteſt, ſi quidem ſemper eſt alicui corpori coniunctum. Hæc verò vnius ratiocinationis eſt propoſitio, non ſimplex ſed coniuncta. Cuius duæ partes ſunt hæque rurſum ſingulæ connexæ, quæ hypotheticæ nominantur. Quarũ prior eiuſmodi, Si eſt animi propria quædã functio ſiue affectio, in qua ille nihil cum corpore communicet, penes hanc à corpore ſeparari poteſt, & cum erit ſeparatus eandẽ functionem non ſolum adhuc retinere, ſed perfectiorem quã in ipſo corpore exercere. Poſterior vero, Si non eſt animi vlla actio in qua cũ corpore nõ cõmunicet, aut in qua eo eiúſue parte, vt inſtrumẽto non indigeat, ſeparatus à corpore manere nullo modo poteſt. Quid enim ſeparatus ageret ſi omniũ actionũ eius inſtrumẽta ſunt in corpore neceſſaria? aut quo modo nihil omnino agẽs manere poſſet ſeparatus?

In qua quidem propoſitione, ſi quod Plato dixit in Phedro, animam moueri à ſe, idē in Ariſt. doctrina intelligas à ſe & ex ſe agere, ſuámq; functionem exercere corpore nihil adiumenti conferente: facile animaduertes, quòd antea indicauimus, vtrunque philoſophum in ea ratione quam ſummam habuit, naturæ lumine eadem pene fundamenta eſſe ſecutum, ſed non eodem modo eſſe loquutum: & Ariſtotelem in loquendo phyſicorum conſuetudinem magis ſeruaſſe: Platonem autem ab ea omnino receſſiſſe. Neq; vero in illa Ariſtotelis propoſitione duabus partibus cōſtante, euerſo antecedente conſequens euertitur, atq; (pace dixerim Themiſtij) etiāſi in eius loci explicatione non vtar verbo contingentis, pars poſterior nō minus certitudinis habet, quam prior: ſed eiuſmodi enunciationū genus iis tantum accōmodatum eſt, in quibus id quod antecedit, conſequentis cauſa continēs eſt, vel certè propria nota. Vt quia defectionis in Luna cauſa continens eſt terræ interpoſitio: certe ſi terra interponitur luna deficit, & ſi illa non interponitur, hæc non deficit. In quo quanquam non vſurpetur verbum contingentis, tamen non minus neceſſariam ſignifico conſequentis cum antecedente connexionē in poſteriore, quam in priore. Iam vero iſtius cōnexionis rationem videamus. Ea primum in eo eſt poſita, quod ſi operatio animæ non pendet ex corpore: animæ ſubſtātia, quæ operatione longe præſtantior eſt, ex illo multo minus pēdebit. Quare ſi ab anima in corpore exiſtēte, operatio propria ſine corpore poteſt exerceri: eadem à corpore ſeparata, ſubſtantiam ſuam integram videbitur poſſe retinere. Deinde eadem nititur diſſimilitudine quæ inter formas naturales & diuinas, quas metaphyſicas appellant, intercedit. Nam quia naturales formæ in ſuis actionibus cū materia neceſſariò cōmunicant (ab hac enim actionum quarum principes cauſæ ſunt, qualitates organicas in nonnullis euidentes, in aliis latentes, accipiunt, atq, his tanquā vinculis cum eadem connectuntur) idcirco ab illa ſeparatæ, manere nullo modo poſſunt: quoniam ſine ea non poſſunt agere. Diuinæ autē, vt cæleſtes intelligentiæ, quia puriſſimi actus ſunt & in ſuis functionibus corpore non indigēt, idcirco à corporibus ſeparatæ manent, aut ſi quando propter quādam naturæ vniuerſæ cōmoditatem ſe ad corpora demittunt (vt fortaſſe illæ quæ Methaphy. lib. 12. cæleſtes orbes mouere dicūtur) hæ ſunt ab illis ſeparabiles, vel potius adhuc ſeparatæ. Itaq; in illa propoſitione Ariſtoteles videtur indicaſſe, quod etiā Theologis fundamentū eſt huius diſputationis de immortalitate. Nēpe ſi hominis anima omnino rationem habet formæ naturalis, eā quoq; omniuo à corpore eſſe inſeparabilē. Si autem in illa diuinius quiddā eſt quod corpore impediatur, potius quàm iuuetur, pēnes id illā poſſe à corpore ſeparari, atq;

aliquando ſeparatam,eam actionem perficere, quæ in vita hac corporis contagione impeditur. Iam igitur videamus prioríſne connexionis,an poſterioris partem antecedentem ex Ariſtotelis ſententia retinere debeamus:id eſt,vtrum in huius doctrina conſtituendum ſit animæ humanæ functionem eſſe aliquam,in qua illa cum corpore nihil communicet. Eo enim explicato, non erit difficile conſtituere, quid illum de animæ immortalitate ſenſiſſe,exiſtimare debeamus.De hoc verò grauiſſima eſt inter omnes, eáque ex huius verbis nata diſſenſio. Atque cùm functionum in anima humana varietas ſit maxima,non in omnibus eadem eſt dubitatio. Siquidem eas quæ cum plantis & belluis nobis communes ſunt,ab anima quidem,vt à principe cauſa proficiſci certum eſt,eaſdem tamen corporis qualitate,vel parte vt inſtrumento indigere. Quare & illas cum materia communicare Ariſtoteles dicere ſolet, & ab hac eſſe inſeparabiles. Imò cùm harum ratione habita,phyſico more animam definiuit perfectionem primam corporis organici,poteſtate vitam habentis,hoc ſubiicit cap. 1.lib.2.de Anima, Illud quidem non eſt dubium,inquit,quin anima non ſit à corpore ſeparabilis, aut aliquæ eius partes, ſi ex partibus conſtet:quoniam quędam ex iis,partium corporis perfectiones ſunt. In quæſtione autem de humana mente,hoc maxime Peripateticos in varias opiniones diſtrahit, quod cùm multis locis illius ſeparationem à corpore,& immortalitatem Ariſtoteles teſtetur,hac tamen admiſſa, non omnia doctrinæ Peripateticæ principiis conſentanea eſſe videantur. Nam de trium partium, ſiue facultatum principum in anima,comparatione ita ſcribit,cap.3.libr.2.de Animalium ortu.Aut omnes contingere,inquit,cùm antè non fuerint,neceſſe eſt:aut omnes cùm ante fuerint: aut partim cùm ante non fuerint, partim cùm ante fuerint:& contingere,aut in materia ſubeuntes ſemen maris,aut eo quidem inde venientes, ſed in mare, aut omnes extrinſecus contingere,aut nullam:aut partim extrinſecus, partim non extrinſecus. Cæterùm omnes ante eſſe impoſſibile iis rationibus oſtēditur. Quorum enim principiorum actio eſt corporalis, hæc ſine corpore eſſe non poſſe certum eſt, verbi gratia ambulare ſine pedibus. Itaque extrinſecus ea venire impoſſibile eſt. Nec enim ipſa per ſe accedere poſſunt, cùm inſeparabilia ſint. Neque cum corpore. Semen enim excrementum eſt alimenti vltimi. Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecus accedat,eáque ſola diuina ſit. Nihil enim cum eius actione cōmunicat actio corporalis. Et cap.1.lib.2.de Anima, Nihil prohibet, inquit,aliquas animæ partes ſeparabiles eſſe:quoniam nullius corporis perfectiones eſſe videntur. Quod de eo intellectu,quem agentem appellat lib.3. multis locis teſtatur apertius. Ex quibus videtur effici

Dubia Ariſtotelis ſententia de animi immortalitate.

in huius doctrina pro rato eſſe ponendũ intellectus humani functionem eſſe quandam, in qua ille nihil cum corpore communicat: imò multa cõtra corpus ipſum nititur, ab hócque impeditur, potius quàm adiuuatur. Ad eiuſdem rei cõfirmationem alia permulta colliguntur, cap. 7. libr. 3. de Secretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Aegyptios, quibus hoc loco vterer, ſi mihi illud opus Ariſtotelis eſſe conſtaret. Contra verò, multa nos vrgent atque efficiunt, vt valde probabile eſſe videtur, ex Ariſtotelis ſententia, intellectus propriam functionem à corpore ſeparati omnino non poſſe. Nam cap. 1. libr. 1. de Anima, ſummam rei de qua quæritur ex conditione tantùm, ita proponit. Si intelligendi munus, actio eſt eius partis in qua viſa imprimuntur, aut ſine ea non eſt, ſine corpore conſtare nullo modo poteſt. Non poſſe autem in homine munus hoc intelligendi, ſine ea parte extare, apud eundem tam certum eſſe videtur, quàm quod eſt certiſſimum. Quoniam illud verſatur circa notiones vniuerſas, quæ efformantur ex viſis: ideóque eodem capite dictum mihi videtur (quanquam aliis aliter locum eum interpretantibus) vniuerſale animal, aut nihil eſſe, aut eſſe poſt ſingularia. Adde quòd humanus intellectus, quando primùm cum corpore coniungitur, tabula eſt omnino nuda, vt idem ait cap. 4. lib. 3. In hac autem quæcunque poſtea efformantur, naſcuntur ex viſis. Hęc verò rerum ſingularium per ſenſus corporeos perceptarum ſunt ſimulachra, vt idem docet cap. 24. lib. 1. Analytic. poſter. & capite vltimo lib. 2. Equidem permaneo in illa huius dubitationis explicatione, quá vſus ſum cap. 11. libr. 4. prioris noſtræ deſcriptionis Phyſicæ. Atque exiſtimo permultum intereſſe, vtrum in nobis conſideremus intelligentiæ initia, an eius progreſſiones atque perfectiones. Quandoquidem in initiis, nihil eſt quod in Ariſtotelis doctrina non facilè adducat in deſperationem immortalitatis: cùm animaduertimus ab illo contra Platonem diſputari, nullas eſſe notiones ingenitas, ſed nudam facultatem ad omnes percipiendas: hanc verò ſic eſſe corporeis ſenſibus addictam, vt aliquo horum à natura deficiente, deficere quoque oporteat omnes eius notiones, quarum efformatio proficiſcitur ex obſeruatione rerum ſingularium, ad illũ ſenſum pertinentium, quod ille ſcribit cap. 24. lib. 1. Analytic. poſter. Adeò vt in Peripatetica ſchola tritum illud ſit, quod tamen cum certa cautione accipiendum eſt, nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu. Auget etiam dubitationem, quod ab illo de mente ſcriptum legimus Problem. 4. Sect. 30. Cur ſeniores amplius mente valemus, inquit, iuniores ocius diſcimus? Quia natura parens & author omnium, duo nobis inſeruit, quorum opera inſtrumentis extraneis vti valeremus: manum, inquã corpori dedit, animæ mentem. Vt igi-

tur manu non iam inde ab ortu vti poſſumus, ſed cùm eam natura abſoluit, perfecitque: ita etiam mens, quæ res naturalis eſt, non protinus, ſed in ſenectute maximè nobis contingit. Mens verò poſterior quàm manuum facultas accedit: quoniam inſtrumenta mentis poſteriora ſunt, quàm manuum. Eſt enim mentis inſtrumentum, ſcientia. Menti namque vtilis ſcientia eſt, vt tibicini tibia, manuum inſtrumenta res pleræque ſunt naturales. Natura autem ipſa eiuſque res omnes, priores ſunt quàm ſcientia. Quorum autem priora ſunt inſtrumenta, facultates quoque eorum prius contingere congruum eſt. Atque hæc quidem indicare videntur, intelligendi facultatem cum corpore communicare, & huic quodammodo eſſe addictam. Ideóque quemadmodum dixi, facile in deſperationem immortalitatis ex ſuperiore hypotheſi Peripateticos inducerent, niſi hæc contra recrearent, & in certiſſimam eiuſdem immortalitatis expectationem erigerent. Quod eiuſmodi initiis in intelligendo excitati, intellectum vt liberius contempletur, quoad poſſumus à corpore abſtrahimus, & tum ſummã invita hac perfectionẽ adeptum arbitramur, cùm poteſt ſe ad eas formas erigere quæ omnino ſunt à materia ſeparatæ. Quarum ſi in corpore inchoata & adumbrata tantùm eſt cognitio, atque ille ad perfectiorem ſemper nititur, quis non fateatur eum, aut eſſe omnium miſerrimum, qui ſublata ſpe immortalitatis, Tantalo ſimilis ſitiens fugientia captat flumina: aut ſi hæc tam nobilis appetitio fruſtra non eſt illi ingenita, futurum vt cùm è corpore exceſſerit, apertiſſima atque perfectiſſima formarum eiuſmodi contemplatione perfruatur. Ad quam rem rudibus explicandam non inepta eſſe videtur ſimilitudo, qua vtitur Contarenus Cardinalis libr. 1. de Animæ immortalitate. Quod vt animalia antequàm perfecta corroboratáque membra, nutriuntur ſanguine menſtruo, digeſto à matre per vmbilicum, matríque tum adhæreant neceſſe, à qua nutrimentum capiunt: poſtquàm verò perfectus eſt fœtus, ex vtero matris in lucem prodit, ſibique ipſi ſufficit ad capiendum & digerendum cibum: ſic intellectus quandiu imbecillis eſt, & ad ſupremam lucem recipiendã ineptus, intellectionem ueluti cibum digeſtum prius in phantaſia recipit, poſtquam verò perfectus eſt, iam per ſe ſibi ſufficit, neque amplius indiget phãtaſia. Placent etiã ea quę ad eiuſdẽ reiconfirmationẽ colliguntur cap. 8. lib. 12. de Secretiore parte diuinæ ſapiẽtiæ ſecundũ Aegyptios. Si primus rerũ omniũ author, inquit, à materia eſt ſeparatus, eúmq; talẽ animus cognoſcit, certè eiuſmodi cognitio per corporis organa parta eſſe nõ poteſt. Et cùm animus ſe ipſe contẽpletur, ſua ſubſtantia corporis expers ſit, atque idcirco in ſenſum minimè poſſit cadere; in eo nullo corporis organo vtitur. Quoniam id omne

quod per corporis organa cognoſcitur, in ſenſum cadere eſt neceſſe. Itémque animus quo in contemplando progreditur longius, eò magis à materia formas abſtrahit, atque hæc perfectiſſima operatio organorum expers eſt, eadémque illi maximè propria. Nam cùm in homine omnis cognitio tribus gradibus diſtincta ſit, in eorum primo inſunt obiectum, medium & ſenſus: in ſecundo interior ſenſus, phantaſia & iudicium, quod quia nobis cum belluis commune eſt, non rationis proprium, diſtinguendi cauſa liceat hoc loco animale appellare: atque hæc corpori ſic addicta ſunt, vt ab eo ſeparari nullo modo poſſint. In tertio verò continentur humanum iudicium, ratio & intellectus potentiæ ſiue poteſtatis, quæ principium etiam hauriunt à ſenſibus. Domina verò mens eadémque diuina, recepto lumine ſuperiore, poſſibilem intellectum illuſtrat & perficit, atque hominem ſupra hominem erigit. Quam ſolã extrinſecus aduenire, & ſua actione cum corpore nihil communicare, haud dubiè Ariſtoteles voluit, ſed qualem eam in ſingulis hominibus eſſe vellet, nõ ſatis apertè definiuit. Et tamen Deo ſimillimam eam eſſe ſcribit, cap. 7. lib. 12. Metaphyſic. vt pote quæ ſe ipſa intelligit, hoc tamen ab illo differentem, quòd Deus ſe ſemper intelligit, mens verò non item. Quod non videtur verum eſſe poſſe, niſi de ea mente quæ in nobis eſt. Sed ſi fuerit poſitum, quod ſuperiora omnia videntur arguere, in Peripateticorũ doctrina, mentem eam quæ ſingulis propria eſt, in intelligendo cum corpore nihil communicare, ab eo ſeparari poſſe, nec ſeparatam interire, ſed immortalitate perfrui: res in maiorem controuerſiam veniet, atque amplius quęretur, an illa ſimul cum corpore incœperit, an eſſet priuſquàm cum eo coniungeretur. Nam ſi animi hominum proprij, cum corporibus incœperunt, etiamſi de illis non exorti (quia de eo hoc loco non quærimus) cur igitur apud Peripateticos eſſe non deſinent, quando ſeparabuntur? Præſertim cùm Ariſtoteles doceat, capite vltimo lib. 1. de Cœlo, omnia quę eſſe incœperunt, eadem quoque lege qua incœperunt, finem eſſe habitura? Si verò erant priuſquàm cũ corporibus coniungerentur: an num (quia otioſi eſſe non poterant) in aliqua contemplatione vigebant, cuius quædam notiones in vita hac relictæ, ſed corporis contagione obliteratę? At, vt dictum eſt, Ariſtoteles intellectum quando primùm cum corpore coniungitur, tabulæ omnino nudæ ſimilem eſſe vult, cap. 4. lib. 3. de Anima, & hac in parte Platonis ſententiam, de obliteratis per obliuionem notionibus, & de recordatione vitæ ſuperioris, multis locis reprehendit. Atque hoc vnum eſt, in quo naturæ omnia fundamenta apud Peripateticos retinere volentibus, antea diximus non eſſe facile omni dubitatione ſe explicare. Neque de eo amplius quicquam eſt, quod ſciã,

apud Ariſtotelem definitum, quàm quod ita ſcribit cap.3. lib.12.Metaphyſ.Cauſæ mouentes tanquam antea ortæ exiſtunt, inquit. Quæ verò vt ratio & forma,ſimul ſunt.Cùm enim ſanus fit homo,tunc etiam ſanitas eſt & forma æneæ ſphæræ, ſimul atque ænea ſphæra. Si autem aliquid poſterius permanet,conſiderandum eſt.In quibuſdam enim nihil prohibet. Veluti ſi anima tale quid ſit, non omnis,ſed intellectus. Omnem namque fortaſſis impoſſibile eſt. Quibus apertè indicat nullam animæ partem, ne eam quidem qua ratiocinamur, & intelligimus, ante corpus extitiſſe: poſſe tamen fortaſſe hanc cùm è corpore exceſſerit,permanere. At libris de Secretiore parte diuinę ſapientiæ ſecundum Aegyptios, multis locis oſtenditur eam ante corpus fuiſſe, & è cælo deſcendiſſe. Quæ res aliam opinionem peperit, de vno communi intellectu agente,qui ſolus immortalis ſua ſubſtantia à nobis dicitur ſeparatus, virtutis autem ſuæ quaſi radiis in noſtrum intellectum influere, atque huic intelligendi actum præſtare. Quæ fuit ſententia Themiſtij, itémque Auerrois. In qua etſi aliquid inſit boni,modò id certis rationibus regatur, quodque etiam ad noſtram religionem transferri poſſit,verendum tamen eſt,ne hæc à nõnullis recentioribus ſcriptoribus renouata, & ſine vlla diſtinctione rudibus propoſita,multos de eo quod maximum eſt, peruerſis opinionibus imbuat. Ideóque ea nobis hoc loco priuſquam inſtitutam comparationem concludamus, attentius eſt conſideranda. Vetuſtiſſima hæc opinio eſt,de prima mente à ſingulis hominibus ſecundum ſubſtantiam ſeparata, virtute tamen ſua in eos influente, ſapientúmque & iuſtorum contemplationem atque actionem dirigẽte. In qua antiquiſſimi Philoſophi, ſicut alio loco obſeruauimus, incredibili conſenſu,naturęque lumine admirabili,diuinum Spiritum,vel ipſum Dei filium nobis adumbrarunt.De ea enim ſic ſcripſerunt Magi,qui à Zoroaſtre deſcenderunt. Omnia perfecit pater,ac menti tradidit,quã hominum genus omne primam vocant. Et Chaldæi atque Aegyptij in rerum principiis primo loco poſuerunt bonũ, deinde mentẽ, boni appellatione Deum patrem ſignificantes. Anaxagoras etiam vt Ariſtoteles ſcribit cap.2.lib.1.de Anima,dixit ab eadem mẹnte naturæ vniuerſitatem moueri.Apertius eſt quod de ea ſcribit Mercurius Triſmegiſtus in Pimandro Sermone 1.Deus ipſe mens,inquit Pimander, iuſſit vt homo mentis particeps ſe ipſum animaduerteret.TRISM. Non ergo homines ſinguli mentem poſſident. PIMAND. Rectè dicis Mercuri. Aſſum enim ego mens iis qui boni,puri,religioſi ſanctíque ſunt: præſentiáque mea fert illis opem, adeò vt ſtatim cuncta dignoſcant, patrémque pacatum & propitium habeant. Contra, ab ignaris,improbis, ignauis, inuidis, iniquis, homicidis, impiis,procul

admodum habito, permittens eos dæmonis vltoris arbitrio. Et ſermone quarto. Sermonem quidem ô Tati, inquit Triſmegiſtus, ſingulis hominibus Deus impartiuit: mentem verò nequaquam. Non quod inuiderit, quibus ne vtique inuidet, liuor quippe ab eo non prouenit: ſed illa quæ habitat in animis hominum mente carentibus. TAT. Cur ô pater, non omnibus Deus mentem communicauit? TRISM. Quoniam voluit eam ô fili, in medio tanquam certamen præmiúmque animarum proponere. TAT. Vbinam hanc locauit? TRISM. Cùm craterem patulum hac impleuiſſet, præconem miſit, iubens talia quædam animis hominum nunciare. Mergat ſeipſam in hanc pateram quæcunque poteſt, quæ videlicet credit craterem animam ad eum qui dimiſerat rediturum, quæ ve finem noſcit, cuius gratia nata fuerit. Quicunque igitur præconem exaudiuerunt, ſeſe miſerunt in mentem, hi cognitionis participes effecti ſunt, mentémque ſuſcipientes, in homines perfectos euaſêre. At qui præconium neglexerunt, hi ſermonis quidem participes, mentis autem expertes relicti ſunt: ignorantes & cuius gratia, & à quo geniti fuerint. Et Sermone duodecimo, Mens quidem ô Tati, inquit, ex ipſa Dei eſſentia, ſi qua tamen eſt eius eſſentia, naſcitur. Hæc qualiſcunque ſit, ſola ſeipſam ſincera comprehendit. Mens igitur ab eſſentia Dei nequaquam diuiſa, ſed illi potius eo modo connexa, quo Solis corpori lumen. Hæc mens Deus eſt in hominibus, atque idcirco nonnulli ex hominum numero Dij ſunt, eorúmque humanitas eſt diuinitati quàm proxima. Etenim bonus dæmon Deos quidem prædicat immortales, homines autem mortales Deos. In animalibus autem irrationalibus mens illa natura eſt. Nam vbicunque anima, ibi quoque mens: quemadmodum vbicunque vita, ibi etiam anima in viuentibus eſt, hominum animas in bonum proprium reuocans. In animalibus ratione carentibus, cum natura cuiuſque congreditur operando: in animis hominum reſiſtit interdum, atque repugnat. Et idem in Aſclepio, Quid eſt incorporeũ? inquit, Mens & verbum quæ ſe ipſam ex vniuerſo ab omni corpore liberam ſuſtinet, & continet: inerrabilis, impaſſibilis à corpore, intangibilis: ipſa ſeipſa ſtans, capax omnium, ſeruatríxque rerum: cuius radij ſunt bonitas, veritas, lux exemplaris, exemplat animæ. Quibus aliqua ex parte ſimile videri poteſt, quod Plato ait in Timæo, Deos quidem omnes mentis participes eſſe, homines autem paucos. Socrates in Phædone teſtatur ſe ex Anaxagoræ libro didiciſſe, mentem mundi effectricem omniúmque rerum cauſam eſſe, eandémque Anaxagoræ ſententiam iterum laudauit in Cratylo: ipſamq́ue mentem, iuſtitiam nominauit, quam ſimul cum anima dixit naturam omnem continere atque exor-

nare. Et in Philebo, Conſentiunt, inquit, omnes ſapientes ſe ipſos in eo iactantes quòd mens in nobis, ſit regina cœli & terræ, in eoque fortè rectè loquuntur. Ariſtoteles verò quia in philoſophando minus diuinus extitit, quàm ſuperiores, Deum quidem vnum multis locis, ſicut antea docuimus, agnouit eundémque rerum humanarum curam habere voluit: nullo tamen loco, quod ſciam, mentem vnam communem à Deo rerum omnium moderatore diſtinxit: aut eam ſua virtute ſingulorum animos in intelligendo illuſtrare, & in inſtituendis actionibus dirigere dixit. Niſi fortè eius eſſe concedimus opus illud, cuius iam ſæpe mentionem fecimus, de Secretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Aegyptios. In quo de iſta mente externa, vel de intellectu agente, ita plerisque locis diſſeritur, vt in vniuerſa veterum Philoſophorum doctrina, nihil poſſit reperiri diuinius. Nam capite octauo libri decimi ſic ſcribitur: Intellectus agens, in animam rationis participem influit. Quoniam huius lumen eſt, quod in naturæ vniuerſitatem effuſum, alia quæ ſunt dirigit, conſeruátque omnia quæ aut naturæ puritate ad illius eſſentiam accedunt, aut propter impuritatem ab eadem recedunt. Nam intellectus primus poſt mentem principem, vna cum intellectu materiato (in quo noſtra eſſentia conſiſtit) in mundum influit. Atque illius agentis eſſentia ſuperat naturam huius qui poteſtatis eſt, illéque hunc poſſibilem ſiue naturalem amat, vt doctor diſcipulum, aut pater filium vnicum, aut mas fœminam. Et amplius capite decimo libri eiuſdem, Intellectus agens, inquit, eum qui poteſtatis eſt amat atque regit, vt pater filium, doctor diſcipulum. Ad quam rem vterque indiget virtute influente à luce vitáque æterna. Porrò intellectus agens perficit animum qui rationis eſt particeps. Quoniam & hunc peperit, atque etiam animus hic, ſentientem: prout eum abſoluit, viciſſim idem à ſentiente excitatur, ad cognitionem rerum in ſenſum cadentium, erigitúrque in ſapientiam eorum quæ intelligentia percipiuntur, quatenus excipit vim influentem ab intellectu agente atque primario. Quare cùm animus ad eſſentiam ſuam reuerſus, intellectum agentem perſpexit: ſuis actionibus cum illo conſentit, nequaquam tamen in omnibus. Quoniam humanæ actiones non niſi quæ propriæ ſunt, & rectæ, agenti intellectui aſcribuntur. Reliquæ ignobiles ac peruerſę ad animam ſentiẽtem referuntur, cui accidunt: non autem ad eam partem in qua eſt intelligendi principium. Quibus quid diuinius à naturę genio potuit expectari? Quid ei prima frõte ſimilius, quod idem Ariſtoteles ſcribit cap. 3. libr. 2. de Animalium ortu, ſolam mentem extrinſecus aduenire, nec eius actionem

cum corpore communicare? Quid aptius ad confirmandum quod Themiſtius & Auerroës perſuadere voluerunt, de vno intellectu agente communi, ſubſtantia externo, ſuo verò lumine ſingulorum animos illuſtrante, & intelligendi actum præſtante? Moueor etiam eo quod ex Theophraſto Themiſtius commemorat. Quoniam in re valde recondita, dubium eſſe non poteſt, quin ei imprimis perſpecta fuerit Ariſtotelis ſententia, quem ille per multos annos Philoſophiæ auditorem habuit, & ſcholæ ſuæ nobilem ſucceſſorem. Quæ omnia ſi quos fortaſſe commouent, eiſque Auerroëm & Themiſtium ſequentibus perſuadent, apud Ariſtotelem ſolam mentem vnam ſua ſubſtantia externam immortalem eſſe, totum verò id quod in nobis eſt, ſingulíſque proprium, ſine illa communi mente nihil prorſus intelligere, corpori eſſe addictum, ab eodémque omnino inſeparabile, atque idcirco mortale: contra audiant eodem opere de Secretiore parte diuinæ ſapientiæ, præter illam mentem, de qua antea ex libr.10. dictum eſt, conſtitui animos ſingulis hominibus proprios, in corpore intelligentes, eoſdémque ab illo ſeparabiles & immortales. De quo apertiſſimum eſt quod ſcribitur cap.1. lib.12. Homo ſimplex non eſt, inquit, ſed conſtat animo atque etiam corpore, quod inſtrumentum eſt cum animo coniunctum, ab illóque ſpecie diuerſum. Quodque quanquam cum animo aptiſſimè vniatur, non tamē eſt eiuſmodi, vt ab eo ſeparari nullo modo poſſit, aut vt in ſe ipſum ſatis conſtans atq; firmum: ſi quidem cōpoſitum eſt, non ſimplex. Omne autem compoſitum, diſſolubile eſt in ea ex quibus componitur. Quibus efficitur illud nequaquam permanere. Quod etiam res ipſa teſtatur. Videmus enim corpora variis modis diſſolui, tum ab aliis, tum à ſe inuicem: præſertim cùm ab eis nobilis animus fuerit ſeparatus. Contra verò ſi corpus permanet, ſuperioris animi beneficio conſeruatur, nec ſine eo viuum eſt, aut naturæ conſtantiam vllam habet. Quandoquidem diſſoluitur in materiam & formam ex quibus conſtat, animo autem abeunte, quo corpus ipſum continebatur, hoc diuiduum in partes tenuiſſimas: atque hæc in illo interitus ſpecies vna eſt. Cùm itaque corpus hominis pars altera efficitur, non vtramque partem in illo interitus expertem eſſe, ſed vnam interire, eam ſcilicet in qua animi eſt inſtrumentum. Quo ille indiget, non ſemper, ſed tempore definito. Alioqui diſſoluto inſtrumento, animum quoque interire eſſet neceſſe. Quod certè non contingit. Quādoquidem animus à corpore ſeparatus, adhuc permanet, nullàque ex parte conſumitur, nec eius natura vllum interitum admittit: formáque eſt, per quam homo eſt, & conſiſtit. Quare etiam ipſe verè animus eſt: corpore autem indiget, ſicut artifex inſtrumento. Et capite quarto libri eiuſ-

dem, ſecundum illam propoſitionem connexam quæ antea commemorata eſt, ex capite primo libri primi de Anima, eius animi qui in nobis eſt noſtræque ſubſtantiæ principem partem facit, functiones ita diſtinguit, vt quaſdã corpori addictas eſſe fateatur, alias non item: atque ſecundum has illum à corpore ſeparabilem eſſe concludit & immortalem. Animus humanus, inquit, ignobiles quaſdam functiones habet, ad quas corpore opus eſt: vt facultatis oratoriæ cęterarũque artium, quas ſine membris tanquam inſtrumentis ad eas deſtinatis, exercere non poteſt. Ad pleráſque autem cogitationem adhibet, vt in deliberando atque contemplando: cum ex manifeſtis ad ea quæ latent, progreditur. Alias vero nobiliores habet ab intelligendi virtute manantes, & quas ipſe pro ſua facultate exercet. Ad hásque nullo corporis miniſterio indiget. Omnis autem forma quæ corporeis inſtrumentis ad edendam actionem non eget, interitus eſt expers. Quo etiam libro ei dubitationi in qua explicãda antea laborauimus, ita occurrit cap. 7. Si quis contra contendat, inquit, animum quidem ſua eſſentia ſimplicem eſſe, ſed eum non perfici ſine corporeis inſtrumentis: quod ſcientiarum perceptione perficiatur, ad quarum principia ſenſibus dirigimur, quibus corporea inſtrumenta ſubſeruiunt: ſique his rationibus effici arbitretur animũ ad ſui perfectionem corporeis inſtrumẽtis indigere, eóque poſito neceſſe eſſe corruptis eiuſmodi inſtrumentis ipſum quoq; corrumpi: atque etiam adiiciat ſubſtantias omnes, pręter opificem primum, ex materia & forma conſtare, itémque animum ea contemplari quæ congenea ſunt, neque tamen exquirere quæ à materia ſunt ſeiuncta: quare & eum cum rebus materiatis conuenire, idque apparere in communi vſu inſtrumẽtorum ad corpus pertinentium: idem reſpondebimus quod antea, animi ſcilicet operationes triplices eſſe, quarum vna à corporis communione proficiſcitur, reliquæ vero duæ corporeis inſtrumentis non egẽt. Hæque verſantur in deducendis concluſionibus ex accommodatis principiis, & in progrediendo ab vno pręcognito ad alterius cognitionem. In quo animi dignitas propriáque functio exiſtit. Falſum vero eſt ſubſtantias alias omnes à prima, ex materia & forma conſtare, animúmque ea ſola intelligere quæ cum materia ſunt coniuncta. Si quidem plurimæ à materia ſeparatæ ſunt, quarum numerum prius in Metaphyſicis collegimus, eodémque loco cõfirmauimus ſubſtantias eiuſmodi, quia materia carent, perpetuas eſſe & interitus expertes. Quæ ſuperiores intelligentiæ appellantur. An num hæc omnia cum ſuperioribus comparata, ſi Ariſtotelis ſunt (ſicut eſſe ex eo poſſumus ſuſpicari, quod ad extremum in quæſtione de cæleſtibus intelligentiis ad ea reuocamur, quæ ab eodem de illis dicta ſunt libro 12.

Metaphy.) facile cuiuis probabunt, præter vnam communem mentem ſua ſubſtantia externam & ſeparatam, poſitos ab illo animos qui ſecundum ſubſtantiam in ſingulis hominibus ſunt, ſeparabiles & immortales. Neque vero his contraria eſt Theophraſti ſententia, neque in eis quæ ex illo commemorat Themiſtius cap.39. Paraph. in libr.3. de Animo, notari quicquam poteſt quo certo probetur ab illo in Ariſtotelis doctrina poſitum vnicum intellectum agentem immortalem, qui ſecundum ſubſtantiam à nobis ſeparatus, virtute ſua in nos influere dicatur, & in intelligendo illuſtrare intellectum patibilem: qui, ſicut iſti immortalitatis oſores volunt, apud eundem omnino mortalis ſit, & à corpore inſeparabilis. Quoniam ille, ſicut eodem loco Themiſtius ſcribit, nihil ſtatuit, ſed ea tantum proponit quæ de intellectu agente & eo qui poteſtatis eſt, apud Ariſto. digna quæſtione videbantur. Porro quod dicitur ab Ariſto. (inquit Theophraſtus) mentem extrinſecus aduenire, id de intellectu agente non ita ſtatuendum eſt, quaſi verè appoſitus inuectúſque habeatur: ſed vt qui ſtatim ab ortu quaſi comprehendere nos complectique ſoleat. Item, quonam pacto res efficiuntur intellectæ & qualiſnam videtur paſſio ea? Neceſſe enim eſt afficiatur animus & quaſi patiatur ſi prodire ac peruenire ad actionem debet eadem ratione qua ſenſus. Sed cum ſit incorporeus, quî fieri poteſt vt patiatur & immutetur à corpore? Vtrum item ab illo, an ab hoc principium eſſe putandum eſt? Plane ipſum pati videri poteſt ab illo ortum habere: nihil enim ipſum à ſe patitur. At vero cauſam præſtare omnium actionum, hoc eſt vt intelligatur, vel non intelligatur res, quemadmodum & in ſenſu perſpicitur, vtique ab intellectu proficiſci videtur. Hæc, inquam, Theophraſtus dubitans tantum proponit, ſicut Themiſtius obſeruat, & amplius etiam Priſcianus Lydus Commentario in librum eiuſdem Theophraſti de phantaſia & intellectu. Quærit Theophraſtus, inquit Priſcianus, quare intellectus noſter ab intellectu ſuperiore non ſemper accipiat, nec ſemper intelligere videatur. Sed profecto ſemper intellectus agit: anima vero non ſemper vtitur intellectu præſente: quoniam videlicet ad corpora vertitur. Videntur ſanè Ariſtoteles & Theophraſtus intellectum aliquando totam vitam rationalem cognominare, vbi etiam vſque ad phantaſiam intellectus nomen extendunt. Atque ita non abſque ratione circa animam quæritur cur non ſemper intelligat. Nempe non intermittitur vnquã intelligentia, quia potentiam intelligendi non habeat: ſed quoniam ad ſequentia corporeáque, & omnino extra ſe ipſam anima diſtrahitur, propter conditionem particularis vitæ ad vtrunque vices agentem. In perſpicua enim ad ſe ipſam reuerſione & ad intellectum con-

uerſione, animæ perfectio tota conſiſtit: contra vero in inclinatione ad corpora, caſus ab intellectu contingit. Quæ omnia facile quidem indicant ex Theophraſti ſententia Ariſtotelem poſuiſſe intellectum vnum externum agentem communem immortalem, & à nobis ſubſtantia ſua ſeparatum noſtroque intellectui ſuo lumine ſemper aſſiſtentem, etiamſi ab eo ad intelligendum non ſemper excitemur, quia eius radium non ſemper excipimus: neque nos à rebus ſenſilibus ad intelligibiles ſemper cōuertimus. Quod quis negat? aut quis doctrinæ Peripateticæ ſtudioſus negare velit, niſi fortè cui hoc diuinius eſſe videtur quàm vt illi naturam ſequenti, probati potuerit? Sed cum veteres nonnulli, recentiores vero longe plures, addunt nihil præterea Ariſtoteli viſum immortale, nihil quod quidem in nobis ſit ſecūdum ſubſtantiam ſingulíſque proprium habeatur, ab illo poſitum à corpore ſeparabile: hi in re ambigua, neſcio an non quia male animati, rapiunt omnia in peiorem partem & ad eius quod volunt confirmationem abutuntur Theophraſti teſtimonio non ſatis definito. In quo verendum eſt profecto, ne pręiudicata opinione de Ariſtotelis doctrina, multis rerum nouarum cupidis id perſuadeatur quod non modo in religione Chriſtiana capitale eſt: ſed quo poſito ciuilium omnium ſocietatum ſummā perturbationem conſequi eſt neceſſe. Nam ſi hominibus ſingulis nihil proprium, quod quidē poſt vitam hāc immortale ſit futurū, vel vt iſti dictitant, nullus actus eos informās niſi mortalis, quique & principium habuerit & finē ſit habiturus: ſola vna externa mens intelligendi actum præſtat ſoláq; immortalis & à corpore ſeparabilis, vel potius ſemper ſeparata, quis non videt totum id fabuloſum futurum quod de pręmiis, & pœnis in altera vita propoſitis, Chriſtiana perſuaſione receptum eſt? Quod quidem in omni Rep. tantū habet momenti, vt vix vlli vnquam legumlatores extiterint qui his duobus tanquam vinculis ſuos in officio continere non ſint conatiːeíſque perſuadere propter hæc, non propter hominū iratorum metum, viro bono virtutem eſſe amplectendam, vitium fugiendū, etiam ſi dato Gygis annulo, vt Plato loquitur, inter homines impune ruere poſſit in omne flagitiū. At non quæritur, inquies, quid in Chriſtiana religione probandum ſit: ſed quid Ariſtoteli de intellectu agēte déq; ipſa mente videatur. Sit ita ſane. Sed hoc in iſta quęſtione mihi mirū eſt, quod hi dū metuūt ſi animi qui ſingulos homines informāt apud Ariſt. immortales eſſe dicantur, ne in quædā principia doctrinæ Peripateticæ leuiter peccetur: non vidēt facile alio modo hoc vitari poſſe quod metuunt: At eo poſito quod volunt, peruerſis opinionibus homines imbui, & ſummam doctrinæ peripateticæ perturbationem cōſequi oportere. Quod vt intelligatur contrariarū rationū momēta

diligenter conſideranda ſunt, atque primum videndum quid ea de re Themiſtio, quid Auerroi videatur. Quoniam hos iſti ſuæ ſententiæ potiſſimos duces habent. Deinde quid ad eorum rationes nonnulli recentiores adiicere ſint conati. In quibus omnibus explicandis ita laborabimus, vt ſi cui ſatisfactum non ſit, facile tamen intelligat animum non defuiſſe: ipſe vero poſſit quærere meliora eáque pro ſuo arbitrio his adiicere. Iam igitur ab ipſo Themiſtio exordiamur. Hic cap. 23. Paraph. in lib. 3. de Animo, diſtinguit intellectum potentiæ, ab agente: ſcribítque agentem quando illum priorem, natura ſua rudem amplexatus eſt, primum educere quaſi in lucem è tenebris, & in actu conſtituere: deinde habitum in eo quendam efformare, in quo vniuerſales rerum notiones collocantur. Nam quemadmodum rude ſaxum, inquit, aut impolitum æs, quorum alterum domus potentia eſt, alterum ſtatua, neque illud accipere formam domus poteſt, neq; hoc ſtatuæ, niſi ars materias illas quæ ad domum & ſtatuam comparatæ ſunt, fingat & formam artificioſam imponat, atque ita demum conſiſtat domus & ſtatua: ita intellectum potentiæ ab altero intellectu perfici oportet, qui quod ipſe perfectus eſt & in actu ſemper, nulli potentiæ affinis conſors ve, præparationem illam intellectui ad intelligendum adiunctam ad inſtar artis excitet, excolátque, habitum & ſcientiam rerum abſoluat. Atque hic intellectus ſeparatus & impatibilis impermixtúſque. Intellectus autem poteſtatis quanuis eadem fere qua intellectus agens dignitate authoritatéque polleat: quia tamen aliquanto coniunctior addictiórque humanæ animæ eſt, videtur ſocietate hac nobilitatis ſuæ nonnihil diſpendij detrimentíque facere. Capite 24. intellectum agentem comparat cum lumine, quod quidem colores & oculos illuſtrans, his & illis actũ prębet, per quem hi quidem vident, illi vero videntur. Ita intellectus agens, inquit, cũ intellectum potentiæ agitat, non ſolum intellectui actum miniſtrat, ſed & res quæ potentia intellectæ ſunt, facit vt in eo intellectæ ſint actu. Atque hæ ſunt materiales formæ & notiones cõmunes de ſingularibus ſenſibus collectæ. Has intellectus potentiæ neque poteſt per ſe diſtinguere, neque ex vna earum in alterius cogitationem trãſire, neque componere: ſed illas à ſenſibus & imaginatione acceptas & materia exutas, in memoria tanquam in promptuario theſauros ſuos, cuſtodit. Deinde accedente intellectus agentis luce & maſſam illam notionũ atque ſyluam intrante, verſantéque, efficitur vt vnus cum illo euadat, atque ita libero diſcurſu poſſit componere, diuidere circunſpicere, conſiderare, agnoſcere ſingula. Ex quibus omnibus idem ita cõcludit. Ergo qualis eſt artis cum ſua materia comparatio, talis intellectus agentis cum intellectu patiente. Capite 26. ſcribit in

Themiſtij ſententia de intellectu agente.

hominc

homine intellectum potentiæ priorem eſſe intellectu agente. At abſolute agentem eſſe priorem. Quoniam hic, inquit, abiunctus, impatibilis, impermixtúſque eſt. Quare non eſt eiuſmodi vt aliquando intelligat, aliquando ceſſet: ſed hoc illi tantum accidit, hoc ipſo quod cum intellectu potentiæ coniungitur. Quum vero ſecum ipſe eſt, quũ natura eius ſola ſpectatur, quæ nihil eſt aliud quàm actus merus, tum infatigabilis, immortalis, æternus, ſemper intelligens, & ſemper intellectus à ſe eſt, non alia re aut per aliam: quemadmodũ cætera quæ intelliguntur, & quæ intellectus habitu conſtituto à materia diuellit & intelligibilia facit, ſed per ſe intelligibilis eſt & per ſuam naturam habet vt & intelligere, & intelligi poſſit à ſe. Deinde eodem loco diſcrimen ſubiicit in intelligendi modo inter agentem intellectum ſeparatum & intellectum poteſtatis, illius agentis lumine iam illuſtratum. In intellectu poteſtatis, inquit, diuiſæ notiones ſunt, in eóq; variæ tum artes, tum notitiæ & ſcientiæ collocantur. Contra in intellectu agēte, & vt expreſſius ac verius loquamur, in intellectu qui ſimplex actus eſt, quando ſubſtantia eius actu deſcribitur, videtur alia ratio ſtatuenda longe difficilior dictu & lōge etiam diuinior. Neque enim is ex vno genere in aliud tranſit, neque cōponit quicquam aut diuidit, neque diſcurſu vtitur ad res cognoſcendas, ſed comprehenſione quadam. Cum enim formas rerum omnium ſimul cōtineat, ſimul quoque aggreditur, cōplectitur & intelligit omnia. Atque quanquam omnia quæ intelligibilia ſunt, agens intellectus ei qui poteſtatis eſt, ſuo lumine indiuiſibiliter ſuggerat, ab hoc tamen non dicuntur excipi niſi diuiſibiliter. Cuius rei cauſam cap. 27. idem ita explicare conatur. Nos vtriúſque intellectus copulatio & communio ſumus, inquit. Si ergo ita habent omnia quæ ex actu & potentia conciliantur, vt in iis aliud ſit ipſa res, aliud eſſentia: ſequitur vt aliud ego ſim, aliud eſſentia mea. Ita vt ego ſim is qui ex actu & poteſtate cōſtituor: eſſentia mea ſit ſolus actus tantum. Quamobrem eadem quæ conſidero, hæc etiam ſcribo & literis mando. Scribit vero intellectus qui ex poteſtate componitur, ſcribit inquam non tamen quatenus ex poteſtate conſtat, ſed quatenus intellectus agens eſt. Quia illinc omnis actio deducitur. Quod ſi intellectus potentiæ non accipit indiuiſibiliter ea quæ intellectus agens indiuiſibiliter tradit: nihil eſt quod miremur. Quando huius rei exemplum illud exploratum eſt, quod affectiones corporum, candor, nigror & huius generis cęteræ, quāquam propria ratione & ſuapte natura indiuiſibiles ſint, in materia tamen diuiſibiliter recipiuntur. Tandem vero ſingulorum hominum eſſentiam illo vno intellectu agente contineri, ita eodem capite concludit. Quemadmodum aliud eſt animal, aliud ſuum animali eſſe, & quem-

admodum ſuum animali eſſe, ab ipſa depender animalis anima: ità aliud ego ſum, aliud mihi eſſe & mea eſſentia. Hæc autem ab anima prouenit non quidem ſenſuali, quippe quæ tanquam intellectus potentiæ habeatur, neque item ab ipſo intellectu potentiæ: vt qui pro materia intellectus agentis ſit. Reſtat igitur vt ab intellectu agente proficiſci ac pendere dicatur. Solus enim intellectus agens propriè, & maximè cenſendus eſt forma, imò vero forma formarum: cætera modo ſubiectorum loco, modo formarum habentur. Sanè ordo naturæ & proceſſus hic eſt, vt reſpectu inferiorum, ſuperioribus vice formarum vtatur: reſpectu ſuperiorum, inferioribus loco materiæ. Summam ergo & ſupremam formarum, intellectum agentem conſtituit. Quo ſimul atque progreſſa eſt, receptui canit, in eóque finem, quaſi extremam manum imponit: vt pote quæ nullam formam ſuperiorem aut nobiliorem haberet, cui loco materiæ ſubiiceret intellectum agentem. Quamobrem nos proprie animus & intellectus ſumus. Ex quibus variis Themiſtij locis hæc colligi poſſunt, Intellectum eum qui poteſtatis vel potentiæ nominatur, reuera in nobis eſſe, ſingulíſque quendam proprium: qui quando naſcimur rudis omnino exiſtit, & vt Ariſto. ait, ſimilis tabulæ nudæ: eundémq; diſcurrendo à pręcognitis ad incognita, progrediente ætate diſcere, beneficio luminis ab intellectu agente manantis, & partim hunc intellectum potentiæ, partim res ipſas intelligibiles illuſtrantis: pręcognitionis vero ſuæ illum fundametum habere in ſenſuum functionibus, quibus rerum ſingularum imagines notatæ, deinde in phantaſia recōditæ, poſtremóque inter ſe comparatæ, notiones vniuerſas in hoc intellectu pariunt: ideóque hunc non ſemper re ipſa intelligere, nec intelligendi actum à ſe habere, ſed à ſuperiore intellectu agente ſic accipere, vt neque ſimplices notiones efformare, neque has efformatas, vi eorum quæ in animo affirmationi & negationi reſpondent, cōponere aut diuidere per ſe vllo modo poſſit: ſed vtrunque agentis intellectus in illo tanquam in ſubiecta materia ad patiendum apta, munus eſſe dicatur. Hæc enim omnia in ſuperioribus locis quanquam diſperſa ſint, facile tamen in eis ſedulo inter ſe comparatis notari poſſunt: ſicut & iſta de intellectu agente, hunc ſua ſubſtantia extra nos eſſe, quoniam, vt ille ait, ſemper actu intelligit & omnia in ſe ipſo, vel potius ſe ipſe contemplans, ſine vllo rationis diſcurſu à præcognito ad incognitum, ſed in puncto indiuiſibili: quorum nullum de intellectu qui ſingulis hominibus proprius eſt, vere dici poteſt, imo verò contraria omnia. Hic enim neque ſemper intelligit, neque omnia, neque quicquam ſine antecedente quadam cognitione manifeſtáque diuiſione. Addit etiam nos non ſolum per vtriúſque

intellectus communionem reipſa intelligere, ſed ipſum intellectum agẽtem in ſe eſſe cuiuſque noſtrum veram germanámque eſſentiam. Quæ omnia quanquam diuinitatis quandam ſpeciem præ ſe ferant, cum tamen philoſophandi modum habent qui Ariſtoteli in phyſicis parum videtur placuiſſe, & pleráque continent, quæ non modo in religione noſtra capitalia ſunt: ſed ipſa inter ſe non ſatis conſentanea. Hæc vero dabimus operam vt poſtea intelligantur: nunc in Themiſtij interpretatione pergamus, vt his poſitis quid de vtriúſque intellectus ſeparatione à corpore, Ariſtoteles ſtatuendum exiſtimet cognoſcamus. Superioribus duobus, ille adiicit tertium intellectum quem vocat patibilem, eúmque capit. 38. interpretatur affectum rationalem, vel rationem in affectibus conſtitutam: id eſt, vt ait, perturbationem animæ humanæ, quæ propter habitationem animi & intellectus in corpore, particeps rationis efficitur. Capite 37. hunc intellectum communem nominat eúmque haud dubiè ex Ariſtotele mortalem dicit: per quem, inquit, homo eſt qui ex anima & corpore conſiſtit: in quo iracundiæ & libidines ſedent, quas etiam Plato mortales facit. Idem ex Ariſtotele conatur confirmare cap. 27. Nemo meminit poſt mortem, inquit, quia tametſi intellectus agens impatibilis ſit, nec ipſe occidat: tamen intellectus alius in nobis continetur, qui & patibilis & particeps obitus eſt. Reliquos duos intellectus agentem ſcilicet, & potentiæ, ſeparabiles ponit à corpore vel etiam ſeparatos & immortales. Quod quoniam in agente minus mirum eſt, de altero illum audiamus. Capite 34. ſcribit hunc ſine corporeo inſtrumento functiones ſuas abſoluere, omninóque impatibilem & ſeparatum eſſe. & capit. 35. Nulla dubitatio eſt, inquit, quin Ariſtoteles intellectum potentiæ impatibilem putauerit, & ſeparatum, & qui formas rerum poſſet concipere, & qui nihil eſſet actu ſed potentia: item qui cum corpore miſceri non poſſet, & cui nullus vſus eſſet corporei inſtrumenti. Nec vero hunc ſolum immortalem eſſe voluit quia à corpore ſeparatus, nunquam poſtea interiret: ſed etiam quia nullam habuit originem. Sic enim ſcribit eodem capite eum, ab Ariſt. initio finéque vendicari. Deinde in ſeparationis modo eundem intellectum cum agẽte ſic comparat cap. 36. Separatus ergo impermixtus & impatibilis, inquit, intellectus potentiæ, quod nos ſuperius Ariſtotelem dixiſſe comprobaſſéque demonſtrauimus. Non tamen eo modo ſeparatus eſt quo intellectus agens. Sed attende obſecro quæ de intellectu agente & intellectu poteſtatis per comparationem Ariſt. dixit. Eſt intellectus, alter, inquit, qui omnia poſſit fieri, alter qui omnia facere, tanquam ha-

bitus quidam perinde atque lux. Nam & lux quodammodo facit vt colores potentia, conſiſtant actu colores. Atque hic intellectus ſeparatus, impatibilis, impermixtúſque habetur: cuius ſubſtantia, eſt actus. Semper enim præſtantius eſt id quod facit, quàm id quod patitur, & principium quã materia. Atque hæc accipienda arbitror perinde ac ſi quis Solem diceret magis ſeparatum quã lucem. Ex quo perſpicuum videtur Ariſtotelem vtrunque intellectũ ſeparatum putaſſe, ſed agentem magis & ſeparatum & impatibilem & impermixtũ. Eſt & in eo diſcrimẽ, quod intellectum potentiæ in nobis tempore priorem cõmonſtrauit, agentem autem priorem natura, perfectione, dignitate. Imò verò neque illud ſimpliciter verum, intellectum potentiæ priorem tempore haberi agẽte: etiam ſi in hoc vel illo prius tempore adſit quam intellectus agens. In quibus omnibus Themiſtij locis hæc diligenter notanda ſunt, intellectũ potentiæ quem Ariſtoteles in nobis eſſe ait, nudæq; tabulæ ſimilem facit, neque initium habuiſſe, ſi Themiſtio credimus, neque finẽ habiturum: & tamen in ſingulis hominibus tempore priorem dici agente. Quia, vt opinor, cum primum naſcimur, illum nobis reuera ineſſe vult, noſque iam à belluis alios facere: nõdum tamen agentis lumine vel actu illuſtrari. Quæ, nõ dicam ſi vera ſunt, ſed ſolùm ſi doctrinæ Ariſtotelis ex opinione Themiſtij conſentanea, facile animaduerti poteſt præter intellectum agentem ab illo eſſe poſitam animæ partẽ quandam ſingulis hominibus propriã, quæ non modo immortalis futura ſit à corpore ſeparata, ſed quæ fuit ante corpus, nunquã orta, ſicut neq; vnquam interitura. Quod etiam ſi multis de cauſis mihi non omninò probetur (ſicut neque omnia quæ idem ſcribit de intellectu patibili) tamen quia plurimum cõtra eos valet, qui huius interpretatione abutuntur ad docendum nullam partẽ animæ, quæ ſecundum ſubſtantiam in nobis ſit & ſingulis propria, ab Ariſt. poſitam, ſeparabilẽ à corpore & immortalem: idcirco nobis hoc loco viſum eſt obiter obſeruãdum. Nunc vero de intellectu agente quid ille ſtatuat attentius conſideremus. Cap. 31. eos reprẽhendit qui apud Ariſt. intellectum hunc ſiue mentem, arbitrantur Deum eſſe: atque hoc argumento redarguit, ꝙ Ariſt. 2. cap. lib. 2. de Anima, de hoc agente intellectu ſiue de mente ita ſcribat, de intellectu & vi ea qua contemplamur, nondum hoc conſtat, inquit, animíque genus aliud eſſe videtur, idq; ſolum ſeparari poſſe: quemadmodum id quod ſempiternum eſt, ab eo quod interit. Et cap. 5. lib. 3. Separata mens, inquit, hoc ſolum eſt quod ipſa eſt: eáque ſola immortalis & æterna. Nam quod philoſophus hic dicit, inquit, Themiſtius, ſolum hoc immortale & ſempiternum haberi, non eſt eiuſmodi

vt referri ad Deum poſſit:cùm is non modò Deum immortalem ſtatuerit, ſed & poteſtates eas quæ motum naturæ cœleſtis imperant, quas in Metaphyſ.tractauit,vel vſque ad numerum. Quamobrem cũ ex omnibus viribus animæ, immortalitatem huic vni tribuerit toto opere,rectè hoc loco dictum exiſtimo,ſolum hoc immortale & ſempiternum haberi. Ex eiſdem verbis illud ſubinde colligi, confirmarique cupio, Ariſtotelem opinatum fuiſſe intellectum agentem,aut aliquid noſtri eſſe,aut planè nos ipſos. In totum ſi dicat ſolum hoc noſtri ſempiternum & immortale eſſe, ſibi conſentit. Si verò ſimpliciter hoc affirmet, diſſentit: cùm ipſe multis locis concedat complura eſſe alia quæ natura immortali ſint prædita. Quibus poſitis videndũ eſt,quid in Themiſtij doctrina ſequatur. Ille enim de iis quæ ſunt in nobis ſolum intellectũ potentiæ impatibilem eſſe ait,ſeparabilem & immortalem. Ex quibus efficitur hunc,etiam ſi fortaſſe ratione ab agente diſtinguatur,re tamen cum illo eundem eſſe oportere. An igitur hic etiam intellectum potentiæ ſecundum eſſentiam vnicum faciet,non ſingulis hominibus quendam proprium? Durum hoc nimis, neque his quæ paulò ante in eiuſdem doctrina notatã ſunt,ſatis conſentaneum. Et tamen de agente idem ita ſentire videtur. Nam cap.32. quanquam de eo nihil omnino definiat, nec quicquam ſtatuat,quod pro rato haberi velit,dubitando tamen facile indicat ſe in hanc partẽ propenſiorem eſſe. Illud dignum quæſtione eſt, inquit, vtrum vnus ſit intellectus agens,an multi? Ac ſi lucem cui ille collatus comparatúſque eſt,reſpicias: obtinebit vnum eſſe. Quando & Sol vniuerſis vnius lucis ſplendoríſq; idem largitur, proindeq; vnus author & principium luminis ſit,vnde omnium animalium oculi illuſtrantur. Quibus poſtea hæc idem ſubiicit. An primùm quidem intellectum illuminantem,inquit,vnum credi oportet, illuminatos verò & ſubinde illuminantes multos? Quemadmodum quanquam Sol eſt vnus,tamen lux quæ de Sole prodit & mittitur,quaſi abiungitur ab eo & diuellitur, atque ita in multorum oculos diſtrahitur & diſtribuitur? Quamobrem Ariſtoteles intellectum non Soli ſed lumini comparauit, Plato autem Soli: quia intellectum & animum hominis Deo eſſe, quàm ſimillimum volebat. Occupat etiam eodem capite quod contra afferri potuit, huiuſque confirmatione opinionem ſuam declarat apertius. Quod ſi cui improbabile videatur, inquit, omnes homines qui ex actu & potentia conditi dicimur, ad vnicum intellectum agẽtem referri,vnde cõſiſtimus ſumúſque homines: nihil eſt quamobrẽ hoc auerſari debeamus. Vnde enim communes illæ animi prænotiones conceptionéſque omnibus haberentur? Vnde ingenita illa, impreſſaque omnium mentibus primorum notitia conſtitiſſet, natura

duce, nulla ratione, nulla doctrina? Vnde poſtremò intelligere mutuo, & intelligi viciſſim poſſemus, niſi vnus ſingularíſque intellectus fuiſſet, quem communem omnes homines haberemus? Huic ſententię argumento & illud eſt, inquit, quod niſi ita dicatur, diſciplinę tráſfundi in diſcipulum non poſſent. Cùm enim eadem ſint quæ tradendis iis, & qui docet, & qui addiſcit conſiderat, (quia neque hic diſcere, neque ille docere vnquam poſſet, niſi ab vtroque eadem commẽtatio tractaretur) perſpicuum eſt eundem intellectum præceptoris & diſcipuli eſſe oportere. Quandoquidem eſſentia intellectus, idem eſſe quod actus ipſe deſcribitur. Atque hæc fortaſſe cauſa eſt, quamobrem ad ſolos homines pertineat docere & diſcere, viciſſim orationis & ſermonis intellectum habere. Hoc animalibus aliis non poteſt contingere: quia in iis conſtitutio animarum, & præparatio contumax ineptáque, vt intellectum potentiæ poſſint recipere, qui ab intellectu agente perficiatur. Vellem tam eſſet facile in iis Themiſtium omni ſpecie cõtradictionis liberare, quàm apertum eſt illum poſuiſſe ex Ariſtotele vnicum intellectum agentem ſua ſubſtantia à nobis ſeparatum. Capite trigeſimo quarto attingit ſuperiorem dubitationẽ de intellectu potentiæ. An ſcilicet ſi apud Ariſtotelem agens vnicus eſſe dicatur, ſíſque ſolus immortalis, & à corpore ſeparabilis, vel potius ſua ſubſtãtia ſeparatus, adhuc alterius intellectus qui potẽtię eſt, immortalitas in eiuſdem doctrina retineri poſſit: Sed in hac explicanda ſic hæret, vt non ſatis definitum habere videatur, quod ſequatur. Illud quæritur, inquit, vtrum quemadmodum incorruptionem luminis quo oculi illuſtrantur, non participat virtus viſibilis, ita immortalitatem intellectus agentis, non participet intellectus potentiæ: qui ab intellectu agente illuſtrarur, vt aſpectus à luce? An ſenſus quamuis longè ſit impatibilior quàm ſenſorium, quamuíſque patiente ſenſorio ipſe non patiatur (ſi enim ſenex oculo probo valentéque vteretur, videret æquè ac iuuenis) non tamen prorſus impatibilis eſt, ſed paſſionem ſenſorij, oblæſionémque ad quendam modum agnoſcit: intellectus verò ſeparatus, & expers omnino huius diſpendij eſt? Apertius poſtea concludit intellectum hunc quem potentiæ, vel poteſtatis eſſe dicimus, quia ſine corporeo inſtrumento functiones ſuas abſoluit, impatibilem eſſe, ortus interitúſque expertem. Sed ille viderit quomodo hæc inter ſe conſentiant, intellectum agentem ſimilem eſſe ſoli, illúmque ſua eſſentia vnicum, intellectum verò potentia multiplicem, ſingulorum oculis qui lumine illuſtrantur, reſpondere: agentémque ſolum vno loco dici immortalem (hoc enim antea ex cap. 31. commemoratum eſt) altero verò defendi etiam immortalitatem intellectus potentiæ, qui in ſingulis hominibus nudæ tabulæ eſt

eſt ſimilis. Neque verò cùm idem Themiſtius dubitat capite trigeſimo ſecundo, vtrùm intellectus hic agens, melius à Platone Soli, an ab Ariſtotele lumini ſimilis eſſe dicatur, ſatis definit qualem eius, quem vnicum ponit, eſſentiam extra nos, vel à nobis ſeparatum eſſe velit. Nam ſi huius eſſentia actus purus eſt, omnis poteſtatis quæ quidem ad nouam perfectionem referatur, prorſus expers, ſe ſemper intelligendo, omnia quoque ſine intermiſſione intelligens, quo à Deo ipſo diſtinguetur? Talia enim ferè ſunt quæ Deo Ariſtoteles attribuit libro decimo Ethic. & duodecimo Metaphyſic. Atqui hunc Deum eſſe Themiſtius negat capite trigeſimo primo, neque his poſitis quæ alio loco ſcribit, etiam ſi licere putes cum Peripateticis Platonica permiſcere in quæſtione propoſita, dicere poſſis intellectum hunc Dei filium eſſe. Nam capite vigeſimo quarto intellectum agentem in noſtro patibili, tanquam in ſubiecta materia, non ſolùm efformatorem facit notionum ſimplicium, ſed authorem compoſitionum & diuiſionum omnino omnium quibus affirmationes omnes & negationes in voce reſpondent. Ex his autem cùm in contemplatione quædam veræ ſint, aliæ falſæ, in actionibus quædam rectæ, aliæ prauæ, quis vtraſque ad Deum, vel ad Dei filium, in Peripatetica aut Platonica doctrina (nam de Chriſtiana hoc loco non agimus) referre poſſit? Ergo ex illorum omnium diligenti comparatione, facile eſt colligere intellectum agentem vnicum, & haud dubiè immortalem ex Ariſtotelis ſententia à Themiſtio eſſe poſitum: nec ſatis definitum, cùm ille ſuo lumine in nos influere dicitur, qualem extra nos eſſentiam habeat, Dei ne an mentis cuiuſdam Deo proximæ? & vtrum hęc ſine qua nihil omnino poſſumus meditando, vel deliberando componere & diuidere, malarum cogitationum in nobis, ſicut & laudandarum ſit cauſa? De intellectu autem potentiæ, non minus apud illum indefinita ſunt omnia. Impatibilem quidem ab Ariſtotele poſitum eſſe vult, minus tamen propriè quàm intellectum agentem. Eundémque immortalem affirmat, non ſolùm quia non interit ſimul cum corpore, ſed quoniam nunquam ortus eſt: quod mihi non ſatis videtur cum Ariſtotelis ſententia Metaphyſic. duodecimo, conuenire. Vtrum autem intellectus hic, propria hominis forma ſit, non vna comunis omnium, ſed ſingulis quædam ſua, corpus in quo eſt informans & continens, quoque modo ſecundum eſſentiam ad intellectum agentem ſe habeat, cùm imprimis in diſputatione propoſita de immortalitate quæreretur, illo loco ab illo explicatum eſt: ſed ita omnia, meo quidem iudicio, inuoluta ſunt, vt per ſe obſcura Ariſtotelis ſententia, Themiſtij interpretatione nihilo clarior facta videatur. De Themiſtio ſatis, nunc de re eadẽ Auerrois opinionẽ expẽdamus.

Hæc à multis in eo grauiter exagitata eſt, quod intellectum agentem vnicum, & ſecundum ſubſtantiam extra nos eſſe voluerit, qui virtutis ſuæ quaſi lumine in ſingulorum intellectus influat, hóſque illuſtrans, faciat vt re ipſa intelligant. Sed longè pernicioſior eſt de intellectu altero, quem materialem vocat. Is verò eſt quem antea ex Themiſtio intellectum potentiæ vel poteſtatis nominauimus. Nam Cõmentario in tertium de Anima, hic primùm ſcribit in nobis tres eſſe partes intellectus, primam recipientis, ſecũdam agentis, tertiam adepti (ſic autem eum nominat, qui ab intellectu agente iam illuſtratus, rerum intelligibilium cognitionem adeptus eſt) de quibus agentem, qui ſecundum ſubſtantiam vnicus extra nos, & recipiẽtem qui in nobis, immortales eſſe vult: tertium verò partim generabilem & corruptibilem, partim æternum. Deinde cùm quęritur, quod antea in Themiſtij doctrina proponebamus, quomodo intellectus recipiens, ſiue materialis, qui etiam potentia eſſe dicitur, æternus ſit, & an ſingulorum hominum quidam proprius, hoc eodem loco ita explicat, vt dũ vitare vult ea in quibus Themiſtius hęret, in alia incidat, quæ neq; ab illo ſunt declarata ſatis, neque Ariſtoteli conſentanea. Locum eius fideliter deſcribam, ne quid in re ambigua & obſcura comminiſci noſtra interpretatione videamur. Quia ex ſuperioribus opinari poſſumus, inquit, intellectum materialem eſſe vnicum in cunctis indiuiduis, poſſumúſque adhuc exiſtimare humanam ſpeciem eſſe æternã, vt in aliis locis declaratum fuit: ideo oportebit intellectum materialem non poſſe denudari, à principiis vniuerſalibus natura notis vniuerſæ humanæ ſpeciei. Dico autem primas illas propoſitiones illóſque conceptus proprios particulares, qui cunctis communicant rebus. Quoniam huiuſmodi intelligibilia ſunt, vtique vnum ratione recipientis, plura verò ratione ipſius conceptus recepti. Ea igitur ratione qua ſunt vnica in ipſo, ſunt vtique æterna: cùm ipſum eſſe non ſeparetur à ſubiecto recepto, hoc eſt ab ipſo mouente, quodquidem eſt ipſa intentio, ſeu conceptus formarum imaginatarum, nullúmque reperitur ibi prohibens ratione ipſius recipientis. Idcirco nullam habebit generationem & corruptionem, niſi ratione pluralitatis, quæ eis accidit, & non ea ratione qua ſunt vnum in ipſo. Et idcirco ſi corrumpitur aliquid primorum intelligibilium, ſeu primarum notionũ, propter corruptionem ſubiecti ipſius, quo coniungitur nobis, & copulatur, & eſt vnum & verum, ratione ſcilicet & reſpectu alicuius indiuidui, tunc oportebit illius intelligibile eſſe abſolutè incorruptibile, ſed corruptibile ratione ac reſpectu vnius indiuiduorum. Hac ergo ratione poſſumus dicere, intellectũ ſpeculatiuum eſſe vnicum in cũctis indiuiduis. Et alio loco cùm etiam de intellectu materiali ſiue potentiæ

potentiæ explicare conatur quod Ariſtoteles affirmat cap.5. libr.3.de Anima,intellectum non eſſe eiuſmodi vt aliquãdo intelligat, aliquãdo non, ita ſcribit. Intellectui qui dicitur materialis, inquit,non accidit vt quandoque intelligat,quandoque non,niſi reſpectu formarum imaginationis, exiſtentium in vnoquoque indiuiduo, non reſpectu ſpeciei.Verbi gratia,quod non accidit ei,vt quandoque equum intelligat quandoque non,niſi in reſpectu Socratis & Platonis. Simpliciter autem & reſpectu ſpeciei,ſemper intelligit hoc vniuerſale:niſi ſpecies humana deficiat omnino:quod eſt impoſſibile. Hæc verò eſt illa capitalis ſententia, quæ à nobis notata eſt in diſputatione Reginaldi Odonis Itali,de animi immortalitate,quam Latinam fecimus.Si quis (inquit Odo,Auerroëm, vt opinor, ſecutus)hac ratione nos vrgeat, quòd cùm intellectus ſine viſis nihil intelligat, neceſſariò efficiatur vna quoque cum viſis interire: poterit hoc reſponderi. Cùm intellectum à corpore ſeparari poſſe volumus,id non ita accipiendum,quaſi per ſe omnino eſſe poſſit ſine vllo corpore: ſed quod ex huius natura non pendeat,nec vna cum eo intereat,ſed ipſe æternus ſit & immortalis,cùm in ſingulos homines interitus cadat.Sicut omnes concedimus,lumen Solis ab aëre & aqua poſſe ſeparari: non quod ſine corpore perlucido eſſe poſſit,aut apparere, ſed quoniam illud natura ſua ex his non pendet, neque cum hoc aut illo corpore perlucido perit. Quod in intellectu,quàm in lumine nobis eſſe debet certius, quoniã ille ſubſtantia quædam eſt: lumen autem affectio tantùm. Illúmque Ariſtoteles vnum eſſe arbitratur,per vniuerſam humanam naturã fuſum & aſſiſtentem:vt quãquam modò hic,modò ille intereat,aut horum hominum viſis in intelligendo non amplius vtatur, in aliis tamẽ conſeruetur,eíſque aſſiſtat. Quodquidẽ Odonis dictum,etiamſi valde placeat cuidam Simoni Simonio Lucenſi, in diſputatione contra Schegkium,tamen ſi accuratè expẽdatur, nihil aliud ſignificat,quàm intellectum hunc ſemper intelligere, non in certo aliquo hominum ſingulorum,ſed in ſpecie tãtùm:ideóque immortalem probari, quòd in perpetua rerum ſingularum ſucceſſione,per æternam generationẽ conſeruetur. Quomodo certè humano intellectui immortalitas cum cæteris rebus in Ariſtotelis doctrina eſſet communis, nõ eius ita propria, vt per hanc à reliquis rerum naturalium formis poſſit ſeparari: quod tamen Ariſtoteles locis infinitis videtur indicaſſe. Nam & eadẽ ratione hic quamlibet ſpeciem æternã eſſe vult,etiamſi res ſingulę intereant. Quia rerum ſingularum perpetuam generationem ponit, in qua tanquam in fluuio ſempiternitatis, ipſa ſpecies æterna conſeruatur. Eiuſdem Auerrois melior ſententia eſt de intellectu agente,eáq; non nihil continet,quod ad Chriſtianam religionem rectè transferri

poteſt. Nam libro de animæ beatitudine, poſtquam intellectum iterum diſtinxit in materialem & abſtractum, Cap. 4. materialem eum eſſe docet, quem Ariſtoteles in nobis nouæ tabulæ ſimilem facit: abſtractum verò, quem idem agentem nominat. Atque ſtatuit materialis intellectus beatitudinem in eo conſiſtere, vt ſe vniat cum abſtracto & agente. De qua vnione ad finem capitis ita concludit. Virtus rationalis quæ eſt in homine, inquit, non eſt ipſa eadē in ſe intellectus in actū, nec per naturā ſuæ eſſentię: ſed intellectus agens reducit eā in intellectū in actu, & concedit ꝙ alia ſint intelligibilia in actu. Et cùm rationali virtuti acciderit, vt ſit intellectus in actu, aſcendet tunc ille intellectus in actu, ad aſſimilationem rerum abſtractarum, & intelliget ſuum eſſe, quod eſt actu intellectus: & tunc relinquetur ſuum intelligibile eſſe intelligens: & etiam intellectus intelligibile & intelligens, erit tunc vnum & idem in hoc, & reducetur in eſſentiam gradus intellectus agentis. Nam erit tunc intellectus materialis, & hæc ſunt vnum in eſſe, & tria in diſpoſitione. Deinde hoc illuſtrat ſimilitudine eiuſmodi. Scis quod comparatio intellectûs ad hominem, inquit, eſt ſicut comparatio Solis ad ſenſum viſus. Et vt Sol dat viſui lucem, & poſtea per hanc lucem quam recipit videns à Sole, efficitur videns ipſum Solem in actu, & omnes colores qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparētes in actu: ſimiliter intellectus agens facit. quia tribuit homini eſſe impreſſum in virtute rationali, quod habet comparationem cum anima rationali, quam habet lux cum viſu. Et cum illa eadem re intelligit anima rationalis, id quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea quæ erant potentia intelligibilia, ad actu intellecta. Et reducitur vt ſit ipſa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus quod non erat prius, & reducit ſe ad intelligibile, hoc eſt vt intelligat ſe, quod non erat prius. Igitur reducuntur omnia hęc quæ tria ſunt, in vnum, quando ſunt in actu: & res quę erat attributa materiæ, reducitur ad eſſe diuinum. Hæcque eſt actio quam facit intellectus agens, & hinc vocatus eſt agens. Atque quando ad hunc peruenimus gradum, completa eſt noſtrā beatitudo. Neque verò minus obſeruandum eſt, quod de ordine principiorum capite quinto idem ſubiicit, eorum ſex gradus eſſe altos & ſupremos, in quorum vnoquoque ſpecies aliqua contineatur. Vt prima cauſa ſit in gradu primo, ſecunda in ſecundo, intellectus agens in tertio, anima in quarto, forma in quinto, materia in ſexto. Quod eſt in primo gradu, inquit, non poteſt eſſe plura, ſed omnibus modis eſt vnum ſolum ſeparatum: quæ autem ſunt in aliis, ſunt plura. Et horum quidem tria neque ſunt corpora, neque ad corpus, videlicet prima cauſa, ſecunda

cauſa,& intellectus agens: tria autem alia licet non ſint corpora,ſunt tamen ad corpus,videlicet anima, forma, & materia. Genera autem corporum ſunt ſex, videlicet corpus cœleſte, rationale animal, irrationale animal,vegetabile,minerale & quatuor elementa. Summa verò ex his ſex generibus compoſita,eſt mundus: cuius propriam & primam cauſam credendum eſt eſſe altiſſimum Deum benedictum. Ipſe enim eſt cauſa propinqua eſſentiæ ſecundorum, & eſſentiæ intellectus agentis. Secunda verò, ſunt cauſæ corporum cœleſtium, & ab his proueniunt ſubſtantiæ horum corporum. Eſſentia enim cuiuſlibet corporis cœleſtis dependet à quolibet ſecundorum. Nam ſupremum ſecundorum in gradu, conſtituit eſſe primæ ſpheræ: infimum,conſtituit eſſe Lunæ: media quoque quæ ſunt inter hæc, conſtituunt eſſe cæterarum ſphærarum quæ ſunt inter has. Et numerus quidem ſecundorum,eſt ſecundum numerum corporum cœleſtium. Cùm verò dico hîc numerum, debes intelligere per modum cauſarum & cauſatorum. Scis namque cauſam quæ non eſt corpus,non recipere numerum, niſi per modum quo eſt cauſa corporum numeratorum. Hæc autem ſecunda,ſunt quæ dicuntur Angeli. Et intellectus quidem agens habet de ſua virtute & opere prouidentiam,quę eſt in animali rationali: & apprehendere quidem illum,eſt vltimus gradus perfectionis animæ noſtræ, quia illud eſt finis & noſtra beatitudo. Contingit autem hoc cùm ſeparatur, nec eget in ſuo eſſe, re quæ ſit ſub ea, vt eſt corpus, materia vel accidens: & in hac perfectione remanet ſemper. Et ſubſtantia quidem intellectus agentis, eſt vna, quamuis ſuo gradu contineat id quod dependet ab omnibus animalibus rationalibus receptiuis beatitudinis. Et hoc eſt quod vocatur Spiritus ſanctus. De quibus vt illud in Chriſtiana religione flagitioſum eſt quod intellectum agentem, quem Spiritum ſanctum vocat,vno gradu inferiorem Angelis eſſe vult: ſic alia permulta ſunt quæ lubens amplector: quæque tantum diuinitatis habere videntur, vt verendum ſit,ne Ariſtoteles naturæ genius, ſuo lumine ad ea non potuerit peruenire. Quanquam hæc magna ex parte doctrinæ Platonicæ de aſcenſu animæ ad Deum, conſentanea ſunt & illis quæ ſcribuntur libris de Republi. ipſum bonum iis quæ intelliguntur dare, non ſolùm vt cognoſcantur,ſed etiam vt ſint. Et alio loco, ipſum bonum huiuſque filium ad intellectum noſtrum, & ad ea quæ intelliguntur ſe habere vt Solem ad oculos,& ad ea quæ aſpectabilia ſunt: quod quidem præſtat vt & illi videre, & hæc videri poſſint. Apertius eſt quod in eandem ſententiam ſcribit Proclus libro de Anima,& dæmone, Intellectū ipſum circa nos ſemper agere,ſemperque præbere intelligentiæ lumen,atq; etiam priuſquàm in conditionē labamur

irrationalem: Et quando in paſſionibus vitam degimus, imò paſſionibus quandoque ſedatis, nos non ſemper animaduertere, ſed quando à plurimo generationis tumultu purgati ſumus, atque tranquillè viuimus. Tunc enim, inquit, intellectus nobis affulget: tunc quaſi nobiſcũ loquitur, tunc ſuam nobis communicat vocem, antea ſilẽtio præſens. Superiorem Auerrois opinionem de vnico intellectu tã agẽte, quàm poſſibili, rectè reprehendit Petrus Pomponatius libro de Animę immortalitate, negátque pictores aut Poẽtas, quibus

Pomponatius de anima mortalitate.

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas,

quicquam vnquam finxiſſe, quod magis mõſtroſum videri poſſit. Sed illi eam pro ſua ſubiicit, in qua iuſtam reprehenſionem vitare non poterit: & de immortalitate ita diſputat, vt ipſe animæ mortalitatem ſibi perſuaſiſſe, cæteris verò eandem probare voluiſſe videatur. Atque quanquam extrema eius libri pagina (ſicut & libro altero de Incantationibus) rem omnẽ, vt ait, Romanæ Eccleſię arbitrio iudicioq; permittat: dubitando tamẽ in ea incidit quæ Chriſtiano vel cogitare nefas. Præſertim cùm cap. 14. dicere audet à Legumlatoribus fortaſſe cõfictam opinionem de animæ immortalitate, vt hac ſuos in officio cõtinerent. In qua aut totus mundus decipitur, aut huius pars maxima. Nam ſuppoſito, inquit, quod tantùm ſint tres leges Chriſti, Moſis, & Mahumeti, aut omnes falſæ ſunt, & ſic totus mũdus eſt deceptus, aut ſaltem duæ earum, & ſic maior pars eſt decepta. Quid vel hac ſola dubitatione, in Chriſtiana ſchola cogitari poteſt pernicioſius? Verùm non id agimus hoc tempore, vt quid in religione noſtra pro rato habendum ſit, ſtatuamus: ſed de quæſtione propoſita quæ fuerit Ariſtotelis ſententia exquirimus. De qua Pomponatium audiamus. Hic cap. 9. libri eiuſdem, ponit apud Ariſtotelem reipſa idem eſſe principium quo alimur, ſentimus, intelligimus: ſed cùm alij dixerint illud immortale eſſe ſua ſubſtantia & abſolutè, mortale ſecundũ quid, nempe ſecundũ eas operationes in quibus neceſſariò communicat cũ corpore, quales ſunt ſenſus & nutritio, quas amittit cùm ab eodẽ ſeparatur: Pomponatius contra, vult in Ariſtotelis doctrina hoc abſolutè, ſuáque ſubſtantia eſſe mortale, veréque ſimul cum corpore incipere, & cum eodem deſinere, ſecundum quid autem immortale dici, quia in intelligendi munere quadam ex parte accedit ad cœleſtes intelligẽtias, quæ immortales ſunt, & à corpore ſeparabiles, vel etiam ſeparatæ. Cúmque de formis quæ præditæ ſunt facultate cognoſcendi, quædam, vt idem ait, indigeant corpore, vt ſubiecto & vt obiecto, velut ſentientes, aliæ neque vt ſubiecto, neque vt obiecto, cœleſtes ſcilicet intelligentiæ: hominis intellectum vult inter has duas differentias medium eſſe. Quoniam corpore vt ſubiecto non indiget:

at,vt ait,ſine corpore obiecto non poteſt intelligere,nempe ſine viſis quæ de corporibus ipſis ſunt excitata,Quo poſito facillimum eſſe arbitratur dicta omnia Ariſtotelis retinere,eáque conciliare quæ in illis repugnantiæ quãdam ſpeciem præ ſe ferunt. Intellectus enim,inquit, abſolutè & quâ intellectus eſt, omnino immixtus eſt & ſeparatus. At humanus,vtrúnque retinet.Nam ſeparatur à corpore vt ſubiecto: non ſeparatur vero ab eodem vt obiecto. Intellectus etiam quâ intellectus, nullo modo eſt actus corporis organici, quoniam intelligentiæ non indigent organo in intelligendo: intellectus vero humanus quâ humanus, actus eſt corporis organici vt obiecti, & ſic non ſeparatur: verum non vt ſubiecti, & ſic ſeparatur. Atque quod Ariſto. ſcribit cap.3. lib.2. de Animalium ortu, ſolam mentem extrinſecus aduenire, id ille eodem loco intelligendum eſſe ait, de mente ſimpliciter,non de humana: vel ſi de humana intelligatur, id non abſolutè eſſe accipiendum, ſed vt in eo ordine quem habet ad alentem & ſentientem, maioris diuinitatis eſt particeps. Quod quidem commentum quia illi placet, ſi fortaſſe in Ariſto. propter ſummam huius obſcuritatem præſertim in parte hac, concedi potuiſſe quis arbitratur: cur doctrinæ Peripateticæ finibus ille ſe non continet? Cur cap.13. contra hanc opinionem eas dubitationes affert,quarum pars maxima ad noſtram religionem pertinet, Ariſtotelem vero nullo modo poteſt attingere? Cur in iis explicandis cap.14. pleráque aſſumit quæ Peripateticis & veteribus Academicis omnino aduerſantur? Equidem hæc in Pomponatij ſcriptis diligenter conſiderans, ſoleo vereri ne in quæſtione omnium maxima hic Ariſtotelis obſcuritate inuolutus, maius aliquid moliatur, & quo haud ſcio an quicquam eſſe poſſit humanæ ſocietati pernicioſius. Ideóque minimè mirum eſt penè vno eodémque tempore in illam opinionem tam multos,quorũ ſcriptis abundamus, eſſe concitatos: qui non ſolum aliud Ariſtoteli viſum eſſe docere conati ſunt, ſed id multò magis cauere, ne eiuſmodi diſputationum licentia, non tam Ariſtotelis doctrina labefactari,quã religionis noſtræ prima fundamenta peti viderentur. Petro Pomponatio Mantuano, ſucceſſit Simõ Portius Neapolitanus,qui in eadem quæſtione de humana mente illo paulò moderatior prima fronte videri poteſt: ſed tamen in eo apertè conſentit quod animam quæ ſingulis hominibus ineſt,horúmque eſſentiam cõplet & abſoluit,apud Ariſto. ſubſtantia ſimplicem,facultate triplicem eſſe vult, & abſolutè à corpore inſeparabilem & mortalem. Nominatímq; ſcribit cap.8. ſententiam eorum,qui partem qua intelligimus à reliquis ſeparatam & immortalem eſſe dixerunt, pium eſſe inuentum eorum qui dolent vicem noſtram: quale,inquit, à Chriſto opt.Max. accepimus. Quod

Simon Portius de humana mente.

ad Pomponatij licentiam proximè videtur accedere. Sed tamen quid ab illo ad ſuperiora adiectum ſit conſideremus. Hic cap.5. diſputationis ſuæ poſtular ſibi concedi ex Ariſt.doctrina,corruptibilium eſſe corruptibilia principia, æternorum æterna: operationeſque corruptibiles à formis corruptibilibus, æternas ab æternis manare. Et quia homo corruptibilis eſt, hominíſque alterum principium in anima, cuius operationes omnes idem corruptibiles eſſe vult, ex his cõcludit hanc quoque omnino corruptibilem eſſe oportere. De diſtinctione autem intellectus in poſſibilem, & agentem ſic ſtatuit. Capite 6. eós reprehendit qui has duas ſubſtantias diſtinctas eſſe arbitrantur, & earum vtramque æternam: ſicut & alios qui contra, eiuſdem ſubſtantiæ has duas facultates eſſe volunt, ratione tantum diſtinctas. Atque amplius cap.7. negat Ariſtotelem vllo loco intellectum poſſibilem ſubſtantiam eſſe voluiſſe: ſed tantum cognoſcendi quandam facultatem, quam ex Sectione 30. probl. animæ datam eſſe ait velut inſtrumentum, ſicut & manum corpori. Apud eundem tamen fatetur intellectum agentem ſubſtantiam eſſe actu exiſtentem eandémque non modo à corpore ſeparabilem, ſed etiam ſua natura ab illo ſeparatam. In quorum priore neſcio an ille ſibi conſtet, aut ſatis aperte exprimat quod ſentit. Quoniam eodem cap. intellectum poſſibilem, quem nobiſcum interire ait, ſubiectum ſcientiæ nominat ipſamque intellectus ſubſtantiam eſſe vult, non huius operationem tantum. Imo Simplicium in eo reprehendit, quod voluerit corrupto homine perire poſſibilitatem intellectus tantum, non ipſam eiuſdem intellectus ſubſtantiam. Aperte enim, inquit, aduerſatur verbis Ariſtotelis, qui dixit aliquid interius corrumpi: quod de interiore intellectus ſubſtantia interpretatur. Idem cap.20. intellectum potentia ab agente diſtinguit, quod ille ratione tantum ſeparabilis ſit, reipſa vero ſimul cum corpore intereat: Intellectus autem agens ſubſtantia ſit & actus ſolùm, ſeparatus ſecundum rem & ſecundum eſſentiam: quódque ille pars animæ noſtræ ſit, hic vero minime. Tandem vero qualem intellectum agentem eſſe putet eodem capite ſic explicat. Congruum eſt, inquit, vim quandam diuinam diſſeminari & inſpergi materiatis rebus, qua res fiunt intelligibiles. Quam quidem virtutem Ariſto. vocauit ſubſtantiam ſeparatam & æternam, Alexander Deum, complures intelligentiam orbem Lunæ agitantem, poſteriores crediderunt eſſe intelligentiam infra cælum hominibus deſtinatam, vel ad eſſe, vel ad intelligere neceſſariã. Deinde cum quæri poſſet quo modo Deus hic vel intelligentia, in nos influat ad formandam intellectus noſtri operationem, cùm apud Peripateticos Deus & diuinæ mentes non dicantur agere in hæc inferiora niſi per cæli

motum & lumen: hoc ille eodem loco ex ſua ſententià ſic explicare conatur. Cælum quod à Deo motu circunducitur, inquit, in hoc mũdo qui eſt circa terram, virtutes, vt decet materiam, communicat omnibus corporibus corruptioni obnoxiis, alterando, quibuſdam nobiliorem formam, aliis ignobiliorem præſtans. Sed intellectui potentia, qui eſt veluti inſtrumentum animæ, non motu & lumine formas & intellecta reponit: verùm vt eſt intellectus actu, materialibus intelligibilibus, quaſi inſtrumentis quibus in intellectum potentia operatur, diſpergit vim quandam qua intellectus potentia perficitur & illa fiunt intellecta. Hanc virtutem Ariſto. vocat ſubſtantiam in actu, quam ſemper Deus præſens rebus, vt ab intellectu potentia recipi intelligibilia poſſint, elargitur. Et quemadmodum dicimus lumen eſſe ſubſtantiam ſolis quod nobis Sol ſemper præſens eiaculatur, quãuis ſit accidens: ſimiliter vis illa eſt ipſe Deus, quæ ipſo præſente diſſeminatur in formis materialibus. In quibus neſcio profecto an iſta ſatis inter ſe conſentiant, intellectum agentem ſubſtantiam eſſe & actum ſolum, ſeparatum ſecundum rem, & ſecundum eſſentiam atque hoc ipſo differre ab intellectu poſſibili, quod paulò ante ex huius Portij ſentẽtia dictum eſt: eundémque ad Deum ſe habere vt lumen ad Solem: quod quidem reuera accidens eſt tantum, etiamſi ab iis qui minùs exactè iudicant, pro Solis ſubſtantia nonnunquam habeatur. Ex his vero intelligi poteſt Portium de intellectu agente relicta Põponatij opinione magna ex parte cùm Themiſtio, & Auerroe ſentire, in altero autem intellectu qui poſſibilis nominatur, eũdem ad Petrũ Pomponatium potius quam ad Themiſtium aut Auerroẽ accedere. Ergo huic intellectus agens vnicus, & ſecundum ſubſtantiam extra nos, communicatione tantùm ſui luminis in nobis, ſolus eſt æternus & immortalis, nec in nobis ſubſtantiæ partem conſtituit, ſed eius formæ quæ ſingulis eſt propria, actionem perficit, virtutis ſuæ quaſi radiis illuſtrando intellectum poſſibilem qui ſine illo nihil poteſt intelligere. Poſſibilis autem intellectus facultas eſt animæ rationalis. Hæc vero anima re eadem cum alente & ſentiente, à corpore abſolutè inſeparabilis eſt & mortalis. Quibus poſitis quo modo ille ea quæ ab Ariſto. de duplici intellectu dicuntur, conciliare conetur, audiamus. Capite 15. ſcribit intellectum potentia datum eſſe à natura, & ab homine generante: verum cum ſit abſoluta & ſimplex potentia, & ante ipſum intelligere nullum habeat actum, omnem huius actum eſſe ab extrinſeco, nempe ab intelligibili & ab intellectu qui dicitur agens. Habet enim ab hoc, inquit, actum primum qui eſt vt ſcientia, habet & actum ſecundum, ipſum conſiderare & intelligere. Atque idcirco cum Ariſtoteles

dixit ſolam mentem extrinſecus aduenire, illum loquutum eſſe vult de intellectu quem vocat in actu. Quoniam omnis actus, ait, ab extrinſeco eſt: ab intrinſeco autem nuda illa potentia, nullum habens actum. Nec idem dixit de ſenſu. Quoniã huius primus actus eſt à generante, & ſolum ſentire extrinſecus aduenit ab ipſis ſenſibilibus. De intellectu ergo ait ſolam mentem extrinſecus aduenire, quoniam omnis huius actio manat ab exterioribus intelligibilibus, & ab intellectu agente. Quo vno loco, propoſiti defendendi obſtinatum ſtudium, pace eius dixerim, multa videtur in Ariſtotelis doctrina monſtroſa parere. Illic enim haud dubiè Ariſtoteles per mentem intelligit hominis actum primum, qui in huius conformatione ad principium ſentiendi accedens, ex animali, vt ait, hominem facit. Sicut ex eo poteſt intelligi quod paulò ante eodem capite dixerat, conceptus animalium in vtero primùm viuere anima alente, deinde procedente tempore ſentiẽtem recipere, per quam eſt animal, & rationalem per quam homo. Non enim, inquit, ſimul fit animal & homo, nec animal & equus. Quibus poſtea idem ſubiicit differẽtiam eſſe inter hos tres actus, alendi, inquam, ſentiendi & intelligendi: quos progrediente tempore conceptus recipit. Quoniam priores duo quorum operatio (in qua ſecundus actus eſt) cum corpore neceſſariò communicat, per ſe ipſi accedere non poſſunt, cùm inſeparabiles ſint. Sola mens extrinſecus accedit eóque ſola diuina eſt: quia cum eius actione nihil communicat actio corporis. Atqui ex eodem Ariſto. didicimus cap. 1. lib. 2. de Anima, formam quæ cuiúſque rei eſſentiam perficit, nudam ſimplicémque potentiam non eſſe, ſed potius actum primum materiæ potentiam informantem eandémque, vt ſic dicam, quaſi actuantem. Quanquam hæc ipſa forma cum eis operationibus comparata quarum principium eſt & cauſa, ad has in quibus rei cuiuſque naturalis ſecundus actus conſiſtit, potentiam habet adiunctam, quã Ariſt. obſeruans, intellectum nudæ tabulæ ſimilem, videtur poſſibilem appellaſſe. Ergo hoc primũ Portius mihi peccare videtur, quòd locum Ariſtotelis de ſecundo intelligendi actu interpretatur, qui de primo, hominem conſtituente & à reliquis animalibus ſeparante, erat intelligendus. Deinde quod mentem extrinſecus aduenire, eſſe vult intelligendi actum ab externo intelligibili, & ab intellectu agente excitari. At Ariſto. mentem vſurpat pro ſubſtantia hominem perficiente, ab hácque manifeſtè diſtinguit operationem, quam Portius vocat intelligendi actum, ab intelligibili & ab intellectu agente excitatum. Nec Ariſto. ipſe dixit intelligendi actum extrinſecus aduenire, ſed mentem. Hoc vero de mente ex eo confirmat quòd intelligẽdi actus in quo eſt propria mentis operatio, cum corpore nihil communicet.

Quæ

Quæ ſententia vno quoque conſenſu noſtrorum theologorum videtur eſſe firmata. Moueor etiam eo quod iſta in Portio mihi non ſatis videntur inter ſe conſentire, omnem actum eſſe ab extrinſeco, nudam autem potentiam ab intrinſeco: & primum ſenſus actum eſſe à generante, vt ab intrinſeco: ſolum autem ſentire (in quo actus ſecūdus eſt) extrinſecus aduenire, nempe ab ipſis ſenſibilibus. Quorum tamen vtrunque ille paucis verbis interiectis affirmat. Neque abſolute verum arbitror ſecundum ſentiendi actum à ſenſibilibus aduenire. Alioqui quod in ſenſibus eſt perfectiſſimum, id obiectis agentibus, animæ patienti erit tribuēdum. Quod nemo in Peripateticorum ſchola mediocriter verſatus admiſerit. Iam vero vt primus ſentiendi actus apud Ariſto. dicitur ipſa anima ſentiens: ſic opinor primus intelligendi actus erit animæ in nobis intelligentis ſubſtantia. Niſi forte in propoſito adeo cæcutimus, vt fateamur quidem belluas aliquid in ſe habere interioris ſubſtantiæ, per quod ſint id ipſum quod ſunt: in nobis vero ſupra eas nihil quod ſecundum eſſentiam ſuam reuera inſit, agnoſcamus, ſed id totum quo illas vincimus, nouum quotidie velimus extrinſecus aduenire, nullam eſſentiæ noſtræ partē vel principium facere. Illas igitur duas ſubſtantias quæ ſingulæ in ſuo ordine primi actus ſunt, in ſuperiore Ariſtotelis loco inter ſe comparare oportuit: ſicut certè Ariſto. ipſe comparauit: non autem eſſentiam animæ ſentientis cum ſcientia intellectus, vel cum eiuſdem contemplandi munere ab habitu ſcientiæ manante. quorum neutrum actus primus eſt, ſi cum intelligentis animæ eſſentia conferatur. Quod tamen facile eſt videre Portium hoc loco feciſſe. At ſi ſecūdum actum intellectus, in contemplando poſitum, cum ſecundo actu ſenſus, in re ipſa videndo, comparauiſſet: facile deprędendiſſet ex fundamentis eius rationis quam confingit, non minus ſenſum extrinſecus aduenire quàm intellectum. Quoniam vt re ipſa videamus (in quo ſentiendi ſecundus actus eſt) indigemus obiectis exterioribus, & lumine extrinſecus aduenienite ipſúmque oculum & rem obiectam illuſtrante. Illud etiam explodatur quod idem ſcribit cap. 23. in illo ſuperiore Ariſto. loco, in quo mentem extrinſecus aduenire dixit, mentis nomen non ſignificare ſubſtantiam, ſubſtantiæúe partem, ſed tantum animæ facultatem. Nam ſi facultas tantum eſt, non ſubſtantia, quorſum igitur ab Ariſto. confertur cum ſubſtantia animæ eius quæ prius plantam quàm animal, vel prius animal quàm hominem conſtituit? Aut ſi facultas eſt, cuius erit ſubſtantiæ? Eius certè quæ in nobis eſt, quæque nobis non minus propria quam animali ſua anima ſentiens. De hac igitur, de hac inquam animæ ſubſtantia cui ineſt facultas intelligendi, definiendum erat, ſi modo poterat definiri, ex

Ariſt. quod hic eodem cap. & lib. 12. Metaph. aliíſque locis permultis ſignificat philoſopho naturali non ſatis eſſe perſpectum, vtrum ea cũ corpore inceperit, & cũ eodem ſit interitura: an potius ab eo ſeparata, immortalis futura: & ſi cum corpore incepit, an in illo ſicut cęteræ ignobiliores formæ, cõmuni virtute cæleſti in hæc inferiora agente, excitata ſit, an potius ſpecialiore quodãmodo extrinſecus aduenerit. Quam quidem ſubſtantiã ſi Simon Portius apud Ariſt. eſſe arbitratur re vnam cum ea qua ſentimus, & alimur, eandémque ſicut initio dictũ eſt, cum corpore interituram, ille viderit quo modo hæc cõſentiant cum eo quod ipſe quoq; ſcribit, cap. 17. iterúmque repetit, cap. 23. & 24. illam ſiue ſubſtantiam, ſiue facultatẽ animæ intelligentis verè dici ab Ariſt. pleriſque locis immixtam & impatibilẽ: quod eius operatio cum actione corporea nihil cõmunicet. In quo magiſtri Pomponatij opinionẽ deſerit, & illud peruertit quod apud Ariſt. cap. 1. lib. 1. de Anima, huius diſputationis fundamentum cõtinet. Si intelligere, inquit, Ariſt. aut actio eſt eius partis animi in qua viſa imprimuntur, aut ſine ea non eſt, certè ſine corpore conſtare nullo modo poteſt. At ſi quod eſt munus, aut ſi qua affectio animæ propria, hæc ſeparari poteſt. In hoc enim quis non videt illum agere de ſeparatione animæ, ſine corpore hoc manentis & liberius eam actionem edentis, in qua corpore hoc impeditur potius quàm adiuuatur?

Cardanus de intellectu agente.

Hieronimus Cardanus in eadem quæſtione quanquã verbis inſectetur Themiſtij, & Auerrois opinionem de vno cõmuni intellectu agẽte, in eam tamen videtur incidere, aut in alterã illa etiam deteriorem, cum ſcribit lib. de animæ immortalitate, Intellectum vnũ eſſe ſub luna, eúmq; nõ eſſe humanũ, niſi quatenus ab homine vt materia ſuſcipi poteſt: ingredi in hominem, eóque fieri vt homo intelligat: eundẽ etiam intellectum belluis imminere eáſq; ambire: at ipſi non patere aditum, propter materiæ ineptitudinẽ. Igitur illum hominem intus irradiare, circum belluas extrinſecus collucere: neque alia re hominis intellectum ab intellectu differre belluarũ. Idcirco belluas ea omnia habere inchoata, quæ in homine ſunt perfecta. Neq; vero magis placet quod de ſeparatione intellectus à corpore, idem ſic ſcribit lib. 14. de Subtilitate. Ipſe intellectus, inquit, omnino à corpore per ſe ſeparatus eſt. Nunc enim dum hæc ſcribo, meus intellectus eſt ea quæ per ſcripta hæc, tu intelligis: dúmque medica pertracto, medicina: dum de numeris ſcriberem, tunc numerus erat. Adeo quod aliis omnibus qui diuerſa ſcripſerunt, euenire neceſſe eſt, vt dum mea relego ſcripta, alius mihi fuiſſe videar ab illo qui nunc ſum. Ludit etiam magis neſcio qua ſubtilitatis ſpecie, in eo quod ſequitur. Cum dormit homo, inquit, aut adhuc eſt infans, aut ebrius, licet videatur o-

tiari, intelligit, ſed non fit operatio habenti communis: nam cum reſipiſcit, abſque negotio rurſus intelligit. Æterna igitur eſt forma intellectus: quoniam noſter intellectus dum hæc legis & contemplaris, manet & eſt, eadémque ſunt, formæ ſcilicet ac ſpecies rerum vniuerſalium vſque in æternum. At de eo quod ſecundum eſſentiam in nobis eſt, & naturæ noſtræ principium alterum continet, à quo vnuſquiſque noſtrum habet id ipſum quod eſt, non male libro ſuperiore de animæ immortalitate videtur ſic conſtituere, immortale ab Ariſtotele hoc eſſe poſitum, ſed id dubitationem parere, quod naturalis ſcientiæ, quam Ariſtoteles ipſe conſtituit, principia ſi ſequimur, non omnia in huius immortalitatis confirmationem conſentiant. Ex quo veterum interpretum opiniones, ſicut antea ſignificauimus, in contrarias partes ſunt diſtractæ & in hac ipſa contrarietate recentiores conciliationem aliquam in Ariſtotelis doctrina quærentes, ea monſtra confinxerunt quæ in ſuperioribus ſunt notata. In quibus omnibus dum attentè inquiro quid ſequendum ſit, locorum variorum diligenti comparatione, lubens mihi perſuadeo Ariſtotelem in ſubſtantia eius animæ quæ nobis ſingulis ineſt, quæque corpus hoc, quo conſtamus, informat, aliquid agnouiſſe reuera ſeparabile & immortale. At cum perſuaſionem hanc reuoco ad conſenſum vniuerſæ doctrinæ Peripatêticæ, quia circa eam nonnullæ quæſtiones occurrunt, quæ neque ab Ariſtotele tractatæ ſunt, neque ſeruatis principiis phyſiologiæ quam hic nobis reliquit, videntur explicari poſſe: cogor dicere hoc mihi ſatis non liquere. Et fortaſſe ipſi Ariſtoteli modo naturam ſequenti, modo diuinius quoddam lumen adhibenti, in hac quæſtione non ſatis definita erant omnia: aut eidem in hac re, ſicut in aliis nonnullis, metuenti ne quid in communem religionem, aut in opinionem multorum conſenſu firmatam peccaret, parum tutum eſſe videbatur de eo quod in quorumuis hominum ſocietate tantum habet momenti, ſententiam ſuam aperte explicare. Et tamen apud hunc certum eſt formas omnino naturales (quas idem naturas abſolutè ſolet appellare) etiam ſi materia ſua longe diuiniores ſint, quia tamen in agendo eidem ſic addictæ ſunt, vt ſine hac nullo modo poſſint agere: idcirco ab eadem ſeparatas manere omnino non poſſe. Vt ſi apud eundem anima noſtra abſolutè natura eſſe dicatur, id eſt forma omnino naturalis, & in omnibus ſuis functionibus neceſſario cum materia communicans, aut hac indigens à qua in ſuis functionibus adiuuetur: nemini dubium eſſe poſſit, quin ſi in huius doctrina conſentanea dicere volumus, animam quoque fateri oporteat omnino à corpore inſeparabilem & mortalem. Hinc nata eſt illa dubitatio capite primo libri primi

de partibus animalium, An ſit phyſici de omni anima agere? Quam eo loco obiter ita explicat, vt cum manifeſtè de ea agat quæ in nobis eſt, ſatis tamen indicet illius partem ſiue facultatem, qua ratiocinamur & intelligimus, abſolutè naturam non eſſe. Lege attente cap.3.lib.2. de Animalium ortu, faciléque animaduertes Ariſtotelem eo loco agere de mente quæ hominem conſtituit, quæque non minus verè ſecundum ſubſtantiam eſt in ſingulis hominibus, quam anima equi in ſingulis equis. Et tamen apertè fatetur hanc cum principio alēdi & ſentiendi comparatam ſolam extrinſecus aduenire ſolámque immortalē eſſe, & à corpore ſeparabilem. Quia, vt ait, eius actio non cōmunicat cum corpore. Hoc vero id ipſum eſt quod modo dicebamus ſignificari cap.1.lib.1. de partibus animaliū, illam non eſſe nudam ſimplicémq; naturam. Quibus poſitis ratam habere videmur ex huius ſententia aſſumptionem eius ratiocinationis, quæ vt antea dictū eſt, apud eundem homini phyſicè rem ſpectanti, regula eſt non incerta ad iudicandum de quæſtione propoſita. Nam cū cap.1.lib.1. de Anima, axioma hoc connexum vſurpat, Si quod eſt munus & ſi qua affectio animæ propria, is ſeparari poteſt: ſin nullum eius propriū eſt, ſeparari nō poteſt, nemini vt opinor dubiū eſt, quin loquatur de ea anima quæ ſecūdum eſſentiā in nobis eſt, & de ſeparatione huius per quam exiſtit cū è corpore exceſſit, per ſe ſatis potens ad edendā actionem, in qua quādo erat adhuc in corpore, cū hoc tamen non cōmunicabat, ſed eo impediebatur potius quā adiuuabatur. Itaq; ad iudicādum de Ariſt. ſententia in quæſtione de animæ immortalitate, hoc vnū reliquum eſſe videbatur, vt cōſtaret, num actionem aliquam animæ propriā agnoſceret, ad quā edendam hæc corpore non egeret. In quo nunc nō tam quęrimus an reuera talis eius actio aliqua ſit, quā an illam Ariſto. eſſe exiſtimauerit. Hoc vero illum exiſtimauiſſe iam in ſuperioribus aliquot eius locis ſignificatum eſt, qui nobis in vnū colligēdi ſunt & attentius conſiderandi, vt quod volumus apertius intelligatur. In quibus illud nō leue eſt quòd ſcribit cap.4.lib.1. de Anima, intellectum ipſum, qui ſubſtantia quædā eſt, videri aliundè aduenire ac non interire. Maximè enim, inquit, ab eo marcore qui in ſenectute accidit, interiret. Nunc autē id contingit quemadmodum in ſenſuum inſtrumētis. Si enim ſenex oculum iuuenis reciperet, nō minus acutè videret quam iuuenis. Quare ſenectus accidit, nō quod anima aliter affecta ſit quā prius, ſed quia corpus in quo eſt: ſicut in ebrietatibus & morbis contingit. Vbi cum agat de his ſiue partibus, ſiue facultatibus animæ, quæ ſecundum ſubſtantiā in nobis ſunt, hoc etiam ſignificat quod adhuc non niſi dubitando proponit, ſubſtātiam eius principij quo ratiocinamur & intelligimus, quanquā in ſuo munere marceſce-

re extrema ſenectute videatur, extrinſecus tamē aduenire, nec interire. Clarius eſt quod ſequitur, & tamen adhuc cum eadē dubitatione coniunctum. Quoniam de eo neque phyſicè facilè conſtitui poterat, neque ad conſtituendum locus ille erat accommodatus. Intelligere atque contemplari, inquit, Marceſcit quidem aliquo interius corrupto: ipſum autem impaſſibile eſt. Cogitare verò, amare, aut odiſſe non ſunt illius affectiones, ſed huius habentis illud, quatenus illud habet. Quare cùm hoc interiit, illud nec recordatur, nec amat. Quoniā hæc non illius erant: ſed totius communis quod interiit. Intellectus verò fortaſſe diuinum quiddam eſt, & impatibile. In quo ridiculum eſt, meo quidem iudicio, quod comminiſcitur Simō Portius cap. 12. ſuæ diſputationis de mente, intellectus nomen adhuc confuſè ab Ariſtotele vſurpari, nec diſtingui eum qui actu eſt ab altero qui potentia: agíque tantum de interitu qui fit à contrario, quē idem Portius nullis animæ partibus fatetur accidere: non de interitu qualitatū vel formarum, diſſoluto ſubiecto in quo ſunt, etiam ſi illæ nihil ſibi contrarium habeant, quem omnibus animæ partibus, ſiuę facultatibus hic eodem loco aſſerit eſſe communem. Nam quoniam ſententiarum cō nexionem toto illo capite attentè conſideranti, dubium eſſe non poteſt quin, vt modo dictum eſt, diſſerat Ariſtoteles de his, ſiue partibus, ſiue facultatibus, quæ ſecundum eſſentiam in nobis ſunt: ex eo quoque manifeſtum eſt quando illa, cogitare ſcilicet amare, & odiſſe, cum ſubiecto homine interire ait, non ſolùm eum agere de ſpecie interitus, quæ à cōtrario proficiſcitur, ſed & de altera quam parit ſubiecti diſſolutio, etiam in iis quibus nihil eſt contrarium. Itaque hoc potius ſignificare voluit, cùm homines animo contemplentur, cogitent, iraſcantur, & ament (ſic enim eo loco dicendum cenſet, præſertim de tribus poſterioribus, potius quàm animam cogitare, iraſci vel amare) in illis tamen omnibus animam in ſuis partibus vel facultatibus, ad corpus & interitum, cuius ratio ex corpore pendet, non eodē modo ſe habere. Quoniam in contemplando non omnino cum corpore communicat, ſed quiddam habet ſuum, etiam ſi initio à phantaſia (quam in corpore interius quiddam videtur appellaſſe) excitetur, cógitare autem amare & iraſci omnino corpori addicta ſunt. Ex quo hoc conſequens intellectum, etſi in contemplandi munere extrema ætate, nonnihil cum phantaſia langueſcere videatur, (ſicut in delirantibus ſenibus experimur) nequaquam tamen interire. Quia ipſe in ſe nihil patitur aut accipit, ſed vt ait, diuinius quiddam eſſe videtur, illū tamen cùm corpus interiit, ampliùs neque cogitare, neque diſcere, neque recordari, neque amare, aut odiſſe. Quoniam hæc, vt ait, non erant animæ propria, ſed totius quòd interiit. Quis autem, ſicut antea

monuimus, dignum tanto Philoſ.. ho exiſtimauerit, dicere intellectum à corpore ſeparatum non r cordari aut amare, ſi omnino nullus eſt ſine corpore. Nec verò minus abſurdum, quod tamen nonnulli elabendi cauſa fingunt, Ariſtotelem in vna eadémque ſententia, cùm intellectum in cōtemplādo, ſenectute marceſcere ait, de eo agere qui in nobis eſt, quíque ſingulis eſt proprius. At cùm ſtatim concludit intellectum fortaſſe diuinius quiddam eſſe, & in ſe nihil pati, ſtatim reſilire ad agentem, ſua ſubſtantia externum & vnicū. Cur enim de hoc intellectu ſeparato (talem enim agentem iidem eſſe volunt, húncque aut Deum faciunt, aut Deo proximum) dubitando dixiſſet fortaſſe diuinius quiddam eſſe, aliis animæ partibus quæ corpori ſunt addictę: cùm non poſſit hoc non eſſe omnibus lōgè certiſſimū? Eadē eſt repetita dubitatio cap. 1. li. 2. de Anima, dubitationiſq; ea ratio ſignificata, quam nunc quærimus. Nam cùm animam definiuiſſet, vt naturalem formam ſuo corpori addictam, & cum eodem communicantem in organicis partibus, vel qualitatibus ſuarum actionum miniſtris, tandem hæc ſubiicit, illud quidem dubium nō eſt, inquit, quin anima nō ſit à corpore ſeparabilis, aut aliquæ eius partes, ſi ex partibus conſtat. Quoniam quædam eius partes corporis ipſius perfectiones ſunt. Nihil autem prohibet aliquas eſſe ſeparabiles: propterea quòd nullius certi corporis actus perfectionéſque ſunt. Idem ſignificatum cap. 2. libri eiuſdem, De intellectu víque contemplandi, inquit, nōdum hoc conſtat, animíque genus aliud videtur eſſe: ídque vnum ſeparari poteſt, quemadmodum id quod ſempiternum eſt, ab eo quod interit. Iā igitur videamus, num hæc dubitatio ſequentibus eiuſdem ſermonibus tolli poſſit. Ariſtoteles lib. 3. ſtatim initio cap. 4. ſuperiorem quęſtionem repetit de ea parte qua ratiocinamur, & intelligimus, num ſeparabilis ſit omnino & reipſa, an ratione tantum. Deinde ita agit, vt cùm nemini (niſi fortè in propoſito defendendo valde obſtinato) dubium ſit quin de ea loquatur, quæ ſecundum eſſentiam in nobis eſt, ſinguliſque propria, quemadmodum anima equi, equis ſingulis: manifeſtè tamen confirmet hanc non eſſe mixtam, nec concretam cum corpore. In quo à ſenſu eodem loco ita diſtinguitur. Senſus, inquit, ſuo munere fungi non poteſt, poſtquàm res quæ vehementer ſenſum mouet, velut magnus ſonus, color & odor, incidit: cùm intellectus ipſe ſi quid intelligentia complectatur, quòd magnas habeat in intelligendo difficultates, nihilo minus imò verò acrius vel melius cætera intueri ſoleat. Ea enim pars cuius eſt ſenſus, immerſa eſt, & permixta cum corpore: intellectus verò ab illo ſecretus & ſeparatus. Quid ad cōfirmationem eius quod quærimus, dici potuit apertius? Obſcurius eſt quod paulò poſt, eodem capite ſequitur, ſed tamen acutè cernenti

ad efficiendum quod volumus, magnam quoque vim habet. Intellectus ipſe, inquit, etiã intelligibilis eſt, ſicut cuncta intelligibilia. Quoniam in his quæ ſine materia ſunt, idem eſt intelligens, & quod intelligitur. In iis autem quæ materiam habent, vnumquodque intelligibilium potentia eſt. Ex quo fit, vt illis intellectus non inſit. Quo loco manifeſtum eſt agi ab Ariſtotele de noſtro intellectu, quẽ paulò ante dixerat ſimilem eſſe tabulæ nudæ, in qua nihil reipſa depictum eſt. Huic verò cùm eſſet attributum, vt non modò cætera poſſit intelligere, ſed à ſe quoque ipſe intelligi: quia ex eo efficiebatur eundem in nobis rationem habere formæ intelligibilis & intelligentis, quæritur num rerum cæterarum formæ vt intelligibiles ſunt (hoc enim minimè dubium eſt) ſic etiam poſſint intelligere. Hoc autem Ariſtoteles eo loco ſic explicat, vt velit eas formas quæ cum materia neceſſariò communicant, intelligibiles eſſe tantum: alias autem quæ eædem intelligibiles ſunt, & intelligentes, quanquam diuerſa ratione, materiæ & corporis expertes ſuapte natura eſſe oportere. Quia cum corpore in quo ſunt, nihil communicant. Quæ ratio etiam in intelligentiis cœleſtes orbes mouentibus, vſurpata eſt capite ſeptimo, & iterum repetita, capite nono libri duodecimi Metaphyſic. Cùm verò luce clarius ſit in Ariſtotelis doctrina, non ſolùm illum vnicum intellectum communem, quem Soli ſimilem ſecundum eſſentiam ſuam extra nos iſti eſſe dictitant, ſe intelligere poſſe, vt idem ſit reipſa intelligens & intelligibilis, ſed hunc ipſum qui eſſentiæ noſtræ partem facit, vel potius qui noſtram eſſentiam perficit, & continet, an non hac ratione extorquebitur intellectum hunc, cuius eſſentia ſingulis hominibus eſt propria, materiæ & corporis expertem eſſe, & ita in corpore agere, vt cùm hoc huiuſve organis in ſuo munere nihil communicet? Pergamus verò ad ea quæ cum ſuperioribus connexa ſunt. Capite quinto libri eiuſdem in anima noſtra, tanquam in natura conſtituta ex duobus principiis, materia ſcilicet & forma, ad omnia quæ ſunt analogicè pertinentibus, vt idem docet capite quarto, libri duodecimi Metaphyſic. notat intellectum quendam qui fiat omnia, alterum qui faciat quaſi habitus quidam inſtar luminis: quod quidem facit quodammodo, vt colores qui eſſe poterant reipſa, ſint. De quibus cùm prius ad intellectum poſſibilem, poſterius ad agentem referat, diligenter obſeruandum exiſtimo hæc ab illo animæ attribui, vt eiuſdem duo principia: inter quæ poſſibilis materiæ, agens verò formæ dicatur reſpondere. Atqui hæc ipſa ſunt per quæ ſuperiore capite voluerat intellectum noſtrum ſe ipſum intelligendo, reipſa eundem eſſe intelligibilem & intelligẽtem. Quare vtrumq; horum ſecundũ eſſentiam in nobis eſſe oportet.

vt per eorum vnionem, reipſa vnum & idem intelligens ſit, & intelligibile. Alioqui non tam dicetur intellectus noſter ſe ipſe intelligere, quàm intellectus agens, quem ſecundum eſſentiam extra nos eſſe volunt, communicato ſuo lumine, intellectum noſtrum illuſtrando, eundem intelligendo comprehendere, & in illo ſeipſum quoque intelligere. Hoc verò quis in Ariſtotele ferre poſſit? An anima ſentiens primum ſentiendi actum ſiue energiam à ſe habebit, anima autem intelligens in homine, in ſe nihil quod quidem ad intelligendum pertineat, continebit, præter nudam facultatem, per quam formarum naturalium ſupremus gradus, primæ materiæ tantum dicetur eſſe ſimillimus? Sed de hoc intellectu agente ſua ſubſtantia externo, antea abũdè ſatis dictum eſt: nunc pergamus in eo quod cœpimus. Si ſubſtantia animæ eius quæ nobis propria eſt, vt natura vna, apud Ariſtotelem habere intelligatur, duo principia ſola cogitatione diſtincta, quorum vnum materiæ, alterum formę reſpondeat: rationéque horum eadem actu intelligendo, quodammodo pati dicatur cum rerum intelligibilium notiones adiuuante phantaſia diſcurrendo, à præcognito ad incognitum, in ſe recipit, & quodam modo agere, cùm eaſdem ingenito lumine illuſtrat: ſícque apud eundem prius ad intellectum poſſibilem, poſterius ad agentem pertinet (ſicut certè pertinere videtur) nihil eſt facilius quàm ex eodem cap. 5. lib. 3. cõcludere quod volumus: nempe in anima quæ ſecundum ſubſtantiam nobis ineſt, ſinguliſque propria eſt, quiddam eſſe ex huius ſententia in perfecto ſuo munere cum corpore nihil communicans: imò quod ab hoc impeditur, potius quàm adiuuatur: idémque impatibile eſſe, ſeparabile, & immortale. Nam de intellectu agente qui rationem habet luminis, hæc eodem loco ſubiicit. Is intellectus, inquit, ſeparabilis eſt, impatibilis, nó immixtus: cùm ſua ſubſtantia actus quidam ſit. Deinde cùm ſeparatus erit, declarat etiam amplius qualem eſſentiam idem ſit habiturus. Separatus autem hic, inquit, id eſt ſolum quod eſt, atque hoc ſolum immortale & æternum. Vt verò apertius eſſet hęc dici de eo ipſo intellectu qui ſecundum eſſentiam in nobis eſt, poſtea indicat ex iis quæ habebat in corpore, quædam non manere cùm ex hoc exceſſit: nempe recordationem, & vt ſic dicã patibilitatem in recipiendis notionibus, antegreſſo diſcurſu, quem diximus phantaſia adiuuari. Non recordamur autem, inquit, quia expers paſſionis eſt, intellectúſque patibilis extinguitur, ſine quo homo nihil intelligit. Quibus etſi Themiſtius & Auerroës ad confirmationem ſuæ ſententiæ abutantur, ea tamen vim maximam mihi habere videntur, contra eos qui ſuperiora referunt ad intellectum vnicum, quem Deum eſſe aiunt, aut Deo proximum, qui ſecundum ſubſtantiam à nobis ſeparatus, ſua virtute,

quaſi

quaſi lumine in noſtros intellectus influat, hiſque intelligendi actũ præſtet. Quorſum enim de eo quæreretur, an à corpore ſeperabilis ſit, qui nunquam fuit niſi ſecundum eſſentiam ab eo ſeparatus? aut cur de iſta ſeparatione tam timidè multis locis Ariſtoteles loqueretur, cũ illa in Deo, aut diuina mente Deo proxima, nihil poſſit eſſe clarius? Cur denique moneret illum homine mortuo non recordari, id eſt, vt interpretor per ſigna res præteritas non apprehendere, diſcurrendo per harum imagines quæ in phantaſia ſunt, aut in memoria reconditæ: cùm neque homine adhuc viuo res vllas iſto modo cognoſceret? Quæ ſi perficere poſſunt, vt hæc dicta exiſtimemus de eo intellectu qui aliquid eſt noſtræ ſubſtantiæ, quíque ſingulis hominibus eſt proprius: veritas ipſa tandem à nobis extorquebit, vt fateamur Ariſtotelem voluiſſe iſtud ipſum quod aliquid noſtræ ſubſtantiæ eſt, quódq; ſingulis proprium, quo ratiocinamur & intelligimus, nobis intereuntibus ſeparatum manere, atque adhuc intelligere & contemplari, aliter tamen quàm cùm eſſet in corpore. Quia in hoc cum intellectu patibili communicabat, multarúmque rerum præteritarum recordatione excitabatur: at intellectus patibilis munus, vt eodem loco Ariſtoteles ſignificat, petit ſimul in corpore. Quoniam id quod manet ſeparatum, ſicut paulò ante dictum eſt, omnino actu eſt id ipſum quod eſt, vel potius actus quidam eſt omnis potentiæ, per quam patibilis videri poſſit, prorſus expers: ſine qua præteritorum recordatio locum habere non poteſt. Quis verò non arbitraretur delirantis eſſe hominis, non philoſophantis, quærere, an intellectus à corpore ſeparatus recordetur, niſi prius eum ſeparatum manere conſtiterit? Reſtat locus vnus expendendus, qui ex capite tertio libri duodecimi Metaphyſic. paulò ante adductus eſt. In quo cùm ex ipſo contextu manifeſtum ſit, agi de anima quæ ſecundum ſubſtantiam in ſingulis hominibus eſt, quæque in corpore tanquam in materia rationem habet alterius principij, nempe formæ hominem conſtituentis: de hac duo ſignificantur quæ digna obſeruatione ſunt, nempe nihil animæ humanæ ante corpus fuiſſe, & fortaſſe huius aliquid, ipſam ſcilicet mentem, poſt hominis interitum, materiæque diſſolutionem permanere. Quoniam, vt ait, fortaſſe fieri non poteſt, vt omnis anima permaneat. Quorum priore apertiſſimè declaratur, Ariſtotelem nulla ex parte probauiſſe, quod nonnulli in eius doctrina confingunt, partem ſcilicet animæ qua homo intelligit, ante corpus ab æterno fuiſſe, eandémque per varia corpora (humana tamen, non ea quæ belluarum ſunt) temporum perpetua viciſſitudine iactari. Quod in Io. Geneſij Sepuluedæ opinione antea notatum eſt, capite decimo tertio libri huius. In poſteriore verò, cùm nihil abſolutè confirmatur, ſed dubitandi

particula adiicitur: hæc indicat Ariſtotelem non auſum id pro rato ſtatuere, quod naturalibus rationibus non ſatis certò probari poſſe videbatur: aut etiam aliquid continet, quod phyſiologiæ principiis non eſt omni ex parte conſentaneum. Sic enim in quæſtione quæ vtrinque apud Ariſtotelem dubia eſſe videtur, & quædam habet adiuncta Phyſicis eiuſdem principiis, fortaſſe non omni ex parte conſentanea, ſatius eſt nos in ſententiam de immortalitate animorum ſingulis hominibus propriorum (quæ multis argumentis ex eodem confirmari poteſt, & in religione noſtra multas habet commoditates) quam eundem authorem facere eius opinionis, quæ facilè quidem irrepere poteſt in animos Philoſophorum, ſed Chriſtianis capitalis eſt, multáque habet adiuncta incommoda, quæ in huius doctrina difficilius explicari poſſunt, quàm ea, ipſa quæ partem contrariam in eadem videntur conſequi, ſed in doctrina Chriſtiana nihil habent incommodi. Sunt verò hæc eiuſmodi. Quod ſuperioribus rationibus victi ſi apud Ariſtotelem præter mentem communem (cuius vim in hæc inferiora, atque in noſtros intellectus non tollimus) aliud eſſe concedimus, non ſolùm ſuo lumine aſſiſtens, ſed ſubſtantiæ inſitum, & ſingulis hominibus proprium, hócque ſeparabile & immortale: aliæ duæ quæſtiones exiſtent. Prior quidem an poſita cum Ariſtotele mundi æternitate perpetuáque hominum generatione per circulum quaſi ipſius ſempiternitatis fluuium, non ſit neceſſarium in aliis animis qui a corporibus ſeparati, immortalitate iam fruuntur, numerum ponere reipſa infinitũ. Poſterior, quæ eorundem animorũ cùm ſeparati erunt, differentia ſit futura: an quemadmodum homines, ſic illi ſeparati à ſe inuicem ſolo numero diſtinguẽtur: an verò etiam ſpecie. Cùm in iis quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, diſcrimen numeri à ſola materia proficiſci videatur: ſint verò animi eiuſmodi omnis materię expertes: quia à corpore ſeparati. De quibus hoc loco nonnihil diſſerendum eſt, ne vlla pars inſtitutæ comparationis prætermiſſa eſſe videatur. Prioris quæſtionis incommoda vt Plato vitaret poſuiſſe videtur animorum humanorum numerum, ab ipſa æternitate definitum, & vt antea diximus, aſtris parem. At in Ariſtotelis doctrina cùm tam multa in Phyſicis contra infinitum diſputentur, & poſita mundi æternitate, iam nihil primum ſit futurum, in hominum ſingulorum ortu, an animorum humanorum, qui ab ipſa æternitate à ſuis corporibus ſeparati ſunt, numerum reipſa eſſe infinitum concedemus? Hic profectò lubens adhuc illud vſurparem, Mihi non liquere, in quo etiam animaduerto D. Thomam hærere, nec ſatis habere definitum quod reſpondeat, libro de vnitate intellectus contra Auerroem. Recentiores nonnulli (quos ſequitur M. Antonius Natta libro

tertio de immortalitate) exiſtimant obiectionem hanc, in eis quidē locum habere, quę cū materia ſunt cōiuncta: at in formis ſeparatis, non eſſe magis abſurdum ponere aliquid infinitum in numeris, quàm dicere Deum poteſtate & virtute eſſe infinitum. Hæc verò fuit Algazelis ſententia, quæ mihi certè non ſatis probatur. Quomodo enim numerus (numeratum autem intelligo, quoniam de eo nunc agitur) re ipſa, etiam in ſeparatis à materia infinitus erit, cùm omne quod numeratur, hoc ipſo quod numeratur, certa aliqua numeri ſpecie comprehendatur? An verò quod in numero infinitum eſſe dicitur, id certa aliqua numeri ſpecie comprehendi non eſt neceſſe: ſed tale eſſe dicitur, quia eſt innumerabile? Adde quod eiuſmodi animorum numerus in dies augetur, nouis quotidie decedentibus de ſuis corporibus. At infinitum re ipſa non eſt, id quo maius aliquid dari poteſt. Quare neque in iis aliter infinitum eſſe videtur, quàm poteſtate, propter additionem: niſi fortè hoc ipſo aliter ſe habet, quod in aliis ipſa vnitas à qua numerus incipit, altera ex parte, nempe in ipſa compoſitione quorumlibet numerorum, definitum eſt principium: in animis verò prima vnitas apud Ariſtotelem non eſt, à qua huius numeri cōpoſitio ducat initium. Quoniam, vt diximus, hominum generatio ex huius opinione ab æterno eſt, nec in ea primus homo, aut vllius hominis primus animus dari poteſt. Atque hoc vnum eſt ex his quæ in Ariſtotele alium errorem ſequuntur, de mundi æternitate. Nunc ad alteram quæſtionem veniamus. Res ſub eadem ſpecie, ſolo numero differentes à materiæ partitione, eiúſque variis affectionibus, diſtinctionem capere Peripateticis vulgare eſt, & Ariſtoteles ipſe probaſſe videtur, libro primo de Cœlo, cùm cauſam reddit propter quam plures mundi ſolo numero differentes, non poſſunt exiſtere. Cùm igitur materiæ omnino expertes ſint animi à corpore ſeparati, non videbuntur à ſe inuicem ſolo numero differre. Quod ſi vt formæ ſunt & ſpecies quædam, ſic à ſe inuicem extra corpora ſpecie differre dicantur: magis tum different, quàm in ipſis corporibus. Quoniam in iis ſolo numero differebant. Ideóque noua aliqua ſecundum ſubſtantiam mutatione factum eſſe oportebit, vt extra corpora differant ſpecie, qui in corporibus numero tantum differebant. At illos ſecundum ſubſtantiam immutabiles dicant neceſſe eſt, qui eoſdem æternos eſſe volunt. Niſi fortè non quæuis formarum diſtinctio diſcrimen ſpeciei patit, ſed ea tantum quæ rationis eſt atque naturæ. Animi autem humani cùm ſeparati ſunt, omnes eandem eſſentiæ rationem atque naturam habent. Quomodo igitur diſtinguuntur? De hac re Marſilium Ficinum capite decimo tertio libri decimi quinti Theologiæ Platonicæ, audiamus. Pythago-

reorum & Platonicorum plurimi, inquit, arbitrantur ſpeciei naturam vnam in plura indiuidua fundi, non propter externam materiam, ſed propter inſitos quoſdam ipſi formæ modos, in quos actu producta forma, indiuiduum hoc aut illud euadat. Et eodem loco ex Plotino. Quidnam eſt, inquit, quod diſtinguit Platonis animam à Socratis anima? Diuinus ille conceptus qui viuificam animæ Platonis vim ad talis cuiuſdam temperauit corporis indumentum: pérque hoc ad talé quandam præcipuè corporis complexionem gignendam regendámque accommodauit. Ita & ad ſua quædam Socratis animam. Addi hoc etiam poteſt, quod fortaſſe magis Peripateticum videbitur, animos noſtros non eſſe actus omnino puros, ſed habere quandam facultatem adiunctam per quam variè conformare poſſint: indéque in illis enaſci varios exiſtendi modos, in corpore quidem manifeſtos, quoniam corporis contagione non omnes animi eodem modo afficiuntur: in cœlo verò ex ipſa cõtagione, & vita antecedente relictos. Ex quo inter eos ordo quidam eſt: non poteſt autem inter ea quæ ſecundum ſubſtantiam æqualia ſunt, ordo exiſtere, niſi plura numero differentia eadem ſpecie comprehendantur. De qua quæſtione vide plura apud Contarenum Cardinalem libro poſteriore de animæ immortalitate contra P. Pomponatium.

2 Dicit Alcinous κατὰ τὴν ὑπόστασιν. In quo voluiſſe videtur ſignificare animum, ſecundum ea quæ concomitantur corpus in quo eſt, multis mutationibus obnoxium videri poſſe. Quoniam in hunc ab ipſo corpore multa redundãt. At ſecundum eſſentiæ proprietatem, nihil tale in eum cadere. In eóque certè poſita eſt explicatio multarum dubitationum ad diſputationem de immortalitate pertinentium. Sic enim fortaſſe intellectus patibilis dicitur ab Ariſtotele libr. 3. de anima. à corpore inſeparabilis & mortalis. Quia non pertinet ad propriam animi hypoſtaſin, ſed ad huius communicationem cum corpore, ſicut & amare, odiſſe, memorari & recordari. Quod verò ſequitur in ratione proxima, animum ad ſenſilia conuerſum, circa hæc quaſi quadam vertigine tentari, circa autem intelligibilia prima, ad quæ per contemplationem aſcendendo aſpirat, bene ſe habere, pertinet ad docendum proprium munus eiuſdem in cognitione ſenſilium non eſſe poſitum, ſed in eleuatione ſupra ſenſilia. Quare antea notauimus, raptum mentis à corpore (in quo eſt contemplationis gradus ſupremus) maximã habere ſignificationem immortalitatis. Quia in eodem nulla eſt omnino mentis cum corpore communicatio. Vt minimè mirari debeamus Petrum Pomponatium, cum hoc argumento premeretur, dicere eſſe auſum hanc extaſin infirmitatem eſſe tantum, & ægritudinem cerebri: ideóque ex illa de præſtantiſſima intellectus natura minimè eſſe ſtatuendúm: Digna profectò eius pietate oratio.

3 Contarenus Cardinalis libro primo de Animæ immortalitate, in eo laborat, vt doceat formas purè naturales, actus quidem eſſe materiam ſuam informantes, ſed qui per hanc extenduntur, ideóque eadem vt in rerum natura ſint, indigent. Quoniam, inquit, formæ eiuſmodi non ſunt in actu.

neque per ſe: ſed ſunt tantummodo actus per quos res naturales compoſitæ ſunt, indigéntque materia non modo in qua ſint, ſed etiam per quam operentur. Vt ſcilicet in corporibus naturalibus duo principia concurrant quæ illorum eſſentiam compleant & abſoluant, non tamen eodem perfectionis gradu: eadémque ad illorum actionem propriam edendam ſint neceſſaria, non tamen eodem modo, ſed forma vt primaria actionis naturalis cauſa: materia vero vt ad hanc neceſſaria inſtrumenta continens & ſuppeditans. Itaque cum modus operandi in formis, ſequatur earundem modum, (vt ſic loquar, eſſendi, & contra, illæ purè naturales ſunt quæ vt non poſſunt eſſe niſi in materia, ſic neque ſine eadem operari: ſupra naturâ autem, quæ & operari & eſſe ſine materia poſſunt. Atqui certum eſt quædam eſſe in vniuerſitate quæ intelligunt ſine corpore: quod idem de ſubſtantiis ſentientibus dici nullo modo poteſt. Ergo forma intelligēdi facultate prædita, neque ad eſſendum, neque ad agendum corpore indiget. Cur igitur manere non poterit à corpore ſeparata, cum ſine corpore eſſe poſſit & operari? In quo quęſtionis propoſitæ explicatio ſemper naturæ lumine ad eam rationem reuocatur, quæ vt antea monuimus, apud Ariſto. eſt vnica. De qua facile in eo aſſentior eidem Contareno, quod ſcribit libro eodem, animæ immortalitatem argumentis Ariſtotelicis à naturæ lumine petitis probari poſſe, ſed multa eſſe cum hac connexa quæ vtrinque graues dubitationes pariunt. Has vero non facile explicari poſſe, neque ex Peripatetica doctrina, neque ex legibus naturæ. Quales certe ſunt quas antea attigimus, An anima hęc eſſet ante corpus: aut quid tum ageret. In quibus idcirco idem Ariſto. nonnunquā hęſiſſe videtur: nec habuiſſe omnino definitum quod ſtatueret. Hoc vero in ipſius hominis diſſolutione, quæ in morte contingit, obſeruandum eſt, ſicut portiones elementorum quæ aſſumptæ ſunt ad corporis coagmentationem, redeunt ad ea ipſa elementa à quibus acceptæ (quod etiam antea ex Platone dictum eſt) ſic mentem à Deo datam ad Deum redite: ad quem etiam in vita hac contemplando aſpirat: imo & eius quaſi colloquio ad aliquod tempus fruitur, cum à corpore rapitur. Quod non modo Platonicis familiare eſt, ſed & ab Ariſt. ſignificatum videtur cap. 7. Metaph. 12. cum dixit, talem eſſe in Deo perpetuam vitam ipſa contemplatione iucundiſſimam, qualis in nobis aliquando ad breuiſſimum tempus eſt. Hanc vero cōditionem animi cum è corpore exceſſerit minus apertè expoſitam ab Ariſto. naturæ genio, minus mirabitur, qui animaduertet attentéque conſiderabit noſtros etiam Theologos qui ſuperiore lumine illuſtrantur, in eadem explicanda nonnunquam maximè laborare. De qua ab ipſo Gregorio Nyſſeno lib. de anima & reſurrectione, ea ſcribuntur quæ neſcio an cæteri facile ſint conceſſuri. Nempe corpore diſſoluto in elemēta, animam adhuc ſingulis horum partibus adeſſe. Nihil enim impedit, inquit, eam quin æqualiter corporis adſit elementis, tum per concurſum contemperatis, tum per diſcuſſionem, diſtractionē, refuſionem atque diſiunctionem reſolutis. Imo ſic etiam eſſe intelligendū quod de inferis à veteribus philoſophis, & ſacris ſcriptoribus dictum eſt, animas ſcilicet circa terram in quam corpora reſoluta ſunt, errare: vel potius eius quaſi hoſpitio excipi, tanquam domicilio his familiari, & ex ſuperiore vita accommodato.

4 Scribit Franciſcus Picus Mirandula cap. 14. lib. 1. de vanitate doctrinæ Gentium, Xenocratem & Speuſippum exiſtimauiſſe animam ſentientem immortalem: Numenium autem & Plotinum etiam ei quæ in plantis eſt, immortalitatem tribuiſſe. Quod collectum videtur ex huius libro de animæ immortalitate cap. 14. Quæritur etiam, inquit Plotinus, de anima reliquorum animalium. Et

profecto quæcunque inter eas tales ſunt, vt à ſuperioribus degeneráтes, vſque ad brutorum corpora ſint prolapſæ: hæ quóque neceſſariò ſunt immortales. Si autem eſt alia quædam ſpecies, oportet hanc inſuper non aliunde pendere quàm à natura viuente: quippe cum ipſa anima animalibus vitæ ſit cauſa. Similiter & Plantarum animam ſe oportet habere. Omnes enim ab eodem principio proceſſerunt, propriam habentes vitam. Atque hæ quóque ſunt incorporeæ indiuiſibilésque & eſſentiæ. Similis locus eſt vel etiam apertior de anima plantarum, capite vltimo lib.13. de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios. Si quis inquirat, inquit, an anima plantæ exciſis radicibus ſeparata intereat, dicendum eſt hanc redire ad propriam regionem quã habet in mundo intelligibili à qua nunquam poſtea recedit. Quemadmodum & cum interit quædam anima ſentiens in bellua, illa ad eundem mundum aſcendit. Si quidem intellectus ad animas recipiendas comparatus eſt: à quo hæ poſtea nunquam diſcedunt. Alioqui anima nuſquam eſſet. Neque verò Platonici animam ſentientẽ mortalem dicere poſſe videntur, ſi cum magiſtro admittunt eam quæ prius fuit in humano corpore, in vita altera nouum belluæ corpus ingredi, in eóque purgari. De quo antea diſputatum eſt cap.13.lib. huius. Quanquam hoc dubitationem affert, quod facultates duæ ex Platonis ſententia in Corde & Iecore ſedem habentes, nobis cum ipſis belluis communes in Timæo mortales eſſe dicuntur. Dij minores, inquit, ſuum parentem imitati principiũmq; animæ immortale ſuſcipientes, animam ipſam mortali corpore clauſerunt, totũque corpus animæ quaſi vehiculum ſubdidere, atque in eo aliã animæ partem mortalem fabricauerunt: quæ grauibus neceſſariiſq; perturbationibus afficeretur. Quem locum ſequutus Plutarchus lib.de Placitis, dixit apud Platonem ſolam animam rationalem eſſe immortalem, alteram vero mortalem. Niſi forte anima ſentiens ab illis duabus partibus, vel facultatibus, quarum vna in corde, altera in iecore ſedem habere dicitur, etiam diſtincta eſt & in alia corporis parte, nempe in cerebro, ſita, hæcque ſola immortalis: quæ in humano corpore ratiocinatur & intelligit, belluæ vero corpus ad purgationem ingreſſa, ſentiendi tantum facultatem retinet. Porphirius tamen lib.3. de abſtinentia ab eſu carnium, dicere audet omnem animã ſenſibus & memoria præditam, eſſe rationalem habereq; rationem & orationẽ tum interiorem, tum exteriorem, qua inter ſe belluæ colloquantur, etſi à nobis non intelligantur. Addit etiam ſi credendum eſt antiquis, nõnullos ſermonem belluarum intellexiſſe, vt apud veteres Melampũ & Tireſiam & nuper Apolloniũ Thianeum. Quod in huius vita teſtatur quoque Philoſtratus. Alia eſt Beſſarionis Cardinalis ſententia. Hic enim cap.7.lib 2.negat animam humanã cum corpore belluæ ita poſſe coniungi, vt huius forma efficiatur: ſed illam alienum corpus ſubire aut inſinuarique ſpiritu imaginario bruti, atque ita coercitã, plecti & pœnam pendere ſcelerum: nec vllum opus ſuum exercere poſſe inſtrumentis eius animalis in quod detruſa eſt, donec longo temporis curriculo purificata, ad cæleſtem demum redeat ſedem. Deinde de hac quæſtione propoſita, Georgio Trapezuntio pro Platone ita reſpõder. Etſi Plato eodem nomine tam bruti quàm hominis animam ſæpenumero vocet, inquit, de hominis tamen vniuoce, de bruti anima æquiuoce loquitur. Nec animas dici brutorum cenſet, ſed vitas quaſdam & ſimulachra animarum. Animæ autem triplex genus eſſe conſtituit, Cæleſte, Geniale, Humanum. Primo generi omnium rerum ſcientiam tribuit, quod in cæleſtibus locat: ſecundo opinionẽ rectam, quod in Geniis (demones enim hoc nomine latini vocant) tertio generi ancipitẽ opinionem, quæ partim rectè, partim non recte habetur, aſſignat, hocque hominibus præſcribit. Atque hactenus nomen

animæ in propria ſignificatione diſtribuit. Brutorum vero animam vitam quandam appellat & metaphoricè animam. Quare cum omnem animã immortalem eſſe affirmat, nequaquàm de brutis intelligit. Et certe Plato ipſe in Timæo indicare videtur affectiones ſiue functiones ſenſuum cum corpore eſſe coniunctas & ab hoc inſeparabiles. Principio, inquit, ſenſum his quæ dicta ſunt adeſſe ſemper oportet. Carnis vero & eorum quæ ad carnem pertinent generationem, animæ quoque quantum mortale eſt, nondum declarauimus. Sunt enim hæc à paſſionibus quæcunque cum ſenſu ſunt, minimè ſeparata & illę ſine his exponi ſufficienter non poſſunt, ſimul vero expleri ferme nequeant. Ariſto. cap. 12. lib. 2. de Animi, eius partis qua ſentimus, diuinitatem quandam in eo agnoſcit quod rerum ſub ſenſum cadentium ſpecies & formas ſine materia accipit: ſeparabilem tamen eſſe negat, quia huius actio cum corpore neceſſariò communicat.

5 Marſilius Ficinus locum hunc explicans, referre videtur ad definitum numerum animorum humanorum: quem antea diximus apud Platonem aſtris eſſe parem. At fortaſſe melius hoc intelligetur de numero in cuiuſque hominis vita fatis definito, quo animus cum corpore debet cōiungi: aut de reuolutionibus quibus idem animus per varia corpora iactatus, tandem redit in cæleſtem originē. Vt qui nondum expletis numeris eiuſmodi, vitæ huius tedio animum corporis carcere liberare vult: is cum Deo Gygantum more pugnare dicatur. Sic enim ex Pythagora Cicero ſcribit in Catone, non eſſe de ſtatione vitæ decedendum iniuſſu imperatoris, id eſt Dei. Quod etiam pluribus explicat Socrates in Phædone. Sed ad hunc locum magis accommodatum videtur quod ex Plotino ſcribit Macrobius capite 13. lib. 1. in Somnium Scipionis. Conſtat numerorum certam conſtitutamque rationem, inquit, animas ſociare corporibus. Hi numeri dum ſuperſunt, perſeuerat corpus animari: Cum verò deficiunt, mox arcana illa vis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſt quod fatum & fatalia vitæ tempora vocamus. Anima ergo non deficit: quippe immortalis & perpetua eſt, ſed impletis numeris corpus fatiſcit. Nec anima laſſatur animãdo: ſed officium ſuum deſerit corpus, cum iam non poſſit animari. Hinc illud eſt doctiſſimi vatis (locus autem eſt apud Virg. Aeneid. 6.)

-explebo numerum reddárque tenebris.

Sentit idem Mercurius Triſmegiſtus cap. 10. Aſclepij, Mors efficitur, inquit, diſſolutione corporis labore defeſſi, & numeri completi quo corporis membra in vnam machinam ad vſus vitales aptantur. Moritur enim corpus quando hominis vitalia ferre poſſe deſtiterit.

6 Hinc exiſtit inter animam & corpus naturæ quædam Sympathia, quam vt phyſiognomiæ fundamentum ſic explicat Ariſt. initio libri de phyſiognomicis. Quod mores animæ corpora ipſa ſequantur, inquit, quodque à motionibus corporum poſſint affectionem accipere, id valde perſpicuum eſt, cum in temulentia, tum vel maximè in ſiniſtra corporis valetudine. Impenſè ſi quidem immutari videntur ingenia à corporis affectionibus. Similiter etiam è conuerſo ipſius animæ affectibus conſortij lege compati corpus videtur: vt in amoribus & timoribus. ſimiliter in triſtitia & voluptate, manifeſtè videre licet. Ad hæc etiam, vel in iis quæ in dies natura fiunt, quis obſecro facillimè non cognoſcat eo conſortio ac neceſſitudine corpus & animam colligari, vt plurimas affectiones alternata viciſſitudine ac ſibi mutuo progignant? Nullum enim animal tali conditione productum eſt vt ſpeciem quidem vnius, ingenium autem alterius animalis ſortiatur, ſed ſemper eiuſdem & corpus & animam repræſentat. Atque ideo vt tale corpus talis affectio ſequatur eſt neceſſa-

neceſſarium. Quanquam de iſta coniunctione animæ cum corpore, aliter quam hoc loco Alcinous, multis locis Plato philoſophari videtur. Nonnunquam enim corpus illius carcerem appellat, vt in Phędone, quo ſignificet in eo quiddam eſſe huius diuinitati motibúſque contrarium. Atque in Phędro ſcribit eandem rupitalis contra ſuam naturam in corpus precipitem cadere. Quomodo igitur inter animam & corpus talis cognatio eſſe dicetur, qualis inter ignem & bitumen: cum in bitumine quaſi in oleo, vt Plinius ſcribit cap. 15. lib. 35. ignis familiariter foueatur, animæ vero propriis motibus in corpore ſecundum Platonem contraria omnia eſſe videantur? Plotinus lib. de animæ deſcenſu in corpora, cap. 7. hoc ita explicat. Cum natura duplex ſit, inquit, vna intelligibilis, altera ſenſibilis: ſatius eſt animæ in ipſa intelligibili viuere, neceſſarium tamen eſt eam, vt media eſt inter illas duas naturas, ſenſibilem quoque naturam participare. Neque grauiter ferre debet ſi non eſt omnino ipſum bonum. Quippe cum medium in rebus obtineat ordinem, & diuinæ quidem ſortis ſit particeps: in poſtremo autem gradu intelligibilis naturæ poſita, velut affinis naturæ ſenſibili, ſic naturaliter inſtituta vt de ſuis aliquid exhibeat, recipiat quoque hinc nonnihil, niſi propria integritate ſeruata gubernet. Sed affectu ſtudióque plurimo naturæ inferioris, ingrediatur interna: neque cum tota anima, tota permaneat. Ex quibus verbis intelligi poteſt ſecundum eam functionem in qua cum corpore non communicat, in hoc eſſe tanquam in carcere: in reliquis vero naturali eius cupiditate teneri, in eodémque vt flammam in oleo foueri. Sic enim idem ait cap. 8. lib. eiuſdem, in anima noſtra aliquid eſſe inferius quod ad corpus demittitur, aliud vero ſuperius, quod ſuapte natura ad primam mẽtem erigitur. Atque ſpectata illa parte ſuperiore, Ariſto. dixit cap. 1. lib. 1. de Partibus animalium, non eſſe phyſici de omni anima diſputare. Quoniam quædam huius pars natura non eſt. Idémque in inferiore animæ parte neceſſariam exiſtimauit cum corpore organico coniunctionem: de qua ſic ſcribit cap. 3. lib. 1. de Anima, Animæ & corporis ſocietas & coniunctio. inquit, facit vt anima agat, corpus accipiat atque patiatur: & hoc moueatur, illa moueat. Quorum nihil in iis quæ caſu occurrũt aliud alij conuenit. Ideóque eodem loco Platonicos repręhendit quod hi ſolum exponere conarentur quid nam eſſet anima: de corpore autem, quod illius eſt domicilium & receptaculum, nihil præterea explicarent. Quaſi vero, inquit, fieri poſſit ex Pythagoricis fabulis, vt quæuis anima in id corpus quod occurrerit immigret: cum in ſuo quicque genere permanere videatur. Similiter autem dicunt, vt ſi quis fabrorum artem in tibias ingredi aſſeueret. Vt enim ars inſtrumentis, ſic animus corpore vti debet.

7 Quod in Deo aut in intellectu à corpore ſeparato vis ad agendum impellẽs, aliam appellationem habere dicitur quam in homine, cauſa potiſſimum in eo eſt poſita quod illorum ſimpliciſſima natura ſit ſimpléxque cognoſcendi modus. In hominis autẽ anima partium, vel facultatum magna varietas in hácque pars ſuperior ab inferiore ſaltem cogitatione diſtincta. In quo ipſa vis ad agendum impellens, contra rationem aliquando exultans, reuocat ab honeſtis: Nonnunquam vero eadem rationem ſopitam excitans inuitat ad honeſta. Ex quo Peripatetici iram fortitudinis cotem dicere ſunt auſi. Cauſſa tamen aliqua explicari poteſt per quam etiam in deo gaudium & dolor itémque ira locum habere dicantur. Quanquam enim vt perturbationes ſunt, neque deo ineſſe poſſint, neque intellectui ſeparato (quomodo enim in eis dici fingíve poſſet vlla perturbatio in quibus pars ſuperior ab inferiore nullo modo eſt diſtincta?) tamen cũ ſignificare volumus aliquid naturę eorum conſentaneum, aut contrarium, humana ad illos tranſ-

transferentes eiſdem gaudium ſicut & dolorem, nónunquàm attribuimus, irémque iram, cum indicare volumus deum rebus turpibus valde commoueri háſque auerſari. De intellectu autem à corpore ſeparato quod prius dictum eſt, confirmat Iamblichus libro de Myſteriis Aegyptiorum. Numina nobis ſuperiora, inquit, nihil habent in ſe paſſibile: atque hanc impaſſibilitatem non habent acquiſita virtute, ſed natura. Neque etiam anima quæ eſt vltima diuinorum, paſſibile quicquam habet. Animam dico à corporibus puram: quæ neque etiam tangitur perturbatione voluptatis eius quæ eſt reſtitutio in naturam. Cum ſit vita ſuper naturalis ingenita, neque dolore quopiam diſſoluente, cum ſit extra omne corpus, naturámque circa corpus diuiſam & harmoniam deſcendentem in corpus, ab harmonia animæ principali. Neque enim paſſionibus ſenſum præcedentibus eget. Quoniam neque corpore continetur, neque per inſtrumenta exteriora corpora percipere cogitur. Iam vero cum ſit indiuidua & vniformis eſſentia ſecundum ſe incorporea permanens, cum corpore nihil communicans, nimirum paſſiones diuiſionis, vel alterationis, vel mutationis alicuius nullas admittit. Et de deo eodem libro, quando a benefica cura eorum, inquit, quaſi à lumine ſolis nos diuertimus, in tenebris ſtatim ſumus: diciturque nobis iratus. Placare igitur deorum iram, eſt ad illos ſupplicando redire. Placatio eiuſmodi non affert paſſionem deo: imo & animam à prioribus liberat paſſionibus. Dij demonéſque diuini ſuppliciter adorati cultíque mala multa repellunt, quæ alioqui naturaliter euenirent. Aliter de deo ſentit Lactantius cap. 16. lib. de Ira Dei. Vult enim affectus quoſdam eſſe toto genere vitioſos, vt libidinem, timorem, auaritiam, mœrorem, inuidiam, qui in Deum nullo modo cadunt: alios autem virtutis eſſe, vt iram in malos, charitatem in bonos, miſerationem in afflictos, qui, inquit, niſi Deo ineſſe dicantur, humana vita turbabitur, atque ad tantam confuſionem deueniet ſtatus rerum, vt contemptis ſuperatíſque legibus, ſola regnet audacia: vt nemo denique tutus eſſe poſſit, niſi qui viribus præualeat. Et capit. 17. qualis hæc ira ſit, contra definitiones à veteribus aſſignatas ita diſputat. Neceſſe eſt bono ac iuſto diſplicere quæ praua ſunt, inquit, & cui malum diſplicet, moueri, cum id fieri videat. Ergo ſurgimus ad vindictam, non quia læſi ſumus, ſed vt diſciplina ſeruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. Hæc eſt ira iuſta, quę ſicut in homine neceſſaria eſt ad prauitatis correctionem: ſic vtique in deo, à quo ad hominem peruenit exemplum. Nam ſicuti nos poteſtati noſtræ ſubiectos coercere debemus: ita etiam peccata vniuerſorum Deus coercere debet. Quod vt faciat, iraſcatur neceſſe eſt. Quia naturale eſt boni ad alterius peccatum moueri & incitari. Ergo definire debuerunt, Ira eſt motus animi ad coercenda peccata inſurgentis. Ira autem quam poſſumus vel furorem, vel iracundiam nominare, hæc ne in homine quidem debet eſſe, quia tota vitioſa eſt. Ira vero quæ ad correctionem vitiorum pertinet, nec homini adimi debet, nec deo poteſt: quia vtilis eſt rebus humanis & neceſſaria. Cum vero hoc loco Alcinous addit vim conciliandi alióſque familiaritate deuinciendi, itémque alteram quæ ad agendum impellit, fuiſſe prius in animo quam hic cum corpore coniungeretur, iam vero in ipſo corpore permutari priorémque vim in corpore concupiſcibilem, poſteriorem iraſcibilem nominari: indicare videtur id de quo antea dubitatum eſt, nempe hoc ipſum quo iraſcimur & concupiſcimus, ſecundum ſuam ſubſtantiam non interire, ſed fuiſſe ante corpus: manerèque adhuc in animo cum exceſſit è corpore, ſed in concupiſcendi iraſcendique modo, communicationem quan-

dam habere cum corpore, quam non niſi in corpore retinet: ideóque duo hæc ſecundum eiuſmodi rationem ſpectata, ſimul cum corpore dicuntur interire. Sicut Platonicis fortaſſe re ipſa, & ſecundum ſubſtantiam eadem eſt anima qua ſentimus & intelligimus, ſed in corpore ſentiendi modus eſt omnino corporeus: modus autem intelligendi in corpore, quia aliquid habet cum corpore coniunctum, nempe id ipſum in quo à phantaſia adiuuatur, aliud ſibi proprium in quo potius corpore impeditur, idcirco prius quod ad intellectum patibilem antea dicebatur pertinere, etiam interit ſimul cum corpore: poſterius quod proprium eſt intellectus agentis, ſolum manet in animo ſeparato.

De Fato

De Fato ita diſſerit ex Platonicis, vt eo poſito retinere conetur noſtram in agendo libertatem: deinde facultatem ab actu diſtinguit, vt ipſis contingentibus quæſtio de fato accommodetur.

Caput 19.

1 De fato talia quædam illi placent. 2 Omnia quidem in fato eſſe ait: Non omnia tamen fato eſſe definita. 3 Fatum enim inſtar legis nequaquã dicit, hic illa faciet, ille vero hæc patietur (hoc enim in infinitum abiret, cum infiniti ſint qui naſcuntur, & infinita quæ his accidunt: Periret *quoque quod in nobis ſitum eſſe dicitur, omnéſque laudes & vituperationes, quæque his proxima ſunt, tollerentur) ſed quod ſi quis animus vitam eiuſmodi delegerit, atque talia fecerit, hæc illum conſequentur. 4 Liber ergo animus eſt, atque in eius poteſtate ſitum illa agere, vel non agere: nec ad ea vlla neceßitate cogitur. Quod autem in illo ordine ſequitur, id fato perficietur. Veluti ex eo quod Paris Helenam rapiet (quod quidem illi erat liberum) conſequens erit vt Græci pro Helena aduerſus Troianos bellum gerant. 5 Sic quoque & quod Apollo ipſi Laio prædixit, Si genueris filium, natus ipſe te perimet, in connexione continentur & Laius & filij procreatio. At quod ex iis eſt conſequens, id fato definitum. 6 Eius autem quod fieri poſſe dicitur, natura inter verũ & falſum media incidit, eaq; ex ſe indefinita: in qua tanquam vehiculo fertur id quod in nobis ſitum eſt. Quod cũ nobis deligẽtib⁹ factũ fuerit, verũ aut falſum erit. Quod autem facultate eſt, ab eo differt quod ſecũdum habitum, & quod ſecundum functionem muneris dicitur. Quod*

enim eſt facultate id aptitudinem quandã declarat in eo in quo habitus nondum conformatus. Quemadmodũ puer facultate grãmaticus & tibicen & faber appellabitur. Tum vero in habitu vnius horum, aut duorum, aut trium erit, cum didicerit, iſtorúmque habitum ſibi conformauerit. In actu vero erit & muneris functione, cum in operando, illo habito conformato dirigetur. At quod poßibile dicitur, nihil horum eſt. Indeterminatum autẽ eſt quod in noſtra poteſtate ſitum, in vtrámque partem pari momento propenſum, modò verum eſt, modò falſum.

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap.19.

1 Ab interprete Marſilio Ficino neſcio qua ratione, Alcinoi ordo hoc loco, & reliqua parte libri huius valde perturbatus eſt. Si quidem ille his quæ proximè dicta ſunt de animi immortalitate, abſoluit eam philoſophiæ partem quæ naturæ vniuerſæ explicationem cõtinet. Deinde ſubiicit tria capita, quibus nonnulla explicantur quæ ad vitam & mores pertinent. Ea vero ſunt in noſtra interpretatione, 22.23.& 24. Poſtea aggreditur quæſtionem de fato & libero arbitrio: cuius explicatio ab illo concluſa eſt cap.29. Neſcio an non hoc nomine quod hæc ſolum ad philoſophiam moralem referenda videretur, eiúſque prima fundamenta in ſe cótinere. Atqui eo capite quod apud Ficinũ eſt 30. hic verò 20. manifeſtum eſt exordium diſputationis de morib⁹: quam parum aptè apud eundẽ Ficinum tria alia capita antecedunt nẽpe 26. de virtutibus & vitiis horumq́; diſtinctionibus: 27. de virtutibus & vitiis, quo modo voluntaria, vel inuoluntaria dici poſſint: & 28. de iniuſtitia & de affectuum diſtinctione. Quæſtio vero de fato, quæ ab eodẽ tractatur cap.29. id continet ſine quo ordo vniuerſi (de quo in ſecunda huius libri parte erat differendum) non poterat cõmode explicari: & maxime coniuncta videbatur cũ quæſtione de animi natura & immortalitate. Nec tamen verum eſt quod ſcribit Cõradus Geſnerus in ſua Bibliotheca, tria illa capita quæ apud Marſilium Ficinũ ſunt 26.27.& 28. in noſtra vero interpretatione 22.23.& 24. in græco contextu deſiderari & à Ficino eſſe adiecta. Tranſpoſita enim tantũ ſunt & à nobis ex græco contextu ſuo loco repoſita. Sicut diſputatio de amicitia, quæ in græco cõtextu præponitur definitioni & diuiſioni affectuum explicatæ cap.24. interpretationis noſtræ, à nobis poſtpoſita eſt & in cap.25. reiecta. Vt hæc ſcilicet viam pararet ad ſermonẽ de republica, qui cap.26. cõtinetur. In quibus omnibus conſilium noſtrum circa diſtinctionem contextus, Logodedalus probauit: nec tantum in ſua interpretatione ſequutus eſt, ſed ad græcũ contextum retulit.

DE FATO, AN SIT,

VEL QVOMODO SIT, diſputatio.

Quæ digreßio eſt vndecima.

De Fato quatuor hæc ſuo ordine nobis inquirenda ſunt, An ſit: In quo ſit: Quænam fato ſubſint: & vtrum hoc ineuitabile. Deinde in his Platonis & Ariſtotelis ſententiæ inter ſe conferendæ. Fatum nonnulli vno modo dici arbitrantes, ſolúmque poni in virtute corporum cœleſtium in hæc inferiora influente, & in aſtrorum, quorum in natiuitatibus ratio haberi ſolet, vario concurſu atque aſpectu, vel etiam oppoſitione, non tantum noſtra corpora afficiente, ſed vt talis fati aſſertores dicunt, animorum moribus neceſſitatem afferente, fatum omnino eſſe negant. Quod quãquam hæc variam animis noſtris propenſionem afferre poſſint, nequaquam tamẽ neceſſitatem, quam fati nomine ab illis putant ſignificari. Etenim in iis aſtrorum virtutibus, harúmque coniunctione, cum his inferioribus naturæ contagio valet, vt Cicero ſcribit libro de fato, quam ego non tollo: ſed vis eſt nulla fatalis: id eſt nulla ineuitabilis neceſſitas, quã fato ſignificari vulgò credunt. Sícque D. Gregorius in Homilia Epiphaniæ, Abſit, inquit, à cordibus fidelium, vt fatum aliquid eſſe dicant. Atque etiam iſto modo Euſebius cap. 2. libr. 3. de Euangelica præparatione, ſcribit Aegyptios exiſtimauiſſe omnia vinculo quodam indiſſolubili à motu ſtellarum neceſſariò pendere: imò apud eoſdem ſtellas Deos eſſe, & fatorum dominas appellari, quas idcirco factis ſimulachris, & vario cultu ſibi propitias reddere conabantur. Contra quam opinionem idem varias rationes ex Origine colligit, cap. 9. lib. 6. At ſi fatum nihil aliud eſſe intelligitur, quàm Dei voluntas, vel dictum, vel placitum, hoc certè in humana vita quodammodo agnoſcimus, cùm prędeſtinationem & reprobationem in noſtra religione admittimus: & cùm in iis

quæ nobis maximè libera eſſe videntur, dicere ſolemus nos hoc vel illud eſſe facturos ſi Deo placuerit. Sed cauendum eſt ne propter huius nominis multiplicem ſignificationem, in eo fati nomine quiſquã offendatur. Scitum enim eſt quod ſcribit D. Auguſtinus libro quinto de Dei ciuitate, Si propterea quiſquam, inquit, res humanas fato tribuit, quòd ipſam Dei voluntatem, vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, & linguam corrigat. Veteres autem, quia in naturalium cauſarum neceſſaria connexione fatum poſuerunt, idcirco prout varia vniuerſæ naturæ principia vſurpauerunt, ita de fatali neceſſitate diuerſas ſententias ſunt ſecuti. Nam, vt inquit Plotinus, capite ſecundo libri de Fato, cùm Philoſophi in propinquis cauſis quieſcere nollent, quicunque principia corporea poſuerunt (veluti atomos) eorum motu, impulſibus & complicationibus mutuis, ſingula facientes, dixerunt ea conditione fieri, atque ſe habere ſingula quæ illa principia coëunt, faciúntque atque patiuntur: noſtros quoque impetus affectionéſque tales eſſe, quales illa faciunt. Hi ergo neceſſitatem hanc in principiis, & in iis quæ ſunt ab illis, paſſim rebus inducunt: & quæcunque alia quis corpora eſſe principia dicit, ab eíſque omnia fieri, is nimirum neceſſitati cuidam in his fundatæ, ſeruire omnia putat. Alij, inquit idem Plotinus, ad ipſum vniuerſi principium aſcendentes, ab ipſo cuncta deducunt. Atque cauſam hanc primam per omnia ſe diffundere, neque mouere ſolùm, verumetiam ſingula facere arbitrantur: quam quidem & fatum vocant. Fatum exiſtimantes cauſam potiſſimam cuncta mouentem: non modò cætera quotcunque fiunt, ſed cogitationes quoque noſtras ex ipſius motionibus proficiſci. Non aliter quàm in animali partes ſingulæ mouentur, nõ quidem à ſeipſis, ſed ab eo quod in quolibet animali obtinet principatum. Alij præterea totius mundi circuitum omnia complectentem, motúque ſuo ſingula facientem, atque habitibus configurationibúſque ſtellarum, tam errantium, quàm non errantium, mutuis, fatum indicant: & prædictionibus per cœleſtia factis, freti, ſingula inde fieri arbitrantur. Poſſet inſuper aliquis alia quadam ratione deſcribere fatum, dicens id eſſe complexionem mutuam cauſarum, ſeriémque connexam deſuper emanantem, per quam poſteriora ſemper prioribus obſecundent, atque hæc ipſa poſteriora in præcedentia reflectantur: vt pote quæ per ipſa fiant, & abſque ipſis effici nequeant. In quo Plotini loco de Fato, variæ opiniones notari poſſunt, ſed in iis vna celeberrima de virtute ab aſtris in nos influente, quæ futuræ vitæ noſtræ curſum regere dicatur: nec ſolùm noſtra corpora, ſed etiam animos variè afficere. Quæ opinio non modò veteres pleroſque exercuit, ſed de recentioribus nimium multos occupauit, &

in ea rapuit, quibus neſcio an quicquam in religione Chriſtiana fingi poſſit capitalius. Quid enim? quod Hieronymus Cardanus commentatio ſuo in librum ſecundum Ptolemæi, de iudiciis aſtrorum, Chriſti geneſim ex Aſtrologiæ legibus aggredi audet, ex hácque docere conatur, in illo (in quo omnino omnia aſtris ſuperiora extiterũt) ea quæ nos veneramur & colimus, quæque omnes naturæ leges excedere piè meritóque credimus, ex virtute aſtrorum in eundem eſſe deriuata? Nimia profectò hæc in philoſophãdo licentia, & digna quę ſeueriſſima lege coërceatur. Quare ego contra hæc magnã gratiã habeo Marſilio Ficino, & Ioanni Pico Mirandulæ, qui patrum noſtrorum memoria, quanquam in aſtrorum iudiciis atque peritia exercitatiſſimi (hoc enim eorum ſcripta teſtantur) ſemper tamẽ conati ſunt ineuitabile fatum hoc in aſtrorum virtute ab aliis poſitum, euellere, noſtríſque perſuadere in eo nihil eſſe, quod cum religione bene conſentiat. Ad quam rem attentè conſiderari poſtulo, quæ à Marſilio piè ſcripta ſunt, in concione de ſtella Magorum, cuius ductu peruenerũt ad Chriſtum. Ad idémque vehementer expeto librum eum quẽ de quæſtione hac à ſe ſcriptum, idem meminit in epiſtola quadam libri quarti. Compono, inquit, librum de prouidentia Dei, & humani arbitrij libertate, in quo agitur contra aſtrorum neceſſitátem fatúmque Aſtrologorum. At verò dixerit fortè quiſpiam, fatui eſſe contrà inexpugnabile fatum velle pugnare. Ego verò, inquit, reſpondeo tam facilè poſſe hoc impugnari, vt quando quiſpiam impugnare voluerit, tunc primùm eo ipſo quod vult, expugnet. Nempe cœleſtium ſphærarum motus, nunquam altius mentem attollere poteſt, quàm ad ſphæras. Nunc verò qui diſputat contra illas, eas iam tranſcendiſſe videtur: atque ad ipſum Deum, liberúmque voluntatis arbitrium acceſſiſſe. Et eodem libro in alia epiſtola ad Franciſcum Hyppolitum, Qui ſingula, inquit, neceſſariò fieri à ſtellis affirmant, tribus potiſſimum pernicioſis erroribus, & inuoluuntur ipſi, & vulgus inuoluunt. Nam ſummo & omnipotenti Deo, quantum in eis eſt, propriam rerum auferunt prouidentiam, abſolutúmque totius mundi imperium. Angelis verò qui ita apud illos cœleſtia mouent, vt omnia inde hominum ſcelera, omnia mala bonis, omnia bona malis proueniant, iuſtitiam adimunt. Hominibus denique qui non minus quàm beſtiæ, vt illis videtur, huc & illuc impelluntur, auferunt libertatem, omníſque priuant tranquillitate. Ioannes Picus Mirandula in eodem argumento ſe exercuit, capite quarto, libri quarti contra Aſtrologos, cuius opinio paulò poſt commodius conſiderabitur. Nunc verò quæ fato ſubſint, & verum hæc vitari nullo modo poſſint, videamus. Si fatum in corporis prin-

cipiis ponitur, vt à Democrito in atomorum concurſione, aut à Chaldæis, ſicut modò dictum eſt, in virtute ab aſtris influente, certum eſt, ſi verè iudicare volumus, non omnia fatali neceſſitate teneri. Quoniam illa nullam vim habere poſſunt in ea quę corporis omnino ſunt expertia: animis autem in vita hac cum corporibus cōiunctis, propēſionem quidem afferre poſſunt, ſed nequaquam neceſſitatem. Animi enim in vitia propenſio varia, vt Cicero ſcribit libro de Fato, ex naturalibus cauſis naſci poteſt: extirpari autem & funditus tolli, ita vt is ipſe qui ad ea vitia propenſus fuerit, à tantis vitiis auocetur, non eſt poſitum in naturalibus cauſis, ſed in voluntate, ſtudio, diſciplina. Idque eſt quod Plotinus dicere voluit, cap. 8. lib. de Fato, animam eſſe ſupra fatum, in fato, ſub fato. Si anima, inquit Marſilius, in illud Plotini caput, omnino extra corpus ſit, ſimiliter eſt extra fatum. Si ſit in corpore, quatenus indulget corpori naturaliter patienti ſub fato, ipſa quoque eatenus in fato patitur. Sin autem pro viribus ſe à corpore ſegregat, ſolámque huic vim accommodat vegetalem, in fato duntaxat computatur vt agens, agit tamen pro conditione fortunæ. Et nōnulla quidem ipſa vel naturali facultate permutat, vel arte quadam emendat & corrigit, vel magnanimitate facillimè tollerat. Quod autem anima eatenus fatum ſubeat, quatenus ſe immergit in corpus, oſtendit Timæus dicens, animas tunc primùm didiciſſe fatales leges, cùm ſunt coniunctæ vehiculis. Hinc enim fati trahuntur exordia. Sed interea quòd libero motu & fatum adeant, & deinceps quandoque ſe ſoluere poſſint, declarat quod ait Plato & in Timæo, & 10. de Republ. Deum docuiſſe animas tum fatales leges, tum rationem iuris diuini, pariter & humani, vt extra culpam Deus exiſteret: & addit, virtutem rationémque liberam eſſe. Si verò fatum ſtatuitur in Dei prouidentia, hoc certè modo non tantum vniuerſa (quod hic Alcinous ait) ſed & ſingula, fato quodammodo ſubſunt. Nempe quatenus omnia Dei cognitione ſuo modo continentur, eiuſdémque voluntate reguntur. Quoniam etiam peccata, vt ſcribit Origenes in Geneſin, quāquam ab eius voluntate non proficiſcantur (quod quidam impiè affirmant) tamen ſine eius aliqua prouidentia non ſunt, per hancque ex eiſdem certa quædam commoda eliciuntur, & ad aliquam naturæ vniuerſæ commoditatem nonnunquam referuntur. Sed hoc difficilius eſt, an quæ iſto modo in fato ſunt, & diuina prouidentia continentur, nulla ratione mutari poſſint. De quo non eodem modo, nec ſine diſtinctione, in ipſius fati multiplici ſignificatione reſpondendum. Nam ſi hoc in Dei prouidentia præſcientiáque ponimus, ſine errore dici illud poteſt, quod pluribus explicatum eſt ab eodem Marſilio Ficino, Dei eſſentiæ non minus opponi malum, quàm rerum contingentiam.

gentiam. Itaque hunc vt malum nonnunquam permittit, ſic quoque permittere contingentiam. Atque ſicut malum cùm accidit, ille ſua infinitate hoc reuocat ad aliquod bonum: ſic ipſum contingens eundem quodam modo in neceſſarium redigere. Quoniam quod dum erat futurum, poterat contingere vt foret, & non foret, idem cùm iã eſt, neceſſarium eſt exiſtere: & cùm præteriit, neceſſarium eſt præteriiſſe. Quomodo etiam ex Ariſtotelis doctrina dicere ſolemus: omne quod eſt, quando eſt, eſſe neceſſarium vt ſit: & hoc ſolo Deum carere, quia quod factum eſt, infectum reddere non poteſt. D. Auguſtinus cap. 9. lib. 5. de Dei ciuitate, nobis author eſt Ciceronem in Deo admittere noluiſſe, eorum quæ ad ſingulas actiones noſtras pertinent definitam præſcientiam. Quod vereretur ne hac poſita, nobis noſtræ voluntatis & arbitrij libertas ad futura contingentia, adimeretur. In quo, inquit, non eo errabat quod actionum noſtrarum liberum principium vellet retinere, ſed quod arbitraretur Dei præſcientiam ſic eſſe noſtrarum actionum cauſam, vt in eaſdem ineuitabilem neceſſitatem inducat, nobíſque noſtram in eligendo libertatem adimat. Itaque etiam ſi Deus non modò res vniuerſas, ſed & ſingulas, etiam futuras, quæ ad noſtras actiones pertinent, præuidere, præſciréque dicatur, quatenus hæ in ſuis cauſis continentur, illíque præſentes ſunt, non tamen ad illas omnes ſe habet eodem modo. Nam de illis quaſdam præuidet, & definitè vult, quæ immutabiles ſunt, quia eiuſdem definita voluntas omnino immutabilis. In aliis præuidet quidem futurum vt hoc vel illo modo, voluntate noſtra, & arbitrij libertate vtamur, quia futura omnia eidem ſunt præſentia: neque tamen hoc vel illud determinarè vult, ſed noſtræ libertati relinquit. Quam ſi ſua gratia adiuuat, in meliorem partem & ad virtutem dirigit: ſin verò eiuſdem gratia deſtituimur, vel quia ad nos ipſi hanc non allicimus, vel quia ſua ſponte influentem ſicut debemus non excipimus, tum in deteriorem partem, in omnéque flagitij genus nos ipſi ruimus. Ex quo rectè factorum ille nobiſcum, vel in nobis cauſa eſſe dicitur: peccata autem nos ipſi ſoli committimus, horúmque cauſa nulla ex parte ad eum referenda. De quo melius Plato lib. 2. de Republ. quam plerique de recentioribus qui ſe Chriſtianos profitentur, videtur eſſe philoſophatus. Nam cum optimum, imò qui ſua eſſentia pura eſt, & immẽſa bonitas, peccati in nobis cauſam dicere, quid aliud eſt, quàm in eundem aliquam cum peccato communicationem inducere? Quę multo magis ab eius natura aliena eſt, quàm ab ignis calore frigus, aut à Solis ſplendore tenebræ. Et tamen vel ſolo naturæ lumine, vel ſola veterum philoſophia duce, facilè intelligimus omnem cauſam neceſſariò quandam habere cum ſuo effectu communicatiónem,

ſine qua neque hunc poteſt omnino producere. Quanquam de propoſita quæſtione, ad fati neceſſitatem pertinente, veteres non eodem modo ſunt loquuti. Nam Poëtæ fatum appellauerunt, totius concilij Deorum quaſi decretum: cui ne ipſi quidem ſinguli Dij poſſent obſiſtere. Sic enim apud illos Thetis non poteſt impedire fata Achillis: neque Iuno Aeneæ. Et Iupiter luget mortem Sarpedonis: quaſi diuturniorem vitam contra fata, illi non potuerit concedere. In quo eorum religionem variis rationibus exagitat Tertullianus in Apologetico contra Gentes. In eandémque ſententiam dictum videtur, quod commemorat Plato libro ſeptimo de Legibus, neceſſitati ne Deos quidem ipſos poſſe obſiſtere: aut quod idem ait in Gorgia, mulieres dicere ſolitas, neminem vitare poſſe fatum. Melior eſt Gregorij Nyſſeni ſententia capite quarto libri de Fato, vbi Platonis opinionem ita corrigit. Quod Dei ordinationem & voluntatem Plato fatum appellat, inquit, & quod fatum prouidentiæ ſupponit, parum certè à diuinis eloquiis diſtat, ſolam prouidentiam omnia diſpenſare dicentibus. At multum differt, ex neceſſitate ſequi fines qui ſunt in nobis affirmans. Nos enim non ſecundum neceſſitatem ſequi ea quæ ſunt prouidentiæ dicimus, ſed contingenter. Nam ſi ſecundum neceſſitatem, primùm quidem rationis pars tollitur. De ſolis enim actionum principiis rationes erunt ſecundum eum, vt meliora eligamus. Poſt electionem autem inanis eſt deinceps ratio, his quæ ſequuntur ex neceſſitate inductis. Nos verò in hoc quoque rationem poſſe determinamus. In prouidentia enim eſſe naufragari nauigantem vel non: neque ex neceſſitate quidem alterum eſſe, ſed contingenter. Non enim ſub neceſſitate eſt Deus: neque voluntatem eius ſeruire neceſſitati fas eſt dicere. Quoniam neceſſitatis eſt conditor. Nam neceſſitatem ſanè impoſuit aſtris, vt ſemper ſecundum idem moueantur: & mare circumterminauit, & vniuerſalibus & generalibus neceſſarium terminum impoſuit. Quem ſi fatum vocare volunt, eò quod vbique & ſemper ſecundum neceſſitatem ſit, vt omnia per ſucceſſionem ſint in generatione & corruptione, nihil curamus. De nominibus enim non velitamur aduerſus eos. Ipſe verò ſuprà omnem neceſſitatem non modò conſiſtit, ſed & dominus & factor eius eſt. Omnipotens enim exiſtens, & ſuapte natura ipſa poteſtas, nihil neque naturæ neceſſitate, neque legis diſpoſitione facit, omnia verò ſunt ei contingentia, etiam neceſſaria. Et vt hoc monſtretur, curſum Solis & Lunæ, qui neceſſitate feruntur, & ſemper vno modo habent, quandoque ſtare fecit: vt oſtendat nihil à ſe ſecundum neceſſitatem fieri, ſed omnia per poteſtatem contingenter. Semel autem talem diem fecit, veluti ſcriptura ſignificauit, vt

ſolùm monſtret, non verò vt diſpoſitionem neceſſarij aſtrorum motus, quam à principio impoſuit, diſſoluat. Ita & quoſdam homines in vita conſeruat, vt Heliam & Enoch mortales exiſtentes, & corruptioni ſubiectos, vt per omnia hæc poteſtatem eius, & non neceſſitate coactam voluntatem intelligamus. Atque hæc quidem ille rectè de Dei poteſtate, liberáque voluntate, quæ ſuperior eſt omni virtute cœleſtium corporum, cauſarúmque naturalium ſuo ordine connexarum. De anima verò noſtra quomodo tali fato ſoluta ſit, vel eidem obnoxia, diſcamus ex Iamblicho libro de Myſteriis Aegyptiorum. Homo, inquit ille, duas animas habet, vt Mercuriales literæ docent. Vna quidem eſt ab intelligibili primo, atque ipſius opificis potentiæ particeps, altera verò ex circuitu cœleſtium nobis indita, in quam & anima ſpeculatrix diuinorum irrepit. Anima igitur à mundis in nos deſcendens, mundorum quoque circuitus ſequitur. Quæ verò ab intelligibili veniens, intelligibiliter adeſt, geneficum circuitum ſupereminet. Atque per hanc à fato ſoluimur, & ad intelligibiles Deos aſcendimus, & religionem habemus ad æterna tendentem. Non igitur putandum eſt, de quo tu dubitabas, omnia inſolubilibus neceſſitatis vinculis, quod fatum nominant, colligari. Habet enim anima principium in ſe proprium, quo ad intelligibile ſe conferat, & diſcedat quidem ab his quæ gignuntur: ad ipſum verò ens accedat, atque diuinum. Gregorius Nyſſenus capite tertio libri de Prouidentia, cùm antea fatum diuinæ prouidentiæ ſubieciſſet, hanc triplicem facit. Prima, inquit, eſt Dei. Conſulit verò hic primo loco propriis, deinde vniuerſis, vt cœleſtibus orbibus & aſtris, omnibúſque rerum generibus, vt ſubſtantiæ, quantitati, qualitati, & aliis talibus, atque formis quæ his ſubiectæ ſunt. Secunda qua conſulitur ſingulis animalibus & plantis, horúmque ortui & interitui, cæteríſque mutationibus. Quam quidem prouidentiam Plato attribuit Diis minoribus, qui per cœli ambitum feruntur: Ariſtoteles verò Soli & Zodiaco circulo. Tertia verò rebus humanis propria eſt: quam Dæmonum eſſe vult, circum ipſam terram viuentium, & humanis actionibus præfectorum. In quibus prouidentiæ gradibus, ſecundus & tertius à primo pendent. Quoniam Deus rerum omnium opifex, & moderator, ſecundos & tertios conſultores inſtituit. Addit Beſſario Cardinalis capite nono libri ſecundi contra Trapezuntium, primæ prouidentiæ vim immutari, aut impediri nullo modo poſſe. Quoniam ſcilicet in hac duo coniuncta ſunt, Dei præſcientia, & eiuſdem determinata voluntas:

quibus quæ definita ſunt, ea nihilo magis quàm ipſe Deus immutari poſſunt. Qualia quæcunque ſunt, eadem abſoluta fatali neceſſitate contineri dici poſſunt: modò ne quis inter Chriſtianos (vt antea ex Diuo Auguſtino dictum eſt) fati nomine offendatur. Quæ verò ad ſecundam & tertiam prouidentiam pertinent, hæc idem ait facilè immutari poſſe, & euitari. Quia in his interueniunt multæ cauſæ, quæ ad vnum effectum determinatæ non ſunt, & interturbari facilè poſſunt. Alij in fato duo ineſſe aiunt, diuinam voluntatem ad hunc effectum determinatam, & ordinem cauſarum intermediarum, harúmque in agendo liberarum & contingentium. Prius immutabile eſſe fatentur, poſterius, mutabile. Síque dictum videtur à Boëtio libro quarto, de Conſolatione philoſophica, fati ſeriem mobilem eſſe, quæ ab immobilis prouidentiæ exordiis proficiſcatur. Fatum, inquit Marſilius in duodecimum de Legibus Platonis, immobilis quædam eſt in anima mundi rerum mobilium diſtinctio: ſed materia in quam agit per inſtrumentum, eſt moles elementorum. In quo videtur communis naturæ ordinem fato ſubiicere, vel fati inſtrumentum in ordinatis naturæ cauſis ponere. Quod ſequutus eſt Geneſius Sepulueda cùm libro primo de Fato, horum duorum comparationem ita concludit. Fatum, inquit, prorſus nihil aliud eſt, quàm ipſa natura, & quod natura fit, fato fieri dicitur. Neque enim homo ex homine, elephantus ex elephanto natura procreatur, fato non item: ſed cùm re fatum & natura conſentiant, ſolo vocabulo diſtrahuntur. Quæ nihil aliud ſunt, quàm primæ cauſæ generationis naturalis ſingulorum efficientes, hoc eſt corpora cœleſtia, & ipſorum rata conſtánſque vertigo. Quanquam hic in maximè varia & multiplici huius vocabuli ſignificatione, nudè nimium & ſimpliciter, ſine vlla diſtinctione, de hac ipſa comparatione pronuntiaſſe videtur: nec omnino fortaſſe ad mentem Theologorum & Philoſophorum, vel ad conſuetudinem eorum qui latinè ſunt loquuti. Eſt enim alia fati ſignificatio Theologica, non in natura tota poſita, ſed à diuino conſilio pendens, in Deíque partim prouidentia, partim præſcientia poſita: quæ eadem cum ipſa natura dici non poteſt: ſed hac longè ſuperior eſt. Atque Cicero fatum ab ipſa natura diſtinxiſſe videtur, cùm dixit Philippica ſecunda, multa poſſe contingere præter naturam, prætérque fatum: ſicut & Virgilius Aeneidos quarto, cùm de Didonis morte violenta ait,

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Vt ſcilicet hoc modo naturale eſſe dicatur, quod pendet ab ordinatis vniuerſæ communíſque naturæ principiis: fatale, quod præter,

& ſupra communes naturæ cauſas, diuina voluntate contingit. Sic enim & Ariſtoteles lib.1. de cælo, quando ſcribit Deum & naturam nihil fruſtra facere, quanquam naturæ opificem, vel certe moderatorem Deum agnoſcat, naturæ tamen attribuit quæ ordinata, Deo vero quæ præter eius ordinem accidunt. Iam verò in hac multiplici & varia huius vocabuli ſignificatione, de fato quid Platoni & Ariſtoteli videatur, inquiramus. Plato in Phædro Adraſtiæ nomine fatum, vel certè diuinam prouidentiam videtur voluiſſe ſignificare. Regula Adraſtiæ, inquit, hæc eſt vt quæcunque anima Deum comitata verorum aliquid inſpexerit, ea vſque ad circuitum alium ſit indemnis: & ſi ſemper hoc facere queat, ſit ſemper illæſa. Atque idcirco Socrates lib.5. de Rep. leges daturus, eiuſdem Adraſtiæ opem implorat: quod in hac prouidentiæ diuinæ ineuitabili neceſſitate ſitum arbitretur legum diuinarum & humanarum principium. Sicut Cicero lib. de legibus, ſcribit ab ipſo Deo legum eſſe capienda exordia. In Timęo vero, ſicut antea notatum eſt, ait Deum animis noua corpora ingredientibus fatales leges præſcribere: ne ex harum ignoratione cõtra peccatũ homines excuſationem quęrant. At idem lib.2. de Rep. cum ad fatum ſingulorum pertinere videretur Homeri fabula de duob⁹ doliis, quæ hic iacere ſcribit in Iouis lumine, quorum vnum quidẽ plenum eſt ſortibus bonis, alterum malis, ex quibus vitæ humanæ conditionem Iupiter ipſe temperare diceretur, hanc ille in ſua ciuitate ferendam eſſe negat, quod ea Deum malorum eſſe cauſam facile tandem hominibus perſuaſura videretur. Quid his faceret, qui cum hodie ſe Chriſtianos profitentur, peccata quantumuis nefanda cum diuina prouidentia conſentire dicere audent? imo ea à diuina prouidentia, vt à cauſa principe per malorum dęmonum atque hominum miniſterium tantùm proficiſci? De quo placet ſuperiorem Platonis locum ad verbum citare: vt eo vel ſolo naturæ lumine inſtructi, diſcamus de Deo magnificentius ſentire & loqui, quàm hi ipſi, qui cum neſcio quam religionis reſtitutionem in integrum polliceantur, huius fundamenta iſtiuſmodi nefanda atque impia ponunt. Non igitur Deus, inquit Plato, cum bonus ſit, omnium cauſa eſt, vt multi dicunt: ſed paucorum quidem in hominibus cauſſa eſt: multorum vero extra cauſam. Multo enim pauciora nobis ſunt bona quàm mala. Et bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus. Malorum autem quamlibet aliam præter Deum cauſam quærere decet. Neque Homeri igitur, neque alterius poëtæ accipiendum eſt peccatum, ſtultè de diis dicentis, in Iouis limine duo iacere dolia plena ſortibus, bonis vnum, malis alterum. Cúmque ex his Iupiter inuicem cõmmixtis impertit alicui, aliâs huic bene, aliâs male eſt. Cui vero ex altero datur, hunc

veſana fames ſuper terras exagitat. Neque vero admittendum eſt Iouem nobis penuarium eſſe bonorũ atque malorum. Quanquã hanc ipſam opinionem Plato potuit eiuſdẽ Homeri teſtimonio etiam refellere: qui Iouem facit reliquos Deos ſic alloquentem.

Quam temere incuſant mortales numina, noſque
Authores faciunt, ſi quid ſenſere malorum:
Cum præter fatum his pariat mens ſtulta dolores.

Idem vero Plato de fatali neceſſitate in naturæ vniuerſitate, ſic ſcribit in Epinomide. Animæ intellectum habentis (de ea autem loquitur quæ eſt Vniuerſi) neceſſitas eſt omnium neceſſitatum maxima. Ducens enim, ſed non ducta gubernat. Quãdo autem anima, quæ res optima eſt, conſilio ſecundum optimum intellectum ſe gerit, tunc ſine peruerſione id quod verè ſecundum intellectum perficitur, neceſſario eueniet: nec adamas ſolidius immobiliúſq; eſſe poterit. Sed tres profecto, Parcæ quod ſinguli Deorum optimo cõſilio deliberarunt, perfectum cõſeruant. Obſcurior eſt de eadem quæſtione ſentẽtia Ariſtotelis. Quem tamẽ Cicero libro de fato, inter eos philoſophos enumerat, qui cenſent omnia fato fieri, fatúmque ipſum vim neceſſitatis habere. Ac mihi quidem videtur, inquit, cum duæ ſententiæ fuiſſent veterum philoſophorum, vna eorum qui cẽſerent omnia ita fato fieri, vt id fatum vim neceſſitatis afferret, in qua ſententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Ariſtoteles fuit: altera eorum, quibus viderentur ſine vllo fato eſſe animorum motus voluntarij, Chryſippus tanquã arbiter honorarius mediũ ferire voluiſſe, ſed applicat ſe ad eos potius qui neceſſitate motus, animos liberatos volunt. Dum autem verbis vtitur ſuis, delabitur in eas difficultates, vt neceſſitatem fati cõfirmet inuitus. Sed hoc mihi, pace Ciceronis dixerim, non ſatis cum eo videtur cõſentire, quod Ariſtoteles ipſe libro de interpretatione, diſputat vno capite de futuris contingentibus. Vbi manifeſtum eſt eum pro abſurdo habere, ſi quis dicat earum enunciationum, quæ de rebus ſingulis in futuris contingentibus contradicunt, determinatè vnam partem veram eſſe, alteram falſam. Quoniam, vt ait, rerum cõtingentia tolletur, omniáque futura, ex neceſſitate futura erunt: omníſque è vita tolletur deliberatio & actio. Neque vero eadem magis conſentient cum aliis permultis, quæ ab eodem Ariſto. dicuntur in Ethicis de deliberatione, & electione in omnibus quæ ad vitã & mores pertinẽt, déq; libera ratione virtutum omnium comparandarum. De quo etiã aliud viſum eſt Beſſarioni Cardinali hunc cũ Platone in iſta quæſtione ſic cõparanti cap.9.lib.2. contra Trapezuntium. Ariſtoteles, inquit ille, vſus quidem fati nomine eſt, ſed quid fatum ſit minimè declarauit. Videtur tamen ipſe quoque naturã fatum vocare,

ſed longe aliter quam Plato. Etenim ſi Alexandro eius expoſitori adhibenda fides eſt, Fatum iuxta Ariſtotelis opinionem,nō in ſubſtantiis æternis eſt, non in iis quæ ſemper eodē modo fiunt, ſed duntaxat in rebus generationi corruptioníq; ſubiectis & natura aptis ad mutationem oppoſitorum. Vt non omnis natura,ſed ſingularis tātummodo fatum contineat.Artem vero,arbitrium & omnem hominis rationem fato ſolui videtur exiſtimare. Fatum itaque ſententia Ariſtotelis non omnē complecti naturam, ſed eam tantum modo partem quæ generatione ac corruptione varietur: idémque eſſe quod ipſam partē naturæ,& neque naturā neque fatum eſſe neceſſaria,ſed,vt præter naturam, ſic præter fatum multa euenire à diligentioribus eius expoſitoribus accepimus. Nec verba eius ex primo Meteor. ab hoc diſſentire videntur. Horum omniū,inquit Ariſt.cauſa ponēda eſt,quod per tempora fatalia fiunt,vt in tēporibus anni hyems, ſic circuitus cuiuſdam longi pars hyems fit. In quibus verbis naturam fatum eſſe dicere videtur. Hæc enim fatalia ſunt hyemis & reliquarum viciſſitudinum tempora: quæ quāuis naturales habeant reditus, non tamen tales vt trāſcendi non poſſint. Vnde fit vt etiam præter fatum poſſit aliquid fieri: videlicet in iis rebus quæ generationi dantur. Vt etiam quinto phyſicæ auditionis libro dictum legimus, an generationes etiam ſint violentæ, nec fatales, quibus contrariæ naturales ſunt. Ex quibus omnibus ita concludit idem Beſſario.Cum itaque violentum & non fatale pro eodem Ariſtoteles accipiat: profecto quod ſecundum naturam fit, idem eſſe quod fatale, ſententia eius exploratum eſt. In quibus omnibus neſcio num Ariſto. in loquendo veterum phyſicorum opinionem ſequutus,neceſſitatem deſcripſerit conditionibus materiæ fluentis: qualis eſt in rebus quæ oriuntur & intereūt. Quam in eiſdem fortè ſequi dicatur εἱμαρμ, id eſt fatalis cohærentia effectuum cum ſuis cauſis. Etiam ſi hanc eiuſdem neceſſitatis in natura obſeruandæ rationem ex materia petitam, in eiſdem veteribus phyſicis multis locis reprehenderit, vt lib.2. Phyſic. & libro 1. de partibus animalium. De eodem Ariſtotele ſic ſcribit Theodoretus Cyrenſis libro 6. de curatione græcarum affectionum. Nichomachi filius Ariſtoteles, Luna tenus, inquit, putauit Dei prouidentiam rebus præeſſe. At ea omnia quæ infra Lunam ſubſidunt minus Deum curare, ſed eorum gubernationem tradidiſſe fatorum neceſſitati. Cui quidem tantam tribuebat vim, vt non ſolum diuitias, paupertatem, proſperam valetudinem, morbos, ſeruitutem, bellum pacémque ab immortalibus diſpenſari, ſed virtutem quoque & vitium tribui diceret. Ex quo inueterata opinio eſt de Peripatetica doctrina, quod de Deo diuináque prouidentia male

ſenſerit. Sic enim Origines lib.1. contra Celſum ſcribit Ariſtotelem Epicuro haud inferiorem,quod in diuinam prouidentiam fuerit impius. Et lib.2.ait Peripateticos affirmare nihil prodeſſe preces vel ſacrificia diis oblata. Sed neſcio profecto ex quibus Ariſt. locis hæc illi potuerint colligere. Nam his quæ de virtute & vitio à Theodoreto dicta ſunt, aduerſari videntur quæ ſcribit Ariſto.cap.9. lib.1.& cap.5. lib.2. Ethic. De diuina autem prouidentia quid à philoſopho naturæ genio expectari potuit maius eo quod ſcriptum eſt libro de mundo ad Alexandrum? Vetus eſt ſermo, inquit, à maioribúſque proditus, inter omnes homines,vniuerſa tum ex Deo,tum per Deum conſtituta fuiſſe atque coagmentata: nullámque naturam ſatis inſtructam ad ſalutem eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium ſuæ ipſa demum tutelæ permiſſa ſit. Quocirca veterum nonnulli eoúſque prouecti ſunt, vt hæc omnia dictitarent Deorum eſſe plena,hauriríque eorum ſpectra ab hominibus, oculis & auribus reliquiſque ſenſibus: ſententiæ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ fortaſſe potentiæ, non item diuinæ naturæ congruentia. Etenim cunctorum quæ rerum natura cõplectitur, cum ſeruator eſt Deus, tum vero quæcunque in hoc mundo quo quomodo perficiuntur, eorum omnium idem genitor eſt: non ſic tamẽ ipſe vt opificis in morem animaliſque laſſitudinem ſentientis, labore affici poſſit: vt qui ea facultate vtatur quæ nulli cædat difficultati. Cuius ipſe vi facultatis, omnia in poteſtate continet: nec minus etiam quæ longiús ab ipſo videntur eſſe ſummota. Eodem libro cauſas ſecundas diuinæ prouidentiæ ſubſeruientes agnoſcit:nec vult Deũ ad omnia pari gradu ſe demittere. Si è dignitate regis haud quaquam eſſet, inquit, Xerxem functione propria adminiſtrare omnia & abſoluere quæcunque facta cuperet, ne ipſum quidem operibus faciendis inſtantem, curatoris operum officio perfungi: longe id nimirum minus Deo conuenit. Quare auguſtius id decentiúſque exiſtimandum eſt Deum ſummo in loco ita eſſe collocatum, numinis,vt tamen eius vis per vniuerſum mundum pertinens, tum Solem Lunámque moueat, tum cælum omne circumagat, ſimúlque cauſam præbeat eorum quæ in terra ſunt ſalutis & incolumitatis. Cum vero alia multa ſint quæ ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina colligi poſſunt, ad diuinam prouidentiam,quæ cum quæſtione de fato coniuncta eſt, pertinentia, in eis non elaborabo hoc tempore. Quòd hæc magna ex parte repeti poſſint ex iis quæ antea dicta ſunt de Deo, digreſſione.3. Commentario in cap.9.

3 Ex Platonis ſententia, ſingula in fatis non ſunt,niſi prout continentur vniuerſis,ad quæ fatales leges pertinent. Illa autem,ſicut etiam Peripatetici docent,

in vniuerſis tãtum ſunt poteſtate. Quo fit vt & in fato eſſe dicantur, nequaquam tamen fato eſſe definita. Nam fati, diuinæ prouidentiæ & præſcientiæ ratio cõiuncta eſt. Prouidentia autem Dei & præſcientia à Platone in ideis omnino eſt poſita: hæ autem, vt antea dictum eſt, non ſunt ſingulorum, niſi vt ad vnam cõmunem naturam reuocantur. Quanquam non omnibus Platonicis hæc ſententia probata eſt: minime vero his qui Platonicorum doctrinam cũ noſtra religione hac in parte conciliare voluerunt. Nam Marſilius Ficinus Commentario in lib. Plotini de diuina prouidentia, eam ſic exagitat. Deus ſi intelligendo facit omnia, inquit, nimirum & faciendo intelligit omnia. Intelligit, inquam, nõ ſolum quædam omnibus cõmuniſſima, ſed etiam vnicuique propria, quibus vnũquodque in ſuo eſſe actũq; perficitur. Alioqui confuſè nimium intelligeret minimãq; intelligentiam poſſideret: ac res potius in potentia, & hac quidem remota confuſãque cognoſceret quam in actu. Accedit, quod ſi actio ipſius propria, intelligentia eſt, tanquam eminentiſſima ampliſſimãq; ſimul & intima, quoúſque agit eoúſque intelligit, & è conuerſo. Agit autem in ſingulis etiam atque minimis peragendis: ſi quidem entis primi per ſingula quomodolibet entia certis ordinibus conſequentia, ampliſſimus eſt influxus: & quæ poſt ipſum agunt, ipſius vbiq; virtute mouentur & agunt. Aguntur vero vbique non ſpecies ipſæ rerum, quæ æternæ ſunt, quæ Deus ipſe ſunt, ſed indiuidua. Aut ergo Deus nihil extra ſe intelligit atque agit (quod falſum eſt) aut agendo ſingula, intelligit eadem. Quæ nuſquam fierent, niſi prius intelligerentur à Deo. Intelligit itaque Deus ipſe ſingula, non diſtractus in plurima, ſed collectus in ſemetipſum, quem intuendo velut totius exemplar, & cauſam cauſarum, perque cauſas omnium cauſam contuetur, omnia & contuendo curat & prouidet, quatenus ad finem ſingula dirigit atq; bonum. D. Thomas libro 3. contra Gentiles, tractat quæſtionem eandem de diuina prouidentia, an ſit ſingularium, & vtrum cum illa rerum eorundem contingentia poſsit conſiſtere. Si Deus, inquit, cap. 75. ſingularium prouidentiam non habet, aut hoc eſt quia nõ cognoſcit ea, aut quia non poteſt, aut quia non vult horum curam habere. Non poteſt autem dici quod Deus ſingularia non cognoſcat: quoniam hoc idem refutatũ eſt cap. 19. lib. 1. Nec vero, quod Deus eorum curam habere non poſsit, cum eiuſdem potentia infinita ſit. Neque quod hæc ſingularia gubernationis capacia non ſint, cum videamus ea gubernari rationis induſtria. Quo etiam loco variis argumentis efficere conatur, non eſſe ſatis vniuerſalium cognitionem & curam in Deo ponere, aut dicere ſingularia tantũ in vniuerſalibus ab illo ſecundum eſſentiã conſeruari. Sed cum Dei prouidentia itémq; voluntas, ſicut & eſſentia, immutabilis ſit, ideóque verendum eſſe videretur, ne illa rebus ſingulis harũque mutationibus accõmodata, omnia circa res eaſdem neceſsitate quadam inæuitabili euenire, fateri cogeremur, idcirco in eo laborat potiſsimum, vt doceat talem futurorum ad res ſingulas pertinentium præſcientiam, nullam neceſsitatem inducere: aut cõtingentiam non tollere. De quo ſic à Marſilio Ficino ſcriptum eſt in lib. D. Dyoniſij de diuinis nominibus. Prouidentiæ ſunt officia, inquit, primum quidem quando compoſuit vniuerſum, ſuis quæque gradibus vbiq; diſponere: ſecundũ vero res ſingulas quo naturaliter ordine ſunt diſpoſitæ, cõſeruare, ac ſi præuaricentur, mox illas in ordinem redigere: tertiũm denique ita regere, mouere ſingula, ſua cuiq; diſpenſare quẽadmodum naturæ cuiuſq; conuenit. Cum igitur alia ab initio conſtituerit tanquam tota, alia vero tanquam partes: item alia ſuperiora, alia inferiora: alia rurſus ſtabilia, alia vero mobilia: & mobilia rurſus alia ex ſeipſis libero quodam motu mouenda, alia ab aliis agitanda, cõſequenter ſuis quæq; conſeruat gradibus & pro captu cuiuſque diſpenſat: vniuerſalia quidẽ munera totis, particularia partibus, maiora ſuperio-

ribus paſsim ordinibus, inferioribus verò minora. Stabilia non impellit ad motum. Per ſe libero motu mobilia nuſquam cogit: naturaliter coacta non liberat. Quanquam etiam locus hic Alcinoi aliam ſententiam poteſt admittere. Significare enim fortaſſe voluit non in omnibus quæ in fato dicuntur eſſe, abſolutam & definitam neceſſitatem ineſſe ſed ex conditione tantum. Cum vero in ipſa conditione partes duæ ſint, vna antecedens, altera conſequens, antecedentem nobis eſſe omnino liberam. At cum in hanc noſtra ſponte atque electione inciderimus, non poſſe amplius conſequentem vitari. Quod certe exempla duo quæ ex poëtis ſubiicit, ſatis apertè declarant. Nam quia erat fatale Laio ſi filium gigneret, futurũ vt ab hoc interficeretur: poterat quidem ille cauere ne filium gigneret. At cum filium genuiſſet, non poterat impedire ne ab hoc interficeretur. Cui ſimile eſt quod de cylindri motu per decliuia Stoici afferunt. In quo qui cylindrum protruſit, dedit ei motionis principium: quod erat in eius poteſtate. At cum à ſe cylindrum emiſerit, iam per decliuia ſuapte vi atque natura mouebitur: nec amplius poterit ab eo qui protruſit, cohiberi. Quodquidem, vt Cicero diſputat in libro de fato, ratione aliqua niteretur, ſi antecedens cauſam eam in ſe haberet cuius vi per ſe efficeretur, & omnino contineretur conſequens. Permultum autem intereſt vtrum aliquid ſit eiuſmodi ſine quo quippiam effici non poſſit: an eiuſmodi cum quo aliquid effici ſit neceſſe. Nam à filio quidem Laius interfici non poteſt, niſi hunc genuerit: at cum eum genuerit, nulla cauſa eſt cur ab eodem interfici ſit neceſſe. Adde quod ex Gregorio Nyſſeno verè dici poteſt eos qui eiuſmodi fatum conſtituunt vna adhuc in parte retinere libertatem rationis noſtræ deliberantis de rebus agendis: in altera vero tollere. Ad principia enim vel ad antecedentia, ratio erit libera, vt poſſit hoc vel illud eligere. Poſt electionem autem deinceps libera non erit, his quæ ſequũtur, ex neceſſitate inductis. Nobis vero in vtriſque, id eſt tam in antecedentibus, quam in conſequentibus, inter quæ nulla eſt naturæ neceſſaria connexio, voluntatis noſtræ & electionis libertas eſt retinenda. Sed iſta quæſtio de libertate voluntatis noſtræ quo modo ea cum fato & prouidentia conſiſtere poſſit accuratius hoc loco nobis eſt tractanda.

DE LIBERTATE VOLVNTATIS NOSTRAE ET arbitrij, philoſophica diſputatio.

Quæ digreſſio eſt duodecima.

DIfficilis per ſe quæſtio de libero arbitrio, An ſit: quæ ipſa comparatione cum fato diuináque prouidentia & præſcientia, redditur difficilior, An ſcilicet arbitrij & voluntatis humanæ libertas cũ fatali neceſſitate definitáque Dei prouidentia, & præſcientia poſſit conſiſtere. In quibus duabus quæſtionibus cum quædam ſint diuinæ ſapientiæ propria, quorum tractatio in ſacrorum ſcriptorum teſtimoniis conſiderandis conſiſtit, alia vero philoſophorũ: priora aut omnino prætermittam, aut leuiter attingam, ne in alienam poſſeſſionem videar irruete: in poſterioribus elaborabo. Atque conabor efficere vt intelligatur philoſophos naturæ lumine, in iis non modo non peruertere religionis fundamenta, quod nõnulli dictitant, ſed ad hæc bene ponenda quaſi viam parare: Atque de his qui ſe Chriſtianos profitẽtur, eos qui in vita religionéq; libertatẽ arbitrij retinere conantur, id maxime agere vt voluntatem ad bene agẽdum excitent, & in eorum quæ recta ſunt obſeruatione cõtineant: alios vero qui eandem libertatem de medio tollere conantur, & nos in naturalem ſeruitutem volunt redigere, omnium maximè vita ſua & factis pro ea inducere ſummam ad omne genus flagitij licentiam. Cum vero de arbitrij libertate quæratur, primo loco conſtituendum eſt quid arbitrium ſit, quidque libertas, vt de horum cõparatione ſine errore iudicemus. Arq; quoniã ipſius libertatis varij modi ſunt, hi nobis hoc initio diſtinguẽdi: quia in omnibus non poteſt eſſe eadem quæſtionis propoſitæ explicatio. Primum verò vt ſeruus ille eſſe dicitur, qui ſui iuris nõ eſt, quique in omnibus actionibus nõ à ſe ſed domini imperio, & voluntate mouetur: ita liber is qui ſui iuris eſt, non alieni, quiq; in agendo à ſe mouetur, non ab alio. Hic vero primus modus eſt omnium maximè com-

munis,quo libere moueri dici poſſunt quæcúmq; mouentur ſua ſpõte & ab inſito principio non ab externa vi. Quo modo nõ ſolum belluarum ſed plantarũ atque etiam rerum inanimatarũ naturales motus violentis cõtratij,ſpontanei & liberi quadã ex parte dici poſſunt.Specialiore vero & cõtractiore quodã modo Ariſt.animalium motũ, qui progreſſionis eſt,à naturali motu rerũ inanimatarum diſtinguit,quod ille liber ſit, hic vero minime. Nempe quod animalium motus nõ ſit ad certam loci differentiã determinatus, ſicut eſt rerum inanimatarũ. Quanquã neque in eo adhuc eſt ea libertas quam quærimus:ſicut neque in aliis animalibus ab homine, propriè dicitur arbitriũ aut volũtas: etiamſi in eis facultas diſcernendi vnum ab altero,adiunctũ quiddam habeat,voluntati aut arbitrio proportione reſpondẽs. Hoc enim intereſt, quod in belluis appetitio ſequitur ſolã cognitionem ſenſus, quæ rerum ſingularum eſt tantum: in quibus ſi quid ſuauitatis appareat,ad illud bellua nõ poteſt toto naturæ impetu non ferri: ideóque in ea nulla appetitionis libertas. At in homine duplex cognitio eſt, vna ſuperior, quæ rationis & intelligentiæ, hæcque notionibus vniuerſis dirigitur: altera inferior, quæ ipſius ſenſus vel facultatis cum corpore communicantis, plerúmque ſuperiori contraria. Ex quo cõtingit voluntatem humanam in huius duplicis cognitionis medio, contrariis fluctibus frequenter agitari,vnáque ex parte trahi à ſenſu ad vitium altera vero à ratione ad virtutem reuocari. In qua diſtractione quanquam nonnullis, vt Stoicis, naturæ humanæ integritatem ſpectantibus, ille ad virtutem propenſior, aliis vt peripateticis, eadem vt iam deprauata in vitium ſua ſponte ruere videatur: philoſophis tamen omnibus naturæ lumen ſequentibus, eadem ad horum vtrumlibet libera eſt, quia vtriúſque horum particeps, ad neutrum eſt coacta. Alioqui ne rationis quidem particeps humana natura vere dici poteſt, niſi ratione poſſit voluntatem in eligendo dirigere, eámque ab illis reuocare,quæ ſenſus & corporis illecebræ, per falſas boni imagines noſtræ cogitationi ſuggerunt. Et certe hac in parte animaduerti poteſt medium hominem permanſiſſe inter eas naturas cum quibus communem habet vſum rationis & intelligentiæ.
Angeli enim & mali dęmones, in naturalibus cum homine communicantes,in vſu ab eodem & à ſeinuicem ſic differunt. Angeli voluntatem ſuam cum ratione & intelligentia Deo addixerunt: à quo nulla in re declinant: mali dęmones eandem addixerunt peccato,à quo non reſipiſcunt. Homines autem maximè liberam retinuerunt ad vtramlibet partem: quia poſſunt ſe per naturalia Deo addicere & ab eodem deficere: itémque à vitio declinare & ab eodem reſipiſcere. In quo Philoſophica libertas arbitrij & voluntatis humanæ ſpectari

poteſt:nec ea,modò certis cautionibus regatur, à noſtra religione aliena. Eſt verò vna libertas omnium maxima, qua quis ita ſui iuris eſt,vt nemini omnino ex debito ſit obnoxius: quo modo ne Angeli quidem liberi verè dici poſſũt. Quoniam quod habent ſummum, ei debent à quo acceperunt. Altera in conſentiendo tantùm ſpectatur:qua quis ita ſe comparat,vt velit quæ Deus vult,nolit quæ ille nõ vult. Tertia quæ ad ſecundam adiicit quoque efficiendi facultatem: vt liber ſcilicet hoc modo eſſe dicatur,qui per ſe poteſt facere quę cũ Deo vult, per ſeque fugere quæ cum Deo non vult. De iis verò duobus poſterioribus libertatis modis, omnis eſt contentio. Quod ſi in horum priore quæritur, an homo ita poſſit velle bonum, nolle malum, vt in eiuſmodi voluntate nulla re contraria impediatur, aut in deliberatione quæ voluntatem hanc antecedit, nulla iudicij vel exiſtimationis in contrarias partes fiat diſtractio,manifeſtum eſt neque eiuſmodi libertatem in homines cadere. Quoniam hic in recto rationis iudicio quo vult ea quæ bona ſunt, impeditur his perturbationibus quas parit pars animi inferior. Sui tamẽ in eo iuris eſt, quòd hoc ipſo quod rationis eſt particeps, poteſt eiuſmodi perturbationes de parte inferiore exorientes, reddere obſequentes ſuperiori. Alioqui ne eum quidem ſuapte natura rationis participẽ eſſe dicamus. Quãquam ſunt quidam qui exiſtimant ſecundũ religionẽ noſtrã poſt primi hominis lapſum,per quem ſerui peccati dicimur, vtramque libertatem & voluntatis & facultatis eſſe ſublatam:non eò quidem,vt malum iam velle & facere nequeamus (ad hoc enim ſolum,vt aiunt,nobis noſtra libertas eſt relicta) ſed quia quod à Deo bonũ præcipitur, id nec velle liberè,nec præſtare poſſumus. At mihi ne liberè quidem peccare is videtur, qui ex ſe non poteſt non peccare. Talis autem homo futurus eſt,ſi illi ad ea quæ recta ſunt, voluntatem & facultatem adimimus. Imò ipſa ad peccandum propenſio non tam libertatis eſt, quàm ſeruituris:neque à Deo declinare poſſe,facultatis eſt,aut potẽtiæ,quemadmodum neque claudicare poſſe, aut ægrotare, ſed imbecillitatis potius aut impotentiæ. In quo qui verentur, ne poſito arbitrio beneficiũ Dei erga nos imminuãt:hi meo iudicio non vidẽt, dũ huius beneficentiã vna in parte amplificare conãtur,ſe in altera prouidẽtiæ detrahere. Fecit enim Deus hominẽ primũ ita rationis participẽ,vt in eo ſummus eſſet naturæ cõſenſus: nec motus vlli cõtra rationẽ exorirẽtur. Cũ verò hic peccauiſſet, nec rationẽ omnino amiſit nec huius imperio priuatꝰ eſt,ſed qui in peccãdo ratione erat abuſus, ſentire cœpit,in iis motibus qui pertinẽt ad partẽ animi inferiorẽ,difficultatẽ maximã:cũ illi ante peccatũ,aut omnino nulli eſſent, aut ſua

ſponte rationi obſequentes, nec vnquam huius modum excedentes. Ergo regeneratus eſt, & noua gratia auctus, non vt rationis particeps efficeretur, ſed vt ratione melius vteretur, eáque ſibi reditum pararet ad fœlicitatem eam qua primo peccato fuerat excluſus, aut etiã ad alteram fortaſſe ea meliorem. Atque illa quidem communis naturæ ſunt, tum primæ, quæ peccato deformata eſt, tum ſecundæ, quæ ipſa regeneratione reparata. Alia verò eius gratiæ propria quæ nec omnibus communis eſt, nec in eos quibus ineſt, ex æquo diſtributa. Ad quam præter præparationem nihil eſt libertatis noſtræ: omnia ipſi Deo accepta referenda ſunt. Vt cùm in prioribus & poſterioribus eiuſdem Dei beneficium agnoſcamus, omniáque nos illi debere fateamur, priora tamen & noſtra, & noſtræ libertatis dicere ſoleamus, poſteriora verò minimè. Quanquam ſi cum his Philoſophicis, ea quę ad religionem noſtram magis pertinent, volumus coniungere, ſic ſtatuendum eſſe videtur. Hominem in prima origine, iuſtitiæ eius participem, quæ inde originalis à noſtris appellatur (cuius ratio ex Platonica & Ariſtotelica iuſtitia generali, repeti quodammodo poteſt) verè fuiſſe in motibus voluntatis ſuæ liberum. Quoniam hæc nõ ad quamuis boni ſpeciem tum ferebatur, ſed ad verè bonum, imò ad ipſum Deum, tanquam ad vltimum finem rerum omnium expetendarum: ex cuius nutu atque præſcripto, actiones omnes dirigebat. In qua libertate ſumma erat tum tranquillitas, quæ nullis impedimentis de ſenſibus corporeis enatis, interturbatur. Ipſáque appetitio animalis, quæ vulgò ſenſitiua appellatur, rationis imperio omninò erat ſubiecta: & in eo ſumma libertate fruebatur: eo ferè modo quo Angeli Deo ſemper adhærentes, omnium maximè liberi in agendo eſſe dicuntur. Primo verò peccato animus in ea quæ ad corpus pertinent degenerauit: hincque contraxit varias imbecillitates, per quas à recto rationis iudicio reuocatus eſt, factúſque obnoxius infinitis perturbationibus, in quibus focus extitit malorum omnium conſequentium. In iis autem idem animus fluctuans, ad peccandum longè propenſior extitit, quàm ad bene agendum: ac propter iſtam propenſionem nonnunquam ſeruus peccati eſſe dicitur. Neque verò poteſt ſe, ex ſeſe priori libertati reſtituere, per quam Deo adhærebat, & quæ ſuapte natura bona erant, ſemper appetebat: etiam ſi ſuum adhuc aliquod retineat rationis imperium, ſed nequaquam ſufficiens, ad id reſtituendum quod primo peccato eſt amiſſum: ad quod nulla philoſophica inſtitutio, aut humana quantauis diligentia, poteſt eſſe ſatis. Sed noua gratia influente hominis naturalia reparari, illúmque quaſi regenerari oportuit. Ex quo de humanæ voluntatis libertate propoſita quæſtio, non eandem in veterum Philoſophorum & Chri-

ſtianorũ ſchola explicationẽ poteſt recipere. Nam veteribus Philoſophis ſatis eſt docuiſſe, motus omnes de parte animi inferiore exoriẽtes, rationis imperio cohiberi poſſe: & ſi nõ omnino extingui, at certè ad eam moderationem reuocari, in cuius obſeruatione virtutes morum dicuntur eſſe pollitæ. Ad quam rem recta inſtitutione in præceptis Philoſophiæ moralis, rectéque agendi conſuetudine opus eſt, ſicut Ariſtoteles docuit in Ethicis: Plato verò in Theage aliíſque locis permultis adiecit diuinam voluntatem & benignitatem: ſine qua ne iſtam quidem virtutem moralem, exiſtimauit ab homine poſſe comparari. Sed nos in religione noſtra amplius aliquid requirimus, ad quod veteres Philoſophi ſolo naturæ lumine non potuerunt peruenire. Etſi enim Plato illud agnouerit, neque virtutes morales, neque politicas, quas purgantes appellat, in nobis perfici poſſe niſi Deo duce: atque etiam addiderit neminem poſſe ad Deum aſcendere (in quo ſumma eſt Philoſophicæ contemplationis perfectio) niſi quem Deus ad ſe rapuerit: imò ne poſſe quidem quemquam Deum cognoſcere, niſi cui Deus ipſe ſe aperuerit, & quaſi ſpectandum exhibuerit: non eſt tamen hoc ſatis ad Chriſtianæ libertatis in animo reparationem, etiam ſi in illis omnibus magna ſit ad hanc præparatio. Superiora námque omnia in eos cadere poſſunt, qui ea ſola ſtudioſè obſeruant, quæ naturalis legis ſunt. At nobis alio externo diuinóque opus eſt auxilio, quo ab hac ægritudine, quæ nos in peccati ſeruitutem propenſiores reddit, liberemur, & in eius fœlicitatis quæ vitam hanc ſequutura, ſpem non incertam, miniméque fallacem erigamur. Interea tamen nobis illud tenendum eſt, neminem noſtrum ex puris naturalibus ad malum cogi, etiam ſi ex naturæ deprauatione ad hoc maiorem habeat propẽſionem quàm ad bonum. De quo ſcitum eſt quod ſcribit Eraſmus in diſputatione, quam de quæſtione eadem inſtituit contra Lutherum. Interim abutar, inquit, veterum authoritate, qui ſemina quædam honeſti tradunt inſita mentibus noſtris, quibus aliquo modo videmus & expetimus honeſta: ſed additos affectus craſſiores, qui ſollicitant ad diuerſa. Porrò voluntas huc aut illuc verſatilis, dicitur arbitrium. Quæ tametſi ob relictam peccati procliuitatẽ, fortaſſe propenſior eſt ad malum quàm ad bonum: tamen nemo cogitur ad malum, niſi conſentiat. Quanquam ſi quando rationis imperio motus partis inferioris cohibemus, non id facimus ex nobis, quaſi ex nobis: quia primùm iſtam rationis vim in perturbationes à Deo accepimus, deinde quia ad hunc communem naturæ ordinem, ſpeciale etiam accedere potuit Dei auxilium. Et eodem libro. Gratia Dei, inquit, cauſa eſt primaria benefactorum, voluntas ſecundaria: quæ ſine illa primaria nihil poſſet, quanquã primaria ſine hac poſſit

omnia. Quemadmodum natura vis ignis vrit, & tamen principalis cauſa Deus eſt, qui per ignem agit: quæ vel ſola ſufficeret, vel ſine qua nihil ageret ignis ſi ſe illa ſubduceret. Nam & Deus eſt qui liberum arbitrium dedit, eundémque liberauit, & ſanauit. Debet ergo Deo homo liberum arbitrium, quemadmodum & gratiam: ſed aliter, alióq; titulo. Quemadmodum hæreditas ex æquo obueniens liberis, non vocatur benignitas: quia per communem legem contingit omnibus. Si quid præter commune ius donatum eſt huic aut illi, liberalitas dicitur: & tamen in hæreditate debent etiam liberi agnoſcere parentũ liberalitatem & gratiam. Melancthon quoque, cuius authoritate in hac quæſtione lubentiſſimè vtor, cùm in animo noſtro duo hæc inſint, pars ſuperior, cuius eſt ratio & intelligentia, atque inferior, cuius appetitio, in huius cum mente atque iudicio coniunctione, voluntatem ait conſiſtere. Cùm verò quæritur, an humana voluntas ſit libera, perinde eſſe ait, ac ſi quæreretur, an voluntas humana poſſit obedire legi Dei. Statuítq; illam ſuis viribus, ſine renouatione, aliquo modo externa legis opera facere, vt abſtinere à cæde, à furto, à raptu, cæteríſque eiuſmodi, quæ cùm commiſſa ſunt, ciuilibus legibus vindicantur. At non poteſt, inquit, hac libertate adimplere Dei voluntatem: ſed ad hanc præparatur illa libertate, & in hac naturæ quadam bonitate, in eo ſcilicet in quo iam ſua ſponte pars animi inferior ſuperiori eſt obſequẽs. Idem alio loco, Si in libertate arbitrij, inquit, quærimus an homo poſſit ſe liberare à peccato, & à morte æterna viribus naturalibus, certum eſt id non poſſe: ſed poteſt permanere in externa obedientia iuxta legem, ex ſuis naturalibus, & ita parare ſe ad hanc liberationem quæ perficitur opera Dei. Aliud verò eſt quærere an habeamus liberum arbitrium, aliud an poſſimus libero arbitrio ſeruari, ſummúmque vitæ noſtræ præmium conſequi. Prius enim ſic approbat D. Auguſtinus libro de Eccleſiaſticis dogmatibus. Libertati arbitrij ſui, inquit, commiſſus eſt homo ſtatim in prima conditione: vt ſola vigilantia mentis annitente, etiam in præcepti cuſtodia perſeueraret, ſi vellet in eo quod creatus fuerat, permanere. Poſtquam verò ſeductione ſerpentis per Euam cecidit: naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij, non tamen electionem: ne non eſſet ſuũ quod euitaret peccatum, nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluiſſet. Manet itaque ad quærendam ſalutem arbitrij libertas, id eſt rationalis voluntas: ſed admonente prius Deo, & innitente ad ſalutẽ, vt vel eligat, vel ſequatur, vel agat occaſione ſalutis, hoc eſt inſpiratione Dei. Vt autem conſequatur quod eligit, vel quod ſequitur, vel quod occaſione agit, Dei eſſe liberè confitemur. Initium ergo ſalutis noſtræ Deo miſerante habemus: vt acquieſcamus ſalutiferæ inſpirationi,

tioni,poteſtatis eſt noſtræ:vt adipiſcamur quod acquieſcendo admonitioni,cupimus,diuini eſt muneris , vt non labamur in adepto ſalutis munere,ſolicitudinis eſt noſtræ & cœleſtis pariter adiutorij:vt labamur,poteſtatis noſtræ eſt & ignauię. Poſterius verò idem reprehēdit in Enchiridio ad Laurentium. Pars generis humani,inquit,cui liberationem regnúmque Deus promiſit , nunquid meritis operum ſuorum reparari poteſt? Abſit . Quid enim operari poteſt perditus, niſi quantum à perditione fuerit liberatus? Nunquid libero voluntatis arbitrio? Et hoc abſit:nam libero arbitrio malè vtens homo, & ſe perdidit,& ipſum.Idem ſequutus D.Hieronimus in epiſtola ad Cteſiphontem,cōtra Pelagianos,poſtquam multa diſputauit de Dei gratia qua ſeruamur : de libero arbitrio, ne poſita gratia hoc tollere videatur,iſta ſubiicit.Fruſtra blaſphemas, inquit, & ignorantium auribus ingeris,nos liberum arbitrium condemnare . Damnetur ille qui damnat. Cæterùm nos eò differimus à brutis animalibus, quòd liberi arbitrij conditi ſumus:ſed ipſum liberum arbitrium Dei nititur auxilio,illiúſque per ſingula ope indiget : quod vos non vultis . Sed id vultis,vt qui ſemel habet liberum arbitrium, Deo adiutore nō egeat. Liberum arbitrium dat liberam voluntatem, & non ſtatim ex libero arbitrio homo facit,ſed Domini auxilio,qui nullius ope indiget.Ego quidem de quæſtione hac ſic ſoleo apud me cogitare, in vniuerſitate duos eſſe extremos hoſtes(nō tamen pari ſummóque imperio,quod nonnulli de veteribus flagitioſè exiſtimauerunt) vnum Deum optimum, maximum, alterum dæmonem peſſimum , & omnis mali authorem:hominem quaſi in medio conſtitutum,ab vtroque horum ad ſua inuitari:à dæmone quidem ad ea quæ peſſima ſunt, à Deo verò ad optima . In naturæ autem primordiis homini à ſolo Deo(nam in iis nulla eſt prorſus dæmonis poteſtas)rationem eſſe datam:in quam illius ætate progrediente, commune lumen ab eodem Deo aſſiduè effunditur,quò hic poteſt diſcernere recta à prauis,atque videre quanto illa his præſtent . Quæ enim rationis quantumuis in primi hominis peccato læſæ,non tamen extinctæ,alioqui eſſet facultas,ſi iſta nō poſſet diſcernere? Dæmonem contra,eidem rationi quas poteſt tenebras offundere , & in harū denſa caligine,praua pro rectis, falſa boni ſpecie velata,ſuggerere: rationē verò ſua libertate eligere ſe aliquando in ea quæ recta ſunt, dirigente Dei lumine : aliquando demittere ſe ad praua,dæmone in ſuis tenebris falſa boni ſpecie iſta velante. In quo ſi ſua libertate recta non ſequitur , quia Dei lumine ad hæc dirigitur : neq; certè ad ea quæ praua ſunt,libera eſſe dicetur. Quoniā ad hæc falſa boni ſpecię quam dæmon ſuggerit, inuitatur. Ergò iſta externa ſunt, diuinum lumen, & dæmonis caligo denſa . Liberæ verò

noſtræ rationis eſt, vel ſequi diuinum lumen, vel denſa caligine ſe inuoluere. Quanquam diuinum lumen ſequendo, ſummam gratiã Deo habemus, qui rationem dedit, qui hanc ad agendum excitauit, eidémque in agẽdo præluxit. Quod verò denſa illa caligine inuoluti, in praua ruimus, ad dęmonis quidem malitiam aliqua ex parte pertinet: ſed hoc à peccato nos non excuſat, quoniam noſtra ſponte aſciuimus nobis huius tenebras, quas repellere potuimus, & debuimus. Quomodo verò potuiſſemus, niſi eadẽ ratio quæ his tenebris ſe inuolui ſiuit, ad amplectendum diuinum lumẽ fuiſſet libera? Neque ab iis quantum naturæ lumine videri potuit, aliena eſt Platonis ſententia. Nam vt paulò ante indicauimus, in Theage, negat virtutis conſequendæ rationem, omnino in noſtra poteſtate ſitam, ſed à Deo petendam eſſe vult. Idem tamen in reprimendis animi motibus (quod propriũ virtutis eſt) hominis libertatem agnoſcit in legibus. Cùm quis ſeipſum vincit, inquit, prima hæc victoriatũ, atque optima eſt victoria. Cùm autẽ quis à ſeipſo ſuperatur, hoc verò ipſum eſt peſſimum ac turpiſſimum. Hæc enim ita contingunt tanquam contra nos ipſos bellum aliquod nobis inſit. Et eodem loco, Scimus autem hoc, inquit, huiuſmodi affectus tanquam inſitos nobis neruos quoſdámque funiculos, trahere nos prorſus retrorſúmque reuocate: ſicut & ipſi contrarij ſibi ſunt, ita & nos trahere in contrarias functiones, quàm vbi diſcreta iam ſit ſedes vitij ac virtutis. Dictat enim ratio vnum eſſe tractionum eiuſmodi principatum: quem ſi quis conſectetur, vt ab eo nunquam deficiat, planè præſentit & modicas eſſe omnino vires affectionum, quæ in contrarias partes trahere conantur. Hunc verò ductum & principatum rationis eſſe aſſerimus. Et apertius lib. 10. Cauſas qualitatis cuiuſdam, inquit, pendere Deus dimiſit à noſtris ſingulorum voluntatibus. Qua enim prędiתus cupiditate fuerit, qualiterve animo affect', eo ferè ſemper modo taliſque vnuſquiſque noſtrum fieri conſueuit. Maior igitur anima & potentior quàm ſit virtus & vitium: quandoquidem & ſua ipſius voluntate, & valida conſuetudine immutatur. Etenim cùm diuinæ virtuti commiſcetur, egregiè tranſit in egregiã illam virtutem, ſanctíſque cuiuſdam loci fit particeps: tota nimirum tranſlata in locum alium potiorem. Cùm verò contraria virtuti elegerit, ad contrarias quoque ſedes vitam ſuam traducit atque conſtituit. Ariſtoteles verò, ſcribit quidem cap. 9. lib. 1. Ethic. rationi eſſe cõſentaneum, ſi quod aliud munus à Diis hominibus datum eſt, fœlicitatem etiam ab illis eſſe datã: Idem tamen cùm eam ſtatuat in actione virtutis perfectæ, docet huius parandæ rationem in libera agendi conſuetudine cõſiſtere. Et lib. 6. contra Socratem diſputat vitia, quẽadmodum & virtutes, eſſe libera. Atque in Logicis, cum libro de In-

terpretatione agit, de conradictionis lege in futuris contingentibus, negat in iis vnam partem definitè veram eſſe, alteram falſam, ne vt ait, humanarum actionum libertas, & de iis deliberatio tollatur. Sed de arbitrij libertate ſatis. Maior verò & difficilior quæſtio exiſtit, an hæc cum fato poſſit conſiſtere. In quo fati nomine hoc loco vim eã non intelligo quæ ab aſtris in hæc inferiora influit. In qua non minus facilè quàm verè reſponderi poteſt, quod in Socrate Cicero confirmat libro de Fato, eam voluntati noſtræ variam propenſionem afferre poſſe, nequaquam tamen neceſſitatem, ſed ſapientem, vt dici ſolet, aſtris dominari. Verùm cùm antea poſitum fuerit, fatum diuina prouidentia contineri, hàncque non indefinitam eſſe, quod hic Alcinous ait, ſed tam in contingentibus quàm in æternis definitam, atque omnino immutabilem (hoc enim Dei conſtantia poſtulat) hoc quæro vtrum ad ea quæ à Deo ſic erunt præuiſa, voluntatis noſtræ libertatem adhuc retinere poſſimus? cùm hæc in vtramlibet partem poſſit eligere: ab illo verò ex omni æternitate definitè pars altera ſit præuiſa? Certè in eo longè facilius eſt dubitare, quàm dubitationis explicationem reperire. Ideóque aliorum veſtigiis inſiſtemus, vt poſſimus loco tam lubrico conſiſtere. D. Auguſtinus libro tertio de Libero arbitrio, hoc ita explicare conatur. Voluntas noſtra, inquit, non eſſet voluntas, niſi eſſet in noſtra poteſtate. Porrò quia eſt in noſtra poteſtate, libera eſt nobis. Non enim eſt nobis liberum, quod in poteſtate non habemus. Ita fit, vt & Deum non negemus eſſe præſcium omniũ futurorũ, & nos tamẽ liberè velimus quod volumus. Cùm nim ſit præſcius voluntatis noſtræ, cuius eſt præſcius, ipſa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis eſt præſcius, nec voluntas eſſe poterit, ſi in poteſtate non erit. Ergo & poteſtatis eſt præſcius, non igitur per eius præſcientiam mihi poteſtas adimitur. Quę propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præſcientia non fallitur, affuturam mihi eſſe præſciuit. D. Thomas articul. 4. quæſtion. 22. Summæ 1. ad eiuſdem quæſtionis explicationem ſtatuit, diuina prouidentia omnia ita contineri, vt quemadmodum rebus effectis differunt, ſic etiam ſuis cauſis diſtinguantur, rerúmque neceſſariarum cauſæ ſint neceſſariæ, contingentium verò contingentes: atque ita Deum conſulere quidem omnibus, ſed pro varietate cauſarum ſecundarum id illum in nonnullis facere neceſſariò, in aliis cõtingenter, hęcque poſteriora noſtræ libertati ab eo eſſe relicta. Sed hoc rurſum alias quæſtiones continet. Primùm enim an in contingentibus non ſunt ipſæ cauſæ Deo præuiſæ, quemadmodũ & effectus? Deinde etiã ſi quidã effectus cauſas ſuas definitas definito quoq; & immutabili modo ſequuntur: alij ad eas ſe habeant inconſtanter, hoc tamen de poſterioribus quæri po

reſt, an ad diuinam prouidentiam, ſicut ad ſuas cauſas inconſtanter ſe habeant: ita ſcilicet, vt prouidentiam, prouidentiæque modũ non ſequantur neceſſariò. Quod mihi in hac re videtur omnium difficilimum. Non quòd arguam rerum omnium etiam earum quas contingentes dicimus, Deum cauſam fore (in quo explicando nonnulli hoc loco laborant, ne eum peccati cauſam fateri cogantur) ſed quia ſi ex æternitate ab illo præuiſum erat, quid, exempli gratia, Socrati Athenis philoſophanti euenturum eſſet (ſicut certè præuiſum erat, ſi omnia futura illi definita ſunt atque præſentia) Socrati accidere erat neceſſe vt ab Athenienſibus morti adiudicaretur. Quia hoc non potuit Deo non eſſe præuiſum: etiamſi huius rei cauſa Deus nullo modo ſit. Præuiſum verò cùm eſſet, non potuit non euenire. Quam dubitationem attigit quidem Euſebius cap. 9. lib. 6. de Euangelica præparatione, ſed in ea explicanda cauere tantùm voluit, ne Dei præſcientiam eorum omnium quæ à nobis fiunt, cauſam eſſe fateretur. Cùm Gentiles ſapientes, inquit, præſcire Deum vniuerſa minimè negarent: neceſſariò nos agere quicquid agimus crediderunt. Nam ſi ab æterno, inquiunt, iniuſtum aliquẽ futurum Deus præuidit, nec ſcientia diuina falli poteſt, erit omnino ille iniuſtus: nec poſſibile eſt iniuſtum eũ non fore, cùm non poſſit aliter agere, quàm Deus præſciat. Ex quo ad ſequentia etiam nonnulli deſcendentes, fruſtrà culpari iniuſtos contendunt. Similitérque de cæteris delictis & virtutibus opinantur. Vnde ſequitur non eſſe liberam hominis voluntatem, ſi Deus futura præſciat. Aduerſus quos dicendum eſt, inquit, quod omnia Deus ab æterno videat, antecedentia, ſequentia, cauſas rerum atque effectus, nec tamen omnium eſt ipſe cauſa. Nam quemadmodum ſi quis temeritatem alicuius hominis perſpexerit, & quia ignorantem eum cognouerit, propter temeritatem eius non dubitet periculoſa eum ac lubrica aggreſſurum itinera, in quibus lapſus miſerè iacebit, non efficit hunc ipſe temerarium illi homini lapſum: ſic Deus cùm vniuſcuiuſque voluntatem præuideat, hunc perperam, illum rectè acturum non ignorat. Non ergo præcognitio futurorum cauſa, nec enim vllo pacto ad peccandum Deus quemquam impellit, aut mouet, ſed econtrà (dicam enim etiamſi abſurdum multis forſan videatur) id quod futurum eſt, cauſa eſt vt Deus euenturum illud præuideat: Non ergo ideò fit, quia præſcitur: ſed quia futurum erat, præſcitur. Cum quibus conſentiunt quæ ſcribit Dionyſius Areopagita libro de Diuinis nominibus. Vnicuique propriè prouidet Deus, inquit, Quapropter vanum multorum ſermonem nequaquam admittimus, qui aſſerunt diuinam prouidentiam oportere nos ad virtutem vel inuitos impellere. Non enim prouidẽtiæ eſt naturam peruertere. Imo

verò qua ratione eſt prouidentia, eſt vniuſcuiúſque naturæ ſeruatrix. Quapropter his quæ per ſe mouentur,tanquam libero motu mobilibus prouidet,totiſque & ſingulis quemadmodum illis atque his propriè cõuenit. Quatenus eorum natura quibus prouidetur,capere poteſt totius vniuerſaliſque prouidentiæ benefica munera, prouidenter pro modo ſuo vnicuique diſtribuit. Sed horum ſubtiliorem explicationem aliis relinquamus & Platonicorum ſententiis hoc tempore ſimus contenti. Proclus in libro de Anima & dæmone, Dij, inquit, animabus vitas proponunt & eiſdem poſtquàm elegerint, quæcũque electæ vitæ conueniunt, certa ſorte determinant. Atque ita libertas arbitrij in media prouidentia continetur mouetúrque & determinatur inde, & in medio vertitur. & alio loco. Deus res diuiſibiles, inquit, indiuiſibiliter intelligit: quæ in tempore ſunt,ſine tempore,nõ neceſſarias,neceſſario: mutabiles immutabiliter,longe omnia melius quam ordo ipſorum & ratio poſtulet. Nam ſi omne quod in Deo eſt modo quodã peculiari & diuina natura digno, eſt: rerum etiam huiuſcemodi cognitionem, rationem eſſe naturæ non caducæ & labilis & excellẽtiſſimæ atque inauditæ manifeſtum eſt. Vnita igitur & impaſſibilis earum rerum cognitio erit, quæ multiplices & paſſibiles ſunt Itaque licet res quæ ſub cognitionem cadit,partibilis ſit, tamen cognitio etiam partibilis rei, impartibilis eſt & quamuis res ipſa mutabilis ſit, aut contingens, aut indefinita, illa tamen immutabilis, neceſſaria, definita eſt. Non enim extrinſecus pro rerum deteriorum natura ſuam cognitionem recipit natura diuina, ex quò fieret vt qualis res cognita natura ſua eſt, talis eius cognitio haberetur. Sed hæc deteriora iuxta definitam deorum naturam indefinita ſunt, & iuxta immutabilem mutationem patiuntur, & impaſſibilem notam paſſibiliter & intemporalem temporaliter recipiunt. Quippe deteriora digredi de melioribus poſſunt, ſed meliora, hoc eſt Deos, admittere quicquam ex deterioribus nefas eſſet. In comparatione fati cum libertate voluntatis noſtræ,multis verbis Chryſippi ſententiam exagitat Euſebius cap.7.lib.6.de Euãgelica præparatione.Nam cum Chryſippus manifeſtum eſſe diceret, multa fieri à nobis, quæ ſi ad gubernationem totius referãtur, fatalia eſſe dicantur,vtereiúrque ad id docendum exemplis eiuſmodi: Non ſimpliciter, inquit, fatale fuit veſtem te non poſſe amittere, ſed ſi eam diligenter cuſtodieris: ab hoſtibus quóque non capi fatale eſt, ſi hoſtes caueris: liberos quoque habere fatale,ſi vxorem volueris cognoſcere.Nam ſi quis diceret Milonem pugilem intactum fataliter certamine abiturum, non rectè, inquit,arbitrareris ſi luctaturum eum putares: ſic & in aliis ſe res habet. Multa enim ſunt quæ fieri non poſſunt,niſi nos quoque ſtudium

conferamus. Ita enim fatalia ſunt ſi nos voluerimus. Tandem Euſebius hæc ſubiicit. Miranda profectò, inquit, huius ſermonis inconſtantia. Nam quemadmodum dulce amaro & nigrum albo & calidum frigido contrarium eſt: ſic & fatum libertati noſtræ cõtrarium. Nam quæ fatalia ſunt, ſiue nolis, ſiue velis, omnino fiunt. Quæ verò in noſtra poteſtate ſunt, ea ſicut volumus diligentia noſtra diſponuntur. Si ergo diligenti obſeruatione in ea factum eſt ne veſtem amiſerim: & liberi nati quia vxorem cognoſcere volui: nec captus ab hoſtibus, quia fugi: & intactus à Gymnaſio receſſi, quia certare nolui, quo modo fatalia hæc erant? Nam ſi fatalia hæc erant, nihil voluntas mea contulit: & ſi contulit, non erant fatalia. Non poſſunt enim hæc ſimul conuenire. Sed hæc de propoſita comparatione, fortaſſe plus ſatis. In qua ſicut in ſuperiore quæſtione de fato, cauendum eſt ne eorum nominum quæ in diſputationem cadunt, multiplici ſignificatione fallamur.

5 Exemplum hoc ex Euripide deſumptũ, declarat Euſebius & multis verbis exagitat cap. 6. lib. 6. de Euangelica præparatione. Atque in eiuſdem accommodatione eam ſententiam videtur reprehendere quam nunc ſequitur Alcinous. Vtuntur ſapientiores, inquit, ratione quadã Euripidis. Laium enim aiunt dominũm ſui fuiſſe, ſiue vellet filium procreare, ſiue nollet: filio vero nato, neceſſe fuiſſe ab eo interfici: quare potuiſſe id recte Apollinis prouidentia percipi. Verum filius quóque ſicuti & pater ſuæ voluntatis erat. Et quemadmodum ille dare operam liberis, & non dare, ſic iſte interficere & non interficere poterat. Proclus vero libro de Anima & dęmone, eodem exemplo vtitur ad confirmandum Deos hominibus ſemper optimè conſulere, etiam ſi præuideant hos non obtemperaturos. Apollo Pythius, inquit, hoc Laio reſpondit conſulens ne filium generaret, alioquin dęmonum violentiæ ſubditum. Præuidebat tamen interea Laiũ oraculo non obtemperaturum: ſed Phœbus tanquam bonus propoſuit ei vitæ melioris electionem.

6 Vt quod fatò definitum eſt, neceſſarium eſſe dicitur: ſic quod libertati voluntatis noſtræ ſubiicitur, id contingens, & poſſibile quod in vtramlibet partem euenire poteſt, etiam ſi fortaſſe in alteram ſit propenſius: idémque ipſi neceſſario contrarium. Qua occaſione hic de poſſibili ab Alcinoo diſſeritur, quod natura ſua adhuc indeterminatum eſt ad verum & falſum, eóque his ex aduerſo opponitur quæ fato determinatam habent veritatem. Quod vero ſequitur de diſtinctione facultatis, cum eo diligenter conferendum eſt quod Ariſto. ſcribit cap. 1. libro 2. de Anima, de duplici actu déque duplici poteſtate. Nam vt in rebus animatis primæ poteſtatis quæ ad materiam

pertinet, primum actum ſiue perfectionem in anima eſſe docet, ſecundum in eiuſdem animæ functionibus: ſic poteſtatis eius quam puer habet ad grammaticè loquẽdum vel ſcribendum, primus actus eſt in confirmatione habitus grammaticæ per diſciplinam: ſecundus in illo exercendo qui iam quidem conformatus eſt, vt nulla noua diſciplina ſit opus, ſed qui antea erat otioſus. Cum autem poteſtatis omnis proprium ſit ad actum referri, ab eóque ſuam perfectionem accipere, id tamen in vtráque nón cõtingit eodem modo. Si quidem ea quæ prima appellatur, per quandam mutationem à contrario in contrarium circa ſubiectum factam, ſuum actum aſſequitur: altera vero minime. Quam diſſimilitudinem idem Ariſto. ſic explicat cap.5. lib.2. de anima. Eſt aliquid ita ſciens, inquit, vt hominem ſcientem dicimus: ex eo quod homo in iis ſit quæ ſcientiæ capacia ſunt. Eſt etiam cum dicimus ſcientem eum in quo grammatica inſit. Vtérque horum non eodem modo facultate præditus eſt, ſed vnus quod genus tale eſt ac materia: alter eo quod ſi velit contemplari, poteſt niſi quid extrà impedimentum afferat. Alius vero rem conſiderat vſúmque ſcientiæ & cognitionis exempli cauſa A. iam habet. Ac primi quidem illi duo vim habent ſcientiæ, ita tamen, vt vnus diſciplina commutatus & affectus, ex contrarióque habitu ſæpe mutatus ſit: alter ex eo quod cum ſenſu vel grammatica ſit præditus nec agat, ad agendum ſe confert, longe diuerſo à ſuperiori modo.

In tertia philoſophiæ parte de vita & moribus, ex Platone explicanda, ducit initium à fœlicitate: quam ponit in contemplatione & cognitione ipſius boni, in quo eſt hominis cũ Deo ſimilitudo. Atque oſtendit quàm variè ſimilitudo hæc ab eodem Platone ſoleat explicari.

Caput 20.

[1] *Deinceps vero ſummatim colligenda ea quæ ab illo dicta ſunt de moribus.* [2] *Illud quidem bonum quod digniſſimum eſt & maximum: nec facile inueniri poſſe putabat, nec cum inuentum eſſet, tutum eſſe in vulgus efferre. Idcóque de notis paucos eóſque de quibus antea iudicaſſet, huius auſcultationis de ſummo bono, participes fecit.* [3] *Noſtrum quidem bonum, ſi quis diligenter eius ſcripta repetat, ponebat in ſcientia & cõtemplatione primi boni: quod quidem & Deum & primam mentem, poſſit, quis appellare. Omnia enim quæ quacunque ratione ab hominibus numerantur in bonis, ea hoc nomine in illis haberi volebat, quod aliquo modo ipſo primo digniſſimóque bono participent. Quemadmodũ dulcia atque calida quadam primorum participatione eiuſmodi appellationem ſortiuntur. Ex iis verò quæ in nobis ſunt, ſolam mentẽ atque rationem cum ipſo bono ſimilitudinem quãdam retinere. Quamobrem bonum noſtrum, Pulchrum, Auguſtum, Diuinum, Amabile, Commenſuratum & diuinis aliis nominibus appellatum.* [4] *Eorum autem quæ vulgo dicuntur bona, cuiuſmodi ſunt ſanitas, pulchritudo, robur, diuitiæ & his ſimilia, nihil eſſe omnino bonum niſi in vſum virtutis inciderit. Separata enim ab hac, materiæ tantum conditionem obtinere: in malum*

vero

vero cedere, abutentibus. Interdum etiam hæc caduca bona nominauit. Fœlicitatem autem in bonis humanis non cenſebat eſſe, ſed in diuinis atque beatis. [5] *Quare philoſophorum animos reuera magnis & admirandis abundare ait, & à corpore ſeparatos Deorum conſuetudine atque menſa frui, cum illis habitantes & veritatis campū perluſtrantes. Quoniam in vita illius cognitionem expetiuerunt, eiuſdémque ſtudium omnibus rebus aliis poſthabitis coluerūt.* [6] *Cuius beneficio cum illi repurgarint atque recrearint animi quaſi oculum (qui extinguebatur & excæcabatur, dignior tamen cōſeruatione innumeris oculis) ad vniuerſi quod ratione præditum eſt, naturam comprehendendam apti effici potuerunt.* [7] *Amentes enim his ſimiles eſſe qui in ſubterranea ſpelunca vitam degentes, ſplendidum lumen nunquam intuiti, cùm tenues quaſdam vmbras eorum corporum quæ apud nos ſunt, vident, arbitrantur ſe ea quæ ſunt apertè videre. Vt enim hos, ſi quando datum ſit è tenebris in lucem prodire, credibile eſt illa omnia quæ antea viderant contempturos, ac ſe ipſos multo magis, quaſi fuerint deluſi: ſic & eos qui ex huius vitæ denſa caligine ad ea quæ verè diuina ſunt & pulchra, ſe conferunt, rationi congruum eſt ea quæ quondam admirati ſunt, aſpernaturos, ardentiorémque in illis contemplationis diuinorum atque pulchrorum cupiditatem futuram.* [8] *Quibus etiam conſentaneum eſt dicere ipſum honeſtum ſolum eſſe bonum, atque virtutem ad beatam vitam ſe ipſa eſſe contentam. Quare bonum & pulchrum in ſcientia primi conſiſtere & honeſtum eſſe, per omnes libros à Platone eſt declaratum. De iis autem quæ per*

participationem bona, ſic in primo de Legibus. Duplicia bona ſunt, quædã humana, alia vero diuina, & cætera. [9] *Si quid vero à primo ſecretũ ſit & eius eſſentiæ expers idq; ab hominibus qui ſine mente ſunt & intelligẽtia, bonũ appelletur, hoc in Euthydemo habẽti maius malũ eſſe ait. Ac quod virtutes per ſe ipſas expetendas putet, ſumendũ eſt quaſi ex eo conſequens quod ipſe exiſtimauerit, id quod honeſtũ eſt ſolum eſſe bonũ: idque cũ plurimis locis demõſtrauerit, tum maximè in tota Repub.* [10] *Eum enim qui prædictã ſcientiã ſit adeptus, fœliciſſimũ eſſe atque beatiſſimũ: non honorum cauſa (quos, qui talis erit, conſequetur) neq; propter præmia: verum etiam ſi omnes homines lateat, & ſi ea illi cõtingant quæ vulgo putantur mala, infamiæ, exilia, mors. At vero eũ qui hac ſcientia caret, etiã ſi cuncta poſſideat quæ putantur bona, vti diuitias, ampla regna, corporis ſanitatẽ, robur & formã, nihilo magis eſſe beatũ. Quibus omnibus cõſentientem finẽ in eo ponebat, vt homines quoad poſſent, Deo ſimiles efficerentur. Variè autẽ hoc explicat.* [11] *Interdum enim ſimilẽ Deo dicit prudentem, iuſtum & ſanctũ, quemadmodum in Theæteto. Quare enitendũ eſſe vt hinc ad illa quam citiſſimè confugiamus: fugã vero conſiſtere in ſimilitudine cum Deo, quo ad fieri poteſt: ſimilitudinẽ autem in prudentia, iuſtitia, ſanctitate. Nonnunquã etiam in ſola iuſtitia, vt poſtremo libro de Repu. Neq; enim vnquã a Diis deſpicitur qui conatur iuſtus euadere: & qui virtutis officio, ſe ſe, prout homini datũ eſt, Deo ſimilẽ reddit. In Phædone vero Deo ſimilẽ effici vult temperantem ſimul & iuſtum, hoc modo. Nonne fœliciſſimi, inquit, & beati ſunt & in opti-*

mum locum migrant qui popularem ciuilémque virtutem quam temperantiam & iuſtitiam vocant, exercuerunt? Interdum igitur vitæ finẽ eſſe dicit Deo ſimilem fieri, aliâs autem Deũ ſequi: vt cũ inquit. [13] *Deus profectò vt antiquus ſermo teſtatur, principiũ finémque & mediũ rerũ omnium obtinens, recta ratione omnia perficit. Quem iuſtitia ſemper comitatur, vindex eorum qui à diuina lege deficiũt, cui ſua ſponte ſe ſubiiciens is qui beatus futurus eſt, demiſſus obtemperat. Nonnunquã hæc duo coniungit, vt cũ ait animum Deum ſequentem atque huic ſimilem factũ & cætera. Etenim vtilitatis principium ipſum bonũ: hoc autem ex Deo dicitur. Conſentiens ergo principio finis erit, Deo ſimilem effici: Deo, inquã, cæleſti, aut per Iouem ſupercæleſti: quique virtutem non habet ſed hac præſtantior eſt.* [14] *Quapropter rectè quiſpiam dixerit* κακοδαιμονίαν, *id eſt infælicitatem, dæmonis ſiue geniȷ̈ peruerſitatem eſſe:* εὐδαιμονίαν *vero, id eſt fælicitatem, bonum dæmonis habitum.* [15] *Conſequemur autem vt Deo ſimiles efficiamur ſi natura conueniente fruamur, moribúſque educatione & ſenſu ſecundum legem: maximéque ratione & diſciplina præceptorúmque traditione. Ita vt ab humanis negotiis vt plurimũ mentem auocemus, ſemper in intelligibilia ipſa contemplatione defixi.* [16] *Præparationes vero & purgationes eius dæmonis qui in nobis eſt, ſi ſuperioribus diſciplinis initiemur: quales ſunt Muſica, Arithmetica Aſtronomia atque Geometria: addita etiam corporis cura per Gymnaſticam, qua ad obeunda pacis & belli munera, noſtra corpora melius afficientur.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 20.

1 De his quæ pertinent ad vitam & mores qua ratione dictum ſit ab Alcino loco poſtremo, antea obſeruatum eſt. In hac vero philoſophiæ parte Plato quidem Ariſtotele longe diuinior eſt, quia de ſummo bono, cuius in altera vita expectatio, nos debet in hac mortali ad omnia virtutis officia excitare, in eiſdémque continere, philoſophatur modo quodam admirabili, & communis humanæ naturæ lumen excedente. Sed tamen in illa ſic Ariſtoteles verſatur, vt in his quæ naturæ lumine videri poſſunt & iuſta ratione probari, vix quicquam ſit huius ſcriptis excellentius. Quare quáquam priore nomine meritò contendat D. Auguſtinus cap. 8. lib. 8. & cap. 1. lib. 1. de Dei ciuitate, Platonicos hac in parte principatum obtinere: hoc tamen Ariſtoteles ſuperior eſt, quod ad præſentem humanæ naturæ conditionem magis ſe accommodat, & ad vnam formam quaſiq; ad vnum corpus ea reuocat quæ apud Platonem ſunt diſperſa. Etſi nõnunquam ille etiam aſſurgit ad ea quæ diuina ſunt, & cum initio ſibi fingere videatur hominem mortalem, his rebus quæ corporis ſunt atque fortunæ, in conſtituenda vitæ fœlicitate permulta tribuentem, ea ad extremum ita reſecat vt in commendanda hominis excellentia ad Platonis diuinitatem proximè videatur accedere. Quod facile is cõcedet qui mecum attentius intuebitur primas lineas eius operis quod ab illo ad Nichomachum libris decem (quos tamen Cicero libro 5. de finibus ſcriptos ſuſpicatur ab ipſo Nichomacho Ariſtotelis filio) eſt abſolutum. Nam quoniam, vt docet initio lib. 3. eiuſdem operis, hominum de vita deliberationes à fine incipiunt, eorundémque actiones in finem deſinunt, à quæſtione de fine libro primo ducit initium: & per certos gradus omnem vitæ & morum explicationem eo deducit, vt libro 10. omnia referat ad alterum finem priore tanto ſuperiorem, quanto diuinus homo mortali, quem animalem vocant, præſtãtior eſt. Id vero ita facit vt cum etiam ex Platonicorum ſententia virtutes ipſę, quæ fœlicitatem continent, priores quædam ſint animum purgantes, aliæ poſteriores, huius iam purgati: ab initio libri 2. vſque ad finem 5. totus ſit in diſtinguendis officiis virtutum moralium, per quas repurgamur his ſordibus quas affert corporis cõtagio. Quibus poſtea ſubiicit libro 6. virtutis genus alterũ, quo pars animi ſuperior atque melior exornatur. Indéq; lib. 7. progreditur ad virtutes heroicas, quæ communem humanam naturã excedunt. Tandem vero lib. 10. deſinit in cõtemplationem: per quam (illis moralibus virtutibus antegreſſis) nos corporis ergaſtulo quodã modo liberamus, & in vita hac quoad poſſumus, deorum vitã imitamur. In qua fœlicitate Platonici omnes magiſtri ſui doctrinã admirari ſolent, & Ariſtotelem quaſi excutientem inſectari. In reliquis duabus hujus philoſophiæ particulis hoc etiam verè videor eſſe dicturus, de his quæ ad rem domeſticam & ciuilem ſocietatem regendam pertinẽt, multo plura eadémque diuiniora apud Platonem quã apud Ariſtotelem extare: ſed eo huius doctrinã eſſe ſuperiorem, quod certa via atq; ratione philoſophatur in iis omnibus quæ apud Platonẽ ſunt diſperſa. Niſi quod ille nõnunquã, præſertim in ſuis Politicis, nuda & ſimplici veritatis explicatione cõtentus nõ eſt: ſed tam acutã cõtra aliorũ opiniones diſputationẽ in pleriſq; inſtituit, vt hoc ipſo moleſtus ſit quod, vt aiũt, nõ poteſt manũ de tabula tollere. Quorſum vero hoc loco Alcinous ſicut & Ariſt. in Eth. eorũ quæ pertinẽt ad vitã & mores, ducat initiũ à quęſtiõe de fine & ſummo bono, intelligi poteſt ex eo quod Cicero ſcribit li. 5. de finib. Facit Lucius

noſterprudenter,inquit,qui audire de ſummo bono potiſſimum velit.Hoc enim conſtituto,in Philoſophia conſtituta ſunt omnia.Nam cæteris in rebus ſiue prætermiſſum,ſiue ignoratum eſt quippiam,non plus incommodi eſt,quàm quanti quæque earum rerum eſt,in quibus neglectum eſt aliquid.Summum autem bonum ſi ignoretur,viuendi rationem ignorari neceſſe eſt.Ex quo tantus error cõſequitur,vt quem in portum ſe recipiant,ſcire non poſſint.

2 Hoc ſummum bonum Platoni idæa eſt bonorum omnium: hæc verò Deus ipſe quem difficile eſt inuenire,aut inuentum cum hominibus communicare periculoſum,antea ex eiuſdem doctrina dictum eſt cap.9. Et certè ſicut apud eundẽ Platonem res ſingulæ id ipſum quod ſunt, à ſuæ ideæ participatione accipiunt, ſic verè dici poteſt bona omnia ex Deo eſſe,& huius aliqua participatione bona cenſeri: in qua prout ad eundem magis minúſve accedunt, pro eo quoque magis minúſve bona ſunt. Idem Plato lib.6.de Republ. quoniam ipſius boni,id eſt Dei,explicationem humanis viribus ſuperiorem eſſe arbitratur,vmbram aliquã ad rudium imbecillitatem accommodatam quærit in huius filio, quem Solem appellat.Vereor,inquit Socrates,ne vires deficiant: atque ego ſupra vires auſus, ineptior appaream,riſumque audiẽtibus moueam. Cæterùm ô viri fœlices,quid ipſum bonum ſit in præſentia dimittamus. Eſt enim, vt mihi videtur, præſentem ſupra contemplationem.Quis autem appareat boni ipſius filius,quiſque ſimillimus ei ſit,ſi vobis placet,dicam:ſin minus dimittam.Deinde quis ſit hic filius eodem loco ita exponit. Solem,inquit,me vocare boni filium dicito:quem ipſumbonum in hac ſecum genuit comparatione conſimilem . Vt quemadmodum ipſum in loco intelligibili ad intellectum,& ea quæ intelliguntur ſe habet: ſic & iſte in loco viſibili ad viſum ſe habeat,& ad ea quæ videntur. Quo pacto? Latius explica.Oculi porrò quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat oſtenditque, ſed ad illa quæ nocturnis radiis attinguntur, cæcutiunt hallucinantúrque,& propè cæci eſſe videntur, perinde ac ſi purus in illis viſus non inſit.Sic accidit. Quoties verò ad ea quæ Sol illuſtrat, perſpicuè cernunt,iiſque ipſis in oculis eſſe viſus apparet. Eſt ita. Sic de animo cogita. Quando enim illi inhæret,in quo veritas & ipſum Ens emicat, intelligit illud, cognoſcitque,& intellectum habere videtur. Sed quando ad id fertur,quod tenebris eſt permixtum,quod videlicet generatur atque corrumpitur, eius obtunditur acies,opinionéſque verſat varias, ac mentis expers eſſe videtur. Sic apparet. Illud igitur quod veritatem illis quæ intelliguntur præbet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit,boni ideam eſſe dicito, ſcientiæ & veritatis quæ per intellectum percipitur,cauſam.In eandem ſententiam Plotinus libro de primo bono, docet ipſum vniuerſi bonum Deum eſſe, & proprium cuique bonum in eo conſiſtere,vt appetendo & agendo,ad ipſum vniuerſi bonum cõuertamur. In omnibus verò eſſe aliquid boni,ipſam ſcilicet vnitatem, eſſentiam,ſpeciem. Quæ in quibus vera ſunt,in eiſdem verum quoque bonum ineſſe, in quibus autem hæc tantum apparent, in eis falſam boni imaginem & ſpeciem exiſtere. Addit Proculus eam rationem ſecundum quam Platonici exiſtimauerunt, hominibus ad hoc ſummum bonum eſſe aſpirandum. His, inquit, qui ad ſummum bonum peruenire cupiunt,non ſcientia & exercitatione ingenij opus eſt,ſed firmitate, quiete,tranquillitate. Quæ diuina fides eſt, quæ nos ad ſummum bonum, diuináque omnia ineffabili ratione trahit, atque coniungit. Profectò non per ſcientiam aut actionem vllam ingenij exquirere ſummum bonum,aut ad ipſum aſpirare debemus:ſed offerre commendaréque nos diuinæ luci,& præcluſis ſenſibus,in illa incognita & occulta entium vnitate quieſcere. Hoc enim fidei ge-

nus omni doctrina antiquius eſt. Ariſt. ſcùm omnino Platonicas ideas labefactare conatus eſt, tum maximè hanc boni: contra quam rationes multas colligit cap.6.lib.1. Ethic. ſed, vt liberè dicam quod ſentio, magna ex parte vſqueadeò leues, vt magiſtri verba magis quàm ſententiam inſectari videatur. In cæteris quæ pertinent ad fœlicitatem poſitam in contemplatione rerum intelligibilium, per quam Deo quoad poſſumus in vita hac ſimiles efficimur, magna ex parte cũ Platone conſentire videtur lib.10. Ethic. & 12. Metaphyſ. Quod verò iſto loco dicitur de hoc ipſo bono, cuius explicatio non eſt cũ omnibus eodem modo communicanda, id patet latius, pertinétque ad omnia Philoſophiæ myſteria. De quibus ſic Plato in epiſtola quadam ad Dionyſium. Caue, inquit, ne hæc excidãt in aures hominum diſciplinæ eruditioniſque expertium. Nulla ſunt enim, vt mea fert opinio, quæ dicta ad populum magis ridicula videantur: neque quæ apud ingenuos prolata, magis admirabilia & diuina. Sæpe verò dicta, ſempérque audita, & multis annis, vix tandem velut aurum, cum magno labore purificantur. Nã quod in hac re mirabile contingere conſueuit, id audi. Sunt complures homines qui iſta iam audierunt: pollentes acumine, pollentes memoria, in examinando & iudicando ſolertes: prouecti iam ætate, neque minus triginta annis hæc audierunt. Hi tamen affirmant quæ auditu quondam incredibilia maximè videbãtur, ea ſibi nunc primùm valde credibilia videri atque perſpicua: & quæ tunc probabiliſſima, ea nunc ſibi contra videri. Hæc igitur intuens, caue ne quando te pœniteat eorum quæ indignè nunc exciderunt. Maxima verò huius rei cuſtodia nihil ſcribere, ſed addiſcere. Nam quæ ſcribuntur, contineri non poſſunt. Hac de cauſa nihil ego de iis ſcripſi vnquam, neque eſt Platonis opus præſcriptum aliquod, neque erit. Quæ autem modo dicuntur, Socratis ſunt: qui vir etiam dum iuuenis eſſet, virtute claruit. Atque id certé pertinet ad veterum Philoſophorum conſuetudinem Pythagoreis celeberrimam: qui nefas exiſtimauerunt, non modò de Deo, ſed omnino de ipſa Philoſophia cum omnibus eodem modo agere. Quæ etiam in Ariſtotelis ſcriptis peperit nobilem diſtinctionem operum in Acroamatica & Exoterica. De qua à nobis multa ſunt collecta, in diſputatione de ordine vniuerſæ Phyſiologiæ, priore parte noſtræ deſcriptionis Phyſicæ. Neque verò iſta veterum opinio de modo philoſophandi alio apud imperitos, & apud eruditos, aliena eſt à noſtra religione, imò cum eadem hac in parte maximè conſentiens. In qua quæ ad Dei cultum regnúmque pertinent, rudibus & prophanis per ſimilitudines tantum explicantur, aliis ipſa veritas detecta apertius. Quare vt Pythagoras ſacra Philoſophiæ myſteria à mentis expiatione exordiebatur, expiationem verò ponebat in eiuſdem mentis reuocatione, a communicatione cum corpore, & ab illecebris voluptatum ad corpus pertinentium: ſic quoque in noſtra religione de Deo, cum iis tantùm accuratè agendum eſt, qui non modò aliis diſciplinis, quibus ad hunc via paratur, exculti ſunt, ſed multò magis animo repurgati. Scitum illud eſt Lyſidis Pythagorei ad Hipparchum, haud pium eſſe myſteria Philoſophiæ cum his communicare, qui ne ſomniare quidem animi purificationem potuerunt. Et certè multa ſunt, ipſorum etiam Platonicorum, de Deo dogmata, quę non modò vulgaribus improbabilia, ſed & apud eruditos difficilia. Ex quibus illud vnum quod proximo capite ab Alcinoo proponitur, Deum virtutem non habere, quoniam ſcilicet omni virtute ſuperior, Cui adiunctum eſt quod antea capite nono attigimus, de Deo nihil abſolutè affirmari debere, Quia quicquid affirmatione definitur, id infinita Dei maieſtate longo interuallo inferius eſt. Itémque illud quod vno libro Plotinus do-

cuit, Deum quia ſupra Ens, non intelligi quod etiam à Dionyſio Areopagita cõfirmatum. Quoniam ſcilicet Deus ipſe omnem intellectum, omnéque intelligibile infinito interuallo excedit: quare nec vlla intelligentiæ actione, huius ſubſtantiam poſſumus conſequi: ſed quantumcunque eius eſt quod noſter intellectus aſſequi poteſt, per paſſionem tantum aſſequitur, háncque benignam: eã ſcilicet ſecundum quam idem Deus in nos influit, vel mentem noſtram in vnionem rapit. In qua quandiu conſiſtit, tandiu Deo fruitur. Quibus omnibus iidem etiam illud addunt, Deum non modò non intelligi, ſed ne intelligere quidem, id eſt non vt egenum intellectum ſe ad intelligibile conuertere, tanquam ad bonum, quo illuſtrante proficiat, & perficiatur.

3 Totus Plato in eo eſt, cùm ſubtiliter & accuratè philoſophatur, vt doceat Philoſophorum vitam inter homines omnium eſſe perfectiſſimam: huiúſque ſummam in eo conſiſtere, quod illi per contemplationem veritatis ad Deum proximè accedunt, huiuſque colloquio quodammodo fruuntur. Quare vt idem ſolum Deum omnino & abſolutè ſophum, id eſt ſapientem eſſe vult, ſic Philoſophum dictum eſſe ait, quaſi Dei amatorem: ad quem omnis huius actio, contemplatióque aſpirat. Quanquam vt antea ſignificatum eſt, non eadem ratione. Etenim Philoſophi actiones omnes ab Deum referuntur, vt ad fontem, vel potius immenſum pelagus bonitatis omnis. Eundem verò ille etiam contemplando appetit, in ipſa contemplatione rerum pulchritudine delectatus, & eius pulchritudinis quæ rebus ſingulis ineſt, primum principium in eodem Deo ſtudioſè inquirens, & per hos gradus ad eundem contemplando aſcendens. Iſtam verò contemplationem Philoſophus in vita hac inchoat, eadem perfecta in altera fruitur. Quare ſapienter admodum idem Plato (vt ſcribit Marſilius Ficinus argumento in Epinomidem) fœlicitatem in altera vita ſperat, tum præſentis vitæ victuribus, tum Dei munere comparandam. Non diffidit tamen pauciſſimos quoſdam in hac quoque vita fœlicitatem deguſtare poſſe. Quos in Phædro, in Phædone, & libris de Republica, tales eſſe vult, vt extra corpus viuant, potius quàm in corpore, Deóque ipſi potius quàm ſibi viuant: quo aſpirante efficiatur, vt inter ipſos fluminis Lethæi fluctus, libare nonnihil ætherei nectaris videantur. Ariſtoteles quidem capite decimo libri decimi Ethico. inquirit, num quis in vita hac beatus ſit iudicandus, ſed Solonis ſententia expectandum extremum tempus ætatis: vt tum denique cùm ſupremum vitæ diem morte confecerit, tutò de antecedente vita iudicari poſſit. Sed hoc ille non refert ad difficultatem contemplationis, verùm ad inconſtantiam fortunæ multa, habentis in humana vita quæ ferire poteſt. Quomodo etiam Plato libro ſeptimo de Legibus, ait viuentes adhuc, laudibus hymniſque honorare tutum non eſſe, priuſquàm vita functi præclarum viuendi finem fecerint. Idémque quanquam fabuloſè, eleganter tamẽ eandẽ ſententiã pluribus explicat ad finẽ Gorgiæ. Profectò, inquit, quẽadmodum ait Homerus, Iupiter, Neptunus & Pluto regnum quod acceperunt à patre inter ſe diuiſerunt. Extabat enim lex de hominibus ſub Saturno, & ſemper, & nunc etiam extat apud Deos, vt quicunque homines iuſtè piéque vitam egiſſent, cùm è vita migrarent, ad beatorum inſulas profecti, in omni fœlicitate viuerent à malis longè ſeiuncti: qui verò iniuſtè impiéque vixiſſent, in punitionis iuſtique ſupplicij carcerem, quod appellant Tartarum, irent. Horum verò iudices ſub Saturno atque etiam ſub ipſo Ioue regnate nuper incipiente, viuẽtes erant, atque viuentiũ. Atque eadem die qua morte quis obiturus erat, iudicabãt,

SOC. Quarta vero ſunt quæ ipſius animæ propria poſuimus, ſcientiæ & artes
opinionéſque rectæ. quæ ideo tribus illis ſtatim ſuccedunt, quia bono ſunt quàm
voluptas, cognatiora. PROT. Forſitan. SOC. In ſexta vero progenie, in-
quit Orpheus, cantilenæ, ad ornatum finitæ. Noſtra quoque oratio in ſexto iudi-
cio finiri videtur, vnde nihil deinceps nobis aliud reſtat niſi vt dictis caput ad-
hibeamus. Diuinius & ſubtilius eoſdem bonorum gradus ab ipſo primo, id eſt à
Deo, ſic explicat Dionyſius Areopagita libro de diuinis nominibus. Bonum qui-
bus perfectè ineſt, inquit, perfecta, pura, integra bona facit: ſed quæ minus ipſum
participant, imperfecta bona ſunt, ac propter defectum boni, permixta. Omnino
quidem malum, non eſt ens, neque bonum, neque beneficum. Sed quod ma-
gis propinquat bono, pro ipſa appropinquandi menſura fit bonum. Siquidem
perfecta bonitas per omnia ſe diffundēs, non ſolum ad illas quæ ſunt circa ipſam,
ſubſtantias optimas accedit, ſed ad extremas vſque procedit: aliis quidem ſum-
mopere preſens, aliis autem inferiore quadam conditione, aliis tandem infimo
quodam pacto, quatenus ſingula percipere poſſunt. Iam vero alia bonum prorſ-
ſus participant, alia vero magis minuſve inde degenerāt. Sed alia tenuiorem bo-
ni præſentiam ſortiuntur, alia denique veſtigium boni contingit extremum. At-
qui niſi bonum vnicuique pro modo cuiuſque ſe præſtaret, diuiniſſima quæque
& antiquiſsima, infimorum ordinem obtinerent. Quonam vero pacto fieri po-
terat vt vnica ratione ſingula bonum participarent, cum non omnia ſint ad exa-
ctam participationem eius accomodata? Nunc autem hæc penes bonum eſt ma-
gnitudo poteſtatis excedens, quod ipſa etiam quæ priuata ſunt & priuationem
ſui corroborat, ſecundum participationem ſui vbique productam. Denique ſi o-
porret vera attentius conſiteri, illa etiam quæ repugnāt bono, ipſa boni virtute
& exiſtunt & repugnare valent. Omnia vero hæc quæ de bonorum varietate col-
lecta ſunt, valere poſſunt ad ea explicanda quæ Stoici obiicere ſolent contra A-
cademicam & Peripateticam bonorum diuiſionem in tria genera. Quam ſic col-
ligit Diogenes Laertius in vita Zenonis Cittiei. Eorum quæ ſunt inquiunt Stoi-
ci, alia bona eſſe, alia mala, alia neutra. Et bona quidem, ipſas virtutes prudentiā,
iuſtitiam, fortitudinem, Temperantiam & reliqua. Mala vero contraria, inſipié-
tiam, & cętera: neutra autem quæ neque iuuant neque nocent, vt ſanitas, voluptas
pulchritudo, robur, diuitiæ, exiſtimatio bona, nobilitas: & quæ ſunt his contra-
ria, mors, morbus, dolor, deformitas, imbecillitas, paupertas, ignominia, ignobi-
litas & quæ ſunt his finitima, vt inquit Hecato, ſeptimo libro de fine, & Apollo-
dorus in morali & Chryſippus. Neq; enim eſſe hæc bona, ſed indifferētia ſpecia-
tim producta. Nā vt calidi eſt propriū calefacere, ſic & boni iuuare, non nocere.
Sed diuitiæ & ſanitas non magis iuuant quā nocēt. Non igitur bonū, neq; diuitię,
neque ſanitas. Inſuper, inquiunt, quo bene & male contingit vti, id non eſt bonū.
Diuitiis autem & ſanitate bene & male contingit vti. Non igitur bonum diui-
tiæ & ſanitas. Quæ omnia merito poëta talia eſſe dixit, qualis eſt animus eius qui
illa poſſidet. Eadémque idcirco Ariſt, in facultatibus numerauit, ſicut inter artes,
Rhetoricam & Dialecticam. Quod hæc ex hominum voluntate facultatéque
ad vtramlibet partem parata ſint: ideſt ad vſum & abuſum. Quod etiam ab Alci-
noo hoc loco ſignificatum.

5 Virgilius Platonica imitatione libro 6. Aeneidos, cum in campis elyſiis
deſcribit conditionem beatorum, vult ſingulos exerceri iiſdem ſtudiis quibus in
priore vita ſunt oblectati,

——— *quæ gratia currum, inquit,*

Armorúmque fuit viuis: quæ cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

Quod hoc loco Alcinous eſt ſequutus in explicanda Philoſophorum fœlicitate poſt vitam hãc. Quoniam illorum prima cura, vt antea ſignificatum eſt cap. 2. lib. huius, verſatur in contemplatione veritatis, per quam dicuntur deorum vitã imitari, aut etiam eorum colloquio frui. Id vero ex 10. de Rep. deſumptum videri poteſt, vbi Plato ſcribit, Animum eum qui cum in hanc vitam venerit, ſincere philoſophatur, non aſſequi electionis ſortem vltimam: nec ſolum hic fœlicem fore, ſed & profectionem hinc illuc regreſſionémque huc iterum haud ſane terrenam & aſperam ſubiturum, ſed lenem atque cœleſtem. Atque ſic Alcinous nunc ex Platone ſequentem vitam comparat cum præſente. Aliter vero Proclus & tamen ferè in eandem ſententiam, libro de Anima & Dæmone, præſentem vitam confert cum ſuperiore. Animæ noſtræ, inquit, hic peruagantur circa imagines eorum quæ in patria viderant, & ad eas imagines magis afficiuntur, quarum exemplaria illic attentius contemplatæ fuerunt. Aliæ namque animæ aliis ſunt accommodatæ ſpectaculis. Ideò aliæ aliis imaginibus incumbunt. Eorum enim quæ illic inſpexerant ſimilitudines amant.

6 Platonici, vt eſt apud Macrobium in Somnium Scipionis, virtutes diuidunt in politicas, purgantes, animi purgati & exemplares. In quibus homini propriæ ſunt politicæ, ad ineundam retinendámque ſocietatem datæ, Deo exemplares: per medias autem purgantes, quæ morales ſunt, & eas quæ animi purgati, homo aſpirat ab humana ſocietate ad Deum, vt huic quoad poteſt ſimillimus efficiatur. Sed ita tamen vt etiam inter eas quæ purgantes dicuntur, & animi purgati, ordo quidam ſit. Ex quo accidit, vt cùm contemplatio virtus ſit, vel actio animi purgati, ei locus non ſit in humana vita, niſi prius idem animus exercitatus ſit in virtutibus purgantibus. Per has enim quas diximus morales nominari, perturbationes redduntur rectæ rationi obſequentes. At in perturbationum regno nõ poteſt Philoſophica contemplatio conſiſtere. Quod Plato teſtatus eſt in Phædone. Quando animus, inquit, tentat aliquid cum corpore inueſtigare, proculdubio decipitur à corpore. Ratiocinatur autem tunc optimè, quando horum nihil eum perturbat neque auditus, neque viſus, neque dolor, neque voluptas: ſed quàm maximè ſeipſum in ſe recipiens, deſerit corpus, nec quicquam quoad fieri poteſt, cum illo communicans, neque attingens, ipſum quod verè eſt, affectat.

7 Nobiliſſimus hic locus eſt apud Platonem, initio libri ſeptimi de Republica, Finge animo, inquit, ſubterraneum ſpecus inſtar domicilium, cuius ingreſſus longiſſimus verſus lumen in antrum totum pateat. In eo homines nutritos à pueritia ceruicem & crura ita deuinctos, vt & immobiles manere cogantur, & ad anteriora ſolùm proſpicere, capita verò vinculis aſtricta circumagere nequeant. Poſt tergum autem supernè ac procul ignis fax ſuſpenſa ſit, interque ignem & vinctos homines via ſuperior pauld ſecus quàm paries ſit conſtructus exiguus, ſicut plerunque præſtigiatoribus ſepta quædam ſuper quibus ſua miranda demonſtrant, coram ſpectantibus opponuntur, & cætera. Quo loco, per ſubterraneam ſpeluncam in qua à pueritia verſamur, ſignificare voluit ſenſilem mundum quem incolimus, & in quo denſa caligine inuoluti, rerum tantum imaginibus, pro ipſis rebus fruimur. In mundo autem intelligibili clariſſima lux eſt idearum, quibus vera rerum eſſentia continetur. Ad quam ſi poſſumus contẽplando aſcendere, tum nos viæ huius pœnitebit, in qua corporeis ſen-

ſibus addicti,falſis rerum imaginibus miſerè deludimur: víxque fruimur tenuiſſima ſcintilla ignis eius qui in mundo intelligibili clariſſimus relucet. Et certè eodē dialogo Plato non multis interiectis, ſuam ſententiā apertius ita explicat. Carcer quidē is, inquit, ad eam quæ cernitur oculis mundi machinā referendus: fax verò ignis in ſpecu, ad Solis potentiam: poſtremò ſi aſcenſum ad ſupera eorúmque conſpectum, ritè ad eum qui ad intelligibilem regionem tendit, aſcenſum retuleris, vt ego quidem ſpero non aberrabis, poſtquam ſententiam meam audire deſideras. Deus autem nouit an vera ſit. Quæ igitur mihi apparent, huc tendunt. Nempe arbitror in ordine ipſo intelligibili, boni ipſius ideam ſupernam exiſtere, víxque videri: ſi autem viſa fuerit, aſſerendum eam omnibus omnium rectorum & bonorum cauſam eſſe: cùm ipſa in loco viſibili lumen creauerit, & luminis authorem: in ipſo verò intelligibili, regnet ipſa, veritatémque, & mentem protulerit. Quam noſſe neceſſe ſit omnem quicunque ſana mente quicquam vel priuatim, vel publicè ſit acturus. Et paulò poſt. Hæc igitur ſi vera ſunt, inquit, ita de his cogitandum eſt, eruditionem non eſſe talem qualem aliqui prædicant. Pollicentur enim animo ſcientiæ prorſus experti, ſe ſcientiam traditur os, quaſi oculis cæcis viſum. Profitentur certè. Præſens autem ratio nobis innuit primùm, vim quæ eſt in animo cuiuſcunque, deinde inſtrumentum, quo rem diſcere quiſque poteſt, perinde ac ſi oculum impoſſibile eſſe aliter quàm vna cum toto corpore ad clarum obiectum ex obſcuro conuertere: ita tota mente à generatione vſque ad id quod Ens dicitur, circumagendo auellere oportere, vt quod clariſſimum eſt, poſſit ſpeculando tranſcendere. Hoc autem ipſum bonum eſſe dicimus. Nempe. Ad hoc igitur ipſum eruditio, competens erit facultas quædam animi dirigendi, vt ipſius oculus quàm facillimè & efficaciſſimè conuertatur: quæ huic oculo aciem viſúmque non dabit, ſed eum potius cùm viſum quidem habeat, neque tamen rectè conuerſus ſit, neque quo decet aſpiciat, conuertere omni machinatione contendet.

8 Plato libr. 2. de Legibus, vult à Poëtis in optima Republica iſta carminibus celebrari, bonum virum, quia temperatus iuſtúſque ſit, fœlicem eſſe atque beatum, ſiue magnus atque robuſtus, ſiue paruus ac debilis, ſiue pauper ſit, ſeu diues. Iniuſtum autem hominem, etiam ſi ditior ſit quàm Cinyras aut Midas, miſerum eſſe, & in mœrore vitam ducere. Deinde hæc eodem loco ſubiicit. Itaque Poëta nobis ſi rectè loquatur, inquiet, nunquā ego de illo mentionē faciā, neque virum appellabo, qui non omnia quæ bona dicuntur, cum iuſtitia poſſideat atque diſponat. Quæ enim vulgò appellantur bona, non rectè bona dicuntur. Aiunt ſem pe optimum eſſe ſanitatem, ei proximum bonum formam, vires tertium, quartum verò diuitias. Innumerabilia fermè cætera bona huiuſmodi narrantur. Nam & acutè cernere aliiſque ſenſibus integrè vti, bona videntur, & ad hæc, omnia poſſe tyrannica licentia facere quæcunque cupias. Summámque totius beatitudinis eſſe ferunt, ſi cum iſtorum omnium poſſeſſione immortalis ſtatim euadas. Ego autem ac vos vna conuenimus, iuſtis ſanctiſque viris optimam eſſe iuſtorum omnium poſſeſſionem, iniuſtis autem omnium peſſimam, à ſanitate initio ſumpto. Sanum namque eſſe, & videre atque audire, ac omnia facilè ſentire, & omnino viuere vel immortalem, peſſimum eſt, ſi cum horum omnium poſſeſſione, ſemper vixeris expers iuſtitiæ, cæterarúmque virtutum. Minus autem malum, ſi quàm breuiſſimo tempore ſic affectus vitam finieris. Hinc etiam orta ſunt nobilia illa Stoicorum paradoxa, quæ paulò ante indicauimus, Quod honeſtum eſt, id ſolum eſſe bonum, & virtutem ad beatè viuendum ſeipſa eſſe con-

tentam, quæ à Cicerone explicantur quinta Tuſculana. Quod verò Alcinous poſtea ſubiicit, eum qui contemplatione primi boni fruitur, etiamſi omnes homines lateat, beatiſſimum tamen eſſe, pertinet ad intelligendum virum verè bonum, virtutem propter natiuam pulchritudinem expetere, non propter ea præmia quæ maxima habet adiuncta: ſicut in vitio natura deformitatem deteſtari, non metuere ſupplicia, quibus peccata ciuilibus legibus vindicantur. Idque eſt quod Plato ſcribit decimo de Republica, iuſtitiam ipſam optimum eſſe animæ præmium, iuſtéque agendum eſſe, ſiue Gygis anulum habeamus, ſiue Plutonis galeam. Vide quæ ab eodem de Gygis anulo copioſius dicuntur, initio lib. 2. de Rep. & à Cicerone lib. 3. Offic.

9 Plato initio Euthydemi, fœlicitatem poni in ſapientia, ſapientiam autem in recto vſu eorum quæ dicuntur bona. Oportet, inquit, illum qui beatus futurus eſt, non ſolùm bona huiuſmodi poſſidere, ſed vti. Non enim ſola poſſeſſio iuuat. Rectè, inquit. Num poſſeſſio vſuſque bonorum ô Clinia, inquam, ad beatè viuẽdum ſufficit? Mihi quidem videtur, inquit. Vtrum ita dicis, ſi modò quis rectè vtatur, an etiamſi nõ rectè? Si rectè, inquit, Probè, inquam. Plus eſt enim puto, cùm quis re quapiam abutitur, quàm cùm omnino non attingit. Illud ſi quidem malum eſt, hoc nec bonum, nec malum. Id verò eſſe videtur quod ex Poëta paulò antè indicauimus, hæc quæ à virtute ſeparata vulgò numerantur in bonis, talia eſſe qualis eſt animus eius qui illa poſſidet. Stoici, vt eſt apud Ciceronem lib. 3. de Finibus, cùm conſtituiſſent id ſolum bonum, quod eſſet honeſtum, & id ſolum malũ, quod turpe: inter hæc tamen & illa, quæ nihil valere arbitrabantur ad beatè aut miſerè viuendum, aliquid quò differrent eſſe voluerunt. Vt eorum ſcilicet quæ in medio bonorum & malorum, partim ad corpus, partim ad res externas pertinere dicuntur, alia æſtimabilia eſſent, alia his contraria, alia neutra. Quæ autem æſtimanda eſſent, eorum in aliis ſatis eſſe cauſæ, quamobrem quibuſdam anteponerentur, vt in valetudine, vt in integritate ſenſuum, vt in doloris vacuitate, vt gloriæ, diuitiarum & ſimilium rerum: alia autem non eſſe eiuſmodi. Itémque eorum quæ nulla æſtimatione digna eſſent, partim ſatis habere cauſæ quamobrem reiicerentur, vt dolorem, morbum, ſenſuum amiſſionem, paupertatem, ignominiam, & ſimilia horum: partim non. In quo idem Cicero eo ipſo loco, inter illos & Peripateticos, latiſſimam eſſe vult differentiam: quæ tamen nõnullis verborũ tantum eſſe videtur. Etenim Peripatetici quia hæc omnia etiam in bonis numerant, eadem cùm ad virtutem adiiciuntur, exiſtimãt vitam noſtram reddere beatiorem: quæ ſola quidem virtute beata efficiebatur, nequaquam tamen beatiſſima. At Stoici horum acceſſione, negant vitam noſtrã vlla ex parte beatiorem reddi. Atque vt obſcuratur & offunditur luce Solis lumẽ lucernæ, & interit magnitudine maris Aegei, ſtilla maris, & in diuitiis Crœſi, teruncij acceſſio, & gradus vnus in ea via quæ eſt hinc in Indiam: ſic aiunt omnem iſtam rerum externarum & in corpore poſitarum æſtimationem, ſplendore virtutis & magnitudine obſcurari & obrui: neminem tamen ab ipſa virtute beari, niſi ad huius ſummum gradũ, ſummámque perfectionem peruenerit. Ad quam rem docendam iidem hac ſimilitudine vti ſolent, Vt qui demerſi ſunt in aqua, nihilo magis reſpirare poſſunt, ſi non longe abſunt à ſummo, vt iam iámque poſſint emergere, quàm ſi etiam tum eſſent in profundo: nec catulus ille qui iam appropinquat vt videat, plus cernit, quàm qui modò eſt natus: ita qui proceſſit aliquantulum ad virtutis aditum, nihilo minus in miſeria eſſe, quàm eum qui nihil proceſſit.

10 Sapienti viróque bono, vt Plato ait lib.5. de legibus, honor eſt meliora ſequi & ex peioribus quæcunque meliora fieri poſſunt, ea ad melius quàm optimè reducere. In quo non ex approbatione populari pendebit, neque hanc captabit: ſed id quod honeſtum eſt ſua ſponte ſequetur: imò ipſius honeſti ſola pulchritudine rapietur, ſicut idem docet in Phædro. Eum vero talia ſequentem honor & gloria etiam inuitum ſequentur, ſicut corpus vmbra. Quemadmodum idem à vitiis abſtinebit, non metu hominum, aut pœnæ: ſed propter ſolam horum deformitatem, etiam ſi dato Gygis anulo, vt paulò ante dictũ eſt ex lib.2. de Rep. hic impunè ruere poſſit in omne genus flagitij. De quo digniſſimum eſt obſeruatione quod idem ſcribit lib.10. de Rep. Nonne cætera quidem, inquit, in hac diſputatione expoſuimus? præmia vero ipſius & honores nequaquã attulimus, quemadmodum vos Homerum & Heſiodum attuliſſe dicebatis: ſed iuſtitiam ipſam ipſi animæ optimum præmium eſſe comperimus, iuſtéque agendum eſſe monſtrauimus, ſiue Gygis habeat annulum, ſiue etiam Plutonis Galeam. Vera loqueris. Deinde paucis interiectis. Primum, inquit, hoc mihi redditis, quod qualis vterque eorum ſit, & iuſtus & iniuſtus Deos nõ latet. Reddemus. Si Deos id non latet, hic quidem à Deo amabitur, ille odio habebitur, id quod in principio cõfeſſi ſumus. Eſt ita. Deorum autem amico omnia, quo ad fieri poteſt, à diis optima tribuuntur, niſi quid mali ex priori delicto ei neceſſitate quadam immineat. Omnino. Sic itáque de iuſto viro exiſtimandum, ſiue paupertati, ſeu morbis, ſiue quibuſuis aliis eorum quæ mala videntur, obnoxius ſit, huic demum vel viuenti, vel mortuo ad bonum aliquod iſta conducere. Neque enim à diis vnquam negligitur, quicunque iuſtus euadere virtutiſque officiis, quo ad homini licet, Deo ſimilis fieri conabitur. Cætera vero quæ hoc loco ab Alcinoo ex Platone commemorantur, Stoicis hac in parte Platonem ſequutis, pepererunt alia paradoxa, quæ Cicero ſic exprimit extrema pagina lib.3. de legibus. Sapiens rectius appellabitur rex quam Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit. Rectius magiſter populi (is enim eſt dictator) quam Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis magiſter fuit. Rectius diues quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet nunquàm Euphratem, nulla belli cauſa tranſire voluiſſet. Rectè eius omnia eſſe dicentur, qui ſcit vti omnibus. Rectè etiam pulcher appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulchriora quam corporis. Rectè ſolus liber: nec dominationi cuiuſquam parens, nec obediens cupiditati. Rectè inuictus, cuius etiam ſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula iniici nulla poſſunt. Quæ omnia Epicurus quóque in ſuo ſapiente imitatus eſt: ſed quia illa non ſatis videntur conſentire cum eiuſdem opinione de ſummo bono in voluptate poſito, idcirco ab eodem Cicerone exagitatur initio 2. Tuſculanæ. Epicurus ea dicit, inquit Cicero, vt mihi quidem riſus captare videatur. Affirmat enim quodam loco, ſi vratur ſapiens, ſi cruciatur, expectas fortaſſe dum dicat, patietur, perferet, non ſuccumbet. Magna me Hercule laus & eo ipſo per quem iuraui Hercule digna: ſed Epicuro homini aſpero & duro non eſt hoc ſatis. In Phalaridis Tauro ſi erit, dicet, quàm ſuaue eſt hoc: quam hoc non curo. Suaue etiam? An parum eſt ſi non amarum? At id quidem illi ipſi qui dolorem malũ eſſe negant, non ſolent dicere cuiquam ſuaue eſſe cruciari: aſperum, difficile, odioſum, contra naturam dicunt, nec tamẽ malum. Hic qui ſolum hoc malum dicit ſed malorum omnium extremum, ſapientem cenſet id ſuaue dicturum. Ego à te non poſtulo vt dolorem eiſdem verbis efferas quibus Epicurus voluptatem, homo, vt ſcis, voluptarius. Ille dixerit ſane idem in Phalaridis Tauro, quod ſi eſſet in lectulo. Ego tantam vim non tribuo ſapientiæ contra dolorem. Si fortis in perfe-

tatur, eos qui à diuina lege deſciuerint, puniens. Cuiquidem iudicio quicũque fœlix futurus eſt, adherens, humilis ſubſequitur & cõpoſitus. Qui autem ſuperbia elatus eſt, quod pecunia vel honorib⁹ antecellat, vel corporis forma polleat, qua cum iuuenilis animus dementia ſimul ardeat & petulantia, quaſi nec principe, nec duce vllo indigeat, ſed aliorũ ipſe ſufficiens ductor ſit, is penitus à Deo deſeritur. Deſertus autem & alios huiuſmodi nactus exultat, ſimul omnia perturbans multíſque videtur minime contemnendus. Breui tamen poſtea inculpabili Dei punitus iudicio, ſeipſum, domum ſuã ciuitatémq; vniuerſam ſimul euertit. Cum hæc igitur ita diſpoſita ſint, quid facere & cogitare quídve cauere prudentem oportet? Nemini dubiũ quin cogitare quíſque debeat qua ratione ex eorũ numero ſit qui Deum ſequantur. Quænam igitur actio à Deo amatur deúmque ſequitur? Vna certè rationem vnã antiquam habens atque præcipuam, quod ſimile ſimili, quod moderatum ſit, amicũ eſt: immoderata vero neque inuicem, neque moderatis ſunt amica. Deus profecto nobis rerum omniũ maximè ſit menſura multóque magis quam quiuis, vt ferunt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore ſtudet, eum neceſſe eſt vt quam maximè pro viribus talis efficiatur. Atqui ſecundũ hanc rationem quiſquis hominum temperatus eſt, Deo eſt amicus. Similis enim. Intemperatus autem diſſimilis, differens & iniuſtus cæteráque ſimiliter. Marſilius Ficinus in Sympoſium Platonis, ex Orpheo illud repetit, Iouem eſſe principium mediũ & finem Vniuerſi. Principium, inquit, vt producit: medium, vt producta retrahit ad ſeipſum: finem, prout ad ſe redeuntia perficit.

14 Agnoſcit Plato cum aliis locis multis, tum maximè ad finẽ Phædonis, vnicuique noſtrum naſcenti dæmonem eſſe datũ vitæ futurum moderatorem. De quo multa dicta ſunt à Plotino libro de dæmonibus, & de dæmone proprio, pluráque à nobis antea collecta Cõmentario in cap. 13. lib. huius. Illi vero recta monenti ſi toto vitæ curſu obſequimur, hæc ſumma eſt noſtra fœlicitas: ſicut ſi impulſiones ab eo profectas contẽnimus aut peruertimus, ſumma noſtra miſeria, quemadmodum de ſuo genio Socrates indicauit ad finem Theagis. De qua re ſic ex Platonicorum doctrina philoſophatur Marſilius Ficinus in epiſtola quadam ad Callimacum lib. 8. Platonicorum ſententia eſt, inquit, complatonice mi Callimace, quot in cælo Dij, id eſt ſtellæ ſunt, totidem circa terras eſſe dæmonum legiones, totidémque in qualibet legione dæmones cõtineri, quot in cælo ſunt ſtellæ. Duodecimque eſſe dæmonũ principes, quemadmodum & duodecim ſunt in Zodiaco ſigna. Præterea alios quidem Saturnios eſſe, Iouios alios Martióſque atque Solares. Similitérque pro aliarũ ſtellarum tam nomine quam virtute varios dæmones cenſent atque cognominant. Addunt tot inſuper eſſe humanarum ordines animarum, quot & ſtellæ & dęmonũ legiones cõnumerantur, aliáſq; aliorũ tum dęmonũ tum ſyderũ tam naturam quã munus appellationéq; ſortiri. Hos vero dęmones appellant genios, ingenuos duces ingenij, ſingulos ſingulis animabus ab lege fatali, id eſt ab ipſa quando animæ labuntur in corpus, ſpherarum omniũ diſpoſitione influxúq; nobis accommodatos: à quibus mentes noſtræ quatenus deterioribus quibuſdã dæmonibus ſenſibúſq; non parent, quotidie facili quadã occultáq; perſuaſione ita ferme ducãtur, vt naues gubernaculo à gubernatore regũtur. In eo vero poſita eſt ratio eorũ nominũ quæ hoc loco Alcinous vſurpat. Aliter tamẽ Plato in Cratylo declarat fœlicẽ dæmonẽ ſiue dęmonicum priſca lingua eſſe appellatum. Sciſne, inquit Socrates, quos Heſiodus *δαίμονας* eſſe ait? HER. Non. SOC. Neque etiã quod aureum genus hominũ ait in principio extitiſſe? HER. Hoc quidẽ noui. SOC. Ait enim ex hoc genere poſt præſentis vitæ fata, fieri dæmones ſanctos, terreſtres optimos, malorum

expulſores & cuſtodes hominum H E R. Quid tum? S O C. Nempe arbitror vocare illum aureum genus, non ex auro conſtitutum, ſed bonum atque præclarum. Quod inde conijcio, genus noſtrum ferreum eſſe dicit. H E R. Vera narras. S O C. An non putas ſi quis nunc ex noſtris bonus ſit, aurei huius generis ab Heſiodo æſtimari? H E R. Conſentaneum eſt. S O C. Boni autem alij quam prudentes? H E R. Prudentes. S O C. Idcirco, vt arbitror, eos demones præcipuè nuncupat: quia ſapientes & dęmones erant. Et ex noſtra iſtud priſca lingua nomen extitit. Quamobrem & is & cæteri poëtæ permulti pręclarè loquuntur, quicunque aiunt videlicet, poſtquam bonus aliquis vita functus eſt, maximā dignitatem præmiúmque ſortitur, ſiſque dęmon ſecundum ſapientiæ cognomētum. Ita & ipſe aſſero δαίμονα id eſt, ſapientem omnem hominem eſſe quicunque ſit bonus: eúmque dęmonicum, fœlicem viuentem atque defunctum: eúmq; rectè dæmonem nuncupari. Ariſtoteles lib.2. Top. εὐδαίμονα eum interpretatur cuius animus eſt bonus. Quemadmodum, inquit, εὐδαίμονα Xenocrates eum eſſe ait cui animus bonus datus eſt: eum enim eſſe dæmona cuique. Iamblichus lib. de myſteriis Ægyptiorum, Erat dæmon, inquit, in exemplari mundo antequam animæ in generationem laberentur. Quem cum primum anima ducem nacta eſt, aſtat ipſe dæmon, expletor ſubinde vitarum. Hic animam deſcendentem, vt dixi, alligat corpori: commune eius animal ipſe curat. Vitam animæ propriam dirigit: & quodcunque ratiocinamur, exhibet ratiocinandi principia: agimúſque talia qualia is adducit in mentem. Gubernátque nos quoúſque ſacris operibus expiati, Deum ſubeamus pro dæmone ducem: cui poſthac dæmon ita cedit vt vel vocet eo præſente, vel conducat ad idem.

15 Cicero lib.3. de Finibus, ex Stoicis (qui hac in parte, ſicut in aliis permultis, Platonis doctrinam ſunt ſequuti) ſcribit officia omnia eo eſſe referenda vt adipiſcamur naturæ principia. Et eodem lib. ſæpe repetit finem vitæ humanæ eſſe congruenter naturæ conuenientérque viuere. Itémque ſummum bonum eſſe, viuere ſcientiam adhibentem earum rerum quæ natura eueniunt, ſeligētem quæ ſecundum naturam: & ſi quæ etiam contra naturam ſunt, reiicientem: id eſt, inquit, aptè conuenientérque naturæ viuere. Apud eundem Ciceronem M. Cato initio dialogi de ſenectute, de ſe ita loquitur, Si ſapientiam meam admirari ſoletis, quæ vtinam digna eſſet opinione veſtra noſtróque cognomine, in hoc ſumus ſapientes, quod naturam ducem tanquam Deum ſequimur eíque paremus. Primo etiam de legibus ſcribit, virtutem ipſam nihil aliud eſſe quam in ſe perfectam, & ad ſummum perductam naturam. Atque ex eadem ſententia eodem libro ait, nos ad iuſtitiam eſſe natos: iúſque non opinione hominum ſed natura eſſe conſtitutum. Et libro 3. de Legibus, cum omnia officia à principiis naturæ proficiſcantur, concludit ab eiſdem neceſſe eſſe proficiſci ipſam ſapientiam. Sed quemadmodum ſæpe fit, vt is qui commendatus ſit alicui, pluris eum faciat cui commendatus ſit, quam illum à quo ſit: ſic idem ait minime mirum eſſe primo nos ſapientiæ commendari ab initiis naturæ, poſt autem ipſam ſapientiam nobis chariorem fieri, quam illa ſint à quibus ad hanc venerimus. Atque hæc quidem de ipſa natura, in qua, vt antea capite primo futuri philoſophi, ſic hoc loco vitæ beatæ prima fundamenta ponuntur. Eorum vero quæ adiiciuntur de moribus, recta educatione, inſtitutione & diſciplina, explicatio ex eodem capit. repetenda.

26 Plato lib.7. de Legibus, ciues ſuos duplici diſciplina vult inſtitui, vna animi, altera corporis: priorémque vocat muſicam, poſteriorem Gymnaſticam. Quam rurſum duplicem ponit, vnam in luctatione, alteram in ſaltatione. Atque idem

idem addit in Protagora, parentes filios ſuos ad Gymnaſiorum magiſtros mittere debere, vt firmum aptúmque adepti corporis habitum, optimè menti ſuggerant miniſterium: ne fragilitate corporum impediti, à militaribus ciuilibuſque actionibus tanquam laborioſis abſterreantur. Ariſtoteles vero cap.3. libro 8. Politic. vult quatuor artes ad diſcendũ pueris eſſe proponendas, Literas, Gymnaſticam, muſicam & picturam. Ex quo fortaſſe illud à Poëta dictum eſt in commendationem Eunuchi.

--Fac periculum in literis,
Fac in paleſtra, in muſicis: quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem ſolertem dabo.

Quod vero adiicitur animum ad cõtemplationem intelligibilium, & ipſius Dei ſibi viam præparare per antecedentẽ exercitationem in mathematicis, id etiam proprium eſt Platonicorum: qui pædiam futuri philoſophi in mathematica cõſuetudine abſtrahendi poſitam exiſtimauerunt. De qua contra mechanicas Theſſali methodici opiniones à nobis antea diſputatum, plúráque collecta ſunt noſtris prælectionibus in Sphæram, contra eiuſdem mathematicum proœmium.

Virtutum diuiſio harúmque in iuſtitia & prudentia connexio explicatur. Ex qua concluditur peccata omnia ab imprudentia & inſcitia proficiſci.

Caput 21.

[1] *Cum igitur virtus res diuina ſit, ipſa quidem affectio eſt animi perfecta & optima,* [2] *hominem exornans eundémque firmum & aptum reddens ad dicendum & agendum: ſiue ipſe ſecum habitet, ſiue cum aliis verſetur. Atque inter huius ſpecies quædam rationis eſſe dicuntur, aliæ in parte rationis experte verſari. Cum enim differant inter ſe rationale, iraſcibile & concupiſcibile, horum etiam diuerſa erit & ſua cuiúſque perfectio. Rationalis quidem prudentia: Iraſcibilis, fortitudo: Concupiſcibilis, temperantia.* Prudẽ*tia vero ſcientia eſt bonorum, malorum atque neutrorum. Temperantia, ordo in cupiditatibus & appetitionibus, cum hæ rationi vt duci obtemperant. Quando autem dicimus temperantiam ordinem eſſe quendam & obedientiam, id ſanè intelligi volumus, facultatem quandam eſſe, per quam appetitiones apto ordine ſe ei ſubiiciunt quod natura debet dominari. Hoc autem eſt quod rationis eſt particeps.* [3] *Fortitudo eſt legitima præcepti ardui & nõ ardui obſeruatio: id eſt facultas conſeruatrix præcepti legitimi.* [4] *Iuſtitia vero conſenſio quædam horum inter ſe, ſiue facultas per quam tres animi partes inter ſe conueniunt, harúmque vnaquæque ei adheret quod propriũ habet in quo verſetur, & ſuum cuique pro dignitate ſtatuit: quaſi hæc ſumma ſit perfectio trium virtutum,* Prudentiæ, *fortitudi-*

nis, Temperantiæ, ratione imperante, reliquis partibus animi ſecundum ſuam proprietatem contractis eique obediētibus. [5] *Vnde exiſtimandum virtutes ſeſe mutuo conſequi. Fortitudo enim præcepti legitimi conſeruatrix, rationis etiam rectæ conſeruatrix eſt. Quoniam præceptum legitimū recta quædam ratio eſt. Recta autem ratio à prudētia proficiſcitur. Quin etiam prudentia cum fortitudine cohæret. Illa enim ſcientia bonorum eſt. Nemo autem id quod bonum eſt videre poteſt, dum timiditate & perturbationibus cum hac coniunctis, impeditur. Eadémque ratione nemo cum intemperantia prudens poteſt exiſtere. Atque omnino quicunque perturbatione victus, præter rationem aliquid facit, id per imprudentiam & inſcitiam pati à Platone dicitur. Vt nemo poſsit prudentiam habere ſi intemperans ſit & timidus. Sunt igitur virtutes inter ſe connexæ: nec ſeparari poſſunt, ſi perfectæ ſunt.*

Iac. Carpentarij Commentarius in caput 21.

1 Omnis rei qualiſcumque ſit, ſumma excellentia quæ à Deo eſſe putatur, diuina appellatur. Quo modo rudiore quadam minerua, intelligi poteſt quod hoc loco dicitur, virtutem quæ hominis eſt perfectio, rem quandam eſſe diuinā. Quanquam fortaſſe aptius ad illud referri poteſt quod Socrates apud Platonem dicere ſolet hanc à Deo proficiſci, non omnino humanis viribus comparari. Quod quidem ille eiuſmodi argumento confirmat in Menone, nempe quod ſi qui alios ſuis præceptis ad virtutem poſſint inſtituere, id maxime apparere oporteat in viris bonis & ciuilium negotiorum adminiſtratione claris: nec vero dubium quin hi ſi poſſint, id ipſum præſtare velint, in liberis præſertim: quos omnes virtutes ſuæ multo magis quam fortunarum hæredes expetunt. Quod tamen eorum perpauci conſequuntur. De quibus eo loco ſic ille loquitur. SOC. Num Themiſtoclē virum bonum fuiſſe fateris? ANY. Maximè omniū. SOC. Et præceptorem virtutis bonum, ſi quis omnino virtutis magiſter fuit, Themiſtoclem extitiſſe? ANY. Reor equidem, dummodo voluiſſet. SOC. Num

ceoſes ipſum noluiſſe alios quoque bonos fieri? Filium ſuum præſertim? an pu-
tas inuidiſſe filio & de induſtria virtutem partam minime communicaſſe? Audi-
ſtin quod Themiſtocles filium Cleopbantum in equeſtri facultate ſtreouum
reddidit, adeo vt equis ille rectus inſiſteret, rectúſque ex equo iacularetur, cæte-
ráque permulta ſtupenda faceret, io quibus illum diligeoter pater erudiuit, ſa-
pieotémque in ſingulis quæ præceptoribus præcipua, reddidit? Hæc à maioribus
accepiſti? A N Y. Accepi. S O C. Nemo igitur naturam filij vt pote malam,
culpauerit. A N Y. Nemo arbitror. S O C. Quid verò ad hoc? Audiſti oe ab
aliquo ſeniore aut iuniore, Cleophantum Themiſtoclis filium bonum ac ſapiē-
tem, in quibus pater fuerat, extitiſſe? A N Y. Nunquam. S O C. Num Themi-
ſtoclem arbitramur alienis artibus imbuere filium voluiſſe, pateroa ſua virtute
nihilo vicinis ſuis præſtāriorem reddere curauiſſe, ſiquidem virtus doceri vllo
pacto poſſet? A N Y. Fortaſſis per Iouem minime. S O C, Talis igitur hic vir-
tutis magiſter fuit, quem ipſe vnum ex aotiquis optimum aſſeris. Conſideremus
iam & alium, Ariſtidem Lyſimachi filium. Nonoe hunc quoque bonum fuiſſe cē-
ſes? A N Y. Et maxime quidem. S O C. An non & iſte filium ſuum Lyſima-
chum in omnibus quæ à præceptoribus percipiuntur, optime Athenieſium om-
nium eruditum euadere cum voluiſſet, num quoquam alio meliorem fecit? Hūc
etenim allocutus es & qualis ſit optime noſti. Præterea ſi vis Periclem virum
magnopere ſapientem, conſidera: duos hic, quod te minime præterit, filios edu-
cauit, Paralum & Xaothippum. A N Y. Noui equidem. S O C. Hos, vt noſti,
tum arte equeſtri & muſica, tum etiam athleticè præ cæteris Athenieoſibus in-
ſtruxit. Ac denique io nullo eorum quæ arte percipiuntur, ioferiores aliis eſſe
voluit: booi autem vt euaderent, an cupiebat? Cupiuiſſe quidem exiſtimo, ſed id
doceri minimè potuiſſe. At apud eundem Platooem Protagoras, in dialogo qui
Protagoras vel Sophiſta inſcribitur, in contraria opinione eſt: atque exiſtimat
virtutem doceri poſſe, ſuperioremq; rationē Socratis ſic conatur explicare. Re-
ſtat dubitatio illa, inquit, quā de viris virtute claris mooebas, quam ob cauſam fi-
lios illi ſuos io omnibus quæ à præceptore cōſequi licet, erudiunt: quod vero ad
paternam virtutem ſpectat, nihilo cæteris meliores reddunt. Ad hanc rationē ô
Socrates non fabulam afferā. Sic enim cogita vtrum eſt voum aliquid aut oon
cuius neceſſe ſit ciues omnes eſſe participes, ſi modo conſtare ciuitas debeat. Ita
enim hæc tua ambiguitas ſoluitur, aliter vero minime. Si vnum hoc extat, neque
eſt architectorum, neque ærariorum artificium, neq; figulorum opificium, ſed iu-
ſtitia, temperantia, ſanctitas & vt paucis cōprehendam, viri propria virtus: ſi hoc
eſt, inquam, cuius participes eſſe oportet omnes, & cū hoc diſcere & agere quod-
cumq; placeat aliud, abſque hoc nequaquam: expertem vero huius doceri, corri-
píq; & puerū & virum & mulierem quo ad correptiooe melior efficiatur: ſi quis
autem hanc ſpreuerit diſciplinam, eum tanquā inſanabilem ciuitatibus pelli vel
interfici: ſi ita eſt, inquam, vt diximus, viríque præſtantes in Rep. Ciues, in cęte-
ris quidem erudiunt filios, in hoc vero nequaquā, aduerte quàm mirabiliter io
eo excellentes euadant. Quod enim doceri poſſe tam priuatim quā publicè ar-
bitrārur, oſtendimus. Cum vero doctrina & cura acquiri hoc poſſit, alia filios do-
cent io quibus non eſt aduerſus neſcientes mortis pœna propoſita: in quibus au-
tem mors & exiliū aut pecuoiarū ablatio, aut domorū ſubuerſio præmit ignaros
rudéſq; filios, in his non omni diligentia patres erudiunt, & vbi minæ huiuſmodi
vrgēt, doctrina curàq; leuior adhibetur. Exiſtimare decet ô Socrates à teneris an-
nis vſq; ad finē erudiri eos atq; moneri. Nam cū primum puer quæ dicuotur, in-
telligit, nutrix, mater, pedagogus, pater, ad hoc omni cura ſtudióq; contendunt,

vt in ſingulis tum verbis tum operibus optimus puer euadat. Sigillatim enim monſtrant quid iuſtum, quid iniuſtum, quid turpe, quid ſanctum, quidve prophanum ſit, quæ agenda, quæ non. Quibus ſi obtemperat puer, bene ſecum agi putant: ſin renititur, tum veluti contortum obliquúmve lignum, minis plagíſque dirigunt. Poſthæc ludimagiſtris pueros curandos tradunt, morúmque bonorum diligentiam, multò magis quàm literarum citharǽque doctrinam à magiſtris expoſcunt: præceptores autem ſuſceptos curant & excolunt. Et literas vbi tantum didicerunt, ad ſcriptáque conuertuntur, Poëtarum in primis excellentium opera illis legenda ediſcendáque proponunt, quibus monumenta quamplurima inſeruntur, priſcorúmque virorum virtute præſtantium geſta laudantur: vt puer æmulatione accenſus, præclara maiorum facinora imitetur. Citharistę quoque tum aliis quibuſdam huiuſmodi, tum præſertim temperantiæ ſtudent, cauéntque ne quid perperam adoleſcentes agant, vtque vbi pulſare citharam didicerunt, ruſſus Poëtarum aliorum modulatione præſtantium cantilenas docent, quas ad citharam canant, rithmóſque & harmonias puerorum animis conciliare conantur, vt mitiores modeſtioréſque, & concinniores effecti, & ad agendum vtiles ſint, & ad dicendum. Omnis enim hominis vita, numeroſa quadam indiget conſonantia. Poſthæc ad gymnaſiorum magiſtros, parentes filios mittunt, vt firmum aptúmque adepti corporis habitum, optimè menti ſuggerant miniſterium, ne fragilitate corporum impediti, à militaribus ciuilibúſque actionibus tanquam laborioſis abſterreantur. Hæc nempe obſeruant maximè hi qui maximè poſſunt. Poſſunt autem maximè opulentiſſimi viri, eorúmque filij, qui primi diſciplinarum ſcholas ingreſſi, nouiſſimi exeunt. Scholis autem egreſſi à magiſtratibus leges iuráque diſcere, eorúmque exemplo viuere coguntur: ne quid ipſi proprio ingenio freti temerè agant. Sed quemadmodum literarum magiſtri pueris adhuc ſcribendi ignaris, calamo exemplar quoddam præſcribunt, ad cuius characteres ſcribendi artificium imitando perdiſcunt: ita ciuitas leges præſcribens priſcorum hominum in legibus ferendis prudentiſſimorum inuenta, ad earum normam imperare cogit quemlibet & parere. Eos autem qui præuaricantur punit: punitióque huiuſmodi & apud vos, & apud alios multos, propterea quòd tanquam pœna iudicialis dirigat tranſgreſſorem, iudicium correctióque vocatur. Cùm igitur talis tantáque ſit virtutis, tam priuatim, quàm publicè cura, an dubitas adhuc ô Socrates, miraríſque ſi doceri non poſſit. Deinde eodem loco cauſam explicare conatur, eius quod in eodem Menone Socrates quærit, cur bonorum patrum filij plurimi mali reperiantur, ſi hi à patribus ſuis ad virtutem inſtitui potuerunt. Non debet, inquit, hoc mirum videri, ſi vera ſunt quæ dixi, videlicet virtutis curam, non ad vnum aliquem duntaxat, ſed ad omnes ſpectare oportere: ſi modò conſiſtere ciuitas debeat. Si autem ita eſt, vt loquor, imò certè cùm ita ſit, elige atque conſidera, quamuis aliarum facultatum atque doctrinarum: vt puta ſi non poſſet conſiſtere ciuitas, niſi tibicines omnes eſſemus, qualiſcunque eſſe quilibet poſſet, nónne hoc quilibet priuatim & publicè vnumquemque doceret, huiúſque ignarum ſine inuidiæ liuore corriperet. Quemadmodum nunc quæ iuſta & legitima ſunt, quilibet ſine inuidia prædicat, neque hæc vt alia celat. Prodeſt enim omnibus communis iuſtitia virtúſque. Atque idcirco omnes omnibus quæ iuſta & legitima ſunt libentiſſimè monſtrãt. Si ergo in tibiarum flatibus nos eadem animi flagrantia charitatéque erudiremus, num optimorum tibicinum filij magis quàm deteriorum in his ſonis periti euaderent? nequaquam vt arbitror: ſed quicunque natura ad tibias inflandas ingenioſus eſſet, magis proficeret, tardus autem minus: ac ſæpenumerò periti

tibicinis, rudis euaderet filius: ſæpe etiam inepti, filius aptus. Verumtamen omnes ſufficientes eſſent tibicines, ſi cum his conferrentur qui rudes ſunt, nihilque rerum earum intelligunt. Similiter eum, exiſtima Socrates, qui iniuſtiſſimus tibi uidetur inter homines ſub lege viuentes, iuſtum fore, iuriſque auctorem, ſi quando cum illis hominibus conferatur, quibus nec diſciplina ſit, nec iudicia, neque leges, neque neceſſitas vlla in vita quæ virtutem colere debeat. Marſilius Ficinus in Menonem pro virtutum varietate, varias quoque earum parandarum rationés ita diſtinguit. Sapientia quidem, inquit, natura ineſt: quia æterna eſt rationum omnium in mente complexio, perpetuúſque veritatis intuitus. Scientia, per doctrinam Philoſophiæ, quæ reminiſcentiam præſtat, acquiritur: dum ratio quæ pennas olim abiecit, ad mentem conuerſa, reminiſcendo iterum alas recuperat. Prudentia, doctrina ſimul & longo vſu aduenit. Recta opinio, exemplis, authoritate, inductione, ſorte. Iuſtitia, fortitudoque, & temperantia, cæteræque morales virtutes, prudentiæ rectæque opinionis legibus, & exercitatione legitima perficiuntur. Quanquam poſteriora hæc magis Ariſtotelica, quàm Platonica eſſe videntur. Ariſtoteli enim virtutes intellectus, quæ ad partem animi ſuperiorem pertinent, omnino doctrina comparantur. Virtutes morum quæ exornant partem animi inferiorem, doctrina quidem indigent, vt per hanc intelligatur, quid in officiis rectum ſit, quid non rectum: ſed perficiuntur agendi conſuetudine per quam habitus conformatur. Idque eſt quod Cicero dixit Officiorum primo, virtutis laudem omnem in actione eſſe poſitam. Et quod Ariſtoteles ipſe capite tertio libri primi Ethicorum, finem Philoſophiæ morali propoſitum non in cognitione, ſed in actione conſiſtere. De fœlicitate autem, quæ in virtute conſiſtit, quomodo comparetur, quæſtio eſt apud eundem Ariſtotem capite nono libri eiuſdem, ſed non ſatis accuratè eo loco explicata. Ex quo exiſtit quæſtio, inquit, num doctrina, conſuetudine, an alia aliqua exercitatione pariatur, an diuina aliqua cauſa adſit, an hoc ita ſit fortuitò. Ac ſi quod à Diis aliud datum hominibus eſt, profectò conſentaneum eſt fœlicitatem etiam ab illis eſſe datam: eóque maximè quod rebus humanis melior eſt, & præſtantior. Sed hæc non ſunt huius diſputationis & temporis. Hoc verò apparet etiamſi data non ſit conceſſu Deorum, & munere mortalium generi, ſitque virtutis, artis aut exercitationis, tamen in rebus maximè diuinis eam eſſe ducendam. Virtutis enim merces & finis, optimum quiddam eſt, diuinum & beatum: quod idem latè pateat neceſſe eſt. Poteſt enim comparari diſciplina aliqua & diligentia ab iis omnibus quorum quidem à virtute animus aliquo vitio non retardetur. Ad eandem quæſtionem pertinet, quod pluribus explicatur capite duodecimo libri primi magnorum Moralium, Vbi poſtquam docuit in nobis ſitum eſſe vt boni efficiamur, aut mali, tandem voluntati & ſtudio noſtro adimit ipſam naturam, ſine qua negat nos virtutis ſummam perfectionem poſſe conſequi. Fortè autem, inquit, hic quiſpiam occurrerit. Quandoquidem homini ineſt iuſtum probumque eſſe, ero ſi voluero omnium optimus. At id fieri nullo modo poteſt. Curnam? Quoniam non hoc in corpore gignitur. Neque enim ſi quiſpiam voluerit corporis curam habere, omnium optimum habebit corpus. Nam opus eſt, non curam modò intendere, ſed etiam natura bene conſtitutum, & bonum corpus eſſe. Melius certè habebit corpus, non tamen erit omnium optimum. Idem de anima intelligendum eſt. Neque enim ſi quis hoc voluerit, erit omnium optimus, niſi natura etiam extiterit. Melior quidem certè erit. De qua quæſtione multa in vtramque partem acutè colligit Di-

nus Thomas in quæſtionibus diſputatis, articulo nono quæſtionis vnicæ de virtutibus in communi.

2 Virtus rei cuiuſque, ab Ariſtotele appellatur capite ſexto libri ſecundi Ethicorum, ſumma eiuſdem perfectio. Quomodo virtutem equi dicimus eam, quæ hunc generoſum moribus efficit, & ad currendum aptum: hominis verò in moribus affectionem animi, non quamuis, ſed eam quæ in laudabilem habitum conformata eſt, multis actionibus antecedentibus: eóque ipſo perfecta, quod in mediocritatis obſeruatione conſiſtit. Per hanc autem homo firmus, & omni ex parte aptus effici dicitur, quia in eo ſumma imis per virtutem conſentiunt, parſque animi ſuprema, per eandem ad regendas inferiores ſic adhibetur, vt hæ illi ſine difficultate pareant. Longa enim conſuetudine quaſi in rationis gyrum ducuntur, & ad eius regulam reuocantur. In quo eſt poſita virtus ea quæ inde ab Ariſtotele moralis eſt appellata. Quoniam quæ contra rationem exultant in facultatibus animi inferioribus, non facile niſi agendi more, & longa conſuetudine, ipſi rationi obſequuntur. Vt verò partis animi ſuperioris ſumma perfectio in rectè imperando poſita eſt: ſic inferiorum in parendo. Ex quo hoc etiam intelligitur, quid ipſa virtus morum à parte animi ſuperiore accipiat, quid ab inferioribus. A ſuperiore enim huius regula exiſtit: inferiorum eſt id quod regitur. Sed quia perfectio in eo, vt in ſubiecto, eſt quod perficitur: ab altero verò quod perficit tanquam ab efficiente proficiſcitur (ſic enim Ariſtoteles ipſe docuit in phyſicis morum, qui perfectio quædam eſt, eſſe potius in eo quod mouetur, quàm in eo quod mouet) idcirco virtutes huiuſmodi in parte animi inferiore, vt in ſubiecto eſſe dicuntur, & à ſuperiore efficientem cauſam, id eſt, rectam rationem tanquam regulam accipere. Aliæ quæ intellectus ſunt, quæque in cognitione veri vel falſi, boni vel mali conſiſtunt, vtroque nomine ſunt in parte animi ſuperiore. Quoniam ab illa efficientem cauſam cognitionis accipiunt, & eandem partem perfectiorem reddunt, cùm eius facultatem ad cognitionem excitant, & per eos habitus exornant, qui in cognitione dicuntur verſari. Quanquam Stoici, vt Cicero author eſt Academica prima, virtutes omnes in ratione eſſe dixerunt. Iſtud verò, hoc Alcinoi loco, dubitationem habet, quomodo ſcilicet in parte animi ſiue facultate tertia, quæ cupiditates naturales continet nobis cum vniuerſo genere rerum viuentium communes, virtutem quandam, vt temperantiam verſari velit. Cùm ea Platoni in Phædro ſimilis ſit equo ceruicis indomitæ, qui neque ſtimulis, neque verberibus coërceri poteſt: ſed, vt ait, violentia delatus, coniunctum ſibi equum, id eſt alteram partem animi in qua irarum ardor exiſtit, aurigámque, id eſt rationem perturbat, & ad Veneris voluptatem rapit: vel etiam apertius in Timæo, pars hæc quæ in iecore ſedem habet, eiuſmodi eſſe dicatur, vt rationem non exaudiat, & ſi quo ſenſu pulſetur, nullo modo rationi obtemperet. Adde quod Ariſtoteles capite vltimo libri primi Ethicorum, etiamſi has facultates ſedibus non diſtinguat, vult tamen vim animi quæ rationis expers dicitur, duplicem eſſe, vnam quæ creſcendi cauſa tributa eſt, eámque nullo modo rationis eſſe participem: alteram quæ quodammodo ratione vtitur, quatenus huic paret & obtemperat. Quo modo verò in ea parte, vel facultate quæ nihil habet quod ratione regatur, virtus morum poterit conformari? Equidem ſic exiſtimo, aliud eſſe in hac parte conſiderare functionem: aliud ad hanc naturæ quendam impetum, ſiue motum. Functio enim vel facultatis vſus, ad naturam omnino pertinet, nec in ea

eſt quod ratione regi poſſit. Motus verò ad actionem, vel ad eandem impetus, etiamſi contra rationem magnā vim habeat, cohiberi tamen huius imperio poteſt. In quo ipſa virtus eſt poſita. Quod autem dico, facilius hoc modo intelligetur. Ad hanc animi partem pertinent ea quæ ſunt cibi, potus, & rerum venerearum. Naturæ ergo functionem in coquendo cibo, ſiue potu, itémque furioſam titillationem, quam quidam epilepſiæ ſimilem eſſe dixit, in indulgendo veneri, cohibere non poſſumus. Motus autem & cupiditates cibi, potus, rerúmque venerearum, noſtræ poteſtatis ſunt: & cum ratione reguntur, eas virtutes pariunt quæ in hac tertia animi parte dicuntur exiſtere.

3 Præceptum legitimum dicitur quod lege continetur, aut quod huic eſt conſeutaneum. Lex autem ſecundum naturam ea eſt intelligenda, non quæ ſcripta eſt, nec quæ eorum qui imperant placitis nititur: ſed quæ animis noſtris ante vllam ſcriptam legem eſt inſita. Quæ nihil aliud eſt, quàm recta ratio. De qua ſic Cicero primo de Legibus, Lex eſt ratio ſumma inſita in natura: quæ iubet quæ facienda ſunt, prohibétque contraria. Eadem ratio cùm eſt in hominis mente cōfirmata & confecta, lex eſt. Itaque arbitrantur prudentiam eſſe legem, cuius ea vis ſit, vt rectè facere iubeat, vetétq; delinquere. Ergo vera fortitudo eſt legitimi præcepti conſeruatrix, quia verſatur in aggrediendo periculo, non quouis modo, ſed ſecundum præceptum legitimum, prout recta ratio præſcribit. Sic enim Plato lib. 4. de Repub. fortitudinem eſſe ait conſeruationem opinionis lege per educationem conceptæ: qua iudicantur quæ terribilia ſunt, & qualia. Fortem verò eum in quo iracundiæ vigor ita inſtitutus eſt, vt in mediis voluptatibus & doloribus, in ſententia ſua perſiſtat, non aliter eſſe de terribili, & non terribili iudicandum, quam ratio ipſa dictauerit. Quæ eadem eſt Ariſtotelis ſententia libro 3. Ethicor. Ideóque veteres Academici & Peripatetici iram fortitudinis cotem eſſe dixerunt. In quo falsò Cicer. Offic. 1. hos reprehendit, quaſi iracundiam omnino laudauerint, Placet, inquit, Peripateticis ea mediocritas, quæ eſt inter nimium & parum: & rectè quidem placet, modò ne laudarent iracundiam, dicerèntque eam vtiliter a natura datam. Præſertim cùm idem ſcribat Tuſc. 4. Iracundiam ab ira differre, ſicut & iracundum ab irato.

4 Veteres Philoſophi virtutes omnes ad vnum reuocare conati ſunt, ſed non eadem ratione. Cic. Offic. 1. cùm in temperantia duplicis decori obſeruationem poſuiſſet, vnam eius quod generale appellat, alteram ſpecialis: prius tam latè patere vult, quàm honeſtum, ab eóque cogitatione, magis quàm re diſtingui. Ex quo efficitur temperantiam eam quæ huius decori generalis obſeruationem cōtidet, omnes partes honeſti in ſe eſſe complexam. Nonnunquam verò hoc ad eā iuſtitiam refertur, quæ inde generalis eſt appellata. Quoniam virtus hæc cuique tribuit quod debetur. At in partibus animi hoc rationi debetur, vt imperet: reliquis partibus vt pareant. Idcirco cùm in bene imperando atque parendo poſita ſit virtutum omnium moralium perfectio, hæc iuſtitiæ attribuitur. Quæ inde ex Heſiodo ab Ariſtotele dicitur virtutes omnes continere cap. 1. libr. 5. Ethic. Qua ſignificatione Platonem frequēter eodem nomine eſſe vſum, præterquàm quod hoc loco indicat Alcinous, obſeruat etiam Marſilius Ficinus in dialogo de Philoſophia. Addi quoque & illud poteſt, quia omnium virtutum moralium vna eſt regula, in recta ratione poſita, quæ propria eſt prudentiæ, virtutes omnes prudentia ſicut & iuſtitia contineri. Ex quo illa in Delphis inſcriptio, cuius Plato meminit eodem dialogo, quæ præcipit vt iuſtitiam & prudentiam colamus. Iuſtitiam quidem, inquit, vt per eam rectè cohibere ſciamus, prudentiam verò qua & nos ipſos, & alios dignoſcere valeamus. In quam ſententiam Zeno Citticus deſcendiſſe

deſcendiſſe videtur, cùm iuſtitiam definiuit, prudentiam quæ ſuum cuique tribuit, in rebúſque aſſumendis temperantiam, & in perpetiendis fortitudinem. Scitum eſt quod ſcribit Plutarchus libro de virtute morum, Menedemum Eretrienſem multitudinem virtutum ſuſtuliſſe ac differentias, quaſi vna eſſet ac pluribus nominibus vteretur. Idem enim temperantiam ac fortitudinem & iuſtitiã, veluti gladium & enſem appellari. Quodque Ariſto Chius vnam & ipſe ſubſtantiam virtutis faciebat, eámque appellabat ſanitatem: ſed differentes numeroſáſque fieri aſſerebat, cùm aliud atque aliud ſpectaretur. Vt ſi quis viſum noſtrũ cùm alba intuetur, albiuiſum: cum atra atriuiſum appellare velit, aut quid aliud huiuſmodi. Nam cùm virtus quid ſit agendum, quidve fugiendum conſiderat, prudentiam appellari contendebat: cupiditates verò coërcentem & modum voluptatibus adhibentem, temperantiam: quæ autem in ſocietatibus & rebus cum aliis contrectandis verſatur, iuſtitiam. Quemadmodum gladius cùm ſit vnus, aliud alias ſecat. & ignis in diuerſas agit materias, eadem vtens ratione. In quibus ille ſignificare voluit virtutem hominis vt perfectionẽ propriam, vnam eſſe in recto rationis vſu, vt omnium officiorum regulam Lesbiam, quæ rebus diuerſis ſe accommodat, pro earúmque varietate quandam diuerſitatem in ſe videtur recipere, ſecundum quam illius ſpecies à Philoſophis ſunt diſtinctæ.

5 Sic Zeno Citticus, vt eſt apud Ciceronem Academica prima, virtutes omnes connexas eſſe exiſtimabat: & cùm ſuperiores Philoſophi earum genera diſtinxiſſent, hic nec id vllo modo fieri poſſe diſſerebat, nec virtutis vſum modo, vt illi, ſed ipſum habitum per ſe eſſe præclarum exiſtimabat: nec tamen virtutem cuiquam adeſſe quin ea vteretur. Iſta vero connexio poſita eſt in recta ratione quæ propria prudẽtiæ. Atque idcirco Socrates apud Platonem in Menone, virtutem ipſam prudentiam eſſe exiſtimat. Si virtus, inquit, aliquid eſt eorum quæ conſiſtunt in animo, neceſſarióque vtilis eſt, prudẽtiam hanc eſſe oportet. Quippe cum omnia quæ ſunt circa animum, ipſa quidem ſecundum ſe ipſa, nec commoda nec incommoda ſint: adiuncta vero prudentia vel imprudentia, ſtatim aut vtilia, aut noxia fiunt. Hac itaque ratione virtutem, cum maxime omnium conferat, prudentiam quandam eſſe conſtat. In quo ab Ariſt. exagitatur cap. vltimo lib. 6. Ethic. Socrates quidem, inquit, partim recte quærebat, partim aberrabat. Nam quod virtutes omnes prudentias putauit eſſe, errauit: quod autem eas non ſine prudentia cenſuit, præclare dixit. Quod ex eo intelligi poteſt, quia nunc omnes qui virtutem definiunt, cum habitum eam dixerunt & in quibus cernatur, tum habitum eum eſſe adiungunt, qui rectæ rationi ſit conſentaneus. Atqui ea demũ recta ratio eſt, quæ prudentiæ congruat. Ergo hoc omnes quodammodo diuinare & augurari videntur, habitum eum virtutem eſſe qui prudentia dirigatur. Sed tamen parua facienda mutatio eſt. Neque enim in eo ſolum habitu virtus eſt qui prudentiæ ſit conſentaneus, ſed in eo potius qui ſit cum recta ratione coniunctus. Recta autem de his rebus ratio iam nomen habet prudentiæ. Socrates ergo virtutes omnes rationes putauit, cum in ſcientia omnes poneret: nos eas cum ratione copulamus. In hac vero quæſtione de connexione virtutum Cicero monet lib. 2. Officiorum, non idem philoſophis & vulgaribus videri. Ne quis, inquit, admiretur cur cum inter omnes philoſophos conſtet, à méque ipſo ſępe diſputatum ſit, qui vnam haberet, omnes habere virtutes, eas nunc ita ſeiungam quaſi poſſet quiſquam, qui non idem prudens ſit, iuſtus eſſe. Alia enim eſt illa cum veritas ipſa limatur, in diſputatione ſubtilitas, alia cum ad opinionem cõmunem omnis accommodatur oratio. Quamobrem, vt vulgus ita nos hoc loco loquamur, vt alios fortes, alios viros bonos, alios prudentes eſſe dicamus. Popu-

laribus enim verbis eſt agendum, cùm loquimur de opinione populari. Ex qua vulgarium conſuetudine apud Platonem à Socrate Sophiſta interrogatus, ita reſpondet in Protagora. SOC. Vtrum alij homines aliam virtutis partem accipiunt? an neceſſe eſt eum qui vnam habet, omnes habere? PROT. Nullo modo. Quoniam multi fortes quidem ſunt, ſed iniuſti: & alij iuſti quidem ſunt, ſapientes minimè. SOC. Nunquid ſapientia & fortitudo partes ſunt virtutis? PROT. Omnino quidem, Et præſtantiſſima pars omnium eſt ſapientia. SOC. Eſt ne hoc quidem aliud, illud verò aliud? PROT. Eſt. At idem extrema pagina libri quarti de Republica, ex ſua ſententia ſcribit virtutis ſpeciem vnam eſſe, prauitatis innumeras. Porrò ad finem huius capitis quæſtio alia indicatur, de peccatis ab animi perturbatione profectis, an ſint voluntaria? & vtrum cum perturbationibus coniuncta ſit ignorantia: hæcque eiuſmodi vt peccatum excuſare poſſit, aut debeat. Quæ quia nobilis eſt, & Ariſtoteli cum Platone controuerſa, pluribus explicabitur cap. 24.

Virtutum ſeminaria à perfectis virtutibus, de quibus dictum eſt, diſtinguit: deinde virtutes cum vitiis, peccatáque à vitiis profecta variè inter ſe comparat.

Caput 22.

[1] Dicuntur enim & alio modo virtutes, vt naturæ dotes & progreſsiones ad illas: quæ propter ſimilitudinem, cũ eiſdem ſolius nominis communionẽ habent. Sícque milites fortes nonnunquam appellamus, nonnullóſque prudentiæ expertes, etiam fortes prædicamus, non de perfectis virtutibus loquentes. [2] Hæ autẽ, perfectæ ſcilicet, neque intendũtur, neque remittuntur, cùm vitia intendantur & remittantur. Si quidem alius alio imprudentior eſt & iniuſtior. Nec ſeſe vitia conſequuntur: quoniam quædam ſunt inter ſe contraria: quæ eidem non conueniunt. Quomodo ſe habet ad timiditatem audacia, & ad auaritiam profuſa largitio. Neque verò quiſquam exiſtere poteſt, qui vitiis omnibus ſit infectus: quemadmodum neque corpus vllum omnibus morbis ſimul affectum, aut modis omnibus deformatũ. Admittenda etiam eſt media quædã cõſtitutio, neque praua, neque cum virtute coniuncta. Quoniam non omnes homines probos, vel improbos eſſe neceſſe eſt: ſed huiuſmodi ſunt qui iam ad ſummum horum peruenerunt. [3] Neque facile eſt à vitio ad virtutem rectà regredi: quia extrema longo interuallo, magnáque contrarietate à ſe inuicem ſeiuncta ſunt. Exiſtimandum autem eſt de virtutibus quaſdam eſſe principes & antecedentes, alias harum comites. Principes ſunt in parte animi rationali, à quibus reliquæ perfectionem capiunt: comites verò, in altera quæ perturba-

tionibus eſt obnoxia. Hæ enim honeſta ſequuntur ſecundum rationem, non quæ in ipſis eſt (non enim eam habent) ſed quam à prudentia capiunt, quæ in illis conſuetudine & exercitatione eſt confirmata. Et quoniam neque ſcientia, neque ars in alia parte animi eſt, quàm in rationali, virtutes quæ in altera animi parte perturbationibus obnoxia, exiſtunt, doceri nullo modo poſſunt. Quia neque artes ſunt, neque ſcientiæ. Non enim propriam præceptionem habent. At prudentia cùm ſcientia quædam ſit, ea quæ cuique propria ſunt, præſcribit. Quemadmodum gubernator nautas docet ea quæ ignorantur ab ipſis. Hi verò illi parent. Eadémque ratio in milite, & in imperatore valet. Vitia autẽ cùm intendantur & remittantur, peccata paria non erunt: ſed quædam maiora, alia minora. Quibus hoc conſentaneũ eſt, vt his à legumlatoribus ſupplicia quædam grauiora, alia leuiora decernantur. 4 Quanquam verò virtutes extremitates ſint, quia perfectæ & recto ſimiles, alio tamen modo mediocritates erũt. Quod omnes vel certè plurimæ, in medio duorum vitiorum ſitæ ſint: quorum vnum eſt in exceſſu, alterũ in defectu: vt in liberalitate hinc auaritia, altera ex parte profuſa largitio cernitur. 5 In perturbationibus enim diſceſſus à modo accidit, aut ſecundum exceſſum, aut ſecundum defectum. Neque verò qui, cum parentes iniuriam patiuntur, non iraſcitur, neque qui in omnibus, & quacunque occaſione concitatur, moderatus eſt: ſed omnino vterq; à modo diſcedit. Rurſus qui parentibus vita functis nihil commouetur, affectu caret. Qui verò ita luget, vt contabeſcat, affectus modum excedit. At qui mæret quidem, ſed moderatè, is moderatè affectus dicitur. Sic certè qui omnia ti-

met & præter modum, is timidus eſt, qui nihil audax: fortis vero qui in confidendo atque metuendo modum ſeruat. Quorũ in cæteris eadem eſt ratio. Atque quoniam quod moderatum eſt in perturbationibus, idem optimum: non aliud autem eſt moderatum quàm quod medium inter nimium & parum, idcirco mediocritates eiuſmodi virtutes exiſtunt. [6] *Quod in perturbationibus medio quodam modo afficiant.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 22.

1 Multiplex nomen virtutis peperit inter Stoicos, & Peripateticos variam de verbo magis quàm de re, controuerſiam. Hi enim quia virtutes vt habitus agendi conſuetudine partos, à naturæ ſeminariis & igniculis ſemper diſtingunt, eas ingenitas eſſe negant. Illi vero quoniam igniculos naturæ minimè deprauatæ, quibus ad omnes honeſti partes excitamur, virtutes etiam appellant, dicere ſolent has nobiſcum eſſe natas. & quod ex eorundem doctrina Ciceroni familiare eſt, eum qui in viuendo ſequitur naturam ducem tanquam Deum, nunquam aberrare poſſe. Quanquam & alio modo veteranos milites fortes dicimus, non propter hæc naturæ ſeminaria, ſed quia ad ſubeunda pericula pœnis & probris excitantur potius quam virtutis amore: vel quoniam in præliis exercitati, ſola conſuetudine pericula contemnunt: atque cum tyronibus pugnant, vt armati cum inermibus. Has enim adulterinæ fortitudinis ſpecies Ariſtoteles enumerat cap. 8. lib. 3. Ethic. Idémque lib. 1. Politic. popularem etiam quandam prudentiam facit, nobiſcum natam & à iuſtitia ſeparatam, quæ plerúnque humanæ ſocietati valde pernicioſa eſt. Apertius vero ſuperiorem Stoicorum ſentẽtiam expreſſit cap. 13. lib. 6. Ethic. Omnibus, inquit, à natura virtutes morum quodam modo tributæ ſunt. Natura enim & iuſti & temperantes, & fortes gignimur reliquarúmque virtutum principia & ſemina ſimul atque in lucem editi ſumus, cõtinemus. Sed tamẽ aliud quidem quod propriè bonum ſit, eſſe volumus: & quæ ex hoc genere ſunt, aliter ineſſe. Nam & pueris & belluis à natura tributi ſunt habitus, qui ſine intelligentia & ratione, obeſſe hominibus vidẽtur. Quemadmodum enim graui corpori contingit, vt ſi moueatur ſine aſpectu, grauiter offendat, hoc ipſo quod caret aſpectu: ſic rès hic ſe habet. Quod ſapientiæ lumen acceſſerit, iam magna eſt in actione diſtinctio, habituſque ſimilis tum denique virtutis nomen proprie veréque obtinebit.

2 Qualitatum omnium ratio cum à ſubiectis cogitatione abſtrahitur, in indiuiduo quodam modo eſt poſita, eáque ſimilis numero cui nihil addi aut detrahi poteſt, ſine ſpeciei mutatione. Quo modo Ariſt. in Categoriis cap. de qualitate diſputat intentionem, & remiſſionem fortaſſe in qualitates non cadere: ſed in iis eſſe manifeſtam quæ ab illis denominationem capiunt. Cauſa enim intentionis atque remiſſionis conſiſtit in variis gradibus permixtionis duorum contra-

riorum. Hæc vero ad ſubiecta propriè pertinet, non ad ipſas qualitates, quarum ratio à ſubiectis cogitatione quoad poteſt, abſtrahitur. At ſpecialiore modo vitia intẽdi & remitti dicuntur, virtutes vero minime. Quod hæ ſimiles ſint lineis rectis: illa obliquis. Itaque vt omnes lineæ rectæ, ex æquo rectæ ſunt: de obliquis vero quædã minus, aliæ magis ſunt eiuſmodi: ſic de virtutibus & vitiis iudicandum. Stoici hac in parte veterib᷒ Academicis, id eſt Platonicis ſubtiliores videri voluerunt, cũ dixerunt non modo rectè facta, ſed & peccata quæ à vitiis proficiſcuntur, eſſe paria. Peccare enim, vt Cicero ait in illorum Paradoxis, eſt tãquam lineam tranſilire. Quod cum feceris, culpa cõmiſſa eſt: quam longe prog ediare cũ ſemel hiuc tranſieris, ad augendam tranſeundi culpam nihil pertinet. Hoc vero, vt idem ſcribit lib. 4. de finibus, eo argumento confirmant, in quo huius ſententiæ Platonicæ partem vnam retinent, alteram reprehẽdunt. Stoici, inquit Cicero, progreſſionem ad virtutem fieri aiunt: leuationẽ vitiorum fieri negant. At quo nituntur homines acuti argumento ad probandum, opere prætium eſt conſiderare. Quarum, inquiunt, artium ſumma creſcere poteſt, earũ etiam contrariarũ ſumma poterit augeri. Ad virtutis autem ſummũ accedere nihil poteſt. Ne vitia igitur creſcere poterunt, quæ ſunt virtutum contraria. De eadem vitiorum æqualitate contra veteres Academicos, hæc ex Stoicis idem commemorat lib. 3. de Finibus. Cõſentaneum eſt iis quæ dicta ſunt, inquit, ratione illorum qui illum bonorum finem, quod appellamus extremum, quod vltimum, putent creſcere poſſe, iiſdem placere eſſe alium alio etiam ſapientiorem, itẽmq; alium alio magis peccare, vel recte facere: quod nobis non licet dicere, qui creſcere bonorum finem non putamus. Vt enim qui demerſi ſunt in aqua, nihilo magis reſpirare poſſunt, ſi non longè abſunt à ſummo, vt iam iàmque poſſint emergere, quã ſi etiã tum eſſent in profundo: nec catulus ille qui iam appropiuquat vt videat, plus cernit quàm is qui modo eſt natus: ita qui proceſſit aliquantulum ad virtutis aditum, nihilo minus in miſeria eſt, quam ille qui nihil proceſſit. Hæc mirabilia videri intelligo: ſed cum certe ſuperiora firma ac vera ſint, his autem ea conſentanea & conſequentia, ne de eorum quidem eſt veritate dubitãdum. Sed quanquam negent nec virtutes nec vitia creſcere, attamen vtrunque eorum fundi quodammodo & quaſi dilatari putant. Quam Stoicorum doctrinam idem Cicero ludens in M. Catone vt cauſæ inſeruiat, variis rationibus inſectatur ad finem Orationis pro L. Murena. In qua quæſtione ſi virtus & vitium contraria eſſent in ſubiectis omnino impermixta, aut ſi vitium in quoconque eſt, ſignificaret ſummam totàmque virtutis priuationem: ita vt in eo nihil relictum ſit earũ actionum quæ ad virtutem pertinẽt, ſed cõpleta, vt ſic loquar, malicia, rectè colligeretur à Stoicis vitia peccatàque eſſe paria, quia virtutes pares. Sed quia peccata appellantur, & quæ conſummatæ ſunt peruerſitates animorùmque deprauationes, & ad illas progreſſiones quædam in hominibus quibus adhuc aliquid ineſt boni: idcirco inter vitia & peccata merito inæqualitas ponitur.

3 Labi quidem in vitium facile eſt, quia ad peccandum via lata. Ab eo vero ad virtutem reſipiſcere, difficile: quia hæc anguſta eſt & multas habet aſperitates. Sicq; nonnulli interpretantur illud Vergilij Æneid. 6.

--Facilis deſcenſus auerni
Sed reuocare gradum ſuperáſque euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt.

Id vero accidit quia, vt Ariſto. ait cap 6. libr. 2. Ethic. peccare licet multis modis &, vt Pythagorei coniiciebant, malum infinitum incertómque eſt, bonum

certum atque finitum: Vnoque modo licet rectè facere. Quare illud facile, hoc difficile eſt: ſicut á ſigno diſcedere, facile eſt, Ipſum vero attingere, magni negotij. Et cap.9. nihil difficilius eſſe ait quam reperire in quauis re quod ſit omni ex parte perfectum. Vt circuli medium, inquit, non cuiuſlibet eſt reperire, ſed periti tantum. Idem etiam ex Heſiodo teſtatur Plato lib.4. de Leg. Heſiodum ſapientem multi prædicant, inquit, cum dicat viam ad vitia planam eſſe, ac ſine ſudore peragi, quia ſit breuiſſima. Ante virtutem vero Deos immortales ſudorem poſuiſſe: ac viam quæ ad eam ducit longam, arduam & aſperam primum eſſe, ſed poſtquam ad ſumma faſtigia peruentum eſt, eam quæ ardua fuerat, facilem præſtare callem. Quod Cebes Thebanus ſic expreſſit in ſua tabula, Videſne, inquit, ſupra locum quendam vbi nemo habitat, ſed deſertus videtur? Video. Nunquid & ianuam quandam paruam & viam ante ianuam, quæ non multum frequentatur: quinetiam admodum pauci eam petere contendunt, vt pote quæ accliuis aſcenſuq; difficilis aſpera & petroſa eſſe videtur? Quid ni, inquam ego? Atqui & collis quidam excelſus eſſe videtur & aſcenſus anguſtus admodum, cuique hinc inde alia ſunt præcipitia. Video. Hæc itaque eſt via, inquit, quæ ad veram ducit diſciplinam: & admodum quidem certe aſpectu difficilis atque ardua. Ex quibus intelligitur cum omnes habitus (quia confirmantur in nobis lōga conſuetudine, quæ naturam imitatur) difficile poſſint immutari, id in vitiis quàm in virtutibus longe eſſe difficilius. Non enim ſine ratione dictum eſt á Cicerone, quod alioqui mirum videri poteſt, Dyoniſium Syracuſanum non potuiſſe, etiam ſi voluiſſet, ab iniuſtitia ad iuſtitiam redire. Quia in illa animo erat multis actionibus obfirmato. Quod etiam confirmauit Ariſt. cap.5. lib.3. Ethic. Si quis non imprudens, inquit, geret ea ex quibus iniuſtus naſcatur, profecto voluntate ſua efficietur iniuſtus. Nec ſi velit quidem cohibere ſe poſſit, aut iniuſtus eſſe deſinat, fiatque iuſtus: quoniam ne ægrotus quidem, valens & incolumis cum velit, etiamſi ita acciderit vt ſponte ac voluntate ſua ægrotatet: quia libidinoſe viueret, nec medicis crederet. At tum illi quidem licebat morbum declinare: at poſteaquam ſe præcipitauerit & proiecerit in morbum, iam non licet. Vt is qui lapidem iaculatus eſt, non poteſt iam reuocare, nec ſuſtinere iactum, quanquam eſſet antea in eius poteſtate ne iacularetur, cum in ipſo ſitum eſſet principium: ſic iniuſtis ac libidinoſis initio ab his vitiis declinare licuit: propterea quod in eorum erant poteſtate. At poſtea quàm eiuſmodi extiterunt, iam non licet. Et tamen quo modo in vita humana hic reditus à vitio vel potius à naturalibus propenſionibus ad vitium, tentandus ſit, idem Ariſto. explicat cap.9. lib.2. Ethic. Videndum eſt diligenter, inquit, ad quæ vitia ſimus procliuiores: alij enim ad alia procliues ſumus. Quod facile ex ea voluptate & ægritudine quæ nobis accidit, intelligemus. Se autem quiſque ab ea in cōtrariam partem debet deducere. Longe enim à delinquendo abducti, veniemus ad mediocritatem. Quod quidem faciunt hi qui ligna contorta in rectum dirigunt. Idémq; in morbis faciendum cenſet probl.2. ſect.1. Cur morbi, inquit, ſæpe curari poſſunt, vbi quis abunde exceſſit? Equidem nonnulli medici eam artē exercent, vt non niſi per exceſſum agāt, vel vini vel aquæ, vel ſalſuginis, vel inediæ. An quoniam cauſæ quæ morbos committunt, aduerſæ inter ſe ſunt: atque ita efficitur vt genus alterum duci per exceſſum alterius in mediū poſſit? Difficultatem vero hanc redeundi à vitio ad virtutē, Alcinous ex eo colligit, quòd hæc rationem habeant duorum extremorum à ſeinuicē maxime diſtantium. Quaſi longiore interuallo ſciuncta ſint virtus & vitium, quam duo habitus vitioſi in quorum medio virtus ipſa ſita eſt. Hoc autem intelligendum quando virtus,

& vitium inter ſe conferuntur in ratione boni & mali, in qua maximè pugnant. Quoniam ſi in eiſdem ſpectetur ſolus agendi modus, longiore interuallo à ſe inuicem ſeiuncta ſunt duo extrema vitioſa, quàm horum alterutrum, à media virtute. Quæ ſententia eſt Ariſt. cap. 8. lib. 2. Ethic. Maior, inquit, extremorum habituum inter ipſos quàm cum medio, repugnantia. Quandoquidem longius abſunt alter ab altero, quam vterq; à medio. Quemadmodum res magna à parua longius abeſt, & parua à magna quam vtràque à media. Iam quædam extrema ad medium videntur quadam ſimilitudine accedere, vt audacia ad fortitudinem effuſa largitio ad liberalitatem. Extremis autem inter ipſa diſſimilitudo eſt maxima. At ea quæ plurimum differunt contraria definiuntur. Ita fit vt magis etiã inter ſe contraria ſint, quæ plus diſtant.

4 Idem ſcribit Ariſt. cap. 6. lib. 2. Ethic. Virtus, inquit, natura ſua & definitione qua quid ſit explicatur, mediocritas intelligitur: rei autem optimæ perfectæque ratione, extremitas. Hæc vero rei optimæ perfectæque ratio in eo verſatur quod veteres Academici ſicut & Peripatetici, eorum quæ pertinent ad regendam partem animi inferiorem, perfectionem ſummam poſuerunt in eius medij obſeruatione, quod eſt tam in actionibus quam in perturbationibus, inter nimium & parum. De quo partim Geometrico, partim Arithmetico, præter ea quæ multa dicuntur ab Ariſt. libro 2. & 5 Ethic. nobilis etiam locus eſt apud Plutarchum lib. de virtute morum. Quoniam medium, inquit, multipliciter dicitur, docendum eſt quod medij genus virtus teneat. Commixtum igitur medium eſt ſimplicium, vt albi & nigri fuſcus color. Et quod partim continet, partim continetur, ipſius continentis & contenti, vt duodenarij & quaternarij octonarius numerus eſt medius. Et quod neutrius extremi particeps eſt: vt boni & mali, id quod eſt indifferens. Nullo ex his modo virtus mediocritas dicenda eſt. Neque enim commixtio eſt vitiorum: neque continet ſuperatum, neque complectitur excedens, id quod decet: neque omnino ab affectionum motibus libera eſt, in quibus eſt magis & minus. Fit ergo in primiſque dicitur medietas, ei quæ eſt in ſonis atque harmonia congruenter. Ea enim vox eſt concinna, quemadmodum in fidibus poſtrema & ſuprema. Quarum alterius nimiam acuitatem, alterius grauitatem deuitat: ipſaq; cum ſit motus atque potentia in anima irrationali, quod ſolutum & languidum eſt aut intentum, atque omnino plus & minus, ab appetitione naturali amputat & demit, modum atque conſtantiam affectibus adhibens. Quod vero Alcinous ſubiicit virtutes omnes vel certè plurimas, in medio duorum vitiorum ſitas eſſe, primum nihil omnino pertinet ad virtutes intellectus, niſi quatenus in earum vſu aliquid reſpondens exceſſui atque defectui notari poteſt. Et de virtutibus morum iuſtitia ad medij obſeruationem nõ eodem modo ſe habet quo reliquæ, ſicut Ariſt. docet cap. 3. lib. 5. Ethic.

5 In motibus animi, ſicut & in actionibus, quædam ſunt toto genere rationi cõtraria: in iiſque nullus omnino eſſe poteſt laudabilis modus. In quibus Ariſto. cap. 6. lib. 2. Ethic. enumerat maleuolentiam, impudentiam, inuidiam, & in factis adulterium, furtum, cædem. Hæc enim omnia, inquit, quæque ſunt eiuſdem generis, ipſa per ſe vitioſa dicuntur: Non eorum immenſi nimium aut parum magni progreſſus: nec vnquam in recte factis eſſe hæc poſſunt: ſed ſemper ſunt in vitio: nec in talibus illud rectè aut non rectè verſatur, adulterando vel quando, vel quemadmodum opus eſt, ſed abſolutè quidùis eorum facere vitioſum. In aliis quædam naturalia eſſe dicuntur, in quibus ab Academicis veteribus & Peripateticis aliquid cõceditur humanæ imbecillitati. Quia in nobis tenerum quiddam eſt & molle, quod vt in omnibus eundem animum, aut eundem vultum retineamus

tineamus non permittit. At Stoici quia perturbationes omnes arbitrantur eſſe opiniones & iudicia leuitatis, his omnino volunt carere ſapientem. Sed in eo fortaſſe, ſicut in aliis permultis, cũ veteribus Academicis & Peripateticis verbis magis pugnant quã ſententia. Quoniam Stoici perturbationes non vocant motus quoſuis, ſed eos tantum qui contra rationem longius excurrunt, huiúſq; iudicium impediũt. Atque ita quanquam in ſapiente primos quoſdã motus agnoſcant, quos Peripatetici naturales appellant, negant tamen eos perturbationes verè poſſe nominari. Quam illorum fuiſſe ſententiam colligi poteſt ex loco Epicteti Stoici, qui extat apud Gellium cap.1, lib.19 noctium Atticarum, Viſiones animi, inquit ille, quas φαντασίας philoſophi appellant, quibus mens hominis prima ſtatim ſpecie rei ad animum accedentis, pellitur, non voluntatis ſunt, neque arbitrij, ſed vi quadam ſua inferunt ſeſe hominibus. Noſcitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem viſa noſcuntur, voluntariæ ſunt fiuntque hominum arbitratu. Propterea cum ſonus aliquis formidabilis, aut è cælo, aut ex ruina, aut repẽtinus neſcio cuius periculi nuntius, vel quid aliud eiuſmodi factum eſt, ſapiẽtis quóque animum paulisper moueri & contrahi & palleſcere neceſſum eſt, nõ opinione alicuius mali percepta, ſed quibuſdam motibus rapidis & inconſultis, officium mentis atq; rationis peruertentibus. In qua quæſtione Peripateticos cũ Stoicis ſic Cicero comparat Academica.1. Cum perturbationem animi Peripatetici ex homine non tollerent, naturâque & condoleſcere & concupiſcere & extimeſcere & efferri letitia dicerent, ſed ea contraherent in anguſtúmq; deducerent: his omnibus quaſi morbis Zeno voluit carere ſapientem. Cumque perturbationes antiqui naturales eſſe dicerent & rationis expertes, aliâque in parte animi cupiditatem, alia rationem collocarent, ne iis quidem aſſentiebatur. Nam & perturbationes voluntarias eſſe putabat opinionesque ſuſcipi iudicio: & omnium perturbationum arbitrabatur eſſe matrem immoderatam quandam intemperantiam. Idem de hac quæſtione contra Peripateticos ſic agit Tuſcul.4. Mollis & eneruata putanda eſt, inquit, Peripateticorum ratio & oratio, qui perturbari animos neceſſe eſſe dicunt, ſed adhibent modum quendam, quem vltra progredi non oporteat. Modum tu adhibes vitio? An vitium nullum eſt non parere rationi? An ratio parum præcipit nec bonum illud eſſe quod aut cupias ardenter, aut adeptus efferas te inſolenter? Nec porrò malum quo aut oppreſſus iaceas, aut ne opprimare, mente vix conſtet? eáque omnia aut nimis triſtia, aut nimis læta errore fieri? Qui ſi error ſtultis extenuetur die, vt cum eadem res maneat, aliter ferat inueterata, aliter recentia, ſapientes ne attingat quidem omnino. Et paulò poſt. Qui modum vitio quęrit, inquit, ſimiliter facit vt ſi poſſe putet eum qui ſe è Leucade præcipitauerit, ſuſtinere ſe cum velit. Vt enim id nõ poteſt, ſic animus perturbatus & incitatus, nec cohibere ſe poteſt, nec quo loco vult, inſiſtere omnino. Quæq; creſcẽtia perniciosa ſunt, eadem ſunt vitioſa naſcentia. In qua diſputatione perturbationis nomine Cicero vtitur pro immoderato animi motu & contra rationem exultante, vt colligi poteſt ex definitione quam initio eiuſdem Tuſculanæ, diſputationis ſuæ fundamentum eſſe vult. Eſt, inquit, Zenonis hæc definitio, vt perturbatio ſit auerſa à recta ratione contra naturam animi commotio. At certum eſt Peripateticos non exiſtimaſſe talem perturbationem cum virtute poſſe conſiſtere, ſed eam potius quæ ſecundum naturam eſt & in ipſis morum virtutibus rationis imperium ſequitur. In qua quæſtione D. Hieronymus in epiſtola ad Cteſiphontem contra Pelagianos, Ariſtoteli aſſentitur, ſcribitque Stoicos hominem ex homine tollere, & hũc cum corpore conſtitutum, velle eſſe ſine corpore. Quod, inquit, optare eſt, potius quã

ſ

docere. Similis eſt ſententia D. Auguſtini cap.4. lib.9. de Dei Ciuitate. Lactantius vero cap.4. lib. Acephali, de eadem re ſic ſtatuit. Affectus Stoici amputandos, Peripatetici temperandos putant. Neutri eorum recte. Quia neque detrahi poſſunt, ſi quidem natura inſiti habent certam magnámq; rationem: neque minui. Quoniam ſi mali ſunt, carendum eſt etiam temperatis & medioctibus: ſi boni, integris abutendum eſt. Nos vero neque detrahendos, neque minuendos eſſe dicimus. Non enim per ſe mala ſunt, quæ Deus homini rationabiliter inſeruit. Sed cum ſint vtique natura bona, quoniam ad tuendam vitam ſunt attributa, male vtendo fiunt mala: ſicut ſi fortiſſimè pro patria dimices bonum eſt: ſi contra patriam, malum. Sic & affectus ſi ad vſus bonos habeas, virtutes erunt: ſi ad malos, vitia dicētur. Omnino autem in affectibus eſſe aliquid naturale quo vita humana prorſus carere non poſſit, hac ratione Peripatetica neceſſario videtur effici: quòd homo ſine ſenſu eſſe non poteſt, at ſenſuum operationi, vt Ariſt. docet lib.2. de Anima, neceſſariò in humana vita adiunguntur voluptas & dolor. Hæc autem quibus, inſunt animalem appetitionem pariunt. Ex quibus efficitur eos hominem ex homine exuere, qui eum prorſus affectibus carere volunt.

6 D. Thomas.1. ſecundæ Articul.2. quæſt. 60. virtutem circa animi affectum verſari dicit dupliciter, vel vt hunc producit, actioníque ſuæ habet annexum, vel vt eundem regit, qui eſt pro ſubiecta materia. Priore modo dictum eſt ab Ariſt. lib.2. Ethic.cap.3. omnes virtutes morales verſari circa voluptatem & dolorem. Quoniam virtutum habitus conformati cognoſcuntur ex voluptate quæ actionibus eſt adiuncta. In eóque idem laudat illud ex Platonis ſententia in Sympoſio, nos à puero ita eſſe oportere inſtitutos, vt letemur bonis rebus doleamúſque contrariis. Poſteriore vero virtutes quædam dicuntur verſari in regendis actionibus, vt iuſtitia in emptione & venditione, liberalitas in largitione pecuniæ, aliæ in affectibus, vt temperantia & continentia. Accidit autem nonnunquam vt actionis modus prętermittatur propter perturbationem, vt ſi quis iratus inferat alteri iniuriam. Tumque vitium partim in actione, partim in perturbatione cōſiſtit, ſed diuerſa ratione: vt ſi quis iratus alterum percutiat, in percutiendo iniuſtitia eſt, in iraſcendo, animi immoderatio. Idem.1. ſecundæ articulo.3. quæſtione 64. docere conatur etiam virtutes intellectus in medio conſiſtere. Quia, inquit, verſantur in veritate: ratio autem veri in conuenientia & modo orationis cum ipſa re. Falſitas autem affirmationis eſt vt exceſſus: falſitas negationis vt defectus.

Docet virtutes voluntarias eſſe, vitia inuoluntaria : peccatis tamen quæ ab his proficiſcuutur, rectè ſupplicia decerni, hæcque inter ſe inæqualia.

Caput 23.

[1] Quoniam vero ſi quid aliud in nobis eſt, & quod alterius imperio non teneatur, eiuſmodi ſane virtus eſt (non enim quod honeſtum, laudabile eſſet, ſi vel natura vel diuina ſorte contingeret) hæc erit voluntaria, nata ex impulſione quadam flagrante, generoſa atque permanente. [2] Ex eo igitur quod virtus eſt voluntaria, efficitur vitium inuoluntarium eſſe. [3] Quis enim volens, in parte ſui pulcherrima & præſtantiſſima, eligat quod malorum omnium eſt maximum? At ſi quis in vitium ruit, non tanquam in vitium ipſum ruet, ſed tanquam in bonum. Si quis autem accedit ad vitium, in eo omnino decipitur, quod hac via per minus quoddam malum, ad aliquod maius bonum aſpirat: atque hoc pacto inuoluntariè accedit. Neque enim fieri poteſt vt quis ruat in mala, eo animo vt hæc habeat: non ſpe aliqua boni, neque metu maioris mali. Et ſane omnia quæ improbus iniuſtè agit, inuoluntaria ſunt. [4] Nam cum iniuſtitia inuoluntaria ſit, multo magis iniuſtè agere inuoluntarium erit: quo ſcilicet deterior eſt operatio ipſius iniuſtitiæ, eiuſdem ſolo habitu. [5] Quanquam vero iniuriæ inuoluntariæ ſint, decernenda tamen in eos qui iniuriam inferunt, ſupplicia, hæcque inter ſe differentia: quoniam & ipſæ noxæ ſunt differentes. [6] Atque inuoluntarium in ignoratione quadam, vel in perturbatione conſiſtit.

Omnia autem talia licet repellere ratione & conſuetudine ciuili, atque diligentia. Tantum vero malum iniuria eſt, vt ferenda potius ea ſit quam inferenda. Hoc enim peruerſi eſt, illud infirmi. Malum quidem vtrúnque: inferre tamen iniuriam eo deterius eſt, quo turpius. Prodeſt autem ei qui intulit, iniuriæ pœnas dare: vt & ægrotanti, corpus medico curandum committere. Omnis enim caſtigatio, peccantis animi medicina quædam eſt.

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 23.

1 Diuina ſorte virtutem hominibus contingere, Homerus voluiſſe videtur illa fabula (cuius antea meminimus) de duobus doliis, quàm Plato reprehendit lib. 2. de Rep. Neque Homeri, inquit, neq; alterius poëtæ accipiendum eſt peccatum, ſtultè de Diis dicentis, in Iouis limine duo iacere dolia plena ſortibus, vnũ bonis, malis alterũ. Cumq; ex iis Iupiter inuicem commixtis impertit alicui, aliàs huic bene eſt, alias male. Cui vero ex altero datur, hunc veſana fames ſuper terras exagitat. Neq; vero admittẽdum eſt Iouem nobis penuarium eſſe bonorum & malorum. Et certe ſi virtus ita hominibus omnino cõtingeret, diuina, vt aiũt, virgula, ea quidem ab authoribus Diis magnam cõmendationem acciperet, in hacq; admiranda eſſet Deorũ in homines benignitas: ſed Dij in hominum virtutibus potius quam homines propter ſuas virtutes laudarẽtur. Quia nihil eſſet ab horum induſtria profectum, aut proprio labore partum. Talia vero eſſe debent quæ hominũ veram commendationem continent. De qua quæſtione plura antea dicta ſunt ex Ariſt. & Platone. Porro flagrans illa impulſio & generoſa ex qua virtutem naſci Alcinous ait, poſita eſt in illis naturæ igniculis, de quibus ex Stoicis antea dictum eſt, & quos Cicero explicat initio lib. 1. Officiorum illo capite, Principio omni generi animantium à natura tributum eſt vt ſe, vitam corpúſque tueatur, & cætera. Hi vero partim omnib⁹ hominibus cõmunes ſunt, partim ſingulorum quidã proprij. Qui quia ab ipſa natura vel potius ab ipſo Deo, ſunt profecti, verè dici poteſt nos huius beneficentia à natura accepiſſe primum cõmunia quædam, deinde alia nobis propria àd virtutem adiumenta: ſed quorũ cultura noſtra eſt, noſtræque cõmmendationis ſummam continet. Virtus autem vño modo in nobis eſſe dicitur quia eius parandæ poteſtas in noſtra eſt libertate. De qua ſic ſcribit Ariſt. cap. 5. lib. 3. Ethic. Virtus itémq; vitium, inquit, in noſtra ſunt poteſtate. Quas enim res in nobis ſitum eſt vt agamus, eas etiam in nobis ſitum eſt, vt ne agamus, quáſque res in nobis ſitum eſt vt non agamus, eaſdem vt agamus in noſtra eſt poteſtate. Ita ſi quod honeſtum eſt, id eſt in nobis, vt geramus: illud quoque quod turpe eſt, vt non geramus in nobis ſitum erit. Et ſi id quod honeſtum eſt, vt ne faciamus in noſtra eſt poteſtate: neceſſe eſt quod turpe eſt, eſſe id in nobis vt geramus. Quod ſi in nobis

ſitum eſt, vt honeſta quæ ſunt & turpia faciamus, profectò & vt ne agamus eadē, noſtræ erit voluntatis. Hoc autem ſi eſt bonos & malos eſſe, certè vt probi improbíve ſimus, eſt id in nobis. Alio etiam modo eadem virtus in nobis eſt, quia bonum eſt in nobis conſtantiſſimum, in quod nihil omnino poteſt externa vis aut fortunæ temeritas. De quo ſic idem Ariſtoteles cap. 10. libro 1. Ethic. Eum qui verè bonus ſit, inquit, quique ſapiens, putamus omnes fortunę caſus æquo animo eſſe laturum: ex iis autem quæ ſint in noſtra poteſtate, ſemper pulcherrima quæque facturum. Vt & bonus imperator exercitu eo qui adeſt, ſemper vt vſus ferat, commodiſſimè vtitur, & ſutor ex ijs pellibus quæ ſuppetant calceum aptiſſimum conficit: eodémque modo cæteri omnes artifices. Quæ ſententia de virtutis vi, conſtantia & dignitate longe celebrior eſt apud Stoicos hac in parte Socratem ſequutos: vt colligi poteſt ex Cicerone, aliis quidem locis multis, ſed maximè quinta Tuſculana.

2 Vitia inuoluntaria eſſe colligit, quia virtutes voluntariæ ſunt, quaſi contrariorum cauſas contrarias eſſe oporteat. Melius Ariſtoteles vel certè populariter magis libro 3. Ethic. eo loco quem paulò antè citauimus, diſputat ne virtutes quidem ipſas à libera voluntate proficiſci, niſi & vitia dicantur eſſe voluntaria, quoniam ea demum uel potius ſola facultas humana libera eſt, quæ potens eſt ad contraria. Qui locus in horum ſententiis diſſidentibus ſic videtur explicandus. Socrates apud Platonem ad finem Protagoræ, concludit neminem ſua ſponte, vel ſcientem ad malum conuerti. Quod verò quis dicitur ab affectionibus ſuperari, hoc eſſe inſcitiæ; ſicut proprium ſapientiæ eſt affectibus dominari. Idem in Hippia maiore, docet homines ab ineunte ætate per omnem vitam ad malum, quàm ad bonum procliuiores eſſe: neminem tamen ſua ſponte peccare. In quo Plato voluntatem appellare videtur, appetitionem non quamuis, ſed homini propriam, id eſt rectè rationi conſentaneam. Sic enim propriè voluntas ab animali & naturali appetitione diſtinguitur: & Stoici, vt apud Ciceronem eſt 4. Tuſcul. voluntatem definiunt, appetitionem quæ quid cum ratione deſiderat: iidémque negant quemquam propria voluntate peccare. Quoniā in peccando rationis iudicium peruertitur, vi perturbationis eius cui obſequimur: & quicunque peccat perturbatus, falſam ſpeciem boni naturali veróque bono anteponit: in eóque animali appetitione regitur, rationali de gradu dignitatis ſuæ deiecta. In quam ſententiam Calchidius Commentario in Timæum, interpretatur peccata non eſſe ſpontanea: quia, vt ait, anima particeps diuinitatis naturali appetitu bonum quidem ſemper expetit: errat tamen aliquando in iudicio bonorum & malorum. Idémque ſequutus Ioannes Picus Mirandula in ſuis concluſionibus poſuit, quod Plato dicit neminem niſi inuitum peccare, id non aliter intelligi, quàm quod tenet D. Thomas, ſcilicet non poſſe eſſe peccatum in voluntate, niſi ſit defectus in ratione. Platonis mentem eodem modo interpretatur Marſilius Ficinus in 9. de Legibus. Habitus omnis, inquit, aut virtutis eſt, aut vitij. Si virtutis, omnino voluntarius eſt: quoniam conſilio libero & expedita electione, & propriis animi actionibus eſt acquiſitus. Sin verò vitij, inuoluntarius omnino cenſetur. Quia ita morbus eſt animi, ſicut humorum intemperantia, morbus eſt corporis. Neque verò quiſquam morbum dixerit voluntarium, quamuis nonnulla quæ præter opinionem inferunt morbum, poſſit quodammodo voluntaria dicere. Præterea eiuſmodi habitus ex impedito conſilio, diſtractáque electione & paſſionibus, potius quàm actionibus inoleſcit. Ex quibus efficitur Platonicum illud ſæpiſſimè decantatum, vitiorum habitus inuoluntarios eſſe, neminémque fieri ſponte malum: quemadmodum & nemo fit ſponte ægrotus, vel

inops. Qua in parte Platonis verba quidem magis, quam ſententiam Ariſtoteles reprehendit cap. 5. libr. 3. Ethic. ſed ita tamen vt huius opinio ad ciuilem diſciplinam pœnis propoſitis vitia coërcentem, & ad communem loquendi conſuetudinem magis accommodata eſſe videatur. Vbi præter ea quæ proximè cómemorata ſunt, hæc quoque argumenta ex ciuili diſciplina repetit. Teſtes huius rei ſunt, inquit, & priuatim ſinguli & publicè legiſlatores, qui ſumunt ſuppliciũ de iis omnibus qui flagitia admittunt, nec vi, nec imprudentia, quæ non ipſorũ culpa euenerit: honores autem decernunt his qui præclara facinora faciunt, vt illos deterreant, hos adhortentur. Atqui nemo quemquam ad ea omnia gerenda hortatur quæ nec ſunt in noſtra poteſtate, nec ſunt noſtræ voluntatis: quòd nihil attinet inducere animũ, vel caleſcere, vel dolere, vel eſurire, vel aliud quiduis eiuſdem generis, quia nihilominus ea perferemus. Etenim erroris vel imprudentiæ cauſa in eo vindicatur, qui ſua culpa neſcierit. Vt in vinolentos duplex pœna conſtituta eſt: propterea quod principium in eis ſitum eſt. Eſt enim in eis ſitum vt ne vino obruantur: quod quidem cauſa eſt imprudẽtiæ. Quinetiam eos puniunt qui aliquid ignorant eorum quæ legibus continentur, quæ ipſa & cognoſci debent, nec ſunt difficilia. Itémque in cæteris, ſi qui negligentia impediti aliquid videntur ignorare, quod in eis ſitum erat vt ne ignorarent: quandoquidem in eorum erat poteſtate, vt darent operam. Quanquam aliqui certè ſunt eiuſmodi, vt ne dent operam vt ſciant, eorúmque culpa accidit, vt tales fierent, dum mollius viuunt & diſſolutius: itémque vt iniuſti & intemperantes eſſent: illi dum fraude & dolo agunt: hi dum degunt vitam in compotationibus. Nam quæ in quaque re opera ponitur, tales homines efficit. Talibus verò rationibus Plato fortaſſe victus, in ſuis legibus paulò aliter loquutus eſſe videtur, cùm ita ſcribit libro 9. Duplicem cædem ponere placet, inquit, vtramque ira factam. Quas inter voluntarias & inuoluntarias actiones medias iure poſuerim. Neutra enim voluntaria reuera & inuoluntaria eſt: ſed altera alterius eſt imago. Nam ille quidem qui iram ſeruat, nec repente, ſed cum inſidiis ſe poſtea vindicat, homicidæ voluntarij eſt perſimilis. Et qui non ſeruat, ſed pro iræ impetu fertur, & abſq; præmeditatione interficit, inuoluntarij homicidę ſimilis iudicatur. Non tamen omnino inuoluntarius eſt, ſed inuoluntarij ſimilitudinem habere dicitur. Quocirca per iram commiſſæ cædes difficile determinantur, vtrũ voluntariæ, an contra ſint ponendæ. Optima igitur & veriſſima ſententia eſt, vtraſque imagines appellare, eáſque ſeorſum ita diſtinguere, vt altera conſultò, altera inconſultò committi dicatur. Maiora verò ſupplicia illis decet imponere, qui conſultò per iram interfecerunt: illis contra qui repentè & inconſultò, leuiora. Nempe quod grauiori malo ſimile, aſperius: quod verò leuiori, minus puniendum. Eodémque dialogo ex hac populariore loquendi conſuetudine cædem voluntariam nominat eam, quæ non ab iræ impetu proficiſcitur: ſed quæ vt ait, ſponte ſecundum omnem iniuſtitiam ex inſidiis propter voluptatum cupiditatúmque & inuidiæ tyrannidem committitur. Cuius tres cauſas facit, primam cupiditatem in animo libidinibus exagitato dominantem, quæ in eo ardore conſiſtit maximè, qui multorum animos vehementer inflammat: ſecundam ambitionem: tertiam ingentes iniuſtáſque formidines. In eadem quæſtione ſic verſatur Plotinus capite decimo libri ſecundi de Prouidentia, vt docere conetur malorum quidem habitus non eſſe voluntarios, humanas tamen actiones ſingulas eſſe voluntarias.

3 Omnis enim ars, omnis doctrina, omnis actio, omnis electio, vt Ariſto-

teles ait initio Ethicorum bonum appetit. Vel vt Plato ſcribit in Philebo, omne cognoſcens, ipſum bonum venatur & appetit, apprehendere cupiens, atque ipſum in ſe, & alia circa ipſum poſſidere: cæterorúmque nihil curat, præterquàm quæ cum bonis perficiuntur. De quo ſic Socrates initio Menonis, Vtrum qui mala deſiderat, mala eſſe cognoſcens, prodeſſe cùm adſint, exiſtimat? an vnumquodque potius ſua præſentia lædere? M E N. Sunt certè qui mala prodeſſe putent, nec deſunt qui obeſſe cognoſcant. S O C R. Videntur tibi mala noſſe quòd mala ſint, qui mala prodeſſe cuiquam opinantur? M E N. Haud ſanè id mihi videtur. S O C R. Ex iis igitur patet eos non appetere mala, qui illa minimè norint, ſed illa potius quæ bona eſſe putauerint, cùm tamen mala ſint. Quapropter ignorantes illa, bonáque exiſtimantes, perſpicuum eſt bona potius exoptare. Cuius rei cauſam Cicero libro quinto de Finibus, eleganter ex primis naturæ fundamentis ita reperit. Ordiamur, inquit, ab eo quod modo poſui, vt intelligamus animal ſeipſum diligere. Quod quanquam dubitationem non habet (eſt enim infixum in ipſa natura, comprehenditurque ſuis cuiuſque ſenſibus, ſic vt contra ſi quis dicere velit, non audiatur) tamen ne quid prætermittamus rationes quoque cur hoc ſit, afferendas puto. Etſi, quî poteſt intelligi, aut cogitari eſſe aliquod animal quod ſe oderit? Res enim concurrent contrariæ. Nam cùm appetitus ille animi aliquid ad ſe trahere cœperit conſultò quod ſibi obſit, quia ſit ſibi inimicus, cùm id ſua cauſa faciet, & oderit ſe & ſimul diliget. Quod fieri non poteſt. Neceſſe eſt quidem ſi quis ſibi ipſi inimicus eſt, ea quæ bona ſunt, mala putare: bona contra quæ mala, & quæ appetenda fugere, & quæ fugienda appetere. Quæ ſine dubio vitæ ſunt euerſio. Neque enim ſi nonnulli reperiuntur qui aut laqueos, aut alia exitia quærant, aut vt ille apud Terentium qui decreuit tantiſper ſe minus iniuriæ ſuo nato facere (vt ait ipſe) dum fiat miſer, inimicus ipſe ſibi putandus eſt. Iracundia enim multi efferuntur, & cùm in mala ſcientes ruunt, tamen ſe optimè ſibi conſulere arbitrantur. Itaque dicunt, nec dubitant,

Mihi ſic vſus eſt, tibi vt opus eſt facto, face.

Velut qui ſibi ipſi bellum indixiſſent, cruciari, dies noctéſque torqueri vellent: nec verò ipſi ſeſe accuſarent, ob eam cauſam quòd ſe malè rebus ſuis conſuluiſſe dicerent. Quare quotieſcunque dicetur malè de ſe quis mereri, ſibíque eſſe inimicus atque hoſtis, vitam denique fugere, intelligatur aliquam eiuſmodi ſubeſſe cauſam. Vt ex eo intelligi poſſit ſibi quemque eſſe charum.

4 Iniuſtè agere, longè eſſe deterius iniuſtitiæ habitu, ex eo poteſt intelligi quod eandem rationem obtinet iniuſta actio ad habitum iniuſtitiæ, quam honeſtè agere, ad virtutem quæ in habitu ſpectatur. Actio verò à virtutis habitu profecta, hoc ipſo longè melior eſt. Atque idcirco in ea, non in virtutis habitu, fœlicitas ab Ariſtotele eſt poſita. Quia, vt ait, capite quinto libri primi Ethicorum, fieri poteſt, vt qui virtute ſit præditus, etiam dormiat, aut in vita nihil agat, & præterea in maximis malis miſeriiſque verſetur: eum autem qui ſic viuat, nemo niſi propoſiti defenſor, in beatis duxerit. Ex quibus eſt conſequens, iniuſtam actionem ab habitu iniuſtitiæ profectam, ipſo iniuſtitiæ habitu longè eſſe deteriorem. Cur verò etiam iniuſtè agere, magis inuoluntarium eſt, quàm iniuſtitiæ habitus?

Equidem Ariſtoteli cap.4.lib.2.Ethic. iniuſte agit, non quicunque iniuſta facit, ſed ſi ex habitu vitioſo iam antea longa malè agendi conſuetudine confirmato. At tales actiones vix amplius in noſtra poteſtate ſunt, ideóque maxime inuoluntariæ ſunt: propter antecedentem conſuetudinem, quæ tranſiuit in alteram naturam. Habitus autem ipſi alias actiones ſequuntur, quibus ad illos dicimur præparari. Hæ verò quia nondum conſuetudine confirmatæ ſunt, rationis imperio facilius cohiberi poſſunt, ideóque magis in noſtra poteſtate eſſe videntur. In quam ſententiam dictum videtur à Poëta,

> *Principiis obſta: ſerò medicina paratur*
> *Cum mala per longas inualuere moras.*

Et ab Ariſtotele, quod antea vſurpauimus ex cap.5. libr.3. Ethic. Si quis non imprudens gerat ea ex quibus iniuſtus efficitur, eum ſua voluntate iniuſtum effici. Nec ſi velit quidem, inquit, cohibere ſe poſſit, aut iniuſtus eſſe deſinat, ſiátque iuſtus: quoniam ne ægrotans quidem, valens & incolumis cùm velit, etiamſi ita acciderit vt ſponte ac voluntate ſua ægrotarit, quia libidinoſè viueret, nec medicis crederet. At tum illi quidem licebat morbum declinare: ſed poſteaquàm ſe præcipitauerit & proiecerit in morbum, iam non licet.

5 Videtur Alcinous hoc loco occupare voluiſſe eam rationem qua Peripatetici Platonis ſententiam de peccatis inuoluntariis exagitant, eam ſcilicet quam paulo ante ex Ariſtotele cap.5.lib.3.Ethic. commemorauimus. Cùm verò Plato pro peccatorum varietate eam pœnarum inæqualitatem quam nunc Alcinous leuiter attingit, longa oratione explicet toto ferè libr.9.de Legibus, nõ ſatis tamen definitè docere videtur quod hoc loco quæritur, cur peccata legibus coërcenda ſint, ſi ſpontanea non ſunt, nec à noſtra voluntate profecta. Equidem ex illius ſententia peccata omnia, ſicut antea diximus, à quacunque perturbatione vel ignoratione oriantur, ſunt non voluntaria. Quia non proficiſcuntur ab humana appetitione rectæ rationi conſentanea, quam ſolam hic propriè voluntatem appellat. Peccata enim non eſſent, ſi cum recta ratione conuenirent. Verùm idcircò peccata ſunt, quia in eis vi perturbationis aut ignorantiæ deſeritur à nobis ratio, quæ ſuapte natura eiuſmodi perturbationem vel ignorantiam potuit & debuit ſuperare. Ex quo ſequitur in partibus animi deformitas, atque officiorum omnium confuſio, quæ ſeueritate legum meritò vindicatur. Et quoniam de cauſis iſtam confuſionem vel deformitatem inducentibus, quædam vehementiores ſunt in impediendo rationis iudicio, aliæ leuiores, in prioribus quadam ex parte legitima contra peccatum excuſatio, ab humana imbecillitate petita, leuiorẽ pœnam exigit, in poſterioribus grauiorem. Ad hæc etiam accedit eorum in quibus peccatur magna inæqualitas, propter quam grauius eſſe iudicatur, magiſtratum quàm priuatum hominem interficere: quemadmodũ & ſedato animo atq; tranquillo alterum lædere, quàm idem facere cùm antea illata iniuria ad iracũdiam fueris prouocatus. Quorum omnium rationem habens Plato lib.9.de Legibus, ſalua adhuc priore ſententia de peccatis inuoluntariis, non modò his pœnas conſtituit, ſed & has pro peccatorum inæqualitate in varios gradus diſtinguit.

6 Inuoluntariæ actionis cauſam ponit Ariſtoteles cap.1.lib.3. Ethic. partim in vi, cùm, vt ait, principium extrinſecus adhibetur, ad quod nihil adiumenti affert is qui illud facit, aut patitur, partim in imprudentia, quam ignorantia parit. Sed ignorantiam ex animi perturbatione profectam, non exiſtimat ad id eſſe ſatis vt actio inuoluntaria eſſe dicatur. Ignorant quidem, inquit, improbi omnes ea quę facienda

facienda ſunt, quæque fugienda: iniuſtique & omnino mali ex eo errore naſcuntur. Neque tamen aut imprudentia, aut ignorantia ea quæ ab animo & voluntate ſuſcipitur & proficiſcitur, non voluntarij cauſa eſt, ſed peccati: aut etiam rerũ vniuerſarum (quandoquidem ea culpatur) ſed rerum ſingularum, in quibus omnis actio verſatur. Imò, vt idem ait cap. 5. lib. eiuſdem, erroris & imprudẽtię cauſa in eo vindicatur, qui ſua culpa neſciuit. Vt in vinolentos duplex pœna eſt cõſtituta, propterea quod principium in eis ſitum ſit. Eſt enim in eis ſitum, vt ne vino obruantur: quodquidem cauſa eſt imprudentię. An igitur (quæret aliquis) eodem iure quia homo perturbationem vitare potuit, vel eius primum motum ſtatim rationis imperio cohibere, peccatis omnibus ab illa profectis duplex pœna erit ſtatuenda? Minimè verò. Quoniam non eſt eadem ratio ebrietatis & perturbationis. Hæc enim nobiſcum quodammodo nata eſt, & in animis noſtris, in quibus tenerum quiddam eſt, quod illa quaſi tempeſtate facilè concutitur, vim habet maximam. Ebrietas verò noſtro vitio quæſita. Itaque hęc ſeueritate legum vindicanda, non minus fortaſſe quàm peccata quæ ab illa ſunt exorta. In aliis verò in quibus animi perturbatione peccatur, pœnam quidem adhibemus, vt eius metu hominem ad retinendum rationis imperium excitemus, ſed tamen de grauitate pœnæ aliquid remittimus? quod humanæ imbecillitatis quædam ſit cõtra peccatum excuſatio. Quæ etſi in legitimis iudiciis, vt in Oratoriis Partitionibus Cicero ait, non tantum poſſit vt omnino culpa liberet: at certè apud liberum diſceptatorem plerunque venia digna exiſtimatur, & etiam apud eos qui iurati ſententiam dicunt, pœnam ſolet reddere leuiorem. His verò Plato adiicit eodem lib. 9. de Legibus, ignorantiam eſſe duplicem, ſicut & duplicia peccata quæ à perturbatione proficiſcuntur. Eſt enim, inquit, ignorantia quædam ſimplex, altera verò duplex. Et ſimplicem quidem legumlator leuiorum peccatorum cauſam arbitrabitur: duplicem verò vocabit, quando non ignoratione ſolùm quiſpiam detinetur: ſed etiam ſcientiæ opinione inflatus, quæ omnino ignorat, ea ſe ſcire prorſus exiſtimat. Quam, ſi vires robúrque conſequuta fuerit, ingẽtium turpiſſimorúmque ſcelerum cauſam eſſe cenſebit. Sin autem imbecillitate prematur, peccata & puerorum & ſeniorum inde profecta, peccata quidem eſſe putabit, & illis tanquam peccantibus, leges præſcribet, ſed mitiſſimas omnium, plurimáque venia & indulgentia plenas.

7 Quæſtio hæc, vtrum iniuriam inferre grauius ſit malum, quàm pati, diſputatur apud Platonem in Gorgia. Vbi ad eam explicationem quam ſequutus eſt hoc loco Alcino[illegible], adiicitur eum qui intulit, longè miſeriorem futurum, ſi pro iniuria illata debitas pœnas non dederit. Cùm enim in iniuria is qui hanc infert, ſuperior ſit, qui verò patitur, inferior: irrogata pœna, ei qui paſſus eſt adiicietur, alteri qui iniuriam intulit, quodammodo detrahetur. Sicque duorum extremorum inæqualitas, ad medij ſiue virtutis æqualitatẽ reuocabitur: quod in iuſtitia faciendum docuit Ariſtoteles lib. 5. Ethic. Atqui his qui verſantur in aliquo extremo vitioſo melius eſt ad medium redire, quàm in extremo conſiſtere. De qua quidem quæſtione, ſic ex vulgarium opinione & errore idem Plato ſcribit lib. 2. de Repub. Natura quidem dicunt, inquit iniuriam facere bonum eſſe, iniuria autem affici malum: ſed longè plus mali eſſe in patiendo iniuriam, quàm in inferẽdo, boni. Quamobrem poſtquàm viciſſim iniuriam & intulerint, & vtrumque guſtauerint, qui nequeunt vitare illud, id conſequi operæpretium fore ducunt, vt ita inuicem componantur, vt neque inferri, neque recipi poſſit iniuria. Hincque volunt originem habuiſſe leges conſtitutionéſque, & nominata eſſe præcepta legum legitima atque iuſta. Hanc itaque iuſtitiæ originem, & ſubſtantiam eſſe

volunt,quæ media quodammodo ſit inter optimum & peſſimum.Quandoquidem optimum eſt inferre iniuriam,nec dare pœnas: peſſimum verò pati,nec vlciſci poſſe. Porrò vt in ſuperiore duorum extremorum cõparatione permaneamus,intelligendum eſt ex Philoſophorum ſententia,vulgarium opinionem hac in parte longo interuallo ſuperante, iniuriam illatam æquo animo ferre,etiam cùm propulſare poſſis,vel vlciſci,in homine priuato animi eſſe moderati ſi modo eam ferendo nouam non inuitet,nec eum qui intulit inſolétiorem reddi credat. Vt in hoc improbabile videatur quod Cicero ſcribit lib 1. Offic. eum qui nõ propulſat iniuriam cùm poteſt,tam eſſe in peccato,quàm ſi parentes deſerat. De quo diuinum eſt,quod apud Platonem Socrates præcipit in Critone. Non inferenda iniuria eſt, inquit, nec ſanè oportet vt iniuriam referat qui iniuria ſit affectus,vt multi exiſtimant. Cùm ergo haudquaquam videatur inferenda iniuria, quid ergo?Num mala ſunt ingerenda ô Crito,an minimè?Nequaquam ô Socrates. Quid autem?Num etſi mala per eum referantur qui ſit ea perpeſſus,æquum ne an iniquum id duxeris?Nequaquam.Nam & homines malo afficere,haud ſecus ſe habet ac inferre iniuriam. Vera dicis. Non ergo referenda iniuria eſt,nec quæ mala ſunt cuiquam hominum irroganda, vel vtcunque ab iis quiſpiam vt hęc patiatur, neceſſe eſt. Quanquam certè in ſuperiore Ciceronis loco aliud eſt iniuriam propulſare,aliud eandem vlciſci,propulſaréque licet omnibus,quoniã omni generi animantium quod ſeipſum diligit, à natura tributum eſt,vt ſe vitã corpúſque tueatur,declinétque ea quæ nocitura videntur. At eádem vlciſci ſine publica authoritate, omnino licet nemini. In magiſtratu verò alia ratio eſt adhibenda. Nam hic ſi ab innocente nõ propulſat iniuriam cùm poteſt,aut illatam non vlciſcitur,tam eſt in peccato,quàm ſi patriam deſerat. Quem idcirco M.Cato dicere ſolebat lapidibus eſſe obruendum: quòd in hoc humanæ ſocietatis æquabilitatem deſerat,cuius vindex & aſſertor eſſe debet. De quo eundem Platonem philoſophantem audiamus lib.5. de Legibus.Honorandus certè eſt,inquit, qui nullam infert iniuriam. Qui verò nec alios id facere patitur,duplici honore,imò etiam magis eſt honorandus. Ille enim vni, hic multis hominibus comparatur,cum principibus cæterorum iniuriam nunciet. Qui autem vna etiam cũ magiſtratibus iniuriam quoad poteſt, vlciſcitur,is magnus perfectúſque in ciuitate vir præconio prædicetur.

Quoniam virtus morum circa affectus maximè verſatur, horum naturam generali definitione vna variáque diuiſione ex Platonicorum doctrina explicat.

Caput 24.

1 *Quoniam verò virtutes quamplurimæ circa affectus verſantur, quales his, & quid ſint nobis cõſtituendum. Eſt igitur motus animi rationis expers, vt ex bono quodam, aut vt ex malo natus. Rationis verò expers motus ideo dictus eſt, quia affectus nec iudicia ſunt, nec opiniones: ſed partium animi quæ rationis expertes ſunt, quidam motus. In parte animi in qua perturbationes, noſtra quidem opera ſunt, non tamen illæ in noſtra poteſtate. Non igitur à noſtra voluntate proficiſcuntur: imò plerunque hanc repugnãtem habent. Quoniam interdum accidit, vt etiam ſi cognoſcamus ea quæ inciderunt, neque triſtia eſſe, neque iucunda, ſed nec terribilia, trahamur ab illis nihilominus. Quod certè non accideret, ſi perturbationes eſſent iudicia. Quandoquidem iudicia reſpuimus, hæc eadem improbantes, ſiue ita facto opus eſt, ſiue minimè. Addidimus verò, vt ex bono, vel vt ex malo, quia ex eo quod inter illa medium vel indifferens apparet, nullus motus in nobis concitatur, ſed omnes ex boni vel mali aliqua ſpecie exiſtũt.* 2 *Bonum enim ſi adeſſe opinati fuerimus, voluptate perfundimur: ſi autem affore, concupiſcimus. Atque cùm malum adeſſe opinamur, dolemus: ſin autem futurum, metuimus. Affectus verò omniũ primi & ſimplices aliorúmque quaſi elementa, duo ſunt, voluptas & dolor. Reliqui ex his oriuntur. Neque in iis timor & cupiditas quaſi ſimplices*

principéſque motus numerandi. Quoniam qui metuit, non omnino voluptate priuatus eſt. Quippe qui ne ad breuiſſimum quidem tempus durare poſſit, nullam penitus mali liberationem vel leuationem expectans. Magis tamen eſt in dolore atque moleſtia: atque idcirco cum aliqua ſpe eſt coniunctus. Qui verò cupit, conſequẽdi ſpe delectatur. Quia autem hanc non ſatis firmam habet, angitur. Cùm verò cupiditas & metus non ſint motus primarij, manifeſtum eſt nullum quoque reliquorũ in affectibus ſimplicibus debere numerari. Iram dico, deſiderium, æmulationem cateróſque motus eiuſmodi. In iis enim ſentiũtur voluptas & dolor, quaſi horum permixtione conſtent.[3] *De affectibus autem quidam efferati ſunt, alij mitiores. Mites quidem quicunq; ſecundũ naturam homini inſunt. Hi enim neceſſarij & familiares. Sic verò ſe habebunt quandiu moderati. Peccabunt autem cùm erumpentes, modum excedent. Eiuſmodi verò ſunt voluptas, dolor, ira, miſericordia, verecundia. Familiare enim eſt iis quæ ſecundum naturam ſunt, delectari: contrariis verò dolere. Et ira quidem ad propulſandos & vlciſcendos inimicos neceſſaria eſt. Miſericordia, humanitatis eſt propria. Verecundia ad declinationem à rebus turpibus accommodata. Agreſtes autem & ferini affectus, præter naturam hominũ ſunt, ex deprauatione vitæ, peruerſáq; conſuetudine orti. In quibus inſunt irriſio, in alienis malis oblectatio, & hominũ odiũ. Qui ſiue intendãtur, ſiue remittantur, atq; quouis modo ſe habeãt, ſemper in malis ſunt: quòd mediocritatẽ non recipiant.*[4] *De voluptate verò & dolore, hoc Plato ait: eiuſmodi affectus ſecundũ naturã quodãmodo à princi-*

pio in nobis cõcitari: cùm triſtitia & dolor accidant his qui præter naturam mouentur: voluptas autem iis qui in id reſtituuntur quod ſecũdum naturam eſt. [5] Exiſtimat enim conſtitutionem humanæ naturæ accommodatam, medium quiddam eſſe inter voluptatem & dolorem: cùm illa in neutro horum eſt. Quo in ſtatu magnam vitæ partem degimus. Docet autem propter quam cauſam multæ ſpecies ſunt voluptatum, partim quidem ſecundum corpus, partim vero ſecundum animum. [6] Voluptatum autẽ alias miſceri contrariis, alias impermixtas puráſque manere: & has quidem ex præteritorum recordatione naſci, alias cum futurorum expectatione concipi: nonnullas quoque obſcenas quæ intemperantes & cum iniuria, alias autem moderatas & quodammodo cum ipſo bono coniunctas, vt gaudium in bonis & voluptates quæ ex virtutibus percipiũtur. Atque cum multæ voluptates ingenita naturæ proprietate ſint improbæ, nequaquam de his quærendum eſt vtrum omnino poßint eſſe in bonis. Languida enim nullíúſque pretij apparet ea voluptas quæ alteri agnaſcitur: nec eſſentiam habet principem aut antecedentem. Cohæret enim cum ſuo contrario: ſi quidem cum dolore permiſcetur. Quod nequaquam contingeret, ſi horum vnum bonum eſſet omnino, malum alterum.

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 24.

1 Affectus animi πάθος, nonnunquam perturbatio, vel etiam animi morbus, vel ægritudo nominatur, à philoſophis vulgo eiuſdem paſſio. Quãquam in eius genere vniuerſo, morbi, & ægritudinis nomen Cicero non videtur probaſſe. De quo ſic ſcribit. 3. Tuſculana. Itaque præclare noſtri, inquit, vt alia multa, moleſtiam, ſolicitudinem, angorem propter ſimilitudinem corporum ægrorum, ægritudinem nominauerunt. Hoc propemodum verbo græci omnem animi perturbationem appellant. Vocant enim πάθος, id eſt morbum, quicunque eſt motus in animo turbidus: nos melius. Ægris enim corporib⁹ ſimillima eſt animi ægritudo. At non ſimilis ægrotationis eſt libido, nõ immoderata lætitia, quæ eſt voluptas animi elata & geſtiens. Ipſe etiam metus non eſt morbi admodum ſimilis, quanquam ægritudini eſt finitimus: ſed propriè vt ægrotatio in corpore, ſic ægritudo in animo, nomen habet nõ ſeiunctum à dolore. Quod idem repetit lib. 3. de Finibus. Hanc vero perturbationem 4. Tuſculana definit ex Zenone, auerſam à recta ratione contra naturam animi commotionem: vel vehementiorem appetitum. Huncq́ue vehementiorem interpretatur, qui longius diſceſſerit à naturæ conſtantia. Ex quibus facile intelligitur, quod antea dictum eſt, Stoicos hac definitione poſita, non ſine cauſa exiſtimauiſſe perturbationem in ſapientem non cadere. Quoniam illi in ea non comprehendunt quemcunque motum, ſed à recta ratione auerſum, vel longius à naturæ conſtantia diſcedentem: qualem certum eſt cum ſapientia non poſſe conſiſtere. Quod verò ab Alcinoo ſubiicitur perturbationes has ſiue animi affectus, neque eſſe iudicia, neque opiniones, ex eo confirmari poteſt quod iudicia, & opiniones pertinent ad animi partem ſuperiorem: affectus autem exiſtunt in inferiore. Quanquam Cicero lib. 3. ſcribit perturbationes eiuſmodi nulla naturæ vi commoueri, omniáque eiuſmodi opiniones eſſe ac iudicia leuitatis. In quo Chryſippus Stoicus à Galeno inconſtantiæ arguitur lib. 4. de Decretis Hippocratis, & Plat. quod is vno loco contenderet affectus eſſe potius iudicia quam iudiciis ſuccedere, ægritudinémque definiret mali recentis præſentem opinionem, voluptatem pręſentis boni: & tamen idem iudicia & opiniones in parte tantum ſuperiore poneret, voluptatem vero & dolorem in inferiore, quam ſine ratione & iudicio idem eſſe ait. Nec certe ipſa perturbatio rationis error eſt, aut iniuria, ſed partis animi inferioris quidam motus rationi imperium recuſans, aut ipſam rationem in ſuo imperio præpediens. Cicero 4. Tuſculana Zenonem Stoicorum principem ſequutus, in eodẽ luto hærere videtur, cum ægritudinem definit opinionem recentem mali præſentis, letitiam opinionem recentem boni præſentis: metum, opinionem impendentis mali; libidinem opinionem venturi boni. Quibus eodem loco ſubiicit, quæ iudicia quáſque opiniones perturbationum eſſe dixit, non in eis perturbationes ſolum eſſe poſitas, verum etiam illa quæ perturbationibus efficiuntur. Vt ægritudo quaſi morſum aliquem doloris efficiat, metus receſſum quendam animi & fugam, letitia profuſam hilaritatem, libido effrenatam appetentiã. Opinationem autem, inquit, quam in omnes ſuperiores definitiones incluſimus, illi eſſe volunt imbecillam aſſenſionem.

2 Cicero in partitionibus oratoriis, perturbationũ omnium quatuor prima genera ponit, voluptatem, Aegritudinẽ, libidinem & metum: horumq́; duos fontes, vnum in opinione boni, alterum in opinione mali: ſingulorum vero generum

partes plures. De quibus ſic idem ſcribit Tuſculana 4. Aegritudini, inquit, inuidentia ſubiecta eſt, æmulatio, obtrectatio, miſericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamétatio, ſolicitudo, moleſtia, afflictatio, deſperatio. Sub metum autem ſubiecta ſunt pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, formido: Voluptati maleuolentia, lætans malo alieno delectatio, iactatio, & ſimilia: libidini, ira, excandeſcentia, odium, inimicitia, diſcordia, indigentia, deſiderium & cætera eiuſmodi. De quatuor auté primis illis generibus ſic eodem loco. Partes perturbationũ, inquit, volunt ex duobus opinatis bonis naſci, & ex duobus opinatis malis, ita eſſe quatuor. Ex bonis, libidinem & lętitiã: vt ſit lętitia pręſentium bonorum, libido futurorum. Ex malis metum & ægritudiné naſci cenſent, metum futuris, ægritudinem præſentibus. Quæ enim venientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudinem inſtantia. Lætitia autem & libido in bonorum opinione verſantur, quum libido ad id quod bonum videtur illecta & inflammata rapiatur, lætitia vt adepta iá aliquid concupitum, efferatur & geſtiat. Natura enim omnes ea quæ bona vidétur, ſequuntur, fugiuntq; contraria. Quãobrem ſimul ac obiecta ſpecies cuiuſpiã eſt quod bonum videatur, ad id adipiſcédum impellit ipſa natura. Id cũ conſtanter prudenterq; fit, eiuſmodi appetitionem Stoici βούλησιν, appellant, nos appellemus voluntatem. Eam illi putãt in ſolo eſſe ſapiente: quã ſic definiunt, Voluntas eſt quæ quid cum ratione deſiderat. Quæ autem aduerſus rationé incitata eſt vehementius, ea libido eſt vel cupiditas effrenata: quæ in omnibus ſtultis inuenitur. In primis autem his quatuor cum valde inter ſe cõiuncta videãtur gaudium, lætitia & voluptas, tria hæc Marſilius Ficinus cap. 1. lib. de voluptate, ex Platonis doctrina ita diſtinguit, vt cum in hominis animo duo inſint mens & ſenſus, méti lætitiã & gaudium attribuat, ſenſibus voluptatem: atque in ipſa mente lætitiã à gaudio ſeparet, quod illa in boni alicuius poſſeſſione quandã mentis elationem ſignificet, quæ tamen modeſtiam excedere pariter atq; ſeruare poſſit: hoc vero tantum ſignificet eam iucunditatem quæ ex contemplatione, aut alio aliquo virtutum vſu enaſcitur. Atque quoniã in eiſdem quatuor primis generibus libido, & metus aliquid voluptatis & ægritudinis adiunctum habent, vel potius, vt hoc ipſo capite dicitur, ex quadã vtriuſq; permixtione conſtant, idcirco virtutes morum quæ harum perturbationum ſunt regulæ, abſolutè verſati dicuntur in voluptatibus & doloribus, nõ item in metu & libidine. Non tantũ quod hæ duæ perturbationes ab illis virtutibus regantur, ſed quia vt Ariſt. ait cap. 3. lib. 2. Ethic. quales habitus animo inſunt, perſpici debet ex voluptate & dolore quæ facta & opera cõſequuntur. Quare idé cap. 5. lib. 3. perturbationum differentias ita enumerat, vt illas ad eadem duo tanquã prima genera, videatur reuocare. Perturbationes appello, inquit, vt cupiditatem, vt iram, vt excandeſcentiã, timorem, audaciam, vt inuidiam, gaudium, amorem, vt odium, deſideriũ, æmulationem, miſericordiã, & omnino ea omnia quæ, vel voluptas cõſequitur vel dolor. Ex quo nõ immerito à Platone dictũ eſt (quod idem Ariſt. vſurpat cap. 3. lib. 2.) ita nos iã inde à puero inſtitutos eſſe oportere, vt lętemur bonis rebus, doleamuſq; contrariis. Recta enim, inquit, hæc educatio eſt. Quod ſi in actionib⁹ & perturbationib⁹ omnes virtutes verſantur: omné auté perturbationé omnémq; actioné ſequitur voluptas aut dolor, ob eã certè cauſam virtus in voluptatib⁹ doloribúſq; verſatur. Atque hęc quidé Ariſt. de voluptate & dolore. Neque vero ſolum in metu & cupiditate voluptas cũ dolore permiſcetur quod hoc loco Alcinous docet, ſed etiã in ipſa voluptate magna ex parte aliquid doloris ineſt, quo illa facile interturbatur, & in reb⁹ humanis iſta duo ſic inter ſe cõnexa, vt vnũ eorũ ad alterũ proximè conſequatur. In prioré ſententiã locus eſt

nobilis apud Platonem in Philebo de voluptatibus puris & impotis. De poſteriore ſic apud eundem Socrates philoſophainr initio Phædonis. Quam mira videtur, ô viri, inquit, hæc res eſſe quam nominant homines voluptatem, quâque miro naturaliter ſe habet modo ad dolorem ipſum, qui eius contrarius eſſe videtur. Quippe cum ſimul homini adeſſe nolint. Attamen ſi quis proſequitur capitque alterum, ſemper ferme alterum quoque accipere cogitur: quaſi ex eodem vertice ſint ambo connexa. Arbitror equidem Aeſopum ſi hæc animaduertiſſet, fabulam fuiſſe facturum. Videlicet Deum ipſum cum iſta inter ſe pugnantia vellet conciliare, neque id facere poſſet, in vnum ſaltem eorum apices coniunxiſſe, proptereáque cuieúnque adeſt alterum, eidem mox alterum quoque adeſſe.

3 Locus hic nobilem quæſtionem continet, quam antea attigimus inter Platonicos & Stoicos controuerſam, an affectus animi toto genere vitioſi ſint: ita vt in eis nihil omnino ſit quod moderationem admittat, quodque cum rationis imperio poſſit conſiſtere: an vero quidam ex his non extirpandi omnino, nec modo naturales eſſe dicantur, ſed etiam vtiliter à natura dati. Plato in Philebo, ex Homero ſcribit virum prudentem iraſci: ſed ita tamen vt eius affectus dulcior ſit melle iugiter deſtillante. Idem lib. 2. de Repub. in cuſtode ciuitatis poſtulat, vt manſuetus ſimul ſit & iracundus: manſuetus quidem in ſuos, iracundus vero in hoſtes. Quoniam ira, vt ait, inexpugnabilis & inuicta eſt: qua pręſente anima ad omnia eſt intrepida. Atque in Timæo eam iram probat qua cor exardeſcit, ratione nunciante ſi quid extrinſecus iniuſtè fiat, vel intrinſecus aliqua concupiſcentia turbet. Similis eſt Ariſt. ſententia cap. 8. lib. 3. Ethic. Eſt maximus, inquit, ad ſubeunda pericula aculeus iracundia. Hinc Homerus, Furor arma miniſtrat, &c, Animúmque citauit, &, ingens per nares vis, &, ſanguis efferbuit. Hæc enim omnia ſignificare videntur concitationem animi ac impetum. In quo Cicero Peripateticos exagitat. 4. Tuſc. Peripatetici, inquit, perturbationes iſtas quas nos extirpandas putamus, non modo naturales eſſe dicunt, ſed etiam vtiliter à natura datas. Quoniam eſt talis oratio. Primùm multis verbis iracundiam laudãt, Cotem fortitudinis eſſe dicunt multóque & in hoſtem, & in improbum ciuem vehementiores iratorum impetus eſſe: Leueis autem ratiunculas eorum qui ita cogitarent, prelium rectum eſt hoc fieri, conuenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. Nec vllam habet vim, niſi ira excanduit fortitudo? Nec vero de bellatoribus ſolum diſputant, imperia nulla ſeueriora eſſe putant ſine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem deníque non modo accuſantem, ſed ne defendentem quidem probant ſine aculeis iracundiæ. Quæ etiam ſi non adſit tamen verbis ac motu ſimulandam arbitrantur vt auditoris iram, Oratoris incendat actio. Quam de ira controuerſiam ex varia eius definitione profectam eſſe Lactantius arbitratur cap. 17. lib. de ira Dei, Neſciſſe philoſophos, inquit, quæ ratio eſſet iræ, apparet ex definitionib⁹ eorum, quas Seneca enumerauit in libris quos de ira compoſuit. Ira eſt, inquit, cupiditas vlciſcendæ iniuriæ. Alij, vt Poſſidonius, cupiditas puniendi eius à quo te iniquè putes læſum. Quidam ita definierunt: Ira eſt incitatio animi ad nocendum ei qui aut nocuit, aut nocere voluit. Ariſtotelis definitio non multum à noſtra abeſt. Ait enim iram eſſe cupiditatem doloris rependendi. Hæc eſt ira de qua ſuperius diximus, quæ mutis etiam ineſt: in homine vero cohibenda eſt, ne ad aliquod maximum malum proſiliat per furorem. Hæc in Deo eſſe non poteſt, quia illæſibilis eſt: in homine autem quia fragilis eſt, reperitur. Irritat enim læſio dolorem, & dolor facit vltionis cupiditatem. Et paulo poſt, neceſſe eſt, inquit, bono ac iuſto diſplicere quæ praua ſunt

ua ſunt: & cui malum diſplicet, moueri, cum id fieri videat. Ergo ſurgimus ad vindictam, non quia læſi ſumus, ſed vt diſciplina ſeruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. Hæc eſt ira iuſta, quæ ſicut in homine neceſſaria eſt ad prauitatis correctionem, ſic vtique in Deo, à quo ad hominem peruenit exemplum. Nam ſicut nos poteſtati noſtræ ſubiectos coercere debemus: ita etiam peccata vniuerſorum Deus coercere debet. Quod vt faciat, iraſcatur neceſſe eſt: quia naturale eſt bono, ad alterius peccatum moueri & incitari. Similis eſt Sententia Chryſoſtomi explicantis illud, Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Ergo, inquit, qui cum cauſa iraſcitur, non erit reus. Nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Iuſta ergo ira, mater eſt diſciplinæ. Itaque non ſolum non peccant qui cum cauſa iraſcuntur: ſed contra niſi irati fuerint, peccant. Quia patientia irrationabilis vitia ſeminat, negligentiam nutrit, & non ſolum malos ſed etiam bonos inuitat ad malum. Aliud viſum eſt. D. Hieronymo, qui ex ſuperiore D. Matthæi loco tollendum illud arbitratur (ſine cauſa) quia omnino, inquit, hominis ira Dei iuſtitiam non operatur. Vide de eadem quæſtione Plutarchum ad finem libri de virtute morum. Quo loco repudiata Stoicorum ſententia, Platonicos & Peripateticos laudat in moderatione affectuum & motuum animi.

4 Plato libro.1. de Legibus, ſcribit omnem pene cogitationem de voluptatibus & doloribus eſſe debere, tam circa publicos, quàm circa priuatos cuiuſque mores. Quo námque hi fontes, inquit, natura ſcatuiunt: à quibus qui haurit vnde, quando, quantumque oportet, fœlix eſt, priuatus ſcilicet & ciuitas omnéque animal. Et initio libri 2. Primum profecto, inquit, puerorum ſenſum eſſe dico voluptatis atque doloris: atque hæc duo eſſe in quibus primum virtus, & vitium animo innaſcuntur. Si cui autem prudentia & vera opinio ac ſtabilis, vel in ſenectute affuerint, fœlix eſt. Perfectus porro vir eſt qui hæc, & quæ in his ſunt, omnia poſſidet bona. Diſciplinam appello virtutem quæ primo pueris aduenit. Si voluptas & amor dolórque & odium rectè in animos influant, antequam ratione moueantur, & ratione deinde præſente, rationi conſentiant propter ſuperiorem bonorum motum conſuetudinem, hæc ipſa conſenſio vniuerſa quidem virtus eſt. Ipſam vero decentem circa voluptates, & dolores aſſuetudinem, per quam ab initio ad extremum vitæ homines oderint quæ odiſſe oportet, & ament quæ amanda ſunt, ſi per ſe ipſam ſeorſum ratione conſideratam, diſciplinam vocaueris, rectè, vt ego arbitror, appellabis. Qui locus paulo antè laudatus eſt ex Ariſtotele cap.3. libri 2. Ethic. Quod vero hic ab Alcinoo dicitur dolorem accidere his qui præter naturam mouentur, voluptatem autem cum reſtituuntur in id quod ſecundum naturam, collectum eſt ex Timæo: atque intelligendum modo illi motus qui ſecundum naturam, vel natura repugnante contingunt, repentini ſint & confertim ſimúlque contingant. Quoniam vt eodem loco Plato ait, ſi iidem ſenſim paulatímque fiant, non modo non parient dolorem aut voluptatem, ſed vix ſenſu percipientur. Quod de dolore etiam ex Hippocratis ſententia obſeruat Galenus capit.6. libro 4. de cauſis Sympt. Si quidem cum ab Hipp. dictum eſt ab iis quæ naturam mutant atque corrumpunt, dolores excitari, Galenus ait eo verbo celeritatem, & vehementiam tranſmutationis indicari. Qua de cauſa Plato in Philebo voluptatem in iis enumerat quorum generatio ſemper eſt, eſſentia vero nunquam exiſtit. Quoniam motus ratio eſt, dum fit: nec vllam naturam habet conſi-

ſtentem. In quo cum ab Ariſtotele variis argumentis exagitetur capit. 4. lib. 10. Ethic. in illis hoc firmiſſimum eſſe videtur, quod in motu, partium quædam ſit ſucceſſio: voluptas autem tota temporis puncto percipiatur. Sed in eo animaduertendum eſt, motus quidem naturalium corporum iſta lege teneri, voluptatem autem motum eſſe animi, etiam ſi nonnunquam à corpore initium accipiat. Quare vt animus omnino ſua eſſentia indiuiduus eſt & ſimplex, ſic in ſuis motibus tantam habet celeritatem, vt in iis pars vna prior, altera poſterior notari nullo modo poſſit. Quod etiam in ſenſuum functionibus præſertimque in aſpectu antea obſeruatum eſt. In vniuerſa vero quæſtione de voluptate comparationem Platonis cum Ariſto. vide apud Marſilium Ficinum libro de voluptate.

5 Epicurus medium hoc inter voluptatem & dolorem ſuſtulit, & in non dolendo maximam voluptatem poſuit, eóque à Cyrenaicis diſtinguitur libro quinto de Finibus: quod his ea ſola voluptas eſſet, quæ, vt Cicero ait, quaſi titillaret ſenſus, & ad eos cum ſuauitate afflueret, illi etiam altera, quæ non in motu ſed in ſtabilitate poſita dicitur, indéque ſtans voluptas appellatur libro ſecundo de Finibus. Plato vero libro quinto de Legibus, medium hunc ſtatum, quem Alcinous agnoſcit, à voluptate & dolore diſtinctum, ſic exprimit. Vitam ad vitam, inquit, iucundiorem & moleſtiorem ita conferre oportet. Voluptatem adeſſe nobis volumus. Dolorem vero nec eligimus, neque volumus. Medium autem ſtatum pro voluptate nequaquam volumus, doloris tamen loco accipimus. Dolorem etiam minorem maiore cum voluptate volumus: voluptatem minorem cum maiore dolore nequaquàm. Apertius de hoc medio idem loquitur libro nono de Repub. Dic obſecro te, inquit, nonne dolori contrariam dicimus voluptatem? Dicimus. Medium quinetiam quoddam ponimus, quod neque lętari eſt, neque dolere? Ponimus. Et cum medium ſit, quietem vacationémque animi ab vtróque? Nonne ita hoc dicis? Ita plane. Meminiſti qualia eſſe ſolent ægrotantium verba, dum morbo laborant? Qualia dicis? Nihil eſſe dulcius ſanitate, ſed eos latuiſſe aiunt, quam dulce id ſit, antequàm ægrotarent. Recordor equidem. Nec non acerbiſſimis doloribus vexatos homines exclamantes audis, nihil eſſe dulcius quàm ea afflictione carere. & cætera.

6 Voluptatem puram ex pręteritorum recordatione natam, eam Alcinous intelligit, quæ poſita eſt in conſcientia vitæ bene, & cum virtute anteactæ. De qua dictum eſt ab Horatio,

—hic murus aheneus eſto
Nil conſcire ſibi & nulla palleſcere culpa.

Nam & Epicurus propter hanc, dicebat virtutem eſſe expetendam: cum ea quæ corporis eſt, fluat ſæpiuſque relinquat cauſas pœnitendi quam recordandi. Quare in ſummis doloribus corporis idem ad Hermacū ſic ſcribit, quod Cicero commemorat libro ſecundo de Finibus. Cum ageremus, inquit, vitæ beatum & eundem ſupremum diem, ſcribebamus hæc. Tanti autem morbi aderant veſicæ & viſcerum, vt nihil ad eorum magnitudinem poſſet accedere. Compenſabatur tamen cum his omnibus animi lætitia, quam capiebam me-

moria rationum inuentorûmque noſtrorum. Talibus voluptatibus Plato in Philebo eas adiicit, quæ ex diſciplinis percipiuntur. Hîc item, inquit Socrates, diſciplinarum voluptates addamus: ſi & iſtæ famem diſcendi nequaquam continere videntur, neque propter diſciplinarum auiditatem principio ſtatim dolores inferre. PROT. Mihi ſic videtur. SOC. Quid vero ſi quis doctrina imbutus inde obliuiſcatur, nonne triſtitiam quandam ſequi videmus? PROT. Non natura quidem, ſed quadam paſſionis cogitatione, cum quis orbatus propter indigentiam triſtatur. SOC. Cæterum ô beate, nos in præſentia non opinionis, ſed naturæ paſſiones tractamus. PROT. Verum eſt igitur quod aſſeris doctrinæ obliuionem abſque triſtitia euenire. SOC. Voluptates igitur diſciplinarum doloris expertes, nec multorum hominum, ſed paucorum eſſe, fatendum. PROT. Fatendum proculdubio. In quam ſententiam videtur accipiendum exemplum illud apud Ariſto. libr.1. Top. Videndum eſt, inquit, vnine quid ſit contrarium, alteri nihil ſit omnino. Vt voluptati quæ ex potione capitur, contrarius dolor eſt is quem ſitis affert. At huic quæ capitur ex cognoſcendo & diſcendo, Diametrum lateri incomparabilem eſſe, nihil contrarium eſt. Ita voluptas multis modis dicitur.

De amicitia diſſerit, ſicut & Ariſtoteles in Ethicis, vt de ea quæ quanquam virtus non ſit, quiddam tamen habet cum virtute coniunctum & principium eſt humanarum ſocietatum. In qua perfectam ab alia primum ſeparat: deinde eius quam amatoriam nominat, ſpecies ſubdiſtinguit.

Caput 25.

[1] *Amicitia quæ maximè & propriè dicitur, non eſt alia quam quæ per mutuam & reciprocam beneuolentiam conſtituta. Hæc vero tunc exiſtit quando vtérque alteri perinde ac ſibi optimè eſſe expetit.* [2] *Ipſa autem æqualitas haud aliter quàm per ſimilitudinem morum conſeruatur. Si quidem ſimile ſimili (ſi modo vtrúmque moderatum) amicum eſt: immoderata vero neque inter ſe, neque cum moderatis poſſunt conuenire.* [3] *Aliæ etiam amicitiæ eſſe putantur, hæque virtutis quadam ſpecie quaſi coloratæ, vt naturalis parentum in liberos, & cognatorum inter ſe: & quæ ciuilis dicitur, & quæ ſodalitia. Hæ autem non ſemper adiunctam habent mutuam beneuolentiam. Eius quoque ſpecies quædam eſt amatoria. Eſt autem amatoria quæ honeſta, animi generoſi: deprauata, peruerſi: media vero eius qui medio modo eſt affectus. Quemadmodum igitur triplex eſt habitus animi in animali quod rationis eſt particeps, vnus quidem rectus, alter deprauatus, tertius inter hos medius: ſic tres amatorij affectus ſpecie differentes. Idque ita eſſe fines horum diuerſi declarant. Deprauatus enim, ſolius corporis, à voluptate euictus: ideóque hic belluarum exiſtit. Honeſtus ad ſolum*

animum pertinet:quatenus in hoc quædam ad virtutem aptitudo apparet. Medius, vtriuſque eſt appetens:pulchritudinis ſcilicet eius quæ tum animo tum corpori ineſt. Quo amore qui dignus eſt,& ipſe medius exiſtit,neque deprauatus, neque omnino honeſtus. [4] *Quare amorem, vt ſic dicam,incorporatum,dæmonem potius appellare decet,quàm Deum nunquam in terrenum corpus demerſum,qui diuina ad homines, contráque humana ad Deos communiter trãſmittit.* [5] *Rurſus verò cùm amatorius affectus in tres ſpecies ſit diſtributus,boni quidem viri amor perturbatione liberatus,artificioſus quodammodo eſt: ideóque in ea parte animi conſiſtit,cuius eſt ratio.* [6] *De eo autem quæ præcipi ſolent, hæc ſunt: dignoſcere quis amore dignus ſit, eundémque ſibi parare & frui. Dignoſcit autem ipſum ex eius inſtitutis & impulſionibus:ſi nobiles ſunt: ſi ad id quod honeſtum eſt,ferantur,ſi vehementes,ſi flagrantes. Parabit autem eum non laſciuiendo, neque demulcendo quem in deliciis ſit habiturus : ſed iſta potius reprimendo, demonſtrandóque non eſſe cur ſic affectus velit viuere. Cùm autem amatum euicerit, ille fruetur, ad ea exhortans in quibus exercitatus, erit aliquando perfectus. Finis verò amantis, & amati erit, fieri amicos.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 25.

1 Hîc in contextus ordine nonnihil immutauimus. Nam in Alcinoi Græco exemplari quod ſequuti ſumus,quæ de amicitia dicuntur hoc loco, priora ſunt his quæ ſuperiore capite dicta de ferenda inferendáque iniuria,déque omni genere perturbationum . Sed iſta quæ ad virtutes morum pertinebant,magis mihi cohærere videbantur cum antecedentibus ſermonibus de virtutum diuiſione,ea.

túmque comparatione cum vitiis in ratione voluntarij & inuoluntarij: ideóque illis proximè ſunt ſubiecta. Nunc verò prius quàm de ciuili ſocietate diſſeratur, accommodatè de amicitia & amore ſermo videtur inſtitui, vt de iis quæ ſocietatis omnis principia in ſe continent. Ad id verò faciendum inuitatus ſum exemplo Marſilij Ficini: qui in ſua interpretatione eodem ordine de amicitia diſſeruit. Quanquam hic in cæteris, ea quæ ad Philoſophiam moralem pertinebant, valde perturbatè tractauit, ſicut antea indicauimus cap. 19. Gaudeo verò hanc diſtinctionem contextus à noſtro Logodædalo nō modò in huius authoris interpretatione eſſe probatam, ſed noſtro exemplo ad Græcum contextum ab eodem eſſe tranſlatam.

2 Per hanc morum ſimilitudinem efficitur quod Pythagoras in amicitia valere volebat plurimum, vt amicorum communia ſint omnia, & in illis anima vna in corporibus pluribus: imò verò vt amator in amato, potius quàm in ſeipſo viuere videatur, quod Plato docet in Sympoſio. Contra autem, diſpares mores, vt Cicero ait in Lælio, diſparia ſtudia ſequuntur, quorum diſſimilitudo diſſociat amicitias. Nec ob aliam cauſam vllam boni improbis, & improbi bonis amici eſſe non poſſunt: niſi quod tanta eſt inter eos quanta eſſe poteſt maxima, morum ſtudiorúmque diſtantia. De quo Ariſtoteles ex Platonis Lyſide, cap. 1. libr. 8. Ethic. ſcribit inter Philoſophos diſſenſionem quandam exiſtere. Alij enim, inquit, amicitiam ſimilitudinem quādam eſſe ponunt, & amicos ſimiles. Ex quo prouerbia facta ſunt, Pares cum paribus facillimè congregantur, & Graculus cum graculo, cæteráque eiuſdem generis. Alij contra hos inter ſe vt figulos, aiunt eſſe animatos: eorúmque cauſas longius, & à natura ſtudioſius petunt. Euripides quidē terram cùm ſicca eſt, deſiderare imbrem: cœlum autem cùm magna aquæ copia abundat, terram expetere. Et Heraclitus, Contrarium vtile, &, Ex rebus diſparibus & diſſimilibus pulcherrimum concentum effici, & diſcordia effici omnia. A quibus cùm multi alij, tum Empedocles diſſentit. De quo ſic Cicero in Lælio, Agrigentinum quendam doctum quidem virum, carminibus Græcis vaticinatū ferunt quæ in rerum natura totóque mundo conſtarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam. Quod autem ab Alcinoo ſubiicitur moderatum moderato amicum eſſe, immoderata verò neque inter ſe, neque cū moderatis conuenire, antea in virtutibus & vitiis obſeruatum eſt: & hoc ipſum medici ad corpora transferentes, aiunt ea quæ temperata ſunt, ſimilibus eſſe alēda: quæ autem aliqua intemperie laborant, hæc per contraria ad conuenientem naturæ modum debere reuocari. Atque etiam hoc poſteriore modo in amore, ſi quis alterum cum quo magnam habet morum diſſimilitudinem, amare fortaſſe cœperit, aut hic ei quem perditè amat, omnino ſimilis efficitur, aut ipſa conſuetudine horum vterque vitæ rationem reuocat ad laudabilem quendam modum. In quo amoris vim hac ſimilitudine explicat Marſilius Ficinus Commentario in Sympoſium Platonis. Prægnantes mulieres, inquit, ſæpe vinum quod auidiſſimè cupiunt, vehementer excogitant: vehemens cogitatio ſpiritus mouet interiores, atque in iis excogitatæ rei pingit imaginem. Iſti ſanguinem mouent ſimiliter & in molliſſima fœtus materia vini imaginem exprimunt. Amator autē ardentius quàm prægnantes, ſuas cupit delicias: vehementius quoque & firmius cogitat. Quid mirum ſi vſqueadeò hærentes & infixi pectore vultus, ab ipſa cogitatione pingantur in ſpiritu, à ſpiritu ſtatim in ſanguine inſigantur?

3 Ariſtoteles cap. 3. libr. 8. Ethic. pro vario fine qui in amore ſolet eſſe propoſi-

tus,triplicem amicitiam ſtatuit. Quoniam alios diligunt,aut honeſtatis cauſa, aut vtilitatis,aut delectationis. Idem capite ſeptimo,De amore parentum in liberos,hæc ſubiicit. Eſt aliud genus amicitiæ, inquit,quod in excellentia & præſtantia cernitur:qualis eſt patri cum liberis,& ſeni cum adoleſcente,viro cum vxore,& principi cum iis quibus præeſt.In quo non eadem vtriq; ab altero officia tribuuntur:nec id quidem æquum ſit vel poſtulandum.Cùm verò ea tribuunt liberi parentibus quæ debent procreatoribus, parentes viciſſim liberis, quæ ex ſe natis debent, tum ibi ſtabilis quædam & honeſta amicitia exoriatur neceſſe eſt. Qua etiam ratione in cæteris amicitiis quæ in excellentia ſunt,amor debet exiſtere,velut maior charitas ei debetur qui præſtantior,quàm ipſe alteri debeat, & ei ex quo maiores vtilitates fructúſque capiuntur. Idque eſſe videtur quod hoc loco Alcinous ait, hanc amicitiæ ſpeciem non ſemper mutuam beneuolentiam habere adiunctam.Quanquam & hæc beneuolentię inæqualitas in eo ſpectari poteſt,quod parentes magis amare liberos videtur, quàm ab illis redamari. Quod res ipſa teſtatur & Ariſtoteles indicat capite octauo libri eiuſdem. Amicitia, inquit,in eo magis eſt vt colas, quàm vt colare. Hoc ipſum matres declarant,quæ ex eo quod diligunt,magnam capiunt voluptatem. Quædam enim dant nutriendos liberos,eóſque vltro ac ſponte diligunt, nec ab iis viciſſitudinem amoris poſtulant,ſi fieri vtrumque non poſſit, ſatiſque ſibi fieri putant, ſi præclarè cum illis agi perſpiciant.Quod de patribus eodem modo eſt iudicandum.

4 Locus hic deſcriptus eſt ex Sympoſio, in quo Plato loquitur non ſolùm de eo amore qui ad corpus pertinet, ſed de honeſto multò magis. Nam cùm ſuperiores amoris laudatores in conuiuio, hunc maximum Deum feciſſent, Socrates recitat ex Diotima,quia Dij pulchri ſunt & boni,amor autem pulchritudinis & bonitatis expers (etenim propter pulchrorum bonorúmque inopiam, hæc ipſa quorum indigus eſt,appetit) eum qui pulchritudinis & bonitatis, quam adhuc non habet, eſt appetens, in Deorum numerum referri non poſſe. Deinde idem Diotimam ita interrogat. Quid ergo?num mortalis eſt amor? Minimè. Quid igitur?Superiorum inſtar,mortalis immortaliſve medium. Quid inquam eſt ô Diotima? Magnus ô Socrates,Dæmon. Etenim omnis natura Dæmonum inter mortales Deóſve eſt media.In quo videtur noſter Alcinous Diotimæ ſententiam cum ea collaudatione amoris quæ conuiuis eodem dialogo aſcribitur,conciliare voluiſſe. Cùm enim inter conuiuas laudationem ſuam Phædrus ſic exordiatur. Magnus Deus eſt amor, & apud Deos hominéſque mirandus, cùm propter alia multa, tum maximè propter originem: & Socrates eodem loco ex Diotima,amorem Deum eſſe neget, hæc ita inter ſe conuenire poſſe Alcinous indicat,vt priora de amore veræ pulchritudinis, ſiue de amore ſupercœleſti intelligantur: poſteriora verò de eo qui corpori magis quàm animo addictus eſt.Et certè ex eadem diſtinctione, amor Deo hominique tribuitur,& ex abundantia atque indigentia dicitur proficiſci. Omnis enim amor noſter à quadam indigentia rei amatæ profectus eſt, quod tamen Cicero exagitat in Lælio. Amor verò qui Deo attribuitur, profluit ab eiuſdem bonitate, non ſolùm abundante, ſed etiam infinita. Quoniam ipſum bonum, quod apud Platonem non modò perfectum eſt & redundans, ſed infinitum,amatvíque amoris facit omnia,non ſibi in iis nouam perfectionem appetens, ſed ſuam communicare volens. Hincque exiſtit ſecundus amor, quo nos in re alia nouam perfectionem expetimus: quique dicitur medius inter rem amatam & amantem. De quo

clarantémque quam multos habuerit ſuæ pulchritudinis turpes & fœdos amatores, hæc certè diuinus alioqui Philoſophus non eò commemorat, vt eiuſmodi obſcœnum amorem comprobet, ſed potius vt eundem illis temporibus peruerſa conſuetudine Athenienſibus nimium familiarem, deteſtetur, & reliquos adoleſcenses Phædri exemplo, ad veræ pulchritudinis amorem inuitet. Id verò vt perficiat, commemorat orationem Lyſiæ, Venerem maſculam, huiúſque amorem laudantis: deinde eandem quibus poteſt rationibus exagitat. In qua quidē Venere maſcula, quanquam idem Plato reprehendatur à multis, diuinitus tamē de ea ſtatuiſſe videtur libr 8. dè Legibus. Hoc eſt, inquit, quod à me dictum eſt, ingenium ſcilicet atque ſolertiam adhibere me poſſe, ad hanc legem quo vſus procreandorum liberorum, vt natura requirit, ſeruetur. Si abſtinent amare, ne genus humanum conſultò ita interimant: ſi cauent ne in terram & lapides ſemen iaciant, vbi nunquam actis radicibus vim ſuam genitalem atque naturam capere poſſit, ſi abſtinent ab omni fœmineo ſolo, in quo id quod ſatum eſt nequeat enaſci. Quinetiam ſi nobilem innuptam mulierem nemo tangere audeat, ſed ſua quiſque contentus vxore viuat, nec ſemina irreligioſa & ſpuria pellicibus mandet, aut in marem præter naturam iaciat inane ſemen ac ſterile. An maris quidē hunc vſum prohibere omnino debemus? Mulierum autem ita deſcribere, vt ſi quis cum aliqua congreſſus fuerit, præter eas quas cum Diis & ſacris nuptus domum duxerit, vel emptas, alióve modo acquiſitas habuerit, nec lateat omnes ſic egiſſe, hunc ſi honore ac laude in Repu. priuati lege ſtatuerimus, rectè ſancitum ſit? Ariſtoteles verò contrà, cap. 8. lib. 2. Polit. ſcribit Minoëm apud Cretenſes legem tuliſſe de dimittendis vxoribus, ne nimium multos liberos parerent: eadémque ratione illum conſuetudinem cum maribus indixiſſe.

x

Ciuium tres ordiues in Republ. deinde Reipublicæ adminiſtrandæ formas quinque ex Platone diſtinguit. Atque ſimul indicat, quàm diuerſa ſint huius conſilia libris de Legibus, & libris de Republ.

Caput 26.

1 De Rerumpublicarum formis quaſdam eſſe ait ſuppoſitas, quas libris de Republ. percurrit. 2 In iis enim priorē quidem deſcripſit bellorum expertem: alteram verò ardentem & bellicam, in iis inquirens optimam, & quomodo hæc conſtituenda. 3 Nonnunquam & ſecundum animi diuiſionem Rempublicam in tres partes diſtribuit, in cuſtodes, propugnatores & opifices. Quorum primis hoc tribuit vt conſulant & imperēt: ſecundis, vt cum opus eſt, armis Rēpublicam tueātur, qui iraſcendi facultati reſpondeant, quaſi cum ipſa ratione in pugnam incumbentes: poſtremis relinquit artes & alias operas. 4 Principes autem vult eſſe Philoſophos, & primi boni contemplatores. Hac enim vna ratione eos rectè omnia adminiſtraturos: nec vnquam res humanas malis omnibus liberari poſſe, niſi aut Philoſophi regnent, aut qui reges appellantur, diuina quadam ſorte verè philoſophentur. Tum verò futurum vt optimè atque iuſtè ciuitates regantur, cùm ſingulæ earum partes ſuis legibus viuent: ita vt principes, populo conſilium dent: his propugnatores ſeruiant, pro eiſdémque in primis prælientur: hos autem reliqui obedientes ſequantur. 5 Reipublicæ quinque formas eſſe dicit. Primam Ariſtocraticam, quando optimates imperant: ſecundam Timocraticam, quando ambitioſi regnant: tertiam Democraticam, ſiue popularem: quartam

Oligarchicam, ſiue paucorum potentiam: poſtremam Tyrannidem, omnium peſſimam. Deſcribit quoque alias Reſpublicas ex ſuppoſitione, in quibus ea eſt, quæ libris de legibus inſtituitur,[6] *& quæ aliarum correctionem habet, in epiſtolis. Qua apud eas ciuitates vtitur, quas ægrotare dixerat libris de Legibus, iam locum definitum habentes, & homines ex omni ætate delectos: qui ſecundum naturæ differentias & locorum, diſciplina propria egeant, & educatione, armorúmque tractatione. Qui enim maritimi, nauigationi ſtudeant, & nauali prælio decertent. Qui autem mediterraneam regionem incolunt, ad pedeſtrem pugnam ſe comparent: vt & ad armaturam, leuiorẽ quidem qui in locis montoſis, ad grauiorem autem qui viuunt in campis frequentes colles habentibus. Nonnulli quoque eorum equeſtrem pugnam exerceant.*[7] *Neque verò in hac ciuitate mulieres communes ſua lege ſancit. Eſt igitur ciuilis virtus in contemplando & in agendo poſita: cui propoſitum eſt ciuitatem bonam beatámque efficere, & ſibi omni ex parte conſentientem.*[8] *Eadem rerum ordinem præſcribit, ſibíque ſubiectam habet artem bellicam & imperatoriam, eámque quæ iudicia exercet. Conſiderat quidem diſciplina ciuilis, & alia infinita, ſed hoc etiam, belláne gerenda ſint, an non.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 26.

1 Suppoſitas Reipublicæ formas Alcinous vocat, quæ ab aliis ad communem ciuium vſum accommodatis, cogitatione abſtractæ, & ad vltimam perfectiſſimámque ſui generis formam reuocatæ, vulgaribus Rerump. formis pro ſcopo ſunt, velut harum ideæ: vel ex ipſa idæa proximè deriuatæ, quæ ſola abſolutè primum principium eſt, non ſuppoſitio, quæ primo principio proxima,

aliis pro principio eſt. Tales verò ſunt quæ à Platone deſcribuntur libris decem de Republica, vel potius ex illis omnibus vna animo comprehendenda eſt, in quam tanquam in regulam, omnium ciuilium ſocietatum rectores cogitatione defixi, ad id quod optimo proximum, ſemper aſpirare debent in ea ciuitate conſtituenda & regenda cui ſint præfecti. Nam certè in tali Republ. deſcribenda Plato dicitur potius ſupponere quod optabat, quàm explicare quod in nobiliſſimis ciuitatibus rectè fieri arbitraretur. At libris duodecim de Legibus, demittit ſe ad ea quæ magis popularia ſunt, & ex illa priore forma quaſi præſuppoſita, deriuata: iiſque ſelectis quæ in Republica Cretenſi, Lacedæmonia, & Athenienſi magis probanda videbantur, populariorem ciuilis ſocietatis regendæ formam deſcribit. Quam idcirco Alcinous in ſequentibus ait eſſe ex ſuppoſitione deriuatam, non autem præſuppoſitam. Quod ſcilicet illa prior, quemadmodum Marſilius Ficinus ait, vouentis ſit & optantis, hæc poſterior eligentis: vt qui ad illud arduum nequeunt aſcendere, ad hos ſaltem clementiores colles non dedignentur accedere. De quo Platonem ipſum audiamus extrema pagina libri ſexti de Republica, modò prius ex Ariſtotelis arte Analytica didicerimus, quo ſuppoſitiones à principiis omnino primis, & à reliquis differant. Arbitror, inquit, te non latere quòd qui circa Geometriam & Arithmeticam, & cætera generis eius verſantur, ſupponunt quidem par & impar, & figuras ac tres ſpecies angulorum & horum ſimilia in argumentationibus ſingulis, & his poſitis tanquam cuilibet manifeſtis, rationem de iis nullam exigendam putant. Atque hinc incipientes ad alia iam deſcendunt, & ad illud tandem perueniunt quod quærebant. Prorſus id noui. Enimuerò & illud noſti, quod & ſupradictis ſpeciebus vtuntur, déque illis verba faciunt: quanquam non ad eas mentem dirigunt, ſed ad illa potius quorum iſta ſimulachra ſunt, ad quadrangulum ipſum videlicet, ipſúmque diametrum, non ad ea quæ deſcribunt. Et in aliis eodem modo, ſpeciebus quidē hiſce quas deſcribunt, figurántque, quarum & vmbræ ſunt, & in aquis imagines, tanquam imaginibus quibuſdam vtuntur, affectantes illa conſpicere quæ non aliter quàm cogitatione perſpiciuntur. Vera loqueris. Hanc generis intelligibilis ſpeciem ſuprà dicebam: ad cuius inueſtigationem cogi animum ſuppoſitionibus vti, ad principium non euntem, vt pote qui ſupra ſuppoſitiones aſcendere nequeat, vtatúrque imaginibus his quæ in inferioribus ſunt, ad ſuperiorum ſimilitudinem comparatæ, atque ita opinione conceptæ diſtinctæque ſunt, quaſi ad illa perſpicuè conferant. Intelligo equidem dici abs te quod in Geometria, & aliis eius germanis artibus fieri ſolet. Alteram intelligibilis partem ad illud referre me ſcito quod ipſa ratio per demonſtrandi facultatem attingit, dum ſuppoſitiones non pro principiis habet, ſed reuera pro ſuppoſitionibus accipit, tanquam gradibus quibuſdam & adminiculis vtens, quouſque ad illud quod non ſupponitur, ad principium videlicet veniens vniuerſi, ipſum attingat, & rurſus adhæreat illis quæ principio hærent, atque ita ad finem vſque perueniat, nullo prorſus ſenſibili vtens, ſed ipſis ſpeciebus, per ipſas, & ad ipſas progrediens. Intelligo tandem quanquam minimè ſufficienter, vt cuperem. Videris enim mihi magnum opus proponere. Moliris quidem diſſerere partem illam verè exiſtentis & intelligibilis generis, quam per demonſtrationis ſcientiam ſpeculamur, illa eſſe clariorem, quàm ex illis ſcientiis quæ artes appellantur, inueſtigamus. In quibus pro principiis ſuppoſitiones habentur, & qui iſta conſiderant, cogitatione coguntur, non ſenſibus intueri. Quoniam verò ad principium non aſcendunt, ſed ex ſuppoſitionibus indagant, intellectum circa hæc habere tibi nequaquam videantur, licet cum principio intelligibilia ſint. Hæc quidem ex

Platone copioſius recenſere placuit, vt intelligeretur quam Reipublicæ formam pro ſuppoſitione eſſe vellet, quamque ex illa ſuppoſitione tanquam ex principio & regula deriuaret. Ex quo minimè mirari debemus, ſi huius de permultis rebus non eadem ſemper ſit in libris de Republica, & libris de Legibus, ſententia. Si quidem vxores, liberos poſſeſſiones in ſua Repub. communes eſſe vult, vt ciuitas maximè vna efficiatur, horúmque omnium cura ad omnes ex æquo pertineat. De quibus aliud ſentit libris de Legibus. In cæteris vero, vt Ariſt. obſeruat cap.4. lib.2. Polit. pene eadem tribuit primæ & ſecundæ Reip. Nam diſciplinam eãdem & vitam dat iis qui ſe abſtinent, & abſunt ab operis vnde vitæ neceſſitatibus occurrit. Et in vtráque Repub. de ſodalitatibus eodem modo pronunciat: niſi quod in hac dicit eſſe oportere mulierum ſodalitates: & illam cẽſet numero mille hominum qui ius habeant armorum, hanc vero quinque millium. In qua varietate cum alia multa tum hoc maximè eodem loco Ariſtoteles exagitat, quod, vt ait, omnes Platonis ſermones aliquid habeãt ſuperuacaneum fallaci apparatu ſubornatum, rerum nouarum appetens inquirendi cupidum & quæſtionibus moleſtum.

2 Sequutus hoc loco videtur Alcinous fundamentum Platonis in priore Reip. forma, cum eam bellorum expertem eſſe dixit. Nam ille idcirco in hac voluit omnia eſſe communia, vt ciuitas maximè concors atq; vna efficeretur. Ad quam accedente iuſtitia priuata & publica, nulla poſſet exiſtere animorum inter ciues diſſenſio, nulla de poſſeſſionibus aut imperij finibus contentio. De qua ſic idem ſcribit lib.5. de Rep. Habemus ne vllum perniciosius ciuitati malum, quã quod eam diuidit, & ex vna plures facit? Vel melius quicquam eo quod ipſam vincit ſimul & vnam efficit? Non habemus. Nonne voluptatis doloríſque communio vnit, quando ciues omnes maximè ex earundem rerum acceſſu, & deceſſu pariter gaudent ac dolent? Et maximè quidem. Horũ vero diuerſitas eam diſſoluit quando eiſdem ciuitatis & eorum qui in ciuitate ſunt, caſibus alij vehementer dolent, alij geſtiunt. Quid ni? Ex hoc autem tale quid prouenit, quando non ſimul in ciuitate hæc verba vulgantur, meum ſcilicet & non meum, ac de alieno eodem modo. In quacunque igitur ciuitate complurimi ad idem, ſecundum eadem, hoc dicunt meum & non meum, ea optimè gubernatur. Prorſus. Et quæcunque quàm optimè vt vnus homo affecta ſit. Porro quoties alicuius noſtrum percuſſus eſt digitus, tota corporis communio ad animam pertingens, in vnam coordinationem eius quod in ipſa anima dominatur, ſenſit protinus, totáque ſimul affecta parte condoluit: atque idcirco hominem dolere digitum dicimus. Eadémque eſt de quauis alia parte & paſſione hominis ratio: de dolore ſcilicet cum pars aliqua dolet, ac de voluptate cum aliqua ſui parte reficitur. Eadem ratio certe: & quod quæris ciuitas quæ optimè regitur quam proximè ad hoc accedit. Quoties vt arbitror, cuiquam ciuium boni aliquid vel mali continget, talis vtique ciuitas ſuum eſſe clamabit eum qui ſic afficitur: atque ideo tota vel lætabitur vna, vel dolebit. Quod quidem Platonis fundamentum Ariſtoteles exagitat cap.3. lib.2. Politic. Cauſa, inquit, quæ Socratem à vero deiecit & impulit in errorem fuit, vt veriſimile eſt, hypotheſis & ſcopus ab eo perperam conſtitutus. Debet quidem eſſe quodammodo vna tum domus, tum ciuitas: non omnino tamen. Eſt enim quo ſi proceſſerit, non erit ciuitas. Eſt etiam quo ſi fuerit perducta, ciuitas erit quidem ſed parum aberit quin non ſit: deterior facta ciuitas. Veluti ſi quis aptum ex vocum diſcrimine concentum redigeret in parem ſonorum intentionem, aut ſi numerum qui ῥυθμὸς appellatur; quo voces aut corpora pulchrè & apte cum diſſimilitudine mouentur, reuocaret in vnàm &

eandem greſſus motúſque formam. Et certè hanc Ariſtotelis ſimilitudinem con-firmat Ciceronis elegans locus de ciuitatis cōcordia. Vt in fidibus, inquit, ac tibiis atque in cantu ipſo ac vocibus, concentus quidam eſt tenendus ex diſtinctis ſonis, quem immutatum ac diſcrepantem aures eruditæ ferre non poſſunt, iſque concentus ex diſſimillimarum vocum moderatione, concors tamen efficitur & congruens: ſic ex ſummis, infimis & mediis interiectis ordinibus, vt ſonis, moderata ratione ciuitatem conſenſu diſſimillimorum contineri. Quæ harmonia in ciuitate dicitur concordia. Sed in iis omnibus quæ ab Ariſt. obiiciuntur, non eſt ſatis virium ad euertendum quod Plato voluit. Quoniam etiam hic in ea ciuitate quam cogitatione complectebatur, differentias partium, & munerum in illis eſſe voluit: ſed omnem hanc diuerſitatem ad vnum ſcopum toti ciuitati communem retulit. De ea autem formarum in Rep. inſtituenda varietate quàm hoc loco Alcinous indicat, apertius ipſe Plato ſententiam ſuam explicat lib.5. de Legibus. Prima ciuitas eſt, inquit, Reſpublica, legéſque optimæ. Vbi quammaxime per vniuerſam ciuitatem priſcum illud prouerbium locum habet quo fertur verè amicorum communia eſſe omnia. Certe in hoc præcipue virtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit: ſi alicubi videlicet aut ſit iſtud, aut vnquam fiet vt communes mulieres ſint, communes & liberi, communis, quoque omnis pecunia: omníque ſtudio quod proprium dicitur vndique è vita remotum ſit, vſqueadeo vt ea quæ propria ſingulis natura ſunt, communia quodammodo fiant, vt & oculi & aures & manus in commun em vſum cernere audire, agere videantur: laudéntque & vituperent eadem ſimiliter omnes, eiſdem rebus gaudentes eiſdémque dolentes. Ac denique pro viribus ſub iis legibus viuant quæ vnam quam maximè ciuitatem efficiant. Talem vtique ciuitatem ſiue Dij alicubi, ſiue Deorum filij vna plures habitent, ita viuentes eámque ſeruantes, omni certè referti gaudio viuunt. Quapropter Reipub. exemplar non alibi conſiderare oportet: ſed hac inſpecta talem maximè pro viribus quærere. Ea vero quam hic nos aggreſſi ſumus, ſi fiat, proxime quodammodo ad immortalitatem accedet: & ſi non primo, ſaltem ſecundo loco erit. Sed de tertia poſtea ſi voluerit Deus, determinabimus. Nunc vero quænam hæc ſit, & quo pacto talis, fiat conſideremus. Primum igitur domos & agros ſortiantur, nec agros communiter colant. Nam maius hoc eſt quam hæc generatio nutritióque & educatio ferre poſſit. Sed hac mente ita diſtribuant, vt putent ſinguli ſortem ſuam toti ciuitati eſſe communem.

3 Plato lib.2. de Rep. in ea ciuitate quam inſtituit, primum oſtendit neceſſarios agricolas, opifices & mercatores: qui cæteris ciuibus tanquam horum miniſtri, ea compararent & ſuppeditent, quæ pertinent ad vitæ neceſſitatem & commoditatem. Deinde his adiicit milites, qui ciuitatem contra finitimos exteróſque omnes tueantur. Tertium ordinem facit cuſtodum, quorum authoritate in pace regantur omnia, eorundémque conſilio à militibus bella gerantur. Quoniam vt Cicero ait Officiorum primo, parum proſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi. Horum vero trium ordinum quanquam diſtincta ſint in ciuitate propria munera, referuntur tamen omnia ad eundem ſcopum, nempe ad communem totius ciuitatis vtilitatem. Ratione cuius vniuntur, & quandiu in eo cōſiſtunt, ciuitatis vnionem conſeruant: quam diſſolui neceſſe eſt cum ſinguli ordines ſuum officium deſerunt: aut in hoc faciendo, neglecta publica vtilitate, ſua quærunt commoda. Illos vero idem Plato ad finem lib.3. diſtinguit ex naturæ varietate, quam patit in ſingulis ciuibus prima conformatio. Sic enim eos

ille alloquitur. Vos eſtis, inquit, in Ciuitate tanquam fratres. Sed cum Deus vos formaret, quicùmque veſtrum ad imperandum idonei nati ſunt, aurum in eorum generatione ipſis admiſcuit: propter quod honorati ſunt. Illis autem qui ad auxiliandum, argentum indidit. Ferrum denique & æs, agricolis aliiſque opificibus. Ex qua Platonis ſententia Cicero videtur aliquando Octauium appellauiſſe partum Iunonis aureum. Quod vero ſecundum ordinem Alcinous comparat cum iraſcendi facultate in animo noſtro, ex eo certè deſumptum eſt quod libro.4. de Repub. Sapientia & prudentia, quæ intellectus virtutes ſunt, tribuuntur cuſtodibus, vt principatum in ciuitate obtinentibus: militibus fortitudo, quæ pertinet ad ſecundam animi partem in corde ſedem habentem: miniſtris, id eſt agricolis, mercatoribus & opificibus, temperantia, per quam cupiditates quæ ad tertiam animi partem referuntur, rationi obſequuntur & parent. Eodémque loco conſtituitur eam fore iuſtam ciuitatem, in qua tres illi ordines hanc rationem in imperando & parendo inter ſe ſeruabunt: ſicut & iuſtitiam in priuata ſingulorum vita, generalem virtutem antea diximus appellari. Quod per hanc tres animi partes adinuicem eo modo ſint affectæ, quem recta ratio naturæque regula præſcribit.

4 Locus hic deſumptus eſt partim ex libro.5. de Repub. partim ex epiſtola Platonis ad amicos Dionis. Sic enim ille ſcribit libr.5. de Repub. Niſi philoſophi ciuitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potentéſque dicuntur, legitime ſufficientérque philoſophentur, in idémque ciuilis potentia & philoſophia concurrant, neque quod nunc fit, à diuerſis duo hæc tractentur ingeniis, non erit ciuitati, vel vt mea fert opinio, hominum generi requies vlla malorum: neque prius hæc Reſp. quam verbis expoſuimus, orietur pro viribus & lumē ſolis aſpiciet. Et in epiſtola ad amicos Dionis, Tandem, inquit, compertum eſt mihi reſpub. omnes quæ nunc ſunt, improbe gubernari. Nam quantum ad leges attinet, inſanabiles ferme ſunt: nullo inſtituto egregio, ſed fortuna quadam viuentes. Quapropter dicere adductus ſum, laudans rectam philoſophiam, quid iuſtum ſit & quid non, tam in re publica quam in priuata per eam duntaxat diſcerni. Itaque non prius deſinere humanum genus in malis verſari, quam aut homines rectè veréque philoſophantes rerumpub. gubernationem adepti fuerint: aut hi qui gubernant diuina quadam ſorte verè philoſophentur. In quo conſiderandum eſt quo differant duo hæc, philoſophos reſpub. regere, & rerump. gubernatores philoſophari. In priore vero ſignificat eos qui totos ſe contemplationi dediderunt, & in hanc ex profeſſo incumbunt: in poſteriore alios qui quāquam ciuilibus vndis magis quam ipſa contemplatione delectentur. Nonnunquam tamen in illis mediis ad contemplationem ſe referunt, & ex huius regula in vrgentibus malis remedium quærunt: quos Neoptolemus apud Ennium, vt Cicero teſtatur initio 2. Tuſcu. philoſophari ait, ſed paucis: nam omnino haud placere. Eſt enim, vt antea ſignificatum cap.2. libr. huius, philoſophorum prima cura in contemplatione veritatis, per quam dicuntur Deorum vitam imitari: nonnunquam tamen intermiſſa contemplatione, ſed animo retenta, iidem debent ad Rempub. accedere non tam ſua ſponte, quam temporum neceſſitate coacti: vt de non imperando potius quam ambitioſorum more, de imperando certēt. In quo poſita eſt illa neceſſitas quæ, vt antea monuimus, à Cicerone lib.1. Officiorū non ſatis iuſtè reprehenditur, ſicut colligi poteſt ex lib.7. de Rep. Noſtrum qui cōdidimus ciuitatē, inquit, officiū erit optimas hominū naturas impellere ad eam quā ſupra diximus, maximā diſciplinā, bonūq; cognoſcendū: adeo

vt & ſurſum aſcendant, & poſtquam aſcenderint ac ſatis inſpexerint, ne ipſis quod nunc conceditur permittamus. Quid iſtud? Vt in eo videlicet ſtudio permineant, neque velint rurſus ad homines iſtos carcere clauſos huc deſcendere, neque laborum iſtorum honorumque ſeu viliores ſeu pręcioſiores fuerint, participes eſſe. An ipſis iniuriam inferemus cogemuſque eos deteriorem vitam ſubire, cum frui meliore poſſint? Oblitus es ô amice hoc legi curæ nõ eſſe vt vnum quoddam genus in ciuitate imprimis ſit beatum, ſed vt tota ciuitas. Profecto ad hoc ciues ipſos perſuaſione, & impulſione conciliat facitque, vt mutuo ſe ſe adiuuent communémque pro viribus vtilitatem colant. Nempe lex ciuili cœtu hominem congregat, vt non permittat vnumquemque quo lubet ferri, ſed vt ipſis ad copulam ciuitatis vtatur. Quamquidem Platonis ſententiam de philoſophis ſuæ contemplationis fructum ad Remp. transferentibus, veteres fabulis inuoluentes, dixerunt nobiles humanarum ſocietatum gubernatores Deorum colloquio frui. Sic enim Romani fabulati ſunt Numam ab Ægeria Nympha leges accepiſſe: & in Creta Minoem cum magno Ioue nouem annos collocutum Plato ipſe ſcribit in Minoe. Vt ſcilicet iſtiuſmodi fabulis authoritatem conciliarẽt ſuis legibus, vel vt ſignificarent neminem rectè leges ferre poſſe, niſi qui veritatis contemplatione delectatur, & per hanc Deorum conſortio quodam modo fruitur. Sic enim idem lib. 9. de Legibus, priſcos legum latores Dei filios fuiſſe ait, eóſque poſtea leges heroibus, qui etiam Diis erant geniti, tradidiſſe. Addendum verò illud etiam eſt ex lib. 5. de Rep. Eum tanto philoſophi nomine dignũ eſſe, qui non occupatur in leuiſſimarum rerum contemplatione, nec eorum quæ ſunt vmbras conſectatur: ſed ſemper aſpitat ad ipſius boni atque pulchri cognitionem, eiuſdémque amore ſic ardet, vt hæc quæ vulgo pulchra & bona appellantur, pro nihilo ducat, niſi prout cum ſuo principio atque fonte conſentiunt. Nec enim fieri poſſe quin is qui eſt eiuſmodi, in ciuili ſocietate regenda inter omnes optime videat quæ recta ſunt & honeſta. Quoniam toto vitæ curſu verſatur in contemplatione eius principij ex quo hæc pẽdent. Vt autem eadem velit aliis in vita præſcribere, hoc facit quod ea maxime vel potius ſola colit & admiratur. Quis vero non ſperet beatiſſimam futuram Remp. eo duce qui acutiſſime videt quæ recta ſunt, & omnium maxime hæc eadem in vita expetit. Alij vmbras rerum ſectantes, quia in cognitione veri, boni & honeſti cæcutiunt, in Reip. adminiſtratione cæcos duces expetunt: veros autem philoſophos vt ſuis opinionibus parum accommodos, in ciuili ſocietate homines eſſe omnium ineptiſſimos mentiuntur. Quibus eleganti ſimilitudine idem Plato reſpondet lib. 6. de Rep. ſimúlque vetat ne hãc Reipub. adminiſtrationem philoſophi ambiant. Neque enim conſentaneum eſt, inquit, vt gubernator quaſi indignus, nautas oret quo ſe eius gubernationi committant, vel ſapientes ad diuitum fores accedant. Sed qui hoc primus iactauit, profecto mentitus eſt. Reuera autem ita natura comparatum eſt, ſiue diues, ſiue pauper ab aduerſa valetudine teneatur, vt neceſſario fores medicorum petat, & omnes qui ſuperioris gubernatione indigent, domos adeant hominum gubernare potentium: non gubernatores, ſi modo alicuius pręcij ſunt, orent vt ab iis gubernentur inferiores. Atque hoc ipſum eſt quod Alcinous ait, verè philoſophari: idque diuina quadam ſorte. Quoniam iſtud non omnibus datum eſt, ſed paucis, quos, vt ait Poëta, æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, Diis geniti potuere. Etenim hic philoſophandi modus ad Deum aſcenſum quendam continet. At, vt antea dictum eſt ex Platonicis, nemo poteſt ad Deum aſcẽdere, niſi quem Deus ad ſe rapit. Idem Plato epiſtola ſecunda ad Dionyſium, multa commemorat, vt doceat ſapiẽtiam,

quæ propria philoſophorum, abſque potentia prodeſſe paucis, potentiam vero remota ſapientia obeſſe multis. Ex quo concludit duo hæc eſſe coniungenda: ſicut reuera coniunguntur in philoſopho Reipub. clauum tenente. Quanquam ad illam cognitionem vniuerſorum quæ potiſſimum Philoſophos attingit, accedere oportet in rectore ciuitatis rerum ſingularum, per experientiam longa obſeruatio. Quæ quia decurſu ætatis in nobis perficitur, idcirco maiores noſtri ſupremum conſilium à ſenio ſenatum appellauerunt: & apud Lacedemonios qui ſupremum magiſtratum gerebant, appellabātur ſenes, quod Cicero obſeruat in Catone. Alij in Reip. adminiſtratione, præſertim populari, hanc excellentiam doctrinæ & virtutis adiuncta potentia, ſuſpectam habuerunt, Quod exiſtimarent eos in quibus eſſet tanta ſupra cæteros præſtantia, vix poſſe cum reliquis ciuibus æquabili iure viuere. Hánceque ob cauſam in illis vſurparunt Oſtraciſmō, hoc eſt exilij genus quo viri eiuſmodi ad tempus extorres profugere cogebantur. De quo multa ſunt apud Ariſt. cap. 9. lib. 3. Polit.

5 Plato extrema pagina lib. 4. de Rep. ſtatuit eam optimam eſſe ciuitatis regēdæ formam in qua virtuti principatus defertur. Quæ, inquit, duabus appellationibus declarari poteſt. Nam ſi inter principes ciuitatis vnus quidam ſit omnium præſtātiſſimus, regnum vocabitur: ſin autem plures, gubernatio erit optimatum, quam cum regno ſpecie vnam eſſe vult. Conſtitutionémque trium partium in animo noſtro ſimilem eſſe ait regiæ poteſtati: quòd ratio regio imperio reliquis duabus partibus iraſcibili & concupiſcibili præeſſe videatur. Reliquas formas ab illa aberrare cenſet, quas quatuor facit initio lib. 8. In iíſque primam eſſe ait quæ laudatur à multis, Cretēſem & Laconicam: ſecundam paucorum potentiam, quæ plurimis malis plena eſt: tertiam gubernationem popularem: quartam tyrannidem ab illis omnibus differentem, in qua, inquit, ciuitatis extremus morbus eſt. In quo Platonis loco cum Alcinoo comparando, ſub Ariſtocratica forma etiam regia eſt intelligenda. Quoniam, vt dictum eſt, has duas formas in quibus virtuti ſumma poteſtas defertur, Plato vna ſpecie eaque optima complectitur. Timocratica vero quæ inter illas quinque Alcinoo ſecunda, ea eſt quam Plato dixit à multis in Cretenſi & Laconica laudari. Reliquę tres facilem comparationem habent. In his vero quinque formis cum Plato eodem libro octauo, optimam ſtatuat primam, ab hac proximam eſſe vult declinationem in ambitioſam: ſecundam ex ambitioſa in paucorum potentiam: tertiam, ab hac in popularem: poſtremam à populari in Tyrannicam: quibus in ipſis hominibus reſpondeant quinque animorum habitus. Nam in prima forma animum qui imperat, eſſe optimum imperióque digniſſimum: peſſimum tyrannicum, medium vero quodammodo in tribus formis quæ ſunt inter illas duas extremas interiectæ. Idem in Politico ciuilis imperij rationem primū triplicem facit, vnius ſcilicet, paucorum & multorum: deinde his ſingulis in duas diuiſis, ſex enaſci ait. Quibus rectam aliam adiicit velut ſeptimam, ab illis omnibus ſecretam. De qua ſubdiuiſione Hoſpes à Socrate interrogatus ſic reſpondet. Vnius principatum, inquit, in regnum & tyrannidem diſtribuimus. Dominationem verò quæ non multis competit, in ſpeciem vnam quæ laudanda eſt, optimatum ſcilicet gubernationem, & in alteram, quæ vituperanda, paucorum potentiam. At multorum adminiſtrationem tunc ſimplicem poſuimus, popularem gubernationem denominantes: nunc vero & hanc duplicē eſſe dicamus. S O C. Qua igitur ratione diuidemus? H O S P. Non alia quam reliqua, etiamſi nomen huius deſit. Verum tam huic, quam aliis commune hoc eſt vt leges vel ſeruent, vel tranſgrediantur. S O C. Eſt vtique. H O P S. Tunc ſane rectam gubernationem quærentibus partitio hæc nihil con-

ducebat, vt ſupra monſtrabamus. Poſtquam vero illam ſegregauimus, cæteras autem neceſſarias duximus, in iis iam legum vel cuſtodia, vel tranſgreſſio bifariam partiuntur. SOC. Ex eo qui nunc dictus eſt, ſermone ita videtur. HOSP. Vnius igitur dominatio bonis conſtitutionibus coniuncta, quas leges vocamus, ſex illarum omnium optima: legum expers, dura eſt & ſubiectis omnium oneroſiſſima. SOC. Sic apparet. HOSP. Gubernationem vero in qua non multi imperitant, mediam cenſere debemus: quemadmodum quod paucum eſt, inter vnum multáve medium obtinet. Cæterum multorũ admiuiſtrationem per omnia debilem, vt pote quæ ad alias comparata, nihil magnificum ſiue bonum ſiue malũ efficere poſſit, propterea quod magiſtratus ad exigua redacti ſunt in multóſque diuiſi. Quapropter legitimarum omnium rerũp. hæc deterrima, iniquarum optima. Ac ſi omnes intemperatæ ſint, in populari præſtat viuere: ſi temperatæ omnes, minime omnium in iſta viuendum. In prima vero vitam agere potiſſimum eſt atque optimum, excepta ſeptima. Illam námque ab omnibus gubernationibus non aliter quam ab hominibus Deum ſecernere decet. Ariſtoteles eandem diſtributionem ſequitur cap.5. lib.3. Poli. niſi quod ſeptimam ſpeciem à magiſtro poſitam non agnoſcit. Quoniam Reſpub. inquit, & adminiſtratio ciuitatis eadem res eſt, & adminiſtratio ſummum tenet in ciuitatibus principatum, neceſſe eſt vnum eſſe penes quem ſummum ſit imperium, aut paucos, aut multos. Quod ſi vnus aut pauci, aut multi ad vtilitatem publicam dirigunt imperium, illas neceſſe eſt rectas eſſe reſp. Quæ vero declinant ad vtilitatem propriam, aut vnius, aut paucorum aut multorum, degenerationes ſunt atque deprauationes. Idem repetit cap.2. libro 4. vbi etiam cum magiſtro Platone optimum regendæ ciuitatis ſtatum ponit partim in regia poteſtate, partim in ea quæ paucorum & virtute excellentium. Quoniam, inquit, in vtraque ſumma imperij virtuti defertur, quæ ſeipſa contenta eſt. Addit etiam quod doctrinæ Platonicæ conſentaneum eſt, primam poteſtatem regiam quæ maximè diuina eſt, facile mutari in tyrannidem, vt omnium deterrimam. Plato libro 3. de Legibus, has omnes differentias ciuilis imperij ad duas reuocare videtur. Duæ, inquit, gubernationum ciuilium quaſi matres quædam ſunt, ex quibus ſi quis alias diceret originem ducere, rectè vtique dicet. Quarum alteram principatum vnius, alteram populi appellare decet. Alterius quoque ſummum tenere Perſarum genus, alterius nos putandum eſt. Cęteræ vero formæ omnes huic vt dixi, variè componuntur. Neceſſe eſt autem harum vtrarúmque participem fore ciuitatem, ſi libertas in ea atque amicitia futura ſit. Ariſtoteles vero cap.3. libro 4. Polit. omnes quidem has differentias etiam in duas principes contrahit, ſed eas aliter quam Plato diſtinguit. Neceſſe eſt, inquit, tot eſſe Reſp. quot ſunt rationes adminiſtrandi, excellentia ac præſtantia ordinum & partium differentia atque varietate diſtinctæ. Sed maximè videntur eſſe duæ quibuſdam. Vt aiunt in diſtributione ventorum alios eſſe Aquilonales, alios auſtrales, cæteros non aliud eſſe quam immodicas illorum declinationes: ſic & Reſpub. dicuntur eſſe duæ, populus & Oligarchia. Nam Ariſtocratiam ſpeciem Oligarchiæ faciunt, vt quæ ad paucorum authoritatem pertineat. Et eam quæ Reſpublica vocatur, Democratiam ſtatuunt: non aliter atque de ventis aiunt ad Boream Zephirum, ad Nothum Eurum pertinere. Superiorem vero comparationem formarum deprauatarum quæ paulo ante commemorata eſt ex 4. de Repub. Platonis, idem Ariſtoteles capit.2. lib. eiuſdem partim approbat, partim reprehendit. Manifeſtum eſt, inquit, harum Rerump. quæ in prauum degenerant, quęnam peſſima atque deterrima, quæque ſit ſecunda ac proximo genere prauitatis laboret.

Neceſſe eſt enim eam quæ à prima maximéque diuina cecidit, eſſe deterrimam: atque regnum aut verbo ſolum non te eſſe, aut magna præſtantia regnantis & excellentia conſiſtere: atque ita peſſimam eſſe tyrannidem & à Repub. abeſſe longiſſime. Oligarchiam, à qua Ariſtocratia longo diſtat interuallo, ſecundum occupaſſe praui locum. Democratiam minime omnium à modo recedere. Iam hiſce de rebus quidam prius hoc modo ſuam tulit ſententiam, qui tamen non idem quod nos, vidit. Ille quidem iudicauit omnium Rerump. quæ æquo bonóque nituntur, qualis eſt Oligarchia, quales aliæ bonæ, peſſimam eſſe Democratiam, malarum vero omnium optimam. Nos autem has omnino à via recta deflexiſſe exiſtimamus: nec bene rectéq; dicitur Oligarchiam aliam alia eſſe meliorem, ſed minus malam ac improbam.

6 Plato in epiſtolis ad vtrumque Dionyſium, multis locis horum vitia notat in regendis Syracuſis, eoſdemq; ad meliorem imperij formam inſtituēdam hortatur. Facit hoc idem epiſtola ſeptima ad amicos Dionis, cum hos inuitat ad immutandam Dionyſij tyrannidem, in poteſtatem verè regiam, quæ optimatum authoritate dirigatur. Epiſtoláque octaua laudat gubernationem Lacedemoniæ ſimilem, quæ in inſtitutione Ephororum moderationem quandam ſeruabat regiæ poteſtatis, cum ea quæ eſt optimatum. Ita tamen vt in vtraque nonnihil etiam authoritatis populo relinqueretur. Deinde hæc ipſe præſcribit. Principio, inquit, leges tales ſint, quæ non ad opes pecuniáſque comparandas, neque ad libidines, mentes conuertant: ſed cum tria ſint, anima, corpus, pecunia, virtutem animi maximè anteponant: ſecundo vero loco virtutem corporis virtuti animi ſeruientem: tertio vltimóque gradu pecuniarum precium collocent, animo corporíque miniſtrans. Quæcunque lex hæc efficit, recta eſt, recta beatitudinem vtentibus afferens. Locupletes vero beatos appellare, ſermo amens eſt & infelix, mulieribus puerísque conueniens, atque eos qui id credunt tales efficiens. Optimè vero habere ſe ciuitatem arbitratur, cum in ea totius corporis ſingulorúmque ordinum ratio habetur: non vna pars curatur, reliquis neglectis. Quoniam vt Cicero ait Officiorum. 1. qui vni parti ciuium conſulunt, partem alteram negligunt, rem pernicioſiſsimam in ciuitatem inducunt, ſeditionem atque diſcordiam. Ex quo euenit vt alij populares, alij ſtudioſi optimi cuiúſque videantur, pauci vniuerſorum. Rectè etiam hoc ipſo capite dictum eſt virtuti ciuili propoſitum eſſe ciuitatem bonam beatámque efficere, & ſibi omni ex parte conſentientem. Conſenſus vero hic, ſicut in partibus animi noſtri, in eo conſiſtit, vt ſingulæ ſuum officium faciant, ſuáque commoda, publica vtilitate ſemper metiantur.

7 Obſeruatum eſt paulo ante ex Ariſt. cap. 4. lib. 2. Politic. ſecundam Platonis Remp. à prima hoc maximè differre, quod in prima communes vxores, liberos & poſſeſsiones eſſe vult, in ſecunda non item. Et certè Plato lib. 5. de Repub. in ea ciuitate, quam vt reliquarum ideam, vel vt ideæ proximam inſtituit, communes vxores eſſe vult, nullam cuiquam vt propriam adhærere: communéſque filios, neque à patre filium recognoſci, neque à filio patrem: nec in communibus connubiis vllum alium adhiberi delectum, niſi vt viri optimi cum mulieribus optimis, vt plurimum congrediantur, deterrimi autem cum deterrimis: & illorum quidem proles nutriatur, horum minime. At libro. 6. de Legibus, in ſecunda Reipub. forma, quam populariorem inſtituit, de proprietate vxorum harumque delectu, de dote & nuptiali conuiuio multa præcepit, quæ obſeruatione ſunt digniſſima. Et ab ea vxore, quam quis ſemel delegerit, licitum tantummodo diuortium arbitratur, ſi mulier per annos decem infæcunda

extiterit. Tum enim, inquit, conſilio cum propinquis & mulieribus harum rerum curatricibus, habito, prout commodum vtriſque eſt, diiungantur. In illa vero priore vxorum communione cum Platonem grauiter exagitet Ariſtoteles lib. 2. Politic. itémque Georgius Trapezuntius libro de comparatione Platonis, cum Ariſtotele, hæc pro illo afferri ſolent, quando cogitamus de ciuitate in integrum reſtituenda, aut de huius morbis curandis, imitandam eſſe conſuetudinem medicorum. Itaque vt hi morbos curant traductis corporibus à contrario in contrarium: ſic Platonem cum animaduerteret proprietate vxorum & liberorum multis modis in ciuilibus ſocietatibus peccari, voluiſſe experiri quid cõtraria communio eſſet effectura, & an num iſtum morbum curatura. Aut potius non tam voluiſſe ciues ſuos à proprietate harum rerum ad communionem omnino traducere, quam à contrario in contrarium, vel ab extremo vno ad alterum agitatos tandem laudabili cuidam moderationi reſtituere, in eáque hos conſeruare. Hac enim arte vitia animi ad quæ quis natura propenſus eſt, debere curari Ariſtoteles docuit in Ethicis. Quanquam communionẽ illam Plato non tam videtur retuliſſe ad promiſcuos concubitus (à quibus ipſa natura abhorret) quã ea introducta ſuis ciuibus perſuadere voluiſſe ciuem vnũquemque erga alienam vxorem ſtudio ac voluntate eodem modo affectum eſſe debere quo erga propriã. Ita ſcilicet vt eius honori in omnibus æquè ſtudeat: quod de liberorum inſtitutione eadem ratione eſt intelligendum. Idque certe in Repub. ad continendas vxores itémque liberos in officio eſſet potentiſſimum. Quomodo ipſe ſuam ſententiã videtur interpretatus initio Timæi, vt antea indicauimus in præfatione.

8 Iudiciorum artíſque bellicæ inſtitutio pertinet ad duo tempora quibus ciuitas regitur, vnum pacis, alterum belli. Quibus duobus non ſolum diſciplina ciuilis præeſt, ſed omnino omnibus artibus. Quoniam de his quas vult, in ciuitatem recipit, eiſdémque receptis modum pręſcribit. Ex quo illa domina & princeps omnium ab Ariſto. appellatur cap. 2. lib. 1. Ethic. dicitúrque facultates eas, quæ in maximo ſunt honore & pręcio ſibi ſubiectas habere. Quare prudentes omnes legumlatores in eo maximè occupantur, vt doceant in quibus artibus, ſiue animi, ſiue corporis, ciues debeant exerceri: ſicut obſeruari poteſt in Ariſt. libro 8. Polit. & in vtraque Platonis Repub. Hanc vero diſciplinam ciuilem penes philoſophum antea eſſe voluit. Quam cum ait etiam prouidere debere bella ne gerenda ſint, an non, hoc certe ſignificat ſummum imperium in Platonis Repub. penes eundem philoſophum eſſe debere. Quoniam hæc ſummi imperij propria ſunt, magiſtratus creare, ſingulorúmque officia definire: leges iubere & abrogare; bella indicere ac finire; poteſtatem vitæ & necis habere.

Sophiſtam à Philoſopho fine & ſubiecta materia diſtinguit, & quæ ratio ſit non entis ad ens oſtendit.

CAP. 27.

1 *Qualis verò Philoſophus, cùm antea dictũ ſit, ab hoc diſfert Sophiſta moribus, quia hic ex iuuenibus queſtũ facere ſtudet, & quod bonus ac honeſtus haberi mauult, quàm re-*

uera eſſe. Materia verò, quòd Philoſophus in illis verſetur, quæ ſemper eadē ſunt, & eodē modo ſe habent: Sophiſta in eis quæ non ſunt, ſecedēs in locū in quo propter tenebras nō apparet. Enti autē non opponitur nō ens. Siquidē hoc nec exiſtit, nec intelligi poteſt, nec vllam exiſtentiā habet. Quod quidē ſi quis vel voce exprimere, vel cogitatione cōplecti conetur, aberrabit. Quoniā in ſe diſsidētia cōplectetur. Eſt autē non ens, prout auditur, nō nuda negatio entis, ſed ſubindicat aliquid relatū ad alterū: quodquidē aliquo modo enti adiungitur. Vt niſi ipſum aliquid entis aſſumpſerit, ab aliis diſtingui nō poſsit. Nunc autē quot ſunt entia, tot modis nō ens dicitur. Quoniam quod non eſt quoddā ens, id eſt nō ens. Hæc verò ad inſtitutionem in Platonis doctrinā ſufficiant. De quibus quædam fortaſſe ſuo ordine, alia ſparſim & inordinatè: ſic tamen ſunt omnia expoſita, vt ex iis quæ tradita ſunt, per conſequutionem liceat contemplari & inuenire reliqua eiuſdem decreta.

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 27.

1 Quis Sophiſta verò dicatur, & vnde nomen hoc habeat, ſic Plato docet extrema pagina dialogi qui Sophiſta, ſiue de Ente inſcribitur. Imitationis ad opinionem comparatæ duas ſpecies facit: vnam eius qui prolixa oratione apud populum ironia vtitur: alterā eius qui priuatim quaſi captiunculis cogit eū cum quo diſputat ſibimet in ſermonibus contradicere. Deinde hæc ſubiicit. Quomodo ſuperiorē illū nominabimus, ciuilē ne an popularem? THE. Popularē. HOSP. Alterū verò ſophum, id eſt ſapientem, an ſophiſticū? THE. Sapiētem quidē vocare illum non licet, quandoquidem ignorantē ipſum poſuimus. Quoniā verò ſapiētem imitatur, cognomentū quoddā illius ſimile ſortietur. Ac demum intelligo hunc ipſum prorſus & reuera Sophiſtā appellari decere. HOSP. An non, vt ſupra nunc nomen eius colligabimus, à fine iterum ad principia omnia complexi? THE. Omnino. HOSP. Is demum Sophiſtam verè definiet, qui generationem eius & ſtirpem iſtam eſſe aſſeuerabit. Sophiſta, inquam, eſt, qui in ſermonibus diſputantem cogit contradicere ſibi ipſi, qui & ironici pars eſt, ab imitatore opinioni dedito veniens: phātaſtici etiam generis ab imaginaria facultate profluēs, non diuinæ ſed humanæ affectionis determinata progenies, ex eorūmque numero qui verbis quaſi quibuſdam præſtigiis mirum in modum decipiūt auditores. THE. Ita prorſus dicendum. Eodémque dialogo Sophiſtam præſtigiatorem vocat, verarum rerum imitatorē, qui nullam earum ſcientiam habet, in quibus alius

contradicere poſſe videtur. Ex quibus poteſt intelligi, quod ad hoc poſtremum caput maximè pertinet, ſolum Deum propriè eſſe ſophum, id eſt ſapiètem: quia vt Ariſtoteles ait initio Metaph. ipſa ſapientia diuina eſt potius quàm humana poſſeſſio: Philoſophum per ſapientiæ amorem, verum eſſe Dei amatorem: Sophiſtam verò, ambitioſum & fallacem Philoſophi æmulatorem. Cùm autem Socrates ſua ætate in Sophiſtas incidiſſet qui ad quæſtum & gloriam falſis opinionibus iuuentutem imbuebant, paſſim hos inſectatur in variis Platonis dialogis, in Sophiſta quidem acutiſſimè, nec minus eleganter in Gorgia, facetè verò & vrbanè in vtroque Hippia, argutè & artificioſe in Euthydemo & Protagora. In quibus omnibus illos loquentes facit, vt falſa opinione ſapientiæ claros, arrogantes, quæſtus auidos, qui nulla de re diſſerendo, aptè poſſunt explicare quid ſit, & qualis: cùm tamen profiteantur ſe omnia ſcire. Quæ omnia ſi placet cum Ariſtotelis doctrina comparare, facultas diſſerendi ex probabilibus, quæ apud hunc Dialectica nominatur, cum apodictica comparata, ſophiſticæ pars quædam apud Platonem eſſe videtur. Atque fortaſſe ſic etiam apud ipſum Ariſtotelem capite ſecundo libri primi Analytic. poſter. Sci:e Sophiſtico modo, ipſi apodictico ex altera parte opponitur: iſque ſophiſticus dicitur qui incertis ac fortuitis, non propria rei de qua agitur cauſa continetur. Sic enim Dialectica argumenta idem ſolet communia appellare. Aliquando verò ab eodem Sophiſtæ nomen magis in anguſtum contrahitur, & Dialectico opponitur: quòd hic opinionem quidem ſequatur, ſed minimè fallacem aut fucatam, ille fallacem tantum & adumbratam. Sicque capite ſecundo libri tertij Metaphyſic. Philoſophiam in eodem genere cum Sophiſtica & Dialectica verſari ait, ſed Philoſophiam à Dialectica differre facultate: à Sophiſtica vitæ inſtituto. Dialectica enim, inquit, in iis periculum facere ſolet, quæ Philoſophia cognoſcit: Sophiſtica verò ſpeciē modo habet, non veritatem. Apertius quid Sophiſtæ nomine idem ſignificari velit, intelligetur ex libro de redargutionibus Sophiſtarum. Quæcunque ratiocinatio, inquit, ad rem accommodata videbitur, quæ non erit accommodata, etiamſi neceſſariam habeat concluſionem; Sophiſtica tamen & contentioſa erit appellanda: propterea quod ea ex parte qua ad iſtam rem videtur accommodata, fallacem habet quandam ſpeciem, per quam decipimur, ac veluti iniuria quadam afficimur. Quemadmodum enim inter certandum quas aduerſario iniurias facimus, ſpeciem quandam æquitatis præ ſe ferunt, & tamen reuera eſt iniqua certandi ratio: ſic in diſputatione iniquum certamen eſt, vbi ad nimiam cōtentionem res progreditur. Nam vt in certaminibus qui quauis ratione victores eſſe volunt, nihil non mouent, nihil non aggrediuntur: ità hìc in diſputatione idem faciunt qui ſupra modum ſunt litigioſi. Atque ex iis quidem qui tantam adhibent contentionem, quicunque ſibi victoriam proponunt, illi ſunt qui propriè litigioſi & contentionis amatores cenſentur. Qui verò gloriam, ex qua quæſtum faciant, aucupantur, Sophiſtæ. Eſt enim Sophiſticæ ratio quæſtus faciendi ex ſapientiæ ſimulatione.

2 Ariſtoteles capite ſecundo libri tertij Metaphyſic. Sophiſtam verſari vult circa ens, hócque ſubiectum genus illi eſſe commune cum Philoſopho & Dialectico. Hic verò Alcinous Philoſopho ens, Sophiſtæ non ens ſubiicit. In quo nō tam ſententiarum eſt contrarietas, quàm diuerſa loquendi philoſophandíque ratio. Nam Ariſtoteli entis nomine non ſolum continentur conſtantia æternáque, quorum ſcientia eſt, ſed etiam fluentia, quæ propriè ad opinionem opinioniſque ſpeciem pertinent. Sicque Dialecticus & Sophiſta ab eodem Ariſtotele etiam circa ens verſari dicuntur: ille quidem in fluentibus opinionem quærens,

hic in eiſdem opinionis ſpecie & falſa imagine contentus. Platoni verò paſſim, ſed maximè in Timæo & Sophiſta, ea tantum ſunt quæ æterna, omninóque immutabilia: cuiuſmodi ſunt ideæ circa quas ſola Philoſophia verſatur. Non eſſe autem dicuntur rerum imagines in fluente materia adumbratæ: in quibus non ſolum Sophiſtæ, ſed cæteri quoque communes artifices conquieſcunt. De quo Platonis ſententiam ſic explicat Proclus. Sophiſta, inquit, in id quod non eſt incumbit: quia quæ ſunt in materia gignit, & quod reuera falſum eſt, diligit, id eſt materiam. De quo etiam magiſtri ſententiam aliqua ex parte laudat Ariſtoteles capite ſecundo libri quinti Metaphyſic. Accidens, inquit, ferè tantùm eſt nomine tenus. Itaque Plato quodammodo non malè id quod non eſt, Sophiſticæ attribuit. Verſantur enim Sophiſtarum ratiocinationes & diſputationes in accidente ex omnibus maximè. Quod verò hîc dicitur, Sophiſtam ſecedere in locum propter tenebras, non apparentem, vel in quo propter tenebras non appareet, deſumptum eſt ex Sophiſta Platonis. Vbi in eo ipſo de quo hic agitur, Sophiſtam cum Philoſopho ſic comparat. Alia ratione Sophiſta, inquit Hoſpes, alia Philoſophus intuitum refugit oculorum. THE. Qua? HOSP. Sophiſtam pono qui in non entis tenebras aufugit, & diuturna conſuetudine tenebris illis offunditur: idcirco ſumma difficultate diſcernitur. THE. Sic eſt. HOSP. Philoſophus autem entis ipſius ideæ ratiocinatione ſemper inhærens, ob regionis illius ſplendorem haud facilè cernitur. Nam vulgarium animarum oculi, diuinitatis radios ſuſtinere non poſſunt. Hoc verò poſterius illud etiam eſt, quod ab Ariſtotele dictum libro ſecundo Metaphyſic. intellectum noſtrum ad ea quæ ſunt in natura clariſſima ſe habere, ſicut oculum noctuæ ad ipſum ſolem.

3 Locus hic breuiſſimè deſcriptus eſt ex eodem Sophiſta Platonis, vbi pluribus ſic explicatur. Quoties non ens dicimus, inquit Hoſpes, vt videmur nequaquam entis contrarium dicimus, ſed alterum quiddam ſolum. THE. Quomodo? HOSP. Vt cùm non magnum dicimus, non magis paruum quàm æquale eo vocabulo ſignificamus. THE. Sic eſt. HOSP. Non ergo contrarium quando negatio dicitur, ſignificari fatebimur: tantùm verò duntaxat aſſeuerabimus quod, non & neque, aliquid ex aliorum numero ſignificant, quando nomina antecedunt, imò quoties antecedunt res ipſas circa quas nomina negationes ſequentia pronunciantur. THE. Sic eſt omnino. HOSP. Hoc prætereà, ſi tibi videtur, meditemur. THE. Quid iſtud? HOSP. Ipſius alterius natura eodem modo quo & ſcientia, conciſa videtur. THE. Dic age, quo pacto? HOSP. Vna quidem eſt & illa, pars autem illius in aliquo reſidens, ſigillatimque determinata, cognomentum proprium eſt ſortita: quocirca multæ artes ſcientiæque eſſe dicuntur. THE. Prorſus. HOSP. Nónne & partes naturæ ipſius alterius, quæ vna eſt, idem quod & partes ſcientiæ patiuntur. THE. Forſitan. Verùm qua ratione, declara. HOSP. Eſt pulchro pars aliqua ipſius alterius oppoſita? THE. Eſt. HOSP. Hánc ne omni cognomento carere dicemus: an potius cognominari? THE. Cognominari. HOSP. Quod enim non pulchrum vbique pronuntiamus, hoc non ab alio quoquam, alterum eſt, quàm à pulchri natura. Age itaque ad hoc reſponde. THE. Ad quid reſpondeam? HOSP. Cùm aliquid in parte quadam entium determinatum ſit, rurſúſque alicui entium opponatur, contingátque ita non pulchrum dici, ſequitur non pulchrum eſſe aliquid, quandoquidem eſt illud cui opponitur. THE. Rectè admodũ. HOSP. Nunquid ex hoc ſermone pulchrũ magis in numero entiũ, non pulchrũ minus ponendũ? THE. Nihilomagis. HOSP. Similiter ergo tã non ma

gnū,quàm magnū eſſe dicendū. THE.Similiter.HOSP.Quinetiam nō iuſtum ex æquo ac iuſtū eſſe aſſeuerandū.THE.Abſq; dubio HOSP. Eadēq; erit in cæteris ratio,poſtquā alterius ipſius natura è genere entiū eſſe apparuit. Ea verò nō exiſtēte,neceſſe & partes eius nihilominus exiſtere.THE.Quid prohibet?HOSP. Oppoſitio ipſa quæ eſt inter partē naturæ ipſius alterius, partēve entis,nihilominus,ſi dictu fas eſt,quàm ens ipſum eſſentia eſt:neq; contrariū illius,ſed alterum quiddā duntaxat ſignificat.THE.Perſpicuè.Quibus poſitis Plato eodē loco Parmenidē in propoſito ſic reprehendit.Aduertiſne,inquit Hoſpes,quàm lōgè à Parmenidis mēte diuertimus?THE.Curnā?HOSP.Illius limites trāſgreſſi ſumus, dum vlterius quàm ſtatuerit, cōſiderauimus atq; oſtēdimus. THE. Quo pacto? HOSP.Quoniā,inquit ille,nunquā & nullo modo ſunt non entia.Sed tu quærēs ab hoc progreſſu cohibe mentē.Hæc ille.Nos autē non ſolū non entia eſſe oſtēdimus,ſed quæ ſint nō entis ſpecies demōſtrauimus. Cùm enim oſtēderemus alterius ipſius naturā eſſe,pérq; entia omnia diuiſam atq; diſperſam inuicē,tūc partem eius oppoſitā ei quod cuiuſq; ens eſt,eſſe ipſum reuera non ens aſſeruimus. His adde cùm apud Platonē entium abſoluta appellatione ea ſola contineantur quæ ſemper ſe habent eodē modo,cuiuſmodi ſunt ideæ,non entiū verò,quæ perpetuò fluunt,vt res materiatæ,& in ſenſum cadentes, quæ ideatū ſunt imagines per imitationē expreſſæ: has nō omnino nihil eſſe,etiā ſi abſolutè nō numerētur in entibus,ſed eſſe aliquid entiū.Vt enim Alexandri imago neq; omnino eſt Alexander,neq; omnino nihil,ſed aliquid Alexādri,nēpe imago quæ ad Alexandrū habet relationē: ſic apud Platonē cùm idea hominis abſolutè ens ſit,homo fluēs & in ſenſum cadēs dicitur eſſe,non ens,nō tamē quod omnino nihil ſit. Eſt enim aliquid ipſius ideæ,quæ omnino eſt:nēpe huius imago quæ ad ideā relationē habet.Sicque etiā intelligēda Alcinoi cōcluſio,qua colligit quot ſunt genera entiū totidē eſſe non entium.Quoniā vt Platonicè loquamur, quot ſunt differentiæ idearum in mundo intelligibili, totidem in mundo hoc cadente in ſenſum,differentiæ imaginū ideis participantiū,quæ à Platone in non entibus numerātur.

4 Plato eodē dialogo concludit motum reuera eſſe nō ens, & entis quia ens eſt particeps: nō enſq; in motu & aliis generibus eſſe. Propterea quòd in ſingulis alterius ipſius natura,dū alterū vnumquodq; quam ipſum ens efficit,non ens efficit ſingula. Atq; ideò,inquit, cuncta ſimiliter non entia hac de cauſa prædicabimus:& quia enti participant,eſſe iterū dicemus,entiáque vocabimus.Ex quibus eodē loco ſic cōcludit.Ergo circa quālibet ſpeciē,inquit Hoſpes,ens quidē multiplex eſt,non ens autē multitudine infinitū.THE.Videtur. HOS.An nō ipſum quoq; ens aliud quam vnūquodq; aliorū eſt dicendū? THE.Neceſſe eſt. HOSP. Ens itaq; quot numero alia ſunt,totidē non eſt ipſum. Nā cùm illa ipſum nō ſit, vnū quidē ipſum eſt,alia verò quę infinita ſunt numero,nō eſt.THE.Ita penè dicendū.HOSP.Haud ſanè turbare nos hæc debent.Siquidē natura generū mutuā communionem habet.In quibus quod poſtremo loco dictū eſt,id Alcinous quodammodo in aliam ſententiam deflectit, cùm ita ſcribit, Nunc autem quot ſunt entia,tot modis non ens dicitur. Quoniam quod non eſt quoddam ens,id eſt nō ens.In hócque videtur Platonica coniungere voluiſſe cum Ariſtotelis ſententia de comparatione nominum finitorum & infinitorū,vel eorum quę contradicūt in ſimplicibus. De qua vide eundem Ariſtotelem poſt Categorias,libro etiam de Interpretatione,& cap.vltimo lib.2.Analyt.priorum.

Finis Commentarij in Alcinoi inſtitutionem ad doctrinam Platonis.

IAC. CARPENTARII, CLAROMONTANI BELLOVACI, PRO SVA ALCINOI INTERpretatione, aduerſus quendam Logodædalum, huius calumniatorem, Defenſio.

EQuidem in Theſſalica contentione de noſtra profeßione Regia, ſatis mihi dederas turbarum, Logodædale, ſatis erat tibi indultum in perferenda animi tui incredibili impotentia: viris bonis ſatis erant detecti tui mores, tua mens, tuus ſenſus in hac Academia. In qua ab annis quatuordecim in bonarum artium publica profeßione ante tyrocinium, adeptus ſummum operæ pretium, nunc inter omnes literatos de principatu contendis: & quoniam, vt eſt in prouerbio, pares cum paribus facilè congregantur, ad Theſſali faſtum adiunctus, neminem ferre potes, niſi qui in doctrina & moribus, tibi Theſſalóque ſimillimus. Hinc noſtri Alcinoi exagitatio. Hæc fundi calamitas. Si cum vtroque veſtrum nouis rebus ſtudere voluiſſem, & ad contemptum veteris diſciplinæ (quæ eſt optima vitæ magiſtra) meo exẽplo, magnóq; orationis apparatu iuuentutem allicere (quod vos ante animũ frequenter feciſtis: vtinam verò poſthac nunquam facere audeatis) in veſtro ſinu luſiſſem, nec ſolùm Regia profeßione dignus eſ-

ſem habitus, ſed veſtra quoque prædicatione, inter Regios Profeſſores magnam nominis celebritatem adeptus. Cur enim non audeam id mihi polliceri, cùm videam nonnullos auditorum omnium, virorúmque eruditorum exiſtimatione, in docendo nulla ex parte tolerabiles, vobis admirabiles eſſe & ſemideos, hoc ipſo quod in hoc rerum nouandarum ſtudio, veſtris cupiditatibus inſeruiunt? At quia vetera ſemper colui, in híſque, quos potui ſedulò retinui, Deum immortalem, quid à te tuíſque non pertuli moleſtiarum? Omitto reliquos, qui in Theſſalica contentione, non tam in eruditionem noſtram inquirebant, quàm de religione querebantur, quique Theſſalo fauebant, non quòd huius doctrinam probarent, ſed quoniam eius conatus in vetere Academiæ diſciplina perturbanda, Regiíſque Profeſſoribus noua opinione faſcinandis, pleriſque ad res maiores quas animo conceperant, boni ominis eſſe videbatur. De te tantum dicam hoc tempore, vt omnes intelligant tibi quàm ſemper mala mens, malus animus: quoque iure expugnata tandem animi mei patientia, nunc ei reſpondeam à quo ſæpiſſimè in rebus aliis prouocatus, ante iſtam contentionem de Alcinoo, omnino obmutui: & vt quod verum eſt, fatear, veterem iniuriam ferens, nouam in dies inuitaui. Ego te multos annos peregrinantem, nomine literarum patriæque (quæ eadem vtrique noſtrûm communis eſt parens) penè colui. De abſente, apud tuos (qui nunc candoris mei mihi fideles teſtes ſunt) nihil vnquam niſi magnificè, vel certè ſupra tuum meritum ſum loquutus. Ex Italia redeuntem; Regiáque

Profeſſione (non dicam quo merito) exornatum, non modò non ſum conatus impedire, ſed cùm nonnulli qui in bonarum artium profeſſione magna celebritate fruendo in hac Academia ætatem egerant (quos nihil neceſſe eſt nominari) hoc præmium ab homine nouo, & nunquam antea in publico docendi munere verſato, ſibi præreptum palàm quererentur, dedi quam potui operam, vt hi rerum meliorum expectatione recreati, tibi reconciliarentur. Atque non multò poſt, cùm antiquiſſimam & illuſtriſſimam familiam Cardinalis optimi Turnonij Mæcenatis tui, cuius beneficio, inter alia permulta, Regia profeſſione auctus eras, in concione grauiter eò exulceraſſes, quod mihi ſatis eſt nunc à te intelligi, ego eadem qua antea vſus eram humanitate, impietatem tuam in illum parentem fortunarum tuarum, apud pleroſque viros maximos, qui eiuſdem memoriam piè ſanctèque colebant, & à te contaminatam paſſim querebantur, mea oratione lenire ſemper ſum conatus. Denique nulla vnquam in te humanitatis officia prætermiſi: multa beneuolentiæ ſigna edidi. Quæ ſi fortè non omnibus apparuerunt, at hoc certè meo iure prædicare poſſum, ante iſtam contentionem de Alcinoo, ne leuiſſimam quidem ſpeciem offenſionis à nobis eſſe profectam, in qua tu iuſti odij quantulamcunque occaſionem captare potueris. Tu verò quaſi res eſſet cum iurato hoſte, vel cum homine qui eum principatum vellet præripere, quẽ in literis falſa opinione tibi fingis, ea in nos ſæpe tentaſti, in quibus ſi conatui par fortuna reſpondiſſet, in Academia noſtra laude iampridem orbati, nunc nihil haberemus cur diutius

vellemus viuere. Vix adhuc Regius Profeſſor nominatus, domum tuam adeo, & te qua poſſum humanitate ſaluto: ſperans fore vt tua opera nonnullos de collegis, Theſſali fuco faſcinatos, & huius imperio in me commotos, reconciliarem: atque eundem iam contra me ferocientem, aliqua ex parte reprimerem. Tu pro congratulatione, effundis tua conuitia, méque in os, ſeditioſum nominas. Bona verba ſanè, eóque mihi tum non iniucunda, quod meminiſſem veſtros ſic eos ornare ſolitos, qui veteri diſciplinæ addicti, in ſeditionis principibus rerum nouandarum ſtudium extinguere conabantur. Nec verò multò pòſt, pridie eius diei quo Senatu frequentiſſimo atque ornatiſſimo, tam fœliciter, ne dicam glorioſè, cauſa à nobis contra Theſſalũ perorata, Regiorum Profeſſorum collegium contra nos tua authoritate cogis, & in hoc pro Theſſalo ad dicendum paratiſſimus, conaris perficere, vt illi ad huius furorem ſe adiungant, vel vt ad eius cauſam adiuncti, inſano furori prætendant honeſtam ſpeciem publicæ vtilitatis quæſitæ in eo vexando, qui ſe ſuáque rei literariæ deuouerat. Ac certè tum mihi magnum aliquod malum dediſſes, niſi inter illos viri quidam ornatiſſimi, abſentis, nec de tuo conatu quicquam cogitantis, patrocinium vltrò ſuſcepiſſent: & ad commendandum Regiæ profeſſionis candidatum, pleraque recitaſſent, in quibus tibi valde quidem contra me animato, ſed non ſatis contra veritatem armato, neceſſe fuit obmuteſcere. Teſtem vero appello conſcientiam tuam, Logodædale, ſi modo huius adhuc reſtat aliquid, ac bona fide velim reſpondeas, cùm inter re-

gios profeſſores neque cogendi, neque referendi, ex collegij conſuetudine vllam authoritatem haberes, quid erat quod te in Carpentarium vſqueadeo cõmoueret? Num vllæ priuatæ offenſiones? At hic mihi murus aheneus eſt, quod nullius in te recordatione poſſum palleſcere. Niſi forte culpæ aſcribis, quod de re omnium maxima (intelligis quid loquar) tecum ſentire nunquam potui: nec in hac tam facile ſententiam mutare quàm pleríque veſtrum. An vero vrebat amor regij collegij, in quo Carpentarium ſedere turpe arbitrabaris? Atqui hic ab annis viginti & plus eo, cum aliqua celebritate Academiæ notus erat: & quod nõ ignoras, ad regiam profeſsionẽ ante te ab auditoribus frequenter expetitus. Quid vero feciſſes ſi alij olim tecum egiſſent iſto modo? aut te in priuato quidem literarum ſtudio quãtumuis, vel in tuis rancidis Italiæ exemplaribus euoluendis virum primarium, ſed in publicæ profeſsionis munere omnino nouum, nec vnquam antea in hac vniuerſi ſchola auditum, ipſo docendi tyrocinio ad regiam cathedram viam affectantem, ſi pleríque quibus præmium debitum præripiebas, prohibuiſſent, qui motus eſſent exorti? qui riſus excitati in ſingulis gymnaſiis, quibus hoc erat iniurium? Sed hoc neque fecimus: neque cũ poſſemus, tentare voluimus. Quæ igitur pro tanta humanitate in te recipiendo, hæc in nobis vexandis animi tui impotentia? At, inquies fortaſſe, non tam me ad illud mea voluntas impulit, quam coegit Theſſali imperium. Credo Hercle. In eóque animaduerto nactã in te Pariſienſem Academiam, furiente Domino digniſsimum mancipium. Quanquam iſta omnia tuliſſem æquo a-

nimo ſi in eis inſaniendi finem facere voluiſſes: aut ſi nobis in regia profeßione SenatusRegíſque decreto cõfirmatis, ad meliorem mentem redire potuiſſes. Quod vt facere velles, non ſolum ego te præteritarum iniuriarum obliuione inuitaueram, ſed bene merendo potius quam maledicendo certans, pro ſuperioribus, in quorum recordatione non dubito quin hodierno die erubeſcas, frequentißimo Senatu & in amplißimo Regis auditorio, pene gratias egerã: & quod adhuc noſtræ orationes teſtantur, laudes tuas non obſcura commendatione eram complexus. Adeo vt plerique hanc in me nimiam, vt dicebant, animi demißionem vitio verterent: alÿ qui mores tuos melius nouerant, hoc etiam adderent, fore vt quoniam ad ſuperiora conniuebamus, poſthac in cæteris te neſcio qua opinione victoriæ elatum, inſolentiorem experiremur. Neque profecto hos fefellit opinio. Etenim paulo poſt, ſiue tuo Theſſalo imperante, ſiue natura te ad maledicẽdum impellente, in ea ipſa Regia cathedra, in qua te paulò ante verbis ornaueram, de coniungenda eloquentia cùm philoſophia, tuo more neſcio quid declamitãs, hoc vnũ agis, vt Carpẽtarius non modo mathematica profeßione (quod ille tuus magiſter multis ſudoribus paulo ante erat conatus) ſed etiam philoſophica explodatur: in qua à multis annis ea celebritate fruitur, quæ, ſi verum fateri vis, vobis eſt inuidioſa. Sequuta ſunt alia pleráque deteriora. Nam cum te cõparares ad interpretationem libri octaui Ethic. in quo de amicitia agitur, ex amicitiæ cõmodis arripis occaſionem dicendi de incõmodis, quæ in rem literariam inuehit literatorũ diſſenſio. Ac in eis enumerãdis qui noſtra

ætate hoc contentionis æſtu abrepti ſunt, tibi vni parcis: reliquorũ qui nomen aliquod inter literatos obtinent, prætermittis omnino neminem. Atqui ſi quid adhuc in tua cauſa habuiſſes cõmunis ſenſus, hoc certe tacitus cogitaſſes, in iſto genere cõtentionis neminem vnquã extitiſſe, quem arrogantis doctrinæ faſtu & furore iracundiæ, longo interuallo non ſuperaueris. Quod nõ modo ſcripta tua omnia apertè loquũtur, ſed fere eodẽ tempore quo illa declamitabas, manifeſtius declarauit tibi neſcio quid cõtrouerſiæ de Lucretio (tuis deliciis, vel potius tuo corculo) cùm Doctiſſimo & modeſtiſſimo viro Giſanio. Qui etſi tuam in illũ operam, ſupra meritum exornauiſſet: quia tamen in nõnullis à te diſſenſerat, eoq́; maieſtatem tuã offenderat, memini cũ de eo querereris nobis audientibus, te in tantã animi impotẽtiam prorupiſſe, vt non modo in illum claſſicum caneres, ſed Regem Populúmque Gallicum in eundem quaſi perduellem commouere conareris. Nimium iracundè, profectò,

Nec Priamus tanti, totáque Troia fuit.

Sed eo valde infæliciter, quod in caſu tua opinione tã graui, tũ inter audiendũ omniũ oculi areſcebãt: niſi fortè nõnullis pro cõmiſeratione vehemẽs riſus lachrymas excuteret. In illis vero literatorũ contentionibus enumerãdis rem tandem deducis ad Theſſalicã noſtrámq; hiſtoriã: cuius gratia facile erat videre totam illam orationem à te fuiſſe inſtitutam. Theſſalum omni culpa liberas, imò laudibus in cœlũ effers: Carpentariũ, quia ſe illi oppoſuit, vel potius quia ne ab illo opprimeretur, impediuit, perturbatæ rei literariæ reum peragis. Quid igitur? An homini in nomen fortunáſque meas furenti, te authore iugulum præbuiſſem? Ego quidem tan-

tam acerbitatem in contẽtione, quæ inter nos à literis incœperat, non modo nunquam probaui: ſed apud viros bonos ne excuſare quidem volui. Quod animaduerterem nos in hac non modo de noſtro nomine periclitari, verum vniuerſam Academiam grauiter commoueri: Regiæ profeſsionis authoritatem noſtris contrariis actionibus imminui. Sed cum in rebus eiuſmodi, eius qui ſe ſuáque tantum tuetur, cõditio melior fauoréque dignior ſemper eſſet habita, neminem vnquam fore exiſtimaui, qui hac in parte ad Theſſali cauſam accederet, meæ aduerſaretur: niſi qui tibi eſſet ſimillimus, id eſt qui propter morum ſtudiorúmque coniunctionem, Theſſali amore cæcutiret, Carpentarij odio & inuidia arderet. Quare cũ hæc ad illa acceſsiſſent, mihíque ab amicis eſſent renunciata, nihilo magis commotus ſum, quam in ſuperioribus: in quibus perferendis tu à nobis contemptus, plus pœnarum dediſſe videbaris, quam ſi in eiſdem fortiter reſtitiſſem. Ecce vero animum tuum noua libido inceſsit experiundi, Num commodius hanc contra me iampridem conceptam rabiem alio loco poſſes euomere. Fere eodem tẽpore, vel certe non multo poſt, neſcio quo longo & ſeſquipedali programmate, tuo more, in lingua græca montes auri pollicens, & ad huius perfectam explicationem tibi tantum biduum, vel ad ſummum triduum poſtulans (ex Theſſali tui, vt opinor, ſophiſtica officina) in Cardinalitiã ſcholam cogis pene infinitam multitudinem auditorum hæc artium compendia affectantium. Quibus tum parturiebant montes, paulò poſt natus eſt ridiculus mus. Cùm verò huius frequentiæ vſuram paucorum dierum fore præſentires, quo

tu.e

tuæ contra nos aduſtæ bilis (quam noſtri dicere ſolent maniæ proximam) plures teſtes haberes, ſtatim initio, & in ipſo tuarum prælectionum exordio, nõ ſolum, vt antea ſæpe, pro philoſophia inſulſam barbariem nobis obiicis, ſed eo etiam nominatim reprehendis, quod in Sphæra Io. de Sacro boſco, explicanda, noſtros inuentis frugibus, vt dicebas, ad glãdem barbaricam reuocarem. Neque vero hic deerat quod reſponderem. Primum quidem eum authorem quem inſectabaris, tibi in ſententiis vſqueadeo eſſe incognitum, vt albus ne ſit an ater omnino neſcias, propter ſummam ignorationem rerum earum quas tractat. Deinde in orationis venuſtate nunquam philoſophiæ opes à me eſſe poſitas: ne in Logodædalia vllam partem laudis tecum viderer affectare. De Sphæra autem iure dicere poteram me in hac interpretanda Academiæ legibus & Senatus Decreto obſequutum: maiorúmque exemplo feciſſe, qui authorem hunc ipſo quidem orationis genere incomptum, ſed ſententiarum pondere grauem, & in ea re de qua agit, ſupra reliquos exercitatum, coluerunt, quaſique vnicè poſteritati commendarunt. In quo illi bene cordati, quaſi ex ſtercore aurum colligi voluerunt: tu lingua tantum ſapis, in pectore nihil habes doctrinæ philoſophicæ, ſine qua author hic nemini poteſt placere. Quod ſi etiam recriminando, tuæ orationis venuſtati ſcilicet, tuam rerum inſcitiam voluiſſem opponere, & per ea quæ à te ſcripta ſunt, ſpatiando, ex his tuos errores colligere, ac ſub vno aſpectu omnibus proponere, num cogitas quæ horum Ilias ex tuo Cicerone, Lucretio, Horatio naſcitura? In quibus tibi indultum quidẽ eſt antea, ſed

ſi me cogis repueraſcere, & in his ponere partem aliquam temporis eius quod nūc grauioribus ſtudiis deberi exiſtimo, perficiam fortaſſe, vt ſentias neque animum nobis humanioribus literis tam male imbutum, quàm videri vis: neque te in rerum cognitione vllam partem conſequutum laudis eius quam tantopere affectas, quáque, falſa opinione concepta, ſolenniter inſanis, non modo inter noſtros regios profeſſores, ſed inter omnes literatos, quos vniuerſa Europa frequentiſſimos habet & clariſſimos. Niſi hanc cogitationem, in Cicerone Giſanius noſter anteuerterit, & iſtā partem nobis ademerit, in quam illum incumbere certò ſcimus. Adhuc vero ad illa tua omnia, in quibus nihil præter contumelias, nullus in noſtra doctrina error notatus eſt, malui obmuteſcere, quam de eiſdem tecum muliercularum more contendere. Dedi tantum operam vt accuratè docendo, & noſtrorum ſtudia ſedulo iuuando, eam de me opinionem extinguerem quā linguæ tuæ veneno excitare conabaris. Atque hæc fuit nō leuis vtilitas, quam ex homine mihi, vt ſuperiora teſtantur, ſua ſponte inimiciſſimo, ſtudui reportare. Quouſque vero conuiciando progrediere, Logodædale? aut quem ad finem effrænata hæc ſe iactabit impudentia? Nihil ne te hoc cōmouebit, quod ſuperiora omnia pertulimus? Quod in illis ſemper os nobis occluſimus? Imo patiētia noſtra abutens, moliris in dies deteriora. Etenim antea nomini noſtro peperceras: & quanquam hoc non tam nobis quā tibi indulgeres, veritus ſcilicet, ne aut ſupra modum hic homuncio à te nobilitaretur, aut tam leui aduerſariò maieſtatem tuam dedecorares, noſtro tamen nomini adhuc peperce-

ras: & erant ſuperiora omnia tantum viua voce declamata, nihil eorum ad abſentes, vel ad poſteros editum. Itaque eo mihi animum leniebam, quod pauci eſſent intellecturi quē tuis conuitiis tacito nomine peteres, & quod ad præſentes tantum ea peruentura, quorum memoria cum ſonitu peritura videbatur. At ne quid omnino intactum relinqueretur, paulò poſt à te eſt editus, & huius vrbis compitis affixus famoſus libellus, concluſus octo verſibus alternis longiuſculis, cū hac inſcriptione, IN IAC. CARPENTERIVM OS NON HABENTEM, AVT ORIS DVRISSIMI HOMINEM. *In quo etiā his qui vix vnquam in pedeſtri genere ſcribendi ſe exercuerunt, facile eſt animaduertere, in te, qui aliis durum os obiicis, tam dura eſſe omnia, vt ſi hæc cum orationum tuarum male concluſarum, & in ſententiis inſulſarum, rapſodiis comparentur, verè dici poßit te nihilo magis poetam eſſe natum, quā oratorem factum. Etſi in vtróque genere, græcè atque latinè, alter Homerus & Demoſtenes, alter Vergilius & Cicero videri velis: ſic animo es natura elato atque ſuperbo. Placet vero lepidißimum illum tuum famoſum libellum (quem quomodo tuum eſſe certo cognouerim, tute ſcis, & tibi non ita pridem in aurem dictum meminiſti, nec dubito quin valde hodierno die erubeſcas) in hunc locum tranſcribere, vt de eo quod dico mecum alij iudicent, & hoc te miſerè enecet, quod ſenties me ex eo ipſo magna cum voluptate laudem quærere, quod tu mihi grauißimum fore ſperauiſti.*

Vis Carpenteri, inquis, de te quod ſentio, paucis
Dicam, nullo (ita me diíque deæque iuuent)
In te odio impulſus? Cum tibi lingua ſoluta
Et rapida, & quouis turbine mobilior,
Non doctrina tamen digna ingenuo atque polito
Eſt homine vlla tibi: non tibi iudicium
Non cura officij (dictu mirabile) non os:
Aut ſi etiam eſt, duro durius eſt chalybe.

An vero ipſe non ſentis, Logodædale, quã mihi iucundum eſſe debeat, te quem ſuperiora omnia manifeſtè arguunt, rumpi inuidia: quem certum eſt in nos lapidem omnem cõmouiſſe, neque fortunis, neque doctrinæ, neque nomini vlla in re pepercıſſe, nihil grauius quam quod ſuperiores verſus continent, in me notare potuiſſe? Equidem, mea opinione, is Carpentarium valde laudat, qui in tãta rabie dum hunc conuitiis conatur obruere, tam leuia ſectari cogitur. Etenim ſit mihi, vt ais, os quouis chalybe durius. At hoc malo, quam quod de te verè dicere poſſum, in grauiſſimis rebus, quæque nõ modo ad communia officia, ſed ad pietatem & religionem pertinent, animum tibi quauis pluma molliorem eſſe atque leuiorem. De neglecta autem cura officij quod adijcis, caue ſis. Nam ſi hac in parte me aliquando coegeris ad ingrediendam comparationem morum & officiorum noſtrorum, ego Italicam peregrinationem tuam recolligẽs, vitam etiam domeſticam, tractabo te profectò duriter, atque fortaſſe pro ſuperioribus tuis verſibus,

Tincta lycambeo ſanguine tela dabo.

Quanquam etiam in his adhuc reprimam me, ſicut in ſuperioribus ſemper repreſſi quo ad potui. Neque vero vn-

quam ad iſta ſcribenda acceßiſſem, niſi in Alcinoo grauior occaſio reſpondendi eſſet oblata, quàm in illis omnibus: & in hac fore ſperauiſſem, vt ex noſtris contentionibus res literaria aliquid adiumenti perciperet: quæ ex ſuperioribus, ſi in eis reſtitiſſem, nihil referre poſſe videbatur præter conuicia: à quibus animus mihi ſemper abhorruit. Nunc verò cùm de intelligenda ſummi Philoſophi ſententia, déque huius veritate ſeriò inter nos agatur, non dubito quin ex hac contentione magnam vtilitatem doctrinæ Platonicæ *atque adeò vniuerſæ Philoſophiæ ſtudioſi ſint reportaturi. Cum qua ſi quid fortè acerbitatis erit, illud velim omnes cogitent, fuiſſe difficillimum perpetuam animi moderationem in eum ſeruare, qui nulla re læſus, tam ſæpe antea maledicendo prouocauerat. Iſtud præfatus, exordiar à tua epiſtola. Quæ bella ſanè, niſi longa eſſet plus ſatis: & ne quid dicam grauius, in ipſo ſalutationis limine, vt in cæteris omnibus, inepta atque inſulſa: tantum commendabilis ea verborum farragine, qua inter docendum & ſcribendum mirificè ſoles oblectari, tibi vni placens, cæteris vel maximè ſobriis excitans frequentißimam nauſeam. De illa verò prætermittam hoc tempore quæ non modò in hac, ſed in vniuerſa Alcinoi interpretatione, tibi longo vſu receptam pronunciandi ſcribendíque conſuetudinem repudianti, valde familiaria ſunt, qualia hæc, Promtum, ecſcritum, aſſumſerit, diſcriſerit, ſumta, diſſupat, coolеſcit, contemturus, exſulium, valitudo, apiſcatur: pro quibus nos plebei diceremus, promptum, exſcriptum, aſſumpſerit, deſcripſerit, ſumpta, dißipat, coaleſcit, contempturus, exilium, valetudo, adipiſca-*

tur, hæc, inquam, omnia prætermittam, quæ tuam ex Italicis marmoribus & rancidis exemplaribus, nobis inuſitatam ſapientiam redolent, quæque ad Horatium & Lucretium, nuper etiam ad Ciceronem, tua manu tranſlata, claſſicos iſtos ſcriptores omnino fœdarunt. Ac tibi facilè concedam, vt iſta ames ſine me corriuali: in quibus principem eloquentiæ ſequutus, vſum do populo, ſcientiæ ſi quid eſt, id mihi lubens reſeruo. At quod in eadem, Alcinoi librum multis verbis exornas, & ex eo mirificos fructus in Platonica doctrina colligi poſſe teſtaris, hoc lubens amplector, atque poſthac opponam Theſſali tui nugis: vt à te amico admonitus, ea immutet quibus authorem hunc (credo quod eo valde nos oblectari ſentiret) contumelioſè ſemper eſt inſectatus. Iam verò eas cauſas perſequar, quibus ad eiuſdem interpretationem ingrediendam, ſolo officio viri boni, & rei literariæ ſtudioſi, ſcilicet, adductus videri vis. De quibus mihi agendum eſt paulò pluribus. In iis verò facilè, vt ſpero, mihi tecum conueniet Alcinoi ſententiam non modò duriter, ſed parum fideliter, à Marſilio Ficino olim eſſe redditam. Quoniam illam nominatim ſcribis in verbis inquinatam eſſe & barbaram. In ſententiis autem (quod diſſimulaſſe videris) idem mecum candidus lector facilè agnoſcet in ſequentibus, ſi vtriuſque noſtrûm interpretationem cum illa ſedulò velit comparare. Ergo tua meáque opinione, digniſſimus erat Alcinous, qui ab aliquo poſt Ficinum, de integro latinitate donaretur. Quod cùm in eo legendo ſenſiſſem,

atque ſententiarum pondere & voluptate, quam noſtri auditores in illis examinandis maximam capere videbantur, allectus, tentare cœpiſſem quid in ſingulis poſſem conſequi, Platonem cum Ariſtotele ſedulò comparando, facilè ſtatim initiò animaduerti fideliorem eius interpretationem deſiderari, ſine qua non poſſem quod moliebar perficere. Itaque quaſi hoſtiatim adiui ſingulos, qui ad eam rem quam optabam, plus facultatis habere videbantur, obſecrans vt Alcinoum inter Latinos iacentem inglorium reſpicerent, húncque ſedula comparatione cum Græcis, excitarent, & quaſi noua ciuitate donarent. Hoc illis pollicens, gratiſſimum fore Philoſophiæ ſtudioſis, qui noſtra opera in rudi interpretatione Marſilij expendenda, iam huius authoris amore ardere videbantur. De eo tum egi ſæpe cum Adriano Turnebo, qui vnus inter omnes ad id quod expetebam inſtructiſſimus eſſe videbatur. Nonnulla quoque cum Aurato noſtro communicaui: quod hic in reſtituendis veterum libris, fœliciſſimus omnium haberetur. Imò etiam quia prædicari audiebam illa tua rancida exemplaria, quorum antea mentionem feci, ac ingenij quandam dexteritatem in coniectando de locis deprauatis, laudabilem quidem certè, ſi in hac modum teneres, per amicos vtrique noſtrûm communes rogaui nunquid haberes reconditum, quod ad hunc authorem illuſtrandum aliquid adiumenti poſſet afferre. Neque verò ſuſpicari poteram fore, vt quicquam nos cælares, præſertim cùm tibi incumbenti in tuum Ciceronem (cur enim tuum non dicam, quem totum immutaſti)

& per ornatiſſimum doctiſſimúmque virum Henricum Memmium, roganti vt tuum ſtudium hac in parte iuuarem, eo exemplari quod Ranconeti manu, multis locis fœliciter correctum, & ab huius hæredibus redemptum, domi habebam, liberaliter hoc vtendum fruendum olim dediſſem: atque nunc etiam prætermitterem, vt pleroſque locos ex illo noſtro, vel potius Ranconeti exemplari reſtitutos, pro tuis vendites. In quibus tibi verendum eſt profectò, ne ſi fortè ſuas, vt quidam nuper in tuo Lucretio (mihi ſatis eſt quod intelligis quid velim)

repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus.

Cùm verò neque à te ipſo, neque ab illis quicquam impetrare potuiſſem: vrgerer autem quotidianis efflagitationibus auditorum, ad librum hunc repetendum, in quo olim de comparatione Platonis cum Ariſtotele ita cœperam diſſerere, vt eos ad ſuauiſſimas epulas allexiſſe potius quàm his expleuiſſe viderer: in lucem emiſi eam interpretationem cuius ſtatim initio, in epiſtola ad ornatiſſimum, doctrinæque Platonicæ atque Peripateticæ amantiſſimum virum Paulum Foxium, apertè teſtatus ſum me mihi non ſatisfacere, ſed ab aliis meliora in dies expectare, vehementerque expetere. Atque vt modeſtos lectores omnes in iudicando de hoc noſtro labore, faciliores & humaniores experirer, indicaui (quod adhuc extat in prima huius Inſtitutionis editione) eam à Præſule Tropienſi primùm, deinde à Marſilio Ficino de Græcis conuerſam, à me verò tantum de integro reco-

recognitam & latiniorem factam. Quid in eo erat quod quemquam poſſet offendere? Quid quod dictum, aut factum videri poſſet arrogantius? Etenim ne tu quidem quantumuis à nobis abhorreas, negare potes hunc noſtra opera paulò puriorem eſſe factum: iámque inter Latinos eſſe tolerabilem, quem ipſe prædicas à Marſilio Ficino barbarè & inquinatè redditum: quemq́ue fortaſſe non eſſes auſus attingere, niſi in eo tibi præluxiſſemus. Itaque ſi quid erat in quo tibi non ſatisfacerem, aut ſi pleriſque locis habere te arbitrabaris meliora, candoris erat tui, vel certè eius qui viros literatos decet, illum noſtrū conatum non modò æqui boníq; cōſulere, ſed ſi vlla re poteras, ipſe ſedulò iuuare. Præſertim cùm ex eodem Paulo Foxio, tum ſuam ad Venetos regiam legationem inſtruente, ſæpius intellexiſſes nos hanc interpretatiouem accuratè cæpiſſe recognoſcere, de eáque cum noſtris Commentariis breui edenda cogitare. Imò cum noſtra ad eundem Foxium epiſtola altera quæ extat initio Logici organi, idem ipſe eſſem profeſſus. An mihi licere noluiſti quod in interpretandis Ariſtotelis Ethicis, Politicis, atque etiam in Cicerone, Horatio, Lucretio, tam frequenter tuo iure feciſti? Certè hoc illud eſt, vel, vt in ſuperioribus, ardebas inuidia, atque animum tuum vrebat ea gloria quam fæliciter inchoata, huius authoris explicatio apud Philoſophiæ ſtudioſos nobis pepererat: vel quod magis ſuſpicor, te tui Theſſali imperium in has anguſtias coniecit, ex quibus mihi crede, rebus ſaluis pedem non referes. Vt verò omnes intelligant factum hoc non tam veritatis illuſtrandæ ſtudio, quàm lædendi eum qui te nunquam antea offen-

derat: illud velim in iſta contentione omnes animaduertãt, te Marſilio Ficino, in quo multa erant quæ ferri nullo modo poterant, in omnibus peperciſſe, vnum me, qui, vel te iudice, feceram pleraque meliora, modis omnibus exagitaſſe. Ego quidem, Logodædale, Apellem imitatus, vſque ad hodiernum diem latui poſt meam tabulam: variáque hominum iudicia de noſtro conatu in hoc authore ſum expertus. Quibus admonitus, nunc do operam, vt cum noſtris Commentariis prodeat in lucem, longè emendatior quàm antea. Qui, vt ingenuè fatear, in verborum interpretatione quædam tibi debebit, pro quibus poſtea ſuo loco gratia referetur. Quoniam ſum profectò eiuſmodi vt abs quouis homine lubens beneficium accipiam, in eo præſertim quod ſpero rei literariæ profuturum. Feres verò tu, ſi placet, eodem animo de verbis nonnulla tibi indicari, quæ mirum eſt in vtriuſque linguæ artificio alteri Dædalo excidere potuiſſe. In rebus autem longè plura, in quibus cùm de his quæ ad Philoſophiam pertinent iudicare voluiſti, Tu Sutor vltra crepidam. Sic noſtra contentione Alcinous illuſtrabitur, creſcétque res literaria, cui vtrumque noſtrum ſeruire decet. Ducamus verò exordium ab iis locis in quibus reprehendendis, eadem epiſtola ſpecimen edere voluiſti ſingularis tuæ induſtriæ: vt in illis ſcilicet prima congreſſione ferocientem leonem, quaſi ex vnguibus agnoſceremus. Quos cùm tres in illa verboſè commemores, & tuis ſcholiis poſtea iterum repetas, de reliquis duobus ſemel tantùm tibi poſtea reſpondebo, in iis capitibus ex quibus ſunt deprompti: ne ineptam tuam loquacitatem in his repetendis, videar imi-

tari. Nunc autem tertium excutiam, in quo nos grauiter exagitas quod αἰσθητὸν, ſenſile ſimus interpretati. In eóque tibi vſqueadeò places, vt quanquam hoc multis verbis hac epiſtola ſis inſectatus, in ſequentibus idem iterum atque tertiò, imò verò quartò & quintò vſurpes: veritus credo ne lectori id ex animo excideret, in quo, quia in muſtaceo coronam petere ſoles, tua opinione ampliſſimus triumphus erat apparatus. Præterea illi vbique ferè, inquis, αἰσθητὸν (quæ vox ſæpe vſurpata ab Alcinoo eſt, vt & ab aliis Philoſophis, quæ ſignificat id quod ſenſu percipi poteſt, aut quod ſub ſenſum cadit, aut quod ſenſum mouet) illi ferè ſemper verterũt ſenſile. At ſenſile eſt quod ſentiendi vim habet, aut quod ſentire poteſt, quod Græci αἰσθητικὸν appellant. Itaque ex illorum interpretatione nihil intereſt inter αἰσθητὸν & αἰσθητικόν. Quo quid abſurdius? Repetis idem tuis ſcholiis in cap. 4. duobus locis: atque iterum in cap. 5. & 9. ac ne nobis excideret, etiam in cap. 18. In quo ſicut in re leuiſſima & digna profectò tua Logodædalia, pueriliter nugaris: ſic ſuperiore tua periodo illud mihi ſcribendo ridiculum eſſe videtur, quod breuiſſimam ſententiam interiectam idẽ antecedit, & ſequitur: Illi vbique ferè, inquis, &, illi ferè ſemper. An etiam reformidabas ne nobis valdè obliuioſis, hoc excideret, niſi tam paucis interiectis repeteretur? Sed hoc prætermittam, de altero verò tibi reſpondebo paulò pluribus. Ego quidẽ antea αἰσθητὸν, ſenſile ferè ſemper conuerterã. Quibuſdã tamen locis pro eodẽ dixerã, id quod ſenſum mouet, nõnunquã etiã id quod ſentiri poteſt, vt ex cap. 4. prioris editionis noſtræ poteſt intelligi. Eóque reſtiterã tuæ ca-

lumniæ: quoniam apertè declaraueram quid inter αἰσθητὸν & αἰσθητικὸν intereſſet: in quo profectò ſi me vinceres, deberes erubeſcere. Nunc verò hac editione non mòdò illud non exiſtimaui ad arbitrium tuum immutandum, ſed ſtudioſè affectaui, vt locis omnibus αἰσθητὸν ſenſile Latinè redderetur: quanquam intelligerẽ vobis in Logodædalia vocabulũ hoc Ciceronianũ non videri. Sed iſta veſtra in delectu verborũ Ciceronianorum religio, mihi inter philoſophandum vana ſuperſtitio eſt. Quoniam hic ornari res ipſa negat, contenta doceri: & (quod memini à Cicerone quodam loco ſcriptũ) iſtæ verborum deliciæ, ſi à Philoſopho afferantur, repudiandæ non ſunt: ſi deſunt, non magnopere expetendæ. Multò verò minus, etiamſi in Philoſophia Latinè tractanda accuratos nos eſſe oporteret, loquendi formulæ ex Poetis viderentur eſſe repetendæ. In quibus vno atque fortaſſe altero Lucretij exemplo inſanis, nec cogitas illorum orationem ſuis legibus aſtrictam, in verborum delectu, eorumdẽmque contractione & dilatatione ſic eſſe diſſolutam, vt eiſdem pleraque liceant, quæ in aliis ferri non poſſent: imò etiam apud tuum Lucretium permulta propter iſtam licentiam eſſe trita & vſu frequentia, quæ tamen non modò Oratorum, ſed etiam Philoſophorum aures meritò reſpuerent. De quo cùm nuper inter docendum tibi reſpondiſſem, & eorũ qui iſto vocabulo paſſiua, vt aiunt, non actiua ſignificatione mecum vſi eſſent, longa enumeratione penè obruiſſe, in hácq; modò ſenſile, modò ſenſibile apud meos vſurpaſſem, quod vtriuſq; vocabuli vt eadẽ forma, ſic idẽ ſignificãdi modus eſſe videretur: tu per tuos emiſſarios nobis ea reſcripſiſti,

in quibus aut nouam tuam impudentiam prodidiſti, aut in aliis authoribus legendis ſummam negligentiam. Illa vero fideliter hic recitabo quæ tum ad me tuo nomine, vel certè pro cauſæ tuæ defenſione ſunt delata. Quid heſterno die (inquit ille tuus emiſſarius) in dictione, Senſile, tandiu commoratus es? An vt auditoribus riſum moueres, prolata grammaticorum regula, qua doceres nomina quæ eiuſmodi formationem habent, paſsionem potius quam actionem deſignare? Sed egregiè ſanè. Nam cum ſenſile, non ſenſibile vertiſſes, τὸ αἰσθητὸν, *nec haberes quod errori honeſte poſſes obtendere, ſenſibile dixiſti, quo vendibilior tua defenſio videretur. At nouimus D.L. non ſenſibile, ſed ſenſile inſectatũ eſſe: fateariſque neceſſe eſt apud latinos ſenſile id eſſe tantũ quod eſt facultate ſentiendi præditũ. Quod ſi ſenſibile vſurpaſſes, nequaquam ille verbum notaſſet, cum intelligibile perpetuo ſilentio tibi paſsim concedere viſus ſit. Nec vero hi quorum authoritate & præſidio tutum te iactitas, ſenſile ſcripſerunt, ſed ſenſibile. Ignoſce mihi D. Logodædale, ſitque erranti medicina confeſsio. Ego profecto antea exiſtimaueram ſenſile à ſenſibili tantum eſſe contractum, & vtrúnque eadem ſignificatione dici: in hácque inter eos, qui noſtro ſeculo politiores in loquendo haberi voluerunt, longe eſſe frequentius ſenſile, quam ſenſibile, ídque fere ſemper pro eo quod ſentiri poſſet vſurpari: vix vnquam pro ſentiente. Itaque valde miratus ſum cum animaduerti in tuo Logodædaliæ regno ſenſibile hac ſignificatione mihi indulgeri: ſenſile autẽ omnino repudiari. Sed illud multo magis, quod dicere auſus es eos quorum exemplis contra te vtimur, pro*

eo quod ſentiri poſſet, dixiſſe ſenſibile tantum, nunquam vero ſenſile. An hic etiam coges me eorum teſtimonia repetere? Neceſſarium eſſe videtur, vt à nobis omnem impoſturæ ſuſpicionem auertamus, & in frigida defenſione, impudentiam tuam locupletiſſimis teſtibus confirmemus. Vnde vero exordiar? Vis à Laurentio Valla latinitatis veſtræ ſeuériſſimo cenſore? Is cap.26. lib.6. docet pro eodem hæc accipi Rationale, Rationabile, Exitiabile, exitiale: ſenſibile & ſenſile, hocque poſtremum confirmat ſicut & Priſcianus lib.3. citato illo Lucretiano verſu, quẽ tu in tui Lucretij editione, immutaſti.

Ex inſenſibili, ne credas ſenſile gigni.

Additque nomina omnia eiuſmodi, etiam ſi nonnunquam ad actionem referantur, paſſiuæ tamen potius ſignificationis eſſe. Adeò vt illud Lucretianum ſenſibile vel ſenſile, pro ſentiente, dictum exiſtimet, eadem licentia poetica, qua illud Vergilianum, penetrabile frigus adurens, pro penetrante. Nec vero Gullielmus Budæus & Iac. Tuſanus in græcis duo noſtræ Galliæ lumina, in ipſius tantum linguæ græcæ profeſſione, αἰσθητὸν *ſenſile potius quam ſenſibile interpretãtur: ſed ipſe Budæus, quem mihi concedes opinor, inter latinos non incomptum, eo ipſo loco quo ornatus videri vult, vocabulo hoc eodem modo, & prorſus eadem ſignificatione eſt vſus. Sic enim ſcribit lib.1. de contemptu rerum fortuitarũ. Quin & eo euaſit obliuio, inquit, ſocordia, ſtupor, vt homines rerum ſecularium atque interiturarum prudentes, in rebus ipſis ſenſibilibus & concretis philoſophentur catalepticè: in rebus æternis ſolóque mentis intuitu perce-*

ptis, conſideratorem illum Arceſilam reſpuant, authorem in aſſenſu ſummè illiberalem. Petrus Alcyonius & Ia. Schegkius non incompti Ariſtotelis interpretes, huius inſcriptionem περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν, *latinè reddūt de ſenſu & ſenſibilibus: & cum de ipſius ſenſus obiectis loquuntur, dicunt ſemper ſenſilia communia & propria, nunquam quod ſciam, ſenſibilia. Loquitur eodem modo Gentianus Heruetus in explicatione Theodori Metochytæ, Itémque Lodoicus Viues lib. 1. de prima philoſophia. Atque Iulius Scaliger non modo in philoſophia, ſed in latini ſermonis puritate ſummus quidam dictator, exercitatione 66. contra Cardanum, locis ferè decem, pro iis quæ ſentiri poſſunt ſenſilia ſemper dixit, nuſquam verò ſenſibilia: & exercitatione 298. eadem contractione, quam tibi paulo ante indicauimus, pro viſibili, viſile dicere auſus eſt, nō quidem id quod videre poteſt, ſed quod videri. An non ſentis quàm frigida per tuos emiſſarios ſuperior ad me tuo nomine delata defenſio? aut quam impudenter in illa à te ſcriptum ſit, eos quorum authoritate tutos nos arbitrabamur, pro eo quod ſentiri poſſet, ſenſibile ſemper ſcripſiſſe, nunquam ſenſile? Quæ ſi fortaſſe tibi non ſufficiunt contra vnum Lucretium, quem pro Deo colis: at certè ſatis habent virium ad eum defendendum qui in rerum cognitionem totus incumbit, nec vnquā ſe veſtræ Logodædaliæ voluit addicere, idque in philoſophando tantum affectauit, vt nō omnino impurus, aut putidus haberetur. Quanquam neque hic conquieſcam: ſed te tuúmque Lucretium vnius hominis authoritate opprimā. Theſſalū Academiæ pariſiēſis methodicū noſti, Logodædale?*

Theſſalum, inquam, magiſtrum tuum, noſti? Hic in lingua latina non modo tecum altera columna eſt Logodædaliæ, ſed nonnunquam te ipſum cùm dicentem audit, exagitat vt putidum: ſic iudicio eſt difficili atque ſuperbo. Ergo ſi hic tibi amiciſsimus, mihi ſemper valde aduerſus, dicendi ſummus artifex, in propoſita quæſtione de ſenſili, an apud philoſophos ſignificet id quod ſentiri poteſt, ad meam cauſam acceſſerit, opinionem tuam damnauerit, non vides de te actum eſſe? Tantóque iudice, te in eas anguſtias coniici, in quibus contra ne hiſcere quidem audeas? Atqui hic Logodædaliæ princeps, in philoſophando ſenſili ſemper ea ſignificatione vtitur, numquam vero tecum pro eo quod ſentire poteſt. Nam commentario in cap.14.lib.1.analyt.poſt.lib. ſcilicet.9.ſuarum Animaduerſionum.f.188.vna & eadem pagina locis quatuor nomen hoc ſic vſurpauit, cum inductionem à ſenſilibus exemplis progredi dixit. Et cap.18.lib. 2. ſenſilem notionem idem nominauit, non vt opinor, cum tuo Lucretio eam quæ ſentire poſsit: ſed quæ ſentiatur, vel potius ex iis quæ ſentiuntur, hauriatur. Quinctiam idem in mathematico proœmio, vbi contra nos ornatior vult videri, libr.3. f.351. ſenſilia poſteriora eſſe ait intelligibilibus: quia mens eſt nobilior ſenſu. Non ſentis quam infælix tibi ſit contra nos hæc prima tam ſæpe repetita cögreſsio, in qua non modo aliorum pene infinitorum philoſophorum, exemplis abundamus, ſed magiſtrorum tuorum armis defendimur? Non poſſum vero riſum tenere in eo legendo, quod ſcribis eadem epiſtolà, te breuibus ſcholiis in Alcinoo fuiſſe contentum, quòd author hic non admodum eſſet obſcurus.

At,

At, vt ex ſequentibus intelligetur, in hoc leuiſsima tantum notaſti: grauiſsima vero pleráque & obſeruatione digniſſima, aut non attigiſti, aut ſi quando in hæc manum immiſiſti, tu profectò, vt paulò ante dixi, vbique ſutor vltra crepidam. Siccine vero verborum tuorum lenocinio nobis illudes, vt ea facillima perſuadeas quæ ſentimus obſcuriſsima? quæque ſi verum fateri vis, adhuc non intelligis? Ergo tibi facilia ſunt, Logodædale, & indigna in quibus pleniore Commentario explicandis elabores, quæ de Criterio ſcribuntur cap. 6. quæ de ideis cap. 8. quæ de Deo cap. 9. De mundi corpore & animo, ac de vtriúſque compoſitione, ex Timæo capite 11. *de animi immortalitate cap.* 18. *de Fato & arbitrij libertate cap.* 19. *Atqui hæc ſumma ſunt doctrinæ Platonicæ & Pythagoricæ myſteria: quorum obſcuritas etiam prouerbio celebrata. Mihi vero, vt ingenuè fatear, ſunt hæc omnium quæ vnquam legi de philoſophia, obſcuriſsima. In quibus illuſtrandis quo magis elaboro, eo magis ſentio mihi laborem creſcere: quoque plura colligo, eo plura adhuc reſtare colligenda. Vt cum in his tractandis ſoleam noſtris auditoribus nonnihil ſatisfacere, mihi adhuc nulla ex parte ſatisfaciam. Quanquam in eo erro quod non cogito non eſſe cuiuſuis hominis, doctrinæ alicuius obſcuritatem deprehendere: ſed eius tantum qui in illa nouit ſecundum rationem dubitare, quique in eadem iam aliquid eſt conſequutus. Tu verò in iis nihil potes tibi vẽdicare præter verborum artificium: in rebus ſubiectis puero es rudior. Quod perficiam profectò vt ex ſequentibus intelligatur.*

In Cap. I.

Liber hic græcam inſcriptionem habet eiuſmodi, ἀλκινόου φιλοσόφου, εἰσαγωγὴ τῶν δογμάτων πλάτωνος. Quam ſic reddidimus, Alcinoi philoſophi Inſtitutio ad Platonis doctrinam: authoríſque in ſcribendo breuiſſimi, ſententiam pari breuitate expreſſimus. Nihil eſt, opinor, in eo quod poſſis reprehendere. At nos tuam luxuriantem, cum illa breuiſſima conferamus. Alcinoi philoſophi elementa atque initia, inquis, quibus quis imbutus, ad Platonis decretorum penetralia facile introire ac peruenire poſſit. Sic nō modo iſto loco, ſed in ſequentibus multis, authorem ſingulari breuitate admirabilem, tua luxuriāte copia fœdaſti. Et tamen impudenter quadam oratione prædicas, te in interpretando, ipſorum græcorum virtutes, & dicendi formas omnes fideliſſimè exprimere. Quod cum nemo vnquam adhuc ſit aſſecutus, tu certè in eo omnium es ineptiſſimus. In prima periodo vnius verbi explicatione à nobis differre videris, quod κυριώτατα δογμάτα, interpretor ſententias maximè ſelectas: tu, decreta principalia & ratiſſima. Sciebam equidem Ciceroni κυρίας δόξας Epicuri, ſignificare eiuſdem ratas ſententias, idque meis inter docendum indicaueram: nec dubito quin per tuos emiſſarios reſciueris. Sed cum κυριωτάτη ſignificare poſſet, tum maxime ratum, tum maxime ſelectum (ſic enim Theſſalus tuus lib. 12. ſcholarum Metaph. Epicuri κυρίας δόξας, ſelectas breuéſque ſententias interpretatur) id elegi quod ad mētem Alcinoi & ad ea quæ hoc libro colliguntur, magis accommodatum exiſtimaui. Atqui quæ eo continentur, omnia Platonicis maxime ſelecta ſunt & propria: non tamen eiſdem maximè rata. Quoniam pleráque ex his Alcinous non vt rata proponit, ſed dubitando ſeligit, tanquam maxime probabilia. Atque etiam Plato ipſe in Timæo, cum ea quæ ad animam pertinent, expoſuit, eum locum non vt ratum, ſed vt probabilem, ſic concludit. Quid anima mortale, quid diuinum habeat, inquit, & vbi & quibuſcum, & quare hæc inter ſe diſiuncta ſint, diximus. At quod reuera ita ſint vt diximus, ita demum aſſereremus, ſi diuinum confirmaret oraculum. Quod vero veriſimile ſit ita eſſe, & nunc, & etiam deinceps diligentius in inueſtigando aſſeuerare non dubitamus. In quo ſi cui noſtra coniectura placet, noſtram quoque interpretationem ſequatur. Sin minus, tua fruatur. Per me enim licet, in eo præſertim in quo nihil adhuc habeo definitum.

In ſecunda periodo prętermiſiſti particulam hanc, à corpore. Sic enim etiam in græco tuo exemplari (ne quid fortè rancidum nobis ex Italia inuehas) λύσις καὶ περιαγωγὴ, ψυχῆς ἀπὸ σώματος. Sed hanc prętermiſſionem tibi facile cōdono, modo eadem facilitate poſthac erga me

vtaris. Vtrique noſtrûm, περιαγωγὴ, antea viſa eſt circumactionem ſignificare. Ego vero nunc, quanquam attente conſiderauerim quæ quadam oratione de hoc vocabulo contra nos à te notata ſunt, quia tamen poſteriores cogitationes prioribus meliores eſſe debent, pro illa dicere malo circũ auulſionem vel conuulſionem à corpore. In quo dabis, opinor, in tua logodædalia vocabulum id ferre poſſe. Quoniã περιαγωγὴ, græcis vtrúmque ſignificat; & περιάγειν, in contrarium agere vel detorquere: quod ſemper cum vi & difficultate eſſe coniunctum, didici ex Budæo Commentariis in linguam græcam. Reliquũ vt huius noſtri noui delectus cauſam reddamus. Primum vero in illa mea ſuperiore interpretatione, mihi illud non ſatis latine dictum videtur, circumactio animi à corpore. Quod tu fortaſſe vt in tua euitares, hanc particulam, ſicut dictum eſt, omiſiſti. Deinde in ſententia grauius peccatum, idque antea vtrique noſtrum cõmune. Quod hæc poſterior philoſophiæ definitio, vt noſtro cõmentario plenius expoſuimus, ducta eſt ab eo quod in philoſophia eſt maximũ, & in quod, tanquam in finem, illa definit. Ridiculũ vero eſt, & certè à Platonica doctrina omnino alienũ, philoſophiæ ſummum fructum in animi actione circa corpus exiſtere. Cũ potius exiſtat in auerſione vel auulſione à corpore: quã ſequitur conuerſio ad intelligibilia, vt ad ea quæ ſola Platoni verè ſunt. Idque eſt quod idem Plato ſignificauit lib. 7. de Rep. eo loco quem tu quidem citaſti: ſed eius quod moneo ignoratione, non ſatis fideliter latinè reddidiſti. Quale enim illud videri poteſt, quod ſcholiorum tuorũ numero ſecundo, loco poſtremo Platoni affingis, vim illam quæ cuiúſq; animo ineſt, cum toto animo ex eo quod fit circumagendam eſſe, donec ad id quod eſt, peruenerit? Quid enim hoc, circũagendum animum ex eo quod fit? Ego certè vel auellendum ſimpliciter, vel circũagendo auellendum ab eo quod fit, id eſt à rebus caducis, dicere maluiſſem. In quo ineſt præparatio ad ſummum philoſophiæ fructum, qui conſiſtit in fruitione Dei formarúmq; omnino corporis expertium: ſicut eodẽ loco Plato apertiſſime declarat. Quis vero nõ animaduertit animi ad corpus circũactionem eiuſmodi beneficio omnino repugnare? Addam vero, quod fortaſſe nondum intellexiſti, animum humanum apud Platonicos in corpore eſſe dupliciter: vel vt in ergaſtulo, vel vt in naturali gratóque domicilio. De priore modo multa diſſeruntur in Phædone & Phædro: de poſteriore intelligendum quod ex eodem ſcribit Alcinous cap. 18. inter corpus & animum cognationem eſſe mutuã, qualis inter ignem & bitumen cernitur. Itaque quatenus hic in corpore eſſe dicitur, vt in ergaſtulo, philoſophia eiuſdem eſt à corpore ſolutio. Vt autem ſuo corpore quaſi inebriatus delectatur, per eandem ab illo auellitur,

Et certè hanc auerſionem vel auulſionem Alcinous hoc loco indicauit, cum ſubiecit eam contingere vbi animus ad intelligibilia & ad ea quæ verè ſunt conuertitur. Pugnant enim hæc inter ſe, philoſophiam eſſe animi ad corpus circumactionem & eandem ad intelligibilia, & ea quæ verè ſunt, conuerſionem.

Natum autem eum primum quidem ad mathemata eſſe oportet.) Significat Alcinous futurum philoſophum non debere eſſe ἀγεωμέτρητον, ſed natura aptum ad mathematicas abſtractiones, per quas allicitur paratiórque efficitur ad cognitionem diuinorum, propriam Theologiæ: in qua ſumma eſt Platonicorum philoſophia. Hanc vero verſari in contemplatione eorum quæ ſola verè ſunt: mathematáque vno gradu inferiora, non quidem eorum eſſe quæ verè ſunt, ſed quæ diſcurſu cogitationis comprehenduntur, quaſiq; ipſa abſtractione finguntur. Quod Platonicis tritum eſt & vulgare. Tu vero eius rei ignoratione locum hunc non ſatis diſtinctè expreſſiſti: minúſque alterum qui ſequitur. Nam eum, inquis, qui diſciplinas, in iis rebus quæ ſunt, poſitas, expetit & cæt. Vbi mathemata confundis cùm ſcientiis poſitis in iis rebus quæ ſunt: in hocque ſola contextus diſtinctione deceptus, eam ſententiam authori aſcribis, quæ à Platonicorum doctrina omnino eſt aliena. Quod vt effugerem, quanquam ſciam mathematum nomen, quo hic Alcinous vtitur, diſciplinam ſignificare, quia tamen hoc apud latinos omnibus quæ diſcuntur, commune animaduertebam, ideóque nonnunquam ſcientiis omnibus accõmodari, græcum illud malui retinere. Vt melius intelligeretur quem ordinem mathemata apud Platonicos habeant ad diuinam ſapientiam. De quo plura dicta ſunt cõtra tuum Theſſalum noſtris prælectionibus in Spherã.

Vbi Alcinous ſcribit virtutis nomen homonymῶs dici de naturæ dotibus, & de habitibus quibus illæ excoluntur, tu interpretaris, has nomine communi eodémque virtutes appellari: neque aliud quicquam addis. Quaſi vero in ſynonimis non ſit etiam nomen cõmune. Nos in hac voce exprimenda authoris ſententiam & Ariſtotelis in Categoriis ſumus ſequuti: in quam tu eodem modo quo loco hoc, peccauiſti numero 3. annotationum tuarũ in lib. 5. Ariſt. de moribus.

In Cap. 2.

Contemplantis quod potiſſimum eſt) Dicit Alcinous τοῦ θεωρητικοῦ τὸ κεφάλαιον: quod de fine contemplationis erat intelligendum. Tu vero huius partis ſubdiuiſionem ſignificari exiſtimaſti. Eius vitæ, ais, quæ ad contemplationem pertinet, potiſſima pars in contemplatione veritatis ſita eſt. Ergo ſi animaduertis quid ex tuo contextu ſequatur,

opinione tua eiuſdem vitæ contemplantis pars quædam erit altera minus præcipua, quæ in contemplatione veritatis minimè verſabitur. Hoc verò abſurdum eſſe ex eo intelligitur, quòd tota vita contẽplans, veritatem pro fine habet: totáque ad hanc refertur. Peccas eodem modo in altero membro, cùm ſcribis eius partis quæ ad actionẽ refertur, partem eſſe quandam in eis rebus agendis quę à ratione pręſcribuntur. Illa enim tota in eo conſiſtit, quia hic quoque eius finis eſt. Atque τὸ κεφάλαιον, quod in homine potiſſima pars eſt, hic ſcopum ſignificat: qui partes omnes continet, non in partibus debet numerari.

Paucis verbis interiectis, penè vna & eadem periodo, intelligentiæ vocabulum primum vſurpas pro ipſa mentis ſubſtantia, cùm ſcribis contemplationem functionẽ eſſe intelligentiæ ſeu mentis. Deinde cùm adiicis (eas res quæ ſub intelligentiam cadunt intelligentis) hanc vocare videris ipſam intelligendi functionem, in quam cadunt ea quæ τὰ νοητὰ Alcinous nominat. Poſtremò ipſum intelligendi obiectum, cùm ais animum, qui naturam diuinam, & naturæ diuinæ intelligentias ſeu notiones contemplatur, bene affici. Quod in locupletiſſimo Logodædaliæ cornu probare non poſſum: præſertim cùm de Græco contextu nullo modo ſit expreſſum. Etiamſi meminerim Philoſophos de verbis minus ſollicitos, his omnibus modis nomen hoc nonnunquam vſurpaſſe. Sed te profectò in Logodædaliæ regno ſplẽdidiorem eſſe oportuit.

Atque hæc eius affectio ſapientia eſt nuncupata.) Fateris in Scholiis tuis, hic ab Alcinoo φρόνησιν pro ſapientia vſurpari: & tamen in tuo cõtextu maluiſti prudentiam interpretari: credo, ne nobiſcum ſenſiſſe videreris. Atqui ex Ariſtotele diſcere potuiſti libr. 6. Ethic. prudentiã in actione, ſapientiam in contemplatione verſari. Hîc verò Alcinous manifeſtè de contemplatione loquitur, quæ nuſquam quod ſciam, à Cicerone tribuitur prudentiæ. Quoniam vt hic ait Offic. 1. prudentia quam Græci φρόνησιν dicunt, eſt rerum expetendarum fugiendarúmque ſcientia: de qua locus hic explicari nullo modo poteſt. Neque verò magis intelligo, cur τὸ θεῖον malueris diuinam naturam interpretari quàm mecum Deum, vel per excellentiam, ipſum diuinum. Cùm illud tuum (quod vis vocabuli alioqui ferre poteſt) pateat latius: nec apud Platonicos ſumma perfectio ſapientiæ, de qua nunc Alcinous loquitur, poſita ſit in ſimilitudine cum quauis natura diuina, ſed cum ſolo Deo. Per quam animus Philoſophi, huius conſortio fruitur, & inter homines Deus quidam efficitur, ſicut in noſtris Commentariis plenius diſſeruimus. Quo etiam loco neſcio, an ſatis aptè ἀκώλυτον interpreteris, munitiſſimum ab externa vi: quod potius ſignificare vi-

debatur vitã in contemplanda veritate verſantem, liberam eſſe, miniḿeque impeditam, id eſt in fortunæ temeritate nullo modo ſitam. Nec illud magis ſcio, an in veſtra Logodædalia ſatis latinè à te dicatur, munitiſſimum eſſe ab externa vi. Ego certè contrà externam vim dicere maluiſſem. Quanquam ſciam particulam, a, vel, ab, ſignificare aliquando contra: vt in illo, à frigore defendere. Sed in hoc tuo genere loquendi, adhuc exemplum deſidero: ſine quo dicere profectò non auſim, vrbem ab hoſtibus munitiſſimam, id eſt cõtra hoſtes: niſi tu fortè in tuo regno ita tibi placere edixeris. De quo non valde tecũ contendam.

δικάζειν, interpretatus ſum iudicia exercere: Marſilius Ficinus iudicia exequi: quod eorum eſt, qui ex legibus poſitis, de controuerſiis inter ciues ſtatuunt: ideóque inferioris poteſtatis, quam Alcinous ex Platone indignam Philoſopho eſſe arbitratur. Tu verò illud Latinè reddere maluiſti, rebus iudicandis præeſſe: nec animaduertiſti hoc etiam ad primariam poteſtatem pertinere, & Nomothetam vel Nomophylacem (qualis apud Platonem in beata Republica Philoſophus eſſe debet) rebus quidẽ iudicandis, ſumma ſua authoritate præeſſe: nec tamen iudicia exercere aut exequi, ſed hoc inferioribus magiſtratibus relinquere, qui ex ſcripta lege iudicant. Et certè ſic Alcinous capite penultimo libri huius, politicæ diſciplinæ tanquam dominæ, ſubiicit vt miniſtras, πολεμικὴν, στρατηγικὴν καὶ δικαστικὴν, militarem, imperatoriam & iudiciariam: quas Philoſophi dignitate (etiam cùm hîc in Repub. verſabitur) inferiores hoc loco eſſe vult.

In Cap. 3.

Tertia Philoſophiæ pars dicitur ab Alcinoo verſari ἐν αὐτῇ τοῦ λόγου θεωρίᾳ. Quod antea latinè reddideram, in rationis conſideratione: nũc verò addo, & orationis. Notum verò eſt vel tonſoribus, Græco vocabulo vtrumque ſignificari. Tu autem ne vlla in re nobiſcum communicaſſe videreris, veterem interpretem ſequi maluiſti, cum illóque dicere eam partem quæ inde Logice à Stoicis, magis quàm à Peripateticis nominatur, verſari in cognitione ſermonis & orationis. In quo tu de vocabulo ſua ſignificatione multiplici, deteriorem partem aſſumpſiſti. Quod verò in priore interpretatione dixeram partem hanc Philoſophiæ verſari in ratione, potius quàm in oratione vel ſermone, id ſanè feceram magna ex parte authore Theſſalo tuo, qui paſſim ſcribit, & inter docendum ſæpè ad rauim clamitat, artificium hoc nullo modo eſſe poſitum in ſermone, vel oratione, ſed in excolenda ratione. Poſtea verò cùm animaduertiſſem capite quinto li-

bri huius, Rhetoricas artes Logicarum appellatione contineri, adieci, orationis. Quod ipſa etiam Dialectica Ciceroni, ars ſit rationis oratione explicatæ: & quanquam magis circa rationem quàm orationem verſetur, hanc tamen interpretem deſideret. Tu autem, vt dixi, deteriorem partem elegiſti. In qua ne te pluribus vrgeam, dabis operam, vt tibi cum tuo Theſſalo conueniat: cui omnino ridiculum eſt quod hoc loco ſcribis, artem differendi, quam Dialecticam Græci vocant, in ſermone & oratione verſari. Et certè quanquam ad differendum cum altero hæc adhibeat rationis interioris interpretē orationem, falſum tamen eſt eam circa ſermonem & orationem verſari. Notum enim eſt, ſed Philoſophis magis quàm Logodædalis, quid ſignificet circa aliquid, vel in aliquo, artem vel ſcientiam eſſe occupatam. Inſulſum verò in veſtra Logodædalia, ac vnius particulæ nimium freqnenti repetitione moleſtum illud tuum, Dialecticum artificium diſtribui in rationem ratiocinandi, & cætera: ac rurſum rationem ratiocinandi ſubdiuidi in rationem demonſtrandi, in rationem argumentandi Rhetoricam, & in Sophiſticum ratiocinandi modum. Tu me profectò enecas, eodem vocabulo rationis & ratiocinandi octies vna periodo repetito. Quod nos in noſtra interpretatione vitare ſumus conati.

Illud Alcinoi, καὶ εἰς τὰ σοφίσματα, interpretatus ſum, in ſophiſmata. Quomodo ad verbum fuiſſe vertendum fateris, ſcholiorum tuorum num.3. At perſpicuitatis gratia, vt ais, dicere maluiſti in ſophiſticum ratiocinandi modum. Cedo verò, quæ eſt iſta perſpicuitas maior? In qua, bone vir, non animaduertis te plus ſophiſmati tribuere, quàm Alcinous velit. Ornas enim hoc abſoluto ratiocinationis nomine, quo indignum hic arbitratur. Neque Dialecticum artificium ſophiſmata vult complecti, quod hæc vllam ratiocinationis Dialecticæ ſpeciem faciant, ſed vt vitia, ratiocinationis vſum perturbantia: quæ ad fugam tantùm in hac arte ſunt cognoſcenda. Quod ſequentia etiam indicant. In quibus προηγούμενα conuerti, eligenda: quod illa apud Græcos præeuntia & antegredientia ſignificent. Talia verò ſint, ea quę eliguntur. Vt Alcinous ſignificare videatur, id quod Ariſt. dicere ſolet, Philoſophum à Sophiſta non debere differre facultate decipiēdi, ſed voluntate & electione. Hic verò ignoratione ſententiæ in vocabuli vnius interpretatione, tuo modo luxurias. Qui ſophiſticus ratiocinādi modus, ais, non eſt Philoſopho principalis, aut in principe loco poſitus, neque magnopere expetendus: ſed tamen neceſſarius. Atqui id tantum ſignificare voluit, quod Ariſt. ſcribit lib.3. Metaph. & lib.1. Rhetor. Philoſophum à Sophiſta differre τοῦ βίου προαιρέσει, vitæ propoſito vel electione.

In Cap. 4.

Quod propriè iudicium vocare poſſis.) Tu pro tua temeritate in omnibus authoribus deprauandis, vbi hoc loco apud Alcinoum κυρίως dicitur, id eſt propriè, legendum ſuſpicaris ἀκύρως, impropriè. Hoccine verò eſt, Logodædale, authores in integrum reſtituere, an potius fœdare, & omnino corrumpere? Etenim hic loquitur de actu iudicãtis circa iudicabile, quem propriè iudicium ſiue iudicationem eſſe ait: quemadmodum actus calefacientis circa id quod poteſt incaleſcere, propriè eſt calefactio. Quod ſi tibi illud impropriè iudiciũ eſt, quiſnam igitur actus propriè ſic nominabitur? Hoc enim iſto loco vt vitares in immutando temeritatem, ſignificatum ſaltem oportuit.

Apertius autem hoc in his quæ ſunt.) Hîc reprehendis noſtram diſtinctionem, quam tamen non negas eſſe in Græco exemplari quod ſequuti ſumus: nec tuæ reprehenſionis vllam rationem affers. Hic locus, inquis, vitioſa interpunctione, & obſcurus erat, & idcirco ab aliis interpretibus peſſimè acceptus. Certè, ſicut animaduerto, tibi reuera obſcurus eſt, Logodædale, & quem ſublata interpunctione deprauaſti. Eius verò ſententia eſt eiuſmodi. Antea quidem obſcurius in genere, & quaſi abſtrahendo, dictum eſt de diſtinctione eorũ quæ ad criterium pertinent: nunc velut appoſitis exemplis res illuſtratur, ac in Philoſopho, & his per quæ hic iudicat, apertior efficitur. Neſciuiſti hunc morem eſſe Philoſophorum, vt rationes virtutum, qualitatũmque omnium abſtractarum, clariores reddant, eaſdem accommodando concretis, híſque quæ ab eiſdem denominantur. At, inquis (hoc enim memini per vnum de tuis emiſſariis circa locũ hunc mihi eſſe obiectum) antea voluiſti τὰ ὄντα Platoni ideas ſignificare, hîc verò ea quæ cõcreta? Quaſi neceſſe ſit nomẽ hoc ab illo ſemper eodẽ modo vſurpari. Diſce verò, Logodædale, quod noſtris iam tritũ eſt & vulgare, hũc quotieſcũq; ſubtiliter philoſophatur, ea ſola τὰ ὄντα nominare, quæ ſemper eodem modo ſe habent, cuiuſmodi certè ſunt ideæ. At cùm demittere ſe vult ad captum popularium, ſicut hoc loco, tum iſta appellatione comprehendere ea quæ concreta ſunt: quia hæc popularibus magis nota. Viſne te exemplis obruam, quibus doceam Platonem in philoſophando non ſemper de rebus omnibus loquutum eodem modo? Lege de ea re Galenum in Fragmento libri de ſubſtantia naturalium facultatum, & Beſſarionem Cardinalem cõtra Trapezuntium.

Duplex autem ratio eſt.) Obſcurior locus qui ſequitur de rationis diſtinctione. In quo profectò mihi adhuc non ſatisfacio, tibi verò

multò minus aſſentior. Significare autem videtur rationē in iudicā-do dupliciter ſe habere. Vno modo eā ſine vllo diſcurſu, ſed ſolo præſentiū intuitu iudicare, quæ exēplaris ratio in Deo ſolo eſt, non autē in homine: altero verò cū diſcurſu, ex præcognito ad incognitū. Qui modus pertinet ad eam rationē quæ illius ſummę & exēplaris, imago quædā eſt in homine expreſſa. Rurſum verò hanc in homine rationē duplicē eſſe, vnam quæ aſpirat ad ideas, alterā quæ errat circa earū ſimulachra, quæ ſunt rerum ſenſiliū. Errorémq; in rationis iudiciū dupliciter cadere poſſe, vel ex parte iudicantis, vel ex parte rei iudicādæ. Quibus poſitis, primum rationis iudicium, quod in Deo exēplare eſt, omni ex parte verum eſſe, omninóque erroris expers, ſiue in eo res iudicata, ſiue Deus iudicans ſpectetur: nobis autē eſſe prorſus incomprehenſibile. In homine autem iudicium quod ad ideas refertur, ratione rerum iudicandarum (ſic enim illud interpretor, κατὰ τὴν τῶν πραγμάτων γνῶσιν) falſitatis & erroris eſſe expers: etiāſi in hoc varius error cadere poſſit, qui non ab inconſtantia idearum, ſed ab hominis iudicantis, & circa ideas cæcutientis imbecillitate proficiſcatur. Alterum verò rationis humanæ iudicium, circa ſimulachra rerum ſenſilium, vtrinque falſitatis & erroris eſſe particeps: tum ſcilicet propter inconſtantiam rerum iſtarum iudicandarum, tum propter hominem: in cuius ſenſu, imaginatione & rationis diſcurſu varij errores exiſtunt. Quę ſententiæ commoditas vt retineatur, vbi tu legis, παντελῶς ἄληπτος καὶ ἀτρεκής, interpretariſque prorſus inexpugnabilem, inuictā & veram, ego quāquam ſine tuis rancidis exemplaribus, commodè legi poſſe exiſtimarem, παντελῶς ἀληθὴς καὶ ἀτρεκής, lubénſque interpretarer, omni ex parte veram & certam: id eſt tam ex parte iudicantis, quàm rei iudicandæ. Sed nihil volui immutare, præſertim cùm animaduerterem τὸ ἄληπτον quoque incomprehenſibile ſignificare, quod mirum eſt tibi in mentem non veniſſe: & ex ſequentibus hanc ſententiam confirmari poſſe, eo quod ait iſtiuſmodi cognitionem Deo poſſibilem eſſe, homini impoſſibilem. Id enim eſt nobis incomprehenſibilem eſſe eam, quæ in primi intelligibilis ſola fruitione conſiſtit, ſine vllo diſcurſu. Neque verò Logodædale, vt Dei ratio ab humana diſtinguatur, ſatis eſt, illam inexpugnabilem & inuictam dicere. Quoniam etiam in humana quiddam eſt inexpugnabile, quod demonſtratione comparatur: ſed illa diuina hoc ſibi habet proprium, quod homini omnino incōprehenſibilis eſt.

Scientiæ & opinionis principia ſunt intellectio & ſenſus.) νόησιν intellectionem verto, modò per tuam Logodædaliam mihi liceat ſic eā appellare, quam Fortaſſe malles latinè intelligentiam dicere. Mea verò nihil refert, modò locus hic ad intelligendi actum, ſiue ad muneris

functionem quæ intellectui propria eſt, referatur. Tu autem illam cognitionem interpretaris. Quod in Logodædalia manifeſtum peccatum eſt, quia non ſatis fideliter verbum verbo redditum: ſed in ſententia illud grauius, quod in eadem diuiſione cognitioni ex altera parte ſenſum opponis. Scientiæ & opinionis, inquis, principia ſunt cognitio & ſenſus. Quaſi verò ſenſus ipſe cognitio quædam non ſit: aut adhuc neſcias in diuidendo vitioſum eſſe, membrum vnum ſub altero contineri.

In definitione ſenſus, particulam διὰ σώματος, inepta interpunctione retuliſti ad ſequentia, quæ erat ad antecedentia referenda. Verùm enim illud noſtrum, & ex germana Philoſophia petitum, ſenſum eſſe affectionem animi per corpus: ſicut mihi facilè concedent, qui ex Ariſtotele didicerunt, in quibus functionibus obeundis dicatur animus cum corpore communicare. Adde quod hæc eadem manifeſta eſt Platonis ſententia in Theæteto, ex quo locus hic eſt deſcriptus. At tuum, ineptum eſt & falſum, ſenſum eſſe animi affectionem, quæ corporis miniſterio atque opera, valet ad enunciandam primo loco poteſtatem ſiue facultatem aliquid eſſe perpeſſam. Etenim in ſenſu animus quidem per medium corpus quodammodo afficitur: ſed idem per corpus non declarat facultatem ſuam aliquid eſſe perpeſſam. Deinde quod genus hoc loquendi eſt, in ſenſu animi affectionem valere ad enunciandam facultatem primo loco aliquid eſſe perpeſſam? Amplius verò, in ſenſu facultas animi nō eſt primo loco aliquid perpeſſa, ſed potius corpus, & per hoc medium, ipſa facultas: cuius propriè actio eſt, potius quàm paſſio: corporis verò contrà, paſſio potius quàm actio. Vis hoc te ipſo authore confirmem? Recordare Commentario tuo in librum quartum Lucretij, cùm cauſam reddere voluiſti cur nimium ſplendida noſtros oculos offendant, nominatim à te ſcriptum, ea quæ ſub ſenſum videndi cadunt, actionem quandam in eum explicare: ita vt videndi ſenſus à rebus quæ cernuntur, patiatur. Aptè ſane. Sed heus tu, quàm ineptè cætera quæ eodem loco ſequuntur? Cùm igitur, inquis, actio & perpeſſio ſunt intra modum, & altera alteri ex proportione reſpondet, iuuatur videndi ſenſus à re quæ cernitur potius quam offenditur, & probe ſuo munere fungitur. Cùm verò perpeſſio actionē ſuperat, id eſt cum id quod cernitur plus æquo acre & validum eſt, oculum & videndi ſenſum offendit. Næ tu in philoſophia homo es doctrinæ reconditæ & in qua perpaucos omnino habeas pares! An neſcis in motionibus naturalibus actionem cum perpeſſione re vnam eſſe ſemper & candem: ratione tantum diſtinctam? Aut ſi hoc ex Ariſtotelis phyſiologia a-

liquando audiuiſti, quem inter illa proportionis modum requiris quæ re ſunt eadem? aut quid eſt hæc intra modum alterum alteri ex proportione reſpondere? aut quî tandem dicere potuiſti actionem à perpeſſione aliquando ſuperari, cum Ariſtoteles libr. priore de Ortu, contra doceat, nunquam omnino exiſtere actionem, niſi agens patiente ſit potentius? Equidem de illa quæſtione (de qua ſi voles cõſule noſtra Phyſica) ſcio quid ſtatuendum ſit: quid tibi velis, omnino neſcio: niſi quod de re tibi incognita balbutiendo, id affectaſti vt pro Logodædalo magni nominis Philoſophus habereris.

Quæ intellectio quædam eſt in animo iam corpore concluſo.) Loquitur Alcinous de intelligendi munere nobis proprio in vita hac, hócque differente ab altero quo mens fruitur à corpore ſeparata, quod hæc intelligit ſine diſcurſu, hauſto initio ex viſis, quæ in ipſa imaginatione ſunt recondita. Itaque quæ functio mentis eſt ſeparatæ, ea abſolutè νόησις appellatur: quæ verò animi iam in corpore habitantis, & cum hoc per mediam imaginationem communicantis, ea non amplius νόησις abſolutè, ſed φυσικὴ ἔννοια, id eſt naturalis cogitatio, vel cogitationis diſcurſus nominatur. Quæ, inquit Alcinous, animi eſt non quouis modo ſe habentis (nõ enim eius eſt ſeparati) ſed huius in corpore habitantis, & cum eodem aliqua ex parte communicantis. Hæc germana eſt loci huius ſententia, eáque cum Platonicorum doctrina omni ex parte conſentiens. Tu verò nihil horum intelligens, confugiſti ad tuam in immutando temeritatem, ſingulare ſcilicet ignorantiæ tuæ patrocinium. Súſque decúſque peruertendo omnia, perficere conatus es, vt Alcinous dicere videretur φυσικὴν ἔννοιαν eſſe, non quidem νόησιν animi habitantis in corpore, ſed potius notionem, vt ais, in animo repoſitam. Tandem verò cùm in tua recondita Philoſophia, nihil haberes definitum quod ſequereris, vtramque ſententiam, vt ais, es ſequutus, voluiſtíque dici ab Alcinoo naturalem cogitationem, eſſe intellectionem quandam repoſitam in animo, & animi repoſiti in corpore: vel vt fidelius tua vſurpem, intelligentiam eſſe quandam in animo in corpus inſinuato repoſitam. Hoccine eſt Alcinoum interpretari? an potius in illo pro tuo arbitrio monſtra fingere?

In loco altero qui ſequitur de diuiſione obiectorum, nimium quoque indulges temeritati tuæ in bonis authoribus immutandis. Statuit Alcinous rationis eius quæ nobis data eſt ad iudicandum, duos quaſi habitus vnum ad ſcientiam accommodatum, alterum ad opinionem: & paulò ante hoc ipſo capite, duo principia his reſpõdentia, ſcientiæ quidẽ intellectionẽ, opinioni verò ſenſum. Quibus poſitis

latine interpretor, tu vero vt es in tua Logodædalia valde religioſus, hoc vocabulo damnato in tuis ſcholiis numero 18. maluiſti percurſionem & animi peragrationem dicere. In quo cum & diſcurſus & percurſio & peragratio vocabula latina ſint, neſcio cur apud philoſophos in tranſlatione tibi durius videatur animum diſcurrere, quam illud tuum, percurrere vel peragrare. Sed iſta tibi concedamus, rémque ipſam expendamus. In qua Alcinous ſignificat ideas, quæ ſunt prima intelligibilia, non cognoſci diſcurſu, ſed quaſi quodam mentis intuitu, ſublatis corporeis impedimentis: vel potius cum animus repurgatus, ad Deum idearum fontem aſcenderit. Quemadmodum oculus ſublatis impedimentis omnibus, lumen comprehendit: nec ad hoc comprehendendum circumagitur, aut indiget alio præcognito. Sic enim à Platone ſcriptum eſt in epiſtolis, diuina doceri nõ poſſe, ſed animum purgatum ad illáque conuerſum, eorundem primo intuitu perfrui. Nec vero illa in tua interpretatione mihi ſatis inter ſe conſentire videntur, prima intelligibilia cognoſci ratione ad ſciẽtiam gignendam valente, idque per circumactam quandam comprehenſionem, nõ tamen per rationis percurſionem ſeu peragrationem: quorum vtrúnque hoc loco affirmaſti.

In Cap. 5.

στοιχειωδέστατον, initio capitis huius, interpretaris vltimum ac minimum elementum: ego vero contra, elementum potiſſimum ac maximum. Quoniam quod in comparatione inter elementa gradu ſupremum eſt, id eſſe non poteſt minimum inter elementa, ſed in iis potiſſimũ. Atque certè vel pueris in arte diſſerendi ridiculum quod hoc loco Alcinoo affingis, Platonem exiſtimaſſe Dialecticæ vltimum ac minimum elementum, primum cuiúſque rei naturam videre. Quid vis à te expectemus in comparatione Platonis & Ariſt. cum in hoc tam miſerè cæcutias? Præſertim cum hoc ipſo capite Alcinous errorem tuum apertiſſimè detegat, paulò pòſt de Platone hæc ſubñciens, Planè hic vir, inquit, admirabiliter perfectus in definiendo & diuidendo, quæ in illo vim dialecticæ maximam declarant. Quem locum in tua interpretatione magna ex parte mutilaſti. An vero poteſt in Platone vim dialecticæ maximam declarare, quod in hac minimum eſt elemẽtum? Niſi forte eo confugias quod memini ab Ariſt. quodam loco ſcriptum, elementa, mole minima, ſua virtute eſſe maxima: quod multo magis errorem tuum confirmat.

κατὰ λόγον, verterem antea ſecundum naturam. Quod quanquam non omnino adhuc improbem, malo tamen nunc interpretari, meri-

to, vel ad rationem accommodatè, quod barbare dicunt rationabiliter: pro quo Ariſtoteli familiare eſt λογικῶς, ſiue tolerabiliter. Vt ſcilicet Alcinous hoc loco ſignificet, merito & iuſta ratione, præcepta dialectica ex Platonis doctrina reuocari poſſe ad hæc quinque capita, de diuidendo, de definiendo, de analyſi, de inducendo & ratiocinando. Et certè ex his, quatuor ſolent à Platonicis retineri in Dialecticæ diſtributione, ſicut colligi poteſt ex Commentario Ammonij in præfationem Porphirij. In eiuſdem vero particulæ explicatione tuis ſcholiis tota via aberras, cùm ita ſcribis, Verti locum hunc, inquis, quaſi græcè ſcriptum eſſet, κατὰ λόγον τέτον (ſic aliena vbi non intelligis, tuis additis fere ſemper contaminas) licet tamen ſeruata ſcriptura recepta, ſic vertere κατὰ λόγον, pro portione, ſeu ex comparatione modorum ſupra expoſitorum, ibi ſuperne, diuidendo, ac definiendo, & cætera. Vellem illius proportionis explicationem eſſes aggreſſus. Ampliorem riſus occaſionē nobis apparaſſes. Quem, ita me Deus amet, non poſſum tenere, cùm animaduerto te (tua quidem opinione) in Logodædalia regem regum, in iſtis rebus philoſophicis leuioribus ſic cæcutire. Hanc verò admonitionem noſtram ſedulo, ſi placet, cōparabis cum num. 50. annotationum tuarū in 1. lib. Ariſt. de moribus.

In primo exemplo analyſeos quod de pulchro inſtituitur, cum primus gradus ad illud pertineat quod in corporibus dicitur, de eo ita ſcribis: Vt ſi ab eo pulchro quod in corporibus propriè locum habet & cætera. Vbi addis de tuo, propriè, quod deeſt in græco exemplari: eóque addito Platonicorum ſententiam peruertis. Quoniam apud hos omnino falſum eſt, pulchrum propriè dici in corporibus, aut in his magis quam in animo.

In. 2. analyſeos exemplo, magis mirarer impudentē audaciam tuam in addendo, detrahendo, immutando, niſi aliquot ſuperioribus locis iam mihi ea in te facta eſſet familiarior. Primū vero eo peccas quod exiſtimas ratiocinationem integram, quæ apud Platonem eſt in Phędro, omnibus iiſdem gradibus hic Alcinoo fuiſſe deſcribendam: nec animaduertis in hoc cōpendio doctrinę Platonicæ, iſtud minimè fuiſſe neceſſarium: ſed ſatis eſſe potiſſimos gradus recenſeri. Hinc illa temeraria additio ſcholiorū tuorum num. 5. propoſitionis integræ, τὸ δὲ ἀεικίνητον, αὐτοκίνητον, id eſt quod autem ſemper mouetur, per ſe mouetur: Sic, inquis, locus mutilus & lacer in integrū à me eſt reſtitutus. Atqui hæc deeſt in antiquo græco exēplari, & in Marſilij Ficini noſtráq; interpretatione: neq; vero vllo modo neceſſaria. Peccas nō minus in exprimēda demōſtrationis eiuſdem propoſitione prima. Quæ cum apud Alcinoū ſit eiuſmodi εἰ ἡ ἀρχὴ, ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον: eaq; à nobis ſic reddita, ſi principium, ingenitum & interitus expers, ita ſcilicet vt

ex ſuperioribus intelligatur ad naturam principij primi, duo hæc eſſe ſuo ordine conſequentia, loco quidem priore ingenitum, deinde interitus expers: tu contextum immutando & ſententiam deprauando illam ſic expreſſiſti. Si principij nulla eſt origo, neque eius eſt interitus. Quaſi ſcilicet, iam tibi datum eſſet, principium eſſe ingenitũ, reſtaretq; ex eo concludendum interitus quóque expers eſſe. Nec verò in concluſione minor eſt temeritas, hæcque ab eadẽ rerum philoſophicarum ignoratione profecta. Illa enim cum ex veritate græci contextus à nobis ſic eſſet reddita, Interitus ergo expers, ingenitus & immortalis animus, à te neſcio qua inuerſione omnino eſt deprauata: Origine igitur, inquis, & interitione caret animus & immortalis eſt. De quo etiam exultas in ſcholiis tuis numero 6. quaſi re fœliciſſimè geſta. Mutato ordine ſic verti, inquis, Nam apud Alcinoũ ſic legitur ἄφθαρτος ἄρα καὶ ἀγέννητος, interitionis igitur & originis expers animus. At dic mihi bona fide, Logodædale, cur illum ordinem immutaſti? Num quia vt ortus in quáque re interitũ antecedit, ſic prius in animo ſpectandũ exiſtimaſti an eſſet ingenitus, deinde vero an interitus expers? Næ tu nimium ſubtiliter philoſophatis. Atqui idem ordo eſt apud Platonem in Phædro. Sic ergo, inquit Plato, principium motus eſt quod ſe ipſum mouet. Hoc autẽ neque mori, neque naſci poteſt. An eadem temeritate in Platonis cõtextum manum quoq; immittes? Diſce potius quod adhuc ex tua Logodædalia diſcere minimè potuiſti, quanquã in Alcinoi & Platonis contextu philoſophis per ſe manifeſtum, hic duos ordines contrarios ſtatui. In quorũ vno ex eo quod animus rationẽ habet primi principij, colligitur eundẽ eſſe ingenitũ & ex hoc rurſum illũ quoque interitus expertẽ eſſe. Altero vero quia animus interire non poteſt, eundem minimè eſſe ortum. Atque certe vtrũque & in Platone & in Alcinoo notare poteris, modo in illis temeritate tua nihil immutaueris. Sic enim Plato in Phædro, Principiũ ſine ortu eſt. Ex principio enim neceſſe quicquid generatur oriri: ipſum autẽ ex nullo. Cum vero ſit abſq; ortu, & abſq; interitu ſit neceſſe eſt. Hic vides antecedere ingenitũ, ſequi veri interitus expers. At idẽ paulo poſt. Hoc autẽ, inquit, neq; mori, neque naſci poteſt. Iſtud ipſum in Alcinoo lõge manifeſtius. Quoniã quæſtionis propoſitæ de animi immortalitate, analyſin & ſintheſin in aſcẽſu & deſcenſu explicare ſe manifeſte profitetur. Quæ duæ ordinis differentiæ, vt in cauſa & effectu, ſic in ingenito & eo quod interitus expers, contrariam progrediendi rationem poſtulant.

Plato probabilibus ratiocinationibus vtitur cõtra ſophiſtas & iuuenes, contẽtioſis autẽ in eos qui propriè contentioſi dicuntur, vt in Enthydemum & Hippiam.] Expectabam à te ſi quid in locum hunc obſeruares, vt edoceres

quo ſophiſtæ à contentioſis differrent. Quoniam hoc non ſine dubitatione eſt, cuius explicatio ad tuam Logodædaliam potiſſimum videbatur pertinere. At ea prætерita, audiamus quid circa hæc garrias ſcholiorum tuorum numero 9. Euthydemus, inquis, adoleſcēs erat: Hippias Eleus, ſophiſta. Deum immortalem, quanti eſt ſapere! quam bene & gnauiter te in doctrina Platonica verſatum eſſe oportet, qui hæc in promptu habeas, quæ cęteris ſunt abdita! Sed animaduerte bone vir, Hippiam à te Sophiſtam nominari eo ipſo loco, in quo author quem habes in manibus cōtentioſum illum fuiſſe vult, eundémque à Sophiſta diſtinguit, imò ipſi ſophiſtæ quaſi ex altera parte opponit. Deinde Euthydemum à te adoleſcentem dici, quem Socrates apud Platonem initio Euthydemi, refert iam ſenem facultati huic cōtentioſæ ſe dedidiſſe. Non ſentis etiam in leuibus quā turpiter cæcutias? Eorūdem ſcholiorum tuorum numero 11. videris metuere, ne in contextu Alcinoi tuo more cæcutientes, non videamus quæ ſunt in eo clariſſima. Nam cum à te ipſo eius ſententia in hunc modum eſſet expreſſa, Syllogiſmos hypotheticos cum multis in libris reperiemus interrogando ab eo concluſos, tum maximè in Parmenide tales argumentationes reperire poſſimus. Si vnum non habet partes, neque principium, neque medium, neque finem habet, & cætera. In ſcholiis obſeruas id ipſum quod in contextu erat clariſſimum: nec quicquam amplius de tuo adiicis. Hæc ſunt, inquis, ex Parmenide, Si vnum nullam partem habet, neque principium, neque finem, neque mediū habet & cætera. Hoccine eſt philoſophari, an Logodædalorum more verba inaniá fundere?

In Cap. 6.

Primarum cauſarum & earum quæ ſunt ſupremæ ac principes.) Tu principiales cauſas, quam principales aut principes hoc loco dicere maluiſti: eiúſque rei cauſam ſic explicaſti numero primo ſcholiorum tuorum. ἀρχικά, inquis, principalia ſumus interpretati, ducem Lucretium ſecuti. Aliud autem eſt principale quam principiale: vt aliud ſcilicet eſt ἡγεμονικὸν ſeu κύριον quam ἀρχικόν. Principiale à principio ducitur, eſtque id quod ad principia pertinet: principale à principe, eſtque id quod principem locum obtinet, ſeu obtinere debet. Digna profectò Logodædalo obſeruatio, & propter quam à philoſophis omnibus vadimonium meritò deſeratur. Vtinam vero ex Ariſt. Metaph.4. potius didiciſſes ἀρχὴν ſiue principium dici etiam, de fine & capite, de eóque, quod in quod in quáque re potiſſimum eſt atque adeò de ipſo principatu. Tum certè dici etiam de eo quod principem

locum

locum obtinet minus eſſes miratus: præſertim cum & ipſa principia in vnaquáque ſcientia eiuſmodi eſſe, omnes philoſophi inter ſe conſentiant. Quid quod tu ipſe capite 12. lib. huius ἀρχικώτερον vertis magis principale, non principiale? Da operam vt in eo tibi conſentias, in quo ſuperbe alios reprehendis.

Septies in tuis ſcholiis repetiuiſti, ea quæ hoc capite dicũtur de mathematicis, ex libro 7. de Rep. eſſe deſumpta. An non erat ſatis ſemel hoc monuiſſe? Sequitur vero locus alter de numero & ordine artium mathematicarum. In quo non diſſeram pluribus de ſententia Alcinoi, quoniam id ad noſtrum Commentarium pertinet: ſed ſatis erit declaraſſe impudentem audaciam tuam in eo contextu deprauando, quem nullo modo intelligis. Ad quam rem lectoris attentionem poſtulo, & mihi paulo prolixiorem ſermonem indulgeri. Ex loco Platonis 7. de Repu. notas hic intelligi poſſe, quædam apud Alcinoum deeſſe. At multo plura ſane menti tuæ deſunt ad huius loci intelligẽtiam. Ea vero ſunt, inquis, quæ ad diſputationem de cubis & corporibus ſolidis ac profundis pertinent. Atqui de illis nihilo plura ſunt eo loco apud Platonem, quam hic apud Alcinoum. An eo temeritas tua progredietur, vt etiam Platoni quædam adiicienda exiſtimes? Sed reliqua audiamus. Vel dicendum, inquis, ordine peruerſo & perturbato locum hunc eſſe deprauatum, & ſic reſtituendum. Imò potius ſtatuendum eſt, Logodædale, tibi iudicium peruerſum eſſe atque perturbatum, ad cuius reſtitutionem in integrum, multa profectò eſſent neceſſaria. Alcinous hoc loco in mathematicis primam facit Arithmeticam, ſecundam Geometriam, quæ circa differẽtias linearum & figurarum in Planis verſetur: in quibus dimenſiones duæ longitudo & latitudo ſpectentur. Deinde adiicit tertiam mathematicæ contemplationis partem, quæ in corporibus tertiam dimenſionem, nempe craſſitudinem, exquirat: ſiue hæc geometriæ particula quædam ſit, ſiue noua quædam diſciplina, quæ à nonnullis Stereometria nominatur, de quo in Commentario à nobis eſt diſputatum. Poſt quam quarta dicitur aſtronomia, poſtrema vero ipſa muſica. Vt ſcilicet ea quæ abſolutè ſolidum, dimenſione tertia ſupra planum accreſcens, contemplatur, tertia eſſe dicatur: quarta vero quæ idem ſolidum ſpectat in motu, quod Aſtronomiæ eſt proprium. Quæ etiam Platonis aperta eſt ſententia libro 7. de Rep. Tua verò ſomnia cum illa clariſſima luce conferamus. Locus hic, inquis, inuerſo ordine ſic reſtituendus. Atqui Geometria etiam ad ea quæ ad actionem effectionémque pertinent, vtiliſſima eſt, ſi quis eius principia & rationes ad illa accommodare velit. Vtilis porro veluti quarta quædam diſciplina etiam Aſtronomia eſt. Nam ſecundã accretionem ſubſequi deinceps

debet eius contemplatio & conſideratio, vt quæ tertium incrementum continet. Ex qua contemplabimur in cælo aſtrorum, & cæli motum,& cæt. Egregiam vero laudem & ſpolia ampla, Logodædale. Quæ tibi pro eo debetur, quod tua authoritate facis, vt Alcinous qui Platoni addictus eſt, inuito Platone ſecundæ artium mathematicarũ parti quæ circa lineas & plana verſatur, quartam Aſtronomiam ſubiiciat: deinde ab hac reſiliat ad tertiam, quæ duabus dimenſionibus in lineis & planis, tertiam corporum propriã ſoliditatem adiicit. Quodque hanc ipſam tertiam, quæ in ſolidis abſolutè ſine motu tres dimẽſiones conſiderat, eam eſſe vis quæ in cælo aſtrorum & cæli motum contemplatur. Quæ omnia Platoni, Alcinoo & ipſi veritati omnino aduerſantur. Eadem vero nota ſcholiorum tuorum, locus alius ſequitur, pro quo tibi iam triumphus decernendus eſt in mathematicis. Vt autem locus hic intelligi poſſit, inquis, admonendi ſunt iuniores Arithmeticam tractare numeros, Geometriam lineas & corpora plana: Aſtronomiam corpora ſolida & profunditate ſeu altitudine prędita, vt mouentur. Ita Geometria in ſecunda accretione, Aſtronomia in tertia verſatur. Hui! In tanto faſtu tãtum ne eſſe potuit inſcitiæ? Ergo tu, Logodædale, geometrica corpora diſtinguis ab aſtronomicis, quod illa plana tantum ſint ſine vlla profunditate, quã craſſitudinem dicimus: hæc, ſolida & profunda: quódque illa accretionem tantum habeant ſecundum duas dimenſiones, hæc vero etiam tertiam, craſſitudinem ſcilicet longitudini & latitudini adiunctam. At, ſtultus ego, ſemper antea credideram corpora omnino omnia, tribus dimenſionibus eſſe abſoluta: idque certe ex Ariſt. videbar didiciſſe cap. 1. lib. 1. de cælo. An hoc ſpecimẽ eſſe voluiſti ſingularis tuæ induſtriæ in mathematicis, in quibus ante annos quinque de noſtra facultate tam ſuperbè iudicabas?

Ex quibus ſecundum familiarem viam vniuerſorum opificem inquiremus) οἰκείαν ὁδὸν Alcinous dicit, viam eam quæ à poſterioribus natura, vt à mathematicis & phyſicis, deducit ad Deum natura primum. Hanc autem nobis familiarem vocat, quia eſt ad noſtrum captum, & imbecillitatem accommodata. Tu directam es interpretatus: neſciens contra, hanc philoſophis indirectam eſſe, atque inuerſam. Quod pueris in Peripateticorum ſchola tritum eſt. Diſce vero ex Ariſtote. libro 1. Ethic. permultum intereſſe inter eas docendi rationes quæ à principiis proficiſcuntur, & eas quæ ad principia ferunt. Priores in natura directas eſſe, ſed nobis minimè familiares: poſteriores contra, in natura inuerſas, ſed nobis maximè familiares.

Loco proximo coniecturam tuam in comparatione duarum parti-

cularum ὕπαρ & ὄναρ, in cóque quod pro ὕπερ, putas legendum ὕπαρ approbo: ſed in hoc iterum oſtentando quod iam tua epiſtola, tam magnificè verbis ornaueras, tuum faſtum ferre nullo modo poſſum. Locus hic, ais, vna litera apud Alcinoum deprauatus, peſſimè ab aliis intellectus & interpretatus erat. Illi enim ſic verterunt, ſed circa id ſomniantibus ſunt ſimiles, nec in eo amplius quicquam conſequi poſſunt. Quorum verborum inepta ſententia eſt: in quibus tamen explicandis quoſdam audio & diſertos haberi & vocales eſſe, vt & in aliis quamplurimis. Sed depoſita inuidia quæ ex noſtratum prælectionum publica approbatione, concepta, te in tuis langueſcentem omniáque in docendo de ſcripto frigidiſſimè recitantem, iampridem cœpit conficere, dic mihi, Logodædale, quid in ſententia interpretationis noſtræ tibi vſqueadeo eſt ineptum? aut vnde colligis locum hunc à nobis tam male eſſe intellectum? Equidem permulti fideles teſtes ſunt in huius authoris explicatione tibi tuíſque ſua celebritate inuidioſa, nos ſępius auditorem admonuiſſe, & pluribus locis ex Platone commemoratis probauiſſe, apud hunc rerum veritatem ſolis ideis contineri: ea vero quæ ſemper dico ſenſilia, vt tibi ſtomachum moueam, ab eodem comparari cum falſis rerum imaginibus, quæ ſomniantibus apparent. Ideóque dici ſolere in vita hac ſtudium noſtrum in contemplāda veritate, quaſi perpetuum eſſe quoddam ſomnium. Quòd ad ideas vix vnquam poſſimus peruenire: conſeneſcamus vero in harum materiatis imaginibus: quæ hoc ipſo fallaces ſunt, quod ſemper fluunt, nec naturam habent vlla ex parte conſtantem. Quod neſcio an ipſe hoc loco videris: miniméque vidiſſe ex eo ſuſpicor, quod cum id eſſet obſeruatione digniſſimum, eius nullam omnino mentionem feceris: pro illóque hoc tantum pueriliter in tuis ſcholiis obſeruaueris. Dicimus, ais, quædam videre ὄναρ cùm ſomniamus: quædam ὕπαρ, id eſt, verè, euidenter & planè, cum vigilamus. En hominem in Platonica doctrina ſupra quam Logodædaliam decet, eruditum! Quod vero etiam addis noſtræ interpretationis ſententiam omnino eſſe ineptam, in hac non vides, ſi candidè eam accipere velis, ſignificatum id ipſum quod in tua es ſequutus. Nam circa id quod eſt, nos ſomniantibus eſſe ſimiles, nec in eo amplius quicquā conſequi, quid aliud eſt quam ſomniarē tantum circa imagines eius quod eſt: nec aſſequi veram huius eſſentiam?

Vt per Geometricas hypotheſes) Græcū nomē retinui, quod hoc in principiorū diuiſione philoſophis triū magis ex Platone, & Ariſt. eſſe videretur. Tu ſuppoſitiones dicere maluiſti. Eſt enim, ais cap. 5. numero 3. iterúmq; idem hoc loco repetis, ſuppoſitionis nomen latinū, à ver-

bo ſuppono, quod eſt Lucretianum. Digna profecto Logodædalo obſeruatio. Mallem vero docuiſſes, cur Geometrica principia cum Dialecticis, id eſt methaphyſicis, comparata, hypotheſes tantum ſiue ſuppoſitiones appellentur. Ex quo eſt conſequens Geometras ſcire tantum ex hypotheſi, non omnino & abſolutè. Sed hoc ſupra tuam Logodædaliam. Ex cuius ignoratione in vſu vocabuli huius inſignis alter error tuus profectus eſt, qui poſtea cap. 26. detegetur.

Cogitationis diſcurſum eorum quæ mathematicis ſunt ſubiecta) διάνοιαν, quā modo cogitationem, modo cogitationis diſcurſum ſoleo interpretari, tu vertis hoc loco, ſicut & initio cap. huius, mentis agitationem. At ea Platoni propriè mentis nō eſt: cuius Plato ipſe in Timæo Deos quidem omnes participes eſſe ait, homines autem paucos: ſed vno gradu mente inferior, ſuperior vero ſenſu. Quare eadem propria eſſe dicitur mathematicorum: quæ media ſunt inter phyſica, quorum ſenſus, & diuina quæ ſola mente percipiuntur. Sicut à nobis pluribus explicatum in diſputatione contra Theſſali mathematicum procemium: quo loco in horum ordine, ex noſtro typographo error quidam enatus eſt, qui aliâs indicabitur. Sed hac in parte tibi cogitationem, mentis agitationem appellanti, venia danda eſt. Quoniam ne Theſſalo quidem tuo illud ſatis perſpectum: & in veſtra Logodædalia non tam ſubtiliter quā à Platonicis iſta diſtingui ſolent.

εἰκασίαν latine reddo imaginationem: tu coniecturam, Marſilius Ficinus duo hæc coniunxit. Alij, inquis, εἰκασίαν imaginationem dixerunt, ſed minus rectè. Cur vero minus recte? Viſne vt tibi tuos canos oſtentanti, ſine ratione credamus? Atque etiam vbi Alcinous ſcribit prçter ſuperiora hanc poni à Plat. & eam quam πίστιν nominat, tu de tuo adiicis, hæc duo poni ab illo in aliquo numero. In quo neſcio ſanè quid de numero ſomnies. Ego quidem illam imaginationem ſum interpretatus, exiſtimans phantaſiam ſignificari, quam viſum vel viſionem in veſtra Logodædalia nominare ſoletis. Quæ propriè formarum eſt & imaginum, quæ cogitationis diſcurſui ab hac ſuppeditantur, de qua ſe hoc loco agere Alcinous aperte teſtatur. Nec video quid in verbi ſignificatione nobis aduerſetur. Etenim hanc ſubſequentem eſſe vult ad aſſenſionem primam, quæ ſenſu efficitur, quæque eſt fidei. Quod de imaginatione verum eſt, quæ ſenſum conſequens, ad cogitationis diſcurſum viam parat: de cōiectura vero non item. Vt ſcilicet in noſtra cognitione prima ſit per ſenſum aſſenſio, quæ fidei, ſecunda imaginatio, tertia cogitatio, quarta & poſtrema mentis ſimplex intelligentia, quæ ſine diſcurſu. Quæ omnia ex ſeptimo de Repu. ſunt repetenda: ſed quemuis lectorem non admittunt.

Locus qui de Dialectica ſequitur, ex eodem lib. 7. de Repub. haud dubiè de prima ſapientia, vel Metaphyſica intelligendus: quæ omniũ ſcienriarum ſuprema eſt & domina. Idque ex eo facile eſt colligere, quod Alcinous ſcribit, hanc Mathematicis eſſe ſuperiorem, & circa diuina conſtantiáque verſari. Quaquidem ſignificatione nomen hoc Platonicis eſſe familiare docet Plotinus cap. 6. libr. de aſcenſu ad mũdum intelligibilem, itémque Proclus cap. 1. & 14. Commentarij 1. in Euclidem. Tu verò quaſi in ſchola Peripatetica, aut Stoica verſareris, de arte diſſerendi, quæ omnium miniſtra eſt, potius quàm domina, eundem es interpretatus. Atque ideò θριγκὸν exiſtimaſti ſepem ſignificare: imitatus, vt opinor, Ciceronis locũ lib. 1. de Leg. Cùm potius loricam ſignificet, vel vt placet doctiſſimo viro Petro Victorio, apicem culménque. Sed mallo vt circa locum hunc errorem tuum ex ipſo Victorio recognoſcas cap. 12. lib. 2. variarum lectionum.

In Cap. 7.

ἐκμαγεῖον, quod de materia dicitur, conuerti fictioni ſubiectum: vt hoc ex altera parte reſpondeat ideæ, quæ eſt exemplar, cuius imitatione ſubiecta materia à Deo opifice efformatur. Tu formarum receptaculum dicere maluiſti. Eodémque loco, cùm illam quoque τιθήνην Alcinous nominet, quòd rerum formas ſuo gremio exceptas, quodammodo foueat, ego nutricem ſum interpretatus, tu verò hanc particulam neſcio quo iure, in tua verſione prætermiſiſti.

νόθον λογισμὸν (quod de materia dicitur) interpretatus ſum rationem adulterinam: tu ſpuriam dicere maluiſti. Quod etiam tibi facilè concedam, modò in eo quod ad hunc locum obſeruaſti, te verè Logodædalum recognoſcas. Spuriam, inquis, rationem appellauimus, quam Alcinous dicit νόθον λόγον, quamuis nos non fallat non eſſe idem nothum & ſpurium. Spurij enim ſunt, quorum pater ignoratur: nothi, qui non ſunt ex iuſtis nuptiis procreati, quamuis pater eorum notus ſit. Expectabam profectò vt eodem Logodædaliæ tuæ ardore illud excuteres, an ea ratio per quam materia cognoſcitur, ignoto patre nata ſit, an hoc quidem noto, ſed ex illegitimis nuptiis. Mallem verò docuiſſes, cur ea ſiue notha, ſiue ſpuria, ſiue adulterina eſſe dicatur. Sed hoc ſupra Logodædaliam, tu tantùm noſti ſimulare Cupreſſum.

In Cap. 8.

Idea ad Deum relata, hìc ab Alcinoo dicitur eius νόησις, quam latinè reddo notionem, Marſilius Ficinus intellectionem, tu modò in-

telligentiam, modò notionem, quæ tibi paſſim in huius authoris interpretatione ſignificant actum intelligendi, & functionem. Cic. lib. 3. de Finibus, ἔννοιαν intelligentiam, vel notionem potius latinè interterpretatur: in Topicis notionem, in Lucullo notitiam: ſed hoc eidem aliquando nomen eſt obiecti, aliquando actus intelligendi. Hoc verò loco dubito num magis obiectum muneris, quàm huius functionem ſignificet, ſicut ex ſequentibus colligi poteſt. Atqui nec tibi quidem nouum eſt, ſed frequens in hoc authore, atque adeò hoc ipſo capite, νόησιν, notionem interprerari: ſicut & ego ipſe aliàs hanc intellectionem potius quàm intelligentiam, pro actu intelligendi latinè reddidi. In hac varietate lector pro commoditate ſententiæ delectũ adhibebit. Quanquam in re fortaſſe parum intereſt. Quoniam in Deo actus intelligendi re idem eſt cum obiecto, & vtrumque horum idẽ cum Deo. Atque capite proximo Dei ſe intelligentis energia, ſiue actus, idea eſſe dicitur: in quo manifeſtum eſt hanc pro obiecto non vſurpari.

Ἐπίνοια, ſignificat iudicium, conſilium, inuentum, vel inuentionem. In qua varietate, delectus etiam hoc loco fuit adhibendus, pro ratione ſententiæ, quam ita expreſſi. Omnino quicquid fit animi iudicio, & cætera: tu verò, vniuerſè quicquid fit ex inuentione artificis. In quo primùm malè de tuo addidiſti, artificis. Quoniam non ſolùm de artifice hic agitur, ſed de vniuerſæ naturæ opifice, & moderatore Deo. Deinde non animaduertiſti hîc Alcinoum loqui de omnibus quæ cõſultò fiunt, ſiue hæc noſtra inuenta ſint, ſiue alienorum inuentorum imitationes. Quibus ex aduerſo ea opponuntur, quæ fiunt temerè & caſu. In his enim nulla eſſe poteſt vllius exemplaris imitatio: quæ caſui & fortunæ repugnat.

In proxima tua periodo non ſatis aſſequor quale illud ſit, Si quid ab aliquo imitatione expreſſum, fiat. Neſcio enim quàm aptè iſta cohæreant, aliquid iam imitatione expreſſum, adhuc fieri: aut quod adhuc fit, iam ipſa imitatione eſſe expreſſum. An neſcis tritum illud Phyſicis, id quod gignitur, nondum eſſe? Neque verò illud magis in veſtra Logodædalia probarem, expreſſum fieri imitatione, pro eo quod eſt, per imitationem exprimi. Deinde eodem loco puerilem exiſtimo iſtam tuam copiam (exemplar ante ſubeſſe, & ſubiectum eſſe) in qua ſubeſſe, & ſubiectum eſſe, videtur ad materiam pertinere: at illud προϋποκεῖσθαι, quo Alcinous vtitur, præſuppoſitum ſignificat, quaſi pro principio antepoſitum: nec de materia intelligendum eſt, ſed ad ideã referendum. Hoc verò maioris eſt inſcitiæ, quod redditionem ſimilitudinis eſſe putaſti, vbi occupatio eſt dubitationis de exemplari quomodo ſe habeat ad artificem: externum ne ſemper ſit, an plerunque

huius mente conceptum. Vt hoc ſcilicet de Deo intelligatur,cui idea interna eſt,vel potius ipſa eſt Dei eſſentia.In qua quæſtione alius eſt error tuus Commentario in libr.5.Lucretij.Vbi cùm ex huius authoris atheiſmo,nata eſſet hæc dubitatio, vnde primùm Diis immortalibus inſitæ ſint rerum creandarum ideæ? vnde hi nacti ſint illarum notitias, per quas ſcirent animóque cernerẽt quid facere inſtituerẽt? Platonici,inquis, reſponderent, ideas eſſe æternas,& in mente diuina ab infinito tempore vna cum Deo inſitas.Deum immortalem quã hoc eruditè,quàm longo interuallo ſupra tuam Logodædaliam? quã firmum propugnaculum ad diuinam prouidentiam contra Lucretiũ defendendam? Nec verò in hac tantũ,ſed in aliis permultis quæſtionibus,in quibus ille cum ſuo Epicuro,veterum Philoſophiã,noſtrãq; religionem oppugnat, plerique viri docti & pij, in te non dico meliorem animum, ſed certè maiorem diligentiam non immeritò requirunt.Atque dictitãt huic,ſi tua manu è tenebris in lucem erat excitandus,in illis peruerſis& capitalibus opinionibus,quibus abũdat, grauioribus argumentis fuiſſe reſiſtendum. Ne ſine aduerſario irrepat in adoleſcentum animos,quos ad huius lectionem videris omni ex parte velle allicere.Quo ſtudio,memini ante annos quinque ad iſtud aggrediendum ab ornatiſſimo viro,nec minus literato,quàm literatorum omnium, quos in ſuo ſinu fouet,amante, Henrico Memmio me eſſe inuitatum. In quo conabor aliquando ei ſatisfacere,vbi plus otij nactus ero. Vt hac occaſione tuos in Lucretium (quem dicunt eſſe tuũ cor)Commentarios poſſim excutere, & eam gratiã abs te inire,quam tuis in Alcinoo noſtro ornãdo laboribus puto deberi.

In Cap. 9.

Cùm Deum,quem Alcinous ἄῤῥητον vocat, ineffabilem latinè dixiſſem, tu contradicendi ſtudio, immemorabilẽ, ego inter docendũ meos ſæpius admonui(quoniã vocabuli huius in Alcinoo frequens vſus eſt) aures pias hoc tuo genere interpretandi facilè poſſe offendi. Quod vt Poëta quando illaudatũ Buſiridẽ dixit,omni laude omnino indignũ ſignificauit, ſic qui Deum immemorabilẽ diceret, nihil eius memorandum, aut noſtra memoria comprehendendũ relinqueret: quod certè non multum ab atheiſmo diſtare videretur. Sic enim animaduertebã etiam libris his quos noſtri auditores frequẽtiſſimos habent in manibus,notari dictos à Plauto ſpurcidicos verſus immemorabiles eos qui omnino ſupprimi deberent, & quorũ nulla deberet eſſe memoria. Itaque quoniã Philoſophis & Theologis, non valde etiam repugnantibus magiſtris tuæ latinitatis, frequẽs videbã Deum eſſe ineffabilẽ,immemorabilẽ autẽ eũ ante te dixiſſe fortaſſe omnino

neminem, illud noſtrum retinendum exiſtimaui, à tuo abſtinendum, quod offenſionis maximæ ſpeciem præ ſe ferret, & in te à ſolo contradicendi ſtudio profectum videbatur. In quo non dubito, quin omnes viri boni mihi facilè aſſentiantur. Et certè tu ipſe in eo commotus es. Nam neſcio qua oratione quam ex illo tempore de tuo maledicentiæ cornu contra nos edidiſti (de qua tibi aliàs reſpondebo, quoniam permulta continet, quibus iampridem ſatisfeciſſem, niſi in Alcinoo fuiſſem occupatus) hoc ipſum lenire conaris. Memorare, inquis, apud bonos & probos latini ſermonis authores, idē valet quod commememorare, dicere, referre. Ideóque immemorabile eſt quod memorari, ſeu dici non poteſt, vel non debet. Sciebam equidem illud & in eam ſignificationem tenebam hoc Virgilianum,

Muſa mihi cauſas memora, &c.

Sed hoc quoque didiceram, idem verbum ſignificare aliquando in memoriam reuocare, vel memoria agitare. Ideóque Latinis memorabile duo complecti, nempe quod memoria dignum eſt, & quod prædicatione. Quorum vtrumque ſi euertitur, eò quod immemorabile dicitur (ſicut euerti debere, ipſius nominis formatio indicat) non ſatis profectò tutum erit Deū immemorabilē dicere: ne cum tuoquidē Lucretio, cuius authoritate inſoleſcis, quod duobus locis, opinor, immemorabile ſpatium dixerit. Hoc verò tu primus omnium, vel certè ſine vllius pij viri exemplo ad Deum traduxiſti.

Secunda periodo, cùm propoſitio connexa ſit (quam hypotheticā antea nominauimus) in qua ex affirmatione antecedentis, infertur conſequens, tu in antecedente, particulam, πρώτων, ab Alcinoo poſitam, in qua vis erat concluſionis, prætermiſiſti: nec animaduertiſti illationis neceſſitatem illa prætērita nullam eſſe. Nos eum locum ſic expreſſimus. Si ſunt intelligibilia: hæc autem nec ſenſilia, nec ſenſilibus participantia, ſed primis quibuſdam intelligibilibus: ſunt prima intelligibilia, quemadmodum & prima ſenſilia. In quo connexionis ratio inter partem antecedentem & conſequentem, in eo conſiſtit, quod intelligibilia, quæ Platonici vocant ſecunda, non poſſunt eſſe per participationem primorum, niſi poſitis intelligibilibus primis, quæ illis ſuperiora ſint & ſimpliciora. Iam verò tua cum noſtris conferamus. Si ſunt hæ res, inquis, quæ mente comprehendi poſſunt, hæ autem nec ſub ſenſum cadunt, nec eo ſunt, quòd res ſub ſenſum cadentes participent, ſed quod quarumdam rerum ſub intelligentiam cadentium, ſeu mente comprehenſibilium communionem habeant: ſunt aliqua prima mente comprehenſibilia ſimplicia, vt & nonnulla prima ſub ſenſum cadentia. In quibus præterquàm quod magna eſt verborum tuorum luxuries, in interpretando authore ſua breuitate

tate admirabili, illud non animaduertis res quæ mente comprehendi poſſunt, non eſſe per participationem rerum quarumlibet ſub intelligentiam cadentium, ſed primarum tantùm: neque verò ſine hoc inde effici, Deum eſſe: qui vt rationem habet primi intelligentis, ſic & primi omnino intelligibilis. Equidem non dubito quin hominibus in Platonica doctrina exercitatis, vim huius argumenti attentè conſiderantibus, manifeſtum futurum ſit te nihil hîc ſapere, ſdque certè quoniam loci huius ſententia ſuperat tuam Logodædaliam.

In altera periodo quæ proximè ſequitur, illud Alcinoi, ἄνθρωποι μὲν δὴ, ego ſic interpretor, Homines quidem: tu verò, Homines igitur. Atqui hîc nulla omnino eſt ex ſuperioribus illatio. Sed cætera in eadem videamus. Homines igitur, inquis, vt pote qui ſenſus affectu implentur, ita vt cùm id quod ſub intelligentiam cadit, intelligere conſilium capiant, id quod ſenſum mouet, eorum animis imagine quadã informatum occurrat, vſqueadeò vt magnitudinem & figuram, & colorem ſæpenumerò vnà cum illo intelligant & cogitent, non ſincerè ea quæ ſub intelligentiam cadunt, intelligunt. De quibus illud primum parum aptè in lingua Latina dici videtur (capiant conſiliũ intelligere) præſertim ab eo cuius excellentia in loquendi magiſteriõ eſt poſita. In reliquis Alcinoi ſententia nulla ex parte à te eſt expreſſa. Non enim dicere vult cum mente aliquid comprehendere conamur, ſenſile noua imagine informatum occurrere: ſed ipſum intelligibile apprehendi ſub imagine rei ſenſilis. Idque quoniam intelligendi munus in nobis phantaſia adiuuatur. Hæc autem nihil apprehendit, niſi hauſto initio ex imaginibus rerum ſenſilium: quod Ariſtoteles paſſim docuit, & in hoc Alcinoi contextu ſequentia manifeſtè declarãt. Quem locum obſcurum ſanè & difficilem, vt ſine errore interpretemur, ſtatuendum eſt ex eodem Ariſtotele lib. 3. de Animo, quomodo ſe habet intelligens ad materiam, & ad ſenſiles qualitates, quæ hanc comitantur: ſic ab eodem ipſa intelligibilia comprehendi, vt ſcilicet hæc vel à ſenſilibus omnino ſeparata ſunt, vel vt ex eorum imaginibus excitata, eiſdémque quaſi informata. Itaque homo quia eſt intelligens non omnino materiæ expers: id eſt (vt loquitur Ariſtoteles) quia in intelligẽdo, cum corpore nonnihil communicat: non poteſt, vt homo, intelligere, niſi coniuncta cum qualitatibus materiatis. Dij autem quia omnino à materia ſecreti ſunt, intelligi hoc modo non poſſunt: neque certè ipſi hoc modo intelligunt: ſed vt antea dictum eſt, ſine vllo diſcurſu, qui proprius eſt cogitationis. In quo valde miror, cùm capite quarto διάνοιαν, cogitationem conuerteris, hancque eodem loco definiueris, ipſius animi ſecum habitam ſermocinationem ſeu diſputationem, à qua etiam intelligendi munus, ibidem me-

ritò diſtinxiſti,quo modo nunc tui immemor,contra ea quæ in Platonica & Peripatetica doctrina rata ſunt, & maxima, dicere audeas Deos ſincerè,ſine vllius rei permixtione cogitare: ac paulò poſt,omnia ſimul ac ſemper intelligere ac cogitare. Quæ duo tibi quidem in tua Logodædalia confundere licuit: in Platonica verò doctrina non licuit.

τὸ ὀρεκτικὸν, vertis in poteſtatem appetendi, locum Alcinoi intelligens de ipſa animi parte,ſiue facultate. Quod ego in veſtra Logodædalia vim vocabuli conſiderans, non audeo improbare. Et tamen in ſententia hæreo. Quoniam Alcinous ait τὸ ὀρεκτικὸν ita mouere, τὴν ὄρεξιν id eſt appetitionem,vel appetitum,vt illud ipſum immotum maneat. At falſum eſt,& à Philoſophia prorſus alienum, facultatem, quando hæc appetitionem mouet, immotam manere. Imò illam prius moueri eſt neceſſe. De obiecto autem appetitus idem eſt veriſſimum ſicut Ariſtoteles docet capite decimo libri tertij de Animo. Quoniam tria ſunt, inquit, quorum vnum eſt quod mouet, alterum verò id quo illud in mouendo vtitur, tertium id quod mouetur: quoniámque id quod mouet, duplex eſt, quorum vnum immobile, alterum quod mouet, & mouetur: bonum quidem quod agendum eſt,immobile permanet: pars autem animi in qua ſunt appetitus, partim mouet, partim mouetur. Qua ratione nunc malui τὸ ὀρεκτικὸν, appetendi principium conuertere: vt lectori diiudicandum relinquerem, hocne de obiecto, an de animi parte, ſiue facultate ſit intelligendum. In quo ingenuè fateor, quid ſequendum ſit mihi non ſatis liquere.

Altera periodus ſequitur, in qua profectò valde miror tibi tam frequentem ſolœciſmum potuiſſe excidere. Quoniam prima mens, inquis, pulcherrima eſt, oportet & pulcherrimum mente comprehenſibile ei ſubiectum eſſe. Nihil autem eo pulchrius eſt. Seipſum igitur, & ſuas ipſius notiones eum ſemper intelligere credibile eſt. Vel pueri ſine flagitio negare non auderent dicendum fuiſſe,nihil autem ea(prima mente ſcilicet)pulchrius. Seipſam igitur & ſuas ipſius notiones eam ſemper intelligere credibile eſt. Ego verò etiam amplius dubito, num dicendum fuerit,ſui ipſius notiones: quo in mea interpretatione ſum vſus. Sed iſtam litem malo remittere ad tuos Logodædalos.

Θειότης, à te Latinè dicitur diuinitas, non autem cauſa efficiens diuinitatis: & rectè, opinor. At οὐσιότης, quæ eadem forma, pro ea libertate quam Philoſophia concedit, à nobis dicitur eſſentialitas:

à te redditur, cauſa efficiens eſſentiæ. Cur? Nempe quia eſſentialitatis vocabulum in tua Logodædalia non receptum. Abi verò in malam rem, cum iſta tua in philoſophando verborum religione. In qua non animaduertis cùm Deus οὐσιότης dicitur, eum in ſe ſpectari, ſupra omnes eſſentias, & potius vt ab his abſtractum, quàm vt ad eaſdem relatum. At quando eſſentiæ cauſa dicitur, iam eum ad certos propriόſque effectus quodammodo determinari. Quæ duo valde eſſe differentia, neſcio an poſſis in tua Logodædalia cogitatione complecti: ſed Platonicis notum eſt & vulgare. Verùm hoc ſaltem conſidera, etiam ſi tibi concedamus vocabulum hoc, quod abſtractum eſt, & omnes eſſentias excedens, hoc loco ſignificare potuiſſe cauſam eſſentiæ: non fuiſſe tamen addendum, efficientem. Quoniam hîc etiam de exemplari agitur, quam in Deo quoque conſiderat. Eodem errore cùm paulò poſt Alcinous Deum abſolutè nominat, cauſam omnis boni, addidiſti, efficientem: nihil de exemplari cogitans. Quanquam propter hanc potius, quàm propter illam, Deus à Platonicis dicitur ipſum bonum.

Vbi uerò agitur de varietate nominum, quibus Deus ſolet exprimi, cùm antea legeretur, λέγω δὲ οὐχ ὡς χωρίζων ταῦτα, tu pro tua licentia legendum arbitraris, οὐχ ὡς ὁρίζων ταῦτα. Itaque cùm nos vulgatum exemplar ſequuti, ſententiam Alcinoi ſic reddidiſſemus, Dico autem hæc, non vt ſeparans, ſed vt per omnia vnum intelligens: ſic tu exprimere maluiſti, Dico autem hæc, non vt his Deum definiens, ſed tanquam in omnibus vnus intelligatur. Atqui Logodædale, ſeruata vetere lectione, authoris ſententia longè eſt melior. Non enim hîc agitur de Dei definitione: ſed ſignificatur, etiam ſi Deus pluribus nominibus exprimatur, non induci tamen in eius naturam, diuiſionem vllam aut multitudinem: ſed in illis omnibus vnũ & ſimpliciſſimum illum debere intelligi. Qui idem locus eſt noſtrorum Thelogorum, & Dionyſij Areopagitæ, libr. de Diuinis nominibus, quem pluribus explicatum videre potes, apud D. Thomam libris contra Gentiles, ſi modò ab huius doctrina animus tibi, propter neſcio quam religionem, non abhorreat.

Quod ait Alcinous Deum eſſe σύμμετρον, interpretaris commenſu eſſe præditum, menſuræque conuenire. Ineptè ſane, nec ſeruata Platonicorum ſententia. Omne enim quod alicui menſuræ conuenire verè dicitur, agnoſcit menſuram ſuperiorem cum qua conferatur. Quod de Deo impiè diceretur. Ideò Platonicis Deus potius eſt, τὸ σύμμετρον, id eſt, ipſum commenſuratum: quia reliquorum menſura eſt, non quod ali-

cui menſuræ conueniat : ſiue quia eſt idipſum à quo omnium rerum naturalium commenſuratio:eóque ſignificatur pulchritudinem huius ſuperare omnem eam quæ rerum eſt naturaliu m . Quemadmodum etiam idem antea eſſe dicebatur τ' ἀγαθὸν,quia eſt ipſum bonum: non quod alicuius bonitatis ſit particeps.

Vbi Alcinous ſcribit,Deum κοσμεῖν τὸν οὐράνιον νοῦν, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ νοήσεις, tu conuertis, eum mentem cœleſtem, & animam mundi, ex ſeipſo, ſuíſque notionibus moderari & temperare. Illúdque κοσμεῖν, referre mauis ad moderationem rerum earum quæ iam eſſe intelliguntur : ego verò ad exornationem in eiſdem procreandis. Quoniam de mundi creatione à Deo patre, vt rerum omnium opifice, earumdémque exemplari, agi potiſſimum exiſtimaui. Deinde illud, πρὸς ἑαυτὸν, quod relationem ſignificat rerum quæ in mundo ſunt,ad Deum vt primum exemplar,priuſque in procreando intelligendum erat, quàm in moderando, tu interpretaris, ex ſeipſo : quod verbo non reſpondet, & potius eſt efficientis cauſæ, quàm exẽplaris: ego verò,ad ſeipſum.Neque magis probare poſſum poſtremũ illudquod πρὸς τὰς ἑαυτοῦ νοήσεις,conuertis ex ſuis notionibus: pro quo dicere malui, ad ſui ipſius, quàm ad ſuas notiones. Cùm in Deo fortaſſe, ſicut & in homine, permultum interſit, dicamúſne ſuam, an ſui notionem. Etenim homo ſuas notiones dicere poteſt, quarumlibet rerum in animo impreſſas:ſui verò notionem,eam tantum quæ homini hominem in intelligendo & contemplando repræſentat.

Paulò poſt,vbi etiam in tuo Græco exemplari legitur, οὔτε διαφορὰ, id eſt,neque differentia: tu interpretatus es, neque quantum. Tum, opinor, neſcio quid ſomnians de Categoriarum ordinibus: quia in eodem contextu ſtatim ſequebatur οὔτε ποιὸν, neque quale. Nec ita multò poſt in tuam Logodædaliam peccare videris. Neque Deus, inquis, qualitatis eſt expers. Non enim vlla qualitate ad eum pertinente priuatus eſt. Ego certè,ad ſe, dicere maluiſſem.

Scholiorum tuorum in caput hoc numero ſeptimo, negare non potes,cùm dixi Solem præſtare oculis vt videant, aſpectabilibus verò vt videantur, à nobis huius Philoſophi ſententiam fideliter eſſe expreſſam. Eſt enim, vt Ariſtoteles ſcribit libro ſecundo de Animo, lumen, actus & rei aſpectabilis, & aſpectus. Sed, vt ais, non ſolùm vim Græci ſermonis exprimere voluiſti: verum etiam ea quæ per verba ſignificantur, quaſi repræſentare. Ecquo tandem modo? Tua audiamus. Sol,inquis, videndi ſenſui ſuppeditat videndi actionem,ſeu videre:illis verò quæ cernuntur,videndi perpeſſionem,

ſeu videri. Pape! Quam philoſophicè nos in rem præſentem quaſi manu deduxiſti! Ergo tua opinione, Logodædale, rerum aſpectabiliũ actu facta per lumen inſpectio, earundem eſt perpeſſio, oculorum vero actio? Num quia videre, ſi verbi formam conſideremus, eſt agere, videri autem pati. Dignum hoc ſanè tua officina. At nobis potius lumen de aſpectabilibus imaginem excitans, & per medium hanc ad ipſum oculum deferens, præſtat illis ſuum actum & actionem, oculo perpeſſionem. Neque videri magis eſt eius quod videtur perpeſſio, quam audiri eius quod auditur. Niſi forte ad illud Platonicum confugias, videre nos emittendo, audire recipiendo: quanquam neque in hoc apud philoſophos tua opinio poterit conſiſtere: ſicut ab eo facile intelligetur, qui ea attente legerit quæ noſtro Commentario de videndi modo pluribus diſputata ſunt.

Coniecturam tuam in eo quod vbi in vulgato exẽplari legitur νοῶν δὲ καὶ τῷ συνουσιαστικῷ, tu legẽdum arbitraris, καὶ θεόν, prima fronte non improbaui. Sed vbi propius inſpexi, putaui veterem lectionem non incommodè poſſe retineri. In quo meæ religioni nihil facile immutanti, tu in tua leuiſſimus, ſi placet, pro tua humanitate ignoſces. Quod vero ſcholiorum tuorum numero 8. arroganter notas, ex illa vetere vitioſa ſcriptura, natam eſſe ineptam noſtram interpretationem eiuſmodi, cum hoc autem cúmque ipſo Deo intelligit, dic mihi Logodædale, quid tibi in eo ineptum videri poteſt, nos non modo Deum, ſed ne quidem quicquam eorum quæ ſunt, intelligere ſine ipſo Deo, & ſine ſplendore ab hoc in noſtrum intellectum emanante? Equidem iſtud & Platonicis & noſtris Theologis familiare eſſe certo ſcio: cum quibus nihil poteſt, ſolo te iudice, ineptum videri. Vt ſcilicet hoc (cũ ipſo Deo intelligere) ſignificet quando mens philoſophi fruitur ipſo Deo, & quaſi cum illo vnita eſt, extremo & ſummo philoſophiæ munere. Túmque ab eiſdem Platonicis, ſicut & à Mercurio Triſmegiſto, illa dicitur frui Dei colloquio. Quanquam de eo ipſo nihil temere pronunciatum velim, ſed ſuum cuíque liberum eſſe iudicium. In quo cum longe grauius à Marſilio Ficinio eſſet peccatum (quia omnino nihil horum expreſſit) ei omnia à re indulta ſunt, in me vel leuiſſima ſeueriſſimè exagitata. Sic, credo, caſtigare ſoles quos amas ex animo.

Rideo vero plumbeum acumen tuum in explicanda comparatione partium cum toto, ſcholiorum tuorum numero 9. Non eſt ſimpliciter verum, ais, partẽ eſſe priorem eo cuius eſt pars. Nam totum qua ratione ad ſuas partes refertur, & qua ratione ſuis partibus conſtat, vel ſimul eſt cum ſuis partibus, vel ſuis partibus prius. Si quis enim dicat manum aut pedem & ſimiles humani corporis partes, eſſe corpore humano priores, quis ei concedat partes corporis à corpore ſe-

paratas, eſſe partes, niſi homonymῶs, quemadmodum manus picta manus eſt? Hui! quam ſubtiliter! Et ſi ex vnguibus leonem, quid à te in comparatione Platonis cum Ariſto. quam tua præfatione in vniuerſa philoſophia polliceris, ex his poſſumus aut debemus expectare? Quid enim iſtud eſt, Logodædale, totum qua ratione ad ſuas partes referrur, vel ſimul eſſe cum illis, vel eiſdem etiam prius? An non vt conſideratur ex partibus quaſi naſcēs, vt hoc loco ab Alcinoo, ad eas refertur? Atqui eiſdem hoc modo, natura poſterius eſt. Equidem eo tempore quo hæc ipſa contra nos meditabaris, cum tuam in Politica Ariſtotelis latinam interpretationem adornares, animaduerto te valde fuiſſe impeditum eo loco quo ille ſcribit cap. 2. lib. 1. Ciuitatem eſſe natura priorem domo. Sed quis crediidiſſet in eo faſtu quē præ te fers, tantum eſſe poſſe inſcitiæ: præſertim in eo quod philoſophiæ candidatis iam omnino tritum eſt & vulgare? In quo philoſophi ſententiam peruertis, & ea effundis quæ vix puero digna ſunt. Ariſtoteles enim non ſolum eo loco, ſed aliis pene infiniris, vult partium naturam & eſſentiam ſpectari in vſu quem à toto accipiunt, extra totum amittunt. Ideóque negat partes ab illo ſeparatas amplius manere, niſi ſecundum nomen: quod in illis tantum propter figuræ ſimilitudinem manet, etiam ſublato vſu. Quemadmodum manus picta aut lapidea, manus appellatur: non quod habeat manus vſum, in quo poſita eſt vera eius natura & eſſentia, ſed propter figuræ ſimilitudinem tantum. Tu vero quid cenſes? Si quis dicat, inquis, manum aut pedem & ſimiles humani corporis partes, eſſe corpore humano priores, quis ei concedat, partes corporis à corpore ſeparatas, eſſe partes, niſi homonymῶs, quemadmodum manus picta, manus eſt? In quo dupliciter erras. Priore quidem loco, quòd putas quæri ab Ariſto. an manus, ſit humani corporis pars cum à corpore ſeparata eſt: Num potius an manus ſit manus, poſtquam ſeparata eſt ab eo cuius manus erat. Illud enim quod tibi fingis, eſſet omnino ridiculum: in hoc autem dubitationem pariunt dignam philoſopho, vna quidem ex parte manens ipſius manus quaſi corpus, vel eiuſdem materia cum ſua figura: altera vero ex parte ſublatus vſus, in quo finis eſt & quaſi forma eſſentiæ, vt idem Ariſt. docet cap. vltimo lib 4. Meteor. Alter error tuus longe grauior, quod componens locum Alcinoi cum eo, quem ex Ariſto. Politicis paulo ante indicauimus, colligis ſi vt Alcinous vult, partes toto priores concedantur, neminem daturum partes à toto ſeparatas manere niſi homonymῶs. At contra Ariſtoteles concludit totum eſſe natura prius, partes verò poſteriores, quia hæ ab illo ſeparatæ non manent niſi homonymῶs. Et certe in philoſophia, cuius in te hic indicas craſſam & ſupinam igno-

rantiam, quæ priora ſunt, ſublatis poſterioribus, adhuc ſinonymōs manent, non tantum homonymōs. Quia rationem eſſentiæ priora à poſterioribus non accipiunt: ideóque his ſublatis, ſecundum eandem eſſentiam (quod eſt ſinonymōs) manere poſſunt. Sed hæc vt antea dixi, longiſſimo interuallo penéque infinito ſuperant tuam Logodædaliam. De quibus ſi quid voles diſcere, vide quæ à nobis obſeruata ſunt Commentario in cap. 12. Alcinoi, numero 1.

τὸ ἐπίπεδον, cur in tuís ſcholiis numero 6. & decimo mallueris interpretari figuram in planitie & ſuperficie deſcriptam, quam ipſam ſuperficiem, neſcio. Cum Plato corpora compoſuerit ex ſuperficiebus tanquam ex principiis, vt Ariſtoteles ait libro 1. de ortu, de quibus agi video hoc loco ab Alcinoo. Quanquam earum differentias per figuras expoſuerit. Quemadmodum apud eundem Platonem ſuperficierum principia ſunt ipſæ lineæ, non harum rectitudo, vel obliquitas. Quod vero ferè eodem loco ἀλλοίωσιν interpretaris mutationem qualitatum, quam vulgo alterationem vocant: alij vero variationem dicere mallunt, id non improbo. Sed hoc non placet quod ſubiicis ea quæ hoc modo mutantur, fieri alia. Hoc enim improbant Porphyrius capit. de differentia, Ariſtoteles in Categoriis, capite de ſubſtantia, & capite 2. libro 1. de ortu. Si quidem hi ea ſola volunt fieri alia, quæ ſubſtantiam mutant, non ſolas qualitates: quibus mutatis adhuc ſubſtantia etiam numero eadem poteſt manere. Quod cum accidit, tum ſubiectum mutationis aliud fieri non dicitur, ſed diſſimile. Ex quo philoſophi repetere ſolent diſcrimen inter motum propriè dictum, & ſubſtantiæ mutationem. Niſi fortè tu cum Heraclito dicere mallis alium eſſe æquum qui ingreditur aquam, & eandem egreditur: quod ad hunc tuum loquendi modum neceſſariò eſt conſequens.

Poſtquam Alcinous dixit corpus ex materia formáque conſtare, quod ſequitur de ſimilitudine cum idea, id ego interpretatus eram de tota re naturali illis duobus principiis conſtante, ſicut & Marſilius Ficinus, in eo haud dubiè Platonicorum ſententiam ſequutus. Quibus ipſa naturalia corpora, ſua materia formáque conſtantia idearum ſunt imagines, inexplicabili quodam modo per imitationem adumbratæ: Nec hominis anima ſola, ideæ hominis imago eſt, ſed homo vt in ſenſum cadit, ex ſuo corpore & anima conſtitutus. Atque certe in Græco Alcinoi cõtextu à particula ὅπερ non tam referri videtur εἶδος (quanquã hoc propinquius) quam τὸ σῶμα vel συνδύασμα. Tu vero hoc de ſola corporis naturalis forma intelligi voluiſti: quæ fortaſſe non tam eſt ideæ imago, quam radius qui ab illa defluens, &

in materia exceptus & cum hac inexplicabili modo vnitus, ipſam imaginem materiatam parit. Corpus omne, inquis, conflatum eſt ex materia & forma ei iuncta: quæ quidem ideis aſſimilatur. Sed in ambigua particulæ vnius relatione, hoc tibi condonemus: Subtilioremque tuam philoſophiam in huius ſententiæ explicatione expendamus. Alcinous ait imagines ideis ſimiles fieri earúmque participes modo quodam inexplicabili. Expectabam profecto cum eum locũ à te numero 13. ſcholiorum, notatum animaduerti, vt id explicare conareris, quod hic dicit inexplicabile. Sic enim hominem raræ & reconditæ doctrinæ facere decuit: pręſertim in eo authore, in quo breuibus ſcholiis id tantum attingit quod paucis eſt cognitum. Quid vero eſt quod hoc loco obſeruas. Forma, inquis, quam εἶδος appellant græci, ideis æquiparetur, nihilque pręterea. At hoc ex ipſo contextu cuiuis erat manifeſtum. Scilicet, iſtas ad populum phaleras. In quibus digna profecto Logodædalo obſeruatio. Mihi vero crede ſanctè iuranti, non potui cum in re ſeria & grauiſſima te tam puerilia ſectantem animaduerti, iſtis nugis legendis riſum tenere.

Omnis qualitas in ſubiecto eſt] Hic integra vna ratiocinatio eſt tribus membris abſoluta, quæ à te tota eſt pręter miſſa. Quod quia homini reprehendendi ſtudio feſtinanti, facile potuit accidere, liberaliter condono. Sed vide vt hanc meam erga te humanitatem alio loco recognoſcas.

In Cap. 10.

Huius capitis prima tua periodus parte poſteriore dura ſupra modum eſſe videtur, & ne quid dicam grauius, parum digna Logodædalo. In eáque etiam amplius, quod interiectam ſententiam ſequitur, ſi cum eo conferatur quod eandem antecedit, omnino diſſolutum eſt. Quoniam eorum, inquis, quæ natura ſub ſenſum cadunt, & cætera: quando igitur hæc ita ſunt. De quibus hoc poſterius neque eſt in cõtextu græco: neque cum ſuperiore ſatis apte connexum.

Habentia quidem tunc tantum veſtigia) Etiam ſi in tuis ſcholiis notes locum hunc à nobis peſſimè eſſe cõuerſum, priorem tamen noſtram ſententiam, perpaucis in verbis mutatis, adhuc retineo: quòd hæc ad mentem Alcinoi, & Platonicorum maximè accommodata videatur. Significat enim, quod ipſe non videris ſatis attente conſideraſſe, in materia confuſa ante mundi originem, non fuiſſe elemẽtorum actus (ſic enim Peripatetici formas nominãt) quia nulla adhuc erat eorum diſtinctio: ſed tantum ad illos rudimenta quædã: ac in iis ad eoſdem actus quandam naturæ aptitudinem, qualis eſt in omni materia ad

ſuam formam relata. Cæterum velim obſerues tres aut quatuor periodos ineptiſſimè à te in vnam eſſe coniectas: eóque authoris ſententiam valde eſſe tua interpretatione confuſam. Adde quod in eadem, illud in lingua latina à Logodædalo parum comptum eſſe videtur, ita vt eas, inquis, ad eum modum inter ſe diſtinxerit quemadmodum nunc ignis & terra, & cætera. Sed illud ineptius, quod vbi ex Platone mundi origo ex quatuor elemẽtis explicatur, τὸ γενόμενον, vertis id quod ortum eſt. Quaſi vero id quod ortum eſt, adhuc ex elementis oriatur: aut iam ortum id eo loco dici poſſit, in quo de illo procreando Dei cogitatio explicatur. Deníque cum inepte, ſicut dictum eſt, tres aut quatuor periodos in vnam conieciſſes, non minore inſcitia ad extremum id ſeparaſti, quod cum ſuperioribus neceſſariò erat connectendum. Nam cum de mundi procreatione quaſi deliberantem Deum feciſſes, hoc modo, Cum hæc, inquis, Deus cogitaſſet, primum quidem id quod ortum eſt corporeum ſiue corporatum eſſe debere, & omnino tractabile atque aſpectabile: nihil autem igni vacuum aut terra carens, neque cerni poſſe, neque tangi. Pendula adhuc erat, ſicut vides, authoris ſententia. At tu periodo illic omnino cõcluſa, nouam ſtatim exordiris, Probabili igitur ratione, inquis, eum ex terra & igni creauit. Quod cum ſuperioribus manifeſtè erat connectendum, & eadem periodo, ſicut fecimus, comprehendendũ: aut certe in ſuperioribus alia diſtinctio adhibẽda. Satis vero illud pro tua authoritate quod ſequitur, Idcirco inter ignem & terram, inquis, aër & aqua ex proportionis modo locati ſunt. Nos certè plæbei, locata, dicere malluiſſemus: ſicut tu paulo ante, hoc ipſo capite cum populo rectius dixiſſe viſus es, quemadmodum ignis & terra ad aërem & aquam affecta ſunt. Sed tibi in Logodædalia regnanti, quæ rara ſunt, magis ſolent placere.

In proxima ſententia interiecta, tuo more luxurias. Cum enim hoc ſolum ab Alcinoo dictum eſſet (ἀπέχρη γὰρ ἓν αὐτῷ μέσον) quod nos ſic latinè reddidimus, huic enim vnum medium fuiſſet ſatis: tu addendo multa de tuo, ita explicas, tum enim vnum interiectum medium ei ſatis eſſet, ad ſe ipſum & ad ea quibus eſſet interiectum, colliganda, Quod quidẽm animaduerto ex Ciceronis libro de vniuerſitate eſſe deriuatum. Sed hoc non eſt Alcinoum interpretari: verum, vt ſolet Perionius, pro Alcinoo loquentem Ciceronem inducere. Nec quod ſequitur in tua Logodædalia magis probo, duabus ei medietatibus, inquis, opus fuit, ad eius coniunctionem. Quale enim hoc, ei ad eius? aut illud, mundo ſatis eſſe vnum medium ad ſe ipſum, & ad ea colliganda quibus eſt interiectum? Equidem neſcio cum dicis ad ſeipſum, mundum ne an medium debeam intelligere. Nec

vtrumuis eligas, aptè videris hæc omnia de tuo addidiſſe. Eodem vero loco valde probo coniecturam Nicolai Gulonij collegæ noſtri, in eo quod vbi legitur σφαιροειδὴς δὲ, reponendum arbitratur στερεὸς δὲ, id eſt, pro globoſo ſolidum. Nec enim plano, quod τὸ ἐπίπεδον dicitur, globoſum propriè opponitur, ſed ſolidum. Et certè Platonis locum ſic Cicero eodem libro videtur interpretatus. Non multo poſt, vbi ab Alcinoo dicitur καὶ τὸν πρὸς γῆν, id eſt, & hæc ad terram, tu conuertis, & hæc terræ proportione reſpondeat. At non quæritur an aqua terræ proportione reſpondeat: ſed quam proportionem ad terram habeat. Quæ duo ſi eadem eſſe putaſti, tota via aberraſti.

Et quoniam neque aſpectu egebat, neque auditu, neque vllo alio ſenſu.] Nos hac in parte Alcinoi ſententiam ſic expreſſimus, vt concludat mundum in ſuo corpore nulla habere diſtincta ad ſentiendum inſtrumenta: quia non egebat ſenſibus. Tu vero ſic, quia neque oculis egebat, neque auribus, neque vero vllo alio tali ſenſu: non affinxit ei talia ad ſentiendum inſtrumenta. Perinde ac ſi inferas, quia non indigebat inſtrumentis ad ſentiendum, nulla talia ei à Deo eſſe data. Quod ineptum eſt & inſulſum. Neque vero Alcinous oculos dixit, ſed ὅρασιν, id eſt aſpectum vel videndi vim, vel ſi mauis, oculi in vidēdo actionem atque functionem. Hæcque eius ratio innititur illi axiomati quod Ariſtoteli in phyſiologia familiare, Deum & naturam nihil fruſtra facere, ſed omnia ad certum quendam finem & vſum eſſe deſtinata. Fruſtra autem ſentiendi inſtrumenta mundo data eſſent, cum in eo nullus ſit ſenſuum vſus. Quoniam extra mundum nihil eſt quod hic ſenſu debeat, aut poſſit percipere.

In Cap. II.

Initio te amicè monere volo, toto hoc capite, phyſica ex Platonicorum conſuetudine à Pythagoreis deriuata, per Geometrica explicari. Vt hac occaſione animaduertas, eius rei ignoratione à te magna temeritate deprauatum locum Ciceronis initio Academicæ primæ. In quo cum Academicus idémque Platonicus, cauſam reddere vellet cur ad philoſophiam latinis literis illuſtrandam non accederet, nempe quod in phyſicis Platonicorum more tractandis, ipſis Romanis verba deeſſent: vt pote quibus nondum erat ſatis nota Geometria, vt colligi poteſt ex præfatione Tuſculanæ I. per quā tamē Platonici ſua phyſica ſolebant explicare, Noſtra, inquit, tu phyſica noſti, quæ cōtineantur ex effectione, & ex materia ea quam fingit & format effectio. Adhibenda enim Geometria eſt: quam quibuſnam quiſquam enunciare verbis, aut quem ad intelligendum poterit adducere? Hæc

ipſa de vita, & cætera. 'Quo loco perpaucis mutatis maxima eſt ſententiæ commoditas. Tu vero eius rei ignoratione, lineam integram expungendam cenſes: neque adhuc hac expūcta reperire potes, quod Cicerone dignum videatur. Sic enim legendum arbitraris. Noſtra tu phyſica noſti, quæ continentur ex effectione & ex materia: adhibenda enim ea materia eſt. Hæc ipſa de vita & moribus, & cætera. Pro eóque loco, ſine vllius exemplaris authoritate ſic deprauato (reſtitutum dicere volui) tu in ſcholiis tibi triumphum decerni poſtulas. In quo, vt cætera tibi condonem, dicito nobis obſecro te, Logodædale, quorſum hoc eſſet à Cicerone ſubiectum, adhibenda enim materia eſt? An quod vnquam quiſquam de phyſicis dubitauerit num in principiis materia eſſet ponenda? De quo, fateor, me primum per literas Giſanius noſter admonuit: quibus tibi in tuo Cornelio nepote, vel Æmilio Probo, plagium obiicit, quod loca ferè quinquaginta, quæ ille, vt ait, in ſuo Lucretio apud Plantinum anno 1565. edito, reſtituerat, tu pro tuis impudenter venditaueris. Quæ cum voles ex eiuſdem epiſtola tibi fideliter recenſebo. Eadem vero occaſione non poſſum prætermittere locum aliu'n in eodem Cicerone libro 2. de natura Deorum, à te eadem temeritate deprauatum. In quo cum Cicero probare vellet calorem eſſe fuſum per omnia, etiam ea quæ natura frigida ſunt, Ipſe vero aër, inquit, qui natura maxime eſt frigidus, minimè eſt expers caloris: ille vero & multo quidem calore admixtus. Tu quia aliquando ex Peripateticis audiueras aërem non frigidum, ſed calidū, maximéq; humidum, legendum putaſti, qui natura maximè eſt humidus. Neque in eo animaduertiſti Ciceronis argumento ſuam vim ademi: quæ in eo eſt maxima, quod calor fuſus dicatur etiam per ea quæ natura frigida ſunt: nec Stoica à Peripateticis diſtinxiſti. Quoniam hic certum eſt Ciceronem loqui ex Stoicorum opinione: quos inter philoſophos conſtat aërem natura frigidum, non calidum poſuiſſe. De quo à nobis ſæpe inter docendum admonitus, errorem tandem agnouiſti: ſed eum in Typographum reiicere es conatus'. Sic enim ſcribis Commentarij tui in Æmilium Probum fo. 447. Lectorem, inquis, hic admonebo, apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, nō longe à principio, locum eſſe in noſtra editione corruptum, in vulgatis emendatum: quod non tam mea, quam operarum & eorum qui impreſſioni præerant, culpa contigit. Nam cum adnotaſſem ad oram illius loci, aër qui maximè frigidus, & cætera. imo humidus ex Ariſtotele: illi eiecta vera voce, frigidus, humidus ſubſtiterunt. Sed præſtat totum illum locum aſcribere. Ipſe vero aër qui natura maximè eſt frigidus, minimè eſt expers caloris. Sic habent omnes aliæ editiones, inquis, & rectè. Nam ex ſentētia Stoicorū, quam hic explicat

Cicero, aër frigidiſſimus eſt. Gaudeo ita me Deus amet, id ipſum loco hoc tandem placuiſſe, de quo noſtris prælectionibus frequenter, vt permulti mihi teſtes ſunt, te admonuimus. Valdéque approbo commentum tuum, quo probabiliter ſanè culpam hanc in Typographos horúmque operas videris reiicere. Hi enim in ſuo munere frequenter peccando, iampridem ſunt conſequuti, vt eiuſmodi excuſatio non poſſit niſi valde probabilis exiſtimari. Sed tibi caue, Logodædale. Vereor enim ne iidem grauius quam exiſtimes eo ipſo loco in te peccauerint, tibíque aliud impoſuerint, in quo noua excuſatione ſit opus. Nam quod tu in Æmilio Probo illis attribuis, hi tuis in Ciceronem ſcholiis tibi aſcribunt: faciúntque vt magnam laudem quærere videaris ex eius loci reſtitutione, quem tu hic deprauatum fateris, idque eorum culpa contigiſſe cauſaris. Sic enim à te ſcriptum fingunt notis tuis in librum 2. de natura Deorum (Ipſe vero aër qui natura eſt maximè humidus) Sic legendum eſt, vel libris omnibus inuitis, non vt habent (frigidus) Aër enim calidus eſt natura: ſed humidior quam calidior: quod minus apparet minúſque ſentitur, propter calorem. At contra aqua humorem ſuum habet in promptu maximéque declarat, propterea quod frigida eſt. Quo modo vero poteſt eſſe maximè frigidus, ſi non eſt expers caloris, atque adeo ſi eſt multo calore admiſtus, & ſi eſt aquarum quaſi vapor: cum vapor omnis ſit calidus? Hæc tui Typographi tuo nomine ediderunt: pro quibus ſi me audis, dicam grandem illis impinges. Sin minus, caue ne illa ferendo, non effugias quin te in veterum ſcriptis immutandis, & contaminandis valde precipitē ac temerarium: in hácque temeritate excuſanda valde obliuioſum ſenem merito exiſtimemus: atque in his dubitationibus quæ loco poſteriore te perturbant, rerum philoſophicarum omnino ignarum. Hinc vero alius error tuus emanauit, numero 71. annotationum tuarum in lib. 7. Ariſto. de moribus, quem tantum tibi indicabo. Notum eſt ex Platonis Timæo, inquis, ex materia, quæ indiuidua eſt & quæ ſemper eſt vniuſmodi, & ex ea quæ corporibus diuidua gignitur, Deum tertium materiæ genus ex duobus in medium admiſcuiſſe, quod eſſet eiuſdem naturæ & quod alterius. Imo philoſophis in Platonica doctrina exercitatis, vel ex iis ſolis notum eſt Logodædale, te omnino ineptire ab illáque tota via aberrare.

Seruans Alcinous initio capitis eundem ordinem in aſſumendis elemētis ad cōpoſitionem corporis mūdi, quē cap. ſuperiore in illorū origine explicanda, dixit illud coagmentatū ex igne, terra, aqua & aëre: quod nos obſeruauimus. Tu vero eo neglecto dixiſti, ex igne aëre aqua & terra. Hoc pro tua authoritate leue videri poteſt. Cúmque ab

eodem eſſet ſubiectum, materiam illorum rudem conformatam pyramide atque cubo, & cætera: quòd hæ figuræ ſecundum Pythagoreos in elementis rationem habeant formæ eſſentiæ, qua res dicitur conformari, quia vt Philoſophi loquuntur, dat eſſe rei: tu dicere maluiſti, in pyramidem & cubum conformauit. Quæ duo ſi exiſtimauiſti idem ſignificare, in rebus Philoſophicis puero es rudior. Sed hoc profectò te dignum eſt, quod cùm in eodem contextu dictum eſſet ab Alcinoo, pyramidis figuram omnium maximè ſecando, diuidendóque eſſe accommodatam, paucioribus triangulis conſtare, eſſéque tenuiſſimam: atque idcirco eam igni eſſe attributam: tu qui nihil niſi reconditum in tuis Scholiis ſectaris, horum num. 4. de eadem re id ipſum repetis quod omnibus erat in ipſo contextu clariſſimum. Pyramis, inquis, figura eſt ſolida, tenuiſſima, & acutiſſima, & ad ſcindēdum aptiſſima, & ex pauciſſimis triangulis ſeu triquetris conflata. Idcirco ignis naturæ tributa eſt à Platone. Næ tu magno animo, Logodædale, ad Philoſophiam aſpiras, ſed in hac vires deficiunt.

Reconditæ verò huius eruditionis tuæ ſpecimen maius edetur, in accommodandis quinque figuris regularibus ad corpus vniuerſi. Vt ex iis adhuc quaſi ex vnguibus, ſicut antea ſæpe, in doctrina Platonica & Pythagorica rugientem leonem recognoſcamus. Ergo hac in parte Scholia tua attentè conſideremus. Plato, inquis, Mathematica ad Phyſica accommodat, Pythagoreos ſequutus: ita vt ex Mathematicis Phyſica componere videatur. Non tamen hoc ſignificat corpora naturalia ex figuris & numeris, tanquam ex partibus conſtare: ſed tanquam ex principiis & terminis componi. Quia natura in Mathematicas figuras, tanquam in principia & terminos retexantur. Hui! quanti eſt ſapere? quàm tibi aperta ſunt, quæ aliis omnibus recondita, ſumma doctrinæ Platonicæ & Pythagoricæ myſteria. Ex quibus, ſi placet, hoc aliquando nobis explicabis, cur tibi abſurdum ſit naturalia corpora ex figuris & numeris, tanquam ex partibus conſtare: placeat autem ex eiſdem tanquam ex principiis componi. Itémque ſeriòne id affirmes, quod pro ratione ſubiecisti, naturalia ex illis componi, quia in Mathematicas figuras tanquam in principia retexantur. Nam mihi certè vtrumque patem dubitationem habet: quod video ab Ariſtotele in Metaphyſicis, & libris de Ortu eſſe reprehenſum. Quod verò de Dodecaëdro ſcribis, ita à nobis redditam Alcinoi ſententiam, vt nullo modo poſſit intelligi, in eo manifeſta eſt tua calumnia. Dico enim, cùm quatuor ſint elementa, & quinque primæ figuræ regulares, de his, quatuor ſingulas ſingulis elementis accommodari. Ex quatuor autem elementis conſtare magnū corpus vniuerſi: cuius figura eſt quintæ ſpeciei, nempe Dodecaëdra. Itaque ignem formatū

pyramide,terram cubo,aërem octaëdro,aquam icoſaëdro:coniuncta autem hæc omnia,vel præterea,hæc omnia, id eſt, ἐπὶ πᾶσι,Dodecaëdro.Quæ ſententia eſt Io. Grammatici in diſputatione contra Proclū de mundi æternitate. Imò verò etiam tua. Dodecaëdrus, inquis,ipſi vniuerſo & mundo accommodatur,propter ſphæras duodecim,& ſigna duodecim in orbe ſignifero. Niſi quod in contextu πᾶσι,prætermiſiſti:dixiſtíque,& poſtremò in figuram duodecim ſedium.At cum quatuor elementis,quatuor primæ figuræ erant accommodatæ,indicandum fuit quid eſſet illud poſtremum, cui figura Dodecaëdra cōueniret.

In Scaleno autem quàm flagitioſè peccas, ignoratione rerum Mathematicarum & Philoſophicarum! Hîc trianguli ſpecies quædam eſt,quæ habet tria latera inæqualia, indéque etiam tres angulos inter ſe inæquales.Inæqualia autem tria latera, itémque tres anguli,infinitis modis eſſe poſſunt.Quare cum hac ſpecie pro altero principio figurarum regularium,Alcinous ex Platone vti vellet,eius infinita natura ad finitum fuit reuocanda, per determinationem proportionis quam haberent inter ſe,vel illa tria latera in ſua inæqualitate, vel anguli ex illorum laterum compoſitione nati. Determinatio laterum eſt apud Platonem in Timæo, apud Alcinoum verò angulorum: vt ſcilicet vnus ſit rectus, reliqui duo ex communi Geometrarum ſententia, ita æquent alterum rectum, vt horum vnus eius duas tertias complectatur,reliquus eiuſdem reliquam partem tertiam. Quæ germana eſt hoc loco Alcinoi ſententia:tu verò eam de quocunque Scaleno es interpretatus.Planæ naturæ,inquis,quidam quaſi progenitores ſunt trianguli duo pulcherrimi:quorum alter Scalenus tria habet latera inæqualia: alter Iſoſceles, id eſt æqualibus cruribus præditus. Cùm Scalenus vnum quidem angulum rectum, alterum verò duos trientes vnius recti,reliquum vnius recti triente definitum. Hîc igitur prior(triangulum Scalenum dico)pyramidis,& cætera. Ineptius eſt quod ſcribis in Scholiis num. 5. Scalenus, inquis, figura eſt plana triquetra ſeu triangula, tria latera habens inæqualia, vnum angulum rectum,cæteros duos æquales vni recto, ex quibus alter habet duos trientes,ſeu duas tertias vnius recti, alter vnum trientem, ſeu vnam tertiam partem.Elegans ſanè,& te digna Scaleni definitio. Fœtorem verò tuæ impudentis ignorantiæ, in eo quod certæ ſpeciei proprium eſt,ad vniuerſum genus referendo,ſatis ex ipſius contextus vitioſa interpretatione percipiebamus, etiam ſi idem in tuis Scholiis apertius non expreſſiſſes.

Quod paulò poſt Alcinoo aſcribis, tres triangulos æquicruros congreſſos (ſic enim loqueris) quadrangulum talem efficere, quales

hi ſunt quadranguli ſex,ex quibus cōſtat cubus,id tuę eſt impoſturæ, & eius inſcitiæ, quæ excuſari nullo modo poteſt. Nam Alcinous ait ex quatuor triangulis talibus quadrangulū componi. Nec video quo modo tu ſupra omnem Geometriæ fidem, ex tribus talibus triangulis,tale quadrangulum poſſis abſoluere. In veſtra verò Logodædalia neſcio quo authòre,quadrangulum,cùm ſubſtantiui loco eſt,maſculino genere vſurpaueris: vt tibi latinè dicere liceret, quadrangulum talem & quadrangulos ſex.

Cùm ad finem capitis huius,materia ſuperioribus figuris expreſſa & informata à Deo dicatur: quæ prius rudibus veſtigiis inordinatè mouebatur: tu Scholiorum tuorum num. *6*. ſuſpicaris verba eſſe tranſponenda, dicendúmque, His igitur figuris quaſi veſtigiis à Deo impreſſa materia, &c. Deinde vbi indicaſti veterem ſcripturam retineri quoque poſſe, mones in hac tranſlationem eſſe ab animalibus, quæ cùm titubant & vacillant,inquis,veſtigia figunt inordinata:quæ à Poëta titubata dicuntur. In quo omnibus elucet ſingularis tua doctrina Philoſophica eáque profectò,digna Logodædalo. At iſtis verborum deliciis ad Poëtas relegatis, in quibus noſti ſimulare Cupreſſum,diſce ex Platonicis,materiam confuſam ante mundi originem,in ſe tantum habuiſſe elementorum veſtigia,quibus inordinatè tum mouebatur: eandem verò in mundi origine ſuperioribus figuris diſtinctam & efformatam eſſe, ſicque ſingula elementa ex confuſione in ordinem adducta,cœpiſſe quoque ordinatis motibus moueri. Neque verò veſtigium elementorum aliud ſignificat quàm eorumdem rudimentum:quodquidem materiæ eſt, non ipſius formæ. Itaque cùm figuræ,quibus elementa diſtincta ſunt, in eiſdem ex Platonica & Pythagorica doctrina pro formis vſurpentur,nihil ineptius ea ſententia quam verbis tranſpoſitis inducere voluiſti. His figuris quaſi veſtigiis inquis,à Deo impreſſa materia,&c. Atqui elementorum ſummæ perfectiones in figuris ab illis poſitæ,eorumdem veſtigia dici nullo modo poſſunt.

In eo quoque quod paulò poſt ſcribis non,manere perpetuò quatuor elementa vno in loco ita deſcripta, Alcinoi ſententiam immutas. Non enim vult ea non ſemper manere vno in loco, quia poſt diſtinctionem in mundi origine, non in vno loco ſunt:ſed cùm in ipſa mundi origine ſecundum regiones ſuas eſſent diſtincta(διακριθέντα κατὰ χώραν) grauia ſcilicet in regione inferiore, leuia in ſuperiore: ea non manere ſic ſemper diſtincta,ſed locis propriis permutari. Quod indicat,cùm ſubiicit tenuia venire in locū craſſiorum. Quodquidem intelligendum eſt cùm eadem elementa ſecundum partes in ſe inuicem permutantur.

In Cap. 12.

Initio capitis huius, contextui addendo, detrahendo, ordinem immutando, prodis in tuis Scholiis certiſſima argumenta temeritatis tuæ, in bonis authoribus contaminandis. Et tamen etiam ſi tibi hac in parte liceat quidlibet, Alcinoi ſententiam, quam non valde obſcuram prædicas, nulla ex parte aſſequeris. Poſtquam ſurſum, deorſum, omnia ſine iudicio permutaſti, ſic, ais, hic Alcinoi ſenſus. Eas animi poteſtates quæ in animo apparent, ad eius doctrinam fecit Deus: vt his poteſtatibus, corpora cognoſcere poſſet. Sed quàm hic inſulſus erit & putidus! Primùm enim de Deo interpretaris, quod de Platone erat intelligendum. Quoniam non hîc quæritur, qualem animi doctrinam Deus eſſe voluerit: ſed qualem eam Plato inſtituerit, & quo modo nos ad eius cognitionem deducere ſit conatus. Quod ſequentia tam manifeſtè declarant, vt te valde rudem eſſe oporteat, qui id videre non potueris. Deinde cuius eſt hoc acuminis, dicere animi poteſtates, quæ in animo apparent, aut Deum feciſſe animi poteſtates ad doctrinam animi? Ineptiſſimum verò illud, doctrinam animi ex poteſtatibus animi inſtitui, vt per eiuſmodi poteſtates animus corpora poſſit cognoſcere. Quis enim tandem hic erit fructus doctrinæ de animo inſtitutæ, per quam corpora poterunt cognoſci? Equidem nihil vnquam legi inſulſum magis, & vt ingenuè fatear, quo longius pergo in his examinādis, eo magis ſentio in me minui opinionem eā quam de tua doctrina quantulamcunque animo conceperam. Diſce verò Logodædale, & in verborum artificio quantumuis excellens, meliorem rerum cognitionem noli aliis inuidere. Diſce, inquam, nouum non eſſe in Platonis doctrina, ſed huic cum Ariſtotele familiare, in quæſtione de animo ex obiecto venari actionem, ex actione facultatem, ex facultate eſſentiam. Hunc enim ordinem Ariſtoteles ipſe præſcribit cap. 4. lib. 2. de Animo. Et certè id ipſum eſt quod hoc loco dicere voluit Alcinous, Platonem animi doctrinam inſtituiſſe, ex corporibus ad eas facultates quæ in animo apparent. Nam cùm videret animo ineſſe facultatem cognoſcendi duo genera obiectorum, vnum eorum quæ ſemper eodem modo ſe habent, alterum mutabilium & fluentium, exiſtimauit quoque in eodem duas facultates eſſe diſtinguendas, & in huius eſſentia ea ponenda, quæ duabus his facultatibus eſſent accommodata. Talia verò in illo idem & alterum. Quemadmodum apud Ariſtotel. cap. 2. libr. 1. de Animo, Empedocles dicitur in ipſo animo poſuiſſe eſſentiam quatuor elementorum: vt hic ignem igne, aërem aëre, aquam aquâ, terram terra poſſet cognoſcere.

Vbi Alcinous ita ſcribit, καὶ τὴν ψυχὴν δὲ ἀεὶ οὖσαν τοῦ κόσμου οὐχὶ ποιεῖ ὁ θεός, tu vertis, Neque animum autem mundi ſemper eſſe facit Deus. In quo huic falſam affingis ſententiam, & in doctrina Platonica impiam. Nam ſi animus ſemper eſt, Deus certè qui ſua voluntate huic præſtat, vt ſemper ſit (quod vno conſenſu omnes Platonici dicunt) eundem ſemper eſſe facit. At id non eſt, quod author hoc loco vult: ſed Deum mundi animum ſemper (vt ſic dicam, verbum verbo reddendo) eſſentem, non facere, vel non procreare. In quo contextus diſtinctione opus eſt. Quoniam pugnant hæc inter ſe animum mundi ſemper fuiſſe, & reuera à Deo factũ eſſe: id eſt originem eam habuiſſe quæ à Philoſophis rei, non rationis tantum appellatur. Quam diſtinctionem ſic expreſſimus, Neque verò mundi animum qui ſemper fuit, Deus procreat, ſed exornat. Hancque certò ſcio germanam eſſe Alcinoi ſententiam, & ex eorum fontibus deriuatam, qui mundo originem rationis tantum, non rei attribuunt. De qua plura à nobis dicta ſunt in Commentario.

In caro oculos habes profectò nimium perſpicaces. Ego celeritate interpretandi, prætèrita copula vna, καὶ, quam nunc in Alcinóo recognoſco, conuerteram ex cari profundo ſomno, vbi dicendum erat ex caro & profundo ſomno. Candido æſtimatori alienorum ſcriptorum leue hoc videri potuit: cùm haud dubiè authoris ſententia eſſet ſeruata: qua ſignificat profundum ſomnum, non tam naturalem quàm morboſum, qualis contingit in caro. Tu verò de eo perinde mecum agis, quaſi omnino ignorauerim quid κάρος eſſet. In quo quãquam non omnino Sus Mineruam, ineptè tamen facis qui me ea docere vis, quæ artis noſtræ ſunt, & ſupra Logodædaliam. Pro quibus vt tibi debitam gratiam referam, primum illud moneo, quod ex Suida ſcribis, carum eſſe innatam ex vini potu ebrietatem, & mentis abalienationem, non ſatis apud me habere virium ad ſtatuendum de re medica. Nec ſolùm carum non ſemper naſci ex vini potu, quod obſeruaſti, ſed ridiculum eſſe eam ebrietatem quæ nonnunquam carum parit, dicere homini ex vini potu eſſe innatam, his præſertim qui intelligunt innata aſſumptis & aduentitiis, vel aliunde receptis ſolere opponi. Sed neque in morboſo ſomno, tam verum eſſe abalienari ipſam mentem, quàm obrui, vel vinctam teneri. Quoniam in alienatione perturbatio eſt mentis vehemens, & commotio inordinata: in caro, quædam, vt Medici loquuntur, paralyſis facultatis imaginatricis, & mentis multò magis. Sed illa tibi, tuóque in Logodædia magiſtro condonemus, & ea quæ ex Galeno nos docere vis, expendamus. Hoc authore ſcribis, carum omnes ſenſus adimere: at idem Commentario 2. in lib. 1. Prorrhetic. vult carum etiam eſſe, cùm æger tum

ſenſu, tum motu aliquantiſper tantum priuatur. Falſum verò omnino eſt quod ſubiicis, carum à veterno differre, quòd febris carum antecedat, veternus ſubſequatur potius. Quid enim támne ineptus es, vt exiſtimes, veternum ad carum aut ſemper aut vt plurimum ſolere ſubſequi? Equidem dignus es, quem ſupra Logodædaliam exornemus & ad medendi magiſterium extra ordinem euocemus. Quod ſi in febre carum & Letargum comparare voluiſti, diſce ſic tibi potius loquendum fuiſſe, in caro adhuc humorem non putrere: ideóque ſine febre eſſe, & cum profundiore ſomno: in letargo eundem putreſcere oportere, & idcirco eſſe cum febre, minoréque ſomnolentia. Hoc enim magna ex parte tibi cōtrarium, Galenus docuit libro 13. Metho di: cui in hac quæſtione credendū eſt potius, quàm tuæ Logodædaliæ.

Nec fortè ipſa mens.) Tu hoc loco non ſatis accuratè conſiderans vim argumenti quo Alcinous vtitur, diſtinctionem contextus omnino peruertiſti. Concludit enim quia mundus erat futurus intelligentiæ particeps per mentem, oportuiſſe illum animum habere. Quod in eo vniri mens cum corpore non potuerit, niſi per medium animū. In quo quod idem dicit, ὑποστῆναι, id pertinet ad exiſtentiam vel ſubſiſtentiam corporeā in rerum natura, quod nos Philoſophorū more interpretati ſumus, ſubſiſtere, modò id per tuā Logodædaliā nobis liceat. Tu verò, cōſtare, dixiſti: nec animaduertiſti in formis à corpore ſeparatis mentē quidem ſine animo conſtare: ſed in corporeis naturis mentem ſine animo, non exiſtere vel ſubſiſtere. Idq́, quia extrema in natura non cohærent ſine medio. Mentis autē & corporis vt naturarum ſuis proprietatibus extrematum, vinculū ac mediū à Platonicis in animo eſt poſitum. Sed hoc quoq; ſupra tuā Logodædaliam.

ἀνατολὴ, mihi hoc loco potius ſignificare videtur ortum abſolutè, quàm quod de tuo addis, ortum Solis. Quoniam loquitur Alcinous de globo ſupremo & extimo: quem dicere moueri ab ortu Solis ad occaſum, mihi omnino ridiculum eſt. Cùm potius Sol quotidie ab huius ortu ad eiuſdem occaſum moueatur. Idq́ue quoniam diurnus Solis motus, in quo tu hunc ortum poſuiſti, potius pendet ex motu primi globi, quàm hîc ex illo: & naturalis Solis ortus, qui in eiuſdem proprio motu conſideratur, contrarius eſt ortui cœli extimi. Quanquam accidat vt ab hoc naturali puncto ortus cœli extimi, Sol nobis quotidie moueatur: non tanquam à ſuo ortu, ſed tanquam ab ortu eius cuius motu rapitur. Quod ſine ſubtiliore Philoſophia ex hoc loco colligere potuiſti.

Quod in deſcriptione temporis origo pro imagine ſuperiore editione interpretationis noſtræ eſt poſita, amanuenſis errore factū eſt. Qui feſtinatione ſua hoc vocabulum ex proxima periodo in hanc de-

riuauit.In quo vt me erroris ſuſpicione liberem non valde ſanè laboro.Quod exiſtimem vix eruditis perſuaſum iri,in me tantam eſſe cæcitatem,& rerum Philoſophicarum ignorationem,vt exiſtimare potuerim tempus originem ſempiternitatis.. Ac ne tibi eius loci emendationem vendices,teſtes ſunt permulti qui nos in huius authoris publica explicatione audiuerunt, hócque prius quàm Alcinoum attingeres,à nobis eſſe reſtitutum meminerũt.Addam quoque ſi voles, eiuſdem rei teſtem eſſe omni exceptione maiorem, ornatiſſimum virum, & noſtræ Philoſophiæ amantiſſimum fautorem Paulum Foxium. Qui,ſupra quam cuiquam credibile eſſe poſſit in vita tam occupata quàm eius eſt,hoc authore delectatus, meminit, cùm de hoc domi colloqueremur, & de Philoſophia, ſicut plerunque ſolet,communicaremus, locum hunc eſſe emendatum. Tu verò paulò poſt in interpretando eo loco peccauiſti, in quo de magno Platonis ſeculo agitur.Quoniam vbi dicitur ἀριθμὸς καὶ χρόνος, tu vertis, numerus temporis. Atqui paulò ante in quæſtione de caro, ipſe noluiſti vnius copulæ præteritionem nobis indulgere:cùm hîc & copula prætermiſſa ſit,& caſus temerè immutatus.

Loco proximo quid tibi velis omnino neſcio.Nec ſanè mirum. Quoniam ipſe non intelligis quid ab Alcinoo,aut à nobis exigas.Dixeram in orbe errante ſeptem eſſe ſphæras. Quæ ad verbum Alcinoi ſententia eſt:niſi quod,ſphæram, orbem eram interpretatus:hócque vt Latinè vitarem id quod quia in Græco tibi durius viſum eſt,Scholiorum tuorum num.7.contextum peruertiſti. Mendoſus,inquis,videtur eſſe contextus verborum Græcorum in Codicibus vulgatis ἐν τῇ πλανωμένῃ σφαίρᾳ, id eſt in globo errante:legendúmque ἐν τῇ πλανωμένῃ φορᾷ.At ſi hoc modo legeremus, Alcinous ad verbum ſignificaret ſeptem eſſe ſphæras in motu errante:ſicque ſphæram in motu poneret: nec ſphæram alteram antea diſtinctam ab inerrante,ſubdiuideret,ſed potius huius motum in ſeptem ſphæras. Quod eſſet fortaſſe Logodædalo dignum,ſed Philoſopho variis de cauſis indignum. Quid verò,inquis, hæc ſibi vellent ſeptem ſphæras eſſe in ſphæra errante?Equidẽ valde laboras in re facillima. Antea cœleſte corpus,quod ſphæricum eſt,diſtinxit in duas ſphæras:quarum priorem dixit indiuiſam, nunc verò in harum altera notat ſphæras ſeptem, in quas ſubdiuidatur:eas ſcilicet in quibus mouentur ſtellæ ſeptem, quæ errantes nominantur. Tám ne rudis es, vt hoc neſcias, quod Philoſophis & Aſtrologis tritum eſt & vulgare? Quod verò loco poſteriore ſphæram,circulum vel orbem prius eram interpretatus,equidem ſciebam quid inter hæc intereſſet : ſed animaduertebam Aſtrologis nondum ſatis eſſe definitum, moueantur ne ſtellæ errantes in globis

à ſe inuicem diſtinctis,an in circulis quos in globo eodem atque cótinuato noſtra fingit cogitatio. Videbam etiam amplius Alcinoum hoc ipſo capite,ea in quibus mouentur errantes ſtellæ,modò σφαίρας, modò κύκλους nominare: vt non multò poſt cùm de Luna loquitur. Imò te ipſum hac eadem periodo, quem initio dixiſti globum errantem,eundem ad finem circulum appellare. An mihi licere nolebas,vt pro circulo,orbem dicerem? Quaquidem in parte,ne tua Logodædalia contra nos inſoleſcas,hoc te etiam admonitum velim,Ciceronem ipſum in Somnio Scipionis, cùm de eadem re loquitur, orbem cum globo coniungere. Nouem tibi orbibus,inquir,vel potius globis,cónexa ſunt omnia,&c. Et eodem libro,poſtquam dixit Saturnum obtinere eum globum qui ſummo cœlo eſt proximus,de Luna ſubiicit, hanc radiis ſolis accenſam, in infimo orbe conuerti. Sed vt in eo tibi quidlibet concedamus: non poſſum certè in altero quod ſequitur riſum tenere. In quo poſtquam locum illum,ſic vt dictum eſt,reſtituẽdum putauiſti(quæ mihi profectò ſumma deprauatio eſt)ad extremũ de hac ipſa lectione tua dubitare incipis. Contrà, inquis, abſurda lectio videatur,ſi quis ita ſcribat, οἱ τῇ πλανωμένῃ φορᾷ: quaſi verò φορὰ ſit aliqua quæ non erret. Tandémque hac leuiſſima dubitatione perterritus,aſſenſionem tuam cohibes:atque ita concludis. Conſideret igitur,inquis,hunc locum lector. Ego enim de eo nihil ſtatuendum duxi. Deum immortalẽ,quæ eſt iſta iudicij inconſtantia,vel potius ſumma infirmitas? Atqui ne dubita, Logodædale,námque eſt aliqua φορὰ quæ non errat:vt ea certè quæ ad ſupremum globum pertinet.

In Cap. 13.

Quod initio capitis huius ſpectata ſententia, magis quàm fide Græci exemplaris quod habebam in manibus, dixi Dæmones intelligentiæ participes Deos, potius quàm intelligibiles,id feci coactus partium contextus comparatione atque connexione. Nec enim niſi hac vrgente, ſoleo quicquam in bonis authoribus immutare. In quo factum meum abs te laudari, quanquam in hoc artificio viro magis ſua temeritate nobili,quàm laudato,vehementer tamen gaudeo. Sed illud probare nullo modo poſſum, quod pro νοεροὺς θεοὺς,putas legendum, νοερὰς φύσεις, audacter profectò nimium, ne dicam,valde impudenter. Nec verò minus inepta ratione ad id commoueris. Nempe quod, vt ais, abſurdum videatur Deos aliquos intelligentiæ participes dicere, quaſi aliqui Dij intelligentia vacent, In quo næ tu homo es, non modò ſubtilioris Philoſophiæ ignarus, ſed omnino nullius iudicij. Vt pote qui non potueris initium capitis huius

cum fine ſuperioris comparare. Etenim in illo concluſum eſt aſtra omnia eſſe νοερὰ ζῶα, καὶ θεοὺς, id eſt, animalia intelligentia & Deos. Nunc vero ſubiicitur prçter hos, alios quoque eſſe dæmones, quos ſicut & aſtra, dicere poſſis νοερὰ ζῶα καὶ θεοὺς vel νοερούς θεούς. Non ſentis quã apte hæc inter ſe cohçreant? Aut tam ne rudis es & inexercitatus in doctrina Platonica, vt adhuc neſcias in hac aſtra dæmonéſque & animalia eſſe, & intelligentiæ participes Deos. Lege Epinomidem Platonis, in eo ſenties illi omnino idem placuiſſe. Magni vero aliquid à te expectare debemus, vbi pleniore commentario in librum hunc ex lympidiſſimis tuis fontibus, vt quodam loco ſcribis, incipies philoſophari, cùm in iis quæ Platonicis trita ſunt tam miſerè cçcutias. At, inquis, ſi ſic legimus, erit neceſſarium Deos aliquos minimè participes intelligentiæ ponere. Equidem non video quo diſſerendi artificio iſtud concludas: niſi forte tuo, id eſt eo quod à maxima huius artificij ignoratione profectum, in ſumma rerum imperitia, impudentem tuam Logodædaliam fouet. Sed tamen hoc tibi concedamus, ſi dçmones alij ſunt ab aſtris intelligentiæ participes Dij, apud Platonicos, Deos quoſdam eſſe oportere, qui intelligentiæ participes dici non poſſint. An neſcis apud eoſdem Platonicos primum ſummũque rerum omnium opificem & primam mentem, quam illius filium nominant, Deos quidem eſſe, intelligentiæ tamen participes ſiue νοερούς non eſſe? In quo etſi vereor ne huius ſubtilioris philoſophiæ non ſis idoneus auditor: dicam tamen, quod philoſophi facile mihi concedent, aſtra & dçmones cum intelligentiæ participes, ſiue νοερούς Platonici eſſe volunt, ab illis ſignificari intelligẽtiam in eis non eſſe ſummam, nec tanquam in fonte, ſed aliunde deriuatam: ideóque Deum patrem illis non eſſe intelligentiæ participem, ſed ipſum intelligentiæ fontem, vel potius immenſum pelagus. Quemadmodum idem boni particeps verè dici non poteſt, ſed ipſa bonitas, aut ipſum bonum: ſicut neque is λογικός eſt, ſed ὁ λόγος. Quod inter philoſophos dictum velim, nec ad tuam Logodædaliam traduci: in qua tibi tuíſque riſum moueret. Quanquam neque in hoc, vt antea dixi, haberent ſimiles veſtra labra lactucas.

Nos ſequentem locum ita conuertimus, Neque vniuerſum vnquã diſſoluetur, propter eiuſdem voluntatem. Sic illud, κατὰ τὴν ἐκείνου βούλησιν, interpretantes, vt cauſam complectatur propter quam mundus nunquam diſſoluetur, quanquam ſuapte natura ſit diſſolubilis. In eo ſignificari exiſtimantes, quod ex Platonis Timæo didicimus, quodq; copioſius noſtro commentario expoſuimus, Vniuerſum eſſe quidem naturæ legibus diſſolubile, quia ex pluribus coagmentatum, nunquam tamen futurum vt reipſa diſſoluatur. Quia Deus non vult diſ-

ſolui. Maior autem vis Dei diſſolutionem huius ſua voluntate impedientis, quam naturæ eandem ex ſuis legibus appetẽtis. Tu vero non intellecta huius loci ſententia, ſic conuertiſti, Vniuerſum quo ad Dei voluntatem attinet, nullo modo diſſolui poteſt. Quod quale ſit ne ipſe quidem, ſi verum fateri vis, intellexiſti.

In ſpeciebus diuinationis eius quæ à dæmonibus emanare aut regi dicitur, quatuor ab Alcinoo enumerantur, κλήδονες, ὀνείρατα, ὀνείρατα, χρησμοί: quæ nũc interpretor Sortes, Furores, Sõnia, Oracula: de quorum diſtinctione in Commentario à nobis dictum eſt. Tu vero, Sortes ſeu vaticinia, viſa inania, Somnia & oracula. Quo loco preterquã quòd ſortes cum vaticiniis male cõfundis, eo etiam peccas, quod vbi de horum accurata diſtinctione agitur, ὀπτείαν viſum inane interpretaris. Nam quãquam in tua Logodædalia vocabuli huius multiplex ſignificatio hoc fortaſſe ferre poſſit: non eſt tamen rationi cõſentaneum, vt inter ea in quibus diuinatio quęritur, viſa inania enumerẽtur. Quoniã quæ viſa Platonicis inania ſunt, ea certè eiſdem nihil diuinationis habere poſſunt.

Loco ſequente de cõtextu maior eſt inter nos diſſenſio. Ego enim eum ita diſtinxi, vt primũ terra Deorum omnium qui cæli ambitu cõtinentur, antiquiſſima eſſe dicatur: deinde eadẽ poſt mundi animum, nobis abunde alimẽta ſuppeditare. Tu vero voluiſti illã Deorum qui intra cæli ambitũ continentur, ſecundum animum mundi antiquiſſimam eſſe: victum nobis vberẽ & copioſum ſubminiſtrantẽ. Atq; in ſcholiis obſeruaſti me verba hæc, μετά γε τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, alieno loco repoſuiſſe. At caue ne ignoratione ſentẽtiæ ea à ſuo, in quo à me erãt ſeruata, in alienum tranſtuleris. Primum enim mihi cũ Marſilio Ficino hac in parte omnino conuenit. Deinde cum in quæſtione de diſtinctione contextus, commoditas ſententiæ imprimis ſpectanda ſit, hæc in mea interpretatione longe maior quam in tua eſſe videtur. Si quidẽ exiſtimo terræ duplicem cõparationem exprimi. Vnam in antiquitate cùm reliquis Diis qui cæli ambitu continentur: alterã cum animo mundi, in eo quod eſt nobis vitam & alimenta dare. In priore, dixit Alcinous abſolutè ſicut & Plato in Timæo, Terrã Deorum qui intra cæli ambitum continentur, antiquiſſimã eſſe, propter eam cauſam quæ in Cõmentario à nobis eſt reddita: nulla hac in parte facta cõparatione cum mundi animo: quem nullo loco, quod ſciam, inter eiuſmodi Deos enumerat, quod ad tuã interpretationem retinendam doceri oporteret. In poſteriore, cum eſſet ab eodẽ Platone dictum tãtum, terram eſſe noſtram altricem, hic in eo illam cum animo mundi cõparans, dixit eam poſt animum mundi, nobis abundè alimẽta ſuppeditare. Vt ſignificet fœcunditatẽ eorum quæ è terra oriuntur ad ho-

minum nutritionem, primo loco eſſe ab animo mundi, vt omnia viuificante, ſecundo vero à terra, vt cõtinente ſuo gremio materiã fœcunditatis. Hinc enim illa magna mater & cæli coniux à veteribus eſt appellata. Quod in tuo noſtróque cõtextu attentè conſiderari poſtulo.

Ingreſſu autem ad aſtrum & cæt.) Quanquam ſciam τὸ σύννομον dici aliquando quod ſocietate pabuli coniunctum, vel quod ſimul paſcitur, mihi tamen pro eo ſatis fuit hoc loco dicere, aſtrum quadam ſocietate coniunctum, vel cognatum. Tuúmque omnino ridiculum viſum eſt apud Platonem, partem animi immortalem, de qua hic agitur, pabuli ſocietate quadam cum ſuo aſtro eſſe coniunctam. Quia neque eius partis, neque aſtri, apud illum pabulum vllum eſt. Niſi fortè nos ad illud reuoces aſtra, ali humoribus oceani. Quod dignum erit profecto tua philoſophia. Et certe Cicero libro de vniuerſitate, vbi locum hunc pene ad verbum interpretatur, pro eo dicere malluit, aſtrũ quo cum animus aptus fuerit: quod paulò poſt es imitatus.

Vbi Alcinous dixit βίον γυναικὸς tantum, nos vitam fœminæ, tu vertis muliebrem naturam ac figuram. Et rurſus vbi idem paulò poſt, θηρίων φύσιν tu reddis ferarum figuram. Credo quod vita fœminæ atque natura, tibi in ſola figura ſit poſita: aut quod neſcio quid hoc loco de Ouidiana Metamorphoſi ſomniares. At ſic Cicero, inquies, Sed nos non id agimus hoc tempore vt Ciceronem imitemur: ſed vt Platonis ſententiam in Alcinoo fideliter interpretemur. Memineris vero modum hunc interpretandi, in quo Plato aut Ariſtoteles ad Ciceronis formulas cogitur, à te ſæpe in Perionio in Ethicis eſſe reprehenſum.

In Cap. 14.

Equidem cum lego quod in ſcholiis tuis, Numero 2. ad locum hunc obſeruaſti (ſcilicet, vt ſupra Logodædaliam aliquis in medicina eſſe videreris) Platonem tam copioſè & diſertè coporis humani fabricam perſequutum eſſe, vt medici non poſſint melius, hic etiam, vt antea ſæpe, inuitus exclamo, Sutorem iſtum ſuo faſtu omnes enecare, quod tam frequenter vltra crepidam. Nam ne poſthac erres, Logodædale, infinita pene peccata à Galeno merito notata ſunt in Platone, circa ea quæ pertinent ad corporis humani fabricam hæcque pluribus ab eodem expoſita, libris Anatomicis, de vſu partium, de placitis Hippocratis & Platonis, vnóque altero cuius fragmentum tantum extat, de iis quæ à Platone medicè dicta ſunt in Timæo. In quibus colligendis ſi vellem hoc loco laborare, tu profecto quãtumuis impudens, nonnihil, vt opinor, erubeſceres. Sed

nolo tuo more ſimulare Cupreſſum. Tantum repetam quod iam ſæpe admonui, vt te tuæ Logodædaliæ finibus contineas: vel ſi forte hac ætate grandioro medicinam diſcere vis, horum pleráque quæ medici longe melius quam Plato, & de quibus huius ſententia iampridem exploſa eſt, ex noſtris Commentariis colligas.

In carnis origine explicanda Alcinoum ita interpretaris, vt dicas factam hanc eſſe ex ſalſo & acido quaſi fermento. Ego quidem antea ex ſalſo & amaro: nunc vero ex ſalſo & acuto. Sic tibi hoc loco ὀξὺς acidum, mihi potius acutum ſignificat. Scis quamobrem? Quoniam in philoſophia abſurdum eſt inter ſapores acidum, qui maximi frigoris pene guſtatui ſtuporem inducentis, perpetuo comes eſt, cum ſalſo coniungere, & in generatione carnis pro fermento quod ζύμωμα Plato nominat ponere. Cum huius apud eũdem Platonem propria ſit ebullitio, per quam ex ſanguine vult carnem generari. Quod de acido dici, niſi ab homine omnino ſtupido, nullo modo poteſt.

Quod de carnis nomine obſeruas ſcholiorum tuorum numero 3. hic tam latè patere, vt accipiendum ſit non modo pro ea, quæ oſſa tegit, ſed quæ fibrarum eſt & inteſtinorum, quanquam ſciam ex Doctiſſimi Gorrei definitionibus à te eſſe deſcriptum, non poſſum tamen hoc loco approbare. Sed contra contendo, Alcinoum ex Platone carnem tantum externam intelligi voluiſſe, eam ſcilicet qua, vt ait, oſſa teguntur. Quod facile is mihi concedet qui integrum locum in 4. Sectione Timæi attentè conſiderauerit. Arbitratus Deus oſſium naturam, inquit Plato, aridiorem rigidiorémque quam oporteat, fore, & cum ignita euaſerit atque etiam frigefacta, illiſuram corruptúrámque cito ſemen internum, neruorum carníſque genus effinxit. Vt neruis quidem membra reliqua vincientibus, intenſis remiſiſque circa cardines ipſos, corpus omne ad flexionem tenſionémque promptum & agile redderet: caro vero tegmen foret aduerſus frigus atq; calorem: & quemadmodum externa corporis fulcimenta ſolent, ad caſus varios munimentum: prælertim quia talis erat futura, vt molliter leuitérque corporibus cæderet. Cui calidum idcirco humorem indidit, vt æſtate quidem roſcida madidáque extrinſecus, toti corpori domeſticum præbeat refrigerium: hyeme vero rurſus proprio igni exteriorem glaciem moderatè repellat. Vides, opinor, quod rectè ſuo loco à viro medico de carne obſeruatum eſt, quam ineptè in tua Logodædalia & ſine iudicio, Alcinoo Platonem ſequenti, accommodaueris. Nempe vt in medicina alter Hippocrates eſſe videreris. Atqui illud ipſum ſine ſubtiliore rei medicæ, vel philoſophicæ cognitione tibi indicare potuit quod ſubiicitur de calore carnis extrinſecus apparente.

Ad

Ad finem capitis, dicis ſenſus quinque corpori circundatos: vbi nos capiti circumpoſitos. Et certè in græco legitur τῇ κεφαλῇ, non autem σώματι: atque ita dicendum fuiſſe, ſequentia aperte declarant. Quod vero eadem periodo ſubiicis, ſenſus in corpore, vel in cerebro, cuſtodire partem animi vel facultatem principem, contemplantem & iudicantem, id à philoſophia tam alienum eſt, vt in eo affirmãdo communi ſenſu carere videaris. Animaduerto quidem in Alcinoi contextu illos tranſlatione quadam à noſtris regibus, rationis & intelligentiæ Doriphoros appellari, quos haſtiferos liceat nominare. Sed cum regum doriphori eorundem internuntij ſint & cuſtodes, prius de ſenſibus cum ratione & intelligentia comparatis aptè, dici potuit, poſterius non item. Sic enim Cicero illos animorum internuntios appellauit. Quod horum miniſterio rerum ſenſilium imagines ad animum deferantur, & ex iis notiones vniuerſæ intellectui ſuggerantur.

Pro variis læſionibus, & cæt.] πάθους dicit Alcinous, quas antea perſuaſiones eram interpretatus: in quo tu meum errorem es ſequutus. At nunc hanc gratiam debeo Nicolao Gullonio collegæ noſtro, quod me primus admonuit vocabulum hoc de læſionibus cerebri iſto loco eſſe intelligendum. Pro quarum varietate mentem quóque ac rationem variè in ſuis muneribus impediri, facile quoque ipſe intelliges, ſi quando ſupra tuam Logodædaliam ad phyſica, & medica animum tuum erexeris.

In Cap. 15.

Scholiorum tuorum in caput hoc numero 2. vbi agitur de ſomniis & ſpeculis, exultas certè cum aliquã probabilitate, ne quid diſſimulem, in eo in quo authoris ſententiam non videbamur aſſecuti. Quare mouit me tuum ſtudium in reprehendendo, ad inquirendum aliquid melius eo, in quo mihi ſuperiore interpretatione non ſatisfeceram. Spero vero futurum vt ipſe quoque beneficium aliquod à nobis profectum in eodem recognoſcas. Primum autem illud tuum nõ probo quod locum hunc interpretatus es de viſionibus, quæ vigilantibus & dormientibus nobis occurrunt. Quoniam hæc cum ſuperioribus proximis manifeſtè cohęrent: in quibus de ſomniis in ſomno contingentibus tantum agebatur. Quorſum ergo nunc de vigilantibus? Ergo potius eſſe videtur ſomniorum, quæ in ſomno occaſionem & initiũ capiunt ab antecedentibus vigiliis, ſubdiuiſio in ea quæ vera, & quæ falſa ſunt. Sic enim particulas duas, ὄναρ & ὕπαρ, quibus hoc loco Alcinous vtitur, vſurpari ſolere, paulo ante in cap. 6. libri huius, docuiſti. Sic tamen vt his omnibus ſomniis commune ſignifi-

cetur, quod naſcuntur ex imaginibus animum ſiue mentem directè petẽtibus, non, vt in ſpeculis cõtingit, aliunde relatis. Atque hoc quidem primum peccatum tuum. Alterum quod eorũdem ſcholiorum numero 3. ſcribis remum in aqua inflexum videri per radios fractos. Qui idem error tuus eſt Cõmentatio in lib. 4. Lucretij, de quo aliàs pluribus tecum agemus, noſtris in illum authorem diſquiſitionibus, quas tibi adornamus. In quo ne diutius hæreas, diſce illum propriè per radios inflexos videri, qui à fractis differunt. De eóque audi, ſi placet, Plutarchum cap. 5. lib. 3. de placitis philoſophorum. Videre nos conſtat, inquit, per lineas aut rectas, aut flexas, aut refractas. Ac per rectas quidem quæ in aëre ſunt videmus. Flecti autem lineas in aqua cernimus. Flectitur enim viſus propter aquæ materiam denſiorem. Quæ cauſa cur in mari flexos quóque remos videamus. Tertio modo refracta videmus, cuiuſmodi ſpecularia. Sed quid aliena authoritate opus eſt ad errorem tuum detegendum? Ipſe quouis Cameleonte mutabilior, numero 5. ſcholiorum tuorum in cap. hoc, iſtud ipſum aliqua ex parte agnoſcis, ac in ſpeculis radij aſpectus ἀνακλάσιν fieri vis: in aqua ἀνακάμψιν. Hanc vero inflexionem & de recto motu leuem declinationem, vides ex Plutarcho eſſe intelligendam: eámq; ex diſſimili aëris & aquæ natura proficiſci, cum per hæc duo media rem eandem videmus, ex Opticis facile collegiſſes, ſi in illorum arte aliquid videre potuiſſes. Quáquam ſcio ab iis minus in loquendo accuratis, hanc ipſam inflexionẽ aliquando fractionem quoq; appellari. Sed à Logodædalo limatius quiddam merito videtur deſiderari. De quo vide ſi voles Iulium Scaligerũ exercitatione 75. cõtra Cardanum. Tertium peccatum tuum, quod in explicãda ſomniorũ varietate omnia in quibus ex hepate tanquã ex ſpeculo, rerum imagines ad mẽtem efferuntur, ſine vlla diſtinctione, diuina eſſe vis: in iiſque rerum futurarum imagines à Diis, vel dæmonibus quaſi depingi, aut efformari. At ex his pleráque ſunt naturalia, quæque humorum in noſtris corporibus dominantium naturalem tantum ſignificationẽ habent, nihílque diuinitatis continent: ſicut noſtro Cõmentario collegimus ex Hippocrate, Ariſtotele & Galeno. Atque ex eiſdẽ ſunt quoque nonnulla valde turbulenta eóque diuinis omnino contraria, vt ex Platonis Politia Cicero docet lib. 1. de diuinatione.

Vbi in vulgatis exemplaribus legitur ὅσα διαφανῆ, tu legendum arbitraris ὅσα ἐμφανῆ: noſque qui vulgata exẽplaria ſecuti, locũ eum de pellucidis ſumus interpretati, grauiter reprehẽdis ac de ſplendidis intelligendũ arbitraris: reprehenſioníſque cauſam reddis, quã ad verbum recitabo. Loquitur Alcinous, inquis, de ſpeculis & de his quæ reddũtur à ſpeculis. Quis vero neſcit ſpecula eſſe debere corpora denſa, le-

uia & ſplendida,nō pellucida ſeu διαφανῆ? Nam ſi pellucida eſſent, ſeu διαφανῆ, non eſſent ſpecula,neq; redderēt imagines. Quia radij oculorum nō reflecterētur,ſed vel tranſirent,vel ſcinderentur,& in ſummo corpore quod cernitur, hęrerēt. Ex quibus cōcludis vulgatā interpretationem (ſic enim noſtrā nominas) ferri nullo modo poſſe. In quo niſi tibi mentē adimeret iracundia,idem peccatū, ſi peccatum eſt, vel etiam grauius, in Marſilio Ficino notauiſſes: qui pro pellucidis dixit tranſlucentia. Sed nolo errorē meum alieno exēplo tueri. Illud vero primum reſpondeo me authorē eum eſſe interpretatū quem habebā in manibus: apud quē,ſicut fateris,legebatur ὄντα διαφανῆ. In cuius cōtextu volui ſuū cuſque iudicium relinquere,& eā in immutādo temeritatem vitare,quæ tibi in omnibus ſcriptoribus eſt nimiū familiaris. Addo etiam amplius, in hac tua reprehenſione multa partim contra philoſophiā, partim contra tuam Logodædaliam eſſe peccata. Nam quod ſcribis omnia ſpecula oportere eſſe denſa: nulla vero talia, pellucida,ſeu διαφανῆ, falſiſſimū eſt. Quod vt doceam ponā illud ex Opticis,quod etiam ipſe in his tuis ſcholiis cōcedis,omnia illa pro ſpeculis eſſe,à quibus fieri poteſt radij aſpectus ad oculum reflexio. Ex quibus quædā eſſe pellucida ſeu διαφανῆ, Ariſto.nobis cōfirmat lib.3. Meteor. Aſpectus,inquit, ab omnibus leuibus videtur reflecti: in eorum autē numero aër & aqua. An negare audebis aërē & aquam propriè eſſe pellucida corpora? Audi eundē Ariſt. lib. de ſenſu, Ac illud quidem verum eſt,inquit,aſpectum aquæ naturā imitari. Sed tamen non cernimus quia aqua eſt, ſed quia perlucidus eſt oculus: quod etiam cum aëre habet cōmune. Et in corona ſiue halone nubes quæ Soli vel Lunæ ſubiecta eſt,eodē Ariſt.authore li.3.Meteor.pro ſpeculo eſt. Quæ eadem,etiā tuo more loquendo,perlucida eſt. Alioqui per eam mediā Sol vel Luna nullo modo videretur. Adde ſpeculorū duas eſſe principes differentias,vnā extinctorū & terminatorū,quæ tu appellas denſa, alterā non extinctorū & interminatorū,quæ ſunt,vt ſic loquar,diaphana. Imo ab ipſis opticis dubitatū eſſe an pelluciditas (quam illi diaphaneitatē nominānt) ad ſpeculi eſſentiā pertineat. Quæ duo ſi attētè cōſideraſſes,vitaſſes aliā impudentiā cōmētario tuo in lib.4. Lucretij,quo Platonē ipſum docere vis quo modo de ſpeculis ſit loquendum. Duo ſunt,inquis, omniū ferè cōſenſu neceſſaria ad ſpeculorū naturā, nēpe corporis læuitas ſeu læuor,qui nunquā eſt ſine ſplēdore:alterū eſt dēſitas. Nā ſi corpus ſit leue quidē,ſed ita tenue vt ſimulachrū ab ore fluēs tranſeat,nō erit ſpeculū, neq; reddet imagines. Quo magis miror Platonē in Timęo vbi de ſpeculis diſputat,& cauſas imaginū quę à ſpeculis reddūtur,affert,dēſitatē omiſiſſe,cū ſplendorē & leuitatē poſuiſſet. Siccine Sus impudēs, Mineruā? In quo illud obiter diſce,de quo tecū

pluribus aliquando in eo authore agemus, ineptiſſimũ eſſe, & vno verbo dicam, te ſolo dignum, quod Platoni affingis, noſtri vultus aut oris ſimulachra, quando ſpeculis obiicimur, à nobis ad ſpecula tranſire illáque ab his ad nos remitti: quod de ſolo viſus radio in huius doctrina erat dicendum. Sed redeo ad ſuperiorem rationem tuam, in qua contra nos hæc vt oppoſita vſurpas, corpora eſſe denſa, vel ſolida, & eadem adhuc pellucida. Atqui Ariſtoteles cap.7. lib.2. de Anima, ſcribit multa corpora ſolida & denſa, eſſe tamen pellucida. Pellucidum, inquit, id appello quod ſenſum oculorum illud quidem mouet non tamen per ſe ac vi ſua, ſed vi alieni caloris. Quo in genere aër & aqua multáque corpora ex his quæ ſolida dicuntur. Neque aqua & aër hoc ipſo quod aqua & aër ſunt, pellucida ſunt; ſed quia in vtróq; eorum natura eadem ineſt, quæ in æternis corporibúſque cæleſtibus. Idem cap.2. lib. de ſenſu, contendit oculum eſſe natura pellucidum, quia aqueus eſt, & tamen eundem concedit Democrito pro ſpeculo eſſe poſſe. Quid, quod eodẽ loco colorem definit extremitatem pellucidi in corpore terminato? An num hoc arguit corpora terminata, quæ tu denſa appellas, ab eodem etiam pellucida nominari, hoc ipſo ſcilicet quod ſuo colore quodam modo relucent, cum reipſa videntur. De qua definitione ſcio quid garrias Commentario tuo in lib.2. Lucretij: ſed ad illud examinandum mihi locus alius eſt deſtinatus. In quo ſemper plus deferam Alexãdri Aphrodiſei philoſophiæ, cap.2. lib.1. philoſophicarum quæſtionum, quàm tuæ Logodædaliæ. Idque vt ita faciendum alij quoque philoſophi mecum exiſtiment, prius quam quæſtionem hanc cõcludam, hoc vnum eos rogabo, vt animaduertant te eo ipſo loco in quo de quæſtione philoſophis obſcura, iudicare vis, flagitioſè peccare in prima artificij diſſerendi elementa. Sic Lucretius, inquis argumentatur. Sine luce colores non cernuntur. Corpora prima non cernuntur. ergo corpora prima nullo ſunt colore tincta. Syllogiſmus inualidus quidem eſt, ais, omnes tamen eius partes veræ ſunt. Vtinam, Logodædale, de annis quadraginta, quos in ſola lingua excolenda te poſuiſſe prædicare ſoles, partem aliquam vel ad ſolius artificij diſſerendi cognitionem retuliſſes. In cæteris, Logodædalia tua minus inſoleſceres, & hoc ipſo loco facile intellexiſſes in eo exemplo quod Lucretio tuo affingis, Syllogiſmum omnino nullum eſſe. Quoniam in eo collocatio eſt figuræ ſecundæ, quæ propoſitiones omnes habet negantes. At ex omnibus negantibus, nihil vſquàm effici, pueri in ſchola philoſophica clamitant. Neque vero ſyllogiſmus eſſe poteſt, ſi inualidus eſt: vt ex Syllogiſmi definitione philoſophis manifeſtum. Neque inualidus eſſe poteſt, ſi ſyllogiſmus eſt cuius omnes propoſitiones veræ. Et certè fateamur neceſſe eſt

præclariſſimè te eſſe meritum de tuo Lucretio: quem facias in ſecunda figura ex omnibus negantibus illo modo ratiocinantem. An verò id eò agis, vt cum illo tuo magis dignus Epicuri ſchola eſſe videare, quem Cicero ſcribit Logicum artificium omnino contempſiſſe? Atqui ego hoc errore Lucretium libero: eiúſque ratiocinationem plenã validámque eſſe contendo. Quæ cum tribus verſibus concluſa ſit,

Præterea, quoniam nequeunt ſine luce colores
Eſſe, neque in lucem exeunt primordia rerum:
Scire licet quàm ſint nullo velata colore.

hi certè ad eiuſmodi formam reuocari poſſunt, Omnes colores in lucem exeunt, id eſt ſuapte natura aſpectabiles ſunt (id enim eſt quod ille ait, colores nequeunt ſine luce eſſe) nulla autem rerum primordia exeunt in lucem, id eſt ſuapte natura aſpectabilia ſunt. Ex quibus neceſſariò, & vi eorum quæ poſita, efficitur, nullos eorum colores eſſe. Ego verò cùm voles docebo te, Logodædale, quibus Logici artificij legibus prima propoſitio, quæ negationis formam præ ſe fert, ad affirmationem, quam pro illa expreſſimus, ſit referenda. Sed hoc in aliud tempus reiiciamus: veniamúſque ad illud quod his tuis in Alcinoum Scholiis ſubiicis, Si quæ corpora pellucida ſint, ſeu διαφανῆ, non futurum vt radij reflectantur: ſed vt vel tranſeant, vel ſcindantur, & in ſummo corpore quod cernitur, hæreant. Etenim cùm tu ipſe paulò ante tres tantum differentias radiorum aſpectus poſueris, ſublata reflexione, quam hic excipis, duæ tantum relinquentur: vna ſecundũ quam ipſi radij in obiectam rem directè feruntur, & tranſeunt per medium omnino pellucidum, eiuſdémque naturæ: ſicque dixiſti per medium aërem Socratem videri: altera in qua, vt antea notauimus, dixiſti radios frangi, nos verò tantum inflecti, ſicque per mediam aquam remum inflexum, non fractum videri. An igitur hic erit tertius modus in quo nunc ſcribis radium ſcindi, & in ſummo hęrere? Indoctè ſanè, ne quid dicam grauius. Nam cùm in fundo per mediam aquam remum videmus, neque radius ſcinditur, ſicut antea probauimus, ſed tantum inflectitur: neque in ſummo ipſius aquę hęret. Alioqui ad remum non perueniret, quem in aqua eſſe ponimus. Quo locò cùm certè hærerem, quærerémque in tuo Lucretio, ſi quæ poſſent me iſto ſcrupulo liberare, ecce in hoc occurrunt mihi deteriora omnia. Nam Commentario in libr. 4. de eadem quæſtione ſententiã tuã apertius exprimis: id eſt ſummam tuam inſcitiam Philoſophis omnibus detegis. In omni re cernenda, inquis, aut radij ab oculis incidunt, duntaxat in rem viſam, quamuis tales radij non ſint cauſa viſus: & hic viſus fit recta, per vnum corpus diaphanes ſeu pellucidum: aut radij qui ab oculis in rem viſam inciderunt, reflectuntur in oculos: aut

iidem illi radij franguntur. Incidunt duntaxat in rem viſam, cùm verbi gratia equum, aut corpus aliquod, aut colorem in corpore non leui, aut ſi leui, non tamen denſo cernimus. Reflectuntur radij cùm ſpeculum id eſt corpus aliquod politum & denſum cernimus. Franguntur cùm rem aliquam per plura corpora pellucida, verbi gratia, per aërem & vitrum, aut aquam cernimus. Limatius eſt, & certè Logodædalo dignius, quod ſequitur eodem loco. Nam cùm verbi gratia, inquis, remum ſeu potius remi partem ſub aqua cernimus, eam remi partem non rectè, ſed obliquè cernimus: neque ipſa remi pars reuera cernitur, in eo corpore pellucido quod denſius eſt aëre, ſed imago & ſimilitudo duntaxat, quia linea à re viſa non reflectitur recta via ad oculum: ſed in extremitate ſecundi corporis pellucidi, nempe aquæ refringitur. Quo fit vt oculus rem non ſuo loco cernat, ſed alio: imò non rem ipſam, quippe quæ recta ſit, ſed vmbram quandam rei incuruam ac refractam videat: & cùm remi partes continuæ directè apparere non poſſint, appareant continuatæ & indirectæ. Cedo verò cur non rem ipſam, id eſt eam remi partem quæ in aqua eſt, ſed eius vmbram tantum videmus? An quia per medium quod paulò denſius res ipſa videri non poteſt, eius verò imago neſcio quæ, aut vnde excitata, poteſt? Equidem incredibilis in Logodædalo tanta ſapiētia: quæ me neſcio qua admiratione elatum hoc loco prolixiorem eſſe cogit. Sed vt ad rem rurſum redeam, illud velim in contextu Alcinoi attentè conſideres, poſtquam dixit, καὶ τὰς κατὰ τῶν κατόπτρων ἐιδωλοποιΐας, ſtatim ſubiicere, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα διαφανῆ: quaſi in iis aliud genus apparentium imaginum per reflexionem ponere videatur. Vt prius in iis quę κάτοπτρα nominantur, pertineat ad ſpecula quæ terminata & extincta ſunt, ea ſcilicet quæ tibi tātū ſpecula ſunt, poſterius autem in iis quæ διαφανῆ, ad ſpecula interminata & minimè extincta, quibus propria quædam eſt ratio imaginum per reflexionem apparentium, hæcque à ſuperiore nonnihil differens, vt Ariſtoteles docuit libro tertio Meteor. Vide verò ad extremum quàm liberaliter tecum agam. Etiamſi tuæ temeritati indulgens, hoc loco concedam ἐμφανῆ, non διαφανῆ eſſe legendum, illúdque de his ipſis ſpeculis terminatis, non de aliis eſſe intelligendum, adhuc tamen contendo tolerabiliter à nobis dictum eſſe ſpecula eiuſmodi ſua ſuperficie pellucida eſſe, quæ tu ſplendida mauis appellare. Quoniam pellucidum in veſtra Logodædalia, non ſolùm id ſignificat quod ipſam lucem per medium tranſmittit (quod tranſlucidum Marſilius hoc loco appellauit,) ſed quod ſua ſuperficie relucet: lucémque ſuam in alia effundit, vel aliunde acceptam ſua æquabili & leui ſuperficie remittit. Quod pluribus exemplis eorum

qui latinè loquuti ſunt, probarem, niſi mihi ſumma eſſet religio in tuam poſſeſſionem manum immittere.

In ſaporum ſeptem differentiis latinè exprimendis hęc ferè ſunt, de quibus mihi tecum non conuenit. ὀξὺς à te hoc loco redditur, ſapor acutus. At antea capite decimoquarto cùm de carne agebatur, idem tibi erat acidus. Nunc verò δριμὺς à te dicitur acris, ſeu acidus, (ſic enim duo iſta coniungis) à me verò, acer: quod in genere maſculino, non minus aptum videtur. Quare tua ſententia ὀξὺς & δριμὺς, quaſi eadem ſint, acidum ſignificabunt: & acida, tibi erunt acria: quæ mihi potius ſtuporem inducunt. Quæ verò talia ſunt, ea nemo aptè acria dixerit: ſi modò rectè in acribus Medici ea numerent, quæ ſuo calore linguam exulcerant, qualia ſunt, piper, pyrethrum, allia. Peccas grauius in horum ſeptem ſaporum diſtinctione quæ ſequitur. Nam Alcinoo γλυκὺς ſiue dulcis, vt ſapor eſt inter reliquos medius, ita medio modo linguam afficit. Reliqui ſex in duos ordines ſunt diuiſi. De quibus tres caloris comites, ſemper quidem calefaciendo linguã afficiunt: ſed in hoc gradibus differunt, δριμὺς, πικρὸς & ἁλμυρὸς: pro quibus dicimus ſaporem acrem, amarum & ſalſum. ὀξὺς, qui acutus, dicitur quidem linguam proritare, non tamen calefacere. Reliqui duo στρυφνὸς καὶ αὐστηρὸς, acerbus & auſterus, manifeſtè comites frigoris ſunt, ideóque linguam obſtruere & contrahere dicuntur, quod huius eſt proprium. Quæ eadem eſt ſententia Medicorum omnium. Tu verò videamus quàm miſerè hanc dilaceres. Ex reliquis, inquis, qui permiſcent, perturbant ac dilacerant, acuti. Hac in parte tecum conſentio, ideóque antea cum de fermento, in carnis generatione agebatur capite ſuperiore, ὀξὺς mihi videbatur acutum potius quàm acidum ſignificare. Quoniam tales effectus in acuto tolerabiles ſunt: acido verò attribui (niſi fortè propter tenuitatem ſubſtantiæ) nullo modo poſſunt. Pergis verò ſic in tua interpretatione. Qui calfaciunt, inquis, & ad ſuperiora excurrunt, acerbi. In quo cùm paulò ante δριμὺς tibi videretur modò acre, modò acidum ſignificare, hoc loco rerum de quibus agitur ignoratione deceptus, deterius eligis. Quoniam acre calefaciendi vim habere, & ad ſuperiora excurrere, verè quidem dici poteſt: acerbum autem, quod ſuapte natura cum frigore coniunctum eſt, tale dici nullo modo poteſt, niſi ab homine non modò Philoſophiæ & Medicinæ ignorantiſſimo, ſed omnino ſtupido. Quod velim ex Galeno cap. 9. & 21. libr. 4. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, recognoſcas. In poſtremis duobus, vna parte Alcinoi ſententiam aſſequeris, altera flagitioſè peccas. Eorum, inquis, qui meatus corporis contrahunt, & cogunt in vnum, alij ſunt aſperiores, & hi ſunt amari: alij leuius hoc faciunt, & hi auſteri. In

-- Quid hoc? ſi fractis enatat ex ſpes
Naufragus, ære dato qui pingitur.

Vnum adiiciam, quod ad finem capitis huius videtur Alcinous in calore & frigore tres differentias agnoſcere, duas quidem ſimplices, primam in calore, ſecundam in frigore, tertiam verò in horum duorum mixtione, qualis in tremore & rigore contingit. At tu ignoratione ſententiæ, quæ ineptam contextus diſtinctionem in te peperit, duas tantum poſuiſti, neque tremorem aut rigorem, in quibus quodammodo mixtus eſt effectus caloris & frigoris, à ſimplici frigore ſeparaſti. Quæ noſtra interpretatione ex Medicorum doctrina diſtinguere ſumus conati. Hoc verò mallem conſideraſſes, quàm in eo quòd de rigoris vocabulo obſeruas, hæſiſſes. Quanquã illud bene habet quod in eo te contines finibus tuæ Logodædaliæ. In cuius regno ſi quid auderem, hoc etiam contenderem, iſtud ipſum in quo rigoris vocabulũ reformidas, tibi profectò nimium eſſe religioſum. Quoniam eadem ſignificatione multi interLatinos authores nõ ignobiles, illo vſi ſunt. Et cùm fatearis Scholiorum tuorum num. 11. rigorem latinè dici pro affectione ſeu qualitate rei quæ frangatur, potius quàm flectatur, nõ video cur à Medicis transferri non poſſit ad intenſiſſimum frigus, quod in febribus intermittentibus, initiis acceſſionum tale ægrotantium corpus nonnunquam reddit, vt facilè inflecti nõ poſſit. Ex quo etiam frigus illud horridum, à te ipſo hoc eodem capite nominatur. Sed tamen vtinam ſic ſemper de verbis tuo more garriendo, in rebus ipſis philoſophandi ſcientiam aliis conceſſiſſes. Non tam ineptè ſanè rigorem hoc loco definiuiſſes. Quem cùm eſſe ais frigus horrorem incutiens, non animaduertis eum non tam frigus eſſe, quàm quiddã cum frigore coniunctum. De quo audi ſi placet, Galenum libro de Tremore & rigore. Rigorem ſi, vt aliqui, frigus ſimpliciter appelles, inquit, eſt veternoſus error. Cùm multi non rigentes, frigeant. Neque ſi vehementiam frigiditati addas, vera dicas. Stomachici enim & cardiaci frigefacti admodum, non rigent. Ex quibus eodem loco tandem concludit rigorem eſſe, non frigus, ſicut vis, ſed frigoris ſenſum violentum, repentè contingentem: qui ab humore acri & calido plerunque habet initium. Quod verò addidiſti, rigorem frigus eſſe quod horrorem incutit, in eo neſciuiſti quod ab eodem Galeno ſcriptum eſt cap. 4. libr. 2. de Symptomat. cauſis, non à rigore horrorem, ſed ab horrore, cùm in motum agitur cõcutientem, rigorem excitari. Quod ſi ab eodem verè ſcriptum eſt, primum exiſtere leuẽ mordicationẽ, deinde horrorem, húncque magis ac magis accreſcentem, tandem in rigorem deſinere, vide obſecro te, quomodo dicere potueris rigorem frigus eſſe quod horrorem incutit: cùm potius horror incrementum

accipiens, tandem rigorem incutiat. Sic quotieſcunque à tua Logodædalia peregrinaris, in eas rerum aſperitates incidis, in quibus tibi ſpinoſa ſunt omnia.

Num.12. Scholiorum tuorum, quæ afferuntur de comparatione Lucretij tui & Epicuri cum Platone, in quęſtione de eo quod ſurſum & deorſum eſſe dicitur iu vniuerſo, ea vt dicã vno verbo, te digniſſima ſunt. Nullũ eſt in vniuerſo ſurſum, aut deorſum, inquit Alcinous ex Platonis Timæo: Tu verò, ſic Lucretius (ais) ex Epicuro poſt Platonem lib.1. in ext. ibi,

Illud in hu rebus longè fuge credere Memmi,

In medium ſumma quod dicunt omnia niti, &c.

In quo indoctiſſimè maximáque rerum Philoſophicarum ignoratione, Epicurum cum Platone conſentire exiſtimaſti in ea quæſtione in qua potius hi omnino diſſentiũt. Etenim Platoni, terra in vniuerſitate media eſt: nihil verò in hac natura deorſum, ad quod grauia ferantur. At Epicuro in eadem nihil eſt natura mediũ: terra verò eſt deorſum: ad quã ſuo põdere grauia omnia mouẽtur. Non ſentis igitur quã ineptè in huius ſententiæ Platonicæ confirmationem Lucretij tui verſus vſurpaueris: Atqui vtrumq, ex illorum doctrina videor certiſſima ratione poſſe efficere. Sic enim Plat. in Tim. Illud dictu abſurdũ eſt, inquit, eſſe duo quædam natura loca à ſe inuicẽ longo interuallo diſtincta, & vnum quidẽ deorſum vocari, ad quem locũ ea ferantur omnia, quæcunq; molem quandã corporis habẽt: alterũ verò ſurſum, ad quẽ vi omnia moueãtur. Cùm enim cœlum omne rotundũ ſit, quæcunq; à medio æque diſtãtia extrema facta ſunt, ſimiliter eſſe oportet extrema. Medium quoq; æqualibus lineis ab extremis vndiq; diſtans, è regione æquè omnia reſpicit. Quoniam igitur mũdus ita diſpoſitus eſt, ſi quis dictorũ quicquã ſurſum eſſe dixerit, vel deorſum, non iniuria errare videbitur. Medius enim locus in ipſo, neq; ſurſum, neque deorſum dici debet, ſed medius. Vides opinor quàm apertè mediũ in vniuerſo agnoſcat: in eodẽ verò hoc deorſum eſſe neget. At tuus Epicureus Lucretius, etiã in his verſibus, quos ad illius Platonicæ ſẽtẽtiæ confirmationẽ citauiſti, mediũ in vniuerſo eſſe negat, negationíſque ſuæ hanc rationem reddit.

Nam medium nihil eſſe poteſt, vbi inane locúſque

Infinita.

Itaque dicito Logodędale, eo loco Platonis ſententiã de motu grauiũ ad mediũ, ex Epicuro à Lucretio oppugnari, potius quàm laudari: ad illámq; oppugnandã rationẽ hanc afferri quod ipſa naturę vniuerſitas eidem Epicuro infinita ſit. Ergo, vt eodem loco Lucretius concludit,

Non habet extremum, caret ergo fine modóque.

Quoniã omnis medij ratio ex cõparatione cum extremis, definitur. Vt verò doceã eundẽ Epicurũ contrariũ fuiſſe Platoni, in quæſtione altera de natura grauiũ,horumq; motu deorſum ad ipſam terrã,tantũ poſtulabo vt attentè cõſideres quę ex huius Philoſophia à Cicerone cõmemorantur lib.1.de Fin.In cæteris quæ eodẽ loco affers ad cõparationẽ Ariſtotelis cũ Platone in quæſtione propoſita,nõ poſſum,mihi crede,riſum tenere quoties animaduerto te in iis tã leuia ſectantẽ, nihil adhuc habere in quo cõſiſtas:& tamẽ quaſi in horũ Philoſophorũ ſinu per multos annos dormitaueris, ſic in eiſdẽ inſoleſcere, vt repudiata tua Logodędalia iã in horũ doctrina nouũ principatũ affectare videaris.Melius Ariſtoteles,inquis,omniũ qui poſt fuerũt Philoſophorũ ſentẽtia,qui demõſtrat locũ eſſe infimũ ſeu deorſum, in quem grauia corpora ſuapte natura ferũtur:ſurſum,in quẽ leuia:& id mediũ eſſe quod æqualiter diſtat ab extremis:& Mathematici docẽt punctũ mediũ eſſe in ſphæra ad quod ab extremitate ductæ lineę omnes ſunt æquales. Atqui Logodædale inter hos de medio nulla eſt diſſenſio. nã & Ariſt.libris de cœlo,multis locis docuit terrã eſſe in medio vniuerſi,ideóq; eandẽ centri rationẽ obtinere. Maxima verò inter eoſdẽ cõtẽtio de natura grauiũ:leuior de eo,an terra,quæ in medio eſt,poſſit alia ratione infima iudicari,ad quã quę mouẽtur,deorſum moueri dicantur:quę duo hoc loco nõ attigiſti. Quorſum verò ex eodẽ Ariſt. cõmemoraſti,mediũ id eſſe quod æqualiter diſtat ab extremis? An de eo vlla huic eſſe poteſt cũ Platone diſſenſio? Quòd verò ſubiicis,Mathematicis mediũ eſſe punctũ in ſphęra,ad quod ab extremitate ductę lineæ omnes ſunt æquales:dicẽdum fuerat potius,à quo ductæ lineæ ad extremitatẽ ſunt æquales,ſicut ex definitione circuli poteſt colligi.Quæ duo ſi eadem exiſtimaſti, tota via aberrauiſti. Cur verò, hoc etiam iſto loco docerem,ſi tu huius Philoſophiæ eſſes idoneus auditor:aut niſi iam tã multis notatis hoc capite, penè animo conciderẽ. Ecce verò cùm in publica Alcinoi interpretatione, ſuperiora omnia auditoribus indicaſſem,in eiſque cõſtrictus tenereris:ad quę per tuos emiſſarios relata, cogebaris obmuteſcere(in his ſcilicet,vel à veritate victus,vel non ſatis rerum ipſarum de quibus à nobis differebatur,cognitione,ad reſiſtendum inſtructus) ne tamen omnino ceſſiſſe videreris: deſerta contẽtione quę te authore de Alcinoo inter nos erat exorta,recriminaris certè alacriter: notatóq; verbo vno in vniuerſa Logici organi interpretatione, quam nuper in lucem emiſimus, ſperas te poſſe conſequi, vt ſuperiorum omnium memoria ex audientium animis deleatur. Itaque per vnum ex tuis,tuo more mittis ad me ſequens epigramma cum hac inſcriptione. IN quendam qui ἀπορϱάμμα χρῶμα apud Porphyrium interpretatus eſt, repudiare colorem.

Digna profectò Logodædalo, in tanta ſylua ſuperiorum errorum defenſio. Sed quid hæc ad Alcinoum, de quo nunc agitur? An non cogitas quàm mihi glorioſum eſſe poſſit, te in iis omnibus de quibus tum inter nos agebatur, omnino obmutuiſſe? atque in tam longo opere, quam illud eſt Ariſt. Organum, hoc vnum tantum extra rem notare potuiſſe? In quo etiamſi à me peccatum fatear,

Sunt delicta tamen quibus ignouiſſe velimus, Quoniam, vt idem ait,
— opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.

Quanquam non eò confugiam, nec cauſam dicam quin tu ſuperioribus omnibus abundè ſatisfeciſſe videaris, niſi efficiam vt manifeſtè intelligatur in eo ipſo in quo recriminari voluiſti, te non modò nouæ animaduerſionis iuſtam occaſionem præbuiſſe, ſed ſcriptorũ noſtrorum calumniatorem eſſe & impoſtorem. Tuum igitur epigramma expendamus.

Proh, inquis, quale verbum eliminauit dentium
Septo tuorum, cùm nigros coruos nigrum
Dixti colorem repudiare, barbare?
Iſthæc crocitans, potin es εἰς κόρακας procul
Ire hinc directò, ſtridulis tuis ſonis
Obſtrepere blandis deſinens oloribus?
Coruo nigrorem cogitatio poteſt
Detrahere, licet inſeparabilis ſiet:
Monſtroſa verò barbaria tua, accidens,
Nec mente, nec re, ſeparari à te poteſt.

Amarulenta ſanè exclamatio, nec minus iracunda, quàm ſi in eo patriæ ſalus verſaretur. Aliunde profectò animum tibi commorũ oportuit. Sed hoc naturæ tuæ, ſic plerunq; in leuiſſimis ſine ratione æſtuãti, condonemus: vímque huius tuæ anticatigoriæ accuratius expẽdamus. In qua quod ſcribis, dictũ à me nigros coruos, nigrũ colorẽ repudiare, id manifeſtè eſt impoſturæ tuæ. Siquidẽ eo loco (qui extat apud Porphyriũ cap. de Accidente) dixi coruum albũ intelligi poſſe, & Æthiopẽ repudiato colore: in eóq; notaui modos duos ſecundũ quos accidens eiuſmodi cogitatione ſeparari poteſt. Itaq; de coruo cõmemoras, quod de Æthiope dictũ eſt: & fingis coruũ repudiantẽ nigrũ colorẽ, cùm neq; de coruo, neq; de Æthiope id à nobis in Porphyrio ſcriptũ ſit, ſed tãtũ poſſe Æthiopẽ à nobis intelligi repudiato colore: id eſt, poſſe nos Aethiopis eſſentiã cogitatione cõplecti, nulla habita ratiõe coloris inhærẽtis. In qua ſentẽtia certò ſcio nihil eſſe quod poſſis, aut debeas reprehẽdere. Sed hîc, inquies, de ſentẽtia nõ agitur, verũ de vocabulo barbaro. Sit ita ſanè. Digna enim eſt Logodędalo iſta cõtẽtio. At ſi Demoſthenes in eo laudatur quod Æſchini quædã in ver-

bis ductа notãti,eáq; portẽta appellãri, purgans ſe iocando reſpõderit, nõ in eo eſſe poſitas opes Græciæ, hoc ne an illo verbo vteretur: nõ vides quid in ſchola philoſophica à nobis audire poſſis? Nẽpe non in eo eſſe poſitã philoſophiã, neque in hac propter verbũ aliquod durius veritatem ſententiæ eſſe reſpuendam. Quanquam etiam amplius contendo, nihil hic eſſe barbarum: vt omnes intelligant te etiam in tua Logodædalia, calumniandi cupiditate incredibili plerúmque cæcutire. Quid enim eſt quod in lingua latina barbarum appellatur? Id, opinor, quod in ſimplicibus verbis ab hac alienum eſt, vt Afrum, vel Hiſpanum. Sic enim video Fabium lib.1. definiuiſſe. An vero tu hoc modo repudiandi verbum barbarum dicere audebis, quod omnibus latinè loquẽtibus vſu tritum eſt & familiare? Equidem ſi ita ſtatuas, non dubitabo à tua ſententia prouocare. Ad quẽ vero, inquies? Certe ad te ipſum, tanquã ad Logodædaliæ principem: modò prius eum furorem cõpoſueris qui te tranſuerſum agit. Sed fortaſſe vocabulum hoc vſu latinis frequens (id enim negari niſi impudentiſſimè, nullo modo poteſt) colori male accommodatum tibi videtur. Atqui primum iſtud accõmodationis vitium, ſi quod eſt, non niſi ineptè, barbaries potuit appellari: Deinde cur tibi ineptius eſt nos dum Æthiopem intelligimus, colorem repudiare: id eſt nullam in eius eſſentia coloris rationem habere, quia ad illam nihil pertinet, quàm repudiare conſilium, gratiam, voluntatem, authoritatem, quæ latinis ſunt familiaria? Quanquam verſibus tuis amplius quiddam eſt indulgendũ. Nec ſolum in illis ſpectandum eſt quid dicas, ſed quid dicere volueris: nempe vocabulum hoc, etſi latinis vſu tritum ſit, tamẽ illi græco, ἀποβάλλειν, quo Porphyrius vtitur, non ſatis reſpondere. Sit iſta ſanè Logodædalo noua barbaries. Nec enim ea veteribus fuit vnquã cognita. De qua vnum hoc tibi reſpõdebo, ſic non modo Ia. Tuſanum, ſed & Gullielmum Budęum verbum hoc latinè eſſe interpretatos. Dicerem hos in lingua græca duo noſtræ Galliæ lumina, niſi certò ſcirem te iampridem eam laudem illis cępiſſe inuidere. Sed tamen num cogitas quàm mihi apud alios, quibus iſtorum authoritas omnem in partem ſplendeſcit, tua omnino vileſcit, tutum ſit cõtra tuas calumnias ſub horum clypęo latere? Quorum poſteriori, Commentariis in linguam græcam ἀποβάλλειν idem eſt quod repudio & reſpuo. Quod etiam, inquit, ἀποβάλλομαι dicitur, hoc eſt floccifacio, deſpicor. Et certè noſtra ætate Doctiſſ. vir Nicolaus Gruchius non ſolum eloquentia clarus, ſed magni nominis philoſophus, cum antea in recognoſcenda Perionij interpretatione eo loco, de quo nunc inter nos agitur, dixiſſet Æthiopem mutato colore poſſe intelligi, à nobis admonitus, ſpectatáque commoditate ſententiæ, dixit, abiecto colore. Cur vero

naturam ex ſanguine generantur: nerui quidem à villis & ligamentis, propter cognationem: Carnes autem à coagulatione quadam eius quod ſecretum à villis & ligamentis, concreuit. Quod rurſus à neruis & carnibus emanat glutinoſum & pinguæ, ſimul quidem carnem vt plurimum ad oſſium naturam, ac etiam os ipſum medullam circundans, nutriendo exauget. Quod rurſum per oſſium craſſitudinem ſtillat puriſſimum genus triangulorum leuiſſimúmque, & pinguedine abundantiſſimum, dum effluit ex oſſibus atque delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur ſingula in hũc modum fiunt, bona valetudo ſeruatur. Mala vero valetudo ſequitur, quando contrà fit. Nam quoties eliquata caro tabem rurſus tranſmittit in venas, ſanguis vnà cum ſpiritu multus ac varius in venis, coloribus diuerſis amaritudinéque, & acidis ſalſiſque infectus ſaporibus, bilem, cruorem, pituitam gignit quamplurimam. Reliqua ſi voles, perſequere: in eis ſenties quàm longo interuallo ab authoris mente hoc loco defeceris. Adde vero quod apud phyſicos fieri nullo modo poteſt, vt ex carne caro directo generationis modo, nullo alio medio interpoſito generetur: cuius rei cauſam amplius docebo te, ſi quando voles à tua Logodædalia ad phyſiologiam accedere.

Eandem acutam & ſalſam.) Antea capite 14. cum de fermento carnis ageretur, illúdque in coniunctione duarum qualitatum poneretur ἐκ τε ἅλμυρου καὶ ὀξέως, tibi ὀξὺς eo loco acidum ſignificabat, nobis vero acutum. Nunc in pituita vitium faciente, vbi eadem eſt duorum ſaporum coniunctio, illud idem, acutum nobiſcum interpretaris: & certè melius. Quoniam ſalſa pituita, acida verè dici nullo modo poteſt, acuta vero poteſt. Si quidẽ ab ipſo ſapore ſalſo acrimoniæ capit initium, in quo acuties quædam eſt. Sed da operam vt in illo tibi conſentias. In eo vero quod proximè ſequitur de effectibus eiuſdem pituitæ acutæ & ſalſæ, vbi Alcinous tantum ſcribit hos in rigore (ἐν ῥίγει) cõtingere, tu vertis in horrore & frigore. Quoniam ſcilicet tam ſtupidus es, vt non ſentias quid rigor ab horrore & frigore differat. Caue, obſecro, ne hoc ad grauiorem aliquam & fœdiorem naturæ deprauationem tibi magnum ſit initium.

πάντα δὲ τὰ φλεγμαίνοντα, conuerteram antea de pituitoſis corporibus. Quoniam hoc ipſo loco ſæpe pituitam φλέγμα nominauerat, & affectus pituitæ ac bilis videbatur in ſequentibus coniungere. Adde quod animaduertebã MarſiliumFicinũ in ſua interpretatione idẽ eſſe ſequutũ. Nũc vero dubito debeáne in priore illa opiniõe permanere, anvero hoc de corporibus à bile ardentibus intelligere. Et certè Prodicus, ſicut Galenus obſeruat lib. 8. de Decretis Hipp. & Platonis,

In Cap. 17.

Quod Alcinous dixit, ἄλλο σῶμα, ego latinè reddidi, aliud corpus, tu, corpus reliquum. Nec dubito quin locum hunc intellexeris de eo quod in humano corpore, ab ipſo capite eſt reliquum: ego autem de ſpiritu, qui fuſus non minus per ipſum caput, quàm per reliquum corpus, animæ eſt pro vehiculo: & aliud corpus eſt ab hoc noſtro, quod ex quatuor elementis concretum, palpabile eſt & tractabile. In quo facile, vt ſpero, in meam ſententiam deſcendes cum ea legeris (Si modo legendo quoque intellexeris) quæ à Plotino, Marſilio Ficino & Nicolao Leonico Thomæo, ſcripta ſunt de animæ vehiculis. De quo etiam Ariſtoteles ipſe nonnullis videtur cum Platonicis magna ex parte conſentire, cum dicit cap. 3. lib. 2. de animalium ortu, mentem aſtreo elemento participare: quod ſcilicet illius ſpiritus natura cœleſtis & aſtrea eſſe videatur. Tu vero in tua interpretatione conſidera quàm illud ineptum ſit, mentem in capite habitātem reliquo corpore, quod capiti ſubiectum eſt, vti tanquam vehiculo. Etenim, mi Logodædale, animæ in capite reſidētis virtus, fortaſſe per ſubiectum corpus reliquum vehitur, quoniam per hoc etiam diffunditur. At vehi ab hoc, dici non poteſt niſi ab homine tui ſimillimo.

Locus Alcinoi in quo hoc capite ſecundum Platonem, ponit rationem in cerebro, cupiditatem in iecore, iram in corde, iuſtam occaſionem afferre videtur obiter admonendi de eo errore, quem nuper in te obſeruaui cum Lucretianos Cōmmētarios tuos curſim euoluerem, ad eas diſquiſitiones inſtruendas quas tibi in illos adorno. Sic enim Cōmmētario in lib. 3. Scribit Lucretius, inquis, Tition amorem eſſe, hoc eſt libidinem: quæ ſecundum phyſicos & medicos in iecore eſt, vt riſus in ſplene, iracundia in felle. In quo per Deum immortalem, nunquam ne abs te conſequemur, vt ad ſobrietatem ſapias: id-eſt vt te intra tuæ Logodædaliæ fines contineas? A qua, vt antea dixi, quotieſcúnque peregrinaris, noui riſus nobis occaſionem prębes, & eius quidem in quo neſcio ſplen ne magis an ipſum cor afficiatur. In quo primum illud tuum (amorem, hoc eſt libidinem) probare nullo modo poſſum. Scis quamobrem? Quoniam grammatici noſtri, quos oratione quadam docere voluiſti quam eſſet difficile in eadem lingua, verbum vero reddere, ſuperbéque inſectatus es quod, peto id eſt quæro, interpretarentur, clamabant hoc tuum (amorem, hoc eſt libidinem) longe eſſe ineptius. Atque ad id efficiendum te ipſo teſte vtētur: apud quem memini legiſſe me verſu pene vltimo annotationum in lib. 3. Ariſt. de moribus, in pueros libidinem non cadere: in quos tamen cadunt amor & cupiditas, quæ à Platonicis in iecore dicuntur

ſedem habere. Sed quid ago? Aut ſatiſne ſanus ſum, qui in Logodædalia non modo gladiatorem multarum palmarum, ſed Triumphatorem magnificum infinitis annorum quadraginta (quos in ea ſe poſuiſſe prædicat) ſpoliis ornatum, audeo in hâc de verborum proprietate contentionem reuocare? Deum immortalem quas ruinas edes, ſi me in ea aggrediaris. Itaque malo mea ſponte cædere & de re tantum agere. De qua hoc primum rogo te, mi Logodædale, vt ediſſeras, ſi placet, quos phyſicos dicas ſimul cum medicis in iecore amoris ſedem poſuiſſe. Etenim memini quidem hoc Platonicis eſſe familiare: ſed neſcio quis ante te cum hoc laudis priuilegio Platonicos phyſicos nominauerit. De Ariſtoteleis autem qui maiore probabilitate inter omnes philoſophos phyſici cognominari potuerunt, dici nullo modo poteſt, eos in iecore amoris ſedem poſuiſſe. Sed illud ridiculum magis eſt, quod vbi à te agitur ex philoſophis & medicis de diſtinctione principum facultatum, ſecundum principes noſtri corporis partes, tu dicere auſus es riſum eſſe in ſplene, iracundiam in felle. In quo vno multa peccata ſunt, quæ nunc tantum tibi indicabo: differā alio loco pluribus. Primum enim cur tibi riſus in ſplene? Num quia, vt quidam ait, ſplen ridere facit? Ex quo à Perſio dictum eſt.

Sed tum petulanti ſplene cachino.

Næ tú homo es in re philoſophica, doctrinæ omnino nullius: qui illud non vides ſplenem inter partes principes numerari nullo modo poſſe, ſed tantum deſtinari ad recipiendum à iecore melancholicum ſanguinem & excrementum. At illud certè eſſet neceſſarium, ſi facultatis ridendi ſedes merito dici poſſet. Deinde cur tibi riſus in ea parte eſt, in qua abundat melancholicus humor riſui inimicus? Sciebam equidem melancholicos natura frigidiores, vt raro ridere ſolent, ſic incaleſcente iſto humore, ſi quando in riſum erumpunt, in hoc ſolere eſſe immoderatos: ſed certe neſciebam id efficere poſſe, vt inter philoſophos riſus in ſplene verè eſſe diceretur. Poſtremò vero iracundiam in felle eſſe ais: cuius conceptaculum certum eſt eſſe in folliculo cauæ parti hepatis adnaſcenti. At Plato & Ariſtoteles illam in corde ſtatuunt. Tibi ne ergo potius, quàm illis credemus? Sed video quo poſſis confugere. Iracundos, inquies, dicimus eſſe bilioſos: tales vero ſunt in quibus multum fellis eſt. Erras hic quoque. Bilioſos enim eos propriè dicimus non qui ſecreta bile, aut felle abundāt, ſed quorum ſanguis valde bilioſus eſt. Qui idem quia ad naturam ignis proximè accedit, in corde promptiſſimè ferueſcit, vel etiam inflammatur: in quo ratio iræ eſt poſita.

Quod οἰστρολῶ pro οἶστρον legendū arbitraris hoc recipio. Nuncq; interpretor aculeo punctam & ferā belluam. Ac cum iſto loco antea hęre-

rem,neque viderem quo modo ea facultas quæ in iecore reſidet,aculeus dici poſſet, quod de iraſcibili apud Peripateticos erat tolerabile, eius cõmodiorem ſententiam, quã nunc ſequimur, acceptam refero ornatiſſimo viro, Paulo Foxio,rerum quidẽ maximarum adminiſtratione clariſſimo, ſed philoſophiæ cognitione lõgè magis admirando. Qui cum nos in huius loci explicatione laborantes animaduerteret, ſingulari dexteritate ingenij ſic reſtituendum admonuit: idque prius quàm de tuis edendis quicquam cogitare cæpiſſes.

Scholiorum tuorum numero 5. quod ſcribis diuinationẽ eã quæ ratione,& arte ſeu ſcientia caret,duplicẽ eſſe: vnam furoris,alterã ſomniorum, agnoſco hoc & recipio ex Cicerone profectũ initio lib.1. de diuinatione.Quod vero vt has duas ſpecies ſuis notis diſtinguas,ſubiicis eam quæ furoris eſt,fieri animo afflatu diuino cõcitato: alteram quæ ſomniorũ,animo ſoluto,hoc quia tuũ,Ciceroni cõtrarium,& ab ignoratione rationis diuidendi profectum omnino reiicio.Quoniam vnam ſpeciẽ ab altera diſtinguis eo ipſo quod vniuerſo generi de quo nunc agitur,eſt cõmune. Etenim fieri animo ſoluto,nõ pertinet tantum ad eam diuinationẽ quæ cõtingit in ſomnis: ſed etiam ad alterã, quæ furoris eſt. Quod vt cõfirmem vnius Ciceronis authoritate,ero cõtentus. Cum duobus modis, inquit, animi ſine ratione & ſcientia, motu ipſi ſuo ſoluto ac libero incitarẽtur,vno furẽte,altero ſomniãte, &c. Nec verò minus erras nume.7.ſcholiorũ eorundem.Vbi enim ab Alcinoo dictũ eſt,idq; ex Platonis Timæo, diuinationẽ in ſomnis cõtingere, ꝙ in iecore, propter leuorẽ & nitorem, vis quædam à mente fluens reluceat,tu Platonis, ſcilicet, ſeueriſſimus cẽſor & caſtigator, ſubiicis eam vim potius eſſe intelligendã quæ à Diis, vel dęmonibus obiicitur. Vel dic,inquis, per mentẽ ſolutam ac liberam, qualis eſt in ſomnis, propter cognationẽ quam mẽs habet cũ Diis & dęmonibus, Deum ipſum aut dęmonẽ ſignificari. Atqui Plato in Timæo apertiſſimè loquitur de potentia cognitionis quæ ex mente noſtra deſcẽdit. Viſne tibi potius quã illi credamus? Quid quod ſtatim numero eodẽ, tui immemor hoc ipſe de noſtra mẽte interpretaris. Omnino,inquis, non dixit vim quæ à phantaſia fluit, ſed quæ à mente, id eſt, à parte noſtri diuiniſſima. Quid tibi vis Logodædale? An ea mens quæ pars noſtri diuiniſſima, in nobis ſomniat, tibi Deus eſt aliquis, vel dæmon: nempe is ipſe qui dicitur ſomnia immittere? Equidem hæc comparans cum numero 3. ſcholiorum tuorum in capite 15. facile animaduerto te circa quæſtionem propoſitam de ſomniis, in eo luto hærere ex quo non poſſit te tua Logodædalia eripere. Itaque philoſophica manu excitandus es. Ex qua hoc ſi placet accipe,In ſomniis mẽtem noſtrã deſcendere ad ea quæ in iecore tanquã in ſpeculo elucent

Schola Philoſophica,iſta ſignificatione vſorpemus. Atque certè debuerat eſſe ſatis hoc contra nos,de quo initiò reſpondimus,quartum quintúmve repetiuiſſe. Quanquam hic etiam tibi venia danda eſt,in quæſtione omnium maxima, de re nihil habebas quod diceres:de verbo nugari oportuit.

Noua ratio ex Platonis Phædone,ſic ab Alcinoo exprimitur, τὰ ἄμεσα ἐναντία, καὶ μὴ καθ' αὐτὰ, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς, πέφυκεν ἐξ ἀλλήλων γίνεσθαι. Quam ita reddidimus, Contraria immediata, non ſecundum ſeipſa, ſed aduentitia tantum vi,ex ſe inuicem oriuntur, & fiunt. Quæ vera eſt non modò Platonis & Alcinoi, ſed Ariſtotelis ſententia de contrariis ex ſe inuicem orientibus, lib.1.Phyſic. Quoniam vno conſenſu Philoſophorum omnium, ex principiis in re conſtituta manentibus,vnumquodque per ſe oritur. At contrarium ex contrario oritur, non tanquam ex principio manente (hoc enim fieri nullo modo poteſt) ſed tantum quia contrarium contrario in eodem ſubiecto ſuccedit. Quod quidem eſt ex alio κατὰ συμβεβηκὸς,oriri. Tu verò ea ſententia non intellecta, locum hunc ſic peruertiſti. Præterea quæ medio carent contraria, inquis, & non per ſe, ſed ex euentu contraria ſunt, eorum alterum ab altero naſci ſolet natura. In quo ſi te non pudet in primis Phyſiologiæ elementis cæcutire, hoc ſaltem pudeat quod Alcinoo falſo aſcribis, contraria medio carentia (quæ Philoſophis maximè propriè contraria ſunt)non per ſe, ſed κατὰ συμβεβηκὸς tantum eſſe contraria.

Quod de reſpiratione Alcinous ſubiicit,ad id pertinet,vt intelligamus quomodo nonnunquam errari contingat, in eo quòd obſeruatis aliquot ſingularibus,non tamen omnibus,propoſitioni vniuerſæ temerè aſſentiamur. Vt ſi,quia obſeruatum eſt pleraque animalia reſpirare,hinc eliciamus,omne animal reſpirare. Quod in huius loci interpretatione non animaduertiſti.Sed hoc negligentius Scholiorũ tuorum numer.7.à te factum eſt,quod de propoſitione Philoſophis veteribus & recentioribus controuerſa,temerè & ſine iudicio ſtatuiſti.Id ſolum eſſe animal, inquis, quod reſpiratione vtitur,falſum eſt. Piſces enim non reſpirant, cùm pulmone careant. Hui! Támne rudis es,& ignarus rerum Philoſophicarum,vt neſcias Ariſtoteli piſces nonnullos pulmones habere? & aliis contra Ariſtotelem, eos etiam qui pulmones non habent,per branchias reſpirare? Aut ſi hoc aliquãdo audiuiſti, támne temerarius, vt de re tantopere controuerſa,ſine vlla diſtinctione pronuncies? Neque verò magis illud animaduertiſti quod ex artificio diſſerendi didiciſſe oportuit, quando propoſitioni vniuerſæ reſiſtendum eſt, id in ea parte faciendum quæ manifeſta, non quæ plus habet dubitationis. Atqui de piſcibus an reſpirent,

multum dubitationis eſt(vt intelligere poteris ex noſtro Commentario in cap.16.)Alia verò pleraque ſunt animalia de quibus quod non reſpirent,manifeſtum eſt & certum.Itaque in his potius oportuit te propoſitioni vniuerſæ reſiſtere.

In ea ratione quæ ſequitur ex 10.de Rep.eo iterum peccas,quod ignoratione ſententiæ, non diſtinguis concluſionem ab argumento. Nam Alcinous quia animus à proprio vitio non corrumpitur, colligit nequaquam fore vt ab alieno,aut ab vllo alio corrumpatur.Idque quia cauſarum internarum maior vis eſt ad interitum, neceſſitate quadam ineuitabili inferendum,quàm externarum. Ex quo tandem concludit eum nullo modo corrumpi. Quod tu in tua interpretatione non ſatis diſtinxiſti.Lege verò quæ ad hanc rationem noſtro Cõmentario repetita ſunt ex 10.de Rep.tanquam ex ſuo fonte.Tum nõ dubito quin in his errorem tuum facilè ſentias.

Ratione poſtrema ad confirmandam immortalitatem, quæ ex Phædro adducta eſt,cùm in Græco exemplari,cuius fidem ſumus ſequuti, legeretur ἀρχικῶς ὂν, hoc ſumus interpretati,quod principij rationem habet. Tu interiecta vna particula, eáque, mea opinione,ad huius argumenti vim minimè neceſſaria,legendum arbitraris ἀρχὴν κινητὸν ὂν,ac latinè reddis, cùm principium motus in ſe incluſum habeat. Nec animaduertis in ſententia & pondere rationis huius permultum intereſſe, ſitne aliquid principium motus, an verò in ſe huius principium incluſum habeat. Nam quod principium motus eſt, id Plato vult ſemper moueri,eóque eſſe immortale:quia nunquam ſe ipſum deſerit. At animalia in ſe habere incluſum principium motus, nempe animum à quo mouentur, Plato, vt opinor, concederet:nec tamen hæc ſemper moueri poſſe fateretur. Et certè ſine ſubtiliore Philoſophia hoc ex Cicerone in ſomnio Scipionis,intelligere potuiſti.Vbi hanc Platonis rationem ſic interpretatur, vt dicat animum, non ſicut vis habere in ſe incluſum motus principium,ſed eſſe ipſum mouendi principium. Quod ſemper mouetur, inquit, æternum eſt. Quod autem motum affert alicui, quódque ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus,viuendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. Principio autem nulla eſt origo. Nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt.Nec enim eſſet hoc principium,quod gigneretur aliunde,&c.

In Cap. 19.

Scholiorum tuorum num. 1. aliquot exemplorum enumeratione, ex Ciceone confirmas Latinè dici, eſſe in noſtra poteſtate: quod nos, in nobis ſitum eſſe, diximus. Idque vt noſtram interpretationẽ vno in verbo rectè immutaſſe videaris. Atqui vtrumque horum in veſtrâ Logodædalia receptum eſt, & à nobis hoc ipſo capite vſurpatum, eſſe in noſtra poteſtate: & eodem, à te ſæpius illud noſtrum, in nobis ſitum eſſe. Quid igitur erat neceſſe hoc à te immutari, aut cùm immutaſſes, iſtud tam pueriliter aliis permultis grauioribus prætermiſſis, annotari? Equidem de re nihil habuiſti quod diceres: in verbis ludere oportuit. Sic noſti ſimulare Cupreſſum. Hoc verò in iſtiuſmo di Philoſopho quid aliud eſt, quàm pro rebus verba dare? aut pro fructibus folia? Sed ſit ſanè iſtud proprium tuæ Logodædaliæ.

Magis erras in ſententia, cùm paulò poſt ſic Alcinoum interpretatis. Rei illi prædictæ, inquis, Paris Helenam rapiet, quæquidem in eius poteſtate erat poſita, conſequens erit hoc, bellum inferent Troianis Græci ob Helenam. Nec enim, Logodædale, Alcinous ait prædictum eſſe oraculo, fore vt Paris Helenam raperet: nec ſi eſſet prædictum, id amplius, ex ea ſentẽtia quam hoc loco ſequitur, in eius poteſtate fuiſſet. Sed vult ex conditione tantum prædictum fuiſſe, Si Paris Helenam raperet, fore vt pro hac Græci contra Troianos bellum gererent. Cuius quidem conditionis pars antecedens, erat adhuc in Paridis poteſtate. Quoniam eo fato minimè definiebatur. At cùm ille ſua ſponte Helenam rapuiſſet: Grçcorum bellum, quod ad raptum conſequens, fato erat definitum, vitari nullo modo potuiſſe. Sanè miror te in hoc tam turpiter lapſum eſſe, præſertim cùm tibi in eo noſtra interpretatione prælucerémus.

In eo autem quod vbi de Laio, & filij proceatione agitur, pro θεσμῷ, id eſt, vt placet Marſilio Ficino, pro lege, vel vt nos eramus interpretati, pro oraculo, legendum arbitraris ἐν τῷ δεσμῷ, ac explicas, in coniunctione & vinculo matrimonij contineri, facilem quidem fuiſſe video vnius literæ mutationem: ſed ſi ea tibi concedatur: locúſque ad eam ſententiam quam tibi fingis, referatur, hanc nihilo meliorem, imò deteriorem fore animaduerto. Nam illud tuum, Laium & filij procreationẽ in coniunctione & vinculo matrimonij contineri, quã aptè & quorſum, vel etiam quàm venuſtè latinè dicatur, profectò nõ video. At Laium & filij procreationẽ eſſe in oraculo, mihi ſignificare videtur hæc ex his eſſe, quæ quanquam fato definita non ſint, ſunt tamen confatalia. Sic enim dictum fortaſſe initio capitis huius, omnia quidem eſſe in fato, non tamen omnia fati legibus teneri.

Et certè id maximè conſentit cum oraculo Apollinis, quod in tuis Scholiis commemoraſti. De illis autem quæ cōfatalia nominauimus, audi ſi placet in propoſito exemplo, Ciceronem lib. de Fato, hæc ex Chryſippo commemorantem. Quædam ſunt, inquit, in rebus ſimplicia, quædam copulata. Simplex eſt, morietur eo die Socrates. Huic, ſiue quid fecerit, ſiue non fecerit, finitus eſt moriendi dies. At ſi ita fatum ſit, naſcetur Oedipus Laio, non poterit dici, ſiue fuerit Laius cum muliere, ſiue non fuerit. Copulata enim res eſt, & confatalis. Sic enim appellat, quia ita fatum ſit, & cōcubiturum cum vxore Laium, & ex ea Oedipum procreaturum. Vt ſi eſſet dictum, Luctabitur Olympiis Milo: & referret aliquis, Ergo ſiue habuerit aduerſarium, ſiue non habuerit, luctabitur, erraret. Eſt enim copulatum, luctabitur: quia ſine aduerſario nulla luctatio eſt, &c. Quæ ſi attentè conſideraueris, facilè, vt opinor, agnoſces, etiam ſi tibi concedamus ἐν τῷ δεσμῷ, hoc loco legendum eſſe (quod ego non omnino repudio) id tamen non de cōiunctione matrimonij, ſicut vis, ſed de eorum quę à Chryſippo confatalia dicuntur, connexione eſſe intelligendum. Quod nos poſteriore noſtra interpretatione ſumus ſequuti.

Placet verò obiter in tuam Logodædaliam excurrere, & de nonnullis monere te, quæ hoc ipſo capite circa orationis artificium nonnihil regiam maieſtatem tuam dedecent, cuius ſceptrum dicere ſoles, annorum quadraginta laboribus tibi eſſe comparatum. Etenim illud non ſatis te dignum videtur, infinitum eſſe id quo tanquam vehiculo vehitur quod in nobis ſitū eſt. Quo etiam loco, ſicut & paulo poſt, numero ſcilicet 7. nobiſcum latinè dixiſti, in nobis ſitum eſſe, quod antea faſtidere videbaris, & pro quo ſine ratione dicere malebas, in noſtra poteſtate eſſe. Quod verò ad iſtum num. 7. notas in tuis Scholiis, locum ad finem capitis huius ſic eſſe interpretandum, Definiendum, inquis, quod in nobis ſitum eſt, ex eo momento quo in vtramuis partem propenſo, verum aut falſum orationis adipiſcatur: in eo prodis magnam temeritatem tuam in contextu immutando, cum pari ignoratione ſentētię. Nam cùm doceat hîc Alcinous quale ſit quod in noſtra poteſtate propriè eſſe dicitur, & circa quod noſtræ deliberationes verſantur, nempe id quod paulò ante τὸ δυνατὸν appellauit, & natura ſua inter verum & falſum interiectum, atque idcirco ἀόριστον eſſe dixit: tu deprauata ſententia, pro ἀόριστον, hoc loco qui ſuperiori omnino reſpondet, contendis ὁριστὸν eſſe legendū, ea certè temeritate quę lōgo vſu, multorúmq; annorū pręſcriptione, tibi in tuo Logodædalię regno iampridem propria eſſe cœpit. Sed vt in hac tibi liceat quidlibet, dic nobis Logodædale, quæ erit in his verbis tuis ſententiæ commoditas? Definiēdum, inquis, quod in nobis ſitum eſt, ex eo momento

to quo in vtramnis partem propenſo, verum aut falſum orationis adipiſcitur?In quibus primum quorſum addis de tuo (orationis)quaſi veritas de qua hîc agitur,in re eſſe non poſſit, niſi oratione exprimatur? aut determinatio quæ à nobis electione fit,circa poſſibile,ad cuius vtramlibet partem liberam facultatem habemus, ex oratione pẽdeat?Deinde qualis hæc definitio eius quod in nobis ſitum, ex eo ſcilicet momento quo in vtramuis partem propenſo, verum aut falſum orationis adipiſcitur? Næ tu,vt quod debitum eſt deferam,ſingularis es definiendi artifex.

In Cap. 20.

Quanquam in verborum & orationis examine multa tibi antea condonauerim,ne in tuæ Logodædaliæ fines viderer irruere, non poſſum tamen hoc capite prætermittere illam tuam periodum quæ ita incipit,Ex quo homines verè Philoſophos,&c.totam videri malè cõ textam. In qua illud addis de tuo (& quandiu cum corporibus coniuncti ſunt)credo quia in eadem ſequitur(poſtquam corporum vinculis ſunt ſoluti) deinde in eo valde luxurias(expurgaſſent,reſtituiſſent,ſanauiſſent)iterúmque in hoc(intereat, extinguatur,obcæcetur) poſtremò non ſatis Latinè dixiſſe videris (eius totum quod ratione præditum eſt,naturam amplecti) pro quo reponendum (eius totius, vel eius totam) vt hoc naturæ adiiciatur. Sicut in reciproci vſu, tria aut quatuor eodem capite peccata ſunt:quę tibi in huius authoris interpretatione familiaria. At illud laudo quod tandem aliquando huius capitis initio, τ'ἀγαθὸν ſummum & primum bonum ſignificare ex Platonica loquendi conſuetudine agnouiſti: cuius ignoratione multis locis antea peccauiſti.

Monſtroſa verò eſt in Philoſophia Platonica, bonorum diuiſio quam proponis Scholiorum tuorum num. 2. &.ad quam euertendã nullæ externæ rationes quærendæ : ipſa ſibi ad detegendam abſurditatem eſt ſatis. Bonorum,inquis,tria ſunt genera. Alia ἑκτὰ, quæ conſequi & habere licet, vel per naturam, vel per ſtudium vel exercitationem,vt bona valetudo,iuſtitia,temperantia, alia μεθεκτὰ, quæ conſequi & habere quidem non licet:ſed ad eorum communionem recipi,eáque participare licet,vt ſummum bonum: alia ὑπαρκτὰ,quæ neq; habere,neque participare licet,ſed ea ineſſe & extare oportet,vt bonum eſſe,iuſtum eſſe,bonum eſſe. In quo vt tibi tuos Typographos ſæpe cauſanti, iſtam poſtremam repetitionem condonemus, in cæteris quid dicere debueris, facile intelligo: quid dicas, omnino neſcio. Quoniam tu teipſum nõ intelligis. Etenim quid illud eſt μεθεκτὸν bo-

na eſſe, quę habere & conſequi non licet, licet tamen ad eorum communionem recipi, eadémque participare? Quomodo enim eorum eſt communio & participatio, ſi haberi non poſſint? Aut quale illud, nos ad ſummi boni communionem participationémque recipi, ſummum tamen bonum habere non poſſe? An eius eſt communio vel participatio quod haberi non poteſt? Aut ea quæ tu ὑπαρκτὰ nominas, quo modo, vt ais, ineſſe poſſunt, ſi hæc neque habere, neque participare licet? Quod ſi μεθεκτὰ bona ea hoc loco dicere voluiſti, quæ cap. 9. num. 5. κατὰ μέθεξιν, id eſt ex participatione bona nominaſti, quomodo in his ſummum bonum à te hoc loco ponitur, quod certum eſt nullius participatione bonũ eſſe? quódque Platonicis re idem eſt cum Deo: qui à te eodem loco, κατὰ ὕπαρξιν, ſiue ex eſſentia ſua bonus dicitur?

Scholiorum tuorum numer. 4. locus quem citas ex Platone 4. de Republ. illic nuſquam eſt: ſed repetendus ex 4. de Legibus, ex quo ad verbum eſt deſcriptus. Numer. verò 9. rectè quidem obſeruas ea quę dicuntur ab Alcinoo ex Phædro eſſe collecta: ſed temerè hoc totum adiicis (ſurſum extulit in extimum locum aurigæ caput) quod non eſt ab Alcinoo expreſſum, nec ad id de quo agitur neceſſarium. Quoniã ſatis erat docuiſſe Platonem in exprimenda humana fœlicitate, nonnunquam duo hæc in animo coniunxiſſe, Deum ſequi, & huius ſimilem fieri. Cætera ex Platonis contextu citata, à te in Scholia referri ad illuſtrationem ſententiæ potuerunt: adiici verò contextui, niſi pro tua temeritate non debuerunt.

Quod paulò poſt ab Alcinoo ſcribitur, καὶ γάρ τοι τῆς ὠφελείας ἀρχὴ τὸ ἀγαθὸν, τοῦτο δὲ ἐκ θεοῦ εἴρηται, id nos ſic Latinè reddidimus, Etenim vtilitatis principium ipſum bonum: hoc autem ex Deo dictum eſt. Tu verò ſic, Itaque vtilitatis principium dictum eſt bonum: hoc autem à Deo oritur. Quem locum Scholiorum tuorum num. 10. falſo putas nominatim citari ab Alcinoo ex certo Platonis dialogo, quem Epinomidem eſſe vis. Quoniam quanquam in eo Deus bonorum omniũ cauſa eſſe dicatur, ſicut & in Eutyphrone, & lib. 2. de Repub. nihil tamen hìc ad verbum citatur, ſed ex ſententia Platoni familiari & rata, cauſa redditur, propter quam apud eundem animus Deum ſequẽs, & huic ſimilis factus, beatus eſſe dicatur. In quo tuum alterum peccatum eſt, quod vbi ſuperiorum ratio ab Alcinoo redditur, tu ex ſuperioribus nouam illationẽ fingis. Nec verò leuius illud eſt, quod τὸ ἀγαθὸν (quod de idea boni erat intelligendum, quæ ſola vtilitatum omnium principium eſt & regula) tu ineptè & contra conſuetudinem Platonicorũ, de bono ſimpliciter, vt antea ſæpe, es interpretatus. Cæterùm quę cõtra nos in Scholiis tuis obſeruas de diſtinctione verbi εἴρηται, in qua Marſilius Ficinus nobis aſſentitur, ea apertiſſimè arguunt te Alcinoi

ententiam hac in parte nullo modo eſſe aſſequutum. Cogûntq; addere verbum (oritur) cui in Græco contextu nullum omnino reſpondet. Quanquam τὸ ἀγαθὸν (quod ipſum bonum ſiue ideam boni interpretor) reuera apud Platonem ex Deo non oritur: ſed eſt & dicitur ipſe Deus. Quod facilè intellexiſſes, ſi vel leuiter tantum Platonicorũ doctrina fuiſſes imbutus. Sequitur verò alterum grauius peccatum, in eo quod vbi dixiſti Deum virtutem non habere, quia virtute melior: ſtatim ſubiicis, ex qua (virtute ſcilicet) rectè quis dixerit infœlicitatem, &c. Qua ſententia nihil poteſt fingi abſurdius. Sed hoc ſi voles, per me licet in tuum Typographum reiicias.

In Cap. 21.

Hoc capite multa ſunt in quibus noſtra interpretatio à tua diffidet. Sed hæc magna ex parte inde profecta, quod in Græco contextu immutando, huic addendo & detrahendo, tibi licere putas quidlibet. Nec cum iſta tua temeritate, in ſecunda & tertia periodo vitare potes rerum multarum repetitionẽm, in ea breuitate quam Alcinous affectat, imprimis odioſam. Sine qua huius ſententiam (aſſentiente etiam Marſilio Ficino) retineri poſſè exiſtimauimus. In ea quoque periòdo quæ Græcè incipit ὅταν δὲ φῶμεν τάξιν, &c. quàm multa addis de tuo? quàm multa peruertis? In quibus cùm εὐπείθειαν, non incommodè, opinor, obedientiã eſſemus interpretati, tu dicere maluiſti rationem quæ adhibetur in cupiditatibus & appetitionibus moderandis, & ad obtemperandũ adducendis. In cęteris pari copiæ inanitate luxurias.

σωτηρίαν in definitione fortitudinis, malui obſeruationem, quàm tecum ſalutem interpretari, Quoniam etiamſi hoc vocabulum ferre poſſit, ridiculum tamen in ſententia mihi videtur, fortitudinem dicere ſalutem eius præcepti in cuius obſeruatione verſatur. Fruſtra etiã in huius definitionis explicatione illud addis (de rebus extimeſcendis & non extimeſcendis) quod neque addidit Marſilius Ficinus, neque eſt in Græco exemplari quod ſequuti ſumus, neque ad illuſtrandam ſententiam quicquam commoditatis affert.

ἀντακολουθεῖν interpretatus es, continuò efflorеſcere, neſcio profectò cuius authoris exẽplo. Sed hoc vnũ ſcio id eſſe profectum ab ignoratione ſententię: quã ex fine capitis colligere potuiſti. Ex ſuperioribus enim cõcludit virtutes in recta ratione tanquã in regula, eſſe connexas. Vt verum id eſſe velit quod Cicero pluribus locis diſputat, eum qui illarum vnã habeat, reliquas etiam habere oportere. Quare illud maluimus interpretari, mutuo ſe conſequi: quod in illa regula virtutes inter ſe quaſi concatenatæ ſint. Quod non dubito quin poſthac

facilè ſis probaturus, modò ſupra Logodædaliam animum erigens, ex contextus comparatione commoditatem ſententiæ hac in parte videre poſſis.

Scholiorum tuorum num. 4. ſcribis, non Platoni ſolùm, ſed & Ariſtoteli poſt Platonem, de connexione virtutum omnium cum recta ratione & prudentia idem viſum eſſe, & pluribus verbis demonſtratum atque explicatum lib. 7. de Morib. ad Nicom. In quo facile eſt animaduertere tibi non deeſſe voluntatẽ ſeriò philoſophandi: ſed iſtud profectò ſuperat tuam facultatem. Itaque paſcis animum eo quod eſt reliquum: dáſque operam vt inconſiderata & tumultuaria horũ Philoſophorum comparatione, in vtroque aliquid conſequutus eſſe videaris. Locus de hac connexione virtutum omnium cum recta ratione & prudentia, expreſſior eſt apud Ariſtot. capit. vltimo lib. 6. Ethic. quàm in vlla parte libri 7. quẽ tu citaſti. Neque in eo Ariſtoteli, ſicut arbitraris, idem quod Platoni videtur: ſed ab Ariſto. Plato in perſona Socratis reprehenditur. Socrates quidem, inquit Ariſto. partim rectè quærebat, partim aberrabat. Nã quòd virtutes omnes prudentias putauit eſſe, errauit: quòd autem eas nõn ſine prudentia cenſuit, præclarè dixit. Quod ex eo intelligi poteſt, quia nunc omnes qui virtutem definiunt, cùm habitum eam eſſe dixerunt, & in quibus cernatur, tũ habitum eum eſſe adiungunt, qui rectæ rationi ſit conſentaneus. Atqui ea demùm recta ratio eſt, quæ prudentiæ congruat. Ergo hoc omnes quodammodo diuinare & augurari videntur, habitum eum virtutem eſſe qui prudentia dirigatur. Sed tamen facienda mutatio eſt. Neque enim ſolùm virtus eſt habitus, qui prudentiæ ſit cõſentaneus. ſed is potius qui ſit cum recta ratione coniunctus. Recta autem de his rebus ratio, iam nomen habet prudentiæ. Socrates ergo virtutes omnes rationes eſſe putauit, cùm in ſcientia omnes poneret: nos eas non rationes, ſed cum ratione eſſe dicimus. Non ſentis Platonem ab Ariſtotele in ea quæſtione caſtigari, in qua vtrique idem videri temerè affirmaſti?

In Cap. 22.

Hoc capite ſic in verbis es diſſolutus, vt tuæ Logodędaliæ deſerto[r] eſſe videaris. In quibus primum hoc, hominem omni genere vitiorũ coopertum, non ſatis te dignum eſſe videtur. Deinde in illo, ad virtutem trameare & tranſuolare, pro vno verbo duæ ſunt metaphoræ diſſolutæ. Atque in eadem periodo, quatuor aut quinque ſenariis verſibus concluſa, mihi hæc mouent nauſeam, nam neque, qui enim, non enim, longè enim. Nec verò in altera longè breuiore, magis hoc placet, virtutes res honeſtas agere ex ratione, non quæ in eis ineſt,

catent enim ratione, ſed quæ à ratione eis eſt tradita. Quid enim erat neceſſe rationis vocabulum tam frequenter iterari? aut quis feret hoc, virtutes agere ex ratione, quæ à ratione eis eſt tradita? Præſertim cum Alcinous ſemel tantum illud vſurpet, κατὰ λόγον: ſecundo loco particulam hanc minimè repetat: tertio, pro ea dicat φρόνησιν, quã prudentiam ſumus interpretati. In his autem quæ ſcholiorum tuorum numero 2. & 3. notas ex Ariſt. Ethicis, facile animaduerto animũ tibi incaleſcere ſtudio philoſophandi: ſed facultatem valde eſſe languidam. Quoniam ſcilicet, in magiſterio Logodædaliæ tibi, vt iactare ſoles, annorum ferè quinquaginta laboribus comparato, ætatem conſumpſiſti.

Neque vero magis quam ſuperiora probare poſſum hoc tuum loquendi genus (propterea quod in omnibus virtutibus, aut certè in plurimis in vnaquaque vtrinque duo vitia cernuntur.) Cur enim ſi in omnibus, addi oportuit, in vnaquáque: aut ſi in vnaquáque virtute & in omnibus id verum eſt, cur interiectum à te eſt, aut certè in plurimis?

ἀμετρίαν, quæ exceſſum & defectum hic complectitur, eram antea interpretatus immoderationem, quæ nunc mihi magis ad exceſſum pertinere videtur: tu nihilo melius, vacuitatem à modo. Nunc fortaſſe dico aptius, diſceſſum à modo, qui in vtrámque partem fieri poteſt. De quo liberum ſit lectori iudicium: modo tamen meminerit hac particula, id quod eſt vtriúſque vitij, exceſſu ſcilicet & defectu peccantis, ſignificari.

Neque vero qui cum parentes) locus alius ſequitur obſcurior, in quo duobus exemplis explicatur varietas diſcedendi à modo circa perturbationes: in cuius quidem interpretatione mihi antea non ſatisfeceram expetebámque in dies meliora. Sed certe in eo hoc videbar aſſequutus, quod nulla facta contextus mutatione vulgatum exemplar græcum ad verbum expreſſeram: in quo immutando tibi tuo more licere vis quidlibet. Ego vero nunc minus multis immutatis, meliorem ſententiam videor aſſequutus. De qua liberum quóque lectoris iudicium expeto: ea lege vt à quouis meliora facile recipiam.

In Cap. 23.

Si virtus voluntaria ſit, concludit Alcinous initio capitis huius ex Platonica doctrina, vitium eſſe inuoluntarium. Quia hac in parte cõtrariorum conſequentia cõtraria Plato exiſtimauit: vel ſi hoc mauis, contrariorum cauſas eſſe contrarias. In quo ab Ariſt. reprehenditur lib. 3. Ethic. atque contrà diſputatur vitia, quemadmodum & virtu-

tes, eſſe voluntaria, ſicut noſtro commentario in locum hunc abundè videmur docuiſſe. Tu vero confundens Platonica cum Peripateticis, ſic Alcinoum latinè loquentem facis, Si virtus ſpōte ſuſcipitur, conſequens eſt vt vitium ſponte contrahatur. Hoccine vero eſt latinè vertere, an potius authoris ſententiam euertere? Et certè vel ſola ſequentia mouere te debuerunt, hanc à te confictam ſententiam cum authoris mente nullo modo poſſe conſiſtere.

Quod Alcinous vno verbo nominat, τὸ ἀκούσιον, tu ita exprimis (quod inuitè ſuſcipitur, eiúſque quod inuitè ſuſceptum eſt, natura) in quo alteri luxuries eſſet mirabilis, ſed ea tibi vſu trita eſt & vulgaris, verùm hoc attentius conſiderandum, quod illud τὸ ἀκούσιον, ſiue quod inuitè ſuſcipitur, vis ad ea omnia pertinere quæ ab ignoratione aut ab aliqua animi perturbatione proficiſcuntur. Sic enim hoc loco Alcinoum loquentem facis. Præterea quod inuitè ſuſcipitur, inquis, eiúſque quod inuitè ſuſceptum eſt, natura, in ignoratione quadam, aut in animi perturbatione poſita eſt. Atqui tu ipſe, annotationibus tuis in cap.1.lib.3. Ethic. inuitè factum definis quod inſcienter & coactè, & cum dolore, ac moleſtia factum eſt. An poteſt cuíquam eſſe eiuſmodi quod à geſtiente lætitia eſt profectum? At hæc animi perturbatio eſt, tibíque hoc loco, omnia quæ ab aliqua animi perturbatione proficiſcuntur, inuitè ſuſcepta, vel facta eſſe dicuntur. Da igitur operam vt hac in parte tibi ipſe conſentias. Nos vero τὸ ἀκούσιον, inuoluntarium ſumus interpretati, repugnante quidem tua Ciceroniana religione: ſed quæ, vt antea dixi, mihi in ſchola philoſophica, vana ſuperſtitio quædam eſt. Nam ſi Ciceroni familiare eſt, voluntarium, non modo pro eo quod à voluntate tanquam à principe cauſa proficiſcitur, ſed in omni eo quod hanc habet minimè repugnantem aut in contrarium nitentem: cur philoſopho ea aliorum vocabulorum imitatione in qua exemplis abundamus, dicere non licebit inuoluntarium id omne quod aut voluntati omnino contrarium eſt, aut certè præter hanc accidit? Quo modo certè apud Platonem in homine intemperante omnia quæ à geſtiente lætitia proficiſcuntur, inuoluntaria ſunt: non quod contra voluntatem accidant (hanc enim ille nō habet repugnantem) ſed quia præter hanc. Quæ duo quo differant tum intelliges cùm te philoſophiæ excolendum tradideris.

καὶ λόγῳ, καὶ ἤθεσιν ἀστείοις, καὶ μελέτῃ) tu latinè reddis, ratione & moribus vrbanitate politis & meditatione: ego vero cum Marſilio Ficino, ratione & conſuetudine ciuili, vel ſi voles, moribus ciuilibus, atque diligentia. Quo loco cum agatur de his quæ pertinent ad homines ita regendos, vt minimè ſint ad inferendam iniuriam propenſi, in

hoc magnam vim eſſe uideo ciuilis conſuetudinis: quando ſcilicet ciuitas ipſa bene morata eſt. Quid vero ad id afferre poſſint tui mores vrbanitate politi, profectò non video.

In Cap. 24.

Hoc capite quo loco de perturbationibus agitur, numero ſcilicet 1. ſcholiorum tuorum, tibi non eſt ſatis Alcinoi contextum temere immutare: ſed in eo me reprehendis, quod receptam lectionem, & Marſilij interpretationem ſequi maluerim, quàm tuo more in bonis ſcriptoribus immutandis licenter inſanire. Mendoſè, inquis, legitur vulgo apud Alcinoum συνίσταται δὲ τὰ ἡμέτερα ἔργα, & cætera. Nam συνίσταται, pertinet ad ea quæ antecedunt, & legendum ἐνδὶ τὰ ἡμέτερα ἔργα. Quod cum alij non vidiſſent, hunc locum non rectè interpretati ſunt, quinetiam deprauarunt, cum ſic verterunt. Noſtra quidem opera conſiſtunt, non tamen in noſtra poteſtate. At vero tu caue, mi Logodædale, ne ipſe ignoratione ſententiæ, addita negatione, contextum immutando omnino deprauaueris, nimiúmque acutè intuendo, nihil omnino videris. Ego quidem facile culpam omnem in eo vitare poſſum in quo receptam diſtinctionem, & lectionem tua confeſſione ſum ſequutus: præſertim ad meam opinionem accedente, vel potius in hac mihi prælucente Marſilio Ficino. Qui rerum philoſophicarum maximéque Platonicarum cognitione vſqueadeo excellit, vt apud eruditos eius authoritas contra tuam rerum earundem inſcitiam, mihi non leue momentum ſit habitura. Attamen hoc etiam amplius contendo, noſtram interpretationem quam reprehendis, germanam Platonis ſententiam continere. Quæ mihi eiuſmodi eſſe videtur. Perturbationes quidem ipſas non eſſe in noſtra poteſtate: facta tamen vel opera quæ ab illis proficiſcuntur, noſtra eſſe putanda nobíſque aſcribenda. Quoniam non poſſumus omnino non commoueri: ſed primos motus ratione reprimendo, malefacta & opera quæ ab illis exultantibus, vel longius excurrentibus ſolent proficiſci, euitare poſſumus & debemus. Ideóque facta hæc, vel opera tanquam noſtra legibus, & ſuppliciis in nobis vindicantur: ipſę vero perturbationes minimè. Nec enim quiſquam ciuili diſciplina quantumuis ſeuera, punitur quòd in alterum iratus ſit (quandoquidem hoc non tam illius opus vel factum eſſe putatur, quàm paſſio) at ſi intus alterum percuſſerit, vel interfecerit, hoc factum illi aſcribitur, ſupplicióq; coercetur. Lege accuratè quæ de hac quæſtione pluribus diſputantur à Platone lib. 9. de Legibus, tum,

vt ſpero, ſenties tuam in hoc loco immutando temeritatem ab ignoratione philoſophiæ eſſe profectam. In qua tuum illud quàm inſulſum eſt, perturbationes (quæ à philoſophis paſſiones appellantur) nõ eſſe noſtra facta? Quis enim vnquam paſſionem factum appellauit? Aut ſi ea in factis numeratur, cur non in noſtris, ſi quidem noſtra eſt paſſio? Ac denique ſi in noſtris factis eſt, cur non vel ſola perturbatio in nobis lege punitur, ſed tantum ea facta quæ à perturbationibus noſtra culpa longius excurrentibus, proficiſcuntur? Equidem Logodædale, perturbatio noſtra eſt, ſed ea non eſt noſtrum factum: quia omnino factum non eſt. Et actiones quæ à nobis perturbatis proficiſcuntur, facta quædam ſunt, eadémque noſtra. Quare etiam in nobis merito puniuntur, perturbationes vero non item.

Quod ſcholiorum tuorũ ad caput hoc nota.7. à me prætermiſſum obſeruas, πλεονάζει γάρ, & cætera, quanquam in omnibus exemplaribus & codicibus græcis reperiri ſcribas, deerat tamen in eo quod cũ Marſilio Ficino ſumus ſequuti. Nec adhuc mihi neceſſarium eſſe videtur. De quo noſtra cum tuis ſedulo cõparari poſtulo. Non poſſum vero illud quod proximè ſequitur, non male contextum, vel potius omnino diſſolutum obiter indicare, Qui concupiſcit, inquis, quia in expectatione eius quod concupiſcit adipiſcendi acquieſcit, lætatur, &c. Hui! Quam lepidè λεξεις compoſtæ, & cætera. Notum enim tibi carmen eſt.

In diuiſione voluptatum quam nos hoc capite complectimur, tu vero in cap.25. reiecisti, particulam δι' ὅτι, non ſatis attentè videris cõſideraſſe. Vbi enim Alcinous διδάσκει δὲ καὶ δι' ὅτι πολλὰ εἴη εἴδη ἡδονῶν, tu ſic latinè reddis. Docet multa eſſe genera voluptatum: nos vero, Docet autem propter quam cauſam multæ ſpecies ſint voluptatum. Atqui non tam voluptates ſic diuidit, quàm earum cauſas indicat partim in animo, partim in corpore eſſe poſitas. In ſententia vero illud te obiter admonitum velim, ſignificatum hoc loco ex Platone maximam vitæ humanæ partem tranſigi in ſtatu medio inter voluptatem & dolorem: in quo ſcilicet, homo quidem ſentiat, in ſentiendo tamen nulla voluptate, aut dolore afficiatur. Quod cum ſit veriſſimum, tu tamen tam ſtupidus es, nec ſolum omnis philoſophiæ, ſed communis ſenſus expers, vt affirmare audeas in omni ſenſu perceptionem eſſe quandam voluptatis vel doloris. Recordare enim, Logodædale, ſic à te probatum principia eſſe ſenſus expertia Commentario in libro 2. Lucretij, Quoniam, inquis, ſi principia ſentirent, & voluptate afficerentur & dolore. Nam quicquid ſentitur, aut iucundum eſt aut moleſtum. Propoſitio certè eo homine digna qui ratione nõ modo non regitur, ſed ſenſu indiget. Quod vero eodem loco ſubiicis, voluptatem

tem definiri motum naturæ conſentaneum: dolorem, motum præter naturam, neſcis ab Ariſtotele eſſe reprehenſam eorum opinionem, qui voluptatis eſſentiam in motu ponunt, & à Galeno rectè obſeruatum, lib. 4. de Sympt. cauſis, voluptatem non eſſe coniunctã cum motu quolibet ad naturam accommodato, ſed cum eo tantum qui adiunctam habet celeritatem & vehementiam. De quo ſatis eſt hoc loco te admonuiſſe: accuratius vero aliquando diſſeretur noſtris diſquiſitionibus in tuum Lucretium.

In Cap. 25.

Initium capitis huius, quod tibi eſt 26. ita conuertis, Amicitia autem ea quæ maximè & propriè dicitur amicitia. Vbi fruſtra amicitiæ vocabulum repetiuiſti, quod in græco deeſt. Sicut & paulò poſt cum dixiſti mutuam beneuolentiam, quam Alcinous εὔνοιαν ἀντίστροφον vocat, de tuo adiicis, & pariter vtrinque reſpondentem. Sic in te ſemper

Luxuriat phrygio ſanguine pinguis humus.

Quo loco amor ab Alcinoo dęmon appellatur, ſcribis in tuis ſcholiis omnia peſſimè à nobis eſſe accepta, à te vero ſic illuſtrata, vt ea quiuis facile poſſit intelligere. Hæc igitur expendamus, & noſtra cum tuis ſedulò conferamus. Cupido, inquis, cui corpus affingitur, quíque corporatus eſt, dęmon potius quàm Deus dicendus eſt. In quo σωματοποιούμενον ἔρωτα, Cupidinem corporatum, id eſt ſua eſſentia corpore conſtantem, interpretaris. In hoc, opinor, neſcio quid ſomnians de illius arcu & ſagitta, ex poëtarum fabulis. Ego vero corpori addictum aut incorporatum, vel ſi mauis, eum qui neglecta animi pulchritudine ſuaptè natura amabili, ad eam deſcendit quæ propria corporis: quem Marſilius Ficinus interpretatur, magna ex parte ad corpus declinantem, ea ſequutus quæ ex Diotima Fatidica refert Socrates in Sympoſio. Et certè Alcinoi contextus manifeſtè arguit locum hunc de amoris obiecto, potius quàm de eiuſdem fabuloſa eſſentia, intelligendum. Quanquam non negem indicari etiam, hoc locum dediſſe fabulæ. Secundum quam dictum videri poteſt cum quadam poëtarum correctione, eum qui præeſt huic amori corporeo, vel ad corpus declinanti, dęmonem potius quã Deum eſſe appellandum.

Quod ab Alcinoo ſcriptum eſt θεωρήματα δὲ αὐτοῦ τὸ γνῶναι, & cætera, ego ſic interpretatus ſum, De eo autem quæ præcipi ſolent, hæc ſunt. Tu vero hoc modo, Eius autem præceptiones & cognitiones hæ ſunt, cognoſcere eum, & cætera. In quo primum non vides quam

illud ineptum ſit (cognitiones eius ſunt cognoſcere) deinde præceptiones alicuius latinè dici eas potius, quæ ab eo traduntur, quam quæ de eo. At locus hic poſteriore modo erat intelligendus. Eodem loco vbi agitur ab Alcinoo de dignoſcendo eo qui amore dignus ſit, cum id diiudicandum eſſe dicat ex duobus quorum vnum πτόησις, alterum ὁρμὴ nominatur, neſcio quo authore pro priore appetitionem dixeris, pro poſteriore cogitationem : ſi modo in interpretando eundem ordinem cum Alcinoo ſis ſequutus. Quod ſi hoc inuerſo tibi ὁρμὴ appetitio eſt, an erit etiam πτόησις cogitatio ? Omitto vocabuli proprietatem, atque de ſententia tantum diſputo. An is qui ſibi quærit quem amare debeat, vſque ad interiores huius cogitationes progredietur, ex eiſque ſibi illum deliget?

In Cap. 26.

Vbi Alcinous ex Platone ſcribit Rerumpub. formas quaſdam eſſe ὡς ὑποθέτους, id eſt, vt interpretor, ſuppoſitas vel pro ſuppoſitis, de tuo addis græco contextui τὰς δὲ ἀνυποθέτους : hocque interpretaris, alias eſſe ſine ſuppoſitione. Credo quod hic neſcio quid de diuiſione ſomnians, exiſtimes vni membro aliquid ex altera parte eſſe opponendum. Sic enim notas in tuis ſcholiis, vulgatis libris hoc alterum membrum deeſſe. In quo, næ tu circa leges diuidendi magnus es, & ſingularis ingenij artifex. Vtinam vero docere etiam eſſes conatus quæ rerumpub. formæ ſine ſuppoſitione eſſe dicerentur. Equidem principium contradictionis omnino primum, Ariſtoteli lib. 8. Metaph. eſt ἀνυπόθετος : quia minimè ſuppoſitum per ſéque firmiſſimum: quod qua ratione huic loco conuenire poſſit, aut quo modo opponi ei formæ quam Plato explicat libris de Repub. nullo modo video. Tu cum voles in eo explicando elaborabis. De hypotheſi autem memini quidem à te obſeruatum numero 39. annotationum in libr. 5. Ethic. ſic à mathematicis ea appellari quæ poſtulare ſolent, vt ſibi concedantur : quæ ponuntur, inquis, non probantur, neque docentur : quæque ſunt eis denique velut quædam ſuarum demonſtrationum principia. In quo ex artis Analyticæ ignoratione multipliciter à te peccatum eſt. Nam hypotheſes non ſunt eædem cum poſtulatis, neque complectuntur ea omnia quæ poni dicuntur : ſed eorum ſpeciem vnam faciunt, Neque verum eſt has non doceri, aut eſſe tantum velut demonſtrationum principia : quod ad Ariſtotelem hoc tempore remitto. In eo vero peccas grauius quod poſtquam has duas re-

rumpub. differentias tibi in Alcinoi contextu finxiſti, eundem ſic interpretaris, vt ab illo dictum velis, earum vtrámque à Platone eſſe expoſitam libris de Repub. Quod ille nunquam dixit, neque vero ſine errore dicere potuit. Quoniam Plato libris de Repub. priorem differentiam ſolam perſequitur: alteram huic oppoſitam, illic non attingit, ſed tractat libris de legibus. Verum hæc tibi facile condono quæ percipi non potuerunt ſine accuratiore intelligentia doctrinæ Platonicæ, in qua leuiſſima tantum ſectaris. Modo illud diſcere velis, initio huius capitis membrum vnicum ab Alcinoo proponi, idémque ſolum libris de Repub. à Platone explicari. Ei vero poſtea ex altera parte opponi Reſp. non quidem, vt arbitraris, ἀνυποθέτους, ſed ἐξ ὑποθέσεως, eo loco quem ſic ſumus interpretati. Deſcribit quoque, inquit Alcinous, alias reſpub. ex ſuppoſitione, in quibus eſt ea quæ libris de Legibus inſtituitur, & quæ aliarum correctionem habet in epiſtolis, & cætera. In rerum autem publicarum formis quid ſit ſuppoſitio, quid ex ſuppoſitione, plenius intelliges ex noſtro Commentario in locum hunc, ſi modo prius te in Ariſt. Analyticis poſterioribus exercueris, ſine quibus hæc non poſſunt intelligi.

In Cap. 27.

In comparatione ſophiſtæ cum philoſopho, penes genus ſubiectũ, ei quod ſcribit Alcinous enti non ens opponi, addis de tuo, vt contrarium: quod etiam Marſilio Ficino video placuiſſe. Sed hoc, pace veſtra dixerim, ad ſententiam authoris non eſt accommodatum: & certè apud eos qui oppoſitorum differentias tenent, quæque in his ſpecies ſit contrariorum, ex philoſophis intelligunt, ridiculum eſt dicere ens & non ens non opponi vt contraria: quæ manifeſtum eſt ex Ariſtotelis ſententia, in ſimplicibus contradicere. Sed hæc ſi verum fateri vis, tibi non ſatis ſunt perſpecta: nec vero dubito quin valde miratus ſis, ens & non ens hoc loco ex Platone ab vniuerſo genere oppoſitorum ſeparari. Quod in quam ſententiam accipiendum ſit, ſi placet, ex noſtro Commentario intelliges.

Tu in contextu Alcinoi legens, περιτραπήσεται, hoc interpretaris, euertetur: nempe id quod non eſt, inquis, ſeu non ens. Quod quale ſit, omnino non intelligo. Nam dicere quidem tu fortaſſe potes, Logodædale, quid ſit euerti ens: at quid ſit euerti non ens, nullo

modo potes. Atque idcirco nos illud ad hominem qui non ens voce exprimit, aut cogitatione complectitur, referre maluimus, verteréque, aberrabit. Quod quanquam reprehendas, nihil tamen adhuc video propter quod ſit neceſſe me de priore ſententia decedere. Quoniam ratio ea quæ ab Alcinoo ſubiicitur, illam confirmat: nec patitur id de alio quàm de ipſo homine intelligi. Etenim qui non ens cogitatione complecti conabitur, idcirco aberrabit, quod in ſe diſſidentia complectetur. Hoc vero de euerſione non entis nullo modo poteſt intelligi. Adde quod vocabulum ſua ſignificatione hanc ſententiæ cōmoditatem non reſpuit: in cuius delectu habeo authorem mihi Marſilium Ficinum, tanto te in doctrina Platonica ſuperiorem, quanto in Logodædalia eodem maior vis videri.

Illud vero Alcinoi ἔστι δὲ τὸ μὴ ὄν, & cætera, ſic eram interpretatus pene ad verbum Marſilium Ficinum ſequutus. Eſt autem non ens, cum auditur, & cetera. Quod adhuc non repudio: niſi quòd commodius paulò dici poſſe exiſtimaui, hoc ipſo quod auditur, vel prout auditur: κατ' ὃ, & cetera, quod dicunt vulgo, quatenus. Quem locum ſic latinè reddere maluiſti, Non eſt autem, inquis, id quod non eſt, ex quo auribus ſentitur. De quo audiamus quid contra nos in tuis ſcholiis garrias. Hoc Alcinous ſignificat, inquis, non ens non eſſe id quo auribus percipitur, nempe nudam negationem entis, ſeu eius quod eſt: ſed ſemper habere vna ſecum ſpeciem alicuius rei quæ animo obiiciatur, & ad aliud referatur. Verbi cauſa, cum dico lapis eſt non homo, hoc, non homo, eſt non ens, quod nihil eſt & obiicit mihi oculis ſeu animo potius, ſpeciem hominis, ad aliúdque hæc mihi obiecta ſpecies refertur. In quo præterquam quòd Platonis mentem de comparatione imaginum cum ideis, ad quam locus hic pertinet, nulla ex parte aſſequeris, de qua à nobis abunde dictum eſt Commentario in locum hunc, ſed Peripatetica de nominibus finitis, & infinitis cùm Platonicis confundis, etiam in ipſis Peripateticis vſurpandis variè & multipliciter erras. Primum quidem cum dicis, non ens ſemper habere vnà ſecum rei alicuius ſpeciē, quæ ad aliud referatur. Quoniam ipſa rei ſpecies quam non ens quodammodo habet adiunctam, non refertur ad aliud: ſed ea ipſa eſt ad quam non entis cogitatio referenda. Deinde manifeſtè repugnat Alcinoi ſententiæ quod ſubiicis, non hominem nihil eſſe. Nam ſi, non homo, nihil eſt, quo modo de lapide, & ligno aliíſque rebus pene infinitis verè affirmatur? Ridiculum illud quoque hominis ſpeciem, ex qua non homo à nobis intelligitur, referri ad aliud. Cedò enim quid illud tandem aliud eſt, ad quod obiecta hominis ſpecies dicetur referri? Imo.

non homo quatenus auditur, ſubindicat aliquid quodammodo relatum ad alterum, & quod per ipſam relationem quodammodo aliquid eſt. Quoniam quod animo concipitur, audito non homine, id refertur ad hominem, ex hócque ſpectatur. Sic enim ab Ariſtotele dictum eſt lib. de Interpretatione, nomen infinitum quodammodo vnum ſignificare. Sed hæc ſunt ſubtilioris artificij diſſerendi, in quibus tibi plumbeum ingenium.

Loco altero qui proximè ſequitur, rectè coniectaſti quod in vulgatis exemplaribus legitur, οὐκ ὄντως ὄν, id vnà particula tranſpoſita commodius legi poſſe, ὄντως οὐκ ὄν. Idq́ue ſi verum fateri vis, ex noſtra interpretatione collegiſti. Quoniam, vt interpretor, quod non eſt quoddam ens, id eſt non ens. Ex quo Alcinous effici arbitratur, quot modis ens dicitur, totidem non ens vſurpari. Sed illud tuum omnino inſulſum eſt, Quod non eſt quiddam, inquis, non eſt id quod eſt. Eo etiam peccas, quod ſuperiore periodo ad ea quæ ſunt in Græco contextu negationem vnam in tua interpretatione adiicis. Nam ſi non etiã ipſa quæ ſunt, inquis, non participarent id quod non eſt, ab aliis ſeparari non poſſent. Vbi ex fide Græci contextus tui ad verbum erat dicendum, Nam ſi ipſa non participarent id quod non eſt, ab aliis ſeparari non poſſent. In quo quæ Alcinous indeterminatè nominat αὐτὰ, ea tu de tuo interpretaris τὰ ὄντα, ego verò μὴ ὄντα, id eſt ipſa non entia. Sícque locum hunc exprimo, vt niſi ipſa aliquid entis aſſumpſerint, ab aliis diſtingui non poſſint. Quo loco ex Peripateticis manifeſta eſt Alcinoi ſententia, de natura nominum infinitorum: quę vt dictum eſt, inter ſe diſtinguuntur ex relatione quadam ad finita, quibus ſunt oppoſita. Quæ etiam facilè accommodari poteſt Platonicorum doctrinæ de comparatione imaginum cum ideis quibus participant. At illud tuum. Nam ſi etiam ipſa quæ ſunt, non participarent id quod non eſt, ab aliis ſeparari non poſſent, monſtro profectò ſimile eſt. Quid enim hoc, entia participare non ente, nec ſine hac participatione poſſe intelligi? Quare ex tuo Græco contextu negationem vnam detraho, vt huius loci ſententia ſit eiuſmodi, Niſi ipſa (non entia ſcilicet) aliquid entis participent, ab aliis ſeparari non poterunt. Non entia autem aliquid entis participare, ex ſuperioribus interpretor, ea non poſſe intelligi niſi ex quadam relatione ad ipſum ens. Quod facio (quanquam repugnante Marſilio Ficino) ad maximam commoditatem ſententiæ: quam non dubito quin Philoſophi ſint amplexaturi. Hoc verò, vt in Logodædaliæ regno, ad tempus depoſita tua maieſtate, mihi per tuam humanitatem concedas, etiam atque etiam rogo.

Ad finem huius capitis cùm Alcinous docere vellet, & confirmare quod antea propoſuerat, non ens, quando profertur, intelligi non vt nudam negationem, quæ nihil omnino ponat, ſed tollat tantùm: verùm ex relatione quadam ad ens: ad hoc confirmandum aſſumit quot ſunt entia, tot modis non ens dici. Quia non ens dicitur ex relatione ad ens. Hócque rurſum ex eo confirmat, quia quod non eſt quoddam ens, id eſt non ens. Quod in comparatione imaginum cum ipſis ideis apud Platonicos luce eſt clarius: idémque ſi ad Ariſtotelis nomina finita & infinita referre placet, intelligetur hoc modo. Entia quædam ſunt lapis, lignum, homo: non entia, non lapis, non lignum, non homo. Hæc autem tria poſteriora dicuntur ex relatione ad illa: neque omnino nihil ſunt. Sícque quot ſunt differentiæ entium, totidem non entium ad illa relatorum. Hæc certè germana eſt doctrina Alcinoi ex Platonis Sophiſta de ente, & non ente, itémque Ariſtotelica, de nominibus finitis & infinitis ex Categoriis, libro de Interpretatione, & capite vltimo lib. 1. Analyt. priorum. De qua tuam ſententiam audiamus, nota vltima Scholiorum tuorum in cap. hoc: vt intelligamus quàm fœliciter opus iſtiuſmodi à te concludatur. Sic Alcinous, inquis, τὸ μὴ ὄν, οὐκ ἔστιν ὄν, verbi gratia, quod eſt non homo, non eſt homo. Quaſi verò hîc quæratur, quo ordine ſe habeat affirmatio infinita ad negationem finitam. In eodem verò luto hærens, ſic pergis. Fortaſſis, inquis, ſic legendum ἔστιν οὐκ ὄν, eſt non ens, verbi gratia, quod non eſt homo, eſt non homo. Quo loco ab Alcinoi ſententia peregrinando, in nouum errorem incidis, quod ad negationem attributi finiti, facis conſequentem affirmationem attributi infiniti: magna ignoratione rerum Logicarum, & doctrinæ Peripateticæ. Diſce verò hoc poſtremum, negationem illam attributi finiti, non eſt homo, veram eſſe in iis quæ ſunt, & in iis quæ non ſunt, vt in lapide & Hippocentauro. At affirmatio attributi infiniti, eſt nō homo, de lapide quidem vera eſt, de Hippocentauro non item. Nam ſi hic verè diceretur eſſe nō homo, eum certè eſſe oporteret, quem fictitium quiddam eſſe ſupponimus. Non ſentis igitur, quàm ineptè à te ſcriptum ſit, quod non eſt homo, id eſſe non hominem? Siquidem eo vero poſito, verè vt opinor aſſumerem, Hippocentaurum non eſſe hominem. Ex quibus ſequitur quod eſt falſiſſimum, Hippocentaurum eſſe non hominem. Lege quę à nobis de horum ordine in conſecutione ſcripta ſunt, contra Theſſalum tuum Animaduerſionibus in Dialecticas inſtitutiones, habebis, ſi voles, quod diſcere poſſis: aut ſi in tuo errore permanere mallis, in magiſtro tuo illud erit exemplum nobile, quo te poſſis tueri.

Poſtremus locus hic, de comparatione Philoſophi cum Sophiſta, ſuadere videtur, vt quoniam tu me non modò paſſim in hac Academia, ſed etiam apud exteros, Sophiſtam nominare ſoles (ſicut ego te Logodædalum, quem cum illo Plato coniungit) ea ſubiiciam quæ de iſtiuſmodi nominibus, partim ad te ſcripta ſunt, partim apud noſtros dicta. Quæquidem iuſto dolari indulgens, iampridem, vt ſcis, edidiſſem, niſi id tuis artibus impediuiſſes. Nunc verò ſi quid in illis eſſe videbitur amarulentū, hoc, ſi placet, cogitabis, hac arte moderādam eam ſuauitatem, qua in maledicendo nimium oblectaris. A me, ſicut ab aliis permultis, qui te iſtiuſmodi tuo merito oderunt, tum incipies bene audire, cùm cœperis bene facere, benéque dicere. Talibus verò maledicendi & calumniandi initiis, ſine vlla occaſione introductis, nulla in reſpondendo vehementia mihi, vt opinor, vitio dari poteſt: ab his præſertim qui de nobis humanitus iudicabunt, id eſt qui in altero facilè ferent, quod in re conſimili ſibi apud omnes vellent licere.

Finis defenſionis aduerſus quendam Logodædalum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IAC. CARPENTARII, CLAROMONTANI BELLOVACI, ORATIO, QVAM HABVIT IN AVDItorio Regio, in repetenda ſua Alcinoi Platonici interterpretatione Latina, contra quendam Logodædalum, hujus calumniatorem.

SEMPER exiſtimaui, Humani Auditores, auguſtam & ſanctam Philoſophiæ maieſtatem, paucis contentam iudicibus, nullam à ſuis Profeſſoribus in populo iactationem expectare debere: hâncque delicatiorum, & quaſi fugacium ingeniorum, quæ vt ad audiendum alliciantur, fucum ſibi fieri volunt, æſtimationem facilè contempturam, ſi modò ſuis, id eſt ſolidioris doctrinæ atque reconditæ hominibus, vel certè his ſatisfaceret, qui orationis ſola puritate contenti, in rerum cognitionem omnino incumbunt, verborum delicias aut effæminatum & mollem ornatum in eorum officinis, qui totos ſe ad aurium voluptatem componunt, nihilò pluris faciunt, quàm pudica matrona frontem notatam frequentibus calamiſtri veſtigiis, aut in myrotheciis, fucati candoris atque ruboris medicamenta omnia. Sic enim legeram vetuſtiſſimos in ea principes, & quaſi maiorum gentium Deos, Pythagoram, Socratem, Platonem, Ariſtotelem, & in iis quos

noſtra ætate multos in hac vrbe vidimus, plures in aliis hac ipſa profeßione florentes accepimus, obſeruaueram, omnes in philoſophando eodem animo ſemper extitiſſe: illóſque in ſuis acroamaticis potius reformidaſſe, ne plures quàm par eſſet, quàm ne non ſatis multos ad huius ſtudium allicerent: hos verò ratum habuiſſe quod ex magiſtro eloquentiæ fortaſſe magis quàm ſapientiæ, hauſerant, à Philoſopho orationis ornatum, ſi inter docendum non afferat, non eſſe efflagitandum: ſi verò eiuſdem nonnihil præ ſe ferat, id quantuluncunque ſit, in lucro eſſe ponẽdum. Quo animo cùm eſſem, ab annis quatuor & viginti, quibus me in hoc genere profeßionis exerceo (vtinã verò, humani Auditores, tam ad veſtram vtilitatẽ, hãc enim imprimis expetiui, quàm mihi iucundè et alacriter) rerũ cognitionem, magis quàm verborũ ſplendorẽ, ſemper affectaui: in illáque vt vos explerẽ, potius elaboraui, quàm vt nouis & popularibus exordiis demulcerẽ. Itaque quanquã quidã de noſtris (ſi modò hi de noſtris cẽſendi ſunt) nõ arbitrarẽtur authorẽ vllum manibus, quod aiunt, ſatis lotis attingi niſi quẽ primùm longo programate, per vrbis compita, quaſi ſuſpẽſa hædera, vſque ad nauſeã vobis cõmendaſſent, deinde verò in ipſis docendi præludiis, nouis laudibus ornaſſent, more veterum Sophiſtarũ merces ſuas populo obtrudentium, ego vix vnquã antea in vllo opere aggrediendo, extra rem ſum præfatus: niſi cùm aut nouum Regis beneficiũ, quo ſumus hoc loco exornati, præfandi neceßitatem attulit, aut Theſſali hoc eripere conãtis, ardentes actiones eò nos adegerũt, vt pro me mihi ſæpius eſſet dicendum, & contra eum hominẽ qui in nomen fortunáſq;

noſtras ſæuiebat, dicendo quidem potentiſſimum, ſed impudentia longè omnibus ſuperiorē. In quo difficile erat animi moderationem perpetuam ſeruare, aut ſemper cauere, ne vlla in parte noſtra regula Philoſophica excideremus. Nunc verò in hac Alcinoi interpretatione tertiò ab annis decē repetenda, partim vobis efflagitantibus, partim nobis noſtra ſponte ad eam currentibus, nouus caſus iuſtiſſimā, mea quidem opinione, præfandi occaſionē affert. Quoniā verendum eſt, ne dum in illo ea quæ nobis trita ſunt, & iampridē meditata quærimus, aut velut crambem recoctā vobis ſæpius eadem reponimus, inepti illius more cupreſſum pingere, aut ſimiles eſſe videamur neſcio cui profeſſori, ſua tamē opinione ter maximo, qui haud ita pridem trium Aphoriſmorum, velut triū cātilenarū, doctor, venuſtè profectò magis quàm acerbè nominatus eſt: quod in ſententijs contractus, nunquā diſcedat ab aliquot verborū formulis: dicerem Coccygis in morem, niſi hæ in ſpeciem valde eſſent ſplendidæ lepidéque compoſitæ, & Coccygis cantu longè ſuauiores: ſed quæ in tanto apparatu tam ſæpe repetitæ, dicendo ſentiendóque plus faſtus in illo quàm facultatis arguunt. Quare dum hac in parte vobis nobíſque obſequimur, rationem qua impellimur hoc initio reddendam exiſtimauimus, dandámque operam vt intelligeretis quod nunc paramus, id quoque à quadam neceſſitate eſſe profectum, quæ cogit de huius authoris interpretatione cum eis decertare, qui contra eruditionis & humanitatis iura omnia, in nos, à quibus nulla re fuerant prouocati, ab annis quatuor ſua ſponte ſæuientes, vel certè ad Theſſali in nos apertè

furentis, libidinem compoſiti, de manibus eripere conati ſunt eam laudem, qua veſtra beneuolentia in hoc Platonico Philoſopho illuſtrando frui cœperamus, & maiorem ex eiuſdem recognitione ſperabamus, vbi ad hanc Platonis cũ Ariſtotele comparatio iampridem à vobis expetita, acceſſiſſet. In qua quia magnam partem ætatis egeram, poſſe videbar neſcio quid meo iure mihi vẽdicare: præſertim inter iſtos Logodædalos, quorũ faſtus ſola verborũ oſtẽtatione elatus, Philoſophorũ ſchola iã pridẽ exploſus eſt. Quod ſi paulò tardius facere videor quàm ſperabatis, quàq; vos ipſi expetebatis, ſimul quoq; in eo tarditatis cauſam fortaſſe probabitis, ſi modò me vtrumque explicare conantem: ſicut adhuc feciſtis, attentè audiatis.

Ego quidem, humani Auditores, paulò ante annos nouẽ in Marſilij Ficini Alcinoo publicè explicãdo, eo ferè tẽpore quo bellis ciuilibus in hac noſtra Gallia omnia ardere cœperunt, tã fœliciter (auditorũ frequẽtia et approbatione noſtra ſtudia beãtibus) verſari cœperã, vt hic mihi primus aculeus extiterit ad cogitandũ de Platonis & Ariſt. cõparatione, quæ ab eodem tẽpore me vehemẽtius fortaſſe exercuit, quàm rerũ mearũ, & artis medicæ faciendæ ratio poſtularet. At verò accreſcẽtibus diſcordiarũ flammis, cùm illud opus inchoatũ ad extremũ perducere non licuiſſet: ad quod tanquã ad ſolenne epulũ, allectus modò erat auditoris animus, non ſatiatus, meus verò in illo inſtituta duorũ principũ philoſophãdi cõparatione, ſic irretitus tenebatur, vt hãc non ſolùm cogitationibus aliis omnibus anteponeret, ſed ex eadẽ in grauiſſimo luctu bonorũ omniũ, philoſophicã conſolationẽ pe-

teret, illa quidē huius authoris explicatio temporū neceſſitate tum intermiſſa eſt, ſed eiuſdem ſtudium noſtro auditorúmque animo retentum. Quo poſtea ciuilibus flammis non tam reſtinctis, quàm ad aliquod tempus ſopitis, neque hi deſinunt eius repetitionem à nobis efflagitare, neque ego in dies melius aliquid conari, quo cumulatius quàm antea eiſdem ſatisfacerem. Itaque cum in illa priore inter docendum reipſa ſenſiſſem fideliorem authoris huius latinam interpretationem meritò deſiderari, quàm quæ à Marſilio Ficino exierat, cœpi cogitare de hac vel hoſtiatim à viris eruditis mendicanda potius quam quicquam deeſſet. Atque idipſum quod moliebar, fortaſſe effectum dediſſem, ſi mihi tum liberum tempus datum fuiſſet & vacuum: aut præparatum ocium in quo animi minimè penderem: nec ſemel quid exorſus ſtatim alio eſſem traductus: aut denique niſi auditorum importuna efflagitatio vſque ad quotidiana cõuitia, rudem fœtum ante tempus de manibus extorſiſſet, quem non poteram niſi diu multúmque lābendo perficere. Sic enim nobis tandem expugnatis, Alcinous editus eſt, latinior fortaſſe paulò quam antea, ſed in ſententiis magna ex parte adhuc diſcerptus potius quàm bene cõpoſitus: & quod nonnulli veſtrum meminiſſe poſſunt, velut ventis diſperſa Sybillæ oracula. Adeo vt eiuſdem explicatio prius eſſet à nobis publicè repetita, quàm duo folia recognita, aut horum tertium à Typographo auditoribus poſſet exhiberi. Magna temeritate, fateor, ſed cuius culpa hoc ipſe lenienda videbatur, quòd illa erat profecta à ſingulari ſtudio inſeruiēdi vobis omnibus, quibus nihil ſoleo denegare: quod

que duabus epiſtolis ad ornatiſſimum virum & literatiſſimum, literatorúmque amantiſſimum Paulum Foxium, quarum vna in eundem Alcinoũ, altera in logicum organum noſtrã præfationem continet, veniam quaſi ante peccatum videbar deprecatus: palámque erã profeſſus me mihi in illa editione nullo modo ſatisfacere, meliorẽ in dies expetere, ſperaréque futurũ vt hanc ipſe nõ multò poſt exhiberem, niſi quis hac in parte noſtrã cogitationem anteuerteret. Sic enim, Humani Auditores, Alcinoũ hunc antea noſtris vix de nomine cognitũ, quaſi Spartam alterã nactus videbar, vel potius mihi ipſe delegerã, in quo latinè recognoſcẽdo, illuſtrando &, ſi modo poſſem, Cõmentariis aliquando exornando, reliquum vitæ tẽpus tranſigerẽ, ad idq; conferrẽ quicquid in philoſophia multorũ annorum laboribus eram cõſecutus. Sic, inquã, hunc mihi inter philoſophiæ profeſſores vendicabã, eo fere occupationis iure, quo omnes vti volunt qui in vacua aut deſerta primi venerunt. Neque vero in eo horũ humanitas me fefellit. Quoniã non modo in hãc hereditatem quã, vt dixi, meam quodam modo feciſſe videbar, pedẽ non intulerunt: ſed eiuſdem poſſeſſionem voce, & ſcriptis ſuis ſæpe ſunt cõgratulati: iidémq; nos ad id quod in illa moliebamur, perficiendũ, ex eo tẽpore frequẽtiſſimè cohortati. Pro quibus humanitatis officiis ego illis vniuerſis, & ſingulis magnã habeo gratiam. Quã vt aliqua ex parte referre poſſim, vtinã aliquando cõcedatur eorundẽ expectationi in eo quod mollior, cumulatè ſatisfacere. Sed exortus eſt quidã Logodædalus, quẽ ego non nominabo: non tã metuẽs ne in hoc vlla inhumanitate peccem, quã ne pluris eum

feciſſe videar quàm volui. Exortus, inquã, homo qui in græcis atque latinis venditandis neſcio quibus rancidis exemplaribus, fulcire putatur porticũ Logodædaliæ, ſed doctorũ omnium iudicio rerũ philoſophicarũ omnino ignarus: ante illud tempus nulla vnquã in parte à nobis læſus, imo pleríſque humanitatis officiis ad amorẽ ſæpe allectus: Qui cũ antea in ſeuiſsimis tẽpeſtatibus huius regiæ profeſsionis noſtræ, Theſſalicæ libidinis cõtra nos furẽtis, domini ſcilicet impotentis æſtuans miniſter improbus, pleríſque in rebus extitiſſet, nec modo priuatim apud ſuos ſæpe, ſed hoc ipſo loco nõnunquã apud vos ore ſuo maledico nomen noſtrũ dilaceraſſet, famoſis verſibus cõtra nos nominatim editis, & per vrbis cõpita affixis, ne quid in domino imitando furoris eſſet reliquum quod hic ſeruus ad viuũ non expreſiſſet, cum, inquam, his omnibus patientiã noſtram ad extremum tentaſſe ſe exiſtimaret, nec tamen illis cõmotum animaduerteret, &, credo, maximè miraretur: tãdem rationem inuenit, qua nos in eam arenã pertraheret in quam mea ſpõte nunquam ſoleo deſcendere. Nam fere eodem tẽpore me in Vrbis defenſione cum multis viris bonis alacrem, ſeditionis inſimulat, & noua Alcinoi interpretatione edita, Marſilio Ficino condonat omnia: in nos vero ſic exultat, vt iam in triumpho portare videatur. Quid feciſſet ſi antea læſus fuiſſet, cum nulla re prouocatus, maledicẽdo maléque faciendo expleri non poſsit? nunquãque quieſcere? Quanquam fortaſſe erro, Humani auditores, nec animaduerto eos qui cũ hominibus eiuſmodi cõflictãtur, veterẽ iniuriã ferẽdo nouã ſolere inuitare, & plus æquo indulgẽdo eoſdem ad maiorẽ animi

impotentiam prouocare. Quem ſi quondam extra ſe vidimus, furentem iracundia, claßicum inter literatos canentẽ, quòd, vt dicebat in partem laudis ſibi propriæ de atheo Lucretio ſuo nitori reſtituto, neſcio quis venire voluiſſet,

Egregiam vero laudem & ſpolia ampla!

An non debuit cogitare quid in Alcinoo à nobis poſſet audire? In quo etiam ſi locis pleríſque peccauiſſem, at certè licere debebat ſimul cum tempore conari meliora omnia: præſertim per eum cui in Ariſtotelis Ethicis, aliíſque nonnullis græcis ſcriptoribus latinitate donatis, in Lucretio, Cicerone, Horatio, fere annuos fœtus nouos, nec dum tamen ſatis bene conformatos, indulgebamus: quíq; ex ſcriptis noſtris, & multorum ſermonibus cognouerat nos in huius libri proxima editione, quam parabamus, operam eſſe daturos, vt cum noſtris commentariis veniret in manus hominum longe emendatior quàm antea. Quod ſi mihi licere noluit mea ſemel recognoſcere, is qui in ſuis de integro tam frequenter immutandis, tam multa ſibi in dies indulget, quis vnquam inter literatos inhumanior extitit? Quis vnquam inter eos egit iſto modo? Niſi fortè in iſto homine hoc ſingularis humanitatis eſt quod eodem tempore ad Theſſali iracundiam animum adiunxerat, cum illóque ardebat communi ſtudio opprimendi eum quem vtérque certis de cauſis præſentiebat alendis iis monſtris, quæ tum parturiebant in Academia, parum accommodatum. Hoc certe illud erat. Hinc ille lachrymæ. Itaque cum in eodẽ Alcinoo, Theſſalus ſua oratione vernacula ad mulierculas edita, quam funeſto ſibi exitu, nobis vero glorioſo, apud principes in aula paulo

paulo ante declamauerat, plagium obieciſſet, hic vt irato vel potius furenti Domino, ſeruus obſeqnẽs, gratificaretur, eodem tẽpore clamitat in illo nihil eſſe dignum ſchola philoſophica, multa ab authoris mente prorſus aliena. Quẽ tamẽ ex eodem tempore vtérque frequenter vidit in manibus nobiliſſimorum philoſophorum, hunc ſuis interpretantiũ. Nec dubito quin videndo pene contabuerit.

Inuidia Siculi non inuenire Tyranni, Maius tormentum.

De eo vero ipſi Logodædalo, iampridem reſpondiſſem, niſi in poſtremorum bellorum ciuilium æſtu à nobis admonitus vt ſcribendo, de iis præſertim quæ ad religionem Rémquepublicam pertinent, poſthac maiorem cautionem adhiberet, ſic tum animo deiectus viſus eſſet, ſic proſtratus, vt ego ipſe eius ſortem miſertus, in erigendo confirmandóque laborarem. Itaque verebar ne ſi eodem tempore de Alcinoo reſponderem, iam ſatis, vel etiam plus ſatis afflictum, vehementius affligerẽ: multóque magis ne vt tum illi res erant in Academia, in periculum fortunarum eum adduxiſſe viderer, cum quo mihi tantùm de literis certamen eſſe volebã: aut certè ei omnem reſpondendi facultatem voluiſſe adimere: quem ad contentionem de rebus atque ſententiis maximè cupiebam allicere. Præſertim cum eodem tempore, quaſi in extrema arena, abſente domino, ad ſolam palinodiam confugiſſet, velut ad reliquam tabulam vnam naufragij: quæ in illo ſua quidem certè opinione, multarum palmarum gladiatore, multis nominibus miſeranda eſſe videbatur.

Nunc vero rebus compoſitis, cùm in Vrbe, ſua ſuorúmque & domini præſertim (à quo non dubito quin ad hæc omnia fuerit impulſus) authoritate fruatur: cum eos animos receperit quibus antea elatus, nos hac regia profeſſione exclude-

re conatus eſt, nomen fortunáſque noſtras quantùm,potuit oppugnauit:cum denique is ipſe ſit qui erat antea,quãdo nobis in Ariſt. pro philoſophia mera ſophiſmata : in Sphera, quã tum interpretabamur, inſulſam barbariẽ: in Alcinoo, Platonicorũ & Peripateticorum ſummã ignorationẽ, dicendo ſcribendóque tam ſuperbè obiiciebat, quis reprehendat, ſi hũc in eam arenã iuſtiſsimis cõditionibus reuocamus, in qua nos antea ſæpe iniuſtiſsimè prouocauit? aut ſi de illis conamur reſpondere,in quibus ſine ſudore de nobis voluit triũphare? Nam conuitia omnia quæ hoc ipſo loco contra nos ſæpe ex eiuſdẽ ore audita ſunt, libelliſque famoſis atque aliįs huius ſcriptis pleriſque teſtata, facilè cõdono. Quoniã in omnibus quæ nihil habent præter contumeliã,vinci ſemper mallo quã quemquam vincere. In Alcinoo vero,in quo de doctrina agitur,conabor efficere,vt intelligatis, non quidem à me nihil eſſe peccatũ(quoniam homo ſum,neque humani quicquã à me alienum puto : nec ſoleo niſi lambendo fœtus meos efformare, quod factturũ me in hoc authore ſponderã,feciſſemque niſi huius præceps inuidia recognoſcẽdi facultatẽ præripuiſſet) ſed multa adhuc ab illo eſſe prætereita,quæ nouã animaduerſionẽ deſiderant : plura in nobis reprehenſa,in quibus nõ deeſt interpretationi noſtræ iuſtiſsima defenſio : pene vero infinita in quibus hic qui in alienis perſpiciẽdis tã acutus videri vult,in ſuis talpa cæcior eſt: in totóque interpretãdi genere noſtra authoris ingeniũ ſua breuitate imprimis cõmendabile,magna ex parte pene expreſſiſſe,ſeruata in verborũ delectu & orationis cõpoſitione,philoſophica libertate: cui, vt iſtis Logodædalis ſtomachũ moneam,quantũ poſſum ſemper indulgeo. Apud hũc vero pro

ſingulari breuitate perpetuã eſſe luxuriẽ & putidã redundantiã. In ſentẽtiis autẽ, ſi quãdo cõtra nos voluit nõnihil in ſuis ſcholiis philoſophari, ſic inſulſa eſſe omnia, & ab eiuſmodi rerũ philoſophicarũ ignoratione profecta, ut ea legens tenere me nõ poſſim quin frequẽter exclamẽ, Sutorem vltra crepidã. Quoniã vt illi in græcis atq; latinis, in quibus nihil vnquã mihi arrogaui, quãtũ volet facile cõcedo: ſic in rerũ cognitiõe, quoniã in hac ætatẽ cõſumpſi, ſi quid mihi aſſumo pſertim cõtra huius Logodædaliã, videor id meo iure quodã modo vẽdicare. Hoc niſi efficio, humani Auditores & vtriuſque interpretatiõis perpetua cõparatione, quaſi in rẽ præſentẽ ventũ ſit, digito apertè demõſtro, cauſã nõ dico, quin de noſtri nominis & famæ exiſtimatione, quãtũ quiſque volet detrahatur. Vos vero in his omnib⁹ iudices vehemẽter expetim⁹: quos vniuerſos ſingulóſq; rogamus atq; obteſtamur, nõ quidẽ vt nobis aliquid cõdonetis, niſi id forte quod p veſtra humanitate denegare nõ poteſtis: ſed vt ĩ vtriúſq; noſtrũ interpretationẽ ſeueriſſimè inquiratis, ac de iis ĩ quib⁹ peccatũ eſſe videbitur, ſcripto vel viua voce liberè moneatis. Ego, ut olim Apelles, tãdiu latebo poſt meã tabulã, quãdiu vnuſquiſq; veſtrũ ſyncerũ intelligẽſq; iudiciũ ad eã rẽ, quã prius bene nouerit, adhibere videbitur. Vt hoc modo quaſi publica & cõmuni omniũ cẽſura ad noſtrũ conatũ accedẽte, vel potius eũdẽ excitãte, author hic inter latinos ſcriptores tãdẽ eũ lucis ſplẽdorẽ recipiat, quẽ illi iã pridẽ expetim⁹: noſtríſque cõtentionibus veſtro iudicio moderatis res literaria creſcat, nulla animorum noſtrorũ acerbitate offendatur: nullus conuiciis dedecoretur, præſertim quæ proficiſcantur ab iis qui ſuo exemplo ad omnem modeſtiã aliis prælucere debent. Quod

vtinã ſuperiore vitæ meæ parte ſemper ſeruare potuiſſẽ,nec vnquã in eos incidiſſem qui de Peripatetica doctrina ꝓ vetere huius Academiæ diſciplina,cui me ab ineunte ætate addixerã,ſæpius in certamẽ vocati,rem omnẽ primũ ad cõuicia, deinde ad fortunarũ & nominis oppugnationem traduxerunt. In qua ſuſtinenda difficile fuit animis nihil omnino incaleſcere,aut eam moderationẽ perpetuam retinere quam officij,& publicæ profeſſionis ratio ab vnoquoque noſtrûm ſuo iure exigebat. Nõ quod in hoc me vllo modo poſſit aut debeat prioris inſtituti mei pœnitere. Ad quod eo ipſo tempore quo omnia variis difficultatibus inuoluta à nobis referebantur,erãt tamen in mediis fluctibus ſola ſpe,quæ animum ſemper alebat,iucũdiſſima: nunc vero in portu in quo optata requie fruimur,ipſa præteritorũ laborum ſecura recordatione longè ſunt ſuauiora. Sed quoniam nõnunquam antea ſum veritus ne hominibus exteris,aut poſteris, ſedato trãquillóque animo quaſi ex alta terra,in ſcriptis noſtris ſuperiores illas Theſſalicas cõtentiones ſpectantibus,in eis iuuenili ardori plus ſatis videretur eſſe indultũ. Atqui hoc tẽpore multo magis metuendũ eſt,ne in Theſſali miniſtro præter redintegratũ prælium,profeſſionis noſtræ omnino immemores,non ſatis prudenter facere videamur,qui in eo ſtudio conſeneſcamus,in quo neſcio quorũ hominum errore nõ ſatis dignitatis eſſe putatur,quia nõ ſatis quæſtus ineſt aut iactationis in populo. Quare vt Roſcius in ſenectute numeros in cantu dicitur mutauiſſe,tardioréſq; feciſſe tibias: ſic æquũ eſt vt ab illa iuuenili contentione paulò fortaſſe quàm decuit acriore,qua antea vſi ſumus,nunc nonnihil relaxemus & Philoſophicã lenitatem adhibeamus. Non quod,ſi par

pari referre licet, in Logodædalo Theſſalicus furor, contra quē inſtituta dimicatio, vllo iure poßit hanc moderationē à nobis exigere: ſed quia æquū eſt, hac ætate præſertim, vidêre potius quid in illum Philoſophicè liceat, quàm quid pro ſua in nobis prouocandis temeritate promereatur. Vellē profectò, humani Auditores, in rebus Philoſophicis, quæ variæ et reconditæ ab Alcinoo hoc libro tractātur, illi Deus optimus plus doctrinæ dediſſet. Potētior aduerſarius, in dimicādo nobis alacritatē augeret, noſtrâque de Platonicorū & Peripateticorū ſentētiis acrior contētio veſtra ſtudia vehementius promoueret. At cùm huius facultas omnis verborū artificio cēſeatur, in hócque ſolo regnet partim ſua temeritate in alienis immutādis, partim ſuorū rancidorū exēplariū iactatione, quid hic eo dignū eſſe poteſt, qui iſtā verborū ſapientiam aliis nō inuitus ſemper cōceßit? in expendēdis autē rebus atque ſentētiis ætatē cōſumpſit? Quanquā in hanc arenā vocatus, vel potius huius inuidia in ſcriptis noſtris calumniādis, in eandē coniectus, nō omnino cedā: ſed perficiā fortaſſe, vt in hoc intelligatis quod in nōnullis aliis Ariſtotelis interpretibus (de quibus nō neceſſe habeo quēquā nominare) antea à vobis reipſa eſt cognitū, iſta verborū quātauis ſapiētia nihil eſſe inanius, cùm ſine rerum ſubiectarū cognitione ad Philoſophiæ interpretationē adhibetur. In ſentētiis autē examinādis, in quibus perpetuā Platonis cū Ariſt. cōparationē in vniuerſa Philoſophia meditamur, eam diligentiā à nobis expectare debetis, quæ eū deceat, qui in ſuperioribus huius profeßionis partibus nō omnino infæliciter verſatus, in hoc quaſi extremo actu, ſumma cura cauere vult, ne velut inexercitatus omnino corruat. Hic enim nūc mihi cer-

tũ eſt,quaſi ad Diuorũ Platonis et Ariſt.tẽplũ Philoſophiæ arma deponere:cùm ſuperiorũ annorũ multorũ in eadẽ poſitorũ fructũ collegero, noſtróq; in authorẽ hũc Cõmentario ero cõplexus.Reliquũ vitæ tẽpus medicinæ tractãdæ & explicãdæ voueo,dicóq;.Quoniã Deo opt.max.iuſtiſsimo vindice,Theſſali tyrãnide tandẽ aliquãdo liberati,hac libertate Regis beneficio,ad illuſtriſ.Cardinalis,& principis Lotharingi poſtulationẽ nũc fruimur.In quo cũ antegreſſa ex Ariſtotele et nobilibus Medicis plantarũ atq; animaliũ explicatione in poſteriore parte noſtræ deſcriptionis Phyſicæ,auditorẽ præparauero,artẽ hãc pluribus libris à Cornelio Celſo accuratè tractatã pari diligẽtia illuſtrare conabor. Atq; perficiã fortaſſe,vt poſthac vobis mirũ ſit authorẽ illũ inter Latinos primariũ,tãdiu apud nos in tenebris iacere potuiſſe:cũ ſit ipſo ſcriptionis genere cõptus et venuſtus,ac pro varietate rerũ quas cõtinet,cognitione digniſsimus. Adderẽ verò, humani Auditores,etiã hoc tẽpore diuturnæ ceſſationis cauſam in iſto Regiæ profeſsionis munere, niſi ea multorũ ſermonibus de morbi noſtri magnitudine,& periculoſo exitu, penè omnibus antea innotuiſſet,& vobis nũc in ipſo vultu ex reliquiis ſatis eſſet ꝓſpecta. Ex quo quod ꝑter ſpẽ(huius enim nihil mihi erat relictũ) diuina virgula magis quàm humana induſtria(quãquã neq; hæc ſũma mihi vſquã defuit) cõualuimus, vtinã reliqua ætate hoc à Deo optimo ꝑfectũ ſicut debem⁹,ſemper ex animo ſentiam⁹, pro eoq; eidẽ debitã grat.ã,cũ vitæ & morũ immutatione ea,quã à nobis expetit,cõiungamus.Vobis verò tantũ præſtare poſsimus, quãtũ volumus:aut certè quod in humana infirmitate ad reddedã apud illũ rationem officij noſtri ſatis eſſe poſsit. Dixi.

IAC. CARPENTARII, AD D. L. EPISTOLA ſecunda.

AD XII. Calend. Decembres, Venetiis literæ datæ ſunt à quodam, quem nihil neceſſe eſt à me nominari, ad Regiæ profeſſionis collegam noſtrum Genebrardum, Theologiæ & linguæ Hebraicæ cognitione ornatiſsimum, ſed morum integritate atque modeſtia multò magis amabilẽ & prædicandum. In quibus quia ad ea quæ de recenti Chriſtianorum victoria multa narrantur, pleraque adiecta ſunt quæ à te profecta dicuntur, & ad nominis mei famæque exiſtimationem valdè pertinent, is mei amantiſsimus, eaſdem iam volutatas per multorum manus, quos illius victoriæ lætitia recreari cupiebat, mihi tandem communicauit. Serius profectò quàm vellem: credo quod primùm dubitaſſet, num me eas cælare deberet: deinde verò vincente vetere amicitia, quæ cum eodem ab annis quatuor & viginti interceſsit, illa ad ſe quoque pertinere iudicaſſet, permagniq́ mea intereſſe, videre qua ratione poſſẽ occurrere his rumoribus, qui per te tuóſq́ in varias orbis partes de me diſſeminabãtur apud oẽs eruditos: qui quid de nobis ſentiãt aut loquãtur negligere, hominis eſſet ſanè omnino diſſoluti.

Quo animo cùm ad finem menſis Decembris de huius manu literas illas recepiſſem, eaſdémque perlegiſſem, facilè ſenſi id veriſsimum quod mihi iampridem penè perſuaſeram, eiſq; ſæpe oppoſueram, qui me ad reconciliationem tuo nomine inuitabant, neminem eſſe inter literatos aliqua laude creſcentem, qui tecum tranquillè placatéque poſsit viuere, propter neſcio quem principatum, quem tibi inter illos cum falſa opinione iãmpridem finxeris, tacitáque tua conſcientia, honeſtis rationibus retinere non poſsis, omnes eos qui in illius partem aliquam venire poſſe videntur, quocunque modo ſupplantare conaris: omnes in certamen prouocas, ipſe in certando ad muliercularum morem verbis tantùm inſtructus, contentionis exitu ſemper infœlix, animíque ſubita deiectione, multò magis omnibus miſer, quàm vllis miſerabilis. Nam poſtquàm ille de Genebrardo amicè in illis literis conqueſtus eſt: quod de noſtris contentionibus inter Regiæ profeſsionis collegas, ſic enim nos nominat, nihil omnino ſcriberet, (miſerum me, vel potius ſi bene iudicas, vtrumque noſtrum, quem ſi non vulgi, at certè eruditorum fabulam fieri oportuit propter eam contentionem, cuius initium contra eruditionis & humanitatis iura omnia, in Alcinoo à te eſt introductum) ſubijcit ſe iſtarum nihilominus nequaquam eſſe ignarum. Quod frequentes tuas literas legeret ad amicum neſcio quem entomiaſtem tuum, cuius opera Venetiis vtereris apud ornatiſsimum virum Paulũ Manutiũ, in ea re quam ex ſequentibus intelliges. Illis Carpentarium miſerè à te tractari, dilacerari: earúmque nonnullis Archiſophiſtam nominari, aliis hoſtem quietis, & publicæ

publicæ pacis: prælectiones eiuſdem in Alcinoum modis omnibus exagitari, irrideri: addi etiam neſcio quid noui interueniſſe cum Boſſulo, vt alios in hoc oppugnando ſocios habere videreris: denique me eò miſeriarum in hac Academia deueniſſe, vt extremo & anguſtiſsimo loco omnia eſſe videantur. Equidem mi L. in illis grauiter commotus ſum: non quod à te expectarem meliora, præſertim cùm iampridẽ audijſſem, ſolitum te quotidie inter pocula ſitim famémque acuere, in Carpentarium declamando, ad idque tuos excitando, in quorum vnum nuper furere cœpiſſes, quod ſuo cãdore de me eſſet loquutus, paulò modeſtius quàm ipſe velles: ſed quòd mallem profectò apertis armis oppugnari me, quàm per iſtos cuniculos tentari. Hac enim animi libertate ego quanquam ſæpè antea à te prouocatus, nihil tamen ad mei nominis defenſionem ſum aggreſſus niſi palàm & publicè: nihil contra te meditatus quod non ſtatim venire voluerim in conſpectum omnium. Sed cùm in eiſdem literis perlegiſſem attentius ea quæ ſequuntur, ſuperiora minus admiratus ſum: quia in his cœpi ſubolfacere quid animum tuum contra me de integro exulceraſſet. Narrat enim hic (quod verúmne ſit, tute ſcis) à Paulo Manutio in noua editione epiſtolarum ſuarum, nuper expuncta eſſe eorum omnium nomina, qui ab aliquot annis in Religione Chriſtiana mala fama laborare cœperunt: ne ipſe apud ſuos malè audiret, ſi iſtiuſmodi homines aut ſcriptis ſuis illuſtraſſe videretur, aut per literas ſalutaſſe paulò familiarius. Hácque ratione eas eſſe prætéritas, quas olim ad te dederat, cùm in Cardinalis Turnonij comitatu verſareris. In quo quoniam

ornatiſſimi viri laudatiſſimíque teſtimonio orbari, tibi in aliis multò leuioribus, neſcio cuius gloriolæ cupiditate ſemper ardenti, erat grauiſſimum: nec ſine aliquo fortunarum tuarum periculo, in hanc de Religione ſuſpicionem venire, in qua fortaſſe malles diſſimulando tantum apud vtroſque bene audire, quàm apertè ſententiam tuam declarando, alteri parti te tuáque deuouere, hoc te, opinor, valde commouit, quòd exiſtimaſti illud de tua Religione, noſtra opera in Æmilij Probi Commentariis nuper eſſe detectum. Quod, ita me Deus amet, ſemper latere malluiſſem, quàm te hac in parte grauare, niſi tu importunè & ſanè valdè infœliciter, illis frequentibus tuis in Æmilium digreſſionibus perfeciſſes, vt mihi non eſſet integrum omnino ſilere. Quare vt ei malo occurreres iudicaſti in eam curam eſſe incumbendum, vt vir optimus non modò de literis optimè meritus, ſed in veterem Religionem optimè animatus, per tuum encomiaſtem intelligeret, rumores eos qui de tua vita ac moribus per vniuerſam Galliam circunferuntur, non à veritate profectos, ſed ab eo excitatos qui in ſola arte Sophiſtica, laudandarum omnium artium perturbatrice exercitatus, tibi in melioribus literis regnanti tuam laudem, patriæ requiem pacémque publicam inuideret. Vt hac arte ſcilicet, redires in eius elogij poſſeſſionem quod Manutij neſcio quot epiſtolis ornatiſſimis comprehenſum, tibíque adoleſcenti comparatum, nunc ſeni de manibus eripi, non immeritò grauiſſimum eſſe videbatur. Atqui nihil eſt hac in parte, mi L. quod de Carpentario ſuſpiceris. Aliunde iſta faba in tuum caput

excuſſa eſt. Siquidem iiſdem literis teſtatum habemus dictum ab Aldo Manutio, hoc ſe de tua Religione reſciuiſſe, per eos qui cùm ſub nomine Ieſu, nouam ſocietatem noſtra ætate inierint, in omnéſque Orbis partes ſint diuiſi, veterem Eccleſiæ doctrinam ſanctiſsimè colunt, in hácque eos qui duas ſellas affectant, aut in vtrumque latus claudicant, cane peius & angue oderunt. Adderem reliqua quæ in eadem Epiſtola de tua Religione dicta acerbius, niſi ab eorum commemoratione mihi animus abhorreret: quæ malo, cùm voles, ex Genebrardo noſtro intelligas.

Meminiſti verò, cùm de horum noua Schola in hac Academia erigenda ante annos ſex ageretur, in vniuerſam eius nominis ſodalitatem, neſcio quod maledicum carmen à te eſſe editum? Atque ex eo tempore contra eandem ſæpius in Regia cathedra declamatum? His, mea quidem opinione, iſtud acceptum referendum eſt, non Carpentario aſcribendum: qui neque per literas, neque per amicos de te vnquam egit cum Paulo Manutio: de quo ab illo viro optimo & integerrimo veritatis teſtimonium deſidero. Sed quid eſt per Deum immortalem, mi L. quod in iis incertis rumoribus te tam malè habet: præſertim cùm contra eoſdem promptiſsimum ſit, & in tua manu poſitum remediũ? Etenim vix vnquam quiſquam de ſua Religione aliud audiuit quàm voluit, niſi qui in hac tempori hominibúſque ſeruire maluit, quàm Deo & conſcientiæ. Apertè conſtantérque vita & factis illa nobis declaranda: tumq; in eadem

id conſequemur quod imprimis debemus expetere. Equidem in his variis temporum fluctibus, quibus noſtra ætas ſæpius agitata, permultos memini cum quibus antea familiariter eram verſatus: qui cum à noſtra Religione, neſcio qua occaſione, lugenda ſanè & Reipublicæ funeſta, defeciſſent, id ipſum quod ſentire cœperant, & propter quod à nobis erant auerſi, apud omnes præ ſe ferebant: vita & factis teſtabantur: quamuis fortunæ mutationem æquo animo ferebãt, potius quàm venirent in vllam eorum ſacrorum, vel ceremoniarum communicationem à quibus animo abhorrebant. Vis dicam liberè quod ſentio? Ego, ita me Deus amet, quoad per meam Religionem licuit, hos ſemper amaui ex animo: ſicut & illos multò magis, qui cum neſcio quorum hominum vitiis à nobis defeciſſent. poſtea temporibus admoniti, quaſi poſtliminio reuerſi, noſtri eſſe cœperunt apertius quàm vnquam antea.

De horum nemine dubitatum eſt quam Religionem teneret: ſed in hac id quiſque audiuit quod voluit, imò quod apud omnes ſibi maximè glorioſum exiſtimauit. At ſi qui eſſent (vtinam verò omnino nulli) qui apud noſtros in Religionis Romanæ formulam lingua iurarent, animo ab eadem abhorrerent: ſacris noſtris & ſupplicationibus corpore adeſſent, contra eadem apud ſuos acriter concionarentur: mortuis palàm noſtro more parentarent, pro eorumdémque purgatione Deo vota precéſq; funderent: domi verò atque etiam ſi quando liceret, publicè Chriſtianam perſuaſionem de eiuſmodi mortuorum purgatione Platonicorum fabulam nominarent: qui in ſuperioribus diſcordiis,

Rege vincente, eos pleniſsimo ore laudarent qui pro vetere religione arma ferrent, noſtris rebus afflictis eoſdem nefarios & perditos nominarent: denique qui inter Romanæ eccleſiæ proceres in aliis eccleſiam malignantium verbis inſectarentur, apud hos illis neſcio quam Babilonicam confuſionem obiectarent, illos ego non modo mirarer domi foriſque non ſatis bene de religione audire, ſed parum abeſſe putarem à Lucretij & Epicuri atheiſmo. Quid enim reliquum niſi, vt cum in hac contentione, quæ ad religionẽ pertinet, de vtráque parte ſuós ludos fecerint, ſuóque verſatili cothurno aliis valde periclitãtibus, rebus ſuis ſummam ſecuritatem impetrauerint, tandem excuſſo religionis iugo cum illo dicere audeant,

O miſeras hominum mentes, ô pectora cæca,
Qualibus in tenebris vitæ, quantíſque periclis
Degitur hoc æui quodcumque eſt! Nonne videtis
Nihil aliud ſibi naturam latrare, niſi vt cum
Corpore ſeiunctus dolor abſit, mente fruatur
Iucundo ſenſu, cura ſemota metúque?

Hos fugiamus, obſecro te mi. L. &, ſi me audis, Catholicæ Romanæque religioni noſtra omnia apertè conſecremus. Pro hac, Deo Optimo præeunte atque prælucente, extrema omnia perferamus. Tum non modo apud Paulum Manutium, ſed apud omnes, quos illa viros bonos & eruditos adhuc habet quamplurimos, optimè audiemus. Sin te, quod minimè velim, neſcio quis ventus ab illa repulerit, at illud certè diligenter caue, ne abripiaris in eos opinionum æſtus in quibus nihil habeas definitum. Cape, mi L. certum portum, vel eum potius qui noſtro aduerſus eſt. Quoniam in

noſtra Gallia hodie ea tempora ſunt, quæ tibi iſtam licentiam indulgent. In hoc ſi te idem Manutius dolenter viderit: ſi ob eam cauſam ſuorum catalogo expunxerit: ſi forte vniuerſa Italia repudiauerit: ſi in Gallia noſtri te auerſabuntur: at Britanni, Germani plerique omnes, Galli quoque longe plures quàm ego velim, te in ſuo ſinu fouebunt. Qui iſtos quaſi in diem viuentes, nec in re omnium maxima quicquam definitum habentes quod ſequantur, merito oderunt: nec, vt opinor, minus quã nos ipſi eoſdem inſectarentur, niſi horum opera quotidie abuterentur ad noſtram religionem oppugnandã. Quam ſi quãdo (quod Deus Optimus Maximus auertat) expugnarẽt, in hos, mea quidem opinione, ſeueritatis exempla ederent noſtris longe grauiora. Hoc te monere volui, in quo nemo eſt vel ex amiciſsimis qui tibi melius velit conſultum. Vt intelligeres quanquã de literis mihi tecum quædam ſit contentio, eáque, vt ſcis, à te profecta, nihil tamen propter hanc me, aut fortunis tuis aut nomini, vitæ vero multo minus inſidiari. In quibus, malè peream ſi tibi deterius quicquam expeto quàm egomet mihi. De eóque ipſo teſtem appello conſcientiam tuam, ſi modo ea ex animo nondum exciderunt, in quibus poſtremis ciuilibus diſcordiis à nonnullis vexatus, noſtra manu ſeruatus es, iíſque liberatus, quæ tum grauiſsima tibi imminere arbitrabaris. Ego vero pro iis quid à te hodierno die refero? Omitto varios rumores quos de me rebus vtcúmque compoſitis apud tuos diſſeminaſti. Querelas apud viros maximos quos nominis mei fautores fortunarúmque mearum parentes falſis delationibus tuis à me alienare ſæpe es

conatus: aliáque permulta quæ à te profecta hominem ardentem inuidia magis, quàm de literis contendentem decent. Sed hoc profecto diſsimulanter ferre nõ poſſum quod me apud exteros, quibus de meliore nota voluiſſem innoteſcere, publicæ quietis & pacis hoſtem nominas. Nam cum patriæ ſalus publica requie pacéque contineatur, quid hoc aliud eſt quàm me patriæ hoſtem, & perduelem iudicare. Bona verba Hercle, mi L. tuáque & tuorum officina digniſsima. Quæ ſi in media Vrbe, aut ſi in clariſsima noſtræ academiæ luce diceres, ferrem profecto moderatius: quoniam multos haberem innocentiæ meæ teſtes. Qui cum vtrúmque noſtrûm ex vita anteacta bene nouerint, illa profecto in tuos iactari mallent, eiſdémque auditis protinus exclamarent,

Claudius accuſat mœchos, Catilina Cethegum.

Sed cum ad eos efferantur apud quos nullus mihi patronus conſtitutus, aut quorum perpaucis vtérque noſtrum eſt cognitus, ad illa obmuteſcere hominis eſſe videretur omnino diſſoluti, aut conſcientiæ ſuæ teſtimonio non ſatis erecti. Itaque cum ea in illis literis perlegiſſem, valdéque eſſem cõmotus, quanquam plerique temporibus, quibus nunc videris inſoleſcere, cedendum arbitrarentur, tenere me tamen non potui, quin hæc ad te quocumque periculo ſcriberem, & in omnium bonorum oculos emitterem: quoniam illa tua per multorum manus erant peruagata. De quibus ne tuorum quidem iudicium recuſo, modo in ſtatuẽdo priuatis animis nihil indulgeãt: ſed eam moderationem adhibeant, quam veritati & æquitati debent. Ego à par-

uulo in hac academia ſemper ſum verſatus, in eadémque ab annis ſex & viginti perpetua bonarum artium profeßione in variis gymnaſiis vixi non omnino inglorius. Ante annos decem in medicorum ordinem cum aliqua celebritate cooptatus, in eodémque nuper turbulentißimis regni temporibus, ſummo decanatus honore perfunctus: & paulo ante, repugnante te tuóque Theſſalo, regiorum profeſſorum collegio magna mea gloria à Rege exceptus, maioréque celebritate à Senatu contra veſtras factiones in eodem confirmatus. In quibus omnibus verè prædicare poſſum me ſemper meis fuiſſe iucundißimum, nihil vnqnam inter eos turbarum excitauiſſe. Niſi forte turbatam à me Academiam arbitraris, aut huius publicam pacem hoſtiliter in eo oppugnatam, quod olim Rector & poſteà rectoria dignitate perfunctus, ſemper eodem indefeßóque ſtudio Theſſalicam ſectam in Ariſtotelem, vel potius in omnes bonos ſcriptores inſanientem, expugnare ſum conatus. Quam non modo ipſa Academia aut regno, ſed vniuerſa Europa voluiſſem ſane, ſi potuiſſem explodere. At hæc ſumma eſt mea gloria & apud omnes bonos pacis in re literaria quæſitæ, aut ſummo ſtudio defenſæ clarißimum monumentum. Quod quandiu extabit, tandiu omnibus teſtabitur me nouas opiniones veteris diſciplinæ perturbatrices oppugnando, pacem in re literaria ſemper expetiuiſſe. Pro quo etiam vniuerſa Academia mihi frequentes publicáſque, quod nō ignoras, gratias egit: eáque detulit quibus ornatus facile fero me à te tuique ſimilibus vituperari. Atque quo animo tum extiti in defenſione veteris doctrinæ Peripateticæ, eodem toto ſuperiore

periore decennio, ciuilibus diſcordiis noſtram Galliam dilacerantibus, in Chriſtiana Romanáque religione inter medicos reliquóſque meos ciues aſſerenda & vindicanda. In hac nihil vnquam egi ex inſidiis: nunquam in alteram partem inclinaui: nunquam in vtrúmque latus claudicaui. Optauíque ſemper omnes mei ſimillimos, vt eſſet ſumma animorum conſenſio: ſumma pax, qua patriæ ſalus continebatur. Addam etiam nunquam me mihi perſuadere potuiſſe huius diuiſionem eſſe optandam, aut in hac veram pacem eſſe quærendam. Quin potius contra exiſtimaui, recta nauigatione vt ad Deum vnicum, ſic ad huius religionem vnicam, tanquam ad illam Cynoſuram, qua duce fidũt nocturna phœnices in alto (quod ait Aratus) ſemper eſſe contendendum. Quam diſtrahi qui patienter ferret, multóque magis qui iſtud expeteret, in eam meretricio animo potius quam materno eſſe videretur. Hoc quoniam ſemper præ me tuli, & inter ciues meos & in Academia, & in medicorum ordine, clariſſimíſque ſignis editis, quotieſcumque de religione deliberandum fuit, apud omnes pleno apertóque ore teſtatus ſum, ſi me hac ratione quietis & pacis publicæ hoſtem nominas, Deum immortalem quam glorioſum mihi eſſe putas iſto æquo Troiano includi! quàm iucundam abs te audire quod ſemper expetiui, nunquam me eam pacem ex animo probauiſſe, quam ne alij quidem, quibus hac in parte gratificari vis, vnquam probauiſſent ſi viribus ſuperiores eſſe potuiſſent! Quis enim, modo Deum vnum eſſe credat, qui non huius cultum in vnica religione apud omnes eundem expetat? Qui non huius diſtractionem eidem

odioſam indicet? Cui quicúmque temporibus coacti aliquid indulgent, morbo tantum ſe indulgere profitentur, vt hoc modo durare poſsint, & ſe ſuáque melioribus ſeruare. Et tamen cum hoc animo eſſem ſempérque fuiſſem, non modo in ipſis ciuilibus diſcordiis neminem vnquam oppugnaui, ſed dedi operam vt omnes ſeruarentur conſtantibúſque humanitatis officiis ad nos reuocarentur. Quod non modo plerique ſenſerunt cum quibus mihi antea familiaritas aliqua interceſſerat, ſed alij quoque nonnulli: in quibus tute ſcis me priuatas iniurias facile potuiſſe vlciſci, ſi ea licentia abuti voluiſſem, quam mihi tum ſumma temporum perturbatio indulgebat. At iſta pace compoſita) quæ vtinam ad Dei Optimi Maximi gloriam ciuiúmque tranquillitatem referatur) quid à me vſquam dictum eſt, aut factum in quo non ſemper idem animus apparuerit? Dolui quidem certè in illa Regem noſtrum, non tantum potuiſſe quantum ſemper voluerat: ſed quia per eandem nobis adhuc licebat more maiorum viuere Deúmque colere, lugendum quidem exiſtimaui, quod rerum noſtrarum conditio melior eſſe non poſſet, ſed ea tabula quietè pacatéque fruendum, quæ ex maximo & grauiſsimo naufragio videbatur eſſe relicta. Quos Rex in Vrbem recipi voluit, eos ego nulla re impediui. Quos edicto ſuo in Academia, & in noſtro medicorum ordine, docendi publico munere prohibuit, de iis ſæpe rogatus, eam ſententiam ſemper dixi, quæ cum Regis voluntate conſentiret. Imo ab Vniuerſa Academia noſtróque ordine nominatus cum aliquot viris optimis, ad Regem ſalutandum, à quo eadem Academia impe-

trari cupiebat, vt hoc ſuum beneficium erga rem literariam perpetuum eſſe vellet, fui, vt ingenue fatear, in eo agendo frigidior quàm debui, non alio certè nomine quam ne, quia illud potiſſimum ad Theſſalum tuum pertinebat, in hoc vexando priuatis animis indultum magis, quàm publica vtilitas quæſita videretur. Hoccine vero eſt mi. L. quietis publicæ, & pacis hoſtem eſſe? In qua per Deum Optimum Maximum Regémque noſtrũ Chriſtianiſſimum, nihil adhuc eſt quod nos in deſperationem debeat adducere. Sed ſi quid deterius contingeret: ſi res eo rediret, vt in regno hoc, ſalua conſcientia maiorúmque more, Deo ſeruire non poſſem (Deus Optimè Diuíque immortales, terris talem auertite peſtem) Vrbe patriaque cederem potius, quàm in ea quicquam contra publicam trañquillitatem mouerem. Vtinam vero iſti tui pacis vindices, & aſſertores, eodem animo ſemper extitiſſent. Non ea monumenta in omnibus regni partibus ab illis extarent, in quibus quotieſcumque ſua cogitatione verſantur, neceſſe eſt valde erubeſcant, ſi modo Deum teſtem adhibent, & conſcientiam. Dabis vero, ſi placet, mihi veniam. L. ſi de eo capite criminationis tuæ ago tecum pluribus, & quidem fortaſſe paulò vehementius quàm voluiſti. Quoniam neque potui, neque debui hoc tibi condonare: in quo etiam viri optimi animóque maximè ſedati grauiter commoueri ſolent. Hoc de ſe dici nunquam ferent, qui in religione habent aliquid definitum quod ſequantur. Atqui, ſi neſcis, ego ex iis minimè ſum qui eodem ore efflant calidum, & frigidum: qui in re omnium ma-

xima ad omnes publicos, priuatóſque caſus vultum mutant: qui ſemper earum ſunt partium quas melior fortuna ſequitur. Cum illis ſi voles agas iſto modo. Hi enim ſunt, mea quidem opinione, qui publicam pacem magis perturbant, quam qui à nobis apertè conſtantérque diſſentiunt. De cæteris tuis conuitiis quæ illa eadem epiſtola complectitur, reſpondendo ero moderatior. Quoniam in eis de literis tantum agitur, vel potius de noſtra facultate in eo docendi munere quo rex vtrúmque noſtrum exornauit. In quo conari quidem debemus, vt de omnibus bonarum artium ſtudioſis bene merendo, Regi & Academiæ ſatisfaciamus, ſed minimè noſtros fumos venditando, ea de nobis prædicare in quibus, qui hæc legerint vel audierint cõgantur erubeſcere. Ne ſcilicet tandem illud ab omnibus audiamus, regiis profeſſoribus qui ſua modeſtia cæteris prælucere deberent, longe verecundiores ſemper fuiſſe præcones ludorum Gymnicorum, qui nunquam ſe victores ſuo ore pronuntiarunt. Tu tua opinione ſummam nominis celebritatem in vtriúſque linguæ facultate apud omnes adeptus es: atque eadem inter literatos frueris ornatiſſimo principatu, nec tamen adhuc tua ſorte contentus. Nouus orbis, vt quondam Alexandro magno, tibi quærendus eſt, in quo ad tuum imperium adijciendo, ardenti æſtuantíque cupiditati ſeruias. Omnia laudis inſignia cæteris qui in horum partem aliquam venerunt apud ſuos, eripienda ſunt & in tuo triumpho portanda. Hæc enim, ſi neſcis, omnes qui perſpicaces ſunt in animo tuo legunt: atque eadem etiam qui paulò hebetiores, in ſcriptis tuis quo-

tidianíſque ſermonibus clariſſimè animaduertunt. Quanquam ſi attentè conſiderare vis quid de te cæteri ſentiant, non vt ſoles tuo animi morbo omnino indulgere, ab illis omnibus ferè tam longo abes interuallo, quàm qui longiſſimo. Tu quidem in vtriuſque linguæ proprietate exquirenda, laborem maximum adhibuiſti, vtinam verò ad omnia tantùm iudicij afferre potuiſſes. Pari ſtudio conſequutus es, vt verba ſingula, horũq́; in variis ſcriptoribus multiplicẽ vſum penè in numerato habere videaris. Atque hæc ſumma laus tuæ Logodædaliæ, in qua per me licet apud omnes dictites tibi in Gallia, imò in vniuerſa Europa, neminem eſſe parem. Sed in horum compoſitione, ſententiarúmque acumine, in dicendi ſcribendíque perpetuitate, ſi exiſtimas tecũ agi melius, quàm cum aliis permultis bonarum artium ſtudioſis, qui in hac Academia viuunt inglorij, imò qui hanc bene dicendi gloriam oblatam repudiant, laudis amore inſanis. Si adhuc non ſentis orationibus tuis omnino deeſſe illam gratiam quam Suadæmedullam vocat Ennius: in verſibus elaborata quidem ſatis, ſed dura omnia, nulla ſua ſponte fluentia: in docendi munere, in quo ab iis quæ domi prius magno labore collecta ſunt & ad verbum deſcripta, oculos non auderes dimouere, nullam vehementiam quæ auditorem excitet, glacie frigidiora omnia: in rerum ſubiectarum cognitione, maximè verò earum quæ ad triplicem philoſophiam pertinent, nihil exquiſitum, imo vix quicquam tolerabile, hæc inquam, omnia ſi in tua facultate non ſentis, neceſſe eſt profectò, mentem tibi grauiſſimè ægrotare. In qua curanda ſi quid adhuc eſt ſpei, id in eo certè eſt

reliquum vt depoſito faſtu,quo tuos canos ſoles prædicare, latens poſt tuam tabulam, libera hominum iudicia de tuis ſcriptis ſedatè pacatéque excipias: in hiſque colligendis eò plus cuique deberi exiſtimes, quo liberius te admonuerit, pluráque notauerit, in quibus tacita conſcientia negare non poßis ſeueriorem tuam animaduerſionem ab eruditis meritò deſiderari. Quòd ſi quando facere poßis, tandem id ipſum ſenties quod ſoleo dicere, te ab illo principatu quem inter literatos affectas, longißimo interuallo abeſſe. Ad eam verò medicinam tibi, vt ſpero, breui viam parabit noſter Alcinous. Quem cùm edidero, per me licebit ad illum tuum Venetum encomiaſtem mittas, vt diligenter obſeruet, num noſtræ in eum prælectiones tibi ſexagenario Sardonium riſum excitauerint, cuius fama tam lõgè latéque, quàm ex eiſdem tuis ad illum literis intelligo, debuerit peruagari. Sequentur fortaſſe non ita multò poſt diſquiſitiones noſtræ in tuum Lucretium: quæ tibi quoque noui riſus occaſionem apparabunt, faciléque præſtabunt, vt reliqua vita ſic ſemper ridendo, ſenectutis incommoda minus ſentias, neque exercearis his inſomnijs quæ eadem ætate accreſcens melancholicus humor cæteris hominibus ſolet gignere. De Boſſulo verò, quid eſt quod ex eiſdem literis intelligo? An qua facilitate in collegam tuum Leodegarium à Quercu morum candore omnibus amabilem, hiſque cũ quibus familiariter verſatur, chariſſimum, eum excitare potuiſti (hoc enim, vt audio palàm dictitat, atque magna certè tua gloria, te authorem facit animi ab eo alienati, quem antea non immeritò coluerat) eadem ſperaſti impetrari poſſe,

vt ad furorem tuum iampridem contra me conceptum, animum adiungat, tibíque in prima acie inclinata, viribus lãgueſcenti, ſed iracundia æſtuanti ſeni, ardentior adoleſcens ſuccenturiatus accedat: & me cum illo viro optimo mihíque amiciſſimo, in hoc ampliſſimo Academiæ campo, in quo vterque noſtrûm vixit antea non inglorius, de ponte deiÿcere conetur? Siccine tu homo pacis amantiſſime, pacem foues inter literatos? Siccine publicæ quieti inter eoſdem inſeruis? Equidem non dubito quin intelligas quid ego à Boſſulo meo iure poſſim repetere: quid idem antea multis audientibus mihi frequenter detulerit. Nec certè immeritò, quoniam verè prædicare poſſum, huic non modo ad inſtituenda Philoſophiæ ſtudia, ſed ad rectè viuendum me docendo hortandóque nulla vnquam in parte defuiſſe: ſed in vtroq; id ſemper ex animo eſſe conatum, quod à doctore muneris ratio exigebat. In quo quãquam teneram illius ætatem informando, nonnihil præſtiterim, plura tamen ex eo tempore mihi debuiſſet, ſi tum plura voluiſſet accipere. Atque poſt peregrinationes annorum duodecim, idem nuper ad nos reuerſus, me ſemper eodem animo expertus eſt, tandiúque experietur, quandiu volet in ea Philoſophia vitáque permanere, ad quam ſecundum veterem Academiæ diſciplinã à nobis eſt inſtitutus. Sin ab vtraq; ad neſcio quos defecerit, ego illius vicem dolebo. Quòd cùm ad ſolidiorem gloriam, & Reip. vtiliorem à natura & magiſtris aſſiduáque exercitatione permulta adiumenta accepiſſet, his ad Academiæ perniciem abuti maluerit: magiſtros quidem in eo nonnihil decorans, ſed nomen ſuũ multò magis, atq; fortaſſe ad extre-

mum ſe ſuáque omnino perdens. In quo ſi idem adhuc minimè conquieſcat, ſed à te tuíque ſimilibus eouſque impellatur vt nouis iſtis opinionibus infatuatus, in me quem iampridem nouit earum oppugnatorem acrem & capitalem hoſtem, vobiſcum palàm furere incipiat, non commouebor. Quoniam grauiore aduerſario nihil vnquam ſum perterritus. Imò ſi quid contra nos declamitauerit apud ſuos, aut inter docendum, in iis quæ de Philoſophia ſatis multa, vel fortaſſe plus ſatis, ſcripſimus, mihi aurem vellicauerit, feram quoque patienter iſtum hinnulum intra priuatos parietes contra magiſtrum recalcitrantem: eodem animo quo parentes liberis multa domi condonant, quæ in publico ferre nullo modo poſſent. Sed ſi quid eorum contra me in lucem ediderit, aut in meas manus venire voluerit, equidem ſi id eiuſmodi eſſe ſenſero in quo à nobis meritò diſſentiat, ego in eo antipelargiæ beneficium candidè recognoſcam, diſcámque ab eodem lubentius, quàm me ille vnquam docentem audiuerit. At ſi temerè id facere videatur, contra eum quem piè debuit colere, perficiam vt intelligat in ſuſtinendo referendóque nondum emortuos lacertos meos: ſed, vt prouerbio dicitur, laſſum bouem arando fortius pedem figere.

Reliquum vnum eſt, in quo eiſdem literis tu de tuo principatu multa profectò remittens, me Archiſophiſtam nominas. De quo memini idem nuper à te eſſe declamatum: cùm ſcilicet in verborum artificio Philoſophiæ opes quæreres, et eos quos antiquitas Logodædalos appellauit, Philoſophiæ principes eſſe contenderes: atque eodem tempore alium neſcio quem patronum tibi eſſe ſubornatum, qui apud ſuos perſua-

perſuadere conaretur, Philoſophorum ſapientiam verborum ornatu eſſe metiendam, vel certè linguæ ſermoníſque promptam & expeditam facultatem, reconditæ rerum cognitioni eſſe anteponendam. In quo oratore nactus es profectò dignum tua patella operculum. Atqui ſummo dicendi ſentiendíque magiſtro Platoni, verborum magis quàm rerum ſectatores Logodædali, inter quos tuo iure regnas, germani quoque ſunt Sophiſtarum: quales Hippiam & Gorgiam idem nominat. Quorum profectò in te renatam fæcundiſſimam ſobolem omnes dicunt, quicunque te illóſque bene nouerunt. An tuæ Logodædaliæ repudij nuntium potius remittes, quàm propter hanc in vllam artis Sophiſticæ ſuſpicionem venias? Non eſt æquum, mihi crede, eam ſic à te tractari, cuius nuptias tā multis laboribus ambiuiſti, quæque tibi tam multa ornamenta domum intulit: quibus eam celebritatem adeptus es, qua nunc inter literatos inſanis. Sed obſecro te, mi L. nos noſtra regula metiamur, ac bona fide expendamus, qualis vtriùſque noſtrûm facultas ſit in verborum artificio, rerúmque ſubiectarum cognitione: qualis vterque fuerit antea & ſit etiam adhuc, in ſua profeſſione. Hoc enim poſito, non modò à nobis, ſed à cæteris qui nos audiunt, noſtráque legunt, ſine errore poterit iudicari, vter noſtrûm ad iſtum Logodædaliæ artíſque Sophiſticæ principatum propius accedat. Ego ſanè hunc non recuſabo, te præſertim deferente, cuius potiſſimùm intereſt, modò cæteri nihil mihi temerè arrogatum, aut in eo arrogando nullam tibi factam iniuriam exiſtiment. Quem certè non eſt ſatis ſua ſponte eodem cedere, ne alij dictitent te neſcio cuius

gloriolæ cupiditate inſanientem, iam curatoris egere. Sed iſta quanquam ſpontanea ceßio, vt rata eſſe poßit, communi aliorum conſenſu, literatorúmque omnium approbatione, quaſi Prætoris authoritate confirmanda. Iam verò, vt iſtud agamus, ſi me vel in ſola lingua latina, verborũ orationiſq; artificẽ aliquem eximium iactarẽ, tu, opinor, cum tuo Theſſalo acriter reſiſteres, vixque in ea ſermonis puritatem concederes: imò vererer ne mihi Philoſophica licentia nonnũquam abutenti, pro puritate fœdam barbariem obijceres. Nec fortaſſe immeritò. Quoniam in illa vix mihi ipſe ſatisfacio: niſi fortè hoc ipſo quod iampridem in docendo ſcribendóque videor adeptus, vt nullo loco hæream, verbáque præuiſam rem non inuita ſequantur. At ſi de orationis luminibus, & ornamentis vellem iudicare, aut agendo pronuntiandóque oratoris laudem quærere: iam id videor exaudire perſonantem noſtram Academiam, hoc ad Theſſalũ: in huius gloriæ partem nullam Carpentarius poteſt venire. Ignoſces verò mihi L. ſi in illis tibi quem omnes dictitant agendo pronuntiandóque valdè languidum, eum antepono qui ætatis noſtræ Roſcius magno ſuo merito ſemper eſt habitus. At ſi latinorum veterum ſcripta vellem omnino immutare, ac velut Ariſtarchus Ciceroni, Lucretio, Horatio, Plauto antiquum ſcilicet ſuum ſplẽdorem reſtituere, vel potius in illis noua omnia facere, ipſóſque Romanos & Græcos docere, quomodo Latinè Græcéque ſcribendum ſit & pronuntiandum, hoc ad L. omnes dicerent, nihil ad Carpentarium. Neque verò immeritò. Quoniam hæc tua ſumma laus, in qua ſicut tute ſcis, nihil vnquam mihi affectaui. Si

de verborum Latinorum ac Græcorũ proprietate, aut multiplici ſignificatione, & in hac de faciẽdo delectu ſit agendũ: in ſummis Philoſophis explicãdis hæc ipſa verborũ proprietas exquirenda, hácq; rerum ſubiectarũ ſumma inſcitia velanda: ſi cũ auditoribus de eo agendũ ſit, vt perſuadeatur in verborum cognitione, et vtriuſq; linguæ facultate maximã ſapientiã conſiſtere, eumq́; ſolum ſeriò poſſe philoſophari qui Philoſophorũ verba in prõptu habuerit, etiamſi ad res cognoſcendas nullũ tempus adhibuerit, imò laborẽ hũc in aliis irriſerit, id quoq; vniuerſa Academia clamitabit ad vnum L. pertinere, nihil horũ eſſe referendũ ad Carpentariũ, quem omnes ſciunt pluris ſemper feciſſe cognitionem rerum quàm verborũ, in illáq; maximam vitæ partem poſuiſſe, in hac verò tantùm elaboraſſe, vt non omnino putidus haberetur. Quæ omnia quoniam propria ſunt Logodædaliæ, equidem in quæſtione de huius principatu vindicias ſecundum litem Prætor rerum tuarum curatori, etiam repugnante te, adiudicabit: nec ſinet aliũm quenquam in huius poſſeßionem venire. Hæc verò cùm Platoni atq; Ariſtoteli ſophiſtarum ſit propria, quid reliquum, niſi vt eadem ſententia te Archiſophiſtam pronuntiet? In quo noſtra ætate renatum ſit vetus illud Thraſimachi, Hippiæ, Protagoræ, Gorgiæ verborum magiſteriũ, in Philoſophos rerũ cognitioni addictos, ſemper inſolẽs, eo ferè modo quẽ in te hæc Academia ab aliquot annis pertulit. In hoc verò quid mea interſit, aut in artis ſophiſticæ principatu quid meũ, aut à me alienũ videri poßit, attẽde, ſi placet, quàm breuiter expediã. Equidẽ animaduerto de ſophiſtis non idẽ veteribus philoſophis noſtriſq; placuiſſe

Ex quo fit, vt ſecundum vtroſque de hoc poſtremo capite criminationis tuæ tibi non eodem modo poßim ſatisfacere. Veteres enim, in quibus Platonem & Ariſtotelem complector, in Sophiſtis eos numerauerunt, qui vanas rerum vmbras ſectantes, linguæ volubilitate orationíſque ſola ſuauitate commendabiles, hac in populo iactationem quærebant, verborúmque vendibilem ſapientiam inſtituentes, apud imperitam multitudinem hac arte ſummum quæſtum faciebant: laudíſq; amore ardentes, hac ipſa garriendi facultate Philoſophis omnibus ſuperiores volebant videri. Atque in quouis conuentu vt eſſent magis admirabiles, poſcebant quæſtionem, id eſt indicari iubebant, de qua re quis vellet audire: & ad hanc cùm accedebant, compta ſua fucatáque, & ad ſolam pompam inſtituta oratione, facilè cõſequebãtur apud imperitos rerúmque inſcios, vt fulminare & tonare viderentur: Philoſophis inter ſuos deliteſcentibus, paucorúmque approbatione contentis. Nec enim, opinor, neſcis tales Sophiſtas à Platone paßim eſſe deſcriptos, eoſdémq; ab Ariſtotele Philoſophis & Dialecticis quaſi ex altera parte oppoſitos. Quorũ propriis notis ita diſtinctis, verè mihi videor eſſe dicturus te artis Sophiſticæ principatũ minimè eſſe adeptum. Quoniam ad hunc multa naturæ adiumenta ſunt neceſſaria, quæ tibi ab eadem denegata. Vix verò me adhuc Philoſophiæ primos gradus attigiſſe; imò ne popularis quidem facultatis diſſerendi, etiamſi in vtraque vt aliquid cõſequerer, ab ineunte ætate cœperim laborare. Sed de vtroque noſtrûm, ſi iudicandũ eſt ex eo ad quod noſtris laborib⁹ perpetuóq; ſtudiorũ curſu contẽdimus, te nõ modò cũ illis quos

ex Platone enumerauimus, ſed cū Iſocrate, Libanio, Aphtonio (à quorū laude in orationis artificio abes adhuc lōgiſſimo interuallo) tā verè ſophiſtā nominari poſſe, quàm me modeſto Pythagoræ inuento, philoſophum. Quoniam quantum ſtudij ſemper adhibuiſti ad verborum artificium illuſtrandum (quid vero aliud tota vita egiſti?) tantum ego ad cognitionem rerum. In qua quantulumcunque ſit quod videor adeptus, tamen vt aliquando ad meorum vtilitatem multum poſſem, ſemper elaboraui. Noſtra vero ætate, aut paulo ſupra hanc, de ſophiſtis video duas alias opiniones extitiſſe. Etenim Theſſalus tuus in illa veterum ſophiſtica, quam paulò ante commemorauimus, te longe ſuperior, non modo orationis ornatu, ſed rerum cognitione quam ad illam adijcere conatus eſt, & certè eandem longe maiorem ſibi comparaſſet, ſi in primariis philoſophis intelligendis, & illuſtrandis potius quàm in calumniandis, & fœdandis elaboraſſet, odio neſcio quo in Ariſtotelis doctrinam concepto, hunc ſemper Archiſophiſtam omnéſque eiuſdem ſectatores, ſophiſtas appellat. Quo nomine memini nos ab eodem ſæpius eſſe exornatos: quòd in illius Peripateticorum principis philoſophia, diligentius fortaſſe quàm ipſe vellet, exerceremur, noſtráque exercitatione ad eiuſdem defenſionem contra huius nugas, nonnihil facultatis videremur adepti. In quo ſi illius conſuetudinem imitari voluiſti, ſicut animaduerto in aliis rebus permultis grauioribus iampridem te ad eundem animum tuum adieciſſe, ex illáque Academiæ diſciplinam philoſophicam, Ariſtoteli addictam, à poëtarum & oratorum veſtris deliciis ſepa-

ratam (niſi fortè quantum his ludandi gratia poteſt indulgeri) artem quandam ſophiſticam eſſe iudicaſti, & in eadem me inter eos qui permulti viri ornatiſſimi hanc hodierno die apud nos profitentur, me facultate quidem exigua, ſed ſtudio & diligentia nemini cedentem, Archiſophiſtam nominaſti, Deum immortalem, quam mihi iſtud glorioſum eſt! quàm iucundum etiam ab hoſtibus elogium? Quo profecto nullum maius aut celebrius mihi potuit in mea profeſſione contingere. Etenim iactes licet, mi. L. quantum voles apud tuos rancida illa Italica exemplaria: fælicitatem tuam in coniectando de variis bonorum ſcriptorum locis deprauatis: expeditam ſummámque facultatem in iudicando de vocabulorum græcorum atque latinorum multiplici vſu: in immutanda ſcribendi pronuntiandíque ratione, quæ in vtráque lingua longo vſu recepta, mihi ſemper erit glorioſius vel in minima parte doctrinæ Ariſtotelicæ ſine fuco, paucorum teſtimonio excellere, quàm illis tuis omnibus fucis apud multos omni ex parte ſplendeſcere. Reſtat de ſophiſtis altera opinio eorum qui noſtra ætate, vel potius paulò ſupra hanc, ſic illos nominauerunt qui in philoſophia pro Ariſtotelis doctrina, quæ tum erat omnibus præter admodum paucos, incognita, fœda ſua barbarie neſcio quæ monſtra ſuppoſuerunt. In quibus alendis vſque ad noſtram puerilem ætatem plerique ſe multis laboribus exercentes, pepererunt magnam multitudinem hominum, qui in quæſtionum neſcio quarum, vix certè ad philoſophiam pertinentium, imo hanc omnino obſcurantium potius quàm vlla ex parte illuſtrantium, tractatione, ocio &

diligentia ſua ſunt abuſi. In quorum cogitationibus & ſcriptis etſi quædam ineſſent, quæ meliorum ingeniorum cultura poſtea ſplendeſcere potuerunt, erant tamen tum ipſo docendi ſcribendíque modo omnia horrida & ſpinoſa. A quibus, poſtquam Ariſtotelis doctrina cæpit eluceſcere, animus bene natus non minus abhorruit, quàm à ferina glande victus humanus iam inuentis cultíſque frugibus. Fuit hoc ſophiſtarum genus bonis literis, ſimul cum Ariſtotelis doctrina renatis, noſtra ætate non modo philologis omnibus, ſed ipſis quóque philoſophis merito odioſum. Quoniã qui hoc ſectabantur rerum ad germanam philoſophiã pertinentium non modo erant inſcij, ſed ipſo loquendi ſcribendíque genere omnino putidi. Nullum reuera in illis mentis, & linguæ diſsidium, ſed potius in vtráque ſumma deformitas, hæcque ſibi omni ex parte conſentiens. In quibus ſi tu mihi locum aliquem tribuis, quàm verè id facias viderint philoſophi, quos iudices expeto, & ad quos, à te tuáque Theſſalica turba iuſtis de cauſis prouoco. Ego Scotica, Bricotica & tenebricoſa illa omnia quæ iſtiuſmodi homines pepererunt, nunquam didici, nunquã attigi, niſi ſi quãdo ex illis tanquam ex ſtercore aurum colligere ſum conatus. Docendo ab annis quatuor & viginti me in Platonicis, & Peripateticis ſemper exercui, veréque videor eſſe dicturus (modo hoc nemini videatur arrogans, à quo ego ſemper abhorrui) in meis ſcriptis, quæ nonnulla in manibus hominum verſantur, nihil eſſe tenebricoſum, nihil niſi ex Platone & Ariſtotele collectum: nihil quod ad horum doctrinam illuſtrandam, non ſit aliqua ex parte

accommodatum. Nihil denique (rumpantur tibi ilia) quod ſua facilitate doctrinæque commoditate non modo noſtris philoſophiæ ſtudioſis (quibus ipſe teſtis es hæc conſtanter antea placuiſſe, & placere vſque adhuc) ſed exteris permultis nonnullíſque Reip. adminiſtratione claris, magna ex parte non ſit probatum. Tu ſi quid in illis ſophiſticum notare poſsis, beaueris me L. ſi per literas indicaueris: eadémque opera perfeceris, vt viris eruditis illa tua de nobis ad Venetos oratio, non contumelioſa ſed cum iuſta doctrinæ noſtræ reprehenſione coniuncta videatur. Quanquam non video quo modo id tentare poſsis, cum certo ſciam omnino neſcire te quid hæc poſtrema fœda fœtidáque ars ſophiſtica à germana veráque Platonis & Ariſto. philoſophia differat. Atque hæc quidem de rebus ipſis, in quibus potiſsimum elaboraui. De verbis autem paulo quidem aliter tibi reſpõdebo: ſed ita tamen vt hac etiam in parte nihilominus aperta futura ſit tua calumnia. Equidem nũquam in eo elaboraui, vt in mea oratione illud molle, & eneruatum appareret, quod etiam apud Lucilium Sceuola in Albutio exagitat,

Quam lepidæ lexeis compoſtæ vt teſſerulæ omnes
Arte, pauimento atque emblemate vermiculato!

Imo vt hoc eſſet proprium tuæ Logodædaliæ, per me ſemper licuit idémque licebit quandiu viuam: in quo maiorem fœlicitatẽ tibi plerumque à Deo Opt. ſum præcatus. Nunquam expetiui vt in eiuſmodi verborũ artificio excellerem. Non quod hoc in alio contempſerim, aut ab ipſa philologia abhorruerim, ſed quia rerum cognitionem magis ſemper adama-

adamaui, in hácque mallui multis magníſque laboribus in ſecundis tertiis ve conſiſtere, quam in illa leuiſſimus ſudoribus principatum obtinere. In qua poteram etiam inter vos fortaſſè aliquis videri, ſi ad eandem, diligentiã illam adhibuiſſem quæ me ab ineunte ætate rebus ipſis addictũ tenuit. Quanquam in ſcribendo docendóve nihil putidum mihi vnquam placuit, ſed quoad potui emendata puráque omnia: ita tamen vt puritatis huius ſtudium libertatem dignam philoſopho in rebus tractandis nulla ex parte impediret. In quo certè videor non ſolum apud meos, ſed & apud exteros ingenij atque facultatis in dicendo aliquam commendationem inter noſtræ ætatis philoſophos cõſequutus. De eo vero plura dicerem, ſi quicquam meorum ſolerem admirari, aut niſi vererer ne in eo peccarem, in quo ipſe ſoleo alios grauiter reprehendere. Quod ſi tu cum tuis emiſſariis ac neſcio quibus hinnulis, tuæ ſuæque inſcitiæ patrocinantibus, me amplius hac in parte vrgeas ſophiſticámque barbariem in philoſophando obiectes, vt olim Sophocles cũ in iudicium vocatus eſſet à filiis, qui hunc ſenem quaſi ætate deſipientem, à re familiari remouere conabantur, dicitur eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè ſcripſerat, Oedipum Coloneum recitaſſe iudicibus, quæſiiſſéque num illud Carmen deſipientis eſſe videretur: ſic contra veſtras calumnias proferam non modo philoſophica noſtra ſcripta, ſed orationes quoque nonnullas actionis celebritate non ignobiles, atque ipſius victoriæ exitu multo magis mihi glorioſas & prædicandas. In quibus ſi quid fœdum & barbarum notaueris, ego in eo tuam tuorúmque contu-

meliam in legitimam reprehenſionem conuerſam gaudebo, pro eodémque magnam gratiam habebo: atque vt par pari aliquando referam, excutiam poſthac ſedulò in ſcriptis tuis ſententias omnes quæ ad philoſophiam pertinere videbuntur: perficiámque fortaſsè vt in his tanto nobis inferior meritò iudiceris, quanto in verborum artificio ſuperior vis videri. Sic vtérque noſtrum diſcet ſua coniuge contentus eſſe, túque in tuæ Logodædaliæ ſinu ludes, minimè profectò me huius formæ inſidiante: ego vero in rerum cognitione conquieſcam. Quæ hiſpidum quiddam præ ſe fert, ſi cum illius tuæ venuſtate & calamiſtris conferatur: ſed ſic Hercules, vt eſt apud Xenophontem, Iouis ſatu editus, in ſolitudine deliberans de conſtituendo vitæ genere, diuina virgula potuit aſperam virtutis viam, voluptatis deliciis anteponere. Vale mî. L. & ſi quid fortè in his noſtris literis minùs placuit quam ipſe velles, cogita nulla remedia tam eſſe ſalutaria quam quæ faciunt dolorem. Diſcéque tibi à multis audienda atque legenda quæ non vis, quoniam in omnes dicis & ſcribis quæ neſcio quis inconſideratus ardor tibi ſuggerit: nec vlla animi attentione conſideras quis tuarum contentionum exitus eſſe poſsit. Atque iterum ictus, ſi potes, aliquando ſape. Datum ex Vrbe VI. Calend. Ianuar. M. D. LXXI.

Iacobus Carpentarius,

Candido Lectori.

MIhi crede, Candide Lector, nunquam in vllius operis confectione magis laboraui: neque tamē vnquam in vllius partis editione minùs mihi ſatisfeci. Quid ergo reliquum niſi vt in hoc, labori valde impar euentus, authorem ipſum ad extremum omnino opprimat, niſi tua beneuolentia ſuſtineatur atque recreetur? Laboris magnitudinem rerum in eo non dico explicatarum, ſed certè à nobis tentatarum varietas facile declarabit. Ad quam accedente artis medicæ exercitatione, & regiæ profeßionis noſtræ perpetuo munere, in variis morbis qui nos interea inuaſerunt, corpore animóque ſic debilitati ſumus, vt plerúmque vereremur ne hic fœtus ſuo authori poſthumus tātum naſceretur. In editione vero ipſa penè infinita interuenerunt, in quibus ſi à me exigeres, vt ipſe omni ex parte alienam culpam magis quàm meam præſtarem, profecto de me actum eſſet. Quoniam ſoluendo eſſe nullo modo poſſem. Nam non modo Typographi noſtri, ſed & operarum quibus præeſt, ſua ſponte non ſatis officioſa ſedulitas, ex eo tēpore quo in huius editionem cœpimus incumbere, neſcio qua apud Senatum contentione accedente, ſæpe interturbata eſt, ſed maximè noua luce in religione Chriſtiana, proximo

menſe Auguſto ſuperiore, nobis exoriente, in hac Academia, vel potius in vniuerſa Gallia ſic omnia commota ſunt, vt illi etiã de vita periclitarẽtur, nos verò de ſeruãdis reliquijs Alcinoi magis quam de hoc ornando cogitaremus. Miraris vero his tempeſtatibus actum, ſic fœdatum eſſe, vt iam omni ex parte mendis ſcatere videatur? Acceßit inopinata mors P. Rami, & D. Lambini. Qui cùm extincti eſſent eo ipſo tẽpore quo extremam manum adhibebamus operi; cuius pars maxima contra eoſdem erat inſtituta, & cum aliqua contentionis acerbitate tractata, vereri cœpi ne aut cũ laruis pugnare viderer, aut eorum morte inſoleſcere, in quibus negare non poſſum, orbatum me magnis aculeis ad humanitatis ſtudia recolenda atque illuſtranda. Quibus rationibus adductus, lubens abortiuũ hoc omnino ſuppreßiſſem, nouámque eius editionem adornaſſem, ſi ſine Puteani noſtri graui iactura facere potuiſſem: aut niſi hanc excuſationem tibi iſtarum nugarum iampridem valde auido, probari poſſe ſperauiſſem. In quibus quanquam, vt liberè dicam quod ſentio, vix vlla pagina ſit in qua Typographi opera mihi probetur, ſatis tamen erit quædam indicaſſe. Vt in his, Candide lector, habeas conſitentem reum: ipſéque intelligas tibi in cæteris legẽdis præter multa quæ à noſtra craſſa ſupinâque ignorantia proficiſci potuerunt, illius negligentiam ſemper ſuſpectam eſſe debere. Bene vale.

ERRATA SIC CORRIGITO.

In Præfatione totius operis.

Paginæ 8.principio,lege,eam locum.
Pag.10.fine,quam illa habet.

Totius operis parte priore.

Pag.6.ad finem,lege,cum hoc tanquam proprium.
Pag.7.principio lege,cogitatione ſua.
Pag.8.ad medium,exequi poteſt.
Eadem pag.ad finem,qui malus & ſapiens.
Pag.17.ad m.lege,ad omnium rerum.
Pag.20.principio,in contrarias partes.
Ibidem,τἀναντία ὑβισκοπῖν.
Pag.28.ad finem,id quo ſcimus.
Pag.34.p.illis incumbat.
Pag.46.m.quas eſſe conſtat.
Pag.61.f.eaſdem vel diuerſas.
Pag.73.ad finem,Quod autem.
Pag.74.ad finem,poſita definitione.
Pag.75.principio,methodum in inueſtigando.
Pag.87.ad finem,animorum & ſententiarum.
Pag.88.ad finem,me ex eo tempore.
Pag.100.ad finem,bonorum omnium.
Pag.105.p.in Academia.
Ibidem,ad finem,contumelioſum & veterum.
Pag.107.p.dij te veterator.
Pag.111.m.excidiſſent.
Pag.129.m.mecum non collegerit.
Pag.131.m.paulo ante reieciſti.
Pag.141.f.de quibus agitur.
Pag.146.p.enodationis indigent.
Pag.148.p.quibus tuæ diſputationes.
Ibidem,ad f.reuocare conantur.
Pag.150.f.arbitratus es,quod equo.
Pag.p.quæ ſermonis de oratore.
Ibidem,ad medium,alter verò qui.
Pag.177.p.indagat.
Pag.191.ad finem,ſeruatrixque rerum.

Pag.222.ad m.hoc loco μέτεχον.
Ibidem,ad finem,materiæ ἀριθμος.
Pag.226.ad finem,ſimile efficitur.
Pag.229.ad finem,ante annos octo &,
Ibidem bonarum attium
Pag.240.ad m-eodem quo.
Pag.241.ad m.An fortes dicemus.
Pag.245.ad m.modo circumſcriptis.
Ibidem,materiæ & materiatis.
Pag.246.ad m.pœna indigent.
Pag.257.ad m.vnicè multa.
Pag.267.ad p.nomen appetens.
Ibidem,ad m.ſubiecto communicatam.
Pag.269.ad p.in Iouis limine.
Pag.270.ad p.validum & inuictum.
Pag.271.ad p,ad vnum genus.
Pag.286.ad finem,virtute atque ſapientia.
Pag.295.ad finem, ſtellam appellat.
Pag.299.ad finem,duo quidam progenitores.
Pag.319.ad finem,terra nona.
Pag.325.ad m.præter inſitam formam.
Pag.326.ad m.cœlum animal facit.
Pag.341.ad m.Neque Philoſopho,neque Chriſtiano.
Pag.353.ad m.regione quantamuis.
Pag.360.ad finem, Deo ſua ſubſtantia.
Pag.361.ad p.ipſiſque naturalibus.
Pa.3.370.ad p.improbi ſimus.
Ibidem ad finem,ſpecialis altera.
Pag.371.ad p.deuotæ ſunt.
Pag.374.ad p.interrogauit de
Ibidem ad finem,Atiſtotelis opinioni.
Pag.376.ad finem,conſuetudo congreſſúſque
Ibidem,terrenúmque & viſibile.
Ibidem,naturæ corporeæ.
Pag.374.ad m.differentia autem & controuerſia.
Pag.389.ad finem.Saporum nuntiæ.
Pag.412.ad p.in medio eſſe locatum.
Ibidem,ad finem,ad ſuam actionem innitatur.
Pag.434.ſi illis concederemus.
Pag.455.ad finem,vt animal naſceretur.

Totius operis parte poſteriore.

Pag.15.ad p.In quo hoc ipſo loco illa.
Pag.177.ad finem,furente domino.
Pag.196.ad finem,in rebus ipſis ſenſilibus & concretis.
Pag.213.ad m.ſi ergo,inquit Plato.
Ibidem,ad finem, ſequi verò interitus expers.
Pag.248.ad m.in aqua ἀνάκαμψιν.

[illegible] NAZ [illegible] EMANUELE